שבוע פרשת תולדות

כ"ו מרחשון - ב' כסלו תשפ"ג (20 - 26 November 2022)

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אֱמֶת:

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ:

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . שבן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מזמורי תהלים

קכא

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְיָ, יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם.

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֵלֵךְ: ב עֹמְדוֹת, הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלָם: ג יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר, שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו: ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת, לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה, יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ, שְׁלוֹם יְרוּשָׁלָם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה, בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: ח לְמַעַן, אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא שָׁלוֹם בָּךְ ט לְמַעַן, בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

נקודות משיחות קודש - מזמור קכא מתוך "תהילות מנחם"

ד – הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל

השגחת הקב"ה בכל מקום

הפירוש[1] ב"**הנה לא ינום** – מעולם אינו מסיר השגחתו", והקב"ה שומר על יהודים בכל מקום שהם נמצאים, ועל אחת כמה וכמה על הנמצאים בארץ הקודש, שיש להם זכות נוספת להתגורר במקום שהאוויר טהור וגושה טהור[2], עד ל"פלטרין של מלך"[3].

וכאשר הם הולכים בדרך התורה השלימה, ומקיימים את כל הכתוב בה, כולל ההלכה[4] "עובדי גילולים שצרו על עיירות של ישראל, אם . . באו על עסקי נפשות, או אפילו סתם יוצאין עליהם בכלי זיין ומחללין עליהם את השבת, ובעיר הסמוכה לספר אפילו לא באו אלא על עסקי ממון מחללין עליהם את השבת", שהלכה זו חלה על כל המקומות שיהודים מתגוררים בהם, גם בחוץ לארץ[5], ועל אחת כמה וכמה בארץ ישראל שצריך לשמור על ביטחונם.

ובכך שהם מקיימים את שלימות התורה, ומשמרים את כל חלקי ארץ ישראל שניתנו במתנה מהקב"ה לבני ישראל – שלימות הארץ, הם מזרזים את הגאולה הקרובה, שאז ארץ ישראל תהי' שלימה לגבולתי', כולל גם מ"ש[6] "כי ירחיב הוי' אלקיך את גבולך", ביחד עם שלימות העם, שאף יהודי לא יישאר בגלות ח"ו, כמ"ש[7] "ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל", והקב"ה יאחוז ביד כל אחד להוציאו מהגלות באופן שהקב"ה הולך איתו ביחד – "את שבותך"[8], באופן של"אחישנה"[9], תיכף ומיד ממש[10].

1) ראה מצו"ד ראב"ע כאן.
2) ראה שבת טו, ב. גיטין ח, סע"א ואילך.
3) ל' חז"ל מגילה כז, א.
4) או"ח סי' שכט ס"ו.
5) כדמוכח בפשטות באו"ח שם. וראה עירובין מה, א.
6) פ' ראה יב. כ. שופטים יט, ח ובפרש"י שם.
7) ישעי' כז, יב. וראה פרש"י נצבים ל, ג.
8) נצבים שם. וראה מגילה כט, א. פרש"י עה"פ שם.
9) ישעי' ס, כב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.
10) מלקו"ש חכ"ט ע' 306 (משיחת ערב יהכ"פ ה'תשמ"ג).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוכן עניינים

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

ד"ה פדה בשלום נפשי, מוצאי שבת פרשת ויצא,
ט' כסלו, ה'תשל"ט 5

התוועדויות

ר"ד בעת ברית מילה, א' דר"ח כסלו, ה'תשי"ב 17
משיחות ליל ה' פ' תולדות, אדר"ח כסלו
וש"פ תולדות, ב' כסלו ה'תשנ"ב 20

לקוטי שיחות

תולדות, כרך טו, ג 30
תולדות, כרך טו, ד 34

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

חומש יומי 39
לוח לתהלים היומי 60
תניא יומי 61
לוח 'היום יום' 74

רמב"ם

הלכה יומית לעיון ברמב"ם 76
שלושה פרקים ליום 80
פרק אחד ליום 147
ספר המצוות 171

לימוד מחולק לפי ימים

משניות עם ביאור קהתי 176
גמרא עם ביאור 184
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי' 212

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן

שולחן ערוך עם הערות וציונים 212
שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי' 212
תורה אור 215

אדמו"ר האמצעי

תורת חיים 220

אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצוותיך 221

אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל תרל"ג 222

אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב 223

אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - תרפ"ט 224
ספר השיחות ה'תש"ה - בלה"ק 225
אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ 227

הוספות

ילקוט לוי יצחק על התורה 37
ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה 38
נביאים וכתובים 174
עין יעקב - מסכת יומא 183
חומש לקריאה בציבור 229
קריאת התורה למנחה בשבת קודש 237
לוח זמנים 238
סדר מצוות הדלקת נרות לשבת קודש 239

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מאמר דא"ח

בס"ד. מוצאי שבת פרשת ויצא, ט' כסלו, אור ליו"ד כסלו, ה'תשל"ט*

פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי[1], וּמְבָאֵר בַּעַל הַגְּאוּלָּה בְּמַאֲמָרוֹ דִּיבּוּר הַמַּתְחִיל זֶה (שֶׁנִּדְפַּס בְּסִפְרוֹ שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה[2])[3] דְּפֵירוּשׁ פָּדָה בְשָׁלוֹם (בְּשָׁלוֹם דַּוְקָא) הוּא שֶׁהַפְּדָיָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁהַמְנַגֵּד מִתְבַּטֵּל לְגַמְרֵי, שֶׁלָּכֵן אֵין צָרִיךְ לְמִלְחָמָה כְּלָל. וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁהָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה[4], שֶׁכָּל הַגּוֹיִם נִתְבַּטְּלוּ לְגַבֵּי שְׁלֹמֹה שֶׁלֹּא עַל יְדֵי מִלְחָמָה, שֶׁלָּכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם שְׁלֹמֹה כִּי שָׁלוֹם הָיָה בִּימָיו[5]. וּמְדַיֵּיק בְּהַמַּאֲמָר[6], דְּכַאֲשֶׁר נִמְצָאִים בְּמַצָּב שֶׁאֵין מְנַגְּדִים כְּלָל, לָמָּה צָרִיךְ פְּדִיָּה. וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּיאוּר בְּדִיּוּק זֶה, כִּי פֵּירוּשׁ פָּדָה בְשָׁלוֹם הוּא לֹא שֶׁהַשָּׁלוֹם בָּא לְאַחֲרֵי הַפְּדִיָּה (הַיְינוּ שֶׁהַפְּדִיָּה הִיא בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה וְאַחַר כָּךְ נַעֲשָׂה שָׁלוֹם), כִּי אִם, שֶׁהַפְּדִיָּה (עַצְמָהּ) הִיא בְּשָׁלוֹם, וְלָכֵן מְדַיֵּיק, שֶׁבְּמַצָּב שֶׁל שָׁלוֹם אֵין צָרִיךְ לִכְאוֹרָה לִפְדִיָּה. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף עוֹד דִּיּוּק, דִּבְפָסוּק זֶה גּוּפָא כְּתִיב פָּדָה גּוֹ' מִקְּרָב לִי, דְּזֶה שֶׁפָּדָה נַפְשִׁי הוּא מִן הַמִּלְחָמוֹת הַבָּאִים עָלַי[7], וְהֵיאַךְ שַׁיָּיךְ שֶׁהַפְּדִיָּה מִן הַמִּלְחָמוֹת הִיא פְּדִיָּה בְשָׁלוֹם, דְּלִכְאוֹרָה הֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים הָפְכִּיִּים.

ביאור בדרך אפשר

דוד המלך אומר בספר תהילים: **פָּדָה בְשָׁלוֹם** הקדוש ברוך הוא פדה והציל את **נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי** מהמלחמות שנלחמו בי **כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי**[1], למרות שהלוחמים בי היו רבים או, לפי פירוש אחר, בזכות תפילת הרבים (זהו פשוטו של הכתוב, ולהלן יתבאר על פי חסידות) **וּמְבָאֵר בַּעַל הַגְּאוּלָּה** אדמו"ר האמצעי (בן האדמו"ר הזקן) שביום זה, יו"ד כסלו (בשנת תקפ"ז) נגאל ממאסר **בְּמַאֲמָרוֹ דִּיבּוּר הַמַּתְחִיל** הפותח בפסוק **זֶה** 'פדה בשלום' (מאמר חסידות **שֶׁנִּדְפַּס בְּסִפְרוֹ** של האדמו"ר האמצעי **שַׁעֲרֵי תְּשׁוּבָה**[2])[3] **דְּפֵירוּשׁ פָּדָה בְשָׁלוֹם (בְּשָׁלוֹם דַּוְקָא)** בדגש ובדיוק על כך שהפדיה היא 'בשלום') **הוּא שֶׁהַפְּדָיָה** וההצלה מהאויב והשונא **הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁהַמְנַגֵּד** שממנו היא הפדיה וההצלה **מִתְבַּטֵּל לְגַמְרֵי** וכאילו אינו קיים, **שֶׁלָּכֵן** מאחר שהאויב המנגד התבטל לחלוטין **אֵין צָרִיךְ לְמִלְחָמָה כְּלָל** אלא הפדייה וההצלה היא 'בשלום'. **וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁהָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה**[4] המלך, **שֶׁכָּל הַגּוֹיִם נִתְבַּטְּלוּ לְגַבֵּי שְׁלֹמֹה שֶׁלֹּא עַל יְדֵי מִלְחָמָה,** מבלי צורך במלחמה איתם, היינו שאין זו הצלה מהאויב על ידי שלחמו בו ונצחו אותו, אלא שמלכתחילה לא היה צורך במלחמה **שֶׁלָּכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם שְׁלֹמֹה כִּי שָׁלוֹם הָיָה בִּימָיו**[5] כמו שכתוב בספר דברי הימים שהקדוש ברוך הוא הבטיח לדוד המלך, אביו של שלמה המלך: "הנה בן נולד לך, הוא יהיה איש מנוחה, והניחותי לו מכל אויביו מסביב, כי שלמה יהיה שמו, ושלום ושקט אתן על ישראל בימיו". **וּמְדַיֵּיק** ושואל אדמו"ר האמצעי **בְּהַמַּאֲמָר**[6] הנזכר, **דְּכַאֲשֶׁר נִמְצָאִים בְּמַצָּב שֶׁאֵין מְנַגְּדִים כְּלָל,** כי המנגדים התבטלו לגמרי, **לָמָּה** בכלל **צָרִיךְ פְּדִיָּה.?**

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּיאוּר בְּדִיּוּק זֶה, כִּי פֵּירוּשׁ פָּדָה בְשָׁלוֹם לפי הסבר זה **הוּא לֹא שֶׁהַשָּׁלוֹם** עם השונא המנגד **בָּא לְאַחֲרֵי הַפְּדִיָּה (הַיְינוּ שֶׁהַפְּדִיָּה** ההצלה עצמה **הִיא בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה וְאַחַר כָּךְ** אחרי הפדיה וההצלה באמצעות ניצחון במלחמה **נַעֲשָׂה שָׁלוֹם** עם השונא המנגד), **כִּי אִם, שֶׁהַפְּדִיָּה (עַצְמָהּ) הִיא בְּשָׁלוֹם,** פדיה והצלה לא על ידי מלחמה אלא בדרך של שלום, **וְלָכֵן מְדַיֵּיק** אדמו"ר האמצעי ושואל, **שֶׁבְּמַצָּב שֶׁל שָׁלוֹם אֵין צָרִיךְ לִכְאוֹרָה לִפְדִיָּה** ואם כן מה המשמעות של 'פדה בשלום', הרי אין מציאות של שונא ומנגד שצריך להינצל ממנו. **וְיֵשׁ לְהוֹסִיף עוֹד דִּיּוּק,** שאלה נוספת שמיוסדת על דיוק בלשון הפסוק, **דִּבְפָסוּק זֶה גּוּפָא** עצמו המתחיל 'פדה בשלום' **כְּתִיב פָּדָה גּוֹ' מִקְּרָב לִי,** שהפדיה היתה מקרבות ומלחמות, כלומר **דְּזֶה שֶׁפָּדָה נַפְשִׁי** ההצלה שהקדוש ברוך הוא הציל אותי **הוּא מִן הַמִּלְחָמוֹת הַבָּאִים עָלַי**[7], **וְהֵיאַךְ שַׁיָּיךְ שֶׁהַפְּדִיָּה** ואיך יתכן ש"ההצלה **מִן הַמִּלְחָמוֹת** "מקרב לי", **הִיא פְּדִיָּה בְשָׁלוֹם, דְּלִכְאוֹרָה** מלחמה ושלום **הֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים הָפְכִּיִּים** וסותרים זה

---

*) יצא לאור בקונטרס ט"־יו"ד כסלו – תשמ"ט, "לקראת ט' כסלו, יום ההולדת דאדמו"ר האמצעי (בשנת תקל"ד) ויום ההילולא שלו (בשנת תקפ"ח), ויו"ד כסלו, יום הגאולה דאדמו"ר האמצעי (בשנת תקפ"ז).. ט' כסלו תשמ"ט". 1) תהלים נה, יט. 2) ח"א (שער התפלה) מט, א ואילך. 3) פי"א (נה, ד ואילך). 4) וראה לקמן סעיף ב דאמיתית ענין פדה בשלום נפשי הוא למעלה יותר גם מהשלום שהי' בימי שלמה. 5) כמ"ש (דברי הימים־א כב, ט) שלמה יהי' שמו ושלום ושקט אתן על ישראל בימיו. 6) שם – נו, א. 7) פרש"י לתהלים שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

לזה ואם מדובר על פדיה ממלחמות, מה משמעות הדבר שהפדיה היא "בשלום".?

ב) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, דִּשְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ (פָּדָה בְשָׁלוֹם שמשמעותו היא פדיה ללא מלחמות **וּמִקָּרֵב לִי** שמשמעותו היא מלחמה) **הֵם לֹא רַק שְׁנֵי הֲפָכִים** הסותרים זה לזה **(סְתָם) אֶלָּא שֶׁהֵם הֲפָכִים מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה,** כפי שממשיך ומבאר.

דְּהִנֵּה הַטַּעַם עַל זֶה שֶׁמִּלְחָמָה נִקְרֵאת בְּשֵׁם קָרֵב מִלְּשׁוֹן קֵירוּב (אַף שֶׁמִּלְחָמָה הוּא הֵיפֵךְ עִנְיַן הַקֵּירוּב), הוא (כַּמּוּבָן מֵהַמַּאֲמָר[8] הנזכר של אדמו"ר האמצעי), **לְפִי שֶׁעִקָּר וְתוֹקֶף שֶׁל מִלְחָמָה הוּא כְּשֶׁהִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל קֵירוּב.** כאשר שני הצדדים הלוחמים הם קרובים זה לזה, שאז המלחמה היא בתוקף ובחוזק ואילו כאשר הצדדים הלוחמים רחוקים זה מזה, המלחמה איננה בתוקף ובחוזק כל כך, כפי שממשיך ומבאר. **דְּהִנֵּה בְּמִלְחָמָה יֵשׁ שְׁנֵי אֲפָנִים** שונים של לחימה. אופן אחד של ניהול מלחמה הוא **שֶׁשְּׁנֵי הַלּוֹחֲמִים הֵם בְּרִיחוּק** מקום **זֶה מִזֶּה, אֶלָּא שֶׁזּוֹרְקִים (אֶחָד עַל הַשֵּׁנִי) אַבְנֵי חִצִּים וּבְלִיסְטְרָאוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה** שהם כלי נשק שיכולים להגיע ולפגוע גם ממרחק. **אוֹ** האופן השני של לחימה הוא **שֶׁשְּׁנֵי הַלּוֹחֲמִים מִתְקָרְבִים זֶה לָזֶה (בְּקֵירוּב מָקוֹם) וְעַד** כדי כך הם קרובים זה לזה **שֶׁהֵם נֶאֱבָקִים** בגופם **זֶה עִם זֶה[9],** כלשון הכתוב לגבי יעקב אבינו והמלאך **וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ[10], שֶׁהֵם** שני הלוחמים הנאבקים זה בזה **מִתְקָרְבִים זֶה לָזֶה (לֹא רַק בְּמָקוֹם,** לא זו בלבד שהם נמצאים בקירוב מקום זה לזה **לֹא נֶהֱפְכוּ לִקְדוּשָׁה** ונשארו גוים)[13], **וַאֲמִיתִּית עִנְיַן הַשָּׁלוֹם אֶלָּא** שהם קרובים זה לזה) **גַּם בְּגוּפָם, וְעַד** כדי כך היא הקירבה ביניהם **דִּשְׁנֵי הַלּוֹחֲמִים חוֹבְקִים** מחבקים **זֶה אֶת זֶה. דְּמִלְחָמָה זוֹ (תַּכְלִית הַקֵּירוּב) הִיא מִלְחָמָה קָשָׁה בְּיוֹתֵר,** הרבה יותר מהמלחמה בריחוק מקום שאיננה מלחמה קשה וחזקה כל כך.

ביאור בדרך אפשר

1 ב) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, דִּשְׁנֵי עִנְיָנִים אֵלּוּ (פָּדָה
2 בְשָׁלוֹם וּמִקָּרֵב לִי) הֵם לֹא רַק שְׁנֵי
3 הֲפָכִים (סְתָם) אֶלָּא שֶׁהֵם הֲפָכִים מִן הַקָּצֶה אֶל
4 הַקָּצֶה. דְּהִנֵּה הַטַּעַם עַל זֶה שֶׁמִּלְחָמָה נִקְרֵאת
5 בְּשֵׁם קָרֵב מִלְּשׁוֹן קֵירוּב (אַף שֶׁמִּלְחָמָה הוּא
6 הֵיפֵךְ עִנְיַן הַקֵּירוּב), הוּא (כַּמּוּבָן מֵהַמַּאֲמָר[8]),
7 לְפִי שֶׁעִקָּר וְתוֹקֶף שֶׁל מִלְחָמָה הוּא כְּשֶׁהִיא
8 בְּאוֹפֶן שֶׁל קֵירוּב. דְּהִנֵּה בְּמִלְחָמָה יֵשׁ שְׁנֵי
9 אֲפָנִים. שֶׁשְּׁנֵי הַלּוֹחֲמִים הֵם בְּרִיחוּק זֶה מִזֶּה,
10 אֶלָּא שֶׁזּוֹרְקִים (אֶחָד עַל הַשֵּׁנִי) אַבְנֵי חִצִּים
11 וּבְלִיסְטְרָאוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. אוֹ שֶׁשְּׁנֵי הַלּוֹחֲמִים
12 מִתְקָרְבִים זֶה לָזֶה (בְּקֵירוּב מָקוֹם) וְעַד שֶׁהֵם
13 נֶאֱבָקִים זֶה עִם זֶה[9], וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ[10], שֶׁהֵם
14 מִתְקָרְבִים זֶה לָזֶה (לֹא רַק בְּמָקוֹם, אֶלָּא) גַּם
15 בְּגוּפָם, וְעַד דִּשְׁנֵי הַלּוֹחֲמִים חוֹבְקִים זֶה אֶת זֶה.
16 דְּמִלְחָמָה זוֹ (תַּכְלִית הַקֵּירוּב) הִיא מִלְחָמָה קָשָׁה
17 בְּיוֹתֵר.
18 **וְעַל** דֶּרֶךְ זֶה הוּא לְאִידָךְ, שֶׁגַּם הַשָּׁלוֹם
19 שֶׁבְּפָסוּק זֶה הוּא (לֹא שָׁלוֹם סְתָם, אֶלָּא)
20 תַּכְלִית הַשְּׁלֵימוּת שֶׁבַּשָּׁלוֹם. וּכְמוֹ שֶׁמְּבָאֵר בַּעַל
21 הַגְּאוּלָּה בְּהַמַּאֲמָר[11] דַּאֲמִיתִּית הָעִנְיָן דְּפָדָה
22 בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי הוּא שֶׁאֵלּוּ שֶׁהָיוּ מִקּוֹדֶם שׂוֹנְאִים
23 וּמְנַגְּדִים, הֵם "נַעֲשִׂים אוֹהֲבִים גְּמוּרִים", דְּעִנְיָן
24 זֶה הוּא לְמַעְלָה גַּם מֵהַשָּׁלוֹם שֶׁהָיָה בִּימֵי
25 שְׁלֹמֹה[12], דְּהַשָּׁלוֹם שֶׁהָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה הוּא
26 שֶׁכּוּלָּם נִתְבַּטְּלוּ מִצַּד הַגִּילּוּי אוֹר (אֲבָל לֹא
27 נֶהֱפְכוּ לִקְדוּשָׁה)[13], וַאֲמִיתִּית עִנְיַן הַשָּׁלוֹם (שֶׁגַּם
וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא לְאִידָךְ, גם מצד שני, היינו בדומה לכך שהמלחמה שבה מדובר בפסוק זה היא מלחמה בחוזק ובתוקף רב, כי מדובר במלחמה מקרוב, "מקרב לי", כך גם לגבי הצד ההפוך, השלום שהוא היפך המלחמה **שֶׁגַּם הַשָּׁלוֹם שֶׁבְּפָסוּק זֶה** שעל כך נאמר "פדה בשלום" מהמלחמה והקרב **הוּא (לֹא שָׁלוֹם סְתָם,** שלום רגיל **אֶלָּא) תַּכְלִית הַשְּׁלֵימוּת שֶׁבַּשָּׁלוֹם. וּכְמוֹ שֶׁמְּבָאֵר בַּעַל הַגְּאוּלָּה** אדמו"ר האמצעי **בְּהַמַּאֲמָר[11]** הנזכר **דַּאֲמִיתִּית הָעִנְיָן דְּפָדָה בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי** פדייה והצלה בשלום מהשונא המנגד ברמה הגבוהה והאמיתית ביותר **הוּא שֶׁאֵלּוּ שֶׁהָיוּ מִקּוֹדֶם** לפני הפדייה **שׂוֹנְאִים וּמְנַגְּדִים, הֵם** עצמם **"נַעֲשִׂים אוֹהֲבִים גְּמוּרִים", דְּעִנְיָן זֶה** שהשונאים הופכים לאוהבים **הוּא לְמַעְלָה גַּם** אפילו **מֵהַשָּׁלוֹם שֶׁהָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה[12],** הנזכר לעיל, **דְּהַשָּׁלוֹם שֶׁהָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה הוּא שֶׁכּוּלָּם** כל הגויים, כאמור לעיל **נִתְבַּטְּלוּ** כלפי שלמה **מִצַּד הַגִּילּוּי אוֹר** שהיה בימיו, כמובא בחסידות מדברי הזוהר שהמצב הנעלה שהיה בימי שלמה הוא בדוגמת 'קיימא סיהרא באשלימותא', כמו הירח כשהוא עומד בשלימותו, באמצע החודש **(אֲבָל** למרות שהתבטלו כלפי שלמה, בכל זאת אומות העולם

---

8) בתחלתו – מט, א. 9) גם מלחמה ע"י חרב היא דוקא בקירוב מקום. דזהו החילוק שבין חרב לקשת. אבל אין זה כקירוב דהנאבקים. וראה לקמן סעיף ו. 10) וישלח לב, כה. 11) פי"א – נו, א. 12) כמפורש בהמשך תער"ב שבהערה הבאה. ועפ"ז יומתק הלשון דבעל הגאולה שם "בדרך שלום.. כמו לע"ל.. וכה"ג הי' בימי שלמה". 13) ד"ה פדה בשלום תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב פ' שעד – ע' תשסט).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

(שֶׁגַּם הַמְנַגֵּד עצמו נֶהֱפָךְ לִקְדוּשָׁה) יִהְיֶה לֶעָתִיד לָבוֹא, בימות המשיח כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[14] בנבואת צפניה אָז לעתיד לבוא אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה גוֹ׳ לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד, שכל אומות העולם יחד יעבדו את ה׳ וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יהיה לעתיד לבוא, שינוי ומהפך גם בְּנוּגְעֵי לְבַעֲלֵי חַיִּים - כמו שכתוב בנבואת ישעיה שבאותו הזמן יהיה וְגָר זְאֵב עִם כֶּבֶשׂ וְגוֹ׳[15], והזאב שכיום דרכו לטרוף את הכבש, יתהפך טבעו ולא יטרוף אלא יגור יחד עם הכבש בשלום וְעַד שֶׁגַּם אפילו הַנָּחָשׁ (הנקרא גם פֶּתֶן וְצִפְעוֹנִי[16]) שכעת דרכו להזיק יֵהָפֵךְ לְטוֹב, ולא יזיק, כהמשך הדברים בנבואת ישעיה שם (״ושעשע יונק על חור פתן ועל מאורת צפעוני גמול ידו הדה״. ופירש רש״י: ״ושעשע״ – ״ושוחק״. ״על חור פתן״ – ״על חור עפר שהנחש מקנן בתוכו...״. ״גמול״ – ״תינוק הגמול משדי אמו״. ״ידו הדה״ - תרגום יונתן ידוהי יושיט...״. ובפירוש ה׳מצודת דוד׳: ״גמול״ – ״תינוק הנגמל משדי אמו יושיט שם ידו ולא יוזק״. ״ועל מאורת״ – ״על הבקע אשר הצפעוני יושב שם״. ״ושעשע״ – ״תינוק היונק יתעסק לשמוח בהושטת ידו על הנקב אשר הפתן יושב שם ולא יזיקנו״), כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[17] במשלי גַּם אוֹיְבָיו יַשְׁלִים אִתּוֹ ואמרו חכמינו ז״ל זֶה הַנָּחָשׁ, שכיום הוא אויב (כמו שאמר לו הקדוש ברוך הוא לאחר חטא עץ הדעת ״ואיבה אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה״), אבל לעתיד לבוא הוא יתהפך ויהיה בשלום עם האדם וּכְמוֹ שֶׁהָיָה בְּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה (לִפְנֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת) שֶׁהָיָה הנחש שַׁמָּשׁ גָּדוֹל[18] כי לפני שנתקלל הנחש, בעקבות חטא עץ הדעת, ״על גחונך תלך״, היה אפשר להשתמש בו למלאכה (וכדברי הגמרא: ״חבל על שמש גדול שאבד מן העולם שאלמלא נתקלל נחש, כל אחד ואחד מישראל היו מזדמנין לו שני נחשים טובים, אחד משגרו לצפון ואחד משגרו לדרום להביא לו

1 הַמְנַגֵּד נֶהֱפָךְ לִקְדוּשָׁה) יִהְיֶה לֶעָתִיד לָבוֹא, כְּמוֹ
2 שֶׁכָּתוּב[14] אָז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה גוֹ׳
3 לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּנוּגְעֵי לְבַעֲלֵי
4 חַיִּים — וְגָר זְאֵב עִם כֶּבֶשׂ וְגוֹ׳[15], וְעַד שֶׁגַּם
5 הַנָּחָשׁ (פֶּתֶן וְצִפְעוֹנִי[16]) יֵהָפֵךְ לְטוֹב, כְּמוֹ
6 שֶׁכָּתוּב[17] גַּם אוֹיְבָיו יַשְׁלִים אִתּוֹ זֶה הַנָּחָשׁ, וּכְמוֹ
7 שֶׁהָיָה בִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה (לִפְנֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת)
8 שֶׁהָיָה שַׁמָּשׁ גָּדוֹל[18]. וְיִתֵּירָה מִזּוֹ יֵשׁ לוֹמַר, דְּכֵינָן
9 שֶׁכָּל יְרִידָה הִיא צוֹרֶךְ עֲלִיָּה, בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר,
10 שֶׁבֵּירוּר וַעֲלִיַּית הַנָּחָשׁ לֶעָתִיד לָבוֹא, תִּהְיֶה
11 לְמַעְלָה יוֹתֵר גַּם מֵהַדַּרְגָּא דְ״שַׁמָּשׁ גָּדוֹל״ שֶׁהָיָה
12 לִפְנֵי הַיְרִידָה[19]. וְעַל פִּי זֶה צָרִיךְ לְהָבִין עוֹד יוֹתֵר
13 מַה שֶּׁכָּתוּב פָּדָה בְשָׁלוֹם גוֹ׳ מִקְּרָב לִי, וַהֲרֵי
14 הַקְּרָב וְהַשָּׁלוֹם שֶׁבְּפָסוּק זֶה הֵם שְׁנֵי הֲפָכִים מִן
15 הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה, וְאֵיךְ זֶה פָּדָה בְשָׁלוֹם גוֹ׳
16 מִקְּרָב לִי.
17 ג) וְיוּבַן זֶה בְּהַקְדִּים הַמְבוֹאָר בְּהַמַּאֲמָר דְּבַעַל
18 הַגְּאוּלָּה[20], שֶׁשְּׁנֵי הָעִנְיָנִים דִּקְרָב
19 וְשָׁלוֹם יֶשְׁנָם בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה. וּלְהָעִיר, דִּבְכַמָּה
20 מְקוֹמוֹת[21] מְבוֹאָר שֶׁהַבֵּירוּר דִּתְפִלָּה הוּא בְּדֶרֶךְ
21 מִלְחָמָה, שְׁעַת צְלוֹתָא שְׁעַת קְרָבָא[22], וְהַבֵּירוּר

ביאור בדרך אפשר

סנדלבונים (פירש רש״י: ״שם אבן טוב״) טובים ואבנים טובות ומרגליות, ולא עוד אלא שמפשילין רצועה תחת זנבו ומוציא בה עפר לגינתו ולחורבתו״). וְיִתֵּירָה מִזּוֹ יֵשׁ לוֹמַר, שהפיכת הנחש לטוב לעתיד לבוא תהיה באופן עוד יותר נעלה, דְּכֵינָן שֶׁכָּל יְרִידָה הִיא צוֹרֶךְ עֲלִיָּה, וכדי שהירידה תהיה כדאית ומשתלמת, העליה צריכה להיות למצב יותר נעלה מזה שהיה קודם הירידה, בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר, שֶׁבֵּירוּר תיקון על ידי הפרדת הטוב מהרע וַעֲלִיַּית הַנָּחָשׁ לֶעָתִיד לָבוֹא, תִּהְיֶה לְמַעְלָה יוֹתֵר גַּם מֵהַדַּרְגָּא דְ״שַׁמָּשׁ גָּדוֹל״ שֶׁהָיָה לִפְנֵי הַיְרִידָה[19]. וְעַל פִּי זֶה שהפדיה בשלום איננה רק ביטול (כמו שהיה באומות העולם בימי שלמה) אלא התהפכות לטוב ממש (כענין וגר זאב עם כבש והתפכות הנחש לטוב לעתיד לבוא) צָרִיךְ לְהָבִין עוֹד יוֹתֵר מַה שֶּׁכָּתוּב פָּדָה בְשָׁלוֹם גוֹ׳ מִקְּרָב לִי, וַהֲרֵי הַקְּרָב וְהַשָּׁלוֹם שֶׁבְּפָסוּק זֶה הֵם שְׁנֵי הַפָּכִים ולא שני הפכים סתם אלא שני הפכים מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה, שהשלום הוא שלום הכי נעלה, של התהפכות המנגד לטוב, והמלחמה היא מלחמה בכל התוקף ״מקרב לי״, וְאֵיךְ זֶה פָּדָה בְשָׁלוֹם גוֹ׳ מִקְּרָב לִי ביחד.?

ג) וְיוּבַן זֶה כיצד הפסוק מדבר על ״פדה בשלום״ ועל ״מקרב לי״ יחד, למרות שהם שני דברים הפוכים מן הקצה אל הקצה, בְּהַקְדִּים הַמְבוֹאָר בְּהַמַּאֲמָר הנזכר דְּבַעַל הַגְּאוּלָּה[20], אדמו״ר האמצעי, שֶׁשְּׁנֵי הָעִנְיָנִים דִּקְרָב וְשָׁלוֹם יֶשְׁנָם בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, כפי שיבואר להלן. וּלְהָעִיר, דִּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת[21] במאמרי חסידות אחרים מְבוֹאָר שֶׁהַבֵּירוּר והתיקון של עניני העולם דִּתְפִלָּה על ידי עבודת ה׳ בתפילה הוּא בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה עם הגוף והנפש הבהמית המסתירים על הנשמה המלובשת בהם, וכלשון הזוהר שְׁעַת צְלוֹתָא שְׁעַת קְרָבָא[22], שעת התפילה היא שעת קרב

39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76

14) צפני׳ ג, ט. — הובא במאמר הנ״ל שם. 15) ישעי׳ יא, ו ואילך. 16) ישעי׳ שם, ח. וראה פרש״י שם. מצודות שם. ועוד. 17) משלי טז, ז. ירושלמי תרומות פ״ח סוף ה״ג. ב״ר רפנ״ד. וראה אוה״ת נ״ך עה״פ (ס״ע תרג ואילך). 18) סנהדרין נט, ב. 19) וכמובן גם מזה שבתחלה, אף שהי׳ ״שמש גדול״ היתה אפשרות לירידה עד לחטא עה״ד, משא״כ לע״ל. וראה עד״ז סה״מ עטר״ת ע׳ תטו. 20) פ״ה (נא, ד) ואילך. 21) ראה בארוכה המשך פדה בשלום תרנ״ט (סה״מ תרנ״ט ע׳ קסב ואילך) ותש״ד (פי״ט ואילך — סה״מ ה׳תש״ד ע׳ 106 ואילך). 22) זהר הובא בלקו״ת ר״פ תצא. ובכ״מ. וראה זהר ח״א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

ומלחמה **וְהַבֵּירוּר בְּדֶרֶךְ מְנוּחָה (שָׁלוֹם)** ללא צורך במלחמה **הוּא עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה**[23]. **אֲבָל בִּדְרוּשׁ** מאמר חסידות **זֶה דְּבַעַל הַגְּאוּלָּה** אדמו"ר האמצעי **מְבוֹאָר, שֶׁגַּם בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה** עצמה **יֶשְׁנָם שְׁנֵי הָעִנְיָנִים** בירור בדרך מלחמה (מקרב לי") ובירור בדרך מנוחה ("פדה בשלום").

הָאַהֲבָה[24] שהאדם מתעורר ברגשי אהבת ה' **דִּבְכָל לְבָבְךָ**, כלשון הציווי בקריאת שמע "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך" **שֶׁמְּצַד בְּחִינַת נֶפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה**, שלוש הדרגות היותר נמוכות מבין חמישה השמות שהם חמש דרגות שנקראו לנשמה, נפש, רוח, נשמה, חיה יחידה **עִם הֱיוֹת שֶׁגַּם עַל יְדֵי אַהֲבָה זוֹ** אהבת ה' "בכל לבבך" **הוּא** האדם העוסק בעבודת התפילה **פּוֹעֵל שֶׁגַּם** שאפילו **נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית יִהְיֶה לָהּ אַהֲבַת ה'**, וכמו שדרשו בגמרא על הכתוב **בְּכָל לְבָבְךָ** שהכיתוב "לבבך" במקום "לבך" מרמז שאהבת ה' צריכה להיות **בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ**[25], הן היצר הטוב והן היצר הרע, שגם הנפש הבהמית תתעורר ברגש של אהבת ה', ואם כן לכאורה הרי זה מצב שהנפש הבהמית מתהפכת לקדושה, ואם כן הרי זו עבודה של "פדה בשלום", אבל לפי האמת אין זה כך, כי **מִכָּל מָקוֹם**, אף על פי שבעבודה זו גם בנפש הבהמית יש אהבת ה', בכל זאת, עדיין אין זו פדייה בשלום אלא פדייה בדרך מלחמה, כי **מִכֵּיוָן שֶׁהָאַהֲבָה דִּבְכָל לְבָבְךָ הִיא מִצַּד הַהַבְנָה וְהַהַשָּׂגָה** שהאדם התבונן באריכות ובהתעמקות בגדולת ה' (עד שהגיע לידי הכרה פנימית **שֶׁאֲלֻקוּת הוּא טוֹב**), וההבנה וההשגה הזו היא שעוררה בליבו רגשות של אהבת ה' **וּמִכֵּיוָן שֶׁשֵּׂכֶל הוּא בְּחִינַת פְּנִימִי** ופעולת השכל איננה בדרך "מקיף" מלמעלה (**שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ** השכל, בפנימיות **בְּהַדָּבָר שֶׁפּוֹעֵל בּוֹ** ונהיה חיבור ישיר וקרוב בין השכל והדבר שבו הוא מתלבש בהתלבשות פנימית), **הֲרֵי מוּבָן דִּפְעוּלַּת** והשפעת **נֶפֶשׁ**

ביאור בדרך אפשר

הָאֲלֻקִּית בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁתֶּאֱהוֹב אֶת הָרָע' הוּא עַל יְדֵי שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֲלֻקִּית מִתְלַבֶּשֶׁת בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, בהתלבשות פנימית, בהשפעה ישירה וקרובה ובהתאם ליכולות הקליטה וההבנה של הנפש הבהמית **שֶׁהַהִתְבּוֹנְנוּת** השכלית **שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֲלֻקִּית** בעניני אלוקות, המעוררת רגשות של אהבת ה' **צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּעִנְיָנִים כָּאֵלּוּ** באלוקות, רעיונות והבנות בגדולת ה' מסוג כזה **וּבְאוֹפֶן שֶׁגַּם נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית יְכוֹלָה לְהַשִּׂיג**[26] ולהבין ולקלוט ולהתפעל מהם, **הֲרֵי הִתְלַבְּשׁוּת זוֹ (שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֲלֻקִּית מִתְלַבֶּשֶׁת בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית) הוּא עִנְיָן שֶׁל מִלְחָמָה**[27] עם הנפש הבהמית, באופן קרוב וישיר (וכפי שמבואר כאן בהערה, ה"מלחמה" היא בשני ענינים: האחד, שכיון שפעולת והשפעת הנפש האלוקית על הנפש הבהמית היא על ידי השכל, היינו בדרך של דיון, טענות ומענות, הרי זה באופן שיש נתינת מקום גם להיפך, רק שבסופו של דבר הנפש האלוקית מתגברת על הנפש הבהמית. והשני, שכדי להשפיע על הנפש הבהמית באמצעות השכל, צריכה להיות ירידה של הנפש הנעלה של הנפש האלוקית, לשכל הנחות של הנפש הבהמית, וכתוצאה מירידה זו, ה"מלחמה" גדולה עוד יותר).

וְגַם ואפילו **הָאַהֲבָה דִּבְכָל נַפְשְׁךָ**, האמורה בהמשך הכתוב "ואהבת את ה' אלקיך... בכל נפשך", שהיא אהבת ה' **שֶׁמְּצַד בְּחִינַת חַיָּה**, דרגה גבוהה יותר בנשמה, ועמוקה יותר, מאשר הבחינות נפש רוח נשמה (שמהם באה אהבת ה' "בכל לבבך", כמבואר לעיל) **הֲגַם שֶׁחַיָּה הִיא בְּחִינַת מַקִּיף**, ומפני מעלתה איננה יורדת להתלבש בפנימיות **וְהַבֵּירוּר** והתיקון והעילוי **דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁעַל יְדֵי אַהֲבָה זוֹ** אהבת ה' "בכל נפשך" **הוּא (לֹא בְּדֶרֶךְ הִתְלַבְּשׁוּת** פנימית של הנפש האלוקית בנפש הבהמית, **אֶלָּא)** אופן הפעולה וההשפעה של הנפש האלוקית על הנפש הבהמית באהבת ה' "בכל נפשך" הוא **שֶׁמְּצַד תּוֹקֶף**

1 בְּדֶרֶךְ מְנוּחָה (שָׁלוֹם) הוּא עַל יְדֵי עֵסֶק
2 הַתּוֹרָה[23]. אֲבָל בִּדְרוּשׁ זֶה דְּבַעַל הַגְּאוּלָּה
3 מְבוֹאָר, שֶׁגַּם בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה יֶשְׁנָם שְׁנֵי
4 הָעִנְיָנִים. הָאַהֲבָה[24] דִּבְכָל לְבָבְךָ, שֶׁמִּצַּד בְּחִינַת
5 נֶפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה, עִם הֱיוֹת שֶׁגַּם עַל יְדֵי אַהֲבָה
6 זוֹ הוּא פּוֹעֵל שֶׁגַּם נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית יִהְיֶה לָהּ אַהֲבַת
7 ה', בְּכָל לְבָבְךָ בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ[25], מִכָּל מָקוֹם, מִכֵּיוָן
8 שֶׁהָאַהֲבָה דִּבְכָל לְבָבְךָ הִיא מִצַּד הַהַבְנָה
9 וְהַהַשָּׂגָה (שֶׁאֲלֻקוּת הוּא טוֹב), וּמִכֵּיוָן שֶׁשֵּׂכֶל
10 הוּא בְּחִינַת פְּנִימִי (שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בְּהַדָּבָר שֶׁפּוֹעֵל
11 בּוֹ), הֲרֵי מוּבָן דִּפְעוּלַּת נֶפֶשׁ הָאֲלֻקִּית בַּנֶּפֶשׁ
12 הַבַּהֲמִית שֶׁתֶּאֱהוֹב אֶת הָרָע' הוּא עַל יְדֵי שֶׁנֶּפֶשׁ
13 הָאֲלֻקִּית מִתְלַבֶּשֶׁת בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית,
14 שֶׁהַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֲלֻקִּית צְרִיכָה לִהְיוֹת
15 בְּעִנְיָנִים כָּאֵלּוּ וּבְאוֹפֶן שֶׁגַּם נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית יְכוֹלָה
16 לְהַשִּׂיג[26], הֲרֵי הִתְלַבְּשׁוּת זוֹ (שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֲלֻקִּית
17 מִתְלַבֶּשֶׁת בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית) הוּא עִנְיָן שֶׁל
18 מִלְחָמָה[27]. וְגַם הָאַהֲבָה דִּבְכָל נַפְשְׁךָ, שֶׁמִּצַּד
19 בְּחִינַת חַיָּה, הֲגַם שֶׁחַיָּה הִיא בְּחִינַת מַקִּיף,
20 וְהַבֵּירוּר דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁעַל יְדֵי אַהֲבָה זוֹ הוּא
21 (לֹא בְּדֶרֶךְ הִתְלַבְּשׁוּת, אֶלָּא) שֶׁמִּצַּד תּוֹקֶף הָרָצוֹן

רמ, ב. ח"ג רמג, א. 23) להעיר גם מהמאמר דבעל הגאולה פי"א (נו, א) "ענין שלום.. וכמו"כ ע"י עסק התורה". 24) להעיר מהידוע שכל העבודה והיגיעה דתפלה היא לבוא למדת האהבה (קונטרס העבודה בתחלתו. שם ספ"ג). 25) ואתחנן ו, ה. ברכות נד, א במשנה. ספרי (הובא בפרש"י) עה"פ. 26) ראה תו"א וישב כט, ב. המשך תרס"ו ס"ע קלה ואילך. סה"מ עת"ר ע' כה. ה'תש"י ע' 56. ובכ"מ. 27) דנוסף לזה שכללות ענין השכל (גם השכל דנה"א) הוא בדרך שקו"ט שנותן מקום גם להיפך – מיתוסף בזה גם ירידת השכל דנה"א בהשכל דנה"ב, שעי"ז ה"מלחמה" גדולה יותר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וחוזק **הָרָצוֹן דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית (רָצוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם,** רצון על־שכלי, בשונה מהפעולה באופן של ׳בכל לבבך׳ שהיא על ידי התלבשות השכל של הנפש האלוקית בשכל של הנפש הבהמית, שהיא פעולה ישירה ומקרוב) **מִתְבַּטְּלִים מִמֵּילָא הָרְצוֹנוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית,** בלי התעסקות קרובה וישירה, **אַף עַל פִּי כֵן,** הרי זה נחשב בירור בדרך מלחמה ולא בירור בדרך שלום, כי, **מִכְּיוָן שֶׁבִּיטּוּל הָרְצוֹנוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית הוּא רַק מִצַּד הִתְגַּבְּרוּת הָרָצוֹן דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית,** שיש לו תוקף וחוזק גדול יותר מאשר הרצון של הנפש הבהמית, אבל הרצונות של הנפש הבהמית לא התהפכו ואפילו לא התבטלו, **הֵיְינוּ שֶׁגַּם עַכְשָׁיו** גם לאחר שהנפש האלוקית התגברה על הנפש הבהמית, עדיין **יֵשׁ לַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית בְּהֶעְלֵם רְצוֹנוֹת זָרִים** רצונות שלא לצד הקדושה **אֶלָּא שֶׁמִּצַּד הִתְגַּבְּרוּת הָרָצוֹן דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, אֵינָם בָּאִים** הרצונות **בְּפוֹעַל,** אינם מתגלים ואינם מתגשמים אלא נשארים בהעלם, וכיון שהרצונות הזרים עדיין קיימים (אם כי בהעלם) **לָכֵן נִכְלָל זֶה** אהבת ה׳ באופן זה, ׳בכל נפשך׳, **בְּהֶעֲבוֹדָה דְּבִירוּר שֶׁבְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה** כי סוף סוף יש מציאות של נפש הבהמית שלפחות בהעלם היא מנגדת לקדושה. **וְעִנְיַן פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי** בירור הנפש הבהמית בדרך שלום ומנוחה וללא מלחמה **הוּא** דווקא **בְּהַאֲהָבָה דְּבְכָל מְאֹדֶךָ,** כהמשך הכתוב ״ואהבת את ה׳ אלקיך... ובכל מאדך״ **שֶׁמִּצַּד בְּחִינַת יְחִידָה** שהיא אהבת ה׳ שנובעת מהבחינה הכי נעלית והכי עמוקה בנשמה, בחינת ה״יחידה״. **כִּי כֵּיוָן שֶׁבְּחִינַת הַיְחִידָה אֵין כְּנֶגְדָּהּ לְעוּמַּת זֶה,** הצד שכנגד צד הקדושה נקרא ׳לעומת זה׳ (על שם הכתוב בקהלת ״ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה, גם את זה לעמת זה עשה האלקים״), וכמו שאמרו בגמרא **בָּבוּאָה דְּבָבוּאָה לֵית לְהוּ**[28], בגמרא דנים האם אפשר להשיא אשה על פי בת קול, ולא עדות ממש, שמת בעלה ומסופר ששמעו בת־קול והלכו ולא מצאו שם אדם. ושואלים: ושמא שד היה זה? ועונים: שראו שיש לו דמות אדם, וידעו שאינו שד. ושואלים:

ביאור בדרך אפשר

הרי גם השדים דומים לבני אדם! ועונים: שראו לו בבואה - צל. ושואלים: והרי גם הם, השדים, יש להם בבואה! ועונים: שראו לו בבואה של בבואה — צל של צל. ושואלים: ושמא גם להם, לשדים, יש בבואה של בבואה? ועונים: בבואה — יש להם, בבואה של בבואה — אין להם. ומוסבר על כך בחסידות שליהודי יש גם ״בבואה דבבואה״, יחידה שבנפש, אבל אומות העולם יש להם ״בבואה״, בחינות שכנגד שאר חלקי הנפש, אבל ״בבואה דבבואה״, בחינה שכנגד היחידה, אין להם.

לָכֵן, כְּשֶׁמִּתְגַּלֵּית ומאירה **בְּחִינַת הַיְחִידָה,** שכנגדה אין ׳לעומת זה, היינו שלגבי בחינת ה׳יחידה׳ היפך הקדושה אינו תופס מקום כלל, **מִתְבַּטֵּל הַלְּעוּמַּת זֶה** לגמרי וכאשר ה״יחידה׳ שבנשמה מאירה על הנפש הבהמית, אזי הנפש הבהמית מתבטלת לגמרי וגם היא מרגישה אהבת ה׳, ודוקא הבירור באופן כזה הוא בירור בדרך שלום, כפי שממשיך ומבאר. **דִּבְחִינַת חַיָּה** שבנשמה, **כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ כְּנֶגְדָּהּ לְעוּמַּת זֶה,** יש בחינה מקבילה לה בהיפך הקדושה, **לָכֵן הַגִּילּוּי דִּבְחִינַת חַיָּה** כאשר ישנו גילוי והארה של בחינת ׳חיה׳ שבנשמה, אף על פי שהוא גילוי נעלה ביותר, בכל זאת **אֵינוֹ שׁוֹלֵל וּמְבַטֵּל הָרְצוֹנוֹת זָרִים דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית,** אלא הם נשארים וקיימים (רק שהם בהעלם) **וְהוּא** ואופן הפעולה וההשפעה של הנפש האלוקית לברר את הנפש הבהמית הרי הוא **רַק בְּדֶרֶךְ הִתְגַּבְּרוּת, שֶׁהָרָצוֹן** והתשוקה להתקרב **לֶאֱלֹקוּת (שֶׁמִּבְּחִינַת חַיָּה) מִתְגַּבֵּר עַל הָרְצוֹנוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית,** מפני החוזק והתוקף של רצון זה, **וּבִכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה בִּיטּוּל הָרְצוֹנוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית** לגמרי, שלא יהיו לה כלל רצונות זרים של היפך הקדושה **הוּא עַל יְדֵי גִּילּוּי הַיְחִידָה** שממנו באה אהבת ה׳ באופן של ׳בכל מאדך׳, כאמור לעיל.

ד) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה המבואר לעיל אודות בירור הנפש הבהמית על ידי גילוי ה״יחידה״ שבנפש האלוקית **עִם הַיָּדוּעַ**[29] בתורת החסידות **בְּעִנְיַן כֹּחַ הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל** שקיים בכל יהודי,

---

1 דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית (רָצוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם)
2 מִתְבַּטְּלִים מִמֵּילָא הָרְצוֹנוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, אַף
3 עַל פִּי כֵן, מִכְּיוָן שֶׁבִּיטּוּל הָרְצוֹנוֹת דְּנֶפֶשׁ
4 הַבַּהֲמִית הוּא רַק מִצַּד הִתְגַּבְּרוּת הָרָצוֹן דְּנֶפֶשׁ
5 הָאֱלֹקִית, הֵיְינוּ שֶׁגַּם עַכְשָׁיו יֵשׁ לַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית
6 בְּהֶעְלֵם רְצוֹנוֹת זָרִים, אֶלָּא שֶׁמִּצַּד הִתְגַּבְּרוּת
7 הָרָצוֹן דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית אֵינָם בָּאִים בְּפוֹעַל, לָכֵן
8 נִכְלָל זֶה בְּהֶעֲבוֹדָה דְּבִירוּר שֶׁבְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה.
9 וְעִנְיַן פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי הוּא בְּהַאֲהָבָה דְּבְכָל
10 מְאֹדֶךָ, שֶׁמִּצַּד בְּחִינַת יְחִידָה. כִּי כֵּיוָן שֶׁבְּחִינַת
11 הַיְחִידָה אֵין כְּנֶגְדָּהּ לְעוּמַּת זֶה, בָּבוּאָה דְּבָבוּאָה
12 לֵית לְהוּ[28], לָכֵן, כְּשֶׁמִּתְגַּלֵּית בְּחִינַת הַיְחִידָה,
13 מִתְבַּטֵּל הַלְּעוּמַּת זֶה. דִּבְחִינַת חַיָּה, כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ
14 כְּנֶגְדָּהּ לְעוּמַּת זֶה, לָכֵן הַגִּילּוּי דִּבְחִינַת חַיָּה אֵינוֹ
15 שׁוֹלֵל וּמְבַטֵּל הָרְצוֹנוֹת זָרִים דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית,
16 וְהוּא רַק בְּדֶרֶךְ הִתְגַּבְּרוּת, שֶׁהָרָצוֹן לֶאֱלֹקוּת
17 (שֶׁמִּבְּחִינַת חַיָּה) מִתְגַּבֵּר עַל הָרְצוֹנוֹת דְּנֶפֶשׁ
18 הַבַּהֲמִית, וּבִכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה בִּיטּוּל הָרְצוֹנוֹת דְּנֶפֶשׁ
19 הַבַּהֲמִית הוּא עַל יְדֵי גִּילּוּי הַיְחִידָה.
20 ד) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם הַיָּדוּעַ[29] בְּעִנְיַן כֹּחַ
21 הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ שֶׁבְּכָל אֶחָד וְאֶחָד
22 מִיִּשְׂרָאֵל (דְּכֹחַ הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ הוּא מִצַּד

---

28) יבמות קכב, א. וש״נ. לקו״ת תצא לז, ג. מאמרי אדהאמ״צ דברים ח״ב ס״ע תקמב ואילך. ובכ״מ. 29) המשך תרס״ו ע׳ רסז. וראה גם תניא ספי״ח ״שאי אפשר כלל״.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

יהיה אשר יהיה מעמדו ומצבו הרוחני, וכמבואר בספר התניא שאפילו ׳קל שבקלים׳ מוסר את נפשו כשהוא עומד בניסיון על האמונה בה׳ (**דְּכֹחַ הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ הוּא מִצַּד יְחִידָה**[30] שהיא עצם הנשמה שלעולם לא נפגמת ולא נחלשת ותמיד דבוקה באלוקות), **דְּזֶה שֶׁהוּא** כל יהודי בכל דרגה **מוֹסֵר נַפְשׁוֹ שֶׁלֹּא לְהִפָּרֵד חַס וְשָׁלוֹם מֵאַחְדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ** ומוכן אפילו לוותר על חייו ובלבד שלא לכפור באחדות ה׳ חס ושלום, **הוּא לֹא מִצַּד הָרָצוֹן שֶׁלּוֹ (הַיְינוּ שֶׁאֶפְשָׁר לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן אַחֵר** שיש אפשרות לבחור אחרת וכן לכפור חס ושלום **אֶלָּא שֶׁרוֹצֶה בְּאוֹפֶן זֶה** ולמעשה בוחר שלא לכפור והוא חזק ותקיף ברצון זה עד כדי מסירות נפש), **אֶלָּא** הסיבה לכך שמוכן למסור את נפשו על האמונה והדבקות באחדות ה׳ היא **מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִפָּרֵד חַס וְשָׁלוֹם מֵאַחְדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ** ולא קיימת כלל אפשרות אחרת.

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁמְּבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[31] בתורת החסידות **שֶׁהָאַהֲבָה** שהיהודי עובד את ה׳ **דִּבְכָל מְאֹדֶךָ** במדריגת ׳בכל מאדך׳ **הוּא עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ. דִּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, וַהֲרֵי גַּם הָאַהֲבָה דִּבְכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ** ומכריחה **לִכְאוֹרָה עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ, דִּכְשֶׁאוֹהֵב אֶת הַוָּיִ׳ בְּכָל לְבָבוֹ** בשני היצרים, וגם היצר הרע והנפש הבהמית יש להם רגשות של אהבת ה׳ **וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה כְּשֶׁאַהֲבָתוֹ אֶת הַוָּיִ׳ הִיא בְּכָל נַפְשׁוֹ** עד כדי כך שהרצונות הזרים של הנפש הבהמית כבר אינם מורגשים בגלוי, כמבואר לעיל, **הֲרֵי בְּוַדַּאי יִמְסוֹר נַפְשׁוֹ עֲבוּרוֹ**[32], עבור הקדוש ברוך הוא שיש לו אליו אהבה כל כך גדולה וחזקה **וּמַהוּ הָעִילּוּי וְהַחִידּוּשׁ בְּהָאַהֲבָה דִּבְכָל מְאֹדֶךָ** שדוקא אהבה זו, ׳בכל מאדך׳, היא ענין המסירות נפש.?

ביאור בדרך אפשר

וְהַבֵּיאוּר בָּזֶה, שאכן נכון שגם אהבת ה׳ במדריגות ׳בכל לבבך׳ ו׳בכל נפשך׳ מביאה למסירות נפש, אבל יש הבדל מהותי בין מסירות נפש זו למסירות נפש שמצד אהבת ה׳ ׳בכל מאדך׳, כיון **שֶׁהַמְּסִירַת נֶפֶשׁ שֶׁמִּצַּד הָאַהֲבָה דִּבְכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁרוֹצֶה לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ עֲבוּר הַוָּיִ׳** שהאדם בוחר מרצונו למסור את נפשו, היינו שהיה יכול לבחור גם אחרת אלא שרוצה לבחור למסור נפשו לאלוקות **(בְּאַהֲבָה דִּבְכָל לְבָבְךָ,** הנובעת מהבחינות **נֶפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה** שבנפש האלוקית – הבחירה והרצון למסור את הנפש הוא **רָצוֹן שֶׁעַל פִּי טַעַם וָדַעַת,** שנפעל על ידי הבנה והתבוננות שכלית של הנפש האלוקית בעניני אלוקות, והשכל של הנפש האלוקית מתלבש בנפש הבהמית ופועל ומשפיע גם עליה **וּבְאַהֲבָה דִּבְכָל נַפְשְׁךָ,** הנמשכת מבחינת **חַיָּה** שבנפש האלוקית – גם מדובר במסירות נפש שמצד הרצון, אלא שזהו **רָצוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם** רצון על־שכלי שהוא חזק ותקיף יותר מאשר רצון שמיוסד על הבנה והשגה שכלית), **מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ שֶׁמִּצַּד הָאַהֲבָה דִּבְכָל מְאֹדֶךָ,** הבאה מבחינת **יְחִידָה** של הנשמה, שהיא הנקודה הכי עמוקה והכי פנימית בנפש האלוקית, עצם הנשמה, **הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת נִפְרָד חַס וְשָׁלוֹם** ולא יתכן כלל שלא ירצה למסור את נפשו לאלוקות, כך שהמסירות נפש איננה רק מצד רצונו אלא מצד עצם מהותו.

וְזֶהוּ שֶׁעִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ הוּא בְּהָאַהֲבָה דִּבְכָל מְאֹדֶךָ לאמיתתו דווקא, שבאה כתוצאה מהארת היחידה בנפש שגורמת לנפש הבהמית להתבטל לגמרי **כִּי מְסִירַת נֶפֶשׁ הוּא עִנְיַן הַבִּיטּוּל** שהאדם מבטל את מציאותו ואת הרצונות שלו ועד שמוכן למסור את חייו, **וַאֲמִיתִּית עִנְיַן הַבִּיטּוּל** ביטול אמיתי של המציאות האישית **הוּא כְּשֶׁהַמְּסִירַת נֶפֶשׁ הִיא לֹא מִצַּד הָרָצוֹן**

1 יְחִידָה[30]), דְּזֶה שֶׁהוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ שֶׁלֹּא לְהִפָּרֵד
2 חַס וְשָׁלוֹם מֵאַחְדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ הוּא לֹא מִצַּד הָרָצוֹן
3 שֶׁלּוֹ (הַיְינוּ שֶׁאֶפְשָׁר לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן אַחֵר אֶלָּא
4 שֶׁרוֹצֶה בְּאוֹפֶן זֶה), אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל
5 לְהִפָּרֵד חַס וְשָׁלוֹם מֵאַחְדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְעַל פִּי זֶה
6 יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁמְּבוֹאָר בְּכַמָּה
7 מְקוֹמוֹת[31] שֶׁהָאַהֲבָה דִּבְכָל מְאֹדֶךָ הוּא עִנְיַן
8 הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ. דִּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, וַהֲרֵי גַּם
9 הָאַהֲבָה דִּבְכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ מְחַיֶּבֶת
10 לִכְאוֹרָה עִנְיַן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ, דִּכְשֶׁאוֹהֵב אֶת הַוָּיִ׳
11 בְּכָל לְבָבוֹ וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה כְּשֶׁאַהֲבָתוֹ אֶת
12 הַוָּיִ׳ הִיא בְּכָל נַפְשׁוֹ הֲרֵי בְּוַדַּאי יִמְסוֹר נַפְשׁוֹ
13 עֲבוּרוֹ[32], וּמַהוּ הָעִילּוּי וְהַחִידּוּשׁ בְּהָאַהֲבָה דִּבְכָל
14 מְאֹדֶךָ. וְהַבֵּיאוּר בָּזֶה, שֶׁהַמְּסִירַת נֶפֶשׁ שֶׁמִּצַּד
15 הָאַהֲבָה דִּבְכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ הִיא בְּאוֹפֶן
16 שֶׁרוֹצֶה לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ עֲבוּר הַוָּיִ׳ (בְּאַהֲבָה דִּבְכָל
17 לְבָבְךָ, נֶפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה — רָצוֹן שֶׁעַל פִּי טַעַם
18 וָדַעַת, וּבְאַהֲבָה דִּבְכָל נַפְשְׁךָ, חַיָּה — רָצוֹן
19 שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם), מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ
20 שֶׁמִּצַּד הָאַהֲבָה דִּבְכָל מְאֹדֶךָ, יְחִידָה, הִיא בְּאוֹפֶן
21 שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת נִפְרָד חַס וְשָׁלוֹם. וְזֶהוּ שֶׁעִנְיַן
22 הַמְּסִירַת נֶפֶשׁ הוּא בְּהָאַהֲבָה דִּבְכָל מְאֹדֶךָ, כִּי
23 מְסִירַת נֶפֶשׁ הוּא עִנְיַן הַבִּיטּוּל, וַאֲמִיתִּית עִנְיַן
24 הַבִּיטּוּל הוּא כְּשֶׁהַמְּסִירַת נֶפֶשׁ הִיא לֹא מִצַּד
25 הָרָצוֹן (מְציאוּת) שֶׁלּוֹ אֶלָּא מִצַּד הָאֱלֹקוּת. וְיֵשׁ

30) ראה ד״ה ושבתי בשלום ה׳תשל״ח סי״ב, ובהערה 97 שם (לעיל ריש ע׳ כו). 31) לקו״ת תצא לט, א. דרמ״צ קכג, ב. קנד, א. אוה״ת תשא ע׳ א׳תתסו. סה״מ תרנ״ו ע׳ שמב. ועוד. 32) ולהעיר ממרז״ל ״ובכל נפשך אפילו נוטל את נפשך״ (נסמן לעיל הערה 25).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

(מְצִיאוּת) שֶׁלּוֹ שאז למרות שלמעשה מוכן למסור את נפשו, אבל סוף סוף אין בזה ביטול מוחלט של המציאות שלו ובמובן מסוים כל המסירות נפש היא ביטוי של הרצון (והמציאות) שלו אֶלָּא כל המסירות נפש היא מִצַּד הָאֱלִקוּת שמאירה בנפשו.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֶּהוּ האמור לעיל שענין המסירות נפש לאמיתו הוא דווקא באהבת ה׳ באופן של ׳בכל מאדך׳ גַּם מֵהַבִּיאוּרִים אחד ההסברים בָּזֶה שֶׁבִּיטּוּל הָרְצוֹנוֹת זָרִים דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית לגמרי שיתבטלו כאילו אינם (ולא ישארו קיימים אפילו בהעלם) הוּא דַּוְקָא בְּהָאַהֲבָה דִּבְכָל מְאֹדֶךָ, כִּי הָאַהֲבָה דִּבְכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ, מִכֵּיוָן שֶׁמִּצַּד אַהֲבָה זוֹ שהיא מיוסדת על השכל ועל הרצון יֵשׁ אֶפְשָׁרוּת שֶׁלֹּא לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ (וְזֶה שֶׁמּוֹסֵר נַפְשׁוֹ הוּא רַק מִצַּד הָרָצוֹן) משום שכך בחר מרצונו), הֲרֵי זֶה מוֹכִיחַ שֶׁנִּשְׁאָר עֲדַיִן הַלְעוּמַּת זֶה והצד שכנגד עדיין לא התבטל בביטול מוחלט (ולכל היותר הוא בהעלם ואינו ניכר). וְהַבִּיטּוּל דִּלְעוּמַּת זֶה (בִּיטּוּל לְגַמְרֵי של כל מציאותו) הוּא דווקא עַל יְדֵי הָאַהֲבָה דִּבְכָל מְאֹדֶךָ, שֶׁמִּצַּד אַהֲבָה זוֹ אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן אַחֵר חַס וְשָׁלוֹם ובלתי אפשרי כלל שתהיה מציאות של רצונות זרים לאלוקות ולא יתכן אחרת.

ה) וְהִנֵּה בְּהַמַּאֲמָר הַנִּזְכָּר לְעֵיל דיבור המתחיל ׳פדה בשלום׳ דְּבַעַל הַגְּאוּלָּה אדמו״ר האמצעי בִּתְחִלַּת הָעִנְיָן[33] מְבוֹאָר דְּעִנְיָן הַמִּלְחָמָה (שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלִקִית עִם נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית) הוּא בְּנֶפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה הַמְלוּבָּשִׁים בְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּהַמַּקִּיפִים דְּחַיָּה יְחִידָה לֹא שַׁיָּךְ מִלְחָמָה. אֶלָּא שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה בְּהֶמְשֵׁךְ הַמַּאֲמָר[34] מְבָאֵר בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר שֶׁגַּם בִּבְחִינַת חַיָּה יֵשׁ עִנְיַן הַמִּלְחָמָה, וְעִנְיָן הַשָּׁלוֹם הוּא בִּיחִידָה דַּוְקָא. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהוּא עַל דֶּרֶךְ שֶׁאָמַר הַקָּבָּ״ה לְדָוִד הַמֶּלֶךְ (כְּשֶׁרָצָה לִבְנוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ) דָּם לָרֹב שָׁפַכְתָּ גוֹ׳ (וְלָכֵן) לֹא תִבְנֶה בַּיִת לִשְׁמִי גוֹ׳ הִנֵּה בֵּן נוֹלַד לְךָ הוּא יִהְיֶה אִישׁ מְנוּחָה גוֹ׳ הוּא יִבְנֶה בַּיִת לִשְׁמִי גוֹ׳[35]. אֶלָּא שֶׁאַף עַל פִּי כֵן תַּבְנִית הַמִּקְדָּשׁ נַעֲשָׂה עַל יְדֵי דָּוִד (מִיַּד ה׳ עָלַי הִשְׂכִּיל[36]), וַיִּתֵּן דָּוִיד לִשְׁלֹמֹה בְּנוֹ אֶת תַּבְנִית הָאוּלָם וְגוֹ׳[37]. וְצָרִיךְ לְהָבִין,

ביאור בדרך אפשר

לוֹמַר, שֶׁזֶּהוּ גַּם מֵהַבִּיאוּרִים בָּזֶה שֶׁבִּיטּוּל הָרְצוֹנוֹת זָרִים דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית הוּא דַּוְקָא בְּהָאַהֲבָה דִּבְכָל מְאֹדֶךָ, כִּי הָאַהֲבָה דִּבְכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ, מִכֵּיוָן שֶׁמִּצַּד אַהֲבָה זוֹ יֵשׁ אֶפְשָׁרוּת שֶׁלֹּא לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ (וְזֶה שֶׁמּוֹסֵר נַפְשׁוֹ הוּא רַק מִצַּד הָרָצוֹן), הֲרֵי זֶה מוֹכִיחַ שֶׁנִּשְׁאָר עֲדַיִן הַלְעוּמַּת זֶה. וְהַבִּיטּוּל דִּלְעוּמַּת זֶה (בִּיטּוּל לְגַמְרֵי) הוּא עַל יְדֵי הָאַהֲבָה דִּבְכָל מְאֹדֶךָ, שֶׁמִּצַּד אַהֲבָה זוֹ אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן אַחֵר חַס וְשָׁלוֹם.

ה) וְהִנֵּה בְּהַמַּאֲמָר הַנִּזְכָּר לְעֵיל דְּבַעַל הַגְּאוּלָּה בִּתְחִלַּת הָעִנְיָן[33] מְבוֹאָר דְּעִנְיָן הַמִּלְחָמָה (שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלִקִית עִם נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית) הוּא בְּנֶפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה הַמְלוּבָּשִׁים בְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּהַמַּקִּיפִים דְּחַיָּה יְחִידָה לֹא שַׁיָּךְ מִלְחָמָה. אֶלָּא שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה בְּהֶמְשֵׁךְ הַמַּאֲמָר[34] מְבָאֵר בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר שֶׁגַּם בִּבְחִינַת חַיָּה יֵשׁ עִנְיַן הַמִּלְחָמָה, וְעִנְיָן הַשָּׁלוֹם הוּא בִּיחִידָה דַּוְקָא. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהוּא עַל דֶּרֶךְ שֶׁאָמַר הַקָּבָּ״ה לְדָוִד הַמֶּלֶךְ (כְּשֶׁרָצָה לִבְנוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ) דָּם לָרֹב שָׁפַכְתָּ גוֹ׳ (וְלָכֵן) לֹא תִבְנֶה בַּיִת לִשְׁמִי גוֹ׳ הִנֵּה בֵּן נוֹלַד לְךָ הוּא יִהְיֶה אִישׁ מְנוּחָה גוֹ׳ הוּא יִבְנֶה בַּיִת לִשְׁמִי גוֹ׳[35]. אֶלָּא שֶׁאַף עַל פִּי כֵן תַּבְנִית הַמִּקְדָּשׁ נַעֲשָׂה עַל יְדֵי דָּוִד (כמו שכתוב במקום אחר בספר דברי הימים שדוד המלך מסר לשלמה בנו פרטים רבים על בניית הבית והכלים, כולל המשקל של כל כלי, ודוד אומר לשלמה על כך שזהו מִיַּד ה׳ עָלַי הִשְׂכִּיל[36]), וכמו שכתוב וַיִּתֵּן דָּוִיד לִשְׁלֹמֹה בְּנוֹ אֶת תַּבְנִית הָאוּלָם וְגוֹ׳[37].

עם הגוף ונפש הבהמית ולא שייך שיבררו את הגוף והנפש הבהמית בדרך מלחמה שהיא ״מקרב לי״, לשון קירוב (כמבואר לעיל). אֶלָּא שֶׁלְּאַחֲרֵי זֶה בְּהֶמְשֵׁךְ הַמַּאֲמָר[34] מְבָאֵר בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר שאמנם באופן כללי החלוקה היא בין ׳נפש רוח נשמה׳ שהם כוחות פנימיים ל׳חיה יחידה׳ שהם כוחות מקיפים, אבל בחלוקה יותר מפורטת מבואר שֶׁגַּם בִּבְחִינַת חַיָּה למרות שהיא בחינה של ׳מקיף׳ יֵשׁ עִנְיַן הַמִּלְחָמָה, לפחות במובן מסוים, וְעִנְיָן הַשָּׁלוֹם הבירור והתיקון של הגוף והנפש הבהמית באופן של ׳פדה בשלום׳, ללא מלחמה כלל, הוּא בִּיחִידָה דַּוְקָא שנעלית משייכות לגוף ונפש הבהמית עוד מאשר בחינת חיה.

וממשיך ומבאר את ההבדל בין הבירור שמצד בחינת ׳חיה׳ שאמנם היא בחינת ׳מקיף׳ ולכן בכללות אין בה את ענין המלחמה, אך בכל זאת, בפרטיות יותר, יש לה שייכות לבירור בדרך מלחמה, לבירור שמצד בחינת ׳יחידה׳ שאינו שייך לבחינת מלחמה כלל.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהוּא עַל דֶּרֶךְ שֶׁאָמַר הַקָּבָּ״ה לְדָוִד הַמֶּלֶךְ בספר דברי הימים (כְּשֶׁרָצָה דוד המלך לִבְנוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ) דָּם לָרֹב שָׁפַכְתָּ גוֹ׳ (וְלָכֵן) לֹא תִבְנֶה בַּיִת לִשְׁמִי גוֹ׳ (ופירש במצודת דוד: ״עם שנלחם [דוד המלך] מלחמות ה׳, מכל־מקום מנעו מלבנות את הבית כמו שמנע להניף ברזל על המזבח על שעושים מהם [מהברזל] כלי רציחה״), הִנֵּה בֵּן נוֹלַד לְךָ הוא שלמה המלך הוּא יִהְיֶה אִישׁ מְנוּחָה גוֹ׳ הוּא יִבְנֶה בַּיִת לִשְׁמִי גוֹ׳[35]. אֶלָּא שֶׁאַף עַל פִּי כֵן למרות שנאמר לדוד שהוא לא יבנה את בית המקדש תַּבְנִית ותכנית הַמִּקְדָּשׁ נַעֲשָׂה עַל יְדֵי דָּוִד (כמו שכתוב במקום אחר בספר דברי הימים שדוד המלך מסר לשלמה בנו פרטים רבים על בניית הבית והכלים, כולל המשקל של כל כלי, ודוד אומר לשלמה על כך שזהו מִיַּד ה׳ עָלַי הִשְׂכִּיל[36]), וכמו שכתוב וַיִּתֵּן דָּוִיד לִשְׁלֹמֹה בְּנוֹ אֶת תַּבְנִית הָאוּלָם וְגוֹ׳[37].

---

33) פ״ה ופ״ו. ובהתאם לזה מבאר שם, שהאהבה דבכל לבבך ובכל נפשך היא בנר״נ, והאהבה דבכל מאדך היא במקיפים חי׳ יחידה. 34) ספ״ו ואילך. 35) דברי הימים־א כב, ח־י. 36) שם כח, יט. 37) שם כח, יא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וְצָרִיךְ לְהָבִין, דְּכֵינָן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קָשׁוּר עִם מְנוּחָה[38] וְשָׁלוֹם דַּוְקָא, שֶׁלָּכֵן נֶאֱמַר לְדָוִד לֹא תִבְנֶה בַּיִת לִשְׁמִי כִּי אִישׁ מִלְחָמוֹת אַתָּה[39], לָמָּה נַעֲשׂוּ הַהֲכָנוֹת לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ עַל יְדֵי דָוִד שֶׁהָיָה אִישׁ מִלְחָמוֹת.

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּיאוּר בָּזֶה, כִּי אָז (כְּשֶׁרָצָה דָוִד לִבְנוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בעצמו, **וּמִכָּל שֶׁכֵּן כְּשֶׁהֵכִין אֶת הַתַּבְנִית** דוד המלך **וְכוּ׳) הָיָה דָוִד** עצמו **בְּמַצָּב שֶׁל מְנוּחָה,** וכמו שכתוב **וַה׳ הֵנִיחַ לוֹ** לדוד המלך **מִסָּבִיב מִכָּל אוֹיְבָיו[40]** ולכן היה מתאים, לכאורה, שדוד המלך אכן יבנה את בית המקדש, אף על פי שקודם לכן, לפני שהגיע למצב של מנוחה, היה איש מלחמות. **אֶלָּא שֶׁכֵּיוָן שֶׁהַמְּנוּחָה דְּדָוִד בָּאָה עַל יְדֵי הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשָׂה, לָכֵן** המנוחה של דוד איננה נחשבת מנוחה אמיתית, ולמעשה בפועל **בְּנִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הוּצְרַךְ לִהְיוֹת עַל יְדֵי שְׁלֹמֹה, אִישׁ מְנוּחָה, מְנוּחָה בְּעֶצֶם.** ונמצא שיש שני אופנים בענין המנוחה, האחד, מנוחה שבאה על ידי מלחמות והשני מנוחה אמיתית, מנוחה בעצם, שלא באה על ידי הקדמת מלחמות. ולפי זה יש לבאר גם את האמור לעיל שלפעמים מבואר שהבירור והתיקון של נפש הבהמית על ידי בחינת חיה הוא בדרך מלחמה (ורק הבירור שעל ידי בחינת יחידה הוא בדרך שלום), ולפעמים מבואר שגם הבירור שעל ידי בחינת חיה הוא בדרך שלום, כי כשם שיש שני אופנים במנוחה, כמבואר לעיל, כך יש שני אופנים בענין השלום, כפי שממשיך ומבאר.

ביאור בדרך אפשר

1 דְּכֵינָן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קָשׁוּר עִם מְנוּחָה[38] וְשָׁלוֹם
2 דַּוְקָא, שֶׁלָּכֵן נֶאֱמַר לְדָוִד לֹא תִבְנֶה בַּיִת לִשְׁמִי
3 כִּי אִישׁ מִלְחָמוֹת אַתָּה[39], לָמָּה נַעֲשׂוּ הַהֲכָנוֹת
4 לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ עַל יְדֵי דָוִד שֶׁהָיָה אִישׁ מִלְחָמוֹת.
5 וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּיאוּר בָּזֶה, כִּי אָז (כְּשֶׁרָצָה דָוִד
6 לִבְנוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּמִכָּל שֶׁכֵּן כְּשֶׁהֵכִין אֶת
7 הַתַּבְנִית וְכוּ׳) הָיָה דָוִד בְּמַצָּב שֶׁל מְנוּחָה, וַה׳
8 הֵנִיחַ לוֹ מִסָּבִיב מִכָּל אוֹיְבָיו[40]. אֶלָּא שֶׁכֵּיוָן
9 שֶׁהַמְּנוּחָה דְּדָוִד בָּאָה עַל יְדֵי הַמִּלְחָמוֹת שֶׁעָשָׂה,
10 לָכֵן בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הוּצְרַךְ לִהְיוֹת עַל יְדֵי
11 שְׁלֹמֹה, אִישׁ מְנוּחָה, מְנוּחָה בְּעֶצֶם. וְיֵשׁ לוֹמַר,
12 דְּזֶה שֶׁמְּבוֹאָר בְּהַמַּאֲמָר (בִּתְחִלַּת הָעִנְיָן) שֶׁגַּם
13 בִּבְחִינַת חַיָּה לֹא שַׁיָּךְ מִלְחָמָה, הוּא עַל דֶּרֶךְ
14 הַמְּנוּחָה דְּדָוִד לְאַחֲרֵי שֶׁנִּצַּח כָּל הַמִּלְחָמוֹת.
15 דְּבִבְחִינַת נֶפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים בְּהַגּוּף
16 וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, כֵּיוָן שֶׁפְּעוּלַת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית
17 בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית הִיא בְּדֶרֶךְ הִתְלַבְּשׁוּת
18 וְהִתְעַסְּקוּת, דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית הַהַשָּׁגָה שֶׁלָּהּ הִיא
19 בְּהַטּוֹב דִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים, וְנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית
20 מִתְעַסֶּקֶת עִמָּהּ לְבָאֵר לָהּ הַטּוֹב דֶּאֱלֹקוּת, הֲרֵי זֶה
21 עִנְיָן שֶׁל מִלְחָמָה מַמָּשׁ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחִינַת
22 חַיָּה, כֵּיוָן שֶׁפְּעוּלָתָהּ בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית הוּא (לֹא
23 בְּדֶרֶךְ הִתְלַבְּשׁוּת אֶלָּא) שֶׁמְּצַד גִּילוּי תּוֹקֶף הָרָצוֹן
24 לֶאֱלֹקוּת דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, מִתְבַּטְּלִים בְּמֵילָא
25 הָרְצוֹנוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, אֵין זֶה עִנְיָן שֶׁל
26 מִלְחָמָה. וּבִכְלָלוּת, הוּא עִנְיָן שֶׁל מְנוּחָה. אֶלָּא
27 שֶׁמְּנוּחָה זוֹ הִיא (לֹא מְנוּחָה בְּעֶצֶם, וְרַק) מִצַּד
28 תִּגְבּוֹרֶת הָרָצוֹן דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, בְּדוּגְמַת הַמְּנוּחָה
29 דְּדָוִד לְאַחֲרֵי שֶׁה׳ הֵנִיחַ לוֹ מִכָּל אוֹיְבָיו,

ביאור בדרך אפשר

43 וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁמְּבוֹאָר בְּהַמַּאֲמָר (בִּתְחִלַּת הָעִנְיָן) שֶׁגַּם
44 בִּבְחִינַת חַיָּה לֹא שַׁיָּךְ מִלְחָמָה וגם הבירור של הנפש הבהמית שעל
45 ידי בחינת חיה הוא בירור בדרך שלום, הוּא עַל דֶּרֶךְ הַמְּנוּחָה דְּדָוִד
46 שאמנם זהו מצב של מנוחה, אבל אין
47 המנוחה אמיתית, כי היא באה על ידי
48 מלחמות ולכן איננה ׳מנוחה בעצם׳.
49 ועל דרך זה בנוגע לבירור שעל ידי
50 בחינת חיה שהיא בחינת ׳מקיף׳,
51 כמבואר לעיל, דְּבִבְחִינַת נֶפֶשׁ
52 רוּחַ נְשָׁמָה של הנפש האלוקית,
53 שהם כוחות פנימיים ופעולתם
54 והשפעתם על הגוף והנפש הבהמית
55 היא על ידי שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים בְּהַגּוּף
56 וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, כֵּיוָן שֶׁפְּעוּלַת
57 נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית
58 הִיא בְּדֶרֶךְ הִתְלַבְּשׁוּת פנימית
59 וְהִתְעַסְּקוּת קרובה וישירה, דְּנֶפֶשׁ
60 הַבַּהֲמִית הַהַשָּׁגָה וההבנה שֶׁלָּהּ
61 הִיא בְּהַטּוֹב והמעלה דִּדְבָרִים
62 גַּשְׁמִיִּים שבהם הנפש הבהמית
63 מבינה היטב, וְנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית
64 מִתְעַסֶּקֶת עִמָּהּ עם הנפש הבהמית
65 לְבָאֵר לָהּ הַטּוֹב דֶּאֱלֹקוּת,
66 הֲרֵי זֶה הפעולה של הנפש האלוקית
67 על הנפש הבהמית בהתקרבות
68 ובהתעסקות ישירה עִנְיָן שֶׁל
69 מִלְחָמָה מַמָּשׁ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן
70 בְּחִינַת חַיָּה, כֵּיוָן שֶׁפְּעוּלָתָהּ
71 בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית הוּא (לֹא
72 בְּדֶרֶךְ הִתְלַבְּשׁוּת פנימית אֶלָּא)
73 שֶׁמִּצַּד גִּילוּי תּוֹקֶף הָרָצוֹן
74 והתשוקה הגדולה לֶאֱלֹקוּת דְּנֶפֶשׁ
75 הָאֱלֹקִית, מִתְבַּטְּלִים בְּמֵילָא
76 הָרְצוֹנוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, אֵין
77 זֶה עִנְיָן שֶׁל מִלְחָמָה שהרי אין
78 הנפש האלוקית מתעסקת עם הנפש
79 הבהמית ישירות. וּבִכְלָלוּת, הוּא
80 עִנְיָן שֶׁל מְנוּחָה ונחשב פדיה
81 בשלום ולא במלחמה. אֶלָּא
82 שֶׁמְּנוּחָה זוֹ הִיא (לֹא מְנוּחָה
83 בְּעֶצֶם, וְרַק מנוחה של הנפש הבהמית) מִצַּד תִּגְבּוֹרֶת הָרָצוֹן
84 דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, בְּדוּגְמַת הַמְּנוּחָה דְּדָוִד לְאַחֲרֵי שֶׁה׳ הֵנִיחַ

38) להעיר גם שביהמ״ק נקרא ״בית מנוחה״ (שם כח, ב). 39) שם כח, ג. 40) שמואל־ב ז, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

לוֹ מִכָּל אוֹיְבָיו, שֶׁהַמְּנוּחָה שֶׁלּוֹ באותה שעה **הָיְתָה מִצַּד זֶה שֶׁנִּצַּח כָּל הַמִּלְחָמוֹת,** ולכן אין זו ׳מנוחה בעצם׳. **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּיטּוּל הָרְצוֹנוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית עַל יְדֵי גִּילּוּי הַיְחִידָה הוּא (לֹא שֶׁעַל יְדֵי גִּילּוּי הַיְחִידָה נַעֲשָׂה בִּיטּוּל הָרְצוֹנוֹת,** שלא יהיו ניכרים בגלוי, **כִּי אִם) שֶׁמִּצַּד הַיְחִידָה (שֶׁאֵין כְּנֶגְדָּהּ לְעוּמַּת זֶה** ולגבי היחידה, ה׳לעומת זה׳ אינו תופס מקום כלל מלכתחילה) **אֵין מָקוֹם מִלְּכַתְּחִילָּה לִרְצוֹנוֹת זָרִים,** ובוודאי שאם אין להם שום מציאות, אין צורך להתעסק איתם ולהילחם בהם, **בְּדוּגְמַת הַמְּנוּחָה דִּשְׁלֹמֹה, שֶׁהָיְתָה (לֹא עַל יְדֵי נִצָּחוֹן, אֶלָּא) מְנוּחָה בְּעֶצֶם** מנוחה אמיתית שאין לה שום שייכות למלחמות.

ו) וְהִנֵּה עַל דֶּרֶךְ זֶה בדומה למבואר לעיל שיש דרגות שונות במנוחה שהיא ענין השלום (מנוחה כללית ומנוחה בעצם) כן **הוּא בְּהָעֲבוֹדָה** של תיקון הגוף והנפש הבהמית **שֶׁבְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כַּמָּה וְכַמָּה דַּרְגּוֹת,** כפי שממשיך ומבאר. **דְּהַמִּלְחָמָה שֶׁבַּתְּפִלָּה,** וכדברי הזוהר **שְׁעַת צְלוֹתָא** שעת התפילה **שְׁעַת קְרָבָא** שעת קרב, מלחמה, **כֵּיוָן שֶׁבְּעֵת הַתְּפִלָּה הוּא** האדם העוסק בעבודת התפילה **מוּפְשָׁט** ומובדל **מֵעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, וְהַהִתְעַסְּקוּת שֶׁלּוֹ** בעת התפילה **הִיא לְהִתְבּוֹנֵן בְּעִנְיְנֵי אֱלֹקוּת וּלְעוֹרֵר** בליבו רגשות של **אַהֲבַת ה׳, יִרְאַת ה׳, אֶלָּא שֶׁהַהִתְבּוֹנְנוּת (וְהָאַהֲבָה וְיִרְאָה) צְרִיכוֹת לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה מוּשָׂג גַּם בְּהַשֵּׂכֶל דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית,** הרי אף על פי שגם עבודת התפילה נקראת מלחמה, מכל מקום **אֵין זֶה מִלְחָמָה מַמָּשׁ** כי אין קשר ישיר בין הנפש האלוקית המבררת, והגוף והנפש הבהמית המתבררים, שהרי בעת התפילה

ביאור בדרך אפשר

האדם העוסק בעבודת התפילה מופשט מקשר לגשמיות ממש המלחמה עם הגוף והנפש הבהמית שבעת התפילה נקראת החסידות **בְּשֵׁם חֶרֶב**[41] **שֶׁל שָׁלוֹם**[42], כמבואר בגמרא בפירוש הכתוב בתורה ׳וחרב לא תעבור בארצכם׳ שהכוונה אפילו ל׳חרב של שלום׳ ולא רק חרב של שונאים שבאים למלחמה). **וְהָעֲבוֹדָה** של בירור הגוף ונפש הבהמית (וכללות עניני העולם הזה הגשמי) **בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה הִיא בְּעִיקָּר בִּשְׁעַת הָאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה,** שאז האדם בא במגע קרוב עם הגשמיות ואינו מופשט ממנה, ועל בירור זה נאמר בזוהר **נַהֲמָא אַפּוּם חַרְבָּא לֵיכוֹל**[43], אכילת הלחם צריכה להיות על פי החרב, והיינו ששעת האכילה היא זמן המלחמה עם היצר הרע (ומשמעות הדברים היא שהאכילה לא תהיה לשם תאות והנאת הגוף אלא לשם־שמים. וכך מבררים ומזככים את הלחם) **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בִּשְׁאָר צָרְכֵי הַגּוּף** שצריכים לברר גם אותם והבירור הוא בדרך מלחמה.

וּבָזֶה בבירור עניני העולם בדרך מלחמה **גּוּפָא** עצמו, **עִיקַּר הַמִּלְחָמָה הִיא בִּשְׁעַת הָעֵסֶק בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, מִסְחָר. כִּי הַמִּלְחָמָה דַּאֲכִילָה (וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בִּשְׁאָר צָרְכֵי הַגּוּף) הִיא שֶׁאֲכִילָתוֹ תִּהְיֶה לְשֵׁם שָׁמַיִם וְלֹא לְמַלֹּאוֹת תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ, הַיְינוּ שֶׁלּוֹחֵם נֶגֶד הַתַּאֲוָה וְהַתַּעֲנוּג שֶׁבְּהַמַּאֲכָל (וְאֵינוֹ מְלוּבָּשׁ בּוֹ** וכאשר האכילה והשתיה היא לא כדי למלא תאוה אלא לשם שמים, אין האדם מתלבש בתוך המאכל, וכפי שכבר נתבאר, כשאין התעסקות ישירה ואין התלבשות פנימית, אזי אין זו מלחמה ממש), **מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַהִתְעַסְּקוּת בְּמַשָּׂא וּמַתָּן מוּכְרַחַת לִהְיוֹת (עַל פִּי תּוֹרָה) בְּדֶרֶךְ הִתְלַבְּשׁוּת** והתעסקות ישירה, כדברי הגמרא שבבוא האדם למעלה שואלים אותו **נָשָׂאתָ וְנָתַתָּ בֶּאֱמוּנָה**[44] וכמובן,

1 שֶׁהַמְּנוּחָה שֶׁלּוֹ הָיְתָה מִצַּד זֶה שֶׁנִּצַּח כָּל
2 הַמִּלְחָמוֹת. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּיטּוּל הָרְצוֹנוֹת דְּנֶפֶשׁ
3 הַבַּהֲמִית עַל יְדֵי גִּילּוּי הַיְחִידָה הוּא (לֹא שֶׁעַל
4 יְדֵי גִּילּוּי הַיְחִידָה נַעֲשָׂה בִּיטּוּל הָרְצוֹנוֹת, כִּי
5 אִם) שֶׁמִּצַּד הַיְחִידָה (שֶׁאֵין כְּנֶגְדָּהּ לְעוּמַּת זֶה)
6 אֵין מָקוֹם מִלְּכַתְּחִילָּה לִרְצוֹנוֹת זָרִים, בְּדוּגְמַת
7 הַמְּנוּחָה דִּשְׁלֹמֹה, שֶׁהָיְתָה (לֹא עַל יְדֵי נִצָּחוֹן,
8 אֶלָּא) מְנוּחָה בְּעֶצֶם.
9 ו) **וְהִנֵּה** עַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בְּהָעֲבוֹדָה שֶׁבְּדֶרֶךְ
10 מִלְחָמָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כַּמָּה וְכַמָּה דַּרְגּוֹת.
11 דְּהַמִּלְחָמָה שֶׁבַּתְּפִלָּה, שְׁעַת צְלוֹתָא שְׁעַת קְרָבָא,
12 כֵּיוָן שֶׁבְּעֵת הַתְּפִלָּה הוּא מוּפְשָׁט מֵעִנְיְנֵי הָעוֹלָם,
13 וְהַהִתְעַסְּקוּת שֶׁלּוֹ הִיא לְהִתְבּוֹנֵן בְּעִנְיְנֵי אֱלֹקוּת
14 וּלְעוֹרֵר אַהֲבַת ה׳ וְיִרְאַת ה׳, אֶלָּא שֶׁהַהִתְבּוֹנְנוּת
15 (וְהָאַהֲבָה וְיִרְאָה) צְרִיכוֹת לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה
16 מוּשָׂג גַּם בְּהַשֵּׂכֶל דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, אֵין זֶה
17 מִלְחָמָה מַמָּשׁ (וְנִקְרָא זֶה בְּשֵׁם חֶרֶב[41]
18 שֶׁל שָׁלוֹם[42]). וְהָעֲבוֹדָה בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה הִיא בְּעִיקָּר
19 בִּשְׁעַת הָאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, נַהֲמָא אַפּוּם חַרְבָּא
20 לֵיכוֹל[43], וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בִּשְׁאָר צָרְכֵי הַגּוּף. וּבָזֶה
21 גּוּפָא, עִיקַּר הַמִּלְחָמָה הִיא בִּשְׁעַת הָעֵסֶק בְּמַשָּׂא
22 וּמַתָּן, מִסְחָר. כִּי הַמִּלְחָמָה דַּאֲכִילָה (וְעַל דֶּרֶךְ זֶה
23 בִּשְׁאָר צָרְכֵי הַגּוּף) הִיא שֶׁאֲכִילָתוֹ תִּהְיֶה לְשֵׁם
24 שָׁמַיִם וְלֹא לְמַלֹּאוֹת תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ, הַיְינוּ שֶׁלּוֹחֵם
25 נֶגֶד הַתַּאֲוָה וְהַתַּעֲנוּג שֶׁבְּהַמַּאֲכָל (וְאֵינוֹ מְלוּבָּשׁ
26 בּוֹ), מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַהִתְעַסְּקוּת בְּמַשָּׂא וּמַתָּן
27 מוּכְרַחַת לִהְיוֹת (עַל פִּי תּוֹרָה) בְּדֶרֶךְ הִתְלַבְּשׁוּת,
28 נָשָׂאתָ וְנָתַתָּ בֶּאֱמוּנָה[44]. [וַיֵּשׁ לוֹמַר, דְּזֶהוּ גַּם

41) תענית כב, סע״א ואילך. 42) המשך פדה בשלום תרנ״ט (סה״מ תרנ״ט ע׳ קסב ואילך) ותש״ד (פי״ח. שם פי״ט — סה״מ ה׳תש״ד ע׳ 103. שם ע׳ 106). 43) זח״ג קפח, ב. 44) שבת לא, סע״א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

כדי שהעסק במשא ומתן יהיה באמונה, מוכרחת התלבשות בעסק, וכשיש התלבשות, הרי הבירור הוא בדרך מלחמה.

[וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶהוּ המבואר לעיל שהבירור על ידי משא ומתן הוא בדרך מלחמה, יותר משאר הבירורים, כי הוא בדרך התלבשות בדברים הגשמיים אפילו יותר מאשר באכילה ושתיה **גַּם הַטַּעַם עַל זֶה שֶׁכְּלָלוּת הַבֵּירוּרִים נִקְרָא בְּשֵׁם כְּנַעַן, דְּפֵירוּשׁ כְּנַעַן הוּא סוֹחֵר**[45], וכפי שמבואר ב'לקוטי תורה' לאדמו"ר הזקן: "הנה כנען פירושו סוחר, כמו שכתוב 'כנעניה נכבדי ארץ' וכתיב 'כנען בידו מאזני מרמה', היינו על דרך משל כמו הסוחר שיפזר ממון כסף וזהב ומוציאם מרשותו כדי להרויח ולהשתכר וכל עיקר כוונתו להיות מפזר ונוסף עוד. כך הנה מקור נשמת ישראל שהוא בחינת כנסת ישראל נמשלה בגלות לסוחר זה, כדכתיב 'בא אחיך במרמה ויקח ברכתך'. כי הנה כתיב 'עת אשר שלט האדם באדם לרע לו' שעל ידי התלבשות השכינה בבחינת גלות בתוכם להשפיע להם, על ידי זה מתבררים כל ניצוצות הקדושה, כמו שאמרו רז"ל 'לא גלו ישראל אלא להוסיף עליהם' כו' להיות 'בלע המות' וכו', 'ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ', 'ונגלה כבוד ה' כי עין בעין יראו' וגו'", והטעם הפנימי על כך שכללות ענין הבירורים שעל ידם הוא ה'ריוח' של בירור ועליית הניצוצות נקרא 'כנען', שפירושו סוחר, הוא **כִּי עִיקַּר הַבֵּירוּרִים שֶׁבְּדֶרֶךְ הִתְלַבְּשׁוּת הוּא בְּמַשָּׂא וּמַתָּן]. וְנִמְצָא, שֶׁהַמִּלְחָמָה דַּאֲכִילָה הִיא דּוּגְמַת הַמִּלְחָמָה בְּחֶרֶב (כלשון הזוהר הנזכר לעיל נַהֲמָא אַפּוּם חַרְבָּא לֵיכוֹל), דְּעִם הֱיוֹת שֶׁהַמִּלְחָמָה דְּחֶרֶב הִיא דַּוְקָא כְּשֶׁהוּא בְּקֵרוּב לְהַשּׂוֹנֵא (דְּזֶהוּ הַחִילּוּק בֵּין חֶרֶב** שהיא כלי מלחמה מקרוב **לְקֶשֶׁת**[46] **הוּא** שהיא כלי מלחמה מרחוק), **הֲרֵי קֵרוּב זֶה הוּא רַק בְּמָקוֹם** אבל החרב לא יוצרת קירוב נפשי ורוחני עם מי שבו נלחמים, ולכן המלחמה והבירור שעל ידי אכילה איננה תכלית ועיקר ענין המלחמה. **מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַמִּלְחָמָה** של עבודת הבירורים **שֶׁבְּמַשָּׂא וּמַתָּן הִיא דּוּגְמַת הַמִּלְחָמָה שֶׁנִּקְרֵאת בְּשֵׁם קְרָב מִלְּשׁוֹן קֵירוּב** בין הצדדים הנלחמים במובן הנפשי הרוחני, וכפי שהדבר בא לידי ביטוי גם במציאות בפועל **שֶׁהַקֵּירוּב דִּקְרָב,** בשונה מהקירוב שבמלחמה על ידי חרב, **הוּא (לֹא רַק בְּמָקוֹם, אֶלָּא) שֶׁשְּׁנֵי הַלּוֹחֲמִים מְחַבְּקִים זֶה אֶת זֶה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל (סְעִיף ב') בַּאֲרוּכָּה.**

ז) **וְזֶהוּ** הפירוש הפנימי בכתוב **פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי, שֶׁגַּם** שאפילו **עֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים שֶׁבְּדֶרֶךְ קְרָב (וְלֹא רַק בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה אֶלָּא בְּדֶרֶךְ קְרָב)** היינו עבודת הבירורים שבה יש התלבשות ממש וקירוב גדול (כמו חיבוק) עם הצד שכנגד, **תִּהְיֶה** לא בדרך מלחמה אלא **בְּאוֹפֶן דְּפָדָה בְשָׁלוֹם, שָׁלוֹם בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת כְּהַשָּׁלוֹם שֶׁהָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, וּלְמַעְלָה יוֹתֵר - כְּהַשָּׁלוֹם שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד לָבוֹא** בימות המשיח, שהוא שלום נעלה עוד יותר מהשלום שהיה בימי שלמה המלך.

וְהַטַּעַם לָזֶה הוּא כְּהַהֶמְשֵׁךְ בַּכָּתוּב כִּי בְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי. שֶׁעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּבְרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי, שֶׁהִיא הִתְעוֹרְרוּת וְגִילּוּי הַיְחִידָה שבנשמה **כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בַּדְּרוּשׁ הַנִּזְכָּר לְעֵיל דְּבַעַל הַגְּאוּלָּה**[47], **דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּכֹחוֹ לְעוֹרֵר וּלְגַלּוֹת הַיְחִידָה שֶׁבּוֹ,** עצם הנשמה שביחס אליה כל מציאות המנגד איננה תופסת מקום כלל, **הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה** גילוי והארת ה'יחידה' **נַעֲשֶׂה פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי, נַפְשׁוֹ שֶׁל הָאָדָם הָעוֹבֵד** את ה' ומתעסק בעבודת הבירורים של גופו ונפשו הבהמית ושל כללות העולם, **דַּהֲגַם שֶׁעוֹסֵק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם בִּכְדֵי לְבָרְרָם**

---

45) תו"א ר"פ וישב. ובכ"מ. 46) כמובן בפשטות. ומזה מובן שכ"ה גם ברוחניות. וראה ד"ה לא יצא האיש לאדמו"ר מהר"ש (קה"ת, תשט"ז) ע' 7 [סה"מ תרל"ב ח"א ע' נז]. המשך פדה בשלום תרנ"ט (סה"מ שם ע' קנז) ותש"ד (פט"ו – סה"מ שם ע' 98). ובכ"מ. 47) פי"ב – נו, ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

בְּאוֹפֶן שֶׁל קְרָב, וההתעסקות היא מקרוב, בהתלבשות, כמבואר לעיל באריכות, **מִכָּל מָקוֹם לֹא יִהְיֶה נִתְפָּס בָּזֶה** ההתקרבות וההתלבשות בענייני העולם לא ׳תתפוס׳ אותו ולא תשפיע עליו כלל **וְהַפִּדְיָה שֶׁלּוֹ תִּהְיֶה בְּשָׁלוֹם, וְעַד לְשָׁלוֹם בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת** כפי שיהיה לעתיד לבוא. **וְיִתֵּרָה מִזּוֹ,** שלא זו בלבד שפדיית נפשו של האדם תהיה בשלום, אלא **שֶׁגַּם** שאפילו **פְּדִיַּת הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁבְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם תִּהְיֶה** פדיה, היינו בירור ותיקון ועליה, **בְּשָׁלוֹם,** וגם הפדיה של הניצוצות בשלום היא כי **בְּרַבִּים הָיוּ עִמָּדִי, שֶׁגַּם הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁהָיוּ תְּחִלָּה בִּבְחִינַת רַבִּים (כִּי הָיוּ בְּגָלוּת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** הנקראת בזוהר **טוּרֵי דְּפֵרוּדָא** הרים של פירוד, כי לא ניכר בהם אחדות ה׳ והביטול להקדוש ברוך הוא הנקרא ׳יחידו של עולם׳)[48] הנה כל הניצוצות ׳הרבים׳ הללו **נִכְלָלִים בִּנְשִׁמָתוֹ שֶׁל הָאָדָם הַמְּבֹרָרָם, הָיוּ עִמָּדִי,** והרבים נכללים בתוך היחיד **וְעַד שֶׁהֵם נִכְלָלִים בְּהַיְחִידָה שֶׁבּוֹ** של נשמת האדם המברר, ועל ידי זה הניצוצות יוצאים מהגלות בענייני העולם ומתעלים לקדושה.

ח) וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּהוּ גַּם הַקֶּשֶׁר וְהַשַּׁיָּכוּת שֶׁל הַגְּאוּלָּה דְּיוי״ד כִּסְלֵו וּדְי״ט כִּסְלֵו היום שבו נגאל ממאסר אדמו״ר האמצעי **וּדְי״ט כִּסְלֵו** היום שבו נגאל ממאסר אדמו״ר הזקן **לְהַפְסוּק פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי,**[49] **דַּהֲגַם שֶׁהַפְּדִיָּה הָיְתָה מִקְּרָב,** מתוך מלחמה של התקרבות לצד שכנגד והתעסקות ישירה אתו **כּוֹלֵל גַּם זֶה שֶׁהַמַּאֲסָר בָּא עַל יְדֵי הַמַּלְשִׁינוּת שֶׁל אֵלּוּ שֶׁהָיָה לָהֶם יַחַס שֶׁל קֵירוּב,** כמסופר שההלשנה על אדמו״ר האמצעי היתה על ידי קרובי משפחה **דְּזֶה (שֶׁהַמַּאֲסָר בָּא עַל יָדָם** על ידי מי שהיה להם יחס של קירוב) **הוּא יְרִידָה וְצַעַר גָּדוֹל, וְאַף עַל פִּי כֵן הָיְתָה הַפְּדִיָּה בְּשָׁלוֹם** ללא מלחמה **וּבִשְׁלֵימוּת, וְעַד שֶׁזֶּה** הגאולות של יו״ד כסלו ושל י״ט כסלו **נַעֲשָׂה הַקְדָּמָה וַהֲכָנָה לְתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת** של ענין השלום כפי **שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד לָבוֹא** (ובזה מיושבת השאלה שנשאלה לעיל איך יתכן ׳פדה בשלום נפשי׳ ביחד עם ׳מקרב לי׳ והרי הם שני הפכים מן הקצה אל הקצה, והביאור הוא שדווקא כאשר עבודת הבירורים היא ׳מקרב לי׳, בדרך של התקרבות והתעסקות עם הצד שכנגד, כמו ענין הבירורים שעל ידי משא ומתן, נפעל הבירור בשלום בתכלית). **שֶׁעַל יְדֵי יָפוּצוּ מַעְיְנוֹתֶיךָ** הפצת והתפשטות המעינות של תורת החסידות **חוּצָה, שֶׁהוּתְחַל** ענין הפצת המעינות **בְּעִיקָּר בְּי״ט כִּסְלֵו**[50], כמסופר שמאסרו של אדמו״ר הזקן היה בגלל קטרוג למעלה על הפצת החסידות אבל בגאולתו הוסר הקטרוג והתחילה הפצת המעינות ביתר שאת **וּבִפְרָט עַל יְדֵי** ההוספה בהפצת המעינות על ידי **הָעֲבוֹדָה שֶׁל בַּעַל הַגְּאוּלָּה דְּיוי״ד כִּסְלֵו שֶׁהֲפָצַת הַמַּעְיָנוֹת שֶׁלּוֹ הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁל רְחוֹבוֹת הַנָּהָר**[51], **הַיְינוּ שֶׁהִמְשִׁיךְ** וגילה והפיץ **אֶת הַמַּעְיָין בְּאוֹפֶן שֶׁל רְחוֹבוֹת הַנָּהָר,** בהתפשטות והתרחבות גדולה ביותר, כשם שהנהר רחב הרבה יותר מהמעין, כדרכו של אדמו״ר האמצעי, בעל הגאולה של יו״ד כסלו, להאריך ולהרחיב ביותר במאמרי החסידות שלו, **הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה אָתֵי מַר דָּא מַלְכָּא מְשִׁיחָא**[52], כהבטחת מלך המשיח לבעל שם טוב, מייסד תורת החסידות במענה לשאלתו את מלך המשיח אימתי קא אתי מר, מתי יבוא אדוני – לכשיפוצו מעינותיך, המעינות של תורת החסידות, חוצה, **שֶׁאָז** בביאת המשיח **יִהְיוּ שָׁלוֹם וְשַׁלְוָה אֲמִיתִּים בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵימוּת. וְטוֹעֲמֶיהָ חַיִּים זָכוּ**[53],

---

48) ראה אוה״ת (יהל אור) להצ״צ עה״פ ע׳ רח. 49) ראה ד״ה פדה בשלום ה׳תשמ״א ס״ח, ובהנסמן שם הערה 47 (לקמן ע׳ מט). 50) ספר השיחות תורת שלום ס״ע 112 ואילך. 51) ראה ״התמים״ חוברת ב ע׳ עח [פו, ד]. לקוטי לוי״צ – אגרות־קודש ע׳ שלד. 52) ראה אגה״ק דהבעש״ט, נדפסה גם בכתר שם טוב (הוצאת קה״ת) בתחלתו. 53) ראה לקו״ש חט״ו ע׳ 282. ח״כ ע׳ 173. וש״נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁמַּתְחִילִים לִטְעֹם מֵעֵין זֶה
2 מעין השלום בתכלית השלימות שיהיה
3 בימות המשיח עוֹד בִּימֵי הַגָּלוּת
4 הָאַחֲרוֹנִים, שֶׁיְּכוֹלִים
5 לְהִתְעַסֵּק מִתּוֹךְ מְנוּחָה
6 וְשִׂמְחָה וְטוּב לֵבָב בלי שום צורך
7 במלחמות בְּהָעֲבוֹדָה דְּיָפוּצוּ

לִטְעֹם מֵעֵין זֶה עוֹד בִּימֵי הַגָּלוּת הָאַחֲרוֹנִים, שֶׁיְּכוֹלִים לְהִתְעַסֵּק מִתּוֹךְ מְנוּחָה וְשִׂמְחָה וְטוּב לֵבָב בְּהָעֲבוֹדָה דְּיָפוּצוּ מַעְיְנוֹתֶיךָ חוּצָה, בְּאוֹפֶן דְּמוֹסִיף וְהוֹלֵךְ וָאוֹר. וּבְקָרוֹב מַמָּשׁ נִזְכֶּה לְלַיְלָה כַּיּוֹם יָאִיר[54], בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.

ביאור בדרך אפשר

8 מַעְיְנוֹתֶיךָ חוּצָה, בְּאוֹפֶן
9 דְּמוֹסִיף וְהוֹלֵךְ וָאוֹר שהאור
10 הולך ומוסיף, הולך ומתגבר. וּבְקָרוֹב
11 מַמָּשׁ נִזְכֶּה לְלַיְלָה כַּיּוֹם
12 יָאִיר[54], שלא יהיה חושך כלל אלא,
13 כלשון הכתוב בתהילים, גם הלילה
14 יאיר כיום בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.

54) תהלים קלט, יב.

אגרות קודש

ב״ה, ה׳ כסלו, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחר הדומי׳ הארוכה הנה סו״ס נתקבל מכתבו מג׳ כסלו, בו כותב אודות הקישויים השונים בסידור התלמידים החדשים. והנה ידוע מאמר המכילתא כל התחלות קשות, ואם שאף לאחר שיודעים את המאמר הנ״ל וועו[ר]ט אפשר ניט קיין ס[א]ך לייכטער, אבל בכ״ז התמי׳ שבדבר סרה, ובמילא אין להתפעל מזה ובודאי יצליח השי״ת שבאם רק ישתדלו בזה, וועט מען אויספירען סידור הכתה החדשה ובד״מ התפתחות הישיבה מדרגא לדרגא.

מה שכותב אודות נסיעת תלמידים הנ״ל לכאן לחג הגאולה הוא י״ט כסלו הבע״ל.

הנה בכלל הסדר הוא אשר כל תלמיד צריך לקבל רשות מהנהלת הישיבה ובכתב הרשיון הנה הנהלת הישיבה מגבלת את הזמן, או שמוסרת את זה על דעת מזכירות שלי. עפ״ז אפשר להנהלה להחמיר ביותר, אבל ידוע המנהג בארצוה״ב בנוגע ליחס עם נערים ועם תלמידים שלא לסמוך הרבה על כח הקבלת עול שבהם ובמילא לא להביאם לידי נסיון, ואם כפי שכותב חזק רצונם של חלק מהתלמידים לנסוע לכאן, אפשר כדאי אויסניצען דאס להתנות עמהם שבאם ירשו להם לנסוע הוא בתנאי שיתמיד בלימודו ויצטיין, אבל למנוע הנסיעה לגמרי צריך עיון אם כדאי ובפרט שכפי שכותב ברצונם ג״כ להתראות עם משפחתם, אבל לאידך גיסא יש להגביל זמן שהותם כאן לימים אחדים בלבד, ומובן אשר גם בזה לא הכל שוים ועל הנהלת הישיבה להחליט על אתר בנוגע לכאו״א בפרט.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש, ובטח כיון שאינו מזכיר דבר הכל שלום אצל אנ״ש דמחנם, וחבל אשר אין משתדלים כראוי לקרבם ובפרט אלו שהיו קרובים ומכמה סיבות נתרחקו קצת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

התוועדויות

בס"ד. ר"ד בעת ברית־מילה*, א' דר"ח כסלו, ה'תשי"ב.

בלתי מוגה

א. על הפסוק[1] "בזאת יבוא אהרן אל הקודש", אמרו חז"ל[2] "באיזה זכות הי' אהרן נכנס לבית קדה"ק .. זכות המילה היתה נכנסת עמו, שנאמר בזאת יבוא אהרן, זו המילה, כד"א[3] זאת בריתי אשר תשמרו".

ובביאור השייכות דזכות המילה לכניסת הכה"ג אל הקודש ביוהכ"פ — איתא במאמר של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע[4] (שאמרו גם כ"ק מו"ח אדמו"ר) שמילה ותשובה [תכלית ומטרת הכניסה אל הקודש — "לכפר על בני ישראל גו' אחת בשנה"[5]] ענינם אחד, כי, תשובה היא ע"ד ענין המילה, כמ"ש[6] "ומלתם את ערלת לבבכם", אלא שתשובה היא הסרת הערלה ברוחניות, ומילה היא הסרת הערלה בגשמיות.

ומבואר בהמאמר גודל המעלה דמילה ותשובה — שהם למעלה משם הוי': מילה — כמרומז בפסוק[7] "מי יעלה לנו השמימה", ר"ת מילה וס"ת הוי'[8], ותשובה (שנעשית ע"י הכניסה אל הקודש ביוהכ"פ) — כמ"ש[9] "כי ביום הזה יכפר עליכם גו' לפני הוי' תטהרו", למעלה משם הוי'[10].

ב. וענין נוסף בהשייכות דמילה להכניסה אל הקודש — ששניהם קשורים עם מספר שמונה[11]:

מילה — שהיא ביום השמיני, "כדי שיעבור עליו שבת א'"[12], היינו, שמילה היא למעלה משבת, כי שבת היא בחי' שביעי, ומילה היא בחי' שמיני, שזהו"ע "למנצח על השמינית"[13], "על מילה שניתנה בשמיני"[14].

והכניסה אל הקודש — שקשורה עם השמונה בגדים דכהן גדול[15]. וכמבואר בהמאמר, שאף שכניסת הכה"ג לקדה"ק ביוהכ"פ היא בארבעה בגדים[16], ה"ז בכח השמונה בגדים שהי' לובש בשאר הזמנים.

ג. ויש להוסיף, שתוכנה של מצות מילה כשלעצמה הוא ע"ד ובדוגמת הכניסה אל הקודש — כמ"ש רבינו הזקן בשו"ע (במהדורא בתרא)[17] ש"תחלת כניסת נפש זו הקדושה היא .. במצות מילה".

---

*) אצל הרה"ת ר' צבי הירש חיטריק.

1) אחרי טז, ג.

2) שמו"ר פל"ח, ח. וש"נ.

3) לך לך יז, יו"ד.

4) ראה סה"מ תרנ"ד ע' קי ואילך. וראה גם סה"מ תרנ"ג ע' קצב ואילך. תרנ"ז ע' קא ואילך.

5) אחרי טז, לד.

6) עקב יו"ד, טז.

7) נצבים ל, יב.

8) תקו"ז תכ"ב (סה, ב. סו, א). ת"ע (קלא, רע"א). וראה תו"א ס"פ לך לך.

9) אחרי טז, ל.

10) ראה לקו"ת אחרי כו, ג ואילך.

11) בהבא לקמן — ראה גם תורת מנחם סה"מ תשרי ע' עד ואילך. שם ע' רלח. וש"נ.

12) ראה ויק"ר פכ"ז, יו"ד. זח"ג מד, א (ברע"מ).

13) תהלים יב, א.

14) מנחות מג, ב.

15) להעיר ממארז"ל "מפני מה כה"ג משמש בשמונה בגדים, אלא כנגד מילה שהיא לשמונה ימים" (ויק"ר פכ"א, יו"ד — הובא בסה"מ תרנ"ג ותרנ"ז שם).

16) בסה"מ תרנ"ד שם (בשוה"ג): "וזהו שהכהן הי' לובש ח' בגדים שהוא כנגד שמונה ימי המילה". ומוסיף, "אצ"ל, דצ"ע דכה"ג ביו"כ בקדה"ק הי' משמש בד' בגדי לבן"*.

17) או"ח סוס"ד.

---

*) ראה תורת לוי"צ ע' שמב: "ביוהכ"פ .. כתיב בזאת יבוא אהרן אל הקודש, שזכות המילה נכנסת עמו כדרז"ל, מילה הוא בחי' .. הח' .. ואם שביוהכ"פ הי' עבודתו בד' בגדי לבן, אך היו ב"פ ד', בגדי לבן דשחרית ודבין הערביים, ביחד הם ח'".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והענין בזה:

החידוש שבמצות מילה — שהקדושה נמשכת וחודרת למטה מטה, בבשר הגוף הגשמי, "בריתי בבשרכם לברית עולם"[18]. וכיון שהמשכת הקדושה למטה ביותר אינה יכולה להיות אלא ע"י דרגא עליונה ביותר, כידוע[19] הכלל שכל הגבוה ביותר יורד למטה ביותר, עכצ"ל, שהקדושה שנמשכת בבשר הגוף הגשמי ע"י מצות מילה היא דרגא נעלית ביותר, בחי' שמיני, שלכן בכחה לירד למטה ביותר.

ויש לומר, שדרגת הקדושה שנמשכת ע"י המילה, בחי' שמיני, היא ע"ד ההמשכה והגילוי שבשמיני־עצרת, שעז"נ[20] "יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך"[21].

ומזה מובן שגדלה מעלת המילה גם לגבי תשובה (אף שענינם אחד) — כי, תשובה היא ברוחניות, וכמ"ש רבינו הזקן בתניא[22] ש"עיקר התשובה בלב", משא"כ מילה היא בגשמיות, וכיון שהמילה נמשכת למטה יותר, בגשמיות דוקא, עכצ"ל, שמעלתה גדולה יותר, כאמור, שכל הגבוה יותר יורד למטה יותר.

ועפ"ז יש לבאר הטעם לכך שמצות מילה נאמרה לפני מתן־תורה, ואפילו לפני גלות מצרים ויציאת מצרים, שאז הי' העולם חומרי ביותר (דלא כפסח, שעם היותו קודם מ"ת, ה"ז לאחר שנעשה קצת בירור וזיכוך ע"י כור הברזל דגלות מצרים[23]) — כי, מצות מילה היא למעלה מעלה ביותר, ולכן ביכלתה לירד למטה מטה ביותר.

ד. וזהו ש"תחלת כניסת נפש זו הקדושה היא .. במצות מילה" — שבזה מתבטא תוכן כללות עבודתו של יהודי להמשיך מלמעלה מעלה ביותר למטה מטה ביותר:

ובהקדם הסיפור הידוע[24] אודות רבינו הזקן, שכאשר התכונן לחזור ממעזריטש לביתו, ליווהו ר' אברהם המלאך אל המרכבה, וטרם שעלה רבינו הזקן על המרכבה, פנה ר' אברהם המלאך אל בעל־העגלה ואמר לו: "שמייס די פערד זיי זאָלן ווערן אויס פערד" (הכה את הסוסים שיחדלו להיות סוסים). נוסחא אחרת: "שמייס די פערד זיי זאָלן וויסן אַז זיי זיינען פערד" (הכה את הסוסים שידעו שהם סוסים). ובשמעו זאת, אמר רבינו הזקן, שנתחדשה אצלו דרך חדשה בעבודת ה', והחליט להשאר עוד משך זמן במעזריטש, כדי לקלוט גם דרך זו.

והענין בזה — שעבודתו של יהודי היא להמשיך הענינים הנעלים ביותר למטה מטה ביותר, בגשמיות ובחומריות, ועי"ז להעלות את החומריות והגשמיות ולעשות מהם רוחניות. ושני אופנים־שלבים בזה: (א) להכות את הסוסים שידעו שהם סוסים — לידע פחיתות הערך של הענינים הגשמיים והחומריים, ועי"ז יוכל לפעול (ב) שיחדלו להיות סוסים — לעשות מהגשמיות רוחניות.

וכדי שתהי' אפשרות להמשיך הענינים הנעלים למטה, ולעשות מהגשמיות רוחניות — יש צורך בנתינת־כח מלמעלה, אתערותא דלעילא.

וזהו הטעם שמצות מילה היא ביום השמיני, כאמור, "כדי שיעבור עליו שבת א'" — נתינת־כח מבחי' שלמעלה גם משבת ש"מקדשא וקיימא"[25], כדי שתוכל להיות המשכת הקדושה למטה בגשמיות ובחומריות (החל מהבשר הגשמי דגוף האדם), ולעשות מהגשמיות רוחניות.

ה. האמור לעיל שבברית מילה מתבטא תוכן כללות עבודתו של יהודי להמשיך מלמעלה מעלה ביותר למטה מטה ביותר — מודגש במיוחד אצל זה שעל שמו נקרא הרך הנימול — כ"ק מו"ח אדמו"ר, ששמו הראשון יוסף, ע"ש יוסף הצדיק:

18) לך לך יז, יג.
19) ראה לקו"ת אמור לד, ג. שלח לז, א. בלק עג, ד. מטות פא, ב. ראה יט, ג. ובכ"מ.
20) משלי ה, יז. וראה תורת מנחם סה"מ שם ע' פב. וש"נ.
21) כ"ה בזכרון אחדים (המו"ל).
22) פכ"ט (לו, ב). שם אגה"ק ס"י (קטו, ב).
23) ראה תו"א יתרו עד, סע"א ואילך. ובכ"מ.
24) לקו"ד ח"א ל, א.
25) ביצה יז, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המשך הענין – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ונדפס[26] בלקו"ש ח"ג ע' 832 ואילך.

*

ו. בהמשך להאמור לעיל (ס"ג) אודות מעלת המילה שהיא בגשמיות דוקא – כן הוא גם בנוגע להברכות שמברכים את הרך הנימול, שצריכים לברכו בנוגע לגשמיות כפשוטו, שיהי' בריא ושלם, והוריו ירוו ממנו נחת בגשמיות וגם ברוחניות, ויגדלוהו לתורה לחופה ולמעשים טובים.

*

ז. דובר פעם[27] שיש להנהיג בברית־מילה ליתן להישיבה דמי־קדימה ("דעפּאַזיט") עבור לימודו של הרך הנימול בהישיבה, כפי שהי' נוהג כ"ק מו"ח אדמו"ר.

– נזדמן לי פעם להיות נוכח בברית־מילה יחד עם כ"ק מו"ח אדמו"ר שכובד בסנדקאות. לאחרי הברית, טרם צאתו, נתן כ"ק מו"ח אדמו"ר לבעל הברית עשרים זלאָטעס, באמרו, שמעות אלו הם עבור הישיבה, שכר לימוד בשביל לימודו של הילד שילמד בתומכי תמימים.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לבעל הברית חמש דולר[28], ואמר: מעות אלו הם עבור הישיבה, שכר לימוד בשביל לימודו של הילד שילמד בתומכי תמימים].

*

ח. [טרם צאתו אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

כ"ק מו"ח אדמו"ר הי' נוהג להזהיר שלא ישכחו לברך ברכה אחרונה[29], ושיקפידו על סדר הברכות.

[והוסיף בחיוך:] כיון שהקהל שנוכח כאן הוא קהל של למדנים ("אַ עולם פון לומדים"), ולמדנים אינם בקיאים כ"כ ב"אורח־חיים"... יאמרו להם ה"בעלי־בתים" סדר הברכות.

---

26) בשילוב עם שיחת אחש"פ תשכ"א.

27) ר"ד בעת ברית מילה, ז' אדר שני תשי"א ס"ח (תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 281). וש"נ.

28) וראה תורת מנחם שם ש"הערך של עשרים זלאָטעס (הסכום שנתן כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ) אז, שוה היום לחמש דולר".

29) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ד ע' 71, ובהנסמן שם הערה 160.

אגרות קודש

ב"ה, י"ח כסלו, תשי"ד
ברוקלין.

הנהלת אגודת חב"ד אשר באה"ק ת"ו
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

באתי בזה להמליץ לתת מקרן גמ"ח אשר ע"י הלוואה בסך אלף לא"י להרה"ח כו' מוה"ר מלך קאפלאן שי' מלוד בשביל גמר בנין המקוה בשכונתו, למשך תשלום שנה אחת, והתחלת התשלומין לאחר שנה מנתינת ההלוואה. ות"ח מראש.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בס"ד. משיחות ליל ה' פ' תולדות, אדר"ח כסלו, וש"פ תולדות, ב' כסלו ה'תשנ"ב.

א. ידוע שבכל ראש חודש יש ענין כללי המשותף לכל החדשים (כמודגש בקריאת התורה ובתפלת מוסף ע"ד קרבן היום: "ובראשי[1] חדשיכם"[2], שהוא בכל (לבד ר"ה) חדשי השנה), וענין פרטי השייך במיוחד לחודש זה (כמודגש גם בשמו של החודש, בהימים־טובים שבו, וכיו"ב).

ויש לבאר ענינו המיוחד של ראש חודש כסלו — הן בהענין הכללי דר"ח, והן הענין הפרטי דר"ח כסלו, שבו מודגש יותר גם כללות הענין דר"ח, כדלקמן.

ועוד והוא העיקר — הקשר והשייכות דכהנ"ל להנקודה העיקרית שבחיי כאו"א מישראל וכללות ישראל במשך כל הדורות: "כל ימי חייך להביא לימות המשיח"[3], ובהדגשה יתירה בדורנו זה ובתקופתנו זו, כמדובר כמ"פ בתקופה האחרונה (שכבר נשלמו כל הענינים וצריכים רק לקבל פני משיח צדקנו בפועל ממש[4]).

ב. ענינו הכללי של ר"ח מודגש בשמו — "ראש חודש":

"חודש" — מלשון חידוש[5], ע"ש החידוש דמולד הלבנה, שלאחרי שהולכת ומתמעטת[6] (בחציו השני של החודש) עד שמתעלמת ומתכסה לגמרי (בערב ר"ח), נעשית ההולדה שלה באופן של התחדשות. ובלשון הכתוב[7] "ונפקדת כי יפקד מושבך", שע"י החסרון ד"יפקד מושבך", בדוגמת העלם וכיסוי הלבנה, נעשה הזכרון ד"ונפקדת", בדוגמת מולד הלבנה מחדש.

ואף שמולד הלבנה הוא באופן של נקודה בלבד, הרי, להיותה נקודה של לידה, נכלל בה כל ההמשך שלאח"ז (בדוגמת התכללות כל מציאות האדם במשך כל ימי חייו — ברגע שנולד ויצא לאויר העולם), ולכן נקרא בשם "ראש (חודש)", בדוגמת הראש שכולל כל מציאות האדם[8].

[וכמודגש בראש השנה, שהוא גם ראש חודש, ור"ח תשרי, אותיות רשית[9], ראשית דכל השנה — כמ"ש[10] "בכסה ליום חגינו", "חג שהחודש מתכסה בו"[11], העלם וכיסוי הלבנה, שלאח"ז נעשית הלידה באופן של התחדשות[12], שכוללת כל המציאות שלאח"ז, שלכן ה"ז ה"ראש" דכל השנה כולה].

וענינו בעבודתם של ישראל שדומין ללבנה ומונין ללבנה[13], ועתידים להתחדש כמותה[14] — החידוש שנעשה בעולם ע"י עבודתם של ישראל[15] (שאולי י"ל שגם לכן נקרא "חדשיכם", חידוש

---

1) פינחס כח, יא.

2) ומודגש יותר בראש חודש שיש בו ב' ימים, כדאיתא בזהר (ח"ג רמח, א) "בראשי חדשיכם .. ראשי תרין בכל ירחא וירחא" (ראה אוה"ת פינחס ע' א'קסו ואילך).

3) ברכות יב, סע"ב — במשנה.

4) ראה גם קונטרס שלח נא ביד תשלח — משיחות ש"פ חיי שרה מבה"ח כסלו (לעיל ע' 286 ואילך).

5) ראה ראב"ע בא יב, ב. ס' השרשים לר' יונה בן ג'נאח ולהרד"ק ע' חדש.

6) ע"ד לשון חז"ל (חולין ס, ב) "לכי ומעטי את עצמך" — דיש לומר הביאור בזה, שהמיעוט ("מעטי") הוא כדי לבוא לעילוי שבאין־ערוך שהוא באופן של הליכה ("לכי"), כמ"ש "והי' אור הלבנה כאור החמה" (ישעי' ל, כו), ויתירה מזה, שתתגלה מעלת הלבנה (מלכות) לגבי החמה (ז"א) באופן ד"נקבה תסובב גבר" (ירמי' לא, כא), "אשת חיל עטרת בעלה" (משלי יב, ד). וראה לקמן הערה 17.

7) ש"א כ, יח.

8) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נח, סע"א ואילך. ובכ"מ.

9) בעה"ט עקב יא, יב.

10) תהלים פא, ד.

11) ר"ה ח, סע"א ואילך.

12) כידוע שבר"ה "יורד ומאיר .. אור חדש ומחודש .. עליון יותר שלא הי' מאיר עדיין מימי עולם אור עליון כזה" (תניא אגה"ק סי"ד). — ויש לומר שדוגמתו גם בכל ראש חודש, דכיון שהחיות הכללי דר"ה מתחלק לי"ב ראשי חדשים ובכל ר"ח נמשך ומתגלה החיות הפרטי דחודש זה, נמצא, שגם בר"ח מאיר "אור חדש ומחודש .. שלא הי' מאיר עדיין מימי עולם".

13) ראה סוכה כט, א. ב"ר פ"ו, ג. אוה"ת בראשית ד, סע"ב ואילך. ועוד.

14) נוסח קידוש לבנה (סנהדרין מב, א).

15) כידוע שברה"ע ע"י הקב"ה היתה באופן ד"אשר ברא אלקים לעשות" (בראשית ב, ד), שפירושו "לתקן" (ראה ב"ר פי"א, ו ובפרש"י), ותיקון זה נעשה ע"י עבודתם של ישראל, שכאו"א מהם נעשה "שותף להקב"ה במעשה בראשית" (שבת יו"ד, א. וש"נ).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שלכם), ועד להחידוש שנעשה בישראל עצמם (״חדשיכם״ ממש, לא רק חידוש שנעשה על ידכם, אלא חידוש מציאותכם[16]), שע״י עבודתם בעולם מתעלים לדרגא נעלית יותר מכמו לפני ירידתם למטה[17] — כפי שיתגלה בפועל בגאולה האמיתית והשלימה ע״י דוד מלכא משיחא (״דוד מלך ישראל חי וקיים״[18], שדוד ומלכותו נמשלו ללבנה[19]).

ויש לומר, שבראש חודש[20] מתגלה בכאו״א מישראל ניצוץ משיח שבו[21], בחי׳ היחידה, שהיא ניצוץ מבחי׳ יחידה הכללית, נשמתו של משיח[22], וגילוי זה פועל חידוש בכל מציאותו ובכל ענייניו שנעשים חדורים בבחינת היחידה, והעיקר, שעי״ז נעשה התגלות וביאת משיח צדקנו ועד כפשוטו ממש, נשמה בגוף, ״מלך מבית דוד כו׳״[23].

ג. וענין זה מודגש ביותר בר״ח כסלו — מצד ענינו הפרטי של חודש כסלו:

שמו של החודש — ״כסלו״ — שכולל ב׳ התיבות ״כס״ ״לו״[24]: ״כס״ — מורה על העלם וכיסוי (״בכסה״) הלבנה (״יפקד מושבך״), ו״לו״ — שמספרו ל״ו, הגימטריא ד״אלה״, מורה על הגילוי דמולד (חידוש) הלבנה (״ונפקדת״) כפי שכולל כל ההמשך שלאח״ז (ראש) עד לשלימות הגילוי, בכל פרטי הענינים דששה מדות כפי שכלולות כל אחת משש מדות, מספר ל״ו (ו׳ פעמים ו׳), היינו, שב״כסלו״ מודגש גם כללות הענין דר״ח.

ויתירה מזה, שב״כסלו״ מודגש ענינו של ר״ח יותר מאשר בר״ח סתם — שר״ח סתם הוא באופן ד״בכסה״ (כמו ר״ה), שפירושו גם ״בכסא״ (באל״ף)[25], מלשון כס א׳, שהאל״ף (שלאחרי ה״כס״) מורה רק על התחלת הגילוי[26] (בדוגמת אל״ף שהוא התחלת האותיות), משא״כ בכסלו, ״כס לו״, מודגשת גם מעלת ושלימות הגילוי בכל פרטי המדות, שהם ל״ו[27].

ומזה מובן שבר״ח כסלו מודגש ענין הגאולה (״שהם עתידים להתחדש כמותה״) באופן נעלה יותר מאשר בכל ר״ח — לא רק התחלת הגילוי (כס א׳), אלא גם שלימות הגילוי (״כס לו״).

וענין הגאולה מודגש גם בהימים־טובים דחודש כסלו:

היו״ט דחותמו, יו״ט דחנוכה — ע״ש חנוכת המזבח והמקדש בזמן בית שני שנתחנך מחדש[28] (״חנוכת חשמונאי״), ועד להחידוש העיקרי בהחנוכה דביהמ״ק השלישי[29] בגאולה האמיתית השלימה ע״י משיח צדקנו, כמרומז גם בהחידוש שבמספר שמונת ימי חנוכה לגבי שבעת הימים דפסח וסוכות[30], ודמספר שמונת נרות חנוכה[31] לגבי

16) ועפ״ז יומתק הדיוק ״ראשי חדשיכם״ — כיון שישראל הם ה״ראש״ דכל הבריאה כולה*, שהיא בשביל ישראל שנקראו ראשית (פרש״י ר״פ בראשית. ובכ״מ), גם מלשון ראש.

17) ע״ד ״לכי ומעטי את עצמך״ (כנ״ל הערה 6) — שע״י הירידה למטה (״מעטי״) נעשים נש״י בבחינת ״מהלכים״ (״לכי״), ולא עוד אלא שע״י עבודתם למטה מתעלים למעלה מבחינת ״שמש הוי״, כביכול, כיון שעל ידם דוקא נשלם (וגם מלשון שלימות) הכוסף והתאווה דהקב״ה, ״למעשה ידיך תכסוף״, ״נתאווה הקב״ה להיות לו ית׳ דירה בתחתונים״ (ראה קונטרס ר״ח כסלו שנה זו ס״ח ואילך (לעיל ע׳ 310).

18) נוסח קידוש לבנה (ר״ה כה, א).

19) פרש״י ר״ה שם. רמ״א או״ח סתכ״ו ס״ב.

20) וכשר״ח הוא ב׳ ימים — מתגלה בשניהם בחי׳ היחידה (באופן כפול), ובהדגשה יתירה כשנכנסים מב׳ הימים דר״ח ליום השבת, שאין לו בן זוג (כמו שישראל אין להם בן זוג (ב״ר פי״א, ח)), בחי׳ היחידה בימים, וממנו נכנסים ליום ראשון, שנקרא ״יום אחד״, ״שבו הי׳ הקב״ה יחידי בעולמו״ (ב״ר פ״ג, ח), בחי׳ היחידה בעולם.

21) ראה מאור עינים ס״פ פינחס.

22) רמ״ז לזח״ב מ, ב. ולזח״ג רס, ב. ועוד.

23) רמב״ם הל׳ מלכים ספי״א.

24) לקוטי לוי״צ אג״ק ע׳ רה. רכב.

*) ויתירה מזה — ״ישראל הוא אותיות לי ראש שהם נעשים להקב״ה בחי׳ ראש כביכול״ (לקו״ת שלח מח, ב. ובכ״מ). וראה הערה הבאה.

25) הה״א תמורת האל״ף (מצו״צ עה״פ. וראה סה״מ תרכ״ח ע׳ קעג ואילך).

26) אלא שהתחלה זו היא גם ״ראש״, שכולל (בכח ובהעלם) כל ההמשך שלאח״ז.

27) לא רק כפי שכלולים בכח ובהעלם בהאל״ף ד״בכסא״, אלא גם שלימות הגילוי בפועל.

28) מרדכי ואור זרוע (הל׳ חנוכה סשכ״א). הובאו בדרכי משה לטואו״ח ר״ס עתר. שבלי הלקט (ענין ר״ח) סי׳ קעד. ועוד (ראה הנסמן בלקו״ש חכ״ה ע׳ 235 הערה 6).

29) ששייך במיוחד לחודש כסלו — חודש השלישי בחדשי החורף. ולהעיר, שהוא גם החודש דמתן־תורה דפנימיות התורה (כמו שחודש השלישי בחדשי הקיץ הוא החודש דמתן־תורה, ״אוריאן תליתאי כו׳ בירחא תליתאי״), מעין ודוגמת והכנה להגילוי ד״תורה חדשה מאתי תצא״.

30) כי, ״שמיני עצרת״ הוא ״רגל בפ״ע לענין פז״ר קש״ב״ (סוכה מח, רע״א. וש״נ).

31) ומספרם הכללי ל״ו, ששייך במיוחד ל״(כס)לו״.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שבעת הנרות במנורה שבמקדש שבה אירע הנס דשמן (חידוש שנעשה ע״י עבודתם של ישראל[32] בהוספה על שלימות הבריאה בשבעת ימי הבנין[33]), וכידוע שמספר שמונה קשור ושייך לימות המשיח[34].

ובדורות האחרונים ניתוספו ונתגלו גם הימים טובים דתורת החסידות — חג הגאולה של אדמו״ר הזקן בי״ט כסלו[35] (ראש השנה לחסידות[36]), וחג הגאולה של אדמו״ר האמצעי ביו״ד כסלו[37] — פנימיות התורה, בחי׳ השמן[38] שבתורה[39], בחי׳ היחידה שבתורה[40], שעל ידי הפצתה חוצה[41] אתי מר דא מלכא משיחא[42] (בחי׳ היחידה שבנש״י), עליו נאמר[43] ״מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו״.

ולהוסיף, שכבר נתקבל ונתפשט בתפוצות ישראל (ומוסיף והולך) שחודש כסלו נקרא ״חודש הגאולה״, החל מר״ח כסלו (שכולל כל ימי החודש), ״ראש חודש של גאולה״[44] — נוסף על השייכות הכללית דגאולה לחידוש הלבנה שבכל ר״ח (ובהדגשה יתירה בר״ח כסלו, ״כס לו״), שמורה על החידוש דישראל ש״עתידים להתחדש כמותה״ בביאת דוד מלכא משיחא (כנ״ל ס״ב).

ד. ויש להוסיף בביאור השייכות דגאולתם של ישראל לחידוש (מולד) הלבנה (״שהם עתידים להתחדש כמותה״) — דלכאורה אינו מובן:

מצינו במדרשי חז״ל ששלימותם של בנ״י בזמן (דוד ו)שלמה היא ע״ד ובדוגמת מילוי ושלימות הלבנה — ״הלבנה בראשון של ניסן מתחלת להאיר וכל שהיא הולכת מאירה עד ט״ו ימים ודסקוס שלה מתמלא .. כך ישראל ט״ו דור מן אברהם ועד שלמה, אברהם התחיל להאיר .. כיון שבא שלמה נתמלא דיסקוס של לבנה, שנאמר[45] וישב שלמה על כסא ה׳ למלך״[46], ״קיימא סיהרא באשלמותא״[47].

וכיון שבגאולה האמיתית והשלימה ע״י משיח צדקנו, ״מבית דוד ומזרע שלמה״[48], יהי׳ מעמדם מצבם של בנ״י בתכלית השלימות (עוד יותר מהשלימות שהיתה בזמן דוד ושלמה) — שייך ומתאים יותר הדמיון למילוי ושלימות הלבנה (בט״ו בחודש), ולא למולד הלבנה (בר״ח), שזה־עתה נתחדש אור (ומציאות[49]) הלבנה באופן של נקודה בלבד (לאחרי ההעלם והכיסוי לגמרי ברגע שלפני המולד), שלא בערך למילוי ושלימות אור הלבנה באמצע החודש, כש״נתמלא דיסקוס של לבנה״, ועאכו״כ שלא בערך למילוי ושלימות אור הלבנה לעתיד לבוא כש״יהי׳[50] אור הלבנה כאור החמה .. כמו שהיתה קודם מיעוטה״?!

ולהוסיף, ששאלה זו מודגשת יותר בשייכות לר״ח כסלו, ״כס לו״, כי, ״לו״ מורה (לא רק על התחלת הגילוי, כס א׳, אלא גם) על שלימות הגילוי (כנ״ל ס״ג), שנעשה בפועל כש״נתמלא דיסקוס של לבנה״, ולא ברגע שלאחרי ההעלם והכיסוי (״כס״), רגע המולד.

32) שהרי חנוכה הוא יו״ט מדברי סופרים (שחמורין וערבין יותר מדברי תורה (סנהדרין פח, ב. ירושלמי שם פי״א ה״ד. ועוד)). וגם: העבודה עצמה היא באופן של חידוש והוספה — ״מהדרין מן המהדרין .. יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך״ (שבת כא, ב), ועד שנעשה ״מנהג פשוט״ בכל ישראל (רמ״א או״ח סתרע״א ס״ב).

33) ראה שו״ת הרשב״א ח״א ס״ט. ועוד.

34) ראה ערכין יג, ב: ״כינור של מקדש של שבעת נימין הי׳ .. ושל ימות המשיח שמונה״ (וראה גם תו״א מקץ לג, סע״ג ואילך. ובכ״מ).

35) שהוא גם יום ההילולא של המגיד (״היום יום״ י״ט כסלו. וראה לקו״ד ח״א קא, א).

36) אגה״ק דכ״ק אדנ״ע מיום ט״ז כסלו תרס״ב (אג״ק שלו ח״א ע׳ רנט. וש״נ). וראה לקו״ד ח״ד תשנט, ב ואילך. ״היום יום״ בתחלתו.

37) וכן יום ההולדת וההילולא של אדמו״ר האמצעי — בט׳ כסלו (״היום יום״ ט׳ כסלו).

38) להעיר מהשייכות להיו״ט דחנוכה — שנקבע על נס השמן (שבת שם ובפרש״י).

39) ראה בארוכה אמ״ב שער הק״ש פנ״ד ואילך.

40) ראה בארוכה קונטרס ענינה של תורת החסידות.

41) ודוגמתו בהדלקת נר חנוכה (שנקבע על נס השמן) — ״מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ״ (שבת שם).

42) אגה״ק דהבעש״ט — כש״ט בתחלתו. ובכ״מ.

43) תהלים פט, כא.

44) ע״ד לשון חז״ל — שמו״ר פט״ו, יא.

45) דה״א כט, כג.

46) שמו״ר שם, כו.

47) זהר ח״א קנ, רע״א. ח״ב פה, רע״א. ועוד.

48) סהמ״צ להרמב״ם מל״ת שסב. פיה״מ סנהדרין ר״פ חלק יסוד הי״ב. אגרת תימן.

49) דכיון שתכלית בריאתה ״להאיר על הארץ״ (בראשית א, טו־יז), הרי, כשאינה מאירה על הארץ (ברגע שלפני המולד), ה״ז כמו שאינה במציאות.

50) נוסח קידוש לבנה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ועכצ״ל, שבהדמיון של הגאולה האמיתית והשלימה ע״י דוד מלכא משיחא למולד וחידוש הלבנה (ולא למילוי ושלימות הלבנה), מודגשת מעלה יתירה שיש במולד וחידוש גם לגבי מילוי ושלימות, ובגאולה העתידה לבוא ע״י דוד מלכא משיחא תתגלה אצל בנ״י מעלה זו, ״שהם עתידים להתחדש כמותה״, כדלקמן.

ה. ויובן בהקדם הביאור במעלת הלידה והחידוש בישראל — המעלה דתינוק (בסמיכות זמן ללידתו) לגבי מעמדו ומצבו לאחרי שנעשה גדול:

ידוע מאמר גדול בישראל ״אני מתפלל לדעת זה התינוק״[51], שכיון שאינו יודע אודות דרגות באלקות, עניני הספירות כו׳, הרי, תפלתו היא להקב״ה בעצמו, כפי שהוא למעלה מדרגות ותוארים, מהותו ועצמותו ית׳ ממש.

ובעומק יותר — יש מעלה בתינוק כפשוטו לגבי גדול בישראל שמתפלל לדעת זה התינוק:

גדול בישראל — כיון שיודע ומבין ומשיג בעניני הספירות כו׳, צריך לשלול כל הדרגות והתוארים, ״אליו ולא למדותיו״[52], עי״ז שמתבונן שכל הדרגות והתוארים שמבין ומשיג הם רק תוארי השלילה, ולדוגמא, ״ענין יכול שנאמר עליו ית׳ הוא מפשיט ממנו ית׳ כל מה שהוא היפך היכולת . . ועד״ז הוא ענין חכם ורוצה כו׳ מפשיט ממנו ית׳ כל מה שהוא היפך החכמה כו׳״[53], וכך הולך ומפשיט ושולל מדרגא לדרגא בעילוי אחר עילוי, עד ל״תכלית הידיעה שלא נדעך״[54], שמגיע למסקנא שלא שייך שום ידיעה והשגה במהותו ועצמותו ית׳; וכיון שמגיע לזה ע״י שלילת כל הדרגות והתוארים, הרי, גם כשכוונתו לעצמותו ית׳ שלמעלה מכל דרגא ותואר ומעלה (״לדעת זה התינוק״), נרגש אצלו בזה גופא עילוי והפלאה, ולא עוד אלא שרגש העילוי הוא מההפלאה דשלילת דרגות ותוארים.

משא״כ תינוק — כיון שאין לו מושג בדרגות ותוארים, ואינו צריך לשלול דרגות ותוארים, כוונתו היא להקב״ה בעצמו שאינו בגדר דרגא ותואר ומעלה — עצמות ומהות, ועד שאינו קורא להקב״ה בשם ״עצמות ומהות״ (שהרי אינו מבין הפירוש ד״עצמות״ והפירוש ד״מהות״[55]), אלא ״השם״ (סתם), שאינו בגדר דרגא ותואר ומעלה.

וגם כפי שנקרא (בלשון אידיש) ״דער אויבערשטער״, שפירושו ״עליון״, אין כוונת התינוק לתאר העילוי (הפלאה) דמציאותו ית׳[56], כי אם, שנמצא למעלה[57], ומלבד זה שנמצא למעלה אינו יודע מהי מציאותו, כי אם שישנה מציאות. ולאמיתו של דבר, אי אפשר לומר עליו ״מציאות״, ״ענין״ או ״דבר״, כיון שגם בתיבות אלו יש תוכן וגדר מסויים, ורק מפני שמוכרחים להשתמש בביטוי מסויים (כיון שרוצים לדבר אודותיו) משתמשים בלשון ״מצוי״, ובלשון רבינו הזקן[58]: ״המאור[59] הוא בהתגלות (״נמצא למטה כמו למעלה״) ולכן אפילו תינוקות יודעים שיש שם אלקה מצוי״[60].

ו. וכתוצאה מזה — מתבטא החילוק ביניהם גם ביחס לדרגת ומציאות האדם שמתקשר עם אלקות:

אצל גדול בישראל שיודע ומבין ההפלאה דאלקות ע״י שלילת כל הדרגות והתוארים — גם ההתקשרות להקב״ה בשלימותה היא באופן של

---

51) שו״ת הריב״ש סקנ״ז. הובא ונת׳ בסהמ״צ להצ״צ שרש מצות התפלה פ״ח.

52) ספרי הובא ונת׳ בפרדס של״ב פ״ב. סהמ״צ שם פ״ז.

53) לקו״ת פקודי ו, ג (ומציין שם לרמב״ם בספרו מו״נ ח״א פנ״ז ואילך). וראה סה״מ עת״ר ע׳ ב. ועוד.

54) ראה בחינות עולם ח״ח פ״ב. עיקרים מ״ב ספ״ל. של״ה קצא, ב.

55) ובעומק יותר: גם ״עצמות ומהות״ הוא תואר וגדר מסויים, וכיון שכוונתו להקב״ה בעצמו (כפי שאינו שייך לתואר וגדר כלל), אינו קורא לו בשם ״עצמות ומהות״.

56) ולכן אין חסרון בכך שאצל תינוק מצטיירת מציאותו ית׳ באופן גשמי, כיון שכוונתו לעצמותו ית׳ ממש שאינו בגדר תואר ומעלה, גם לא המעלה דרוחניות לגבי גשמיות.

57) דאף שיודע שהקב״ה נמצא למטה כמו למעלה, הרי, למטה נמצא גם הוא (התינוק) וכל חפציו וכל שאר הנמצאים שבעולם, ולמעלה נמצא רק הקב״ה.

58) תו״א וירא יד, רע״ב.

59) כלומר: אין הכוונה לדרגא ותואר ד״מאור״, מקור האור, כי אם, לעצמותו ית׳ ממש שלמעלה מכל דרגא ותואר (ונקרא רק בשם ״מצוי״), אלא שכיון שמדברים אודות ההתגלות, משתמשים בלשון ״מאור״, שבו מודגש ש״נמצא (ומתגלה) למטה כמו למעלה״, דלא כ״אור״ שמאיר ומתגלה למעלה יותר מאשר למטה.

60) ולכן מוסיפים ״אמתת המצאו״ (כלשון הרמב״ם בהתחלת ספרו), כדי להדגיש שמציאותו ית׳ אינה כמו המציאות שלנו, אלא מציאות אמיתית, אבל, גם הוספה זו אינה מספיקה, כיון שסוכ״ס מדברים (אף כי בשלילה) אודות ״מציאות״.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הפשטה ושלילת מציאותו, שלילת ההבנה וההשגה כו׳, ועד לשלילת מציאותו ע״י כח המסירת־נפש, ביטול במציאות, אבל גם אז ה״ז מוסר נפשו (רצונו).

משא״כ אצל תינוק שמלכתחילה ״המאור הוא בהתגלות״ למעלה מהידיעה ״שיש שם אלקה מצוי״ — שגם ידיעה זו אינה אצל תינוק — כיון שזוהי כל מציאותו, ניכר הדבר בכל פרטי עניניו, באכילתו ובשתייתו כו׳.

ז. ובסגנון דתורת החסידות:

אצל גדול בישראל מתגלה ההתקשרות להקב״ה (בעיקר) מצד דרגת הגילויים (ולא (כ״כ) מצד עצם הנשמה) — שההתקשרות להקב״ה היא ע״י ולפי־ערך ההבנה וההשגה בשכל והמדות שבלב, ולמעלה מזה, רצון ותענוג, ועד לשלימות ההתקשרות להקב״ה ע״י בחי׳ היחידה, שלאחרי כל העילויים ה״ה רק מ״חמשה שמות שנקראו לה״[61] (לנשמה עצמה), ״שם״ שמורה על תואר וגדר מסויים, ״יחידה לייחדך״[62], שכל רצונה וחפצה לצאת ממציאותה ולהתאחד עם הקב״ה.

משא״כ אצל תינוק — ההתקשרות להקב״ה היא מצד עצם הנשמה, למעלה מכל החמשה שמות שנקראו לה, למעלה גם מבחי׳ ״חלק אלקה ממעל ממש״[63].

ח. וביאור הענין בעבודת כאו״א מישראל בכל יום ויום:

התחלת היום דכאו״א מישראל, מקטן ועד גדול, היא, באמירת ״מודה אני לפניך כו׳״ תיכף ומיד כשניעור משנתו (לפני נט״י)[64], היינו, שהיסוד לעבודה דכל היום כולו הוא הביטול וההודאה להקב״ה, עד כדי כך, שעוד לפני שנרגשת מציאות האדם, ״אני״, ישנו כבר הביטול וההודאה (להקב״ה), ״מודה״, שזהו הביטול וההודאה שמצד העצם שבנפש, לא בחי׳ והרגש שבה.

ויש לומר, שענין זה מרומז גם בתיבת ״מודה״ — בגימטריא (נ״ה) ״הן״, שרומז על העצם שלשם מכוונת עצם הנשמה. וי״ל שעז״נ[65] ״הן עם לבדד ישכון״, העצם שלמעלה, שלמעלה גם מבחי׳ היחידה[66] הקשורה ומיוחדת עם יחידו של עולם, אלא כמ״ש[67] ״הן להוי׳ אלקיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה״, ש״הן״ מורה על דרגא שלפני (״לפניך״) ולמעלה מהוי׳ אלקיך (כל הגלוי והנסתר), ועאכו״כ למעלה משמים ושמי השמים כו׳.

כיון שגם ״יחידה״ היא רק שם לעצם הנשמה, ולא עצם הנשמה, עכצ״ל, שישנו ענין שקודם גם ל״אני לפניך״ (הביטול דבחינת היחידה), מצד עצם הנשמה (למעלה גם מהיחידה) הקשורה עם עצמותו ית׳ ממש (למעלה מכל תואר וגדר ומעלה).

ויש לומר, שענין זה מודגש בהמעמד ומצב ד״ניעור משנתו״ (שנעשה ״ברי׳ חדשה״[68], כתינוק שנולד) עוד לפני שהתחיל באמירת ״מודה אני לפניך״:

אמירת ״מודה אני לפניך״, היא, תנועה של ביטול והודאה (במחשבה, בדיבור, וגם במעשה, כיון ש״עקימת שפתיו הוי מעשה״[69]), שהיא יציאה ממציאותו[70].

וקודם לזה ולמעלה מזה — התגלות מציאותו כמו שהיא לעצמה (לפני שמתחילה איזה תנועה של יציאה ממציאותו[71]) ברגע שניעור משנתו, שאין כאן

61) ב״ר פי״ד, ט. דב״ר פ״ב, לז.

62) נוסח הושענות דיום ג׳ דחגה״ס. וראה לקו״ת ראה כה, א. כז, א.

63) תניא רפ״ב.

64) שו״ע אדה״ז או״ח (מהדו״ת) ס״א ס״ו. מהדו״ק שם ס״ה. סידור אדה״ז בתחלתו.

65) בלק כג, ט.

66) ראה שמו״ר פט״ו, ז ״הן עם לבדד ישכון, מהו הן, כל האותיות מזדווגין חוץ מב׳ אותיות הללו, כיצד, א״ט הרי י׳, ב״ח הרי י׳, ג״ז הרי י׳, ד״ו הרי י׳, נמצא ה׳ לעצמה, וכן האות נ׳ אין לה זוג, י״צ הרי ק׳, כ״פ הרי ק׳, ל״ע הרי ק׳, מ״ס הרי ק׳, נמצא נ׳ לעצמה, אמר הקב״ה כשם ששני אותיות הללו אינן יכולים להזדווג עם כל האותיות אלא לעצמן, כך ישראל אינן יכולין להדבק עם כל העובדי כוכבים ומזלות הקדמונים אלא לעצמן מפורשין״. וראה לקו״ת שה״ש בסופו. וראה ספר הערכים חב״ד מע׳ אותיות בסופו. וש״נ.

67) עקב יו״ד, יד.

68) שו״ע אדה״ז או״ח רס״ד. רס״ו.

69) סנהדרין סה, א.

70) ויתירה מזה — שאמירת ״מודה״ אינה אלא ביטוי והתגלות מהעצם, כפי שמתגלה בדיבור מסודר, ובצירוף אותיות שאינם אלא הגימטריא ד״הן״.

71) כי, כל תנועה איזה שתהי׳ היא יציאה מ(עצם) מציאותו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שום דבר זולת התגלות (חידוש ולידת) מציאותו (לאחרי ההעלם בעת השינה), אשר, להיותו מציאות אחת עם עצמות ומהות, "ישראל וקוב"ה כולא חד"[72], ניעור (מתגלה) עצמות ומהות שבו.

ועפ"ז י"ל, שהמעמד ומצב ד"ניעור משנתו" (התגלות עצם מציאותו) הוא היסוד לכל עניני העבודה שלאח"ז במשך כל היום כולו[73], ועל סדר התגלותם מלמעלה למטה: לכל לראש — תנועת הביטול וההודאה דבחי' היחידה שמתבטאת באמירת "מודה אני לפניך", ולאח"ז (לאחרי נט"י) ברכת "אלקי נשמה", "טהורה היא אתה בראתה אתה יצרתה אתה נפחתה בי", שקאי על פרטי דרגות הנשמה באצילות בריאה יצירה ועשי' שהם כנגד ד' השמות (דרגות) חי' נשמה רוח ונפש[74], ולאח"ז שאר ברכות השחר ש"תקנום חכמים על סדר העולם והנהגתו מה שהבריות נהנין בכל יום"[75], ובפרטיות יותר בעבודת התפלה שיש בה ד' השליבות שכנגד ד' עולמות אבי"ע[76], ובקשת צרכיו, ולאח"ז נמשך גם בעבודתו בעולם (לאחרי ההליכה מבית הכנסת לבית המדרש[77]), "הנהג בהם מנהג דרך ארץ"[78], לעשות לו ית' דירה בתחתונים.

ט. ע"פ האמור לעיל יש לבאר גם תוכן החידוש שבגאולה האמיתית והשלימה ע"י דוד מלכא משיחא — "שהם עתידים להתחדש כמותה", בדוגמת החידוש דמולד הלבנה דוקא, ולא בדוגמת מילוי ושלימות הלבנה:

72) ראה זח"ג עג, א.

73) להעיר גם ממ"ש (בלק כג, כד) "הן עם כלביא יקום וגו'", "כשהן עומדין משינתם שחרית הן מתגברים כלביא וכארי לחטוף* את המצוות, ללבוש ציצית, לקרות את שמע ולהניח תפילין" (פרש"י עה"פ), היינו, שהעמידה מהשינה כלביא וכארי היא היסוד לקיום המצוות לאח"ז.

ולהוסיף, שע"פ האמור ש"הן" קאי על העצם שמתגלה כשניעור משינתו, יומתק מ"ש "הן עם כלביא יקום וגו'", "כשהן עומדין משינתם".

74) רד"ה שובה תרפ"ו (ס"ע כז ואילך). ד"ה צעקו תרפ"ח פ"ב (ס"ע קסו ואילך). ועוד.

75) שו"ע אדה"ז או"ח רסמ"ו.

76) סידור האריז"ל בתחלתו. ועוד. לקו"ת בשלח ב, ב. ובכ"מ.

*) וע"ד דבדיחותא: ע"ד מארז"ל (עירובין נד, א) "חטוף ואכול חטוף ואישתי". — ולהעיר ש"חטוף" בלשון אידיש הוא "כאַפּן", ששייך גם ל"ניעור", "אויפ־געכאַפּט".

העילוי דמולד הלבנה (בר"ח) לגבי מילוי ושלימות הלבנה (בט"ו) — שמילוי ושלימות הלבנה הוא בנוגע להאור (בחי' הגילויים), היינו, שמיום ליום הולך וניתוסף באור הלבנה עד לשלימות האור, משא"כ המעלה דמולד הלבנה היא (לא בנוגע להאור, כיון שזה עתה מתחילה להאיר, אלא) בנוגע למציאותה (עצם שלמעלה מגילויים), שלאחרי ההעלם בתכלית ברגע שלפני המולד, מתחדשת ומתגלה מציאותה של הלבנה; אלא שמציאות זו (העצם שלמעלה מגילויים) נמשכת ובאה בפועל ובגלוי בהתגלות אור הלבנה מיום ליום עד למילוי ושלימות הלבנה (שגם בבחי' הגילויים נמשך וחודר העצם).

ומזה מובן שהמעלה העיקרית דגאולה האמיתית והשלימה מתבטאת בהחידוש שברגע המולד — כיון שאז מתגלית מציאות הלבנה, ודוגמתו בישראל ("שהם עתידים להתחדש כמותה") התגלות עצם המציאות דישראל (עצם הנשמה)[79], ולא עוד אלא שהעצם נמשך ובא בגילוי ממש, היינו, שגם בדרגת הגילויים (כשניתוסף באור הלבנה מרגע הראשון לרגע השני ועד למילוי ושלימות הלבנה) נרגש העצם שלמעלה מגילויים (החידוש שברגע המולד), שלעתיד לבוא יראו בפועל ובגלוי את מציאותם האמיתית של ישראל, עצם הנשמה שהיא חד עם עצמותו ומהותו ית', "ישראל וקוב"ה כולא חד", כפי שנמשך וחודר ומתגלה בכל הדרגות דחמשה שמות שנקראו לה, בכל כחות הנפש, תענוג ורצון, שכל ומדות, ולבושיהם מחשבה דיבור ומעשה, ובגוף הגשמי, בכל רמ"ח אברים ושס"ה גידים, שניכר בהם בפועל ובגילוי ש"ישראל וקוב"ה כולא חד".

ועפ"ז יש לומר, שהשלימות האמיתית דלעתיד לבוא (שגם בדרגת הגילויים יורגש העצם שלמעלה מגילויים) מודגשת בעיקר בר"ח כסלו, "כס לו" — שגם בשלימות הגילוי ("לו", הגימטריא ד"אלה"), מילוי ושלימות הלבנה, ניכר ונרגש שזה עתה היתה ההתחדשות דהרגע הראשון שלאחרי ההעלם

77) ברכות בסופה. וש"נ.

78) שם לה, ב.

79) בדוגמת המעמד ומצב ד"ניעור משנתו"* עוד לפני אמירת "מודה אני לפניך".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והכיסוי ("לו" בסמיכות וחיבור ל"כס"), רגע המולד, שבו מתחדשת ומתגלה מציאותה של הלבנה, היינו, שהעצם שלמעלה מגילויים חודר ונמשך גם בדרגת הגילויים.

ויש להוסיף, שענין זה מודגש גם בהימים טובים דחודש כסלו, חנוכה, י"ט כסלו ויו"ד כסלו, הקשורים עם השמן שבתורה, פנימיות התורה שנתגלתה בתורת החסידות (כנ"ל ס"ג — כי, ע"י תורת החסידות נעשה הענין ד"ידעתיו הויתיו"[80] (התגלות העצם בידיעה), מעין ודוגמא והכנה להשלימות דידיעת אלקות לעתיד לבוא, ש"לא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד .. שנאמר[81] כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"[82], ועאכו"כ אצל בנ"י ש"כולם ידעו אותי"[83], ההתגלות ד"אותי" (לא רק "בורא" ואפילו "מאציל", אלא עצמות ומהות) באופן של ידיעה.

י. ועפ"ז הידוע שכל הענינים דלעתיד לבוא תלויים במעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות[84], מובן, שבעבודת ההכנה להגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו צ"ל מעין ההתחדשות ש"עתידים להתחדש כמותה", בדוגמת החידוש דמולד הלבנה, שהו"ע התגלות העצם דישראל, עצם הנשמה שלמעלה גם מבחי' היחידה:

נוסף על המדובר כמ"פ שהגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו באה עי"ז שכאו"א מישראל מגלה ניצוץ משיח שבו, בחי' היחידה (כנ"ל ס"ב) — יש להוסיף ולתקן שעיקר הכוונה היא (לא לבחי' היחידה שהיא א' מחמשה שמות שנקראו לעצם הנשמה, אלא) להתגלות עצם הנשמה ממש, שזהו אמיתת ענינו של משיח (הן ניצוץ משיח שבכאו"א מישראל, והן ועאכו"כ משיח הכללי), העצם דישראל שלמעלה מבחי' היחידה.

ויש לומר, שענין זה מרומז בלשון הכתוב[85] "מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו" — "מצאתי" (גם) מלשון "מצוי", שמורה על עצם המציאות שהוא למעלה מתואר וגדר כו', למעלה גם מגדר של מציאות, ורק מפני שמוכרחים להשתמש בביטוי מסויים משתמשים בלשון "מצוי" (כנ"ל ס"ה), היינו, ש"מצאתי דוד עבדי" קאי על העצם דנשמת משיח שלמעלה מתואר וגדר (למעלה גם מבחי' יחידה הכללית), שלכן נקרא בשם "מצוי" ("מצאתי"); ולאח"ז "בשמן קדשי משחתיו", ש"שמן" מורה על בחי' היחידה הכללית שבנשמת משיח, שחודרת בכל עניניו, בדוגמת השמן שמפעפע בכל דבר[86].

וענינו בעבודת כאו"א מישראל — שגם לפני שפועל בעצמו התגלות בחי' היחידה, ביטול והודאה והתמסרות להקב"ה [ועד שנמצא במעמד ומצב שאין לו להרהר בדברי תורה[87], ובודאי לא בבחי' היחידה שבתורה, פנימיות התורה] — ישנה עצם מציאותו, עצם הנשמה, ו"ידיעה" זו (רק — שניעור משנתו) פועלת ומביאה לכל עניני העבודה בפועל ממש כפי שחדורים בהתגלות דעצם הנשמה, וזהו אמיתת הענין דביאת המשיח, שהעצם דישראל הוא בהתגלות בפועל ממש (כנ"ל ס"ט).

יא. ויש לומר שענין זה מרומז בלשון חז"ל "כל ימי חייך להביא לימות המשיח":

"כל ימי חייך" — פירושו בכל רגע ורגע שהאדם חי, הן ביום והן בלילה, הן ער והן ישן, שגם אז הוא חי ע"י נשימת האויר ("כל הנשמה תהלל י־ה", "על כל נשימה ונשימה שאדם נושם כו'"[88]) שמוכרח להיות בכל רגע ורגע (משא"כ אכילה ושתי'). ו"כל ימי חייך להביא לימות המשיח" — פירושו שהחיות שלו (בכל רגע ורגע) הוא בהבאת ימות המשיח, כלומר, לא רק בשעה שחושב ומדבר ועושה פעולות להבאת המשיח, אלא עצם חיותו ("חייך") הוא להביא לימות המשיח.

80) ראה סה"ש ה'ש"ת ע' 26 ואילך.
81) ישעי' יא, ט.
82) רמב"ם בסיום וחותם ספרו "משנה תורה".
83) ירמי' לא, לג.
84) תניא רפל"ז.

*) להעיר, שהגלות נמשל לשינה (ראה זח"ג צה, ב), הן בנוגע להאדם, והן בנוגע לאדם העליון, ועד"נ "עורה למה תישן ה'" (תהלים מד, כד), ועד ש"ויקץ כישן ה'" (שם עח, סה), שניעור משנתו.

85) בתהלים מזמור פ"ט — שממנו באים למזמור צדי"ק, השייך במיוחד לשנה זו, שנת הצדי"ק.
86) ראה חולין צז, רע"א. שו"ע יו"ד סק"ה ס"ה.
87) ראה שו"ע אדה"ז מהדו"ת שבהערה 64.
88) תהלים בסופו. ב"ר ודב"ר שבהערה 61.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ויש להוסיף בדיוק הלשון ״להביא לימות המשיח״ — ״להביא״ דייקא, ולא בלשון הרגיל ״לרבות״, ו״לימות המשיח״ לשון רבים — שכאשר החיות דכאו״א מישראל הוא בענין המשיח הנ״ל, ה״ז מביא (בדרך ממילא) למעמד ומצב דימות המשיח, שהעצם דישראל יהי׳ בהתגלות בפועל ממש; ובזה גופא ״לימות המשיח״ לשון רבים, די״ל שרומז על שתי התקופות הכלליות שבימות המשיח[89], ורומז גם על כל ריבוי העליות שיהיו בימות המשיח באופן של הליכה מחיל אל חיל עד אין קץ.

ובפרטיות יותר:

הענין ד״כל ימי חייך להביא לימות המשיח״ מתבטא בכך שתיכף כשניעור עצם הנשמה (שמתגלה עצם מציאותו ורק העצם) מרגיש בנשימת האויר ענינו של משיח[90] — אויר של משיח, ובלשון חז״ל[91] ״רוחו של מלך המשיח״.

ויש לומר, ש״אויר (רוח) של משיח״ הוא למעלה גם מ״אורו[92] של משיח״[93], כי, אור של משיח מורה על ההתגלות דמשיח ע״י פעולותיו (כמו ״ילחם מלחמות ה׳״ עד ש״נצח״[23], וכיו״ב), משא״כ אויר של משיח מורה על העצם (חיות) דמשיח, כלומר, התגלות מציאותו (מציאות שקיימת גם לפנ״ז למלכות[94]) בתור מלך המשיח, ולאחרי התגלות מציאותו (אויר שבאין ערוך מאורו של משיח), מתחילה ההתגלות לעיני כל ע״י פעולותיו (אור של משיח).

ועפ״ז מובן שעיקר החידוש דביאת המשיח הוא בהתגלות מציאותו (״מצאתי דוד עבדי״), כי, כל פרטי הענינים שלאח״ז (התגלותו לעין כל ע״י פעולותיו לגאול את ישראל, וכל הענינים דימות המשיח), באים כתוצאה והסתעפות מהתגלות מציאותו, וכלולים בה, כשם שמולד הלבנה כולל התגלות אורה באופן של הוספה מרגע לרגע עד למילוי ושלימות הלבנה.

ויומתק בדיוק הלשון ״כל ימי חייך להביא לימות המשיח״ — שהחיות (״חייך״) כשנתגלתה מציאותו מביאה (בדרך ממילא) לימות המשיח, כיון שמציאותו (חיותו) כוללת כל פרטי הענינים דימות המשיח, שכולם כלולים בהתגלות עצם מציאותו (מולד הלבנה).

יב. ובנוגע לפועל — ״המעשה הוא העיקר״[95]:

כיון שכבר הי׳ מולד הלבנה (״שהם עתידים להתחדש כמותה״) בראש חודש כסלו (״ראש חודש של גאולה״), חודש השלישי (שקשור עם גאולה השלישית וביהמ״ק השלישי) דשנת ה׳תשנ״ב (הי׳ תהא שנת נפלאות בה, בכל מכל כל) — צריך כאו״א מישראל להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בהדגשת הענין ד״כל ימי חייך להביא לימות המשיח״, עי״ז שכל מציאותו, תיכף כשניעור משנתו, חדורה בהחיות דמשיח (שזוהי עצם מציאותו של כאו״א מישראל, משיח שבו) שמביאה לימות המשיח.

וענין זה יכול וצריך להיות גם ברגע זה — ע״י התעוררות מחודשת בתוקף מחודש דעצם הנשמה (ע״ד ניעור משנתו) ״להביא לימות המשיח״, עי״ז שמוסיף עוד ״מצוה אחת״ כדי להכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות ולהביא לו ולהם תשועה והצלה[96].

וכל זה — לאו דוקא בענינים נעלים הקשורים עם בחי׳ היחידה, כמו לימוד והפצת תורת החסידות, יחידה שבתורה, אלא גם (ובעיקר) בענינים פשוטים, כמו נתינת צרכיו הגשמיים של יהודי, הקשורים עם עצם מציאותו (נשמה בגוף[97]),

---

89) ראה לקו״ש חכ״ז ע׳ 198 ואילך. ועוד.

90) וגם בעת השינה נושם האויר של משיח, אלא שאינו מרגיש זה, ולכן, עיקר הענין ד״למען תזכור .. כל ימי חייך להביא לימות המשיח״ מתחיל כשניעור משנתו (ועי״ז נפעל גם בעת השינה).

91) ב״ר פ״ב, ד. פ״ח, א.

92) זח״ג לד, ב. נת׳ בלקוטי לוי״צ לזח״ג ע׳ ריט ואילך.

93) כידוע ש״אויר״ אותיות אור י׳, שהיו״ד* הוא מקור ה״אור״, וכפי שרואים במוחש שאור הנר הוא כשיש אויר סביב האור (ובלא אויר יכבה ולא יאיר כלל), היינו, שהאויר הוא מקור האור (כמבואר בדרושי חנוכה (תו״א מקץ מב, ג. וראה גם ספר הערכים חב״ד (כרך ב) מע׳ אויר. וש״נ)).

94) ״מאותן הבאים מבני דוד ועדיין הי׳ להם ממשלה גם בגלות .. כגון רבינו הקדוש״ (חדא״ג מהרש״א לסנהדרין צח, ב).

*) שרומז גם על היו״ד שבנפש האדם, יו״ד נקב, נקודת היהדות, בחי׳ היחידה, ועד לעצם הנפש שלמעלה גם מבחי׳ היחידה.

95) אבות פ״א מי״ז.

96) קידושין מ, רע״ב. רמב״ם הל׳ תשובה פ״ג ה״ד.

97) גוף גשמי, שהתהוותו מ״מהותו ועצמותו .. (ש)הוא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כולל ובמיוחד הצרכים הנוספים דחודש כסלו, בימי חנוכה, ״ימי שמחה והלל״[98], שמוסיפים בסעודות של שמחה[99], כולל גם המנהג דנתינת מעות חנוכה (כפי שנהגו רבותינו נשיאינו[100]), ולפנ״ז בסעודות והתוועדויות של שמחה דימי הגאולה יו״ד וי״ט כסלו.

יג. ויה״ר והוא העיקר — שבתחלת חודש כסלו, חודש הגאולה, תבוא בפועל ובגילוי הגאולה האמיתית והשלימה, התחלת הגאולה ושלימותה, ע״י משיח צדקנו — ״יעמוד מלך מבית דוד כו׳״, עד ש״יתקן את העולם כולו לעבוד את ה׳ ביחד, שנאמר[101] כי אז אהפוך אל עמים גו׳ לעבדו שכם אחד״[23].

וכמרומז גם בסיום וחותם ההפטרה דשבוע שעבר ובהתחלת פרשת השבוע:

ההפטרה דשבוע שעבר מסתיימת בהכרזה ״יחי אדוני המלך דוד לעולם״[102] — נצחיות מלכות דוד שנמשכה במלכות שלמה, ששלימותה ע״י המלך המשיח שהוא ״מבית דוד ומזרע שלמה״[48] — שתוכנה של הכרזה זו הוא התגלות מציאותו דמלך המשיח.

ועי״ז ולאח״ז באה התגלותו לעין כל ע״י פעולותיו כו׳ — כמרומז בהתחלת פרשת השבוע: ״ואלה תולדות יצחק״ — שהלידה (״תולדות״) דמלך המשיח (התגלות מציאותו) היא באופן גלוי לעין כל (״ואלה״[103]), עד ש״כל השומע יצחק לי״[104] (״יצחק״)[105], ולא עוד אלא שפועל גם על אוה״ע[106], הן הבירור דלבן (בפרשת ויצא) והן הבירור דעשו (בפרשת וישלח), ״עד אשר אבוא אל אדוני שעירה״[107], ״בימי המשיח, שנאמר[108] ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה׳ המלוכה״[109] — תיכף ומיד ממש.

לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין״ (תניא אגה״ק ס״כ), ובו דוקא היא בחירת העצמות (ראה תניא פמ״ט. סה״ש תורת שלום ע׳ 120 ואילך).

98) רמב״ם הל׳ חנוכה פ״ג ה״ג.

99) ראה לקו״ש ח״י ע׳ 142 ואילך. וש״נ.

100) ״היום יום״ כ״ח כסלו. וראה לקוטי לוי״צ אג״ק ע׳ שנח.

101) צפני׳ ג, ט.

102) מלכים־א א, לא.

103) ובפרטיות יותר: לא רק ״אלה״, אלא ״ואלה״ (בתוספת וא״ו*), ״מוסיף על הראשונות״, וע״ד מ״ש בהמשך הפרשה (כז, כח ובפרש״י) ״ויתן״, ״יתן ויחזור ויתן״.

104) וירא כא, ו.

105) ולהעיר שלעתיד לבוא יאמרו ליצחק דוקא ״כי אתה אבינו״ (ישעי׳ סג, טז. שבת פט, ב. וראה תו״א פרשתנו יז, ג. תו״ח שם ד, ד ואילך. ועוד).

106) להעיר ש״תולדות יצחק״ הם ״יעקב ועשו האמורים בפרשה״ (פרש״י ריש פרשתנו).

107) וישלח לג, יד.

108) עובדי׳ בסופו.

109) פרש״י וישלח שם.

*) ולהעיר מהשייכות דאות וא״ו להגאולה — חמשה ואו״ן ד״יעקוב״ (פרש״י בחוקותי כו, מב).

אגרות קודש

ב״ה, ח׳ כסלו, תשי״ג

ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ וכו׳ מוה״ר פרץ שי׳

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכ׳ מכ״ט חשון והקודם ונהניתי לקרות בו ע״ד הלימודים השונים שהוקבעו וההתועדות בעת המוכשר, ובטח למותר להעירו, כי מובן הוא מעצמו שבודאי אין בזה ענינים של השגת גבול ופעולת נפילת רוח של אחרים כי די׳ ומספיקה העבודה לכל אחד מאתנו מבלי לנגוע בפרנסתו של חבירו ברוחניות וכו׳.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ומ״ש במוסגר על ענין המשקה, אשר כנראה שזהו בהמשך למה שדברתי עם הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ וכו׳ מוהרב״צ שי׳ שם טוב שד״ר, הנה כנראה שלא מסר הנ״ל את הנימוקים ג״כ, והוא אשר לדעתי הנה מצד שני ענינים נשתנה המצב מאז, שהי׳ מנהג רווח ענין שתיית המשקה בשופי, א) כי ניתנו כבר הכחות לאנ״ש, ע״י רוב המאמרים הקלים והשיחות בענינים של הסברה והבנה לפעול על השומעים מבלי שיהיו זקוקים למשקה בשופי, ודי מספיק גם המעט שבזה. ב) כיון שבזמן האחרון ביחוד נדרש מאתנו בהדגשה יתירה הענין דהפצת המעיינות חוצה, הנה עלול ענין השופי דמשקה לבלבל לזה ביותר, מה שלא הי׳ נוגע כ״כ כשהפצתה היתה מצוי׳ בהד׳ אמות של החסידים ואנ״ש בלבד. ונסתייעתי לסעיף א׳ ממה ששמעתי פעם מכ״ק מו״ח אדמו״ר בריגא שאמר ״איך בין איצטער (והכוונה בל׳ איצטער לא היתה על אותה השעה בלבד אלא על אותן השנים מאז שהתחיל למעט בלקיחת משקה) ווי נאך א ביסל משקה״, ואף שהטעם החיצוני הי׳ אז מפני שהרופאים ציוו לו למעט במשקה, אבל כמובן זהו טעם בחיצוניות ובמילא מתקבל הוא רק לחיצונים ולא בתוככי אנ״ש היודעים אז חסידות מאנט פנימיות, ובטח זהו הוראה ג״כ על הענין בכלל אשר ע״פ הידוע דגופא בת[ר] רישא גריר הנה החסידים נגררים אחרי נשיאנו כ״ק מו״ח אדמו״ר, שהענין שאמר שהוא עתה כמו נאך א ביסל משקה, הרי זוהי הוראה לכל החסידים ונתינת היכולת ג״כ להיות במצב כזה.

במשך דבורי עם הרה״ח וכו׳ הרב״צ שי׳ הנ״ל אמרתי לו בפירוש שאין כאן ח״ו לא ענין של איסור ופקודה וכו׳ (בהענין דלקיחת משקה), וג״כ לא מניעה לגמרי, אלא שזהו רק מה שנראה לי החילוק שבין הפעולה דההתועדות במיעוט משקה ובין הפעולה אם מרבים בזה עד לגדר יציאה מן הכלים.

בברכת הצלחה בענינים הכללים אשר זה ישמש ג״כ צנור וכלי להמשכת וקבלת ברכה והצלחה בעניניו הפרטים.

נ״ב: בקשתו בענין שילוח איזה תעודה שתשמש יסוד לבקשת רשיון נסיעה לכאן, מסרתי להנהלת מל״ח - מרכז לעניני חינוך - ובטח ישלחו ימים אלו.

מצו״פ הקונטרס שהו״ל, ובטח יזכה בו את הרבים.

ב״ה, ט׳ כסלו, תשי״ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו מודיע שנגש לבנות לו בית, הנה יה״ר מהשי״ת שיהי׳ בהצלחה בגשמיות וברוחניות גם יחד בשבילו, בשביל ב״ב יחיו בכל הפרטים, ובאשר מבואר בתורת החסידות בכמה מקומות בביאור (שלשת הענינים דמזון לבוש ו)בית שזהו הענין דתומ״צ הבאים בדרך מקיף דמקיף, יעויין בתו״א בתחלתו בהענין דאיזה בית אשר תבנו לי וכן בלקו״ת לג״פ שם, לקו״ת ס״פ ברכה, בההמשך דמים רבים-תרל״ו בסופו ובכ״מ, הרי במילא מובן מזה שלבנין הבית בגשמיות, נחוץ במאד שיוסיף אומץ בענין בית ברוחניות, היינו בלימוד פנימיות התורה ובהענינים השייכים לעבודת התפלה, והא בהא תליא או יותר נכון לאחד גשמיות ורוחניות, אחד ממש, וכידוע הפירוש דישראל נק׳ **גוי אחד בארץ** (עיין אגרת הקדש סימן ט׳).

בשאלתו בענין בנו... שי׳, הנה נכונה מחשבתו לחכות בלימודים חיצונים עד שתהי׳ לו הבנה מלאה בגפ״ת.

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פרשת תולדות

כרך טו, שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

א.

שלוש הסיבות ל"ותכהין", והשאלות על כך

1 על הפסוק[1] "ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות"
2 מביא רש"י שלושה פירושים לגבי הסיבה ל"ותכהין":
3 בעשנן של אלו (שהיו מעשנות ומקטרות לע"ז[2]), דבר
4 אחר: כשנעקד על גבי המזבח והיה אביו רוצה לשחטו,
5 באותה שעה נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והיו
6 בוכים וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו, לפיכך כהו
7 עיניו. דבר אחר: כדי שיטול יעקב את הברכות.

8 וצריך להבין:

9 א) בפשטות נראה שהסיבה מובאת בתורה עצמה,
10 כנאמר לפני כן: "ויהי כי זקן יצחק", וכתוצאה —
11 "ותכהין עיניו מראות"[3], כפי שכתוב[4] לגבי יעקב אבינו
12 "ועיני ישראל כבדו מזוקן", וכפי שרואים במציאות
13 שכח הראיה נחלש מזקנה. ואם כך, מדוע מחפש רש"י
14 סיבות אחרות[5]?

15 ב) בכל מקום שרש"י מביא שני פירושים או יותר,
16 הרי זה מפני שבכל פירוש יש קושי שאיננו בפירוש
17 האחר. גם סדר הפירושים מדוייק: הקושי בפירוש
18 השני גדול מהקושי בפירוש הראשון, והקושי בפירוש
19 השלישי — גדול מן השני.

20 ואינו מובן: מהם הקשיים בשלושה פירושים אלו,
21 ומה הסיבות לדירוג האמור בקשיים?

22 ג) כאמור מספר פעמים, במקום שמביא רש"י
23 שלושה פירושים, הרי שבנוסף לקושי הקיים על כל
24 פירוש בנפרד ושאיננו קיים באחרים, יש קושי גם על
25 כל שניים מן הפירושים ביחד, שבגללו יש צורך
26 בפירוש השלישי שעליו אין הקושי הזה קיים[6],
27 שאילולא כן אין צורך בשלושה פירושים.

28 צריך אפוא למצוא בפירוש רש"י שלפנינו גם את
29 הקושי המשותף לכל שני פירושים ביחד, וכיצד הוא
30 מתורץ בפירוש השלישי.

ב.

"ותכהין" כתוצאה מזקנה — אינו מתקבל על־ידי רש"י

31 הסיבה לכך שרש"י אינו מקבל את ההסבר הפשוט
32 ש"ותכהין" היתה תוצאה מ"זקן יצחק" היא: בפרשה
33 הקודמת[7] נאמר "ויברך אלקים את יצחק", ורש"י
34 מפרש: נתיירא (אברהם) לברך את יצחק... אמר יבוא
35 בעל הברכות ויברך... ובא הקדוש־ברוך־הוא וברכו.

36 מתעוררת איפוא השאלה[8]: כיצד ייתכן שלאחר
37 ברכת יצחק על־ידי הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, ייווצר
38 מצב של "ותכהין עיניו", הגורם לאדם לצער ויסורים,
39 עד־כדי־כך — כפי שכותב רש"י בהמשך[9] — שמפני

---

1) פרשתנו כז, א.

2) ברא"ם כאן מפרש שכהו עיניו מצד שהי' מיצר לו על עשן הנ"ז (וראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 141 ואילך). ובתנחומא כאן (ח): אמר הקב"ה הריני מכהה את עיניו כו'. אבל מפשטות לשון רש"י "בעשנן כו'" מוכח, שכיהוי עיניו בא מהעשן עצמו (דטבע העשן להזיק לעינים — משלי יוד, כו), וכבשפ"ח כאן.

3) וכן פירש הרשב"ם, רד"ק ורבינו בחיי כאן.

4) ויחי מח, י.

5) אבל אין להקשות דלפי פרש"י למה נאמר בכתוב "ויהי כי זקן יצחק" (וראה משכיל לדוד כאן)* — כי י"ל, שזוהי הקדמה (לא ל"ותכהין", כ"א) לכללות הסיפור שרצה יצחק לברך את עשו, שזה שייך רק כאשר "זקן יצחק גו' לא ידעתי יום מותי".

6) אף שלפעמים המעלה היא לא מצד קושיא שישנה, כ"א, לפי שהוא קרוב יותר לפשוטו ש"מ.

7) כה, יא.

8) ראה עד"ז לקמן ע' 231 — בביאור פרש"י בפסוק שלאח"ז ("לא ידעתי יום מותי, אריב"ק כו'").

9) ויצא כח, יג. לא, מב.

דרך אגב — גם בפרש"י זה נראה גודל דיוק הלשון שלו: המקור לפרש"י הוא בתנחומא פרשתנו (ז), אלא ששם הלשון "הואיל ונתייסם בעיניו כו'" [וכן בפדר"א פל"ב**: מכאן אתה למד שהסומא חשוב כמת], ואילו ברש"י הלשון: "שכהו עיניו.. והרי הוא כמת".

---

*) עיקר הקושיא לפי פי' הראשון "בעשנן של אלו", משא"כ לפי' הב' והג' – ראה לקמן בפנים סעיף ו' והערה 26.

**) גם בנדרים (סד, ב) דסומא חשוב כמת – אבל שם אין המדובר ביצחק.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

זאת הוא היה "כמת"? ברור, שכיון שהקדוש־ברוך־הוא בעצמו, בעל הברכות, בירך את יצחק, לא היתה הזקנה צריכה להזיק לו כל כך, שיהיה חמישים ושבע משנותיו חשוב "כמת"[10]! ובמיוחד כאשר גיל מאה ועשרים ושלוש שנים[11] לא נחשב כזקנה מופלגת כל־כך בתקופה ההיא,

(ובמיוחד שאין מוצאים זאת אצל אף אחד[12] מן האנשים המוזכרים עד עתה[13], למרות שרבים מהם חיו הרבה יותר ממאה ועשרים ושלוש שנים).

לפיכך מביא רש"י סיבות אחרות ל"ותכהין". כלומר, עקב ברכת הקדוש־ברוך־הוא ליצחק, לולא התערבות ענינים אחרים, אכן היה אצל יצחק, כאצל משה רבינו, מצב של "לא כהתה עינו"[14], אבל השפיעו כאן סיבות צדדיות שגרמו ל"ותכהין עיניו".

ג.
פירוש ראשון רמוז בפשטות הכתובים

קושי זה, כיצד ייתכן שיצחק, אשר הקדוש־ברוך־הוא בעצמו ברכו, יסבול מכהות עינים, מתעורר מיד כאשר לומדים את הפסוק "ותכהין עיניו מראות". לכן סביר להניח, שהתשובה לשאלה זו רמוזה בפסוקים עצמם. וכיון שהפסוק "ותכהין עיניו מראות" בא בהמשך לפסוק המספר על נשי עשו, שהיו "מורת רוח ליצחק ולרבקה" מפני שעבדו עבודה־זרה[15], סביר[16], שבסמיכות זו רמוזה הסיבה ל"ותכהין"[17].

לכן קובע רש"י את הפירוש ש"ותכהין" נגרם בגלל "עשנן של אלו"[18] מיד בתחילה, כפירוש עיקרי, כי הוא רמוז על־ידי הפסוקים עצמם, בעוד אשר לפי שני הפירושים האחרים אין הסיבה רמוזה בפשטות הפסוקים.

ד.
הקשיים בפירוש הראשון

אך בפירוש הראשון ישנם שני קשיים:

א) מובן שנשי עשו לא גרו ביחד עם יצחק, אלא היתה להן דירה נפרדת[19], מובן שאת מעשיהן ש"היו עובדות עבודה־זרה" ו"מעשנות..." הן עשו בדירה שלהן, ואם כך, אין זה "חלק" כל־כך לומר ש"עשנן של אלו" בדירתן הזיק ליצחק בדירתו.

ב) מדוע הזיק "עשנן" רק ליצחק, ולא לרבקה[20]?

והביאור בזה [נוסף לזה שבקרא מצינו רק הענין ד"כהו עיניו" ולא שנתייסם*]: אא"פ לומר שיצחק הי' סומא, כי הי' "עולה תמימה"** (פרש"י פרשתנו כו, ב. מב"ר פס"ד, ג), וסומא הוי מום (אמור כא, יח. כב, כב).

[ואין מזה סתירה לזה שפרש"י עה"פ (ש"ב ה, ו) "העורים והפסחים" – "היו להם שני צלמים (עבודת כוכבים) א' עור וא' פסח שנעשו על שם יצחק ויעקב כו'" – כי י"ל שזהו רק לדעת היבוסים שלא הבחינו דרגת "ותכהין" דיצחק (ופשוט שלא ידעו שהי' "עולה תמימה"). והרי גם יעקב חשבוהו ל"פסח" (שפירושו "דולג" – פרש"י בא יב, יא), אף שהי' רק "צולע" (וישלח לב, לב). ועוד ועיקר שהרי לאח"ז ויבא יעקב שלם בגופו (פרש"י וישלח לג, יח) – שהי' צולע משך זמן קצר ביותר במשך כל ימי חייו. ובפשטות י"ל שאא"פ לעשות צלם של (רק) כיהוי עינים].

ועפ"ז חידוש בהלכה (ע"ד הפשט) – דכיהוי עינים לא הוי מום***.

10) משא"כ ביעקב יש לומר, אשר: (א) כבידות עיניו באה מצד זה ש"מעט ורעים היו ימי שני חיי גו'" (ויגש מז, ט). (ב) "כבדו" קל יותר מ"ותכהין" (ראה זהר פרשתנו קמב, א. ספורנו כאן). (ג) גם זה – הי' רק בסוף ימיו (וראה באר יצחק לפרש"י כאן).

11) שנותיו של יצחק אז (פרש"י פרשתנו כז, ב).

12) ואע"פ שפרש"י (בראשית ד, כג) שהי' למך סומא: א) הרי מסיים שם "כך דרש ר' תנחומא (דקאי על כל הפירוש), ב) אינו מפורש בכתוב, ג) מביא גם פירוש אחר.

13) אף שי"ל שאין מוזכר זה בכתוב – מפני שאין נפק"מ, משא"כ בנדו"ד (וביעקב),

אבל גם עפ"ז עדיין לא יתורץ זה שמוכח בנוגע לכמה אנשים שלא היו סומים אף בגיל של 123 שנה ויותר.

14) ברכה לד, ז. וראה ב"ר פס"ה ה: וצדקת צדיקים זה משה (שנאמר בו לא כהתה עינו – ראה בחיי פרשתנו כאן) יסורו ממנו זה יצחק כו' כהו עיניו.

15) פרש"י כו, לה. ולהעיר שבכמה כת"י רש"י איתא: ד"א מקטירות לע"ז כו'.

16) אבל מזה לחוד אינו מוכרח – כי אפשר שסמיכות שני ענינים אלו הוא לפי שלא היו ביניהם מאורעות אחרים שדברה בהם תורה.

17) ראה גם תנחומא כאן ח. רא"ם ושפ"ח כאן.

18) עפמ"ש בפנים יומתק לשון רש"י "בעשנן של אלו" (ולא של נשי עשו), שכוונתו בזה – אלו שנאמרו למעלה, בכדי להדגיש שפי' זה מרומז בסמיכות הכתובים.

19) ראה טור הארוך ופענח רזא עה"פ ותהיין מורת רוח גו'. וראה פרש"י כז, טו.

20) כי לפירוש זה כיהוי העינים אינו תלוי בזקנה, כדלקמן הערה 28.

התירוצים שבתנחומא שהובאו במפרשי רש"י (שרבקה היתה רגילה בע"ז כו') הם רק אם נאמר שכיהוי העינים בא בגלל שהעשן הי' של ע"ז,

---

*) בבכורות מד, א: כל מחמת כהיותא כו', וברש"י שם: כהיותא, דאינו רואה [ובשטמ"ק מוסיף (וכ"ה ברבינו גרשום): כללן]; אבל הפירוש ד"ותכהין" בפשש"מ הוא (לא שאינו רואה כלל, כ"א) שרק נחלש כח הראי' אפילו במקצת, וע"ד מש"נ: כהה הנגע – שלא עמד במראיתו (תזריע יג, ואו ובפרש"י. וראה תו"כ שם).

**) ובפשטות – וגם מזה שגם אחרי "ותכהין עיניו" הי' בא"י – משמע שכל ימיו הי' "עולה תמימה".

***) ואף שבבכורות שם דגם "מחסורייתא" (שחסרה מראייתו אבל רואה מקצת – פרש"י) הוי מום – פשיטא שאין הכוונה שלא עמד בראיתו כ"א נחלש במקצת, כ"א אדרבא וכלשון רש"י שהראי' היא (רק) מקצת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ובגלל שני קשיים אלו, מוכרח רש"י להביא את הפירושים האחרים[21].

ה.
השאלות על הפירוש השני והשלישי

הקושי הקיים על כל אחד משני הפירושים האחרים — (א) "כשנעקד על־גבי המזבח... וירדו דמעותיהם על עיניו", (ב) "כדי שיטול יעקב את הברכות" (בנוסף לקושי המשותף להם, שאינם רמוזים בפסוק), הוא:

בפירוש השני קשה: תוכן הפירוש ("נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והיו בוכים וירדו דמעותיהם... לפיכך כהו עיניו") הוא דרש[22], ולא כדרכו של רש"י בפירושו על התורה — פשוטו של מקרא.

ועל הפירוש השלישי יש תמיהה גדולה יותר: כיצד ייתכן שהקדוש־ברוך־הוא יכהה את ראייתו של יצחק למשך שנים כה רבות, כדי שאחר, יעקב, יקבל על־ידי־כך את הברכות? הרי הרבה דרכים למקום, ובודאי היתה לקדוש־ברוך־הוא דרך אחרת שבה יכול היה יעקב לקבל את הברכות.

זהו קושי גדול הרבה יותר מן הקושי על הפירוש השני, כי גרימת יסורים לאדם למען טובת זולתו נראית כהיפך היושר, דבר שאי־אפשר לחלוטין לשייכו לקדוש־ברוך־הוא — ולכן קובע רש"י פירוש זה לאחר הפירוש השני[23].

ו.
המעלה שבכל אחד מן הפירושים

כאמור, יש בכל אחד מן הפירושים מעלה לעומת שני הפירושים האחרים. במילים אחרות: לכל שני פירושים ביחד יש אותו קושי, שאינו קיים בפירוש השלישי.

היתרון העיקרי שבפירוש הראשון על פני שני האחרים הוא, כאמור, שרק הוא רמוז בפסוקים.

המעלה של הפירוש השני על פני הפירוש הראשון והשלישי היא: לפי כל הפירושים היה "ותכהין" הגורם למסירת ברכות יצחק ליעקב. בפירוש הראשון והשלישי נגרם "ותכהין" על־ידי פגם וגנות (לפי הפירוש הראשון בגלל עשן של עבודה זרה, ולפי השלישי — מפני שיצחק רצה לברך את עשו), ויוצא, שענינים של גנות וחסרון גרמו... לברכות! ואילו לפי הפירוש השני, להיפך: "ותכהין" נגרם על־ידי מעלתו של יצחק — בגלל העקידה[24].

גם לפירוש השלישי יש יתרון על פני שני הראשונים:

לפי שני הפירושים הראשונים יוצא, ש"ותכהין עיניו מראות" נגרם זמן רב לפני "זקן יצחק". שהרי, כשנשא עשו את הנשים החתיות בהיותו בן "ארבעים שנה"[25], היה יצחק בן מאה שנה (כי כשנולד עשו היה יצחק בן ששים שנה[26]). ולפי הפירוש השני, שהדבר נגרם מדמעות המלאכים, אירע הדבר אף לפני־כן — כאשר היה יצחק בן שלושים ושבע שנים[27].

מתעוררת השאלה: מדוע כתוב בתורה קודם "כי זקן יצחק" ואחר־כך "ותכהין"? הרי לפי שני הפירושים הראשונים[28] צריך היה הסדר להיות הפוך, לפי סדר המאורעות?

אבל לא לפרש"ר (ראה לעיל הערה 2) שבא מהעשן גופא [אבל בשפ"ח כאן: שעשן קשה לעינים אבל רבקה היתה רגילה בו. וראה ג"כ חזקוני ודבק טוב].

בנוגע לנשי עשו עצמן — אין הכרח מהכתובים שלא כהו עיניהן. או י"ל שבהקטירן ידעו ליזהר מהעשן. [וכן י"ל בנוגע לעשו. ובפשטות יותר — כי הי' "איש שדה" ולא הי' נמצא כ"כ בביתו].

21) עוד מעלה בפירושים אלו על פירוש הא': לפי' הא' קשה מדוע נאמר "ותכהין" אחרי "זקן יצחק"* (ראה לקמן ס"ו) — משא"כ לפי' הג' (כדלקמן שם); וגם לפירוש הב' יש לתרץ כדלקמן הערה 28.

22) וצע"ק למה לא כתב רש"י ע"ז "ומדרשו", כדרכו בכ"מ.

23) בסגנון אחר: הקושי על פי' הב' הוא רק שאין לו מקור בפשש"מ (אבל הפירוש בקרא — ש"ותכהין" בא ע"י דמעות המלאכים — מתקבל על הדעת); משא"כ הקושי על פי' הג' הוא שנעצם הפירוש (הטעם על "ותכהין") אינו מתקבל כו' [וע"ד משנ"ת בלקו"ש [המתורגם] ח"ה (ע' 43 הערה 39) זה שבכ"מ מקדים רש"י פי' האגדה ל"פשוטו"].

24) עוד יתרון בפירוש זה על פירוש הא' והג': לפי' זה (שכהו עיניו בעת מעשה העקידה, כדלקמן בפנים) מתורץ בפשטות למה לא הרגיש יצחק הא ד"זה (עשו) פירש לנ"א" (פרש"י פרשתנו כה, כז), משא"כ לפי' הא' והג' שכהו עיניו לאח"ז.

25) פרשתנו כו, לד.

26) שם כה, כו.

27) פרש"י פרשתנו כה, כ.

28) עיקר הקושיא הוא לפירוש הראשון. כי בנוגע לפי' הב' י"ל בדוחק שהדמעות שנשרו מעיני המלאכים "היו רשומות בתוך עיניו" (ב"ר פס"ה, י), ובמילא פעולת הדמעות היתה פעולה נמשכת, ולא כהו עיניו רק לאחרי שהזקין [וכמ"ש בפענח רזא כאן. וראה מהרש"ל (והובא בש"ח) כאן. פדר"א פל"ב]. משא"כ לפי' הא' "בעשנן של אלו" פשוט שכבר כהו עיניו כמה זמן לפני זה, ולא רק עתה (כאשר "זקן יצחק" — קכג שנה) ע"י ריבוי העשן ד...כג שנה!

*) ובפרט שלפירוש הראשון נמצא שהתיבות "ויהי כי זקן יצחק" מפסיקות סמיכות הכתובים (בין "ותכהין" ל"ותהיין מורת רוח גו'"), כמ"ש במשכיל לדוד כאן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לכן מביא רש"י פירוש שלישי, "כדי שיטול יעקב את הברכות", שלפיו מובן הסדר בתורה: "ויהי כי זקן יצחק" ולכן הוא רצה לתת את הברכות לעשו, ולפיכך — "ותכהין...", כדי שיעקב יקבל את הברכות".

ז.

ההוראה: הימנעות מלשון הרע

אחת מההוראות הנלמדות מהפירוש השלישי של רש"י היא עד כמה יש להקפיד על אי־אמירת לשון הרע:

לכאורה, כדי שיעקב יקבל את הברכות היתה לקדוש־ברוך־הוא דרך פשוטה ביותר — לגלות ליצחק[29] שעשו הוא רשע[30], ואז הוא בודאי יתן את הברכות ליעקב!

אודות נשי עשו כבר ידע יצחק שהן עובדות עבודה־זרה[31] (אך הוא חשב שעשו אינו אשם בכך, כי אין ביכולתו להשפיע עליהן), וגם לגבי עשו עצמו כבר ידע יצחק ש"משהו" אינו כשורה עמו — "אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו"[32] —

ואם כך, בזמן שבין כך ובין כך היה ליצחק איזשהו חשד כלפי עשו, היה הקדוש־ברוך־הוא יכול לגלות לו את הכל, שעשו רשע, ולא היה צורך להזדקק ל"ותכהין" של יצחק.

מזה רואים עד כמה צריך להתרחק[33] ולהימנע מאמירת לשון הרע: יצחק היה במשך חמישים ושבע שנים "כלוא בבית" ו"כמת", וכל זאת כדי למנוע לשון הרע על יהודי, ואפילו על ישראל מומר[34]!

ואם כך הדבר בקשר לעשו, הרי על־אחת־כמה־וכמה בקשר ליהודים שלאחר מתן תורה, לאחר שהקדוש־ברוך־הוא אמר לכל יהודי[35] "אנכי הוי' אלקיך", שאצל כל יהודי נעשה "אנכי הוי'" ל"אלקיך", — לכוחו וחיותו[36].

(משיחת ש"פ תולדות וש"פ וישלח תשכ"ח)

29) ראה פרש"י וישב לז, לג: ולמה לא גלה לו הקב"ה כו'.
30) ובפרט אשר בלאה"כ ראה יצחק שדברים בגו, שהרי אברהם אביו לא ברכו (ראה פרש"י ח"ש כה, יא).
31) פרש"י פרשתנו כו, לה.
32) שם כז, כא (מב"ר פס"ה, יט. תנחומא באבער פרשתנו יוד). אבל ראה רמב"ן ומפרשי רש"י שם.
33) עד"ז (סנה' יא, א. ועוד): חטא ישראל כו' וכי דילטור אני.
34) ראה קידושין יח, רע"א.
35) בלשון יחיד (ראה רמב"ן יתרו כ, ב. פס"ר פכ"א, ו).
36) לקו"ת ר"פ ראה. ובכ"מ.

המשך ביאור למס' נדרים ליום שלישי עמ' א

נדרים, אבל שבועות אינו רשאי להתיר, כיון ששבועה חמורה יותר מנדר. ומה שאמרה הברייתא 'לא יפתח לו בשבועה', כוונתה שלא יתיר לו החכם על ידי פתח בשבועה, כיון שרק בנדרים אפשר להתיר על ידי פתח, **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים יֵשׁ שְׁאֵלָה בִּשְׁבוּעָה** – שכשם שהחכם מתיר נדרים כך הוא יכול להתיר שבועות, וזוהי כוונת הברייתא 'אף יפתח לו בשבועה'.

משנה

משנתינו היא המשך לדינים שנזכרו לעיל. יש שביארו שהיא המשך לדין נדרי שגגות שנתבאר לעיל (כה:), ויש שביארו שאגב ששנינו לעיל (כז.) דין נדרי אונסין, שנה התנא כאן את דינה של המשנה שגם הוא דומה קצת לאונס. ויש שביארו שמשנה זו אינה ממש מדיני פרק זה, אלא משום שנתעסק בנדרים שאין פיו ולבו שוים בהם, בא התנא לדון גם בהקדש שאין פיו ולבו שוה בו.

המשנה מפרטת לשונות נוספים של נדר:

הרואה רוח סערה מנשבת, וכל האילנות עלולים להיעקר, ואמר 'הֲרֵי נְטִיעוֹת הָאֵלּוּ קָרְבָּן אִם אֵינָן נִקְצָצוֹת', וכוונתו שיביא מדמיהן קרבן, או שראה דליקה שנפלה בעירו, וחשש שתישרף טליתו, ואמר 'טַלִּית זוֹ קָרְבָּן אִם אֵינָהּ נִשְׂרֶפֶת', יֵשׁ לָהֶן –לנטיעות ולטלית פִּדְיוֹן, דהיינו שהן קדושות ואפשר לפדותן. אבל אם אמר 'הֲרֵי נְטִיעוֹת הָאֵלּוּ קָרְבָּן עַד שֶׁיִּקָּצְצוּ', ומשמע מלשונו שיהיו קדושות לעולם, עד שיקצצו, וכן אם אמר 'טַלִּית זוֹ קָרְבָּן עַד שֶׁתִּשָּׂרֵף'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פרשת תולדות

כרך טו שיחה ד

מתורגם ללשון הקודש

א.

דברי רש"י על "לא ידעתי...", והקשיים עליהם

על המילים "לא ידעתי יום מותי" שבפרשתנו[1] אומר רש"י[2]: "אמר ר' יהושע בן קרחה אם מגיע אדם לפרק אבותיו ידאג חמש שנים לפניהם וחמש שנים לאחר כן, ויצחק היה בן קכ"ג[3], אמר שמא לפרק אמי אני מגיע, והיא בת קכ"ז מתה, והריני בן חמש שנים סמוך לפרקה. לא ידעתי יום מותי, שמא לפרק אמי, שמא לפרק אבא".

יש להבין:

א) מדוע מחפש רש"י סיבה לדברי יצחק "לא ידעתי יום מותי" בעוד אשר יצחק בעצמו אמר לפני־כן את הסיבה: "ויאמר הנה נא זקנתי"?

ב) לשם מה מציין רש"י את שמו של בעל המאמר[4]? מהו הדבר שאינו מובן בפירושו, ואשר ניתן להבינו באמצעות הידיעה, שאלה הם דברי ר' יהושע בן קרחה?

ב.

רש"י מסביר כאן שאלה המתעוררת לאור האמור בפרשה הקודמת

ההסבר לכך הוא: בפרשה הקודמת[5] נאמר "ויברך אלקים את יצחק", ורש"י מסביר "נתיירא (אברהם) לברך את יצחק, מפני שצפה את עשו יוצא ממנו, אמר: יבוא בעל הברכות ויברך את אשר ייטב בעיניו, ובא הקב"ה וברכו".

אם כך מתעוררת בפסוקנו השאלה: מדוע הרהר יצחק על יום מותו בהיותו בן מאה ועשרים ושלוש שנים? והרי בקבלו את הברכה מאת הקב"ה בעצמו, בעל הברכות, היא בודאי כללה גם אריכות ימים ולא היה יצחק צריך לדאוג בגיל זה, שהרי אברהם ושרה שקבלו ברכה מה', האריכו ימים יותר ממאה ועשרים ושלוש שנים?

לפיכך אומר רש"י שדאגת יצחק נובעת מהגיעו לגיל, שהוא חמש שנים לפני פטירת אמו, ובאומרו "הנה נא זקנתי" הוא לא התכוון לסתם זקנה, אלא לגיל המסויים, המתקרב ל"פרק אמו".

אך אפשר לתמוה: כיצד מתאים כאן כלל זה, בעוד אשר יצחק חי מאה ושמונים שנה[6], הרבה יותר מאשר חמש שנים "סמוך לפרקה" של אמו? — כדי להסביר זאת מציין רש"י, שיש כאן מספר אפשרויות: חמש שנים לפני או אחרי "פרק אבותיו", וב"פרק אבותיו" אפשר שהכוונה היא לפרק אמו או לפרק אביו. אצל יצחק, שחי מאה ושמונים שנה, התקיימה למעשה האפשרות של חמש שנים לאחר פרק אביו[7].

ג.

השאלה: היכן תוספת השנים הנובעת מברכת ה'?

לכאורה, גם לאחר הסברו של רש"י נשאר עדיין הקושי: ברכת הקב"ה ליצחק הביאה בודאי לתוספת בפרטי חייו, ובודאי תוספת לחייו עצמם — הוספה באריכות ימים, למעלה ממה שצריך היה לחיות לפי הטבע. והנה, אפילו באופן טבעי יכול אדם להגיע לגיל הסמוך לפרק אבותיו, וברכת ה' ליצחק צריכה היתה, אפוא, להוסיף לו יותר מאשר חיי אבותיו, ונשאלת השאלה:

---

1) כז, ב.

2) מב"ר פס"ה, יב.

3) כן הוא בכ"מ "קכג", וכן לקמן בפרש"י בסוף הסדרה (ממגילה יז, א) דיעקב הי' אז בן סג. ולכאורה הי' צריך לדאוג בהיותו בן קכב. וכמו שחי יצחק ה' שנים סמוך לפרק אביו והי' זה קפ שנים. ולהעיר מקו"א לאדה"ז ריש הל' ת"ת שלו.

4) כמדובר כמה פעמים שע"ד הרגיל אין רש"י מציין שם בעל המאמר, וע"ד שבפסוק הקודם אינו כותב שפירושיו הם בתנחומא וב"ר כאן.

5) כה, יא.

6) וישלח לה, כח. הובא כבר בפירש"י פרשתנו כה, ל.

7) כי משמע ד"פרק" דכאן הכוונה אפילו באם הי' מאורע וסיבה בחייו שלא האריך ימים יותר כמו — בשרה שמתה מפני בשורת העקדה (פרש"י כג, ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

א) מדוע לא חי יצחק יותר ממאה ושמונים שנה? אם זהו הגיל שאפשר לחיות לפי דרך הטבע, היכן היא התוספת הנובעת מברכת ה'[8]?

ב) אותה שאלה ניתנת להישאל על כך, שבהיותו בן מאה ועשרים ושלוש שנים, כבר אמר יצחק "לא ידעתי יום מותי"; הרי זוהי כמות השנים המינימלית, שהוא היה צריך לחיות לפי הטבע (חמש שנים פחות מ"פרק אבותיו" הקצר יותר), וברכת ה' בודאי הוסיפה משהו לשנים אלו – ואם כך, מדוע אמר יצחק כבר בגיל זה "לא ידעתי יום מותי"?

ד.
לפי הטבע - נקבעו לאברהם מאה שנים

ההסבר לכך:

כאשר היה אברהם בן קרוב למאה שנים, ושרה בת קרוב לתשעים שנים, הם כבר היו "זקנים", ואף "באים בימים"[9] – כבר באו אל תוך כל ימיהם, כל הימים[10] שנקבעו להם[11], והעובדה שהם חיו יותר נבעה מברכת ה' להם.

לפי זה יוצא, שלפי הטבע, אילולא ברכת ה', הגיע יצחק כבר בגיל מאה וחמש שנים לאריכות הימים המרבית בהתאם ל"פרק אבותיו", בחמש שנים יותר ממאת השנים שנקבעו לאביו (שהרי ב"פרק אבותיו" הכוונה היא לשנים שהם פרק האבות[12] ללא ברכת בעל הברכות).

ואם כך, הן לפי האמת, והן לפי דעתו של יצחק, הוסיפה ברכת ה' שנים רבות ליצחק – אותו מספר שנים שהוסיפה ברכת ה' לאביו:

יצחק חי מאה ושמונים שנה, ובכך הוסיפה לו ברכת ה' שבעים וחמש שנים על מאה וחמש השנים שהוא היה צריך לחיות באופן מירבי בדרך הטבע (בחמש שנים יותר ממאת השנים שנקבעו לאביו) – ואותו מספר שנים בדיוק הוסיפה הברכה לאברהם אביו, שחי מאה ושבעים וחמש שנים: בשבעים וחמש שנים יותר מן המאה שנקבעו לו, כדלעיל.

וכך גם לפי דעתו של יצחק, שחשש שמא יחיה בחמש שנים פחות מ"פרק אמו": הברכה כבר הוסיפה לו אותו מספר שנים שהיא הוסיפה לאמו, כדלקמן: לשרה נקבעו תשעים שנים, ובאמצעות הברכה היא חיתה מאה עשרים ושבע שנים – בשלושים ושבע שנים יותר; וכך גם היה יצחק צריך לחיות (לפי דעתו, וללא הברכה) רק שמונים וחמש שנים (בחמש שנים פחות מאמו), וכשם שלאמו הוסיפה הברכה שלושים ושבע שנים, החל יצחק לדאוג לאחר מאה עשרים ושתיים שנים – בהיותו בן מאה עשרים ושלוש.

ה.
הקושי שמתורץ ע"י שם בעל המאמר

אך עדיין נשאר קושי: לפני כן[13] כותב רש"י, שאברהם נפטר חמש שנים לפני זמנו, בגלל ברכתו השניה של ה' לאברהם "תבוא... בשיבה טובה", כדי שלא יראה את עשו יוצא לתרבות רעה. ואם אברהם צריך היה לחיות בזכות ברכת ה' הראשונה מאה ושמונים שנים, יוצא, שיצחק, אשר צריך היה לקבל ברכה זו בתוספת חמש שנים על פרק אביו, היה צריך לחיות מאה ושמונים וחמש שנים, ולא מאה ושמונים בלבד?

לתשובה לכך רומז רש"י בציינו "אמר ר' יהושע בן קרחה":

בגמרא[14] מסופר אודות מספר תנאים, ששאלו אותם "במה הארכת ימים", וכל אחד מהם ציין מספר דברים שהוא הקפיד עליהם במיוחד, ואשר בזכותם הוא זכה לאריכות ימים. שאלה זו שאלו גם את רבי יהושע בן קרחה, והוא ענה על כך: "מימי לא נסתכלתי בדמות אדם רשע".

מכאן רואים, שרבי יהושע בן קרחה סובר, שההישמרות מהסתכלות בפני אדם רשע שקולה כנגד מספר ענינים המביאים לאריכות ימים. ומכלל הן אתה שומע לאו: כאשר מסתכלים בפני אדם רשע, נגרם קיצור באריכות הימים.

---

8) לכאורה אפ"ל, שמצד הטבע נקבע ליצחק ה' שנים פחות מאביו, או (יתירה מזה) לפי פרק אמו (ובזה גופא – ה' שנים פחות מאמו) – והברכה הוסיפה עד ה' שנים יותר מאביו – שלימות הטבע.

אבל דוחק גדול הוא לומר שברכת ה' (בעל הברכות) היתה רק במדה שמתאימה גם ע"פ טבע, ולא יותר.

9) וירא יח, יא.

10) ובזח"א (רכד, א) מוסיף שנתלבש בכל הימים. וראה תו"א פ' ח"ש. ובכ"מ.

11) וצע"ק ממש"נ באברהם פעם ב' בא בימים (ח"ש כד, א).

12) כולל גם מאורעות וסיבותיהם שבחייהם – ראה הערה 7.

13) לך טו, טו. פרשתנו שם.

14) מגילה כז, ב ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולפיכך מובן מדוע חי יצחק רק מאה ושמונים שנה: הוא לא נמנע מלהסתכל בדמותו של עשו. אמנם, הוא לא ידע שהוא רשע, אך בכל זאת גרמה ההסתכלות[15] לכך, שממאה ושמונים וחמש השנים שהוא היה צריך לחיות, ירדו חמש שנים (סמוך לפרק אביו), וברכת ה' הביאה לכך שהוא יאריך ימים כ"פרק אביו"[16].

ו.
"יינה של תורה"

בפירוש רש"י יש גם "יינה של תורה"[17]:

הסיבה לחששו של יצחק שהוא יחיה חמש שנים פחות מ"פרק אמו" — הגיל הנמוך ביותר לפי הטבע (ועוד: גם ב"פרק אמו" החשיב יצחק רק את מאה עשרים ושבע השנים שהיא חיתה למעשה, ללא התחשבות בכך שחייה התקצרו, כי עקב העקידה "פרחה נשמתה"[18]) — היא, היות יצחק בדרגה של קו הגבורה. ולכן הוא הביט על כל הענינים ומדד אותם לפי מדת הגבורה.

כך היה נוהגו של יצחק רק כלפי עצמו, אבל כאשר הוא בירך את הזולת, היתה ברכתו באופן הנעלה ביותר של היפך הגבורה והצמצום: היא כללה הן את הענינים של "שמים", והן את הענינים של "ארץ", ואף בהם עצמם הוא כלל "מטל השמים ומשמני הארץ"[19] — ברכות הנעלות אף מברכת יעקב לבניו ומברכת משה לישראל[20].

וזוהי ההוראה לעבודתו של כל יהודי, אשר יצחק הוא אחד מאבותיו, ויש בו ענינים משל יצחק[21]: גם כאשר יהודי נוהג לפי קו הגבורה, ולפיכך הוא מחמיר וכדומה, צריך הוא לנהוג כך רק כלפי עצמו. אך כאשר נוגע הדבר ליהודי אחר, עליו לנהוג לפי קו החסד, להתקרב אליו במדת הטוב, ולהשפיע עליו רוב טובה ביד רחבה, ללא צמצומים והגבלות, עד למידה המירבית — "מטל השמים" ו"משמני הארץ".

(משיחת ש"פ תולדות, ש"פ וישלח תשכ"ח)

15) ראה מגילה שם (כח, א. ועד"ז בתנחומא וכו' עה"פ): "ר"א אמר עיניו כהות שנאמר ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות משום דאסתכל בעשו הרשע" — אף שיצחק לא ידע כו'.

16) להעיר מפרש"י בריש הסדרה "צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם", ומפרש"י כה, ל.

17) היום יום ע' כד.

18) פרש"י ח"ש כג, ב.

19) פרשתנו כז, כח. וראה תו"א ד"ה ראה ריח בני. תו"ח ד"ה ויתן לך. אוה"ת שם. ובכ"מ.

20) סידור שער התקיעות (רמז, ב).

21) תו"א ר"פ וארא.

המשך ביאור למס' נדרים ליום שישי עמ' א

חפץ, הקונה הוא שנהנה ולא המוכר, ולכך נחשב שכל הנאה של הלוקח וחייב באונסין.

הגמרא מקשה על שמואל מהמשנה:

תְּנַן – שנינו במשנתינו, האומר **שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה מִיִּשְׂרָאֵל, מוֹכֵר** רק **בְּפָחוֹת** מהמחיר, שבכך אינו נהנה מהקונה. ומדייקת הגמרא, **אֲבָל שָׁוֶה בְּשָׁוֶה לֹא** – למכור במחיר הרגיל אינו יכול. ומקשה הגמרא, **וְאִי הָנָאַת לוֹקֵחַ הִיא** – ואם כדברי שמואל שבמכירה הקונה הוא שנהנה ולא המוכר, אם כן **אֲפִילּוּ שָׁוֶה בְּשָׁוֶה** גם יוכל למכור, כיון שאינו נהנה מהקונה.

מתרצת הגמרא, **מַתְנִיתִין בִּזְבִינָא דְּרָמֵי עַל אַפֵּיהּ** – משנתינו מדברת בחפץ שאין עליו קופצים כלל, וחפץ כזה כשהוא נמכר בשוויו, המוכר נהנה כיון שלא בקל ימצא קונה אחר, ולא הקונה. ולכן אמרה המשנה שימכור בפחות משוויו, שבכך אין המוכר נהנה אף שאין עליו קופצים, אבל בשוויו אסור למכור.

מקשה הגמרא על כך, **אִם כֵּן** שמשנתינו מדברת בזבינא דרמי על אפיה, **אֵימָא רֵישָׁא** – אמור את הרישא של המשנה, המודר הנאה מישראל **לוֹקֵחַ** רק **בְּיוֹתֵר** מהמחיר כדי שלא יהנה מהמוכר, ואם מדובר בחפץ שאין עליו קופצים, הרי אף אם יקנהו בשוויו אין הוא נהנה. **וְעוֹד** קשה, **אֵימָא סֵיפָא** – אמור גם את הסיפא של המשנה, **שֶׁיִּשְׂרָאֵל נֶהֱנִין לִי** – הנודר שישראל לא יהנו ממנו, ואילו הוא יכול ליהנות מהם, [**לוֹקֵחַ** רק **בְּפָחוֹת** מהמחיר], **וּמוֹכֵר** רק **בְּיוֹתֵר** מהמחיר, **וְאִי בִּזְבִינָא דְּרָמֵי עַל אַפֵּיהּ** – ואם המשנה מדברת בחפץ שאין עליו קופצים, מדוע מותר לו למכור רק ביותר מהמחיר, **אֲפִילּוּ שָׁוֶה בְּשָׁוֶה** יכול הוא למכור, כיון שישראל שהם הקונים אינם נהנים ממנו בזבינא דרמי על אפיה.

מתרצת הגמרא, **סֵיפָא בִּזְבִינָא חֲרִיפָא** – הסיפא של המשנה מדברת בחפץ שיש עליו הרבה קופצים, ובחפץ כזה אם מוכרו בשוויו אין המוכר נהנה כלל, אלא הלוקח הוא שנהנה, ולכן מותר לו למכור רק ביותר משוויו, שאז אין הלוקח נהנה אף שזה זבינא חריפא, אבל למכור בשוויו אסור.

מקשה על כך הגמרא, **אִי הָכִי** שהסיפא מדברת בזבינא חריפא, אם כן למה כתבה המשנה **לוֹקֵחַ** מישראל רק **בְּפָחוֹת** מהמחיר כדי שישראל לא יהנו ממנו, **אֲפִילּוּ שָׁוֶה בְּשָׁוֶה** יכול הוא לקנות, שהרי בזבינא חריפא רק הקונה נהנה, ואם כן אף אם קונה מהם בשוויו, הוא אינו מהנה אותם כלל.

הגמרא חוזרת בה, ומעמידה את המשנה באופן אחר, **אֶלָּא**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט לוי יצחק על התורה

חודש כסלו (ג)

ביאור ענין "יט כסלו" – דביקות וקירוב מקיף ופנימי – תורת הנסתר ותורת הנגלה, וזהו "שני-אור", גילוי תורת החסידות וכו'

בחודש כסלו[1] בי"ט בו יצא לחירות אבינו הראשון כ"ק אדמו"ר הגאון והקדוש קדש הקדשים ופנימיותו רבינו הזקן מו"ה ר' שניאור זלמן זצוקללה"ה זיע"א.

והנה כסלו פירושו הוא מענין בטחון וחסיון, מלשון[2] אֲשֶׁר יָקוּט כִּסְלוֹ וּבֵית עַכָּבִישׁ מִבְטַחוֹ באיוב סי' ח' פסוק יד. ומהפסוק הזה גופא מוכח דכסלו אינו כמו בטחון ממש, כי הרי חלקם לשנים, כסלו ומבטחו.

הנה **שניאור** הוא **שני – אור**, ב' בחי' אור, אור מקיף ואור פנימי, שבאור מקיף יכול להיות רק חסיון בלבד, ובאור פנימי יכול להיות בטחון דהיינו דבקות וקירוב ממש כמ"ש בלקו"ת בד"ה[3] טוב לחסות בהוי' מבטח באדם ע"ש. ויש מעלה בכ"א משני הבחי' הנ"ל, ולכן צריכים להיות שניהם וכמ"ש בלקו"ת שם, ועיין בתו"א[4] בדרושי חנוכה בד"ה ת"ר נר חנוכה כו' בש"א יום ראשון מדליק ח' כו' בענין ח' נסיכי אדם וז' רועים, והוא ג"כ ע"ד מקיף ופנימי שצ"ל ב' הבחי' יחד.

* * *

1) מבאר בסימן זה, "שניאור" הוא נוט' שני-אור, כנגד אור מקיף שהו"ע "כסלו", וכנגד אור פנימי שהוא "יט", ובאים ביחד בזמן אחד, וזהו זלמ"ן אותיות "לזמן", אז נעשה היחוד בין מקיף ופנימי, שהוא גילוי תורת החסידות – המאחד קבלה (מקיף) ונגלה (פנימי) ביחד.

2) בפסוק קודם (איוב ח, יד), כתוב "כן ארחות כל שכחי אֵל" (פירוש: כן דרך כל בני אדם השוכחים את ה' ח"ו), וממשיך "אֲשֶׁר יָקוּט כִּסְלוֹ וּבֵית עַכָּבִישׁ מִבְטַחוֹ", ופירש במצודת דוד וציון וז"ל: אשר יקוט, אשר אז יוכרת בטחונו והרי היא כאריגת העכביש שאינה מתקיימת. כסלו. בטחונו כמו יראתך כסלתך (שם ד, ו). עכביש, שממית.

3) ראה לקוטי תורה דרושים לשמיני עצרת צ, ד וז"ל: טוב לחסות בה' מבטוח באדם. להבין מהו טוב דמשמע שגם באדם רשאי לבטוח אלא שיותר טוב לבטוח בה' והלא כתיב אל תבטחו בנדיבים בבן אדם כו'. וגם להבין דגבי הקב"ה כתיב לחסות וגבי אדם מבטוח. אך הענין דבאדם כתיב בקמץ תחת הבית במקום ה"א הידוע כלומר באדם הידוע הוא בחי' אדם העליון כמ"ש ועל דמות הכסא כו', ומבטוח הוא מלשון וטח את הבית שהוא לשון טיחה ודיבוק שדבקה בחינה זו בפנימיותו ותוך תוכו. ולחסות הוא שחוסה בצל ומקיף שמלמעלה. וזהו טוב לחסות בבחינת מקיף שמבחי' הוי' יותר מבחי' השראת פנימיות של בחי' אדם העליון כו'.

ולהבין ביאור זה בעבודת ה' מהו בחי' אדם העליון כו', הוא, כי הנה יש כמה מיני התבוננות:

יש שתכנס בקרב איש ולב עמוק שיהא הלב מתפעל ומתלהט ואעפ"כ מפני זה לא נהפך ממהותו רק שנתקעה האהבה בלבו במקום אשר הוא שם כי הלב הוא כלי קיבול לאהבה זו כאשר יוכל שאת.

ויש התבוננות שהיא למעלה בהשגת מוחו ובינתו והלב קטן מהכיל התבוננות זו, שאלו היה מגיע עד הלב היה כלה שארו ולבבו בכלות הנפש כו'. ויש אשר גם מוחו לא סביל כו' והוא ענין תפלה בלחש ובחשאי כו' שהוא ביטול השגת הנפש למעלה מכאשר תוכל נפשו שאת כו'.

והנה ההתבוננות שתכנס בלב איש להיות הלב כלי מכון לשבתה הוא נקרא בחי' אדם בעל שכל ומדות כו', משא"כ בחי' הוי' הוא מה שהוא למעלה מכאשר תוכל הנפש שאת*) כו',

וזהו טוב לחסות בהוי' הגם שיהיה בבחי' מקיף מבחי' הוי' ולא יוכל ליכנס בגילוי הלב אעפ"כ טוב יותר מלהיות בטוח בבחי' אדם. עי"ש.

*) ומבאר שם שהם הב' בחי', ממכ"ע (דעת), סוכ"ע (אמונה).

4) תורה אור . . ח' נסיכי אדם וז' רועים: ראה תורה אור מקץ לג, ד וז"ל: וכמ"ש במיכה (סימן ה) אשור כי יבא בארצנו וכו' והקמונו עליו שבעה רועים ושמנה נסיכי אדם ובגמ' דסוכה (דף נב:) פי' שבעה רועים אברהם יעקב משה כו'. ושמונה נסיכי אדם ישי ושאול כו' ומשיח ואליהו. והענין כי בחי' זו של הרועים היא המשכה בבחי' פנימית שזהו ענין ותורתך בתוך מעי וכמו השגת התורה שיהיה מושג ונתפס בשכלו פסק הלכה וכן בהתבוננות שיהיה מושג גדולת הבורא ית' כמ"ש וידעת היום כו' דע את אלקי אביך כו' ולפי השכל כך יהיה האהבה כו'. וזהו כמשל הרועה שמאכיל ומשקה את הצאן שזהו השפעת החיות בפנימיות וכן בכל דור הם ראשי אלפי ישראל המלמדים אותם תורה. וכמאמר משה שפיר קאמרת שנק' רבא משה ע"ש שהיה מלמד תורה כו' וכן מה שהרועים מתפרנסים עי"ז הוא ג"כ השגה בפנימיות וכמו ע"ד ומתלמידי יותר מכולם.

אך ענין הנסיכי אדם היינו שאינן בחי' רועים ומלמדים לישראל כמשה והאבות רק הם צדיקים תמימים כמו ישי שמת רק בעטיו של נחש וכו'. ומהם נמשך ג"כ כח לנש"י בעבודה בדרך בחי' מקיף מה שאין כן מהרועים נמשך בבחי' פנימיות ונק' מזון כנ"ל. אבל מהנסיכים נמשך רק בבחי' מקיף. וכמו הנסיך שהוא ענין מלוכה שהוא בחי' מקיף ששמו נק' על האנשים שבמדינתו כו'. ואינו השפעה פנימיות ממש עי"ש.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט גאולה ומשיח

תולדות כו, כ - ויריבו רועי גרר, עם-רועי יצחק לאמר לנו המים, ויקרא שם הבאר עשק, כי התעשקו עמו

א. [תוכן: ג' הבארות רמז כנגד ג' ביהמ"ק, והשלישי נק' רחובות – דבהמ"ק השלישי יהי' יותר גדול מבתים הראשונים]

סיפר הכתוב ענין הבארות שחפר יצחק. ואמרו במדרש כי הם רמז לשלשה מקדשות, כי כל ענייני האבות וסיפורים ומעשיהם הכל רמז לבנים, כתיב הכא ויחפרו עבדי יצחק בנחל, רמז לבית ראשון כי שם הנחל היוצא מבית המקדש כמו שכתוב ביחזקאל. וימצאו שם באר מים חיים כי משם תצא הוראה דכתיב כי מציון תצא תורה, וכתיב ויריבו רועי גרר ויקרא שמה עסק, כי היתה מריבה ומחלוקת בבית הראשון כי יצאו עליו בעסיקין עד שנחרב, אחר כן ויחפרו באר אחרת רמז לבית שני, ולא מצאו מים חיים כי לא היתה שם השכינה, ויריבו גם עלי' ויקרא שמה שטנה, וכן כתיב במחלוקת בית ב', כתבו שטנה במלכות אחשורוש בתחלת מלכותו.

וכתיב ויעתק משם ויחפור באר אחרת ולא רבו עלי', רמז למקדש הג' העתיד ליבנות לזמן המשיח, ועל כן אמר ויעתק כי יהי' אריכות גדול [בין] בית שני לבית ג' ולא רבו עלי', כי הבית העתיד יבנה בלי ריב ומצה. ויקרא שמה רחובות, כי יהי' יותר גדול בין הבתים הראשונים, וכמו שאמר הנביא ויצא עוד [קו] המדה, וכתיב בנבואת יחזקאל שהוא הבנין העתיד ורחבה ונסבה למעלה, כי באותו זמן ירחיב ה' אלקיך את גבולך, ומלת אם במקום הזה אינה אפשרית אלא ודאית, כמן ואם יהי' היובל לבני ישראל, כי באותו זמן נירש י' העמים הכתובים בפרשת בין הבתרים.

ופרינו בארץ, שכל העמים יעבדו לשם שכם אחד ולא יהי' שטן ומחריב, כי יתקיים מלכותינו לעדי עד לעולמים, וכמו שנבא דניאל על מלכותינו וביומיהון די מלכיא אנון יקים אלה שמיא מלכו די לעלמין לא תתחבל ומלכותה לעם אחרון לא תשתבק וגומר. [אמן]

רבינו יהושע אבן שועיב – תלמיד הרשב"א

ב. [תוכן: ביאור הענין דהג' בארות הם כנגד הג' בתי מקדשות ורמזים בזה.]

יתבאר ענין חפירות הבארות שהזכיר הכתוב דיש להקשות לעיל מיני' כתיב ויברכהו ה' שלא כדרך הטבע ובענין הבארות הי' עשוק ורצוץ, ע"ק בבאר הראשון והשלישי הגיד הכתוב טעמים על קריאת השמות כמ"ש כי התעשקו עמו כי עתה הרחיב ה' לנו ובבאר האמצעי לא אמר טעמא, ע"ק כי עתה הרחיב כי הרחיב הל"ל ועתה הוא מיותר. אלא הענין מאחר שיצחק נתקדש בקדושת הארץ ע"כ באו רמזים אקדושת הארץ הן למעלה כמ"ש ויגדל האיש וילך הלוך וגדל כו', הן הענין דבארות ובמה דסיימתי אפתח.

ענין הבארות רומזות על ג' מקדשות כי יצחק עולה תמימה הי' על מקום בית המקדש ע"כ רמז עליהם והוא כמ"ש הרמב"ן ז"ל וז"ל ויקרא שם הבאר עשק יספר הכתוב ויאריך בענין הבארות ואין כפשוטו הסיפור תועלת ולא כבוד גדול ליצחק והוא ואביו עשו אותה בשוה, אבל יש בדבר ענין נסתר בתוכו כי בא להודיע דבר עתיד כי באר מים חיים ירמוז לבית אלקים אשר יעשו בניו של יצחק ולכן הזכיר כמ"ש מקור מים חיים את ה' ויקרא הראשון עשק ירמוז לבית הראשון אשר התעשקו עמנו ועשו אתנו כמה מחלוקת וכמה מלחמות עד שהחריבו.

והשני קרא שמה שטנה שם קשה מן הראשון והוא בית שני שקרא אותו בשמו שכתוב בו ובמלכות אחשורוש בתחילת מלכותו כתבו שטנה על מלכי יהודא וירושלים וכל ימיו היו לנו לשטן עד שהחריבוהו וגלו ממנו גלות רעה.

והשלישי קרא רחובות הוא הבית העתיד שיבנה במהרה בימינו והוא יעשה בלא ריב ומצה והאל ירחיב את גבולנו כמו שנאמר ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך כאשר דבר וכו' שהוא לעתיד וכתיב בבית השלישי ורחבה ונסבה למעלה למעלה ופרינו בארץ שכל העמים יעבדוהו שכם אחד, ע"כ אז מתורצים כל הקושיות כי ענין הבארות הם סימנים גדולים על המקדשות.

והנה חורבן בית שני נמשך מחורבן בית ראשון כי התעשקו עמו וכמ"ש רז"ל (יומא כז:) שהיו חסרים ה' דברים וע"כ ואכבדה חסר ה' כתיב נמצא אף בבית שני נשאר ונמשך הטעם דלעיל כי התעשקו עמו שהרי אלו הה' דברים לא הוחזרו כל זמן בית שני ולא הוזכר בבית שני רק דבר חדש שהי' קודם בניינו שכתבו שטנה וזה לא הי' נמשך זמן רב, אבל ענין כי התעשקו נשאר עד שיבנה בית ג' במהרה בימינו, ואז ירחיב ה' לנו. והוסיף תיבת עתה לרמוז כי בכל עת הדבר בידינו, כמו שהשיב אימתי בן דוד בא היום דהיינו היום אם בקולו תשמעו.

של"ה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש יומי

פרשת תולדות

~ יום ראשון כ"ו מרחשון ~

כה (יט) **וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק:**

יט **וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בַּר אַבְרָהָם אַבְרָהָם אוֹלִיד יָת יִצְחָק:**

רש"י◄ **וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק•** יַעֲקֹב וְעֵשָׂו הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה. **אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק•** (לְאַחַר שֶׁקָּרָא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שְׁמוֹ אַבְרָהָם, אַחַר־כָּךְ הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, דָּבָר אַחֵר:) עַל־יְדֵי שֶׁכָּתַב הַכָּתוּב: "יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם", הֵזִקַּק לוֹמַר: "אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק", לְפִי שֶׁהָיוּ לַצָּנִי הַדּוֹר אוֹמְרִים: 'מֵאֲבִימֶלֶךְ נִתְעַבְּרָה שָׂרָה, שֶׁהֲרֵי כַּמָּה שָׁנִים שָׁהֲתָה עִם אַבְרָהָם וְלֹא נִתְעַבְּרָה הֵימֶנּוּ', מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא? צָר קְלַסְתֵּר פָּנָיו שֶׁל יִצְחָק דּוֹמֶה לְאַבְרָהָם, וְהֵעִידוּ הַכֹּל: "אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק", וְזֶהוּ שֶׁכָּתַב כָּאן: "יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם" (הֱיֹת), שֶׁהֲרֵי עֵדוּת יֵשׁ שֶׁ"אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק".

~ נקודות משיחות קודש ~

הַמְפָרְשִׁים הִקְשׁוּ, שֶׁלְּכְאוֹרָה הָיְתָה הַתּוֹרָה צְרִיכָה לִרְמֹז אֶת הַמַּעֲנֶה לְטַעֲנַת לֵיצָנֵי הַדּוֹר לְעֵיל, בְּפָרָשַׁת וַיֵּרָא, שֶׁבָּהּ מְסוּפָּר עַל לִידָתוֹ שֶׁל יִצְחָק.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהֲרֵי יָדוּעַ כִּי יִצְחָק הָיָה מֻרְכָּבָה לְמִדַּת הַגְּבוּרָה, שֶׁלָּכֵן עָסַק בַּחֲפִירַת בְּאֵרוֹת, הוֹרֶדֶת הֶעָפָר וְהָאֲבָנִים הַמְכַסִּים עַל הַמַּעְיָן, וְגִילּוּי הַמַּיִם הַחַיִּים הַנּוֹבְעִים מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. יָצָא מִמֶּנּוּ עֵשָׂו, גְּבוּרָה דְּקְלִיפָּה. מוּבָן אִפּוֹא, שֶׁדַּוְקָא בְּפָרָשָׁתֵנוּ, כְּשֶׁלּוֹמְדִים שֶׁיִּצְחָק הוֹלִיד אֶת עֵשָׂו (גְּבוּרָה דְּקְלִיפָּה), וְעִיקַּר עֲבוֹדָתוֹ (מְאוֹרְעוֹתָיו) הָיָה בַּחֲפִירַת בְּאֵרוֹת (קַו הַגְּבוּרָה) — אָז מִתְעוֹרֵר תּוֹקֶף הַטַּעֲנָה, שֶׁאֵין לוֹ קֶשֶׁר עִם אַבְרָהָם (שֶׁמִּדָּתוֹ מִדַּת הַחֶסֶד), וְיֵשׁ צוֹרֶךְ לִשְׁלוֹל טַעֲנָה זוֹ.

* * *

מַדּוּעַ הוּצְרַךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לָצוּר בְּאוֹפֶן מְיוּחָד אֶת צוּרַת קְלַסְתֵּר פָּנָיו שֶׁל יִצְחָק בְּדוֹמֶה לְשֶׁל אַבְרָהָם, וַהֲלוֹא טֶבַע הַדְּבָרִים שֶׁבֵּן דּוֹמֶה לְאָבִיו?!

אֶלָּא אַבְרָהָם הָיָה מֻרְכָּבָה לְמִדַּת הַחֶסֶד, וְאִילּוּ יִצְחָק הָיָה מֻרְכָּבָה לְמִדַּת הַגְּבוּרָה. הֲרֵי שֶׁהָאָב וְהַבֵּן הָיוּ בַּעֲלֵי תְּכוּנוֹת אוֹפִּי מְנוּגָדוֹת. הַדָּבָר אָמוּר הָיָה לְהִתְבַּטֵּא גַּם בְּקַלַסְתֵּר פְּנֵיהֶם, שֶׁהֲרֵי בַּפָּנִים מִשְׁתַּקְּפוֹת תְּכוּנוֹת הַנֶּפֶשׁ, כַּיָּדוּעַ. לָכֵן הוּצְרַךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִיצוֹר אֶת קְלַסְתֵּר פָּנָיו שֶׁל יִצְחָק בְּדוֹמֶה לְשֶׁל אַבְרָהָם, בְּנִיגּוּד לַטֶּבַע.

(לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת כְּרַךְ כ, עמ' 101)

(כ) **וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת־רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה:**

כ **וַהֲוָה יִצְחָק בַּר אַרְבְּעִין שְׁנִין כַּד נְסִיב יָת רִבְקָה בַּת בְּתוּאֵל אֲרַמָּאָה מִפַּדַּן אֲרָם אֲחָתֵהּ דְּלָבָן אֲרַמָּאָה לֵהּ לְאִנְתּוּ:**

רש"י◄ **בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה•** שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁבָּא אַבְרָהָם מֵהַר הַמּוֹרִיָּה, נִתְבַּשֵּׂר שֶׁנּוֹלְדָה רִבְקָה, וְיִצְחָק הָיָה בֶּן ל"ז שָׁנָה, שֶׁהֲרֵי בּוֹ בַּפֶּרֶק מֵתָה שָׂרָה, וּמִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק עַד הָעֲקֵדָה שֶׁמֵּתָה שָׂרָה, ל"ז שָׁנָה. וּבַת צ' הָיְתָה

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יט) וְאֵלֶּה. אַחַר שֶׁהִזְכִּיר תּוֹלְדוֹת יִשְׁמָעֵאל, שֵׁב לְהַזְכִּיר תּוֹלְדוֹת יִצְחָק שֶׁהֵם עֵשָׂו וְיַעֲקֹב. וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי טַעַם **הוֹלִיד אֶת יִצְחָק.** שֶׁהָיָה דּוֹמֶה לְאָבִיו. וְכָל רוֹאָיו יָעִידוּ כִּי אַבְרָהָם הוֹלִידוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי טַעַם הוֹלִיד, גֹּדֶל וְרִבָּה, כְּמוֹ יֵלְדוּ עַל בִּרְכֵּי יוֹסֵף. וְהָעֵד שֶׁאָמַר וַיְשַׁלְּחֵם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ: תורה כ

כ) מִפַּדַּן. שָׂדֶה, וְכֵן בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל: **אֲחוֹת לָבָן.** הוּא יָדוּעַ וְנִכְבָּד מֵאָבִיהָ. וְכֵן אֲחוֹת נַחְשׁוֹן: תורה כא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כְּשֶׁנּוֹלַד יִצְחָק וּבַת קכ"ז כְּשֶׁמֵּתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה וְגוֹ'", הֲרֵי לְיִצְחָק ל"ז שָׁנִים, וּבוֹ בַּפֶּרֶק נוֹלְדָה רִבְקָה. הִמְתִּין לָהּ עַד שֶׁתְּהֵא רְאוּיָה לְבִיאָה, ג' שָׁנִים, וּנְשָׂאָהּ. **בַּת־בְּתוּאֵל מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן** • וְכִי עֲדַיִן לֹא נִכְתַּב שֶׁהִיא בַּת בְּתוּאֵל, וַאֲחוֹת לָבָן וּמִפַּדַּן אֲרָם? אֶלָּא לְהַגִּיד שִׁבְחָהּ, שֶׁהָיְתָה בַּת רָשָׁע וַאֲחוֹת רָשָׁע וּמִקּוֹמָהּ אַנְשֵׁי רֶשַׁע, וְלֹא לָמְדָה מִמַּעֲשֵׂיהֶם. **מִפַּדַּן אֲרָם** • עַל שֵׁם שֶׁשְּׁנֵי אֲרָם הָיוּ: אֲרַם נַהֲרַיִם וַאֲרַם צוֹבָה, קוֹרֵא אוֹתוֹ 'פַּדָּן' לְשׁוֹן "צֶמֶד בָּקָר", וְתַרְגּוּם "פַּדַּן" — 'תּוֹרִין', וְיֵשׁ פּוֹתְרִים: "פַּדַּן אֲרָם", כְּמוֹ: שְׂדֵה אֲרָם, שֶׁבִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל קוֹרִין לְשָׂדֶה: "פַּדָּן".

~ נקודות משיחות קודש ~

סִיפּוּר דִּבְרֵי יְמֵי חַיָּיו שֶׁל יִצְחָק בְּפָרָשָׁתֵנוּ מַתְחִיל בִּהְיוֹתוֹ בֶּן אַרְבָּעִים, שֶׁאָז לָקַח אֶת רִבְקָה לְאִשָּׁה, וְסִפּוּר זֶה מְשַׁמֵּשׁ הַקְדָּמָה לְעִיקַּר הַסִּיפּוּר — הוֹלֶדֶת יַעֲקֹב וְעֵשָׂו. וְזֹאת, אַף שֶׁבְּמֶשֶׁךְ אַרְבָּעִים שָׁנוֹת חַיָּיו לִפְנֵי נִישּׂוּאָיו אֵרְעוּ לוֹ דְּבָרִים רַבִּים, וּבְרֹאשָׁם — נִסְיוֹן הָעֲקֵדָה, וּכְמוֹ־כֵן שֶׁהָיָיתוֹ בְּגַן־עֵדֶן בִּשְׁלוֹשׁ הַשָּׁנִים שֶׁבֵּין הָעֲקֵדָה לְנִשּׂוּאָיו.

לְלַמֵּדְךָ, שֶׁתַּכְלִית הַכַּוָּנָה אֵינָהּ מְסִירַת נֶפֶשׁ (הָעֲקֵדָה), אוֹ הֲעָלָיָה לְגַן־עֵדֶן, אֶלָּא בֵּירוּר הָעוֹלָם, עֲשַׂיַּת דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַחְתּוֹנִים. וּבֵירוּר זֶה קָשׁוּר בְּהוֹלֶדֶת יְלָדִים, כַּנֶּאֱמַר (בראשית א, כח) "פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ וּכְבְשׁוּהָ".

(ספר השיחות תש"נ כרך א, עמ' 155)

(כא) **וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיֵּעָתֶר לוֹ יְהוָה וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ:**

כא וְצַלִּי יִצְחָק קֶדֶם יְיָ לְקֳבֵל אִתְּתֵהּ אֲרֵי עַקְרָה הִיא וְקַבֵּל צְלוֹתֵהּ יְיָ וְעַדְיֵאת רִבְקָה אִתְּתֵהּ:

רש"י ◄ **וַיֶּעְתַּר** • הִרְבָּה וְהִפְצִיר בִּתְפִלָּה. **וַיֶּעָתֶר לוֹ** • נִתְפַּצֵּר וְנִתְפַּיֵּס וְנִתְפַּתָּה לוֹ. וְאוֹמֵר אֲנִי: כָּל לְשׁוֹן 'עָתַר', לְשׁוֹן הַפְצָרָה וְרִבּוּי הוּא, וְכֵן: (יחזקאל ח) "וַעֲתַר עֲנַן הַקְּטֹרֶת", מַרְבִּית עֲלִיַּת הֶעָשָׁן. וְכֵן: (שם לה) "וְהַעְתַּרְתֶּם עָלַי דִּבְרֵיכֶם", וְכֵן: (משלי כז) "וְנַעְתָּרוֹת נְשִׁיקוֹת שׂוֹנֵא", דּוֹמוֹת לִמְרֻבּוֹת וְהֵנָּם לְמַשָּׂא, אנקרישר"א בְּלַעַ"ז. **לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ** • זֶה עוֹמֵד בְּזָוִית זוֹ וּמִתְפַּלֵּל, וְזוֹ עוֹמֶדֶת בְּזָוִית זוֹ וּמִתְפַּלֶּלֶת (יבמות סד). **וַיֵּעָתֶר לוֹ** • לוֹ, וְלֹא לָהּ, שֶׁאֵין דּוֹמָה תְּפִלַּת צַדִּיק בֶּן צַדִּיק לִתְפִלַּת צַדִּיק בֶּן רָשָׁע. לְפִיכָךְ, 'לוֹ' וְלֹא לָהּ.

(כב) **וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה:**

כב וְדַחֲקִין בְּנָיָא בִּמְעָהָא וַאֲמֶרֶת אִם כֵּן לְמָה דְּנָן אָנָא וַאֲזָלַת לְמִתְבַּע אוּלְפַּן מִן קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ **וַיִּתְרֹצְצוּ** • עַל כָּרְחָךְ הַמִּקְרָא הַזֶּה אוֹמֵר דָּרְשֵׁנִי, שֶׁסָּתַם מַה הִיא רְצִיצָה זוֹ, וְכָתַב: "אִם־כֵּן, לָמָּה זֶּה אָנֹכִי"?. רַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּהוּ לְשׁוֹן רִיצָה, כְּשֶׁהָיְתָה עוֹבֶרֶת עַל פִּתְחֵי תּוֹרָה שֶׁל שֵׁם וְעֵבֶר, יַעֲקֹב רָץ וּמְפַרְכֵּס לָצֵאת. עוֹבֶרֶת עַל פִּתְחֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים, עֵשָׂו מְפַרְכֵּס לָצֵאת. דָּבָר אַחֵר: מִתְרוֹצְצִים זֶה עִם זֶה, וּמְרִיבִים בְּנַחֲלַת שְׁנֵי עוֹלָמוֹת. **וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן** • גָּדוֹל צַעַר הָעִבּוּר. **לָמָּה זֶּה אָנֹכִי** • מִתְאַוָּה וּמִתְפַּלֶּלֶת עַל הָהֵרָיוֹן. **וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ** • לְבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל שֵׁם. **לִדְרֹשׁ אֶת־ה'** • שֶׁיַּגִּיד לָהּ מַה תְּהֵא בְּסוֹפָהּ.

(כג) **וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְּאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר:**

כג וַאֲמַר יְיָ לַהּ תְּרֵין עַמְּמִין בְּמֵעַיְכִי וְתַרְתֵּין מַלְכְּוָן מִמֵּעַיְכִי יִתְפְּרְשָׁן וּמַלְכוּ מִמַּלְכוּ יִתְקַף וְרַבָּא יִשְׁתַּעְבִּיד לְזְעִירָא:

רש"י ◄ **וַיֹּאמֶר ה' לָהּ** • עַל־יְדֵי שָׁלִיחַ, לְשֵׁם נֶאֱמַר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְהוּא אָמַר לָהּ. **שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ** • "גּוֹיִם" כְּתִיב, כְּמוֹ (הֵמוּ) גֵּאִים, אֵלּוּ אַנְטוֹנִינוּס וְרַבִּי, שֶׁלֹּא פָּסְקוּ מֵעַל שֻׁלְחָנָם לֹא צְנוֹן וְלֹא חַזֶּרֶת, לֹא אִם אֵרַע לָהֶם כָּכָה, וַתֹּאמַרְנָה לֹא: וְטַעַם **וַתֹּאמֶר אִם כֵּן**. הַדָּבָר וְהַמִּנְהָג, לָמָּה זֶּה אָנֹכִי בְּהֵרָיוֹן מְשֻׁנֶּה: תורה כג **כג) וַיֹּאמֶר ה' לָהּ**. עַל יְדֵי נָבִיא. אוֹ

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כא) וַיֶּעְתַּר. מִבִּנְיַן הַקַּל. כִּי הַעְתִּירוּ אֶל ה', מֵהַכָּבֵד. וְטַעְמוֹ שֶׁרָצָה הַשֵּׁם בְּדִבְרֵיהֶם: **וַיֵּעָתֶר**. יִתְרַצֶּה, מִבִּנְיַן נִפְעָל: תורה כב

כב) וַיִּתְרֹצְצוּ. מִלְּשׁוֹן מְרוּצָה, וְהַצַּדִּ"י כָּפוּל. וְאָחִיו כַּבְּרָקִים יְרוֹצְצוּ. וְנִקְרְאוּ בָּנִים עַל שֵׁם סוֹפָם. וְכֵן וּבְגִדֵי עֲרוּמִּים תַּפְשִׁיט. וְהִיא שָׁאֲלָה לְנָשִׁים שֶׁיָּלְדוּ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בִּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים (ע"ז יא). **וּשְׁנֵי לְאֻמִּים** • אֵין 'לְאֹם' אֶלָּא 'מַלְכוּת'. **מִמֵּעֶיךָ יִפָּרֵדוּ** • מִן הַמֵּעַיִם הֵם נִפְרָדִים, זֶה לְרִשְׁעוֹ וְזֶה לְתֻמּוֹ. **מִלְּאֹם יֶאֱמָץ** • לֹא יִשְׁוּו בִּגְדֻלָּה, כְּשֶׁזֶּה קָם זֶה נוֹפֵל. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (יחזקאל כו) "אִמְּלְאָה הֶחֳרָבָה", לֹא נִתְמַלְּאָה צוֹר אֶלָּא מֵחֳרָבָנָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם.

(כד) **וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם בְּבִטְנָהּ:**

כד **וּשְׁלִימוּ יוֹמָהָא לְמֵילַד וְהָא תְּיוּמִין בִּמְעָהָא:**

רש"י ◄ **וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ** • אֲבָל בְּתָמָר כְּתִיב: "וַיְהִי בְּעֵת לִדְתָּהּ", שֶׁלֹּא מָלְאוּ יָמֶיהָ כִּי לְז' חֳדָשִׁים יְלָדַתְם. **וְהִנֵּה תוֹמִם** • חָסֵר, וּבְתָמָר "תְּאוֹמִים" מָלֵא, לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶם צַדִּיקִים, אֲבָל כָּאן אֶחָד צַדִּיק וְאֶחָד רָשָׁע.

(כה) **וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו:**

כה **וּנְפַק קַדְמָאָה סְמוּק כֻּלֵּהּ כְּגִלִּים** (נ"א כִּכְלָן) **דִּשְׂעָר וּקְרוֹ שְׁמֵהּ עֵשָׂו:**

רש"י ◄ **אַדְמוֹנִי** • סִימָן הוּא שֶׁיִּהְיֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים (בראשית רבה). **כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר** • מְלֵא שֵׂעָר, כְּטַלִּית שֶׁל צֶמֶר הַמְּלֵאָה שֵׂעָר, פלוקיר"א בְּלַע"ז. **וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו** • הַכֹּל קָרְאוּ לוֹ כֵּן, לְפִי שֶׁהָיָה נַעֲשֶׂה וְנִגְמָר בִּשְׂעָרוֹ כְּבֶן שָׁנִים הַרְבֵּה.

(כו) **וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם:**

כו **וּבָתַר כֵּן נְפַק אֲחוּהִי וִידֵהּ אֲחִידָא בְּעַקְבָא דְּעֵשָׂו וּקְרָא שְׁמֵהּ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בַּר שִׁתִּין שְׁנִין כַּד יְלִידַת יָתְהוֹן:**

רש"י ◄ **וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְגוֹ'** • שֶׁמַּעְתִּי מִדְּרַשׁ אַגָּדָה, הַדּוֹרְשׁוֹ לְפִי פְּשׁוּטוֹ: 'בְּדִין הָיָה אוֹחֵז בּוֹ לְעַכְּבוֹ, יַעֲקֹב נוֹצַר מִטִּפָּה רִאשׁוֹנָה וְעֵשָׂו מִן הַשְּׁנִיָּה, צֵא וּלְמַד מִשְּׁפוֹפֶרֶת שֶׁפִּיהָ קְצָרָה, תֵּן בָּהּ שְׁתֵּי אֲבָנִים, זוֹ תַּחַת זוֹ. הַנִּכְנֶסֶת רִאשׁוֹנָה, תֵּצֵא אַחֲרוֹנָה, וְהַנִּכְנֶסֶת אַחֲרוֹנָה, תֵּצֵא רִאשׁוֹנָה. נִמְצָא, עֵשָׂו הַנּוֹצָר בָּאַחֲרוֹנָה, יָצָא רִאשׁוֹן, וְיַעֲקֹב שֶׁנּוֹצַר רִאשׁוֹנָה, יָצָא אַחֲרוֹן, וְיַעֲקֹב בָּא לְעַכְּבוֹ שֶׁיִּהְיֶה רִאשׁוֹן לְלֵדָה כְּרִאשׁוֹן לִיצִירָה, וְיִפְטֹר אֶת רַחְמָהּ וְיִטֹּל אֶת הַבְּכוֹרָה מִן הַדִּין. **בַּעֲקֵב עֵשָׂו** • סִימָן שֶׁאֵין זֶה מַסְפִּיק לִגְמֹר מַלְכוּתוֹ, עַד שֶׁזֶּה עוֹמֵד וְנוֹטְלָהּ הֵימֶנּוּ. **וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב** • הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא (ס"א אָמַר: 'אַתֶּם קְרִיתוּן לִבְכוֹרְכֶם שֵׁם, אַף אֲנִי אֶקְרָא לִבְנִי בְּכוֹרִי שֵׁם. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב: "וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב".) דָּבָר אַחֵר: אָבִיו קָרָא לוֹ יַעֲקֹב, עַל שֵׁם אֲחִיזַת הָעָקֵב. **בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה** • עֶשֶׂר שָׁנִים מִשֶּׁנִּשְׁאָה עַד שֶׁנַּעֲשֵׂית בַּת י"ג שָׁנָה וּרְאוּיָה לְהֵרָיוֹן, וְעֶשֶׂר שָׁנִים הַלָּלוּ, צִפָּה וְהִמְתִּין לָהּ כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה אָבִיו לְשָׂרָה. כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִתְעַבְּרָה, יָדַע שֶׁהִיא עֲקָרָה וְהִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ. וְשִׁפְחָה לֹא רָצָה לִישָׂא לְפִי שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה לִהְיוֹת עוֹלָה תְּמִימָה (יבמות סד).

(כז) **וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים:**

כז **וּרְבִיוּ עוּלֵּמָיָא וַהֲוָה עֵשָׂו גְּבַר נַחְשִׁירְכָן גְּבַר נָפֵק לְחַקְלָא וְיַעֲקֹב גְּבַר שְׁלִים מְשַׁמֵּשׁ בֵּית אוּלְפָנָא:**

רש"י ◄ **וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו** • כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ קְטַנִּים, לֹא הָיוּ נִכָּרִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם וְאֵין אָדָם מְדַקְדֵּק בָּהֶם מַה טִּיבָם, כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּנֵי י"ג שָׁנָה, זֶה פָּרַשׁ לְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְזֶה פָּרַשׁ לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים. **יֹדֵעַ צַיִד** • לָצוּד וּלְרַמּוֹת אֶת אָבִיו בְּפִיו וְשׁוֹאֲלוֹ: 'אַבָּא, הֵיאָךְ מְעַשְּׂרִין אֶת הַמֶּלַח וְאֶת הַתֶּבֶן'? כְּסָבוּר אָבִיו שֶׁהוּא

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אַבְרָהָם בְּעַצְמוֹ, כִּי לֹא מֵת עַד שֶׁהָיוּ בָּנָיהָ בְּנֵי ט"ו שָׁנָה: **וְרַב.** הוּא הַפֹּעַל, וְכֵן בֵּן יְכַבֵּד אָב. וְעוֹד אֲפָרֵשׁ זֶה הַפָּסוּק: תורה כד

כד) תוֹמִם. בְּחֶסְרוֹן אָלֶף הַשֹּׁרֶשׁ, כְּמוֹ אִם לֹא שְׁרִיתִיךָ לְטוֹב, שֶׁפֵּרוּשׁוֹ נָתַתִּי שְׁאֵרִיתֵךָ לְטוֹב: תורה כה

כה) יו"ד **אַדְמוֹנִי.** נוֹסָף, כְּיוּ"ד אַכְזָרִי: וְאֵין מִלַּת **כְּאַדֶּרֶת** סְמוּכָה רַק טַעְמוֹ כֻּלּוֹ שֵׂעָר כְּאַדֶּרֶת, וְעַל דַּעַת אֲחֵרִים שֶׁהִיא סְמוּכָה: **וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ.** רוֹאִין. וְיִתָּכֵן שֶׁפֵּרוּשׁוֹ מַעֲשֶׂה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וּפְלִיאָה גְּדוֹלָה הָיְתָה זֹאת הַלֵּידָה, בַּעֲבוּר שֶׁכָּל בֶּן אָדָם יוֹצֵא בְּשִׁלְיָא שֶׁהִיא מְכַסָּה עָלָיו, וְהִנֵּה שְׁתֵּי הַשִּׁלְיוֹת נִפְתְּחוּ רֶגַע אֶחָד: תורה כו

כו) וַיִּקְרָא שְׁמוֹ. הַקּוֹרֵא. אוֹ יִצְחָק אָבִיו: תורה כז

כז) יוֹדֵעַ צַיִד. לְעוֹלָם מָלֵא מִרְמוֹת, כִּי רֹב הַחַיּוֹת בְּדֶרֶךְ מִרְמָה יִתְפְּשׂוּ. וְיַעֲקֹב הֵפֶךְ עֵשָׂו כִּי הוּא **אִישׁ תָּם.**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מְדַקְדֵּק בַּמִּצְוֹת (תנחומא)**. אִישׁ שָׂדֶה •** כְּמַשְׁמָעוֹ, אָדָם בָּטֵל וְצוֹדֶה בְּקַשְׁתּוֹ חַיּוֹת וְעוֹפוֹת**. תָּם •** אֵינוֹ בָּקִי בְּכָל אֵלֶּה, כְּלִבּוֹ כֵּן פִּיו. מִי שֶׁאֵינוֹ חָרִיף לְרַמּוֹת, קָרוּי 'תָּם'**. יֹשֵׁב אֹהָלִים •** אָהֳלוֹ שֶׁל שֵׁם וְאָהֳלוֹ שֶׁל עֵבֶר**.**

~ נקודות משיחות קודש ~

לָצוּד וּלְרַמּוֹת אֶת אָבִיו בְּפִיו (רַשִׁ"י כה, כז)

הִקְשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים, מַה רָאָה רַשִׁ"י לְהוֹצִיא אֶת הַמִּלִּים "יוֹדֵעַ צַיִד" מִידֵי פְּשׁוּטָן (צַדַּת בַּעֲלֵי חַיִּים). וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּאִלּוּ הָיְתָה הַכַּוָּנָה לְצַיִד כִּפְשׁוּטוֹ, צָרִיךְ הָיָה הַכָּתוּב לְהַקְדִּים "אִישׁ שָׂדֶה" לְ"יוֹדֵעַ צַיִד", שֶׁהֲרֵי קוֹדֶם יוֹצֵא אָדָם לַשָּׂדֶה וְשָׁם עוֹסֵק בְּצַיִד. וּמִכָּךְ שֶׁנֶּאֱמַר "יוֹדֵעַ צַיִד" תְּחִלָּה, מוּבָן שֶׁהַכַּוָּנָה לְ'צִידָה' הַמִּתְרַחֶשֶׁת בַּבַּיִת, לִפְנֵי הֲיָצִיאָה לַשָּׂדֶה; וְלָכֵן מְפָרֵשׁ שֶׁעֵשָׂו הָיָה 'צָד' וּמְרַמֶּה אֶת יִצְחָק בְּפִיו.

(לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת כְּרַךְ כה עמ' 116)

(כח) **וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת־יַעֲקֹב:**

כח **וְרִחֵם יִצְחָק יָת עֵשָׂו אֲרֵי מְצֵידֵהּ הֲוָה אָכִיל וְרִבְקָה רְחֵימַת יָת יַעֲקֹב:**

רש"י ◄ **בְּפִיו •** כְּתַרְגּוּמוֹ: בְּפִיו שֶׁל יִצְחָק. וּמִדְּרָשׁוֹ: בְּפִיו שֶׁל עֵשָׂו, שֶׁהָיָה צָד אוֹתוֹ וּמְרַמֵּהוּ בִּדְבָרָיו**.**

(כט) **וַיָּזֵד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיֵף:**

כט **וּבַשִּׁיל יַעֲקֹב תַּבְשִׁילָא וַאֲתָא (נ"א וְעַל) עֵשָׂו מִן חַקְלָא וְהוּא מְשַׁלְּהֵי:**

רש"י ◄ **וַיָּזֵד •** לְשׁוֹן בִּשּׁוּל, כְּתַרְגּוּמוֹ**. וְהוּא עָיֵף •** (ב"ר) בִּרְצִיחָה, כְּמָה דְּתֵימָא: (ירמיה ד) "כִּי עָיְפָה נַפְשִׁי לְהוֹרְגִים"**.**

(ל) **וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן־הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה כִּי עָיֵף אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ אֱדוֹם:**

ל **וַאֲמַר עֵשָׂו לְיַעֲקֹב אַטְעִמְנִי כְּעַן מִן סְמוֹקָא סְמוֹקָא הָדֵין אֲרֵי מְשַׁלְּהֵי אָנָא עַל כֵּן קְרָא שְׁמֵהּ אֱדוֹם:**

רש"י ◄ **הַלְעִיטֵנִי •** אֶפְתַּח פִּי וּשְׁפֹךְ הַרְבֵּה לְתוֹכוֹ, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ: 'אֵין אוֹבְסִין אֶת הַגָּמָל, אֲבָל מַלְעִיטִין אוֹתוֹ'**. מִן־הָאָדֹם הָאָדֹם •** עֲדָשִׁים אֲדֻמּוֹת, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם מֵת אַבְרָהָם, שֶׁלֹּא יִרְאֶה אֶת עֵשָׂו בֶּן בְּנוֹ, יוֹצֵא לְתַרְבּוּת רָעָה, וְאֵין זוֹ שֵׁבָה טוֹבָה שֶׁהִבְטִיחוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. לְפִיכָךְ קִצֵּר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא חָמֵשׁ שָׁנִים מִשְּׁנוֹתָיו, שֶׁיִּצְחָק חַי ק"פ שָׁנָה, וְזֶה קע"ה שָׁנָה, וּבִשֵּׁל יַעֲקֹב עֲדָשִׁים לְהַבְרוֹת אֶת הָאֵבֶל. וְלָמָּה עֲדָשִׁים? שֶׁדּוֹמוֹת לְגַלְגַּל, שֶׁהָאֲבֵלוּת גַּלְגַּל הַחוֹזֵר בָּעוֹלָם**.** (וְעוֹד, מָה עֲדָשִׁים אֵין לָהֶם פֶּה, כָּךְ הָאֵבֶל אֵין לוֹ פֶּה, שֶׁאָסוּר לְדַבֵּר, וּלְפִיכָךְ הַמִּנְהָג לְהַבְרוֹת אֶת הָאֵבֶל בִּתְחִלַּת מַאֲכָלוֹ בֵּיצִים, שֶׁהֵם עֲגֻלִּים וְאֵין לָהֶם פֶּה, כָּךְ אֵבֶל אֵין לוֹ פֶּה, כִּדְאַמְרִינָן בְּמוֹעֵד קָטָן: אֵבֶל, כָּל ג' יָמִים הָרִאשׁוֹנִים אֵינוֹ מֵשִׁיב שָׁלוֹם לְכָל אָדָם, וְכָל־שֶׁכֵּן שֶׁאֵינוֹ שׁוֹאֵל בַּתְּחִלָּה. מִג' וְעַד ז', מֵשִׁיב וְאֵינוֹ שׁוֹאֵל וְכוּ', בְּרַשִׁ"י יָשָׁן)**.**

(לא) **וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְּרָה כַיּוֹם אֶת־בְּכֹרָתְךָ לִי:**

לא **וַאֲמַר יַעֲקֹב זַבִּין כְּיוֹם דִּלְהֵין יָת בְּכֵרוּתָךְ לִי:**

רש"י ◄ **מִכְּרָה כַיּוֹם •** כְּתַרְגּוּמוֹ "כְּיוֹם דִּלְהֵין", כַּיּוֹם, שֶׁהוּא בָּרוּר, כָּךְ מְכוֹר לִי מְכִירָה בְּרוּרָה**. בְּכֹרָתְךָ •** לְפִי שֶׁהָעֲבוֹדָה בִּבְכוֹרוֹת, אָמַר יַעֲקֹב: 'אֵין רָשָׁע זֶה כְּדַאי שֶׁיַּקְרִיב לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא'**.**

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

גַּם עֵשָׂו אִישׁ שָׂדֶה. וְיַעֲקֹב יוֹשֵׁב אֹהָלִים. וְיִתָּכֵן לִהְיוֹת פֵּרוּשׁוֹ כְּמוֹ יוֹשֵׁב אֹהֶל וּמִקְנֶה: תורה כח

כח) כִּי צַיִד בְּפִיו. הָיָה מֵבִיא צַיִד בְּפִיו: תורה כט

כט) וְהוּא עָיֵף. כְּטַעַם בְּאֶרֶץ עֲיֵפָה רָעֵב וְצָמֵא: תורה ל

ל) הַלְעִיטֵנִי. אֵין לוֹ חָבֵר, וְהַטַּעַם הַאֲכִילֵנִי: וְטַעַם נָזִיד. תַּבְשִׁיל. רַק וַיָּזֵד. מֵהַשְּׁנַיִם הַנָּחִים. וְהֵם שְׁנֵי שָׁרָשִׁים וְהַפֵּרוּשׁ אֶחָד. וְכֵן לֹא יָדוֹן רוּחִי עִם נְדָנָהּ: תורה לא

לא) מִכְּרָה. בְּחִירֵק כְּמוֹ שִׁלְחָה הַנַּעַר. שִׁכְבָה עִמִּי. וְהַבְּכוֹרָה שֶׁיִּקַּח פִּי שְׁנַיִם בְּמָמוֹן אָבִיו. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁ לַבְּכוֹר לְעוֹלָם מַעֲלָה עַל הַצָּעִיר, לָקוּם מִפָּנָיו וּלְשָׁרְתוֹ כְּבֵן לָאָב: תורה לב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(לב) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלָמָּה־זֶּה לִי בְּכֹרָה׃

לב וַאֲמַר עֵשָׂו הָא אֲנָא אָזֵל לִמְמָת וּלְמָה דְּנָן לִי בְּכֹרוּתָא׃

רש"י ◄ הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת • (מְתֻגּוֹדֶדֶת וְהוֹלֶכֶת הִיא הַבְּכוֹרָה, שֶׁלֹּא תְּהֵא כָּל עֵת הֶעֱבוֹדָה בִּבְכוֹרוֹת כִּי שֵׁבֶט לֵוִי יִטֹּל אוֹתָהּ, וְעוֹד) אָמַר עֵשָׂו: 'מַה טִּיבָהּ שֶׁל עֲבוֹדָה זוֹ? אָמַר לוֹ: 'כַּמָּה אַזְהָרוֹת וְעֲנָשִׁין וּמִיתוֹת תְּלוּיִין בָּהּ', כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ: (סנהדרין סג) 'אֵלּוּ הֵן שֶׁבְּמִיתָה: שְׁתוּיֵי יַיִן וּפְרוּעֵי רֹאשׁ', אָמַר: 'אֲנִי הוֹלֵךְ לָמוּת עַל־יָדָהּ, אִם־כֵּן מַה חֵפֶץ לִי בָּהּ'?.

(לג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִּי כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֹרָתוֹ לְיַעֲקֹב׃

לג וַאֲמַר יַעֲקֹב קַיֵּם לִי כְּיוֹם דִּלְהֵן וְקַיֵּים לֵהּ וְזַבִּין יָת בְּכֹרוּתֵהּ לְיַעֲקֹב׃

(לד) וְיַעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת־הַבְּכֹרָה׃

לד וְיַעֲקֹב יְהַב לְעֵשָׂו לְחֵם וּתְבִשִׁיל דְּטְלוּפְחִין וַאֲכַל וּשְׁתִי וְקָם וַאֲזַל וְשָׁט עֵשָׂו יָת בְּכֹרוּתָא׃

רש"י ◄ וַיִּבֶז עֵשָׂו • הֵעִיד הַכָּתוּב עַל רִשְׁעוֹ, שֶׁבִּזָּה עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל מָקוֹם.

כו (א) וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה׃

א וַהֲוָה כַּפְנָא בְּאַרְעָא בַּר מִכַּפְנָא קַדְמָאָה דִּי הֲוָה בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם וַאֲזַל יִצְחָק לְוַת אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דִּפְלִשְׁתָּאֵי לִגְרָר׃

(ב) וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אַל־תֵּרֵד מִצְרַיְמָה שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ׃

ב וְאִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ וַאֲמַר לָא תֵּחוֹת לְמִצְרָיִם שְׁרֵי בְּאַרְעָא דִּי אֵימַר לָךְ׃

רש"י ◄ אַל־תֵּרֵד מִצְרָיְמָה • שֶׁהָיָה דַּעְתּוֹ לָרֶדֶת לְמִצְרַיִם כְּמוֹ שֶׁיָּרַד אָבִיו בִּימֵי הָרָעָב, אָמַר לוֹ: "אַל־תֵּרֵד מִצְרָיְמָה", שֶׁאַתָּה 'עוֹלָה תְּמִימָה' וְאֵין חוּצָה־לָאָרֶץ כְּדַאי לְךָ.

~ נקודות משיחות קודש ~

שֶׁאַתָּה עוֹלָה תְּמִימָה, וְאֵין חוּצָה לָאָרֶץ כְּדַאי לְךָ (רש"י כו, ב) בְּרַשִׁ"י מַדְגֵּשׁ הַחִסָּרוֹן שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ, וְאִלּוּ בַּמִּדְרָשׁ מַדְגֵּשֶׁת מַעֲלַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (שֶׁהִיא דּוֹמָה לְמָקוֹם הַמִּקְדָּשׁ): "מָה עוֹלָה, אִם יָצָאת חוּץ לַקְּלָעִים, נִפְסְלָה, אַף אָתָּ, אִם יָצָאתָ חוּץ לָאָרֶץ, נִפְסַלְתָּ". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַמִּדְרָשׁ סָבוּר שֶׁעַל־יְדֵי הַבְּטָחַת הָאָרֶץ קָנָה אוֹתָהּ אַבְרָהָם בְּפֹעַל, וּכְבָר אָז הָיְתָה שׁוֹנָה וּמְיֻחֶדֶת; וְלָכֵן

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לב) וְטַעַם הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת. שֶׁבְּכָל יוֹם וָיוֹם הוּא מִסְתַּכֵּן בְּעַצְמוֹ כַּאֲשֶׁר יֵצֵא לָצוּד, שֶׁמָּא יַהַרְגוּהוּ הַחַיּוֹת. וְיִתְּכֵן שֶׁיָּמוּת קֹדֶם אָבִיו: תורה לג

לד) וַיִּבֶז עֵשָׂו. גַּם זֹאת הַבְּכוֹרָה בַּעֲבוּר שֶׁרָאָה שֶׁאֵין לְאָבִיו עֹשֶׁר. וְרַבִּים יִתְמְהוּ כִּי עָזַב לוֹ אַבְרָהָם מָמוֹן רַב, וּכְאִלּוּ לֹא רָאוּ בִּימֵיהֶם עָשִׁיר גָּדוֹל בִּנְעוּרָיו וּבָא לִידֵי עֹנִי בִּזְקוּנָיו. וְהָעֵד שֶׁהָיָה יִצְחָק אָבִיו אוֹהֵב אֶת עֵשָׂו בַּעֲבוּר צָרְכּוֹ. וְאִלּוּ הָיָה הַלֶּחֶם רַב בְּבֵית אָבִיו וְהוּא נִכְבָּד בְּעֵינָיו, לֹא מָכַר בְּכוֹרָתוֹ בַּעֲבוּר נָזִיד. וְאִם הָיָה אָבִיו אוֹכֵל בְּכָל יוֹם מַטְעַמִּים, מַה טַּעַם אָמַר הָבִיאָה לִי צַיִד. וְלָמָּה לֹא הָיָה לְיַעֲקֹב בְּגָדִים חֲמוּדוֹת. וְלָמָּה לֹא נָתְנָה לוֹ אִמּוֹ כֶּסֶף וְזָהָב בַּדֶּרֶךְ, שֶׁהוּא אוֹמֵר וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכוֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ. וְלָמָּה לֹא שָׁלְחָה אֵלָיו הוֹן וְהִיא אוֹהֶבֶת אוֹתוֹ, כִּי הֵצַרְךָ לִשְׁמֹר הַצֹּאן. וְהַפָּסוּק שֶׁאָמַר וַיִּגְדַּל הָאִישׁ, קֹדֶם זִקְנוּתוֹ. וְעִוְרֵי לֵב יַחְשְׁבוּ כִּי הָעֹשֶׁר מַעֲלָה לַצַּדִּיקִים, וְהִנֵּה אֵלֶּיהוּ יוֹכִיחַ. וְעוֹד יִשְׁאָלוּ לָמָּה חִסֵּר הַשֵּׁם מִמּוֹן לְיִצְחָק. אוּלַי יוֹדִיעוּנוּ לָמָּה חִסֵּר מְאוֹר עֵינָיו. וְאַל יִדְחוּנוּ בְּקָנָה שֶׁל דֶּרֶשׁ. כִּי יֵשׁ לוֹ סוֹד וְאֵין לָנוּ לְחַפֵּשׂ כִּי עָמְקוּ מַחְשְׁבוֹת הַשֵּׁם וְאֵין כֹּחַ בְּדַעַת הָאָדָם לַהֲבִינָם. וְכֵן אֲחֵרִים אָמְרוּ, הִנֵּה צֹאן יֵשׁ לוֹ, כִּי רִבְקָה אָמְרָה לוֹ לֵךְ נָא אֶל הַצֹּאן, וְיִתְּכֵן שֶׁנִּשְׁאַר לוֹ מִקְּנֵה מְעַט. גַּם נָכוֹן הוּא לִהְיוֹת פֵּרוּשׁ לֵךְ נָא אֶל הַצֹּאן, אֶל מְקוֹם הַצֹּאן שֶׁהֵן נִמְכָּרוֹת: תורה א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מַדְגִּישׁ אֶת מַעֲלָתָהּ. אֲבָל לְדַעַת רַשִׁ"י לֹא הָיְתָה עֲדַיִן קְנוּיָה לְאַבְרָהָם בְּפֹעַל, וְהִיא הָיְתָה אֶרֶץ כְּמוֹ כָּל הָאֲרָצוֹת; וְלָכֵן מַדְגִּישׁ רַק אֶת הַחִסָּרוֹן שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ. וּמַהוּ חִסָּרוֹן זֶה - כָּתַב רַשִׁ"י לְעֵיל (חיי שרה כד, ז): בְּחוּץ לָאָרֶץ לֹא הָיוּ בָּאֵי עוֹלָם מַכִּירִים בַּה', וּשְׁמוֹ לֹא הָיָה רָגִיל בָּאָרֶץ.

(לקוטי שיחות כרך טו עמ' 201)

(ג) גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמְּךָ וַאֲבָרֲכֶךָּ כִּי־לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ:

ג דּוּר בְּאַרְעָא הָדָא וִיהֵי מֵימְרִי בְּסַעְדָּךְ וְאֵבָרְכִנָּךְ אֲרֵי לָךְ וּלְבְנָךְ אֶתֵּן יָת כָּל אַרְעָתָא הָאִלֵּין וְאָקֵם יָת קְיָמָא דִּי קַיֵּמִית לְאַבְרָהָם אֲבוּךְ:

רש"י◄ הָאֵל • כְּמוֹ "הָאֵלֶּה".

(ד) וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ אֵת כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:

ד וְאַסְגֵּי יָת בְּנָךְ סַגִּיאִין כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וְאֶתֵּן לִבְנָךְ יָת כָּל אַרְעָתָא הָאִלֵּין וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִיל בְּנָךְ כֹּל עַמְמֵי אַרְעָא:

רש"י◄ וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ • אָדָם אוֹמֵר לִבְנוֹ: יְהִא זַרְעָךְ כְּזַרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק, וְכֵן בְּכָל הַמִּקְרָא, וְזֶה אָב לְכֻלָּן: "בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יְשִׂימְךָ וְגוֹ'", וְאַף לְעִנְיַן הַקְּלָלָה מָצִינוּ כֵּן: (במדבר ה) "וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה", שֶׁהַמְּקַלֵּל שׁוֹנְאוֹ, אוֹמֵר: 'תְּהֵא כִּפְלוֹנִית', וְכֵן: (ישעיה סה) "וְהִנַּחְתֶּם שִׁמְכֶם לִשְׁבוּעָה לִבְחִירַי", שֶׁהַנִּשְׁבָּע אוֹמֵר: 'אֱהֵא כִּפְלוֹנִי, אִם עָשִׂיתִי כָּךְ וְכָךְ'!.

(ה) עֵקֶב אֲשֶׁר־שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתֹרֹתָי:

ה חֲלַף דִּי קַבִּיל אַבְרָהָם בְּמֵימְרִי וּנְטַר מַטְּרַת מֵימְרִי פִּקּוּדַי קְיָמַי וְאוֹרָיָתִי:

רש"י◄ שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי • כְּשֶׁנִּסִּיתִי אוֹתוֹ. וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי • גְּזֵרוֹת לְהַרְחָקָה עַל אַזְהָרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, כְּגוֹן: שְׁנִיּוֹת לַעֲרָיוֹת וּשְׁבוּת לְשַׁבָּת (יבמות כא). מִצְוֹתַי • דְּבָרִים שֶׁאִלּוּ לֹא נִכְתְּבוּ, רְאוּיִין הֵן לְהִצְטַוּוֹת, כְּגוֹן: גָּזֵל וּשְׁפִיכוּת דָּמִים. חֻקּוֹתַי • דְּבָרִים שֶׁיֵּצֶר הָרַע וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִין עֲלֵיהֶם, כְּגוֹן: אֲכִילַת חֲזִיר וּלְבִישַׁת שַׁעַטְנֵז, שֶׁאֵין טַעַם בַּדָּבָר אֶלָּא גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ וְחֻקּוֹתָיו עַל עֲבָדָיו. וְתֹרֹתָי • לְהָבִיא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי (ב"ר).

~ יום שני כ"ז מרחשון ~

(ו) וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר:

ו וִיתֵב יִצְחָק בִּגְרָר:

(ז) וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֲחֹתִי הִוא כִּי יָרֵא לֵאמֹר אִשְׁתִּי פֶּן־יַהַרְגֻנִי אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם עַל־רִבְקָה כִּי־טוֹבַת מַרְאֶה הִוא:

ז וּשְׁאִילוּ אֲנָשֵׁי אַתְרָא (עַל עֵיסַק) לְאִתְּתֵהּ וַאֲמַר אֲחָתִי הִיא אֲרֵי דְּחִיל לְמֵימַר אִתְּתִי דִּלְמָא יִקְטְלֻנַנִי אֲנָשֵׁי אַתְרָא עַל רִבְקָה אֲרֵי שַׁפִּירַת חֵיזוּ הִיא:

רש"י◄ לְאִשְׁתּוֹ • עַל אִשְׁתּוֹ, כְּמוֹ: (לעיל כ) "אִמְרִי־לִי אָחִי הוּא".

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ה) וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי. שֵׁם כְּלָל כָּל מַה שֶּׁהוּא חַיָּב לִשְׁמֹר מִמִּצְוֹת וְחֻקִּים וְתוֹרוֹת. וְיִתָּכֵן הַמִּצְוֹת לָךְ לְךָ, גַּם קַח נָא אֶת בִּנְךָ: **וְהַחֻקִּים.** הֵם חֻקּוֹת הַשֵּׁם שֶׁיֵּלֵךְ הָאָדָם אַחֲרֵי מַעֲשָׂיו, כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ בְּפָרָשַׁת שַׁעַטְנֵז. וְאֵלֶּה הַחֻקּוֹת נְטוּעוֹת בַּלֵּב. וְהַתּוֹרָה שֶׁמֵּל עַצְמוֹ וּבָנָיו וַעֲבָדָיו. וּבְפָסוּק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲבָאֲרֵם הֵיטֵב: תורה ו

ו) **וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר.** עָשָׂה כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ הַשֵּׁם: תורה ז

ז) **לְאִשְׁתּוֹ.** בַּעֲבוּר אִשְׁתּוֹ, כְּמוֹ פֶּן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ח) **וַיְהִי כִּי אָרְכוּ־לוֹ שָׁם הַיָּמִים וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הַחַלּוֹן וַיַּרְא וְהִנֵּה יִצְחָק מְצַחֵק אֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ:**

ח וַהֲוָה כַּד סְגִיאוּ לֵהּ תַּמָּן יוֹמַיָּא וְאִסְתְּכִי אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דִּפְלִשְׁתָּאֵי מִן חֲרַכָּא וַחְזָא וְהָא יִצְחָק מְחַיֵּךְ עִם רִבְקָה אִתְּתֵהּ:

רש"י◄ **כִּי־אָרְכוּ** • אָמַר: 'מֵעַתָּה אֵין לִי לְדָאֹג, מֵאַחַר שֶׁלֹּא אֲנָסוּהָ עַד עַכְשָׁו', וְלֹא נִזְהַר לִהְיוֹת נִשְׁמָר. **וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ וְגוֹ'** • שֶׁרָאָהוּ מְשַׂמֵּשׁ מִטָּתוֹ.

(ט) **וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר אַךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִוא וְאֵיךְ אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי אָמַרְתִּי פֶּן־אָמוּת עָלֶיהָ:**

ט וּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַאֲמַר בְּרַם הָא אִתְּתָךְ הִיא וְאֵכְדֵין אֲמַרְתָּ אֲחָתִי הִיא וַאֲמַר לֵהּ יִצְחָק אֲרֵי אֲמָרִית דִּלְמָא אֵימוּת עֲלַהּ:

(י) **וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ כִּמְעַט שָׁכַב אַחַד הָעָם אֶת־אִשְׁתֶּךָ וְהֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם:**

י וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ מָה דָּא עֲבַדְתָּ לָנָא כִּזְעֵר פּוֹן שָׁכִיב דִּמְיָחֵד בְּעַמָּא עִם אִתְּתָךְ וְאַיְתֵיתָא עֲלָנָא חוֹבָא:

רש"י◄ **אַחַד הָעָם** • הַמְיֻחָד בָּעָם, זֶה הַמֶּלֶךְ. **וְהֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם** • אִם שָׁכַב, כְּבָר הֵבֵאתָ אָשָׁם עָלֵינוּ.

(יא) **וַיְצַו אֲבִימֶלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר הַנֹּגֵעַ בָּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוּמָת:**

יא וּפַקִּיד אֲבִימֶלֶךְ יָת כָּל עַמָּא לְמֵימַר דְּיַנְזִיק בְּגַבְרָא הָדֵין וּבְאִתְּתֵהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל:

(יב) **וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה:**

יב וּזְרַע יִצְחָק בְּאַרְעָא הַהִיא וְאַשְׁכַּח בְּשַׁתָּא הַהִיא עַל חַד מְאָה בִּרְשַׁעֲרוֹהִי וּבָרְכֵהּ יְיָ:

רש"י◄ **בָּאָרֶץ הַהִוא** • אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ חֲשׁוּבָה כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַצְמָהּ, כְּאֶרֶץ שִׁבְעַת הַגּוֹיִם (ב"ר). **בַּשָּׁנָה הַהִוא** • אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ כְּתִקְנָהּ, שֶׁהָיְתָה שְׁנַת רְעָבוֹן (ב"ר). **בָּאָרֶץ הַהִוא בַּשָּׁנָה הַהִוא** • שְׁנֵיהֶם

~ נקודות משיחות קודש ~

מַדּוּעַ "חַס־וְשָׁלוֹם" לוֹמַר שֶׁיִּצְחָק זָרַע דָּגָן?

עַל הַפָּסוּק "וַיִּזְרַע יִצְחָק" (כו, יב) אִיתָא בְּפִרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר (רפל"ג) "וְכִי יִצְחָק זָרַע דָּגָן חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא לָקַח אֶת כָּל מַעֲשֵׂר מָמוֹנוֹ וְזָרַע צְדָקָה לַעֲנִיִּים".

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ, מַהוּ גּוֹדֶל הַפֶּלֶא בָּזֶה שֶׁיִּצְחָק זָרַע דָּגָן, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁאוֹמְרִים עַל זֶה "חַס־וְשָׁלוֹם"?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסֵפֶר הַתַּנְיָא (פכ"ג) עַל הָאָבוֹת הַקְּדוֹשִׁים שֶׁ"הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה, שֶׁכָּל אֵיבְרֵיהֶם הָיוּ קְדוֹשִׁים וּמוּבְדָּלִים מֵעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה . . כָּל יְמֵיהֶם".

וּבְסֵפֶר 'תּוֹרַת חַיִּים' (לכ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע) מְבָאֵר שֶׁמִּטַּעַם זֶה הָיוּ הָאָבוֹת רוֹעֵי צֹאן דַּוְקָא, כִּי "אֵין בְּעֵסֶק זֶה שׁוּם טִרְדָּא כְּלָל, וְכָל הַיּוֹם יוּכַל לִהְיוֹת פָּנוּי מִכָּל מַחֲשָׁבָה בִּלְתִּי לַה' לְבַדּוֹ". מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן "בַּעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה יֵשׁ טִרְדָּא וּדְאָגָה בַּחֲרִישָׁה וּזְרִיעָה וּקְצִירָה" (תורת חיים, ויחי קב, ב).

וְלָכֵן מַתְמִיהַּ בַּמִּדְרָשׁ "וְכִי יִצְחָק זָרַע דָּגָן חַס־וְשָׁלוֹם", וְהַיְינוּ, דְּהָאֵיךְ אֶפְשָׁר לִהְיוֹת שֶׁיִּצְחָק שֶׁהָיָה קָדוֹשׁ וּמוּבְדָּל מֵעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, הִתְעַסֵּק בְּ"זְרִיעָה וּקְצִירָה" חַס־וְשָׁלוֹם!

וְעַל זֶה מְתָרֵץ, שֶׁזְּרִיעַת יִצְחָק גַּם הִיא הָיְתָה "בִּלְתִּי לַה' לְבַדּוֹ", כִּי לֹא זָרַע "דָּגָן" כִּי־אִם "זָרַע צְדָקָה לַעֲנִיִּים", וְלָכֵן אֵין בִּזְרִיעָתוֹ אֶת הַדָּגָן עִנְיָן גַּשְׁמִי, אֶלָּא "רְצוֹן הָעֶלְיוֹן לְבַדּוֹ".

(על־פי 'לקוטי שיחות' חלק ה עמ' 47 - מתוך 'לקראת שבת')

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יאמְרוּ לִי: **כִּי יָרֵא.** פֹּעַל עָבָר. וְכֵן וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק. וְתֶחְסַר מִלַּת כִּי אָמַר פֶּן יַהַרְגֻנִי. וְכֵן כִּי הִפְרַנִי אֱלֹהִים: תורה ח

יב) מֵאָה שְׁעָרִים. בְּדִבְרֵי קַדְמוֹנֵינוּ זַ"ל שְׁעוּר כִּי מָצָא מֵאָה מִשְׁעוּר הַזֶּרַע. וְהוּא מִגְּזִירַת כִּי כְּמוֹ שְׁעֵר בְּנַפְשׁוֹ: תורה יג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לָמָּה? לוֹמַר שֶׁהָאָרֶץ קָשָׁה וְהַשָּׁנָה קָשָׁה. **מֵאָה שְׁעָרִים** • שֶׁאֲמָדוּהָ כַּמָּה רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת, וְעָשְׂתָה עַל אַחַת שֶׁאֲמָדוּהָ - מֵאָה. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: 'אֹמֶד זֶה, לְמַעֲשֵׂרוֹת הָיָה'.

~ יום שלישי כ"ח מרחשון ~

(יג) **וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְגָדֵל עַד כִּי־גָדַל מְאֹד:**

יג וּרְבָא גַּבְרָא וַאֲזַל אֲזִיל (נ"י סָגֵי) וְרָבֵי עַד דִּי רְבָא לַחֲדָא:

רש"י ◄ **כִּי־גָדַל מְאֹד** • שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: זֶבֶל פִּרְדוֹתָיו שֶׁל יִצְחָק, וְלֹא כַּסְפּוֹ וּזְהָבוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ (ב"ר).

(יד) **וַיְהִי־לוֹ מִקְנֵה־צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וַעֲבֻדָּה רַבָּה וַיְקַנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים:**

יד וַהֲוָה לֵהּ גֵּיתֵי עָנָא וְגֵיתֵי תּוֹרִין וּפָלְחָנָא (נ"י וַעֲבוּדָה) סַגְיָא וְקַנִּיאוּ בֵּהּ פְּלִשְׁתָּאֵי:

רש"י ◄ **וַעֲבֻדָּה רַבָּה** • פְּעֻלָּה רַבָּה, בִּלְשׁוֹן לַעַ"ז אוברוינ"א, "עֲבוֹדָה" מַשְׁמַע עֲבוֹדָה אַחַת, "עֲבֻדָּה" מַשְׁמַע פְּעֻלָּה רַבָּה.

(טו) **וְכָל־הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים וַיְמַלְּאוּם עָפָר:**

טו וְכָל בֵּירִין דִּי חָפְרוּ עַבְדֵי אֲבוּהִי בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם אֲבוּהִי טַמּוּנוּן פְּלִשְׁתָּאֵי וּמְלַאנוּן עַפְרָא:

רש"י ◄ **סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים** • מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ: 'תַּקָּלָה הֵם לָנוּ, מִפְּנֵי הַגְּיָסוֹת הַבָּאוֹת עָלֵינוּ'. 'טַמּוּנוּן פְּלִשְׁתָּאֵי' לְשׁוֹן סְתִימָה, וּבִלְשׁוֹן הַתַּלְמוּד: מְטַמְטֵם אֶת הַלֵּב.

~ נקודות משיחות קודש ~

מְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת שֶׁהָעִנְיָן דְּ"פְּלִשְׁתִּים" יָכוֹל לְהִשְׁתַּלְשֵׁל מֵהָעִנְיָן דְּ"פְּלִשְׁתִּים" דִּקְדוּשָׁה, וְזֹאת - לַמְרוֹת שֶׁפְּלִשְׁתִּים דִּקְדוּשָׁה הִיא בְּחִינָה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר, "הִתְגַּלּוּת הַשִּׂמְחָה בִּדְבֵיקוּת ה' בְּפִילוּשׁ וּבְגָלוּי וּבְהִתְרַחֲבוּת לְאֵין קֵץ", בְּאוֹפֶן דְּ"וְאֶתְהַלְּכָה בָּרְחָבָה", אַף־עַל־פִּי־כֵן בְּהֶעְדֵּר הַזְּהִירוּת כוּ' יָכוֹל לָבוֹא מִזֶּה שִׂמְחָה שֶׁל הוֹלְלוּת, בְּחִינַת פְּלִשְׁתִּים דְּ'לְעוּמַת־זֶה'. וְלָכֵן מָצִינוּ שֶׁהַבְּאֵרוֹת שֶׁחָפַר אַבְרָהָם, סְתָמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם, הַיְינוּ, שֶׁבְּהִסְתַּלְּקוּת הָאַהֲבָה דִּקְדוּשָׁה (בְּחִינַת אַבְרָהָם), יָכוֹל לִהְיוֹת יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים - בְּחִינַת הוֹלְלוּת וְשִׂמְחָה דִּקְלִיפָּה, וְהָעֵצָה לְזֶה - הַחֲפִירָה דְּיִצְחָק, מִדַּת הַיִּרְאָה, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שׁוֹלְלִים אֶת יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים כוּ'.

(שיחת שבת פרשת לך־לך, ח' מר־חשון ה'תשמ"ה)

(טז) **וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד:**

טז וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק אֲזֵל מֵעִמָּנָא אֲרֵי תְקֵפְתָּא מִנָּנָא לַחֲדָא:

(יז) **וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיִּחַן בְּנַחַל־גְּרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם:**

יז וַאֲזַל מִתַּמָּן יִצְחָק וּשְׁרָא בְּנַחֲלָא דִּגְרָר וִיתֵב תַּמָּן:

רש"י ◄ **בְּנַחַל־גְּרָר** • רָחוֹק מִן הָעִיר.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יג) וְגָדֵל. פֹּעַל עָבַר: תורה יד

יד) וַעֲבֻדָּה. עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת כְּמוֹ סְגוּלָה: תורה טו שֶׁיַּעַבְדוּהוּ. וְהוּא תֹּאַר הַשֵּׁם. אוֹ שֵׁם **טו)** בָּא סְמִיכוּת בְּאֵרוֹת עַל שְׁנֵי דְּרָכִים: תורה טז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יח) וַיָּשָׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר׀ אֶת־בְּאֵרֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו וַיְסַתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת אֲשֶׁר־קָרָא לָהֶן אָבִיו:

יח וְתָב יִצְחָק וְחָפַר יָת בֵּירֵי דְמַיָּא דִּי חָפְרוּ בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם אֲבוּהִי וְטַמּוּנוּן פְּלִשְׁתָּאֵי בָּתַר דְּמִית אַבְרָהָם וּקְרָא לְהֵן שְׁמָהָן כִּשְׁמָהָן דִּי הֲוָה קָרֵי לְהֵן אֲבוּהִי:

רש"י◄ וַיָּשָׁב וַיַּחְפֹּר • אֶת הַבְּאֵרוֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו וּפְלִשְׁתִּים סִתְּמוּם, וְקֹדֶם שֶׁנָּסַע יִצְחָק מִגְּרָר חָזַר וַחֲפָרָן.

(יט) וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי־יִצְחָק בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים:

יט וַחֲפָרוּ עַבְדֵי יִצְחָק בְּנַחֲלָא וְאַשְׁכָּחוּ תַמָּן בֵּירָא דְמַיִין נָבְעִין:

(כ) וַיָּרִיבוּ רֹעֵי גְרָר עִם־רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ:

כ וּנְצוֹ רַעֲוָתָא דִּגְרָר עִם רַעֲוָתָא דְיִצְחָק לְמֵימַר דִּי לָנָא מַיָּא וּקְרָא שְׁמָא דְּבֵירָא עִסְקָא אֲרֵי אִתְעַסִּיקוּ עִמֵּהּ:

רש"י◄ עֵשֶׂק • עַרְעוּר. כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ • נִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ עָלֶיהָ בִּמְרִיבָה וְעַרְעוּר.

(כא) וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיָּרִיבוּ גַּם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה:

כא וַחֲפָרוּ בֵּירָא אָחֳרִי וּנְצוֹ אַף עֲלַהּ וּקְרָא שְׁמַהּ שִׂטְנָה:

רש"י◄ שִׂטְנָה • נושמנ"ט בְּלַעַ"ז.

(כב) וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי עַתָּה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וּפָרִינוּ בָאָרֶץ:

כב וְאִסְתַּלַּק מִתַּמָּן וַחֲפַר בֵּירָא אָחֳרִי וְלָא נְצוֹ עֲלַהּ וּקְרָא שְׁמַהּ רְחֹבוֹת וַאֲמַר אֲרֵי כְעַן אַפְתֵּי יְיָ לָנָא וְנִיפּוּשׁ (נ"א וְיַפְשִׁנָּנָא) בְּאַרְעָא:

רש"י◄ וּפָרִינוּ בָאָרֶץ • כְּתַרְגּוּמוֹ: וְנִיפּוּשׁ בְּאַרְעָא.

~ יום רביעי כ"ט מרחשון ~

(כג) וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע:

כג וְאִסְתַּלַּק מִתַּמָּן בְּאֵר שָׁבַע:

(כד) וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ אַל־תִּירָא כִּי־אִתְּךָ אָנֹכִי וּבֵרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ בַּעֲבוּר אַבְרָהָם עַבְדִּי:

כד וְאִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ בְּלֵילְיָא הַהוּא וַאֲמַר אֲנָא אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם אֲבוּךְ לָא תִּדְחַל אֲרֵי בְּסַעְדָּךְ מֵימְרִי וַאֲבָרְכִנָּךְ וַאַסְגֵּי יָת בְּנָךְ בְּדִיל אַבְרָהָם עַבְדִּי:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יט) מַיִם חַיִּים. שֶׁהֵם נוֹבְעִים תָּמִיד: תורה כ

כ) עֵשֶׂק. יָדוּעַ בְּדִבְרֵי קַדְמוֹנֵינוּ, רַק בַּמִּקְרָא אֵין לוֹ רֵעַ: תורה כא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כה) וַיֶּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וַיֵּט־שָׁם אָהֳלוֹ וַיִּכְרוּ־שָׁם עַבְדֵי־יִצְחָק בְּאֵר׃

כה וּבְנָא תַמָּן מַדְבְּחָא וְצַלִּי בִּשְׁמָא דַיְיָ וּפְרַס תַּמָּן מַשְׁכְּנֵהּ וּכְרוּ תַמָּן עַבְדֵי יִצְחָק בֵּירָא׃

(כו) וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגְּרָר וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ׃

כו וַאֲבִימֶלֶךְ אֲזַל לְוָתֵהּ מִגְּרָר וְסִיעַת מְרַחֲמוֹהִי וּפִיכֹל רַב חֵילֵהּ׃

רש"י◄ **וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'וְסִיעַת מְרַחֲמוֹהִי', סִיעַת מְאוֹהֲבָיו. וְיֵשׁ פּוֹתְרִין מֵרֵעֵהוּ מ' מִיסוֹד הַתֵּבָה, כְּמוֹ: (שופטים יד) "שְׁלֹשִׁים מְרֵעִים" דְּשִׁמְשׁוֹן, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה תֵּבַת 'וַאֲחֻזַּת' דְּבוּקָה, אֲבָל אֵין 'דֶּרֶךְ אֶרֶץ' לְדַבֵּר עַל הַמַּלְכוּת כֵּן, סִיעַת אוֹהֲבָיו. שֶׁאִם כֵּן, כָּל סִיעַת אוֹהֲבָיו הוֹלִיךְ עִמּוֹ, וְלֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא סִיעָה אַחַת שֶׁל אוֹהֲבִים. לָכֵן יֵשׁ לְפָתְרוֹ כַּלָּשׁוֹן הָרִאשׁוֹן, וְאַל תִּתְמַהּ עַל תֵּי"ו שֶׁל 'אֲחֻזַּת', וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָהּ תֵּבָה סְמוּכָה, יֵשׁ דֻּגְמָתָהּ בַּמִּקְרָא: (תהלים ס) "עֶזְרַת מִצָּר". (ישעיה נא) "וּשְׁכֻרַת וְלֹא מִיָּיִן". **אֲחֻזַּת** • לְשׁוֹן קְבֻצָּה וַאֲגֻדָּה, שֶׁנֶּאֱחָזִין יַחַד.

(כז) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלָי וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי וַתְּשַׁלְּחוּנִי מֵאִתְּכֶם׃

כז וַאֲמַר לְהוֹן יִצְחָק מָה דֵּין אֲתֵיתוּן לְוָתִי וְאַתּוּן סְנֵיתוּן יָתִי וְשַׁלַּחְתּוּנִי מִלְּוָתְכוֹן׃

(כח) וַיֹּאמְרוּ רָאוֹ רָאִינוּ כִּי־הָיָה יְהוָה עִמָּךְ וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ׃

כח וַאֲמָרוּ מֶחֱזָא חֲזִינָא אֲרֵי הֲוָה מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדָּךְ וַאֲמַרְנָא תִּתְקַיַּם כְּעַן מוֹמָתָא דִּהֲוָה בֵּין אֲבָהָתָנָא בֵּינָנָא וּבֵינָךְ וְנִגְזַר קְיָם עִמָּךְ׃

רש"י◄ **רָאוֹ רָאִינוּ** • "רָאוֹ" בְּאָבִיךָ, "רָאִינוּ" בְּךָ. **תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ וְגוֹ'** • הָאָלָה אֲשֶׁר בֵּינוֹתֵינוּ מִימֵי אָבִיךָ, תְּהִי גַּם עַתָּה "בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ".

~ נקודות משיחות קודש ~

הָאָלָה אֲשֶׁר בֵּינוֹתֵינוּ מִימֵי אָבִיךָ, תְּהִי גַּם עַתָּה בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ (רַשִׁ"י כו, כח)

מַשְׁמַע, שֶׁמְּהַנֵּי (שֶׁמּוֹעִילָה) שְׁבוּעַת הָאָב עַל הַבָּנִים. וְכֵן מַשְׁמַע מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר (וירא כא, כג) "אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי" (וראה רש"י בראשית ד, טו). אֲבָל בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח (יג, יט) כָּתַב "הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ, הִשְׁבִּיעָם שֶׁיַּשְׁבִּיעוּ לִבְנֵיהֶם" - מַשְׁמַע שֶׁלֹּא מְהַנֵּי (שֶׁלֹּא מוֹעִילָה). וְכֵן הוּא עַל־פִּי הֲלָכָה: "וְאִי אֶפְשָׁר לְהַשְׁבִּיעַ הַנּוֹלָדִים לְאַחַר זְמַן" (שו"ע יו"ד סי' רכח סל"ה). וּרְאֵה 'גּוּר אַרְיֵה' בְּשַׁלַּח שָׁם. אַבַּרְבַּנֵאל וְרַמְבַּ"ן עַל הַפָּסוּק (נְצָבִים כט, יג) וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם וְגוֹ'.

(לקוטי שיחות כרך יט עמ' 267)

(כט) אִם־תַּעֲשֵׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא נְגַעֲנוּךָ וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמְּךָ רַק־טוֹב וַנְּשַׁלֵּחֲךָ בְּשָׁלוֹם אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ יְהוָה׃

כט אִם תַּעְבֵּד עִמָּנָא בִּישָׁא כְּמָא דִּי לָא אַנְזִיקְנָךְ וּכְמָא דִּי עַבַדְנָא עִמָּךְ לְחוּד טַב וַנְשַׁלְחִנָּךְ בִּשְׁלָם אַתְּ כְּעַן בְּרִיכָא דַיְיָ׃

רש"י◄ **לֹא נְגַעֲנוּךָ** • כְּשֶׁאָמַרְנוּ לְךָ: "לֵךְ מֵעִמָּנוּ". **אַתָּה** • גַּם אַתָּה (סִפְרִים אֲחֵרִים: עַתָּה) עֲשֵׂה לָנוּ כְּמוֹ כֵּן.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כה) וַיִּכְרוּ. חָפְרוּ. וְכֵן אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי. וְכֵן כִּי יִכְרֶה. כּוֹרֶה שַׁחַת: תורה כו **כח) בֵּינוֹתֵינוּ.** רַבּוּי אַחַר רַבּוּי: תורה כט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום חמישי ל׳ מרחשון ~

(ל) וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃

ל וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתְּיָא וַאֲכָלוּ וּשְׁתִיאוּ׃

(לא) וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיְשַׁלְּחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאִתּוֹ בְּשָׁלוֹם׃

לא וְאַקְדִּימוּ בְּצַפְרָא וְקַיְּימוּ גְּבַר לְאָחוּהִי וְשַׁלְּחִנּוּן יִצְחָק וַאֲזָלוּ מִלְוָתֵהּ בִּשְׁלָם׃

(לב) וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל־אֹדֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפָרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מָצָאנוּ מָיִם׃

לב וַהֲוָה בְּיוֹמָא הַהוּא וַאֲתוֹ עַבְדֵי יִצְחָק וְחַוִּיאוּ לֵהּ עַל עֵיסַק בֵּירָא דִּי חֲפָרוּ וַאֲמָרוּ לֵהּ אַשְׁכַּחְנָא מַיָּא׃

(לג) וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה עַל־כֵּן שֵׁם־הָעִיר בְּאֵר שֶׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃

לג וּקְרָא יָתַהּ שִׁבְעָה עַל כֵּן שְׁמָא דְקַרְתָּא בֵּאֹרָא דְשֶׁבַע (נ״ל בְּאֵר שֶׁבַע) עַד יוֹמָא הָדֵין׃

רש״י◄ שִׁבְעָה • עַל שֵׁם הַבְּרִית.

(לד) וַיְהִי עֵשָׂו בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת־יְהוּדִית בַּת־בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת־בָּשְׂמַת בַּת־אֵילֹן הַחִתִּי׃

לד וַהֲוָה עֵשָׂו בַּר אַרְבְּעִין שְׁנִין וּנְסִיב אִתְּתָא יָת יְהוּדִית בַּת בְּאֵרִי חִתָּאָה וְיָת בָּשְׂמַת בַּת אֵילוֹן חִתָּאָה׃

רש״י◄ בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה • עֵשָׂו הָיָה נִמְשָׁל לַחֲזִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פ) ״יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר״, הַחֲזִיר הַזֶּה כְּשֶׁהוּא שׁוֹכֵב פּוֹשֵׁט טְלָפָיו, לוֹמַר: ׳רְאוּ שֶׁאֲנִי טָהוֹר׳, כָּךְ אֵלּוּ גּוֹזְלִים וְחוֹמְסִים וּמַרְאִים עַצְמָם כְּשֵׁרִים. כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה, הָיָה עֵשָׂו צָד נָשִׁים מִתַּחַת יַד בַּעֲלֵיהֶן וּמְעַנֶּה אוֹתָן. כְּשֶׁהָיָה בֶּן אַרְבָּעִים, אָמַר: ׳אַבָּא בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה נָשָׂא אִשָּׁה, אַף אֲנִי כֵּן׳.

(לה) וַתְּהִיֶן מֹרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה׃

לה וַהֲוָאָה מְסָרְבָן וּמְרַגְּזָן עַל מֵימַר יִצְחָק וְרִבְקָה׃

רש״י◄ מֹרַת רוּחַ • לְשׁוֹן הַמְרָאַת רוּחַ, כְּמוֹ: (דברים ט) ״מַמְרִים הֱיִיתֶם״, כָּל מַעֲשֵׂיהֶן הָיוּ לְהַכְעִיס וּלְעַצְבוֹן. לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה • שֶׁהָיוּ עוֹבְדוֹת עֲבוֹדַת אֱלִילִים (ב״ר).

כז (א) וַיְהִי כִּי־זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת־עֵשָׂו ׀ בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי׃

א וַהֲוָה כַּד סִיב יִצְחָק וְכָהֲיָא עֵינוֹהִי מִלְּמֶחֱזֵי וּקְרָא יָת עֵשָׂו בְּרֵהּ רַבָּא וַאֲמַר לֵהּ בְּרִי וַאֲמַר לֵהּ הָא אָנָא׃

רש״י◄ וַתִּכְהֶיָן • בַּעֲשָׁנָן שֶׁל אֵלּוּ (שֶׁהָיוּ מְעַשְּׁנוֹת וּמַקְטִירוֹת לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים). דָּבָר אַחֵר: כְּשֶׁנֶּעֱקַד עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה אָבִיו רוֹצֶה לְשָׁחֲטוֹ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִפְתְּחוּ הַשָּׁמַיִם וְרָאוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וְהָיוּ בּוֹכִים, וְיָרְדוּ דִּמְעוֹתֵיהֶם וְנָפְלוּ עַל עֵינָיו. לְפִיכָךְ, כָּהוּ עֵינָיו. דָּבָר אַחֵר: כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל יַעֲקֹב אֶת הַבְּרָכוֹת.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לג) **בְּאֵר שֶׁבַע.** נִקְרָא כֵּן עַל ב׳ דְּבָרִים. אוֹ הִיא עִיר אַחֶרֶת: תורה לד לד) **יְהוּדִית.** שֵׁם וְלֹא הוֹלִיד מִמֶּנָּה: **וּבָשְׂמַת.** הִיא עָדָה, וְיֵשׁ לָהּ ב׳ שֵׁמוֹת. וּבַמִּקְרָא נִמְצָאִין לְמֵאוֹת כֵּן: תורה לה לה) **מֹרַת רוּחַ.** כָּל אַחַת מֵהֶן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים מִלְּשׁוֹן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. וְעַל דַּעְתִּי שֶׁהוּא מִגְּזֵרַת מָרָה כְּלַעֲנָה, כְּטַעַם מְרִירוּת נֶפֶשׁ. וְכֵן כָּתוּב כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן. וְנִכְתְּבָה זוֹ הַפָּרָשָׁה שֶׁיִּשְׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבְּנוֹת כְּנַעַן: תורה א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל יַעֲקֹב אֶת הַבְּרָכוֹת (רש״י כז, א) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ הָיָה הַקָּבָּ״ה צָרִיךְ לְהַכְהוֹת אֶת עֵינָיו שֶׁל יִצְחָק, וַהֲרֵי הָיָה יָכוֹל לְגַלּוֹת לוֹ שֶׁעֵשָׂו רָשָׁע. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלֹּא רָצָה הַקָּבָּ״ה לְדַבֵּר לְשׁוֹן־הָרַע עַל עֵשָׂו. וְהַגַּע בְּעַצְמְךָ: אִם עַל עֵשָׂו הָרָשָׁע נִמְנַע הַקָּבָּ״ה מִלְּדַבֵּר סָרָה (אַף שֶׁכְּתוֹצָאָה מִכָּךְ הָיָה יִצְחָק כָּלוּא בַּבַּיִת וְהָיָה כְּמֵת בְּמֶשֶׁךְ חֲמִשִּׁים וְשֵׁבַע שָׁנִים), עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁיֵּשׁ לְהִתְרַחֵק בְּיוֹתֵר מִכָּל דִּבּוּר שֶׁל לְשׁוֹן־הָרַע עַל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל!

(לקוטי שיחות כרך טו עמ׳ 215)

(ב) וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי:

ב וַאֲמַר הָא כְּעַן סִיבִית לֵית אֲנָא יְדַע יוֹמָא דְּאִימּוּת:

רש״י◄ **לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי.** אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: ׳אִם מַגִּיעַ אָדָם לְפֶרֶק אֲבוֹתָיו, יִדְאַג חָמֵשׁ שָׁנִים לִפְנֵיהֶם וְחָמֵשׁ שָׁנִים לְאַחַר כֵּן׳, וְיִצְחָק הָיָה בֶּן קכ״ג (כִּי יַעֲקֹב בֶּן ס״ג כְּשֶׁנִּתְבָּרֵךְ, דּוֹק בְּרַשׁ״י סוֹף הַסֵּדֶר), אָמַר: ׳שֶׁמָּא לְפֶרֶק אִמִּי אֲנִי מַגִּיעַ וְהִיא בַּת קכ״ז מֵתָה, וַהֲרֵינִי בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים סָמוּךְ לְפִרְקָהּ׳. לְפִיכָךְ: ״לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי״, שֶׁמָּא לְפֶרֶק אִמִּי, שֶׁמָּא לְפֶרֶק אַבָּא.

~ נקודות משיחות קודש ~

הַסִּיבָּה לַחֲשָׁשׁוֹ שֶׁל יִצְחָק שֶׁהוּא יִחְיֶה חָמֵשׁ שָׁנִים פָּחוֹת מִ״פֶּרֶק אִמּוֹ״ – הַגִּיל הַנָּמוּךְ בְּיוֹתֵר לְפִי הַטֶּבַע (וְעוֹד: גַּם בְּ״פֶּרֶק אִמּוֹ״ הֶחְשִׁיב יִצְחָק רַק אֶת מֵאָה עֶשְׂרִים וְשֶׁבַע הַשָּׁנִים שֶׁהִיא חָיְתָה לְמַעֲשֶׂה, לְלֹא הִתְחַשְּׁבוּת בְּכַךְ שֶׁחַיֶּיהָ הִתְקַצְּרוּ, כִּי עֵקֶב הָעֲקֵידָה ״פָּרְחָה נִשְׁמָתָהּ״) – הִיא, הֱיוֹת יִצְחָק בְּדַרְגָּה שֶׁל קַו הַגְּבוּרָה. וְלָכֵן הוּא הִבִּיט עַל כָּל הָעִנְיָנִים וּמָדַד אוֹתָם לְפִי מִדַּת הַגְּבוּרָה.

כַּךְ הָיָה נוֹהֲגוֹ שֶׁל יִצְחָק רַק כְּלַפֵּי עַצְמוֹ, אֲבָל כַּאֲשֶׁר הוּא בֵּרֵךְ אֶת הַזּוֹתֶלֶת, הָיְתָה בִּרְכָתוֹ בְּאוֹפֶן הַנַּעֲלֶה בְּיוֹתֵר שֶׁל הֵיפֻּךְ הַגְּבוּרָה וְהַצִּמְצוּם: הִיא כָּלְלָה הֵן אֶת הָעִנְיָנִים שֶׁל ״שָׁמַיִם״, וְהֵן אֶת הָעִנְיָנִים שֶׁל ״אֶרֶץ״, וְאַף בָּהֶם עַצְמָם הוּא כָּלַל ״מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ״ – בְּרָכוֹת הַנַּעֲלוֹת אַף מִבִּרְכַּת יַעֲקֹב לְבָנָיו וּמִבִּרְכַּת מֹשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל.

וְזוֹהִי הַהוֹרָאָה לַעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל כָּל יְהוּדִי, אֲשֶׁר יִצְחָק הוּא אֶחָד מֵאֲבוֹתָיו, וְיֵשׁ בּוֹ עִנְיָנִים מִשֶּׁל יִצְחָק: גַּם כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי נוֹהֵג לְפִי קַו הַגְּבוּרָה, וּלְפִיכָךְ הוּא מַחְמִיר וְכַדּוֹמֶה, צָרִיךְ הוּא לִנְהוֹג כָּךְ רַק כְּלַפֵּי עַצְמוֹ. אַךְ כַּאֲשֶׁר נוֹגֵעַ הַדָּבָר לִיְהוּדִי אַחֵר, עָלָיו לִנְהוֹג לְפִי קַו הַחֶסֶד, לְהִתְקָרֵב אֵלָיו בְּמִדַּת הַטּוֹב, וּלְהַשְׁפִּיעַ עָלָיו רוֹב טוֹבָה בְּיַד רְחָבָה, לְלֹא צִמְצוּמִים וְהִגְבָּלוֹת, עַד לְמִדָּה הַמֻּרְבֵּית – ״מִטַּל הַשָּׁמַיִם״ וּ״מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ״.

(על־פי לקוטי־שיחות כרך טו, פרשת תולדות)

(ג) וְעַתָּה שָׂא־נָא כֵלֶיךָ תֶּלְיְךָ וְקַשְׁתֶּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִי צָיִד:

ג וּכְעַן סַב כְּעַן זֵינָךְ סַיְפָךְ וְקַשְׁתָּךְ וּפוּק לְחַקְלָא וְצוּד לִי צֵידָא:

רש״י◄ **תֶּלְיְךָ.** חַרְבְּךָ, שֶׁדֶּרֶךְ לִתְלוֹתָהּ. **שָׂא־נָא.** לְשׁוֹן הַשְׁחָזָה, כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ: (ביצה כח) ׳אֵין מַשְׁחִיזִין אֶת הַסַּכִּין, אֲבָל מְשִׂיאָהּ עַל גַּבֵּי חֲבֵרְתָּהּ׳. חַדֵּד סַכִּינְךָ וּשְׁחֹט יָפֶה, שֶׁלֹּא תַּאֲכִילֵנִי נְבֵלָה (ב״ר). **וְצוּדָה לִי.** מִן הַהֶפְקֵר וְלֹא מִן הַגָּזֵל.

(ד) וַעֲשֵׂה־לִּי מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי וְהָבִיאָה לִּי וְאֹכֵלָה בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי בְּטֶרֶם אָמוּת:

ד וְעִבֵּיד לִי תַּבְשִׁילִין כְּמָא דְּרַחֲמִימִת וְאָעֵל לִי וְאֵיכוּל בְּדִיל דִּי תְּבָרֵכְנֵךְ נַפְשִׁי עַד לָא אֵימוּת:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) **הִנֵּה נָא.** כְּמוֹ עַתָּה: תורה ג
ג) **כֵלֶיךָ.** יִתְכֵּן הֱיוֹת שֵׁם כְּלָל. וְהַפְּרָט תֶּלְיְךָ וְקַשְׁתֶּךָ. וְתֶלְיְךָ הָאַשְׁפָּה הַתְּלוּיָה, שֶׁשָּׁם הַחִצִּים. אוֹ תֶּלְיְךָ כְּמוֹ חֶרֶב, וְיֶחְסַר וָא״ו מִן תֶּלְיְךָ. כְּאָדָם שֵׁת אֱנוֹשׁ: תורה ד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ה) וְרִבְקָה שֹׁמַעַת בְּדַבֵּר יִצְחָק אֶל־עֵשָׂו בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו הַשָּׂדֶה לָצוּד צַיִד לְהָבִיא׃

ה וְרִבְקָה שְׁמַעַת כַּד מַלִּיל יִצְחָק לְוַת עֵשָׂו בְּרֵהּ וַאֲזַל עֵשָׂו לְחַקְלָא לְמֵיצַד צֵידָא לְאַיְתָאָה׃

רש״י◄ לָצוּד צַיִד לְהָבִיא • מַהוּ ״לְהָבִיא״, אִם לֹא יִמְצָא צַיִד, יָבִיא מִן הַגָּזֵל.

(ו) וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל־יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת־אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל־עֵשָׂו אָחִיךָ לֵאמֹר׃

ו וְרִבְקָה אֲמָרַת לְוַת יַעֲקֹב בְּרֵהּ לְמֵימָר הָא שְׁמָעִית מִן אֲבוּךְ מְמַלֵּל עִם עֵשָׂו אַחוּךְ לְמֵימָר׃

(ז) הָבִיאָה לִּי צַיִד וַעֲשֵׂה־לִּי מַטְעַמִּים וְאֹכְלָה וַאֲבָרֶכְךָ לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי מוֹתִי׃

ז אֱתִי לִי צֵידָא וְעֲבֵיד לִי תַּבְשִׁילִין וְאֵיכוּל וֶאֱבָרְכִנָּךְ קֳדָם יְיָ קֳדָם מוֹתִי׃

רש״י◄ לִפְנֵי ה׳ • בִּרְשׁוּתוֹ, שֶׁיַּסִּכִּים עַל־יָדִי.

(ח) וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי לַאֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֹתָךְ׃

ח וּכְעַן בְּרִי קַבֵּל מִנִּי לְמָא דִּי אֲנָא מְפַקֵּד יָתָךְ׃

(ט) לֶךְ־נָא אֶל־הַצֹּאן וְקַח־לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים טֹבִים וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מַטְעַמִּים לְאָבִיךָ כַּאֲשֶׁר אָהֵב׃

ט אֲזֵיל כְּעַן לְוַת עָנָא וְסַב לִי מִתַּמָּן תְּרֵין גַּדְיֵי (בר) עִזִּין טָבָן וְאֶעְבֵּד יָתְהוֹן תַּבְשִׁילִין לְאָבוּךְ כְּמָא דִּי רְחֵם׃

רש״י◄ וְקַח־לִי • מִשֶּׁלִּי הֵם וְאֵינָם גָּזֵל, שֶׁכָּךְ כָּתַב לָהּ יִצְחָק בִּכְתֻבָּתָהּ: ׳לִטֹּל שְׁנֵי גְּדְיֵי עִזִּים בְּכָל יוֹם׳ (ב״ר). שְׁנֵי גְּדְיֵי עִזִּים • וְכִי שְׁנֵי גְּדְיֵי עִזִּים הָיָה מַאֲכָלוֹ שֶׁל יִצְחָק? אֶלָּא פֶּסַח הָיָה, הָאֶחָד הִקְרִיב לְפִסְחוֹ, וְהָאֶחָד עָשָׂה מַטְעַמִּים, בְּ׳פִרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר׳. כַּאֲשֶׁר אָהֵב • כִּי טַעַם הַגְּדִי כְּטַעַם הַצְּבִי.

(י) וְהֵבֵאתָ לְאָבִיךָ וְאָכָל בַּעֲבוּר אֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ׃

י וְתַיְתִי (נ״ י וְתָעֵל) לְאָבוּךְ וְיֵיכוּל בְּדִיל דִּיבָרְכִנָּךְ קֳדָם מוֹתֵהּ׃

(יא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־רִבְקָה אִמּוֹ הֵן עֵשָׂו אָחִי אִישׁ שָׂעִר וְאָנֹכִי אִישׁ חָלָק׃

יא וַאֲמַר יַעֲקֹב לְרִבְקָה אִמֵּהּ הָא עֵשָׂו אָחִי גְּבַר שַׂעֲרָן וַאֲנָא גְּבַר שְׁעִיעַ׃

רש״י◄ אִישׁ שָׂעִר • בַּעַל שֵׂעָר.

(יב) אוּלַי יְמֻשֵׁנִי אָבִי וְהָיִיתִי בְעֵינָיו כִּמְתַעְתֵּעַ וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בְרָכָה׃

יב מָאִים יְמֻשַׁנַּנִי אַבָּא וְאֶהֵי בְּעֵינוֹהִי כְּמִתְלָעֵב וְאֶהֵי מַיְתֵי (נ״ וָאֶהֵי מַיְתֵי) עֲלַי לְוָטִין וְלָא בִּרְכָן׃

רש״י◄ יְמֻשֵׁנִי • כְּמוֹ: (דברים כח) ״יְמֻשַּׁשׁ בַּצָּהֳרַיִם״.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ה) וְרִבְקָה שׁוֹמַעַת. שׁוֹמַעַת: תורה ו

ז) לִפְנֵי מוֹתִי. כְּמוֹ בְּטֶרֶם אָמוּת: תורה ח

יא) שָׂעִיר. בַּעַל שֵׂעָר וְהַהֵפֶךְ חָלָק. וְיִתָּכֵן שֶׁנִּקְרָא כֵּן בַּעֲבוּר הֱיוֹת הֶחָלָק חֲלָקָיו שָׁוִים: תורה יב

יב) יְמֻשֵׁנִי. כְּמוֹ יְסוֹבְּנִי, מִבַּעֲלֵי הַכֶּפֶל: כִּמְתַעְתֵּעַ. כָּפוּל, מִגִּזְרַת תּוֹעֶה. כְּאִישׁ שֶׁמַּתְעֶה אַחֵר: תורה יג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יג) וַתֹּ֣אמֶר לוֹ֗ אִמּ֤וֹ עָלַי֙ קִלְלָ֣תְךָ בְנִ֔י אַ֖ךְ שְׁמַ֣ע בְּקֹלִ֑י וְלֵ֖ךְ קַח־לִֽי׃

יג וַאֲמֶרֶת לֵהּ אִמֵּהּ עֲלַי אִתְאַמַּר בִּנְבוּאָה דְּלָא יֵיתוּן לְוָטַיָּא עֲלָךְ בְּרִי בְּרַם קַבֵּל מִנִּי וְאֵזֵיל סַב לִי׃

(יד) וַיֵּ֣לֶךְ וַיִּקַּ֗ח וַיָּבֵא֙ לְאִמּ֔וֹ וַתַּ֣עַשׂ אִמּ֔וֹ מַטְעַמִּ֖ים כַּאֲשֶׁ֥ר אָהֵ֖ב אָבִֽיו׃

יד וַאֲזַל וּנְסִיב וְאַיְתִי לְאִמֵּהּ וַעֲבָדַת אִמֵּהּ תַּבְשִׁילִין כְּמָא דְּרְחֵם אֲבוּהִי׃

(טו) וַתִּקַּ֣ח רִבְקָ֗ה אֶת־בִּגְדֵ֤י עֵשָׂו֙ בְּנָ֣הּ הַגָּדֹ֔ל הַֽחֲמֻדֹ֖ת אֲשֶׁ֣ר אִתָּ֑הּ בַּבָּ֔יִת וַתַּלְבֵּ֖שׁ אֶת־יַעֲקֹ֥ב בְּנָ֖הּ הַקָּטֹֽן׃

טו וּנְסִיבַת רִבְקָה יָת לְבוּשֵׁי עֵשָׂו בְּרַהּ רַבָּא דְּכִיתָא דִּי עִמַּהּ בְּבֵיתָא וַאַלְבִּישַׁת יָת יַעֲקֹב בְּרַהּ זְעֵירָא׃

רש״י◄ **הַחֲמֻדֹת•** הַנְּקִיּוֹת, כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳דַּכְיָתָא׳. דָּבָר אַחֵר: שֶׁחָמַד אוֹתָן מִן נִמְרֹד. **אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבָּיִת•** וַהֲלֹא כַּמָּה נָשִׁים הָיוּ לוֹ, וְהוּא מַפְקִיד אֵצֶל אִמּוֹ? אֶלָּא שֶׁהָיָה בָּקִי בְּמַעֲשֵׂיהֶן וְחוֹשְׁדָן.

(טז) וְאֵ֥ת עֹרֹ֖ת גְּדָיֵ֣י הָעִזִּ֑ים הִלְבִּ֥ישָׁה עַל־יָדָ֖יו וְעַ֥ל חֶלְקַ֖ת צַוָּארָֽיו׃

טז וְיָת מַשְׁכֵּי גַּדְיֵי בַּר עִזֵּי אַלְבִּישַׁת עַל יְדוֹהִי וְעַל שְׁעִיעוּת צַוְּרֵהּ׃

(יז) וַתִּתֵּ֣ן אֶת־הַמַּטְעַמִּ֗ים וְאֶת־הַלֶּ֤חֶם אֲשֶׁר֙ עָשָׂ֔תָה בְּיַ֖ד יַעֲקֹ֥ב בְּנָֽהּ׃

יז וִיהַבַת יָת תַּבְשִׁילַיָּא וְיָת לַחְמָא דִּי עֲבָדַת בִּידָא דְיַעֲקֹב בְּרַהּ׃

(יח) וַיָּבֹ֣א אֶל־אָבִ֗יו וַיֹּ֣אמֶר אָבִי֒ וַיֹּ֣אמֶר הִנֶּ֔נִּי מִי־אַתָּ֥ה בְנִֽי׃

יח וְעַל לְוָת אֲבוּהִי וַאֲמַר אַבָּא וַאֲמַר הָא אֲנָא מָן אַתְּ בְּרִי׃

(יט) וַיֹּ֣אמֶר יַעֲקֹ֗ב אֶל־אָבִ֤יו אָנֹכִי֙ עֵשָׂ֣ו בְּכֹרֶ֔ךָ עָשִׂ֥יתִי כַּאֲשֶׁ֖ר דִּבַּ֣רְתָּ אֵלָ֑י קוּם־נָ֣א שְׁבָ֔ה וְאָכְלָ֥ה מִצֵּידִ֖י בַּעֲב֣וּר תְּבָרֲכַ֔נִי נַפְשֶֽׁךָ׃

יט וַאֲמַר יַעֲקֹב לַאֲבוּהִי אֲנָא עֵשָׂו בּוּכְרָךְ עֲבַדִית כְּמָא דִי מַלֵּילְתָּא עִמִּי (נ״א לִי) קוּם כְּעַן אִסְתַּחַר וֶאֱכוּל מִצַּיְדִי בְּדִיל דִּי תְּבָרְכַנִּי נַפְשָׁךְ׃

רש״י◄ **אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ•** אָנֹכִי, הוּא הַמֵּבִיא לְךָ, וְעֵשָׂו הוּא בְּכוֹרְךָ. **עָשִׂיתִי•** כַּמָּה דְּבָרִים כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלַי. **שְׁבָה•** לְשׁוֹן מֵיסֵב עַל הַשֻּׁלְחָן, לְכָךְ מְתֻרְגָּם ׳אִסְתַּחַר׳.

(כ) וַיֹּ֣אמֶר יִצְחָ֗ק אֶל־בְּנוֹ֙ מַה־זֶּ֣ה מִהַרְתָּ֔ לִמְצֹ֖א בְּנִ֑י וַיֹּ֣אמֶר כִּ֔י הִקְרָ֥ה יְהוָ֖ה אֱלֹהֶ֥יךָ לְפָנָֽי׃

כ וַאֲמַר יִצְחָק לִבְרֵהּ מָה דֵּין אוֹחֵיתָא לְאַשְׁכָּחָא בְּרִי וַאֲמַר אֲרֵי זַמִּין יְיָ אֱלָהָךְ קֳדָמָי׃

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יג) עָלַי קִלְלָתְךָ. אַל תִּפְחַד שֶׁיְּקַלֵּל, וְאִם יְקַלֵּל תְּהִי קִלְלָתוֹ עָלַי וְלֹא עָלֶיךָ, וְזֶה מִשְׁפַּט דִּבְרֵי הַנָּשִׁים. וְהַגָּאוֹן פֵּרֵשׁ עָלַי לְהָסִיר קִלְלָתְךָ׃ תורה יד

יט) וְיֵשׁ אוֹמְרִים חָלִילָה לְכַזֵּב הַנָּבִיא רַק הוּא כֵּן. **אָנֹכִי.** מִי שֶׁאָנֹכִי וְעֵשָׂו בְּכוֹרְךָ. וַאֲחֵרִים אָמְרוּ כִּי בְּנִחַת אָמַר אָנֹכִי, וְנָשָׂא קוֹל בְּמִלַּת עֵשָׂו בְּכוֹרְךָ. וְאֵלֶּה דִּבְרֵי רוּחַ, כִּי הַנְּבִיאִים יִתְחַלְּקוּ לְב׳ חֲלָקִים. הַחֵלֶק הָרִאשׁוֹן שָׁלִיחַ בְּמִצְוֹת וְהַחֵלֶק הַשֵּׁנִי נְבִיאֵי הֶעָתִיד. וְאִם יִצְטָרְכוּ לֵאמֹר דָּבָר שֶׁאֵינֶנּוּ כַּהֶגֶן, לֹא יַזִּיק, רַק הַשָּׁלִיחַ לֹא יִתְּכֵן שֶׁיְּכַזֵּב כְּלָל. גַּם הִנֵּה דָּוִד נִכְתַּב עָלָיו אִישׁ הָאֱלֹהִים. וְאָמַר רוּחַ ה׳ דִּבֵּר בִּי. בִּלְבַל דְּבָרָיו עִם אֲחִימֶלֶךְ, וְאָמַר וַיִּהְיוּ כְּלֵי הַנְּעָרִים קֹדֶשׁ לְצֹרֶךְ שָׁעָה. גַּם אֱלִישָׁע שֶׁאָמַר לַחֲזָאֵל לֵךְ אֱמוֹר לוֹ חָיֹה תִּחְיֶה, אַף עַל פִּי שֶׁפֵּרוּשׁוֹ חָיֹה תִּחְיֶה מֵחֹלִי זֶה, הֶרְאָנִי הַשֵּׁם כִּי יֵהָרֵג. וְכֵן מִיכָיְהוּ אָמַר תִּפְלַת שָׁוְא עֲלֵה וְהַצְלַח דֶּרֶךְ מוּסָר. וְכֵן אָמַר דָּנִיאֵל מָרִי חֶלְמָא לְשָׂנְאָךְ. וְלִהְיוֹת כְּנֶגֶד הַשֵּׁם דֶּרֶךְ דָּרֹשׁ. וְכֵן אָמַר אַבְרָהָם וְגַם אָמְנָה, וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה: **וְאֹכְלָה מִצֵּידִי.** כְּמוֹ זָכְרָה לִי אֱלֹהַי לְטוֹבָה. וְהָאָל״ף שֹׁרֶשׁ׃ תורה כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כא) וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב גְּשָׁה־נָּא וַאֲמֻשְׁךָ בְּנִי הַאַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו אִם־לֹא׃

כא וַאֲמַר יִצְחָק לְיַעֲקֹב קְרֵיב כְּעַן וֶאֱמַשֵּׁנָּךְ בְּרִי הַאַתְּ דֵּין בְּרִי עֵשָׂו אִם לָא׃

רש"י◄ גְּשָׁה־נָּא וַאֲמֻשְׁךָ • אָמַר יִצְחָק בְּלִבּוֹ: 'אֵין דֶּרֶךְ עֵשָׂו לִהְיוֹת שֵׁם שָׁמַיִם שָׁגוּר בְּפִיו, וְזֶה אָמַר: "כִּי הִקְרָה ה' אֱלֹהֶיךָ"'.

(כב) וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו וַיְמֻשֵּׁהוּ וַיֹּאמֶר הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו׃

כב וּקְרֵיב יַעֲקֹב לְוַת יִצְחָק אֲבוּהִי וּמָשֵׁיהּ וַאֲמַר קָלָא קָלָא דְיַעֲקֹב וּידַיָּא יְדוֹהִי דְעֵשָׂו׃

רש"י◄ קוֹל יַעֲקֹב • שֶׁמְּדַבֵּר בִּלְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים: "קוּם־נָא", אֲבָל עֵשָׂו בִּלְשׁוֹן קִנְטוּרְיָא דִּבֵּר: "יָקוּם אָבִי".

(כג) וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי־הָיוּ יָדָיו כִּידֵי עֵשָׂו אָחִיו שְׂעִרֹת וַיְבָרְכֵהוּ׃

כג וְלָא אִשְׁתְּמוֹדְעֵהּ אֲרֵי הֲוָאָה יְדוֹהִי כִּידֵי עֵשָׂו אֲחוּהִי שְׂעִירָן (נ"י שַׁעֲרַנְיָן) וּבָרְכֵהּ׃

(כד) וַיֹּאמֶר אַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנִי׃

כד וַאֲמַר אַתְּ דֵּין בְּרִי עֵשָׂו וַאֲמַר הָא אֲנָא׃

רש"י◄ וַיֹּאמֶר אָנִי • לֹא אָמַר: 'אֲנִי עֵשָׂו', אֶלָּא "אָנִי".

(כה) וַיֹּאמֶר הַגִּשָׁה לִּי וְאֹכְלָה מְצַיִד בְּנִי לְמַעַן תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי וַיַּגֶּשׁ־לוֹ וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לוֹ יַיִן וַיִּשְׁתְּ׃

כה וַאֲמַר קְרֵיב קֳדָמַי וְאֵיכוּל מִצֵּידָא דִּבְרִי בְּדִיל דִּי תְּבָרְכִנָּךְ נַפְשִׁי וְקָרֵיב לֵהּ וַאֲכַל וְאַיְתִי (נ"י וְאָעֵיל) לֵהּ חַמְרָא וּשְׁתִי׃

(כו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו גְּשָׁה־נָּא וְשַׁקָּה־לִּי בְּנִי׃

כו וַאֲמַר לֵהּ יִצְחָק אֲבוּהִי קְרֵיב כְּעַן וּנְשַׁק לִי (נ"י וְשַׁק לִי) בְּרִי׃

(כז) וַיִּגַּשׁ וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיָּרַח אֶת־רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרֲכוֹ יְהוָה׃

כז וּקְרֵב וּנְשַׁק לֵהּ וַאֲרַח יָת רֵיחָא דִלְבוּשׁוֹהִי וּבָרְכֵהּ וַאֲמַר הָוֹו (נ"א חֲזִי) רֵיחָא דִבְרִי כְּרֵיחָא דְחַקְלָא דִי בָרְכֵהּ יְיָ׃

רש"י◄ וַיָּרַח וְגוֹ' • וַהֲלֹא אֵין רֵיחַ רַע יוֹתֵר מִשֶּׁטֶף הָעִזִּים, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנִּכְנְסָה עִמּוֹ רֵיחַ גַּן־עֵדֶן. כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרֲכוֹ ה' • שֶׁנָּתַן בּוֹ רֵיחַ טוֹב וְזֶהוּ שָׂדֶה תַּפּוּחִים, כֵּן דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה (תענית כט:).

~ יום שישי א' כסלו ~

(כח) וְיִתֶּן־לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ׃

כח וְיִתֵּן לָךְ יְיָ מִטַּלָּא דִשְׁמַיָּא וּמִטּוּבָא דְאַרְעָא וּסְגִיאוּת (נ"י וְסַגִּיאוּת) עִיבּוּר וַחֲמָר׃

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כא) וַאֲמֻשְׁךָ. קַל הַשִּׁי"ן לְהָקֵל עַל הַלָּשׁוֹן: תורה כב

כה) וְאֹכְלָה מְצַיִד בְּנִי. הָאָל"ף סִימָן הַמְדַבֵּר, וְהַנַּח הַנֶּעְלָם שֶׁהוּא אַחֲרָיו תַּחַת אָל"ף הַשֹּׁרֶשׁ, וְכֵן אוֹמְרָה לְאֵל סַלְעִי: דַּגְשׁוּת נו"ן תְּבָרֲכַנִּי. לְחֶסְרוֹן נו"ן הַנּוֹסָף. כְּמוֹ יְסוֹבְבֶנְהוּ. וְכֵן יְשַׁחֲרוּנְנִי: תורה כו

כו) נְשִׁיקָה. עִם לָ"מֶ"ד, בְּיָד אוֹ בַּכָּתֵף אוֹ בַּצַּוָּאר. וּבְלִי לָ"מֶ"ד, בַּפֶּה: תורה כז

כז) וַיָּרַח. בְּפַתַּ"ח הָרִי"ש בַּעֲבוּר אוֹת הַגָּרוֹן, וְכֵן וַיָּנַע לְכבו. וַיָּנַח בְּכֹל גְּבוּל מִצְרָיִם. וְכֻלָּם מֵהַשְּׁנַיִם הַנִּרְאִים: רְאֵה. דִּבּוּר עִם הַלֵּב. וְהָיָה רֵיחַ טוֹב בַּבְּגָדִים כַּאֲשֶׁר חָשַׁב בְּלִבּוֹ שֶׁהוּא עֵשָׂו, וְהוּא בָּא מֵהַשָּׂדֶה, הֵרִיחוּ בְּגָדָיו כְּרֵיחַ צִיצֵי הָאִילָנִים. כִּי יִתְּכֵן כִּי זֶה הַמַּעֲשֶׂה הָיָה בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן: תורה כח

כח) מִ"ם מִטַּל. מוֹשֵׁךְ עַצְמוֹ וְאַחַר עִמּוֹ. וְכֵן הַאֲתֵן בְּכוֹרִי פִּשְׁעִי: תורה כט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **וְיִתֶּן־לְךָ• יִתֵּן וְיַחֲזֹר וְיִתֵּן** (ב"ר). **וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ,** מוּסָב לָעִנְיָן הָרִאשׁוֹן: "רְאֵה רֵיחַ בְּנִי", שֶׁנָּתַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא "כְּרֵיחַ שָׂדֶה וְגוֹ'", **וְעוֹד יִתֵּן לְךָ:** "מִטַּל הַשָּׁמַיִם וְגוֹ'". **מִטַּל הַשָּׁמַיִם• כְּמַשְׁמָעוֹ, וּמִדְרָשׁ אַגָּדָה יֵשׁ לְהַרְבֵּה פָּנִים.** (דָּבָר אַחֵר, מַהוּ "הָאֱלֹהִים"? בְּדִין, אִם רָאוּי לְךָ, יִתֵּן לְךָ. וְאִם לָאו, לֹא יִתֵּן לְךָ, אֲבָל לְעַשָּׂו אָמַר "מִשְּׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ", בֵּין צַדִּיק בֵּין רָשָׁע, יִתֵּן לְךָ. וּמִמֶּנּוּ לָמַד שְׁלֹמֹה, כְּשֶׁעָשָׂה הַבַּיִת סִדֵּר תְּפִלָּתוֹ, יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא בַּעַל אֱמוּנָה וּמַצְדִּיק עָלָיו אֶת הַדִּין לֹא יִקְרָא עָלֶיךָ תִּגְּר. לְפִיכָךְ: (מלכים א ח) "וְנָתַתָּה לָאִישׁ כְּכָל דְּרָכָיו אֲשֶׁר תֵּדַע אֶת לְבָבוֹ", אֲבָל נָכְרִי, מְחֻסָּר אֱמוּנָה, לְפִיכָךְ אָמַר: "אַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם וְגוֹ' וְעָשִׂיתָ כְּכָל אֲשֶׁר יִקְרָא אֵלֶיךָ הַנָּכְרִי", בֵּין רָאוּי בֵּין שֶׁאֵינוֹ רָאוּי, תֵּן לוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְרָא עָלֶיךָ תִּגְּר, בְּרַשֹּׁ"י יָשָׁן מְדַיֵּק◆.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹקִים גוֹ'", וּמְפָרֵשׁ רַשֹּׁ"י, "יִתֵּן וְיַחֲזוֹר וְיִתֵּן": לְכָאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן: מַהוּ הַצּוֹרֶךְ שֶׁ"יַחֲזוֹר וְיִתֵּן" - הֲרֵי גַּם הַנְּתִינָה הָרִאשׁוֹנָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁ"כָּל הַנּוֹתֵן בְּעַיִן יָפָה הוּא נוֹתֵן", וּבִכְפָרֵט כַּאֲשֶׁר מְדוּבָּר אוֹדוֹת הַנְּתִינָה מִלְּמַעְלָה, שֶׁאֵינָהּ כְּמוֹ הַנְּתִינָה לְמַטָּה, שֶׁמִּצַּד כַּמָּה מְנִיעוֹת וְהַגְּבָלוֹת אֵינוֹ יָכוֹל לִיתֵּן לְכַתְּחִילָּה כָּל מַה שֶׁרוֹצֶה לִיתֵּן, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְמַעְלָה שֶׁאֵין מְנִיעוֹת וְעִיכּוּבִים כְּלָל, שֶׁהֲרֵי "מִי יֹאמַר לְךָ מַה תַּעֲשֶׂה", כָּךְ שֶׁבַּנְּתִינָה הָרִאשׁוֹנָה נִיתָּן כְּבָר הַכֹּל, וּמַהוּ הַצּוֹרֶךְ שֶׁ"יַחֲזוֹר וְיִתֵּן"?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא - שֶׁהַנְּתִינָה הָרִאשׁוֹנָה הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל 'אוֹר יָשָׁר', שֶׁכָּל זֶה הוּא מִצַּד סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וּלְאַחֲרֵי־זֶה יֶשְׁנוֹ גַּם הָעִנְיָן דְּ"יַחֲזוֹר וְיִתֵּן", שֶׁבָּא עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, שֶׁחוֹזֵר מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה, עַד שֶׁ"זְדוֹנוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ כִּזְכֻיּוֹת", שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מַמְשִׁיכִים 'אוֹר חוֹזֵר' מִבְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, לְמַעְלָה מֵ'אוֹר יָשָׁר', כָּךְ שֶׁזּוֹהִי נְתִינָה חֲדָשָׁה ("וְיַחֲזוֹר וְיִתֵּן").

וְכָאָמוּר, זֶהוּ גַּם עִנְיָנָהּ שֶׁל פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה. וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה תִּהְיֶה בְּאוֹפֶן שֶׁל הֶפְצָה, אַזַּי קָא אָתֵי מַר, דָּא מַלְכָּא מְשִׁיחָא.

(ש"פ תולדות, מבה"ח כסלו ה'תשכ"ז)

(כט) **יַעַבְדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲוֻ לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲוֻ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֲרָרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרֲכֶיךָ בָּרוּךְ:**

כט יִפְלְחֵנָךְ עַמְמִין וְיִשְׁתַּעְבְּדוּן לָךְ מַלְכְּוָן הֱוֵי רַב לְאַחָיךָ וְיִסְגְּדוּן לָךְ בְּנֵי אִמָּךְ מְלַטְּטָיךְ יְהוֹן לִיטִין וּמְבָרְכָיךְ יְהוֹן בְּרִיכִין:

רש"י◄ **בְּנֵי אִמֶּךָ•** וְיַעֲקֹב אָמַר לִיהוּדָה: "בְּנֵי אָבִיךָ", לְפִי שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים מִכַּמָּה אִמָּהוֹת, וְכָאן שֶׁלֹּא נָשָׂא אֶלָּא אִשָּׁה אַחַת, אָמַר: "בְּנֵי אִמֶּךָ". **אֲרָרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ•** וּבְבִלְעָם הוּא אוֹמֵר: "מְבָרְכֶיךָ בָּרוּךְ וְאוֹרְרֶיךָ אָרוּר" (במדבר כד ט). **צַדִּיקִים תְּחִלָּתָם יִסּוּרִים וְסוֹפָן שַׁלְוָה, וְאוֹרְרֵיהֶם וּמְצַעֲרֵיהֶם קוֹדְמִים לִמְבָרְכֵיהֶם, לְפִיכָךְ יִצְחָק הִקְדִּים קִלְלַת אוֹרְרִים לְבִרְכַּת מְבָרְכִים. וְהָרְשָׁעִים תְּחִלָּתָן שַׁלְוָה וְסוֹפָן יִסּוּרִין, לְפִיכָךְ בִּלְעָם הִקְדִּים בְּרָכָה לִקְלָלָה◆.**

(ל) **וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלָּה יִצְחָק לְבָרֵךְ אֶת־יַעֲקֹב וַיְהִי אַךְ יָצֹא יָצָא יַעֲקֹב מֵאֵת פְּנֵי יִצְחָק אָבִיו וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצֵּידוֹ:**

ל וַהֲוָה כַּד שֵׁיצִי יִצְחָק לְבָרָכָא יָת יַעֲקֹב וַהֲוָה בְּרַם מִפַּק נְפַק יַעֲקֹב מִלְּוַת אַפֵּי יִצְחָק אֲבוּהִי וְעֵשָׂו אֲחוּהִי אָתָא (נ"י עַל) מִצֵּידֵהּ:

רש"י◄ **יָצֹא יָצָא•** זֶה יוֹצֵא וְזֶה בָּא.

(לא) **וַיַּעַשׂ גַּם־הוּא מַטְעַמִּים וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו יָקֻם אָבִי וְיֹאכַל מִצֵּיד בְּנוֹ בַּעֲבוּר תְּבָרֲכַנִּי נַפְשֶׁךָ:**

לא וַעֲבַד אַף הוּא תַּבְשִׁילִין וְאָעֵיל לְוַת אֲבוּהִי וַאֲמַר לַאֲבוּהִי יָקוּם אַבָּא וְיֵיכוּל מִצֵּידָא דִּבְרֵהּ בְּדִיל דִּי תְּבָרְכִנַּנִי נַפְשָׁךְ:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כט) לְאַחֶיךָ. בְּנֵי הַפִּילַגְשִׁים: **בְּנֵי אִמֶּךָ.** עֵשָׂו וּבָנָיו: **אֲרָרֶיךָ אָרוּר.** כָּל אֶחָד מֵאוֹרְרֶיךָ. וְכֵן וְצַדִּיקִים כַּכְּפִיר יִבְטַח. וְרַבִּים כָּכָה. וְכֵן **וּמְבָרְכֶיךָ:** תורה ל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(לב) וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אָבִיו מִי־אָתָּה וַיֹּאמֶר אֲנִי בִנְךָ בְכֹרְךָ עֵשָׂו׃

לב וַאֲמַר לֵהּ יִצְחָק אֲבוּהִי מָן אָתְּ וַאֲמַר אֲנָא בְּרָךְ בּוּכְרָךְ עֵשָׂו׃

(לג) וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי־אֵפוֹא הוּא הַצָּד־צַיִד וַיָּבֵא לִי וָאֹכַל מִכֹּל בְּטֶרֶם תָּבוֹא וָאֲבָרְכֵהוּ גַּם־בָּרוּךְ יִהְיֶה׃

לג וּתְוָה יִצְחָק תּוּרְהָא רַבָּא עַד לַחֲדָא וַאֲמַר מָן הוּא דִּיכִי דְּצָד צֵידָא וְאָעֵיל לִי וַאֲכָלִית מִכֹּלָּא עַד לָא תֵּיעוֹל וּבָרֵכְתֵּהּ אַף בְּרִיךְ יְהֵי׃

רש"י◄ **וַיֶּחֱרַד•** כְּתַרְגּוּמוֹ: 'וּתְוָה', לְשׁוֹן תְּמִיהָה. וּמִדְּרָשׁוֹ: רָאָה גֵּיהִנָּם פְּתוּחָה מִתַּחְתָּיו. **מִי־אֵפוֹא•** לָשׁוֹן לְעַצְמוֹ, מְשַׁמֵּשׁ עִם כַּמָּה דְּבָרִים. דָּבָר אַחֵר: אֵיפוֹא, אַיֵּה פֹּה, מִי הוּא וְאֵפוֹא הוּא הַצָּד צַיִד?.

וָאֹכַל מִכֹּל• מִכָּל מַטְעַמִּים שֶׁבִּקַּשְׁתִּי לִטְעֹם, טָעַמְתִּי בּוֹ (ב"ר). **גַּם־בָּרוּךְ יִהְיֶה•** שֶׁלֹּא תֹּאמַר: 'אִלּוּלֵא שֶׁרִמָּה יַעֲקֹב לְאָבִיו, לֹא נָטַל אֶת הַבְּרָכוֹת', לְכָךְ הִסְכִּים וּבֵרְכוֹ מִדַּעְתּוֹ (ב"ר).

(לד) כִּשְׁמֹעַ עֵשָׂו אֶת־דִּבְרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צְעָקָה גְּדֹלָה וּמָרָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בָּרְכֵנִי גַם־אֲנִי אָבִי׃

לד כַּד שְׁמַע עֵשָׂו יָת פִּתְגָּמֵי אֲבוּהִי וּצְוַח צְוָחָא רַבָּא וּמְרִירָא עַד לַחֲדָא וַאֲמַר לַאֲבוּהִי בָּרְכְנִי אַף אֲנָא (נ"י לי) אַבָּא׃

(לה) וַיֹּאמֶר בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ׃

לה וַאֲמַר עַל אָחוּךָ בְּחָכְמְתָא וְקַבִּיל בִּרְכָתָךְ׃

רש"י◄ **בְּמִרְמָה•** בְּחָכְמָה.

(לו) וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם אֶת־בְּכֹרָתִי לָקָח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בִּרְכָתִי וַיֹּאמֶר הֲלֹא־אָצַלְתָּ לִּי בְּרָכָה׃

לו וַאֲמַר יָאוּת קְרָא שְׁמֵהּ יַעֲקֹב וְחַכְּמַנִי דְּנָן תַּרְתֵּין זִמְנִין יָת בְּכִירוּתִי נְסִיב וְהָא כְּעַן קַבִּיל בִּרְכָתִי וַאֲמַר הֲלָא שְׁבַקְתָּ לִי בִּרְכָתָא׃

רש"י◄ **הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ•** לְשׁוֹן תִּימַהּ הוּא, כְּמוֹ: (לקמן כט) "הֲכִי אָחִי אַתָּה"? שֶׁמָּא לְכָךְ נִקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב, עַל שֵׁם סוֹפוֹ, שֶׁהוּא עָתִיד לְעָקְבֵנִי. 'תַּנְחוּמָא': לָמָּה חָרַד יִצְחָק? אָמַר: 'שֶׁמָּא עָוֹן יֵשׁ בִּי שֶׁבֵּרַכְתִּי קָטָן לִפְנֵי גָּדוֹל וְשִׁנִּיתִי סֵדֶר הַיַּחַס'? הִתְחִיל עֵשָׂו מְצַעֵק: "וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם", אָמַר לוֹ אָבִיו: 'מֶה עָשָׂה לְךָ'? אָמַר לוֹ: "אֶת־בְּכֹרָתִי לָקָח", אָמַר: 'בְּכָךְ הָיִיתִי מֵצֵר וְחָרֵד, שֶׁמָּא עָבַרְתִּי עַל שׁוּרַת הַדִּין. עַכְשָׁו, לַבְּכוֹר בֵּרַכְתִּי: "גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה"'. **וַיַּעְקְבֵנִי•** כְּתַרְגּוּמוֹ 'וּכְמַנִי', אָרַבְנִי. "וְאָרַב", 'וּכְמַן'. וְיֵשׁ מְתַרְגְּמִין: 'וְחַכְּמַנִי', נִתְחַכֵּם לִי. **אָצַלְתָּ•** לְשׁוֹן הַפְרָשָׁה, כְּמוֹ "וַיָּאצֶל" (סִפְרִים אַחֲרִים: "וַיַּצֵּל").

(לז) וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו הֵן גְּבִיר שַׂמְתִּיו לָךְ וְאֶת־כָּל־אֶחָיו נָתַתִּי לוֹ לַעֲבָדִים וְדָגָן וְתִירֹשׁ סְמַכְתִּיו וּלְכָה אֵפוֹא מַה אֶעֱשֶׂה בְּנִי׃

לז וַאֲתִיב יִצְחָק וַאֲמַר לְעֵשָׂו הָא רַב שַׁוִּיתֵהּ לָךְ (נ"י עֲלָנָךְ) וְיָת כָּל אַחוֹהִי יְהָבִית לֵהּ לְעַבְדִּין וְעִיבּוּר וַחֲמַר סְעַדְתֵּהּ וְלָךְ הָכָא מָה אֶעְבִּיד בְּרִי׃

רש"י◄ **הֵן גְּבִיר•** בְּרָכָה זוֹ שְׁבִיעִית הִיא, וְהוּא עוֹשֶׂה אוֹתָהּ רִאשׁוֹנָה? אֶלָּא אָמַר לוֹ: מַה תּוֹעֶלֶת לְךָ בִּבְרָכָה? אִם תִּקְנֶה נְכָסִים, שֶׁלּוֹ הֵם, שֶׁהֲרֵי גְּבִיר שַׂמְתִּיו לְךָ, וּמַה שֶּׁקָּנָה עֶבֶד, קָנָה רַבּוֹ. **וּלְכָה אֵפוֹא מָה אֶעֱשֶׂה•** אַיֵּה, אֵפוֹא, אֲבַקֵּשׁ מַה לַּעֲשׂוֹת לְךָ?.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לג) מִי אֵיפֹה. מִי זֶה וְאָנָה, הוּא שִׁתִּי מִלּוֹת: וְי"ו וָאֲבָרְכֵהוּ. קָמוּץ בַּעֲבוּר הֱיוֹתוֹ פֹּעַל עָבָר, וְאִלּוּ הָיָה בְּפַתָּח גָּדוֹל הָיָה לֶעָתִיד: תורה לד **לה) בְּמִרְמָה.** שֶׁלֹּא דִּבֵּר אֱמֶת: תורה לו **לו) הֲכִי.** כְּמוֹ אֱמֶת. וְכֵן הֲכִי אָחִי אַתָּה: **קָרָא.** הַקּוֹרֵא שְׁמוֹ יַעֲקֹב: **וַיַּעְקְבֵנִי.** כְּמוֹ מִרְמָה וְכֵן בְּעָקְבָה. וְיִתְּכֵן הֱיוֹתוֹ מִגְּזֵרַת עָקוֹב הַלֵּב. וְהֶעָקוֹב הַפָּךְ הַמִּישׁוֹר: **אָצַלְתָּ לִי.** עָזַבְתָּ לִי אֶצְלְךָ. וְהוּא מִגְּזֵרַת וָאָצַלְתִּי מִן הָרוּחַ: תורה לז **לז) הֵן גְּבִיר שַׂמְתִּיו לָךְ.** בִּבְרָכָתִי.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(לח) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־אָבִיו הַבְרָכָה אַחַת הִוא־לְךָ אָבִי בָּרְכֵנִי גַם־אֲנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ:

לח וַאֲמַר עֵשָׂו לַאֲבוּהִי הַבִּרְכְּתָא חֲדָא הִיא לָךְ אַבָּא בָּרֵךְ לִי אַף אֲנָא אַבָּא וַאֲרִים עֵשָׂו קָלֵהּ וּבְכָא:

רש"י◄ הַבְרָכָה אַחַת• הֵ"א זוֹ מְשַׁמֶּשֶׁת לְשׁוֹן תֵּימַהּ, כְּמוֹ: "הַבְּמַחֲנִים"? "הַשְּׁמֵנָה הִיא"? (במדבר יג) (שמואל ב ג) "הַכְּמוֹת נָבָל"?.

(לט) וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם מֵעָל:

לט וַאֲתִיב יִצְחָק אֲבוּהִי וַאֲמַר לֵהּ הָא מִטּוּבָא דְּאַרְעָא יְהֵא מוֹתְבָךְ וּמִטַּלָּא דִּשְׁמַיָּא מִלְּעֵלָּא:

רש"י◄ מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְגוֹ'• זוֹ אִיטַלְיָ"א שֶׁל יָוָן (ב"ר)•

(מ) וְעַל־חַרְבְּךָ תִחְיֶה וְאֶת־אָחִיךָ תַּעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ:

מ וְעַל חַרְבָּךְ תִּיחֵי וְיָת אָחוּךָ תִּפְלָח וִיהֵי כַּד יַעְבְּרוּן בְּנוֹהִי עַל פִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא וְתַעְדֵּי גֵירֵהּ מֵעַל צַוְּרָךְ:

רש"י◄ וְעַל־חַרְבְּךָ• כְּמוֹ 'בְּחַרְבְּךָ'. יֵשׁ 'עַל' שֶׁהוּא בִּמְקוֹם אוֹת ב', כְּמוֹ: "עֲמַדְתֶּם עַל חַרְבְּכֶם", בְּחַרְבְּכֶם. (יחזקאל לג) (שמות ו) "עַל צִבְאֹתָם", בְּצִבְאוֹתָם. וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד• לְשׁוֹן צַעַר, כְּמוֹ: "אָרִיד בְּשִׂיחִי", כְּלוֹמַר, כְּשֶׁיַּעַבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַתּוֹרָה וְיִהְיֶה לְךָ פִּתְחוֹן פֶּה לְהִצְטַעֵר עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁנָּטַל "וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ וְגוֹ'". (תהלים נה)

(מא) וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת־יַעֲקֹב עַל־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי וְאַהַרְגָה אֶת־יַעֲקֹב אָחִי:

מא וּנְטַר עֵשָׂו דְּבָבוּ לְיַעֲקֹב עַל בִּרְכְּתָא דִּי בָרְכֵהּ אֲבוּהִי וַאֲמַר עֵשָׂו בְּלִבֵּהּ יִקְרְבוּן יוֹמֵי אֶבְלֵי דְּאַבָּא וְאֶקְטוֹל יָת יַעֲקֹב אָחִי:

רש"י◄ יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי• כְּמַשְׁמָעוֹ, שֶׁלֹּא אֲצַעֵר אֶת אַבָּא. וּמִדְּרָשֵׁי אַגָּדָה, לְכַמָּה פָּנִים יֵשׁ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

גַּם כֵּן נָתַתִּי לוֹ. בְּדִבּוּר. יֵשׁ אוֹמְרִים כִּי אִיפֹא עִם אֶל"ף בְּסוֹף מִלָּה אַחַת כְּמוֹ עַתָּה: תורה לח

מ) **וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד.** כְּמוֹ תִּרְדֶּה וְהֵם ב' שָׁרָשִׁים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא כְּמוֹ אָרִיד בְּשִׂיחִי. וְהַטַּעַם כַּאֲשֶׁר תָּרִיד לַשֵּׁם יְרַחֶמְךָ: **וּפָרַקְתָּ.** מִגִּזְרַת מְפֻרָּק הָרִים. וּמֵהֶם מַפְרַקְתּוֹ. וְיֵשׁ בְּבִרְכָּתוֹ אֵלּוּ כַּמָּה שְׁאֵלוֹת קָשׁוֹת, אִם הַבְּרָכָה הָיְתָה נְבוּאָה, אֵיךְ לֹא יָדַע אֶת מִי יְבָרֵךְ. וְהִשִּׁיבוּ נְבוֹנֵי הַדּוֹר כִּי הַשֵּׁם אָמַר לוֹ כְּשֶׁבָּא יַעֲקֹב, בָּרֵךְ אֶת זֶה. וְאִלּוּ הָיָה כֵּן, הָיָה אוֹמֵר יִצְחָק לְעֵשָׂו הַשֵּׁם צִוָּנִי. וְעוֹד לָמָּה בֵּרֵךְ לְעֵשָׂו בַּעֲבוּר שֶׁבָּכָה. וַאֲחֵרִים אָמְרוּ כִּי לֹא הָיָה יִצְחָק נָבִיא, וּבִרְכָתוֹ לֹא נִתְקַיְּמָה. גַּם אֵלֶּה טָעוּ כִּי הַכָּתוּב אָמַר וַיֵּרֶא ה' אֵלָיו. גַּם אָמַר דָּוִד וּבִנְבִיאַי אַל תָּרֵעוּ. וַאֲחֵרִים אָמְרוּ מַה תּוֹעֶלֶת יֵשׁ בַּדְּבָרִים אַחֲרֵי שֶׁהָיְתָה מַחֲשַׁבְתּוֹ עַל עֵשָׂו. וְהִנֵּה הַדָּבָר הָיָה בְּסָפֵק אֶצְלוֹ, כִּי כֵּן אָמַר הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב, וּבֵרַךְ מִי שֶׁיִּהְיֶה מֵהֶם כִּי בָּנָיו הָיוּ שְׁנֵיהֶם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים אֵיךְ אָמַר הַשֵּׁם וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר. גַּם כֵּן אָמַר יִצְחָק וְאֶת אָחִיךָ תַּעֲבֹד. וְהַגָּאוֹן דָּחָה זוֹ הַשְּׁאֵלָה בְּקָנֶה רָצוּץ, בַּעֲבוּר שֶׁמָּצָא וַיֵּלֶךְ אֶל אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו. וְהִנֵּה שָׁכַח וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁבִּרְכַּת הַנָּבִיא כְּעֵין תְּפִלָּה הִיא, וְהַשֵּׁם שָׁמַע תְּפִלָּתוֹ. כִּי עִיקַּר זֹאת הַבְּרָכָה עַל זַרְעָם. וּישֵׁנִים שֶׁלֹּא הֵקִיצוּ מִשְּׁנַת הָאוֹיֶלֶת יַחְשְׁבוּ כִּי אֲנַחְנוּ בְּגָלוּת אֱדוֹם, וְלֹא כֵן הַדָּבָר. רַק אֱדוֹם הָיָה תַּחַת יַד יְהוּדָה. וְכֵן כָּתוּב וַיִּפְשַׁע אֱדוֹם מִתַּחַת יַד יְהוּדָה. גַּם יוֹאָב הִכְרִית כָּל זָכָר בֶּאֱדוֹם. וּבַעֲבוּר שֶׁהָיוּ תַּחַת יַד יְהוּדָה שָׁמְחוּ בְּיוֹם אֵידֵינוּ. וְהָיוּ אוֹמְרִים לַבַּלְיִים עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ. וְיוֹתֵר הָיָה קָשֶׁה עַל יִשְׂרָאֵל הַחֻרְפָּה שֶׁהָיָה אֱדוֹם מְחֻרָף אוֹתָם מֵרֶעָתָם. וְכֵן טַעַם שִׂישׂוּ וְשִׂמְחִי בַּת אֱדוֹם. גַּם כֵּן אַל תִּשְׂמַח לִבְנֵי יְהוּדָה. גַּם בִּימֵי הוֹרְקָנוּס הַזָּקֵן שָׂמָם שׁוֹמְרֵי יְרוּשָׁלַיִם וְהִכְנִיסָם בִּבְרִית מִילָה. גַּם בִּימֵי אַגְרִיפַּס כַּאֲשֶׁר נִלְכְּדָה יְרוּשָׁלַיִם בָּאוּ גְּדוּדֵי אֱדוֹם לַעֲזוֹר לִיהוּדָה. וְרוֹמִי שֶׁהִגְלָתְנוּ הִיא מִזֶּרַע כִּתִּים. וְכֵן אָמַר הַמִּתַּרְגֵּם וְצִים מִיַּד כִּתִּים, וְהִיא מַלְכוּת יָוָן בְּעַצְמָהּ, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי בְּסֵפֶר דָּנִיֵּאל. גַּם כֵּן יִקְרָאוּ הַיּוֹם אַנְשֵׁי מִצְרַיִם וּשְׁבָא וְאֶרֶץ עֵילָם יִשְׁמְעֵאלִים. וְאֵין בָּהֶם מִי שֶׁהוּא מִזֶּרַע יִשְׁמָעֵאל כִּי אִם מְתֵי מְעַט: תורה מא

מא) **וַיִּשְׂטֹם.** נָטַר אֵיבָה. וְכֵן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(מב) וַיֻּגַּד לְרִבְקָה אֶת־דִּבְרֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטֹן וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֵשָׂו אָחִיךָ מִתְנַחֵם לְךָ לְהָרְגֶךָ:

רש״י◄ וַיֻּגַּד לְרִבְקָה • בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ הֻגַּד לָהּ מַה שֶּׁעֵשָׂו מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ. מִתְנַחֵם לְךָ • נֹחֵם עַל הָאַחְוָה לַחֲשֹׁב מַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת, לְהִתְנַכֵּר לְךָ וּלְהָרְגֶךָ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה:

כְּבָר אַתָּה מֵת בְּעֵינָיו וְשָׁתָה עָלֶיךָ כּוֹס שֶׁל תַּנְחוּמִים. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ: לְשׁוֹן תַּנְחוּמִים, מִתְנַחֵם הוּא עַל הַבְּרָכוֹת בַּהֲרִיגָתְךָ.

מב וְאִתְחַוְיָה לְרִבְקָה יָת פִּתְגָמֵי עֵשָׂו בְּרַהּ רַבָּא וּשְׁלָחַת וּקְרַת לְיַעֲקֹב בְּרַהּ זְעֵירָא וַאֲמֶרֶת לֵהּ הָא עֵשָׂו אָחוּךְ כְּמִן לָךְ לְמִקְטְלָךְ:

(מג) וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי וְקוּם בְּרַח־לְךָ אֶל־לָבָן אָחִי חָרָנָה:

מג וּכְעַן בְּרִי קַבֵּל מִנִּי וְקוּם אִזֵיל לָךְ לְוַת לָבָן אָחִי לְחָרָן:

(מד) וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים עַד אֲשֶׁר־תָּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ:

מד וְתֵתֵיב עִמֵּהּ יוֹמִין זְעֵירִין עַד דִּיתוּב רוּגְזָא דְּאָחוּךְ:

רש״י◄ אֲחָדִים • מוּעָטִים.

(מה) עַד־שׁוּב אַף־אָחִיךָ מִמְּךָ וְשָׁכַח אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ לּוֹ וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם־שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד:

מה עַד דִּיתוּב רוּגְזָא דְּאָחוּךְ מִנָּךְ וְיִתְנְשֵׁי יָת דִּי עֲבַדְתְּ לֵהּ וְאֶשְׁלַח וְאֶדְבְּרִנָּךְ מִתַּמָּן לְמָה אֶתְכַּל אַף תַּרְוֵיכוֹן יוֹמָא חָד:

רש״י◄ לָמָּה אֶשְׁכַּל • אֶהְיֶה שַׁכּוּלָה מִשְּׁנֵיכֶם. לִמֵּד עַל הַקּוֹבֵר אֶת בָּנָיו שֶׁקָּרוּי שַׁכּוּל, וְכֵן בְּיַעֲקֹב אָמַר: ״כַּאֲשֶׁר שָׁכֹלְתִּי, שָׁכָלְתִּי״. גַּם־שְׁנֵיכֶם • וְאִם יָקוּם עָלֶיךָ וְאַתָּה תַּהַרְגֶנּוּ, יַעַמְדוּ בָּנָיו וְיַהַרְגוּךָ. וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִזְרְקָה בָּהּ וְנִתְנַבְּאָה שֶׁבְּיוֹם אֶחָד יָמוּתוּ, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּפֶרֶק ׳הַמְּקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ׳ (סוטה יב).

(מו) וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל־יִצְחָק קַצְתִּי בְחַיַּי מִפְּנֵי בְּנוֹת חֵת אִם־לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת־חֵת כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִי חַיִּים:

מו וַאֲמֶרֶת רִבְקָה לְיִצְחָק עָקִית בְּחַיַּי מִן קֳדָם בְּנַת חִתָּאָה אִם נְסִיב יַעֲקֹב אִתְּתָא מִבְּנַת חִתָּאָה כְּאִלֵּין מִבְּנַת אַרְעָא לְמָה לִי חַיִּים:

רש״י◄ קַצְתִּי בְחַיַּי • מָאַסְתִּי בְּחַיַּי.

כח (א) וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב וַיְבָרֶךָ אֹתוֹ וַיְצַוֵּהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן:

א וּקְרָא יִצְחָק לְיַעֲקֹב וּבְרִיךְ יָתֵהּ וּפַקְּדֵהּ וַאֲמַר לֵהּ לָא תִּסַּב אִתְּתָא מִבְּנַת כְּנָעַן:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וַיִּשְׁטְמוּהוּ: **וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ.** יִתְּכֵן שֶׁגֹּלָה סוֹדוֹ לְאֶחָד מֵאוֹהֲבָיו. וְיֵשׁ אוֹמְרִים עַל דֶּרֶךְ נְבוּאָה הָיָה. וְהָרִאשׁוֹן קָרוֹב: תורה מב

מב) מִתְנַחֵם. מִגִּזְרַת נָחָמָה. וְהַטַּעַם זֹאת הָיָה נֶחָמָתוֹ שֶׁיּוּכַל לְהָרְגֵךְ. וְהַגָּאוֹן אָמַר מִגִּזְרַת וּוע״ד בְּלָשׁוֹן עֲרָבִי: תורה מג

מד) יָמִים אֲחָדִים. כְּמוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ, שְׁנַיִם מוּעָטוֹת. וְהָאֲחָדִים פְּחוּתִים מֵעֲשָׂר: תורה מה

מה) לָמָּה אֶשְׁכַּל. פְּחָדָה שֶׁמָּא יַהֲרֹג זֶה אֶת זֶה. אוֹ יַהַרְגוּהוּ אִם יַהֲרֹג אוֹתְךָ. וְיֵשׁ דָּרָשׁ שֶׁבְּיוֹם אֶחָד מֵתוּ שְׁנֵיהֶם: תורה מו

מו) קַצְתִּי בְחַיַּי. כְּמוֹ הָפוּךְ, וְכֵן נַעֲלָה בִּיהוּדָה וּנְקִיצֶנָּה. וְכֵן אָמַר הַכָּתוּב אֲשֶׁר אַתָּה קָץ: וְכַאֲשֶׁר שָׁמַע עֵשָׂו שֶׁבֵּרֵךְ יִצְחָק עוֹד אֶת אָחִיו וְצִוָּה שֶׁלֹּא יִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנַעַן, הָלַךְ אֶל דּוֹדוֹ וְלָקַח בִּתּוֹ, וּשְׁמָהּ בָּשְׂמַת, גַּם מָחְלַת, כְּמוֹ יִתְרוֹ שֶׁהוּא עַל דַּעְתִּי חוֹבָב: **אֲחוֹת נְבָיוֹת.** נִכְבָּד הָיָה מִכָּל אָחִיו. אוֹ שֶׁהָיוּ לִישְׁמָעֵאל נָשִׁים רַבּוֹת, וְזֹאת הָיְתָה אֲחוֹת נְבָיוֹת: תורה א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ב) קוּם לֵךְ פַּדֶּנָה אֲרָם בֵּיתָה בְתוּאֵל אֲבִי אִמֶּךָ וְקַח־לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן אֲחִי אִמֶּךָ:

ב קוּם אֲזֵיל לְפַדַּן אֲרָם לְבֵית בְּתוּאֵל אֲבוּהָא דְאִמָּךְ וְסַב לָךְ מִתַּמָּן אִתְּתָא מִבְּנַת לָבָן אֲחוּהָא דְאִמָּךְ:

רש"י◄ פַּדֶּנָה • כְּמוֹ לְפַדָּן. בֵּיתָה בְתוּאֵל • לְבֵית בְּתוּאֵל, כָּל תֵּבָה שֶׁצְּרִיכָה לָמֶ"ד בִּתְחִלָּתָהּ, הֵטִיל לָהּ הֵ"א בְּסוֹפָהּ (יבמות יג).

(ג) וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים:

ג וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ יָתָךְ וְיַפְּשָׁךְ וְיַסְגְּגָךְ וּתְהֵי לְכִנְשַׁת שִׁבְטִין:

רש"י◄ וְאֵל שַׁדַּי • מִי שֶׁדַּי בְּבִרְכוֹתָיו לַמִּתְבָּרְכִין מִפִּיו, יְבָרֵךְ אוֹתְךָ.

(ד) וְיִתֶּן־לְךָ אֶת־בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת־אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר־נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם:

ד וְיִתֵּן לָךְ יָת בִּרְכָתָא דְאַבְרָהָם לָךְ וְלִבְנָיְךָ עִמָּךְ לְמֵירְתָךְ יָת אַרְעָא תּוֹתָבוּתָךְ דִּי יְהַב יְיָ לְאַבְרָהָם:

רש"י◄ אֶת־בִּרְכַּת אַבְרָהָם • שֶׁאָמַר לוֹ: "וְאֶעֱשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל", "וְהִתְבָּרְכוּ בְּזַרְעֶךָ", יִהְיוּ אוֹתָן בְּרָכוֹת הָאֲמוּרוֹת לְךָ, בִּשְׁבִילְךָ, (מִמְּךָ) יֵצֵא אוֹתוֹ הַגּוֹי וְאוֹתוֹ הַזֶּרַע הַמְּבֹרָךְ.

~ שבת קודש ב' כסלו ~

(ה) וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם אֶל־לָבָן בֶּן־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי אֲחִי רִבְקָה אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו:

ה וּשְׁלַח יִצְחָק יָת יַעֲקֹב וַאֲזַל לְפַדַּן אֲרָם לְוָת לָבָן בַּר בְּתוּאֵל אֲרַמָּאָה אֲחוּהָא דְרִבְקָה אִמֵּהּ דְּיַעֲקֹב וְעֵשָׂו:

רש"י◄ אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו • אֵינִי יוֹדֵעַ מַה מְּלַמְּדֵנוּ.

(ו) וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי־בֵרַךְ יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וְשִׁלַּח אֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם לָקַחַת־לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן:

ו וַחֲזָא עֵשָׂו אֲרֵי בָּרִיךְ יִצְחָק יָת יַעֲקֹב וְשַׁלַּח יָתֵהּ לְפַדַּן אֲרָם לְמִסַּב לֵהּ מִתַּמָּן אִתְּתָא כַּד בָּרִיךְ יָתֵהּ וּפַקִּיד עֲלוֹהִי לְמֵימַר לָא תִּסַּב אִתְּתָא מִבְּנַת כְּנָעַן:

(ז) וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם:

ז וְקַבִּיל יַעֲקֹב מִן אֲבוּהִי וּמִן אִמֵּהּ וַאֲזַל לְפַדַּן אֲרָם:

רש"י◄ וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב • מְחֻבָּר לָעִנְיָן שֶׁל מַעְלָה: "וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי בֵרַךְ יִצְחָק וְגוֹ' וְכִי שִׁלַּח אוֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם", וְכִי שָׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו וְהָלַךְ פַּדֶּנָה אֲרָם, וְכִי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנַעַן, וְהָלַךְ גַּם הוּא אֶל יִשְׁמָעֵאל.

(ח) וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו:

ח וַחֲזָא עֵשָׂו אֲרֵי בִישָׁא בְּנַת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אֲבוּהִי:

(ט) וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל־יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־מָחֲלַת בַּת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת עַל־נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה:

ט וַאֲזַל עֵשָׂו לְוָת יִשְׁמָעֵאל וּנְסִיב יָת מַחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בַּר אַבְרָהָם אֲחָתֵהּ דִּנְבָיוֹת עַל נְשׁוֹהִי לֵהּ לְאִנְתּוּ:

ס ס ס

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **אֲחוֹת נְבָיוֹת** • מִמִּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר "בַּת יִשְׁמָעֵאל", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהִיא "אֲחוֹת נְבָיוֹת"? אֶלָּא לְמִדָּנוּ שֶׁמֵּת יִשְׁמָעֵאל מִשֶּׁיֵּעָדָהּ לְעֵשָׂו, קֹדֶם נִשּׂוּאִין, וְהִשִּׂיאָהּ נְבָיוֹת אָחִיהָ. וְלָמַדְנוּ שֶׁהָיָה יַעֲקֹב בְּאוֹתוֹ הַפֶּרֶק בֶּן ס"ג שָׁנִים, שֶׁהֲרֵי יִשְׁמָעֵאל בֶּן ע"ד שָׁנִים הָיָה כְּשֶׁנּוֹלַד יַעֲקֹב, שֶׁי"ד שָׁנָה הָיָה גָּדוֹל יִשְׁמָעֵאל מִיִּצְחָק, "וְיִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אוֹתָם", הֲרֵי ע"ד, וּשְׁנוֹתָיו הָיוּ קל"ז, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל וְגוֹ'". נִמְצָא, יַעֲקֹב כְּשֶׁמֵּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן ס"ג שָׁנִים הָיָה, וְלָמַדְנוּ מִכָּאן שֶׁנִּטְמַן בְּבֵית עֵבֶר י"ד שָׁנָה, וְאַחַר־כָּךְ הָלַךְ לְחָרָן, שֶׁהֲרֵי לֹא שָׁהָה בְּבֵית לָבָן לִפְנֵי לִדָּתוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֶלָּא י"ד שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנוֹתֶיךָ, וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ", וּשְׁכַר הַצֹּאן מִשֶּׁנּוֹלַד יוֹסֵף הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף וְגוֹ'", וְיוֹסֵף בֶּן ל' שָׁנָה הָיָה כְּשֶׁמָּלַךְ, וּמִשָּׁם עַד שֶׁיָּרַד יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם ט' שָׁנִים, ז' שֶׁל שֹׂבַע וּב' שֶׁל רָעָב, וַיַּעֲקֹב אָמַר לְפַרְעֹה: "יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה", צֵא וַחֲשֹׁב: י"ד שָׁנָה שֶׁלִּפְנֵי לִדַּת יוֹסֵף וּשְׁלֹשִׁים שֶׁל יוֹסֵף, וְתֵשַׁע מִשֶּׁמָּלַךְ עַד שֶׁבָּא יַעֲקֹב, הֲרֵי נ"ג, וּכְשֶׁפָּרַשׁ מֵאָבִיו הָיָה בֶּן ס"ג, הֲרֵי קי"ו וְהוּא אוֹמֵר "שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה", הֲרֵי חֲסֵרִים י"ד שָׁנִים, הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאַחַר שֶׁקִּבֵּל הַבְּרָכוֹת נִטְמַן בְּבֵית עֵבֶר י"ד שָׁנִים (אֲבָל לֹא נֶעֱנַשׁ עֲלֵיהֶם, בִּזְכוּת הַתּוֹרָה. שֶׁהֲרֵי לֹא פָּרַשׁ יוֹסֵף מֵאָבִיו אֶלָּא כ"ב שָׁנָה, דְּהַיְנוּ מִי"ז עַד ל"ט, כְּנֶגֶד כ"ב שֶׁפָּרַשׁ יַעֲקֹב מֵאָבִיו וְלֹא כִּבְּדוֹ, וְהֵם כ' שָׁנִים בְּבֵית לָבָן וּשְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁשָּׁהָה בַּדֶּרֶךְ, כִּדְכְתִיב: "וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סֻכּוֹת", וּפֵרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה מִזֶּה הַפָּסוּק, שֶׁשָּׁהָה י"ח חֲדָשִׁים בַּדֶּרֶךְ, דְּ'בַיִת' הָוָה בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים וְ'סֻכּוֹת' הָווּ בִּימוֹת הַחַמָּה. וּלְחֶשְׁבּוֹן הַפְּסוּקִים שֶׁחִשַּׁבְנוּ לְעֵיל, מִשֶּׁפָּרַשׁ מֵאָבִיו עַד שֶׁיָּרַד לְמִצְרַיִם שֶׁהָיָה בֶּן ק"ל שָׁנָה, שֶׁשָּׁם אָנוּ מוֹצְאִים עוֹד י"ד שָׁנִים, אֶלָּא וַדַּאי נִטְמַן בְּבֵית עֵבֶר בַּהֲלִיכָתוֹ לְבֵית לָבָן לִלְמֹד תּוֹרָה מִמֶּנּוּ, וּבִשְׁבִיל זְכוּת הַתּוֹרָה לֹא נֶעֱנַשׁ עֲלֵיהֶם, וְלֹא פָּרַשׁ יוֹסֵף מִמֶּנּוּ אֶלָּא כ"ב שָׁנָה, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה. עַד כָּאן מָצָאתִי בְּרַשִׁ"י יָשָׁן). **עַל־נָשָׁיו** • הוֹסִיף רִשְׁעָה עַל רִשְׁעָתוֹ (רָצָה לוֹמַר: מִרִשְׁעַת עַל מִרִשְׁעִיּוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ בְּבָר, וְקַל לְהָבִין), שֶׁלֹּא גֵּרַשׁ אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת מָחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם (כח, ט) יֵשׁ לְהָבִין, מַדּוּעַ מְצַיֵּן הַכָּתוּב אֶת הֲלִיכָתוֹ שֶׁל עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכַּוָּנַת הַכָּתוּב הִיא לְהוֹדִיעַ עַד כַּמָּה הִשְׁתַּדֵּל עֵשָׂו לְהַרְאוֹת כְּלַפֵּי חוּץ כְּאִלּוּ הוּא מְעוּנְיָן לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְאָבִיו, וְלָכֵן הוּא הוֹלֵךְ לָשֵׂאת דַּוְקָא אֶת בַּת יִשְׁמָעֵאל. לָכֵן מַדְגִּישָׁה הַתּוֹרָה "וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל": כְּדֵי לְהַרְאוֹת אֶת צִדְקוּתוֹ, הִטְרִיחַ עֵשָׂו אֶת עַצְמוֹ וְכִתֵּת רַגְלָיו אֶל מְקוֹמוֹ שֶׁל יִשְׁמָעֵאל. וְשָׁם לָקַח אֶת מָחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם – כַּוָּנָתוֹ הָיְתָה לְהַרְאוֹת שֶׁלָּקַח אִשָּׁה מְיֻחֶסֶת, נְכָדָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם.

(לקוטי שיחות כרך ה עמ' 165)

חסלת פרשת תולדות ססס ק"ו פסוקים, על"ו סימן

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רלג - רלו

המשך ביאור למס' נדרים ליום שבת קודש עמ' א

כמאמר הכתוב (תהילים סח יד), 'וְאַבְרוֹתֶיהָ בְּיַרְקְרַק [–זהב], חָרוּץ'.
כתוב בהמשך הפסוק ש'שְׁמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת' איש יצאו עם אברהם אבינו למלחמה, ונחלקו האמוראים מהי כוונת הפסוק, **אָמַר רַב אַמִּי בַּר אַבָּא**, אכן פירוש הפסוק כפשוטו, ששלוש מאות ושמונה עשר אנשים יצאו עם אברהם למלחמה, אך אֱלִיעֶזֶר כוחו היה כְּנֶגֶד כּוּלָּם, **אִיכָּא דְּאָמְרִי** יש אומרים, שמה שכתוב בפסוק שלקח שלש מאות ושמונה עשר איש אֱלִיעֶזֶר הוּא הכוונה לאליעזר לבדו, דְּחוּשְׁבָּנֵיהּ הָכִי הָוֵי – שחשבון הגימטריא שלו הוא שלוש מאות ושמונה עשרה.
הגמרא ממשיכה להביא דרשות על פי גימטריא, מרב אמי בר אבא:
וְאָמַר רַב אַמִּי בַּר אַבָּא, בֶּן שָׁלֹשׁ שָׁנִים הִכִּיר אַבְרָהָם לראשונה אֶת בּוֹרְאוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כו ה) 'עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי', וחוּשְׁבָּנֵיהּ – הגימטריא של 'עֵקֶב' היא מֵאָה וְשִׁבְעִין וּתְרֵין – מאה שבעים ושתים, כלומר, מאה שבעים ושתים שנים כמנין 'עֵקֶב', 'שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי', שהכיר את בוראו, והרי סך שנותיו של אברהם אבינו היו מאה שבעים וחמש, נמצא שהכיר את בוראו מגיל שלש שנים עד פטירתו שהם מאה שבעים ושתים שנים.
דרשה נוספת:
וְאָמַר רָמִי בַּר אַבָּא,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח תהלים

יום ראשון, כ"ו חשון > פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק

יום שני, כ"ז חשון > מפרק קכ עד סוף פרק קלד

יום שלישי, כ"ח חשון > מפרק קלה עד סוף פרק קלט

יום רביעי, כ"ט חשון > מפרק קמ עד סוף פרק קמד

יום חמישי, ל' חשון > פרק כ. מפרק קמה עד סוף פרק קנ

יום שישי, א' כסלו > פרק כ. מפרק א עד סוף פרק ט

שבת קודש, ב' כסלו > פרק כ. מפרק י עד סוף יז

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי־הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תניא יומי

~ יום ראשון כ"ו מרחשון ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנג, להבין איך הקורא... עד עמ' 306, קדם ה' דוקא:

קוּנְטְרֵס אַחֲרוֹן עַל כַּמָּה פְּרָקִים

עַיֵּן[1] בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים – "תניא" – **חֵלֶק א פֶּרֶק מ**

שם מוסבר ש"דחילו ורחימו" (יראה ואהבה) הן "גדפין"[2] (כנפיים) בלבד, כמו למשל כנף עוף, שעל ידו מתרומם העוף ועף למעלה, אך אין הכנפיים העיקר של העוף, כפי הראיה שמובאת בהלכה, ש"ניטלו אגפי' כשרה"[3], אם ניטלו הכנפיים של העוף – הוא כשר. שכן, העיקר הוא הראש והגוף, והכנפיים משמשים רק כדי לעוף בהם;

קונטרס אחרון על כמה פרקים

עיין בלק"א ח"א פ"מ

להבין איך הקורא בסיפורי מעשיות שבתורה הוא מקושר בח"ע ע"פ מ"ש בכוונות דט"ז ע"ב כמו שהאדם עוסק למטה כך דיוקן האדם העליון

כך גם בנמשל, שהיחוד למעלה נעשה על־ידי התורה והמצוות עצמן, ואילו האהבה והיראה הנקראות "גדפין" (כנפיים) משמשות רק כדי להעלות את התורה והמצוות למקום ולמדריגה השייכים לאותו יחוד, ושם מתגלה בתורה ובמצוות "אור אין סוף" ברוך־הוא שלא היה יכול להתגלות בהן כשהן בעולם הגשמי.

הרי, מצד אחד, אומרים, שכדי לפעול היחוד למעלה, אין האהבה והיראה פועלות זאת, מפני שהן ענין של "הרהור" וכוונה בלבד – שהן כשלעצמן אינן פועלות יחוד זה; ומצד שני אומרים, שעל־ידי הכוונה דוקא מתעלות התורה והמצוות לעילוי שבכוחן להתעלות, ושעל ידן יהיה היחוד למעלה והתגלות "אור אין־סוף ברוך־הוא" שעל־ידי אותו יחוד.

לְהָבִין, אֵיךְ הַקּוֹרֵא בְּסִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הוּא מְקֻשָּׁר בְּחָכְמָה עִלָּאָה – חכמה עליונה. כשיהודי לומד תורה בשכל והבנה – הוא מבין הלכה בתורה – מובן הדבר שהוא מקושר ב"חכמה עילאה" (עליונה) – הספירה העליונה ביותר ב"עולם האצילות" – שכן, ההלכה היא הרי "חכמתו ורצונו של הקדוש ברוך הוא": השכל של ההלכה הוא חכמתו ושכלו של הקדוש ברוך הוא, ופסק ההלכה הוא רצונו של הקדוש ברוך הוא, כפי שרבנו הזקן אומר בפרק ה' בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שכך עלה ברצונו של הקדוש ברוך הוא, שכשיטען ראובן כך וכך ושמעון כך וכך (למשל) יהיה פסק ההלכה כך וכך. וגם אם זה לא יארע אף פעם, שיובא לפני בית־דין סכסוך בין שני אנשים בטענות כאלו – הרי כיוון שכך עלה ברצונו של הקדוש ברוך הוא, שכך יהיה פסק הדין – הרי עצם ידיעת פסק ההלכה – הוא ידיעת רצונו של הקדוש ברוך הוא; אך, כשקורא סיפורי מעשיות שבתורה בלבד, הרי אם כי אמת הדבר שבסיפורים אלה גלומים רמזים על ענינים רוחניים למעלה, [או להיפך – העיקר הם הענינים הרוחניים למעלה, אלא שהם גם מרומזים בלבד בענינים הגשמיים של הסיפור כפי שאירע למטה, ככתוב בספרים[4]: "התורה מדברת בעליונים ורומזת בתחתונים"], אך כיוון שאין הוא יודע לגמרי מהענינים הרוחניים שבעולמות העליונים, ידיעתו בסיפור התורה היא רק בענינים הגשמיים שאירעו בסיפור המעשה כאן למטה (ש"אין מקרא יוצא מידי פשוטו") – כיצד, איפוא, נעשה אדם מקושר על־ידי־זה ל"חכמה עילאה"? [למשל, רבנו הזקן מסביר בפרק מ"ה בחלק הראשון של ספר ה"תניא" ענין המשכת רחמים רבים ממקור הרחמים למעלה, שלמעלה ממדת הרחמים שב"אצילות", כפי שיעקב ממשיך על "מקור נשמות ישראל" ועל נשמות ישראל, דבר המרומז בפסוק "וישק יעקב לרחל ויבך" (יעקב היינו מדת הרחמים ד"אצילות", ורחל – "כנסת ישראל", מקור נשמות ישראל, וכו'). אך, כשאין הוא יודע מהענינים הרוחניים למעלה – הוא יודע רק את הסיפור כפי שהוא מופיע בפשוטו של העולם הגשמי, כיצד הוא – מבלי שידע את הענינים הרוחניים המרומזים בסיפורים – מקושר ב"חכמה עילאה"?]. הדבר יובן – **עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בַּ**ספר **הַכַּוָּנוֹת**[5] **דַּף טז עַמּוּד ב: כְּמוֹ שֶׁהָאָדָם עוֹסֵק** בתורה, **לְמַטָּה, כָּךְ** – גם עוסק בתורה, **דְּיוֹקָן** – דמות, **הָאָדָם הָעֶלְיוֹן** – "אדם העליון", **לְמַעְלָה כו'**, – כפי שמסביר רבנו הזקן להלן (ב"קונטרס אחרון") זה מוסב על שורש הנשמה של האדם (שהשורש הוא בספירות למעלה הנקראות "אדם העליון" – פרצוף של מוחין ומדות (כמו שזה בעשר הספירות) נקרא "אדם"), ו"אדם העליון" עוסק בתורה **למעלה** – הרי על־ידי־זה שהאדם עוסק בתורה למטה, אפילו בסיפורי מעשיות שבתורה בלבד – הוא מקושר ב"חכמה עילאה" – על־ידי שה"דיוקן" שלו **למעלה** מקושר ב"חכמה

---

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "נישט (לא) 'ראה'". **2.** ר"ח בשם היחודים פי"א. **3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר":** "במשנה (חולין נו, ב): נשתברו גפי', דין דניטלו אגפי' בב"ח וט"ז שו"ע יו"ד ר"ס נג". וראה גם לעיל פרק מ הערה 13. **4.** עשרה מאמרות מאמר חקור דין ח"ג פכ"ב. **5.** דפוס ונציא ש"פ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עילאה". מזה הרי יוצא, שהעיסוק בסיפורים כאן למטה, אין לו, כשלעצמו, קשר ל"חכמה עילאה", שהרי אין זה עולה למעלה, לשורש שממנו התורה באה, מ"חכמה עילאה", אלא מפאת שה"דיוקן" של ה"אדם העליון" **למעלה** עוסק בתורה — מצד זה הוא מקושר ב"חכמה עילאה". רבנו הזקן יסביר להלן, שהדברים אמורים רק בשעה שעיסוקו בתורה הוא בהרהור בלבד (במחשבה) באותיות הכתובות בתורה שבכתב; ואילו כשהוא מבטא את האותיות בדיבור, הרי מצד הקול המתהווה מהדיבור, עולות האותיות שהוא לומד **כאן למטה** — למעלה. וזה יכול להיות גם במדריגה העליונה ביותר — בעולם ה"אצילות". **וְכֵן יֵשׁ לוֹמַר** — רק **בְּהִרְהוּר** — שהוא חושב **בְּאוֹתִיּוֹת הַכְּתוּבוֹת.** — בתורה שבכתב, כלומר, מה שנאמר לעיל, שהקשר בין יהודי שעוסק בתורה למטה עם "חכמה עילאה" הוא רק מצד ה"דיוקן האדם העליון" שעוסק בתורה למעלה — הרי זה רק כשעיסוקו בתורה מתבסס על **הרהור** בלבד, **אֲבָל הַדִּבּוּר** — כשהוא מבטא את אותיות התורה בדיבור, **יֵשׁ לוֹמַר דְּבוּקֵעַ וְסָלִיק** — ועולה **לַאֲצִילוּת מַמָּשׁ,** — כלומר, לא רק בספירות ומדריגות שהן בחינת "אצילות" בעולמות **אחרים** — אלא ב"אצילות ממש", כך הדבר באלה שעבודתם היא בבחינת "מרכבה", והם הצדיקים הגדולים הבטלים לגמרי להקדוש־ברוך־הוא כמו ה"מרכבה" הבטלה לגמרי לרוכב עליה (כפי שמוסבר בפרק ל"ט, בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שבאלה, תורתם ועבודתם עולות ב"אצילות"), **אוֹ** — שהדיבור בתורה עולה **לִבְרִיאָה** — כשהדיבור בא **בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ** — מיראה ואהבה, **שֶׁכְּלִיִּים,** — הבאות מהשכל ומהתבוננות בגדלות ה', אז, עולה הדיבור בעולם ה"בריאה", שהוא עולם ההשגה, כפי המוסבר בחלק הראשון של ספר ה"תניא", פרק ט"ז, **אוֹ** — שהדיבור בתורה עולה **לִיצִירָה** — כשהדיבור בא **בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ** — מיראה ואהבה, **טִבְעִיִּים,** — יראה ואהבה הקיימות בטבע בנפשו של יהודי, והיא האהבה המסותרת הכוללת בתוכה גם יראה, והמקום והמדריגה ששם עולות התורה והעבודה הבאות על־ידי יראה ואהבה טבעיות הוא בעולם ה"יצירה", שהוא עולם ה"מדות", כפי המוסבר בפרק ט"ז בחלק הראשון של ספר ה"תניא", **וּבְ**—לימוד **מִקְרָא** — בדיבור, **סָלִיק** — זה עולה **מֵעוֹלָם הַזֶּה לְעֲשֵׂר סְפִירוֹת דַּעֲשִׂיָּה,** — כאשר הוא רק אומר אותיות התורה, והמקום אליו זה עולה מצד קבלת עול — הוא בעולם ה"עשיה"[6], **מִשּׁוּם דְּבָקַע אֲוִירִין**[7] **וְכוּ'.** — האוירים שבין העולם הזה הגשמי ועולם העשיה הרוחני, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּהִרְהוּר,** — כשהוא רק חושב באותיות בהרהור של מחשבה — אז אין זה עולה לעולמות העליונים האמורים, **אֶלָּא הַ"דְּיוֹקָן" שֶׁהוּא שֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ וְכוּ'.** — גם הוא עוסק למעלה בתורה, ומצד זה הוא מקושר ל"חכמה עילאה" (עליונה). **וּמַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר חֵלֶק ג דַּף קה דְּהִרְהוּר לָא עָבִיד מִידֵי כוּ',** — שהרהור (מחשבה) אינו פועל שום דבר, **וְהַיְנוּ אֲפִלּוּ לְטָב,** — גם כשההרהור הוא מחשבה וכוונה טובה, הרי אם חסרה ה"אתערותא דלתתא", ההתעוררות מלמטה, של מעשה או **דיבור** אין ההרהור כשלעצמו פועל שום דבר. בזוהר שם, כשהוא מדבר אודות הרהור, הרי זה לגבי הרהור שאינו פועל שום דבר לא טוב, שכן הוא מדבר שם, במה שנאמר לגבי שבת[8]: "ממצוא חפצך **ודבר דבר**", שבאם יהודי מדבר בשבת ענינים של חול — הוא עושה פגם, שכן הדיבור עולה למעלה ומביא חולין בקדושת השבת שלמעלה. ברם, זה רק כשהוא מדבר **בדיבור** ענינים של חול, אך אם הוא רק מהרהר במחשבה, אין ההרהור והמחשבה פועלים שום פגם למעלה. הרי שמדובר כאן ש"הרהור" אינו פועל שום ענין לא טוב, שום פגם, לכן מוסיף רבנו הזקן, שהדבר אמור גם לגבי ענין טוב, שאם זה ענין של הרהור בלבד, כשחסר ענין הדיבור או המעשה — אין ההרהור כשלעצמו פועל שום דבר גם לא בדבר הטוב שהיה פועל אילו זה היה בדיבור, **עַיֵּן** — בזוהר **שָׁם וּבְ** — זוהר חלק ג' **דַּף לא עַמּוּד ב** — כך מסתבר — שזה גם לטוב, שאין ההרהור פועל שום דבר — **כשמעיינים** בזוהר שם, שכן מדובר שם אודות "ימים טובים", שכדי "לקבל" קדושת ושמחת "יום טוב", מן ההכרח שתהיה "אתערותא דלתתא" (התעוררות מלמטה), על־ידי מעשה או **דיבור,** הממשיכים "אתערותא דלעילא" (התעוררות מלמעלה), (ו"תיפח רוחי'" של מי שאומר שלא זקוקים למעשה או דיבור), ולאחר מכן מביא בזוהר שם שהדיבור בשבת בענינים

קונטרס אחרון

למעלה כו' וכן י"ל בהרהור באותיות הכתובות. אבל הדבור י"ל דבוקע וסליק לאצי' ממש או לבריאה בדו"ר שכליים או ליצי' בדו"ר טבעיים ובמקרא סליק מעוה"ז לי"ס דעשי' משום דבקע אוירין וכו'. משא"כ בהרהור אלא הדיוקן שהוא שרש נשמתו וכו'. ומ"ש בזהר ח"ג דק"ה דהרהור לא עביד כו' והיינו אפי' לטב ע"ש ובדל"א ע"ב י"ל דהיינו לאתערא לעילא

---

6. או שאפשר ללמוד, שהעליה היא בהתאם לענין התורה שהוא לומד: אם הוא לומד קבלה, שקבלה אינה מתפשטת למטה מעולם ה"אצילות" - אז העליה היא ב"אצילות", ואם הוא לומד תלמוד, שהוא ב"בריאה" - העליה היא ב"בריאה", ואם הוא לומד משנה - זה ב"יצירה", ו"מקרא" - ב"עשיה", כפי שהוא אומר בסוף פרק מ' בחלק הראשון של ספר ה"תניא" בהגה"ה שם. וכפי שאומר שם, שכולם הם ב"אצילות" אלא **ההתפשטות** של מקרא היא עד עשיה, ושל משנה עד יצירה ושל תלמוד עד בריאה, וקבלה מתפשטת בעולם האצילות בלבד, וכפי הביאור בזה ב"תורה אור" דף י"ז בתחילת עמוד א'. **7.** הערת **כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "כן הוא גם באתהלך. וצ"ע כי בכ"מ (בח"א פ"מ, בזח"ג המסומן שם ועוד) רקיעין. וצ"ע בדפוסים וכת"י". **8.** ישעי' נח, יג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

של חול, פוגם למעלה, מה־שאין־כן הרהור. הרי מובן מזה, שכוונת הזוהר שם, שההרהור אינו פועל גם בנוגע לפגם וגם בנוגע לענין של טוב, אלא דוקא מעשה או דיבור. כך גם בזוהר חלק ג׳ דף ל״א עמוד ב׳, שם מדובר ש״בעובדא דלתתא אתער עובדא דלעילא״, שעל־ידי פעולה למטה מתעוררת פעולה למעלה, אם הפעולה היא בקדושה — מתעוררת קדושה שלמעלה ונמשכת ושוכנת עליו, ואם הפעולה היא מצד הטומאה ר״ל — היא ממשיכה רוח הטומאה על האדם רחמנא־ליצלן, והזוהר מסיים שם, שמה שתלוי במעשה — הוא במעשה, ומה שתלוי בדיבור — הוא בדיבור.

קונטרס אחרון

שיומשך משם לתתא רק מחשבתו נשארה שם ומוסיפה שם אור גדול בתוספת וריבוי האור באצי׳ ע״י מקרא ומצות מעשיות שבעשי׳ שעיקר היחוד הוא למעלה רק הפירות בעוה״ז ע״י המשכת אור מעט מזעיר למטה ע״י הדבור ומעשה משא״כ בהרהור לא נמשך כלום ולכן לא יצא ידי חובתו מה שירדה נשמתו לעוה״ז רק להמשיך אורות עליונים למטה כמ״ש בע״ח שכ״ו להמשיך אור אבל להעלות ממטה למעלה הוא דוקא ע״י מחשבה טובה דבלא דו״ר לא פרחא לעילא וכמ״ש בשער הנבואה פ״ב והמחשבה טובה כו׳ ומ״ש דבקע רקיעין וכו׳ והיינו אפילו בלא

מזה גם מובן, שגם ללא־טוב וגם לטוב, פועלים רק הדיבור או המעשה, ולא ההרהור. על־כל־פנים יוצא מהזוהר, שהרהור ומחשבה אינם פועלים מאומה — ואילו כאן אמרנו, שעל־ידי קריאה (גם) במחשבה בלבד בסיפורי מעשיות שבתורה — פועל הדבר, שה״דיוקן״ של ה״אדם העליון״ עוסק בתורה, ועל־ידי־זה הוא מקושר ב״חכמה עילאה״ (עלינה)? יסביר רבנו הזקן, שכוונת הזוהר היא, שההרהור אינו פועל למעלה כדי להמשיך למטה, אין זה ״אתערותא דלתתא״ (התעוררות מלמטה) **להמשיך** (למטה) ״אתערותא דלעילא״ (התעוררות מלמעלה); אך למעלה פועל ההרהור. ואדרבה, ה״העלאה מלמטה למעלה״, להעלות למעלה גם את המעשה והדיבור של תורה ומצוות שיעשו למעלה את היחוד העליון — הרי זה דוקא על־ידי הרהור — מחשבה וכוונה. ראוי לציין, שבספר המאמרים ״אתהלך ליאזנא״ עמוד ק״ס (שם מובאים פרקים **אלה** של ״קונטרס אחרון״), לא כתוב ״ומה שכתוב בזהר״, בוא״ו, שזה המשך למה שכתוב לפני זה, אלא ״מה שכתוב בזהר״ — כלומר, שהוא מתחיל כאן ענין חדש, כפי שהרבי מציין בציוניו שם. כך, שאין זו קושיא על הנאמר לפני זה, שהקריאה בהרהור ומחשבה פועלת ב״דיוקן האדם העליון למעלה״, אלא, רבנו הזקן מתחיל להסביר את הזוהר, שמה שכתוב בזוהר ש״הרהור לא עביד מידי״ הכוונה שאין הוא ממשיך למטה, ואילו העלאה מלמטה למעלה — הוא כן פועל וכו׳. **יֵשׁ לוֹמַר דְּהַיְנוּ לְאִתְעָרָא לְעֵילָא** — לעורר למעלה, **שֶׁיְּמְשַׁךְ מִשָּׁם לְתַתָּא,** — למטה, זאת אין ההרהור פועל, **רַק מַחֲשַׁבְתּוֹ**[9] — העולה למעלה, **נִשְׁאֲרָה שָׁם, וּמוֹסִיפָה שָׁם אוֹר גָּדוֹל, בְּתוֹסֶפֶת וְרִבּוּי הָאוֹר בַּאֲצִילוּת, עַל־יְדֵי** — לימוד **מִקְרָא** — בדיבור, **וּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁבַּעֲשִׂיָּה,** — לימוד המקרא ומצוות מעשיות מוסיפים ריבוי אור ב״אצילות״, **שֶׁעִּקַּר הַיִּחוּד** — בספירות שב״אצילות״ הנעשה על־ידי לימוד מקרא ועל־ידי מצוות מעשיות, **הוּא לְמַעְלָה,** — ב״אצילות״, **רַק הַ״פֵּרוֹת״** — שמהיחוד הנעשה למעלה, הם **בָּעוֹלָם הַזֶּה, עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת אוֹר מְעַט מִזְּעִיר** — מעט מן המעט, **לְמַטָּה** — האור הנמשך למטה, ה״פירות״, הוא **עַל־יְדֵי הַדִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה,** — מלימוד המקרא וקיום המצוות המעשיות — שהם ״אתערותא דלתתא״ (התעוררות מלמטה) **להמשיך** ״אתערותא דלעילא״ (התעוררות מלמעלה), **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּהִרְהוּר** — בלי דיבור, **לֹא נִמְשָׁךְ כְּלוּם,** — למטה, אלא למעלה, — הרי במקום ובמדריגה שבהם נעשה היחוד שעל ידי תורה ומצוות — שם מוסיף ההרהור **ריבוי** אור, **וְלָכֵן** — המהרהר בלבד באותיות קריאת שמע, ואיננו מבטא אותן בדיבור, **לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ,** — ״חובתו״ — היינו: **מַה שֵּׁרְדָה נִשְׁמָתוֹ לָעוֹלָם הַזֶּה רַק לְהַמְשִׁיךְ אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים לְמַטָּה,** — שהאורות של העולמות העליונים יומשכו למטה בעולם הזה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ׳עֵץ חַיִּים׳ שַׁעַר כו** — שירידת הנשמה למטה היא כדי **לְהַמְשִׁיךְ אוֹר.** — לא למען עצמה, שכן אין היא זקוקה לתיקון, כיוון שעליה לתקן את הגוף והנפש הבהמית, על־ידי המשכת אורות עליונים דוקא למטה בעולם הזה, וכיוון שהמשכת אור למטה היא דוקא על־ידי מעשה או דיבור, הרי בשעה שהרהר בלבד ולא ביטא בדיבור — לא ביצע חובה זו ולא יצא ידי חובתו. כל האמור הוא בנוגע להמשכת אור למטה — **אֲבָל לְהַעֲלוֹת מִמַּטָּה לְמַעְלָה,** — שהתורה שהוא לומד והמצוות שהוא מקיים **תעלנה** למעלה, **הוּא דַּוְקָא עַל־יְדֵי מַחֲשָׁבָה טוֹבָה,** — על־ידי כוונה של אהבת ה׳ ויראת ה׳ — הנקראת ״מחשבה טובה״, **דִּבְלָא דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** — בלי יראה ואהבה, הרי התורה שהוא לומד וכן המצוות שהוא מקיים **לָא פָּרְחָא לְעֵילָא,** — אינן פורחות (אינן עולות) למעלה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ׳שַׁעַר הַנְּבוּאָה׳ פֶּרֶק ב: ״וְהַמַּחֲשָׁבָה טוֹבָה כו׳״.** — היא מעלה את התורה והמצוות למעלה. **וּמַה שֶׁכָּתוּב** — בזוהר האמור, **דְּ״בְקַע רְקִיעִין וְכו׳״,** — שזה בוקע רקיעים — שקול התורה, דיבור, בוקע רקיעים

---

9. הערת כ״ק אדמו״ר שליט״א: ״בד״ה להבין איך הקורא כו׳ (וח״א פל״ח) לפעמים ״מח׳״ ולפעמים ״הרהור״. והבי׳: מח׳ - כולל כל הדרגות שבמח׳ (ראה סוף אגה״ק סי״ט) או - בפרט (בנוגע להרהור) - מח׳ שבמח׳, משא״כ הרהור: שמחשב 1) איך לדבר, 2) באותיות הכתובות או המדוברות. ראה ביאוה״ז בתחלתו סד״ה להבין כו׳ פתח ר׳ חזקי״״.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ועולה למעלה, **וְהֵינוּ אֲפִלּוּ** — כשהקול של דיבור התורה הוא **בְּלָא דְּחִילוּ וּרְחִימוּ,** — בלי יראה ואהבה, **בְּמִכָּל־שֶׁכֵּן מִדִּבְרִים בְּטֵלִים** — אם לגבי דברים בטלים אומר שם בזוהר, שכשהוא מהרהר בדברים בטלים של עניני חול בשבת — אין זה פוגם, אך כשהוא מבטא דיבורים אלה בדיבור — זה עולה למעלה ועושה שם פגם, הרי אם דברים בטלים **עולים** — על־אחת־כמה־וכמה שדיבורים של קדושה — עולים [**זֶה אֵינוֹ, דְּגַם שָׁם יֵשׁ אֵיזוֹ תַּאֲוָה** — אין זו ראיה, שהרי גם שם — בדברים בטלים — ישנה איזו שהיא תאוה, שהוא מתאוה לדבר דיבורים אלה, במילא אין זה גשמיות בלבד, מה־שאין־כן גשמיות בלבד, יש לומר, **אינו** יכול **לעלות** בעולם רוחני — אלא יש בזה גם משהו מרוחניות המחשבה — התאוה שבכך, **בְּנֶפֶשׁ אַחֵר לֵיתָא תֵּבוֹת אֵלּוּ**], — בנוסח אחר (בכתב־יד אחר) המלים "זה אינו שגם שם יש איזו תאוה" — אינן. **דְּמִדָּה טוֹבָה** — ענין טוב, **מְרֻבָּה,** — ופועלת במדה מרובה יותר מאשר מדה הפוכה. הרי, אם לגבי ענין לא טוב אומרים שדיבור עולה ופוגם למעלה, על־אחת־כמה־וכמה במדה טובה — ענין של קדושה — בודאי שזה עולה למעלה. על־כל־פנים השאלה היא שהרי מסתבר שגם בלי יראה ואהבה זה בוקע רקיעים ועולה למעלה — מתרץ רבנו הזקן: **הֵינוּ "רְקִיעִין" דַּוְקָא, שֶׁהֵן הַ"הֵיכָלוֹת" וְהַ"פָּתִים",** — של ה"אדם העליון", החיצוניות של ה"אדם העליון", **וְלֹא בְּגוּף הָ"אָדָם הָעֶלְיוֹן",** — אין זה עולה בגוף של ה"אדם העליון", שהוא עשר הספירות של אותו עולם, **וְכָל־שֶׁכֵּן** — שאינו עולה, **בְּנֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה** — של ה"אדם העליון", שהן האור של "אצילות" המאיר באותו עולם, **אֲפִלּוּ** — לא, **בְּ"אָדָם** — העליון" **דַּעֲשִׂיָּה",** שֶׁהֵן עֶשֶׂר סְפִירוֹת: **אוֹרוֹת וְכֵלִים.** — גם שם לא יכול לעלות דבר שחסרה בו הכוונה של יראה ואהבה. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בַּ'תִּקּוּנִים'**[10], **דִּבְלָא דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** — בלי יראה ואהבה, **לָא יָכְלָא לְסָלְקָא וּלְמֵיקַם קֳדָם ה' דַּוְקָא:** — אין זה יכול לעלות ולעמוד **לפני הוי'** דוקא, בעולם שלמעלה זה יכול לעלות, אך "**קדם** ה'", לפני האלקות שבאותו עולם, הספירות שבאותו עולם — שם אין זה יכול לעלות בלי יראה ואהבה. מה שרבנו הזקן אומר כאן שעשר הספירות אורות וכלים גם של עשיה נקראים "**קדם ה'**", וב"אגרת הקודש" סימן כ' (ד"ה איהו וחיוהי) הוא אומר, שהאורות נפש ורוח, ומה גם הכלים של עשר ספירות של בריאה־יצירה־עשיה, הם "ראשית היש הנברא", שנבראו "יש מאין" מאור הנשמה, ואילו כאן הוא קורא לכך "קדם ה'" — יש לומר שאף־על־פי־כן אין זה דומה כלל **לנבראים** של בריאה־יצירה־עשיה. ואולי יש לומר, שזה על־דרך ההיכלות של "אצילות" וגופי המלאכים של "אצילות", כפי שנראה שם קצת, והם מתאחדים עם אור הנשמה שזה האלקות של הכלים של "מלכות דאצילות". וכך הוא הרי אומר שם, שמזיווג "זו"נ דבי"ע" נבראו מ"אין" ל"יש" כל הנבראים נוצרים ונעשים — על־ידי אור הנשמה שבהם.

קונטרס אחרון

דו"ר במכש"כ מדברים בטלים [ז"א דגם שם יש איזו תאוה. בנ"א ליתא תיבות אלו] **דמדה טובה מרובה היינו רקיעין דוקא שהן ההיכלות והבתים ולא בגוף האדם העליון וכש"כ בנר"ן אפי' באדם דעשיה שהן י"ס אורות וכלים וז"ש בתקונים דבלא דו"ר לא יכלא לסלקא ולמיקם קדם ה' דוקא:**

~ יום שני כ"ז מרחשון ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 306, עיין ע"ח... עד עמ' קנד, אפים כנודע:

עֵין 'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר הַנְּקֻדּוֹת שַׁעַר ח פֶּרֶק ו, שֶׁאֵין הַחֲזָרַת פָּנִים בְּפָנִים כִּי־אִם עַל־יְדֵי מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת דַּוְקָא. — שם ב"עץ חיים", הוא אומר לפני זה, שהספירות "ז"א" ו"מלכות" שב"אצילות" ("ז"א" נקרא "דכר", זכר ומשפיע, ו"מלכות" נקראת "נוקבא", נקבה ומקבל, וכשנעשה היחוד בין שניהם — זה נקרא "יחוד קודשא־בריך־הוא ושכינתי"[1], שכן "ד"א" הוא "קדוש" ו"מובדל", למעלה מהעולם (הקדוש־ברוך־הוא), ו"מלכות" נקראת "שכינה" ששוכנת בעולם — הרי היחוד של ז"א ומלכות פועל שתומשך התגלות אלקות בעולם), הרי בשעה שהם נאצלו ונתגלו ממקורם (ספירות חכמה ובינה), הנה כיוון שאדם הראשון עדיין לא נברא ולא היה עדיין ענין קיום המצוות, הרי אם זעיר־אנפין ומלכות היו ביחוד של פנים בפנים, שהיתה נמשכת המשכה פנימית מזעיר־אנפין במלכות — היו הקליפות יכולות לקבל אז יניקה יותר מאשר נקבע להן (לינוק מקדושה), לכן הם היו אז ביחוד של "אחור באחור" בלבד, כלומר, שנמשכה רק החיצוניות של זעיר־אנפין ומלכות, כדי שלא תהיה יניקה לקליפות. אלא, אחרי שנברא אדם הראשון והוא קיים מצוות — דבר הפועל "כיסוח וקיצוץ הקוצים" (מפסיק את יניקת החיצונים), היה יכול להיות אז שזעיר־אנפין ומלכות יהיו שוב ביחוד של "פנים בפנים".

קונטרס אחרון

עיין ע"ח שער הנקודות ש"ח פ"ו שאין החזרת פב"פ כ"א ע"י מצות מעשיות דוקא. וטעם הדבר כי

10. ת"י (כה, ב). **1.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ח"א פמ"א".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בלשון אחרת, היינו, שכדי שתהיה התגלות אלקות בעולם (ושהקליפות לא תוכלנה לקבל יניקה ממנה) הרי זה דוקא כשמקיימים מצוות מעשיות. **וְטַעַם הַדָּבָר,** — אומר ב"עץ חיים", שם, **כִּי עַל־יְדֵי מַעֲשִׂים טוֹבִים גּוֹרֵם** — האדם, **זִווּג הָעֶלְיוֹן וְכוּ'.** — ונעשה ההחזרה של "פנים בפנים" בזעיר־אנפין ומלכות. **וּלְהָבִין, אַמַּאי "מַעֲשִׂיּוֹת" דַּוְקָא?** — מדוע על־ידי מצוות מעשיות דוקא גורמים את הזיווג העליון והחזרה של "פנים בפנים", ולא על־ידי מצוות אחרות? **יוּבָן מִמַּה שֶׁכָּתוּב בְּ**— "עץ חיים" **שַׁעַר מ"ן וּמ"ד, כִּי צָרִיךְ תְּחִלָּה לְהַעֲלוֹת "מַיִן נוּקְבִין דְּנוּקְבָא דְּזֵעִיר־אַנְפִּין",** — לפני הזיווג העליון — מן ההכרח שתהיה לפני זה העלאת מ"ן מנוקבא דז"א, **וּ"מַיִן נוּקְבִין דְּנוּקְבָא" הֵן בְּחִינַת עֲשִׂיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שָׁם פֶּרֶק א.** — כלומר, שמן ההכרח שתהיה לפני זה "העלאת מ"ן" מעניני **העולם**, שהענינים של "העולם" (ששרשם מ"מלכות" (נוקבא דז"א)) יתעלו למעלה בקדושה — שזאת, על־ידי מצוות מעשיות הנעשות בדברים גשמיים של העולם, ורק אז יכול להיות הזיווג העליון ושתימשך התגלות אלקות בעולם. להלן יסביר רבנו הזקן, כיצד מבטיחים, שבשעה שישנה התגלות אלקות בעולם לא תוכלנה הקליפות לינוק תוספת יניקה מהקדושה: **וְהִנֵּה, הַמַּעֲשִׂים טוֹבִים** — של המצוות המעשיות, **נִקְרָאִים** — ב"עץ חיים", **"כִּסּוּחַ וְקִצּוּץ הַקּוֹצִים",** — שבכרם, **הַנֶּאֱחָזִים בַּ** — בבחינת **אֲחוֹרַיִם, שֶׁהֵן בְּחִינַת עֲשִׂיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ** — "עץ חיים" **שַׁעַר מז פֶּרֶק ה,** — הרי שעל־ידי המעשים הטובים, נעשה "כיסוח וקיצוץ" של ענינים אלה שיש בכוחם לתת יניקה לחיצונים — על־דרך־משל מזמירת הקוצים שבכרם שלא יפריעו לצמחים שבכרם, **וְהָיְנוּ עַל־יְדֵי הַעֲלָאַת הַטּוֹב הַגָּנוּז בָּהֶם** — בענינים של עשיה, **הַמְלֻבָּשׁ בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת** — **לִמְקוֹרוֹ,** — של הטוב, שהוא **לִקְדֻשַּׁת הָאֲצִילוּת שֶׁכְּבָר הֻבְרְרָה.** — יכול דבר זה להביא **לבירור** הדברים הגשמיים הדורשים בירור ותיקון, להוציא את הטוב ולהעלותו לקדושה. **וּמַה שֶׁכָּתוּב שָׁם** — ב"עץ חיים", **שֶׁאָדָם הָרִאשׁוֹן תִּקֵּן גַּם־כֵּן עַל־יְדֵי תְּפִלָּה,** — הרי, שלא רק על־ידי מצוות מעשיות יכולים לפעול זאת, אלא גם על־ידי תפלה? — **הָיְנוּ עַל־יְדֵי אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר,** — לא על־ידי הכוונה הרוחנית שבתפלה, כי־אם על־ידי אותיות **הדיבור, דַּעֲקִימַת שְׂפָתָיו הָיוּ** — היא, **מַעֲשֶׂה**[2], — הרי שגם בזה ישנו ענין של עשיה, **כִּי הֵן** — אותיות הדיבור הן **מִנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית שֶׁבַּגּוּף וְדָמוֹ אֲשֶׁר שָׁרְשָׁן** — וחיותן, **מִנֹּגַהּ.** — כפי שמוסבר בחלק ראשון של ספר ה"תניא", בפרק ל"ז, שאין בכוח הנפש האלקית לבטא מילות התורה או התפילה (שיש לבטא בשפתיים, פה, לשון ושיניים גשמיות) — רק על־ידי הנפש החיונית המלובשת באברי הגוף ממש. על־כל־פנים, יש כאן הרי גם "העלאת מ"ן" של "נוקבא דעשיה", כפי שהדבר במצוות מעשיות. **וְהִנֵּה, הַבְּרוּרִים דַּעֲשִׂיָּה** — שמבררים על ידי מצוות מעשיות, **עוֹלִין לִיצִירָה עַל־יְדֵי שֵׁם בַּ"ן, וּמִיצִירָה לִבְרִיאָה וְלַאֲצִילוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ** — "עץ חיים" **שַׁעַר מ"ן דְּרוּשׁ יא סִימָן ז. וּבָזֶה יוּבָן** — הנאמר בזוהר (חלק ג' קה, א), כנזכר בסימן הקודם ב"קונטרס אחרון", **דְּהִרְהוּר** — מחשבה בלבד, מבלי לבטא בדיבור, **לָא עָבִיד מִידֵי,** — אינו פועל שום דבר, **כִּי בְּלִי הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין" מֵהַ"מְּלָכִים"**[3] **שֶׁבְּ"נֹגַהּ",** — "העלאת מ"ן" זו היא דוקא מענינים של עשיה, כנזכר לעיל, **אִי אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ טִפִּין מִלְּמַעְלָה לְזִווּג זְעִיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא,** — כדי שיהיה יחוד וזיווג זו"נ, "ז"א ו"מלכות", הוא על־ידי ההמשכה שנמשך אור עליון שלמעלה משניהם, על־דרך כמו שהוא ביחוד "דכר" (זכר) ו"נוקבא" (נקבה) למטה, הרי כתוב: "זכר ונקבה ברא אותם **ויברך** אותם אלקים ויאמר להם אלקים פרו ורבו", שצריכה להיות ברכה והמשכה מכוח עליון בשביל היחוד והתולדות הבאים מהיחוד — ואי אפשר להמשיך את ה"טיפין" — ההמשכה מלמעלה — אם אין "העלאת מ"ן" של הבירורים מ"נוגה", **כִּי** — "ז"א", **רוֹצֶה לִינַק מֵאִמּוֹ** — מ"בינה", **וְלֹא לְהַשְׁפִּיעַ לְמַטָּה,** — "ז"א" רוצה לקבל מ"בינה", — שממנה היא באה — ולא להשפיע ב"מלכות". רק על־ידי "העלאת מ"ן" מ"נוגה" דוקא, ממשיכים מלמעלה אור עליון, דבר שפועל ש"ז"א" יהיה

קונטרס אחרון

ע"י מע"ט גורם זיווג העליון וכו'. ולהבין אמאי מעשיות דוקא יובן ממ"ש בשער מ"ן ומ"ד כי צריך תחלה להעלות מ"ן דנוק' דז"א ומ"ן דנוק' הן בחי' עשיה כמש"ש פ"א. והנה המע"ט נק' כסוח וקיצוץ הקוצים הנאחזים באחוריים שהן בחי' עשיה כמ"ש בשער מ"ז פ"ה והיינו ע"י העלאת הטוב הגנוז בהם המלובש במצות מעשיות למקורו לקדושת האצי' שכבר הוברה. ומ"ש שם שאדה"ר תיקן ג"כ ע"י תפלה היינו ע"י אותיות הדבור דעקימת שפתיו הוי מעשה כי הן מנפש החיונית שבגוף ודמו אשר שרשן מנוגה. והנה הבירורים דעשי' עולין ליצי' ע"י שם ב"ן ומיצי' לבריאה ולאצי' כמ"ש בשער מ"ן דרוש י"א סי' ז'. ובזה יובן דהרהור לא עביד מידי כי בלי העלאת מ"ן מהמלכים שבנוגה א"א להמשיך טיפי' מלמעלה לזווג זו"נ כי רוצה לינק מאמו ולא להשפיע

---

2. סנהדרין סה, א. **3.** התואר "מלכים" מוסבר באריכות בחסידות ובקבלה. ההסברה בקיצור היא, שכל הדברים שהם בקליפות נפלו לשם משבעת ה"מלכים" של "עולם התוהו", ו"מלכים" אלה שנפלו ב"קליפת נוגה" מתבררים ומתעלים על ידי עבודת האדם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

במצב של המשכה וירידה כדי להתייחד ולהזדווג עם "מלכות", **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ**— "עץ חיים" **שַׁעַר מ"ן דְּרוּשׁ ב. וְעַיִן זֹהַר פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי דַף רמד עַמּוּד ב: דְּאִית סִדּוּרָא כו' לְאִסְתַּכְּלָא כו'**, — שקיים סדר (של תפלה ודיבור, וקיים גם סדר של תפלה על־ידי כוונה ו)הסתכלות, עד למעלה מעלה ב"אין סוף", **וְהֵן** — מפרש רבנו הזקן, **כַּוָּנוֹת הַתְּפִלָּה וְיִחוּדִים עֶלְיוֹנִים לְיוֹדְעִים וּמַשִּׂיגִים לְאִסְתַּכְּלָא כו'**, — למסתכלים, עד "אין סוף", בהם יכול להיות הענין של לפעול בעולם על ידי כוונות בלבד — בלי דיבור, **כִּי נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁלָּהֶם עַצְמָן הֵן** — העלאת "מַיִן נוּקְבִין", **בִּמְסִירַת נַפְשָׁם עַל הַתּוֹרָה, וּבְנִפִּילַת אַפַּיִם,** — של תחנון, בו אומרים "אליך ה' נפשי אשא", שהוא ענין של מסירות נפש, **כַּנּוֹדָע:** — הרי כיוון שהנפש, רוח ונשמה שלהם, הן כשלעצמן, על־ידי מסירות נפשם, "העלאת מ"ן" — יש בכוחם "לפעול" גם כשחסר ענין הדיבור (והעלאת המ"ן הנעשה על־ידי דיבור), אך, דבר זה אמור ביחידי סגולה, ואילו הסדר בכל בני ישראל הוא — שעל־ידי "העלאת מ"ן" של עשיה הנעשה על ידי מצוות מעשיות או על־ידי דיבור — דוקא על־ידי־זה ממשיכים היחוד "פנים בפנים" של ז"א ומלכות, היחוד של קודשא־בריך־הוא ושכינתי', וזה ממשיך התגלות אלקות בעולם.

קונטרס אחרון

למטה כמ"ש בשער מ"ן דרוש ב' ועיין זהר פ' פקודי דרמ"ד ע"ב דאית סדורא כו' לאסתכלא כו' והן כוונות התפלה ויחודים עליונים ליודעים ומשיגים לאסתכלא כו' כי נר"ן שלהם עצמן הן מ"ן במס"נ על התורה ובנפילת אפים כנודע:

~ יום שלישי כ"ח מרחשון ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנד, להבין מ"ש בשער... עד עמ' 308, פ' פקודי).

בפרקים ל"ט ומ' בחלק הראשון של ספר ה"תניא", הסביר רבנו הזקן, מקום ומדריגת העולם שבו עולות הנשמות על־ידי תורתן ועבודתן, והסביר, שזה תלוי באיזו **כוונה** (של אהבת ה' ויראת ה') נעשו תורתן ועבודתן: אם הן היו באהבה ויראה (שכליות) שנוצרו משכל והתבוננות בגדלות ה' — הן עולות בעולם ה"בריאה" שהוא עולם ההשגה; ואם האהבה והיראה הן טבעיות (שהן בטבע בבני ישראל) — הן עולות בעולם ה"יצירה" שהוא עולם המדות.

קונטרס אחרון

להבין מ"ש בשער היחודים פ"ב דע"י תורה שלא

כן אמר רבנו הזקן, שהתורה והעבודה עצמן עולות בספירות, שהן בחינת האלקות של העולמות. אך, כל זה הוא כשהתורה והעבודה באות מתוך כוונה לשמה — מצד אהבה ויראה — הרי בהתאם לכוונה כך היא העליה — בעולם ה"בריאה" או בעולם ה"יצירה" וכו'; אך, כשהתורה **איננה** לשמה, כשחסרה הכוונה לשמה (למרות שאין זה "שלא לשמה", לשם פניה (שהפניה מתלבשת בתורה ואינה מאפשרת לה לעלות), אלא שחסר ה"לשמה" של אהבת ה' ויראת ה' (שהוא לומד סתם, כי כך הרגילו אותו)), אין הלימוד שלו עולה בספירות של העולמות, שהספירות הן אלקות ו"בלא דחילו ורחימו לא יכלא למיקם קדם הוי'" (בלי אהבה ויראה אין זה יכול לעמוד לפני ה', שיעלה לאלקות), אלא הוא עולה בחיצוניות העולמות, מקומם של המלאכים. על כך הביא רבנו הזקן מרבי חיים וויטאל, שאומר (ב"שער הנבואה" פרק ב'), שעל־ידי תורה שלא בכוונה נבראים מלאכים בעולם ה"יצירה", ועל־ידי מצוות שלא בכוונה נבראים מלאכים בעולם ה"עשיה". "בלי כוונה" היינו בלי כוונה לשמה הבאה מצד אהבה ויראה, אך אין זה שזה בלי מחשבה וכוונה כלל, כפי שרבנו הזקן מציין זאת שם במלים "וכל המלאכים הם בעלי חומר וצורה", שבהתאם לביאורו של אבי הרבי, הגאון הצדיק המקובל הרב ר' לוי יצחק נשמתו־עדן הכוונה היא, שכיוון שהמלאכים הם בעלי חומר וצורה, הרי זה מורה, שהתורה שממנה נבראו המלאכים, יש בה גם "חומר" וגם "צורה", כלומר, הלימוד בדיבור יש בו גם מחשבה וכוונה (שהן ה"צורה"); אלא "בלי כוונה" היינו, בלי כוונה "לשמה" הבאה מאהבה ויראה.

על־כל־פנים, הרי מתורה שלא בכוונה נבראים מלאכים בעולם ה"יצירה". היינו, שהתורה "עולה" בעולם ה"יצירה", ומעליה זו של התורה נבראים שם מלאכים. על כך נשאלת השאלה: בתפלה אין אנו מוצאים כך: כשהתפלה היא בלי כוונה — היא נדחית למטה, כיצד, איפוא, בשעה שהתורה והתפלה הן בכוונה — משתוות תורה ותפלה במדריגה בה הן עולות (שאם הכוונה היא כזו שיש לה שייכות לעולם ה"בריאה" — העליה גם של תורה וגם של תפלה היא בעולם ה"בריאה"; ואם הכוונה היא כזו שיש לה שייכות ל"יצירה" — העליה היא ב"יצירה"), ואילו כשהן שלא בכוונה, קיים הבדל בין תורה לתפלה, שבתורה היא עולה בעולם ה"יצירה" ונבראים מלאכים בעולם ה"יצירה", ובתפלה שלא בכוונה היא נדחית למטה? בנושא זה דן רבנו הזקן ב"קונטרס אחרון" שנלמד להלן:

לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ'שַׁעַר הַיִּחוּדִים' פֶּרֶק ב, — "שער היחודים" של רבי חיים וויטאל (כפי שנדפס ב"שמונה שערים" המצויים בידנו) הוא חלק מ"שער רוח הקודש". וכפי שהעיר הרבי (באחת משיחותיו הקדושות), כתוב בהקדמת "שער היחודים" שהוא מתחלק לכמה "שערים" ("שער

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הנבואה", "שער רוח הקודש" ו"שער תיקון עוונות"). והרבי העיר על דיוקו של רבנו הזקן, שבפרק מ' ב"תניא" הוא מציין על ענין אחד (שהוא מביא מ"שער היחודים") שזה ב"שער הנבואה", ועל ענין שני — שהוא ב"שער היחודים". בהתאם לכך, נדרשת הסברה, מדוע בפרק מ' וכשהוא מדבר על הענין שמ"תורה שלא לשמה" נבראים מלאכים בעולם ה"יצירה" — הוא מביא זאת מ"שער הנבואה" פרק ב'. **דְּעַל־יְדֵי תּוֹרָה שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה נִבְרָאִים מַלְאָכִים בְּעוֹלָם הַיְצִירָה, וְשָׁם הֵכִיא מֵהַזֹּהַר פָּרָשַׁת שְׁלַח**[1]: — שמשם מסתבר, **"דְּלֵית קָלָא דְּאִתְאָבִיד כו'"** — אין קול הנאבד מהעולם, אלא באיזה מקום שהוא נשאר הקול, וכפי שהוא מביא שם מהזוהר, שאפילו הקול של הכאה במקל יש לו השפעה, עד להשפעה על קול אחר שנשאר באיזה שהוא מקום בעולם, **בַּר קָלָא דְּאוֹרַיְתָא וּצְלוֹתָא דְּסָלִיק וּבָקַע כו'"**. — להוציא קול התורה והתפלה שעולה ובוקע את הרקיע, הרי שאין קול התורה והתפלה נשאר למטה — אלא הוא עולה למעלה. **וְהִנֵּה, מִכַּוָּנַת הַתְּפִלָּה נִבְרְאוּ מַלְאָכִים בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה כְּמוֹ מִכַּוָּנַת הַתּוֹרָה,** — משתוות הרי תורה ותפלה בענין העבודה והכוונה, ששתיהן עולות באותה מדריגה — בעולם ה"בריאה", **וּבְלֹא כַוָּנָה נִדְחֵית** — התפלה, **לְמַטָּה לְגַמְרֵי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּזֹהַר פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי דַף רמה עַמּוּד ב: "גּוֹ רָקִיעַ תַּתָּאָה כו'"** — כשהתפלה אינה "יאה" (בלשון הזוהר), כלומר, שהיא בלא כוונה, היא נדחית ב"רקיע תתאה" (תחתון) מהרקיעין תתאין ש"מדברין גו עלמא". וכפי שאומר שם להלן בזוהר: **דְּאִקְרִין צְלוֹתִין פְּסִילָאן כו'"**, — הנקראות תפלות פסולות, **וְעַיִן שָׁם פָּרָשַׁת וַיַּקְהֵל דַף רא עַמּוּד ב:** — שם אומר הזוהר, **"אִי הִיא מִלָּה כִּדְקָא יָאוּת כו'"**. — אם המלה (של תפלה) היא כדבעי (כלומר, התפלה היא בכוונה — הממונה "נשיק לה" (מנשק אותה) ומעלה אותה למעלה). מכך מובן, שרק כשהיא "כדקא יאות" (כדבעי — בכוונה) היא עולה למעלה, אך כשהתפלה היא שלא בכוונה — אין היא עולה למעלה. נשאלת הרי השאלה, כיוון שעם כוונה משתוות התורה והתפלה, מדוע, איפוא, כשחסרה הכוונה, נבראים מהתורה מלאכים בעולם ה"יצירה" (שכן באותו עולם עולה התורה), ואילו התפלה נדחית למטה, ב'רקיע תתאה'?

קונטרס אחרון

בכוונה נבראים מלאכים בעולם היצירה ושם הביא מהזהר פ' שלח דלית קלא דאתאביד כו' בר קלא דאורייתא וצלותא דסליק ובקע כו' והנה מכוונת התפלה נבראו מלאכים בעולם הבריאה כמו מכוונת התורה ובלא כוונה נדחית למטה לגמרי כמ"ש בזהר פ' פקודי דרמ"ה ע"ב גו רקיע תתאה כו' דאקרין צלותין פסילאן כו' וע"ש פ' ויקהל דר"א ע"ב אי היא מלה כדקא יאות כו'. אך ההפרש בין תורה לתפלה שלא בכוונה מובן מאליו כי לימוד התורה הוא מבין ויודע מה שלומד דבלא"ה לא מיקרי לימוד כלל רק שלומד סתם בלא כוונה לשמה מאהבת ה' שבלבו בבחי' גילוי רק מאהבה המסותרת הטבעית אך אינו לומד שלא לשמה ממש להתגדל כו' דהא לא סליק לעילא מן שמשא כמ"ש בפ' ויחי דרכ"ג ע"ב והיינו משום שמחשבתו וכוונתו הן מתלבשות באותיות הדבור ואינן מניחות אותן לסלקא לעילא וה"נ בתפלה שלא בכוונה שמחשב מ"ז (אלא מפני שכוונתו לשמים

אַךְ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין תּוֹרָה — שלא בכוונה, **לִתְפִלָּה שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה מוּבָן מֵאֵלָיו, כִּי לִמּוּד הַתּוֹרָה** — כשאומרים שהוא שלא בכוונה, היינו ש־**הוּא מֵבִין וְיוֹדֵעַ מַה שֶּׁלּוֹמֵד, דִּבְלָאו־הָכֵי לָא מִיקְרֵי לִמּוּד כְּלָל,** — בלי זה אין זה נקרא לימוד כלל, **רַק** — לימוד שלא בכוונה הוא, **שֶׁלּוֹמֵד סְתָם, בְּלֹא כַוָּנָה לִשְׁמָהּ** — הבא **מֵאַהֲבַת ה' שֶׁבְּלִבּוֹ בִּבְחִינַת גִּלּוּי,** — שכך צריך להיות לימוד התורה לשמה — שמצד האהבה הגלויה שבלבו להקדוש־ברוך־הוא — הוא לומד תורה, אך אצלו אין הדבר כך, **רַק מֵאַהֲבָה הַמְסֻתֶּרֶת הַטִּבְעִית,** — אהבה זו בלבד שוררת אצלו בשעה שהוא לומד תורה, אך חסרה בו אהבה שתהיה גלויה בלבו, שאהבה זו **תביא** אותו ללמוד את התורה שהוא לומד, **אַךְ אֵינוֹ לוֹמֵד שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ מַמָּשׁ** — שהלימוד יהיה מצד פניה **לְהִתְגַּדֵּל** — שיקראו לו "רב" וכדומה, **כו'**, **דְּהָא לָא סָלִיק לְעֵילָא מִן שִׁמְשָׁא,** — סוג לימוד כזה אינו עולה למעלה מהשמש, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ** — זוהר **פָּרָשַׁת וַיְחִי דַף רכג עַמּוּד ב,** — שמה שהפסוק אומר[2]: "מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש", אין הכוונה לעמל התורה ש"לעילא מן שמשא", למעלה מן השמש. לאחר מכן הוא אומר שם, שאפילו "עמלא דאורייתא" (עמל תורה), אם זה "בגין יקרא דילי'" (בשביל יוקרו וכבודו העצמי), הוא גם כן "תחת השמש", שכן, אין זה עולה למעלה, **וְהַיְינוּ מִשּׁוּם שֶׁמַּחֲשַׁבְתּוֹ וְכַוָּנָתוֹ** — שהוא עושה זאת לשם פניה של כבוד וכדומה, **הֵן מִתְלַבְּשׁוֹת בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר** — בדברי התורה שביטא בדיבורו, **וְאֵינָן מַנִּיחוֹת אוֹתָן לְסָלְקָא לְעֵילָא.** — לעלות למעלה — הפניה שבאה מצד ה'קליפה' עוצרת את אותיות הדיבור של תורה מלעלות למעלה, **וְהָכֵי נָמֵי** — וכן גם כאן **בִּתְפִלָּה שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה,** — דפיה"מ - אבל זה לא משווה אותה צלותא פסילאה - כיון דיש אצלו כוונתו הכללית - לשמים. וזהו דממשיך ומבאר[3] — **שֶׁמְּחַשֵּׁב מַחֲשָׁבוֹת זָרוֹת** — שלא מפיה"מ - דמ"ז זו מתלבשת בהדבור וממשיכו למקומה כו' למטה כו'[3] — כלומר,

1. קסח, ב. קסט, א. 2. קהלת א, ג. 3. הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בלי הכוונה של פירוש המילות, שאינה עושה את התפלה — **פסולה**, כיוון שיש לו הכוונה הכללית, שהוא מתפלל לשם שמים, אלא שמחשב מחשבות זרות, כלומר, מחשבות שלא מפירוש המילות — הרי מחשבה זרה זו מתלבשת בדיבור ומורידה אותו למטה — מחשבות זרות אלו אינן מאפשרות לאותיות התפלה לעלות למעלה, (**אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁכַּוָּנָתוֹ לַשָּׁמַיִם**, — הוא הרי מתפלל להקדוש־ברוך־הוא, אלא שמתערבבות מחשבות זרות בתפלתו, **לְכָךְ** — לכן, **יֵשׁ לָהּ תִּקּוּן בְּכָל לַחֲזֹר וְלַעֲלוֹת**, — מהמקום שאליו נדחתה, **כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּכַוָּנָה אֲפִלּוּ תְּפִלָּה אַחַת מְלֻקֶּטֶת מִתְּפִלּוֹת כָּל הַשָּׁנָה**, — ביום אחד התפלל חלק אחד מהתפלה בכוונה, וביום שני — חלק שני, וכו', הרי כשמתאספות יחד, מכל התפילות שבמשך שנה שלימה, תפלה אחת בכוונה — עולות אז[4] כל התפילות של כל השנה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ' פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי**). — על כל פנים, הרי, שתורה שלא בכוונה, היא למעלה בפרט אחד, מאשר תפלה שלא בכוונה, שמתורה שלא בכוונה נבראים מלאכים בעולם ה"יצירה", ואילו תפלה שלא בכוונה נדחית למטה. מצד שני, כאשר ה"שלא בכוונה" של תורה מבוסס על ענין שאינו מאפשר לה לעלות למעלה (שזוהי פניה) — היא אז למטה מתפלה שלא בכוונה. שכן, בתפלה — כשהוא מתפלל, לאחר מכן, תפלה בכוונה, כולל גם תפלה אחת מלוקטת מתפילות שנה שלימה — עולה שוב התפלה למעלה; ואילו בתורה הרי גם כשהוא חוזר עליה בכוונה לשמה, אין זה מועיל לתורה שלמד מתוך פניה — אלא עליו לעשות תשובה, ועד שהוא עושה תשובה — התורה היא בגלות ב'קליפה' שממנה באה הפניה. אלא, כיוון שכל יהודי הרי סוף כל סוף יעשה תשובה, שהרי "לא ידח ממנו נדח" — לכן, "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות שלא לשמה" (כולל "שלא לשמה" של פניה), כי הרי סוף־כל־סוף יהיה "בא לשמה", כשיעשה תשובה, כפי שמסביר רבנו הזקן בסוף פרק ל"ט ב"תניא".

קונטרס אחרון

לכך יש לה תיקון בקל לחזור ולעלות כשמתפלל בכוונה אפי' תפלה אחת מלוקטת מתפלות כל השנה כמ"ש במק"מ פ' פקודי)

~ יום רביעי כ"ט מרחשון ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 308, ומ"ש בפ' פקודי... עד עמ' קנה, כמש"ש דר"י:

וּמַה שֶּׁכָּתוּב בְּ — זוהר **פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי:** — דף רמ"ה עמוד ב', הנזכר לעיל, שתפלה שלא בכוונה נדחית "**גּוֹ רָקִיעַ תַּתָּאָה**", — לרקיע התחתון, הרי על־כל־פנים התפלה עולה ב"רקיע תתאה", **וּבְ** — זוהר **פָּרָשַׁת וַיַּקְהֵל** — דף ר"א עמוד ב' הנזכר לעיל, **מַשְׁמַע דְּדַוְקָא אִי אִיהִי מִלָּא כִּדְקָא יָאוּת סָלְקִין עַמָּה עַד אֲוִירָא דְּרָקִיעַ דִּלְעֵילָא כוּ'** — שדוקא אם זו מלה כדבעי (אם התפלה היא בכוונה), היא עולה איתה עד לאויר הרקיע העליון, הרי, מתי היא עולה לרקיע? — דוקא כשזה "מלה כדקא יאות", כשהיא בכוונה, כיצד זה תואם, איפוא, למה שאומר בפרשת פקודי, שגם כשהתפלה היא שלא בכוונה היא עולה על־כל־פנים ברקיע תתאה (התחתון)? **לֹא קַשְׁיָא מִידֵי;** — לא קשה כלל, **דְּרָקִיעַ תַּתָּאָה** — התחתון, **מֵאִינּוּן רְקִיעִין דְּמִדַּבְּרֵי גּוֹ עָלְמָא שֶׁבְּפָרָשַׁת פְּקוּדֵי** — מאותם רקיעים המנהיגים בעולם, **הֵן דְּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה, וּדְפָרָשַׁת וַיַּקְהֵל** — הרקיע אודותו מדובר בפרשת ויקהל שבזוהר, **הֵן דְּ"זְעֵיר אַנְפִּין" דַּעֲשִׂיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'עֵץ חַיִּים' שַׁעַר הַשֵּׁמוֹת פֶּרֶק ג גַּבֵּי "זְעֵיר אַנְפִּין" דַּעֲשִׂיָּה, עַיִן שָׁם.** — אפשר ללמוד, שבשאלה היתה הסברא, שה"רקיע תתאה" שבזוהר פרשת פקודי הוא גם המקום והמדריגה של "רקיע דלעילא" אשר בזוהר פרשת ויקהל, שהרי גם "רקיע תתאה" הוא "לעילא מן שמשא", למעלה מן השמש, ואילו בתירוץ הן שתי מדריגות נפרדות, בזוהר פרשת פקודי הוא "מלכות דעשיה" ובפרשת ויקהל הוא "ז"א דעשיה", שם עולה התפלה כשהיא "כדקא יאות", כדבעי, ומשם — למעלה יותר באלקות של עשר הספירות של "יצירה" ו"בריאה" — כנזכר לעיל, אלא בעיקר הוא רוצה "להודיע" את הדיוק, שבאם אין זה "כדקא יאות", כדבעי, אין היא עולה אף לא "ב"ז"א דעשיה" — כי־אם ב"מלכות דעשיה". יכולים להסביר בזה, שבתפלה שלא בכוונה, כשהתפלה נדחית ל"רקיע תתאה", אין זה ענין של

קונטרס אחרון

ומ"ש בפ' פקודי גו רקיע תתאה ובפ' ויקהל משמע דדוקא אי איהי מלה כדקא יאות סלקין עמה עד אוירא דרקיע דלעילא כו'. לק"מ דרקיע תתאה מאינון רקיעי' דמדברי גו עלמא שבפ' פקודי הן דמלכות דעשי' ודפ' ויקהל הן דז"א דעשי' כמ"ש בע"ח שער השמות פ"ג גבי ז"א דעשייה ע"ש.

---

4. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה מל' הזוהר שם משמע שצריך להתפלל "צלותא אחרא זכאה" ו"כד סלקא" מעלין עמה (כיון שיש תפלה נלקטת כו') התפלות שנדחו. ופי' המק"מ דכתב "הרב" שא"צ בתפלה זו כל הי"ח ברכות בכוונה. וצע"ק (בכל אופן) הל' במק"מ. וכדאי לברר להשוות הדפוסים דלכאורה יש טה"ד".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עליה של תפלה לפעול הפעולה שעל התפלה לפעול, כי כדי לפעול מילוי הבקשות שבתפלה — צריך הרי להימשך מלמעלה מהעולם — בעולם, לפעול רפואתו של חולה או ברכת השנה וכדומה, הרי בשעה שהתפלה נדחית עד "מלכות דעשיה" — הרי זה המקום והמדריגה שמהם מקבלים כל עניני העולם חיות, אי אפשר הרי שתהיה משם המשכה למלא ענין החסר בעולם, ואילו בשעה שהעליה היא ב"ז"א דעשיה" (וזאת על־ידי תפלה בכוונה) שמשם יכולה להימשך המשכה בעולם למלא את הבקשה בענינים החסרים בעולם. **וְהָא דְּמַשְׁמַע** — ומה שנראה **לְכְאוֹרָה בְּפָרָשַׁת פְּקוּדֵי** — בזוהר, **דְּגַם תְּפִלָּה פְּסוּלָה** — תפלה שלא בכוונה, שמחשבות זרות מתערבבות בה, **עוֹלָה עַד הֵיכָל הָרִאשׁוֹן שֶׁמִּמֶּנּוּ נִדְחֵית לְמַטָּה, וְהוּא בִּ"זְעִיר אַנְפִּין" דִּבְרִיאָה** — ה"היכל הראשון" הוא בזעיר־אנפין דבריאה. הרי, שאפילו תפלה פסולה עולה לכתחילה עד זעיר־אנפין דבריאה? — **לֹא קַשְׁיָא מִידֵי;** — לא קשה כלל, **שֶׁהֲרֵי אֲפִלּוּ כָּל הָעֲוֹנוֹת מַמָּשׁ קַלּוֹת וַחֲמוּרוֹת עוֹלוֹת לְשָׁם אֲפִלּוּ עַד הֵיכָל הַד', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב** — בזוהר שם, **דַּף רנב עַמּוּד א, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁאֵין מָהוּת הָעֲלִיּוֹת שָׁוּוֹת, וְאֵין עֲרוּךְ וְדִמְיוֹן בֵּינֵיהֶם** — בין ה"עליות", **אֶלָּא בְּשִׁתּוּף הַשֵּׁם בִּלְבַד,** — שכולן נקראות בשם "עליה", **וְדַי לַמֵּבִין.** — כלומר, העליה של הענינים הטובים, היא עליה שהדבר מתעלה שם במדריגה עליונה יותר בקדושה, ופועל מה שהוא צריך לפעול; ואילו בעליה של עוונות — הדבר הפוך, היא פועלת שם — במדריגה העליונה יותר שבקדושה — **פגם.** על־דרך־זה מה שאומרים שתפלה פסולה עולה עד "היכל הראשון", אין זה ענין העליה שבתפלה בכוונה. **וּבָזֶה יוּבָן גַּם־כֵּן מַה שֶּׁכָּתוּב שָׁם** — בזוהר **דַּף רמז, שֶׁבְּהֵיכָל הַב'** [אולַי צָרִיךְ לִהְיוֹת: **אִזְדַּמַּן הַמְמֻנֶּה**[5]. וְאולַי צָרִיךְ לִהְיוֹת: **קַיְמִין הַלְּבוּשִׁים**[6]] **מְמֻנֶּה עַל הַלְּבוּשִׁים שֶׁמַּלְבִּישִׁים הַנִּשְׁמָה מִמַּעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת,** — מובאות כאן גירסאות שונות שרבנו הזקן מעתיק כאן מהזוהר: או "אזדמן הממונה", הממונה נמצא במזומן, או "קיימין הלבושין", עומדים שם הלבושים, הוספת כ"ק רבינו: וואס אזדמן או קיימין איז בהיכל הב' - מדגיש זייער שייכות צו היכל הב'[7] — [אזדמן וקיימין הוא בהיכל הב' — מדגיש — שייכותם להיכל הב'], **אַף שֶׁהֵן** — מעשה המצוות ובמילא הלבושים לנשמה הנעשים ממעשה המצוות, הן **בְּגַן־עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן דַּעֲשִׂיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שָׁם** — בזוהר, **דַּף רי.** — כיצד, איפוא, אומרים שבהיכל הב' שבעולם ה"בריאה" ישנו הממונה או הלבושים שממעשה המצוות? אלא, כאמור לעיל, מהות העליה אינה דומה, ובמילא מובן, שמבלי הבט על כך שהמקום והמדריגה למצוות המעשיות הוא בגן־עדן התחתון של עולם ה"עשיה" — אין בכך סתירה למה שאומרים שהנשמה עולה בהיכל הב' של עולם ה"בריאה" ואשר משם באים הלבושים לנשמות ממעשה המצוות — שכן, "מהות" העליה אינה דומה, מה שאומרים שהעליה היא עד עולם ה"בריאה" על ענין שיש לו שייכות למעשה המצוות — אין זו העליה הנעשית ממעשה המצוות עצמן בגן־עדן התחתון של עולם ה"עשיה", ולכן, למרות שהמדריגה ממעשה המצוות עצמן היא בגן־עדן התחתון של עולם ה"עשיה", אין זה סותר למה שהנשמות יכולות לעלות בעולם ה"בריאה" ואשר משם באים הלבושים ממעשה המצוות, שכן עליה זו איננה עליה ממש כפי העליה שממעשה המצוות עצמן.

קונטרס אחרון

והא דמשמע לכאורה בפ' פקודי דגם תפלה פסולה עולה עד היכל הראשון שממנו נדחית למטה והוא בז"א דבריאה. לק"מ שהרי אפי' כל העוונות ממש קלות וחמורות עולות לשם אפי' עד היכל הד' כמ"ש דרנ"ב ע"א אלא ודאי שאין מהות העליות שוות ואין ערוך ודמיון ביניהם אלא בשיתוף השם בלבד וד"ל. ובזה יובן ג"כ משש"ש דרמ"ז שבהיכל הב' [אולי צ"ל אזדמן הממונה. ואולי צ"ל קיימין הלבושים] ממונה על הלבושים שמלבישים הנשמה ממעשה המצות אף שהן בג"ע התחתון דעשי' כמש"ש דר"י.

~ יום חמישי ל' מרחשון ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנה, והנה תפלה... עד עמ' קנה, עד האצי':

קונטרס אחרון

והנה תפלה פסולה עדיפא מתורה שלא לשמה ממש שהיא תחת

וְהִנֵּה, תְּפִלָּה פְּסוּלָה — תפלה עם מחשבות זרות, **עֲדִיפָא** — עדיפה, **מִתּוֹרָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ מַמָּשׁ,** — מאשר תורה מתוך פניה של כבוד וכדומה, **שֶׁהִיא** — תורה שלא לשמה ממש, היא

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אנשטאט [במקום] 'ממונה'". 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אנשטאט [במקום] 'ממונה על הלבושין'". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וצע"ק דלכאורה יותר מזה איתא שם - דהלבוש איתעביד בהאי היכלא ע"י מעשה המצוה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ – כלומר, שאין היא עולה כלל למעלה, כנזכר לעיל מהזוהר שתורה היא "לעילא מן שמשא", למעלה מן השמש, אך כשהוא "עביד בגין יקרי", כשהוא לומד מתוך פניה של כבוד וכדומה, היא "תחת השמש", **וְהַתְּפִלָּה** – גם תפלה פסולה, **הִיא גּוֹ רָקִיעַ כּוֹ'.** – היא ברקיע תחתון, כנזכר לעיל, הרי שבפרט זה תפלה פסולה היא למעלה מתורה שלא לשמה ממש, **אֲבָל תּוֹרָה סְתָם שֶׁאֵינָהּ "שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ"** רַק **מֵאַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת טִבְעִית** – להקדוש־ברוך־הוא, שיש בכל יהודי בטבע, כי גם כשהוא לומד תורה **סתם**, מפני שכך הרגילו אותו ללמוד תורה – אבל הרי בפנימיות יש בזה האהבה המסותרת שבטבע כל אחד מישראל להקדוש־ברוך־הוא, **לָא גְרִיעָא** – אינה גרועה, **מֵהֶבֶל פִּיהֶן שֶׁל תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן, דְּסָלִיק לְעֵילָא,** – שעולה למעלה, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא הֶבֶל שֶׁאֵין בּוֹ חֵטְא**[8], **וְסָלִיק לְעֵילָא** – הבל הפה של תינוקות של בית רבן עולה למעלה, **אַף אִם הוּא שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ מַמָּשׁ,** – כי אם, **מִיִּרְאַת הָרְצוּעָה שֶׁבְּיַד הַסּוֹפֵר,** – ה"מלמד", הרי, שלימודם, במקרה זה, הוא רק מפני פחד הרצועה – ואף־על־פי־כן זה עולה למעלה, כיוון שאין בזה שום חטא, כך גם כשלימוד התורה הוא **סתם** – לא שלא בכוונה, הרי שאין בלימוד זה שום חטא (שלא כפי שהדבר בלימוד תורה שלא לשמה, לשם פניה), ולכן זה עולה למעלה, **וְעַיֵּן שָׁם** – בזוהר, **דַּף רנה עַמּוּד ב, שֶׁהַמַּלְאָכִים הֵם מַעֲלִים הַהֶבֶל שֶׁל תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן עַד הָאֲצִילוּת:**

קונטרס אחרון

השמש והתפלה היא גו רקיע כו'. אבל תורה סתם שאינה שלא לשמה רק מאהבה מסותרת טבעי' לא גרועא מהבל פיהן של תינוקת של בית רבן דסליק לעילא מפני שהוא הבל שאין בו חטא וסליק לעילא אף אם הוא שלא לשמה ממש מיראת הרצועה שביד הסופר וע"ש דרנ"ה ע"ב שהמלאכים הם מעלים ההבל של תינוקת שב"ר עד האצי':

~ יום שישי א' כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנה, להבין מ"ש בפע"ח... עד עמ' 310, דז"א כו'.

לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב בִּ'פְּרִי עֵץ חַיִּים'[ג], **דִּבְזְמַן הַזֶּה**[2] – בדורות האחרונים, **עִקַּר הַבֵּרוּר** – הוא, **עַל־יְדֵי הַתְּפִלָּה דַּוְקָא**[3], – בירור הניצוצות דתהו שנפלו בקליפת "נוגה" מצד "שבירת הכלים" שהיתה בתהו, שבני ישראל (נשמות בגופים) מבררים אותם מה'קליפה' ומעלים אותם לשורשם הנעלה שבתהו, דבר הנעשה גם על ידי קיום מצוות מעשיות שעושים בדברים גשמיים שחיותם היא מקליפת "נוגה", וגם על ידי לימוד התורה שנתלבשה בדברים גשמיים, ויהודי לומד אותה בפיו ובשפתיו הגשמיים, וגם על ידי תפלה שהיא עבודה רוחנית שהנפש האלקית "פועלת" על הנפש הבהמית (שחיותה היא מקליפת "נוגה"), שתתברר ותגיע לאהבת השם יתברך – אומר ב"פרי עץ חיים", שבזמן הזה, עיקר בירור ניצוצות התהו, הוא על ידי ענין התפלה דוקא, **אַף שֶׁתַּלְמוּד תּוֹרָה לְמַעְלָה מֵהַתְּפִלָּה.** – שהרי "ותלמוד תורה כנגד כולן"[4], למעלה גם מ"עיון תפלה", מדוע, איפוא, עיקר הבירור הוא על ידי תפלה דוקא? – **הָעִנְיָן הוּא, שֶׁעַל־יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת מוֹסִיפִין אוֹר בַּאֲצִילוּת כּוֹ',** – הרי

קונטרס אחרון

להבין מ"ש בפע"ח דבזמן הזה עיקר הבירור ע"י התפלה דוקא אף שתלמוד תורה למעלה מהתפלה. הענין הוא שע"י תו"מ מוסיפין אור באצי'

---

8. שבת קיט, סע"ב. וראה להלן בהוספה. **1.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיי"ש ש"א פ"ז". **2.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה משנ"ת לקמן הטעם הוא לאו דוקא בזמה"ז. ומש"כ (קסב, ב) "משא"כ בדורות הראשונים" - היינו שאז נתברר כרגע, אבל ג"כ ע"י ק"ש כו' ופסד"ז - (אבל לא מזכיר תפלה - שרק היא משנה ומרפא החולה וכו') ולא תומ"צ. ואולי גם כאן הפי' כן (דלא כרגע) ובפע"ח שם שקודם חורבן ביהמ"ק "היו זו"ן פב"פ כו' ולא היו צריכין אל תפלתנו כו' כי מעולם לא היו מסתלקין המוחין מהם" - שעפ"ז מובן שכשההסתלקות גדלה יותר (- בזמה"ז) מוכרחת התפלה יותר. ועייג"כ אגה"ק ספ"ה וסס"ט בנוגע לצדקה לגבי תורה - ומהאי טעמא מובן ג"כ בתפלה לגבי תורה. וא"ת הרי תפלה (בקשת ריפוי החולה כו') היא מ"ע מה"ת גם בדורות הראשונים - ול"ק כי זהו ענין בפ"ע, ואינו שייך לנדו"ד: איך הוא בירור הניצוצות שהיא תכלית ירידת הנשמה כו'". **3.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בתחלת קו"א (ד"ה הא' והב') - דמ"ן דנוקבא ה"ז מצוות מעשיות דוקא (ותפלה היינו ע"י אותיות הדבור דעקימת שפתיו הוי מעשה) - ואולי הבי' דשם - כשצ"ל החזרת פב"פ כו' משא"כ כאן (בזמה"ז) כשצריך להמשיך למטה מטה כו' שהעיקר ההמשכה מלמע' מעלה ומאד העליון - העיקר בכל מאדך, כוונת התפלה (ביחד עם הניצוצות דעשי' - כדלקמן קסב, בהנ"ל). ועיין מאמר הצ"צ שבסו"ס תו"א (קה"ת) ספ"ב". **4.** פאה פרק א' מ"א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ישנה ההמשכה שב"סוד שורש", כמה שקבע הקדוש־ברוך־הוא שיומשך גילוי "אור אין סוף" ואלקות בעולמות, וישנה ההמשכה ש"בסוד תוספת", מה שעל ידי עבודה ממשיכים הוספה בזה, וה"תוספת" — "מרובה על העיקר", למעלה מעלה מכפי שזה נמשך "בסוד שורש". הרי שעל ידי תורה ומצוות ממשיכים "בסוד תוספות", הוספה באור של עולם ה"אצילות". **פֵּרוּשׁ** — ממשיכים **אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּכֵלִים** — וספירות **דַּאֲצִילוּת; עַל־יְדֵי תַּלְמוּד תּוֹרָה** — ממשיכים "אור אין סוף" **בִּפְנִימִית, דְּהַיְינוּ הַמְשָׁכוֹת הַמֹּחִין;** — שכשם שלימוד התורה הוא הרי במוחין והשגה (של האדם הלומד), כך הוא פועל למעלה המשכת מוחין בספירות (ומוחין הם הרי פנימיות הספירות), **וּבְקִיּוּם הַמִּצְוֹת** — ממשיכים "אור אין סוף" **בְּחִיצוֹנִית הַכֵּלִים, שֶׁהֵם בְּחִינוֹת: נֶצַח־הוֹד־יְסוֹד, שֶׁבְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת "זְעֵיר אַנְפִּין" שֶׁבַּאֲצִילוּת;** — "זעיר אנפין", ששת המדות, הן הרי "פרצוף" שלם שיש בו עשר ספירות, הרי שב"נצח־הוד־יסוד" (חיצוניות ה"ז"א") שהן "לבר מגופא"[5] (מחוץ לגוף "פרצוף" ז"א) — נמשך בהן "אור אין סוף" על ידי שמקיימים מצוות במעשה בכוח העשיה של האדם, שהוא הרי החיצוניות שבאדם (הרי עיקר ההמשכה שממשיכים "אור אין סוף" — על ידי תורה ומצוות — הוא ב"אצילות"), **רַק שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת הַנַּשְׁמִיִּים שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה.** — מהמשכת המוחין הנמשך ב"אצילות" — נעשה התלבשות בתורה שבעולם הזה, ומההמשכה שבחיצוניות הכלים של "ז"א דאצילות" — נעשה התלבשות במצוות שבעולם הזה — הרי זה פועל רק בגשמיות של התורה והמצוות — אך לא בגשמיות העולם. **אֲבָל הַתְּפִלָּה הִיא הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה דְּוֻקָא, לֹא בְּדֶרֶךְ הִתְלַבְּשׁוּת בְּלְבַד,** — שהאור מתלבש בדבר אחר ואותו דבר נמשך בעולם הזה, כפי שהדבר בתורה, **רַק הָאוֹר** — של "אין סוף" **מַמָּשׁ,** — פועל בעולם הזה, **לְשַׁנּוֹת הַנִּבְרָאִים מִבְּמוֹת שֶׁהֵם, שֶׁיִּתְרַפֵּא הַחוֹלֶה,** — על ידי בקשת "רפאינו" שבתפלה, **וְיֵרֵד הַגֶּשֶׁם מְשָׁמַיִם לָאָרֶץ וְיוֹלִידָהּ וְיַצְמִיחָהּ.** — על ידי ההמשכה של "ברכת השנים", הרי שהאור פועל שינוי בנבראים הגשמיים. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁאֵין שִׁנּוּי בִּקְלַף הַתְּפִלִּין** — שעליהם נכתבו פרשיות התפילין, **עַל־יְדֵי הֲנָחָתָן** — של התפילין, **בָּרֹאשׁ וּבַזְּרוֹעַ.**[7] — על ידי הנחת התפילין על הראש, לא מתהווה שינוי בקלף התפילין מצד המשכת המוחין ושיעבוד המוח הנמשך על ידי התפילין שבראש, ועל ידי הנחת התפילין על היד לא מתהווה שינוי בקלף התפילין על ידי ההמשכה של תפילין של יד והשפעתה לשעבד הלב. **וְגַם בְּמִצְוֹת שֶׁעֲשִׂיָּתָן הוּא גְּמַר מִצְוָתָן** — שלא כפי שהדבר בתפילין, שבתחילה ישנן התפילין ולאחר מכן מניחין אותן על הראש ועל הזרוע, אלא אפילו המצוות שעשייתן היא השלמתה של המצוה (כמו למשל כתיבת ספר תורה, או הקמת סוכה (בהתאם לדיעות שעשיית הסוכה עצמה יש בה משום מצוה[8]) — כאן יש כבר שינוי בדבר עצמו כשהמצוה נעשית — אך, הרי **הַשִּׁנּוּי** — שמתהווה בדבר, **הוּא עַל־יְדֵי אָדָם, וְלֹא בְּיָדֵי שָׁמַיִם בְּהִתְפַּלְּלָה,** — שהתפלה פועלת שינוי בעולם, בחולה שיתרפא וכו', שֶׁהתפלה **הִיא הַמְשָׁכַת הַחַיּוּת מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁהוּא לְבַדּוֹ כֹּל יָכוֹל;** — ובכוחו לשנות ממצב אחד בעולם הזה למצב אחר, ממצב של חולה למצב של ריפוי החולה, ושירד גשם כדי שהארץ תצמיח, **וְהֹלְכָהּ,** — ולכן, **כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה,** — בעולם הזה **אִי־אֶפְשָׁר בְּלִי הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין" מִלְּמַטָּה דְּוֻקָא.** — שהאדם שלמטה מעלה "מ"ן" ועושה "אתערותא דלתתא" (התעוררות מלמטה) בעבודתו בתפלה להמשיך "אור אין סוף" למטה, וכפי שיסביר רבנו הזקן מיד להלן, שזו עבודה בבחינת בלי גבול של האדם, שהיא כלי להמשיך הבלי־גבול שלמעלה ובזה מתבטא ה"העלאת מ"ן". **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לְתַלְמוּד תּוֹרָה שֶׁבַּאֲצִילוּת,** — לפני

קונטרס אחרון

כו'. פי' אור א"ס ב"ה בכלים דאצי' ע"י ת"ת בפנימית דהיינו המשכות המוחין ובקיום המצות בחיצונית הכלים שהם בחי' נה"י שבי"ס ז"א שבאצי' רק שמתלבשים בבי"ע בתורה ומצות הגשמיים שבעוה"ז. אבל התפלה היא המשכת אור א"ס ב"ה לבי"ע דוקא לא בדרך התלבשות בלבד רק האור ממש לשנות הנבראים מכמות שהם שיתרפא החולה וירד הגשם משמים לארץ ויולידה ויצמיחה. משא"כ בתו"מ שאין שינוי בקלף התפילין ע"י הנחתן בראש ובזרוע וגם במצות שעשייתן הוא גמר מצותן השינוי הוא ע"י אדם ולא בידי שמים כבתפלה שהיא המשכת החיות מא"ס ב"ה שהוא לבדו כל יכול והלכך כדי להמשיך אור א"ס ב"ה למטה א"א בלי העלאת מ"ן מלמטה דוקא. משא"כ לת"ת שבאצי' המיוחדת בלא"ה במאציל ב"ה

---

5. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). **6.** ע"פ לשון הכתוב - ישעי' נה, י. **7.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "מקדים ראש לזרוע - בתש"י רק ביד (מדות) ולא בראש (מוחין), ואולי י"ל הטעם, כי הנחת תש"י בענינו - היא ממוצע בין הנחתן "בראש" (שאין בה עשי' כלל בעת ההנחה) ל"מצות שעשייתן הוא גמר מצותן", כי בהנחת תש"י צ"ל וקשרתם". **8.** שו"ע אדה"ז ר"ס תרמא. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שההמשכה נמשכת על ידי לימוד התורה, שהמשכה זו היא, כאמור לעיל, בעיקר ב"אצילות", **הַמְיֻחֶדֶת** — התורה מיוחדת **בְּלָאו־הָכֵי** — בין כך, **בַּמַּאֲצִיל בָּרוּךְ־הוּא.** — ב"אור אין סוף" שהאציל עולם ה"אצילות". וכיוון שאין על המשכה זו להיות המשכת "אור אין סוף" למטה — לא נדרשת "העלאת מ"ן" מלמטה. **הוספת כ"ק רבינו:** "ואיך זה מ"ן (ושייכות) לאא"ס — ע"ז מבאר" — וכיצד זה יכול להיות "מיין נוקבין" (ושיהיה לה שייכות) ל"אור אין סוף" — על כך מסביר רבנו הזקן להלן: **וְהַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין" בְּמֹחוֹ וְלִבּוֹ שֶׁל אָדָם, הִיא בְּחִינַת** — אהבת **"רִשְׁפֵי אֵשׁ" בְּלִי גְּבוּל,** — כמו "אין סוף", **וְ**— אהבה בלי גבול זו **נִקְרֵאת "מְאֹדֶךָ",** — האהבה שהיא "בכל מאדך", בלי גבול של האדם. למרות שזה "מאדך", "מאד" שלך, שבאדם אחד זה בלי גבול ובאדם שני זה בבחינת גבול, ובנוסף על כך שהאדם כולו הוא הרי מוגבל, ואפילו הבלי־גבול שלו הוא גם כן גבול, בכל זאת מספיק הדבר — **כְּדֵי לְעוֹרֵר בְּחִינַת אֵין־סוֹף,** — ובלי גבול. בלי גבול שלמעלה — בלי גבול אמיתי, שהרי ה"העלאת מ"ן" צריכה להיות מעין בחינת ואופן האור שעליה להמשיך, ובשעה שזה בבחינה של בלי־גבול באדם — הרי זו "העלאת מ"ן" להמשיך ה"בלי גבול שלמעלה" — אין סוף, **וְהַיְינוּ עַל־יְדֵי גְּבוּרוֹת** דְּ־שם **ס"ג, שֶׁהֵן הֵן הָרִפ"ח** — 288 **נִיצוֹצִין כו'.** — האהבה וה"רצוא" של "בכל מאדך" בעבודת התפלה שלו, נעשות באדם על ידי ההמשכה מגבורות של שם "ס"ג", השם שהוא מקור לרפ"ח ניצוצות התהו, הבאים מכלים דתהו, שספירות דתהו היו ב"רצוא" בלי הגבלה, כך גם ה"רצוא" והאהבה של הנשמה הוא בבחינת "בכל מאדך", בלי הגבלה. **וְלָכֵן נִקְרֵאת הַתְּפִלָּה "חַיֵּי שָׁעָה"[9], הִיא** — "שעה" היא **מַלְכוּת הַיּוֹרֶדֶת בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** — הפירוש הפשוט של "חיי שעה" הוא, שתפלה היא בקשה על עניני העולם הנתונים תחת גדר הזמן: בקשה לרפואה, שלום ומזונות, כפי שרש"י מפרש. כאן מפרש רבנו הזקן כפי שהדבר הוא בשורש, בספירות העליונות, שספירת ה"מלכות" היא הרי מקור הזמן, שכן, ב"מלכות" ישנו הענין של "מלך מלך ימלוך", "מֶלֶךְ" בהוה, "מָלָךְ" בעבר ו"ימלוך" בעתיד, ובמיוחד כפי ש"מלכות" יורדת להחיות עולמות בריאה־יצירה־עשיה, הרי זו חיות העולמות שיש בהם ענין הזמן. הרי כיוון שעל ידי תפלה ממשיכים המשכה בבריאה־יצירה־עשיה, וזאת על ידי ספירת ה"מלכות", מקור בריאה־יצירה־עשיה — לכן נקראת תפלה "חיי שעה", **וְתוֹרָה** — נקראת **"חַיֵּי עוֹלָם"[20],** — שבספירות, "עולם" **הוּא "זְעֵיר אַנְפִּין"[10], כִּי רִמ"ח פִּקּוּדִין** — 248 מצוות־העשה של תורה, **הֵן מִתְחַלְּקִין בְּעֶשֶׂר כֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת** דְּ**"זְעֵיר אַנְפִּין" כו'.** — ו"זעיר־אנפין" היא הרי ספירות שב"אצילות", וב"תורה אור" סוף פרשת תרומה כתוב שז"א היא סוף עולמות האין־סוף, למעלה לגמרי מבריאה־יצירה־עשיה.

קונטרס אחרון

והעלאת מ"ן במוחו ולבו של אדם היא בחי' רשפי אש בלי גבול ונק' מאדך כדי לעורר בחי' א"ס והיינו ע"י גבורות דס"ג שהן הן הרפ"ח ניצוצין כו' ולכן נק' התפלה חיי שעה היא מלכות היורדת בבי"ע ותורה חיי עולם הוא ז"א כי רמ"ח פקודין הן מתחלקין בי' כלים דע"ס דז"א כו'.

~ שבת קודש ב' כסלו ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 310, והנה במ"א כתב... עד עמ' 310, שבבי"ע דוקא.

וְהִנֵּה, בִּמְקוֹם אַחֵר[11] כְּתַב[12] שֶׁרִמ"ח — 248 **מִצְוֹת־עֲשֵׂה הֵן בְּה' חֲסָדִים** — של ז"א דאצילות, שכל מצות־עשה, היא הרי כלי לחסד ולהמשכת אלקות, **וּשְׁסָ"ה** — 365 מצוות **לֹא־תַעֲשֶׂה בְּה' גְּבוּרוֹת וְכו',** — של ז"א דאצילות, שגבורות הן הרי ענין של צמצום והגבלה — באות מהן מצוות הלא־תעשה שהן הגבלה לעצירת השפעת הקדושה שלא תגיע ל"חיצונים", **וּבְמָקוֹם אַחֵר כָּתַב[13] שֶׁהֵן** — תרי"ג (613) המצות, הן **תַּרְיַ"ג אָרְחִין נִמְשָׁכִין מֵחַד אָרְחָא כו',** — 613 דרכים (המשכות), הנמשכות מ"דרך" אחת (מקור והמשכה), **שֶׁהוּא לַבְּנוּנִית וְכו'.** — לובן וחסד של "כתר עליון", שם אין גבורה כלל, כפי הלשון בזוהר (שם): "לית שמאלא בהאי עתיקא" — אין שמאל וגבורה ב"עתיק" (בפנימיות ה"כתר"), כי־אם חסדים בלבד. הרי לכאורה יש

קונטרס אחרון

והנה במ"א כתב שרמ"ח מ"ע הן בה' חסדים ושס"ה ל"ת בה"ג וכו' ובמ"א כתב שהן תרי"ג ארחין נמשכין מחד ארחא כו' שהוא לבנונית

---

9. שבת י, א. **10.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל שע"י תומ"צ ממשיכין מוחין וכו' בי"ס דז"א". **11.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת להצ"צ בראשית כרך ג' ע' תעא ובכ"מ". **12.** ראה ע"ח שער קיצור אבי"ע פ"ד. **13.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זח"ג קכט, א".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בכך משום סתירה: כאן הוא אומר שרמ"ח המצוות הן בכלים של עשר ספירות דז"א, ובזוהר אומר שרמ"ח מצוות־עשה הן בה' חסדים, ושס"ה לא־תעשה בה' גבורות של ז"א, ובמקום אחר בזוהר הוא אומר, שהמצוות הן במדריגה שהיא "לבנונית" (הלובן של "כתר עליון") שאין בה גבורות כלל? **אַךְ הָעִנְיָן, שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת לְתַקֵּן רְמַ"ח** — 248 **אֵבְרֵי "וְזָעִיר אַנְפִּין", עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּמוֹחִין, הַכְּלוּלִין בְּהִ' חֲסָדִים וְהִ' גְּבוּרוֹת,** — על דרך־משל באדם, הנטיה במוח לחסד ולגבורה; הרי, כיוון שענין המצוות הוא לתקן רמ"ח האברים של "ז"א" — לכן אומרים, שמצוות הן בכלים של הספירות דז"א. וכיוון שמתקנים רמ"ח האברים דז"א על ידי המשכת "אור אין סוף" במוחין, שהם בה' חסדים וה' גבורות — לכן הוא אומר לפעמים שהמצוות הן בה' חסדים וה' גבורות. **וּמְקוֹר הַמּוֹחִין הוּא לַבְנוֹנִית כו',** — של "כתר", **הוּא הָעֹנֶג וְחֵפֶץ הָעֶלְיוֹן לְהַמְשִׁיךְ הָאוֹר לְמַטָּה לְרְמַ"ח אֵבְרִין דִּ"וְזָעִיר אַנְפִּין",** — "ז"א" לגבי "כתר" נקראת "מטה" לגבי "מעלה", **וּמִתְחַלֶּקֶת הַהַמְשָׁכָה לְתַרְיַ"ג** — 613 **הַמְשָׁכוֹת פְּרָטִיּוֹת, לְפִי בְּחִינַת עֶרֶךְ הַמִּצְוֹת, כְּגוֹן בִּצְדָקָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים נִמְשָׁךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְחִיצוֹנִיּוּת הַכֵּלִי דְּחֶסֶד דִּ"וְזָעִיר אַנְפִּין",** — "חסד דרועא ימינא", על ידי חסד למטה נמשך ב"דרועא ימינא" מחסד ד"אצילות", כלומר, כשם שה"אתערותא דלתתא" (ההתעוררות מלמטה) של האדם היא בפעולה של חסד, כך היא ה"אתערותא דלעילא" (ההתעוררות מלמעלה) הפועלת למעלה המשכה של חסד (חסד דז"א), **וּבְקִיּוּם הַדִּינִין** — על ידי קיום המצוות בענינים של דינין, נמשך "אור אין סוף" **בְּחִיצוֹנִית גְּבוּרָה,** — של ז"א, **וּבְרַחֲמִים כו'.** — כשהאדם מרחם או מעורר רחמים על נפשו — נמשך על־ידי־זה "אור אין סוף" במדת הרחמים (תפארת) של ז"א. **וְדֶרֶךְ וּמַעֲבַר הַהַמְשָׁכָה** — הנמשכת מ"אור אין סוף" בחיצוניות הכלים דז"א, **הוּא עַל־יְדֵי פְּנִימִיּוּת הַכֵּלִים וּמוֹחוֹתֵיהֶן, שֶׁהֵן** — בעבודתו של בן ישראל, **דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** — יראה ואהבה, **שִׁכְלִיִּים** — הנוצרות על ידי שכל והתבוננות, **אוֹ טִבְעִיִּים,** — אהבה ויראה שבטבע כל אחד מישראל — הראשונות הן מוחין, והשניות הן מדות, **שֶׁ**— בספירות שלמעלה **הֵן בְּחִינוֹת מוֹחִין דְּקַטְנוּת וְגַדְלוּת.** — "מוחין דקטנות" הוא כמו למשל באדם אהבה ויראה טבעיות, ו"מוחין דגדלות" הוא כמו למשל באדם אהבה ויראה הנוצרות על ידי השכל (שכליים). על כל פנים, אין גם סתירה ממה שהוא אומר שכל תרי"ג המצוות נמשכות מאור (והמשכה) אחד, מה"לבנונית" וכו', שכן זה כפי ששורש ההמשכה הוא בעונג וחפץ העליון של "כתר". **וְלָזֶה** — ולכן, **בְּקֵשׁ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם מְאֹד לְקַיֵּם הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת הַתְּלוּיוֹת בָּאָרֶץ,** — כפי שהגמרא[14] אומרת, שמה שמשה רבנו רצה כל־כך להיכנס לארץ ישראל, היה כדי לקיים המצוות התלויות בארץ, **שֶׁ**— המצוות המעשיות **הֵן תַּכְלִית הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, לְהַמְשִׁיךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְבֵרֵר הַכֵּלִים דִּ"וְזָעִיר אַנְפִּין" דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, שֶׁבָּהֶן הֵן הָרְפַ"ח** — 288, **נִיצוֹצִין,** — משבירת הכלים דתהו — לברר אותם **עַל־יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁבִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה דַּוְקָא.** הרי, כיוון שזה תכלית כל ההשתלשלות, ושלימות קיום המצוות היא הרי בארץ ישראל, לכן רצה כל־כך משה רבינו להיכנס לארץ ישראל ולקיים המצוות התלויות בארץ. על־כל־פנים, הוסבר כאן, מדוע עיקר הבירור הוא על ידי תפלה, למרות שתורה היא למעלה מתפלה; שכן הבירור של תפלה הוא **העלאת** ניצוצי התהו לשורשם הגבוה ביותר בתהו, ועל־ידי־זה — למעלה יותר, עד ב"אין סוף". ומה שבזמן הזה עיקר הבירור הוא על ידי תפלה, אומר רבנו הזקן להלן (קסב, ב) שבדורות הראשונים, שהיו אז "נשמות האלקית גדולי הערך", נעשה הבירור באופן מהיר, בקריאת שמע והברכות שלפני קריאת שמע, ופסוקי דזמרה בקיצור בלבד — אך בזמן הזה, כשאין נשמות גבוהות כאלו, נדרש הבירור על ידי תפלה.

קונטרס אחרון

וכו'. אך הענין שכל המצות לתקן רמ"ח אברי ז"א ע"י המשכת אור א"ס ב"ה במוחין הכלולין בה"ח וה"ג ומקור המוחין הוא לבנונית כו' הוא הענג וחפץ העליון להמשיך האור למטה לרמ"ח אברין דז"א ומתחלקת ההמשכה לתרי"ג המשכות פרטיות לפי בחי' ערך המצות כגון בצדקה וגמ"ח נמשך אור א"ס ב"ה לחיצוני' הכלי דחסד דז"א ובקיום הדינין בחיצונית גבורה וברחמים כו'. ודרך ומעבר ההמשכה הוא ע"י פנימי' הכלים ומוחותיהן שהן דו"ר שכליים או טבעיים שהן בחי' מוחין דקטנות וגדלות ולזה ביקש משה רבינו ע"ה מאד לקיים המצות מעשיות התלויות בארץ שהן תכלית ההשתלשלות להמשיך אור א"ס ב"ה לברר הכלים דז"א דבי"ע שבהן הן הרפ"ח ניצוצין ע"י תו"מ מעשיות שבבי"ע דוקא.

14. סוטה יד, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח היום יום...

יום ראשון
כ"ו חשון

יום רביעי — כו חשון — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: תולדות, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: להבין איך . . . ה' דוקא.

הַדֶּרֶךְ הָאֲמִתִּי הוּא שֶׁצְּרִיכִים לָדַעַת מַהוּת עַצְמוֹ, בְּהַכָּרָה אֲמִתִּית בְּחֶסְרוֹנוֹת עַצְמוֹ וּבְמַעֲלוֹת עַצְמוֹ. וְכַאֲשֶׁר יוֹדְעִים אֶת הַחֶסְרוֹנוֹת – לְתַקְּנָם בַּעֲבוֹדָה בְּפֹעַל, וְלֹא לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּאֲנָחוֹת בִּלְבַד.

יום שני
כ"ז חשון

יום חמישי — כז חשון — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: תולדות, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: עיין ע"ח . . . אפים כנודע.

ר"א הלוי מהאמלי סיפר: כשבאתי לליאזנא מצאתי מזקני החסידים שהיו מחסידי הה"מ והרה"ק הרמ"מ מהאראדאק, והוה מרגלא בפומייהו: האָב האָלט א אידען, וועט השי"ת דיך האָלט האָבען, טו א טובה א אידען, וועט השי"ת דיר א טובה טאָן, זיי מקרב א אידען, וועט השי"ת דיר מקרב זיין.

תרגום

רַבִּי אַייזִיק הַלֵּוִי מֵהָאָמְלִי סִפֵּר: כְּשֶׁבָּאתִי לְלִיאָזְנָא מָצָאתִי מִזִּקְנֵי הַחֲסִידִים שֶׁהָיוּ מֵחֲסִידֵי הָרַב הַמַּגִּיד וְהָרַב הַקָּדוֹשׁ הָרַב מְנַחֵם מֶנְדֶל מֵהָאָרָאדָאק, וַהֲוָה מַרְגְּלָא בְּפוּמַיְיהוּ [וְהָיוּ רְגִילִים לוֹמַר]: "אֶהוֹב יְהוּדִי, ה' יִתְבָּרֵךְ יֹאהַבְךָ. עֲשֵׂה טוֹבָה לִיהוּדִי, ה' יִתְבָּרֵךְ יֵיטִיב לְךָ. קָרֵב יְהוּדִי, ה' יִתְבָּרֵךְ יְקָרֶבְךָ".

יום שלישי
כ"ח חשון

יום ששי — כח חשון — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: תולדות, ששי עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: להבין מ"ש . . . 308 פקודי.

עִנְיַן הַהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית הוּא, דְּלֹא זוֹ בִּלְבַד דְּכָל פְּרָטֵי תְּנוּעוֹת הַנִּבְרָאִים לְמִינֵיהֶם הֵם בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית, וְהִיא הִיא חַיּוּת הַנִּבְרָא וְקִיּוּמוֹ, אֶלָּא עוֹד זֹאת דִּתְנוּעָה פְּרָטִית שֶׁל נִבְרָא יֵשׁ לָהּ יַחַס כְּלָלִי לִכְלָלוּת כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה... דִּבְצֵרוּף וְאִחוּד כָּל הַפְּעֻלּוֹת הַפְּרָטִיּוֹת... נִשְׁלְמָה כַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה בְּסוֹד הַבְּרִיאָה כֻּלָּהּ.

וְיִתְבּוֹנֵן הָאָדָם: וּמַה אִם תְּנוּעַת עֵשֶׂב בָּאָה בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית וְנוֹגַעַת לְהַשְׁלָמַת כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה, מִין הַמְדַבֵּר בִּכְלָל וְיִשְׂרָאֵל עַם קְרוֹבוֹ בִּפְרָט עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום רביעי כ"ט חשון ויום חמישי ל' חשון

שבת כט חשון ה'תש"ד

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהִשְׁכָּמָה. יוֹם הִתְוַעֲדוּת.

שיעורים. חומש: תולדות, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קמ־קנ.
תניא: ומ"ש בפ' פקודי . . . האצי'.

עֲבוֹדָה הַקְּדוֹשָׁה בַּאֲמִירַת תְּהִלִּים בְּצִבּוּר, אֵין דֵּי בָּאֵר גֹּדֶל הַזְּכוּת שֶׁל הַמִּשְׁתַּתְּפִים בָּזֶה, וְגֹדֶל הַנַּחַת רוּחַ שֶׁל מַעְלָה כַּמְבֹאָר בְּסִפְרֵי קֹדֶשׁ, וְאֶפֶס קָצֵהוּ בְּקֻנְטְרֵס "תַּקָּנַת אֲמִירַת תְּהִלִּים בְּרַבִּים" (קֹבֶץ מִכְתָּבִים, א), וְאַשְׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל, וּבְגֹלַל זֹאת תִּתְבָּרְכוּ אַתֶּם נְשֵׁיכֶם בְּנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם, ה' עֲלֵיהֶם יִחְיוּ, בִּבְרִיאוּת נְכוֹנָה וּבְפַרְנָסָה בְּהַרְחָבָה גְּדוֹלָה, וּלְרַגְלֵיכֶם יִוָּשְׁעוּ כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּחְיוּ בְּמַחֲנֵכֶם הַטָּהוֹר בְּתוֹךְ כְּלָל אַחֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּהַדְּרוּשׁ לָהֶם בְּגֶשֶׁם וּבְרוּחַ.

יום שישי א' כסלו

יום ראשון א כסלו, ראש חדש ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ויצא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: א־ט.
תניא: להבין מ"ש בפע"ח . . . 310 דז"א כו'.

בא ר' יקותיאל ליעפלער (דעם אלטען רבי'ס א חסיד) איז געווען צייטען, וואָס ער האָט געדאַווענט שחרית מנחה און מעריב איינע נאָך די אנדערע, עס איז ניט געווען קיין זמן מפסיק זיין.

תרגום

אֵצֶל ר' יְקוּתִיאֵל לִיעֶפְּלֶעֶר (חֲסִידוֹ שֶׁל אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן), הָיוּ זְמַנִּים שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית מִנְחָה וְעַרְבִית בָּזֶה אַחַר זֶה, לֹא הָיָה זְמַן לְהַפְסִיק.

שבת קודש ב' כסלו

יום שני ב כסלו ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ויצא, שני עם פירש"י.
תהלים: י־יז.
תניא: והנה במ"א . . . 310 שבבי"ע דוקא.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר"שׁ] בֵּאֵר פַּעַם בְּמַאֲמָר, הָא דְּ"ר' אֶלְעָזָר יָהִיב פְּרוּטָה לְעָנִי וַהֲדַר מַצְלֵי" [=נָתַן פְּרוּטָה לְעָנִי וְאַחַר כָּךְ הִתְפַּלֵּל], כִּי הֲרֵי הַתְּפִלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּחַיּוּת, וְעַל יְדֵי שֶׁנּוֹתְנִים צְדָקָה לְעָנִי קֹדֶם הַתְּפִלָּה וּמְחַיִּים אוֹתוֹ, נִתּוֹסֵף חַיּוּת הַרְבֵּה בַּתְּפִלָּה. וְנִעֲנַע בְּיָדוֹ מִמַּטָּה לְמַעְלָה לְרַמֵּז שֶׁהָרְבּוּי בְּהַפְלָאָה. – וְכַמָּה פְּעָמִים קֹדֶם הַתְּפִלָּה הָיָה אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ] מְחַזֵּר אַחֲרֵי עָנִי לִתֵּן לוֹ לֶאֱכֹל.

המשך ביאור למס' נדרים ליום שישי עמ' ב

גמרא

1 כהמשך למשנתינו שהביאה את דעת רבי יהושע בן קרחה, שמשה
2 רבינו נתרשל מהמילה, מביאה הגמרא מחלוקת תנאים על כך:
3 תַּנְיָא בברייתא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר, יש ללמוד שגדולָה היא
4 מצות מִילָה, מכך שֶׁכָּל הַזְּכִיּוֹת שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, לֹא עָמְדוּ לוֹ
5 להצילו מן העונש כְּשֶׁנִּתְרַשֵּׁל מִן הַמִּילָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד כד),
6 'וַיִּפְגְּשֵׁהוּ ה' וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ'.
7 אָמַר רַבִּי, חַס וְשָׁלוֹם לומר שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ נִתְרַשֵּׁל מִן הַמִּילָה – מלמול
8 את בנו, אֶלָּא כָּךְ אָמַר משה, אם אָמוּל את התינוק וְאֵצֵא מיד
9 לדרך, הרי סַכָּנָה הִיא לו, כיון שבשלושת הימים הראשונים
10 שלאחר המילה יש כאבים גדולים, ויש חשש שיגיע התינוק לידי
11 סכנה, וראיה לכך, שֶׁנֶּאֱמַר במעשה דינה (בראשית לד כה) 'וַיְהִי בַּיּוֹם
12 הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים וגו', הרי שבשלושת הימים הראשונים
13 מהמילה יש כאבים, לכך לא רצה למולו ולצאת מיד לדרך, ואם
14 אָמוּל וְאֶשְׁהֶא שְׁלֹשָׁה יָמִים ואחר כך אצא לדרך, גם זה איני יכול
15 לעשות, כי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לִי, 'לֵךְ שֹׁב מִצְרָיִם' (שמות ד יט)
16 ואיני יכול להתמהמה, ואם כן חס ושלום לומר שמשה נתרשל מן
17 המילה. אֶלָּא מִפְּנֵי מַה נֶּעֱנַשׁ מֹשֶׁה,
18

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון כ"ו מרחשון ~

מחשבה רעה ומעשה טוב

הלכות שגגות פרק ב, הלכה טו: הַפּוֹרֵס מְצוּדָה לְהַעֲלוֹת דָּגִים מִן הַיָּם בִּשְׁגָגָה, וְהֶעֱלָה תִּינוֹק עִם הַדָּגִים - בֵּין שֶׁשָּׁמַע שֶׁטָּבַע תִּינוֹק, בֵּין שֶׁלֹּא שָׁמַע - הוֹאִיל וְהֶעֱלָה תִּינוֹק, הֲרֵי זֶה פָּטוּר מֵחַטָּאת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לָצוּד.

מעשה באדם שהחזיק בחנותו חבית יין שלא שילם עליה מיסים כדין, ובא אדם ושבר את החבית ונשפך היין. בעוד בעל היין מצטער על הנזק שנגרם, הגיעו פקחי המס לחפש בחנות סחורה אסורה ולא מצאו מאומה, ובכך ניצל מעונש חמור שהיה צפוי לו אם היו מוצאים ברשותו את היין.

ונשאלה השאלה: האם על השופך לשלם על הנזק שעשה או שמאחר וכתוצאה ממעשיו נגרמה לבעל היין הצלה, הרי הוא פטור מלשלם?

והשיב על כך ה'מקור חיים' (סגלוביץ', סי' לג):

בהלכה זו מבואר שאדם שפרס מצודה בשבת כדי לצוד דגים ועלה בחכתו תינוק שעמד לטבוע ונמצא שבמעשה זה גרם להצלת נפשות, אע"פ שלא היתה כוונתו לכך אלא למעשה אסור (צידת דגים), פטור מקרבן כי בפועל עשה מעשה של מצוה.

ומכך יש ללמוד גם בנידון דידן, שאמנם כוונת המזיק היתה לרעה, מאחר ולמעשה גרם בכך טובה לבעלים, הרי הוא פטור מתשלום.

אך ה'בנין שלמה' (ח"ב חו"מ סי' ה) חילק בין המקרים:

הפורס מצודה בשבת, הרי בד בבד עם פעולת האיסור (צידת הדגים) ניצוד גם התינוק, וממילא הפעולה הפכה לפעולת היתר משום פיקוח נפש, אך בשבירת החבית הרי בשעת השבירה היתה זו פעולה של נזק ולא של הצלה, אלא שלאחר מכן התברר שנגרם מחמתה רווח והצלה, ומשום כך אין לפטור אותו על פעולת האיסור שכבר נעשתה.

וגם לגבי צידה, אם היינו יודעים שהעלה קודם דגים ואח"כ העלה תינוק, לא היה נפטר בכך מחטאת אע"פ שהוברר למפרע שהפריסה היתה לתועלת פיקוח נפש, כי אין בכוחה של פעולת מצוה להתיר את פעולת האיסור למפרע, אך מאחר ואין אנו יודעים זאת ויתכן שהתינוק ניצוד בהתחלה, לפני שהעלה דגים, אין לחייבו מספק.

~ יום שני כ"ז מרחשון ~

מתי אוסר אדם דבר שאינו שלו?

הלכות שגגות פרק ד, הלכה א: הַשּׁוֹחֵט בְּהֶמַת קָדָשִׁים חוּץ לָעֲזָרָה בְּשַׁבָּת לַעֲבוֹדָה זָרָה - חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת: מִשּׁוּם שׁוֹחֵט קָדָשִׁים בַּחוּץ, וּמִשּׁוּם מְחַלֵּל שַׁבָּת, וּמִשּׁוּם עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה - שֶׁהֲרֵי שְׁלֹשֶׁת הָאִסּוּרִין בָּאִין כְּאֶחָד.

כלומר, כיון ששלושת האיסורים חלים יחד, חייב על כולם.

והקשה ה'לחם משנה': כתב הרמב"ם (הל' ע"ז פ"ח ה"א) "השוחט בהמת חברו לעבודה זרה... לא נאסרה, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו". ואם כן, מדוע חייב על שחיטת בהמת קדשים לעבודה זרה, הרי כיון שאינה שלו לא נאסרה?

ותירץ: הרמב"ם סובר כדעת רב נחמן(חולין מ, ב) שבהמת קדשי קדשים קנויה לו לכפרה שהרי הוא מתכפר בה, ולכן נחשבת כשלו.

והו'מרכבת המשנה' (הל' ע"ז שם. וכ"כ ה'אור שמח') תירץ:

אמנם נכרי אוסר דבר שאינו שלו על ידי מעשה, אבל ישראל ששחט בהמת חברו לעבודה זרה אינו אוסר אותה, כי אומרים שכוונתו היתה רק לצער את חבירו ולא התכוון לעבודה זרה (הל' שחיטה פ"ב הכ"א), אבל כאשר אכן מתכוון לעבודה זרה הרי הוא אוסר את שאינו שלו (על ידי מעשה). ובשחיטת בהמת קדשים לעבודה זרה לא שייך לומר שמתכוון לצער, כי את מי הוא מצער והרי ממון שלו הוא מפסיד, אלא ודאי מתכוון לעבודה זרה.

והוסיף ה'אור שמח':

בשחיטת קדשים בחוץ, הרי גם בלי מחשבתו לעבודה זרה נאסרה הבהמה בהנאה ודינה להיקבר, ואם כן פשוט שיכול לאוסרה.

~ יום שלישי כ"ח מרחשון ~

מתי הלכה כרבי יהושע?

הלכות שגגות פרק ו, הלכה א: אִם אָכַל אֲכִילוֹת הַרְבֵּה מִשֵּׁם אֶחָד בְּעֻלָּם אֶחָד - אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶן יָמִים רַבִּים, אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת. כֵּיצַד? אָכַל חֵלֶב הַיּוֹם, וְאָכַל חֵלֶב לְמָחָר, וְחֵלֶב לְמָחָר, בְּעֻלָּם אֶחָד - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בִּשְׁלֹשָׁה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תַּמְחוּיִין, אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת.

ושואל ה'כסף משנה':

מהמשנה במסכת כריתות (טו, ב) עולה, שרק לפי דעת רבי עקיבא אם אכל זבח בכמה כלים בהעלם אחד חייב חטאת אחת, אבל לדעת רבי יהושע חייב חטאת על כל אכילה ואכילה. ומכיוון שלפי כללי ההלכה נקבע במחלוקת בין רבי יהושע ורבי עקיבא הלכה כרבי יהושע, כי רבי עקיבא היה תלמידו, מדוע פסק הרמב"ם להלכה כדעת רבי עקיבא?

ומבאר:

הרמב"ם מסתמך על דברי הגמרא (שם) השואלת האם רבי יהושע קיבל את דבריו של רבי עקיבא, וכיוון שרבי יהושע שתק ולא השיב לרבי עקיבא, למד מכאן הרמב"ם שרבי יהושע הסכים לדבריו, ולכן הלכה כרבי עקיבא.

וה'לחם משנה' נותן טעם אחר לפסק הרמב"ם כרבי עקיבא:

בסוגיית הגמרא (כריתות שם) יש שתי דעות בשיטת רבי יהושע - האם לבסוף הסכים לדעת רבי עקיבא או לא, ומאחר שאין בסוגיה תשובה ברורה לשאלה זו, הרי דעת רבי יהושע נחשבת 'בעיא דלא אפשיטא', ולעומת זאת דעתו של רבי עקיבא ברורה. ובמקרה כזה אין ספקו של רבי יהושע מוציא מידי ודאי של רבי עקיבא, והכלל שההלכה כרבי יהושע במחלוקת עם רבי עקיבא הוא רק כאשר שתי הדעות ברורות, אבל אם יש ספק מהי דעת רבי יהושע ואילו דעת רבי עקיבא ברורה - ניתן להכריע כרבי עקיבא.

~ יום רביעי כ"ט מרחשון ~

אימתי נדרשת ידיעת החטא?

הלכות שגגות פרק ט, הלכה י: כָּל הַמְחַיֵּב אָשָׁם וַדַּאי - צָרִיךְ שֶׁיְּוַדֵּעַ לוֹ חֶטְאוֹ תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ יַקְרִיב אֲשָׁמוֹ; אֲבָל אִם הִקְרִיבוֹ קֹדֶם שֶׁיְּוַדֵּעַ לוֹ, וְנוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁהִקְרִיב - אֵינוֹ עוֹלֶה לוֹ.

הלכה זו נוגעת גם לזמן הזה:

כתב ה'טור' (או"ח סי' א): "טוב לומר פרשת הקרבנות כגון פרשת העולה ומנחה ושלמים וחטאת ואשם", והוסיף: "וכשיסיים פרשת העולה יאמר 'רבון העולמים יהי רצון מלפניך שיהא זה חשוב ומקובל לפניך כאילו הקרבתי עולה בזמנה', וכן יאמר אחר פרשת המנחה והשלמים והאשם, ואחר פרשת החטאת לא יאמר כן לפי שאינה באה נדבה". ומבאר הב"ח (שם) שבחטאת אין לומר כי "האמירה היא במקום הקרבה, ושמא אינו מחוייב חטאת והוה ליה כאילו מביא חולין לעזרה, אבל בקריאה בלא יהי רצון הוה ליה כקורא בתורה", מה שאין כן שאר קרבנות, אף אם לא התחייב בהם - תיחשב האמירה כקרבן בתורת נדבה.

והוסיף הב"ח (בשם הרש"ל) שיש אפשרות שיוכל לומר 'יהי רצון' גם על קרבן חטאת – כאשר יקדים שזהו על תנאי שהוא אכן חייב חטאת ["אם אני חייב חטאת, יהי רצון מלפניך שיהא מקובל לפניך קריאתי לפרשת חטאת כאילו הקרבתי חטאת"]. ואם אכן לא התחייב בחטאת אין זה נחשב להקרבה, ו"לא תעלה לפניו יתברך אלא כקורא בתורה".

אולם ה'מגן אברהם' (סי' א סקי"א. הובא בשו"ע אדה"ז מהדו"ק סי' א סט"ו) הקשה על זה מכך שהכפרה של חטאת מועילה רק אם "היתה לו תחילה ידיעה ברורה שחטא, שנאמר או הודע אליו חטאתו". והרי כשמוסיף תנאי "אם אני חייב חטאת..." משמע שלו עצמו לא ברור אם אכן עבר עבירה, ו"אם אין הוא יודע בבירור שעבר עבירה שחייבין עליה חטאת, אינו יכול להביא קרבן אע"פ שבאמת עבר עבירה שחייבין עליה חטאת" (שו"ע אדה"ז שם). אמנם לאחר אמירת פרשת אשם, יש לומר 'יהי רצון' אף שאינו בא בתורת נדבה כיון שמקדים את התנאי שהקריאה תחשב כהקרבה רק אם אכן נתחייב אשם (וכן הביא בשו"ע אדה"ז שם, אך בסידור השמיט את כל זה).

והקשו על כך (אליה רבה שם סקי"ג, הגהות רעק"א על המג"א שם) מדברי הרמב"ם כאן שגם המקריב אשם "צריך שיוודע לו חטאו תחילה ואחר כך יקריב אשמו". ומה יועיל התנאי, הרי אם לא ברורה לו אשמתו, הקרבן לא יכפר לו?

ותירצו אחרונים (פרי מגדים, דגול מרבבה, ומחצית השקל על המג"א שם):

ה'מגן אברהם' מבאר את דברי ה'טור', ולדעתו אכן "הטור חולק בזה על הרמב"ם" ולדעת ה'טור' אכן יש הבדל בין חטאת לאשם, ורק בחטאת צריכה להיות ידיעה תחילה, ואילו באשם אין צורך בידיעה, ולכן יועיל התנאי.

~ יום חמישי ל' מרחשון ~

ציבור – רק בארץ ישראל

הלכות שגגות פרק יג, הלכה ב: וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל יוֹשְׁבֵי חוּצָה לָאָרֶץ, שֶׁאֵין קְרוּי קָהָל אֶלָּא בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

ביאור הדברים: בני ישראל הדרים בחו"ל, גם אם רבים הם, אינם נחשבים כציבור וקבוצה אחת אלא כריבוי יחידים, ומאחר ומדובר בקרבן שחיובו מוטל על הציבור (כנאמר "והקריבו הקהל") הרי הוא נידון לפי יושבי ארץ ישראל בלבד, ואם רובם חטאו, עליהם להביא קרבן למרות שאינם מהווים רוב מעם ישראל בכל העולם.

אמנם, לגבי ממזר שנאמר בו "לא יבוא ממזר בקהל ה'" אין לפרש שנאסר להתחתן רק עם יושבי ארץ ישראל ולא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עם יושבי חו"ל שאינם נקראים קהל, שהרי איסור זה מוטל על כל יחיד ולא על כלל ישראל, והמילה 'קהל' באה לבטא יחס ומעלה – מי שראוי להיקרא 'קהל ה'', אך כאן נאמר "והקריבו הקהל" והיינו שהחיוב מוטל על הקהל־ הציבור, ואין ציבור אלא בארץ ישראל (באר שבע הוריות ג, א).

והרמב"ם למד מכך גם לגבי חידושו אודות אפשרות חידוש הסמיכה בזמן הזה(הל' סנהדרין פ"ד הי"א): "נראין לי הדברים, שאם הסכימו כל החכמים שבארץ ישראל למנות דיינים ולסמוך אותם – הרי אלו סמוכים...", הרי ובטעם הדבר שתולה זאת בדעת חכמי ארץ ישראל, פירש (בפירוש המשניות בכורות פ"ד מ"ג) לפי המבואר בהלכה זו: "לפי שבני ארץ ישראל הם הנקראים קהל... ואפילו היו עשרה אנשים, ואין משגיחין לזולתן שבחו"ל", הרי שאפילו אם יהיו מועטים ביותר ביחס לדרים בכל העולם, לעולם בני ארץ ישראל הם המייצגים את העם כולו.

ויש שהוסיפו לבאר בכך גם את דברי הרמב"ם בהל' ברכות (פ"י הי"א): "הרואה שש מאות אלף אדם כאחד... אם ישראל הם ובארץ ישראל אומר: 'ברוך אתה ה'... חכם הרזים'". והתנאי 'בארץ ישראל' לא התפרש בגמרא, ומפרשי הרמב"ם דנו מהו מקורו, אולם בטעמו של דבר יש לפרש לאור האמור: ברכת 'חכם הרזים' נאמרת כשרואה שש מאות אלף בני אדם כאחד (כלשון הרמב"ם), וזהו דווקא בארץ ישראל, אולם בחו"ל אינם נחשבים קהל אחד אלא קיבוץ של יחידים ולכן לא שייכת בהם ברכה זו (צפנת פענח ברכות שם, מלכות בית דוד סי' א).

~ יום שישי א' כסלו ~

האם יולדת זקוקה לכפרה?

הלכות מחוסרי כפרה פרק א, הלכה א: אַרְבָּעָה הֵם הַנִּקְרָאִין 'מְחֻסְרֵי כִּפָּרָה'... וְלָמָּה נִקְרְאוּ 'מְחֻסְרֵי כִּפָּרָה'? שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן - אַף עַל פִּי שֶׁטָּהַר מִטֻּמְאָתוֹ, וְטָבַל, וְהֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ - עֲדַיִן הוּא חָסֵר, וְלֹא נָמַר טָהֳרָתוֹ כְּדֵי לֶאֱכֹל בְּקָדָשִׁים עַד שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ.

בחיוב הקרבן של 'מחוסרי כפרה' יש לברר האם הוא רק לשם גמר הטהרה לענין היתר אכילת קדשים, כעין טבילה במקווה המטהרת מהטומאה או שחיוב הקרבן עומד בפני עצמו והטהרה שעל ידו היא ענין נוסף.

ו'נפקא מינה': האם בימינו תקרא היולדת את פרשת קרבן יולדת בתורה, שהרי תיקנו לומר את פרשת הקרבנות (חטאת ואשם וכו') בכל יום כדי שמי שהתחייב בהם ייצא בכך ידי חובתו ("ונשלמה פרים שפתינו"), ואם קרבן היולדת הוא חיוב בפני עצמו, ראוי שתקיים זאת באמצעות הקריאה, אך אם הקרבן הוא רק לצורך אכילת קדשים, הרי אין שייך בימינו.

ולכאורה הקרבן לא נועד לכפרה אלא רק לטהרה, כי במה חטאו הזב או היולדת שצריכים כפרה? (ראה רש"י ושיטה מקובצת כריתות ח, ב במשנה). ולפי־זה 'מחוסרי כפרה' אינו במובן של סליחה וכפרה על חטא אלא כפי שפירשו 'בעלי התוספות' (דעת זקנים ויקרא יב, ח) "לפי פשטיה דקרא לא משמע שיהא קרבנה בא על חטא, ואין 'וכפר' אלא לשון נקיות, כמו וחטאת את הבית".

אך למעשה יש להוכיח כי הקרבן אינו רק לצורך גמר הטהרה ואכילת קדשים, שהרי להלן (הל' י) נפסק שאשה שילדה חמש פעמים "מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים, והשאר עליה חובה", היינו שלגבי הטהרה די בקרבן אחד, כשם שטבילה אחת מטהרת מכמה טומאות, אך עדיין יש עליה חובה להביא את השאר ומכאן שיש חיוב בפני עצמו בקרבן אעפ"י שאינו נצרך לטהרה (ראה צפנת פענח נזירות עמ' 56, בנין שלמה סי' א בסופו). ולפי־זה יש שכתבו שאכן בימינו ראוי ליולדת לומר את פרשת הקרבן כדי לקיים את חיובה מדין "ונשלמה פרים שפתינו" (בנין שלמה שם).

וטעם החיוב הוא כדברי רבי שמעון בר יוחאי (נדה לא, ב) ש"בשעה שכורעת לילד קופצת ונשבעת שלא תיזקק לבעלה, לפיכך אמרה תורה תביא קרבן". ועוד, כי צער הלידה בא בעקבות חטא עץ הדעת, שבגללו נענשה האשה בקללת "בצער תלדי בנים", ועל כך צריכה כפרה (ראה לקוטי שיחות כז עמ' 16 ואילך).

~ שבת קודש ב' כסלו ~

מצורע חסר בוהן יכול להיטהר?

הלכות מחוסרי כפרה פרק ה, הלכה א: אֵין לוֹ בֹּהֶן יָד יְמָנִית, אוֹ בֹּהֶן רֶגֶל יְמָנִית... אֵין לוֹ טָהֳרָה עוֹלָמִית.

ביום השמיני לטהרתו, מביא המצורע קרבן אשם והכהן נותן מדם האשם על בוהן ידו הימנית של המצורע ועל בוהן רגלו הימנית (ויקרא יד, יד). ואם אין לו בוהן יד או בוהן רגל, לדעת חכמים (נגעים פי"ד מ"ט) אי אפשר לטהרו. ומבואר הטעם בגמרא (סנהדרין מה, ב) משום ש'קרא כדכתיב', היינו קיום המצוה צריך להיות עם כל הפרטים האמורים בה, ואחד הפרטים לטהרת המצורע הוא נתינת הדם על הבהונות. וכיון שאי אפשר לקיימו, אינו יכול להיטהר.

וכתבו התוספות (שם ד"ה אין. וכ"כ הרע"ב נגעים שם) כי זהו רק אם נקטעו הבהונות לאחר שנטמא, אבל אם היו חסרים לפני שנצטרע – אין זה מעכב ויש לו טהרה, כי הגמרא (שם) מדמה את המצורע לחייב מיתת בית־דין שאם נקטעה יד העדים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לפני ביצוע הדין, נפטר ממיתה שנאמר "יד העדים תהיה בו בראשונה", והרי 'קרא כדכתיב' ואם נקטעה היד, אין הדין יכול להתקיים. וזהו דוקא אם נקטעה היד לאחר שהעידו, כי 'יד העדים...' משמעו ה'יד' שהיתה לעדים בשעת העדות היא 'תהיה בו בראשונה להמיתו', אבל אם היו גידמים מתחילה, חייבים להמיתו כי זו אותה 'יד' שהיתה להם מתחילה. וכך גם במצורע: אם היו לו בהונות בעת שנצטרע ואחר כך נקטעו, אינו יכול להיטהר, ואם היו חסרים מתחילה יש לו טהרה.

ולפי זה, הקשה ה'תוספות יום טוב' (נגעים שם): כאן כתב הרמב"ם שמצורע מחוסר בוהן אין לו טהרה עולמית ולא חילק בין נקטע הבוהן לאחר שנצטרע או שהיה חסר קודם לכן, ואילו בהלכות סנהדרין (פי"ד ה"ח) פסק שרק "אם נקטע יד העדים אחר העדתם פטור ממיתה, אבל אם היו גידמים מתחילה, יהרג בידי אחרים"!

ומבאר ה'משנה אחרונה' (נגעים שם):

לדעת הרמב"ם יש לחלק בין העדים למצורע: ב"יד העדים' הדין צריך להתקיים כמו שכתוב, אך בגידם מתחילה יש לומר שזו ה'יד' שלו שהרי מצינו בתורה 'יד' אף שאינה 'יד' כפשוטו (לדוגמא: "וירא ישראל את היד הגדולה", "ויקח את ארצו מידו") וגם 'יד העדים' אינו כפשוטו אלא שהריגת העדים באה מכח עדותם, אבל במצורע 'בהן ידו' ו'בהן רגלו' הוא כפשוטו ובין אם נקטע ובין שהיה חסר מתחילה לא מתקיים הכתוב בתורה. ולכן במצורע סתם הרמב"ם וכתב "אין לו בוהן יד... אין לו טהרה" כי אף אם היה חסר מתחילה אי אפשר לטהרו.

אגרות קודש

ב"ה, ג' כסלו, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

הגיעני מכתבם בו כותבים שבזמן האחרון אירע להם היזקות שלא כדרך הטבע בהבנין שלהם. וכשאהי' על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אזכירם להצלחה, ושיוסיף להם השי"ת ברכתו בגשמיות, והם יעשו מהגשמיות רוחניות, כפתגם רבינו הזקן ששמענו כמה פעמים מכ"ק מו"ח אדמו"ר, אז השי"ת גיט אידען גשמיות און זיי מאכען פון גשמיות רוחניות.

ומהנכון הי' שירבו בנתינתם לצדקה מהקופה המשותפת שלהם, כיון שכפי שכותבים הבנין זהו בשותפות, ויתנו הצדקה בעין יפה ובמדה רחבה, שעל ידי זה יגדילו צנורות הברכה והצלחה מהשי"ת.

כן נכון הי', שבאם אוכלים ושותים באיזה מהחדרים בהבנין הנ"ל, שתהיינה שם מזוזות כשרות, וכן ימצאו שם איזה מספרי קדש, וכמו סידור חומש תהלים ותניא, ובכל יום שהבנין פתוח, הרי מהאנשים הנמצאים שם, היינו בעלי בתים או פקידים, יאמרו איזה דבר שבקדושה מאחד הספרים הנ"ל או שיתפללו שם.

והשי"ת יצליחם לבשר טוב בכל הנ"ל. און וואס ברייטער זיי וועלען זיך שטעלען אלץ בעסער לויענט דאס פאר זיי.

המחאתם נמסרה לקופת חשאין, שממנה נתמכים ענינים כללים ואנשים פרטים שאין לפרסם שהם המקבלים, שזהו אחת המעלות היותר נעלות במצות הצדקה, ומצילה ביחוד בהנוגע שלא תשלוט עין כו' וידגו לרוב בקרב הארץ.

המחכה לבשו"ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון כ"ו מרחשון ~

הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר המונה וטעה במנין, אם נתקדש, והעושה שליח וטעה.

א. הַמַּכְנִיס צֹאן לַדִּיר[2] וְהִתְחִילוּ לָצֵאת אַחַת אַחַת וְהוּא מוֹנֶה כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ, וְטָעָה בַּמִּנְיָן וְקָרָא לַשְּׁמִינִי אוֹ לְשֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ[3] עֲשִׂירִי, אוֹ שֶׁקָּרָא לַשְּׁנַיִם עָשָׂר אוֹ שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ[4] עֲשִׂירִי - לֹא נִתְקַדְּשׁוּ[5]. אֲבָל אִם קָרָא לַתְּשִׁיעִי אוֹ לָאַחַד עָשָׂר[6] עֲשִׂירִי - נִתְקַדְּשׁוּ. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה נִשְׁמָע[7], שֶׁהַטָּעוּת מִתְּקַדְּשׁוֹת לְמַעֲשֵׂר שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנּוּ וְשֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ, אֲבָל לֹא שֶׁלְּפָנֶיהָם וְשֶׁלְּאַחֲרֵיהֶם. אֲפִלּוּ קָרָא לַתְּשִׁיעִי עֲשִׂירִי וְלָעֲשִׂירִי תְּשִׁיעִי וְלָאַחַד עָשָׂר עֲשִׂירִי[8], בֵּין בְּטָעוּת בֵּין בְּכַוָּנָה - שְׁלָשְׁתָּן מֻקְדָּשִׁים.

2) כדי להפריש מעשר בהמה. 3) כלומר, השביעי והשישי וכו'. 4) כלומר, השלושה־עשר והארבעה־עשר וכו'. 5) בקדושת מעשר בהמה. 6) שהם סמוכים לעשירי. וראה להלן הלכה ג שלפעמים אם קרא לי"א עשירי - שאינו קדוש. 7) בבכורות ס: "תנו רבנן מנין שאם קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד־עשר עשירי ששלשתן מקודשים? תלמוד לומר (ויקרא כז, לב) וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט, העשירי יהיה קודש לה' (משמע בין שקראו הוא עשירי, בין שהיה עשירי למנין ולא קראו עשירי - רש"י), יכול שאני מרבה אף שמיני וי"ב שקראם עשירי, אמרת הואיל והוא קדוש וטעותו מתקדשת מה הוא אינו מקודש אלא בסמוך לו (כלומר, הוא עצמו, שאין לך סמוך יותר מגופו), אף טעות אינה מתקדשת אלא בסמוך (כגון תשיעי ואחד עשר שהם סמוכים לעשירי, מלפניו ומלאחריו). 8) כלומר, לא רק אם קרא "עשירי" לתשיעי לבדו, שהוא קדוש, אלא אפילו אם קרא גם לאחד עשר "עשירי" - כיוון שקרא לעשירי "תשיעי", ולא עשירי - קדושים גם התשיעי וגם האחד־עשר, מפני שקראם עשירי, והעשירי מאיליו קדוש, אף שקראו תשיעי.

ב. וְהֵיאַךְ דִּינָם? הַתְּשִׁיעִי אֵינוֹ קָרֵב, אֶלָּא נֶאֱכָל בְּמוּמוֹ, וְהָעֲשִׂירִי מַעֲשֵׂר[9], וְהָאַחַד עָשָׂר יִקְרַב שְׁלָמִים[10]. וְטָעוּן נְסָכִים כִּשְׁלָמִים[11], וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה[12], מִפְּנֵי שֶׁהוּא עַצְמוֹ כִּתְמוּרָה[13]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַמּוֹנֶה הוּא בַּעַל הַבְּהֵמוֹת; אֲבָל הָעוֹשֶׂה שָׁלִיחַ לְעַשֵּׂר לוֹ וְטָעָה, בֵּין בַּתְּשִׁיעִי בֵּין בָּאַחַד עָשָׂר, אֵין מְקֻדָּשׁ אֶלָּא הָעֲשִׂירִי הַוַּדַּאי בִּלְבַד; שֶׁלֹּא עֲשָׂאָהוּ שָׁלִיחַ לִטְעוֹת וּלְהַפְסִיד[14], אֶלָּא לְקַדֵּשׁ כָּרָאוּי[15].

9) ראה למעלה פרק שישי הלכה ד, מה דינו של מעשר. 10) למדו כן ממה שנאמר (ויקרא ג, א) "ואם זבח שלמים קרבנו אם מן הבקר הוא וגו'" - "לרבות אחד עשר לשלמים". וכן הוא בתורת כהנים (ויקרא פרק טז הלכה ד). ושם: "מן הבקר להוציא את התשיעי" (שאינו קרב שלמים אלא יאכל במומו). 11) נלמד ממה שנאמר (במדבר טו, ה) "ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד", ו"האחד" זה אחד עשר של מעשר שקרב שלמים. 12) כלומר, אם אמר על בהמה אחרת שתהא תמורת זו - אינו כלום. 13) ואין תמורה עושה תמורה. 14) בהאחד־עשר, שמקריב שלמים, מפסיד הוא את החזה והשוק, שצריך ליתנם לכהן, ובתשיעי הוא מפסיד בזה שצריך להמתין עד שיפול בו מום, ועוד שאסור לגזזו ולעבוד בו כפירוש רש"י שם. 15) את העשירי. כן הוא בגמרא שם סא. "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי" (=לתקן שלחתיך ולא לקלקל).

ג. זֶה שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁאִם קָרָא לָאַחַד עָשָׂר עֲשִׂירִי נִתְקַדֵּשׁ - כְּשֶׁקָּרָא לָעֲשִׂירִי תְּשִׁיעִי; אֲבָל אִם קָרָא לָעֲשִׂירִי עֲשִׂירִי וְקָרָא אַחֲרָיו לָאַחַד עָשָׂר עֲשִׂירִי - לֹא נִתְקַדֵּשׁ אַחַד עָשָׂר, שֶׁהֲרֵי הָעֲשִׂירִי הַוַּדַּאי לֹא עָקַר שֵׁם עֲשִׂירִי מֵעָלָיו[16]. וַאֲפִלּוּ יָצָא הָעֲשִׂירִי וְלֹא קְרָאָהוּ לֹא עֲשִׂירִי וְלֹא אַחַד עָשָׂר אֶלָּא שָׁתַק, וְאַחַר כָּךְ יָצָא אַחַד עָשָׂר וּקְרָאָהוּ עֲשִׂירִי - לֹא נִתְקַדֵּשׁ, שֶׁהָעֲשִׂירִי מֵעַצְמוֹ נִתְקַדֵּשׁ; וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קְרָאָהוּ עֲשִׂירִי, הוֹאִיל וְלֹא עָקַר שֵׁם עֲשִׂירִי מֵעָלָיו - אֵין אַחַד עָשָׂר מְקֻדָּשׁ[17].

16) משנה שם "זה הכלל כל שלא נעקר שם עשירי ממנו, אין אחד עשר מקודש". 17) בגמרא (שם ס:) "זה הכלל (=הנאמר במשנה: "זה הכלל כל שלא נעקר שם עשירי ממנו אין אחד עשר מקודש") לאתויי מאי, לאתויי יצא עשירי ולא דיבר, ויצא י"א ואמר עשירי, אין י"א מקודש".

ד. יָצְאוּ תְּשִׁעִי וַעֲשִׂירִי כְּאֶחָד, בֵּין שֶׁקָּרָא שְׁנֵיהֶם עֲשִׂירִי[18] בֵּין שֶׁקְּרָאָם תְּשִׁעִי - שְׁנֵיהֶם מֻקְדָּשִׁין[19], וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן וְאֵינָן קְרֵבִין[20]. וְכֵן אִם יָצָא עֲשִׂירִי וְאַחַד עָשָׂר כְּאֶחָד: אִם קְרָאָן עֲשִׂירִי - הֲרֵי עֲשִׂירִי וְאַחַד עָשָׂר מְעֹרָבִים זֶה בָּזֶה[21], וְהֵם כְּמוֹ מַעֲשֵׂר שֶׁנִּתְעָרֵב בִּשְׁלָמִים[22] שֶׁיֵּאָכְלוּ בְּמוּמָן[23], כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין; וְאִם קְרָאָן[24] אַחַד עָשָׂר - הֲרֵי הָעֲשִׂירִי וְהַחֵלִין מְעֹרָבִין זֶה בָּזֶה[25], וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן[26].

18) דברי רבא שם ס: שתשיעי ועשירי מעורבים זה בזה

מדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ושניהם קדושים שהרי קרא לשניהם עשירי, וראה למעלה הלכה א שאם קרא לתשיעי: "עשירי" - הוא קדוש. 19) בגמרא שם: "אמר רבא - קראן תשיעי, עשירי וחולין מעורבין זה בזה - קראן עשירי, עשירי ותשיעי מעורבים זה בזה". ואם כן מה שכתב רבינו "שניהם מוקדשין", וזה מוסב על שתי הבבות הנ"ל, - על כרחנו שאין הכל שווה, שהרי קראם עשירי שניהם מוקדשים וודאי (העשירי מעשר והתשיעי קודש ואינו קרב), אבל קראם תשיעי אינם קדושים אלא מספק, שהרי התשיעי שלא קראו עשירי, לא נתקדש כלל. 20) שהרי התשיעי גם אם הוא קדוש (כשקראו עשירי), אינו קרב אלא נאכל במומו (למעלה הלכה ב), ומשום שלא ידוע איזהו התשיעי לכן שניהם אינם קרבים, ונאכלים במומם. 21) ושניהם קדושים בוודאי והגוזז והעובד אף באחד משניהם לוקה ארבעים (רש"י שם). 22) שהרי האחד־עשר (שקראו עשירי) קרב שלמים. 23) וצריך פדיון, כדין פסולי המוקדשין. ואינם קרבים, אף כי גם העשירי וגם האחד־עשר ראויים להקרבה כשלא נתערבו - אם נתערבו אסור להקריבם, שהרי מעשר בהמה אינו טעון הרמת חזה ושוק וכולו נאכל לבעלים, אבל שלמים טעונים הרמת חזה ושוק ואינם נאכלים אלא לכהנים ומכיוון שהכהנים מועטים הן שמא לא יהיו כהנים מצויים ויבוא לידי נותר, וקיימא לן אין מביאים קדשים לבית הפסול. 24) לעשירי ולאחד־עשר שיצאו כאחד. 25) שהרי העשירי קדוש מאיליו והאחד עשר הוא חולין גמור שהרי לא קראו עשירי. 26) וכאן אין צריך פדיון, כדין מעשר בהמה שנפל בו מום, ולפיכך לא כלל רבינו שתי ההלכות האחרונות ביחד, כשם שכלל את שתי ההלכות הראשונות - "שאלה האחרונות אינן שוות" לעניין פדיון.

ה. הִתְחִיל לִמְנוֹת וְיָצְאוּ תְּחִלָּה שְׁנַיִם שֶׁהֵן רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי - הֲרֵי זֶה מוֹנֶה הַכֹּל זוּג זוּג וּמְקַדֵּשׁ זוּג עֲשִׂירִי[27]. וְכֵן אִם מָנָאן שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה בְּכָל פַּעַם וָפַעַם אוֹ חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה - מְקַדֵּשׁ הַכַּת הָעֲשִׂירִית[28].

27) ושניהם מעשר. משנה שם ס. "יצאו שניים כאחת מונה אותם שניים שניים", וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. אבל יש גורסים שם מונה אותם "שניים" ולא "שניים שניים", ולפי זה פירושו להיפך, שאינו מונה זוג זה כיחידה אחת אלא כשניים. 28) כלומר, הכת העשירית של שלושה או של חמישה וכו'.

ו. יָצְאוּ בַּתְּחִלָּה שְׁנַיִם וּמָנָאן אֶחָד[29], וְקָרָא הַשְּׁלִישִׁי שֶׁיָּצָא אַחֲרֵיהֶן שֵׁנִי, וּמָנָה כְּדַרְכּוֹ אֶחָד אֶחָד - הֲרֵי הַתְּשִׁיעִי וְהָעֲשִׂירִי מֻקְדָּשִׁין, וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן[30]. הַתְּשִׁיעִי - מִפְּנֵי שֶׁהוּא הָעֲשִׂירִי הַוַּדַּאי, שֶׁהֲרֵי שְׁנַיִם יָצְאוּ בַּתְּחִלָּה; וְזֶה שֶׁקְּרָאוֹ עֲשִׂירִי הוּא אַחַד עָשָׂר, וְהַקּוֹרֵא לְאַחַד עָשָׂר עֲשִׂירִי - נִתְקַדֵּשׁ[31], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[32].

29) כלומר, מנה אותם בתור יחידה אחת. 30) שם במשנה "מנאן אחד, תשיעי ועשירי מקולקלין" ומפרש רבינו (וכן פירש בפירוש המשניות) מקולקלין שאינם קריבים ואינם נאכלים אלא עומדים עד שיפול בהם מום ויאכלו במומן לבעלים. 31) באופן שקרא לעשירי תשיעי, ועקר על ידי כך שם עשירי ממנו. 32) למעלה הלכות ב־ג, ואף על פי שאם קרא לעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי, העשירי קרב מעשר והאחד עשר קרב שלמים - אין זה אלא אם שינה מתשיעי ואילך, אבל בדין שלנו ששינה את כל המניין מהתחלה ועד הסוף, שניהם אינם קרבים, אלא נאכלים במומם.

ז. מָנָאן לְמַפְרֵעַ, כְּגוֹן שֶׁיָּצָא רִאשׁוֹן וְאָמַר עֲשִׂירִי, וְיָצָא שֵׁנִי וְאָמַר תְּשִׁיעִי, עַד שֶׁיָּצָא הָעֲשִׂירִי וּמָנָה אַחַת - הֲרֵי זֶה קֹדֶשׁ, שֶׁהָעֲשִׂירִי מֵאֵלָיו נִתְקַדֵּשׁ.

ח. קָרָא לַתְּשִׁיעִי עֲשִׂירִי וְנִשְׁאַר הָעֲשִׂירִי בַּדִּיר - הַתְּשִׁיעִי יֵאָכֵל בְּמוּמוֹ[33], וְזֶה שֶׁנִּשְׁאַר בַּדִּיר מַעֲשֵׂר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָצָא וְלֹא בֵּרְרוֹ[34], שֶׁהָעֲשִׂירִי מֵאֵלָיו נִתְקַדֵּשׁ. מֵת הָעֲשִׂירִי בַּדִּיר - הַתְּשִׁיעִי יֵאָכֵל בְּמוּמוֹ, וְכָל הַשְּׁמוֹנָה שֶׁיָּצְאוּ וְנִמְנוּ פְּטוּרִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְקַדֵּשׁ עֲשִׂירִי שֶׁלָּהֶן לִקְרֵב אֶלָּא מֵת קֹדֶם שֶׁיָּצָא, שֶׁהַמִּנְיָן הָרָאוּי פּוֹטֵר.

33) שהתשיעי נתקדש בטעות. אף אם לא נעקר שם עשירי מהבהמה העשירית. ומשום כך ייאכל במומו. 34) פירוש לא יצא עם המניין וגם לא קבעו בעליו לעשירי.

ט. הִכְנִיס עֲשָׂרָה טְלָאִים לַדִּיר וְהָיָה מוֹנֶה וְהוֹלֵךְ, מֵת אֶחָד מִן הַמְּנוּיִין[35] - מוֹנֶה וּמַשְׁלִים כְּדַרְכּוֹ וּמְקַדֵּשׁ עֲשִׂירִי, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עַתָּה חַיִּים אֶלָּא תִּשְׁעָה[36].

35) כלומר, אלה שיצאו מן הדיר להימנות. 36) כיוון שמקודם היו בתוך הדיר עשרה חיים.

י. מֵת אֶחָד מֵאֵלּוּ שֶׁבְּתוֹךְ הַדִּיר[37] - אֵלּוּ שֶׁנִּמְנוּ[38] פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמִּנְיָן הָרָאוּי לְמַעֲשֵׂר פּוֹטֵר אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִישׁ עֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְאֵלּוּ שֶׁבְּתוֹךְ הַדִּיר[39] מַנִּיחָן לְגָרֶן אַחֵר עַד שֶׁיִּצְטָרְפוּ לַאֲחֵרִים[40]. וְכֵן מִי שֶׁהָיוּ לוֹ אַרְבָּעָה עָשָׂר טְלָאִים וְהִכְנִיסָן לַדִּיר, וְיָצְאוּ אַרְבָּעָה[41] וּמְנָאָן בְּפֶתַח זֶה, וְיָצְאוּ שִׁשָּׁה[42] וּמְנָאָן בְּפֶתַח אַחֵר, וְנִשְׁאֲרוּ שָׁם אַרְבָּעָה בְּתוֹךְ הַדִּיר: אִם יָצְאוּ הָאַרְבָּעָה הַנִּשְׁאָרִים מִן הַפֶּתַח שֶׁיָּצְאוּ בּוֹ הַשִּׁשָּׁה - נוֹטֵל מֵהֶן אֶחָד[43] וְכֻלָּן פְּטוּרִין[44]; שֶׁאוֹתָן הָאַרְבָּעָה שֶׁיָּצְאוּ תְּחִלָּה מִפֶּתַח רִאשׁוֹן מִנְיָן הָרָאוּי פְּטָרָן[45]. וְאִם יָצְאוּ אֵלּוּ הָאַרְבָּעָה הַנִּשְׁאָרִים מִן הַפֶּתַח שֶׁיָּצְאוּ בּוֹ הָאַרְבָּעָה תְּחִלָּה - הֲרֵי אוֹתָם הָאַרְבָּעָה שֶׁיָּצְאוּ בַּתְּחִלָּה וְאוֹתָן הַשִּׁשָּׁה שֶׁיָּצְאוּ אַחֲרֵיהֶן בְּפֶתַח שֵׁנִי פְּטוּרִין, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן נִמְנָה מִנְיָן הָרָאוּי לְמַעֲשֵׂר, שֶׁהֲרֵי נִשְׁאֲרוּ שָׁם בַּדִּיר אֲחֵרִים לְהַשְׁלִים הַמִּנְיָן וּלְעַשֵּׂר; אֲבָל אֵלּוּ הָאַרְבָּעָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁנִּשְׁאֲרוּ, אַף עַל פִּי שֶׁיָּצְאוּ וְנִמְנוּ מִפֶּתַח הָרִאשׁוֹן - אֵינוֹ מִנְיָן הָרָאוּי[46], לְפִיכָךְ מִצְטָרְפִין לְגֹרֶן אַחֵר. יָצְאוּ אַרְבָּעָה מִפֶּתַח זֶה וְאַרְבָּעָה מִפֶּתַח שֵׁנִי וְנִשְׁאֲרוּ שָׁם שִׁשָּׁה: אִם יָצְאוּ הַשִּׁשָּׁה מֵאֶחָד מִשְּׁנֵי הַפְּתָחִים - נוֹטֵל מֵהֶן אֶחָד מַעֲשֵׂר וְכֻלָּן פְּטוּרִין[47]; וְאִם יָצְאוּ הַשִּׁשָּׁה בִּשְׁנֵי הַפְּתָחִים[48] - הֲרֵי הַשִּׁשָּׁה מִצְטָרְפִין לְגֹרֶן אַחֵר, וְהַשְּׁמוֹנָה שֶׁיָּצְאוּ תְּחִלָּה מִכָּאן וּמִכָּאן פְּטוּרִין; שֶׁכָּל אַרְבָּעָה מֵהֶן נִמְנוּ מִנְיָן הָרָאוּי לְהַשְׁלִים עָלָיו עֲשָׂרָה וּלְעַשֵּׂר, שֶׁהֲרֵי שִׁשָּׁה הָיוּ שָׁם נִשְׁאָרִים בְּתוֹךְ הַדִּיר.

37) כלומר, אלה שטרם יצאו מהדיר להימנות. 38) שיצאו במניין. 39) שעדיין לא יצאו. 40) שעדיין לא נפטרו מן המעשר ויהיו ביחד עשרה. 41) בראשונה. 42) בשנייה, אבל אם יצאו השישה בראשונה ואחריהם הארבעה בפתח השני, ונשארו ארבעה בדיר, אם יצאו אלו שנשארו דרך הפתח שיצאו בהם השישה, הם והשישה פטורים, והארבעה הראשונים מצטרפים לגורן אחר, אבל אם נשארו בדיר או יצאו דרך פתח אחר, הרי השישה פטורים והארבעה הראשונים וכן הארבעה האחרונים מצטרפים לגורן אחר. 43) למעשר. 44) כל הארבעה־עשר. 45) שהרי אחר שיצאו הארבעה הראשונים נשארו בדיר מספר מספיק למניין, ושאר הארבעה וכן השישה הרי הם יצאו בפתח אחד והם מניין כדין. 46) שלא היו שם עשרה, שהרי השישה יצאו לפני זה מפתח שני. 47) שהרי מהעשרה שבפתח אחד הופרש אחד למעשר, והארבעה שיצאו מהפתח השני פטורין משום מניין הראוי, שבעת שיצאו נשארו עוד בדיר מספר מספיק כדי שיוכל לעשר מהן. 48) שנחלקו השישה לשניים ויצאו שני הראשונים מהששה, בבת אחת זה מפתח אחד והשני מפתח השני.

יא. הָיוּ לוֹ תִּשְׁעָה עָשָׂר טְלָאִים בְּתוֹךְ הַדִּיר, וְיָצְאוּ תִּשְׁעָה בְּפֶתַח זֶה וְתִשְׁעָה בְּפֶתַח שֵׁנִי - נוֹטֵל הָאַחֲרוֹן לְשֵׁם מַעֲשֵׂר[49] וְכֻלָּן פְּטוּרִין; שֶׁאוֹתָן הַתִּשְׁעָה[50] נִמְנוּ מִנְיָן הָרָאוּי[51].

49) כלומר, מוציאו מאיזה פתח שהוא, והוא מעשר. 50) כלומר, אותן שהעשירי לא יצא מפתחם. 51) שכשיצאו התשעה נשארו בדיר לצרף לעשרה.

יב. הָיָה מוֹנֶה וְהוֹצִיא הַטָּלֶה רִאשׁוֹ וְרֻבּוֹ מִן הַדִּיר וְחָזַר - הֲרֵי הוּא כְּמָנוּי לְכָל דָּבָר.

יג. הָיָה מוֹנֶה וְהִפְסִיק הַמִּנְיָן מִפְּנֵי חֲבֵרוֹ שֶׁדִּבֵּר עִמּוֹ אוֹ שֶׁחָשְׁכָה לֵיל שַׁבָּת[52] - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וּמַשְׁלִים מִנְיָנוֹ אַחַר כָּךְ.

52) שאסור לעשר מעשר בהמה בשבת ויום טוב משום הסקרא (=הצבע) שסוקרין אותו בעת המניין.

יד. הָיָה מוֹנֶה הַיּוֹצְאִין אֶחָד אֶחָד וּמְקַדֵּשׁ עֲשִׂירִי, וְקָפַץ אֶחָד מִן הַמְּנוּיִין[53] לְתוֹךְ הַדִּיר, לְתוֹךְ אֵלּוּ שֶׁעֲדַיִן לֹא נִמְנוּ וְלֹא נִתְעַשְּׂרוּ - נִפְטְרוּ הַכֹּל; שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן סָפֵק אִם הוּא הַמָּנוּי שֶׁקָּפַץ[54] אוֹ אַחֵר, וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁכָּל הַמְּנוּיִין פְּטוּרִין.

53) משנה שם נח: "קפץ אחד מן המנויין לתוכן הרי אלו פטורים". ומפרש רבינו שהמדובר הוא שמנה כבר עשרה וקידש העשירי ואחר כך קפץ אחד מן התשעה לתוך הדיר. אבל ברש"י שלפנינו מפורש שהמדובר גם כשקפץ אחד מן המנויין לפני שקדש עשירי שנפטרו במניין הראוי. 54) שכבר נפטר במניין הקודם ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב. ואפילו אם יקרה שהעשירי יהיה אחד מן החייבים - שמא זה המנוי הוא בין התשעה, והעשירי אינו עשירי ומכיוון שיש ספק בדבר לא חייבתו התורה, שהרי נאמר (ויקרא כז, לב) "העשירי יהיה קודש" - "עשירי וודאי ולא עשירי ספק".

טו. קָפַץ אֶחָד מִן הָעֲשִׂירִיִּים[55] לְתוֹךְ הַדִּיר - כֻּלָּן יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם[56] וְיֵאָכְלוּ בְּמוּמָן[57].

55) אחד מאלו שנתקדשו בקדושת מעשר בהמה. 56) שעל כל אחד ואחד יש ספק שמא הוא המעשר. 57) לבעלים כדין מעשר בהמה שאין לכהן בו כלום.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת בְּכוֹרוֹת בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) שֶׁיַּקְרִיב הַיָּחִיד קָרְבַּן חַטָּאת קְבוּעָה עַל שְׁגָגָתוֹ. ב) שֶׁיַּקְרִיב אָשָׁם מִי שֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ אִם חָטָא אִם לֹא חָטָא, עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ וְיָבִיא חַטָּאתוֹ. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא אָשָׁם תָּלוּי. ג) שֶׁיַּקְרִיב הַחוֹטֵא אָשָׁם עַל עֲבֵרוֹת יְדוּעוֹת. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא אָשָׁם וַדַּאי. ד) שֶׁיַּקְרִיב הַחוֹטֵא קָרְבָּן עַל עֲבֵרוֹת יְדוּעוֹת. אִם הָיָה עָשִׁיר - בְּהֵמָה, וְאִם הָיָה עָנִי - עוֹף אוֹ עֲשִׂירִית הָאֵיפָה. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד. ה) שֶׁיַּקְרִיבוּ הַסַּנְהֶדְרִין קָרְבָּן אִם טָעוּ וְהוֹרוּ שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה בְּאַחַת מִן הַחֲמוּרוֹת.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר העובר בשגגה על מצוה שחייבין עליה כרת, ומה היא חטאת קבועה וקרבן עולה ויורד.

א. כָּל הָעוֹבֵר בִּשְׁגָגָה[2] עַל אַחַת מִמִּצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה[3] שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מַעֲשֶׂה[4] שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת[5] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַקְרִיב קָרְבַּן חַטָּאת[6]. וּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁיַּקְרִיב חַטָּאתוֹ עַל שְׁגָגָתוֹ[7].

2) שנעלם ממנו שדבר זה אסור לו, וזה אפשר בשני אופנים: א) שחשב על איסור מן האיסורים המפורטים להלן בהלכה ד - שהוא מותר, או שידע שהוא אסור אבל לא ידע שחייבים עליו כרת (להלן פ"ב הלכה ב). ב) שלא נודע לו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שזוהי עבירה, כגון: הבא על אשה ולא ידע שהיא אמו או אחותו, וכן העושה מלאכה ולא ידע שהיום שבת. 3) למעט מצוות־עשה שיש בהן כרת, ראה להלן. 4) למעט מגדף (להלן הלכה ב). 5) אם עבר עליה בזדון. ובמצות לא־תעשה שחייבין עליה מיתת בית־דין, אם עבר עליה בעדים והתראה - כשעבר עליה שלא בעדים והתראה, שאז חייבים עליה כרת. 6) שנאמר (ויקרא ד, כז־כח): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה אחת ממצות ה' אשר לא תעשינה ואשם וגו' והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא", ונאמר (במדבר טו, כט): "תורה אחת יהי' לכם לעושה בשגגה", הרי שאינו חייב חטאת אלא אם עבר בשגגה על לאו שיש בו מעשה (כריתות ב. במשנה, וראה להלן בהלכה ב). ובספרא (ויקרא תחילת דבורא דחובה הלכה ז) "אשר לא תעשינה, יכול דברים שזדונן כרת ודברים שאין זדונן כרת, ת"ל תורת אחת יהיה לכם לעושה בשגגה, הרי כל העושה בשגגה בעבודה־זרה: מה עבודה־זרה מיוחדת מעשה שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, אף כל מעשה שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת". 7) לא מובן מה נתחדש כאן, הרי כבר כתב: "חייב להביא קרבן חטאת".

ב. וְכָל עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת - חַיָּבִין עַל שִׁגְגָתָהּ חַטָּאת[8], חוּץ מִשָּׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת: מְגַדֵּף[9] וּמְבַטֵּל מִילָה[10] וְקָרְבַּן פֶּסַח[11]. הַפֶּסַח וְהַמִּילָה[12] - מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחַטָּאת אֵין מְבִיאִין אֶלָּא עַל שִׁגְגַת לֹא תַעֲשֶׂה[13], שֶׁנֶּאֱמַר: אַחַת מִכָּל מִצְוֹת[14] יְיָ אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה[15]; וְהַמְגַדֵּף - מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה[16], וְנֶאֱמַר: לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה[17] - יָצָא מְגַדֵּף שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה[18]. לְפִיכָךְ, הַמְקַבֵּל עֲבוֹדָה זָרָה בְּאֱלוֹהַּ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב כָּרֵת, וְאִם הָיָה מֵזִיד - נִסְקָל[19], אִם קִבֵּל בִּשְׁגָגָה - פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן[20], לְפִי שֶׁלֹּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה, וְנֶאֱמַר: בַּעֲשֹׂתָהּ אַחַת[21].

8) משנה בכריתות שם, וספרא שם. 9) הוא מברך את השם, ראה בפ"ב מהלכות עבודה זרה הלכה ז. 10) תינוק שלא נימול, מוטל עליו חיוב למול את עצמו לכשיגדל, ואם לא מל עצמו במזיד - ביטל מצות־עשה, שחייב כרת, כמו שנאמר (בראשית יז, יד) "וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", ואף־על־פי־כן אינו חייב חטאת, אם לא מל עצמו בשגגה (כגון שלא ידע שיש עליו חיוב למול עצמו). 11) שביטל מצות הקרבת קרבן פסח. ואף־על־פי שחייב כרת אם ביטל במזיד, כמו שנאמר (במדבר ט, יג) "והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה, וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", - אינו חייב חטאת אם ביטלה בשוגג, כשלא ידע שהוא מחויב להקריב קרבן פסח או שלא ידע שערב פסח היום. 12) אף אם בטלו את המצוה ע"י מעשה, וכגון שטמא את עצמו בערב פסח בשגגה (ראה אור־שמח כאן). 13) כריתות ג. וספרא פ' ויקרא (תחילת דיבורא דחובה הלכה ה). 14) כן נכון, וכ"ה בדפוס רומי ובכ"י תימן. והוא בויקרא שם לענין נפש כי תחטא, ובדפוסים חדשים "אחת מכל מצות" והיא טעות סופר. 15) ספרא שם. 16) כחכמים במשנה כריתות ב., ולא כר' עקיבא (שם ז. וראה בלחם־משנה). 17) שיעבור על הלאו על־ידי מעשה. 18) שם במשנה, ובספרא שם פרק א הלכה ג. 19) כן צריך להיות. והיינו אם התרו בו. ולמדו כן (סנהדרין שם) ממה שנאמר (שמות לב, ח) "וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך וכו'". הוקשה אמירה להשתחוואה. 20) סנהדרין סג. לפי דעת חכמים, ולא כר' עקיבא. 21) למעלה כתב רבינו "לעשות בשגגה", ושני כתובים למה? (הגהות עמק המלך).

ג. כָּל כְּרֵתוֹת[22] שֶׁבַּתּוֹרָה חוּץ מִשָּׁלֹשׁ כְּרֵתוֹת שֶׁבְּאַרְנוּ[23], אִם עָבַר הַיָּחִיד עַל אַחַת מֵהֶן בִּשְׁגָגָה - מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה[24]. חוּץ מִטָּמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ[25] וְטָמֵא שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ[26], שֶׁשְּׁנֵיהֶם אֵין מְבִיאִין חַטָּאת קְבוּעָה אֶלָּא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד[27], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[28].

22) איסורים שחייבים עליהם כרת. 23) למעלה הלכה ב: מגדף, מבטל מילה ומבטל קרבן פסח. 24) ראה להלן הלכה ד, מה היא חטאת קבועה. 25) אכל בשר קדשים וחשב שהוא בשר חולין, ואילו אכל במזיד - חייב כרת, שנאמר (ויקרא ז, כ): "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא מעמיה" (מכות יד: וראה להלן פ"י הלכה ה). ורש"י במשנה כריתות ב. מביא ממה שנאמר (ויקרא כב, ג) "אמור אליהם לדורותיכם כל איש אשר יקרב וגו' אל הקדשים וגו' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא". וראה בשבועות ז. 26) היינו מפתח עזרת ישראל ולפנים, שאילו עשה כן במזיד - חייב כרת (פ"ג מהלכות ביאת מקדש הלכה יב), כמו שכתוב (במדבר יט, כ) "ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל, כי את מקדש ה' טמא" (להלן פ"י הלכה ה), וכתוב עוד (שם יט, יג) "כל הנוגע במת בנפש האדם וגו' ולא יתחטא את משכן ה' טמא ונכרתה הנפש ההיא מישראל" (מכות שם, וברש"י במשנה כריתות ב). 27) משנה בכריתות שם. וראה להלן הלכה ד, מה הוא קרבן עולה ויורד. 28) להלן פ"י הלכה ה. שמה שכתוב (ויקרא ה, ב־ג, ו־ז, יא) שאם נטמא ונעלמה ממנו טומאתו שחייב קרבן עולה ויורד - המדובר כשטמא זה נכנס למקדש או אכל קדשים ולא ידע, וראה שבועות ו:

ד. חַטָּאת קְבוּעָה הִיא הַבָּאָה מִן הַבְּהֵמָה[29] בִּלְבַד[30], וְקָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד הוּא קָרְבָּן שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ, אֶלָּא אִם הָיָה עָשִׁיר - מֵבִיא חַטָּאת בְּהֵמָה, וְאִם הָיָה עָנִי - מֵבִיא עוֹף[31] אוֹ עֲשִׂירִית הָאֵיפָה[32], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[33]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁכָּל הָעֲבֵרוֹת שֶׁהַיָּחִיד מֵבִיא עַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת קְבוּעָה אַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ[34]. וְאֵלּוּ הֵן: א) הַבָּא עַל אִמּוֹ[35]. ב) הַבָּא עַל אֵם אִשְׁתּוֹ[36]. ג) הַבָּא עַל אֵם אִמָּהּ[37]. ד) הַבָּא עַל אֵם אָבִיהָ[38]. ה) הַבָּא עַל בִּתּוֹ[39]. ו) הַבָּא עַל בַּת בִּתּוֹ. ז) הַבָּא עַל בַּת בְּנוֹ[40]. ח) הַבָּא עַל בַּת אִשְׁתּוֹ[41]. ט) הַבָּא עַל בַּת בִּתָּהּ. י)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַבָּא עַל בַּת בִּנָּהּ[42]. יא) הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ[43]. יב) הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ שֶׁהִיא בַת אִשֶּׁת אָבִיו[44]. יג) הַבָּא עַל אֲחוֹת אָבִיו. יד) הַבָּא עַל אֲחוֹת אִמּוֹ[45]. טו) הַבָּא עַל אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ[46]. טז) הַבָּא עַל אֵשֶׁת אָבִיו[47]. יז) הַבָּא עַל אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו[48]. יח) הַבָּא עַל אֵשֶׁת בְּנוֹ[49]. יט) הַבָּא עַל אֵשֶׁת אָחִיו[50]. כ) הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ[51]. כא) הַבָּא עַל הַנִּדָּה[52]. כב) הַשּׁוֹכֵב עִם זָכָר[53]. כג) הַבָּא עַל אָבִיו[54]. כד) הַבָּא עַל אֲחִי אָבִיו[55]. כה) הַשּׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה[56]. כו) הָאִשָּׁה שֶׁמְּבִיאָה עָלֶיהָ אֶת הַבְּהֵמָה[57].

29) ראה להלן בסוף ההלכה, שמפרט איזו בהמה מביא בעבודה־זרה, ואיזו בשאר חייבי כריתות. וכן ההבדל בין הדיוט למלך וכהן משוח, לענין שאר חייבי כריתות. 30) ולא מן העוף ולא מן הסולת כקרבן עולה ויורד. 31) שתי תורים, או שני בני יונה. 32) סולת, כשאין ידו משגת גם לעוף. 33) להלן פ"י הלכה ד. 34) במשנה (שם) אמרו: "שלשים ושש כריתות", משום שהמשנה מונה "אשה ובתה" לאחת, ואילו רבינו מפרט בכלל "אשה ובתה": חמותו, אם חמותו, אם חמיו, בת אשתו, בת בתה, בת בנה (לחם־משנה). 35) במשנה שם. ובין אם היתה נשואת אביו (שחייב שתים: משום אמו ומשום אשת אב, ראה הלכות איסורי ביאה פ"ב ה"ב) ובין אם היתה אנוסת אביו, שאינו חייב אלא אחת, משום בא על אמו, שנאמר (ויקרא יח, ז) "וערות אמך לא תגלה אמך היא", וחייב כרת אם היה במזיד בלא עדים והתראה, שנאמר בסוף פרשת העריות (שם יח, כט): "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם", ובשוגג - חייב חטאת קבועה, שכל שבמזיד חייב כרת, בשוגג חייב חטאת קבועה (למעלה הלכה ב). 36) חמותו, במשנה שם "הבא על אשה ובתה", וכתוב (ויקרא יח, יז) "ערות אשה ובתה לא תגלה", וחייב כרת במזיד בלא התראה ככל העריות (שם, כט), וחטאת בשגגה ככל חייבי הכריתות. 37) של אשתו, שנאמר (שם, יז): "ערות אשה ובתה לא תגלה וגו' ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה" וגו' ואין הבדל בין אם נשא אותה קודם שבא על בת בתה, לבין אם נשא בת בתה ואח"כ בא עליה, אבל אם אמו היא שני' מדברי סופרים, ראה בפ"א מהלכות אישות הלכה ו. 38) שנאמר (שם): "אשה ובתה לא תגלה, את בת בנה וגו' לא תקח לגלות ערותה" וגו' ואין נפק"מ מי קדם למי. 39) בין שהיא בתו מנשואתו (=מאשתו) שהיא גם בכלל "אשה ובתה" וחייב שתים, ובין שהיא מאנוסתו (ואינה אשתו מן הנישואין, שאינה בכלל אשה ובתה), אף שאין זה מפורש בתורה - אסורה היא עליו מן התורה בקל־וחומר: אם בת הבת אסורה, בתו לא כל־שכן (פ"ב מה' איסורי ביאה הלכה ו, עיין שם). ובגמרא (יבמות ג. וכריתות ה. ועוד) למדו אותה גם מגזירה־שוה. 40) ובתו ובנו שנולדו לו, בין מנשואתו (וחייב שתים, גם משום בת בתה ובת בנה, ראה להלן) בין מאנוסתו, שנאמר (שם, י): "ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה ערותן", וחייב כרת במזיד כמפורש (שם, כט), ואם שגג חייב חטאת קבועה, כנ"ל. 41) אף אם היא אינה בתו, שנאמר (שם, יז): "ערות אשה ובתה לא תגלה", ואם היא בתו חייב שתים, אחת משום בתו ואחת משום אשה ובתה (הלכות איסורי ביאה שם). וחייב כרת במזיד וחטאת בשוגג כנ"ל. 42) של אשתו. אף אם הבת והבן אינם שלו, שנאמר (שם): ערות אשה ובתה לא תגלה, את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה" וגו', ואם היא גם בתו חייב שתים: אחת משום בת בתה, ואחת משום בת בתו. 43) בין אחותו מאביו ובין אחותו מאמו. וכמו כן בין מן הנישואין, שהיא נולדה לאביו או לאמו בדרך הנישואין, ובין מזנות שזנתה אמו או אביו עם אחרים והיתה לו אחות מזנות הרי זו ערוה עליו, כמו שנאמר (שם, ט): "ערות אחותך בת אביך או בת אמך, מולדת בית או מולדת חוץ, לא תגלה ערותן". וכשנולדה לאביו דרך הנישואין הוא חייב שתים, גם משום ערות אחותו בת אשת אביו שבסמוך. וראה בהלכות איסורי ביאה שם הלכות ב־ד). 44) כלומר, בת אשת נשואת אביו, שנאמר (שם, יא): "ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא, לא תגלה ערותה", וחייב גם משום ערות אחותו שלמעלה (ראה בהלכות איסורי ביאה שם). אבל על אחותו מאנוסת אביו, אינו חייב אלא משום ערות אחותו, ולא משום ערות אחותו בת אשת אביו, שאנוסתו אינה כאשתו. 45) כריתות ב. במשנה. ובין שהיא אחותה מן הנישואין, בין מזנות, הרי זו ערוה עליו (הלכות איסורי ביאה שם הלכה ה), שנאמר (שם, יב־יג): "ערות אחות אביך לא תגלה, שאר אביך היא. ערות אחות אמך לא תגלה, כי שאר אמך היא". 46) במשנה שם. והיינו דווקא בחיי אשתו. ובין כשהיא אחותה מאמה בין אחותה מאביה, בין מן הנשואין ובין מזנות, אבל לאחר מות אשתו מותר באחותה (הלכות איסורי ביאה שם הלכה ט), שנאמר (שם, יח): "ואשה אל אחותה לא תקח, לצרור לגלות ערותה עליה בחייה". 47) אפילו אינה אמו, בין בחיי אביו (שהוא חייב שתים, גם משום אשת אביו, וגם משום אשת איש), בין לאחר מותו, בין מן האירוסין בין מן הנישואין, בין שנתגרשו בין שלא נתגרשו (הלכות איסורי ביאה שם הלכה א), שנאמר (שם, ח): "ערות אשת אביך לא תגלה, ערות אביך היא". ואם אשת אביו זו, היתה גם אמו, חייב גם משום בא על אמו. 48) משנה שם, שנאמר (שם, יד): "ערות אחי אביך לא תגלה, אל אשתו לא תקרב דודתך היא". ודוקא אשת אחי אביו, מן האב, אבל אשת אחי אביו מן האם בלבד, וכמו כן אשת אחי אמו, בין שהוא אח אמו מהאב, ובין שהוא אח אמו מן האם, אינן אסורות כי־אם מדרבנן, ראה בפ"א מהלכות אישות הלכה ו. 49) שם, שנאמר (שם, טו): "ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה". 50) שם, שנאמר (שם, טז) אשת אחיך לא תגלה, ערות אחיך היא", וכגון שמת אחיו והניח אחריו בנים, או כגון שגרשה שאין כאן מצות יבום. וכל אלו: אשת אחיו, אשת בנו ואשת אחי אביו, הם עליו ערוה בין מן האירוסין בין מן הנישואין, בין שנתגרשו בין שלא נתגרשו, בין בחיי בעליהן בין לאחר מותן (חוץ מאשת אחיו שלא הניח בן), ואם בא על אחת מהן בחיי בעלה, חייב שתים. גם משום שאר בשר, וגם משום אשת איש,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ראה בהלכות איסורי ביאה שם הלכה א. 51) שם, שנאמר (שם, כ): "ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע לטמאה בה". 52) שם, שנאמר (שם, יט) "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה". 53) שם, שנאמר (שם, כב) "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה היא". ואחד הבא על הזכר, ואחד המביא זכר עליו (פ"א מהלכות איסורי ביאה הלכה יד). וחייב כרת במזיד בלא התראה ככל העריות (שם, כט). ואם היה שוגג, מביא חטאת קבועה ככל חייבי כריתות. 54) מלבד מה שעבר על הלאו של "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה" (שלמעלה), חייב גם משום "ערות אביך וגו' לא תגלה" (שם, ז), ובסנהדרין נד. מבואר שהכוונה לאביו ממש, לחייבו שתי חטאות אם עבר בשוגג, ראה גם להלן פ"ד הלכה א. 55) גם זה, מלבד מה שעבר על הלאו של "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה", חייב גם משום "ערות אחי אביך לא תגלה" (שם, יד). ואם שגג חייב שתי חטאות, שם, וראה גם להלן פ"ד שם. 56) כריתות שם. ובין שבא על הבהמה (בין זכר ובין נקבה), ובין שהביא את הבהמה עליו, שנאמר (שם, כג): "ובכל בהמה לא תתן שכבתך לטמאה בה". ואחד בהמה ואחד חיה ועוף (פ"א מה' איסורי ביאה הלכה טז). וחייב כרת במזיד בלא עדים והתראה, ככל חייבי העריות (שם, כט). ובשוגג חייב חטאת ככל חייבי הכריתות. 57) כריתות שם, שנאמר (שם, כג): "ואשה לא תעמוד לפני בהמה לרבעה תבל הוא". והיא חייבת כרת במזיד בלא עדים והתראה ככל העריות (שם, כט), וחטאת בשוגגת ככל חייבי הכריתות. ולולא שאסרה תורה מפורש באשה, לא היתה האשה נאסרת מהפסוק של הזכרים שלמעלה (=ובכל בהמה לא תתן שכבתך וגו'). ראה בספר המצוות ל"ת שמט.

נִמְצְאוּ כָּל כְּרֵתוֹת שֶׁבָּעֲרָיוֹת עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ[58]. וּבִשְׁאָר הָעֲבֵרוֹת שְׁבַע עֶשְׂרֵה, וְאֵלּוּ הֵן: א) הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה[59] בְּמַעֲשֶׂה[60]. ב) הַנּוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ[61]. ג) בַּעַל אוֹב[62]. ד) בַּעַל יִדְּעוֹנִי בְּמַעֲשֶׂה[63]. ה) הַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת[64]. ו) הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[65]. ז) הָאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[66]. ח) הָאוֹכֵל נוֹתָר[67]. ט) הָאוֹכֵל חָמֵץ בְּפֶסַח[68]. י) הָאוֹכֵל חֵלֶב[69]. יא) הָאוֹכֵל דָּם[70]. יב) הָאוֹכֵל פִּגּוּל[71]. יג) הַשּׁוֹחֵט קָדָשִׁים חוּץ לָעֲזָרָה[72]. יד) הַמַּעֲלֶה קָרְבָּן חוּץ לָעֲזָרָה[73]. טו) הַמְפַטֵּם אֶת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה[74]. טז) הַמְפַטֵּם אֶת הַקְּטֹרֶת[75]. יז) הַסָּךְ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה[76].

58) בכ"י תימן: "ששה ועשרים", וכ"ה בדפוס רומי ובמגדל עוז. ואמנם כן אתה מוצא בפרטן, ולפי הגירסא שלנו נתמעטו שלשה שחייב בהם כרת גם מצד אחר, והם: הבא על אביו ועל אחי אביו, שיש בהם כרת משום השוכב עם הזכר. והבא על אחותו, שהיא בת אשת אביו, שיש בו כרת משום הבא על אחותו. ובאותם הדברים לא באה אזהרה מיוחדת כי־אם לחייבם שתי חטאות בשגגה, נמצא שלחשבון החטאות הם עשרים וששה, ולמנין הכריתות אינם אלא עשרים ושלוש (משנה־למלך). 59) כריתות שם. שכתוב (שמות כ, ה): "לא תשתחוה להם ולא תעבדם" (ראה בספר המצוות ל"ת ה־ו). וחייב כרת במזיד בלא עדים והתראה, שנאמר (במדבר טו, לא): "כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר, הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה". ובסנהדרין צט. אמרו שפסוק זה מדבר לענין עבודה־זרה, דתנא דבי ר' ישמעאל "כי דבר ה' בזה", זה המבזה דיבור שנאמר לו למשה מסיני "אנכי ה' אלהיך, לא יהי' לך אלהים אחרים" (שמות כ, ג), ואם עבד עבודה־זרה בשגגה, כגון שחשב שהתורה אסרה רק זיבוח וקיטור לע"ז, אבל לא אסרה השתחוואה וניסוך (רש"י כריתות ב.) מביא חטאת קבועה, כמו שנאמר (במדבר טו, כב): "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה", ואמרו בהוריות ח. "איזו היא מצוה שהיא שקולה ככל המצוות, הוי אומר זו עבודת כוכבים", ונאמר (שם כז): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה והקריבה עז בת שנתה לחטאת". 60) וכגון שהשתחווה, או הקריב או ניסך או הקטיר לע"ז, אפילו אין דרך עבודת עבודה־זרה זו בכך, וכן אם עבד ע"ז במעשה בכל אופן שהוא דרך שעובדים ע"ז זו (ראה פ"ג מהלכות ע"ז, הלכות ב־ג), אבל המקבל בשוגג את הע"ז לאלוה, אע"פ שהוא חייב כרת במזיד, אינו מביא קרבן, לפי שלא עשה מעשה, ונאמר שם (טו, כט): "תורה אחת יהי' לכם לעושה בשגגה", ראה למעלה הלכה ב. 61) כריתות שם. ובהלכות ע"ז פ"ו הלכה ג, כתב רבינו: "כיצד היו עושים, מדליק אש גדולה ולוקח מקצת זרעו ומוסרו לכהניהם עובדי האש, ואותן הכהנים נותנים הבן לאביו, אחר שנמסר בידם, להעבירו באש ברשותו, ואבי הבן הוא שמעביר בנו על האש ברשות הכהנים ומעבירו ברגליו מצד זה לצד אחר בתוך השלהבת, לא שורפו למולך כדרך ששורפין בניהם ובנותיהם לעבודה־זרה אחרת, אלא בהעברה בלבד היתה עבודה זו". ואסרה התורה דבר זה, שכתוב (ויקרא יח, כ): "ומזרעך לא תתן להעביר למולך; "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש" (דברים יח, י), וחייב סקילה בעדים ובהתראה. ואם לא נסקל או שלא התרו בו, דינו בכרת, שכתוב (ויקרא כ, ב־ג): "ואל בני ישראל תאמר, איש איש מבני ישראל וכו' אשר יתן מזרעו למולך מות יומת, עם הארץ ירגמוהו באבן, ואני אתן את פני באיש ההוא והכרתי אותו מקרב עמו כי מזרעו נתן למולך", ואם העביר את בנו למולך בשגגה, שחשב שהתורה לא אסרה זאת, חייב להביא קרבן חטאת קבועה, שהרי כל חייבי כריתות לְמֵדִים מע"ז (שבת סט.) שהשוגג חייב חטאת. 62) כריתות שם. "כיצד הוא מעשה האוב? זה שהוא עומד ומקטיר קטורת ידועה, ואוחז שרביט של הדס בידו ומניפו, והוא מדבר בלאט בדברים ידועים אצלם, עד שישמע השואל כאילו אחד מדבר עמו ומשיבו על מה שהוא שואל, בדברים מתחת הארץ, בקול נמוך עד מאד, וכאילו אינו ניכר לאוזן אלא במחשבה מרגיש בו, וכן הלוקח גולגולת המת ומקטיר לה ומנחש בה עד ששמע

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כאילו קול יוצא מתחת שחיו, שפל עד מאד, ומשיבו" (הלכות ע"ז הלכה א). וכתוב (ויקרא יט, לא): "אל תפנו אל האובות ואל הידעונים", וחייב כרת במזיד בלא עדים והתראה, שכתוב שם (כ, ו): "והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים לזנות אחריהם ונתתי את פני בנפש ההיא והכרתי אותו מקרב עמו", ואם היה בשוגג חייב חטאת קבועה. ולא כתב רבינו כאן "בעל אוב במעשה", כמו שכתב להלן בבעל ידעוני, לפי שסתמו של אוב הוא במעשה, ואין סתמו של ידעוני במעשה, ראה להלן. 63) "מניח עצם עוף ששמו: "ידוע" בפיו, ומקטיר ועושה מעשים אחרים עד שיפול כנכפה (=חולי נפל) וידבר בפיו דברים שעתידים להיות" (הלכות ע"ז שם ה"ב) והוזהר על זה בתורה, וחייב כרת במזיד כמו שנאמר (שם): "והנפש אשר תפנה אל האובות ואל הידעונים וגו' והכרתי אותו מקרב עמו". וחייב חטאת בשוגג ככל יתר חייבי הכריתות. ומה שכתב רבינו בעל ידעוני במעשה, שפסק כריש לקיש (כריתות ג: וסנהדרין סה.), שלפיכך נאמר במשנה (כריתות ב.) "בעל אוב" ולא "בעל ידעוני", משום שבעל ידעוני אין בו מעשה. שמשים עצם בפיו ואינו מדבר בשעת שימת העצם אלא לאחר כך (כפירש"י סנהדרין שם). ואינו מקטיר ועושה מעשים (מרכבת־המשנה הלכות עבודה־זרה שם ה"א) ואינו חייב קרבן בלא מעשה. לפיכך כתב רבינו "בעל ידעוני במעשה", אבל בעל אוב סתמו יש בו מעשה (לחם־משנה כאן, ומשנה־למלך להלן פ"ד הלכה א). 64) משנה כריתות שם, ובגמ' ג. שעבר ועשה אחת מל"ט המלאכות או תולדותיהן (ראה פ"ז מהלכות שבת הלכה א), נאמר (שמות כ, י): "ויום השביעי שבת לה' וגו' לא תעשה כל מלאכה", וחייב כרת במעשה במזיד בלא עדים והתראה, כמו שנאמר (שם לא, יד): "ושמרתם את השבת וגו' כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההיא מקרב עמיה", ואם עבר ושגג חייב קרבן חטאת ככל חייבי הכריתות. 65) במשנה שם. וכגון שעבר ועשה אחת מל"ט המלאכות או תולדותיהן שחייבין עליהן בשבת (ראה פ"א מה' שביתת עשור הלכה ב), "שאין בין שבת ליוהכ"פ אלא שזה (=שבת) זדונו בידי אדם (=מיתת ב"ד, אם היה בעדים והתראה), וזה (=יוהכ"פ) זדונו כרת" (משנה מגילה ז:), ונאמר (ויקרא כג, כח): "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה, כי יום כיפורים הוא לכפר עליכם" וגו' וחייב כרת במזיד כמו שנאמר (שם, ל): "וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה", ובשוגג חייב חטאת. 66) כריתות שם. וחייב כרת אם אכל או שתה במזיד, כמו שנאמר (שם, כט): "כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה", ועינוי זה הוא אכילה ושתיה שלְמֵדִים גזירה־שוה "עינוי עינוי", שכתוב כאן עינוי, וכתוב (דברים ח, יג) "ויענך וירעיבך". מה שם עינוי רעבון, אף כאן עינוי רעבון (יומא עד:), והאוכל ושותה בשגגה חייב חטאת, כיתר חייבי הכריתות, כנ"ל (וראה בספר המצוות ל"ת קצו). ושיעור אכילה ביוהכ"פ הוא ככותבת הגסה שהיא פחות מכביצה. ושיעור השתיה, הוא כמלוא לוגמיו של כל אחד ואחד, והוא כדי שיסלקם לצד אחד בפיו ויראה מלא לוגמיו (ראה פ"ב מה' שביתת עשור הלכה א). 67) כריתות שם. והוא מה שנשאר מבשר קדשים אחרי הזמן שקבעה התורה לאכילתם, שעליו נאמר (שמות כט, לד): "ושרפת את הנותר באש, לא יאכל כי קודש הוא", והאוכלו במזיד חייב כרת, כמו שנאמר (ויקרא יט, ח): "ואוכליו עונו ישא, כי את קודש ה' חלל ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", ואם אכל בשוגג חייב חטאת קבועה, ככל חייבי הכריתות (וראה בספר המצוות ל"ת קלא). 68) שם, והיינו כזית חמץ (פ"א מהלכות חמץ ומצה הלכה ז). שנאמר (שמות יג, ג): "ולא יאכל חמץ", והאוכלו במזיד חייב כרת, שנאמר (שם יב, טו): "כי כל אוכל חמץ ונכרתה הנפש ההיא מישראל", והאוכלו בשוגג חייב חטאת קבועה ככל חייבי הכריתות (ראה בהלכות חמץ ומצה שם הלכה א, ובספר המצוות ל"ת קצו). 69) במשנה שם. וכגון שאכל כזית (פ"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה א) חלב שעל הקרב ושעל שתי הכליות ושעל הכסלים (שם הלכה ה) של שור או כשב או עז (שם הלכה א), שנאמר (ויקרא ז, כג): "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו", והאוכלו במזיד חייב כרת, שנאמר (שם ז, כה): "כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה לה', ונכרתה הנפש האוכלת מעמיה, ובשוגג חייב קרבן חטאת קבועה. 70) "היוצא בשעת שחיטה ונחירה או בשעת התזת הראש, כל זמן שיש בו אדמומית, וכן דם הכנוס בתוך הלב וכו'" (פ"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג) ושיהיה כזית, מבהמה חיה ועוף (שם הלכה א). ונאמר (שם, כז): "כל נפש אשר תאכל כל דם, ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", ובשוגג חייב חטאת קבועה. 71) הם קדשים שחשב בעת שעשה אחד מד' עבודות (שחיטה, קבלה, הולכה וזריקת הדם) על־מנת לאכול (הבשר) או להקריב (האימורים) לאחר הזמן הראוי לכך (פי"ח מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ו), והאוכלו במזיד חייב כרת, שנאמר (שם, יח) "ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי וגו' לא יחשב לו פיגול יהי' והנפש האוכלת ממנה עונה תשא", ואמר רבי אליעזר (זבחים כט.) שהכתוב הנ"ל מדבר במחשב על זבחו לאכלו ביום השלישי, ולמדו (בכריתות ה.) בגזירה־שוה "עון עון" מנותר: נאמר כאן "והנפש האוכלת ממנו עונה תשא", ונאמר בנותר (שם יט, ח) "ואוכליו עונו ישא כי את קודש ה' חלל ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", כשם שנותר חייב עליו כרת, אף פיגול חייב עליו כרת. והאוכלו בשוגג חייב חטאת קבועה. 72) כריתות שם. שנאמר (שם יז, ג־ד): "איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כבש וגו' מחוץ למחנה, ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לה' לפני משכן ה' וגו' ונכרת האיש ההוא מקרב עמו", והשוחטם בשוגג חייב חטאת קבועה. 73) כריתות שם. כלומר הקטירו על האש מחוץ לעזרה. שנאמר (דברים יב, יג): "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה", והמעלהו במזיד חייב כרת, שנאמר (ויקרא שם, ח־ט): "ואליהם תאמר, איש איש וגו' אשר יעלה עולה או זבח, ואל פתח אהל מועד לא יביאנו לעשות אותו לה' ונכרת האיש ההוא מעמיו", והמעלה בשוגג חייב חטאת קבועה. 74) כריתות שם. פירוש שעשה שמן המשחה, וכגון שלקח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שמן זית, הין, ויערב בתוך השמן מר דרור וקנמון, וקנה בשם וקדה באותו משקל ומדה כמו שעשה משה למשוח את הכהנים וכלי המקדש (ראה שמות ל, כג־ל), ונאסר לעשותו כמו שנאמר (שם, לב): "ובמתכונתו לא תעשו כמוהו", והעושהו במזיד חייב כרת, שנאמר (שם, לג): "איש אשר ירקח כמוהו וגו' ונכרת מעמיו" (ודוקא אם עשה כדי להמשח בו, אבל אם עשהו להתלמד או ליתנו לאחרים פטור, פ"א מהלכות כלי המקדש הלכה ד) והעושה בשגגה חייב חטאת קבועה כיתר חייבי הכריתות כנ"ל. ו"המפטם" היינו "המשמין", כלומר שמשמין את השמן עם ריח טוב, על־ידי־זה שהוא מערב בו סממנים (תפארת ישראל כריתות פ"א משנה א). 75) שם. ראה בפ"ב מה' כלי המקדש, מעשה הקטורת. ואם עשה קטורת במזיד, כדי להריח בה, אע"פ שלא הריח בה - חייב כרת על עשייתה (הלכות כלי המקדש שם הלכה ט), אבל עשה כדי להתלמד בה או למסרה לציבור - פטור (שם). שנאמר (שמות ל, לז־לח): "והקטורת אשר תעשה במתכונתה לא תעשו לכם, קודש תהי' לך לה', איש אשר יעשה כמוה להריח בה ונכרת מעמיו", והעושה כן בשוגג חייב חטאת קבועה. 76) כריתות שם. כלומר סך כזית משמן המשחה שעשה משה, על זר שאינו כהן ולא מלך ממלכי בית דוד (ראה פ"א מהלכות כלי המקדש הלכה ה־ז), חייב כרת במזיד, שנאמר (שם, לב־לג): "ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו", והסך בשוגג חייב חטאת קבועה.

הֲרֵי אֵלּוּ אַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ[77] עֲבֵרוֹת שֶׁמְּבִיאִין עַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת קְבוּעָה. וּמַה הוּא הַקָּרְבָּן שֶׁמֵּבִיא הַשּׁוֹגֵג בְּאַחַת מֵאֵלּוּ? אִם שָׁגַג בַּעֲבוֹדָה זָרָה - מֵבִיא עֵז בַּת שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת, וְהִיא הָאֲמוּרָה בְּפָרָשַׁת שְׁלַח לְךָ[78]. בֵּין שֶׁהָיָה הַחוֹטֵא הֶדְיוֹט[79] אוֹ מֶלֶךְ אוֹ כֹּהֵן גָּדוֹל אוֹ מְשׁוּחַ מִלְחָמָה[80] - הַכֹּל שָׁוִין בְּשִׁגְגַת עֲבוֹדָה זָרָה[81]. אֲבָל אִם שָׁגַג בְּאַחַת מִשְּׁאָר אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם: אִם הָיָה הֶדְיוֹט - מֵבִיא שְׂעִירַת עִזִּים אוֹ נְקֵבָה מִן הַכְּבָשִׂים[82], וְזוֹ הִיא חַטָּאת שֶׁל אֶחָד מֵעַם הָאָרֶץ הָאֲמוּרָה בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא[83]; וְאִם הַמֶּלֶךְ הוּא שֶׁשָּׁגַג בְּאַחַת מֵהֶן - מֵבִיא שְׂעִירַת[84] עִזִּים לְחַטָּאת; וְאִם כֹּהֵן מָשׁוּחַ הוּא[85] - מֵבִיא פַּר בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת[86], וְהוּא נִשְׂרָף[87], כְּמוֹ שֶׁנִּתְפָּרֵשׁ שָׁם[88].

77) ראה למעלה הערה נז. 78) במדבר טו, כז: "ואם נפש אחת תחטא בשגגה, והקריבה עז בת שנתה לחטאת". 79) שאינו לא מלך ולא כהן גדול. 80) בעת מלחמה היו ממנין כהן לדבר אל העם, ומושחין אותו בשמן המשחה (פ"ז מהלכות מלכים הלכה א). ובכת"י תימן: "או מלך או כהן משיח". וכן נכון, שהרי לפי גירסתנו נשמע שרק בעבודה־זרה אין הבדל בין הדיוט לבין משוח מלחמה, ואילו בברייתא (הוריות יב:) מפורש שאף בשאר חייבי חטאות אין הבדל ביניהם. 81) משנה הוריות ט. שנאמר (שם): "ואם נפש אחת תחטא", אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משיח - כולן בכלל "נפש אחת" הן (שם ח.). 82) משנה בהוריות ט. 83) ד, כז־כח, לב: "ואם נפש אחת תחטא מעם הארץ וגו' והביא קרבנו שעירת עזים תמימה וגו' ואם כבש יביא קרבנו לחטאת נקבה תמימה יביאנה". 84) כן צריך להיות, וכן הוא בכ"י תימן, שנאמר (שם, כב־כג): "אשר נשיא יחטא ועשה אחת מכל מצות ה' וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים", בהוריות י: "איזהו נשיא, זה מלך" וכו'. 85) כהן גדול שנמשח בשמן המשחה. אבל מימות יאשיהו ואילך שנגנז שמן המשחה (שם יב.), והיו ממנים כהן גדול בלבישת שמונה בגדים בלבד, אינו מביא פר בן בקר (פ"ד מהלכות כלי המקדש הלכה יד). 86) במשנה שם. שנאמר (שם, ג): "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב פר בן בקר לחטאת". 87) ראה בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טו, ובפ"ז שם, שיש חטאות הנאכלות ויש חטאות הנשרפות. 88) שם, יב: "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה וגו' ושרף אותו על עצים באש".

ה. אֶחָד יָחִיד שֶׁשָּׁגַג בְּאַחַת מֵאֵלּוּ אוֹ מְרֻבִּין[89], שֶׁנֶּאֱמַר: תּוֹרָה אַחַת תִּהְיֶה[90] לָכֶם לְעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה. כֵּיצַד? אַנְשֵׁי מְדִינָה שֶׁשָּׁגְגוּ וְדִמּוּ שֶׁהַיּוֹם חֹל וַהֲרֵי הוּא יוֹם הַכִּפּוּרִים, וְכֻלָּן אָכְלוּ וְעָשׂוּ מְלָאכָה - כָּל אֶחָד מֵהֶן מֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת[91], כְּבָשׂוֹת אוֹ שְׂעִירוֹת. וְכֵן אִם שָׁגְגוּ כֻּלָּן וְהִקְטִירוּ לַעֲבוֹדָה זָרָה - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הָעוֹבְדִים מֵבִיא עֵז בַּת שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת[92].

89) ברייתא ביבמות ט. ואינם כציבור להביא פר (שם, יד). אלא הרי הם כיחידים, משום שלא עשו על פי הוראת בית־דין. 90) לפנינו (שם): "יהיה". 91) אחת על עשיית מלאכה ביום הכיפורים, ואחת על אכילה באותו יום. 92) אבל אם שגגו הציבור על־פי הוראת טעות של בית־דין, אם שגגו בעבודה־זרה - מביא כל שבט ושבט פר לעולה ושעיר לחטאת, ובשאר חייבי כריתות מביא כל שבט ושבט פר חטאת (להלן פי"ב הלכה א).

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שאין אדם חייב חטאת עד שיהא שוגג מתחילה ועד סוף, ומי שלא נודע לו עצמו של חטא שחטא בו ואם נודע לו וחזר ושכחו.

א. אֵין אָדָם חַיָּב חַטָּאת עַל שִׁגְגָתוֹ עַד שֶׁיִּהְיֶה שׁוֹגֵג מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף; אֲבָל אִם שָׁגַג בַּתְּחִלָּה וְהֵזִיד בַּסּוֹף אוֹ הֵזִיד בַּתְּחִלָּה וְשָׁגַג בַּסּוֹף - פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת[2]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהוֹצִיא חֵפֶץ מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת[3] בְּשַׁבָּת[4], עָקַר בְּזָדוֹן וְהִנִּיחַ בִּשְׁגָגָה[5] אוֹ שֶׁעָקַר בִּשְׁגָגָה וְהִנִּיחַ בְּזָדוֹן[6] - פָּטוּר, עַד שֶׁיַּעְקֹר בִּשְׁגָגָה וְיַנִּיחַ בִּשְׁגָגָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[7].

2) משנה, שבת קב, א. וראה גם פ"א מהל' שבת הי"ט. 3) מרשות היחיד לרשות הרבים או להיפך, ראה פי"ב שם ה"ט. 4) וראה שם ה"ח, כי הוצאה מרשות לרשות היא אחת מל"ט מלאכות שנאסרו בשבת. 5) עקר את החפץ והוציאו מרשות אחת בזדון והניחו ברשות השניה בשוגג, שחשב בלבו שכל האיסור הוא רק העקירה, ולא ההנחה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וראה בהל' שבת שם ה"ט. כי איסור ההוצאה בשבת הוא שיעקור מרשות זו ויניח ברשות האחרת, אבל אם עקר ולא הניח ברשות אחרת או הניח ולא עקר מרשות אחרת - אינו חייב. 6) שחשב בלבו שכל האיסור של הוצאה בשבת היא ההנחה ברשות האחרת, ולא העקירה. 7) בכל חיובי החטאות.

ב. עָבַר עֲבֵרָה וְיוֹדֵעַ שֶׁהִיא בְּלֹא תַעֲשֶׂה אֲבָל אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת - הֲרֵי זוֹ שְׁגָגָה וּמֵבִיא חַטָּאת[8]. אֲבָל אִם יָדַע שֶׁהִיא בְּכָרֵת וְשָׁגַג בַּקָּרְבָּן וְלֹא יָדַע אִם חַיָּבִין עָלֶיהָ קָרְבָּן אִם לָאו - הֲרֵי זֶה מֵזִיד; שֶׁשִּׁגְגַת קָרְבָּן אֵינָהּ שְׁגָגָה[9] בַּעֲבֵרוֹת אֵלּוּ שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת[10].

8) כרבי יוחנן, אליבא דרבנן של מונבז (שבת סט.) ולא כריש לקיש שם שאינו חייב אלא אם שגג גם בלא־תעשה. 9) כרבנן, ולא כמונבז - הסובר ששגגת קרבן הרי היא שגגה לחייבו קרבן חטאת (שבת, שם). 10) אבל בעבירה שאין חייבין עליה כרת במזיד, ובשוגג חייבים עליה חטאת, כמו שבועת ביטוי לשעבר (= שנשבע שלא אכל ואכל, שחייבין על שבועה זו בשוגג קרבן חטאת) ובאופן שנשבע שלא אכל והוא יודע שאכל ויודע גם כי שבועה זו אסורה, אבל אינו יודע אם חייבין עליה קרבן, נחשב זה לשגגה וחייב חטאת (פ"ג מהל' שבועות ה"ז), וכרב נחמן בשבועות כה, ב - ולא כאביי (שבת, שם) שאמר שאף בשבועה אין שגגת קרבן שמה שגגה (לחם־משנה).

ג. מִי שֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ עַצְמוֹ שֶׁל חֵטְא שֶׁחָטָא, אַף עַל פִּי שֶׁיָּדַע בְּוַדַּאי שֶׁעָבַר[11] עַל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת[12]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ[13] - עַד שֶׁיֵּדַע הַחֵטְא שֶׁחָטָא בּוֹ[14]. כֵּיצַד? חֵלֶב וְנוֹתָר[15] לְפָנָיו, וְאָכַל אֶת אֶחָד מֵהֶם[16] וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה אָכַל; אִשְׁתּוֹ נִדָּה[17] וַאֲחוֹתוֹ[18] בַּבַּיִת[19], וְשָׁגַג וּבָא עַל אַחַת מֵהֶן[20] וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ מֵהֶן בָּעַל; שַׁבָּת וְיוֹם הַכִּפּוּרִים לְפָנָיו, וְעָשָׂה מְלָאכָה בְּאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵי זֶה מֵהֶן עָשָׂה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת[21].

~ נקודות משיחות קודש ~

"מִי שֶׁלֹּא נוֹדַע לוֹ עַצְמוֹ שֶׁל חֵטְא שֶׁחָטָא, אַף עַל פִּי שֶׁיָּדַע בְּוַדַּאי שֶׁעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כָּרֵת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת".

וממשיך "חטא ונודעה לו חטאתו וחזר ושכחו, הרי זה מביא חטאת לשם מה שהוא, ותאכל כשאר חטאות הנאכלות". ומקורו בתוספתא "חטא ונודעה לו חטאתו ושכח באיזה חטא חטא, הרי זה מביא חטאת ותישחט לשם מה שהיא ותאכל". והקשה בראב"ד על הסיפא של התוספתא "וחוזר ומביא חטאת על הידיעה ותישחט לשם מה שהיא ותאכל", ומשמע שאף שכבר הביא חטאת חוזר ומביא חטאת אחרת. וקשה, כיון שכבר הביא החטאת, היאך יביא שוב חטאת, והלא הוא מביא חולין בעזרה.

ותירץ ה'כסף משנה' שהחטאת הראשונה שהביא מכפרת קצת, ולכשיוודע לו חטאו ויביא חטאת אחרת תיגמר הכפרה", אבל לרמב"ם לא היתה גירסת התוספתא הזו, ולכן לא פסק הדין ד"יביא חטאת אחרת" כלל.

והנה בדין זה מודגשת מעלתו של יהודי, שהגם שמדובר ביהודי שעבר עבירה שחייב על זדונה "כרת", ש"נכרת ונפסק חבל ההמשכה משם הוי' ב"ה", מכל־מקום הידיעה שלו נוגעת לחיוב הקרבן ואם לא ידע אינו חייב.

יתירה מכך, ידיעתו של יהודי חשובה כל־כך להצריכו קרבן, גם אם כבר הביא חטאת לשם מה שחטא ונודע לו מה שחטא, שידיעתו זו חשובה עד כדי כך שגורמת להבאת קרבן נוסף.

(על־פי 'יין מלכות' ספר קרבנות סימן ח
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

11) בשוגג. 12) כרבי יהושע במשנה, כריתות יט, א. 13) "או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה והביא את קרבנו". 14) בגמרא שם, לפי דברי רבי יהושע. 15) במשנה, שם. וראה למעלה (פ"א ה"ד) כי האוכל חלב או נותר במזיד חייב כרת, ובשוגג חייב חטאת. 16) בשוגג. 17) וראה למעלה (שם) כי הבא על הנדה במזיד חייב כרת, ובשוגג חייב חטאת. 18) וראה למעלה (שם) כי הבא עליה במזיד חייב כרת, ובשוגג חייב חטאת. 19) במשנה, שם. 20) בשוגג. וראה למעלה (שם), כי העושה מלאכה בשבת או ביוהכ"פ במזיד חייב כרת, ובשוגג חייב חטאת. 21) שם. וראה להלן פ"ח ה"ה שגם אשם תלוי אינו מביא, שאין אשם תלוי בא בספק חטא, וכאן הרי יודע בוודאי שחטא.

ד. חָטָא[22] וְנוֹדַע לוֹ חַטָּאתוֹ וְחָזַר וּשְׁכָחוֹ[23] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא חַטָּאת לְשֵׁם מַה שֶּׁהוּא[24], וְתֵאָכֵל כִּשְׁאָר חַטָּאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת[25].

22) בשוגג. 23) כלומר, שכח איזה חטא עשה. 24) "כלומר, ישחטנה ויאמר הרי זה לשם חטאת שאני חייב, אע"פ שאיני זוכר מה הוא. יהיה לשם מה שאני חייב" (כסף־משנה). וזה בתוספתא כריתות פ"ב (הוצאת צוקרמנדל עמ' 25, 565). והלכה זו היא אפילו לרבי יהושע (השגות הראב"ד כאן) הסובר שצריך שידע עצמו של החטא (ורבינו פוסק כמותו למעלה ה"ג, ולהלן פ"ח ה"ה) שהרי נודע לו עצמו של החטא, אלא ששכחו אחר־כך. 25) שם בתוספתא.

ה. שָׁגַג בְּשֵׁם אֶחָד וְהֵם שְׁנֵי גּוּפִין - חַיָּב. כֵּיצַד? שְׁתֵּי נִדּוֹת[26] וְשָׁגַג בְּאַחַת מֵהֶן[27] וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הִיא[28], שְׁתֵּי אַחְיוֹת וְשָׁגַג בְּאַחַת מֵהֶן[29] וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא[30] - חַיָּב חַטָּאת[31], שֶׁהֲרֵי יָדַע עַצְמוֹ שֶׁל חֵטְא. לְמָה זֶה דּוֹמֶה[32]? לִשְׁתֵּי גֵרוֹת דּוֹלְקוֹת שֶׁכִּבָּה אַחַת מֵהֶן[33] וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ גֵר הִיא, אוֹ לִשְׁנֵי תַּמְחוּיִין[34] שֶׁל חֵלֶב שֶׁאָכַל מֵאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ מֵאֵי זֶה תַּמְחוּי מֵהֶן אָכַל - שֶׁהוּא חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

26) שתי נשים נדות שהיו עמו בבית. 27) בא על אחת מהן בשגגה, כגון שחשב שהן טהורות. 28) שנודע לו אחר־כך שהיו טמאות נדה, ולא נודע לו אי זו מהן בעל. 29) כלומר, לא ידע שהן אחיותיו. 30) שנודע לו אחר־כך שהן אחיותיו, ולא נודע לו אי זו מהן בעל. 31) במשנה, כריתות יט, א: "ר"ש ור"ש בן שזורי אומרים לא נחלקו (רבי יהושע ורבי אליעזר) על דבר שהוא משם אחד (= מלאו אחד) שהוא חייב". 32) (בשתי נדות אין הדבר פשוט כל כך, שהרי אם בא על שתיהן, חייב על כל אחת ואחת, הואיל והן גופים מוחלקים (להלן פ"ה ה"ג) והיה מקום לומר, שידיעת ספק על אחת משתיהן, אינה ידיעה לחייבו קרבן, אבל בשתי גרות שגם אם כיבה שתיהן, ובשני תמחויין של חלב אם אכל שתיהן, שהגופים אינם מחלקים, ואינו חייב אלא אחת (להלן פ"ו ה"א־ב), פשוט הדבר, שידיעת ספק על אחת משתיהן היא ידיעה לחייבו קרבן). 33) בשבת. וראה פי"ב מהל' שבת ה"ב, כי המכבה בשוגג — חייב חטאת. 34) שתי קערות.

ו. כָּל הַמְחַיֵּב חַטָּאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ וְעָשָׂה בִּשְׁגָגָה וְנוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁחָטָא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה שֶׁזֶּה חֵטְא הוּא - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת[35]. כֵּיצַד? תִּינוֹק שֶׁנִּשְׁבָּה לְבֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְגָדַל וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מָה הֵם יִשְׂרָאֵל וְלֹא דָּתָם, וְעָשָׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת וְאָכַל חֵלֶב וָדָם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, כְּשֶׁיּוֹדַע לוֹ שֶׁהוּא יִשְׂרָאֵל וּמְצֻוֶּה עַל כָּל אֵלּוּ - חַיָּב לְהָבִיא חַטָּאת עַל כָּל עֲבֵרָה וַעֲבֵרָה[36]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[37].

35) כרב ושמואל, ולא כרבי יוחנן וריש לקיש (שבת סח:) האומרים שפטור הוא מקרבן, מאחר שלא ידע מעולם, והרי הוא כאנוס. ואף־על־פי שכלל בידינו, הלכה כרבי יוחנן במקום רב ושמואל — פסק רבינו כאן כרב ושמואל לפי שדבריהם כדברי חכמים, ואילו דברי רבי יוחנן וריש לקיש כמונבז, והלכה כרבים נגד יחיד, ראה כסף־משנה, לחם־משנה ומעשה־רוקח. 36) ברייתא שם, כרבנן ולא כמונבז, כלומר: מביא חטאת אחת על כל חילולי השבת שחילל במשך הזמן, וכן על כל אכילות חלב ודם שאכל במשך הזמן. 37) חטאת אחת על כל איסור, אף כי עבר עליו כמה וכמה פעמים.

ז. הַשּׁוֹגֵג בְּלֹא כַּוָּנָה[38] בַּעֲרָיוֹת אוֹ בְּמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת - חַיָּב חַטָּאת[39]; בְּשַׁבָּת[40] - פָּטוּר מֵחַטָּאת[41]. כֵּיצַד? הָיָה מִתְעַסֵּק עִם אִשָּׁה וּבְעָלָהּ בְּלֹא כַּוָּנָה לִבְעִילָה[42], וַהֲרֵי הִיא עֲרוָה עָלָיו; דְּמָה שֶׁזֶּה שֶׁבִּפְיו רַק הוּא וּבְלָעוֹ בְּלֹא כַּוָּנָה לְשֵׁם אֲכִילָה בָּעוֹלָם, וַהֲרֵי הוּא חֵלֶב - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת. נִתְכַּוֵּן לְהַגְבִּיהַּ אֶת הַתָּלוּשׁ וְחָתַךְ אֶת הַמְחֻבָּר בְּלֹא כַּוָּנָה לַחֲתִיכָתוֹ[43] - פָּטוּר; מְלֶאכֶת מַחֲשֶׁבֶת אָסְרָה תּוֹרָה[44], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[45].

38) זהו "מתעסק" שבתלמוד. ואינו דומה לשוגג סתם, כי שוגג סתם, הוא שמכוון לעשות את הדבר שעשה, אלא ששגג וחשב כי הוא מותר. אבל מתעסק, הוא שלא חשב כלל לעשות דבר זה שעשה, וראה רש"י כריתות יט, ב. 39) משום שנהנה מן האיסור (דברי רב נחמן, בכריתות שם). 40) ששגג בלא כוונה לעשות מלאכה זו, כנ"ל. 41) המשך דברי רב נחמן, שם. 42) 'רבינו גרשום' פירש שם, שנפל מן הגג ונתקע בתוך האשה, ורש"י פירש, שהיו אשתו ואחותו בבית ונתכוון לבוא על אשתו, ונשמטה אשתו ולא ידע ובא על אחותו. 43) שהתכוון להגביה דבר־מאכל תלוש מן הקרקע, וחתך את המאכל המחובר לקרקע, והרי לא התכוון כלל לחתוך. והזכיר כאן רבינו אופן זה משום שהוא לדברי הכל (שבת עב:), אבל הוא־הדין אם מתכוון לחתוך את התלוש, וחתך את המחובר — שהוא פטור, שאף כי מתכוון לעצם החיתוך, הרי לא התכוון אלא לחיתוך של היתר ולא לחיתוך של איסור, ואין זה מלאכת מחשבת, וכדעת רבא (שבת, שם). וכן כתב רבינו להלן פ"ז הי"א (כסף־משנה). 44) בשבת, כלומר, שיעשה את המלאכה במחשבה תחילה לכך. וטעם זה הוא לפי דברי רבי יהושע (כריתות, שם) הלומד ממה שכתוב (ויקרא ד, כג) "אשר חטא בה" עד שיוודע לו במה חטא (ראה למעלה ה"ג), לכן דורש כמו רב נחמן שמתעסק בשבת פטור, משום שמלאכת מחשבת אסרה תורה, אבל רבי אליעזר לומד (שם) דין מתעסק בשבת שפטור, מהפסוק "אשר חטא בה". וראה 'קרית ספר' כאן. 45) פ"א מהל' שבת ה"ח, ולהלן פ"ז הי"א.

ח. כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה מִן הַמִּצְוֹת וּבִכְלָל עֲשִׂיָּתָהּ נַעֲשֵׂית עֲבֵרָה שֶׁחַיָּבִין עָלֶיהָ כָּרֵת[46] בִּשְׁגָגָה[47] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מֵחַטָּאת, מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה בִּרְשׁוּת[48]. כֵּיצַד? הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ[49] וַהֲרֵי הִיא נִדָּה וְהוּא לֹא יָדַע - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מֵחַטָּאת, שֶׁהֲרֵי עֲשָׂאָהּ בִּרְשׁוּת[50]. אֲבָל אִם בָּא עַל אִשְׁתּוֹ[51] וַהֲרֵי הִיא נִדָּה - חַיָּב חַטָּאת[52], מִפְּנֵי שֶׁלֹּא שְׁאֵלָהּ[53] וְאַחַר כָּךְ יִבְעַל. אֲבָל יְבִמְתּוֹ - אֵינוֹ רָגִיל בָּהּ כְּדֵי שֶׁיִּשְׁאַל לָהּ[54]. וְכֵן מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי תִּינוֹקוֹת, אֶחָד לָמוּל בְּשַׁבָּת וְאֶחָד לָמוּל בְּעֶרֶב שַׁבָּת אוֹ בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, וְשָׁכַח[55] וּמָל שְׁנֵיהֶן בְּשַׁבָּת[56] - פָּטוּר מֵחַטָּאת; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לָמוּל אֶחָד מֵהֶן בְּשַׁבָּת, וְשַׁבָּת דְּחוּיָה הִיא אֶצְלוֹ, וּמִצְוָה עָשָׂה[57]; אַף עַל פִּי שֶׁהֵם שְׁנֵי גּוּפִין[58], הוֹאִיל וּזְמַנּוֹ בָּהוּל[59] אֵינוֹ מְדַקְדֵּק[60]. אֲבָל אִם לֹא הָיָה אֶחָד מֵהֶן רָאוּי לָמוּל בְּשַׁבָּת[61], וְשָׁכַח וּמָל בְּשַׁבָּת מִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָמוּל בְּשַׁבָּת - חַיָּב חַטָּאת[62].

46) אם היה עושה אותה במזיד, וכל שחייבים עליה כרת במזיד, חייבים עליה קרבן חטאת בשוגג (למעלה פ"א,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה"א). 47) כלומר, זה לא עשה במזיד כי־אם בשגגה, וכגון שעשה גם את המצוה וגם את העבירה, ופסק כרבי יהושע לפי דעת רבי שמעון בן אלעזר, שבת קלז, א - שטעה בדבר מצוה ועשה מצוה - פטור מחטאת (לחם־משנה). 48) כי הרי היה צריך לעשות המצוה. 49) כדי לקיים מצות ייבום, להקים שם לאחיו שמת בלא זרע (דברים כה, ה־ ז). 50) דברי רבי יוחנן, פסחים עב, ב: "יבמתו נדה בעל פטור". 51) אפילו בשעת עונתה, שמקיים מצות עונה. 52) אף כי טעה בדבר מצוה ועשה מצוה (כי גם בהיותה נדה, אם בא עליה שוגג יש לו מצות שמחת עונה יחד עם איסור נדה, ולא כדעת ה'תוספות' — לחם־משנה) — אינו פטור אף לרבי יהושע (דברי רבי יוחנן, בפסחים שם). 53) שאדם רגיל באשתו ואינו מתבייש ממנה לשאול אותה אם היא טהורה (שם). וסובר, שלפי טעם זה, אף אם קיים מצוה בביאה זו, וכגון שבא עליה בשעת עונתה — חייב חטאת (כסף־משנה). 54) כי הוא מתבייש ממנה (פסחים, שם). 55) שאחד מהם אינו עומד למול בשבת, אלא חשב שזמנם של שניהם למול בשבת. 56) זה מוסב על האופן השני, שהיה לו למול אחד בשבת, ואחד באחד בשבת, לכן כתב "ומל שניהם בשבת", שאם לא מל אלא התינוק של אחד בשבת, חייב חטאת, שהרי לא עשה מצוה. אבל באופן הראשון שהיה לו למול אחד בשבת ואחד בערב שבת, אף אם טעה והחליף ומל את של שבת בערב שבת, ובשבת מל רק את של ערב שבת, אף כי מילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת, כיון שסוף סוף עשה מצוה - פטור מחטאת (לחם־משנה). 57) כלומר, כיון שצריך למול את של שבת, שהיא מילה בזמנה ודוחה שבת ועושה ברשות, הוא פטור גם על מה ששגג ומל את של האחד בשבת, שהוא טועה בדבר מצוה, וגם עשה מצוה בזה שמל את של שבת. 58) והוא עשה מצוה בשל שבת, ולא עשה מצוה בשל אחד בשבת. 59) כלומר, הוא טרוד וממהר לקיים המצוה. 60) ומל גם את של האחד בשבת, ולפיכך הוא פטור. 61) שלא ניתנה שבת להידחות אצלו כלל. 62) שהרי הוא טועה בדבר מצוה ולא עשה מצוה, גם רבי יהושע מודה בזה שחייב.

ט. אֲמָן[63] שֶׁבָּא לָמוּל לִפְנוֹת הַיּוֹם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת[64], וְאָמְרוּ לוֹ: לֹא נִשְׁאַר פְּנַאי בְּיוֹם כְּדֵי שֶׁתָּמוּל, וְאִם תַּתְחִיל לָמוּל - לֹא תַּשְׁלִים עַד יְצִיאַת הַשַּׁבָּת, וְנִמְצֵאתָ חוֹבֵל בְּשַׁבָּת וְלֹא עוֹשֶׂה מִצְוָה[65], וְאָמַר: רָגִיל אֲנִי וְזָרִיז וּבְמְהֵרָה אָמוּל, אִם לֹא הִשְׁלִים אֶלָּא עַד יְצִיאַת הַשַּׁבָּת - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת[66], שֶׁהֲרֵי הִתְּרוּ בּוֹ[67].

63) מוהל מומחה. 64) לתינוק בן שמונה ימים, שזמנו למול בשבת. 65) ואין השבת נדחית. והחובל בשבת, שלא במקום מצוה, חייב חטאת (פ"ח מהל' שבת ה"ז), ואע"פ שלא גמר המצוה אין זה מקלקל, שהרי המעשה שעשה מצטרף עם מה שיעשה אח"כ, לעשותו מהול, ועי' 'מאירי' שם. 66) בשבת קלג, ב - אמרו שהוא חייב כרת, וצריך עיון. וראה בהגהות הגרע"א. 67) כלומר, משום כך אינו אנוס וחייב חטאת, ואינו כמזיד, כיון שלא נתכוין לעבור (כסף־משנה).

י. הַמּוֹצִיא[68] אֶת הַלּוּלָב[69] בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חָג שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת[70] כְּדֵי לָצֵאת בּוֹ[71] וְהֶעֱבִירוֹ[72] אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בְּשׁוֹגֵג[73] - פָּטוּר[74], שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּת הוֹצִיא[75]. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת[76], וְנוֹדַע לוֹ אַחַר כֵּן שֶׁמָּשְׁכוּ הַבְּעָלִים אֶת יְדֵיהֶם[77] אוֹ שֶׁמֵּתוּ אוֹ נִטְמְאוּ[78] קֹדֶם שְׁחִיטָה, אוֹ שֶׁנִּמְצָא[79] טְרֵפָה בַּסֵּתֶר[80], כְּגוֹן נָקוּב מֵעַיִם אוֹ רֵאָה[81] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁחַט בִּרְשׁוּת[82]. אֲבָל נִמְצָא בַּעַל מוּם אוֹ שֶׁהָיְתָה טְרֵפָה גְּלוּיָה[83] - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לִבְדֹּק וְאַחַר כָּךְ יִשְׁחוֹט[84]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

68) סוכה מא, ב - במשנה. 69) מביתו לרשות הרבים. 70) שבזמן שבית המקדש קיים, היה לולב ניטל ביום הראשון שחל להיות בשבת (פ"ז מהל' לולב הט"ו), ורק לאחר שחרב בית המקדש, אמרו חכמים ליטול את הלולב בשבת (שם הי"ז). 71) ידי חובת מצות נטילת לולב. ועתה בהוצאתו זו לא קיים המצוה, כגון שנטלו שלא כדרך גדילתו (סוכה מב. ופ"ז מהל' לולב ה"ט). ולפי דעת הסוברים "מצוות צריכות כוונה", לא יצא משום שלא כיוון לצאת. וראה בפ"ב מהל' שופר ה"ד ('הר המוריה'). 72) כלומר: או העבירו. וכן פירש ה'מאירי' (פסחים עב:) מה שאמרו במשנה (סוכה, שם) "יום־טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת, ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים", דהיינו: או שהוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, או שהעביר ארבע אמות ברשות הרבים. 73) ששכח כי שבת היום. 74) מקרבן חטאת. 75) דברי רבי יוסי, במשנה שם. כלומר: היה טרוד במצוה ומחשב ועסוק וממהר לעשותה, ומתוך כך טעה ושכח שהוא שבת, וטעה בדבר מצוה ושגג בדבר כרת פטור מקרבן, כיון שסוף סוף עשה מצוה, שנטל הלולב בהוצאה זו (רש"י שם, ושם מב. וראה למעלה ה"ח). 76) שהרי אם "חל י"ד להיות בשבת — כמעשהו בחול, כך מעשהו בשבת" (פ"א מהל' קרבן פסח הט"ז). 77) כלומר, אלו שנמנו על פסח התחרטו ונמנו על פסח אחר לפני שחיטתו של זה, ופסח זה שנשחט בלי מנויים פסול הוא (פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ג) ואינו דוחה את השבת. 78) המנויים, שלא ניתנה השבת להידחות בשחיטת כבש זה. 79) הכבש, אחר שחיטתו. 80) במקום מוסתר בגוף שאין לראותו לפני הפשטתו. 81) ראה פ"י מהל' שחיטה ה"ח. והובר שלא עשה מצוה בשחיטה זו ששחט בשבת. 82) משנה, פסחים עא, ב. ואע"פ שהוא טועה בדבר מצוה ולא עשה מצוה — פטור משום שהוא אנוס, עי' ברע"ב שם, ב'לחם משנה' וב'הר המוריה'. 83) ראה בהל' שחיטת שם, פירוט כל הטריפות הנסתרות והגלויות. 84) משנה, פסחים שם.

יא. שָׁחַט אֶת הַפֶּסַח בְּשַׁבָּת[85] שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ[86] בְּטָעוּת[87] - פָּטוּר[88], מִפְּנֵי שֶׁהַזֶּבַח כָּשֵׁר[89]; שֶׁעֲקִירַת שְׁמוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּטָעוּת - אֵינָהּ עֲקִירָה[90], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין[91].

85) כשחל יום י"ד בניסן להיות בשבת. 86) אלא לשם זבח אחר. 87) שחשב על הפסח כי הוא שלמים. 88) מקרבן חטאת. 89) ועלו לבעלים לשם חובת הפסח (פט"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"א) ולא חילל שבת. 90) אבל אם שחט את הפסח שלא לשמו בזדון (וכגון שחשב כשם שמותר לשוחטו לשם פסח בשבת, כן מותר לשחוט את הפסח בשבת לשם זבח אחר. רש"י פסחים עא:) חייב חטאת שעקר שם פסח מהקרבן, ואינו מותר לשחוט כי־אם לשם פסח ולא לשם קרבן אחר, וזה ששחט לשם קרבן אחר חילל את השבת וחייב חטאת, שלא שחט ברשות ולא עשה מצוה, שהרי הוא פסול (הל' פסולי המוקדשין שם), והוא במשנה, פסחים שם: "הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת, חייב עליו חטאת". ואמרו בגמרא (שם עב.) כי כוונת המשנה לעוקר שם הפסח בזדון, אבל אם עקרו בטעות, אינו חייב חטאת, שעקירה בטעות אינה עקירה, ולא חילל את השבת. 91) שם.

יב. שָׁחַט זְבָחִים אֲחֵרִים[92] לְשֵׁם פֶּסַח בְּטָעוּת[93]: אִם רְאוּיִין הֵם לְקָרְבַּן פֶּסַח[94] - פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת[95], מִפְּנֵי שֶׁשָּׁחַט בִּרְשׁוּת[96]; אִם אֵינָן רְאוּיִין, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה נְקֵבָה אוֹ בֶּן שְׁתַּיִם[97] - חַיָּב חַטָּאת, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ רָאוּי לְקָרְבַּן פֶּסַח[98]. וְכֵן אִם שָׁגַג וּשְׁחָטוֹ בְּשַׁבָּת שֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו[99] אוֹ שֶׁלֹּא לִמְנוּיָיו[100] אוֹ לַעֲרֵלִים[101] אוֹ לִטְמֵאִים[102] - חַיָּב חַטָּאת[103]. שְׁחָטוֹ לְאוֹכְלָיו וְשֶׁלֹּא לְאוֹכְלָיו[104], לִמְנוּיָיו וְשֶׁלֹּא לִמְנוּיָיו[105], לְמוּלִים וְלַעֲרֵלִים[106], לִטְמֵאִים וְלִטְהוֹרִים[107] - פָּטוּר[108], שֶׁהֲרֵי הַפֶּסַח כָּשֵׁר[109]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

92) כגון שלמים. 93) שחשב שהקדישו לשם פסח. 94) כגון שהיה זכר בן שנה (ראה פ"א מהל' קרבן פסח ה"א). וזה גרם לו לטעות שזהו קרבן הפסח. 95) אף שאסור להקריב זבחים אחרים בשבת, פטור מקרבן חטאת, כפי שיתבאר להלן. 96) שהרי יש עליו מצוה לשחוט פסח, והוא חשב שזהו הפסח, ואף כי אינו עולה לו לשם פסח, וצריך להביא פסח אחר – כיון שטעה בדבר מצוה ועשה מצוה, שהרי הקריב קרבן, פטור מן החטאת, כרבי יהושע במשנה, פסחים עא, ב. וסובר רבי יהושע (שם סב:) כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, ואף הנשחט לשם הפסח (רש"י שם). וראה בפט"ו מהל' פסולי המוקדשין הי"ב, וב'מאירי' פסחים שם. 97) וחשב שמותר לשחוט אחרים לשם פסח בשבת, או שנתעלמה ממנו שהיום שבת (רש"י ו'מאירי' שם). 98) ואין זה טועה בדבר מצוה, שהרי כולם יודעים שאין הפסח בא מאלו, ואין זה נחשב לשוחט ברשות (רש"י, שם). 99) כגון שכל המנויים על פסח זה היו חולים או זקנים, שאין כל אחד ואחד מהם יכול לאכול כזית מן הפסח (ראב פ"א מהל' קרבן פסח ה"ה) שאם נשחט להם, הקרבן פסול, ולא ניתנה שבת להידחות לקרבן זה. 100) ששחט את הפסח לשם חבורה אחרת, ולא לשם חבורת האנשים שנמנו על קרבן זה, שהקרבן פסול (שם). 101) שכל המנויים על פסח זה היו ישראלים שלא נימולו, שגם זה אם נשחט פסול (שם). 102) שכל המנויים על פסח זה נטמאו, וראה בהל' קרבן פסח שם, שאם נשחט הוא פסול. וזה שגג וחשב שהקרבן כשר ומותר לשוחטו בשבת, או שנעלם ממנו כי שבת היום. 103) משנה, פסחים עא, ב. משום שלא עשה מצוה, שהפסח הוא פסול. 104) שחלק מהאנשים שלשמם שחט את הפסח היו חולים או זקנים, וחלק מהם היו בריאים שיכולים לאכול כזית ממנו, שהקרבן כשר בדיעבד, ראה להלן. 105) ששחט גם לשם אנשי החבורה שנמנו על פסח זה, וגם על אנשי חבורה אחרת שנמנו על פסח אחר, שהקרבן כשר בדיעבד, ראה להלן. 106) שנמנו על פסח זה גם ישראלים שנימולו וגם ישראלים שלא נימולו, שאף הוא כשר, ראה להלן. 107) שחלק מן המנויים היו טהורים וחלק טמאים, שגם זה כשר, ראה להלן. 108) מקרבן חטאת, במשנה שם. 109) בכל אלו שמנה רבינו למעלה, ראה בהל' קרבן פסח שם, ואם כן הרי הוא טעה בדבר מצוה ועשה מצוה.

יג. הַשּׁוֹחֵט בְּשַׁבָּת קָרְבַּן צִבּוּר[110] שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ[111] - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת[112], וַיַּקְטִיר אֵמוּרִים לָעֵרֶב[113]. וְכֵן אִם שָׁחַט יָתֵר עַל חוֹבַת הַיּוֹם[114] - חַיָּב חַטָּאת עַל הַתּוֹסֶפֶת[115].

110) כגון התמיד או המוסף של שבת, שצריך להקריבן בשבת לשמם. 111) לשם קרבן אחר, שלא עלה לציבור לשם חובה (פט"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"א). ואינו אלא כנדבה שאינה דוחה את השבת. 112) שחילל את השבת, והוא בתוספתא פסחים פ"ה: "השוחט את התמיד בשבת שלא לשמו - חייב". 113) במוצאי שבת. אם עבר וזרק את הדם בשבת, ראה להלן הי"ד. 114) ששחט שלשה תמידים ומוספים במקום שנים. 115) במשנה, פסחים עא, ב - נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על רבי מאיר, כששחט זבחים אחרים לשם תמידין ומוספין בשבת, אם חייב חטאת או לא, וסובר רבי יהושע (שרבינו פוסק כמותו) שמכיון שקרבנות הציבור האמורים בשבת יש להם קצבה (= מספר מוגבל, שהם שני תמידין ושני מוספין), אף־על־פי שעשה מצוה, שהרי כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, אין זה טועה בדבר מצוה, שהרי אינו רואה הרבה אחרים עסוקים בשחיטתן, וכיון שנשחטו התמידים או המוספים, יודע הוא שאין צורך לשחוט יותר, אלא נחשב לשוגג (שחשב שאף שאין צורך יותר, מותר לשחוט עוד) וחייב חטאת (רש"י, שם). ואין הבדל בין אם הקרבנות שמוסיף נקבעו לשם זבח אחר או שנקבעו לכתחילה לשם תמידין ומוספין, ורק שחטן אחר שקיים כבר חובת היום. ובתוספתא פסחים פ"ה מפורש "השוחט שתי חטאות לציבור, ואין צריכין אלא אחת - חייב על האחרונה, שתי עולות לציבור ואין צריכין אלא אחת - חייב על האחרונה". ומסתבר כי הדברים אמורים בשוחט בשבת.

יד. שָׁחַט קָרְבָּנוֹת יָחִיד[116] שֶׁאֵין דּוֹחִים אֶת הַשַּׁבָּת[117] בְּשַׁבָּת בִּשְׁגָגָה - חַיָּב חַטָּאת[118], וְהַבָּשָׂר מֻתָּר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בַּהֲנָאָה[119], וְאֵין זוֹרְקִין אֶת הַדָּם[120]. וְאִם עָבַר וְזָרַק דָּמָם לִשְׁמָן[121], בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד - עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה, וְיִקְטִיר אֵמוּרִין לָעֶרֶב, וְהַבָּשָׂר יֵאָכֵל[122], וְיָבִיא הַשּׁוֹחֵט חַטָּאת עַל שִׁגְגָתוֹ[123].

116) כגון נדרים ונדבות, וגם עולת ראיה ושלמי שמחה ושלמי חגיגה. ראה פ"א מהל' חגיגה ה"ח. 117) כלומר, קרבנות יחיד אינם דוחים השבת, לפי שאין להם זמן קבוע בקרבנות ציבור, ואפשר להקריבם אחר השבת, ראה הל' חגיגה שם. 118) תוספתא שם "חטאת יחיד ועולת יחיד ששחטן בשבת לשמן, וזרק דמן (שלא) לשמן, הרי זה חייב והורצו הבעלים". וכ"ה בתוספתא מנחות פ"ה. 119) תוספתא, מנחות שם. שאף־על־פי שאינו נאכל, שהרי לא נזרק הדם (ר"י קורקוס מובא בכסף־משנה) — מותר ליהנות ממנו אחר שתעובר צורתו ויוצא לבית השריפה, שאין דין אלו, כדין קדשים שמתו שנקברים ואסורים (ראה פי"ט מהל' פסולי המוקדשין הי"א). כי בקדשים קלים אין מועלין לפני זריקת הדם ('מרכבת המשנה'). 120) אף שאין זו מלאכה, אסרו חכמים לזרוק הדם, שהרי הוא מתיר הבשר באכילה (ראה פי"א מהל' מעשה הקרבנות ה"ד, כי אסור לאכול הבשר לפני הזריקה) לצורך מוצאי שבת, שהרי בשבת אסור לבשל ולצלות. ראה ביצה כ, ב - שרבא חולק על רבה בר רב הונא, וסובר שאם עבר ושחט נדרים ונדבות ביום־טוב, זורק את הדם רק ע"מ להתיר בשר באכילה (שמותר לצלות ולבשל ביו"ט) ולא התיר את האימורין להקטיר בערב, שאם נטמא או נאבד הבשר לא יזרוק, וגם ראה ברייתא שם כי כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן בשבת, לא יזרוק הדם. 121) בתוספתא שם לפנינו: וזרק דמן "שלא" לשמן, וצ"ל: "וזרק דמן לשמן" ('חסדי דוד'). וכעין זה בתוספתא מנחות פ"ה. 122) תוספתא, שם: "בשבת לא יזרוק ומותר בהנאה, ואם זרק את הדם בין בשוגג בין במזיד, הבשר יאכל ויקטיר אימורים למוצאי שבת". 123) אף־על־פי שעלו לבעלים לשם חובה (תוספתא, שם).

טו. הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת שֶׁל צִבּוּר[124], אַחַת כְּחוּשָׁה וְאַחַת שְׁמֵנָה, וְהָיְתָה חוֹבַת הַיּוֹם בְּאַחַת, בֵּין חַטָּאת[125] בֵּין עוֹלָה[126], וְשָׁגַג וְשָׁחַט הַשְּׁתַּיִם[127]: אִם שָׁחַט כְּחוּשָׁה בַּתְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט הַשְּׁמֵנָה - פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת[128]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאוֹמְרִים לוֹ[129]: הָבֵא שְׁמֵנָה וּשְׁחוֹט לְכַתְּחִלָּה[130]. אֲבָל אִם שָׁחַט הַשְּׁמֵנָה תְּחִלָּה[131] וְאַחַר כָּךְ הַכְּחוּשָׁה - חַיָּב חַטָּאת עַל הַתּוֹסֶפֶת[132]. נִמְצֵאת הָרִאשׁוֹנָה הַשְּׁמֵנָה טְרֵפָה בִּבְנֵי מֵעַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהִיא טְרֵפָה בְּעֵת שֶׁשָּׁחַט הַכְּחוּשָׁה[133] וְלֹא לָזֶה נִתְכַּוֵּן, הוֹאִיל וְנִשְׁחֲטָה הָאַחֲרוֹנָה כְּמִצְוָתָהּ[134] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מֵחַטָּאת[135]. וְכֵן הַפּוֹרֵס מִצּוּדָה לְהַעֲלוֹת דָּגִים מִן הַיָּם[136] בִּשְׁגָגָה[137], וְהֶעֱלָה תִּינוֹק[138] עִם הַדָּגִים, בֵּין שֶׁשָּׁמַע שֶׁטָּבַע תִּינוֹק בֵּין שֶׁלֹּא שָׁמַע[139], הוֹאִיל וְהֶעֱלָה תִּינוֹק - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מֵחַטָּאת, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא לָצוּד[140], מִפְּנֵי שֶׁהָיָה שׁוֹגֵג[141]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

124) דברי רבה, מנחות סד, א. ומדובר כאן בשבת. 125) כגון ר"ח שחל בשבת או שבת חוה"מ, שמקריבין שעיר לחטאת. 126) שמקריבין בשבת כמה עולות תמידין ומוספין (ראה ב'תוספות' שם ד"ה שחט). וכגון שגמר להקריב את העולות חוץ מאחת שלא הקריב עדיין. 127) שחשב שמותר לשחוט את הקרבן השני, אף־על־פי שאחרי ששחט את קרבן הציבור, אין הקרבן השני ראוי לציבור. 128) שכתוב (מלאכי א, ח) "הקריבהו נא לפחתך, הירצך? או הישא פניך? אמר ה' צבאות". הרי שצריך להקריב לה' מן המובחר, והמקריב מן הפחות במקום שיש לו מובחר, הקרבן פסול, ראה רש"י מנחות שם. 129) אחר ששחט את הכחושה. 130) שם, דברי רבה, ומטעם הנ"ל, שלא הקריב בראשונה מן המובחר ולא יצא די חובתו, והותרה שבת אצל עבודה, אפילו למצוה מן המובחר ('אור שמח'). 131) שיצאו ידי חובתם. 132) שם, דברי רבה. וראה למעלה הי"ג. 133) ולפי רצונו התכוון בעת ששחט את הכחושה, לשחיטה אסורה. 134) כיון שהתברר שהקרבן הראשון פסול. 135) במנחות שם: "א"ל רבינא לרב אשי, נמצאת הראשונה כחושה בבני מעיים מהו, בתר מחשבתו אזלינן וגברא לאיסורא קא מכוון, או דילמא בתר מעשיו אזלינן. א"ל לאו היינו דרבה ורבא כו', ואיכא דאמרי א"ל היינו פלוגתייהו דרבה ורבא וכו' רבה אמר פטור, זיל בתר מעשיו". ומפרש רבינו "נמצאת הראשונה כחושה" — שהיתה טריפה (ולא כפירוש רש"י שם). ופסק כרבה, לפי הלשון השני שבגמרא (וראה כסף־משנה, לחם־משנה ו'קרית ספר' כאן). 136) ראה פ"ז מהל' שבת ה"א, שצידה היא אחת משלשים ותשע אבות מלאכות. 137) שחשב שמותר לצוד בשבת, או שנעלם ממנו ששבת היום. 138) שטבע בים, ומצד הצלת התינוק מותר לפרוס מצודה. 139) שלא היתה כוונתו אלא לצוד דגים. 140) שהולכים אחר מעשיו, ונתברר שמעשיו נעשו בהיתר שהרי הציל את התינוק. שם, מחלוקת רבה ורבא, ופסק כרבה לפי הלשון השני שבגמרא. 141) כלומר, לא נתכוין להציל את התינוק, אלא עשה כן מחמת שוגג שלא ידע ששבת היום או שאין איסור בצידה.

טז. מִי שֶׁהָיָה לְפָנָיו בְּלֵילֵי הַפֶּסַח צָלִי שֶׁל פֶּסַח[142] וְנוֹתָר מִן הַקֳּדָשִׁים[143], וְנִתְכַּוֵּן לֶאֱכֹל צָלִי שֶׁהוּא מִצְוָה[144] וְשָׁגַג וְאָכַל הַנּוֹתָר - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת[145], שֶׁהֲרֵי לֹא עָשָׂה מִצְוָה בַּאֲכִילָה זוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

142) בפסחים עב, ב: "נתחלף לו שפוד של נותר בשפוד של צלי ואכלו - חייב". ושם לפי לשון אחד אין בזה שום פלוגתא (כסף־משנה). ואע"פ ששם לא מפורש שמדובר בפסח, סובר רבינו שכיון שאמרו "שפוד של צלי", בוודאי בפסח איירי, שדרכו בכך, כמפורש במשנה שם עד. (צל"ח, שם). 143) והאוכל נותר בשוגג חייב חטאת (למעלה פ"א ה"ד). 144) שנאמר (שמות ב, ח) "ואכלו את הבשר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בלילה הזה צלי אש וגו'". 145) (ואין זה דומה לאוכל תרומת חמץ בערב הפסח, שפטור מלשלם מפני שזמנה בהול (פ"י מהל' תרומות הי"ב) — שחמץ בערב הפסח אינו מותר אלא עד ארבע שעות, אבל אכילת פסח היא עד חצות הלילה (וראה צל"ח שם, ותוספת הגרע"א בתרומות פ"ח מ"א).

~ יום שני כ"ז מרחשון ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר מי שהעידו עליו עדים שחטא חטא שחייבין עליו חטאת קבועה ולא התרו בו.

א. מִי שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו עֵדִים[2] שֶׁחָטָא[3] חֵטְא שֶׁחַיָּבִין עָלָיו חַטָּאת קְבוּעָה, וְלֹא הִתְרוּ בּוֹ[4] אֶלָּא אָמְרוּ: רְאִינוּךָ שֶׁעָשִׂיתָ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת אוֹ שֶׁאָכַלְתָּ חֵלֶב, וְהוּא אוֹמֵר: אֲנִי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא עָשִׂיתִי דָּבָר זֶה - אֵינוֹ חַיָּב חַטָּאת. הוֹאִיל וְאִם יֹאמַר מֵזִיד הָיִיתִי - יִפָּטֵר מִן הַקָּרְבָּן, כְּשֶׁאָמַר לָהֶן לֹא אָכַלְתִּי וְלֹא עָשִׂיתִי - נַעֲשָׂה כְּאוֹמֵר לֹא אָכַלְתִּי בִּשְׁגָגָה אֶלָּא בְּזָדוֹן[5], שֶׁהוּא פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן, וְלֹא הִכְחִישׁ אֶת הָעֵדִים[6].

2) שני עדים או יותר. 3) בשוגג. 4) שאילו התרו בו הרי הוא מזיד, ואינו מביא חטאת. 5) במשנה שם: "אמרו לו [חכמים לרבי מאיר]: מה אם ירצה לומר מזיד הייתי פטור", ופירשו בגמרא שם יב. שהוא נאמן משום "מיגו", ופירשו בתוספות (דיבור המתחיל או) שהכוונה בזה, שמתרץ דיבורו, שמה שאמר לא אכלתי, היינו לא אכלתי שוגג אלא מזיד, שאם לא כן הרי הוא "מיגו במקום עדים" ואינו נאמן וכן דברי רבינו. 6) אבל אם מכחיש את העדים ואומר לא אכלתי לא שוגג ולא מזיד אינו נאמן, וחייב חטאת.

ב. שָׁתַק וְלֹא הִכְלִיג[7] אֶת הָעֵדִים[8], (אֶלָּא) אֲפִלּוּ אָמְרָה לוֹ אִשָּׁה[9]: אָכַלְתָּ חֵלֶב אוֹ עָשִׂיתָ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, וְשָׁתַק - חַיָּב לְהָבִיא חַטָּאת[10]. אָמַר לוֹ עֵד אֶחָד: חֵלֶב הוּא זֶה, וְשָׁתַק[11], וְחָזַר וַאֲכָלוֹ בִּשְׁגָגָה - מֵבִיא חַטָּאת. וְאִם הִתְרוּ בּוֹ[12] - לוֹקֶה עָלָיו[13], אַף עַל פִּי שֶׁעִקַּר הָעֵדוּת בְּעֵד אֶחָד[14].

7) כלומר, לא חלק על העדים = לא הכחישם. 8) בין עד אחד בין שני עדים. 9) ואף שנשים פסולות לעדות נתרבו כאן נשים, בתורת כהנים (פרק ז) ממה שנאמר (ויקרא ד, כח): "או הודע אליו חטאתו" - אפילו אמרה לו אשה אפילו אמרה לו שפחה. 10) שם בגמרא: "עד אומר אכל והוא אומר לא אכלתי פטור - טעמא דמכחיש ליה, אבל שתיק מיחייב". 11) שאם מכחישו אין העד נאמן. 12) בשני עדים. 13) כדין אוכל חלב בהתראה, שחייב מלקות, נוסף על עונש כרת. 14) כן הוא בירושלמי (סוטה פרק ו הלכה ב ונזיר פרק ח הלכה א): "אמר לו עד אחד: חלב הוא, והתרו בו שניים - לוקה. ועיקר עדותו לא בעד אחד?" (משנה למלך). ואף על פי שעד אחד אינו נאמן אלא להתיר ולא לאסור - זה אינו אלא בדבר שיש לו חזקת היתר, אבל חתיכה זו מעולם לא הייתה בחזקת היתר, ולכן נאמן הוא להעיד עליה שהיא חלב.

ג. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין, שֶׁהַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ עַל הַחֵלֶב שֶׁאָכַל - לֹא יְבִיאֶנָּה עַל הַשַּׁבָּת שֶׁחִלֵּל אוֹ עַל הַדָּם שֶׁאָכַל; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ שְׂעִירַת עִזִּים וְגוֹמֵר עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא - עַד שֶׁיִּהְיֶה קָרְבָּנוֹ לְשֵׁם חֶטְאוֹ, לֹא שֶׁיַּקְרִיבֶנָּה מֵחֵטְא עַל חֵטְא. וְאִם הִקְרִיב - פְּסָלָהּ[15]. יָתֵר עַל זֶה אָמְרוּ: הִפְרִישׁ חַטָּאתוֹ עַל חֵלֶב שֶׁאָכַל אֶמֶשׁ - לֹא יְבִיאֶנָּה עַל חֵלֶב שֶׁאָכַל הַיּוֹם; וְאִם הֵבִיא - כִּפֵּר. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם הִפְרִישָׁהּ אָבִיו וָמֵת, וְהָיָה הַבֵּן מְחַיָּב בְּאוֹתוֹ הַחֵטְא[16] - שֶׁלֹּא יְבִיאֶנָּה הַבֵּן עַל חֶטְאוֹ[17], כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם[18].

15) כן הוא בכריתות כז: "הפריש בהמה על החלב והביאה על הדם, על הדם והביאה על החלב הרי לא מעל ולא כיפר וכו' קרבנו על חטאתו עד שיהא קרבנו לשם חטאו". ובזבחים ט: אמרו: "רב אחא בריה דרבא מתני כולהו (=חטאת חלב ששחטה לשם חטאת דם, לשם חטאת עבודה זרה, לשם חטאת נזיר) לפסולא, מאי טעמא (ויקרא ד, לב) ושחט אותה לחטאת, לשם אותה חטאת". 16) לפי נוסחה אחת בדברי רבינו אם הפריש חטאת על חלב שאכל אמש והביאה על חלב שאכל היום - אם הביא כיפר, ולפי זה משמיענו כאן שחטאת של אב אינה מכפרת על הבן אפילו באותו החטא (לחם משנה שם). [ולפי הנוסחא השנייה שם ש"אם הביא לא כיפר", צריך לומר, שבחטאת של אב היה מקום לטעות, כי הבן עומד במקום האב, ומשמיענו כי אין הדבר כן]. 17) דקדק לכתוב על חטאו (=על חטאו שלו) שעל חטאו של אביו בוודאי שאין להביא, שהרי חטאת שמתו בעליה תמות. ונלמד בברייתא שם ממה שנאמר (ויקרא ד, כח) "קרבנו" - "בקרבנו הוא יוצא ואינו יוצא בקרבן אביו". 18) [פרק ד הלכה א, שחטאת שמתו בעליה - תמות. הרי שאין היורשים מקריבים אותה לעצמם].

ד. הַמֵּבִיא חַטָּאת[19] עַל שְׁנֵי חֲטָאִים[20] - תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם וְתִמָּכֵר[21], וְיָבִיא בִּדְמֵי חֶצְיָהּ לְחֵטְא זֶה וּבִדְמֵי חֶצְיָהּ לַחֵטְא הַשֵּׁנִי. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ חַטָּאת אַחַת עַל שְׁנֵי חֲטָאֵיהֶם[22] - תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם וְתִמָּכֵר, וְיָבִיא זֶה חַטָּאתוֹ בִּדְמֵי חֶצְיָהּ וְיָבִיא זֶה חַטָּאתוֹ בִּדְמֵי חֶצְיָהּ.

19) כלומר, הפריש חטאת אחת. 20) וכיוון שפירש כי חטאת זו על שני החטאים הללו, אי אפשר להקריבה, שהרי נאמר "קרבנו על חטאתו" ולא קרבנו על שני חטאים, ולהקריבו על חטא אחד גם כן אי אפשר, שהרי הפריש אותו על שני חטאים ואין זה קרבנו על חטאתו. 21) שהרי אסור לפדות קדשים הראויים למזבח עד שיפול בם מום.

22) שאי אפשר להקריבו בשותפות על שני חטאיהם, שהרי כתוב "קרבנו על חטאתו" ואם אחד אינו יכול להביא קרבן אחד על שני חטאיו - כל שכן שני אנשים על שני חטאיהם, ולהקריבו לשם אחד בלבד גם כן אי אפשר, שהרי גם השני הפרישו לחטאת שלו ואין אדם יוצא בקרבנו של חבירו.

ה. הֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת עַל חֵטְא אֶחָד - יַקְרִיב אֵי זוֹ שֶׁיִּרְצֶה, וְהַשְּׁנִיָּה תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְיִפְּלוּ דָּמֶיהָ לִנְדָבָה[23].

23) והרי זה כמפריש שתי חטאות לאחריות (שאם תאבד האחת יביא את השנייה), שמתכפר באיזו שירצה, והשנייה תרעה עד שיפול בה מום, ויפלו דמיה לנדבה (=שנותן המעות בתיבה מיוחדת שהייתה לשם כך במקדש, ובית דין מקריבים באותם המעות שבתיבה עולות נדבה).

ו. הֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת עַל שְׁנֵי חֲטָאִים[24] - זוֹ תִּשָּׁחֵט לְשֵׁם חֵטְא הָאֶחָד, וְהַשְּׁנִיָּה לְשֵׁם הַחֵטְא הַשֵּׁנִי.

24) הפריש סתם ולא פירש איזו מהן על חטא זה ואיזו מהן על חטא זה.

ז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁהַמּוּמָר לַעֲבוֹדָה זָרָה[25] אוֹ לְחַלֵּל שַׁבָּתוֹת בְּפַרְהֶסְיָא[26] - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ קָרְבָּן כְּלָל[27], וְהַמּוּמָר לַעֲבֵרָה[28] מִשְּׁאָר עֲבֵרוֹת[29] - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ חַטָּאת עַל אוֹתוֹ הַחֵטְא[30]. כֵּיצַד? מוּמָר לֶאֱכֹל חֵלֶב שֶׁאָכַל חֵלֶב בִּשְׁגָגָה וְהֵבִיא חַטָּאתוֹ - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיַּחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה[31]. אֲפִלּוּ הָיָה מוּמָר לֶאֱכֹל חֵלֶב לְתֵאָבוֹן[32], וְנִתְחַלֵּף לוֹ חֵלֶב בְּשֵׁמֶן וַאֲכָלוֹ, וְהֵבִיא קָרְבָּן - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ. שֶׁמִּשֶּׁאָכַל בְּזָדוֹן, בֵּין לְהַכְעִיס בֵּין לְתֵאָבוֹן, הֲרֵי הוּא מוּמָר. הָיָה מוּמָר לֶאֱכֹל חֵלֶב וְשָׁגַג וְאָכַל דָּם - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

25) שכל המודה בה הרי הוא ככופר בכל התורה כולה. 26) שהוא ככופר במעשיו של הקדוש־ברוך־הוא ומעיד עדות שקר, שח"ו לא ברא את עולמו ולא שבת במעשה בראשית. 27) אף על עבירה אחרת. ודינו כמומר לכל התורה כולה, שנתמעט מן הקרבן ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "אדם כי יקריב מכם קרבן", מכם, ולא כולכם, להוציא המומר (גמרא חולין שם). 28) עבירה אחת לעבור עליה בזדון. 29) "והוא מפורסם וידוע לעשותה והורגל בה". 30) שם ה: "רבי שמעון בן יוסי אומר משום רבי שמעון, אשר לא תעשינה בשגגה ואשם (ויקרא ד, כב), השב מידיעתו מביא קרבן על שגגתו, אינו שב מידיעתו, אינו מביא קרבן על שגגתו" (=כלומר שוגג כזה, שאם היה יודע שדבר זה אסור היה נזהר ונבדל מלעבור - מקבלים ממנו קרבן על שגגתו. אבל שוגג כזה, שאם היה יודע כי דבר זה אסור גם כן היה עובר, אין מביא קרבן על שגגתו) ודווקא על אותו החטא אינו מביא קרבן, אבל על חטא אחר מביא. 31) מה שכתב רבינו "עד שיחזור בתשובה", היינו שאחרי שיחזור בתשובה וייכשל בשוגג יביא אז חטאת, אבל על החטאים שחטא בהיותו מומר אינו מביא קרבן, שהרי אינו שב מידיעתו. 32) לא מצד שהוא רוצה לעבור על האיסור בזדון, כדי להכעיס, אלא בגלל שהוא מתאווה לאכול בשר, וכיוון שאין לו בשר של היתר - אוכל של איסור.

ח. מִי שֶׁשָּׁגַג[33] וְהִפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְאַחַר כָּךְ[34] נַעֲשָׂה מוּמָר[35] וְחָזַר בִּתְשׁוּבָה, אוֹ נִשְׁתַּטָּה[36] וְחָזַר וְנִשְׁתַּפֶּה[37], אַף עַל פִּי שֶׁנִּדְחָה הַקָּרְבָּן בֵּינְתַּיִם[38] - הֲרֵי זֶה חָזַר וְנִרְאֶה[39]; שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין[40], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין. לְפִיכָךְ יַקְרִיבֶנָּה עַצְמָהּ. וּכְשֵׁם שֶׁאִם נוֹלַד בּוֹ מוּם עוֹבֵר[41] וְנִתְרַפֵּא - יַחֲזֹר לְכַשְׁרוּתוֹ[42], כָּךְ אִם נִדְחוּ הַבְּעָלִים וְחָזְרוּ וְנִרְאוּ - יִקְרַב.

33) ועשה אחד מן הדברים האסורים ועונשם בשוגג חטאת. 34) אחר שהפריש ולפני שהקריב. 35) לכל התורה, או לעבודה זרה וחילול שבת בפרהסיא, שאין מקריבין קרבנו. 36) אחר שהפריש את החטאת ואז אין מקריבין קרבנו, מפני שצריך שיהיה בשעת הכפרה בדעה צלולה. 37) נתרפא וחזר לאיתנו. 38) שאין להקריב את הקרבן לא בשעת היותו מומר, ולא בשעה שהיה שוטה. 39) הקרבן חוזר להיות ראוי להקרבה אחרי חזרו בתשובה, ואחרי שנשתפה. 40) כלומר, אין אומרים שמכיוון שנדחה פעם מהקרבה, שוב לא יוכלו להקריבו לעולם - אלא מיד שמסתלקת הסיבה לדיחויו שוב ראוי הוא להקרבה, וכרב ביומא סד. הסובר שבעלי חיים אינם נדחים, ולא כר' יוחנן שאמר (בזבחים שם) שאם אכל חלב והפריש קרבן והמיר את דתו וחזר בתשובה, או נשתטה וחזר ונשתפה, שאין הקרבן חוזר ונראה. 41) כלומר, מום העובר במשך הזמן, אבל כל זמן שלא עבר - אין להקריבו. 42) שנאמר (ויקרא כב, כה): "כי משחתם בהם מום בם לא יירצו לכם", ולמדו מזה: "מום בם הוא דלא יירצו (=כל זמן שמום בהם לא יירצו) הא עבר מומן יירצו".

ט. חַיָּבֵי חַטָּאוֹת[43] וַאֲשָׁמוֹת וַדָּאִים שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶן יוֹם הַכִּפּוּרִים - חַיָּבִין לְהָבִיא לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים[44], וְחַיָּבֵי אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין - פְּטוּרִים[45]. שֶׁנֶּאֱמַר: מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ. כָּךְ לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[46], שֶׁכָּל חֵטְא שֶׁאֵין מַכִּיר בּוֹ אֶלָּא ה' נִתְכַּפֵּר לוֹ. לְפִיכָךְ[47], מִי שֶׁבָּא עַל יָדוֹ סְפֵק עֲבֵרָה[48] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֲפִלּוּ עִם חֲשֵׁכָה[49] - פָּטוּר מֵאָשָׁם תָּלוּי, שֶׁכָּל הַיּוֹם מְכַפֵּר[50]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁאֵין מְבִיאִין עַל לֹא הוֹדַע שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים אָשָׁם תָּלוּי, אֶלָּא אִם לֹא כִּפֶּר לוֹ יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

43) שעברו בשוגג על דבר שחייבין על זדונו כרת. 44) ואף על פי שכתב רבינו בהלכות תשובה, כי יום הכיפורים מכפר לשבים על כל העבירות (שם פרק א, הלכה ג) - אם נתחייב קרבן או מלקות, אין יום הכיפורים מכפר אלא אם מביא קרבנו, או ילקה. 45) להביא אשם תלוי

אחר שעבר עליהם יום הכיפורים וגם זה במשנה שם. ואם נודע לו אחר יום הכיפורים, שבוודאי חטא בשוגג, חייב להביא חטאת. 46) שם כה: בשם ר' אלעזר. ורב תחליפא משמו של רבא למד מדקדוק פסוק זה על חייבי קרבנות שמכירים בהם, כגון חטאות ואשמות וודאים - שחייבים. 47) כיוון שחייבי אשמות תלויין, שעבר עליהם יום הכיפורים, פטורים מקרבן. 48) שנסתפק אם עבר בשוגג על אחת מחייבי כריתות. 49) קודם שתחשך (ראה שבת לד. ופרק ה מהלכות שבת הלכה ג). כשאחר מעשה העבירה יש עוד שהות מן היום. אבל אם חטא סמוך לשקיעת החמה שאין עוד שהות מן היום, אין יום הכיפורים מכפר (שבועות יג:). 50) ואין צריך ליום שלם, אלא כל שעה ושעה שלו מכפרת.

י. אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים וְלֹא הַחַטָּאת וְלֹא הָאָשָׁם מְכַפְּרִין אֶלָּא עַל הַשְּׁבִים[51] הַמַּאֲמִינִים בְּכַפָּרָתָן; אֲבָל הַמְבַעֵט בָּהֶן - אֵינָן מְכַפְּרִין בּוֹ. כֵּיצַד? הָיָה מְבַעֵט וְהֵבִיא חַטָּאתוֹ אוֹ אֲשָׁמוֹ וְהוּא אוֹמֵר אוֹ מְחַשֵּׁב בְּלִבּוֹ שֶׁאֵין אֵלּוּ מְכַפְּרִין, אַף עַל פִּי שֶׁקָּרְבוּ כְּמִצְוָתָן - לֹא נִתְכַּפֵּר לוֹ, וּכְשֶׁיַּחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה מִבְּעִיטָתוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ[52]. וְכֵן הַמְבַעֵט בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[53] - אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר עָלָיו. לְפִיכָךְ, אִם נִתְחַיֵּב בְּאָשָׁם תָּלוּי וְעָבַר עָלָיו יוֹם הַכִּפּוּרִים וְהוּא מְבַעֵט בּוֹ - הֲרֵי זֶה לֹא נִתְכַּפֵּר לוֹ, וּכְשֶׁיַּחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים חַיָּב לְהָבִיא כָּל אָשָׁם תָּלוּי שֶׁהָיָה חַיָּב בּוֹ[54].

51) שגמרו לשוב אל ה' מדרכם הרעה. [וראה שם הלכה ב שעל מצוות קלות, כגון לא תעשה ועשה שאין בהן כרת, שעיר המשתלח מכפר בלי תשובה]. 52) שהרי לא נתכפר בקרבן שבעט בו. 53) שאמר או חשב בליבו, שאין יום הכיפורים, מכפר. 54) כיוון שיום הכיפורים לא כיפר עליו.

יא. כָּל אֲשָׁמוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה מְעַכְּבִין אֶת הַכַּפָּרָה[55], חוּץ מֵאֲשַׁם נָזִיר[56]. סְפֵק נָזִיר[57] וּסְפֵק מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה[58] וּסְפֵק סוֹטָה[59] - כֻּלָּם מְבִיאִין קָרְבְּנוֹתֵיהֶן אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים[60].

55) כלומר, כל חייבי אשמות שבתורה אינם מתכפרים עד שיביאו את קרבנם [ובריתא היא בנזיר יח: "לפי שמצינו שכל אשמות שבתורה שהן מעכבין"]. 56) הנזיר מביא אשם אם נטמא, ואין האשם הזה מעכב את כפרתו, אלא מיד לאחר שמביא את חטאתו מתחיל למנות ימי נזירות חדשים (שהאשם הזה אינו אלא לדורון בלבד), ולמדו כן (נזיר יט.) ממה שנאמר (במדבר ו, יב): "והזיר לה' את ימי נזרו והביא כבש בן שנתו לאשם", הרי הקדים הפסוק "והזיר" ל"והביא האשם" ללמד שאף על פי שלא הביא אשמו נתכפר. 57) כריתות כו. כלומר, שמסתפק אם נטמא אם לא (רש"י שם). 58) כגון זב, זבה, יולדת ומצורע. זב שנסתפק אם ראה שתי ראיות או שלוש ראיות, שמביא חטאת העוף הבאה על הספק; וזבה שנסתפקה אם היא זבה גדולה או זבה קטנה, שמביאה חטאת העוף הבאה על הספק, ואף ספק יולדת חייבת חטאת העוף מספק. 59) כלומר, סתם סוטה, שקינא לה בעלה ונסתרה, וספק אם נטמאה אם לא נטמאה, שחייבת להביא מנחת קנאות. 60) כריתות כו. אף שיום הכיפורים מכפר על חטא שאין מכיר בו אלא ה' - אלו צריכים להביא קרבנותיהם אפילו אחר שעבר יום הכיפורים, משום שנאמר ביום הכיפורים (ויקרא טז, טז־כא) "וכיפר על הקודש וגו' לכל חטאתם - והתוודה וכו' לכל חטאתם", ודרש ר' אושעיא (שם) "לכל חטאתם ולא לכל טומאתם". וכל אלו (=ספק נזיר, ספק מחוסרי כפרה וספק סוטה) אין קרבנותיהם אלא לטהרם, או להתירם באכילת קדשים, ולא לכפר על החטא (גמרא שם).

יב. מִי שֶׁהוּא מְחֻיָּב חַטָּאת אוֹ אָשָׁם וַהֲרֵי הוּא יוֹצֵא מִבֵּית דִּין לְהָרֵג[61]: אִם הָיָה זִבְחוֹ זָבוּחַ[62] - מַשְׁהִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּזָּרֵק הַדָּם וְאַחַר כָּךְ יֵהָרֵג; וְאִם עֲדַיִן לֹא נִשְׁחַט הַזֶּבַח - אֵין מַשְׁהִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיַּקְרִיבוּ עָלָיו[63].

61) שחוץ ממה שעבר עבירה בשוגג, עשה גם אחד מהדברים שחייבים עליהם מיתת בית דין. והמדובר בכל עבירות שבתורה חוץ מעבודה זרה וחילול שבת בפרהסיא, שאף אם עבד עבודה־זרה וחילל שבת פעם אחת נעשה מומר ואין מקבלין ממנו קרבן. 62) כלומר, שנגמר דינו אחר שנשחט קרבנו. 63) ברייתא בערכין ז. ומפרש ר' יוסף (שם) שלכך אין משהין אותו עד שישחטו ויזרק הדם - משום שאסור לענות את הדין, אלא משנגמר דינו הורגין אותו מיד, אבל אם זבחו זבוח כבר, שהשהייה היא קצרה, משהין אותו עד שייזרק הדם כדי שיתכפר על החטא.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר דין העושה עבירות הרבה בהעלם אחד, ואם עשה מעשה שחייב עליו משום שמות הרבה אם חייב על כל שם.

א. הָעוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת[2] הַרְבֵּה בְּהֶעְלֵם אַחַת[3] - חַיָּב חַטָּאת עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[4]. אֲפִלּוּ עָשָׂה הָאַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ אֵלּוּ שֶׁמָּנִינוּ[5] בְּהֶעְלֵם אַחַת - חַיָּב אַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת[6]. וְכֵן אִם עָשָׂה מַעֲשֶׂה אֶחָד שֶׁהוּא חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם שְׁמוֹת הַרְבֵּה[7] - חַיָּב עַל כָּל שֵׁם וָשֵׁם[8]. וְהוּא שֶׁהָיוּ הָאִסּוּרִין כֻּלָּן בָּאִין כְּאַחַת[9] אוֹ אִסּוּר מוֹסִיף[10] אוֹ אִסּוּר כּוֹלֵל[11]. כֵּיצַד? הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמַת קָדָשִׁים חוּץ לָעֲזָרָה בְּשַׁבָּת לַעֲבוֹדָה זָרָה - חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת[12]: מִשּׁוּם שׁוֹחֵט קָדָשִׁים בַּחוּץ, וּמִשּׁוּם מְחַלֵּל שַׁבָּת, וּמִשּׁוּם עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה; שֶׁהֲרֵי שְׁלֹשֶׁת הָאִסּוּרִין בָּאִין כְּאַחַת[13]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[14] בְּאוֹמֵר בִּגְמַר זְבִיחָה הוּא עוֹבֵד אוֹתָהּ[15]; אֲבָל אִם לֹא הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ לְכָךְ[16] - מִשֶּׁיִּשְׁחֵט בָּהּ מְעַט לְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה תֵּאָסֵר[17], וְאֵינוֹ חַיָּב מִשּׁוּם שְׁחוּטֵי חוּץ עַד שֶׁיִּשְׁחוֹט שְׁנַיִם[18] אוֹ רֹב שְׁנַיִם[19], וְנִמְצָא כְּשֶׁגָּמַר הַשְּׁחִיטָה שָׁחַט בְּהֵמָה הָאֲסוּרָה לְקָרְבָּן,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עָלֶיהָ מִשּׁוּם שׁוֹחֵט בַּחוּץ[20], כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[21]. הָיְתָה[22] חַטָּאת הָעוֹף[23], וְהָיָה חֲצִי קָנֶה שֶׁלָּהּ פָּגוּם[24], וְהוֹסִיף בּוֹ[25] כָּל שֶׁהוּא[26] בַּשַּׁבָּת לְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה - חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת[27], שֶׁהֲרֵי שְׁלֹשֶׁת הָאִסּוּרִין בָּאִים כְּאַחַת[28]. וְכֵן הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה[29] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - חַיָּב שְׁתֵּי חַטָּאוֹת[30], מִפְּנֵי שֶׁשְּׁנֵי הָאִסּוּרִין בָּאִין כְּאַחַת[31]. הַבָּא עַל אֵשֶׁת אָחִיו הַקַּיָּם[32] כְּשֶׁהִיא נִדָּה - מֵבִיא שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת[33]: מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ, וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אָח, וְהֵן שְׁנֵי אִסּוּרִין הַבָּאִין כְּאַחַת, וּמִשּׁוּם נִדָּה, שֶׁהוּא אִסּוּר מוֹסִיף[34]; שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁנִּתּוֹסֵף בָּהּ אִסּוּר זֶה לְבַעְלָהּ - נוֹסַף לִיבָמָה[35]. וְכֵן כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הַבָּא עַל אָבִיו - חַיָּב שְׁתַּיִם[36]: אַחַת מִשּׁוּם עֶרְוַת אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה, וּמִשּׁוּם וְאֶת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב. וְכֵן הַבָּא עַל אֲחִי אָבִיו - חַיָּב שְׁתַּיִם[37], שֶׁנֶּאֱמַר: עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה[38]. הַבָּא עַל הַזָּכוּר וְהֵבִיא זְכוּר עָלָיו[39] בְּהֶעְלֵם אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שְׁנֵי גּוּפִין[40] - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[41]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב - הַשּׁוֹכֵב וְהַנִּשְׁכָּב שֵׁם אֶחָד[42] הוּא. וְכֵן הַבָּא עַל הַבְּהֵמָה וְהֵבִיא בְּהֵמָה עָלָיו[43] בְּהֶעְלֵם אַחַת - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[44]. עָשׂוּ הַשּׁוֹכֵב וְהַנִּשְׁכָּב בִּבְהֵמָה וּזְכוּר כִּבְעִילָה אַחַת.

2) שהעושה אותן בשוגג, חייב עליהן חטאת. 3) כן בכתב־יד תימן. ובדפוס רומי כאן ולהלן בסמוך, ובדפוסים חדשים, בטעות: "אחת". ורוצה לומר, אפילו בהעלם אחד (וכל־שכן אם עשה בכמה העלמות). והיינו, שנעלמו ממנו כל האיסורים האלו, וחשב שהם מותרים, ורק אחר שעשה כל אותן העבירות, נודע לו שהם אסורים. 4) דברי ר' יוחנן בכריתות ב: ולמד זאת ממה שכתבה התורה בבא על אחותו חיוב כרת באופן מיוחד בפרשת קדושים (ויקרא כ, יז), אף כי אחותו נכללה בין שאר עריות החייבים כרת (שם יח, כט), וזה בא ללמד, שכשם שאחותו חייב עליה אפילו אם עשאה ביחד עם עבירות אחרות, כמו כן כל יתר העריות כולן - חייב הוא על כל אחת ואחת מהן. ורבי יצחק וכן רבנן (כריתות שם) למדו זאת ממה שנאמר (שם יט): "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה", ולא נאמר "ואל נדה בטומאתה לא תקרב" - ללמדך שהוא חייב על כל אשה ואשה, אפילו בהעלם אחד. 5) למעלה פ"א הלכה ד. 6) ארבעים ושלש לאו דוקא, שהרי באשה לא שייך "השוכב עם זכר", ו"הבא על אביו", ו"הבא על אחי אביו" ו"שוכב עם בהמה". ובגבר לא שייך "האשה שמביאה עליה את הבהמה" (לחם־משנה). 7) כלומר, משום מקראות רבים = אזהרות הרבה. 8) משנה בכריתות יג: וראה בפ"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה יב. 9) שאם לא כן "אין איסור חל איסור" (פי"ז מהלכות איסורי ביאה הלכה ח). 10) כשבא על אשת אחיו הקיים, כשהיא נדה, כמבואר להלן. וראה בהלכות איסורי ביאה שם. 11) כאן לא נתן לנו רבינו דוגמא מ"איסור כולל". אבל כבר פירשה בפרק יד מהלכות מאכלות אסורות הלכות יח־יט, והדגימה באחד שאכל חלב ביום הכיפורים, שכיון שאיסור יוכ"פ חל גם על דברים המותרים, חל הוא גם על חלב, ובניגוד ל"איסור מוסיף" שלמעלה, שחל איסור נוסף על האיסור גופו, ואנו אומרים: מתוך שהגרושה אסורה לכהן הדיוט, אסורה היא גם לכהן גדול, אע"פ שבלא זה היא אסורה עליו - כאן ב"איסור כולל" לא נוסף איסור על האיסור גופו, אלא אנו אומרים: מתוך שאסור הוא לאכול ביום הכיפורים דברים המותרים, נאסר הוא גם בחלב. 12) ברייתא בחולין מ. 13) שהרי כל האיסורים הללו אינם על ה"חפצא", אלא על ה"גברא" ומוזהר על כולם כאחד - בשעת שחיטה. 14) שהוא חייב שלש חטאות. 15) לעבודה־זרה, גמרא שם: 16) שיעבוד אותה בגמר זביחה, אלא עובד אותה מיד עם התחלת השחיטה. 17) דברי עולא שם. כי במעשה כל שהוא בבהמה לשם ע"ז נאסרה הבהמה (פ"ח מהלכות ע"ז הלכה א). ואף־על־פי שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו (ראה שם), וקדשים שלו אף הם ממון גבוה - כיון שהוא מתכפר בהם הם נחשבים שלו והוא יכול לאוסרם (גמרא שם, וראה גם רש"י - לח"מ). ולפי מה שכתב רבינו בפ"ב מהלכות שחיטה הלכה כא, שמה שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו הוא משום שאין כוונתו אלא לצערו, אין צריך לטעם הנ"ל, לאסור את הקדשים, שהרי בקדשים לא שייך לומר שהוא מתכוון לצערו (מרכבת המשנה בהלכות ע"ז שם). 18) שני הסימנים = הקנה והווושט. 19) רוב שני הסימנים. ראה משנה חולין כז. "שחט רוב שנים בבהמה, שחיטתו כשרה". וראה שם מ. שאינו חייב משום שחוטי חוץ אם לא שחט אלא סימן אחד. 20) דברי הגמרא שם, שהוא כמחתך בעפר. 21) בפי"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו ואילך, שאינו חייב על שחיטת קדשים בחוץ אלא על הראויים ליקרב על המזבח. 22) זו ששחט בחוץ, בשבת לע"ז. 23) שהעוף מותר בשחיטת רוב סימן אחד (חולין כז.) ואף־על־פי שהכשירו בפנים (=בעזרה) במליקה - לענין "שחוטי חוץ", אינו חייב אלא אם שחטו (זבחים קיא: במשנה). 24) חתוך. 25) שחט אותה. 26) וע"י הכל־שהו נגמרת השחיטה בעוף, ואם היה העוף חולין, מותר הוא באכילה (פ"א מהלכות שחיטה הלכה יא). 27) חולין מ: 28) שבשחיטת הכל־שהו עובר הוא על שחוטי חוץ, על שחיטה לע"ז והוא מחלל את השבת. 29) בשוגג. 30) גם משום שבת וגם משום יוהכ"פ. והיא מחלוקת בברייתא חולין קא: ודין זה הביא רבינו גם להלן פ"ו הלכה ו. 31) בברייתא שם למדו ממה שנאמר (ויקרא כג, ג־כז) "שבת היא", "יום הכיפורים הוא", לחייב על שניהם. אבל לפי מה שפסק רבינו, שאיסור חל על איסור בבת אחת, אין צורך ללימוד זה, ועיין רש"י שם ד"ה שלח. 32) החי, ואם כן היא גם אשת אח וגם אשת איש. 33) משנה ביבמות לג: 34) שהרי היא נאסרת גם על בעלה בזמן נדתה. 35) לאחיו של בעלה, זה שבא עליה באיסור. 36) סנהדרין נד. 37) שם. 38) וגם משום "ואת זכר לא תשכב". 39) כלומר, אותו הזכור שלפני זה בא הוא עליו,

אבל אם הביא עליו זכר אחר חייב שתים, ראה להלן פ"ה הלכה ג. 40) ראה להלן שם, כי גופין מחלקין לחייבו שתים. 41) מחלוקת בין ר' ישמעאל ור"ע בכריתות ג., ופסק כר"ע (כסף־משנה). 42) שר"ע דורש שם "לא תשכב", קרי ביה גם "לא תשכיב", ונחשב כאילו בא הוא פעמיים על הזכר הזה בהעלם אחד. 43) אותה הבהמה שבא עליו לפני זה. ראה להלן פ"ה שם. 44) כריתות שם. ולדברי אביי, גם ר' ישמעאל שמחייב שתים אצל הבא על הזכור והביא זכר עליו, מחייב רק אחת אצל הבא על הבהמה והביא בהמה עליו, וראה להלן שם.

ב. יֵשׁ בּוֹעֵל[45] בְּעִילָה אַחַת[46] וְחַיָּב עָלֶיהָ שְׁמוֹנֶה חַטָּאוֹת[47]. כֵּיצַד? יַעֲקֹב[48] שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת מִזִּלְפָּה[49] וּשְׁמָהּ תִּמְנַע, נָשָׂא לָבָן[50] תִּמְנַע[51] וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בַּת וּשְׁמָהּ סֶרַח, וְאֵין לְלָבָן בַּת[52] אֶלָּא רָחֵל לְבַדָּהּ[53], נִמְצָאת סֶרַח בַּת בַּת יַעֲקֹב[54] וַאֲחוֹת אִשְׁתּוֹ[55] מֵאָבִיהָ[56] הֵן שְׁנֵי אִסּוּרִין הַבָּאִין כְּאַחַת[57]. נִשֵּׂאת סֶרַח לִרְאוּבֵן[58] וְנֶאֶסְרָה[59] עַל שְׁאָר בְּנֵי יַעֲקֹב[60], נוֹסַף בָּהּ[61] אִסּוּר לְיַעֲקֹב וַהֲרֵי הִיא כַּלָּתוֹ[62]. מֵת רְאוּבֵן אוֹ גֵרַשׁ וְנִשֵּׂאת סֶרַח זוֹ לַאֲחִי יַעֲקֹב מֵאִמּוֹ[63] - מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֶסְרָה עַל שְׁאָר אֲחֵי יַעֲקֹב[64], נוֹסַף לְיַעֲקֹב בָּהּ[65] אִסּוּר אֵשֶׁת אָחִיו[66]. מֵת אוֹ גֵרַשׁ[67] וְנִשֵּׂאת סֶרַח זוֹ לְיִשְׂמָעֵאל[68] - מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֶסְרָה עַל שְׁאָר אֲחֵי יִשְׂמָעֵאל[69], נוֹסַף לְיַעֲקֹב בָּהּ[70] אִסּוּר אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו. מֵת יִשְׂמָעֵאל וְנָפְלָה לְיִבּוּם לִפְנֵי יִצְחָק[71], וְעָבַר יִצְחָק וְיִבְּמָהּ אַף עַל פִּי שֶׁהִיא שְׁנִיָּה לוֹ[72] - מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֶסְרָה עַל שְׁאָר אֶחָיו[73], נוֹסַף בָּהּ אִסּוּר לְיַעֲקֹב מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָבִיו וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁשְּׁנֵי הָאִסּוּרִין בָּאִין כְּאַחַת[74]. אִם שָׁגַג יַעֲקֹב וּבָא עַל סֶרַח זוֹ כְּשֶׁהִיא נִדָּה[75] בְּחַיֵּי יִצְחָק בַּעְלָהּ[76] וּבְחַיֵּי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב[77] - הֲרֵי זֶה חַיָּב עָלֶיהָ שְׁמוֹנֶה חַטָּאוֹת: מִשּׁוּם בַּת בִּתּוֹ[78], וּמִשּׁוּם אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ[79], וּמִשּׁוּם כַּלָּתוֹ[80], וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו[81], וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו[82], וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אָבִיו, וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ, וּמִשּׁוּם נִדָּה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

45) בשוגג. ומקור הלכה זו בכריתות יד: במשנה ובגמרא. 46) אסורה. 47) משום שמונה שמות. משנה שם. 48) שהוא בעלה של רחל, בתו של לבן. 49) שהיא אשתו השניה, ואינה בתו של לבן. 50) שהוא חותנו של יעקב. 51) שהיא מותרת לו, שהרי זלפה אינה קרובתו. 52) אחרת חוץ מסרח. 53) שעדיין אין על יעקב שום איסור "אחות אשתו", וכשנולדה סרח חלים על יעקב שני האיסורים: "בת בתו" ו"אחות אשתו" בבת אחת, ואילו היתה ללבן עוד בת, לא היתה סרח נאסרת משום בת בתו, כיון שיעקב כבר נאסר באיסור "אחות אשתו" באחותה של רחל, אין איסור "בת בתו" חל עליו, אף כי לגבי סרח באים שני האיסורים כאחד (מרכבת המשנה, וראה לחם־משנה). 54) נכדתו, שהיא בת תמנע, שהיא בתו של יעקב. 55) רחל. 56) לבן. ולא מאמה. 57) שמיד עם לידתה של סרח, חלים על יעקב שני האיסורים כאחד, וכבר אמרנו למעלה, שבבת אחת חל איסור על איסור. 58) בן יעקב, שהיא בת אחותו, ומותרת לו. 59) בנישואין אלו. 60) משום "אשת אחיו". 61) בנישואין אלו. 62) שמתוך שנאסרה על בני יעקב, נאסרה גם על יעקב עצמו, שהרי באיסור מוסיף - חל איסור על איסור, כנ"ל. 63) נקט אחי יעקב מאמו, משום דלהלן, שנשאת לישמעאל ונפלה לייבום לפני יצחק, שאם היתה נשואה לפני זה לאחי יעקב מאביו, הרי היא כלתו של יצחק, ואינה נופלת לפניו לייבום, כמפורש בפ"ו מהלכות יבום וחליצה שערוה פטורה מן החליצה ומן היבום (כסף־משנה), ואפילו אם עבר ויבמה אינה "אשת אב", שהרי אין קידושין תופסין בכלתו. ועוד, שהרי היא אסורה עליהם משום אשת אח, ולא חל עליהם שום איסור אחר. לכן כתב שנישאה לאחי יעקב מאמו, ואם כן אינה אסורה לא על יצחק ולא על אחי יעקב מאביו. 64) משום אשת אח. 65) בנישואין אלו, על האיסורים הקודמים. 66) שאיסור חל על איסור באיסור מוסיף. 67) בעלה, שהוא אח של יעקב. 68) דוד יעקב, שהוא אחי יצחק אביו. 69) באיסור אשת אח. 70) בנישואין אלו. 71) שהוא אביו של יעקב. שמן התורה יש חיוב על יצחק לייבמה, ורק מדרבנן אסרו לייבם בת נכדתו, משום איסור שניות, ראה יבמות כא. כי בת נכדתו היא איסור שניות מדרבנן (פ"א מהלכות אישות הלכה ו, אות יא). ובמשנה שם כ. "איסור מצוה = שניות מדברי סופרים, חולצת ולא מתייבמת". 72) ותופסין קידושין באיסור דרבנן. 73) של יעקב מאביו, משום אשת אב. 74) וחלים שניהם בבת אחת על האיסורים הקודמים, ששניהם מוסיפים עליהם, ובאיסור מוסיף אמרינן איסור חל על איסור. 75) ומתוך שנאסרה על בעלה יצחק, נאסרה גם על יעקב, כמבואר למעלה הלכה א. 76) אבל לאחר מיתתו, אינו חייב משום אשת איש. 77) שהיא אחות סרח, אבל לאחר מותה של רחל אינו חייב משום איסור אחות אשתו, שאיסור אחות אשתו אינו אלא בחיי אשתו (ויקרא יח, יח). 78) סרח בת תמנע בת יעקב. 79) שהיא בתו של לבן, והיא אחות רחל אשת יעקב. 80) אשת בנו ראובן, שאסורה עליו גם לאחר מות בנו או לאחר שגירשה (פ"ב מהלכות איסורי ביאה הלכה א). 81) שהרי נישאה לאחיו מאמו, ועיין שם הלכה ב. 82) שהרי נישאה לישמעאל.

ג. כָּל אֵלּוּ שֶׁתֵּאָסֵר זוֹ הָעֲרָוָה עֲלֵיהֶן בְּאִסּוּר מוֹסִיף, צָרִיךְ שֶׁיִּהוּ הָאֲנָשִׁים הָאֲחֵרִים מְצוּוִּין בָּעוֹלָם[83] כְּדֵי שֶׁתֵּאָסֵר עֲלֵיהֶן, וּמִתּוֹךְ שֶׁתֵּאָסֵר עֲלֵיהֶן יִתּוֹסֵף אִסּוּר אַחֵר לָזֶה; אֲבָל אִם אֵינָן מְצוּוִּין - אֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְאִלּוּ הָיָה לָזֶה בָּנִים אוֹ אַחִים הָיְתָה נֶאֱסֶרֶת עֲלֵיהֶן - יִתּוֹסֵף אִסּוּר לַזָּקֵן[84], שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם עַתָּה לֹא בֵּן וְלֹא אָח. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.

83) כך נלמד מהגמרא בכריתות שם, שאמרו "מודה ר' יוסי באיסור מוסיף, מאי איסור מוסיף איכא הכא? דאיכא ברא לסבא, מיגו דאיתוסף איסורא לגבי בריה, איתוסף איסורא לגבי דידיה". הרי שדווקא אם יש לו לאביו בן, הרי זה

איסור מוסיף (כסף־משנה). 84) לזה שהיא אסורה עליו מקודם באיסור אחר.

ד. מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי שָׁלֹשׁ נָשִׁים, וּבָא עַל אִמָּהּ שֶׁל אַחַת מֵהֶן, שֶׁהִיא אֵם אִמָּהּ שֶׁל שְׁנִיָּה, שֶׁהִיא אֵם אָבִיהָ שֶׁל שְׁלִישִׁית[85], אַף עַל פִּי שֶׁזְּקֵנָה זוֹ הִיא חֲמוֹתוֹ וְאֵם חֲמוֹתוֹ וְאֵם חָמִיו וּשְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת הֵן[86] וְאִסּוּר בַּת־ אַחַת הִיא[87] - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[88]. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּאִשָּׁה וּבִתָּהּ: וּבַת בְּנָהּ וּבַת בִּתָּהּ שַׁאֲרָה הֵנָּה זִמָּה הִיא - הַכָּתוּב עָשָׂה שְׁלֹשָׁה גּוּפִין כְּגוּף אֶחָד[89], לְפִיכָךְ יֵחָשְׁבוּ הַשְּׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת כְּשֵׁם אֶחָד[90].

85) כגון שנשא את לאה ונשא גם את בתה של רחל אחותה של לאה, וגם את בת בנו של לבן, שהוא אחיהן של לאה ורחל, ושגג ובא על אשת לבן (אחר מותו) שהיא אמם של לאה ורחל אחיהן. 86) ג' איסורים הם. 87) כגון שקידש את שלשתן בבת אחת על־ידי שליח. 88) משנה בכריתות יד: "ר' יוחנן בן נורי אומר, הבא על חמותו, חייב עליה משום חמותו ואם חמותו ואם חמיו. אמרו לו, שלשתן שם אחד הן". 89) כלומר, התחיל בשלש נשים, וסיים בלשון יחיד "זימה היא", להורות כי לפעמים אינו חייב על שלש אלו אלא חטאת אחת, כגון שבא על אשה אחת שישנם עליה שלשה לאווין אלו (שם טו. דברי ר' אבהו בשם ר' יוחנן). 90) וזהו מה שאמרו (שם) במשנה "אמרו לו, שלשתן שם אחד הן".

ה. אֲבָל הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ, שֶׁהִיא אֲחוֹת אָבִיו וְהִיא אֲחוֹת אִמּוֹ - חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת[91]; שֶׁנֶּאֱמַר: עֶרְוַת אֲחוֹתוֹ גִּלָּה - חַיָּב עַל אֲחוֹתוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲחוֹת אִמּוֹ וַאֲחוֹת אָבִיו[92]. וְהֵיאַךְ תִּהְיֶה זֹאת? כְּגוֹן שֶׁבָּא עַל אִמּוֹ וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה שְׁתֵּי בָּנוֹת, וּבָעַל אַחַת מִבְּנוֹתָיו וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן; כְּשֶׁיָּבוֹא הַמַּמְזֵר הַזֶּה עַל הַבַּת הַשֵּׁנִית, שֶׁהִיא אֲחוֹת אִמּוֹ הַמַּמְזֶרֶת, שֶׁהִיא אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו, שֶׁהִיא אֲחוֹת אָבִיו מֵאִמּוֹ - חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[93].

91) משנה וגמרא שם טו. 92) שהענין הזה של "ערות אחותו גילה" נכפל בפסוק (שם) כדי להורות שהוא חייב על כל שם ושם. 93) אם עשה מעשה אחד שחייב עליו משום שמות הרבה, שחייב על כל שם ושם, ראה למעלה הלכה א.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר דין הבא על ערוה אחת בביאות הרבה בהעלם אחד או על עריות הרבה.

א. הַבָּא עַל עֶרְוָה[2] בִּיאוֹת הַרְבֵּה[3] בְּהֶעְלֵם אַחַת[4], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בֵּין בְּעִילָה וּבְעִילָה יָמִים הַרְבֵּה[5], הוֹאִיל וְלֹא נוֹדַע לוֹ בֵּינְתַּיִם[6] וַהֲרֵי הִיא גּוּף אֶחָד[7] - הֲרֵי הַכֹּל שְׁגָגָה אַחַת וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[8].

2) אחת הנשים האסורות עליו באיסור עריות המנויות בפרשת אחרי מות, ופורטו למעלה (פ"א ה"ד). 3) בא עליה וחזר ובא עליה על אותה הערוה עצמה כמה פעמים. 4) כן הוא "אחד", בכת"י תימן ובדפוס רומי (וכן צריך להיות להלן בכל הפרק). והיינו שנעלם ממנו כל הזמן כי אשה זו אסורה עליו. 5) להלן פ"ז ה"ב לענין שבת (אם ידע עיקר דין שבת, ושכח בכמה שבתות, שהם שבת בהעלם אחת) ולהלן ה"ה לענין נדה (אם שגג ובא על נדה אחת כמה פעמים בזמנים שונים של נדות, כגון שבא עליה וטהרה מנדתה וטבלה, וחזרה וראתה ובא עליה פעם שניה באותה שגגה עצמה, בהעלם אחד) כתב רבינו כי ימים מחלקים את השגגה האחת לחייבו כמה חטאות. והיינו מפני שיש ימי היתר בין פעולה אחת של איסור לבין פעולה שניה, אבל כאן שאין ימי היתר מפסיקים בין ביאה לביאה — הכל שגגה אחת, וראה להלן פ"ו ה"א, ובכריתות יז, א. 6) בין ביאה אחת לשניה, וכל הבעילות האסורות נעשו בהעלם אחד. 7) וראה להלן ה"ג, כי גופים מחלקים את ההעלמה האחת לחייבו בכמה חטאות. 8) כריתות טו, א. מחלוקת רבי אליעזר וחכמים, ופסק רבינו כחכמים. 9) קרבן חטאת. 10) כלומר, הידיעות שבין בעילה אחת לשניה מחלקות השגגות, שלא יחשבו כשגגה אחת, וחייב על כל ידיעה וידיעה. ראה להלן פ"ו ה"א וה"ט, ומקור דבר זה בשבת עא, ב - ובכריתות יז, ב - במשנה: "אם אכל חלב וחלב וכו' אם היתה ידיעה בינתיים וכו' מביא חטאת על כל אחת ואחת וכו'".

ב. הַבָּא עַל הָעֶרְוָה בִּיאוֹת הַרְבֵּה בְּהֶעְלֵם אַחַת, וְזוֹ הַנִּבְעֶלֶת הָיְתָה לָהּ יְדִיעָה בֵּין כָּל בִּיאָה וּבִיאָה[11], שֶׁנִּמְצְאוּ הַבִּיאוֹת אֶצְלָהּ בְּהַעְלָמוֹת הַרְבֵּה - הוּא מֵבִיא חַטָּאת אַחַת, וְהִיא מְבִיאָה חַטָּאת עַל כָּל בִּיאָה וּבִיאָה[12]. הוּא הָיוּ לוֹ יְדִיעוֹת בֵּינְתַּיִם[13], וְהִיא בְּהֶעְלֵם אַחַת - הוּא מֵבִיא חַטָּאוֹת הַרְבֵּה[14], וְהִיא מְבִיאָה חַטָּאת אַחַת[15].

11) כגון שבשעת ביאה נעלם ממנה שזה אסור, ואחר הביאה נודע לה, ושוב שכחה, ושוב נודע לה, וחזר הדבר כמה וכמה פעמים, ולו לא נודע עד לאחר כל הביאות. 12) תוספתא, כריתות פ"א (הובאה בכריתות, שם). 13) שנודע לו בין ביאה לביאה כי בעל באיסור, ובשעת הביאות שכח שדבר זה אסור. 14) על כל ביאה וביאה. 15) תוספתא, שם.

ג. הַבָּא עַל עֲרָיוֹת הַרְבֵּה[16] בְּהֶעְלֵם אַחַת[17], אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּן מִשֵּׁם אֶחָד[18], הוֹאִיל וְהֵן גּוּפִים מְחֻלָּקִים[19] - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[20]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁבָּעַל חָמֵשׁ נָשִׁיו נִדּוֹת אוֹ שֶׁבָּא עַל חָמֵשׁ אַחְיוֹתָיו אוֹ עַל חָמֵשׁ בְּנוֹתָיו אֲבָל אִם שָׁגַג בָּהּ וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ, וְחָזַר וְשָׁגַג בָּהּ עַצְמָהּ וּבְעָלָהּ וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ, וְחָזַר וְשָׁגַג בָּהּ עַצְמָהּ וּבְעָלָהּ - חַיָּב עַל כָּל בְּעִילָה וּבְעִילָה[9]; שֶׁהַיְּדִיעוֹת מְחַלְּקוֹת הַשְּׁגָגוֹת[10].

בְּהֶעְלֵם אַחַת - חַיָּב עַל כָּל גּוּף וָגוּף. מִכָּאן[21] אַתָּה לָמֵד, שֶׁזֶּה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים[22]: הַבָּא עַל הַזְּכוּר וְהֵבִיא זְכוּר עָלָיו בְּהֶעְלֵם אַחַת - חַיָּב חַטָּאת אַחַת[23], בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה אוֹתוֹ הַזְּכוּר עַצְמוֹ[24]; אֲבָל אִם הָיָה זְכוּר אַחֵר, בֵּין שֶׁבָּא עַל שְׁנֵיהֶם[25] בֵּין שֶׁבָּא עַל זֶה[26] וְהֵבִיא זֶה עָלָיו[27] - חַיָּב עַל כָּל גּוּף וָגוּף[28]. וְהוּא הַדִּין בְּבָא עַל הַבְּהֵמָה וְהֵבִיא בְּהֵמָה עָלָיו[29].

16) בא בשוגג על כמה נשים האסורות עליו. 17) שנעלם ממנו שדבר זה אסור במשך כל זמן הביאות האלו, ולא נודע לו בין ביאה לביאה. 18) כלומר, משום איסור אחד. 19) מכיון שהביאות הללו לא היו בגוף אחד אלא בכמה גופים. 20) על כל גוף וגוף חייב קרבן חטאת מיוחד, משנה כריתות טו, א: "הבא על חמש נשיו נדות בהעלם אחת, שהוא חייב על כל אחת ואחת", ובגמרא שם, נאמר הטעם: "הואיל והן גופים מוחלקים". וכ"ש אם היו הנשים הללו אסורות כל אחת משום איסור אחר, שהרי אפילו במעשה אחד אם יש בו כמה שמות, חייב כמה חטאות על כל שם ושם, ראה למעלה פ"ד ה"א. 21) שאנו מחלקים באיסור אחד בין כמה גופים, שחייב כמה חטאות, לבין גוף אחד שחייב חטאת אחת על כמה ביאות, ראה למעלה ה"א. 22) כריתות ג, א. וסנהדרין נד, ב. דברי רבי עקיבא. 23) ראה למעלה פ"ד ה"א. 24) כלומר, הזכר שבא עליו מקודם, אותו הזכר עצמו הביא אחר־כך עליו. 25) שני זכרים. 26) על זכר אחד. 27) זכר אחר. 28) כן הוא ב'ירושלמי' סנהדרין פ"ז ה"ט, ובבלי כריתות שם, אבל מהבבלי סנהדרין שם נשמע לכאורה לרבי ישמעאל כי אף בשני גופים חייב אחת, וראה ב'אור שמח' כאן, וב'מעשה רוקח' פ"ד ה"א, מה שכתבו בזה. 29) שמה שאנו אומרים כי הבא על בהמה והביא בהמה עליו בהעלם אחד שאינו חייב אלא חטאת אחת (ראה למעלה פ"ד שם), שאין זה אלא אותה הבהמה שבא עליה לפני זה, אותה הבהמה עצמה הביא עליו לאחר מכן, אבל בבהמה אחרת – חייב שתי חטאות, משום שהם שני גופים.

ד. הָאִשָּׁה שֶׁהֵבִיאָה עָלֶיהָ בְּהֵמוֹת הַרְבֵּה בְּהֶעְלֵם אַחַת - חַיֶּבֶת חַטָּאת עַל כָּל בְּהֵמָה וּבְהֵמָה[30], שֶׁהֲרֵי גּוּפִין מֻחְלָקִין; וַהֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁנִּבְעֲלָה לַאֲנָשִׁים הַרְבֵּה בְּהֶעְלֵם אֶחָד, שֶׁהִיא חַיֶּבֶת חַטָּאת עַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ[31].

30) נלמד ממה שכתב קודם ה"ג (כסף־משנה), ואף אם הביאה את הבהמה הזאת עליה כמה פעמים, אינה חייב על בהמה אחת כי־אם חטאת אחת, ועל עוד אחרת חטאת שניה. 31) ראה להלן ה"ה.

ה. הָאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם, וְשָׁמְעָה[32] שֶׁמֵּת אוֹ שֶׁבָּאוּ עֵדִים שֶׁמֵּת, וְנִשֵּׂאת, בֵּין עַל פִּי עַצְמָהּ[33] בֵּין עַל פִּי בֵּית דִּין[34], וְנוֹדַע שֶׁבַּעְלָהּ קַיָּם - חַיֶּבֶת קָרְבָּן[35] אֶחָד[36]. וְאִם נִשֵּׂאת לַאֲנָשִׁים הַרְבֵּה[37] אוֹ שֶׁזִּנְּתָה עִם אֲנָשִׁים הַרְבֵּה[38] - חַיֶּבֶת חַטָּאת עַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן גּוּפִים מֻחְלָקִין, וְאַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל בִּשְׁגָגָה[39] אַחַת. הַבָּא עַל הַנִּדָּה בִּשְׁגָגָה, וְטָהֲרָה מִנִּדָּתָהּ וְטָבְלָה, וְחָזְרָה וְרָאָתָה נִדָּה, וּבָא עָלֶיהָ פַּעַם שְׁנִיָּה בְּאוֹתָהּ שְׁגָגָה עַצְמָהּ[40] - חַיָּב עַל כָּל פַּעַם וָפַעַם[41], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם אַחַת[42] וְהוּא גּוּף אֶחָד[43]; שֶׁזְּמַן נִדּוּת זֶה חוּץ מִזְּמַן נִדּוּת הַשֵּׁנִית[44], וַהֲרֵי הֵן כִּשְׁתֵּי נָשִׁים נִדּוֹת[45].

32) מעד אחד, או מעבד ושפחה וגוי המסיח לפי תומו, ואע"פ שאין דבר שבערוה פחות משנים – הקילו רבנן בדבר זה להאמין לכל אלו, משום שדבר העשוי להתגלות הוא ואינם חשודים לשקר בו, ועוד שלא תשארנה בנות ישראל עגונות (פי"ב מהל' גירושין הט"ו, ופי"ג הכ"ט). 33) זה מוסב על "באו עדים שמת ונישאת", שאפשר לה להנשא אפילו בלא הוראת בית־דין (ראה רש"י יבמות פז: ד"ה ניסת שלא ברשות ב"ד). 34) זה מוסב על "שמעה שמת", וכגון שהעיד לפניהם עד אחד או עבד ושפחה וגוי המסיח לפי תומו, שכל ההיתר הוא על־פי בית־דין. 35) משנה, יבמות פז, ב: "האשה שהלך בעלה למדינת הים, ובאו ואמרו לה מת בעלך וכו', ניסת שלא ע"פ ב"ד, תצא וחייבת בקרבן". ומה שאמרו שם במשנה: "ניסת על־פי בית־דין תצא ופטורה מן הקרבן" – נדחה מן ההלכה, שכן אמרו זעירי ורבא (שם צב.) שאין זו הוראה כלל, אלא טעות היא, וראה להלן פי"ד ה"ג, ובמה שכתבנו שם. 36) מחלוקת רבי אליעזר וחכמים (שם צב. לענין הורוה בית־דין להנשא והלכה וקלקלה, כגון אלמנה לכהן גדול וכו', והוא־הדין, לפי ההלכה, בנישאת על־פי בית־דין שחייבת בקרבן) ופסק כחכמים, שחייבת קרבן אחד על כל הביאות שבא עליה בעלה השני, הואיל ולא נודע לה בינתיים שבעלה הראשון חי, וראה רש"י שם. 37) שם: "מודים חכמים לרבי אליעזר, שאם נשאת לחמשה בני אדם שחייבת קרבן על כל איש ואיש, הואיל והם גופים מוחלקים". 38) משנה, שם פז, ב: "הורוה ב"ד לינשא, והלכה וקלקלה - חייבת בקרבן", ובגמרא שם צב, א - "מאי קלקלה, ר"א אומר זינתה (= כלומר בלי קידושין), ורבי יוחנן אומר אלמנה לכ"ג, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט", אבל זינתה פטורה מן הקרבן, שטוענת לב"ד: אתם עשיתם אותי לפנויה. וכל זה אינו לפי דעת המשנה שנישאת על־פי ב"ד פטורה מן הקרבן, אבל לפי ההלכה שגם נישאת חייבת קרבן, כל־שכן שזינתה, חייבת בקרבן (ועי' 'מאירי' שם פז:). 39) כגון שחשב שהיא טהורה, או ששכח שהנדה אסורה. 40) בהעלם אחד, שלא נודע לו כל הזמן שהיא נדה, וכגון שהיא לא סיפרה לו כל הדבר שהיא נדה וטבלה ושוב פרסה נדה, או שלא נודע לו כל הזמן שהנדה אסורה. 41) חטאת אחת על כל עת נדתה (דברי רבא, כריתות יז.). 42) כלומר, שהוא בעל את הנדה בכל הפעמים בהעלם אחד. 43) כלומר, האיסור הוא גוף אחד, שהרי בעל אותה אשה כמה פעמים ולא בעל כמה נדות, ובהעלם אחד וגוף אחד, היה מן הדין שלא לחייב אלא חטאת אחת בלבד. 44) כלומר, שעת נדתה הראשונה אינו בעת נדתה השניה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וזה כאילו שכח בכמה שבתות שהן שבת ועשה בהן מלאכה בהעלם אחד, שהימים שבין שתי השבתות מחלקים לחייבו בכמה חטאות (ראה להלן פ"ז ה"ב) — כמו כן גם הטבילות שבין עת נדתה האחת לבין עת נדתה השניה, נחשבות כמו הימים שבין השבתות. 45) שהבא עליהן בהעלם אחד, חייב שתי חטאות, ראה למעלה ה"ג וה"א.

ו. הַבָּא עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת וֶסְתָּהּ[46] וְרָאַתָה דָּם בִּשְׁעַת הַתַּשְׁמִישׁ[47] - הֲרֵי אֵלּוּ[48] פְּטוּרִין מִקָּרְבָּן חַטָּאת, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה כְּאָנוּס הוּא וְלֹא שׁוֹגֵג[49]. שֶׁהַשּׁוֹגֵג[50] הָיָה לוֹ לִבְדֹּק וּלְדַקְדֵּק, וְאִלּוּ בָּדַק יָפֶה יָפֶה וְדִקְדֵּק בִּשְׁאֵלוֹת - לֹא הָיָה בָּא לִידֵי שְׁגָגָה, וּלְפִי שֶׁלֹּא טָרַח בִּדְרִישָׁה וּבַחֲקִירָה וְאַחַר כָּךְ יַעֲשֶׂה צָרִיךְ כַּפָּרָה; אֲבָל זֶה - מַה לּוֹ לַעֲשׂוֹת? הֲרֵי טְהוֹרָה הָיְתָה וְשֶׁלֹּא בִּשְׁעַת וֶסְתָּהּ בָּעַל. אֵין זֶה אֶלָּא אֹנֶס. וּלְפִיכָךְ[51], בֵּין שֶׁנִּמְצָא דָּם עַל עֵד שֶׁלָּהּ[52] בֵּין שֶׁנִּמְצָא עַל עֵד שֶׁלּוֹ[53] - פְּטוּרִין[54]. אֲבָל אִם עָבַר וּבָא עָלֶיהָ סָמוּךְ לַוֶּסֶת[55], וְדָמָה שֶׁיִּבְעַל וְיִפְרֹשׁ קֹדֶם שֶׁתִּרְאֶה דָּם, וְרָאַתָה בִּשְׁעַת הַתַּשְׁמִישׁ - חַיָּבִין בְּקָרְבָּן, שֶׁזּוֹ הִיא שְׁגָגָה[56]. לְפִיכָךְ[57], אִם נִמְצָא דָּם עַל עֵד שֶׁלּוֹ[58] - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִים[59] וְחַיָּבִין בְּקָרְבָּן[60]. נִמְצָא[61] עַל עֵד שֶׁלָּהּ: אִם קִנְּחָה עַצְמָהּ מִיָּד כְּשֶׁפֵּרַשׁ הַבַּעַל וְלֹא שָׁהַתָה[62] - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִים וְחַיָּבִין בְּקָרְבָּן[63]; וְאִם שָׁהַתָה[64] כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לְתַחַת הַכַּר אוֹ לְתַחַת הַכֶּסֶת וְתִטֹּל עֵד לִבְדֹּק בּוֹ וְאַחַר כָּךְ קִנְּחָה עַצְמָהּ - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים בְּסָפֵק[65] וּפְטוּרִין מִקָּרְבָּן[66]; וְאִם שָׁהַתָה כְּדֵי שֶׁתֵּרֵד מִן הַמִּטָּה וְתָדִיחַ אֶת פָּנֶיהָ[67] וְאַחַר כָּךְ קִנְּחָה עַצְמָהּ[68] וְנִמְצָא דָּם[69] - בַּעְלָהּ טָהוֹר[70].

46) קביעותה לראות דם. 47) והרי נכשל ובא על נדה. 48) שניהם הבעל ואשתו. 49) שבועות יח, א. 50) שמחויב קרבן. וכגון שבא על אשתו נדה וחשבה שהיא טהורה, ראה למעלה פ"ב ה"ח. 51) כלומר, כיון שזה אונס. 52) המטלית שהיא מקנחת עצמה אחר התשמיש. 53) המטלית שהוא מקנח עצמו אחר התשמיש. כי דרך איש ואשה לבדוק עצמם אחר התשמיש: הוא קינח עצמו במטלית שלו, והיא במטלית שלה (פ"ד מהל' איסורי ביאה הי"ד-טו). וראה להלן בהמשך ההלכה, לענין בא עליה סמוך לוסת, שלפעמים יש הבדל בין אם נמצא הדם על שלה, לבין אם נמצא הדם על שלו. 54) אף כי ודאי בעל נדה, פטורים מטעם הנ"ל שזה אונס גמור, ואין חיוב חטאת אלא על השוגג. 55) שאסור לבוא עליה בעונה הסמוכה לוסתה, שמא תראה דם בשעת תשמיש (הל' איסורי ביאה שם הי"ב, ועיי"ש כמה הוא זמן עונה). 56) כלומר, אין זה מזיד, שהרי לא התכוון לבעול בעת שהיא נדה. וגם אין זה אונס, כי לא היה לו לבעול סמוך לוסת, אלא שוגג הוא, וראה למעלה פ"ב ה"ט בדין אומן. 57) כיון שזהו שוגג, וחייבים חטאת. 58) שהוא קינח בו אחר התשמיש. 59) שבעת ימים, היא משום טומאת נדתה, והוא משום שהבועל נדה כנדה, כמו שנאמר (ויקרא טו, כד) "ותהי נדתה עליו וטמא שבעת ימים". 60) חטאת כל אחד מהם, משנה נדה יד, א. לפי מה שביארו בשבועות יח, א - שמשנה זו עוסקת בבא עליה סמוך לווסתה. ואף־על־פי שקינח זמן רב אחרי התשמיש — כיון שנמצא על שלו, בוודאי ממנה הוא שראתה בשעת תשמיש. ועי' רש"י שם. 61) הדם. 62) כלום, אלא קינחה עצמה מיד סמוך לפרישתו. 63) משנה, שם: "נמצא על שלה אותיום (=תיכף) טמאין וחייבין קרבן", שגם כאן ברור הדבר שראתה דם בשעת התשמיש. 64) מזמן פרישתו של הבעל, ועד שקינחה את עמצה. 65) טומאת שבעה. שיתכן כי הדם בא לאחר התשמיש, ברייתא שם, ב. ומפרש רב חסדא (שם) כי גם במשנה הביאור כך. 66) מן החטאת (שם). ומשום שאין חטאת בהמה באה על הספק (ראה פ"ז מהל' פסולי המוקדשין ה"י), אבל הם חייבים בקרבן אשם תלוי (גמרא, שם טו.). 67) "כוונת פניה, הוא לשון נקיה" (רבינו בפיה"מ, נדה שם). כלומר, פניה של מטה, אותו המקום (ראה רש"י, שם). 68) כלומר, ששהתה זמן שאפשר בו לרדת מן המיטה וכן לקנח את עצמה. ורק לאחר משך זמן זה קינחה עצמה. 69) על המטלית שקינחה בה. 70) שאנו תולין כי הדם הזה בא לאחר גמר התשמיש, ואילו בשעת התשמיש לא היתה נדה כלל (משנה, נדה שם, מחלוקת רבי עקיבא וחכמים, ופסק כחכמים).

ז. מִי שֶׁעָבַר וּבָעַל סָמוּךְ לַוֶּסֶת[71] עַל דַּעַת שֶׁתִּקְדֹּם בִּיאָתוֹ לִרְאִיַּת הַדָּם, וְהִרְגִּישָׁה הָאִשָּׁה שֶׁנִּטְמֵאת בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ וְאָמְרָה לוֹ נִטְמֵאתִי - הֲרֵי זֶה לֹא יִפְרֹשׁ כְּשֶׁהוּא מִתְקַשֶּׁה[72], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה[73]. וְאִם לֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִפְרֹשׁ מִיָּד וּפֵרַשׁ כְּשֶׁהוּא מִתְקַשֶּׁה - חַיָּב שְׁתֵּי חַטָּאוֹת[74]: אַחַת עַל כְּנִיסָתוֹ, שֶׁהֲרֵי בָּעַל נִדָּה[75], וְאַחַת עַל יְצִיאָתוֹ[76], שֶׁיְּצִיאָתוֹ הֲנָאָה לוֹ כְּבִיאָתוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[77] כְּשֶׁיָּדַע שֶׁאָסוּר לִבְעֹל בִּשְׁעַת הַוֶּסֶת וְדִמָּה שֶׁתִּקְדֹּם בְּעִילָתוֹ לִרְאִיָּתָהּ, וְלֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִפְרֹשׁ מִיָּד, שֶׁנִּמְצְאוּ לוֹ שְׁתֵּי הֶעְלֵמוֹת[78] בִּשְׁתֵּי הַבְּעִילוֹת[79]; אֲבָל אִם לֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִבְעֹל בִּשְׁעַת הַוֶּסֶת[80], וְלֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִפְרֹשׁ מִן הַטֻּמְאָה מִיָּד, אַף עַל פִּי שֶׁפֵּרַשׁ מִיָּד וְהוּא מִתְקַשֶּׁה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[81]; מִפְּנֵי שֶׁכְּנִיסָתוֹ וִיצִיאָתוֹ, שֶׁהֵן כִּשְׁתֵּי בְּעִילוֹת, בִּשְׁגָגָה אַחַת הֵן, וּבְהֶעְלֵם אַחַת עָשָׂה הַכֹּל[82]. וְהוּא הַדִּין בִּשְׁאָר הָעֲרָיוֹת[83], שֶׁאִם שָׁגַג וּבָא עַל הָעֲרָוָה עַל דַּעַת שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת, וְנוֹדַע לוֹ שֶׁהִיא עֲרָוָה וְהוּא בְּתוֹךְ הַתַּשְׁמִישׁ - לֹא יִפְרֹשׁ מִיָּד, שֶׁיְּצִיאָתוֹ הֲנָאָה לוֹ כְּבִיאָתוֹ. וְאִם לֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִפְרֹשׁ מִיָּד וּפֵרַשׁ וְהוּא מִתְקַשֶּׁה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[84], שֶׁהַכֹּל שְׁגָגָה אַחַת הִיא.

71) נקט כן כדי לחייבו גם על הכניסה כדלהלן, ואילו שלא בשעת וסתה פטור על הכניסה (למעלה ה"ו). 72) כשהאבר עדיין חי. 73) פ"ד הי"א. 74) משנה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שבועות יד, ב: "היה משמש עם הטהורה, ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד - חייב, מפני שיציאתו הנאה לו כביאתו", ובגמרא שם יז, ב: "איתמר, אביי וכו' חייב שתיים". 75) בשוגג. 76) שפירש באבר חי, ופרישה זו נחשבת לו כביאה בפני עצמה. 77) שם יח, א - בגמרא. 78) לפי שענין שגגת הכניסה אינו מענין שגגת הפרישה. שהרי שגגת הכניסה, לאו במותר ואסור היתה השגגה, כמו שהיתה שגגת הפרישה, אלא ביכול לבעול לפני זיבת הדם ובאינו יכול, ולעולם יודע הוא שהוא מוזהר שלא לבעול סמוך לוסתה, וכיון שענין שגגת הכניסה אינו מענין שגגת הפרישה, אינו שייך לדין של אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד שהוא חייב חטאת אחת (ר"י מיגש, שבועות שם). ורש"י פירש שם, שהן שתי העלמות לפי שישנה ידיעה באמצע. 79) בכניסה וביציאה, שהן כשתי בעילות נפרדות. 80) ואמרה לו באמצע התשמיש: נטמאתי. 81) (שבועות, שם). 82) ששתי השגגות בענין אחד הם, שהוא במותר ואסור שבבעילת הנדה (ר"י מיגש, שם), ולפירוש רש"י שם הטעם, משום שאין כאן ידיעת החטא, כי הוא סבור שהוא אנוס ולא עשה חטא, מכיון שאינו יודע שאסור לבעול סמוך לווסת, ונחשב הכל להעלמה אחת. 83) פשוט הוא (כסף־משנה). 84) בהיתר ואיסור הביאה, ואע"פ שיש כאן ידיעה בינתיים, בין הכניסה לבין היציאה (וראה למעלה ה"א, כי הידיעות מחלקות השגגות) וצריך להתחייב שתי חטאות, גם על הכניסה וגם על היציאה — מכיון ששגגת הכניסה גרמה לשגגת היציאה, אין הידיעה מחלקת ואינו חייב אלא חטאת אחת ('אור שמח'. וראה ב'הר המוריה' ובהגהות הגרע"א בשם סדרי טהרה).

~ יום שלישי כ"ח מרחשון ~

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר שדין שגגת המאכלות כדין שגגת הבעילות, ואם האיסורין מצטרפין לקרבן.

א. דִּין שִׁגְגַת הַמַּאֲכָלוֹת[2] כְּדִין שִׁגְגַת הַבְּעִילוֹת[3]. לְפִיכָךְ, אִם אָכַל אֲכִילוֹת הַרְבֵּה מִשֵּׁם אֶחָד בְּהֶעְלֵם אַחַת[4], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶן יָמִים רַבִּים - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[5]. כֵּיצַד? אָכַל חֵלֶב הַיּוֹם וְאָכַל חֵלֶב לְמָחָר וְחֵלֶב לְמָחָר[6] בְּהֶעְלֵם אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן בִּשְׁלֹשָׁה תַּמְחוּיִין[7] - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. אֲבָל אִם אָכַל כְּזַיִת חֵלֶב וְנוֹדַע לוֹ, וְחָזַר וְאָכַל כְּזַיִת חֵלֶב וְנוֹדַע לוֹ - חַיָּב עַל כָּל אֲכִילָה וַאֲכִילָה; שֶׁהַיְדִיעוֹת מְחַלְּקוֹת הַשְּׁגָגוֹת[8]. אָכַל כַּחֲצִי זַיִת חֵלֶב[9] וְחָזַר וְאָכַל כַּחֲצִי זַיִת חֵלֶב בְּהֶעְלֵם אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שְׁנֵי תַּמְחוּיִין[10] וְאַף עַל פִּי שֶׁהִפְסִיק בֵּינֵיהֶן[11] - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין וּמֵבִיא חַטָּאת; שֶׁאֵין הַתַּמְחוּיִין מְחַלְּקִין[12]. וְהוּא שֶׁלֹּא יִשְׁהֶה בֵּינֵיהֶן[13] יוֹתֵר מִכְּדֵי אֲכִילַת שָׁלֹשׁ בֵּיצִים[14], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת. שֶׁכְּשֵׁם שֶׁמִּצְטָרֵף הַשִּׁעוּר[15] לְמֵזִיד לְמַלְקוּת, כָּךְ מִצְטָרֵף הַשִּׁעוּר לְשׁוֹגֵג לְקָרְבָּן[16].

2) האסורים. 3) ברור הוא, מדברי המשנה כריתות יא: 4) כלומר, אם אכל דבר איסור כמה פעמים, ונעלם ממנו במשך כל הזמן (מהתחלת האכילה הראשונה עד סוף האכילה האחרונה) כי דבר זה אסור באכילה. 5) על כל האכילות, כי לעניין האכילות אין הימים מחלקים, כי אם הידיעות מחלקות וכל זמן שלא נודע לו ביניהם אינו חייב אלא אחת. 6) כלומר, למחר של המחר, שהוא יומיים אחרי האכילה הראשונה. 7) נתבשלו בשלוש קערות, בשינוי מלאכת בישולם. וראה להלן פרק ט הלכה ט כי התמחויין מחלקים במעילה, אבל לעניין חיוב כריתות פסק כרבי עקיבא (כריתות טו:) כי אין התמחויין מחלקים את ההעלם בין להקל ובין להחמיר, שאינו חייב חטאת על כל תמחוי ותמחוי, אף כי רבי יהושע שהוא רבו של רבי עקיבא סובר כי התמחויין מחלקין, פסק כרבי עקיבא שהשיב לרבי יהושע במשנה (שם), ובגמרא נסתפקו אם קיבל רבי יהושע תשובת רבי עקיבא או לא קיבל, וכיוון שרבי עקיבא הוא וודאי ורבי יהושע הוא ספק - אין ספק מוציא מידי וודאי. 8) במשנה: "אם אכל חלב וחלב וכו' אם הייתה ידיעה בינתיים וכו' מביא חטאת על כל אחת ואחת". 9) כי שיעור אכילת חלב לעניין כרת ומלקות במזיד, וחטאת בשוגג - הוא בכזית. 10) בשתי קערות ושנתבשל חצי זית זה בשינוי מלאכת הבישול מאשר חצי הזית השני - אין אומרים התמחויין מחלקים, אלא שני החצאי זיתים מצטרפים. 11) שאכלם בנפרד ובהפסקה ביניהם. 12) בין להקל ובין להחמיר וכרבי עקיבא. 13) אין הכוונה שלא ישהה מסוף אכילת חצי זית ראשון להתחלת אכילת חצי זית שני, אלא מתחילת אכילת החצי זית הראשון עד סוף אכילת החצי זית השני. וכן מצאנו בגמרא ברכות יב: "כל השנה כולה אדם מתפלל וכו' חוץ מעשרה ימים שבין ראש השנה ויום הכיפורים", הרי ש"בין", הוא מתחילת ראש השנה עד סוף יום הכיפורים, שהרי בלעדי ראש השנה ויום הכיפורים אין עשרה ימים. 14) כחכמים במשנה כריתות יב: האומרים עד שישהה מתחילה ועד סוף כדי אכילת פרס ופסק גם כר' יוחנן בן ברוקא עירובין פג. כי שיעור אכילת פרס הוא כדי אכילת שלוש בצים. 15) לכזית שלם. 16) לא מבורר למה פשוט לו לרבינו שמצטרף למלקות יותר ממה שמצטרף לקרבן.

ב. אָכַל נוֹתָר[17] מֵחֲמִשָּׁה זְבָחִים, כְּזַיִת[18] מִכָּל זֶבַח, בְּהֶעְלֵם אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁאֲכָלָן בַּחֲמִשָּׁה תַּמְחוּיִין[19] - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת; שֶׁכֻּלָּן שֵׁם אֶחָד הֵן[20], וְהַתַּמְחוּיִין אֵינָן מְחַלְּקִין[21]. וְגוּפֵי הַזְּבָחִים אֵינָן מְחַלְּקִין[22], שֶׁאֶחָד הָאוֹכֵל בָּשָׂר מִזְּבָחִים רַבִּים אוֹ מִזֶּבַח אֶחָד[23]. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט חֲמִשָּׁה זְבָחִים בַּחוּץ[24] בְּהֶעְלֵם אַחַת - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[25]. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְמִשְׁתַּחֲוֶה לְחָמֵשׁ צוּרוֹת[26] בְּהֶעְלֵם אַחַת[27].

17) בשר זבח שנותר לאחר זמן אכילתו, שאם אכלו במזיד חייב כרת ובשוגג מביא חטאת. 18) כי שיעור אכילת נותר להתחייב בה, הוא כזית. 19) נתבשלו כל זבח וזבח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בקערה אחרת. 20) כלומר, אינם אלא איסור אחד והוא איסור נותר. 21) את השגגות שיתחייב בהן כמה חטאות. 22) לחייבו כמה חטאות ואף על פי שבעריות אמרנו למעלה (פרק ה הלכה ג) שגופים מחלקים - שם בעריות אי אפשר לבעול כולן בבת אחת, ולפיכך הגופים מחלקים, אבל אכילת נותר יכולה להיות מכל הזבחים בבת אחת, ולכן אין הגופים מחלקים. 23) שווים הם, שאינו חייב אלא חטאת אחת, שאין הדין משתנה על ידי היותם כמה גופין, וכרבי עקיבא במשנה שם. 24) בחוץ לעזרה. 25) במשנה שם: שאל ר' עקיבא לר' יהושע על השוחט ה' זבחים בחוץ בהעלם אחד, אם חייב חמש חטאות או חטאת אחת, ואמר ר' יהושע שהוא חייב חמש בקל־וחומר ממעילה, ודחה ר' שמעון דבריו, עיין שם, וכשם שאין גופים מחלקים לגבי אכילת נותר, כך אין מחלקים לעניין שחיטת קדשים בחוץ, שאפשר לשחוט את כולם בבת אחת. 26) של עבודה זרה. 27) בהשתחוואה פשוט הדבר בהעלם אחד, שהרי בהשתחוואה אחת יכול לעבוד לחמש צורות, ואילו באכילה ושחיטה - לכל אחד אכילה מיוחדת ושחיטה מיוחדת.

ג. הִקִּיז דָּם[28] לִבְהֶמְתּוֹ[29] וְקִבְּלוֹ[30] בִּשְׁנֵי כּוֹסוֹת וּשְׁתָאָן בְּהֶעְלֵם אַחַת - אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[31].

28) חיבל בבהמה והוציא דם שהנפש יוצאה עימו, והוא דם הקילוח (=היוצא בזרם חזק), שהשותה דם זה במזיד - חייב כרת, ובשוגג מביא חטאת. 29) בהמתו לאו דווקא אלא הוא הדין לחיה ועוף, ולא בא אלא למעט דם דגים, חגבים, שקצים, רמשים, ודם האדם. 30) לדם. 31) ומפרש רבינו שהמדובר בהעלם אחד, אבל בשתי העלמות הכל מודים שחייב שתיים.

ד. הָאוֹכֵל מַאֲכָלוֹת הַרְבֵּה מִשֵּׁמוֹת הַרְבֵּה בְּהֶעְלֵם אַחַת - חַיָּב עַל כָּל שֵׁם וָשֵׁם[32]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָכַל חֵלֶב וְדָם וְנוֹתָר וּפִגּוּל[33], כְּזַיִת מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד, בְּהֶעְלֵם אַחַת - מֵבִיא אַרְבַּע חַטָּאוֹת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וְכָל הָאוֹכֵל כְּזַיִת אֶחָד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ בּוֹ שֵׁמוֹת הַרְבֵּה[34] בְּהֶעְלֵם אַחַת[35], אִם נִתְקַבְּצוּ בְּאִסּוּר מוֹסִיף אוֹ בְּאִסּוּר כּוֹלֵל אוֹ בְּאִסּוּר בַּת אַחַת[36] - חַיָּב עַל כָּל שֵׁם וָשֵׁם[37]. לְפִיכָךְ, הַטָּמֵא שֶׁאָכַל כְּזַיִת חֵלֶב[38] וְנוֹתָר[39] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים - מֵבִיא אַרְבַּע חַטָּאוֹת וְאָשָׁם[40]: חַטָּאת אַחַת מִשּׁוּם טָמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ, וְאַחַת מִשּׁוּם אוֹכֵל חֵלֶב, וְאַחַת מִשּׁוּם אוֹכֵל נוֹתָר, וְאַחַת מִשּׁוּם יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְהוּא שֶׁיִּצְטָרֵף אֹכֶל אַחֵר עִם כְּזַיִת זֶה עַד שֶׁיַּשְׁלִימוּ לְכַזַּיִת[41]. וּמֵבִיא אָשָׁם וַדַּאי לִמְעִילָה, שֶׁהֲרֵי נֶהֱנָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ בִּשְׁגָגָה[42].

32) חטאת מיוחדת. 33) שעל כל אלו חייב חטאת בשוגג. 34) כלומר, שחלו על כזית זה כמה איסורים. 35) שנעלמו ממנו כל האיסורים האלו. 36) אבל חוץ מהאופנים הנ"ל - אין איסור חל על איסור. 37) משנה בכריתות יג: "יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ד' חטאות ואשם", ובגמרא יד. אמרו כי באיסור מוסיף ובאיסור כולל לא אמרו "אין איסור חל על איסור". 38) מבהמת קדשים. 39) שנותר לאחר זמן הקרבתו, שאסור גם משום נותר. 40) "אמרו שאמתת הדין הזה הוא שיהא האוכל נטמא קודם שיביא שתי שערות בשנים המסויימות, לכשיגיע לפרקו נאסר עליו אכילת חלב ואכילת קדשים בטומאה בשעה אחת, הרי אלו שני איסורין באים כאחת וחייב גם כן במעילה על האכילה הזאת, לפי שקודם שהייתה הבהמה קודש היה אסור לאכול חלבה ומותר ליהנות בו ולפי שהקדש נאסר בהנאה, מיגו דאיתוסף ביה איסור הנאה איתוסף נמי איסור לעניין אכילה דחייב על אכילתו אשם מעילה וזהו איסור מוסיף, וגם כן החלב הזה שאכל קודם שיהא נותר היה מותר לגבוה ואסור להדיוט וכשיהיה נותר נאסר לגבוה, איתוסף נמי בה איסור לעניין אכילה, ולפיכך חייב על אכילתו משום נותר, ואם אכלו ביום הכיפורים איתוסף עליו איסורי אכילת היום שהוא איסור כולל כל האוכלים וכל המשקים והואיל ואסור ביום הזה לאכול דבר המותר הרי הוא גם כן מוסיף איסור בדבר האסור באכילתו, לפי שהוא כולל החלב הזה בכלל מה שאסור לאכול". 41) ששיעור אכילה שחייבים עליה ביום הכיפורים הוא ככותבת הגסה (=תמרה גדולה). 42) כי המועל בהקדש בשוגג משלם מה שנהנה בתוספת חומש ומביא איל לאשם.

ה. הָאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּהֶעְלֵם אַחַת - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת. אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה אַחַת הִיא[43].

43) כלומר, שתייה בכלל אכילה היא, ושתיהן נלמדו מפסוק אחד. וראה למעלה הלכה א כי האוכל אכילות הרבה משם אחד בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת.

ו. הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - חַיָּב שְׁתֵּי חַטָּאוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁנֵי אִסּוּרִין הַבָּאִין כְּאֶחָד[44].

44) דין זה מובא גם למעלה פרק ד הלכה א (ופורש שם) וחזר רבינו ושנאו כאן לחלק בינו לבין אוכל ושותה שקדם (כסף משנה).

ז. אָכַל כַּחֲצִי זַיִת חֵלֶב וְכַחֲצִי זַיִת דָּם בְּהֶעְלֵם אַחַת - אֵינוֹ חַיָּב קָרְבָּן. כְּשֵׁם שֶׁאֵין הָאִסּוּרִין מִצְטָרְפִין לְמַלְקוּת[45], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת[46], כָּךְ אֵין מִצְטָרְפִין לְקָרְבָּן.

45) ראה בפרק יט מהלכות סנהדרין הלכה א כי האוכל כזית חלב או כזית דם וכו' במזיד - חייב מלקות, נוסף לחיוב הכרת. 46) פרק ד הלכה יז ופרק יד הלכה ה, שאם אכל כחצי זית מאיסור אחד ועוד חצי זית מאיסור אחר אין מצטרפין לכזית שלם לחייב מלקות.

ח. אָכַל כַּחֲצִי זַיִת[47] וְנוֹדַע לוֹ[48] וְחָזַר וְשָׁכַח[49], וְאָכַל כַּחֲצִי זַיִת אַחֵר[50] בְּהֶעְלֵם שֵׁנִי - פָּטוּר[51]; שֶׁהֲרֵי נוֹדַע לוֹ בֵּינְתַּיִם, וְיֵשׁ יְדִיעָה לַחֲצִי שִׁעוּר[52]. וְכֵן אִם כָּתַב

אוֹת אַחַת [בְּשַׁבָּת][53] בִּשְׁגָגָה וְנוֹדַע לוֹ וְחָזַר וְשָׁכַח, וְכָתַב אוֹת שְׁנֵיָּה סְמוּכָה לָהּ[54] בְּהֶעְלֵם שֵׁנִי - פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת[55]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן אִם הוֹצִיא שְׁתֵּי אַמּוֹת בְּשׁוֹגֵג[56] וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּמֵזִיד וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּשׁוֹגֵג[57]: אִם בִּזְרִיקָה[58] - חַיָּב. לֹא מִפְּנֵי שֶׁאֵין יְדִיעָה לַחֲצִי שִׁעוּר, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאֵין בְּיָדוֹ לְהַחֲזִירָהּ[59], לְפִיכָךְ לֹא הוֹעִילָה לוֹ הַיְדִיעָה שֶׁבֵּינְתַּיִם[60]. וְאִם בְּהַעֲבָרָה[61] - פָּטוּר; שֶׁיֵּשׁ יְדִיעָה לַחֲצִי שִׁעוּר[62], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

47) מדבר איסור, בשוגג. 48) שאכל דבר איסור. 49) כי דבר זה אסור באכילה. 50) מאותו איסור. 51) מחיוב חטאת, אף כי אכל כזית שלם בפחות מכדי אכילת שלוש ביצים. 52) כלומר, הידיעה בין אכילת החצי שיעור הראשון לאכילת החצי השני מועילה לחלק בין שני חצאי השיעורים שלא יצטרפו זה עם זה להוות ביחד שיעור שלם לחייבו. 53) ראה בפרק יא מהלכות שבת הלכה ט כי אין חייבים על כתיבה בשבת אלא אם כתב שתי אותיות לפחות. 54) לאות הראשונה. ראה שם הלכה יא כי אין חייב על כתיבת שתי אותיות בשבת אלא אם נהגות (=נקראות) זו עם זו. 55) שיש ידיעה לחצי שיעור. 56) כלומר, הוציא ברשות הרבים בשבת, כי המעביר ארבע אמות ברשות הרבים בשבת בשוגג חייב חטאת. 57) שיש לו בזה ידיעה, בין שתי האמות הראשונות שהעביר, לבין שתי האמות האחרונות. 58) כלומר, אם הוצאה זו הייתה דרך זריקה שזרק חפץ ובשעה שהחפץ עבר את שתי האמות הראשונות היה שוגג, ובשתי האמות האמצעיות נודע לו, ושוב שכח בשעה שהחפץ עבר את שתי האמות האחרונות. 59) כרבא בשבת קב. שאף לחכמים הסוברים יש ידיעה לחצי שיעור, בזריקה מצטרפות, כיוון שאין בידו להחזירה. 60) והרי זה כאילו לא הייתה לו ידיעה כלל. 61) שהעבירו ברגליו. 62) בשבת שם אמר רבה שאפילו לרבן גמליאל האומר "אין ידיעה לחצי שיעור", אין זה אלא באופן ששיעור המלאכה נגמר כשהוא שוגג, אבל כאן ששיעור ארבע אמות (עם כלות שתי האמות השניות) נגמר בהיותו מזיד, מודה רבן גמליאל שהוא פטור. [ולפי מה שרבינו פוסק כרבנן, שיש ידיעה לחצי שיעור - אפילו אם לא היה מזיד אלא באמצע ולא במשך שתי אמות שניות, באופן ששיעור המלאכה נגמר בהיותו שוגג, גם כן פטור].

ט. הָאוֹכֵל כְּזַיִת חֵלֶב וּכְזַיִת חֵלֶב בְּהֶעְלֵם אַחַת, וְנוֹדַע לוֹ עַל הָרִאשׁוֹן וְחָזַר וְנוֹדַע לוֹ עַל הַשֵּׁנִי - מֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת; שֶׁהַיְדִיעוֹת מְחֻלָּקוֹת[63] וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִפְרִישׁ הַקָּרְבָּן[64]. אֲבָל אִם נוֹדַע לוֹ עַל שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת - מֵבִיא חַטָּאת אַחַת. וְכֵן יֵרָאֶה לִי, שֶׁהוּא הַדִּין בַּבְּעִילוֹת[65].

63) בין הכזית הראשון לשני, להתחייב שתי חטאות, אף אם הידיעה לא הייתה בין אכילה לאכילה. 64) על הכזית הראשון שנודע לו לראשונה. כן אמר רב אשי (שם) שדברי רבי יוחנן הם בין לפני שהפריש הקרבן ובין לאחר שהפריש הקרבן. 65) שאף על פי שלעניין "גופים מחלקים" יש הבדל בין אכילת איסור שאין הגופים מתחלקים, לבין ביאות אסורות שהגופים מחלקים לפי שאי אפשר לבעול כולן בבת אחת, - כאן לעניין "ידיעות מחלקות" אין הבדל בין אכילות אסורות לבין ביאות אסורות שבשתיהן אמרו ידיעות מחלקות.

י. אָכַל כְּזַיִת וּמֶחֱצָה[66] בְּהֶעְלֵם אַחַת, וְנוֹדַע לוֹ עַל כְּזַיִת[67], וְחָזַר וְאָכַל חֲצִי זַיִת בְּהֶעְלֵמוֹ שֶׁל שֵׁנִי[68] - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[69]; שֶׁאֵין חֲצִי זַיִת הָאַחֲרוֹן מִצְטָרֵף לָרִאשׁוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵמוֹ, שֶׁהֲרֵי נוֹדַע לוֹ עַל מִקְצָת הַעְלָמָה רִאשׁוֹנָה[70].

66) חלב. 67) ועל מחצית הכזית לא נודע לו. 68) כלומר, בהעלם אחד עם מחצית הכזית הקודמת, שעדיין לא נודע לו עליה עד שגמר לאכול גם המחצית השנייה. 69) על אכילת הכזית הראשון. 70) והרי זה כאילו נודע לו על כל ההעלמה, וגם על מחצית הכזית, שהרי אם היה מביא קרבן על הכזית הראשון והיה מתכפר גם על מחצית הכזית הראשון שלא נודע לו, אף על פי שכזית שלם אינו מתכפר אלא אם כן נודע לו, ואף ר' יוחנן האומר: ידיעות מחלקות גם לאחר אכילה - בכזית, מודה בחצי זית.

יא. אָכַל שְׁנֵי זֵיתֵי חֵלֶב בְּהֶעְלֵם אַחַת[71] וְנוֹדַע לוֹ עַל אֶחָד מֵהֶן, וְחָזַר וְאָכַל כְּזַיִת אַחֵר בְּהֶעְלֵמוֹ שֶׁל שֵׁנִי, וְהֵבִיא חַטָּאת עַל הָרִאשׁוֹן[72] - רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי מִתְכַּפְּרִין[73], אֲבָל שְׁלִישִׁי לֹא נִתְכַּפֵּר[74]; אֶלָּא כְּשֶׁיּוֹדַע לוֹ עָלָיו - יָבִיא חַטָּאת אַחֶרֶת. הֵבִיא חַטָּאת עַל הַשְּׁלִישִׁי[75] - שְׁלִישִׁי וְשֵׁנִי מִתְכַּפְּרִין, שֶׁשְּׁנֵיהֶם בְּהֶעְלֵם אַחַת, וְרִאשׁוֹן לֹא נִתְכַּפֵּר בְּחַטָּאת זוֹ. הֵבִיא חַטָּאת עַל הָאֶמְצָעִי[76] - שְׁלָשְׁתָּן מִתְכַּפְּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהָרִאשׁוֹן וְהַשְּׁלִישִׁי בְּהֶעְלֵמוֹ שֶׁל אֶמְצָעִי; וּכְשֶׁיּוֹדַע לוֹ עַל הָרִאשׁוֹן וְעַל הַשְּׁלִישִׁי - אֵין צָרִיךְ לְהָבִיא חַטָּאת אַחֶרֶת.

71) שאינו חייב אלא חטאת אחת. 72) ועל השני והשלישי לא נודע לו עוד. 73) ששניהם בהעלם אחד, ואף על פי שידיעות מחלקות (למעלה הלכה ט) - אין זה אלא אם נודע לו על השני לפני שהקריב החטאת, אבל אם הקריב החטאת לפני שנודע לו על השני, כיוון שעדיין לא נתחייב עליה קרבן, כל זמן שלא נודע לו, נגררת היא אחרי הראשונה ומתכפרת איתה. 74) אף על פי שבגמרא שם אמרו שרבא חזר בו ופסק שהשלישי נגרר אחרי השני ומתכפר איתו - אין זה אלא לריש לקיש שסובר ידיעות אינן מחלקות (שם עא:) והשני מתכפר ביחד עם הראשון (בלי גרירה) ולפיכך גורר הוא את השלישי, אבל לדעת רבינו שידיעות מחלקות והשני אינו מתכפר אלא משום שנגרר אחרי הראשון, מאחר שלא נודע עליו בעת הקרבת הקרבן כנ"ל, אינו יכול לגרור את השלישי, כי הכל מודים שאין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גרירה אחר גרירה. 75) כלומר, נודע לו עליו ועדיין לא נודע לו לא על השני ולא על הראשון, והביא קרבן על השלישי. 76) וכגון שנודע לו על זה, ועל הראשון ועל השלישי לא נודע לו לפני ההקרבה, שאם נודע לו חייב חטאת על כל אחד ואחד שהרי ידיעות מחלקות.

יב. מִי שֶׁאָכַל חֲתִיכָה מִשְּׁתֵי חֲתִיכוֹת[77] וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם אָכַל חֵלֶב אוֹ שֶׁמָּן, וְאָכַל חֲתִיכָה אַחֶרֶת מִשְּׁתֵי חֲתִיכוֹת[78] וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם אָכַל חֵלֶב אוֹ שֶׁמָּן, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ בְּוַדַּאי שֶׁחֵלֶב אָכַל בָּרִאשׁוֹנָה וּבַשְּׁנִיָּה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[79]; שֶׁיְּדִיעַת סָפֵק שֶׁהָיְתָה לוֹ בֵּינָתַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁמְּחַלֶּקֶת לַאֲשָׁמוֹת[80], אֵינָהּ מְחַלֶּקֶת לְחַטָּאוֹת[81].

77) ואחת מהחתיכות הייתה חלב ואחת הייתה שומן. 78) שגם בהן אחת של שומן ואחת של חלב. 79) שהייתה כאן ידיעה אחת וודאית על שניהם בסופה. וראה למעלה הלכה ט שאם נודע לו על שניהם כאחת מביא חטאת אחת. 80) לחייבו שני אשם תלוי על כל אחת ואחת. 81) פשוט הוא לדברי כולם בכריתות יח:

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר העושה ארבע עבודות לעבודה־זרה בהעלם אחד, וכל השוכח עיקר שבת.

א. הַמִּשְׁתַּחֲוֶה[2] לַעֲבוֹדָה זָרָה[3] וְנִסֵּךְ[4] וְקִטֵּר[5] וְזִבַּח[6] בְּהֶעְלֵם אַחַת[7] - חַיָּב אַרְבַּע חַטָּאוֹת[8]. וְכֵן אִם פִּעֵר עַצְמוֹ לִפְעוֹר[9] וְזָרַק אֶבֶן[10] לְמַרְקוּלִיס[11] בְּהֶעְלֵם אַחַת - חַיָּב שְׁתַּיִם[12]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[13] יְהֵא חַיָּב עַל כָּל עֲבוֹדָה וַעֲבוֹדָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֵזִיד בַּעֲבוֹדָה זָרָה וְשָׁגַג בַּעֲבוֹדוֹת אֵלּוּ; אֲבָל אִם הֵזִיד בַּעֲבוֹדוֹת אֵלּוּ וְשָׁגַג בַּעֲבוֹדָה זָרָה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[14]. כֵּיצַד? יָדַע שֶׁזּוֹ עֲבוֹדָה זָרָה וְשֶׁאָסוּר לְעָבְדָהּ, אֲבָל לֹא יָדַע שֶׁהַהִשְׁתַּחֲוָיָה וְהַנִּסּוּךְ עֲבֵרָה, וְהִשְׁתַּחֲוָה וְנִסֵּךְ - חַיָּב שְׁתַּיִם. יָדַע שֶׁאֵלּוּ עֲבוֹדוֹת הֵן וְאָסוּר לַעֲבֹד בָּהֶן לְאֵל אַחֵר, וְלֹא יָדַע שֶׁזּוֹ עֲבוֹדָה זָרָה, לְפִי שֶׁלֹּא הָיְתָה שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב[15], וְעָלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁאֵין קְרוּיִין עֲבוֹדָה זָרָה אֶלָּא שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב, וַעֲבָדָהּ בְּכָל הָעֲבוֹדוֹת - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת.

2) השתחוואה היא אחת מארבע עבודות (פ"ג מהלכות עבודה זרה הלכה ג). אחד השתחויה בפישוט ידים ורגלים או בלא פישוט ידים ורגלים, משעה שיכבוש פניו בקרקע - נסקל (פ"ו שם הלכה ח). 3) ואפילו אין דרך עבודתה בד' עבודות הללו (סנהדרין ס: ושם פ"ג הלכה ג). 4) יין, ככתוב (דברים לב, לח) "יין נסיכם". או דם שכתוב (תהלים טז, ד) "בל אסיך נסכיהם מדם" (סנהדרין שם). 5) הקטיר החלבים, כמו שנאמר (דברים שם) "אשר חלב זבחימו", וראה בסנהדרין שם: "ולהקטיר חלבה". ובתפארת ישראל פ"ז מסנהדרין משנה ו, פירש: "המקטר בשר או קטורת מבשמים". 6) שנאמר (שמות כב, יט) "זובח לאלהים יחרם". 7) שנעלם ממנו כי הדברים האלה אסורים. 8) על כל דבר ודבר, גמ' סנהדרין סב. "תני רבי זכאי קמיה דר' יוחנן, זיבח וקיטר וניסך והשתחווה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת, שנאמר (שם כ, ה) "לא תעבדם", הכתוב עשאן כולן עבודה אחת - (שם סג.). אמר ליה, פוק תני לברא [דטעות הוא - רש"י]. ובדף סג. "אמר אביי, שלש השתחוואות בעבודה־זרה (="לא תשתחוה להם" - שמות שם, "כי לא תשתחוה לאל אחר - שם לד, יד, "לא תשתחוה לאלהיהם" - שם כג, כד) למה? - אחת לדרכה, אחת לשלא כדרכה, ואחת לחלק". כלומר, לחלק, שחייב על כל עבודה ועבודה, ופסק רבינו כר' יוחנן ואביי. 9) עושה צרכיו לפני עבודה־זרה שנקראת פעור, וזו היא דרך עבודתה. 10) או מסלק אבן (רבינו בפיה"מ סנהדרין שם, וכן כתב הרע"ב שם). 11) שדרך עבודתה בזריקת אבן (או בסילוק אבן). ומרקוליס פירושו: חילוף שבח, "מר" מלשון חילוף, "קילוס" מלשון שבח (רע"ב שם) [שאעפ"י שבמקרא הוא לשון גנאי - בתלמוד הוא לשון שבח, וראה ב"ערוגת הבושם" חלק א עמוד 150 והערה 18]. וכל זה דוקא בפעור ובמרקוליס, אבל בעבודה־זרה אחרת, שאין דרך עבודתה בכך - פטור (שם סא.). 12) כמבואר למעלה שהשתחוואה יצאה לחלק, לחייב על כל עבודה ועבודה. 13) כלומר, בשאר עבודות שדרכם בכך. 14) על כל העבירות, שם סב. ובכריתות ג. אמרו על מה שנאמר (ויקרא ד, ב) "ועשה אחת מהנה" - פעמים שחייב אחת על כולן, ופעמים שחייב על כל אחת ואחת, וכו'. אחת שהיא הנה: זדון עבודה־זרה ושגגת עבודות. הנה שהיא אחת: שגגת עבודה־זרה וזדון עבודות. 15) בסנהדרין ובכריתות שם, משום שנאמר (שמות כ, כ) "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב", טעה וסבר שרק עבודה־זרה של כסף וזהב אסור.

ב. כְּלָל גָּדוֹל אָמְרוּ בְּשַׁבָּת[16]: כָּל הַשּׁוֹכֵחַ עִקַּר שַׁבָּת וְשָׁכַח שֶׁנִּצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל[17] עַל הַשַּׁבָּת, אוֹ שֶׁנִּשְׁבָּה וְהוּא קָטָן לְבֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[18], אוֹ נִתְגַּיֵּר קָטָן וְהוּא בֵּין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[19], אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה מְלָאכוֹת הַרְבֵּה בְּשַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[20], שֶׁהַכֹּל שְׁגָגָה אַחַת הִיא[21]. וְכֵן חַיָּב חַטָּאת אַחַת עַל כָּל חֵלֶב שֶׁאָכַל[22], וְחַטָּאת אַחַת עַל דָּם[23] שֶׁאָכַל, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בַּעֲבוֹדוֹת[24] אֵלּוּ[25]. וְכָל הַיּוֹדֵעַ עִקַּר שַׁבָּת אֲבָל שָׁכַח שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת וְדִמָּה שֶׁהוּא חֹל, אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה בּוֹ מְלָאכוֹת הַרְבֵּה - חַיָּב חַטָּאת אַחַת עַל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, וְכֵן חַטָּאת עַל כָּל שַׁבָּת וְשַׁבָּת שֶׁשָּׁגַג בּוֹ[26].

16) כן לשון המשנה שבת סז: ובגמרא שם סח. ביארו למה נקט התנא לשון "גדול". וראה בפירוש המשניות לרבינו שם, ודבריו מתאימים למה שכתב בפירושו לתלמוד ב"מספרות הגאונים" להר"ש אסף, ירושלים תרצ"ג עמוד 192. וראה מש"כ אאמו"ר שליט"א ב"סיני" כרך כו עמוד סו. 17) במשנה (שם סז:): "כל השוכח עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה, אינו חייב אלא חטאת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אחת". ואמרו בגמרא (שם סח:) "ששוכח עיקר השבת" הוא בין אם הכיר ולבסוף שכח, ובין אם לא ידע מעולם, כגון תינוק שנשבה בין הגוים או גר שנתגייר בין הגוים (וראה להלן). וכתב רבינו בפירוש המשניות שם: "ואמרם כל השוכח עיקר שבת, רצונו־לומר ואפילו היתה לו ידיעה קודם לכן, ומלת שוכח תורה על זה, והוא שישכח כי השם יתעלה צוה לבני ישראל באיסור מלאכה בשבת". ונראה שכן כוונת רבינו כאן במה שכתב "ושכח שנצטוו ישראל", שזהו פירוש למה שכתב קודם "השוכח עיקר שבת". 18) ולא ידע מעולם כי יש שבת בישראל. כרב ושמואל (שם סח:) וראה למעלה פ"ב הלכה ו. 19) שלא ידע מעולם כי ה' צוה על השבת (ועיין למעלה שם). והזכיר רבינו "נתגייר קטן", שאם היה גר גדול, הרי ודאי הודיעוהו ממצות שבת (והוא בכלל שכתב למעלה "השוכח עיקר שבת"), אבל קטן שמטבילין אותו על דעת בית־דין אין צורך להודיעו (כסף־משנה). 20) על כל המלאכות שעשה בכל השבתות - משנה שם. 21) בעיקר השבת. ובגמרא (שם סט:) למדו זאת ממה שנאמר (ויקרא יט, ל) "את שבתותי תשמורו" - "שמירה אחת לשבתות הרבה". כלומר, אינו חייב אלא חטאת אחת לשגגות הרבה שבתות, אם שכח עיקר השבת. 22) כרבנן (שם סח:) ולא כמונבז הפוטרו לגמרי מקרבן, וראה למעלה שם. והוא־הדין אם ידע שדבר זה אסור ושכח, שאינו חייב אלא חטאת אחת על אכילות הרבה, וכתבה רבינו למעלה פ"ו הלכה א. 23) בכ"י תימן: "על כל דם". וכן הגיה מעשה רוקח. 24) צ"ל "בעבירות", וכן בכ"י תימן. 25) כלומר, בכל עבירות שחייבים עליהן חטאת (ראה למעלה פ"א הלכה ד), ולא ידע מעולם שדבר זה אסור, ואעפ"כ הוא חייב חטאת, ולא כמונבז החולק על רבנן וסובר שהוא פטור לגמרי. 26) במשנה שם סז: "היודע עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה, חייב על כל שבת ושבת". ובכריתות טז: נאמר ע"ז משום שלענין שבת אמרינן שימים שבינתיים מחלקים לחייבו על כל שבת ושבת. ולמדו זאת (שבת סט:) ממה שנאמר (שמות לא, טז) "ושמרו בני ישראל את השבת" - "שמירה אחת לכל שבת ושבת".

ג. וְכָל הַיּוֹדֵעַ שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת וְשָׁגַג בַּמְּלָאכוֹת וְלֹא יָדַע שֶׁמְּלָאכוֹת אֵלּוּ אֲסוּרוֹת[27] אוֹ שֶׁיָּדַע שֶׁהֵן אֲסוּרוֹת וְלֹא יָדַע שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת[28], וְעָשָׂה מְלָאכוֹת הַרְבֵּה - חַיָּב חַטָּאת עַל כָּל אַב מְלָאכָה וּמְלָאכָה. אֲפִלּוּ עָשָׂה הָאַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת[29] בְּהֶעְלֵם אַחַת[30] - מֵבִיא שְׁלֹשִׁים וְתֵשַׁע חַטָּאוֹת[31].

27) במשנה שבת שם: "היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה וכו' חייב על כל אב מלאכה ומלאכה". 28) כר' יוחנן שם סט. וראה למעלה פ"ב הלכה ב. 29) ל"ט אבות המלאכות שבשבת, ראה משנה שבת עג. 30) כלומר, לא ידע שחייבים עליהן כרת, אבל ידע שהן אסורות. וזה מוסב רק על הסיפא, ולא על הרישא כ"שלא ידע שמלאכות אלו אסורות", שאם לא ידע כל הארבעים חסר אחת, במה ידע שהיום שבת? (לחם־משנה, ועיין כסף־משנה). 31) דברי ר' יוחנן כריתות ב: ושבת שם, וראה למעלה פ"ד ה"א.

ד. שָׁכַח שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת וְשָׁגַג אַף בַּמְּלָאכוֹת וְלֹא יָדַע שֶׁמְּלָאכוֹת אֵלּוּ אֲסוּרוֹת - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[32].

32) זו היא בעיית רבא מרב נחמן (שבת ע:) "העלם זה וזה בידו, מהו". כלומר, שכח שהיום שבת, וכן שכח שמלאכות אלו שעשה, אסורות בשבת, אם הולכים אחר שכחת השבת לחייבו אחת בלבד, או אחר שגגות מלאכות לחייבו על כל מלאכה ומלאכה. ואמרו במסקנא שם: "לא שנא", ופירש רש"י: "ואינו חייב אלא אחת".

ה. הָעוֹשֶׂה אָב וְתוֹלְדוֹתָיו[33] בְּהֶעְלֵם אַחַת - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[34]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הָעוֹשֶׂה תּוֹלְדוֹת הַרְבֵּה שֶׁל אָב אֶחָד, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[35].

33) ראה פ"ז מהלכות שבת, מהו אב מלאכה ומהי תולדה. 34) משנה שם סח. "העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, אינו חייב אלא חטאת אחת", ומפרש רבינו בפיה"מ "מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, שיעשה בשגגה אב מאבות מלאכות עם תולדותיו וכו' אינו חייב אלא חטאת אחת", וכ"ה בבבא קמא ב. לדעת רבנן ולא כר' אליעזר. וראה בפ"ז מהלכות שבת הלכות ז־ח. 35) בכריתות טז. "שאל רבי עקיבא את רבי אליעזר, בעושה מלאכות הרבה וכו' מעין מלאכה אחת בהעלם אחד וכו'" ומפרש רבינו בפיה"מ שם "כגון שיהיו ד' וה' מלאכות כולן תולדות אב אחד", ופסק כר' עקיבא שאינו חייב אלא חטאת אחת.

ו. עָשָׂה תּוֹלְדָה שֶׁל אָב זֶה וְתוֹלְדָה שֶׁל אָב זֶה בְּהֶעְלֵם אַחַת - יֵרָאֶה לִי, שֶׁהוּא חַיָּב שְׁתֵּי חַטָּאוֹת[36].

36) כן מפורש בבבא קמא שם: "ומה יש בין תולדה לאב? - שאם עשה שתי אבות ביחד או שתי תולדות ביחד, חייב על כל אחד ואחד". ונראה שרבינו לא גרס שם "או שתי תולדות ביחד" (כסף־משנה בשם ר"י קורקוס, ועיין שם מה שכתב בשם הר"א בן רבינו) [וכן נראה מדברי רבינו בפ"ז מהלכות שבת הלכה ז, שלא גרס בגמרא שם אלא: "אילו עביד שתי אבות בהדי הדדי", עיין שם].

ז. עָשָׂה מְלָאכוֹת הַרְבֵּה מֵעֵין מְלָאכָה אַחַת[37], כְּגוֹן שֶׁזָּרַע[38] וְהִבְרִיךְ[39] וְהִרְכִּיב[40] בְּהֶעְלֵם אַחַת - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[41]. וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת[42] הָאָבוֹת[43] וְהַתּוֹלְדוֹת[44] וְהַמְּלָאכוֹת שֶׁהֵן מֵעֵין אָבוֹת[45].

37) שעשה כמה מלאכות הדומות זו לזו, וכולם אבות מלאכות של אב אחד, ראה פ"ז מהלכות שבת הלכה ג. 38) זרעים. 39) כפף ענף עץ בקרקע וכסהו בעפר למען יקלט ויהיה לעץ בפני עצמו. 40) שם ענף רך בעץ אחר, ו"כל אלו אב אחד הן מאבות מלאכות וענין אחד, שכל אחת מהן לצמח דבר הוא מתכוון" (רבינו בהלכות שבת שם). 41) ברייתא שבת עג: "תנא, הזורע והזומר והנוטע

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והמבריך והמרכיב, כולן מלאכה אחת הן", ובגמרא שם: "מאי קמ"ל, העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, אינו חייב אלא אחת". וכן כתב רבינו, שם הלכה ט. ושם העתיק כל המלאכות המפורשות בברייתא הנ"ל: "הרי שזרע ונטע והבריך והרכיב וזמר בהעלם אחד". 42) פ"ז. 43) שם בהלכה א. 44) שם בהלכות ה־ו. 45) שם בהלכות ב־ג־ד.

ח. עָשָׂה מְלָאכוֹת הַרְבֵּה מֵעֵין מְלָאכָה אַחַת בְּשַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה[46], בֵּין בִּזְדוֹן שַׁבָּת וְשִׁגְגַת מְלָאכוֹת בֵּין בְּשִׁגְגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת - חַיָּב עַל כָּל מְלָאכָה וּמְלָאכָה[47]. כֵּיצַד? יָדַע שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת וְזָרַע בּוֹ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהַזְּרִיעָה מְלָאכָה, וְכֵן בְּשַׁבָּת שְׁנִיָּה יָדַע שֶׁהוּא שַׁבָּת וְנָטַע בָּהּ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהַנְּטִיעָה אֲסוּרָה מִשּׁוּם מְלָאכָה, וְכֵן בְּשַׁבָּת שְׁלִישִׁית הִבְרִיךְ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהַהִבְרָכָה מְלָאכָה - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֵעֵין מְלָאכָה אַחַת, מִפְּנֵי שֶׁהַשַּׁבָּתוֹת כְּגוּפִין מֻחְלָקִין[48].

46) כלומר, בכל שבת עשה מלאכה אחרת. 47) משנה בכריתות טז. "אמר רבי עקיבא, שאלתי את רבי אליעזר בעושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה מעין מלאכה אחת בהעלם אחת מהו, חייב אחת על כולן או חייב על כל אחת ואחת. אמר לי, חייב על כל אחת ואחת". ובגמרא שם: אמר רב חסדא, זדון שבת ושגגת מלאכות, אפילו רבי עקיבא סבר שהן כגופים מחולקים, והוא שאל רק שגגת שבת וזדון מלאכות, אם הימים שבינתיים הם כידיעה לחלק או לא, ופשט לו ר"א ימים שבינתיים הוי ידיעה לחלק, וקיבל ממנו ר"ע דין זה. ופסק רבינו כרב חסדא. ולפי"ז לאו דוקא במלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, חייב על כל מלאכה ומלאכה, אלא אפילו עשה מלאכה אחת בשבתות הרבה - חייב על כל שבת ושבת (קרית ספר, וראה בלח"מ). 48) כאילו בא על כמה עריות בהעלם אחד (ראה למעלה פ"ה הלכה ג), שחייב על כל אחת ואחת אף שהבעילה מעשה אחד, שאין בין בעילה לבעילה ולא כלום (רבינו בפיה"מ שם).

ט. שָׁגַג שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת וְזָרַע בּוֹ וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהַזְּרִיעָה מְלָאכָה, וְכֵן בְּשַׁבָּת שְׁנִיָּה שָׁכַח שֶׁהוּא שַׁבָּת וְנָטַע בּוֹ וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהַנְּטִיעָה מְלָאכָה, וְכֵן בַּשְּׁלִישִׁית שָׁכַח שֶׁהוּא שַׁבָּת וְהִבְרִיךְ אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁהַהִבְרָכָה מְלָאכָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת; שֶׁהַיָּמִים שֶׁבֵּין שַׁבָּת לְשַׁבָּת הֲרֵי הֵן כִּידִיעָה אַחַת[49] לְחַלֵּק[50].

49) כלומר, ששת הימים שבין שבת לשבת, הרי הם כידיעה המחלקת. ולשון "אחת" אינה מובנת. 50) וראה למעלה הלכה ב בדברינו, כי דין זה, שהימים שבין שבת לשבת מחלקים לחייבו על כל שבת ושבת, נלמד בשבת סט: ממה שנאמר (שמות לא, טז) "ושמרו בני ישראל את השבת" - שמירה אחת לכל שבת ושבת.

י. מִי[51] שֶׁקָּצַר וְטָחַן כְּגְרוֹגֶרֶת[52] בְּשִׁגְגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[53], וְחָזַר וְקָצַר וְטָחַן כְּגְרוֹגֶרֶת[54] בִּזְדוֹן שַׁבָּת[55] וְשִׁגְגַת מְלָאכוֹת, שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל מְלָאכָה וּמְלָאכָה[56], וְנוֹדַע לוֹ עַל קְצִירָה שֶׁל שִׁגְגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת[57] - קְצִירָה[58] גּוֹרֶרֶת קְצִירָה[59] וּטְחִינָה[60] גּוֹרֶרֶת טְחִינָה[61], וּכְאִלּוּ עָשָׂה אַרְבַּעְתָּן בְּשִׁגְגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת; וְכֵיוָן שֶׁהִקְרִיב חַטָּאת זוֹ נִתְכַּפֵּר לוֹ עַל הַכֹּל, וּכְשֶׁיֵּדְעֵם אַחַר כֵּן - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא חַטָּאת אַחֶרֶת[62]. אֲבָל אִם נוֹדַע לוֹ תְּחִלָּה עַל קְצִירָה שֶׁל זְדוֹן שַׁבָּת וְשִׁגְגַת מְלָאכוֹת וְהִקְרִיב חַטָּאת - נִתְכַּפֵּר לוֹ עַל זוֹ הַקְּצִירָה שֶׁנּוֹדַע לוֹ עָלֶיהָ וְעַל הַקְּצִירָה וְהַטְּחִינָה שֶׁל שִׁגְגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת; מִפְּנֵי שֶׁשְּׁנֵיהֶן כִּמְלָאכָה אַחַת[63], וְנִגְרְרָה קְצִירָה וּטְחִינָה עִם הַקְּצִירָה, וְתִשָּׁאֵר הַטְּחִינָה שֶׁל זְדוֹן שַׁבָּת עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ עָלֶיהָ וְיָבִיא חַטָּאת שְׁנִיָּה[64]. קָצַר כַּחֲצִי גְרוֹגֶרֶת בְּשִׁגְגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת, וְחָזַר וְקָצַר כַּחֲצִי גְרוֹגֶרֶת[65] בִּזְדוֹן שַׁבָּת וְשִׁגְגַת מְלָאכוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין. קְצִירָה גּוֹרֶרֶת קְצִירָה[66]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בִּשְׁאָר מְלָאכוֹת.

51) שבת ע: מימרא של רבא. 52) כלומר, קצר כגרוגרת וטחן כגרוגרת (רש"י שם). 53) למעלה הלכה ב. 54) אף כאן: קצר כגרוגרת וטחן כגרוגרת כנ"ל. 55) כלומר, נודע לו ששבת היום, אבל לא נזכר שלפני כן קצר וטחן בשגגת שבת. 56) למעלה הלכה ג. 57) ואילו על "זדון שבת ושגגת מלאכות" לא נודע לו. 58) של "שגגת שבת וזדון מלאכות". 59) של "זדון שבת ושגגת מלאכות" אעפ"י שאינה אתה בהעלם אחד. 60) של "שגגת שבת וזדון מלאכות". 61) של "זדון שבת ושגגת מלאכות". 62) ואף־על־פי שידיעות שלאחר החטא אף הן מחלקות (למעלה פ"ו הלכה ט) כיון שלא נודע לו על "זדון שבת ושגגת מלאכות" אלא לאחרי הקרבת הקרבן, נתכפר לו על זה. וכן כתב רבינו בפירושו לתלמוד מסכת שבת ("מספרות הגאונים" לר"ש אסף ירושלים תרצ"ג עמוד 195, ועיין עליו ב"סיני" כרך כו עמוד סו מאמר של אאמו"ר הגרמי"ל זק"ש שליט"א): "קצר וטחן כגרוגרת וכו' נודע לו על הקצירה של שגגת שבת וזדון מלאכות וכו' והקריב קרבן הקצירה, קצירה של שגגת שבת וגו' (=וגומר) שחיוב שתיהן אחת גוררת קצירה של זדון שבת ושגגת מלאכות וכו'. 63) כלומר, הקצירה והטחינה של "שגגת שבת וזדון מלאכות". 64) ואין אומרים תגרור טחינה של "שגגת שבת וזדון מלאכות" לטחינה של "זדון שבת ושגגת מלאכות" - שאין גרירה אחר גרירה (שם עא.). 65) שם. 66) כלומר, כשם שקצירה של שגגת שבת וכו' גוררת קצירה של זדון שבת וכו', כמו כן הן מצטרפות לכשיעור.

יא. הַמִּתְכַּוֵּן לַחְתּוֹךְ[67] אֶת הַתְּלוּשׁ[68] וְחָתַךְ אֶת הַמְּחֻבָּר[69], אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַחֲתִיכָה[70], הוֹאִיל וְלֹא עָשָׂה מַחֲשַׁבְתּוֹ[71] - פָּטוּר מִן הַחַטָּאת[72]; שֶׁזֶּה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כְּמִתְעַסֵּק[73], וְלֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא מְלֶאכֶת מַחֲשֶׁבֶת[74], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ כַּמָּה פְּעָמִים[75].

67) בשבת. 68) תלוש מן הקרקע. 69) מחובר לקרקע. שהעוקרו בשבת חייב משום קוצר (פ"ח מהלכות שבת הלכה ג). 70) למעשה החיתוך. 71) כלומר, לא חתך את המחובר במחשבה. 72) כרבא, ולא כאביי, שם עב: 73) שלא חשב כלל לעשות דבר זה שעשה. ואינו דומה לשוגג, שהשוגג מתכוון לעשות דבר שעשה אלא שחשב שמותר לעשותו. ראה רש"י בכריתות יט: 74) ולמדו כן ממה שנאמר במלאכת המשכן סמוך לאיסור מלאכה בשבת (שמות לה, לג) "לעשות בכל מלאכת מחשבת", שכשם שבמשכן היו המלאכות מכוונות לפי חישוב מתחילה, כמו כן במלאכות שבת (כריתות יט: דברי רב נחמן). 75) ראה עוד למעלה פ"ב הלכה ז, ובפ"א מהלכות שבת הלכות ח-ט.

יב. הַחוֹתֶה גֶחָלִים[76] בְּשַׁבָּת, שֶׁהוּא מְכַבֶּה אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת וּמַדְלִיק אֶת הַתַּחְתּוֹנוֹת[77], אִם נִתְכַּוֵּן לְכַבּוֹת וּלְהַבְעִיר - חַיָּב שְׁתַּיִם[78]. חָתָה גֶחָלִים לְהִתְחַמֵּם מֵהֶם וְהֵבְעִרוּ מֵאֵלֵיהֶן[79] - חַיָּב שְׁתַּיִם[80]; מִפְּנֵי שֶׁמְּלָאכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לְגוּפָהּ - חַיָּב עָלֶיהָ[81], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת[82], וּכְשֵׁם שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת, כָּךְ חַיָּב עַל שִׁגְגָתָהּ קָרְבַּן חַטָּאת.

76) לוקח גחלים ממקום ריכוזם ומכניסם לתוך כלי. ראה רש"י כריתות כ. 77) כלומר, הגחלים שהיו במקום הריכוז למעלה לוחשות (=בוערות), הם עכשיו בתוך הכלי עוממות (=כבויות) על־ידי כובד המשא של הגחלים שעליהם, והגחלים שהיו קודם למטה עוממות מחמת העליונות, נמצאות עכשיו למעלה בתוך הכלי לוחשות. 78) [אבל אם לא נתכוון אלא לכבות ולא להבעיר, והובערו מאליהן אינו חייב אלא אחת בלבד, אף שהדבר ידוע שאי־אפשר לחתות לשם כיבוי מבלי שיובערו - והרי זהו כ"פסיק רישיה ולא ימות" (ראה בפ"א מהלכות שבת הלכה ו) - סובר רבינו כדעת הערוך שכיון שפעולת ההבערה אינה נעשית בידים אלא מאליה, והוא לא ניחא לו שיבעור, אין כאן איסור (ראה שם הערה כז) ולא כדעת התוספות בשבת קג. ש"פסיק רישיה דלא ניחא ליה" הוא כמו "מלאכה שאינה צריכה לגופה". וכן מפרש רבינו מה שאמרו בכריתות שם "תנו רבנן, החותה גחלים בשבת חייב חטאת. רשב"א אומר משום ר"א ברבי צדוק חייב שתים, מפני שהוא מכבה את העליונות ומבעיר את התחתונות. רב אשי אמר, כגון שנתכוון לכבות והובערו מאליהן, תנא־קמא סבר כרבי שמעון דאמר דבר שאינו מתכוון מותר (ולפיכך אינו מחויב על ההבערה). ורבי אליעזר ברבי צדוק סבר כרבי יהודה דאמר דבר שאינו מתכוון חייב" - שזוהי פלוגתא חדשה בין ר' שמעון לבין ר' יהודה, שלר' שמעון: דבר שאינו מתכוון ופסיק רישא דלא ניחא לו, הרי הוא כדבר שאינו מתכוון ומותר. ולר' יהודה הרי זו כמלאכה שאינה צריכה לגופה וחייב (ועיין שם בתוספות) ופסק רבינו בזה כר' שמעון, אף־על־פי שלענין מלאכה שאינה צריכה לגופה - פסק כרבי יהודה]. 79) בניגוד לדין הראשון, ששם לא היתה פעולתו בהבערה אלא בכיבוי - כאן הובערו אותם גחלים שחתה אותם ברצון לכבותם ולא להבעירם. 80) בכריתות שם: ת"ר החותה גחלים בשבת להתחמם בהם והובערו מאליהן, תני חדא חייב (=על ההבערה), ותני אידך פטור. הדתניא חייב, קסבר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. והא דתנא פטור, קסבר מלאכה שאצל"ג פטור", ופסק רבינו כברייתא המחייבת, כשיטתו שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב (פ"א מהלכות שבת הלכה ז). 81) כדעת רבי יהודה ולא כרבי שמעון. 82) שם.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר מי שנסתפק לו אם שגג בדבר זה אם לאו שיביא אשם תלוי.

א. כָּל חֵטְא שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתוֹ[2] חַטָּאת[3] קְבוּעָה[4] - חַיָּבִין עַל לֹא הוֹדַע שֶׁלּוֹ אָשָׁם תָּלוּי[5]. וּמַהוּ לֹא נוֹדַע? אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם שָׁגַג בְּדָבָר זֶה אוֹ לֹא שָׁגַג - הֲרֵי זֶה מְצַוֶּה לְהַקְרִיב אָשָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ, וְהֵבִיא אַיִל תָּמִים מִן הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא אָשָׁם תָּלוּי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַפֵּר עַל הַסָּפֵק וְתוֹלֶה לוֹ[6] עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ בְּוַדַּאי שֶׁחָטָא בִּשְׁגָגָה וְיַקְרִיב חַטָּאתוֹ[7].

2) כשנודע לו חטאתו. 3) ראה למעלה פ"א ה"א־ב, שהוא חטא שחייבין על זדונו כרת. ואם חייבים על שגגתו אשם, אין חייבים על לא הודע שלו, אשם תלוי (כריתות כב. במשנה, כחכמים ולא כרבי עקיבא. וראה להלן פ"ט הי"א). 4) אבל חטא שחייבים על שגגתו עולה ויורד, אין חייבים אשם תלוי על לא הודע שלו (שם ב. במשנה. וברש"י שם נראה שכן גרס במשנה שם כה. — 'הר המוריה'). וכן הוא בהוריות ח, ב - במשנה. וכן כתב רבינו להלן פי"א ה"ה. 5) משנה, שם כה, א: "וחכ"א אין מביא אשם תלוי אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת". 6) כלומר, הקרבן הזה מכפר עליו כפרה שאינה גמורה. 7) כריתות כו, ב. ולמדו שם ממה שנאמר בחטאת (ויקרא ד, כח) "או הודע אליו — מכל־מקום", כלומר, בכל אופן חייב חטאת כשנודע לו חטאו, ואפילו כבר הקריב אשם תלוי. וכן הוא שם כה, ב: "תנו רבנן, חמשה אשמות מכפרין, אשם תלוי אין מכפר", "אמר רב יוסף, ה"ק חמשה אשמות מכפרין כפרה גמורה, ואשם תלוי אין מכפר כפרה גמורה". ופירש רש"י שם "דלכי מתיידע לו מביא חטאת".

ב. אֵינוֹ חַיָּב בְּאָשָׁם תָּלוּי עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁם אִסּוּר קָבוּעַ[8]. כֵּיצַד? אָכַל חֵלֶב[9], וְסָפֵק אִם הָיָה[10] כְּזַיִת אוֹ פָּחוֹת מִכְּזַיִת[11]; אוֹ שֶׁהָיְתָה לְפָנָיו חֲתִיכַת חֵלֶב וְחֲתִיכַת שֻׁמָּן[12], וְאָכַל אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה מֵהֶן אָכַל; אִשְׁתּוֹ וַאֲחוֹתוֹ עִמּוֹ בַּבַּיִת[13], בָּעַל אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ מֵהֶן בָּעַל; שַׁבָּת וָחֹל[14], וְעָשָׂה מְלָאכוֹת בְּאֶחָד מֵהֶם וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵי זֶה יוֹם עָשָׂה; אוֹ שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה[15] בְּשַׁבָּת וְלֹא יָדַע מֵעֵין אֵי זוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִלָּאכָה[16] עָשָׂה - הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל אִם הָיְתָה לְפָנָיו חֲתִיכָה אַחַת, סָפֵק שֶׁהִיא חֵלֶב סָפֵק שֶׁהִיא שֻׁמָּן, וַאֲכָלָהּ - פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן אִסּוּר קָבוּעַ[17]. וְכֵן הָאוֹכֵל חֵלֶב הַכּוֹי[18] - פָּטוּר מֵאָשָׁם תָּלוּי[19], שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן אִסּוּר קָבוּעַ. וְכֵן הַבָּא עַל אִשָּׁה שֶׁהִיא סְפֵק נִדָּה[20] אוֹ סְפֵק עֶרְוָה שֶׁל קֵרוּב בָּשָׂר[21] - פָּטוּר מֵאָשָׁם תָּלוּי. לְפִיכָךְ, הָאִשָּׁה שֶׁנִּמְצָא דָם עַל עֵד שֶׁלָּהּ[22] לְאַחַר זְמַן[23], וְהַנּוֹשֵׂא יְבִמְתּוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים[24] וְיָלְדָה וְאֵין יָדוּעַ אִם בֵּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן[25] אוֹ בֵּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן[26] - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן[27]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ, שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם אִסּוּר קָבוּעַ.

8) כרב נחמן (שם יח.). 9) היתה חתיכה גדולה שיש בה כמה כזיתים (׳הר המוריה׳ ו׳תפארת ישראל׳ שם, וראה להלן). 10) באכילתו, ראה להלן. 11) משנה, כריתות יז, א: "אכל, ספק יש בו כשיעור וספק אין בו", ופירשו ה׳תוספות׳ (שם יז: ד"ה מדסיפא) כי מדובר בשתי חתיכות. אבל רבינו שפסק כרב נחמן (ראה למעלה) סובר, שכיון שיש בחתיכה כמה כזיתים, הרי זה "איסור קבוע". 12) במשנה, שם יז, ב. 13) במשנה שם, וכגון שאשתו היתה טהורה, אבל אם היתה אשתו נדה, פטור מאשם תלוי, שהרי יודע בוודאי שחטא. ראה להלן ה"ה. 14) במשנה, שם. 15) בכת"י תימן: "שעשה מעשה". 16) כלומר, יודע שעשה מעשה ואינו יודע אם היתה מלאכה האסורה בשבת או מעשה המותר בשבת, כגון שחתך ואינו יודע אם חתך המחובר או חתך התלוש, אבל אם ברור לו שעשה מלאכה האסורה בשבת, אלא שלא נודע לו איזו מלאכה עשה - אינו חייב אשם תלוי, שהרי יודע בוודאי שחטא, ראה להלן ה"ה. וראה ׳כסף משנה׳ ו׳לחם משנה׳. ומה שאמרו במשנה (שם יט.): "העושה ואינו יודע מעין איזו מלאכה עשה וכו׳, ורבי יהושע פוטר וכו׳ אף מאשם תלוי" — הכוונה שוודאי עשה מלאכה אסורה שאינו יודע איזו היא (לחם־משנה). (ויש לציין, כי רבינו השמיט הבבא הנ"ל ולא כתבה למעלה פ"ב ה"ג, ולהלן ה"ה, וצריך עיון). 17) כדעת חייא בר רב, ורב יהודא אמר רב (כריתות יז:). וכמה טעמים נאמרו שם בדבר זה, ורבינו כתב טעמו של רב נחמן שם יח, א. ואף־על־פי שרבא, שהוא בתרא, חולק עליו — פסק רבינו כרב נחמן שהובאו דבריו לאחרונה, אחר דברי רבא, ומזה נראה שהגמרא סוברת כמותו (׳תוספות יום־טוב׳ כריתות פ"ד מ"א). 18) כוי הוא ספק חיה וחלבו מותר, כמפורש בחולין קיז, א - במשנה, ספק בהמה וחלבו אסור, וראה פ"ב מהל׳ נזירות ה"י. 19) ובכריתות שם אמרו: "רבי אליעזר אומר, כוי חייבין עליו אשם תלוי", כי הוא סובר שאין צורך שיהיה איסור קבוע, אבל רבינו שפוסק שצריך שיהיה איסור קבוע — פוטרו מאשם תלוי. 20) ביארו רבינו להלן. 21) כלומר, ערוה של שאר בשר (= קרובות), בניגוד לערוה של אשת איש, שיבואר להלן ה"ג. ומהו ספק ערוה של שאר בשר, ביארו רבינו להלן בהמשך הדברים. 22) מטלית שמקנחת בה אחר תשמיש, ראה פ"ד מהל׳ איסורי ביאה הי"ד. 23) ששהתה אחר שפירש הבעל "כדי שתושיט ידה לתחת הכר או לתחת הכסת, ותטול עד לבדוק בו, ואחר קינחה עצמה", ששניהם טמאים בספק, ראה למעלה פ"ה ה"ו. 24) למות אחיו — בעלה. 25) והיא אסורה עליו משום אשת אח שלא במקום מצוה, שהרי יש לו בן, ראה למעלה פ"א ה"ד. 26) ונמצא שאחיו מת בלא בנים, ואשתו מותרת לשני, ומצות ליבמה. 27) כריתות שם, דלא כרבי אליעזר שאינו מצריך איסור קבוע באשם תלוי, וראה למעלה.

ג. הָאוֹכֵל חֲתִיכָה, וְעֵד אֶחָד אוֹמֵר לוֹ: זֶה שֶׁאָכַלְתָּ חֵלֶב הָיָה, וְעֵד אֶחָד אוֹמֵר: לֹא אָכַלְתָּ חֵלֶב[28], אִשָּׁה אוֹמֶרֶת[29] אָכַל, וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת לֹא אָכַל, הוֹאִיל וְנִקְבַּע הָאִסּוּר[30] וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ[31] אִם חָטָא אוֹ לֹא חָטָא - הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי. וְכֵן כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁעֵד אֶחָד אוֹמֵר מֵת בַּעְלָהּ וְעֵד אֶחָד אוֹמֵר לֹא מֵת - חַיָּב בְּאָשָׁם תָּלוּי[32]. וְהוּא הַדִּין לִסְפֵק מְגֹרֶשֶׁת[33], שֶׁהֲרֵי נִקְבַּע הָאִסּוּר[34]. אֲבָל סְפֵק מְקֻדֶּשֶׁת - לֹא נִקְבַּע הָאִסּוּר.

28) משנה, כריתות יא, ב. וכתבו שם ה׳תוספות׳ (ד"ה אמרו לו) כי מדובר כשהעידו שני העדים בבת אחת, שאם העידו בזה אחר זה — כיון שנתקבל עדות הראשון שוב לא מתחשבים בעדות השני, שכיון שהאמינה תורה עד אחד, הרי כאן שנים. 29) במשנה, שם. ואף כי נשים פסולות לעדות אחרת — נתרבו כאן ממה שנאמר (ויקרא ד, כח) "או הודע אליו חטאתו" — אפילו אמרה אשה (׳סיפרא׳ ויקרא, דיבורא דחובה פ"ז ה"א). 30) לפי דעת הראב"ד, לא יתכן שנקבע האיסור אלא אם היו שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן, ואחד אומר חלב אכלת ואחד אומר שומן אכלת, אבל בחתיכה אחת, אין זה נקבע האיסור. ויתכן כי כן גם כוונת רבינו (כסף־משנה). 31) ה׳תוספות׳ (שם) כתבו כי אינו חייב אלא אם שתק, אבל אם אמר "איני יודע" פטור הוא מקרבן, שנאמר (שם) "או הודע אליו חטאתו" — "ולא שיודיעוהו אחרים" (גמרא שם, לענין חטאת, והוא־הדין לענין אשם תלוי). אבל לדעת רבינו אין ללמוד מפסוק זה אלא לגבי חטאת ולא לגבי אשם תלוי, ועי׳ ׳לחם משנה׳ ו׳ערוך לנר׳ כריתות שם. 32) ביבמות קיז, ב - אמרו: "עד אומר מת ועד אומר לא מת וכו׳ לא תנשא", ובפי"ב מהל׳ גירושין הי"ט כתב רבינו שאם נשאת תצא, וכיון שתצא, הבא עליה חייב אשם תלוי, כמו שאמרו גבי תרי ותרי (שם פח: ובכתובות כב:), שהבא עליה חייב באשם תלוי, כיון שנקבע האיסור, שהיתה אשת איש (׳קרית ספר׳). 33) כגון שנים אומרים נתגרשה, ושנים אומרים לא נתגרשה, שלא תנשא ואם נשאת תצא (כתובות שם, והל׳ גירושין שם ה"ו), וכיון שתצא — חייב עליה אשם תלוי, שהרי נקבע האיסור שהיא בחזקת אשת איש כנ"ל. 34) שהרי היא בחזקת פנויה, ולפיכך אין הבא עליה חייב אשם תלוי.

ד. מִי שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת, אַחַת שֶׁל חֵלֶב וְאַחַת שֶׁל שֻׁמָּן, וְאָכַל אַחַת מֵהֶן וּבָא עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ כֶּלֶב וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה[35], אוֹ שֶׁאָכַל עוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ כֶּלֶב אֶת הָרִאשׁוֹנָה וּבָא יִשְׂרָאֵל וְאָכַל הַשְּׁנִיָּה[36], אוֹ שֶׁאָכַל רִאשׁוֹנָה בְּזָדוֹן[37] וּשְׁנִיָּה בִּשְׁגָגָה[38], אוֹ שֶׁאָכַל רִאשׁוֹנָה בִּשְׁגָגָה וּשְׁנִיָּה בְּזָדוֹן[39] - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּאָשָׁם תָּלוּי, הוֹאִיל וְהָיָה שָׁמָּה אִסּוּר קָבוּעַ. אָכַל שְׁתֵּיהֶן בְּזָדוֹן - פָּטוּר מִקָּרְבָּן[40]. אָכַל שְׁתֵּיהֶן בִּשְׁגָגָה - מֵבִיא חַטָּאת[41]. אָכַל אֶת הָרִאשׁוֹנָה בִּשְׁגָגָה וּבָא אַחֵר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה בִּשְׁגָגָה - שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין בְּאָשָׁם תָּלוּי[42]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

35) ברייתא, כריתות יח, א. 36) שם, מחלוקת רבי ורבנן. ופסק כרבי שהוא מחייב אשם תלוי, ואף שבשעה שאכל הישראל לא היתה אלא חתיכה אחת, ספק איסור ספק היתר, כיון שלפני כן היו שתי חתיכות ואחת מהן היתה ודאי של איסור, הרי זה כנקבע האיסור, ופסק כרבי לגבי רבנן, משום שרב נחמן סובר כמותו. וראה למעלה ה"ב הערה טז. 37) כלומר, היה יודע שיש כאן חתיכה אחת של חלב, ואף־על־פי־כן אכל (רש"י, שם). 38) שם בברייתא, וכרבי. ואף כי עכשיו בשעה שאכל את השניה בשוגג, לא היתה כי־אם חתיכה אחת ועל אכילת הראשונה אין לחייבו שהרי נאכלה במזיד, מ"מ כיון שלפני כן היו שתי חתיכות, ואחת מהן היתה ודאי של איסור, הרי זה כנקבע האיסור. וכגון שחזר בתשובה, ראה למעלה פ"ג ה"ז. 39) חייב אשם תלוי. שם בברייתא. ואף כי בוודאי אכל את האיסור, ואשם תלוי אינו בא אלא על הספק — כיון שאכל את השניה בזדון, ועליה אינו חייב קרבן, חייב אשם תלוי על הראשונה, כי ספק הוא אם זה איסור או היתר. וראה להלן באכל שתיהן בשגגה. 40) שם בברייתא. כלומר, פטור מאשם תלוי, כי אין כאן ספק שוודאי אכל חלב בזדון, ופטור מחטאת, שהרי אכל בזדון, ראה למעלה פ"א ה"א, כי אין חטאת באה אלא על עבירה בשוגג. והוא־הדין לאשם תלוי (למעלה ה"א). 41) שם בברייתא. שהרי ברור שאכל חלב. 42) מחלוקת תנאים במשנה, כריתות כג, א. ופסק כת"ק. ומשום שכל אחד ואחד מהם אכל חתיכה שהיא ספק חלב ספק שומן.

ה. חֵלֶב וְנוֹתָר לְפָנָיו, אָכַל אַחַת מֵהֶן[43] וְאֵין יָדוּעַ אִי זוֹ מֵהֶן אָכַל; אִשְׁתּוֹ נִדָּה וַאֲחוֹתוֹ עִמּוֹ בַּבַּיִת, וְשָׁגַג בְּאַחַת מֵהֶן[44] וְאֵין יָדוּעַ אִי זוֹ מֵהֶן בָּעַל; שַׁבָּת וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְעָשָׂה מְלָאכָה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶן[45] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבָּן. וְאֵינוֹ מֵבִיא חַטָּאת[46], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ עַצְמוֹ שֶׁל חֵטְא[47], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[48]; וְאֵינוֹ מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי[49], שֶׁהֲרֵי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁחָטָא[50].

43) בשוגג, שחשב כי הם שומן של היתר. 44) שחשב כי היא אשתו והיא טהורה. 45) למעלה פ"ב ה"ג, לענין פטור מקרבן חטאת, כתב רבינו "שבת ויום הכיפורים לפניו, ועשה מלאכה באחד מהן" ואינו מזכיר שעשה בין השמשות, וראה משנה כריתות יט, א - שאמרו שבבין השמשות לדברי הכל פטור ואין כאן מחלוקת, לפי שאפשר שמקצת מלאכה נעשתה בשבת ומקצתה נעשתה ביום הכיפורים. ועי' ב'ערוך לנר' שם. 46) כרבי יהושע במשנה, כריתות שם. 47) ונאמר (ויקרא ד, כג) "אשר חטא בה" — "עד שיוודע לו במה חטא" (שם לדברי רבי יהושע). 48) למעלה פ"ב שם. 49) במשנה, שם: "א"ר יהודא, פוטרו היה רבי יהושע אף מאשם תלוי". 50) כן הוא בברייתא (שם:) בטעמו של רבי יהושע, שנאמר (שם ה, יז) "כי תחטא — ולא ידע" — "פרט לזה שידע שחטא".

ו. כָּל דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל וַדָּאוֹ חַטָּאת קְבוּעָה[51] אַחַת - חַיָּבִין עַל לֹא הוֹדַע שֶׁלּוֹ אָשָׁם תָּלוּי אֶחָד, וְכָל דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל וַדָּאוֹ חַטָּאוֹת הַרְבֵּה - חַיָּבִין עַל לֹא הוֹדַע שֶׁלּוֹ אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין הַרְבֵּה כְּמִנְיַן הַחַטָּאוֹת[52]. כֵּיצַד? כְּשֵׁם שֶׁאִם אָכַל חֵלֶב וְדָם וְנוֹתָר וּפִגּוּל בְּהֶעְלֵם אַחַת - חַיָּב אַרְבַּע חַטָּאוֹת, כָּךְ אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם אֲכָלָן אוֹ לֹא אָכַל אֶלָּא חֲתִיכוֹת שֶׁל הֶתֵּר שֶׁהָיוּ עִמָּהֶם - מֵבִיא אַרְבָּעָה אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין. וְכֵן אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם הָאִשָּׁה שֶׁבָּא עָלֶיהָ אִשְׁתּוֹ אוֹ פִּלּוֹנִית הָעֲרָוָה שֶׁהָיְתָה עִמָּהּ שֶׁחַיָּב עָלֶיהָ שְׁמוֹנֶה חַטָּאוֹת[53] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שְׁמוֹנָה אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין.

51) ראה למעלה ה"א, ולהלן פי"א ה"ה. 52) משנה, שם יז, ב. 53) ראה למעלה פ"ד ה"ב. ודבר זה, שהוא חייב על מעשה אחד כמה אשמות תלויין, "נראה שלמד זאת מתוספתא פ"ה דכריתות: חתיכה של חלב פיגול וחתיכה של חולין לפניו, אכל אחת מהן ואין ידוע איזו מהן - מביא שני אשמות תלויין" (הגהות הרש"ש על הרמב"ם).

ז. הָאוֹכֵל חֲתִיכָה מִשְּׁתֵּי חֲתִיכוֹת וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם שֶׁל חֵלֶב אָכַל אוֹ שֶׁל שֻׁמָּן אָכַל, וְאַחַר שֶׁנּוֹלַד לוֹ הַסָּפֵק אָכַל חֲתִיכָה מִשְּׁתֵּי חֲתִיכוֹת אֲחֵרוֹת וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם שֶׁל חֵלֶב אָכַל אוֹ שֶׁל שֻׁמָּן - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שְׁנֵי אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין[54].

54) פסק כרבי, בברייתא שם יח, ב. ואף־על־פי שרבים חולקים עליו, פסק כמותו, משום שהאמוראים מפרשים דבריו (כסף־משנה), ועוד שסתם משנה שם יז, ב - כמותו, שאמרו שם: "אם היתה ידיעה בינתיים (ידיעת ספק — רש"י), כשם שהוא מביא חטאת על כל אחת ואחת, כך מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת" (הגהות הרש"ש על הרמב"ם).

ח. כְּשֵׁם שֶׁיְּדִיעַת וַדַּאי בֵּינְתַּיִם[55] מְחַלֶּקֶת לְחַטָּאוֹת[56], כָּךְ יְדִיעַת סָפֵק בֵּינְתַּיִם מְחַלֶּקֶת לַאֲשָׁמוֹת[57]. לְפִיכָךְ, אִם אָכַל חֲמִשָּׁה זֵיתֵי חֵלֶב בְּהֶעְלֵם אַחַת, וְנוֹדַע לוֹ יְדִיעַת סָפֵק עַל אַחַת מֵהֶם, וְחָזַר וְנוֹדַע לוֹ יְדִיעַת סָפֵק אַחֶרֶת עַל הַשֵּׁנִי, וְכֵן עַל כָּל אַחַת וְאַחַת - חַיָּב אָשָׁם תָּלוּי עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

55) כלומר, שאכל כזית חלב וכזית חלב בהעלם אחד, ואחר שאכלם נודע לו על הראשון וחזר ונודע לו על השני. 56) שמביא שתי חטאות, ראה למעלה פ"ו ה"ט. 57) שכשם שבידיעה שבין אכילה לאכילה למעלה לא חילקו בין ספק לוודאי (ראה למעלה ה"ז), כמו כן בידיעה שלאחר האכילות - אין להבדיל בין ידיעת ספק לידיעת ודאי.

ט. חֲתִיכָה שֶׁל שֻׁמָּן וַחֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב, אָכַל אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא, וְהֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי, וְחָזַר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה - מֵבִיא חַטָּאת[58]. וְכֵן אִם אָכַל אַחַר אֶת הַשְּׁנִיָּה - מֵבִיא הָאַחַר אָשָׁם תָּלוּי[59], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[60].

58) משנה, שם כג, א: "חתיכת חלב וחתיכת חולין (= שומן של היתר) אכל אחת מהן ואינו יודע איזו מהן אכל, מביא אשם תלוי. אכל את השניה, מביא חטאת". 59) כרבי עקיבא, שם במשנה: "אכל אחד את הראשונה, ובא אחר ואכל את השניה, זה מביא אשם תלוי וזה מביא אשם תלוי, דברי ר"ע. וסובר רבינו, כי אף אם אכל את השני אחר שהראשון הביא אשם תלוי, מביא הוא אשם תלוי. 60) למעלה ה"ד, כי זהו בכלל "נקבע האיסור".

י. חֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב וַחֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב נוֹתָר[61], אָכַל אֶת אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא - מֵבִיא חַטָּאת עַל הַחֵלֶב[62] וְאָשָׁם תָּלוּי מִשּׁוּם נוֹתָר[63]. אָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה בְּהֶעְלֵם שֵׁנִי[64] - מֵבִיא שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת[65]. וְאִם הָיָה בָּהּ שֶׁוֶה פְּרוּטָה[66] - מֵבִיא אָשָׁם וַדַּאי מִשּׁוּם מְעִילָה[67]. אָכַל אֶחָד אֶת אַחַת מִשְּׁתֵיהֶן, וּבָא אַחַר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה - זֶה מֵבִיא חַטָּאת וְאָשָׁם תָּלוּי, וְזֶה מֵבִיא חַטָּאת וְאָשָׁם תָּלוּי[68]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

61) ראה למעלה פ"ו ה"ד כי האוכל חלב שהוא גם נותר, חייב שתי חטאות, אחת על אכילת חלב ואחת על אכילת נותר, ואשם ודאי על מעילה בהקדש, שאיסור חל על איסור באיסור מוסיף, באיסור כולל ובאיסורים הבאים בבת אחת. 62) כי הרי ודאי אכל חלב. 63) כי ספק הוא אם החתיכה שאכל היתה נותר (שם, במשנה). אבל על ספק מעילה בהקדש, אינו מביא קרבן, ראה להלן פ"ט הי"א. 64) כלומר, שלפני שאכל את החתיכה השני' נודע לו שהחתיכה הראשונה שאכל היא של חלב, או אפילו נודע לו אחר שאכל את השניה, אבל הידיעות על שתי החתיכות לא היו ביחד כי־אם ידיעה אחר ידיעה, אבל אם לא נודע לו שהראשונה היא חלב אלא לאחר שאכל את השניה, והידיעה היתה לשתי החתיכות כאחת — אינו חייב על אכילת החלב כי־אם קרבן אחד, ראה למעלה פ"ו ה"א וה"ט. 65) אחת על אכילת החלב של החתיכה האחת, ואחת על החלב של החתיכה האחרת, ואחת על אכילת הנותר של אחת מהחתיכות (שם, במשנה). 66) כלומר, כל חתיכה וחתיכה היתה שוה פרוטה, הרי חוץ ממה שעבר על איסור אכילת חלב ואכילת נותר — נהנה גם שוה פרוטה מן ההקדש. 67) כן אמרו בגמרא שם, כי מה שאמרו במשנה שם שחייב שלש חטאות, מדובר שלא היה בכל חתיכה שוה פרוטה, אבל אם היו שוות פרוטה כל אחת, חייב גם אשם ודאי. 68) כתנא־קמא במשנה, שם. שהרי כל אחד מהם בוודאי אכל חלב שחייב עליו קרבן חטאת, וספק אם אכל נותר, שחייב עליו אשם תלוי. ועל ספק מעילה אינו חייב כלום, כמבואר למעלה, ולהלן פ"ט הי"א.

~ יום רביעי כ"ט מרחשון ~

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שעל חמש עבירות מביאין קרבן אשם ודאי, ואם אמרו לו שניים: בעלת שפחה חרופה והוא אומר לא בעלתי.

א. עַל חָמֵשׁ עֲבֵרוֹת מֵבִיא קָרְבַּן אָשָׁם. וְהוּא הַנִּקְרָא אָשָׁם וַדַּאי, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ בָּא מִשּׁוּם סָפֵק[2]. וְאֵלּוּ הֵן: עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה[3], וְעַל הַגָּזֵל, וְעַל הַמְּעִילָה, וְעַל טֻמְאַת נָזִיר[4], וְעַל הַצָּרַעַת כְּשֶׁיִּטְהַר מִמֶּנָּהּ[5]. עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה כֵּיצַד? הַבָּא עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה[6], בֵּין בִּזְדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה - מֵבִיא אָשָׁם[7]. וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה[8] גְּדוֹלָה[9] וּמְזִידָה[10] וּבִרְצוֹנָהּ[11], וְתִהְיֶה בְּעוּלָה[12] כְּדַרְכָּהּ[13], וּבִגְמַר בִּיאָה[14], כְּדֵי שֶׁתִּלְקֶה[15]; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ - הִיא לוֹקָה[16] וְהוּא מֵבִיא קָרְבָּן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הַבָּא עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה, בֵּין בִּזְדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה – מֵבִיא אָשָׁם.

וממשיך "כל מי שיש בידו משוה פרוטה ומעלה ממון ישראל... הרי זה מביא אשם על חטאו", וכן "הנשבע שבועת עדות בין בזדון בין בשגגה" מקריב קרבן עולה ויורד.

וידוע ביאור אדמו"ר הזקן ב'אגרת הקודש' בעניין פרה אדומה הנעשית מחוץ לשלוש מחנות ולא בפנים כקרבן חטאת, כי טהרת פרה אדומה היא משלוש קליפות הטמאות שלמטה מנוגה "... משא"כ קרבנות שעל גבי המזבח מכפרין על השגגות שהן מהתגברות נפש הבהמית שמנוגה", כי כאשר יהודי עובר עבירה בשוגג אינו נמצא עדיין "בחוץ" מקום הקליפות, ולכן יכול להתכפר ע"י קרבן הנעשה בפנים.

וקשה איך יתאים הביאור הנ"ל עם מה שמצינו שיש קרבנות המכפרים הן בשוגג והן במזיד. והנה אדמו"ר המהר"ש כתב בנוגע לאשם גזילות "ובאשם גזילות הקרבן צריך להיות עם התשובה, התשובה עושה ממזיד שוגג, ואז מתכפר הקרבן". ועדיין צריך להבין, אם התשובה עושה כל מזיד לשוגג, היו צריכים כל הקרבנות לכפר על מזיד, שהרי בכל קרבן ישנו התנאי ש"שב מידיעתו" היינו תשובה, והרי כבר נעשה ממזיד שוגג, ומדוע אינו יכול להתכפר על־ידי הקרבן?

(על־פי "יין מלכות' ספר קרבנות סימן י
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

2) כמו אשם תלוי שעיקרו בא על ספק. 3) "שפחה חרופה האמורה בתורה היא שחצייה שפחה וחצייה בת חורין ומקודשת לעבד עברי וכו'". 4) שנטמא במת בין בשוגג בין במזיד. 5) כלומר, הנזיר והמצורע, בנזיר נאמר (במדבר ו, יב) "והזיר לה' את ימי נזרו והביא כבש בן שנתו לאשם וכו'". ובמצורע נאמר (ויקרא יד, י־יב) "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכו' ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו לאשם". 6) שנאמר (שם יט, כ־כא) "ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והיא שפחה נחרפת לאיש וכו' והביא את אשמו לה' אל פתח אהל מועד איל אשם". 7) ולמדו כן בגמרא ממה שנאמר (שם, כב) "וכפר עליו הכהן באיל האשם לפני ה' ונסלח לו מחטאתו אשר חטא" - "לעשות מזיד כשוגג" (רצונו לומר שנסלח לו בקרבן זה באיזה עניין שיהיה). 8) השפחה החרופה. 9) שהיא בת ענשים וחייבת מלקות, אבל קטנה אינה בת עונשין. 10) אבל שוגגת אינה בת חיוב מלקות. וכן הוא בתוספתא "כל עריות שבתורה עושה אונס (כלומר אנס אותה), כרצון, וכו' ישינה כעירה וכו' מה שאין כן בשפחה חרופה" וכן כתבו התוספות (שם יא.) שמה שאמרו במשנה "שעשה בה את המזיד כשוגג", אין זה אלא על האיש, אבל השפחה - מזידה, שאם לא כן, שניהם פטורים. 11) ולא אנוסה. 12) שם יא. "אמר רבי יצחק לעולם אינו חייב אלא על שפחה בעולה בלבד, שנאמר (שם): והיא שפחה נחרפת לאיש". היינו נבעלת לאיש, כלומר, נשתנה גופה (שם). 13) שהבעילה שנחרפה לאיש, הייתה כדרכה, דרך אותו מקום, שעל ידי הבעילה נשרו בתוליה ונשתנה גופה [ואף על פי שנבעלה על ידי בעלה, ודינה כבעולה אף על פי שנבעלה שלא כדרכה - "נחרפת לאיש", היינו נשתנה גופה, אינה, אף שיש לה דין בעולה]. 14) כלומר, בעלה גמר בה בעילתו, שהכניס את כל האבר, שאם לא כן, הרי לא נקרעו בתוליה ולא נשתנה גופה. 15) כלומר, בשביל כך צריך שתהיה גדולה ומזידה משום שאז היא מחוייבת מלקות. 16) כי "בקורת" היא לשון של מלקות, שכל הלוקה קוראים עליו פסוקים מן התורה ו"בקורת" מלשון קריאה, וכן בודקים אותו ואומדים כוחותיו כמה מלקות יכול לקבל ו"בקורת" מלשון בקורת וחקירה.

ב. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁבִּזְמַן שֶׁהִיא חַיֶּבֶת מַלְקוּת[17] - הוּא חַיָּב בְּקָרְבָּן, וּבִזְמַן שֶׁהִיא פְּטוּרָה מִן הַמַּלְקוּת - הוּא פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן[18].

17) שהיא מזידה, וגדולה. 18) כגון שהיא קטנה או שוגגת או אנוסה. אבל לא נבעלה על ידי בעלה, או נבעלה שלא כדרכה, או על ידי התחלת ביאה בלבד - כל אלה לא נלמדו מפסוק זה, אלא מהמלה "נחרפת", שנשתנה גופה.

ג. בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[19] שֶׁבָּא עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה[20] - הִיא לוֹקָה וְהוּא מֵבִיא קָרְבָּן[21]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא עַד שֶׁיַּגְדִּיל וְיִהְיֶה בֶּן דַּעַת[22].

19) אבל בפחות מזה אין ביאתו ביאה. 20) גדולה ומזידה. 21) כן הוא בספרא (קדושים פרק ה הלכה א) "איש פרט לקטן, או יכול שאני מוציא בן תשע שנים ויום אחד, תלמוד לומר ואיש". 22) ראה להלן בפרק א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ה שכל מחוייבי קרבן אין מקריבין על ידם אלא מדעתם.

ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאוֹת אֲסוּרוֹת מַה הִיא הַשִּׁפְחָה הַחֲרוּפָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, וְשֶׁאֵינָן חַיָּבִין[23] עַד שֶׁיִּבְעוֹל כְּדַרְכָּהּ וְיִגְמֹר[24]. לְפִיכָךְ[25], אִם אָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם[26]: בָּעַלְתָּ שִׁפְחָה חֲרוּפָה, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא בָּעַלְתִּי - נֶאֱמָן, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עַל פִּיהֶן; שֶׁהֲרֵי הוּא יוֹדֵעַ אִם גָּמַר בִּיאָתוֹ[27] אוֹ לֹא גָּמַר, וְזֶה שֶׁאָמַר לֹא בָּעַלְתִּי - כְּלוֹמַר לֹא גָּמַרְתִּי[28].

23) הבועל - קרבן, והשפחה חרופה - מלקות. 24) משום שנאמר (ויקרא יט, כ): "ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע", ואם בעל שלא כדרכה, או שבעל כדרכה ולא גמר ביאתו, אין זה נחשב לשכבת זרע, שאינה ראוייה להתעבר מביאות אלו. 25) מכיוון שאינו חייב עד שיגמור ביאתו. 26) שני עדים. 27) והעדים אינם יכולים לראות אם גמר ביאתו. 28) ראה למעלה פרק ג הלכה א שאם עדים מעידים אותו שאכל חלב והוא אומר שלא אכל נעשה כאומר לא אכלתי שוגג אלא מזיד וכחכמים דרבי מאיר. וכאן אף רבי מאיר מודה (כריתות יב:) שלא חלק על חכמים אלא משוגג למזיד, שאין אדם רוצה להיעשות רשע.

ה. הַבָּא עַל הַשִּׁפְחָה[29] בִּיאוֹת הַרְבֵּה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אָשָׁם אֶחָד[30]. כֵּיצַד? הַבָּא עַל הַשִּׁפְחָה בִּיאוֹת הַרְבֵּה בְּזָדוֹן, אוֹ שֶׁבָּא עָלֶיהָ בִּשְׁגָגָה וְנוֹדַע לוֹ וְחָזַר וּבָא עָלֶיהָ בִּשְׁגָגָה וְנוֹדַע לוֹ, אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים בְּמֵאָה הֶעְלָמוֹת[31] - מַקְרִיב אָשָׁם אֶחָד[32] וּמִתְכַּפֵּר לוֹ עַל הַכֹּל, עַל הַזְּדוֹנוֹת שֶׁבָּהּ וְעַל הַשְּׁגָגוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁפְחָה אַחַת; אֲבָל הַבָּא עַל שְׁפָחוֹת הַרְבֵּה, אֲפִלּוּ בְּהֶעְלֵם אַחַת[33] - חַיָּב אָשָׁם עַל כָּל שִׁפְחָה וְשִׁפְחָה[34].

29) חרופה. 30) ונלמד זאת בגמרא שם ממה שכתוב (ויקרא יט, כב) "וכיפר עליו הכהן באיל האשם וגו' על חטאתו אשר חטא" "שעניינו מכל חטא שחטא בבעילה זו, איל האשם מכפר עליו". וכל זה הוא לבועל, אבל השפחה עצמה "חייבת מלקות על כל ביאה וביאה כשאר חייבי לאווין, אם הייתה מזידה". 31) שאם לא נודע לו הרי גם בשאר איסורין אינו חייב אלא חטאת אחת כמפורש למעלה פרק ה הלכה א. 32) אף על פי שאמרו בשבת עב. שלמי שסובר שבאשם וודאי צריך שייוודע לו חטאו תחילה - הידיעות מחלקות בשפחה חרופה. והרי פסק רבינו כן להלן הלכה י - סמך רבינו על הסוגיא הנ"ל בכריתות, שאמרו שם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שבחמש העלמות בשפחה חרופה אינו חייב אלא אחת, הרי שאין הידיעות מחלקות בשפחה חרופה. 33) שלא הייתה ידיעה בין ביאה לביאה. 34) שהגופים הם המחלקים לחייבו על כל שפחה ושפחה קרבן מיוחד, שנאמר (שם) "והיא שפחה", לחלק על כל שפחה ושפחה.

ו. בָּעַל שִׁפְחָה[35] וְהִפְרִישׁ אֲשָׁמוֹ, וְחָזַר וּבְעָלָהּ אַחַר שֶׁהִפְרִישׁ אֲשָׁמוֹ - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת; שֶׁהַהַפְרָשָׁה מְחַלֶּקֶת[36], וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁהִקְרִיב וְאַחַר כָּךְ בָּעַל. וְכֵן אִם בָּעַל חָמֵשׁ בְּעִילוֹת בְּהֶעְלֵם אַחַת בְּשִׁפְחָה אַחַת, וְנוֹדַע לוֹ עַל אַחַת מֵהֶן[37] וְהִפְרִישׁ אֲשָׁמוֹ, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע עַל הַשְּׁנִיָּה - מַפְרִישׁ אָשָׁם אַחֵר[38]. אַף עַל פִּי שֶׁבְּהֶעְלֵם אַחַת הָיוּ כֻּלָּן, הוֹאִיל וְלֹא נוֹדַע לוֹ אֶלָּא אַחַר שֶׁהִפְרִישׁ, נִמְצָא כְּבוֹעֵל אַחַר שֶׁהִפְרִישׁ. שֶׁדִּין הַשּׁוֹגֵג וְהַמֵּזִיד בַּשִּׁפְחָה אֶחָד הוּא[39].

35) כלומר, שפחה חרופה שהבא עליה כמה ביאות אפילו נודע לו ביניהן אינו חייב אלא אחת. 36) כן אמרו בשבת שם אפילו למי שסובר שבאשם וודאי אין צורך בידיעה בתחילה, מודה הוא שהפרשה מחלקת, אם כן הוא הדין לדידן, שידיעות אינן מחלקות בשפחה - שההפרשות מחלקות. 37) שאף על פי שלעניין אכילת חלב ידיעה שלאחר עבירה מחלקת - כאן בשפחה חרופה, שאין הידיעה מחלקת באמצע, בוודאי שאינה מחלקת לאחר עבירה, אלא אם כן יש עימה גם הפרשה. 38) [אף על פי שבגמרא (שבת שם) לא אמרו אלא: "מעשה דלאחר הפרשה לא קאמינא", כלומר, אם בעל ונודע לו והפריש קרבן, ואחר כך שוב בעל, אבל לא הזכירו דין הפרשה שלאחר המעשים אם היא מחלקת - למד זאת רבינו ממה שאמרו שם: "מתקיף לה רב המנונא אלא מעתה בעל וחזר ובעל והפריש קרבן ואמר המתינו לי עד שאבעול, הכי נמי דאינו חייב אלא אחת"? - הרי הזכירו "בעל וחזר ובעל" ומזה נראה שחייב כאן שלושה אשמות: שניים על שתי הבעילות שקדמו להפרשה ואחד על בעילה שלאחר הפרשה - הרי מפורש שהפרשה שלאחר המעשים מחלקת]. 39) ולפיכך אין הידיעות בלבדן מחלקות עד שתהיה איתן גם הפרשה.

ז. עַל הַגָּזֵל[40] כֵּיצַד? כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה וָמַעְלָה[41] מִמָּמוֹן יִשְׂרָאֵל, בֵּין שֶׁגְּזָלוֹ[42] בֵּין שֶׁגְּנָבוֹ[43], בֵּין שֶׁהִפְקִידוֹ אֶצְלוֹ אוֹ הִלְוָהוּ, אוֹ מִשּׁוּם שֶׁתָּפוּת אוֹ מִשְּׁאָר דְּרָכִים[44], וְכָפַר בּוֹ[45] וְנִשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה[46] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם עַל חֶטְאוֹ. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא אֲשַׁם גְּזֵלוֹת. וּמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁאֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ בְּאָשָׁם זֶה עַד שֶׁיָּשִׁיב הַמָּמוֹן שֶׁבְּיָדוֹ לִבְעָלָיו[47]; אֲבָל הַחֹמֶשׁ[48] אֵינוֹ מְעַכֵּב הַכַּפָּרָה[49]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת, אֵימָתַי יִהְיֶה חַיָּב בִּשְׁבוּעָה זוֹ שֶׁמַּקְרִיב עָלֶיהָ אָשָׁם זֶה[50], וְאֵימָתַי יִהְיֶה פָּטוּר מִמֶּנָּה; וְעַל אֵי זוֹ דֶּרֶךְ יִתְחַיֵּב אֲשָׁמוֹת רַבּוֹת כְּמִנְיַן חִיּוּב הַשְּׁבוּעוֹת, וְעַל אֵי זוֹ דֶּרֶךְ לֹא יִהְיֶה חַיָּב אֶלָּא אָשָׁם אֶחָד[51].

40) שיש על זה קרבן אשם. 41) אבל פחות מפרוטה אינו ממון, והכופר ונשבע על פחות משווה פרוטה פטור משבועת הפקדון. 42) שלקח ממון אדם בגלוי ובפרהסיא בחוזק יד. 43) שלקח ממון אדם בסתר כגון שפשט ידו לתוך כיס חבירו ואין הבעלים יודעים. 44) כגון עושק, או מצא אבידה וכיחש בה, או עשה לו מלאכה ולא נתן לו שכרו. 45) כשתבעו שיחזיר לו הממון. 46) ולמדו זה בגמרא שם בגזירה שווה "תחטא - תחטא", משבועת העדות. 47) שנאמר (שם כג־כה) "והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל וגו' ושלם אותו וגו' ואת אשמו יביא וגו'". הרי שרק אחר השבת הגזילה מתכפר באשם. ובבבא קמא קי. במשנה: "הביא אשמו עד שלא הביא גזילו לא יצא". ובגמרא שם קיא. למדו כן ממה שנאמר בגזל הגר (במדבר ה, ח): "מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו עליו", הרי נאמר "אשר יכפר" בלשון עתיד, להורות, שאינו מתכפר אלא אחר כך, אחרי שישיב את הגזילה לכהן. 48) שהוא מחוייב להוסיף חומש על הקרן, שהוא אחד מארבעה מהקרן מפני שכתוב (ויקרא שם, כד) "ושלם אותו בראשו וחמישיתיו יוסף עליו". 49) בבא קמא שם במשנה: "נתן את הקרן ולא נתן את החומש אין החומש מעכב", ולמדו כן בגמרא שם קיא. הדיוט מהקדש (=מן הנהנה מן ההקדש) מה הקדש אם מעל לא מעכב החומש את הכפרה, אף הדיוט אין החומש מעכב את הכפרה. 50) כלומר, אימתי מתחייב קרבן אשם גזלות על שבועה זו ואימתי פטור. 51) על כמה וכמה שבועות.

ח. עַל הַמְּעִילָה[52] כֵּיצַד? כָּל הַנֶּהֱנֶה מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה[53] מִן הַהֶקְדֵּשׁ בִּשְׁגָגָה[54] - מַחֲזִיר מַה שֶּׁנֶּהֱנָה וְיוֹסִיף חֹמֶשׁ וְיַקְרִיב אָשָׁם וְיִתְכַּפֵּר לוֹ[55]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְעִילָה, שֶׁהַקָּרְבָּן וְהַקֶּרֶן מְעַכְּבִין הַכַּפָּרָה, וְאֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב[56].

52) ראה למעלה הלכה א שיש על זה קרבן אשם. 53) משנה מעילה יח. ובבא מציעא נה. "הנהנה בשווה פרוטה מן ההקדש מעל". 54) אבל במזיד לוקה ומשלם קרן בלבד. 55) שנאמר (שם, טו־טז) "נפש כי תמעול מעל וחטאה בשגגה מקדשי ה' והביא את אשמו לה' ואת אשר חטא מן הקדש ישלם ואת חמישיתו יוסף עליו וגו'". 56) שנאמר (שם) "יכפר עליו באיל האשם" - איל ואשם מעכבין ואין החומש מעכב.

ט. הָאוֹכֵל מִדָּבָר שֶׁמּוֹעֲלִין בּוֹ בַּחֲמִשָּׁה תַּמְחוּיִין[57] בְּהֶעְלֵם אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִזֶּבַח אֶחָד, אִם יֵשׁ בְּכָל אֲכִילָה וַאֲכִילָה שָׁוֶה פְּרוּטָה - חַיָּב אָשָׁם עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד[58]; שֶׁהַתַּמְחוּיִין מְחַלְּקִין בִּמְעִילָה, וַהֲרֵי הֵן כְּמִינִין הַרְבֵּה[59], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַחְלְקִים בְּחִיּוּב הַכְּרֵתוֹת[60]. חֻמְרָא יְתֵרָה יֵשׁ בִּמְעִילָה: שֶׁהֲרֵי עָשָׂה בָּהּ הַמְהַנֶּה כַּנֶּהֱנֶה[61], וּמִצְטָרֶפֶת לִזְמַן מְרֻבֶּה[62], וְשָׁלִיחַ שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ[63] - חַיָּב הַמְשַׁלֵּחַ[64]; מַה שֶּׁאֵין דְּבָרִים אֵלּוּ בִּשְׁאָר הָאִסּוּרִין.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

57) שמתבשלים בחמש קערות נפרדות, כלומר, בחמשה מיני תבשילים. 58) משנה בכריתות טו: "אמר רבי יהושע שמעתי באוכל מזבח אחד בה' תמחויין בהעלם אחת שהוא חייב על כל אחת ואחת משום מעילה". 59) כלומר, כאילו אכל כמה מיני איסורים שחייב על כל איסור ואיסור בנפרד. 60) ראה למעלה פרק ו שם שבשאר האיסורים אין תמחויין מחלקים. 61) כלומר, אם אחד נותן לשני דבר הקדש שיאכלנו או שייהנה ממנו - חייב הנותן, ולא זה שקיבל (רש"י שם). 62) שאם אכל חצי זית מדבר שמועלין בו, ולאחר זמן רב, אפילו אחר שלוש שנים, אכל חצי זית שני - מצטרפין שני חצאי הזיתים לחייבו אשם מעילה, ולמדו זאת (שם יח:) ממה שנאמר (שם, טו) "תמעול מעל". הלשון הכפולה "תמעול מעל" מרבה גם צירוף כזה. 63) שאמר לו תן בשר זה לאורחים ונתן. 64) משנה מעילה כ. "השליח שעשה שליחותו בעל הבית מעל", מה שאין כן בכל האיסורים, שאמרו בהם: "אין שליח לדבר עבירה" והשליח חייב.

י. כָּל הַמְחַיֵּב אָשָׁם וַדַּאי צָרִיךְ שֶׁיִּוָּדַע לוֹ חֶטְאוֹ תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ יַקְרִיב[65] אֲשָׁמוֹ; אֲבָל אִם הִקְרִיבוֹ קֹדֶם שֶׁיִּוָּדַע לוֹ וְנוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁהִקְרִיב - אֵינוֹ עוֹלֶה לוֹ[66]. וְכָל חֵטְא שֶׁחַיָּבִין עָלָיו אָשָׁם וַדַּאי - אֶחָד הַמֶּלֶךְ וְאֶחָד כֹּהֵן מָשׁוּחַ[67] אוֹ שְׁאָר עַם הָאָרֶץ שָׁוִין בּוֹ[68].

65) פשטות הפסוק משמע כך, שכתוב (שם, כג-כה) "והיה כי יחטא ואשם" כשיכיר בעצמו לשוב בתשובה ולדעת ולהודות כי "חטא ואשם והשיב את הגזלה וכו' ואת אשמו יביא וכו'". 67) וצריך להביא אשם אחר גדול בימי בית ראשון, שנמשח בשמן המשחה. 68) שחייבים אשם. מה שאין כן באשם תלוי, שאינם שווים, שהכהן המשוח אינו חייב בו. וכמו כן לעניין קרבן חטאת חלוקים הם, שהמלך מביא שעיר עזים, והכהן המשוח - פר בן בקר, ושאר עם הארץ מביאין שעירת עזים או נקבה מן הצאן.

יא. כָּל חֵטְא שֶׁחַיָּבִין עָלָיו אָשָׁם וַדַּאי, אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם עֲשָׂאָהוּ אוֹ לֹא עֲשָׂאָהוּ - פָּטוּר מִכֻּלּוּם[69]. לְפִיכָךְ, הַבָּא עַל יָדוֹ סְפֵק מְעִילָה - אֵינוֹ חַיָּב כֻּלּוּם[70], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְעִילָה.

69) שאינו חייב אשם תלוי, אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. ודבר זה נחלקו בו חכמים ורבי עקיבא במשנה כריתות כב. ופסק רבינו כחכמים. 70) הזכיר באופן מיוחד ספק מעילה משום שבה המחלוקת של רבי עקיבא וחכמים הנ"ל.

יב. הָיְתָה לְפָנָיו חֲתִיכָה שֶׁל חֵלִין וַחֲתִיכָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אָכַל אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא - פָּטוּר[71]; חָזַר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה - מֵבִיא אָשָׁם עַל מְעִילָתוֹ[72]; אָכַל אַחֵר אֶת הַשְּׁנִיָּה - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין[73].

71) שהוא ספק אם מעל בהקדש או לא, וכדברי חכמים החולקים על רבי עקיבא, שם כב במשנה. 72) שהרי וודאי מעל. 73) כי כל אחד מהם הוא בספק אם מעל או לא.

יג. חֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב[74] וַחֲתִיכָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אָכַל אַחַת מֵהֶן[75] - מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי מִשּׁוּם חֵלֶב; אָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה[76] - מֵבִיא חַטָּאת עַל הַחֵלֶב[77] וְאָשָׁם וַדַּאי שֶׁל מְעִילָה עַל הַהֶקְדֵּשׁ[78]; בָּא אַחֵר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה - אַף הַשֵּׁנִי מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי[79]. חֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב[80] וַחֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב הֶקְדֵּשׁ, אָכַל אַחַת מֵהֶן - מֵבִיא חַטָּאת[81]; אָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה אַחַר שֶׁנּוֹדַע לוֹ עַל הָרִאשׁוֹנָה[82] - מֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת[83] וְאָשָׁם וַדַּאי עַל מְעִילָתוֹ[84]; בָּא אַחֵר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה - זֶה מֵבִיא חַטָּאת וְזֶה מֵבִיא חַטָּאת[85] בִּלְבַד[86]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת מֵאֵיזֶה טַעַם נוֹסָף אִסּוּר הֶקְדֵּשׁ עַל אִסּוּר חֵלֶב[87]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הָאִסּוּרִין.

74) חולין. 75) בשוגג. 76) בשוגג אפילו אחר שהביא אשם תלוי. 77) שם. שהרי אכל וודאי חלב, והאוכל חלב בשוגג חייב חטאת. 78) שהרי אחת מהן הוא של הקדש. 79) שם. כי גם זה הוא ספק אכל חלב או לא שחייב אשם תלוי. וראה למעלה הלכה ז כי זהו איסור קבוע. 80) חולין. 81) שהרי שתי החתיכות הן חלב, וחייב חטאת על איסור אכילת חלב בשגגה. ואינו חייב אשם תלוי על ספק הקדש משום שפוסק כחכמים שאין מחייבים על ספק מעילה. 82) שהידיעות מחלקות. אבל בהעלם אחד, אינו חייב אלא אחת. 83) על שתי אכילות של חלב, אחת על חתיכת חלב החולין ואחת על חתיכת חלב של הקדש. 84) שהרי אכל חתיכת חלב של הקדש, וחוץ מאיסור חלב עבר גם על איסור מעילה בהקדש. 85) שם במשנה, שהרי כל אחד מהם אכל חלב וודאי. 86) ואינם חייבים אשם תלוי על ספק מעילה. 87) שאף על פי ש"אין איסור חל על איסור" - חל איסור הקדש על איסור חלב, מפני שהוא איסור מוסיף, שהחלב הזה לא היה אסור אלא באכילה, וכשהקדישו נאסר גם בהנאה, ומתוך שנוסף בו איסור הנאה, נוסף עליו גם איסור אכילה לחייבו גם משום חלב וגם משום הקדש, ובאיסור מוסיף אמרו "איסור חל על איסור".

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר מה בין שגגת מקדש וקדשיו לשאר כריתות, והחייבים קרבן מספק אם מביאים אותו.

א. שִׁשָּׁה[2] מִצְוָתָן שֶׁיַּקְרִיבוּ קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד[3], וְאֵלּוּ הֵן: א. הַמְּצֹרָע[4]. ב. וְהַיּוֹלֶדֶת[5]. ג. וְהַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הָעֵדוּת[6] בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה[7]. ד. וְהַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת בִּטּוּי לַשֶּׁקֶר[8] בִּשְׁגָגָה[9]. ה. וְהַטָּמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה[10]. ו. וְהַטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁגָגָה.

2) אנשים. ובמשנה (כריתות ט.) תנן "חמשה", משום

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהמשנה מונה טמא שאכל קודש וטמא שנכנס למקדש, לאחד. ואילו רבנן מונה אותם לשתים (כסף־משנה). 3) כלומר, קרבן שאינו קבוע. שאם היה עשיר, מביא בהמה; ואם היה עני מביא עוף או עשירית האיפה, ראה למעלה פ"א הלכה ד. 4) שנאמר (ויקרא יד, י, כא־כב): "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה וגו' ואם דל וגו' ולקח כבש וגו' ושתי תורים וגו'". 5) שנאמר (שם יב, ו־ח) "ובמלאות ימי טהרה וגו' תביא כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור לחטאת וגו' ואם לא תמצא ידה די שה ולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת וגו'". 6) שידעו העדים עדות ממון ותבעם בעל העדות להעיד לו, וכפרו בעדותן ולא העידו ונשבעו שאינן יודעין לו עדות, זו היא שבועת העדות (פרק א מהלכות שבועות הלכה יב). ונאמר (שם ה, א, ו־ז) "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה וגו' והביא את אשמו וגו' כשבה או שעירת עזים וגו' ואם לא תגיע ידו די שה והביא וגו' שתי תורים וגו'". 7) משנה שם ט. ובגמרא שם, נלמד משום שבכולן נאמר בתורה "ונעלם", וכאן (בשבועת העדות - שם, א) לא נאמר "ונעלם", הרי משום שחייבה התורה על המזיד כשוגג. 8) שנשבע (=לעתיד) שלא יאכל, ואכל. או שנשבע שיאכל, ולא אכל. או שנשבע (=לעבר) שלא אכל, ואכל. או שאכל, ולא אכל (שם הלכה ג). ואמר (שם, ד, ו־ז) "או נפש כי תשבע לבטא בשפתים וגו' והביא את אשמו וגו' כשבה או שעירת עזים וגו' ואם לא תגיע ידו די שה והביא וגו' שתי תורים או שני בני יונה". 9) שנאמר (שם, ד) "ונעלם ממנו". 10) שנאמר (שם, ב־ג) "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא וגו' ונעלם ממנו וגו'". וראה להלן הלכה ה, כי מפי השמועה למדו שהפסוק הזה מדבר בטמא שנכנס למקדש או טמא שאכל קודש ולא ידע. וראה למעלה פ"א הלכה ג.

ב. קָרְבַּן הַיּוֹלֶדֶת[11]: אִם הָיְתָה עֲשִׁירָה - מְבִיאָה כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְעוֹלָה וּבֶן יוֹנָה אוֹ תּוֹר לְחַטָּאת; וְאִם אֵין יָדָהּ מַשֶּׂגֶת - הֲרֵי קָרְבָּנָהּ יוֹרֵד וּמְבִיאָה שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת. אֲפִלּוּ הָיְתָה יָדָהּ מַשֶּׂגֶת לְשֶׂה וְאֵינָהּ מַשֶּׂגֶת לִנְסָכָיו[12] - מְבִיאָה קָרְבַּן עָנִי[13].

11) שם יב, ו־ח. וראה בפ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג. 12) ראה בפ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב והלכה ד, שכבש היולדת הקרב לעולה טעון גם נסכים: עשרון סולת בלול ברביעית ההין שמן, ויין לנסך רביעית ההין. 13) שתי תורים או שני בני יונה, ונלמד דין זה בספרא (פרשת תזריע פרק ד הלכה א) ממה שנאמר (שם, א) "ואם לא תמצא ידה די שה", ללמד שאם יש לה שה ואין לה הדברים הנצרכים לשה זה - שמביאה קרבן עני.

ג. הַמְּצֹרָע כְּשֶׁיִּטְהַר - מֵבִיא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת[14]. מֵהֶן שְׁנֵי כְּבָשִׂים, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד אָשָׁם, וְכִבְשָׂה[15] לְחַטָּאת. אִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת - מֵבִיא שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת. וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לָעוֹף - מֵבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה[22] סֹלֶת. וְהִיא הַקְּרוּיָה מִנְחַת חוֹטֵא, שֶׁכִּבֶּר נִתְפָּרְשׁוּ מַעֲשֶׂיהָ בְּהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת[23].

16) בין בזדון בין בשגגה (למעלה הלכה א). 17) שם ה, ד, ו־ז. 18) שם, ב־ג, ו־ז. 19) נקבה מן הכבשים. 20) נקבה מן העזים. 21) ראה למעלה פ"א הלכה ד. 22) שם, יא. 23) פי"ז.

ה. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלּוּ מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה וּמְפֹרָשׁ זֶה שֶׁחַיָּב לַהֲבִיאָן, חוּץ מִטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁגָגָה אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ[24]. שֶׁכָּךְ כָּתוּב שָׁם: וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה[25] וְגוֹמֵר. אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל דָּבָר טָמֵא[26] וְגוֹמֵר. אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם[27] וְגוֹמֵר. וְהָיָה כִי יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְגוֹמֵר. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[28], שֶׁזֶּה שֶׁחַיָּב כָּאן קָרְבָּן לַטָּמֵא - כְּשֶׁנִּטְמָא וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ וְהוּא לֹא יָדַע[29]. אַף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר מִפִּי הַקַּבָּלָה[30] - הֲרֵי הוּא כְּמְפֹרָשׁ[31], שֶׁהֲרֵי בְּפֵרוּשׁ חִיְּבָה תּוֹרָה כָּרֵת לַטָּמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ וּלַטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ[32]. בְּאוֹכֵל נֶאֱמַר: וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה. וּבַנִּכְנָס לַמִּקְדָּשׁ נֶאֱמַר: וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת מִקְדַּשׁ ה' טִמֵּא[33]. וְכֵיוָן שֶׁחִיְּבָה תּוֹרָה כָּרֵת[34] עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו, פֵּרֵשׁ הַקָּרְבָּן שֶׁמְּבִיאִין עַל שִׁגְגָתָן[35].

24) בשגגה, שאינם מפורשים בתורה שחייבים להביא קרבן עולה ויורד. 25) זוהי שבועת העדות. 26) ולא מפורש שאכל קודש בטומאה או שנכנס למקדש בטומאה. 27) זוהי שבועת ביטוי. 28) בשבועות ו: ז. 29) שם ז. אמר רבא, שלמדו גזירה־שוה "טומאתו - טומאתו". נאמר כאן בקרבן עולה ויורד (שם ה, ג) "או כי יגע בטומאת אדם לכל טומאתו", וכתוב במטמא מקדש (במדבר יט, יג) "את משכן ה' טמא ונכרתה הנפש ההיא מישראל, כי מי נדה לא זורק עליו טמא יהיה עוד טומאתו בו" - מה להלן טומאת מקדש, אף כאן (שלא פירש מה היא טומאה זו שחייבין עליה קרבן עולה ויורד) היא טומאת מקדש. ואוכל קודש, נלמד (שם) בברייתא: רבי אומר אקרא אני חיה, בהמה למה

שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת, וְכֶבֶשׂ לְאָשָׁם.

14) שם יד, י, כא־כב. וראה בפ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג. 15) נקבה מן הכבשים.

ד. עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת[16] וְעַל שִׁגְגַת שְׁבוּעַת בִּטּוּי[17] וְעַל שִׁגְגַת טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְטֻמְאַת קָדְשָׁיו[18] מֵבִיא כִּשְׂבָּה[19] אוֹ שְׂעִירָה[20], כִּשְׁאָר הַחַטָּאוֹת הַקְּבוּעוֹת[21]. וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת - מֵבִיא שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת. וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת לָעוֹף - מֵבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה[22] סֹלֶת. וְהִיא הַקְּרוּיָה מִנְחַת חוֹטֵא, שֶׁכִּבֶּר נִתְפָּרְשׁוּ מַעֲשֶׂיהָ בְּהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת[23].

16) בין בזדון בין בשגגה (למעלה הלכה א). 17) שם ה, ד, ו־ז. 18) שם, ב־ג, ו־ז. 19) נקבה מן הכבשים. 20) נקבה מן העזים. 21) ראה למעלה פ"א הלכה ד. 22) שם, יא. 23) פי"ז.

ה. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלּוּ מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה וּמְפֹרָשׁ זֶה שֶׁחַיָּב לַהֲבִיאָן, חוּץ מִטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁגָגָה אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ[24]. שֶׁכָּךְ כָּתוּב שָׁם: וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה[25] וְגוֹמֵר. אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל דָּבָר טָמֵא[26] וְגוֹמֵר. אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם[27] וְגוֹמֵר. וְהָיָה כִי יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְגוֹמֵר. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[28], שֶׁזֶּה שֶׁחַיָּב כָּאן קָרְבָּן לַטָּמֵא - כְּשֶׁנִּטְמָא וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ וְהוּא לֹא יָדַע[29]. אַף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר מִפִּי הַקַּבָּלָה[30] - הֲרֵי הוּא כְּמְפֹרָשׁ[31], שֶׁהֲרֵי בְּפֵרוּשׁ חִיְּבָה תּוֹרָה כָּרֵת לַטָּמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ וּלַטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ[32]. בְּאוֹכֵל נֶאֱמַר: וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה. וּבַנִּכְנָס לַמִּקְדָּשׁ נֶאֱמַר: וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי אֶת מִקְדַּשׁ ה' טִמֵּא[33]. וְכֵיוָן שֶׁחִיְּבָה תּוֹרָה כָּרֵת[34] עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו, פֵּרֵשׁ הַקָּרְבָּן שֶׁמְּבִיאִין עַל שִׁגְגָתָן[35].

24) בשגגה, שאינם מפורשים בתורה שחייבים להביא קרבן עולה ויורד. 25) זוהי שבועת העדות. 26) ולא מפורש שאכל קודש בטומאה או שנכנס למקדש בטומאה. 27) זוהי שבועת ביטוי. 28) בשבועות ו: ז. 29) שם ז. אמר רבא, שלמדו גזירה־שוה "טומאתו - טומאתו". נאמר כאן בקרבן עולה ויורד (שם ה, ג) "או כי יגע בטומאת אדם לכל טומאתו", וכתוב במטמא מקדש (במדבר יט, יג) "את משכן ה' טמא ונכרתה הנפש ההיא מישראל, כי מי נדה לא זורק עליו טמא יהיה עוד טומאתו בו" - מה להלן טומאת מקדש, אף כאן (שלא פירש מה היא טומאה זו שחייבין עליה קרבן עולה ויורד) היא טומאת מקדש. ואוכל קודש, נלמד (שם) בברייתא: רבי אומר אקרא אני חיה, בהמה למה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נאמר (שבקרבן עולה ויורד כתוב, ויקרא ה, ב) "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה וגו'", וכיון שמזכיר "חיה" הרי גם בהמה בכללה (שהרי כתוב שם יא, ב "זאת החיה אשר תאכלו", ומיד סמוך לזה כתוב (שם, ג) "כל מפרסת פרסה וגו' בבהמה אותה תאכלו", הרי שבהמה בכלל חיה) ולמה לו להזכיר כאן גם "בהמה טמאה", כדי ללמוד גז"ש "בהמה טמאה - בהמה טמאה": נאמר כאן "בהמה טמאה", ונאמר להלן (שם ז, כא) באוכל קדשים בטומאה "ונפש כי תגע בכל טמא, בטומאת אדם או בבהמה טמאה או בכל שקץ טמא, ואכל מבשר זבח השלמים אשר לה' ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", מה שם מדובר לענין אוכל קודש בטומאה, אף כאן (בקרבן עולה ויורד) שכתוב טומאה, מדובר באוכל קודש בטומאה. 30) שהרי אין זה מפורש בתורה, אלא נלמד בגזירה־שוה. 31) בתורה. 32) במזיד. 33) במכות יד: למדו זאת מן הפסוק (שם יט, יג) "את משכן ה' טמא ונכרתה". וראה בספר המצוות לא־תעשה עז, ובהערה שם שי. 34) במזיד. 35) בברייתא שבועות ו: "מנין שאין הכתוב (=נפש אשר תגע בכל דבר טמא וגו'") מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו (=שאין מחייבו על מגע אלא־אם־כן אכל קודש בטומאה או נכנס למקדש בטומאה). ודין הוא: הואיל והזהיר וענש על הטומאה [בזדון - רש"י] וחייב קרבן על הטומאה, מה כשהזהיר וענש על הטומאה לא הזהיר וענש אלא על טומאת מקדש וקדשיו, אף כשחייב קרבן על הטומאה לא חייב אלא על טומאת מקדש וקדשיו".

ו. כָּל קָרְבָּנוֹת[36] שֶׁהָאִשָּׁה חַיֶּבֶת - בַּעְלָהּ מֵבִיא[37] עַל יָדֶיהָ[38]. אִם הָיָה עָנִי - מֵבִיא קָרְבַּן עָנִי, וְאִם הָיָה עָשִׁיר - מֵבִיא עַל יָדֶיהָ קָרְבַּן עָשִׁיר[39]. וּמֵבִיא אָדָם[40] עַל יְדֵי בְּנוֹ[41] וְעַל יְדֵי בִּתּוֹ וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ[42] קָרְבַּן עָנִי[43] וּמַאֲכִילָן בַּזְּבָחִים[44].

36) לדעת הר"ש (פי"ד מנגעים משנה יב בשם ספרי זוטא) אין הבעל חייב אלא בקרבנות שבאים לטהרתה, והם קרבנות לידה, זיבה וסוטה. אבל קרבנות שבאים לכפרתה, כגון שאכלה חלב או חיללה שבת בשוגג - אינו חייב להביא. וראה בתפארת ישראל שם אות צד. [ועיין בנדרים לו. ובגליון הש"ס שם]. 37) חייב להביא, משנה בנגעים שם, וברייתא בנדרים לה: ובנזיר כד. ובבא מציעא קד. 38) בשבילה (רבינו בפיה"מ שם). 39) דברי ר' יהודא במשנה שם, ואין חולק עליו (כסף־משנה). ואין אומרים, כיון שנשאת היא עניה, שהרי מה שקנתה אשה קנה בעלה, יביא בשבילה קרבן עני אף אם הוא עשיר, אלא מביא עליה קרבן עשיר, שאשתו כגופו. ראה בפיה"מ לרבינו, בנגעים שם. 40) שהוא עשיר. נגעים שם. 41) בשביל בנו. 42) [בין עבדים ובין כנענים. ואף לדעת הר"ש, שהמדובר רק במחוסרי כפרה (ראה למעלה), הרי טומאת צרעת נוהגת גם בעבדים כנענים (פ"ט מהלכות טומאת צרעת הלכה א), וכמו כן נוהגת בהם טומאת זיבה (פ"א מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה ד), והם מחוייבים בקרבנות]. 43) אף אם הוא עשיר. ובנו ובתו ועבדו ושפחתו לאו דוקא, כי הוא הדין שמביא בשביל כל אדם, אלא מזכיר אלו להודיענו שאף בנו ובתו הקטנים או אפילו הגדולים הסמוכים על שולחנו (דומיא דעבדו ושפחתו), שיש לו הכרח להביא בשבילם קרבן כדי שלא יטמאו טהרותיו על שולחנו, והיה מקום לסברא שיביא בשבילם קרבן עשיר, אם הוא עצמו עשיר - השמיענו שאין הדבר כן, אלא מביא בשבילם קרבן עני, שהתורה חסה עליו (משנה אחרונה, נגעים שם). 44) קרבן זה מטהרן לאכול בקדשים. ראה להלן פ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה א, שמחוסרי כפרה אינם אוכלים בקדשים עד שיביאו קרבנן, וראה שם הלכה ה.

ז. הַמֶּלֶךְ וְכֹהֵן מָשִׁיחַ מְבִיאִין קָרְבָּנָן[45] עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת אוֹ עַל שְׁבוּעַת בִּטּוּי אוֹ עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו[46] כִּשְׁאָר הֶדְיוֹטוֹת[47]; שֶׁלֹּא חִלֵּק הַכָּתוּב קָרְבַּן מֶלֶךְ מִקָּרְבַּן הֶדְיוֹט וּמִקָּרְבַּן כֹּהֵן מָשִׁיחַ[48] אֶלָּא בַּמִּצְוֹת[49] שֶׁחַיָּבִים עַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת קְבוּעָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[50], אֲבָל בְּקָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד כֻּלָּן שָׁוִים[51]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת[52], אֵימָתַי יִהְיֶה חַיָּב עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת וְעַל שְׁבוּעַת שִׁגְגַת בִּטּוּי, וְאֵימָתַי יִהְיֶה פָּטוּר עֲלֵיהֶן; וְעַל אֵי זֶה דֶּרֶךְ יִהְיֶה חַיָּב קָרְבָּנוֹת הַרְבֵּה כְּמִנְיַן הַשְּׁבוּעוֹת, וְעַל אֵי זֶה דֶּרֶךְ לֹא יִהְיֶה חַיָּב אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד. וּבְהִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה[53] אֲבָאֵר, בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ תִּתְחַיֵּב הַיּוֹלֶדֶת וְהַמְּצֹרָע קָרְבָּנוֹת הַרְבֵּה, וּבְאֵי זֶה דֶּרֶךְ יִתְחַיֵּב כָּל אֶחָד מֵהֶן קָרְבָּן אֶחָד.

45) משנה בהוריות ט. "על שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו בית־דין פטורין, והיחיד והנשיא והמשיח חייבין". ומה שאמרו שם ח: במשנה "אין חייבין (כהן המשיח ובית־דין) על שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו, והנשיא כיוצא בהם, דברי רבי יוסי הגלילי" מפרש רבינו (בפיה"מ שם) שאין כהן המשיח מביא פר, והמלך שעיר עזים, אלא מביאין כהדיוט קרבן עולה ויורד (וראה בהשגת הראב"ד וכסף־משנה כאן). ומה שאמר רבי עקיבא (במשנה שם) כי המלך אינו חייב בשבועת העדות, שהמלך לא דן ולא דנין אותו, לא מעיד ולא מעידין אותו (וכן פסק רבינו בפ"י מהלכות שבועות הלכה א "היו עדיו וכו' וכו' או שהיה המלך אחד מעידיו שאינו ראוי להעיד וכו' ונשבעו, פטורין משבועת העדות") - כל זה אינו אלא משום שאין זה מכבודו של מלך לבוא לבית־הדין להגיד עדותו, אבל אם באו בית־הדין והנתבעים לבית המלך והעיד שם, מקבלים עדותו, ובאופן זה אם כפר ונשבע שאינו יודע עדות חייב בקרבן שבועה, וראה במרכבת המשנה ובמעשה רוקח. 46) [למעלה (ה"א) מנה רבינו גם מצורע ויולדת", וכאן השמיטם; לפי ש"יולדת" אינה לא במלך (ראה בפ"א מהלכות מלכים ה"ה, שאין מעמידים מלכה), ולא בכהן גדול (ראה בפ"ט מהל' ביאת מקדש ה"א, שבבנות אהרן אין קדושת כהונה). ו"מצורע", אע"פ שישנו בכ"ג, שאם כי נפסל מלהיות כ"ג (ראה בהוריות יב: ובבכורות מה: במשנה. ומה שאמרו במועד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קטן יד: "והצרוע לרבות כהן גדול, והא כהן גדול דכל השנה כרגל וכו' שמע־מינה (מצורע) נוהג צרעתו ברגל", היינו משום שגם כהן גדול שעבר, אינו פורע ופורם, כמפורש בהוריות יא: ולפי דברי רבינו להלן פט"ו הלכה ז, גם כהן גדול שעבר מחמת מום, כל דיני כהונה גדולה עליו, ואם כן הרי הוא ככל אדם ברגל. ועיין בריטב"א שם ובתוספות ר' ידידיה תלמיד ר"י מפריש שם ח"ב עמודים יז־יח הערה 8) - מביא הוא פר הבא על כל המצוות, ככהן גדול המשמש, הרי גם כהן גדול שעבר מחמת מום, מביא פר כמפורש להלן פט"ו שם, והיה לו להביא כאן, שלענין קרבן עולה ויורד הרי הוא כהדיוט, - השמיטו משום שבמלך אינו שייך, שהרי נשיא (=מלך) שנצטרע עבר מנשיאותו, והרי הוא כהדיוט (להלן שם הלכה ט, וכן מפורש בסנהדרין קז: ועיין שם כ. ובתוספות ד"ה שתי שנים), ואין צריך לומר שלענין עולה ויורד, הרי הוא כהדיוט]. 47) קרבן עולה ויורד. וראה למעלה הלכה ד, מהו קרבן עולה ויורד. 48) שהמלך מביא שעיר עזים (זכר), והכהן המשוח - פר בן בקר, וההדיוט - שעירת עזים (נקבה) או נקבה מן הכבשים. 49) כלומר מצוות לא־תעשה. 50) למעלה פ"א הלכה א. 51) המלך והכהן המשוח וההדיוט. משנה שם (ט.): "כל המצוות שבתורה שחייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת, היחיד מביא כשבה ושעירה, והנשיא שעיר, ומשיח ובית־דין מביאין פר וכו' ועל שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו בית־דין פטורין, והיחיד והנשיא והמשיח חייבין". ופירש רש"י שם "דכתיב באשמות ואם נפש, ונשיא ומשיח בכלל נפש אחת הן". 52) פרקים ד־ו, ט־י. 53) פ"א ופ"ד.

ח. כָּל הַמֵּבִיא קָרְבָּן עַל הַזָּדוֹן כִּשְׁגָגָה[54], אִם הָיָה אָנוּס - פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן[55]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁאָר עֲבֵרוֹת שֶׁאֵינוֹ חַיָּב חַטָּאת אֶלָּא עַל שִׁגְגָתָן[56], שֶׁאִם הָיָה אָנוּס - פָּטוּר[57].

54) כגון הבא על שפחה חרופה (למעלה פרק ט הלכה א), ושבועת העדות (למעלה בפרק זה הלכה א), ושבועת הפקדון (למעלה פ"ט הלכה ז). 55) תוספתא בכריתות פ"א: "ארבעה מביאין על הזדון כשגגה, כולם באונס פטורים, חוץ מן הנזיר" (=שחייב על הזדון כשוגג, וגם חייב על האונס, ראה בפ"ו מהלכות נזירות הלכה ג) וראה בקרית־ספר ולחם־משנה כאן. 56) ולא על זדונן, שכיון שלא חייבה התורה אלא על השוגג בלבד ולא על המזיד - כל־שכן שלא חייבה על האונס. 57) ראה בשבועות יז: ויח. (ולמעלה פ"ה הלכה ו) שהבא על אשתו שלא בשעת וסתה וראתה דם בשעת תשמיש, הרי אלו פטורין מקרבן חטאת, מפני שזה אנוס ומה היה לו לעשות.

ט. מִי שֶׁהִפְרִישׁ מָעוֹת לִכְבְשָׂה שֶׁל חַטָּאתוֹ[58] וְצָרִיךְ לָהֶן[59] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שְׁעִירָה[60] וִיחַלֵּל אוֹתָם הַמָּעוֹת עַל הַשְּׁעִירָה[61] וְיֵהָנֶה בָּהֶן[62]. וְכֵן אִם הִפְרִישׁ לַשְּׁעִירָה[63] וְלָקַח כִּשְׁבָּה[64] - יֵהָנֶה בָּהֶן.

58) המדובר כאן בקרבן חטאת של עולה ויורד (ובעשיר שמביא כבשה או שעירה), ראה להלן טעמו של דבר, אבל בחטאת קבועה (ראה למעלה פ"א הלכה ד, שמביא כבשה או שעירה), אם נשאר מן המעות שהפריש לחטאת - יפלו לנדבה, ראה פ"ה מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ט. 59) למעות הללו, וכגון שהעני, וכגון שדמי השעירה פחותים מדמי הכבשה. 60) משנה בכריתות כז: 61) הוא פודה את המעות מקדושתם על השעירה הזאת, והיא נכנסת בקדושה תחת המעות היוצאים לחולין. 62) במעות האלו שחסך מההפרש שבין כבשה לשעירה. ולמדו כן (שם בגמרא) ממה שנאמר בקרבן עולה ויורד (ויקרא ה, ו־י) "מחטאתו" - "מחטאתו" - ממקצת חטאתו. כלומר, ממקצת הדבר שהפריש לחטאתו, שאם העני מתכפר במקצת, והנותר מותר בהנאה, וראה גם בפיה"מ לרבינו שם. ונראה מדברי רבינו שדווקא אם הוא צריך למעות, וכגון שהשעירה יותר זולה (או להיפך כשהכבשה יותר זולה), אז מותר לו לשנות, אבל אם אינו צריך למעות, לא ישנה מן כבשה לשעירה או משעירה לכבשה. ובפירש"י במשנה כריתות שם, נראה שהכל תלוי ברצונו, וראה מרכבת המשנה. 63) משנה שם. כלומר, שהפריש מעות בשביל לקנות שעירה, והעני, והכבשה יותר זולה, וצריך למעות הללו שבהפרש בין שווי הכבשה לשווי השעירה. 64) וחילל את המעות על־ידי הכבשה, כמבואר למעלה.

י. הִפְרִישׁ מָעוֹת לַבְּהֵמָה[65] וְהֶעֱנִי[66] - יַקַּח שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה[67] וִיחַלֵּל עֲלֵיהֶן אוֹתָם הַמָּעוֹת וְיֵהָנֶה בָּהֶם. הִפְרִישׁ מָעוֹת לִבְנֵי יוֹנָה אוֹ לַתּוֹרִים[68] וְהֶעֱנִי - יָבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה[69] וִיחַלֵּל עֲלֵיהֶן אוֹתָם הַמָּעוֹת וְיֵהָנֶה בָּהֶן. וְכֵן אִם הָיָה עָנִי וְהִפְרִישׁ מָעוֹת לַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה וְהֶעֱשִׁיר - יוֹסִיף עֲלֵיהֶן[70] וְיָבִיא עוֹף. הִפְרִישׁ לְעוֹף וְהֶעֱשִׁיר - יוֹסִיף עֲלֵיהֶן וְיָבִיא כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה. אֲפִלּוּ הָיָה מוֹרִישׁוֹ גוֹסֵס[71] - הֲרֵי זֶה עָנִי[72] עַד שֶׁיָּמוּת מוֹרִישׁוֹ וְיִירָשֶׁנּוּ[73].

65) המדובר באחד מהששה שמצוותם שיקריבו קרבן עולה ויורד (למעלה הלכה א), ובעשיר שהפריש מעות כדי לקנות בהמה (=שעירה או כבשה) לחטאת. 66) ירד מנכסיו, וראה למעלה הלכות ב־ג־ד כי קרבן העני - שתי תורים או שני בני יונה. 67) משנה שם. ואף כי כבר הפריש מעות לקרבן עשיר, כיון שהעני אינו מביא אלא קרבן עני. ואף זה למדו שם ממה שנאמר (ויקרא ה, ו) "וכפר עליו הכהן מחטאתו" - "מחטאתו", משמע מקצת חטאתו (ראה למעלה), כלומר, אם העני יביא עוף ממקצת הדמים. 68) המדובר כאן בשבועת העדות או שבועת ביטוי או טומאת מקדש וקדשיו, שיש בהם שלש דרגות של עולה ויורד, ראה למעלה הלכה ד. 69) במשנה שם. ואף שהפריש כבר מעות לשתי תורים או לשני בני היונה - כיון שהעני עוד, מביא רק עשירית האיפה סולת למנחה. ואף זה נלמד (שם) ממה שנאמר (שם, י) "וכפר עליו הכהן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מחטאתו", מקצת חטאתו. כלומר, אם הפריש מעות לשתי תורים או שני בני יונה, ושוב העני עוד, מביא ממקצת הדמים הללו, עשירית האיפה. 70) משנה שם. ואף כי כבר הפריש המעות לקרבן עני - כיון שהעשיר צריך להוסיף ולהביא קרבן עשיר. ולמדו כן בגמרא שם ממה שנאמר (שם, יג) "וכפר עליו הכהן על חטאתו", "על חטאתו" משמע שאם העשיר בינתיים, צריך להוסיף על הדמים ולהביא קרבן עשיר. 71) ועתיד לירש ממנו, ויהיה עשיר. 72) כל זמן שלא ירש אותו, ומביא קרבן עני. 73) ויצטרך להוסיף מעות עד לקרבן עשיר. משנה ערכין יז: "אבל בקרבנות אינו כן, אפילו מת אביו והניח לו וכו' אין להקדש בה כלום". ופירשו (שם יח. בגמרא) שכוונת המשנה שהיה אביו גוסס, מהו דתימא רוב גוססין למיתה, קא־משמע־לן שכל זמן שלא מת נחשב עדיין היורש לעני, לפי שהגוסס הוא כחי לכל דבריו, ראה נזיר מג.

יא. עָשִׁיר שֶׁהִפְרִישׁ כִּשְׁבָּה אוֹ שְׁעִירָה וְנָפַל בָּהּ מוּם[74] [וְהֶעֱנִי] - אִם רָצָה[75], יָבִיא בְּדָמֶיהָ עוֹף. אֲבָל אִם הִפְרִישׁ עוֹף וְנִפְסַל[76] - לֹא יָבִיא בְּדָמָיו עֲשִׁירִית הָאֵיפָה, שֶׁאֵין לָעוֹף פִּדְיוֹן[77].

74) ברייתא כריתות כז: 75) כן הוא בברייתא שם. ומשמע שאם רצה יביא בדמיה כשבה אחרת, אף־על־פי שעכשיו העני. וכן מפורש בר"ש וברע"ב בנגעים פרק יד משנה יב, שמה שאמרו "מצורע עני שהביא קרבן עשיר, יצא", היינו אפילו לכתחילה [וראה בתפארת ישראל כריתות פ"ו משנה ח אות נה, וצריך עיון]. 76) בעוף לא כתב "ונפל בו מום", לפי שאין המומים פוסלים בעוף (פ"ג מהלכות איסורי מזבח הלכה א) אלא "ונפסל", היינו שנקטעה רגלו, שאין מקריבים חסר על גבי המזבח (שם). 77) ברייתא שם. ובספרא (בחוקותי פרשה ד הלכה ה) אמרו: "והעמיד את הבהמה לפני הכהן (ראה בתמורה לב: שפסוק זה מדבר בפסולי המוקדשין), בהמה נפדית ואין העופות והעצים וכו' נפדים". וראה בדברי רבינו בפירוש המשניות שם, בפ"ה מהלכות פסולי המוקדשין הלכה י, ובפ"ו מהלכות איסורי מזבח הלכה ד.

יב. הִפְרִישׁ[78] עַשִׁירִית הָאֵיפָה[79] וְהֶעֱשִׁיר: עַד שֶׁלֹּא קָדְשָׁה בַכְּלִי[80] - חֲרֵי הִיא כְּכָל הַמִּנְחוֹת[81], וְתִפָּדֶה וְתֵאָכֵל[82]; וּמִשֶּׁקָּדְשָׁה בַכְּלִי[83] - תְּעֲבַר צוּרָתָהּ וְתֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[84].

78) תוספתא כריתות פ"ד. 79) כדין עני. 80) כל זמן שלא שם עדיין הסולת לתוך כלי שרת, לא קדשה קדושת הגוף, אלא קדושת דמים, וקדושת דמים נפדית (מנחות ק: והלכות איסורי מזבח שם הלכה ה). 81) שנטמאו ושנפסלו שפודין אותן, ראה הלכות איסורי מזבח שם. 82) אף־על־פי שלא נטמאה. וכן אמרו במנחות קא. "רבי אליעזר אומר, כולן טמאין נפדין, טהורין אין נפדין. חוץ מעשירית האיפה של מנחת חוטא, שהרי אמרה תורה (ויקרא ה, ו, י־יג) "מחטאתו" "על חטאתו", כלומר, לכך כתוב אצל עשירית האיפה "על חטאתו", שאם היה עני והפריש עשירית האיפה, והעשיר, יפדנה ויוסיף עליה מעות, ויביא כבשה או שעירה, כמו שאמרו בכריתות שם (רש"י שם). 83) מִשֶּׁשָּׁם את הסולת לתוך כלי שרת, קדשה הסולת קדושת הגוף, ואין קדושת הגוף נפדית (שם). 84) תוספתא כריתות שם. כלומר, מכיון שהפסול אינו בגוף המנחה אלא בבעל המנחה שהעשיר, אסור לשרוף את המנחה מיד אלא תעובר צורתה ואחר־כך תשרף, ראה בפ"ד מהלכות קרבן פסח הלכה ג.

יג. עָשִׁיר שֶׁהִפְרִישׁ קֵן[85] לְמָכְרָהּ וְלִקַּח בְּדָמֶיהָ כִּשְׁבָּה אוֹ שְׁעִירָה[86] וְהֶעֱנִי[87] - יָבִיא קֵן זוֹ[88], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְדֻשַּׁת דָּמִים שֶׁהִיא נִדְחִית[89]. וְלָמָּה לֹא נִדְחֵית?[90] מִפְּנֵי שֶׁדִּחוּי מֵעִקָּרוֹ אֵינוֹ דִּחוּי[91], וַהֲרֵי נִרְאֶה קֵן זוֹ לוֹ עַתָּה. עָנִי שֶׁהִקְרִיב[92] קָרְבַּן עָשִׁיר - יָצָא, וְעָשִׁיר שֶׁהִקְרִיב קָרְבַּן עָנִי - לֹא יָצָא.

85) בכריתות כז: כח. "אמר ר' אלעזר אמר רבי אושעיא, מטמא מקדש עשיר שהפריש קן לכבשתו והעני". ומפרש רבינו "לכבשתו" - "למכרה וליקח בדמיה כשבה". 86) והרי היא קדושה בקדושת דמים, למכרה לצורך קרבן עשיר. 87) שיכול להביא קרבן עני. 88) לאחר שיפדה אותה ויקדישנה לקרבן עני. 89) כלומר, קדושת דמים זו לקרבן עשיר - נדחית, לפי שעני אינו ראוי לכתחילה לקרבן עשיר. 90) כלומר, אילו היתה בקדושת הגוף נדחית, ודאי היתה צריכה להידחות לגמרי מלהקריבה, אלא אפילו אם אין עליה אלא קדושת דמים נדחית, צריכה היא להידחות מהקרבה (לחם־משנה). וכן נראה מדברי רבינו בפרק טו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד, שקדושת דמים נדחית, מדחה הקרבן. 91) בגמרא שם אמרו שקדושת דמים מדחה, אבל רבינו לא פסק כן. ולמעלה פרק ג הלכה ח כתב רבינו, שגם בנראה ונדחה אין בעלי חיים נדחים. וכ"כ גם בפ"ג מפסולי המוקדשין הלכה כג. ועיי"ש גם בהלכה כ"ד, ובפט"ו ממעשה הקרבנות ה"ד, ובלח"מ למעלה פ"ג שם. 92) נגעים פי"ד מי"ב. וראה למעלה הי"א.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר דיני קרבן עולה ויורד.

א. שִׁנּוּי יֵשׁ בִּשְׁגֵגַת טֻמְאַת מִקְדָּשׁ[2] וְקָדָשָׁיו[3] מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁאָר כְּרִיתוֹת. שֶׁכָּל הַכְּרִיתוֹת, כֵּיוָן שֶׁשָּׁגַג וְנוֹדַע לוֹ בַּסּוֹף שֶׁחָטָא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת; אֲבָל בְּטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד עַד שֶׁתִּהְיֶה לוֹ יְדִיעָה לַטֻּמְאָה[4] וִידִיעָה לַקֹּדֶשׁ[5] אוֹ לַמִּקְדָּשׁ[6] בַּתְּחִלָּה[7], וִידִיעָה לַטֻּמְאָה וִידִיעָה לַקֹּדֶשׁ אוֹ לַמִּקְדָּשׁ בַּסּוֹף, וְהֶעְלֵם בֵּינְתַּיִם. כֵּיצַד? נִטְמָא[8] וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ[9], וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ שֶׁנִּטְמָא וְשֶׁהָיָה טָמֵא בְּשָׁעָה שֶׁאָכַל אוֹ שֶׁנִּכְנַס, וְשֶׁקֹּדֶשׁ הָיָה זֶה שֶׁאֲכָלוֹ[10] אוֹ מִקְדָּשׁ הָיָה זֶה שֶׁנִּכְנַס לוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבָּן, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁנִּטְמָא [וְשֶׁזֶּה קֹדֶשׁ] וְשֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס אוֹ קֹדֶם שֶׁיֹּאכַל. כֵּיצַד? נִטְמָא[11]

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְיָדַע שֶׁנִּטְמָא וְיָדַע שֶׁזֶּה מִקְּדָשׁ[12] וְשֶׁזֶּה קֹדֶשׁ, וְאַחַר כָּךְ נֶעְלְמָה מִמֶּנּוּ הַטֻּמְאָה וְשָׁכַח שֶׁנִּטְמָא וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל[13] קֹדֶשׁ, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה מִקְּדָשׁ וְשֶׁזֶּה קֹדֶשׁ; אוֹ שֶׁשָּׁגַג וְשָׁכַח שֶׁזֶּה מִקְּדָשׁ אוֹ שֶׁזֶּה בְּשַׂר קֹדֶשׁ, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהוּא טָמֵא, וְנִכְנַס אוֹ אָכַל; אוֹ שֶׁשָּׁגַג אוֹ שָׁכַח שֶׁנִּטְמָא וְשָׁכַח שֶׁזֶּה בְּשַׂר קֹדֶשׁ וְשֶׁזֶּה מִקְּדָשׁ, וְנִכְנַס אוֹ אָכַל; וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ דְּבָרִים שֶׁנִּתְעַלְּמוּ מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד בְּכָל צַד וָצַד מִשֵּׁשׁ מַחֲלוֹקוֹת אֵלּוּ[14]. וּמִנַּיִן שֶׁדִּין שִׁגְגַת מִקְּדָשׁ וְקָדְשָׁיו כָּךְ הוּא? שֶׁהֲרֵי בִּשְׁאָר שְׁגָגוֹת נֶאֱמַר: בַּעֲשׂוֹתָהּ אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם, אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא - כֵּיוָן שֶׁיֻּדַּע בַּסּוֹף, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַע בַּתְּחִלָּה; וּבְטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו נֶאֱמַר: וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם. מֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ, מִכְּלָל שֶׁהָיְתָה שָׁם יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה, וְנֶאֱמַר וְהוּא יָדַע. [וְאָשֵׁם] הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהוּא צָרִיךְ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה וִידִיעָה בַּסּוֹף וְהֶעְלֵם בֵּינְתַּיִם[15].

2) כלומר, טמא שנכנס למקדש. 3) טמא שאכל קודש, ושניהם חייבים כרת במזיד, ומביאים קרבן עולה ויורד בשוגג (למעלה פ"א ה"ג). 4) ידיעה שהוא נטמא. 5) ידיעה שזהו קודש (באכל את הקודש). 6) ידיעה שזהו מקדש (בנכנס למקדש). 7) לפני ששגג ואכל את הקודש, או לפני שנכנס למקדש. משנה, שבועות ב, א: "ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע וכו' את שיש בה ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בינתיים, הרי זה בעולה ויורד". ולדעת רבי (שם יד:) צריך ידיעה גם למקדש. 8) ולא ידע שנטמא. 9) כלומר, נטמא ולא ידע שנטמא ואכל קודש. 10) שידע לפני זה שנטמא, אלא שלא ידע שזה שאכל הוא קודש, ורק עכשיו נודע לו. 11) משנה, שם יד, א. 12) כרבי ורבי ישמעאל, שמחייבין גם על העלם מקדש, במשנה שם יד, ב. ובגמרא שם. 13) כלומר, שנעלמו ממנו שני הדברים גם יחד, ששכח שזה בשר קודש או שזה מקדש, וגם שכח שהוא טמא, או שידע שהוא טמא וחשב שמותר לטמא לאכול קודש וליכנס למקדש. 14) כלומר, שלשה באוכל קודש בטמואה, והם: א. ידע שזהו קודש ונעלם ממנו שהוא טמא. ב. ידע שהוא טמא ונעלם ממנו שזהו קודש. ג. נעלם ממנו זה וזה. ושלשה בנכנס למקדש בטומאה: א. ידע שזהו מקדש ונעלם ממנו שהוא טמא. ב. ידע שהוא טמא ונעלם ממנו שזהו מקדש. ג. נעלם ממנו זה וזה. וראה בגמרא שם יד, ב. 15) ברייתא, שם ד, א. כרבי, אבל רבי עקיבא לומד זאת ממה שנאמר פעמים "ונעלם – ונעלם" = "ונעלם ממנו והוא טמא" (ויקרא ה, ב) "ונעלם ממנו והוא ידע" (שם, ג).

ב. נִטְמָא וְיָדַע שֶׁנִּטְמָא [וְיָדַע שֶׁזֶּה קֹדֶשׁ וְשֶׁזֶּה מִקְּדָשׁ] אֲבָל לֹא יָדַע בְּאֵי זֶה אָב נִטְמָא, וְשָׁכַח שֶׁנִּטְמָא וְאַחַר כָּךְ נִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ, וְנוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁנִּכְנַס אוֹ אַחַר שֶׁאָכַל בְּאֵי זֶה אָב נִטְמָא[16] - [הֲרֵי זֶה חַיָּב קָרְבָּן][17]; אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַע בַּתְּחִלָּה בְּאֵי זֶה אָב נִטְמָא, הוֹאִיל וְיָדַע שֶׁהוּא טָמֵא - הֲרֵי הָיְתָה שָׁם יְדִיעַת טֻמְאָה בַּתְּחִלָּה. אֲבָל אִם נֶעְלְמוּ מִמֶּנּוּ הִלְכוֹת טֻמְאָה, כְּגוֹן שֶׁנִּטְמָא בְּכַעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ, וְיָדַע שֶׁהַשֶּׁרֶץ מְטַמֵּא וְלֹא יָדַע בַּשְּׁעוּר[18], וְשָׁכַח שֶׁנָּגַע בַּשֶּׁרֶץ כְּלָל וְנִכְנַס אוֹ אָכַל, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ [שֶׁנָּגַע] בְּכַעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם חַיָּב קָרְבָּן אוֹ פָּטוּר[19]. וְכֵן מִי שֶׁלֹּא רָאָה הַמִּקְדָּשׁ מִיָּמָיו וְלֹא הֵבִין מְקוֹמוֹ[20], אִם נִטְמָא וְיָדַע[21] שֶׁנִּטְמָא וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ, וְלֹא יָדַע בַּתְּחִלָּה[22] שֶׁזֶּהוּ מְקוֹמוֹ שֶׁהֲרֵי לֹא רָאָהוּ מֵעוֹלָם, וְאַחַר כָּךְ זָכַר הַטֻּמְאָה וְיָדַע שֶׁזֶּה מִקְּדָשׁ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם יְדִיעָה שֶׁיֵּשׁ מִקְּדָשׁ בָּעוֹלָם יְדִיעָה, אוֹ עַד שֶׁיֵּדַע מְקוֹמוֹ תְּחִלָּה. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵלּוּ הַחַיָּבִים קָרְבָּן[23] מִסָּפֵק - אֵינָן מְבִיאִין קָרְבָּן, שֶׁמָּא יַכְנִיסוּ חֵלֶב לָעֲזָרָה. וְאִם תֹּאמַר: וַהֲלוֹא חַטַּאת הָעוֹף בָּאָה עַל הַסָּפֵק וְאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת?[24] מִפְּנֵי שֶׁהַמֵּבִיא אוֹתָהּ מְחֻסַּר כִּפּוּרִים[25] וְאָסוּר לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים עַד שֶׁיָּבִיא כַּפָּרָתוֹ[26]; אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻסַּר כִּפּוּרִים[27] - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן מִסָּפֵק[28].

16) אם בשרץ או בנבלה. 17) כרבי עקיבא (במשנה שם יד:, ובגמרא יח:) שמספיק אם ידוע שהוא טמא, אף אם אינו יודע מהות הטומאה. וממה שכתב רבינו "ונודע לו אחר וכו' באי זה אב נטמא", נראה שהידיעה שבסוף צריכה להיות גם במה נטמא, ובזה גם רבי עקיבא מודה. וראה למעלה פ"ב ה"ג שצריך שיידע החטא שחטא בו. וראה 'לחם משנה' שהקשה על זה מגמרא נדה כח, ב. 18) כלומר, לא ידע כמה יהא בשרץ ויטמא. 19) בעיית רב פפא, שם יד, ב - ונשארה בתיקו. 20) כלומר, לא הבין בשכלו לקבוע, לפי ידיעותיו, את מקום המקדש. 21) בכת"י תימן ובדפוס רומי, נוסף "ושכח שנטמא". וכן נראה ממה שכתב להלן "ואחר־כך זכר הטומאה וידע שזה מקדש". אבל צריך עיון, שהרי גם אם ידע שנטמא הרי הוא שוגג, שהרי לא ידע שזהו המקדש. 22) בעיית רבי ירמיה, שם יד, ב: "בן בבל שעלה לארץ ישראל, ונעלם ממנו מקום מקדש מהו וכו' כיון דידע דאיכא מקדש בעולם ידיעה היא, או דילמא כיון דמקומו לא ידע ליה, העלמה היא". ונשאר הדבר בתיקו 23) חטאת. שאין חטאת באה בנדבה, ואינו יכול להתנות. אם הוא מחויב הרי הוא קרבן חובה, ואם לאו הרי הוא קרבן נדבה, אבל בקרבן אחר שבא בנדבה, אפשר להתנות כנ"ל. 24) נזיר כט, א: "מנין לחטאת העוף שהיא באה על הספק שאינה נאכלת", כגון שהיתה האשה ספק זבה או ספק יולדת (פ"ז מהל' פסולי המוקדשין ה"י). 25) שכן זבה ויולדת הן מחוסרות כיפורים. 26) ראה להלן פ"א מהל' מחוסרי כפרה ה"א. 27) כגון טומאת מקדש וקדשיו, שאין ידו משגת ומביא שתי תורים או שני בני יונה, אחד לעולה ואחד לחטאת (ויקרא ה, ז). 28) כן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מפורש בתוספתא כריתות פ"ב, "המביא חטאתו ושחטה, ספק נזרק הדם, ספק לא נזרק הדם, יצא ואינו מביא אשם תלוי, אם היה מחוסר כפרה ספק חשיכה ספק לא חשיכה, הרי זה מביא חטאת העוף ספק", הרי שרק מחוסר כפרה מביא חטאת העוף בספק ('אור שמח'). ועי' 'תוספות' גיטין כח, ב - ד"ה אבל ('הר המוריה').

ג. מִי שֶׁנִּטְמָא[29] בָּעֲזָרָה[30] - צָרִיךְ שֶׁיֵּדַע תְּחִלָּה שֶׁנִּטְמָא וְשֶׁזֶּה מִקְּדָשׁ, וְאִם נֶעְלַם מִמֶּנּוּ אַחֲרֵי כֵן שֶׁנִּטְמָא וַהֲרֵי הוּא זָכוּר שֶׁזֶּה מִקְּדָשׁ, אוֹ שֶׁנֶּעְלַם מִמֶּנּוּ שֶׁזֶּה מִקְּדָשׁ וְלֹא שָׁכַח שֶׁנִּטְמָא, אוֹ שֶׁנִּתְעַלְּמוּ מִמֶּנּוּ זֶה וָזֶה - כְּשֶׁיִּוָּדַע לוֹ יָבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד[31]. וְהוּא שֶׁיִּשְׁהֶה כַּשִּׁעוּר[32], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאַת מִקְדָּשׁ[33].

29) משנה, שבועות יד, ב. (ומדובר שידע שהוא טמא, אלא שנטמא באונס, ראה להלן ה"ד, שאם נטמא בשוגג, אין זו ידיעה בתחילה, ואין לחייבו בקרבן, ראה למעלה ה"א). 30) שמחוייב למהר ולצאת בבהילות בדרך קצרה, ואם שהה בשוגג חייב קרבן, ראה פ"ג מהל' ביאת המקדש הכ"א־כב. 31) בגמרא שם טז, ב - למדו מזה שנאמרו בתורה שני פסוקים לגבי חיוב קרבן בטומאת מקדש: "את משכן ה' טמא" (במדבר יט, יג) ו"את מקדש ה' טמא" (שם, כ) — אחד לנטמא בחוץ ואחד לנטמא בפנים, ששניהם חייבים קרבן. 32) השתחויה, שהוא כדי לקרות את דברי הפסוק: "ויכרעו אפים ארצה וגו'" שבדברי־הימים ב, ז' ג'. 33) שם הכ"ג.

ד. מִי שֶׁטִּמֵּא עַצְמוֹ[34] בְּמֵזִיד[35] וְלֹא שָׁהָה כַּשִּׁעוּר - הֲרֵי זֶה סָפֵק, אִם שִׁעוּר הִשְׁתַּחֲוָיָה[36] לְאָנוּס בִּלְבַד[37] אוֹ אַף לְמֵזִיד[38]. וּלְפִיכָךְ, אִם נֶעְלַם מִמֶּנּוּ[39] וְיָצָא וְלֹא שָׁהָה - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן[40]. וְכֵן אִם תָּלָה עַצְמוֹ בַּאֲוִיר עֲזָרָה[41] - הַדָּבָר סָפֵק, אִם אֲוִיר עֲזָרָה כָּעֲזָרָה אוֹ אֵינוֹ כָּעֲזָרָה[42].

34) כשהוא בעזרה. 35) שידע שהוא במקדש, אלא שלא ידע שחייבים כרת על טומאת מקדש, שדינו כשוגג לענין קרבן והוא בכלל "שב מידיעתו", כמפורש למעלה פ"ב ה"ב (הגהות מצפה איתן, שבועות יז. וראה משנה־למלך). (וצריך לומר שאע"פ שלא ידע שחייב כרת — כיון שידע שטמא וידע שזהו מקדש, הרי זו ידיעה לגבי טומאת מקדש וקדשיו (ראה למעלה ה"א) לחייבו בקרבן, וראה להלן בסמוך. ודלא כ'מנחת חינוך' מצוה קכג ס"ק א). 36) כלומר, מה שצריך לחיוב קרבן שישהה בעזרה כדי השתחוויה אחר שנטמא, כמבואר למעלה. 37) ראה למעלה ה"ג. אבל במזיד, אפילו לא שהה כלום — חייב קרבן. 38) שגם טימא עצמו במזיד ונעלם ממנו אינו קרבן עד שישהה כדי השתחוויה, וזוהי בעייתו של רב אשי שם יז, א. ונשארה בתיקו. 39) (כן הוא בפירוש ר"ח שם. ואע"פ שבחיובי קרבן אחרים, כיון ששגג בכרת, חייב הוא בקרבן (למעלה פ"ב ה"ב) — כאן בטומאת מקדש וקדשיו שמפורש בתורה "ונעלם — ונעלם", אינו חייב אלא אם נעלמה ממנו הטומאה או המקדש וקדשיו, לגמרי, אלא שצריך שיהיה בתחילה שוגג בקרבן (ראה למעלה), שאם לא כן לא תועיל ההעלמה שבסוף, שהרי הוא אינו שב מידיעתו). 40) ראה למעלה ה"ב, כי מי שאינו מחוסר כיפורים אינו מביא קרבן חטאת מספק, שמא יכניסו חולין בעזרה. 41) כלומר, נטמא בעזרה ושהה כדי השתחוויה באויר העזרה. 42) שם בעייתו של רבא, ונשארה בתיקו. וכגירסת הספרים שהובאה ב'תוספות' שם ד"ה תלה. ואע"פ שלענין קבלת הדם, אמרו שאם תלה הבהמה וקיבל הדם באויר כשר (זבחים כו. ופ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"ב), הרי שאויר העזרה כעזרה — אף כאן ידעו זאת, אלא שהסתפקו אם קדושת האויר היא קדושה עצמית והרי הוא כמי שהלך בעזרה ממקום למקום, שאם יצא בדרך ארוכה, שאינו צריך ללכת בה, שהוא חייב אף אם לא שהה (פ"ג מהל' ביאת מקדש הכ"ב) או שכל קדושתו היא מחמת קרקע העזרה, ואם כן אינו כבא בדרך ארוכה אלא כעומד במקומו שצריך שהייה ('אור שמח').

ה. מִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם נִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ בְּטֻמְאָה אוֹ לָאו - אֵינוֹ מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי[43]; שֶׁאֵין מְבִיאִין קָרְבָּן[44] עַל לֹא הוֹדַע אֶלָּא בְּכָרֵת שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת קְבוּעָה[45].

43) משנה, כריתות ב, א: "על אלו חייבין, על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ועל לא הודע שלהם אשם תלוי, חוץ מן המטמא מקדש וקדשיו מפני שהוא בעולה ויורד". וכן הוא בגמרא שם ז, א: "חוץ ממטמא מקדש וקדשיו שאינו מביא אשם תלוי". 44) כלומר, אשם תלוי. 45) אבל טומאת מקדש וקדשיו שמביא בשוגג קרבן עולה ויורד (ראה למעלה פ"א ה"ג), אינו מביא אשם תלוי בספק. והיא משנה בכריתות כה, א: "וחכ"א אין מביאין אשם תלוי אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת (קבועה)".

ו. מִי שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי שְׁבִילִים, אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד טָהוֹר, הָלַךְ בָּרִאשׁוֹן וְחָזַר וְהָלַךְ בַּשֵּׁנִי, וּבְעֵת שֶׁהָלַךְ בַּשֵּׁנִי שָׁכַח שֶׁהָלַךְ בָּרִאשׁוֹן, וְנֶעֱלְמָה מִמֶּנָּה טֻמְאָה זוֹ וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ - חַיָּב. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ בַּתְּחִלָּה יְדִיעָה גְּמוּרָה לְטֻמְאָה אֶלָּא מִקְצָת יְדִיעָה, שֶׁהֲרֵי לֹא יָדַע שֶׁהָלַךְ בִּשְׁנֵי שְׁבִילִין שֶׁבְּהִלּוּךְ שְׁנֵיהֶן יְהֵא טָמֵא בְּוַדַּאי, וְאַף עַל פִּי כֵן חַיָּב חַטָּאת, שֶׁמִּקְצָת יְדִיעָה כְּכָל יְדִיעָה[46]. הָלַךְ בָּרִאשׁוֹן וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סְפֵק טָמֵא[47].

46) פלוגתא בברייתא, שבועות יט, א. ובכריתות יח, ב. ולפי ביאורו של רבא בשבועות שם עמוד ב, ובכריתות יט, א. ופסק כת"ק. 47) שמא השביל הראשון הוא הטהור, ואין חייבין אשם תלוי על ספק טומאת מקדש וקדשיו, ראה למעלה ה"ה. והוא בברייתא שם, לפי הגירסא שבכריתות שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ז. הִזֶּה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי[48] וְטָבַל, וְאַחַר[49] שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ הָלַךְ[50] בַּשֵּׁנִי וְחָזַר וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ[51] - חַיָּב[52]; שֶׁהֲרֵי נִכְנַס כְּשֶׁהוּא טָמֵא לַמִּקְדָּשׁ בְּוַדַּאי, אוֹ בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה אוֹ בְּפַעַם שְׁנִיָּה. וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּל יְדִיעָה מֵהֶן סְפֵק יְדִיעָה הִיא[53], שֶׁהֲרֵי כָּל שְׁבִיל מֵהֶן סָפֵק הוּא - כָּאן בְּטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו עָשׂוּ סְפֵק יְדִיעָה כִּידִיעָה[54].

48) כדין טמא מת, שמזים עליו מי חטאת ביום שלישי וביום שביעי לטומאתו, וטובל ביום השביעי אחר ההזאה (פי"א מהל' פרה אדומה ה"א). 49) בכת"י תימן: אחר. כלומר, אחר שנכנס למקדש הזה ג' וז' וטבל. 50) כבדפוס רומי. 51) אחר ששכח טומאתו. 52) פסק כתנא־קמא בברייתא, שם. 53) שבכל פעם שנכנס למקדש לא היתה לו ידיעה וודאית. 54) שם, דברי רבי יוחנן בביאור דברי תנא־קמא.

ח. הָיָה טָמֵא וְאָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם: נִכְנַסְתָּ לַמִּקְדָּשׁ, וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: לֹא נִכְנַסְתִּי - נֶאֱמָן וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן; שֶׁאִם יִרְצֶה, יֹאמַר מֵזִיד הָיִיתִי[55]. אָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם: טָמֵא הָיִיתָ כְּשֶׁנִּכְנַסְתָּ לַמִּקְדָּשׁ וּבְפָנֵינוּ נִטְמֵאתָ וְיָדַעְתָּ שֶׁאַתָּה טָמֵא, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בֵּין טֻמְאָה זוֹ שֶׁמְּעִידִין בָּהּ וּבֵין כְּנִיסָתוֹ לַמִּקְדָּשׁ יָמִים רַבִּים, שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ שֶׁיֹּאמַר כְּבָר טָבַלְתִּי, הוֹאִיל וְהִכְחִישׁ אֶת הָעֵדִים וְאָמַר לֹא נִטְמֵאתִי מֵעוֹלָם - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים[56] וּמֵבִיא קָרְבָּן עַל פִּיהֶם. אִם הֱבִיאוּהוּ שְׁנַיִם לִידֵי מִיתָה חֲמוּרָה, קַל וָחֹמֶר שֶׁיְּבִיאוּהוּ לִידֵי קָרְבָּן הַקַּל, שֶׁהֲרֵי הִכְחִישָׁן.

55) כלומר, הוא לא מכחיש את דיבורו הקודם שאמר לא נכנסתי, כי כוונתו היתה להוסיף על דבריו לאמר: "לא נכנסתי בשוגג אלא במזיד". וראה להלן דברי הברייתא והגמרא בכריתות יב, א. 56) ואינו יכול לתרץ דבריו לומר: לא עמדתי בטומאתי וטבלתי, כי הרי אמר תחילה שלא נטמא. והוא ברייתא שם: "יכול אפילו שנים מכחישין אותו (= שהם אומרים נטמאת והוא אומר לא נטמאתי, שיהיה פטור בנכנס למקדש). אמר רבי מאיר, אם הביאוהו שנים לידי מיתה חמורה, לא יביאוהו לידי קרבן הקל! רבי יהודה אומר, נאמן אדם על עצמו יותר ממאה איש, ומודים חכמים לרבי יהודה בחלבים (= באוכל חלב) ובביאת המקדש (= שהם אומרים נכנסת למקדש בטומאה, והוא אומר לא נכנסתי, שנאמן משום שכוונתו להוסיף על דבריו: "לא נכנסתי שוגג אלא מזיד", ראה בתחילת ההלכה כאן), אבל בטומאה לא". ומפרש רבינו (שם:) כי מחלוקת חכמים ורבי יהודה היא בטומאה ישנה (= שיש לו אפשרות לומר כבר טבלתי), ובאמרו לו נטמאת ונכנסת למקדש והוא אומר לא נטמאתי, שחכמים סוברים שאין מיישבין דבריו לומר לא עמדתי בטומאה אלא טבלתי, כי בזה הוא מכחיש את דבריו הראשונים שאמר לא נטמאתי מעולם, ורבי יהודה סובר שמיישבין דבריו, אף אם בזה מכחיש דבריו הראשונים. אבל בטומאה חדשה (= שאמרו לו נטמאת היום ואפילו יטבול היום, הרי אסור לטבול יום ליכנס למקדש) — גם רבי יהודה מודה שאינו נאמן, משום שאין כאן מיגו, וגם מה שר"י מאמין לו בטומאה ישנה הוא מחמת מיגו, ולא מחמת שאדם נאמן על עצמו (כס"ד דגמ' שם). ולענין ההלכה, נאמר שם בגמרא: אמר רב נחמן, הלכה כרבי יהודה. אמר רב יוסף, לא אמרה אלא בינו לבין עצמו ולעצמו, ומפרש רבינו (לא כרש"י) שרב יוסף חולק על רב נחמן, וסובר שאין הלכה כרבי יהודה אלא כחכמים (ראה 'מרכבת המשנה'), ופסק רבינו כרב יוסף (וראה בהשגות הראב"ד, כסף־משנה ולחם־משנה).

ט. טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו[57] שֶׁהָיָה לָהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה[58] וְלֹא הָיָה לָהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף[59] - שָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים[60] וְיוֹם הַכִּפּוּרִים[61] תּוֹלִין[62], עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ[63] וְיָבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד. וְשֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה[64] אֲבָל יֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף[65] - שָׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בַּחוּץ[66] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפְּרִין[67]. וְעַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה לֹא בַּתְּחִלָּה וְלֹא בַּסּוֹף - שְׂעִירֵי הָרְגָלִים[68] וּשְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים מְכַפְּרִין[69]. וְעַל זְדוֹן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו[70] - פַּר כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, אִם הָיָה הַמֵּזִיד מִן הַכֹּהֲנִים[71]; וְאִם הָיָה מִיִּשְׂרָאֵל - דַּם שָׂעִיר הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר[72], שֶׁנֶּאֱמַר[73]: וְכִפֶּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל[74].

57) משנה, שבועות ב, א. 58) שלפני שנכנס למקדש או אכל קודש, ידע שזה מקדש או שזה קודש, וידע שנטמא, ובשעה שנכנס למקדש או אכל קודש, נעלם ממנו שזה מקדש וקודש או שנעלם ממנו שנטמא, ראה למעלה ה"א. 59) כלומר, לא נודע לו בסוף מה שנעלם ממנו בתחילה, ובאופן זה אינו חייב בקרבן (למעלה ה"א). 60) הוא השעיר שעלה עליו הגורל לה' שעשהו חטאת (ויקרא טז, ט — טו). 61) עצם היום. 62) מכפרין להגן עליו מן היסורים (שבועות ח. בגמרא) שאע"פ שלא עשה מזיד, ראויין לבוא עליו ייסורים, על שלא נזהר שלא יבוא לידי איסור בשוגג (ראה רש"י במשנה שם, ו'תפארת ישראל') ולמדו זאת (שם ז:) ממה שנאמר (שם, טז) "וכיפר על הקודש מטומאות בני ישראל" — "מטומאות ולא כל טומאות". והכוונה לטומאת מקדש וקדשיו, שחלק אותה הכתוב משאר עבירות שחייבה עליה קרבן עולה ויורד, ולדעת רבי שמעון יש ללמוד כן ממה שנאמר (שם) "ומפשעיהם לכל חטאתם" — חטאים דומיא דפשעים, מה פשעים שאינם בני קרבן, שהם במזיד, אף חטאים שאינם בני קרבן, ומנין ליש בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף, ששעיר זה תולה, ת"ל "לכל חטאתם" הראויה לבוא לכלל חטאת אם ייודע לו, משא"כ אם לא היו לו ידיעה בתחילה, שלא יבואו לכלל קרבן לעולם, אין שעיר זה מכפר. ויום הכיפורים עצמו שמכפר על כך, נלמד ממה שנאמר (שם כג, כח) "כי יום כיפורים הוא" (רש"י במשנה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שם ב.). 63) שאז אין מכפרין עליו עוד. 64) "זה אפשר בתינוק שנשבה לבין הגויים, ולא קדמה לו ידיעה שהוא איסור על בני ישראל ביאה למקדש והוא טמא, ונעלמה ממנו טומאה ונכנס למקדש" (רבינו בפיה"מ, שבועות שם). 65) שנודע לו אח"כ שבשעה שנכנס למקדש היה טמא. וכי אסור לטמא ליכנס למקדש (שם). 66) זהו שעיר של מוסף, הנזכר בבמדבר כט, יא. 67) שם במשנה. ונלמד זאת (שם) ממה שנאמר בשעיר הנעשה בחוץ (במדבר שם) "שעיר עזים אחד חטאת (= שעיר הנעשה בחוץ) מלבד חטאת הכיפורים (= שעיר הנעשה בפנים)" — הוקשו זה לזה ללמד, על מה שזה מכפר זה מכפר, מה הפנימי אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה (= בתחילה), אף החיצון אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה (= בסוף). וזה מכפר כפרה גמורה בלא תליה, שהרי לעולם לא יבוא לידי קרבן, כיון שלא ידע בתחילה (רש"י במשנה, שם). ויום הכיפורים עצמו שמכפר, שנאמר (שם) "כי יום כיפורים הוא", כנ"ל. 68) שעירי חטאת שמביאין בכל הרגלים. 69) במשנה שם, וספק כרבי יהודה ולא כרבי שמעון (שם) האומר ששעירי ראשי חדשים אינם מכפרים. ולמד רבי יהודה דבר זה (שם ט.) ממה שנאמר בשעירי ראשי חדשים (במדבר כח, טו) "ושעיר עזים אחד לחטאת לה'" — חטא שאין מכיר בו אלא ה' (ואילו החוטא אינו יודע כלל) יהא שעיר זה מכפר, ושעירי רגלים שמכפרים, נלמד לרבי יהודה (שם:) ממה שנאמר ברגלים (שם, טז) "ושעיר עזים" ב"וי"ו" — "וי"ו" מוסיף על ענין ראשון, להקיש שעירי רגלים לשעירי ר"ח, מה שעירי ר"ח אינם מכפרים אלא על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, אף שעירי הרגלים אינם מכפרים אלא על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף. 70) שידע שנטמא ואסור לו ליכנס למקדש לאכול קודש, ואעפי"כ עשה כן בזדון. וכגון שלא התרו בו, שאם התרו בו אינו מתכפר אלא במלקות ('תפארת ישראל'). 71) משנה, שבועות ב, ב. ואין הכהנים מתכפרים בשעיר הנעשה בפנים, שנאמר (ויקרא טז, טו) "ושחט את שעיר החטאת אשר לעם", ואמרו בגמ' (שם יג:) "אשר לעם" שאין הכהנים מתכפרין בו, ובמה מתכפרין? — בפרו של אהרן, ואף־על־פי שנאמר בפרו של אהרן (שם טז, ו) "אשר לו" — "לו, לא לאחרים", הרי נאמר עוד (שם) "וכיפר בעדו ובעד ביתו" וכל הכהנים הם בכלל ביתו, שנאמר (תהלים קלה, יט) "בית אהרן ברכו את ה'". ולא רק על זדון טומאת מקדש וקדשיו פרו של כהן גדול מכפר על הכהנים, אלא אף על השוגג. ראה בגמרא שם (לחם־משנה). 72) במשנה, שם. 73) בשעיר הנעשה בפנים. 74) ונאמר עוד שם "ומפשעיהם לכל חטאתם" — "פשעים אלו המרדים" (שם יב:).

~ יום חמישי ל' מרחשון ~

פֶּרֶק שְׁנַיִם עָשָׂר[1]

1) יבאר כל דבר שחייבין על שגגתן חטאת קבועה, ושגג בית־דין הגדול בהוראה.

א. כָּל דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת[2] קְבוּעָה[3], אִם שָׁגְגוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל[4] בְּהוֹרָאָה וְהוֹרוּ לְהַתִּירוֹ, וְשָׁגְגוּ הָעָם[5] בְּהוֹרָאָתָן וְעָשׂוּ הָעָם וְהֵם סוֹמְכִין עַל הוֹרָאָתָן[6], וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לְבֵית דִּין שֶׁטָּעוּ - הֲרֵי בֵּית דִּין חַיָּבִין[7] לְהָבִיא קָרְבַּן חַטָּאת עַל שִׁגְגָתָן בְּהוֹרָאָה[8], וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשׂוּ הֵן בְּעַצְמָן מַעֲשֶׂה; שֶׁאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל עֲשִׂיַּת בֵּית דִּין כְּלָל בֵּין עָשׂוּ בֵּין לֹא עָשׂוּ, אֶלָּא עַל הוֹרָאָתָן בִּלְבַד[9]. וּשְׁאָר הָעָם פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן[10], וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵם הָעוֹשִׂין, מִפְּנֵי שֶׁתָּלוּ בְּבֵית דִּין[11]. וּמַה הוּא הַקָּרְבָּן שֶׁמְּבִיאִין עַל שִׁגְגָה זוֹ? אִם בַּעֲבוֹדָה זָרָה שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ[12] - מְבִיאִין פַּר לְעוֹלָה וְשָׂעִיר לְחַטָּאת מִכָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט[13]. וְקָרְבָּן זֶה הוּא הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת שְׁלַח לְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעְשְׂתָה לִשְׁגָגָה[14]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁבִּשְׁגִגַת עֲבוֹדָה זָרָה הוּא מְדַבֵּר[15]. וְאִם בִּשְׁאָר כְּרִתוֹת שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת קְבוּעָה שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ - מֵבִיא כָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט פַּר חַטָּאת. וְזֶהוּ הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ[16]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁאִם שָׁגְגוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל בְּהוֹרָאָה בַּעֲבוֹדָה זָרָה - מְבִיאִין כָּל הַקָּהָל שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים[17] עוֹלוֹת וּשְׁנֵים עָשָׂר שְׂעִירִים חַטָּאוֹת. וְהֵם נִשְׂרָפוֹת, שֶׁהֲרֵי דָּמָן נִכְנָס לִפְנִים[18]. וְהֵם הַנִּקְרָאִין שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה. וְאִם בִּשְׁאָר הַמִּצְוֹת שָׁגְגוּ - מְבִיאִין שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים חַטָּאוֹת. וְהֵן נִשְׂרָפוֹת[19], מִפְּנֵי שֶׁדָּמָם נִכְנָס לִפְנִים[20]. וְכָל פַּר מֵהֶן נִקְרָא פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר. שֶׁנֶּאֱמַר[21]: וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל - כָּל קָהָל וְקָהָל; וְכָל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט קְרוּי קָהָל[22], שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּעֲמֹד יְהוֹשָׁפָט בִּקְהַל יְהוּדָה[23]. בֵּין שֶׁעָשׂוּ כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[24] עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁהוֹרוּ, בֵּין שֶׁעָשׂוּ רֹב יִשְׂרָאֵל אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִעוּט מִנֵּין הַשְּׁבָטִים[25], בֵּין שֶׁעָשׂוּ רֹב הַשְּׁבָטִים אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִעוּט כָּל יִשְׂרָאֵל[26] - מְבִיאִין כְּמִנְיַן כָּל הַשְּׁבָטִים, פַּר לְכָל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט, וּבַעֲבוֹדָה זָרָה פַּר וְשָׂעִיר לְכָל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט, שֶׁאַף אֵלּוּ[27] שֶׁלֹּא חָטְאוּ מְבִיאִין[28] עַל יְדֵי הַחוֹטְאִים[29]. אֲפִלּוּ עָשָׂה שֵׁבֶט אֶחָד בִּלְבַד וְהוּא רֹב הַקָּהָל[30] - הֲרֵי כָּל הַצִּבּוּר מְבִיאִין שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים, וּבַעֲבוֹדָה זָרָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים וּשְׁנֵים עָשָׂר שְׂעִירִים.

2) משנה הוריות ח. "אין בית־דין חייבין עד שיורו בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת". ולמדו זאת (בגמרא שם) בגזירה שווה "עליה - עליה", נאמר בשגגת הוראת בית־דין (ויקרא ד, יד) "ונודעה החטאת אשר חטאו עליה", ונאמר בפרשת עריות (שם יח, יח) "ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערוותה עליה בחייה", מה להלן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, אף כאן דבר שזדונו כרת ושגגתו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חטאת, ושגגת עבודה זרה שהורו בית דין ועשה העם על פיהם שאינה כתובה כאן, נלמדה (שם) בגזירה שווה אחרת - "מעיני - מעיני", נאמר כאן בשגגת הוראה באיסורים אחרים (שם ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל וגו'", ונאמר בשגגת הוראה בעבודה זרה (במדבר טו, כד) "והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה", מה כאן בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, כמבואר למעלה, אף בשגגת עבודה זרה, אין חייבין אלא בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, יצאו חיבוק ונישוק שאין בהן כרת. ואם הורו בית דין להתיר בדבר שחייבין עליו אשם וודאי ועשו העם על פיהם, בית־דין פטורין, משום שבאשם וודאי נאמר (שם ה, א) "ונפש" ובית־דין אינם בכלל נפש. 3) אבל דבר שחייבים עליו קרבן עולה ויורד, אין בית דין חייבים להביא קרבן על שגגתם. ולמדו כן (בגמרא שם) בגזירה שווה: נאמר בחטאת של בית דין (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו וגו' ואשמו", ונאמר בחטאת של יחיד (שם, כז) "ואם נפש אחת תחטא וגו' ואשם" - מה "ואשם" שנאמרה ביחיד - בחטאת קבועה, אף "ואשמו" שנאמר בבית דין - בחטאת קבועה. 4) של שבעים ואחד. 5) כלומר, רוב העם. 6) של בית דין, אבל אם תולים בעצמם להיתר, אף שגם בית הדין הורו להתירו, חייב כל אחד ואחד מהעם קרבן חטאת בפני עצמו. 7) להלן בהלכה זו כתב רבינו שכל שבט ושבט מביא פר, ואם כן מה שכתב כאן ש"בית דין חייבין", היינו שבית דין חייבים להביא לכל שבט ושבט, או שכל שבט ושבט מביא בשביל בית דין (כסף משנה). 8) משנה שם ד: "הורו בית דין שוגגין ועשו כל הקהל שוגגין מביאין (בית דין) פר". 9) בהוריות ג. אמרו שאם הורו בית דין ועשו הם ולא עשו רוב הקהל - שהם פטורים, ולמדו זאת ממה שנאמר (שם) "ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו אחת מכל מצוות ה' וגו'", הרי שמעשה תלוי בקהל והוראה תלוייה בבית־דין. וסובר רבינו שמכאן יש ללמוד גם, שאם עשו רוב הקהל ובית־דין לא עשו - שבית דין חייבים. 10) כלומר, פטורים מלהביא כל אחד ואחד קרבן יחיד. 11) שם ב: "יכול רוב ציבור שעשו בשגגת מעשה יהיו פטורין, שהרי בית דין מביאים עליהם פר [בהוראה] [והם פטורים - רש"י שם]". 12) שמותר לכרוע לעבודה זרה בלי פישוט ידים ורגלים. 13) כרבי יהודה במשנה שם ד: שאם הורו בית דין ועשו כל הקהל או רובן על פיהן מביאין י"ב שבטים י"ב פרים, ובעבודה זרה מביאין י"ב פרים וי"ב שעירים. 14) "ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעולה וגו' ושעיר עזים אחד לחטאת". 15) לפי שנאמר (שם, כב) "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה אשר דבר ה' אל משה", ואמרו (שם): "איזו היא מצוה שהיא שקולה כנגד כל המצוות הוי אומר זו עבודת כוכבים" (שכל המודה בה ככופר בכל התורה כולה) 16) "ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו וגו' והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת וגו'". 17) ואפרים ומנשה אינם נחשבים לשבטים נפרדים אלא לעניין נחלה, אבל לא לדבר זה. 18) להזות על הפרוכת ועל מזבח הזהב. "ולא נתפרש בהן בתורה כיצד נותן דמן ולהיכן הוא נותן אלא לפי שהן חטאות הקהל, דינן כדין פר העלם דבר, שהוא חטאת הקהל, לכל האמור בו: למתן דמים ולשריפה וכו'". 19) שנאמר (שם, כא) "והוציא את הפר אל מחוץ למחנה ושרף אותו". 20) כמו שנאמר (שם, טז) "והביא הכהן המשיח מדם הפר (=פר העלם דבר של צבור) אל אהל מועד" ועוד נאמר (שם ו, כג): "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל, באש תשרף". 21) כלומר, משום כך חייבין להביא מכל שבט ושבט. 22) לפיכך חייב כל שבט ושבט להביא קרבן. 23) וירושלים. הרי שגם שני שבטים (=יהודה ובנימין) נקראים "קהל". ואם כן מה שנאמר (בראשית מח, ד) "ויאמר אלי הנני מפרך והרביתיך ונתתיך לקהל עמים", - אי אפשר לפרש שמעכשיו, עם לידתו של בנימין, שיהיו י"ב שבטים, יקראו "קהל", שהרי כבר למדנו מהפסוק הקודם שגם שני שבטים נקראים "קהל", ועל כרחנו צריך לפרש שעכשיו נולד קהל, היינו ששבט בנימין לבדו נקרא "קהל", הרי ששבט אחד נקרא "קהל". 24) ש"אין משגיחין על יושבי חוצה לארץ, שאין קרוי קהל אלא בני ארץ ישראל". 25) כלומר, כשמספר אנשי חמשה שבטים הוא יותר גדול ממספר אנשי שבעת השבטים. 26) כרבי שמעון בן אלעזר בברייתא שם. שאמר: "חטאו שישה שבטים והם רובו של קהל, או ז' (שהם רוב השבטים) אף על פי שאינו רובו של קהל - מביאין", ולמד זאת (שם) ממה שנאמר (במדבר טו, כד) "והיה אם מעיני העדה", שמשמע אפילו מיעוט, מעיני ולא כל עיני, ונאמר עוד (שם, כו) "כי לכל העם בשגגה" הרי שרק כולו או רובו (שרובו ככולו, ראה נזיר מב.) "הא כיצד? עשו ו' והן רובו של קהל או ז' אף על פי שאינן רובו של קהל חייבין". 27) השבטים. 28) קרבן. 29) כלומר, הם נגררים אחרי השבטים החוטאים ומתחייבים בקרבן על ידם. 30) שם: "איבעיא להו שבט אחד לרבי יהודה בהוראת בית דין הגדול מי מייתי שאר שבטים או לא", ונפשטה הבעיא שם כי אף בשבט אחד, נגררים שאר השבטים להתחייב בקרבן, וברור הדבר כי המדובר באופן שהשבט הזה הוא רוב הקהל, שאם לא כן, אין כל ספק כי אינו גורר את שאר השבטים.

ב. בֵּית דִּין שֶׁנִּסְתַּפֵּק לָהֶן אִם שָׁגְגוּ בְּהוֹרָאָה אוֹ לֹא שָׁגְגוּ[31] - אֵינָן חַיָּבִין בְּאָשָׁם תָּלוּי[32]; שֶׁנֶּאֱמַר[33]: וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת - עַד שֶׁתִּוָּדַע וְאַחַר כָּךְ יִתְחַיְּבוּ בַּקָּרְבָּן[34], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁבֵּית דִּין חַיָּבִין וְאֵלּוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן? כְּשֶׁהָיוּ הַמּוֹרִים בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד; וְיִהְיֶה רֹאשׁ יְשִׁיבָה[35] עִמָּהֶן בַּהוֹרָאָה[36]; וְיִהְיוּ כֻּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה[37]; וְיִטְעוּ כֻּלָּן אוֹ רֻבָּן[38] בְּדָבָר זֶה שֶׁהוֹרוּ בּוֹ; וְיוֹרוּ בְּפֵרוּשׁ וְיֹאמְרוּ לָעָם: מֻתָּרִין אַתֶּם לַעֲשׂוֹת[39], וְכֵן אֵלּוּ שֶׁשָּׁמְעוּ מִפִּי בֵּית דִּין, אִם אָמְרוּ לַאֲחֵרִים: מֻתָּרִים אַתֶּם לַעֲשׂוֹת[40]; וְיַעֲשׂוּ כָּל הַקָּהָל אוֹ רֻבּוֹ[41] עַל פִּיהֶם[42]; וְיִהְיוּ הָעוֹשִׂים שׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם וּמְדַמִּים שֶׁהַדָּבָר שֶׁהוֹרוּ בּוֹ כַּדָּת הוֹרוּ[43];

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְיוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת, לֹא שֶׁיַּעַקְרוּ כָּל הַגּוּף[44]; וּכְשֶׁיֻּדַּע לָהֶם[45] יֵדְעוּ גּוּפוֹ שֶׁל דָּבָר שֶׁהוֹרוּ בּוֹ בִּשְׁגָגָה[46]. בְּכָל אֵלּוּ הַמְּאֹרָעִים הוּא שֶׁהָיוּ בֵּית דִּין חַיָּבִין בַּקָּרְבָּן וְהָעוֹשֶׂה עַל פִּיהֶם פָּטוּר. אֲבָל אִם חָסֵר אַחַת מִכָּל אֵלּוּ הַדְּרָכִים - הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן, וְכָל מִי שֶׁשָּׁגַג וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ.

31) וכגון שהיו שם שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן, והתירו אחת ואינם יודעים איזו התירו, שהרי גם ביחיד אין חיוב אשם תלוי אלא באופן שנקבע האיסור. 32) משנה שם ט. "אשם תלוי, היחיד והנשיא חייבין ומשיח ובית דין פטורין". 33) בקרבן צבור. 34) כלומר, לא חייבה תורה קרבן בבית דין אלא באופן שנודע להם חטאתם, אבל באשם תלוי, שהוא בא על לא הודע החטאת, לא חייבה תורה. ובכהן משיח שלא נאמר "ונודעה החטאת" הוצרכו ללמוד מפסוק אחר. 35) מופלא שבסנהדרין. 36) כלומר: גם הוא יהיה עמהם בשגגתם. שאם לא יהיה מופלא של בית דין (=ראש ישיבה) שם (=עמהם בשגגת ההוראה) אין בית דין חייבין קרבן. 37) אבל אם היו בין הסנהדרין גר או ממזר וכו', שאינם ראויים להוראה - פטורין. 38) שם ג: דוחה הגמרא דברי ר' יונתן הסובר שאין חייבין עד שיורו כולן, אלא אפילו הורו רובן והיתר שתקו בית דין חייבין, אבל אם אמר להם אחד מהן: טועים אתם, - בית דין פטורים. 39) אבל אם אמרו להם רק "מותרים אתם" ולא הוסיפו לומר גם "לעשות", הם פטורים, שלא נגמרה עדיין הוראתם. 40) כלומר, אין צורך שכל הקהל או רובו ישמע ההוראה מפי בית־דין [שאם לא כן למה הוצרכו להוציא את יושבי חוצה לארץ מכלל זה], אלא אפילו אם שומעים איש מפי איש כי בית דין פסק ואמר: "מותרים אתם לעשות" - כל העושים על פיהם (אם הם יושבי ארץ ישראל), מצטרפים לקהל לחייב בית דין בקרבן. 41) משנה שם ד: "הורו בית דין ועשו כל הקהל או רובו על פיהם מביאין פר", שהרי בכל התורה כולה קיימא לן רובו ככולו. 42) כלומר, הם תולים את מעשיהם בהוראת ההיתר של בית דין הגדול. 43) אבל אם ידעו שבית דין טעו, אלא שחשבו שאף על פי כן מצוה לסמוך על הוראתם - חייב כל אחד ואחד קרבן בפני עצמו. ואם ידעו שאסור לסמוך על הוראתם זו, ובכל זאת עשו, הרי הם מזידין, ופטורים מקרבן. 44) [והשמיט רבינו שצריך שיהיה בדבר שאינו מפורש בתורה, שכל הטועה בדבר המפורש בתורה הרי הוא כעוקר כל הגוף, ואם כן הוא בכלל מה שכתב "ויורו לבטל מקצת וכו' לא שיעקרו כל הגוף"]. 45) ששגגו. 46) ברייתא שם ה. "תנו רבנן ידעו שהורו וטעו מה הורו יכול יהיו חייבין תלמוד לומר (ויקרא ד, יד) "ונודעה החטאת", ולא שיודעו החוטאין".

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שישנם אופנים שיפטרו בית־דין ויתחייבו העושין.

א. כֵּיצַד אִם חָסֵר אַחַת[2] מִכָּל הַדְּרָכִים שֶׁבֵּאַרְנוּ[3] - יִפָּטְרוּ בֵּית דִּין וְיִתְחַיְּבוּ הָעוֹשִׂים? הֲרֵי שֶׁהוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁל אֶחָד מִן הַשְּׁבָטִים[4] לָהֶם שֶׁחֵלֶב הַקֶּבָה[5] מֻתָּר[6], וַאֲכָלוּהוּ אַנְשֵׁי מְקוֹמָם[7] עַל פִּיהֶם - אוֹתוֹ בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל מִי שֶׁאָכַל מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה[8] עַל שִׁגְגָתוֹ. וְכֵן אִם הוֹרוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁדַּם הַלֵּב מֻתָּר[9], וְלֹא הָיָה רֹאשׁ יְשִׁיבָה עִמָּהֶן[10], אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן אֵינוֹ רָאוּי לִהְיוֹת מְמֻנֶּה בַּסַּנְהֶדְרִין[11], כְּגוֹן שֶׁהָיָה גֵּר אוֹ מַמְזֵר[12] אוֹ זָקֵן[13] אוֹ שֶׁלֹּא רָאָה בָּנִים[14] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[15], וְעָשׂוּ הָעָם עַל פִּיהֶם[16] וְאָכְלוּ דַּם הַלֵּב - הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל מִי שֶׁאָכַל מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ[17]. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל? שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְגוֹמַר[18]. וּמִנַּיִן שֶׁעַד שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה?[19] שֶׁנֶּאֱמַר[20] וְאִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה[21] - עַד שֶׁיִּהְיוּ לָהֶם כְּעֵינַיִם[22]. וּלְהַלָּן[23] הוּא אוֹמֵר: וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה; מָה הָעֵדָה הָאֲמוּרָה בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת - כֻּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה[24], אַף עֵדָה הָאֲמוּרָה בִּשְׁגָגָה זוֹ[25] - עַד שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה[26]. וְכֵן אִם הוֹרוּ, וְיָדַע אֶחָד מֵהֶן שֶׁטָּעוּ וְאָמַר לָהֶם: טוֹעִים אַתֶּם, וְרַבּוּ עָלָיו הַמַּתִּירִים וְהִתִּירוּ - הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין[27], וְכָל מִי שֶׁעָשָׂה עַל פִּיהֶם חַיָּב לְהָבִיא חַטָּאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ - עַד שֶׁיִּשְׁגּוּ כָּל הַסַּנְהֶדְרִין[28]. יָדַע אֶחָד מִן הַסַּנְהֶדְרִין אוֹ מִעוּטָן שֶׁטָּעוּ הַמַּתִּירִין וְשָׁתְקוּ, הוֹאִיל וְהוֹרוּ וְלֹא הָיָה שָׁם חוֹלֵק וּפְשִׁטָה הַהוֹרָאָה בְּרֹב הַקָּהָל[29] - הֲרֵי בֵּית דִּין חַיָּבִין בַּקָּרְבָּן[30], וְכֹל שֶׁעָשָׂה עַל פִּיהֶם פָּטוּר. וְאֵלּוּ שֶׁשָּׁתְקוּ, אִם עָשׂוּ עַל פִּי אֵלּוּ שֶׁהוֹרוּ[31] - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין[32], מִפְּנֵי שֶׁלֹּא תָּלוּ בְּבֵית דִּין[33]. וְכֵן אִם נָשְׁאוּ וְנָתְנוּ[34] בַּדָּבָר וְאָמְרוּ[35]: דָּבָר זֶה מֻתָּר הוּא, וְלֹא הוֹרוּ לָעָם וְלֹא אָמְרוּ לָהֶם: מֻתָּרִין אַתֶּם לַעֲשׂוֹת[36], וְשָׁמַע הַשּׁוֹמֵעַ מֵהֶן בְּעֵת שֶׁגָּמְרוּ מֻתָּר וְהָלַךְ וְעָשָׂה כְּפִי מַה שֶּׁשָּׁמַע - הֲרֵי כָּל הָעוֹשֶׂה חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה, וּבֵית דִּין פְּטוּרִין, שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹרוּ לָהֶם בְּפֵרוּשׁ לַעֲשׂוֹת. וְכֵן אִם הוֹרוּ וְעָשׂוּ מִעוּט הַקָּהָל עַל פִּיהֶם וְנוֹדְעָה הַשְּׁגָגָה - הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְאֵלּוּ הַמִּעוּט שֶׁעָשׂוּ חַיָּבִין, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵבִיא חַטָּאתוֹ[37].

2) בכ"י תימן: "אחד", כנ"ל. 3) למעלה פי"ב. 4) ולא בית־דין הגדול של שבעים ואחד, ראה למעלה פי"ב הלכה ב. 5) העקום כמו קשת, והוא אסור (פ"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו). וראה להלן הלכה ה, ובהוריות ג. ובמשנה־למלך להלן הלכה ה. 6) אף־על־פי שאינם עוקרים גוף מגופי התורה (ראה להלן פי"ד הלכה א) שהרי לא התירו אלא חלב הקיבה בלבד ולא כל החלב, ואין זה מפורש בתורה שחלב הקיבה אסור, ראה להלן שם (לחם־

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משנה כאן). 7) ואפילו היה שבט זה רוב ישראל, ראה למעלה פי"ב הלכה א. 8) כחכמים (הוריות ה.) שאינם חייבין אלא על הוראת ב"ד הגדול בלבד. וראה להלן, בהמשך ההלכה. ולפיכך חייב כל אחד ואחד להביא חטאת קבועה על שגגתו. 9) אף־על־פי שהוראה זו אינה עוקרת גוף מגופי התורה (ראה להלן פי"ד שם), שהרי לא התירה אלא דם חלב בלבד, ואין איסורו מפורש בתורה, ראה להלן שם (לחם־משנה). 10) משנה הוריות ד: וראה למעלה פי"ב הלכה ב. "ואפילו היה מניינם (בלעדו) שלם, רוצה לומר שבעים ואחד" (רבינו בפיה"מ שם). 11) במשנה שם. 12) ראה להלן בהמשך ההלכה שנלמד מפסוק בתורה, שאין ממנין לסנהדרין רק "מיוחסין". 13) "מופלג בשנים שיש בו אכזריות" (כיון ששכח כבר צער גידול בנים - רש"י סנהדרין לו:), שאין מעמידין אותו לב"ד (פרק ב מהלכות סנהדרין הלכה ב). 14) שאין מושיבין אותו לסנהדרין (הלכות סנהדרין שם). "משום שהוא אכזרי ולא ירחם על בני אדם, לפי שאינו יודע אהבת בנים" (ראה בפיה"מ שם). וכן הוא בברייתא סנהדרין לו: "אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס ומי שאין לו בנים", וכן הביא רבינו בהלכות סנהדרין שם. "אין מעמידין בכל הסנהדרין לא זקן מופלג בשנים ולא סריס, מפני שיש בהן אכזריות. ולא מי שאין לו בנים, כדי שיהא רחמן". אבל בדפוסים אחרים בנוסח בדברי רבינו כאן: "זקן שלא ראה בנים". ולפי זה, זקן ולא ראה בנים הם אחד, וכן הוא במשנה שם, וכן הוא בפירוש המשניות שם. 15) כגון נתין (=מבני הגבעונים, שגזר עליהם יהושע ונתנם לחוטבי עצים ושואבי מים - יהושע ט, כג) הנזכר במשנה שם (מעשה רוקח). שאין מושיבין בב"ד אלא רק מיוחסין. 16) כלומר, כל העם או רוב העם (ראה למעלה פי"ב הלכה ב). 17) במשנה שם. 18) ולא עדת אותו שבט (שם במשנה ה. המשך דברי חכמים). 19) נראה שנשמטה כאן בבא שלימה, וכן צריך להיות: "[ומנין שעד שיהיה ראש הישיבה עמהם], ומנין שעד שיהיו כולם ראויין להוראה". [וכללם יחד מפני שלמד שניהם מפסוק אחד ("מעיני העדה"), ראה להלן]. וראה בלחם־משנה ובהגהות מעשה ר"ב. 20) בשגגת עבודה־זרה. 21) בפסוק שם: "והיה אם מעיני העדה". 22) כלומר, לפיכך צריך שיהיה ראש ישיבה עמהם שהוא עשוי עינים לעדה (ירושלמי הוריות פ"ד הלכה ד). וראה לחם־משנה ומעשה ר"ב. ובבבלי שם נתנו טעם אחר, מפני שהיה להם ללמוד ולא למדו, והרי הם קרובים למזיד (ראה ברש"י שם ד. ד"ה זיל קרי בי רב). 23) בדיני נפשות. 24) שנאמר (שמות יח, כב) "ונשאו אתך", ואמר רב נחמן בר יצחק (הוריות ד:) "אתך בדומין לך", שיהיו ראויים להוראה. 25) היינו "והיה אם מעיני העדה", וכן כתב רבינו בפיה"מ שם. וראה למעלה הערה יח. ורש"י (שם) כתב עד האמורה כאן (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו", וראה לחם־משנה כאן. 26) משנה שם ד: 27) במשנה שם. 28) בגמרא שם ג: 29) ראה למעלה פי"ב הלכה ב. 30) בהוריות שם: "אמר ר' יונתן, מאה שישבו להורות אין חייבין עד שיורו כולן, שנאמר: ואם כל עדת ישראל ישגו, עד שישגו כולן". ולפי דבריו, אפילו ידע אחד מהן ושתק פטורין, אבל הגמרא שם דוחה דבריו, מברייתא שנשמע בה שאם ידע אחד מהן שטעה ושתק שהם חייבין. 31) שטעו וחשבו כי אף שהב"ד טועים, מצוה לשמוע דברי חכמים (רש"י שם ב. ד"ה או תלמיד) ולפיכך הם נחשבים לשוגגין, שחייבין חטאת. 32) קרבן בפני עצמן, אף כי ב"ד מביאין פר העלם דבר של ציבור (במשנה שם). 33) שהרי ידעו כי ב"ד הם טועים. משנה שם "הורו ב"ד וידע אחד מהן שטעו וכו' ועשה על פיהן וכו' הרי זה חייב, מפני שלא תלה בב"ד". 34) הסנהדרין התווכחו בינם לבין עצמם באחד מן הדברים. 35) הגיעו לידי החלטה סופית בוויכוח זה. 36) מחלוקת בגמרא (שם ב.) אם צריך לומר "מותרים אתם לעשות, או שמספיק אפילו אמרו "מותרים אתם". ופסק רבינו כשמואל בלשון השני, וכרב דימי בלשון הראשון, כי אין ב"ד חייבין עד שיאמרו להן "מותרין אתם לעשות", וראה למעלה פי"ב הלכה ב. 37) במשנה שם: "הורו ב"ד לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה, והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם וכו' פטור מפני שתלה בב"ד", ובגמרא (שם ב:) "אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי ר' יהודה, אבל חכמים אומרים יחיד שעשה בהוראת בית־דין חייב". ופסק רבינו כחכמים.

ב. וְהַסַּנְהֶדְרִין עַצְמָן שֶׁעָשׂוּ בְּהוֹרָאָתָן[38] - אֵינָן מִצְטָרְפִין לְרֹב הַקָּהָל[39], עַד שֶׁיִּהְיוּ הָרֹב שֶׁעָשׂוּ חוּץ מִן הַסַּנְהֶדְרִין. עָשׂוּ רֹב אַנְשֵׁי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[40] עַל פִּיהֶם אַף עַל פִּי שֶׁאֵלּוּ הָעוֹשִׂים שֵׁבֶט אֶחָד[41], וְכֵן אִם עָשׂוּ רֹב הַשְּׁבָטִים אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְעוּט הַקָּהָל - בֵּית דִּין חַיָּבִים[42], וְהָעוֹשִׂין פְּטוּרִין. כֵּיצַד? הָיוּ יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְאֶחָד, וְהָיוּ הָעוֹשִׂין בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְאֶחָד וַהֲרֵי כֻּלָּן בְּנֵי יְהוּדָה בִּלְבַד, אוֹ שֶׁהָיוּ הָעוֹשִׂים בְּנֵי שִׁבְעָה שְׁבָטִים כֻּלָּן אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מֵאָה אֶלֶף - הֲרֵי בֵּית דִּין חַיָּבִין, וְכָל הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם פְּטוּרִין. וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל יוֹשְׁבֵי חוּצָה לָאָרֶץ[43], שֶׁאֵין קְרוּי קָהָל אֶלָּא בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[44]. וְשֵׁבֶט מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם אֵינָן חֲשׁוּבִין כִּשְׁנֵי שְׁבָטִים לָעִנְיָן הַזֶּה[45], אֶלָּא שְׁנֵיהֶם שֵׁבֶט אֶחָד[46].

38) כלומר, בהוראת עצמן. 39) כלומר, אינם מצטרפים עם הקהל להוות עמהם רוב קהל (כגון שחטאו רק מחצית הקהל בלעדי הסנהדרין) שיתחייבו ב"ד פר העלם דבר של ציבור, ועל כל אחד ואחד מהחוטאים להביא קרבן חטאת בפני עצמו. כן הוא בברייתא שם ג. "הורו ועשו, רבי מאיר פוטר, וחכמים מחייבין" ומפרש רב פפא שפלוגתתם היא אם ב"ד משלים לרוב ציבור, שרבי מאיר פוטר את הציבור, שלא יביאו כל אחד ואחד קרבן לעצמו, משום שב"ד משלים לרוב ציבור, וחייבים ב"ד להביא פר העלם דבר של ציבור, וחכמים מחייבין לכל אחד ואחד מהחוטאים (כולל גם כל אחד ואחד מהסנהדרין), להביא קרבן לעצמו, משום

שאין ב"ד משלים לרוב ציבור, ואין ב"ד מביאין קרבן העלם דבר של ציבור. ופסק רבינו כחכמים. 40) ראה להלן בהמשך ההלכה ש"אין משגיחין על יושבי חוצה לארץ". 41) ראה למעלה פי"ב הלכה א. 42) להביא קרבן העלם דבר של ציבור. 43) כלומר, אין מתחשבים בתושבי חוץ־לארץ בענין רוב קהל ומיעוט קהל. 44) כלומר, אצל קרבן העלם דבר של ציבור כתוב (ויקרא ד, יד) "והקריבו הקהל", ובהוריות ג. "אמר רב אסי, ובהוראה הלך אחר רוב יושבי ארץ ישראל, שנאמר (מלכים־א, ח, סה) "ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים לפני ה' וגו'", מכדי כתיב וכל ישראל עמו, קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים, למה לי? - שמע־מינה הני (=בני ארץ ישראל) הוא דאיקרי קהל, אבל הנך (=בני חוצה־לארץ) לא איקרי קהל". והרי כאן בשגגת הוראה נאמר (ויקרא ד, יג) "ונעלם דבר מעיני הקהל". 45) שאם חטאו שבטי מנשה ואפרים, ועמהם עוד חמשה שבטים, והם מיעוט הקהל, אין חיוב להביא קרבן העלם דבר של ציבור, שאין כאן רוב שבטים. וכן אם חטאו כל הקהל או רובו (שחייבין כל שבט ושבט קרבן) אין מביאין אלא שנים עשר פרים בלבד, פר לכל שבט, ולאפרים ומנשה קרבן אחד, ראה למעלה פי"ב הלכה א. 46) כרבא, שם ו: שמה שנאמר (בראשית מח, ה־ו) "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי", היינו רק לנחלה, כמו שנאמר שם "על שם אחיהם יקראו בנחלתם" - לנחלה הוקשו, ולא לדבר אחר.

ג. הָיוּ הָעוֹשִׂים מְרֻבִּין[47] בִּשְׁעַת הַחֵטְא וּמוּעָטִין[48] בִּשְׁעַת יְדִיעָה, אוֹ מוּעָטִין[49] בִּשְׁעַת הַחֵטְא וּמְרֻבִּין[50] בִּשְׁעַת יְדִיעָה - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר שְׁעַת הַמַּעֲשֶׂה[51].

47) כלומר, רוב הקהל. 48) כגון שמתו חלק מן החוטאים לפני שנודע החטא, באופן שמעתה אינם אלא מיעוט הקהל. 49) מיעוט הקהל. 50) כגון שמתו חלק מהקהל שלא חטאו, באופן שמעתה מהווים החוטאים רוב הקהל. 51) אחר שעת החטא, שאם היו החוטאים בשעת החטא רוב הקהל, ב"ד פטורים וכל אחד ואחד מביא קרבן לעצמו. ופסק כחכמים שחולקים על ר"ש במשנה הוריות י. לענין נשיא וכהן משיח, ובגמרא שם ג. אמרו כי הם חולקים גם בענין זה.

ד. הוֹרוּ בֵּית דִּין בְּחֵלֶב מִן הַחֲלָבִים[52] שֶׁהוּא מֻתָּר, וְאָכַל מִעוּט הַקָּהָל עַל פִּיהֶם, וְנוֹדַע לָהֶם שֶׁחָטְאוּ וְחָזְרוּ בָּהֶן[53], וְאַחַר כָּךְ הוֹרוּ שֶׁעֲבוֹדָה זָרָה פְּלוֹנִית מֻתֶּרֶת[54], וְעָבַד אוֹתָהּ עֲבוֹדָה זָרָה מִעוּט אַחֵר עַל פִּיהֶם, וּכְשֶׁיִּצְטָרְפוּ הָאוֹכְלִים לָעוֹבְדִים יִהְיוּ רֹב - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין[55], אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה לָהֶן יְדִיעָה בֵּינְתַּיִם[56]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַמּוֹרֶה בֵּית דִּין אֶחָד[57]; אֲבָל אִם מֵת בֵּית דִּין שֶׁהוֹרָה תְּחִלָּה[58], וְעָמַד אַחֵר[59] וְהוֹרוּ[60] - אֵין אֵלּוּ מִצְטָרְפִין[61] לָאֵלּוּ.

52) כגון שהורו על חלב הקיבה שהוא מותר, שאין זה עוקר גוף מגופי התורה (ראה להלן פי"ד הלכה א, ולמעלה הלכה א), שהרי לא התירו כל החלבים. 53) כן הוא בגמרא שם. באיבעיא הראשונה: "הורו ב"ד חלב מותר, ועשו מיעוט הקהל, וחזרו ב"ד בהן, והורו ועשו מיעוט אחר, מהו וכו'" ואחר־כך איבעיא להו "מיעוט בחלב ומיעוט בעבודה־זרה", ומשמע שגם זה ב"חזרו ב"ד בהן". 54) שלא עקרו גוף עבודה־זרה מגופי התורה (ראה להלן פי"ד הלכה ב), שהרי לא התירו כל מיני עבודה־זרה. 55) שאין כל אחד ואחד מביא חטאת בפני עצמו, והחיוב הוא על ב"ד. ודבר זה הוא איבעיא שם ג. ונשאר הדבר בתיקו, אבל רבינו "נראה שאינו גורס כאן תיקו, אלא שמשיבין שאלה זו עם שאלה שאחריה, באם־תמצי־לומר. כלומר, אם־תמצי־לומר אידי ואידי כרת הוא, הורו ב"ד ומתו וכו' וכבר ידעת כל שבאם־תמצי־לומר, הלכה היא ברוב מקומות" (מאירי שם, וראה בראב"ד, בכסף־משנה, במרכבת המשנה ובאור שמח). ויש חולקים בזה, איזה קרבן מביאין הב"ד: של עבודה־זרה או של חלב. ויש אומרים שמביאים שניהם, גם של עבודה־זרה וגם של חלב (ראה בתוספות ובמאירי שם). 56) כמבואר למעלה. 57) שהורו גם על עבודה־זרה וגם על חלב. 58) על החלב. 59) ב"ד אחר. 60) על עבודה־זרה. 61) המיעוט שאכל חלב, עם המיעוט שעבד עבודה־זרה, להוות ביחד רוב קהל, אלא כל אחד ואחד מביא קרבן על שגגת עצמו, והיא בעיא שלא נפשטה שם (ראה בכסף־משנה). אבל אמרו שם, שזה אינו אלא למי שסובר ציבור מייתי (=היינו ר' שמעון במשנה שם ה. שסובר שב"ד מביאים פר מיוחד, ואם־כן על־כרחינו שכל הפרים הם עבור הבית־דין - מרכבת המשנה שם) לא תיבעי לך שהרי אינם כבר (שם), ורבינו פסק למעלה פי"ב הלכה א, כי ב"ד הם החייבים, ומה שכתב שם שכל שבט ושבט מביא פר, היינו שהציבור מביא בשביל הב"ד (ראה מאירי הוריות ד: במשנה, ובכסף־משנה פי"ב שם).

ה. [62]אֲפִלּוּ הוֹרוּ שְׁנֵי בָּתֵּי הַדִּינִים בְּדָבָר אֶחָד, כְּגוֹן חֵלֶב וְחֵלֶב אוֹ דָם וְדָם[63]. [64]וְכֵן אִם לֹא הָיוּ הָעוֹשִׂים שׁוֹגְגִין עַל פִּי הַהוֹרָאָה[65] - הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל הָעוֹשִׂים חַיָּבִין. כֵּיצַד? הוֹרוּ בֵּית דִּין לֶאֱכֹל חֵלֶב הַקֵּבָה כֻּלּוֹ[66], וְיָדַע אֶחָד מִן הַקָּהָל שֶׁטָּעוּ וְשֶׁחֵלֶב הַקֵּבָה אָסוּר, וַאֲכָלוֹ מִפְּנֵי הוֹרָאָתָן, שֶׁהָיָה עוֹלֶה עַל דַּעְתָּן[67] שֶׁמִּצְוָה לִשְׁמֹעַ מִבֵּית דִּין אַף עַל פִּי שֶׁהֵם טוֹעִים - הֲרֵי זֶה הָאוֹכֵל חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה עַל אֲכִילָתוֹ[68], וְאֵינוֹ מִצְטָרֵף לְמִנְיַן הַשּׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם[69]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה זֶה שֶׁיָּדַע שֶׁטָּעוּ חָכָם אוֹ תַּלְמִיד שֶׁהִגִּיעַ לַהוֹרָאָה; אֲבָל אִם הָיָה עַם הָאָרֶץ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[70], שֶׁאֵין יְדִיעָתוֹ בְּאִסּוּרִין יְדִיעָה וַדַּאי, וּמִצְטָרֵף לְכְלַל הַשּׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם. וְכֵן אִם לֹא יָדַע שֶׁטָּעוּ[71], וְנִתְכַּוֵּן לֶאֱכֹל שֶׁמֶן[72] וְחֵלֶב[73], וְאָכַל חֵלֶב הַקֵּבָה[74] שֶׁהִתִּירוּהוּ, וְהוּא לֹא יָדַע שֶׁהוּא חֵלֶב הַקֵּבָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב[75]; מִפְּנֵי שֶׁאֲכִילָתוֹ מִפְּנֵי שִׁגְגָתוֹ, לֹא מִפְּנֵי הַהוֹרָאָה. וְאֵינוֹ מִצְטָרֵף לְמִנְיַן הַשּׁוֹגְגִים עַל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פִּיהֶם[76], שֶׁנֶּאֱמַר: לְכָל הָעָם בִּשְׁגָגָה - עַד שֶׁתִּהְיֶה שְׁגָגָה אַחַת לַכֹּל[77]. וְכֵן אִם תָּלָה בְּעַצְמוֹ וְאָכַל חֵלֶב הַקֵּבָה שֶׁהוֹרוּ לְהַתִּירוֹ לֹא מִפְּנֵי הוֹרָאָתָן אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֻתָּר בְּדַעְתּוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[78]. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַתּוֹלֶה בְּבֵית דִּין - פָּטוּר[79], וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ שָׁם כָּל הַדְּרָכִים שֶׁמָּנִינוּ; וְכָל הַחַיָּב בִּפְנֵי עַצְמוֹ - אֵינוֹ מִצְטָרֵף לְרֹב הַשּׁוֹגְגִים[80].

62) בכ"י תימן אין כאן ציון הלכה, והא דלהלן שייך למעלה, וציון ההלכה להלן לפני המלים "וכן אם לא היו העושים". וכן נראה בדפוס רומי. וכן הגיה אור שמח. 63) שהרי האיבעיא בגמרא שם בהוראת שני בתי דינים, היא בחלב וחלב, ופסק רבינו שאין מצטרפים. וראה למעלה. 64) כן בכ"י תימן, וכן נראה בדפוס רומי, וכן הגיה אור שמח. 65) של הב"ד. 66) כי בחלב שע"י הקיבה יש חלק שהוא מותר באכילה, והוא חוט משוך כמו יתר. ויש חלק שאסור באכילה והוא עקום כמו קשת, ראה בפ"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו. והב"ד הורו שכל החלב שע"ג הקיבה מותר באכילה (שער יוסף ג, א). 67) צ"ל על דעתו (מעשה רקח). 68) משנה הוריות ב. "הורו ב"ד, וידע אחד מהן שטעו או תלמיד והוא ראוי להוראה והלך ועשה על פיהן וכו' הרי זה חייב (=קרבן לעצמו) מפני שלא תלה בב"ד", ובגמרא שם: אמרו שחשב שמצוה לשמוע מב"ד אף־על־פי שידע שהם טועים. ולפיכך אינו נחשב לתולה בב"ד, שהרי ידע שהם טועים, וגם אינו מזיד שהרי טעה שמצוה לשמוע דברי חכמים, וחייב קרבן לעצמו. 69) כלומר, אם היו החוטאים מחצית הקהל, אינו מצטרף זה אליהם לעשותם רוב הקהל. 70) בגמרא שם אמרו על דברי המשנה: "וידע אחד מהן שטעו או תלמיד וראוי להוראה", שצריך להיות או גמיר (=למד הדבר) או סביר (=מבין דבר מתוך דבר), אבל אם הוא לא גמיר ולא סביר (="עם הארץ"), הרי הוא תולה בבית־דין. 71) ב"ד, להתיר חלב הקיבה. 72) של היתר. 73) תיבה זו מיותרת, ובכ"י תימן איננה. 74) אלא חשב שזהו שומן. 75) קרבן בפני עצמו, כאיכא־דאמרי אמר רבא שם. שאם נתחלף לו חלב בשומן ואכלו חייב. 76) להשלים, שיהיו החוטאים רוב קהל (שם). 77) כן הוא בגמרא שם. 78) בגמרא שם: אמרו: "זה הכלל, התולה בעצמו חייב - לרבות מבעט בהוראה". ומפרש רבינו שהוא האומר שאינו צריך להוראתן, אלא הוא עצמו יודע שזה מותר (כסף־משנה, וקרית ספר). 79) משנה שם. 80) שיהיו רוב. "וזה דבר פשוט" (כסף־משנה).

ו. הוֹרוּ בֵּית דִּין לְהַתִּיר דָּבָר הָאָסוּר בְּזָדוֹן[81], וְעָשׂוּ הַקָּהָל עַל פִּיהֶם בִּשְׁגָגָה - בֵּית דִּין פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְזִידִין[82], וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם חַיָּב קָרְבָּן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שׁוֹגֵג[83]. הוֹרוּ בֵּית דִּין בִּשְׁגָגָה, וְיָדְעוּ הַקָּהָל שֶׁטָּעוּ[84] וְשֶׁאֵין רָאוּי לְקַבֵּל מֵהֶן[85], וְאַף עַל פִּי כֵן עָשׂוּ הַקָּהָל עַל פִּיהֶם - אֵלּוּ וָאֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן[86]. בֵּית דִּין פְּטוּרִין - שֶׁהֲרֵי לֹא עָשׂוּ הַקָּהָל מִפְּנֵי הוֹרָאָתָן שֶׁהִטְעָתָם; וְכָל הָעוֹשִׂים פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן - מִפְּנֵי שֶׁמְּזִידִין הֵם[87], שֶׁהֲרֵי יָדְעוּ שֶׁטָּעוּ וְשֶׁאֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת.

81) שידעו שהדבר אסור ואף־על־פי־כן הורו להתיר. 82) והרי נאמר (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו", בעינן שוגגין בב"ד (רש"י הוריות ד: במשנה). "ואעפ"י שמשל ציבור היה בא, הואיל ולשם ב"ד היה בא, פטורין, שהרי מזידין הם ואין מקום לקרבן הבא על שמם" (מאירי שם). 83) משנה שם ד: "הורו ב"ד וכו' מזידין ועשו שוגגין מביאין (=כל אחד ואחד מן הקהל) כשבה ושעירה". 84) הב"ד. 85) כלומר, ידעו גם שבמקום טעות אין מצוה לשמוע דברי חכמים. 86) משנה שם: "שוגגין (=הב"ד) ועשו (=הקהל) מזידין, הרי אלו פטורין". 87) ואין הקרבן בא אלא על השוגג, ראה למעלה פ"א הלכה א.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר ב"ד ששגגו והורו לעקור גוף מגופי תורה ועשו כל העם על פיהם.

א. בֵּית דִּין שֶׁשָּׁגְגוּ וְהוֹרוּ לַעֲקֹר גּוּף מִגּוּפֵי תּוֹרָה[2], וְעָשׂוּ כָּל הָעָם עַל פִּיהֶם - בֵּית דִּין פְּטוּרִין[3], וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן הָעוֹשִׂים חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה[4]; שֶׁנֶּאֱמַר[5]: וְנֶעְלַם דָּבָר - וְלֹא כָּל הַגּוּף[6].

2) כגון שאמרו אין איסור נדה בתורה, אין דיני שבת בתורה, אין איסור ע"ז בתורה, ראה להלן ה"ב. 3) מלהביא קרבן, משנה הוריות ג, ב. וראה למעלה פי"ב ה"ב. 4) כדין כל חוטא בשוגג. 5) בקרבן העלם דבר של ציבור. 6) ברייתא שם ד, א: "ונעלם דבר, ולא שיעקר המצוה כולה". ומפרש עולא, שם: "קרי ביה ונעלם מדבר" כי ה"מ"ם" של "ונעלם" נקראת גם עם "ונעלם" וגם עם "דבר" — "ונעלם מדבר", מדבר ולא כל דבר" (רש"י שם).

ב. לְעוֹלָם אֵין בֵּית דִּין חַיָּבִין[7] עַד שֶׁיּוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת[8] בִּדְבָרִים שֶׁאֵינָן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה וּמְבֹאָרִים[9], וְאַחַר כָּךְ[10] יִהְיוּ בֵּית דִּין חַיָּבִין בְּקָרְבָּן, וְהָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם פְּטוּרִין. כֵּיצַד? שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ שֶׁמֻּתָּר לְהִשְׁתַּחֲוּוֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה[11], אוֹ שֶׁמֻּתָּר לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּשַׁבָּת[12], אוֹ שֶׁמֻּתָּר לָבוֹא עַל שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם[13] - הֲרֵי אֵלּוּ כְּמִי שֶׁאָמְרוּ: אֵין שַׁבָּת בַּתּוֹרָה, אוֹ אֵין עֲבוֹדָה זָרָה בַּתּוֹרָה, אוֹ אֵין נִדָּה בַּתּוֹרָה, שֶׁעָקְרוּ כָּל הַגּוּף, וְאֵין זוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה שִׁגְגַת הוֹרָאָה אֶלָּא שִׁכְחָה[14]. לְפִיכָךְ פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן, וְכָל הָעוֹשֶׂה עַל פִּיהֶן חַיָּב חַטָּאת בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אֲבָל אִם טָעוּ וְהוֹרוּ וְאָמְרוּ: הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת הוּא שֶׁחַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ, אֲבָל הַזּוֹרֵק אוֹ הַמּוֹשִׁיט[15] מֻתָּר, אוֹ שֶׁעָקְרוּ אָב מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת[16] וְהוֹרוּ שֶׁאֵינָהּ מְלָאכָה - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין[17]. וְכֵן אִם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טָעוּ וְאָמְרוּ: הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לַעֲבוֹדָה זָרָה בְּפִשּׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם הוּא הַחַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר, אֲבָל הַכּוֹרֵעַ עַל הָאָרֶץ וְלֹא פָּשַׁט יָדָיו וְרַגְלָיו הֲרֵי הוּא מֻתָּר - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין[18]. וְכֵן אִם טָעוּ וְאָמְרוּ: הַבָּא עַל שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם שֶׁרָאַתָה דָּם בַּיּוֹם הוּא חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל יְמֵי זוֹבָהּ, אֲבָל רָאַתָה בַּלַּיְלָה מֻתָּר לָבוֹא עָלֶיהָ[19]; וְכֵן אִם הוֹרוּ וְאָמְרוּ, שֶׁמִּי שֶׁפֵּרְשָׁה אִשְׁתּוֹ נִדָּה בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ מֻתָּר לִפְרֹשׁ מִמֶּנָּה כְּשֶׁהוּא מִתְקַשֶּׁה[20] - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין[21]. וְכֵן אִם טָעוּ וְאָמְרוּ, שֶׁהָאוֹכֵל דָּם שֶׁיָּצָא בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה הוּא הַחַיָּב, אֲבָל הָאוֹכֵל דַּם הַלֵּב מֻתָּר - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִים[22]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּטָעֲיוֹת אֵלּוּ, אִם הוֹרוּ בָּהֶן וְעָשׂוּ רֹב הַקָּהָל עַל פִּיהֶן - פְּטוּרִין, וּבֵית דִּין מְבִיאִין קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתָן.

7) משנה, שם ג, ב. 8) של איסור. 9) דברי רב יהודה אמר שמואל, שם ד, א: "שאין ב"ד חייבין (קרבן העלם דבר של ציבור) עד שיורו (בשוגג) בדבר שאין הצדוקים מודים בו (כלומר, שאינו מפורש בתורה), אבל בדבר שהצדוקים מודים בו (שהוא מפורש בתורה) פטורין, מאי טעמא זיל קרי בי רב הוא", וראה להלן. 10) כלומר, רק באופן זה יהיו ב"ד חייבין וכו'. 11) שלא התירו איסור עבודה־זרה בכללה, אלא השתחויה בלבד. ואיסור השתחויה לעבודה־זרה מפורש הוא בתורה, שנאמר (שמות לד, יד) "לא תשתחוה לאל אחר" (הוריות ד.). 12) כלומר, מרשות היחיד לרשות הרבים. וגם זה מפורש בתורה, שנאמר (שם טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (הוריות שם, לפי נוסחא אחרת. וראה בדברי רבינו להלן), כאילו נאמר "אל יוציא איש וגו'", (וראה בעירובין יז: שהפסוק הזה עוסק באיסור יציאה חוץ לתחום, וכן הוא בפכ"ז מהל' שבת ה"א, וב'ספר המצוות' לא־תעשה שכא). 13) התבאר בפ"ו מהל' איסורי ביאה ה"א־ז. ונקראת כן משום שצריכה לשמור "ימים נקיים" כמספר הימים שראתה דם, ודבר זה מפורש בתורה שנאמר (ויקרא טו, כח) "וספרה לה" — מלמד שסופרת יום כנגד יום (הוריות, שם). 14) כן הוא בפירוש המשניות, שם. והוסיף על זה, שם: "והוא ענין אמרם (בגמרא שם ד.) זיל קרי בי רב הוא". ורש"י שם פירש: "כיון דאפשר לו ללמוד ולידע, לא הוי שוגג מעליא, וקרוב למזיד הוי". 15) שהוא בעצמו אינו מוציא את ההפץ מרשות לרשות, אלא זורקו או מושיטו והוא עצמו נשאר במקומו. וזה אינו מפורש בתורה, שהרי לא נאמר אלא: "אל יצא איש ממקומו". 16) שאינם מפורשים בתורה. 17) בגמרא שם ד, ב: "בעי רב יוסף, אין חרישה בשבת מהו, מי אמרינן כיון דקא מודו בכולהו מילתא, כביטול מקצת וקיום מקצת דמי, או דילמא כיון דקא עקריין ליה לחרישה כל עיקר — כעקירת גוף דמי", וסובר רבינו כי כל שאלתו של רב יוסף אינה אלא על החרישה המפורשת בתורה, שנאמר (שמות לד, כא) "בחריש ובקציר תשבות" (ראה במנחות עב. שפסוק זה לענין שבת. ועי' פ"א מהל' שמיטה ויובל ה"א, ובפירוש המשנה לרב נתן אב הישיבה, שביעית פ"א הערה 52). אבל אב מלאכה ממלאכות אחרות, שאינו מפורש בתורה, פשוט הוא שאין זה נחשב כי־אם למבטל מקצת ומקיים מקצת וחייבים. וצריך לומר שרב יוסף לית ליה הא דשמואל, דאמר אין חייבין עד שיורו בדבר שהצדוקים מודים בו, ולפיכך שאל על זה (תוספות הרא"ש שם). אולם לדעת רבינו שפסק כשמואל - אין זו בעיא כלל, ואם הורו שאין חרישה בשבת, אין זו הוראה, שהרי כתוב מפורש: "בחריש ובקציר תשבות". וראה ב'מאירי' שם, ב'כסף משנה' ו'לחם משנה', ב'חפץ ה"' ו'שער יוסף'. 18) וזהו מקיים מקצת ומבטל מקצת, בדבר שאין הצדוקים מודים בו, שהשתחויה משמע לצדוקים רק בפישוט ידים ורגלים, כמו שנאמר (בראשית יט, א) "וישתחו אפים ארצה" (שם ד.). 19) וזהו מבטל מקצת ומקיים מקצת, בדבר שאין הצדוקים מודים בו, שהצדוקים משמע להם שהאיסור אינו אלא אם ראתה דם ביום, אבל ראתה דם בלילה אינה אסורה (שם בגמרא). 20) כשהאבר מוקשה, ראה למעלה פ"ה ה"ד, ופ"ד מהל' איסורי ביאה הי"א, כי אסור לפרוש כשהוא מתקשה, כשפירסה אשתו נדה בשעת תשמיש. והוא במשנה שם ח, ב: "חייבין על עשה ועל לא־תעשה שבנדה כו' פרוש מן הנדה", וראה בפירוש המשניות שם. 21) שאין הצדוקים מודים בו, וזו הוראה של קיום מקצת וביטול מקצת. 22) ודבר זה אין הצדוקים מודים בו. וכן מוכח מדברי הגמרא (הוריות ג.) "מיעוט בחלב ומיעוט בדם, מהו". ועיי"ש ב'תוספות' שהקשו הלא דם הוא דבר שהצדוקים מודים בו, ולדברי רבינו אתי שפיר ('הר המוריה').

ג. הוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁיָּצָא הַשַּׁבָּת, לְפִי שֶׁנִּתְכַּסִּית הַחַמָּה[23] וְדִמּוּ[24] שֶׁשָּׁקְעָה חַמָּה[25], וְאַחַר כָּךְ זָרְחָה[26] - אֵין זוֹ הוֹרָאָה[27] אֶלָּא טָעוּת[28], וְכָל שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה חַיָּב, אֲבָל בֵּית דִּין פְּטוּרִין. וְכֵן אִם הִתִּירוּ בֵּית דִּין אֵשֶׁת אִישׁ לְהִנָּשֵׂא, לְפִי שֶׁהֵעִידוּ בִּפְנֵיהֶם[29] שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ, וְאַחַר כָּךְ בָּא בַּעְלָהּ - אֵין זוֹ הוֹרָאָה[30] אֶלָּא טָעוּת[31], וְהָאִשָּׁה וּבַעְלָהּ הָאַחֲרוֹן חַיָּבִין חַטָּאת עַל שִׁגְגָתָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

23) בעננים. 24) נדמה היה להם. 25) ועשו רוב העם מלאכות האסורות בשבת. 26) החמה, והתברר שחיללו את השבת. 27) בשוגג. 28) ואין זה "העלם דבר", יבמות צב, א. וכרבא נגד רב נחמן שהוא בתרא (כסף־משנה). 29) עדים הנאמנים להעיד שמת בעלה (ראה פי"ב מהל' גירושין הט"ו). והיינו "נשאת על־פי בית־דין" שבמשנה (יבמות פז, ב). אבל אם העידו עליו שני עדים כשרים, אין זה "נשאת על־פי בית־דין" ואין כאן שום חידוש שחייבת קרבן. 30) בשוגג. 31) ואין זה העלם דבר, במשנה יבמות שם: "ניסת על־פי ב"ד, תצא ופטורה מן הקרבן" ובברייתא שם צב, א: "רבי אליעזר אומר, יקוב הדין את ההר ותביא (האשה שנשאת ע"פ ב"ד) חטאת שמינה". ובגמרא שם, אמר זעירי, וכן רבא "ליתא (= אין אנו פוסקים) למתניתין (שכתוב בה שהיא פטורה) מדתנא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בי מדרשא וכו' שאין זו הוראה אלא טעות". ובאמת הלכה זו מיותרת, שהרי כל הסוגיא הנ"ל היא לפי מי שסובר "יחיד שעשה בהוראת ב"ד, פטור", אבל לפי מה שפסק רבינו (למעלה ה"ב ופי"ג ה"א) ש"יחיד שעשה בהוראת ב"ד, חייב" — אין צריך לטעם זה משום שהיא "טעות", שהרי אפילו לא היתה זו הוראה מעליא, גם כן היו שניהם חייבין, וראה 'משנה למלך' ו'אור שמח' — כאן, ו'לחם משנה' למעלה פ"ה ה"ה.

ד. בֵּית דִּין שֶׁהוֹרוּ בִּשְׁגֻגָה וְשָׁכְחוּ עַצְמוֹ שֶׁל חֵטְא שֶׁהוֹרוּ בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן יוֹדְעִים בְּוַדַּאי שֶׁחָטְאוּ בִּשְׁגֻגָה[32], וְאַף עַל פִּי שֶׁהָעָם מוֹדִיעִין אוֹתָן וְאוֹמְרִים לָהֶן: בְּכָךְ וָכָךְ הוֹרִיתֶם לָנוּ[33] - הֵם פְּטוּרִין, וְהָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם חַיָּבִין בִּכְּנֵי עַצְמָן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ - לֹא שֶׁיּוֹדִיעוּ אוֹתוֹ הַחוֹטְאִים[34]. כֵּיצַד? שָׁגְגוּ וְהִתִּירוּ חֵלֶב שֶׁעַל גַּבֵּי הַקֵּבָה וַאֲכָלוּהוּ רֹב הָעָם, וְאַחַר שֶׁיָּדְעוּ שֶׁשָּׁגוּ בְּהוֹרָאָה וְשֶׁהִתִּירוּ דָּבָר שֶׁחַיָּבִים עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת קְבוּעָה נִסְתַּפֵּק לָהֶם אִם מִקְצָת הַחֲלָבִים הִתִּירוּ אוֹ מִקְצָת הַדָּמִים הִתִּירוּ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין, וְכָל מִי שֶׁאָכַל מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה.

32) כלומר, שהורו בשוגג. 33) והם עצמם לא נזכרו אפילו לאחר שהודיע להם. 34) ברייתא, הוריות ה, א: "תנו רבנן, ידעו שהורו וטעו מה הורו, יכול יהיו חייבין, ת"ל ונודעה החטאת — ולא שיודעו החוטאין". ורבינו גרס שם "שיודיעו" (ולפני רש"י היתה הנוסחא: "שידעו", עיי"ש).

ה. בֵּית דִּין שֶׁהוֹרוּ בִּשְׁגֻגָה וְנוֹדְעָה לָהֶם שִׁגְגָתָן, בֵּין שֶׁהֵבִיאוּ כַּפָּרָתָן בֵּין שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ, כָּל הָעוֹשֶׂה כְּפִי הוֹרָאָתָן שֶׁפָּשְׁטָה בְּרֹב הַצִּבּוּר[35] מֵאַחַר שֶׁיָּדְעוּ[36] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי[37]; הוֹאִיל וְהָיָה לוֹ לִשְׁאֹל בְּכָל עֵת עַל דְּבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בְּבֵית דִּין וְלֹא שָׁאַל - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא אוֹ לֹא חָטָא[38]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[39] בְּמִי שֶׁהָיָה עִם בֵּית דִּין בַּמְּדִינָה; אֲבָל מִי שֶׁרָאָה הַהוֹרָאָה וְהָלַךְ לִמְדִינָה אַחֶרֶת, אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה אַחַר שֶׁיָּדְעוּ - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁתָּלָה בָּהֶן וַהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לוֹ לִשְׁאֹל[40]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא הַנִּבְהָל לָצֵאת[41], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא לַדֶּרֶךְ, וְעָשָׂה עַל פִּיהֶם מֵאַחַר שֶׁיָּדְעוּ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[42].

35) כלומר, שעשו רוב ציבור, אבל אם לא עשו רוב ציבור — חייבים היחידים להביא כל אחד ואחד, חטאת קבועה (למעלה פי"ב ה"ב, ופי"ג ה"א). 36) כלומר, מכיון שנודע אח"כ לב"ד שטעו וחזרו מהוראתן. 37) כרבי אליעזר, במשנה שם ג, ב - האומר "ספק", כלומר, שהוא ספק תולה בב"ד וספק תולה בעצמו, ופירשו בגמרא שם, שכוונת רבי אליעזר לחייבו באשם תלוי. 38) שחייב באשם תלוי. ושם גמרא: "א"ר זירא, משל דרבי אליעזר למה הדבר דומה, לאדם שאכל שפק חלב ספק שומן ונודע לו, שמביא אשם (תלוי)". 39) שחייב אשם תלוי, משום שהיה לו לשאול. 40) במשנה שם: "איזהו ספק (כלומר, למי מחייב רבי אליעזר אשם תלוי) ישב לו בתוך ביתו חייב, הלך לו למדינת הים פטור, אמר רבי עקיבא מודה אני בזה (בהולך למדינת הים) שהוא קרוב לפטור מן החובה. 41) כלומר, הממהר ללכת למדינה אחרת. 42) כרבי עקיבא ולא כבן עזאי (שם ד.) שמכיון שהוא טרוד, לא היתה לו שום אפשרות לשמוע שחזרו הב"ד מהוראתם, והוא נחשב לתולה בב"ד שהוא פטור (רש"י שם). ו"דוקא שעשה אחר שחטאו רוב הקהל על־פי ב"ד (ראה למעלה בתחילת ההלכה), אבל אם עשה זה ולא חטאו רוב הקהל — מביא חטאת יחיד, שהרי פסק למעלה (פי"ב ה"ב, ופי"ג ה"א) יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב" (השגות הראב"ד).

~ יום שישי א' כסלו ~

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר אימתי יהיה חייב הכהן המשיח פר על שגגתו, וכהן משיח שנסתפק לו אם שגג שגגה זו עם המעשה.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל שְׁגֻגָה שֶׁהֲדִיוֹט מֵבִיא עָלֶיהָ חַטָּאת הַקְּבוּעָה כְּשִׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה, אִם שָׁגַג בָּהּ הַנָּשִׂיא - מֵבִיא שָׂעִיר[2], וְאִם שָׁגַג בָּהּ כֹּהֵן מָשִׁיחַ[3] - מֵבִיא פַּר[4]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁכֹּהֵן מָשִׁיחַ מֵבִיא פַּר עַל שִׁגְגָתוֹ? כְּשֶׁטָּעָה בְּהוֹרָאַת עַצְמוֹ[5], וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה בִּשְׁגֻגַת הוֹרָאָתוֹ[6] לְבַדָּהּ[7]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה חָכָם מֻפְלָא[8]. שֶׁנֶּאֱמַר: אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם - הֲרֵי מָשִׁיחַ כְּצִבּוּר: מָה הַצִּבּוּר, שֶׁהֵן בֵּית דִּין, אֵינָן חַיָּבִין בְּקָרְבָּן עַד שֶׁיִּהְיוּ חֲכָמִים רְאוּיִין לְהוֹרָאָה, וְיִטְעוּ בְּהוֹרָאָה, וַיַּעֲשׂוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם, וְיוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת, כָּךְ הַמָּשִׁיחַ בְּכָל הַדְּרָכִים הָאֵלּוּ[9].

2) נאמר (ויקרא ד, כב־כג) "אשר נשיא יחטא וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים". 3) "כהן גדול שנמשח בשמן המשחה ולא המרובה בבגדים". 4) שנאמר (שם ו, ג) "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב וגו' פר בן בקר תמים לה' לחטאת". 5) שהורה לעצמו בטעות כי דבר זה מותר. 6) משנה הוריות ו: ו־ז: "הורה כהן משיח לעצמו שוגג ועשה שוגג מביא פר וכו' שהוראת כהן משיח לעצמו כהוראת בית דין לציבור, אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה, וכן המשיח". ודבר זה נלמד (שם ו:) ממה שנאמר בכהן משיח (שם) "לאשמת העם", הרי משיח כציבור, אבל אם לא הורה לעצמו להתיר אלא שגג ועשה בלי הוראתו להיתר, אינו מביא כלל קרבן. 7) שאם הורה עם בית דין, הואיל ולא סמך בשעת מעשה על הוראתו לבדה - הרי זה פטור. 8) אבל אם אינו מופלא אין הוראתו הוראה מעליא. ומופלא הוא שהוסמך להוראה, כמו מופלא שבבית דין אצל זקן ממרא, אבל לא צריך

שיהיה ראש ישיבה כמו במופלא שבבית דין שבמשנה ד: "או שלא היה מופלא של בית דין". 9) עניין "שיבטל מקצת ויקיים מקצת". וברור כי אינו חייב אלא בדבר שאין הצדוקים מודים בו, כדין הצבור. וכן נראה מדברי רבינו להלן (הלכה ב). שהדגים רק בזורק מרשות לרשות, ולא במוציא מרשות לרשות.

ב. כֵּיצַד[10]? כֹּהֵן מָשִׁיחַ שֶׁטָּעָה בְּהוֹרָאָה לְעַצְמוֹ וְדָמָה שֶׁהַזּוֹרֵק מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּשַׁבָּת מֻתָּר[11], וְזָרַק מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת וְהוּא תּוֹלֶה בְּהוֹרָאָתוֹ לְעַצְמוֹ - כְּשֶׁיְּוַדַּע לוֹ חֶטְאוֹ יָבִיא פַּר לְחַטָּאת. אֲבָל אִם לֹא תָּלָה בְּהוֹרָאָתוֹ, אֶלָּא שָׁגַג וְזָרַק בִּשְׁגָגָה, אוֹ שֶׁתָּלָה בְּהוֹרָאָתוֹ וְלֹא הָיָה חָכָם מֻפְלָא[12], אוֹ שֶׁעָקַר כָּל הַגּוּף בְּהוֹרָאָתוֹ[13] לְעַצְמוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁגַג בְּהוֹרָאָתוֹ לְבַטֵּל מִקְצָת, וְלֹא עָשָׂה וְהוּא סוֹמֵךְ עַל הוֹרָאָתוֹ, אֶלָּא עָשָׂה בִּשְׁגָגָה אַחֶרֶת[14], אוֹ שֶׁהָיָה מֵזִיד בְּהוֹרָאָה וְשָׁגַג בְּמַעֲשֶׂה[15] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבָּן כְּלָל; שֶׁדֵּינוֹ לְהוֹרַאַת עַצְמוֹ כְּדִין הַקָּהָל לְהוֹרַאַת בֵּית דִּין לְכָל דָּבָר. הוֹרָה לְעַצְמוֹ וְשָׁכַח מֵאֵי זֶה טַעַם הוֹרָה, וּבִשְׁעַת מַעֲשֶׂה אָמַר: הֲרֵינִי עוֹשֶׂה עַל דַּעַת הוֹרָאָתִי - הֲרֵי זֶה מֵבִיא פַּר חַטָּאת[16].

10) חייב כהן משיח להביא פר לחטאת. 11) אבל אם הורה שהמוציא מרשות לרשות בשבת מותר - אינה הוראה, כמפורש למעלה. 12) שם ז. שהוראתו אינה כלום. 13) משנה שם. "שאין בית דין חייבין עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת, וכן המשיח". 14) כלומר, הורה להתיר חלב הקיבה, ועכשיו רוצה לאכול שומן של היתר ונתחלף לו ואכל בשוגג חלב הקיבה. 15) וכגון שידע שהתיר במזיד מטעם שאינו נכון, וכשבא מעשה לידו שכח זדונו וסבר שמטעם נכון הורה ואכלו בחזקת היתר. 16) משנה שם "שוגג ועשה שוגג מביא פר", ובגמרא שם: "אמר אביי הכא במאי עסקינן כגון שהורה ושכח מאיזה טעם הורה ובשעה שטעה אמר הריני עושה על דעת הוראתי".

ג. הוֹרָה לְעַצְמוֹ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת בַּעֲבוֹדָה זָרָה[17] וְעָשָׂה כְּפִי הוֹרָאָתוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שְׂעִירָה כְּהֶדְיוֹט[18]. וְהוּא שֶׁיִּשְׁגֹּג בְּהוֹרָאָה[19], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. שֶׁאֵין הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ חַיָּב קָרְבָּן אֶלָּא בְּהֶעְלֵם דָּבָר בְּהוֹרָאָה עִם שִׁגְגַת הַמַּעֲשֶׂה כְּצִבּוּר; אֲבָל אִם שָׁגַג בְּמַעֲשֶׂה בִּלְבַד בְּלֹא הוֹרָאָה, בֵּין בַּעֲבוֹדָה זָרָה בֵּין בִּשְׁאָר מִצְוֹת - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן כְּלָל[20].

17) במשנה שם "שאין בית דין חייבין עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת, וכן המשיח, ולא בעבודת כוכבים עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת". 18) ברייתא (שם): "דתניא משיח בעבודת כוכבים וכו' ושווין שבשעירה וכו' מנלן דאמר קרא (במדבר טו, כז) ואם נפש אחת - אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משיח כולם נפש אחת הן". 19) משנה שם. "אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה וכן המשיח ולא בעבודת כוכבים אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה" ובמסקנת הגמרא שם אמרו כי מה שאמרו במשנה "וכן המשיח" מוסב גם על סוף המשנה "ולא בעבודת כוכבים וכו'". וכן דעת חכמים בברייתא שם ודלא כרבי. 20) "תנו רבנן ואם נפש אחת תחטא מעם הארץ (ויקרא ד, כז) - פרט למשיח וכו' שיכול משיח על העלם דבר עם שגגת מעשה מביא פר, על שגגת מעשה לחודיה מביא כשבה ושעירה, תלמוד לומר מעם הארץ - פרט למשיח".

ד. הוֹרָה הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ עִם בֵּית דִּין[21], וְשָׁגַג הוּא וְהֵם בְּהוֹרָאָה, אַף עַל פִּי שֶׁעָשׂוּ[22] עַל פִּי הַהוֹרָאָה הַזֹּאת שֶׁטָּעוּ בָּהּ[23], הוֹאִיל וְלֹא סָמַךְ[24] בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה עַל הוֹרָאָתוֹ לְבַדָּהּ אֶלָּא עַל הוֹרָאָתוֹ עִם הוֹרַאַת בֵּית דִּין[25] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר וְאֵין צָרִיךְ לְהָבִיא כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[26]. אֶלָּא אִם הָיוּ בֵּית דִּין מְבִיאִין קָרְבָּן - מִתְכַּפֵּר לוֹ בִּכְלַל הַצִּבּוּר[27]; וְאִם הָיוּ הָעוֹשִׂים הֵם הַמְּבִיאִים קָרְבָּן[28] - הוּא אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן, שֶׁהֲרֵי אֵין צָרִיךְ כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[29].

21) כלומר, הורו בית דין בשוגג להתיר וגם הכהן המשיח הצטרף עמהם בשוגג בהיתר זה. 22) הקהל וכן הכהן המשיח. 23) הכהן המשיח ובית־הדין. 24) הכהן המשיח. 25) היינו, שהיה אחד מהסנהדרין או שעל כל פנים ידע מהוראת בית דין. אבל אם לא ידע כלל מהוראת בית דין חייב קרבן בפני עצמו. 26) שזה נחשב לשגגת מעשה לבד בלי שגגת הוראה ואינו מחוייב. 27) משנה שם ז. "הורה עם הצבור (=בית־דין) ועשה עם הצבור מתכפר לו עם הצבור". ובברייתא שם נלמד ממה שנאמר בכהן משיח (ויקרא שם, ג) "על חטאתו אשר חטא", הא כיצד חטא בפני עצמו מביא בפני עצמו, חטא עם הצבור מתכפר לו עם הצבור. 28) כגון שלא עשו רוב הקהל, שכל אחד ואחד מביא קרבן יחיד לעצמו. 29) שהרי זה כשגג במעשה בלבד בלי הוראה.

ה. הוֹרָה עִם בֵּית דִּין בִּשְׁגָגָה, וְשָׁגְגוּ הֵם בְּדָם וְהוּא בְּחֵלֶב - אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר, אֶלָּא מֵבִיא פַּר לְעַצְמוֹ.

ו. כֹּהֵן מָשִׁיחַ שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם שָׁגַג שְׁגָגָה זוֹ, שֶׁהִיא שִׁגְגַת הוֹרָאָה עִם הַמַּעֲשֶׂה, אוֹ לֹא שָׁגַג אוֹתָהּ - אֵינוֹ מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּהּ כְּצִבּוּר[30] שֶׁאֵינָן מְבִיאִין אָשָׁם תָּלוּי עַל לֹא הוֹדַע שֶׁל שִׁגְגַת הוֹרָאָה. אֲבָל הַנָּשִׂיא, אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא אוֹ לֹא חָטָא - מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי כִּשְׁאָר הַהֶדְיוֹטוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין שִׁגְגָתוֹ תְּלוּיָה בְּהוֹרָאָתוֹ[31]. אֵי זֶהוּ נָשִׂיא הָאָמוּר בַּתּוֹרָה? זֶה מֶלֶךְ, שֶׁאֵין עָלָיו רָשׁוּת מֵאָדָם מִיִּשְׂרָאֵל וְאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ בְּמַלְכוּתוֹ אֶלָּא ה' אֱלֹהָיו[32]. בֵּין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁהָיָה מִבֵּית דָּוִד אוֹ מִשְּׁאָר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל. וְאִם הָיוּ מְלָכִים רַבִּים וְאֵין אֶחָד מֵהֶן עוֹבֵד אֶת חֲבֵרוֹ - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן מֵבִיא שְׂעִיר עִזִּים עַל שִׁגְגָתוֹ[33]. וְאֵי זֶהוּ כֹּהֵן מָשִׁיחַ? זֶה כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, לֹא הַמְרֻבֶּה בִּבְגָדִים[34].

> ~ נקודות משיחות קודש ~
>
> **"אֵי זֶהוּ נָשִׂיא הָאָמוּר בַּתּוֹרָה? זֶה מֶלֶךְ, שֶׁאֵין עָלָיו רְשׁוּת מֵאָדָם מִיִּשְׂרָאֵל וְאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ בְּמַלְכוּתוֹ כוּ'".**
>
> וצריך עיון בלשונו ש"אין עליו רשות אדם מישראל כו'". והלא מקורו במשנה (הוריות י, א.) ושם הלשון "שאין על גביו אלא ה' אלקיו".
>
> מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

30) כלומר, דינו בזה כדין הציבור. 31) והרי הוא בכלל מה שנאמר "וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג" - מי שחטאו בשגגה, חייב. 32) משנה שם י. "איזהו נשיא זה מלך שנאמר (שם ד, כב) מכל מצוות ה' אלוקיו - שאין על גביו אלא ה' אלוקיו". 33) ברייתא שם: "מלכי ישראל ומלכי בית דוד, אלו מביאין לעצמם ואלו מביאים לעצמם" וביארו שם בגמרא: "התם לא כייפי אהדדי" (מלך ישראל ומלך בית דוד אינם שולטים אחד על השני). 34) משנה שם. "ואיזהו המשיח המשוח בשמן המשחה לא המרובה בבגדים". "ומרובה בגדים הוא שלא נמשח בשמן המשחה אבל לבש שמונה בגדים ובלבשו אותם נתרבה על שאר הכהנים וכו' וכן היו כהני בית שני, שנעדר בו שמן המשחה". כי יאשיהו המלך גנז את צלוחית שמן־המשחה.

ז. כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְעָבַר מֵעֲבוֹדָתוֹ מִפְּנֵי מוּם אוֹ זִקְנָה[35] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן[36] וְחָטָא בִּשְׁגָגָה זוֹ[37] - מֵבִיא פַּר עַל שִׁגְגָתוֹ. לְפִי שֶׁאֵין בֵּין כֹּהֵן מָשִׁיחַ הַמְשַׁמֵּשׁ לְכֹהֵן מָשִׁיחַ שֶׁעָבַר אֶלָּא פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים[38] וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה שֶׁל כָּל יוֹם[39], שֶׁאֵין מַקְרִיב אוֹתָן אֶלָּא כֹּהֵן הַמְשַׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה; אֲבָל פַּר הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת - שָׁוִים הֵם בּוֹ.

35) שהוא פסול לעבודה. 36) משנה שם ט: "משיח שעבר ממשיחותו ואחר כך חטא וכו' מביא פר" ובגמרא שם י. למדו זאת ממה שנאמר (שם, ג) "והקריב על חטאתו", מלמד שמביא חטאתו משעבר, ומפרשה רבינו גם בעבר מחמת מום, שכן אמרו שם יב: "בעא מיניה רבה מרב נחמן משיח שנצטרע מהו באלמנה, מידחא דחי או מיפטר פטר (פירוש: מדחא דחי מדברים שאי אפשר לקיימן כשהוא מצורע, אבל איסור אלמנה וכיוצא בה שאפשר לקיימה לא מדחי, או דילמא מפטר פטור מכל דין כהונה לגמרי והרי הוא מותר באלמנה, תוספות הרא"ש) - תנינא אין לי אלא שעבר מחמת קריו, עבר מחמת מומין מניין (=שאסור בבעולה) תלמוד לומר והוא". וסובר רבינו שהוא הדין לכל דיני כהונה גדולה. 37) שחייבו עליה כהן המשיח, בפר. 38) הוא הנאמר בויקרא טז, ג "בזאת יבוא אהרן אל הקודש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה". 39) זהו מנחת חביתי כהן גדול שמביא כל יום שנאמר (שם ו, יג־טו) "זה קרבן אהרן ובניו וגו' עשירית האיפה סולת מנחה תמיד מחציתה בבוקר ומחציתה בערב וגו' והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה חק עולם".

ח. נָשִׂיא שֶׁעָשָׂה[40] עִם הַצִּבּוּר בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין[41] - הֲרֵי זֶה מִתְכַּפֵּר לוֹ בִּכְלַל הָעָם[42]. שֶׁאִם הָיוּ בֵּית דִּין הֵם שֶׁהִקְרִיבוּ עַל שִׁגְגָתָן[43] - כָּל הָעָם וְהַמֶּלֶךְ פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְאִם הָיוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּי בֵּית דִּין הֵם שֶׁחַיָּבִין בְּקָרְבָּן[44], וְהָיָה הַמֶּלֶךְ מִן הָעוֹשִׂים - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שָׂעִיר; שֶׁשְּׂעִיר נָשִׂיא בִּמְקוֹם כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירָה שֶׁל הֶדְיוֹט הוּא עוֹמֵד[45].

40) עבירה בשוגג. 41) שהורו בית דין בשוגג להתיר דבר האסור. 42) בקרבן פר העלם דבר של ציבור שחייבין בית דין להביא מכל שבט ושבט. ברייתא שם ז. "נשיא חטא בפני עצמו מביא בפני עצמו, חטא עם הצבור מתכפר לו עם הצבור". 43) וכגון שחטאו רוב הקהל וכו'. 44) וכגון שחטאו רק מיעוט הקהל וכו'. 45) שנאמר (שם ד, כב־כג): "אשר נשיא יחטא וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים".

ט. נָשִׂיא שֶׁנִּצְטָרַע - עָבַר מִנְּשִׂיאוּתוֹ[46], וְנָשִׂיא שֶׁעָבַר מִנְּשִׂיאוּתוֹ - הֲרֵי הוּא כְּהֶדְיוֹט[47]. חָטָא כְּשֶׁהָיָה נָשִׂיא וְעָבַר מִגְּדֻלָּתוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שָׂעִיר; שֶׁנֶּאֱמַר: עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא[48] - כִּשְׁעַת חַטָּאתוֹ הוּא מֵבִיא.

46) ברייתא וגמרא שם י. "תנו רבנן, אשר נשיא יחטא (שם, כב) וכו' - פרט לנשיא שנצטרע שנאמר (מלכים־ב טו, ה) "וינגע ה' את המלך ויהי מצורע עד יום מותו וישב בבית החפשית ויותם בן המלך על הבית". ומדקאמר בבית החפשית מכלל דעד השתא עבד הווה", כלומר, נעשה חפשי מן המלכות, שכשהיה מלך היה כעבד, שהשררה היא כעבדות, שמוטל עליו עול ציבור. 47) במשנה שם ט: "וכן הנשיא שעבר מגדולתו, ואחרי כן וכו' כהדיוט" ובגמרא שם י. נלמד ממה שנאמר (שם) "אשר נשיא יחטא", כשהוא נשיא, אבל לא כשהוא הדיוט. 48) פסוק זה לא נאמר בנשיא, אלא בכהן משיח, וממנו למדו (שם י.) שכהן משיח שעבר ואחר כך חטא גם כן מביא פר.

י. כֹּהֵן מָשִׁיחַ אוֹ מֶלֶךְ שֶׁחָטְאוּ עַד שֶׁלֹּא נִתְמַנּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נוֹדַע לָהֶם אֶלָּא אַחַר שֶׁנִּתְמַנּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ כְּהֶדְיוֹט; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא, אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא - עַד שֶׁיֶּחֱטָא כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא וּכְשֶׁהוּא מָשִׁיחַ. לְפִיכָךְ, אִם אָכַל סְפֵק חֵלֶב כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט[49], וְנוֹדַע לוֹ עַל סְפֵקוֹ אַחַר שֶׁנִּתְמַנָּה לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל[50] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי[51]. אָכַל חֲצִי זַיִת חֵלֶב כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט וַחֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא בְּהֶעְלֵם אַחַת, אוֹ שֶׁאָכַל חֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא[52] וַחֲצִי זַיִת אַחַר שֶׁעָבַר - אֵינוֹ מִצְטָרֵף וּפָטוּר[53]. אָכַל חֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט, וְנִתְמַנָּה וְעָבַר, וְאָכַל חֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

- הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם מִצְטָרֵף אוֹ כְּבָר הִפְסִיקָה הַנְּשִׁיאוּת[54].

49) שאם אכל אחר שנתמנה לכהן גדול, אינו מביא אשם תלוי. 50) כתב רק כהן גדול, שהרי המלך מביא אשם תלוי גם אם אכל אחר שנתמנה. 51) כיוון שהלכה כחכמים שהולכים אחר זמן החטא, פשוט הוא שמביא אשם תלוי. 52) [כאן נקט "נשיא" בדווקא, אבל בכהן משיח בוודאי מצטרף ומביא פר, שהרי גם אם אכל כזית לאחר שעבר - מביא פר, כמפורש למעלה בהלכה י]. 53) ברייתא שם "מעם הארץ" פרט לנשיא שאינו מביא כשבה או שעירה כעם הארץ, ובגמרא אמר רב זביד הכא במאי עסקינן כגון שאכל חצי זית כשהוא הדיוט וחצי זית כשהוא נשיא. 54) בעיא בגמרא שם, אם מצטרפים לחייבו קרבן הדיוט, ולא איפשטא.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

הִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א) שֶׁתַּקְרִיב הַזָּבָה כְּשֶׁתִּטְהַר קָרְבָּן. ב) שֶׁתַּקְרִיב הַיּוֹלֶדֶת כְּשֶׁתִּטְהַר קָרְבָּן. ג) שֶׁיַּקְרִיב הַזָּב כְּשֶׁיִּטְהַר קָרְבָּן. ד) שֶׁיַּקְרִיב מְצֹרָע כְּשֶׁיִּטְהַר קָרְבָּן. וְאַחַר שֶׁיַּקְרִיבוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶן תִּגָּמֵר טָהֳרָתָן.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר כמה נקראים מחוסרי כפרה, וגר שמל וטבל ועדיין לא הביא קרבנו.

א. אַרְבָּעָה הֵן הַנִּקְרָאִין מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה[2]: הַזָּבָה[3], וְהַיּוֹלֶדֶת, וְהַזָּב[4], וְהַמְּצֹרָע. וְלָמָּה נִקְרְאוּ מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה? שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁטָּהַר מִטֻּמְאָתוֹ[5] וְטָבַל[6] וְהֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ[7], עֲדַיִן הוּא חָסֵר, וְלֹא גָּמְרָה טָהֳרָתוֹ כְּדֵי לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים[8] עַד שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ[9], וְקֹדֶם שֶׁיָּבִיא כַּפָּרָתוֹ אָסוּר הוּא לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים[10], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[11].

2) משנה כריתות ח: 3) ראה להלן הלכה ו, איזו היא הזבה. 4) ראה להלן פ"ב, ה"א, איזהו הזב. 5) כלומר זב, זבה ומצורע שספרו שבעת ימי טהרה, והיולדת שעברו ארבעים יום מיום הלידה לזכר, ושמונים יום מיום הלידה לנקבה. 6) כל אחד מהם כדינו: היולדת, הזבה והמצורע שטבלו במקוה; והזב שטבל במעין, ראה תוספתא זבים פ"ג, ופ"א מהלכות מקוואות הלכה ה. 7) כלומר, שקע שמשו של יום שביעי, אצל זב, זבה ומצורע; ואצל יולדת ששקע שמשו של יום מ' לזכר ויום פ' לנקבה. 8) אע"פ שהוא טהור לאכילת תרומה (פ"ז מהלכות תרומות, ה"ב). 9) ראה להלן ה"ג פרטי דיני קרבנותיהם. 10) נגעים פי"ד משנה ג, ויבמות עד: "הביא כפרה אוכל בקדשים", ולמדו זאת (יבמות שם) ממה שנאמר (ויקרא יב, ח) "וכפר עליה הכהן וטהרה", שכל זמן שלא הביא קרבן, אע"פ שטבל והעריב שמשו - אינו טהור לאכילת קדשים. 11) פרק יח הלכה יד.

ב. גֵּר שֶׁמָּל וְטָבַל וַעֲדַיִן לֹא הֵבִיא קָרְבָּנוֹ[12], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים עַד שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ[13] - אֵינוֹ מִמְּחֻסְּרֵי כַּפָּרָה[14]; שֶׁקָּרְבָּנוֹ עִכְּבוֹ לִהְיוֹת גֵּר גָּמוּר וְלִהְיוֹת כְּכָל כְּשֵׁרֵי יִשְׂרָאֵל[15], וּמִפְּנֵי זֶה אֵינוֹ אוֹכֵל בַּקֳּדָשִׁים שֶׁעֲדַיִן לֹא נַעֲשָׂה כִּכְשֵׁרֵי יִשְׂרָאֵל[16], וְכֵיוָן שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ וְיֵעָשֶׂה יִשְׂרָאֵל כָּשֵׁר אוֹכֵל בַּקֳּדָשִׁים. הֵבִיא[17] פְּרִידָה אַחַת[18] בִּשְׁחֵרִית - אוֹכֵל בַּקֳּדָשִׁים[19] לָעֶרֶב[20], וְיָבִיא פְּרִידָה שְׁנִיָּה[21]. שֶׁקָּרְבָּנוֹ שֶׁל גֵּר עוֹלַת בְּהֵמָה אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אוֹ שְׁתֵּי תּוֹרִים[22] וּשְׁנֵיהֶן עוֹלָה[23], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת[24].

~ נקודות משיחות קודש ~

"גֵּר שֶׁמָּל וְטָבַל וַעֲדַיִן לֹא הֵבִיא קָרְבָּנוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים עַד שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ – אֵינוֹ מִמְּחֻסְּרֵי כַּפָּרָה כו'".

ובהלכות איסורי ביאה (פי"ב) כתב "בשלושה דברים נכנסו ישראל לברית, במילה וטבילה וקרבן, וכן לדורות כו'" ובהלכה שאח"כ כתב "ובזמן הזה שאין שם קרבן, צריך מילה וטבילה, וכשיבנה בית־המקדש יביא קרבן".

ובטעם הדין שבזמן הזה נעשה גר גמור על־ידי מילה וטבילה בלבד, כתב הרוגוצ'בי "דרק לקדשים לא מקרי עדיין גר גמור, אבל לשאר דברים הוה כישראל לכל דבר כו'". ובמקום אחר כתב "והוי כמו בן נח לקדשים", וצריך להבין אף שאינו נקרא גר גמור רק לעניין אכילת קדשים, ואכילת קדשים אינה בזמן הזה, היאך יתכן שכל הגרים שהתגיירו משחרב בית־המקדש וביניהם כמה וכמה מגדולי ישראל, אין עליהם דין ישראל גמור והוי כבן נח.

ובפרט שידועה תשובת הרמב"ם לר' עובדיה הגר, שמעלתו גדולה ממעלת בני ישראל, שהם מתייחסים לאברהם יצחק ויעקב, ואילו הגרים מתייחסים למי שאמר והיה העולם, והרי על־פי הנ"ל שגר שנתגייר בזמן הזה הוי כבן נח, איך כותב הרמב"ם לר' עובדיה הגר שמעלתו גדלה ממעלת שאר בני ישראל.

ויש לומר שבגדר שלושת הדברים שבהם נכנסו ישראל לברית, ישנם שני עניינים. האחד הוא מילה וטבילה, שבלעדיהם אין נכנסים בברית כפשוטו, והשני הוא הקרבן שאינו בגדר תנאי לכניסה בברית אלא בבחינת הסרת המונע "ארי' הוא דרביע עליה". ועל־פי־זה תובן תשובת הרמב"ם לר' עובדי' הגר, כי איסור אכילת קדשים עד שיביא קרבנו הוא מפני דבר צדדי, ואין זה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חיסרון בגברא. ומדוייק בלשון הרמב"ם "שקרבנו עיכבו להיות גר גמור", היינו שאין הבאת הקרבן עושה אותו גר (כמו מילה וטבילה) אלא כיון שמחוייב להביא קרבן, הרי שאי הבאתו מעכבתו מלהיות "גר גמור".
(על־פי לקו"ש חלק כ"ח עמוד 290)
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

12) ראה בפי"ג מהלכות איסורי ביאה ה"ד והלכה ה, שאם ירצה הגוי להכנס לברית, ולהסתופף תחת כנפי השכינה ולקבל עליו עול תורה, צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן, ולמדו כן (כריתות ט.) ממה שנאמר (במדבר טו, טו) "ככם כגר יהיה לפני ה'" - "מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם - אף גר כן". 13) שם ח: "ת"ר גר מעוכב לאכול בקדשים עד שיביא קינו". 14) כחכמים במשנה שם. ולא כר' אליעזר בן יעקב, הסובר שגר מעוכב כפרה הוא. וסובר רבינו שהברייתא הנ"ל, שהוא אסור לאכול בקדשים היא גם לפי דעת חכמים החולקים על ר' אליעזר בן יעקב. ובפירוש המשניות שם כתב, שלדעת החכמים אין הקרבן אלא למצוה לכתחילה בלבד, ואינו מעכבו מלאכול בקדשים. 15) שם בגמרא. 16) כלומר: לפיכך לא נמנה הגר עם מחוסרי הכפרה (שם). 17) הגר. ברייתא שם. 18) כלומר, תור אחת או בן יונה אחד, וראה להלן ה"ג שקרבנו שתי תורים או שני בני יונה. 19) ואע"פ שצריך להביא שנים - אינו מעכבו באכילת קדשים אלא האחד (שיטה מקובצת). 20) שהרי גר שנתגייר הרי הוא כפורש מן הקבר (פ"ו מהלכות קרבן פסח, הלכה ז) וצריך הזאה שלישי ושביעי (רש"י בפסחים צב.) וגם הערב שמש (ראה בפי"א מהלכות פרה, הלכה א, ובהלכות קרבן פסח שם) וכן כתבו התוספות בזבחים צח: צט. ד"ה טבול יום, שבגר צריך הערב שמש ("הר המוריה"). 21) פירוש: ובלבד שיביא אפילו לאחר זמן את הפרידה השניה, שהרי אמרו בברייתא שם ט. "להביא פרידה אחת אי־אפשר", וכן כתב רש"י שם ח: ד"ה אוכל בקדשים. 22) שם. 23) אע"פ שכל הקינין שבתורה אחד חטאת ואחד עולה - כאן שתיהן עולות, משום שנאמר (במדבר טו, יד) "וכי יגור אתכם גר וגו' ועשה אשה ריח נחוח לה', כאשר תעשו כן יעשה", ודרשו (שם) איזהו דבר שכולו לה', הוי אומר זה עולת העוף (=שהרי עולת בהמה עורה לכהנים). ואע"פ שבקבלת התורה נאמר: "ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים" (שמות כד, ו) - נאמר כאן בגר (במדבר שם, טו): "ככם כגר יהי' לכם" - לכם הקשתיו, ולא לקרבנותיכם" - כלומר, במקצת הקשתיו. ומסתבר שלעולה הוקש, שכולה לה' (רש"י שם). ועיין בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות, ה"ו, שהביא רבינו עולה ושלמים. 24) שם.

ג. הַזָּב וְהַזָּבָה - קָרְבַּן כָּל אֶחָד מֵהֶן שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת[25]. וְהַיּוֹלֶדֶת - קָרְבָּנָהּ כֶּבֶשׂ עוֹלָה וּבֶן יוֹנָה אוֹ תּוֹר חַטָּאת[26]. וְאִם אֵין יָדָהּ מַשֶּׂגֶת[27] - מְביאָה שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת[28]. וְהַמְּצֹרָע - קָרְבָּנוֹ שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׂים, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד אָשָׁם וְכִבְשָׂה לְחַטָּאת[29]. וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת[30] - מְביא קֵן[31], אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת, וְכֶבֶשׂ לְאָשָׁם[32].

25) כן מפורש בתורה אצל זב (ויקרא טו, יד־טו) ואצל זבה (שם, כט־ל). 26) שם יב, ו. 27) להביא כבש. 28) שם ח. 29) שם יד, י. 30) להביא שלשה כבשים. 31) כלומר, שתי תורים או שני בני יונה. 32) שם, כא־כב.

ד. הַזָּב וְהַזָּבָה וְהַמְּצֹרָע - מְביא כָּל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן כַּפָּרָתוֹ[33] בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְטָהֳרָתוֹ; שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן סוֹפֵר שִׁבְעָה יְמֵי טָהֳרָה, וְטוֹבֵל בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ, וּמַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי[34].

33) קרבנו, שיכפר עליו. 34) במצורע נאמר (שם, ח־י) "ורחץ במים וטהר וגו' וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים. והיה ביום השביעי וגו' ורחץ את בשרו במים וטהר. וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה וגו'; ובזה נאמר (שם טו, יג־יד) "וכי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים וגו' ורחץ בשרו במים חיים וטהר. וביום השמיני יקח לו שתי תורים או שני בני יונה וגו'"; ובזבה נאמר (שם, כח־כט) "ואם טהרה מזובה וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר. וביום השמיני תקח לה שתי תורים או שני בני יונה וגו'".

ה. הַיּוֹלֶדֶת אֵינָהּ מְביאָה קָרְבָּנָהּ בְּיוֹם אַרְבָּעִים לְזָכָר אוֹ בְּיוֹם שְׁמוֹנִים לִנְקֵבָה[35], אֶלָּא מַעֲרֶבֶת שִׁמְשָׁהּ וּמְביאָה קָרְבָּנָהּ לְמָחָר, שֶׁהוּא יוֹם אַרְבָּעִים וְאֶחָד לְזָכָר וְיוֹם שְׁמוֹנִים וְאֶחָד לִנְקֵבָה. וְהוּא הַיּוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת[36] תָּביא וְגוֹמֵר. וְאִם הֵבִיאָה קָרְבָּנָהּ תּוֹךְ יְמֵי מְלֹאת[37] - לֹא יָצָאת[38]. אֲפִלּוּ הֵבִיאָה עַל וְלָדוֹת הָרִאשׁוֹנִים[39] בְּתוֹךְ יְמֵי מְלֹאת שֶׁל וָלָד זֶה - לֹא יָצָאת[40]. עָבְרוּ יָמִים אֵלּוּ[41] וְלֹא הֵבִיאוּ כַּפָּרָתָן - הֲרֵי אֵלּוּ מַקְרִיבִין כַּפָּרָתָן לְאַחַר זְמַן. וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא הִקְרִיבוּ חַטָּאתָם אֲסוּרִים לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים[42], אֲבָל הָעוֹלָה (וְהָאָשָׁם) אֵינָן מְעַכְּבִין[43]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת[44], שֶׁכָּל מְחֻיְּבֵי קָרְבָּן אֵין מַקְרִיבִין עַל יָדָן אֶלָּא מִדַּעְתָּן, חוּץ מִמְּחֻסְּרֵי כַּפָּרָה שֶׁאֵין צְרִיכִין דַּעַת בְּעָלִים[45], שֶׁהֲרֵי אָדָם מֵביא קָרְבָּן עַל בָּנָיו וּבְנוֹתָיו[46] הַקְּטַנִּים[47] אִם הָיוּ מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה וּמַאֲכִילָן בִּזְבָחִים[48].

35) ראה שם יב, ב־ה, שהיולדת זכר טמאה שבעת ימים, ושלושים ושלושה ימים יושבת בדמי טהרה, שהם ביחד מ' יום; והיולדת נקבה טמאה שבועיים, וששים וששה ימים יושבת על דמי טהרה, - שהם ביחד שמונים יום. 36) כלומר, אחר שמלאו ימי הטהרה, שעברו ארבעים יום לזכר ושמונים יום לנקבה. 37) תוך ארבעים יום לזכר או תוך שמונים יום לנקבה. 38) ידי חובת הבאת קרבן, שהוא רק אחר שעברו מ' לזכר ו־פ' לנקבה; וכן מפרש

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בספרא שדרשינן (פרשת תזריע תחילת פרק ג) "ובמלאת - אינה מביאה בתוך מלאת. ואם הביאה תוך מלאת, לא יצא". וראה למעלה פי"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח-ט. 39) שילדה מלפני זמן רב, אלא שהשהתה קרבנותיה. 40) אף כי בספרא אמרו: "יכול לא תביא בתוך מלאת על הוולדות הראשונות, ת"ל תביא" (ראה כס"מ כאן) - אין זה אלא אם עבר זמן רב ולא הביאה קרבנותיה, ואחרי כן ילדה. אבל אם ילדה נקבה וחזרה והפילה תוך פ', ושוב חזרה והפילה תוך פ' לשניה (כמו שמדובר בנזיר סד:) שזה חשוב כלידה אחת, ואין מביאה אלא קרבן אחד, ולפיכך אם הביאה תוך מלאת של השלישית קרבן על שתי הלידות הראשונות, שזהו אחרי מלאת שלהם, לא יצאה ידי חובה. וראה בהשגות הראב"ד כאן (מרכבת המשנה). 41) כלומר: יום השמיני אצל זב וזבה ומצורע, וארבעים ואחד או שמונים ואחד ביולדת. 42) ראה למעלה הלכה א. ובספרא (פרשת תזריע פרק ג הלכה ה) מפורש: "והקריבו" - אחד מעכבה, ואין שנים מעכבין אותה וכו'. כשהוא אומר וכפר, מה מצינו בכל מקום כפרה - בחטאת". וכן שם פרק ד הלכה ג: "ואחד לחטאת וכפר, מלמד שהכפרה בחטאת, וטהרה לאכול בזבחים". 43) כן מפורש שם פרשת מצורע פרק ג הלכה יג: "ועשה הכהן את החטאת וכפר וגו', מלמד שכפרה בחטאת". והכסף־משנה מוחק המלה "והאשם", שהרי מפורש בפסחים נט. שאשם מצורע מעכב. אבל בכתב־יד דקדוקי סופרים שם גרס: "וכי תימא אשם לא מעכב, והתניא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר: כשם שחטאתו מעכבתו, כך אשמו מעכב". וכן גם בפירוש רבינו חננאל, ורש"י מחקה. ולפי זה נחלקו תנא־קמא ור"י בנו של ר"י בן ברוקא בזה שלת"ק אינו מעכב אלא חטאת ולא אשם, ולר"י בנו של ר"י בן ברוקא גם אשם מעכב. וכעין זה נחלקו בנזיר יח: ופסק רבינו כתנא־קמא. וכן פסק בפ"י מהלכות נזירות הלכה ח. וכן כתב המאירי בפסחים שם, שרק החטאת מעכבת ולא העולה והאשם. וראה להלן פ"ה הלכה ג, ולמעלה בפ"ג מהלכות שגגות הלכה יא, וצריך עיון. 44) פי"ד הלכה י. 45) נדרים לה: א"ר יוחנן, הכל צריכין דעת חוץ ממחוסרי כפרה, שהרי אדם מביא קרבן וכו'. 46) נגעים פי"ד משנה יב: "מביא אדם ע"י בנו ובתו, עבדו ושפחתו, קרבן עני ומאכילן בזבחים". 47) נדרים שם, דברי ר' יוחנן. ולמד זאת מן הכתוב (ויקרא טו, לב) "זאת תורת הזב", בין גדול בין קטן. 48) נגעים שם.

ו. אֵי זוֹ הִיא זָבָה? זוֹ שֶׁזָּב דָּמָהּ שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה[49] בְּלֹא עֶת נִדָּתָהּ[50]. וְזוֹ הִיא זָבָה גְּדוֹלָה[51], שֶׁצְּרִיכָה סְפִירַת שִׁבְעָה[52] וְחַיֶּבֶת בְּקָרְבָּן[53]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן הַנִּדָּה[54], אֵימָתַי תִּהְיֶה הָאִשָּׁה זָבָה בַּדָּמִים שֶׁתִּרְאֶה, וְאֵימָתַי לֹא תִּהְיֶה זָבָה אֶלָּא נִדָּה אוֹ טְהוֹרָה[55], וּמָתַי תִּהְיֶה סְפֵק זָבָה[56]. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא זָבָה וְסוֹפֶרֶת שִׁבְעָה - הֲרֵי הִיא חַיֶּבֶת לְהָבִיא קָרְבָּן וְחַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת, וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא סְפֵק זָבָה - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת[57]; שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ[58], שֶׁחַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק תִּשָּׂרֵף[59]. וְשָׁם בֵּאַרְנוּ[60], מַה תֹּלֵד הָאִשָּׁה אוֹ מַה תַּפִּיל וְתִהְיֶה טְמֵאָה לֵדָה, וּמַה תֹּלֵד אוֹ תַּפִּיל וְלֹא תִּהְיֶה טְמֵאָה לֵדָה. וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא טְמֵאָה לֵדָה - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן וְחַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת, וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁאֵינָהּ טְמֵאָה לֵדָה - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה מִן הַקָּרְבָּן[61].

49) כך דרשו בספרא פרשת מצורע פרק זבים פרשה ד הלכות ה־ט על הפסוק (שם, כה) "ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים" - "ימים שנים, רבים שלשה". 50) ויקרא שם. 51) ראה בפ"ו מהלכות איסורי ביאה הלכות ז־ח. 52) ימים נקיים (שם). 53) שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת, ראה למעלה הלכה ג. 54) שם הלכות ב־ו. 55) כגון דם הקושי (שם, הלכה א) או דם טוהר (שם, הלכה ז). 56) שם פרק ו הלכה יט. 57) שהרי חטאתה באה מן העוף, ראה למעלה הלכה ג. 58) פרק יט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה י. 59) משנה תמורה לד כדעת תנא־קמא ולא כרבי יהודה. וכתב רש"י שם שדינה ככל פסולי המוקדשין שהם בשריפה. 60) בהלכות איסורי ביאה פ"י, וכן בפ"ה שם לענין מפלת. 61) "שכתוב (שם יד, ו) "ובמלאות ימי טהרה לבן או לבת תביא" וגו', כל שטמאה לידה ויש לה ימי טהרה - מביאה קרבן, אבל שאינה טמאה לידה אינה מביאה קרבן (קרית ספר).

ז. הָאִשָּׁה שֶׁלֹּא הֶחֱזִקָה עֻבָּרָהּ[62] וְהִפִּילָה וְלֹא יָדְעָה מַה הִפִּילָה, אִם נֵפֶל שֶׁחַיֶּבֶת עָלָיו קָרְבָּן[63] אוֹ דָּבָר שֶׁאֵינָהּ חַיֶּבֶת עָלָיו קָרְבָּן[64] - הֲרֵי זוֹ סְפֵק יוֹלֶדֶת, וּמְבִיאָה קָרְבָּן וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת[65]. וְכֵן שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁהִפִּילוּ שְׁנֵי נְפָלִים, נֵפֶל אֶחָד רָאוּי לְהַקְרִיב עָלָיו[66] וְהַנֵּפֶל הָאַחֵר פְּטוּרָה עָלָיו[67], וְאֵין אַחַת מֵהֶן מַכֶּרֶת נִפְלָהּ - כָּל אַחַת מִשְּׁתֵיהֶן מְבִיאָה קָרְבָּן מִסָּפֵק[68], וְאֵין חַטָּאת אַחַת מִשְּׁתֵיהֶן נֶאֱכֶלֶת. שֶׁחַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק נִשְׂרֶפֶת[69], שֶׁמָּא אֵינָהּ חַיֶּבֶת וְנִמְצֵאת חַטָּאת זוֹ חֵלִין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה[70] שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁחִיטָה[71].

62) לא ידעה אם היא מעוברת. 63) כגון שהיתה לו צורת אדם (פ"י שם הלכה ח). 64) כגון המפלת כמין דגים וחגבים ושקצים ורמשים שאינה חייבת קרבן, ראה משנה כריתות ז: 65) משנה שם "ואלו מביאות ואינן נאכלות, המפלת ואין ידוע מה הפילה וכו'". ובנדה כט. מפרשת הגמרא שהמשנה שם מדברת באופן שלא הוחזקה עוברה (ראה הגהות עמק המלך, כאן). 66) שהנפל היה בצורת אדם, וחייבים עליו קרבן. 67) כגון שהיה הנפל שפיר מלא מים או דגים וחגבים. 68) כחכמים במשנה שם, ולא כר' יוסי הסובר שיביאו חטאת אחת ויתנו ביניהן, אם אני היא החייבת הרי היא שלי, ואם את החייבת היא שלך. 69) ראה למעלה הלכה ו. 70) נזיר כט: ושם נט. למדו שרק להקריב התירה התורה, ולא לאכול. ועוד מפורש שם,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיש גם איסור נבילה, שהרי חולין אינם נאכלים במליקה. 71) פרק ב הלכה ב, שחולין שנשחטו בעזרה אסורים בהנאה כבשר בחלב.

ח. אַחַת הַיּוֹלֶדֶת וְאַחַת הַמַּפֶּלֶת וָלָד אֶחָד אוֹ וְלָדוֹת הַרְבֵּה - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן אֶחָד לְכֻלָּן[72]. וְהוּא שֶׁתֵּלֵד כֻּלָּן בְּתוֹךְ יְמֵי מְלֹאת[73]. אֲבָל אִם הִפִּילָה אַחַר יְמֵי מְלֹאת - מְבִיאָה אַף עַל הַשֵּׁנִי[74]. כֵּיצַד? יָלְדָה נְקֵבָה - כָּל נְפָלִים שֶׁתַּפִּיל[75] מִיּוֹם הַלֵּדָה עַד סוֹף יוֹם שְׁמוֹנִים הֲרֵי הֵן נֶחְשָׁבִין עִם הַוָּלָד הָרִאשׁוֹן, וּכְאִלּוּ יָלְדָה תְּאוֹמִים זֶה אַחַר זֶה, וְאֵינָהּ מְבִיאָה אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד[76]. הִפִּילָה נֵפֶל בְּיוֹם שְׁמוֹנִים וְאֶחָד[77] וּמִיּוֹם אֶחָד וּשְׁמוֹנִים וָהָלְאָה, אִם הִיא רְאוּיָה לְקָרְבָּן[78] - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה עָלָיו בִּפְנֵי עַצְמוֹ[79]. יָלְדָה נְקֵבָה וּלְאַחַר שִׁשִּׁים אוֹ שִׁבְעִים יוֹם הִפִּילָה נְקֵבָה שְׁנִיָּה - כָּל נֵפֶל שֶׁתַּפִּיל בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים שֶׁל נְקֵבָה זוֹ הַשְּׁנִיָּה פְּטוּרָה עָלָיו[80]. וְכֵן אִם הִפִּילָה נְקֵבָה שְׁלִישִׁית אַחַר שִׁשִּׁים אוֹ שִׁבְעִים יוֹם שֶׁל נְקֵבָה שְׁנִיָּה - הֲרֵי כָּל נֵפֶל שֶׁתַּפִּיל בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים שֶׁל נְקֵבָה שְׁלִישִׁית פְּטוּרָה עָלָיו. מִפְּנֵי שֶׁהוּא חָשׁוּב עִם הַנֵּפֶל הַשְּׁלִישִׁי[81], וְהַנֵּפֶל הַשְּׁלִישִׁי חָשׁוּב עִם הַשֵּׁנִי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ יְמֵי מְלֹאת שֶׁלּוֹ, וְהַשֵּׁנִי חָשׁוּב עִם הָרִאשׁוֹנָה, וְאֵינָהּ מְבִיאָה אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד עַל הַכֹּל[82].

72) כן למדו (כריתות ט:) ממה שנאמר (שם יב, ו) "זאת תורת היולדת" - "מלמד שמביאה קרבן אחד על ולדות הרבה" - משמע תורה אחת ליולדת ולדות הרבה (רש"י בנדה מ.) 73) שהם מ' לזכר ו־פ' לנקבה, ראה למעלה הלכה ד. 74) גם זה נלמד (שם) מהפסוק הנ"ל "זאת תורת היולדת", יכול ותביא קרבן אחד על הלידה שלפני מלאת, ועל הלידה שלאחר מלאת? - ת"ל "זאת". 75) כגון שטבלה לאחר שבועיים ללידתה, ונתעברה והפילה לאחר מ' יום של יצירת הולד, שזה נד ימים ללידה הראשונה. וכל זה רק אצל נקבה, אבל אצל זכר אין אפשרות כזאת, שהרי יולדת זכר אסורה לבעלה שבעת ימים, וימי מלאת של זכר הוא ארבעים יום, ואם נתעברה שנית, והפילה בתוך ארבעים יום של הלידה, אין זה נפל כי אם מים בלבד, שאין הולד נוצר עד מ' יום, ואין זה בכלל חיוב קרבן (רש"י כריתות שם ד"ה האשה). 76) משנה שם. 77) שזהו אחר ימי מלאת, והוא־הדין בליל שמונים ואחד, וכבית־הלל שם ז: וכן פסק רבינו להלן פרק ג הלכה ד (לחם־משנה). 78) כלומר, אם הפילה ולד ודאי. אבל אם הפילה ספק ולד, אינה מביאה אלא קרבן אחד, ראה להלן הלכה י. 79) שם ט: 80) כלומר, שהיא פטורה להביא קרבן מיוחד גם על הולד השלישי וכו'. 81) כלומר הוא נחשב עם הנפל השלישי, שהרי היא הפילתו בתוך השמונים של השלישי. 82) כחכמים שם במשנה, ולא כר' יהודה הסובר שהוולד הרביעי או השלישי שהפילה אחר יום מלאת של הראשון אינו נחשב עם הלידה הראשונה, אף כי את השני הפילה בתוך יום מלאת של השלישי.

ט. הַיּוֹלֶדֶת טֻמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס[83] וְהִפִּילָה נֵפֶל אַחַר אַרְבָּעִים מִיּוֹם לֵדָתוֹ[84] - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן עַל נֵפֶל זֶה, שֶׁמָּא זָכָר הוּא הָרִאשׁוֹן[85] וַהֲרֵי הִפִּילָה אַחַר מְלֹאת; וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת, שֶׁמָּא נְקֵבָה הִיא הָרִאשׁוֹנָה[86] וּבְתוֹךְ מְלֹאת הִפִּילָה שֶׁהִיא פְּטוּרָה מִקָּרְבָּן[87] שֵׁנִי.

83) שהם ספק זכר ספק נקבה, שיש עליה חומרת זכר וחומרת נקבה, מונה ארבעה־עשר ימי טומאה כבנקבה, ורק ארבעים ימי טהרה כבזכר; ראה נדה כח. במשנה, ובדברי רבינו בפ"י מהלכות איסורי ביאה הלכה יח "וחיוב קרבן ליולדת טומטום או אנדרוגינוס יש ללמוד ממה שנאמר (ויקרא יב, ה) "ואם נקבה תלד", ולא נאמר "ואם נקבה היא", הרי שהכל תלוי בלידה (קרית ספר). 84) כגון מיום מ"א, ומכיון "שאין צורת הולד נגמרת לפחות מארבעים יום" (איסורי ביאה שם ה"א) - על־כרחינו שכאן מדובר כשבא עליה באיסור בשוגג מיד אחרי הלידה (כסף־משנה בשם ר' אברהם בנו של רבינו). אבל יש מקום לפרש שהמדובר כשבא עליה בהיתר לאחר ארבעה־עשר ימי טומאה, ונולד ביום החמישים וארבעה (לח"מ). 85) וימי טהרתה הם רק עד מ' יום ללידה. 86) וימי טהרתה הם פ' יום אחר הלידה. 87) על נפל זה, שהרי היא מביאה קרבן אחד על כל הוולדות שתלד בתוך ימי מלאת, ראה למעלה בהתחלת הלכה ח.

י. הָאִשָּׁה[88] שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ סְפֵק חָמֵשׁ לֵדוֹת[89] אוֹ סְפֵק חָמֵשׁ זִיבוֹת[90] - מְבִיאָה קָרְבָּן אֶחָד[91] וְאוֹכֶלֶת בַּזְּבָחִים[92], וְאֵין הַשְּׁאָר עָלֶיהָ חוֹבָה[93]. הָיוּ עָלֶיהָ[94] חָמֵשׁ לֵדוֹת וַדָּאוֹת וְחָמֵשׁ זִיבוֹת[95] וַדָּאוֹת - מְבִיאָה קָרְבָּן אֶחָד[96] וְאוֹכֶלֶת בַּזְּבָחִים, וְהַשְּׁאָר עָלֶיהָ חוֹבָה[97]. וְכֵן הַדִּין בַּזָּב[98]. הָיוּ עָלֶיהָ חָמֵשׁ לֵדוֹת[99] וַדָּאוֹת וְחָמֵשׁ לֵדוֹת סָפֵק, אוֹ חָמֵשׁ לֵדוֹת וַדָּאוֹת וְחָמֵשׁ זִיבוֹת סָפֵק - מְבִיאָה שְׁנֵי קָרְבָּנוֹת[100]: אֶחָד עַל הַוַּדַּאי, וְנֶאֱכָל[101], וּשְׁאָר הַוַּדָּאוֹת עָלֶיהָ חוֹבָה[102], וְאֶחָד עַל הַסָּפֵק, וְאֵינוֹ נֶאֱכָל[103], וְאֵין הַשְּׁאָר עָלֶיהָ חוֹבָה, וְאוֹכֶלֶת בַּזְּבָחִים[104].

88) כל הלכה זו היא במשנה כריתות ח. 89) פירוש, שהפילה כמה פעמים ואין ידוע לה אם הפילה מין חיוב שהוא צורת ולד או שהפילה מין פטור כגון דגים וחגבים ושליא מלאה מים. וראה למעלה הלכה ז שספק לידה מביאה קרבן. וחמש שכתב לאו דוקא, ואפילו פחות או יותר, אלא שלשון המשנה נקט. 90) פירוש, שראתה כמה פעמים דם, ובכל פעם נמשך שלשה ימים רצופים, והיא מסופקת אם זה היה בעת נידתה שאינה זבה, או שזה היה בלא עת נידתה והיא זבה שחייבת קרבן, ראה למעלה הלכה ו. וספק זבה מביאה קרבן (ראה למעלה הלכה ז). 91) כלומר, קרבן אחד לכל הלידות או קרבן אחד לכל הזיבות, כדי שתהיה מותרת לאכול בקדשים, ראה למעלה הלכה א, שיולדת וזבה הן מחוסרי כפרה, ואינן אוכלות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בקדשים עד שיביאו כפרתן. ואף כי יש כאן ספק כמה לידות ושלא בתוך ימי המלאת - מועיל קרבן אחד לכל הלידות, כדי להתירה לאכול בקדשים, שקרבן זה הוא כטבילה, שאם נטמאה כמה פעמים טבילה אחת עולה לכולן, כמו כן קרבן זה עולה לכל ספקי הלידות. 92) פירוש, בקדשים. אבל החטאת שלה אינה נאכלת. ראה למעלה הלכה ו־ז. 93) לא הצריכוה להביא קרבן על כל ספק לידה ולידה, שהרי זה ספק מליקת חולין למזבח, ורק לקרבן אחד התירו בקושי להביא כדי לטהרה לאכול בקדשים, ראה רש"י שם. 94) במשנה שם. 95) כלומר: או חמש זיבות (רש"י שם). 96) כלומר: קרבן אחד לכל הלידות או קרבן אחד לכל הזיבות. 97) שאף־על־פי שלענין טהרה, קרבן אחד מטהר אותה לאכול בקדשים כמו טבילה אחת שעולה לכמה טומאות, - אינה נפטרת מחיובה אלא־אם־כן מביאה קרבן על כל לידה ולידה, אם היו הלידות כל אחת אחרי יום המלאת של הלידה הקודמת. ולמדו כן (שם ט:) ממה שנאמר (ויקרא יב, ז) "זאת תורת היולדת" - "זאת" לחייב על לידה שלפני מלאת ועל לידה שאחרי מלאת. ואף־על־פי שלפנינו במשנה שם אמר רבן שמעון בן גמליאל שאין השאר עליה חובה, נראה שלפני רבינו היתה הגירסא שם "והשאר עליה חובה", כמו שכתב רבינו־תם בתוספות בבא בתרא קסו: ד"ה הכי גרסינן נכנס (השמטה ללחם־משנה סוף הלכות מחוסרי כפרה, וראה בראב"ד, במרכבת המשנה, ובהגהות בן אריה כאן). 98) אם היו עליו כמה זיבות, מביא קרבן אחד כדי לטהרו שיוכל לאכול בקדשים, והשאר עליו חובה. 99) צ"ל: זיבות (רש"ש ובן אריה, הר המוריה וחזון איש, וכן הגיהו הב"ח ומסורת הש"ס בגמרא שם), שהרי גם לחמש לידות ודאיות מספיק בקרבן אחד כדי לטהרה, וכל־שכן לוודאי לידה ולספק לידה ביחד. וראה בגליון הש"ס להגרע"א שם. 100) אף כי קרבן אחד מטהר אותה (לענין אכילת קדשים) מחמש לידות או מחמש זיבות - כשהיא גם לידה וגם זבה, אין קרבן אחד מטהרה, וכן אמרו בספרא מגלת מצורע פרק ג הלכה יג "וכפר על המטהר מטומאתו, ולא מזובו". פירוש, שאם היה זב ומצורע, אין קרבן זה עולה לשתיהן (קרבן אהרן), והיינו אף לטהרו לאכילת קדשים (רש"ש לכריתות שם). 101) קרבן החטאת. 102) ראה למעלה בתחילת ההלכה. 103) ראה למעלה ה"ו וה"ז, שספק זיבה או ספק יולדת אין חטאתה נאכלת, שחטאת העוף הבא על הספק תשרף. 104) ראה למעלה בהתחלת הלכה זו.

יא. הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְגַּיְּרָה וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיְּרָה יָלְדָה[105] אוֹ מִשֶּׁנִּתְגַּיְּרָה יָלְדָה[106] - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן מִסָּפֵק[107], וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת[108]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁגָגוֹת[109], שֶׁכָּל מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה מִסָּפֵק שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶם [יוֹם הַכִּפּוּרִים] - חַיָּבִין לְהָבִיא אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים[110], שֶׁקָּרְבָּן זֶה מַכְשִׁירָן לֶאֱכֹל בַּקָּדָשִׁים[111].

105) ולא נתחייבה להביא קרבן על הלידה. 106) ונתחייבה להביא קרבן. 107) בחולין קלד. אמר רב חסדא וכן תני ר' חייא, שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור, קרבן אשתו וכו' לחיוב, ומפרש רש"י קרבן אשתו, ספק ילדה כשהיתה עובדת כוכבים, ספק ילדה משנתגיירה מביאה קרבן, דספק איסור כרת הוא לאכול בקדשים עד שתביא כפרה, דמחוסרי כיפורים אסורים בקדשים וענוש כרת. 108) שחטאת העוף הבא על הספק תשרף, ראה למעלה ה"ו וה"ז. 109) פ"ג הלכה יא. 110) ואף כי יום הכיפורים מכפר על חטא שאין מכיר בו אלא המקום. 111) כלומר שקרבן זה לא לכפרה בא, שהרי נתכפרו כבר, יולדת בצער לידה, ומצורע מנגעיו, והקרבן אינו בא אלא להכשיר אותם לאכילת קדשים, ועל זה אין יום הכיפורים מועיל (כריתות כו.).

יב. הָאִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ לֵדָה אוֹ זִיבָה[112] - מְבִיאָה מָעוֹת הַקִּנִּים[113] וְנוֹתֶנֶת בַּשּׁוֹפָר[114] וְאוֹכֶלֶת[115] בַּקָּדָשִׁים לָעֶרֶב[116]. חֲזָקָה שֶׁאֵין בֵּית דִּין שֶׁל כֹּהֲנִים עוֹמְדִין מִשָּׁם[117] עַד שֶׁיִּכְלוּ כָּל הַמָּעוֹת שֶׁבַּשּׁוֹפָר וְיִקְרִיבוּ כְּנֶגְדָּן קִנִּים[118], כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ בְּשְׁקָלִים[119] וּבְהִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִין בּוֹ[120].

112) ברייתא בעירובין לב. 113) כסף של שתי תורים. 114) קופסא בצורת שופר, ראה שקלים פ"ו משנה ה, כי י"ג שופרות היו במקדש, ואחד מהם היו כתוב בו "קינים" להטיל שם מעות הקינים, והיתה כל אשה ואשה צוררת לה מעותיה בצרור מיוחד כדי שלא יתערבו המעות עם של אחרת, ומטילה לשופר (תוספות פסחים צ: ד"ה עד). 115) [לפנינו בגמרא שם: "וטובלת ואוכלת". ולפי זה, יש מקום לומר, שמה שאמרו "ואוכלת לערב" היינו מפני שצריכה הערב שמש (ראה תוספות חגיגה כא. ד"ה האונן). אבל לפי נוסחת רבינו, יותר מסתבר כמו שמבואר להלן, וכמו שכתבו התוספות שם]. 116) אבל לא לפני זה, שמא עדיין לא הקריבו את קרבנותיה. 117) יורדים מן המזבח. 118) דברי רב שמעיה בעירובין שם. 119) פ"ב הלכה ב. 120) פ"ז הלכה ט.

יג. הָאִשָּׁה[121] שֶׁהֵבִיאָה חַטָּאתָהּ וָמֵתָה - יָבִיאוּ הַיּוֹרְשִׁים עוֹלָתָהּ[122]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִישָׁה אוֹתָהּ[123] מֵחַיִּים, כְּבָר נִשְׁתַּעְבְּדוּ נְכָסֶיהָ לַקָּרְבָּן, וְהַשִּׁעְבּוּד דִּין תּוֹרָה[124] הוּא.

121) יולדת או זבה. 122) קינים פ"ב משנה ה, אבל אם הביאה עולתה ומתה, לא יביאו יורשים חטאתה (שם במשנה) שאין חטאת באה לאחר מיתה. 123) לעולה. 124) קידושין יג: מחלוקת בין רב אסי בשם רבי יוחנן לבין רב יהודה בשם שמואל, ופסק כר' יוחנן, שאמר אפילו לא הפרישה מחיים, משום שמן התורה משועבדים הנכסים של המת לחוב המוטל עליו.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר אי זהו זב האמור בתורה.

א. הַזָּב הָאָמוּר בַּתּוֹרָה[2] הוּא שִׁכְבַת זֶרַע הַבָּא מֵחֲלִיֵּי הַחֲלָלִים[3] שֶׁהִיא מִתְקַבֶּצֶת בָּהֶן[4]. וּכְשֶׁיּוֹצֵא הַזּוֹב -

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֵינוֹ יוֹצֵא בְּקִשּׁוּי[5] כְּשִׁכְבַת זֶרַע, וְאֵין בִּיצִיאָתוֹ תַּאֲוָה וְלֹא הֲנָאָה, אֶלָּא נִגְרָר וְיוֹצֵא כְּמוֹ בָּצָק שֶׁל שְׁעוֹרִים[6], כֵּהֶה[7] כְּלֻבֶּן בֵּיצָה הַמּוּזֶרֶת[8]. אֲבָל שִׁכְבַת זֶרַע - לְבָנָה קְשׁוּרָה כְּלֻבֶּן בֵּיצָה שֶׁאֵינָהּ מוּזֶרֶת[9].

~ נקודות משיחות הרבי ~

"הַזָּב הָאָמוּר בַּתּוֹרָה כוּ'".

בדיני הזב, מצינו הבדלים בין ראי' ראשונה שני' ושלישית, שהראשונה מטמאת אפילו באונס, והשני' אינה מטמאה אלא אם היא ברצון, ובעל שלוש ראיות אינו חייב קרבן אלא־אם־כן היתה הראי' הראשונה ברצון. וצריך להבין, מדוע הראי' השלישית של בעל שלוש ראיות מחייבתו קרבן גם אם היא מחמת אונס, ולאידך הראי' הראשונה שלו צריכה להיות ברצון דווקא, משא"כ בבעל שתי ראיות שגם אם הראי' הראשונה באונס - טמא בראי' שני' (כשהיא ברצון).

והביאור בזה: עניין הזוב הוא חולי, כמבואר ברמב"ם שיש טומאה היוצאת מהגוף באופן טבעי, אבל זוב הוא הטומאה היוצאת מהגוף מצד חולי. ובעבודת ה', הטומאה היוצאת מהגוף מורה על הרע שיש באדם. א. הרע הטבעי מצד עצם בריאתו שנדבק בו על־ידי חטא עץ הדעת. ב. רע שלא על־פי הטבע הרגיל, והוא זה שהאדם מגרה יצרו עליו שעל־ידי־זה מתווסף אצלו רע עוד יותר ממה שיש בו מצד חטא עץ הדעת.

ראי' ראשונה מרמזת על הרע הטבעי, ולכן מטמאת באונס, כי על הרע הזה האדם אנוס, שהרי דבוק בו מיום לידתו מצד חטא עץ הדעת. אבל הראי' השניה מורה על הרע שאינו מטבע בריאתו, ולכן הוא ברצון דווקא.

(על־פי לקו"ש חלק ל"ז עמוד 43
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) ויקרא טו, ב: "איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא". 3) מקומות חלולים בתוך הגוף. 4) כלומר, שכבת הזרע יוצאה בגלל שהמקומות החלולים שהיא מתקבצת בהן בתוך הגוף, נחלשו ואין בכוחם להחזיקה, אבל שאר אברי הגוף נשארו איתנים ובריאים, וראה בדברי רבינו בפירוש המשנה, זבים פ"ב מ"ב. 5) כלומר, לא בקישוי האבר, אלא יוצא כשהאבר מת, וכן מפורש בתוספתא זבים פ"ב: "זוב בא מבשר המת, שכבת זרע בא מבשר החי". 6) נדה לה, ב: "אמר רב הונא, זוב דומה למי בצק של שעורים". 7) בכת"י תימן: "דוהה". וכן בדפוס ויניציאה (ובדפוס רומי, בטעות "מהה") וכן הוא בתוספתא זבים שם, ובנדה שם. 8) ביצה שאינה מזכר, "זוב דיהה ודומה כלובן ביצה המוזרת" — "וביאור דיהה, עכור מעט הבהירות" (רבינו בפיה"מ נגעים פ"ב מ"ב). 9) תוספתא וגמרא שם: "ושכבת זרע קשורה כלובן ביצה שאינה מוזרת (שמשרצת אפרוח תחת תרנגולת)".

ב. הָרוֹאֶה רְאִיּוֹת הַזּוֹב הַגּוֹרְמוֹת לוֹ לִהְיוֹת זָב[10] מֵחֲמַת חֹלִי[11] אוֹ אֹנֶס וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵינוֹ זָב; שֶׁנֶּאֱמַר: זָב מִבְּשָׂרוֹ[12] - מֵחֲמַת בְּשָׂרוֹ[13] הוּא שֶׁיִּהְיֶה טָמֵא, לֹא מֵחֲמַת דָּבָר אַחֵר[14]. מִכָּאן[15] אָמְרוּ[16]: בִּשְׁבִעָה דְרָכִים בּוֹדְקִין אֶת הַזָּב: בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה, בְּמַשָּׂא וּבִקְפִיצָה, בְּחֹלִי וּבְמַרְאֶה וּבְהִרְהוּר. כֵּיצַד? אָכַל אֲכִילָה גַּסָּה אוֹ שָׁתָה הַרְבֵּה, אוֹ שֶׁאָכַל אוֹ שָׁתָה[17] אֲכָלִין אוֹ מַשְׁקִין הַמְּבִיאִין לִידֵי שִׁכְבַת זֶרַע[18], אוֹ שֶׁנָּשָׂא מַשּׂוֹי כָּבֵד, אוֹ שֶׁקָּפַץ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וּבִכְלַל דָּבָר זֶה אִם הֵכָּה עַל גַּבּוֹ[19], אוֹ שֶׁהָיָה חוֹלֶה, אוֹ שֶׁרָאָה אִשָּׁה וְהִתְאַוָּה שְׁכִיבָתָהּ[20], אוֹ שֶׁהִרְהֵר בְּעִסְקֵי בְּעִילָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִרְהֵר בִּבְעִילַת אִשָּׁה שֶׁהוּא מַכִּירָהּ[21], אִם קָדַם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ וְרָאָה רְאִיָּה שֶׁל זוֹב - תּוֹלִין בּוֹ וְאֵינוֹ מְטַמֵּא.

10) כלומר, ראיה שניה (להלן ה"ו), אבל ראיה ראשונה מטמאה אפילו באונס (להלן ה"ה). 11) של שאר אברי הגוף ולא של אברי כלי הזרע, ראה למעלה ה"א. 12) "איש איש כי יהיה זב מבשרו, זובו טמא הוא". 13) מחמת חולשת כלי הזרע, ראה בדברי רבינו בפיה"מ זבים פ"ב מ"ב. 14) כריתות ח, ב: "דתניא, מבשרו ולא מחמת אונסו". 15) מלימוד זה של "מחמת בשרו, ולא מחמת דבר אחר". 16) חכמים, במשנה נזיר סה, ב. ובמסכת זבים פ"ב מ"ב. 17) אפילו במדה מועטת. 18) תוספתא זבים פ"ב: "ר"א בן פנחס אומר בשם ר' יהודא בן בתירא, החלב והגבינה ובשר שמן ויין ישן וגריסין של פול וביצים ומורייס, מרגילין לדבר זיבה". 19) וכן כתב רבינו במסכת זבים שם, וכן נראה בחולין נא, א. נא, ב. 20) זהו מה שאמרו במשנה זבים פ"ב מ"ב: "ראה עד שלא הרהר". 21) זהו מה שאמרו שם במשנה: "הרהר עד שלא ראה". ועי' בפיה"מ שם, וב'כסף משנה' כאן.

ג. הָרוֹאֶה קְרִי[22] - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּזוֹב[23] מֵעֵת לְעֵת[24]; שֶׁרְאִיָּה זוֹ שֶׁל זוֹב מֵחֲמַת שִׁכְבַת זֶרַע הִיא[25]. וְכֵן לְמַרְאֶה וּלְהִרְהוּר תּוֹלִין בָּהֶן מֵעֵת לְעֵת[26]. אֲבָל לְמַאֲכָל וּלְמִשְׁתֶּה וְלִקְפִיצָה וּלְמַשָּׂא - תּוֹלִין בָּהֶן כָּל זְמַן שֶׁמִּצְטַעֵר[27].

22) שכבת זרע הבאה בקושי, כמבואר למעלה ה"א. 23) אם ראה בראיה שניה, ראה להלן ה"ו. 24) עשרים וארבע שעות לאחר שראה את הקרי, זבים שם מ"ג, וכת"ק שם, וראה להלן ה"ד לעניין גוי שנתגייר. 25) כיון שראה קרי, הזיבה מחמת חולשה דקרי ('קרית ספר') וכן הוא בנזיר סו, א. וראה ב'לחם משנה'. 26) אם ראה זיבה בתוך המעת־לעת מאז שהרהר או ראה, תולין בהרהור ובמראה, אבל יותר ממעת־לעת אין תולין בהרהור ובמראה, והוא בתוספתא זבים פ"ב "כשם שתולין שכבת זרע מעת לעת, כך תולין למראה ולהרהור מעת לעת". 27) תוספתא שם, ופירשו שמרוב האכילה והשתיה שהכבידו עליו, וכן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מהקפיצה והמשא שנחלשו כחותיו ומצטער משום כך, ראה בדברי רבינו בפירוש המשנה, זבים שם מ"ב.

ד. מִי שֶׁמָּל וְאַחַר כָּךְ רָאָה זוֹב[28], בֵּין עוֹבֵד כּוֹכָבִים בֵּין יִשְׂרָאֵל - תּוֹלִין בַּמִּילָה כָּל זְמַן שֶׁמִּצְטַעֵר[29]. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁרָאָה קֶרִי וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיֵּר - מְטַמֵּא בְּזִיבָה מִיָּד, וְאֵין תּוֹלִין לוֹ מֵעֵת לְעֵת[30]. קָטָן[31] - אֵין תּוֹלִין לוֹ לֹא בְּמַרְאֶה וְלֹא בְּהִרְהוּר, שֶׁאֵין לַקָּטָן מַרְאֶה וְהִרְהוּר הַמֵּבִיא לִידֵי זוֹב. לְפִיכָךְ בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בַּחֲמִשָּׁה דְרָכִים בִּלְבַד[32].

28) ראיה ראשונה או שניה, ראה להלן בבירור הדברים (זיבה שלישית, שהיא זיבה שניה אחר שנתגייר, ראה להלן בדברי ה'אורח מישור'). 29) תוספתא, זבים שם. "והטעם שאין לך חולי גדול מהמילה, והא קי"ל (למעלה ה"ב) שהחולי הוא אחד מהדרכים שבודקים את הזב" (כסף־משנה), ואינו זב אפילו אחר מעת־לעת של המילה, כל זמן שמצטער. 30) אע"פ שבישראל תולין מעת־לעת אחר ראיית קרי (ראה לעיל ה"ג) ואין הראיה הראשונה מצטרפת לראיה השלישית לחייבו קרבן (ראה להלן), - בגר, שהוא כקטן שנולד, אין משגיחים לדבר מעניניו הקודמים (רבינו בפירוש המשנה, זבים פ"ב, וראה בלחם־משנה). 31) ראה להלן פ"ג ה"ו, ואפילו בן יום מטמא בזיבה. 32) תוספתא זבים שם, "תינוק תולין לו בחמשה דברים, במאכל ובמשתה, במשא ובקפיצה, בחולי שלו" וכו'.

ה.[33] וּכְשֵׁם שֶׁתּוֹלִין לְקָטָן בְּחָלְיוֹ, כָּךְ תּוֹלִין לוֹ בָּחֳלִי אִמּוֹ[34], אִם הָיָה יוֹנֵק מִמֶּנָּה אוֹ צָרִיךְ לְאִמּוֹ[35]. [36]בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁבּוֹדְקִין אֶת הַזָּב בִּדְרָכִים אֵלּוּ? בִּרְאִיָּה שְׁנִיָּה שֶׁל זוֹב, שֶׁבָּהּ יֵעָשֶׂה זָב כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[37]. אֲבָל רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה, אֲפִלּוּ רָאָה אוֹתָהּ בְּאֹנֶס[38] וּרְאִיָּה שְׁנִיָּה מְחֻמֶּצֶת בְּשָׂרוֹ[39] - הֲרֵי זֶה טָמֵא טֻמְאַת זִיבוּת; וְאַף עַל פִּי כֵן בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בָּרִאשׁוֹנָה, כְּדֵי לִמְנוֹת בָּהּ שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת לְחַיְּבוֹ קָרְבָּן[40]. רְאִיָּה שְׁלִישִׁית - אֵין בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בָּהּ, אֶלָּא אֲפִלּוּ רָאָה אוֹתָהּ מֻחֶמֶצֶת אֹנֶס[41]. הוֹאִיל וְנִזְקַק לְטֻמְאָה[42], שֶׁהֲרֵי רְאִיּוֹת שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהֶן זָב מֻחֶמֶצֶת בְּשָׂרוֹ הָיָה, לְפִיכָךְ יִתְחַיֵּב בְּקָרְבָּן.

33) בכת"י תימן, זה מחובר עם מה שלמעלה. וכן נראה בדפוס רומי. 34) שלא יהיה עליו דין זב. בתוספתא שם: תינוק תולין לו וכו' בחולי שלו ובחולי אמו. 35) שאמו מקנחתו (סוכה כח:) שהיונק ממנה או שצריך לאמו, נדבק ממחלת אמו. וראה כתובות עז, ב: הזהרו מזבובי(ם) של בעלי ראתן (= מוכי שחין). רבי זירא לא הוא יתיב בזיקיה (= לא ישב במקום שמנשבת הרוח עליו ועל החולה). 36) בכת"י תימן מתחילה כאן הלכה חדשה, וכן נראה בדפוס רומי. 37) להלן ה"ו. 38) נדה לה, א: אמר רב הונא, ראיה ראשונה של זב מטמאה באונס, שנאמר (ויקרא טו, לב) "זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע". מה שכבת זרע מטמאה באונס, אף ראיה ראשונה של זב מטמאה באונס. 39) ולא מחמת אונסו, ראה למעלה ה"ב. 40) שמה שמפורש בתורה שזב חייב קרבן, אינו אלא אם ראה שתי ראיות זוב מחמת בשרו, ולא מחמת אונסו. אבל אם ראיה ראשונה היתה באונס ושניה מבשרו, אף־על־פי שהוא טמא זב לענין ספירת שבעה נקיים, אין עליו חיוב קרבן, אף לאחר ראיה שלישית. בנדה לה, א: "ת"ש, ראה ראיה ראשונה של זב בודקין אותו (זבים פ"ב מ"ב) מאי לאו לטומאה, לא לקרבן", ומפרש רש"י שאם הראיה הראשונה של זב היתה מחמת אונס, איננה מצטרפת לשלש ראיות לחייבו קרבן, אלא לראיה השניה שהיתה מחמת בשרו ולא באונס, לספור שבעה נקיים. 41) מצטרפת לשתי הראיות הראשונות, שהיו מחמת בשרו, ולא באונס כדי לחייבו קרבן (זבים פ"ב מ"ב, וכתנא־קמא). 42) כן הוא במשנה שם: "בשבעה דרכים בודקים את הזב עד שלא נזקק לזיבה וכו', ראה ראיה ראשונה בודקין אותו, בשניה בודקין אותו, בשלישית אין בודקין אותו", הרי שמה שלא בודקים בשלישית הוא מפני שכבר נזקק לזיבה. ואם ראה ראיה ראשונה באונס, אינה מצטרפת לשלישית להבאת קרבן, הואיל והיה האונס לפני שנזקק לזיבה.

ו. הָרוֹאֶה רְאִיָּה אַחַת שֶׁל זוֹב - הֲרֵי הוּא כְּבַעַל קֶרִי[43]. רָאָה שְׁתַּיִם - הֲרֵי זֶה זָב, וְצָרִיךְ סְפִירַת שִׁבְעָה[44] וּבִיאַת מַיִם חַיִּים[45], וְאֵינוֹ חַיָּב בְּקָרְבָּן. רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת - הֲרֵי זֶה זָב גָּמוּר וְחַיָּב בְּקָרְבָּן[46]. וְאֵין בֵּין זָב שֶׁרָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת לְרוֹאֶה שָׁלֹשׁ אֶלָּא קָרְבָּן בִּלְבַד[47]. וּדְבָרִים אֵלּוּ כֻּלָּן דִּבְרֵי קַבָּלָה מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ מִסִּינַי[48].

43) כבית־הלל, זבים פ"א מ"א, והוא כמו ראשון לטומאה (פ"ה מהל' אבות הטומאה ה"א). 44) ימים נקיים מכל זוב, וצריך שיהיו רצופים זה אחר זה. 45) טבילה במעיין ולא במקווה, משום שנאמר (ויקרא טו, יג) "ורחץ בשרו במים חיים וטהר", והוא מטהר בכלשהו, כלומר: אינו צריך ארבעים סאה כמו מקווה (פ"ט מהל' מקוואות ה"ח). 46) שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת, ראה למעלה פ"א ה"ג. 47) משנה, מגילה ח, א. ונלמד שם בגמרא, ממה שמנה הכתוב (שם, ב־ג) שתים וקראו טמא (הזכיר שתי פעמים זב "איש איש כי יהיה זב מבשרו, זובו טמא הוא") ומנה שלש וקראו טמא ("וזאת תהיה טומאתו בזובו, רר בשרו את זובו, או החתים בשרו מזובו, טומאתו היא"), הא כיצד? שתים לטומאה ושלש לקרבן, ועוד נאמר (שם, טו) "וכיפר עליו הכהן לפני ה' מזובו", ולמדו מזה (שם) "מזובו" מקצת זבין מביאין קרבן, ומקצת זבין אין מביאים קרבן, הא כיצד? ראה שלש מביא קרבן, ראה שתים אין מביא קרבן. 48) שזה לא מפורש בתורה אלא נלמד בקבלה מן הפסוקים הנ"ל.

ז. אֶחָד הָרוֹאֶה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת אוֹ שָׁלֹשׁ בְּשָׁעָה אַחַת זוֹ אַחַר זוֹ, אוֹ שֶׁרָאָה רְאִיָּה בְּכָל יוֹם זֶה אַחַר זֶה[49] - הֲרֵי זֶה זָב. לְפִי שֶׁתָּלָה הַכָּתוּב אֶת הַזָּבָה[50] בְּיָמִים,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים[51], וְהַזָּב[52] לֹא תָּלָה אוֹתוֹ בְּיָמִים[53].

49) כלומר, בשלשה ימים רצופים זה לזה, ראה כל יום ראיה אחת. 50) הנקבה. 51) ודרשו ב'סיפרא' פרשת מצורע (פרק זבים פ"ד ה"ה־ט) "ימים שנים, רבים שלשה". ואם ראתה שלש פעמים ביום אחד, אינה זבה עד שתראה שלשה ימים. 52) הזכר. 53) שנאמר (שם, ג) "וזאת תהיה טומאתו בזובו" — תלה הכתוב את הזב בראיות, וכתוב שם שלש פעמים "זב" וכתוב "טומאתו", שמשמע שבאלו השלש הוא טמא, וכתוב גם (שם) "והזב את זובו לזכר ולנקבה" מקיש זכר לנקבה (ולא נקבה לזכר) מה נקבה בימים, אף זכר בימים (ב"ק כד. וכריתות ח:), הרי שהזב נטמא בראה שלש ראיות בשעה א', וגם בג' ראיות בג' ימים.

ח. וְאִם הִפְסִיק הַזָּב בֵּין רְאִיָּה לִרְאִיָּה יוֹם גָּמוּר[54] - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת[55]. כֵּיצַד? רָאָה רְאִיָּה בְּשַׁבָּת[56] וּרְאִיָּה שְׁנִיָּה בְּשֵׁנִי בַּשַּׁבָּת - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת וְאֵינוֹ זָב[57]. וְכֵן אִם רָאָה רְאִיָּה שְׁנִיָּה בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת[58] וְרָאָה רְאִיָּה שְׁלִישִׁית בְּשְׁלִישִׁי בַּשַּׁבָּת - אֵינוֹ חַיָּב בְּקָרְבָּן[59]; שֶׁאֵין זוֹ מִצְטָרֶפֶת לַשְּׁתַּיִם, שֶׁהֲרֵי הִפְסִיק בֵּינֵיהֶן יוֹם אֶחָד. אֲבָל אִם רָאָה אַחַת הַיּוֹם וְאַחַת בַּלַּיְלָה שֶׁלְּאַחֲרָיו - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת[60]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם רָאָה אַחַת בַּלַּיְלָה וּשְׁנִיָּה בַּיּוֹם - שֶׁהֵן מִצְטָרְפוֹת[61]. וְכֵן אִם רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת בִּשְׁלֹשָׁה לֵילוֹת זֶה אַחַר זֶה - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת[62].

54) מעת לעת שלם, היינו עשרים וארבע שעות. 55) כך נשמע מדברי המשנה, זבים פ"א מ"א ומ"ו. 56) ראיה ראשונה. 57) אלא בעל קרי, ראה למעלה ה"ו. 58) וראיה ראשונה ראה בשבת. 59) אלא טמא טומאת זב, וצריך ספירת שבעה נקיים וטבילה, ראה למעלה ה"ו. 60) אף־על־פי שהלילה אינו שייך ליום שלפניו, אלא ליום שלאחריו. 61) ששתי הראיות היו ביום אחד, ואין זה בכלל ראיית שלשה ימים, אלא בכלל שלש ראיות שזב נטמא בהם אף אם לא היו בשלשה ימים, ראה למעלה ה"ז. ומה שכתב רבינו "ואין צריך לומר", הוא על־פי מה שאמרו בבבא־קמא כד, א - גבי שור המועד "ריחק נגיחותיו, חייב (נזק שלם). קירב נגיחותיו, לא כל־שכן". ורק בזבה אינו כן מפני שמיעט הכתוב זבה מראיות, ולא טמאה אלא בימים (שם). 62) זבים פ"א מ"ג: "ראה וכו' שלש לשלשה ימים או לשלשה לילות, הרי זה זב גמור".

ט. רְאִיַּת הַזָּב אֵין לָהּ שִׁעוּר, אֶלָּא הָרוֹאֶה כָּל שֶׁהוּא - טָמֵא[63]; שֶׁנֶּאֱמַר: הֶחְתִּים בְּשָׂרוֹ - כֹּל שֶׁהוּא נָכָר בִּבְשָׂרוֹ מְטַמֵּא[64].

63) משנה, נדה מ, א: "אבל הזב ובעל הקרי וכו' ומטמאין בכל שהוא, אפילו כעין החרדל ובפחות מכן". 64) 'סיפרא' פרשת מצורע (פרק זבים פ"א ה"ג), (ראיות) קטנות מנין, ת"ל "תהיה" אפילו כל שהוא, "החתים" אפילו כל שהוא, "בשרו" אפילו כל שהוא.

י. הָיָה הַזּוֹב נִגְרָר וְיוֹצֵא וְלֹא פָּסַק: אִם יֵשׁ מִתְּחִלַּת הָרְאִיָּה עַד סוֹפָהּ כְּדֵי טְבִילָה וְסִפּוּג[65] אוֹ יָתֵר - הֲרֵי זוֹ נֶחְשֶׁבֶת כִּשְׁתֵּי רְאִיּוֹת[66], הוֹאִיל וְהִיא אֲרֻכָּה כִּשְׁתַּיִם[67]; וְאִם לֹא הָיְתָה אֲרֻכָּה כַּשְּׁעוּר הַזֶּה[68], אֲפִלּוּ פָּסַק הַזּוֹב בֵּינְתַּיִם[69] - הֲרֵי זוֹ רְאִיָּה אַחַת. וְכֵן אִם הָיְתָה רְאִיָּה אַחַת אֲרֻכָּה כְּשָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת, שֶׁנִּמְצָא מִתְּחִלָּתָהּ וְעַד סוֹפָהּ כִּשְׁתֵּי טְבִילוֹת וּשְׁנֵי סִפּוּגִין - הֲרֵי זוֹ נֶחְשֶׁבֶת כְּשָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת וְיָבִיא קָרְבָּן[70].

65) זבחים פ"א מ"ד, ובתוספתא (שם פ"א) והיא כשיעור מהלך חמישים אמה של אדם בינוני (פירוש הרא"ש למסכת זבים פ"א מ"ג, וראה ב'סיפרא' שם, ה"ד). 66) כת"ק נגד רבי יוסי, בתוספתא זבים, שם. 67) משום שזוב אין לו שיעור (ראה למעלה ה"ט), א"כ כשראה ראיה אחת ארוכה, כיון שמתחילת ראייתו נטמא בכל שהוא, והיה לו שהות לטבול, ועדיין הוא ממשיך לראות, אנו חושבים לראיה זו כשתי ראיות ('קרית ספר'), וראה למעלה ה"ו דין הרואה שתי ראיות. 68) שם בתוספתא "ואם לאו (שאין מתחילת הראיה עד סופה כדי טבילה וסיפוג) אין בידו אלא אחת". 69) פירוש, ראה זוב והפסיק, ושוב ראה, ואין במשך זמן ההפסקה, כדי טבילה וסיפוג. 70) זבים פ"א מ"ה, ולמדו זאת ב'סיפרא' פרשת מצורע (שם) מן הפסוק (ויקרא שם, ג) "בזובו רר" "מלמד שהוא מטמא בג' ראיות. אין לי אלא גדולות, קטנות מנין, ת"ל "תהיה", אפילו כל שהוא וכו', אם נאמר בגדולות למה נאמר בקטנות, אלא ליתן שיעור לגדולות שאם ראה אחת מרובה כשלש, שהוא כמגד יון לשילוח שהם כדי שתי טבילות ובשני סיפוגים, הרי זה זב גמור".

יא. רָאָה רְאִיָּה אַחַת בַּיּוֹם וְהִפְסִיק כְּדֵי טְבִילָה וְסִפּוּג[71], וְאַחַר כָּךְ רָאָה שְׁתַּיִם[72] אוֹ אַחַת אֲרֻכָּה כִּשְׁתַּיִם[73]; אוֹ שֶׁרָאָה שְׁתַּיִם אוֹ אַחַת מְרֻבָּה כִּשְׁתַּיִם וְהִפְסִיק כְּדֵי טְבִילָה וְסִפּוּג, וְאַחַר כָּךְ רָאָה רְאִיָּה אַחַת - הֲרֵי זֶה זָב גָּמוּר[74].

71) בא להשמיענו שההפסק בין ראיה לראיה הוא כדי טבילה וסיפוג, אבל אם ההפסק בין ראיה לראיה היה פחות מכדי טבילה וסיפוג, נחשבות שתי הראיות (אם נמשכו כל אחת מהן פחות מכדי טבילה וסיפוג, ראה למעלה ה"י) לראיה אחת. 72) ובין אלו השתיים היה הפסק גדול יותר מאשר כדי טבילה וסיפוג. 73) ראה למעלה שם. 74) זבים פ"א מ"ד, ובא להשמיענו שאף ראיה אחת ארוכה כשתים מצטרפת עם ראיה אחת קצרה לחייבו קרבן, כמו שלש ראיות נפרדות, שלא נטעה לומר: כיון שראיה אחת ארוכה למדו ב'סיפרא' מ"בזובו רר", וראיה קצרה למדים מ"החתים" (ראה למעלה שם) וכיון שהפסוק אומר "או החתים", הכוונה או זה או זה ואינן מצטרפות ('משנה אחרונה' זבים שם).

יב. רָאָה רְאִיָּה אַחַת מִקְצָתָהּ בְּסוֹף הַיּוֹם וּמִקְצָתָהּ בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה[75], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ אֲרֻכָּה כִּשְׁתַּיִם[76] - הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתֵּי רְאִיּוֹת, שֶׁהַיָּמִים מְחַלְּקִין הָרְאִיָּה[77]. לְפִיכָךְ, הָרוֹאֶה רְאִיָּה אַחַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, שֶׁהוּא סָפֵק מִן הַיּוֹם וּמִן הַלַּיְלָה[78] - הֲרֵי זֶה סָפֵק לְטַמְּאָה[79].

75) פירוש, אם היה ידוע לנו זמן של סוף היום וזמן של תחילת הלילה, והוא ראה ראיה אחת שהתחילה בסוף היום ונגמרה בתחילת הלילה (ראה פירוש הרא"ש זבים פ"א מ"ו). 76) אלא נמשכה רגע אחד בסוף היום, ורגע אחד בתחילת הלילה. 77) תוספתא זבים פ"א: "ומודה רבי יוסי, שאם ראה ראיה אחת בין השמשות אע"פ שאין בה כדי טבילה וסיפוג, יש בידו שתי ראיות, מפני ששני ימים חולקים אותה". 78) "תנו רבנן, בין השמשות ספק מן היום ומן הלילה (כלומר, ספק אם יש בו משניהם. רש"י) וספק שהוא כולו מן היום וספק שהוא כולו מן הלילה" (שבת לד:) ובין השמשות הוא משך הזמן משתשקע החמה עד שייראו ג' כוכבים בינונים (ראה בהל' שבת פ"ה ה"ד). 79) תוספתא שם, ופ"א דמס' זבים מ"ו. כלומר, ספק טמא כזב שצריך ספירת שבעה נקיים או אינו טמא אלא כבעל קרי (ראה למעלה ה"ו), שמא בין השמשות הוא גם יום וגם לילה, והוא ראה מקצת היום ומקצת הלילה, והימים חולקים את הראיה לשתי ראיות.

יג. רָאָה רְאִיָּה אַחַת בַּיּוֹם וְאַחַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - הֲרֵי זֶה וַדַּאי לְטַמְּאָה[80] וְסָפֵק לְקָרְבָּן[81], וּמֵבִיא קָרְבָּן וְאֵינוֹ נֶאֱכָל[82].

80) כלומר, לספור שבעה נקיים, כי יש כאן שתי ראיות לפחות. 81) שמא ראיית בין השמשות היתה מקצתה ביום ומקצתה בלילה, והימים חלקו את הראיה הזאת לשניים, וביחד עם הראיה הראשונה יש כאן שלש ראיות וחייב קרבן (ראה למעלה שם), או שאין כאן אלא שתי ראיות בלבד ואין כאן קרבן, ודין זה הוא במס' זבים שם. 82) שחטאת העוף הבאה על הספק אינה נאכלת, ראה למעלה פ"א ה"ו וה"ז.

יד. [רָאָה] רְאִיָּה אַחַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת [שֶׁל שַׁבָּת] וּרְאִיָּה שְׁנִיָּה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת[83] - הֲרֵי זֶה סָפֵק לְטַמְּאָה וְסָפֵק לְקָרְבָּן[84]. סָפֵק לְטַמְּאָה - שֶׁמָּא רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה הָיְתָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּשְׁנִיָּה בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, וַהֲרֵי הִפְסִיק שַׁבָּת בֵּינֵיהֶן וְאֵין כָּאן זִיבוּת כְּלָל[85]; וַהֲרֵי הוּא סָפֵק לְקָרְבָּן - שֶׁמָּא אַחַת מֵהֶן הָיְתָה מִקְצָתָהּ בַּיּוֹם וּמִקְצָתָהּ בַּלַּיְלָה, שֶׁהִיא חֲשׁוּבָה כְּשְׁתַּיִם[86], וַהֲרֵי רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת שֶׁהוּא חַיָּב בְּקָרְבָּן[87]. וּלְפִיכָךְ מֵבִיא קָרְבָּן וְאֵינוֹ נֶאֱכָל[88].

83) "וכגון שלא היו באותו הזמן (אלא ראיה ראשונה בתחילת בין השמשות של ערב שבת, וראיה שניה בסוף בין השמשות של מוצאי שבת)", ר"ש זבים, שם. 84) זבים שם, ותוספתא שם פ"א. 85) ראה למעלה ה"ח, שאם הפסיק יום גמור בין ראיה לראיה — אינן מצטרפות. אבל יתכן שאחת מן הראיות היתה בשבת, ולא היה הפסק יום גמור בין ראיה לראיה והוא זב לטומאה. 86) ראה למעלה הי"ב. 87) ואולי אף אחת משתי הראיות לא היתה מקצתה ביום ומקצתה בלילה, ואין כאן שלש ראיות ואינו חייב קרבן. 88) שחטאת העוף באה על הספק ונשרפת, ראה למעלה פ"א ה"ו-ז, ולמעלה בפרק זה הי"ג.

~ שבת קודש ב' כסלו ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שהימים שהזב רואה בהן זיבות הוא טמא ומונה משיפסוק.

א. כָּל הַיָּמִים שֶׁהַזָּב רוֹאֶה בָּהֶן זִיבוּת הֲרֵי הוּא טָמֵא[2]. וּכְשֶׁיִּפְסֹק הַזִּיבוּת[3] מוֹנֶה שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים[4] כְּזָבָה, וְטוֹבֵל בַּשְּׁבִיעִי[5] וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ, וּבַשְּׁמִינִי מֵבִיא קָרְבָּנוֹ[6] אִם הָיָה בַּעַל שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת. וְאִם רָאָה רְאִיָּה שֶׁל זוֹב, אֲפִלּוּ בְּסוֹף יוֹם שְׁבִיעִי אַחַר שֶׁטָּבַל - סָתַר הַכֹּל, וּמַתְחִיל לִמְנוֹת שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים מֵאַחַר יוֹם רְאִיָּה הָאַחֲרוֹנָה[7].

2) כמפורש בפסוק (ויקרא טו, ג) "איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא". 3) גם להלן בהלכה ג כתב רבינו וזה לשונו: "בדק ביום הטומאה עצמה ומצא טהור ופסק הזוב" וכו', ומכאן שהוא צריך הפסק טהרה. 4) ויקרא שם, יג, וכי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים לטהרתו". 5) שנאמר (שם): "וספר לו שבעת ימים וגו' ורחץ בשרו במים חיים (=מי מעיין) וטהר". ואם הוא זב בעל שתי ראיות די לו בכך וטהור. 6) שם, יד-טו: "וביום השמיני יקח לו שתי תורים או שני בני יונה וגו' אחד חטאת והאחד עולה". 7) פירוש למחרת יום הראיה האחרונה.

ב. זָב שֶׁרָאָה קֶרִי בְּאֶחָד מִשִּׁבְעַת יְמֵי הַסְּפִירָה - אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא יוֹמוֹ בִּלְבַד, וּמַשְׁלִים שִׁבְעָה יָמִים וּמֵבִיא קָרְבָּנוֹ. כֵּיצַד? רָאָה קֶרִי בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי - סוֹפֵר אַחֲרָיו שִׁלְשָׁה יָמִים[8], וְטוֹבֵל בַּשְּׁלִישִׁי, וּמֵבִיא קָרְבָּנוֹ בָּרְבִיעִי.

8) שספירת היום החמישי נסתרה ונשארו לו רק ארבעה ימים נקיים, ומוסיף להם עוד שלושה להשלים השבעה.

ג. זָב שֶׁבָּדַק בְּיוֹם רִאשׁוֹן מִימֵי הַסְּפִירָה וּמָצָא טָהוֹר, וְלֹא בָּדַק כָּל שִׁבְעָה, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי בָּדַק וּמָצָא טָהוֹר - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה. אֲפִלּוּ בָּדַק בְּיוֹם הַטֻּמְאָה עַצְמָהּ[9] וּמָצָא טָהוֹר, וּפָסַק הַזּוֹב[10], וְלֹא בָּדַק לְמָחָר בִּתְחִלַּת יְמֵי הַסְּפִירָה[11], וּבָדַק בַּשְּׁבִיעִי[12] אוֹ בַּשְּׁמִינִי[13] וּמָצָא טָהוֹר - עָלוּ לוֹ יְמֵי הַסְּפִירָה, וַהֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה.

9) פירוש שבאותו יום שראה לפני זה זיבה, בדק אחרי כן. 10) נראה שצריך להיות "ופסק הזוב ומצא טהור".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

11) כלומר, למחר שהוא היום הראשון של שבעת ימי הטהרה. 12) לדעת רבי אליעזר כי גם אם בדק בסוף ימי הטהרה שהוא יום שביעי ולא בדק בהתחלת ימי הספירה שהוא יום ראשון של ימי הטהרה. 13) כלומר: שהבדיקה השנייה היתה ביום השמיני, ואילו הבדיקה הראשונה היתה ביום הראשון של הספירה, שהיתה כאן בדיקה בהתחלת הספירה ולא היתה בדיקה בסוף הספירה שהוא ביום שביעי, וכרב, שחולק על רבי חנינא (שם) וסובר שאף אם היתה בדיקה בהתחלת הספירה (ביום ראשון) ולא היתה בדיקה בסוף הספירה (ביום שביעי), או שהיתה בדיקה בסוף הספירה, אבל אם לא היתה בדיקה בהתחלת הספירה, טהור לפי רבי אליעזר, אבל אם לא היתה בדיקה לא בהתחלה ולא בסוף, אף על פי שבדק ביום הטומאה עצמו, וכן ביום השמיני - אינו טהור (כסף משנה). וכן כתב רבינו בפרק ו מהלכות איסורי ביאה, הלכה כב לעניין זבה: "וכן אם בדקה ביום ראשון מימי הספירה ומצאה טהור, וביום הח' ומצאה טהור, הרי זו בחזקת טהרה", משמע שצריך שתבדוק ביום הראשון כדי שתהיה טהורה כשתבדוק ביום השמיני, אבל אם לא בדקה ביום הראשון צריך שתבדוק ביום השביעי, שכן כתב שם אחרי כן "בדקה ביום ג' לזיבתה ומצאה שפסק הדם ולא בדקה ביום ראשון מימי הספירה, ובשביעי בדקה ומצאה טהור הרי זו בחזקת טהרה". והוסיף שם "והוא הדין לזב" (לחם משנה).

ד. כָּל רְאִיָּה שֶׁהִיא סוֹתֶרֶת אֵינָהּ מְבִיאָה לִידֵי קָרְבָּן. כֵּיצַד? רָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת וְהִפְסִיק יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, וַהֲרֵי הוּא מוֹנֶה שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים, וּבְתוֹךְ הַשִּׁבְעָה רָאָה רְאִיָּה שֶׁל זוֹב - אֵינָהּ מִצְטָרֶפֶת לַשְּׁתַּיִם, אֶלָּא סוֹתֶרֶת וּמַתְחִיל לִמְנוֹת[14] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲפִלּוּ רָאָה בְּתוֹךְ יְמֵי הַסְּפִירָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת זוֹ אַחַר זוֹ, אֲפִלּוּ רָאָה אוֹתָם בְּיוֹם אֶחָד, אֲפִלּוּ רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת בְּסוֹף יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן, שֶׁרְאִיּוֹת אֵלּוּ לִסְתִירָה הֵן. רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת בְּלֵיל שְׁמִינִי[15] - מֵבִיא קָרְבָּן, שֶׁאֵין רְאִיּוֹת אֵלּוּ סוֹתְרִין[16]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזָב בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת[17]; אֲבָל זָב בַּעַל שָׁלֹשׁ שֶׁרָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת[18] בְּלֵיל שְׁמִינִי[19] שֶׁלְּאַחַר שִׁבְעַת יָמִים נְקִיִּים - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן שֵׁנִי עַל שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת אֵלּוּ, אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד עַל הַשָּׁלֹשׁ הָרִאשׁוֹנוֹת. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת סוֹתְרוֹת, הֲרֵי לֹא יָצָא לִזְמַן שֶׁרָאוּי לְקָרְבָּן[20]. וְהַלַּיְלָה מְחֻסַּר זְמַן הוּא[21] לַכֹּל[22], חוּץ מִיּוֹלֶדֶת[23] שֶׁהִפִּילָה בְּלֵיל שְׁמוֹנִים וְאֶחָד, שֶׁהִיא מְבִיאָה קָרְבָּן שֵׁנִי[24], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקַּבָּלָה[25].

14) שבעה ימים נקיים אחרים. 15) אחר שנגמרו שבעה ימים נקיים. 16) משום שנגמרו כבר ספירת שבעה נקיים. 17) שלא התחייב בקרבן אלא בספירת שבעה בלבד, ולכך אם ראה בליל שמיני, אחר גמר ספירת הנקיים, שלוש ראיות - מתחייב הוא בקרבן. 18) שסופר שבעה נקיים וגם חייב קרבן ביום השמיני. 19) כלומר: ראה בליל שמיני שלוש ראיות. 20) שהרי אינו יכול להביא קרבנו עד למחרת שהוא יום השמיני. ונחשבות ג' הראיות של ליל שמיני כאילו יש בו זיבה ארוכה שהתחילה בג' הראיות הראשונות. 21) כלומר: מה שאינו מביא קרבנו עד יום שמיני, אינו משום שהוא לילה, ובלילה אין מקריבין קרבנות, אלא משום שלא הגיע זמנו עוד עד יום השמיני. ומשום כך אם ראה בליל שמיני שלוש ראיות, נחשבות ראיות אלו לזיבה ארוכה. 22) לכל דיני התורה. 23) ראה למעלה פרק א הלכה ח, שהיולדת שהפילה בתוך שמונים יום מלידתה, שהם ימי מלאת, מביאה קרבן אחד על הלידה ועל ההפלה. 24) אף על פי שלילה מחוסר זמן וכל חיוב הקרבן אינו אלא ביום פ"א. והיתה צריכה להיות פטורה בקרבן אחד - ובכל זאת מביאה קרבן שני משום שנאמר (ויקרא יב, ו) "ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש וגו'" ודרשו בית הלל (כריתות שם) "או לבת" לרבות אור שמונים ואחד. 25) שאין זה מפורש בכתוב אלא נלמד מריבוי של "או".

ה. רָאָה רְאִיָּה אַחַת בְּלֵיל שְׁמִינִי וּשְׁתֵּי רְאִיּוֹת בְּיוֹם שְׁמִינִי - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין, וּמֵבִיא קָרְבָּן שֵׁנִי עַל זִיבוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת; שֶׁהֲרֵי רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁל כָּל זָב כְּשִׁכְבַת זֶרַע הִיא חֲשׁוּבָה[26], וְאִם רָאָה אַחֲרֶיהָ שְׁתַּיִם - מִצְטָרֶפֶת עִמָּהֶם לְקָרְבָּן[27]. אֲבָל אִם רָאָה שְׁתַּיִם בְּלֵיל שְׁמִינִי וְאַחַת בְּיוֹם שְׁמִינִי - אֵין מִצְטָרֶפֶת, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עַל הַזִּיבָה זוֹ הָאַחֲרוֹנָה[28].

26) ואין עליו דין זב, אלא הרי הוא כבעל קרי. 27) כלומר: אף על פי שראיה ראשונה אינה אלא כקרי, ובכל זאת מצטרפת היא לשתיים שאחריה לחייבו בקרבן - אם ראה ראייה אחת של זוב בליל שמיני, אף על פי שלילה מחוסר זמן כמבואר למעלה, מצטרפת היא לשתי ראיות שראה למחר, לחייבו בקרבן שני. 28) שם המשך דברי רבי יוחנן למי שסובר "לילה מחוסר זמן הוא". שהרי עיקר הזיבה היה בלילה, שבשתי ראיות נעשה זב.

ו. הַכֹּל מִתְטַמְּאִין בְּזִיבָה, אֲפִלּוּ קָטָן בֶּן יוֹמוֹ[29], וְהַגֵּרִים וְהָעֲבָדִים[30], וְחֵרֵשׁ וְשׁוֹטֶה. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁמְּבִיאִין עֲלֵיהֶן[31] כַּפָּרָה[32] כְּדֵי לְהַאֲכִילָן בַּקֳּדָשִׁים[33] וְחַטָּאתָן נֶאֱכֶלֶת, שֶׁהֲרֵי הֵן כְּקָטָן שֶׁאֵינוֹ בֶּן דַּעַת. וּסְרִיס אָדָם[34] וּסְרִיס חַמָּה[35] מִתְטַמְּאִין בְּזִיבָה כְּכָל הָאֲנָשִׁים[36].

29) ואמרו בערכין ג. ונדה לב: "הכל" לאתויי קטן בן יומו, דתניא מה תלמוד לומר (ויקרא טו, ב) "איש איש"? - לרבות תינוק בן יום אחד שמטמא בזיבה. 30) עבדים כנענים שמלו וטבלו לשם עבדות. 31) [על החרש והשוטה, אף על פי שפטורים ממצוות ואין עליהם איסור לאכול קדשים. אבל גרים ועבדים שמחוייבים במצוות, בוודאי מביאים עליהם, כמפורש בנגעים פרק יד משנה יב]. 32) אחרים מביאים קרבנותיהם שמחוייבים מטעם זב. 33) שאסור להאכילם לפני זה, כשם שאסור להאכיל להם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

איסורים אחרים. 34) שנסתרס על ידי אדם. 35) שלא ראה חמה מעולם, כגון שנולד סריס ממעי אמו. 36) ואף על פי שאין להם שכבת זרע - יש להם זיבות.

ז. הַטֻּמְטוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[37] - נוֹתְנִין עֲלֵיהֶן חֲמָרֵי הָאִישׁ[38] וְחֲמָרֵי הָאִשָּׁה[39]: מִתְטַמְּאִין בְּדָם כְּנָשִׁים, וּבְלֹבֶן כַּאֲנָשִׁים. וְטֻמְאָתָן בְּסָפֵק[40]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן בַּעַל שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת[41] אוֹ זָבָה שֶׁרָאֲתָה דָּם שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה[42] - מְבִיאִין קָרְבָּן[43] וְאֵינוֹ נֶאֱכָל[44]. הָיָה מוֹנֶה שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים לְלֹבֶן וְרָאָה אָדֹם, אוֹ לְאָדֹם וְרָאָה[45] לֹבֶן - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ סוֹתֵר[46].

37) הם ספק זכר ספק נקבה, ואף על פי שאמרו בגמרא אנדרוגינוס ברייה בפני עצמה היא - לא ברייה בעלמא היא אלא ספק (תוספות יום טוב זבים פרק ב משנה א). 38) שהאיש מטמא בלובן שהוא זב ואינו מטמא בראה דם. 39) שהאשה טמאה בראיית דם אבל אינה טמאה בלובן. 40) שאם ראה לובן, שמא היא נקבה ואינה מטמאה בלובן; ואם ראה דם, שמא הוא זכר ואינו טמא בדם. "אבל אם ראה לובן ואודם כאחד טומאתן וודאי ממה נפשך" (רע"ב שם). 41) של זוב שאז חייב הזב להביא קרבן. 42) שאז חייבת הזבה להביא קרבן. 43) חטאת העוף הבאה על הספק. 44) שחטאת העוף הבאה על הספק נשרפת. 45) מנה שבעה נקיים אחר שראה ג' ימים דם. 46) את הספירה, שאף על פי שמטמא גם בלובן וגם באודם אין זה אלא מחמת ספק, שמא הוא איש ושמא היא אשה; אבל כשסופר ז' נקיים משום ראיית לובן של איש - אין האודם שהוא משום אשה, סותר ללובן של איש, וכמו כן אין ראיית לובן של איש, סותרת את שבעת הנקיים שסופר לאחר שראה אודם של אשה.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר הקרבנות שמביא המצורע אחר שיתרפא מצרעתו, והטבילות שטובל, וכיצד עושים לו.

א. כְּשֶׁיִּתְרַפֵּא הַצָּרוּעַ מִצָּרַעְתּוֹ[2], אַחַר שֶׁמְּטַהֲרִין אוֹתוֹ[3] בְּעֵץ אֶרֶז[4] וְאֵזוֹב[5] וּשְׁנֵי תוֹלַעַת[6] וּשְׁתֵּי צִפֳּרִים[7] וּמְגַלְּחִין אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ[8] וּמַטְבִּילִין אוֹתוֹ[9], אַחַר כָּל זֹאת יִכָּנֵס לִירוּשָׁלַיִם[10] וּמוֹנֶה שִׁבְעַת יָמִים[11], וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְגַלֵּחַ תִּגְלַחְתּוֹ שְׁנִיָּה[12] כַּתִּגְלַחַת הָרִאשׁוֹנָה[13] וְטוֹבֵל[14], וַהֲרֵי הוּא טָבוּל יוֹם[15] וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ[16], וּלְמָחָר בַּשְּׁמִינִי טוֹבֵל פַּעַם שְׁנִיָּה[17] וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיבִין קָרְבְּנוֹתָיו. וּמִפְּנֵי מָה טוֹבֵל בַּשְּׁמִינִי אַחַר שֶׁטּוֹבֵל מֵאָמֶשׁ? מִפְּנֵי שֶׁהָיָה רָגִיל בְּטֻמְאָה[18] בִּימֵי חֳלוּטוֹ[19], וְאֵינוֹ נִזְהָר מִשּׁוּם טֻמְאָה, וְשֶׁמָּא נִטְמָא אַחַר שֶׁטָּבַל. לְפִיכָךְ טוֹבֵל בַּשְּׁמִינִי בְּעִזְרַת הַנָּשִׁים בְּלִשְׁכַּת הַמְּצֹרָעִים שֶׁשָּׁם[20], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ[21].

2) מנגעו, וראה בהלכות טומאת צרעת מפ"א עד פ"ט, כללי הנגע. 3) ראה בהלכות טומאת צרעת פי"א, כיצד הוא הסדר של עץ הארז, האזוב והצפרים. 4) מקל של עץ ארז (רש"י ויקרא יד, ד). 5) צמח קטן. 6) חוט צמר צבוע בצבע אדום, והצבע נלקח מביצי תולעת. 7) כמו שנאמר (שם): "ולקח למטהר שתי צפרים חיות טהורות ועץ ארז, ושני תולעת ואזוב". 8) כל שערו שעל בשרו, ובמשנה (נגעים פי"ד משנה ב) "בא לו לגלח את המצורע, העביר תער על כל בשרו". 9) אחרי שעשה את מעשה הטהרה, ככתוב (שם, ח) "וגלח את כל שערו ורחץ במים וטהר". 10) כמו שנאמר (שם): "ואחר יבוא אל המחנה"; שהרי מצורע נשלח מחוץ לג' מחנות שהם מחנה שכינה, מחנה לויה ומחנה ישראל, כמו שכתוב (שם יג, מו): כל ימי אשר הנגע בו יטמא טמא הוא, בדד ישב, מחוץ למחנה מושבו"; ממה שכתוב "בדד ישב" נשמע שלא ישב אף עם שאר טמאים, כמו זב וטמא מת, שטמא מת מותר במחנה לויה ואסור במחנה שכינה, וזב אסור גם במחנה לויה ומותר במחנה ישראל, והמצורע אסור גם במחנה ישראל. ומפתח ירושלים עד הר הבית הוא מחנה ישראל (ראה תוספתא, הובאה בפיה"מ לכלים פ"א מ"ח). ואחר שהוא נטהר נכנס לירושלים, אבל יושב מחוץ לביתו שבעת ימים, שאסור בתשמיש המיטה (פי"א מהלכות טומאת צרעת הלכה א). 11) ובמשך שבעת ימים אלו "עדיין הוא אב הטומאה" לטמא אדם וכלים במגע (שם, הלכה ב). 12) שנאמר (שם, ט): "והיה ביום השמיני יגלח את כל שערו" וגו'. 13) משנה בנגעים שם. 14) שנאמר (שם): "ורחץ את בשרו במים וטהר". 15) ואוכל במעשר שני (שם משנה ג, והלכות טומאת צרעת שם). 16) ואוכל בתרומה, אם הוא כהן (שם, ושם). 17) שם משנה ח. מחלוקת בין ת"ק לרבי יהודה, ופסק כת"ק. וטבילה זו היא מדרבנן, שהרי לא כתוב בתורה שצריך טבילה זו (קרית ספר). 18) יומא ל: 19) כלומר, הימים שהיה מצורע מוחלט. 20) נגעים שם: "ומצורע טבל בלשכת המצורעים וכו'". ובמדות פ"ב משנה ה, מפורש שלשכת המצורעים היתה בעזרת נשים. 21) ולא נטמא, לא הבדילו חכמים והצריכוהו לטבול (יומא שם), שאם הסיח דעתו צריך גם הזאה שלישי ושביעי (תוספות שם, ד"ה היסח).

ב. נִתְאַחֵר וְלֹא גִּלַּח בַּשְּׁבִיעִי וְגִלַּח בַּשְּׁמִינִי אוֹ אַחַר כַּמָּה יָמִים - בַּיּוֹם שֶׁיְּגַלַּח יִטְבֹּל וְיַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ, וּלְמָחָר יָבִיא קָרְבְּנוֹתָיו[22] אַחַר שֶׁיִּטְבֹּל פַּעַם שְׁנִיָּה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[23]. כֵּיצַד עוֹשִׂין לוֹ? הַמְּצֹרָע עוֹמֵד חוּץ לְעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל[24] כְּנֶגֶד פֶּתַח מִזְרָחִית בְּאַסְקֻפַּת[25] שַׁעַר נִיקָנוֹר[26] וּפָנָיו לְמַעֲרָב[27]. וְשָׁם עוֹמְדִים כָּל מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה בְּעֵת שֶׁמִּטַּהֲרִין אוֹתָן[28], וְשָׁם מַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת[29]. וְהַכֹּהֵן לוֹקֵחַ אֶשֶׁם שֶׁל מְצֹרָע כְּשֶׁהוּא חַי[30] וּמְנִיפוֹ[31] עִם לֹג הַשֶּׁמֶן[32] בְּמִזְרָח[33], כְּדֶרֶךְ כָּל הַתְּנוּפוֹת[34]. וְאִם הֵנִיף זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְזֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ - יָצָא[35]. וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא אֶת הָאָשָׁם שֶׁל מְצֹרָע עַד הַפֶּתַח[36], וּמַכְנִיס שְׁתֵּי יָדָיו לָעֲזָרָה וְסוֹמֵךְ עָלָיו, וְשׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ מִיָּד[37]. וּמְקַבְּלִין שְׁנֵי כֹּהֲנִים אֶת דָּמוֹ, אֶחָד מְקַבֵּל בִּכְלִי וְזוֹרְקוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְאֶחָד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּיָדוֹ[38] הַיְמָנִית[39] וּמְעָרֶה[40] לְיָדוֹ הַשְּׂמָאלִית וּמַזֶּה[41] בְּאֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית[42]. וְאִם שִׁנָּה וְקִבֵּל בַּשְּׂמֹאל תְּחִלָּה - פָּסַל[43]. הַכֹּהֵן שֶׁקִּבֵּל מִקְצָת הַדָּם בַּכְּלִי מוֹלִיכוֹ וְזוֹרְקוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ תְּחִלָּה. וְאַחַר כָּךְ יָבוֹא הַכֹּהֵן שֶׁקִּבֵּל הַדָּם בְּכַפּוֹ אֶצֶל הַמְּצֹרָע[44], הַכֹּהֵן מִבִּפְנִים וְהַמְּצֹרָע מִבַּחוּץ[45], וּמַכְנִיס הַמְּצֹרָע רֹאשׁוֹ[46] וְנוֹתֵן הַכֹּהֵן מִן הַדָּם שֶׁבְּכַפּוֹ עַל תְּנוּךְ אָזְנוֹ[47] הַיְמָנִית[48]. וְאַחַר כָּךְ יַכְנִיס יָדוֹ הַיְמָנִית וְיִתֵּן עַל בֹּהֶן יָדוֹ, וְאַחַר כָּךְ יַכְנִיס רַגְלוֹ הַיְמָנִית וְיִתֵּן עַל בֹּהֶן רַגְלוֹ[49]. וְאִם נָתַן עַל הַשְּׂמֹאל - לֹא יָצָא[50]. וְאַחַר כָּךְ[51] יַקְרִיב חַטָּאתוֹ וְעוֹלָתוֹ[52]. וְאַחַר שֶׁיִּתֵּן הַדָּם[53] עַל הַבְּהוֹנוֹת נוֹטֵל הַכֹּהֵן מִלֹּג הַשֶּׁמֶן וְיוֹצֵק לְתוֹךְ כַּפּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ[54] הַשְּׂמָאלִית[55]. וְאִם יָצַק לְתוֹךְ כַּף עַצְמוֹ[56] - יָצָא. וְטוֹבֵל אֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית[57] בַּשֶּׁמֶן שֶׁבְּכַפּוֹ וּמַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים[58] כְּנֶגֶד בֵּית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים[59], עַל כָּל הַזָּיָה טְבִילַת אֶצְבַּע בַּשֶּׁמֶן[60]. וְאִם הִזָּה וְלֹא כִּוֵּן כְּנֶגֶד בֵּית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים - כְּשֵׁרוֹת[61]. וְאַחַר כָּךְ יָבוֹא אֶצֶל הַמְּצֹרָע וְיִתֵּן מִן הַשֶּׁמֶן עַל מְקוֹם דַּם הָאָשָׁם בִּתְנוּךְ אֹזֶן וּבֹהֶן יָדוֹ וּבֹהֶן רַגְלוֹ[62]. וְהַנּוֹתָר מִן הַשֶּׁמֶן שֶׁבְּכַפּוֹ יִתְּנֶנּוּ עַל רֹאשׁ הַמִּתְטַהֵר[63]. וְאִם לֹא נָתַן - לֹא כִּפֵּר[64]. וּשְׁאָר הַלֹּג[65] מִתְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים[66].

22) פשוט הוא במשנה נזיר מד: (כסף־משנה). וכן הוא בספרא פרשת מצורע (מגלת מצורע, פרק ב, הלכה ז). 23) למעלה הלכה א. 24) לפי שאין מחוסר כפורים נכנס לעזרת ישראל, כמפורש בכלים פרק א משנה ח (כסף־משנה). 25) משקוף (=סף). ראה בפיה"מ שבת צא: עומד באסקופה שהוא חוץ לשער, אבל אסור לו לעמוד בתוך השער שנחשב לעזרת ישראל, ומחוסרי כפרה אסורים ליכנס לעזרת ישראל, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה נגעים פרק יד משנה ט, ובפ"ג מהלכות סוטה הלכה ד: "כנגד שער המזרח מבחוץ". אבל דעת רש"י (סוטה ז.) שעומד בחלל השער שלא נתקדש בקדושת העזרה. 26) נגעים פי"ד משנה ח "בא ועמד בשערי ניקנור", ושער ניקנור הוא השער העליון שנכנסים בו מעזרת נשים לעזרת ישראל (מדות פ"ב, משנה ו), ונקרא שער ניקנור על שמו של אדם גדול שהביא דלתות השער מאלכסנדריא של מצרים, ובדרך אירעו נסים, ראה ביומא לח. 27) ספרא פרשת מצורע (מגלת מצורע פרשה ג, הלכה ו) "והעמיד הכהן המְטהר את האיש המְטהר לפני ה' פתח אהל מועד, מעמידו בשער ניקנור אחוריהם למזרח, ופניהם למערב". 28) חוץ ממצורע, עומדת גם היולדת בעת טהרתה בשער ניקנור (משנה סוטה ז.), שמצוה לאדם שיעמוד וישמור על קרבנו, ונלמד בספרי (פרשת פנחס) ממה שכתוב (במדבר כח, ב) "תשמרו להקריב לי במועדו"; ומי שיכול להכנס לעזרה נכנס, ואלו שהם מחוסרי כפרה עומדים ליד שער ניקנור, וכמו כן זבים וזבות (סוטה ח. וראה רש"י שם). 29) משנה סוטה שם, ומשום שנאמר בה (שם ה, יח) "והעמיד הכהן את האשה לפני ה'" (שם, בגמרא). 30) משנה במנחות סא. 31) הכהן מניפו, ואין המצורע משתתף בזה. ואע"פ שבתוספתא נגעים פ"ח (הוצאת צוקרמנדל, עמ' 628.34) אמרו שמביא אשמו ולוגו בידו, ומעמידו בשער ניקנור, והכהן עומד מבפנים ומצורע מבחוץ, ומצורע מניח ידו וכו'; הרי שגם המצורע מניף - זה אינו אלא לדעת התוספתא, שמביא האשם לשער ניקנור, אבל לפי דברי המשנה שמניפו במזרח העזרה, כדלהלן, אי־אפשר שהמצורע יניף, שהרי אסור לו להכנס לעזרה (לחם־משנה; ועיין ראב"ד). 32) שנאמר (ויקרא יד, יב): "ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו לאשם ואת לוג השמן, והניף אותם תנופה לפני ה'", מלמד שטעונים תנופה כאחד (ספרא שם הלכה ז). 33) "לפני ה'", במזרח (ספרא שם) והוא מזרח העזרה. וראה ברש"י מנחות שם, שכתב: "במזרח, כלומר אפילו במזרחו של מזבח יכול להניף, וכל־שכן במערבו דקרוב יותר להיכל". ואע"פ שבתוספתא הנ"ל מפורש "שמביא אשמו ולוגו בידו, ומעמידו בשער ניקנור" - אין דעת רבינו כן, אלא כמו שאמרו במשנה הנ"ל שהוא במזרח העזרה. וראה למעלה. 34) שהם במזרח, ראה מנחות שם במשנה, ובפ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו, ובפ"ח מהלכות תמידין ומוספין הלכה יא. 35) ספרא וגמרא שם: "מנין אם הניף זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, יצא? תלמוד־לומר (שם) אותו לאשם". 36) אע"פ שבתוספתא שם נשמע שהסמיכה היתה באותו מקום שהיתה התנופה - אין כן דעת רבינו, אלא כמו דברי המשנה הנ"ל שלא היתה התנופה באותו מקום של הסמיכה, וראה למעלה. 37) נגעים פי"ד משנה ח: "בא לו אצל האשם, וסמך שתי ידיו עליו ושחטו וכו'". ובתוספתא נגעים שם "כל הסמיכות שבמקדש תיכף לסמיכה שחיטה, חוץ מזו שהיתה בשער ניקנור, וכל הסמיכות שבמקדש היו לצפונו של מזבח, חוץ מזו שהיתה בשער ניקנור, שאין יכול המצורע להכנס לעזרה עד שיזרוק עליו מדם האשם והחטאת שלו". וכתב רבינו "ושוחטין אותו מיד", שאע"פ שאי־אפשר שיהיה תיכף לסמיכה שחיטה, שהרי שוחטו בצד צפון של מזבח (ויקרא יד, יד) - אעפ"כ לא יעכבנו יותר אלא מיד כשיגיע למקום השחיטה ישחטנו (קרית ספר). 38) משנה ותוספתא נגעים שם. ומכיון שגם הקבלה בכלי וגם הקבלה ביד, צריכות ימין - לפיכך הצריכו שני כהנים (קרית ספר). 39) תוספתא זבחים פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמוד 480.34): "דם אשמו של מצורע מקבל בימינו, ומערה בשמאלו, ומזה באצבע הימנית". ומה שאמרו בתוספתא בנגעים פ"ט (עמוד 629.11) "זה שקיבל ביד מקבל בשמאל", היינו הקבלה השניה שמקבל בשמאל מן הימין (כסף־משנה בשם ר"י קורקוס). 40) שופך. 41) על המצורע, כדלהלן. 42) תוספתא זבחים שם. והיינו באצבע על היד הימנית, ו"אצבע" היא השניה לבהן (אגודל) המשמש לרמיזה; וראה להלן בהמשך ההלכה, סדר נתינת הדם על המצורע. 43) תוספתא זבחים שם. 44) כן נראה בתוספתא (נגעים שם), שאמרו: "זה שקיבל בכלי, בא וזורקו על גבי המזבח, וזה שקיבל ביד בא לו אצל מצורע", הרי שכן הוא הסדר, שלאחרי שזרק הראשון הדם על

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המזבח, בא לו השני אצל המצורע. 45) מבחוץ לשער ניקנור (תוספתא נגעים פ"ח). 46) לתוך שער ניקנור. 47) נגעים פי"ד משנה ט. וראה להלן פ"ה הלכה א, אי זהו תנוך אוזן. 48) כמפורש בתורה (ויקרא יד, יד־כה). 49) שכתוב (שם) "ונתן על תנוך אוזן המִטהר הימנית, ועל בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית", ופסק כת"ק (נגעים שם) שאינו מכניס את שלשתן כאחת. ו"בהן" זה אגודל שהוא האצבע הקטנה הקיצונה העבה שביד ושברגל. 50) דלא כר' שמעון (שם), שהרי כתוב (שם) "הימנית", וכתוב (שם, ב) "זאת תהיה תורת המצורע" - "תהיה" לעיכובא (קרית ספר כאן). 51) אחר שגמר סדר האשם. 52) שכתוב (שם, יט) אחר סדר האשם "ועשה הכהן את החטאת וכפר על המִטהר מטומאתו, ואחר ישחט את העולה". 53) דם האשם לפני שמקריב החטאת והעולה, וראה ב"משנה אחרונה" לנגעים, שם משנה י. 54) שם. ולמדו כן ממה שכתוב (שם, טו): "ולקח הכהן מלוג השמן ויצק על כף הכהן השמאלית". הרי שהכהן המזה היה יוצק על כף כהן אחר (ר"ש ורא"ש נגעים שם). 55) כמפורש (שם) "ויצק על כף הכהן השמאלית". 56) נגעים שם, שהרי לא כתוב מפורש בתורה שיצוק לתוך כף כהן אחר, וכמו כן כתוב (שם) "וטבל הכהן את אצבעו הימנית מן השמן אשר על כפו השמאלית", שמשמע כף של הכהן המזה עצמו (קרית ספר). 57) שכתוב (שם) "וטבל הכהן את אצבעו הימנית". 58) במנחות כז: אמרו: "בהזאות וכו' שבפנים ושבמצורע", הרי שבמצורע לא היתה ההזאה בפנים, אלא הופך פניו לצד בית קודש־הקדשים (ר"ש נגעים שם), וראה ברש"י מנחות עד: ותוס' שם ד"ה איכא. 59) נגעים שם, שכתוב (ויקרא יד, טז) "והזה מן השמן באצבעו שבע פעמים לפני ה'", והיינו כנגד בית קודש־הקדשים. 60) נגעים שם, והיינו שלא יטבול פעם אחת ויזה שתי פעמים או יותר, שמה שכתוב (שם) "שבע פעמים" מוסב גם על "והזה" וגם על "וטבל" שבפסוק שם (ר"ש שם). 61) תוספתא זבחים פ"א (עמוד 480,23) "הזאות של מצורע וכו' שאינן מכוונות וכו' הרי אלו כשירות" (כסף־משנה). 62) נגעים שם, כמו שכתוב (ויקרא שם, יז) "ומיתר השמן אשר על כפו, יתן הכהן על תנוך אזן המִטהר הימנית ועל בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית, על דם האשם". 63) המצורע, נגעים שם. כמו שכתוב (שם, יח) "והנותר בשמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המִטהר, וכפר עליו הכהן לפני ה'". 64) כר"ע שם, וראה להלן פ"ה הלכה ה. 65) שאר השמן שבלוג. 66) בזבחים מד: למדו כן ממה שנאמר (במדבר יח, ט) "זה יהיה לך מקודש הקדשים מן האש, כל קרבנם וגו'", "כל קרבנם" לרבות לוג שמן של מצורע שהוא נאכל לכהנים (הגהת מעשה ר"ב). ובספרא פרשת מצורע (מגלת מצורע פרק ג הלכה ב) למדו מן הפסוק (ויקרא יד, יג) "כי כחטאת האשם הוא לכהן קודש קדשים הוא" - "לרבות לוג שמן של מצורע".

ג. שְׁיָרֵי הַלּוֹג אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בָּעֲזָרָה לְזִכְרֵי כְּהֻנָּה[67] כִּשְׁאָר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, שֶׁהֲרֵי הֵקַשׁ לָאָשָׁם[68]. וְאָסוּר לֶאֱכֹל מִלּוֹג הַשֶּׁמֶן עַד שֶׁיִּתֵּן מִמֶּנּוּ מַתַּן שֶׁבַע וּמַתַּן בְּהוֹנוֹת[69]. וְאִם אָכַל - לוֹקֶה[70], כְּאוֹכֵל קָדָשִׁים קַלִּים זְרִיקָה[71].

67) במשנה שם צא. "אמר רבי שמעון, אם ראית שמן שמתחלק בעזרה אין צריך לשאול מהו, אלא הוא וכו' ולוג שמן של מצורע". ומאחר שמתחלק בעזרה, משמע שהיה נאכל לזכרי כהונה שהיו שם (כסף־משנה), וכן מפורש בתוספתא נגעים פ"ט "שירי השמן שבלוג נאכל לזכרי כהנים". 68) כן מפורש במנחות כח. שלוג השמן הוקדש לאשם, בין לר' אליעזר בין לרבנן, ודברי הלחם־משנה כאן אינם מובנים (הר המוריה). 69) ברייתא בזבחים מד. "לוג שמן של מצורע וכו' ושוין שאסור באכילה עד שיתן מתן שבע ומתן בהונות". 70) שמשמע לרבינו שאסור באכילה שכתוב בברייתא הוא איסור מן התורה (כסף־משנה). ודעת רש"י שם שאיסורו מדרבנן. 71) ראה בפי"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר אי זהו תנוך אוזן, ואם אין לו בהן יד או בהן רגל או אוזן ימנית.

א. אֵי זֶהוּ תְּנוּךְ אֹזֶן?[2] זֶה גֶּדֶר הָאֶמְצָעִי[3]. נָתַן[4] עַל צִדֵּי הַבְּהוֹנוֹת[5] - כָּשֵׁר; נָתַן עַל צִדֵּי צִדֵּיהֶן[6] - פָּסוּל[7]. בֵּין שֶׁנָּתַן הַשֶּׁמֶן עַל דַּם הָאָשָׁם עַצְמוֹ מִלְּמַעְלָה[8] בֵּין שֶׁנָּתַן בְּצַד הַדָּם[9], אֲפִלּוּ נִתְקַנֵּחַ הַדָּם קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן הַשֶּׁמֶן עַל בְּהוֹנוֹת[10] - יָצָא[11]; שֶׁנֶּאֱמַר: עַל מְקוֹם דַּם הָאָשָׁם[12]. אֵין לוֹ בֹּהֶן יָד יְמָנִית אוֹ בֹּהֶן רֶגֶל יְמָנִית אוֹ שֶׁאֵין לוֹ אֹזֶן יְמָנִית - אֵין לוֹ טָהֲרָה עוֹלָמִית[13].

2) ראה למעלה פ"ד ה"ב, שנותן הכהן מן הדם ומן השמן על תנוך אוזן הימנית של המצורע. 3) 'סיפרא' פרשת מצורע (מגילת מצורע פ"ג ה"ה) והוא בשר הבולט והחזק הדומה לעצם, שבפנים האוזן, ושנמשך שם מן הבשר הרך המקיף את כל האוזן, ראה בפירוש המשנה לרבינו, נגעים פי"ד מ"ט. 4) השמן. 5) "על הבהן" הוא הצד שבו הצפורן, "וצדי הבוהן" הם שני הצדדים של הבוהן הקרובים לצד הצפורן. 6) "צדי צדדין" הם מתחת לצד של הצפורן, היינו כנגד כף היד. ראה רש"י במנחות י, א. 7) במנחות ט: "אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא "על בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו הימנית" (שכתוב בויקרא יד, יז אצל נתינת השמן על המצורע) למה לי (כיון שכתוב שם שנותנו על מקום דם האשם, א"כ יודעים אנו שזהו על בוהן ידו ורגלו הימניות). חד להכשיר צדדין (בוהן אחד המיותר – להכשיר צידי הבוהן של יד ושל רגל) וחד לפסול צידי צדדין" (בין של יד ובין של רגל). 8) כשר, ואין הדם חוצץ, ראה מנחות י, א - שלמדו זה ממה שנאמר (שם) "על דם האשם". 9) שנתן על יד הדם ולא על הדם ממש. 10) מנחות שם, ו'סיפרא' שם ה"י. 11) בדפוס רומי וויניציא, וכת"י תימן: "נותן השמן על הבהונות". 12) "הוי אין הדם גורם אלא המקום גורם" ('סיפרא' שם,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה"י). 13) נגעים פי"ד מ"ט, ו'סיפרא' שם הי"א וכתנא־קמא, ולא כרבי אליעזר ורבי שמעון שכל מה שנאמר במצורע הוא לעיכובא, שכן אמרה תורה (ויקרא יד, ב) "זאת תהיה תורת המצורע", ראה במנחות כז, א ('קרית ספר'), וראה ב'תוספות' סנהדרין מה, ב - ד"ה אין לו בהן, שכתבו שמדובר כשנקטעו הבוהן או האוזן אחר שנצטרע, אבל אם נקטעו לפני שנצטרע אין זה מעכב, וראה ב'מעשה רוקח' כאן.

ב. אֵשֵׁם מְצֹרָע[14] שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ[15] אוֹ שֶׁלֹּא נָתַן מִדָּמוֹ עַל גַּבֵּי בְּהוֹנוֹת[16] - הֲרֵי זֶה עוֹלֶה לַמִּזְבֵּחַ[17], וְטָעוּן נְסָכִים[18] כְּנִסְכֵּי אֵשֵׁם מְצֹרָע[19], וְצָרִיךְ הַמְּצֹרָע אָשָׁם אַחֵר[20] לְהַכְשִׁירוֹ[21].

14) תוספתא נגעים פ"ט, הובאה במנחות ה, א. ויומא סא, ב. 15) וכגון ששחטו לשם קרבן עולה או לשם קרבן שלמים. 16) כגון שנשפך הדם. 17) שהדין הוא שכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, זבחים ב, א - במשנה. 18) במנחות פט, ב - מפרש רבי יוחנן הטעם שצריך נסכים, שאם אי אתה אומר כן פסלתו מלהקריבו על גבי המזבח, שהרי למצורע אינו ראוי שהרי נשחט שלא לשמו ולא עלו לו לחובה (זבחים ב.), ולשנותו לקרבן אחר אי־אפשר משום שהופרש לשם אשם, ולנדבה אינו יכול להקריבו שאין אשם בא נדבה, והוכרח להקריבו בתור אשם מצורע ואין אשם מצורע בלא נסכים (משנה מנחות צ:), וראה פט"ו מהל' פסולי המוקדשין הי"ז. 19) הם: עשרון סולת בלול ברביעית ההין שמן ורביעית יין (פ"ב מהל' מעשה הקרבנות ה"ו). 20) שזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, ולא עלו לבעלים לשם חובה (זבחים ב. במשנה). 21) למצורע שיוכל לאכול בקדשים, ראה למעלה פ"א ה"א.

ג. הִקְדִּים חַטָּאתוֹ לַאֲשָׁמוֹ[22] - לֹא יִהְיֶה אַחֵר מְמָרֵס בְּדָמָהּ[23], אֶלָּא תְּעֻבַּר צוּרָתָהּ וְתֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[24].

22) תוספתא פסחים פ"ד (הוצאת צוקרמנדל עמ' 160.24), הובאה במנחות ה, בבא־קמא פ"י (עמ' 368.17) ונגעים פ"ח (עמ' 629.4) וראה בזבחים צ, ב — במשנה: "כל החטאות שבתורה קודמות לאשמות, חוץ מאשם מצורע מפני שהוא בא על הכשר". 23) כלומר: אין אומרים מכיון ששחיטה לאו עבודה היא, ינענע כהן אחר את הכלי עם הדם למען לא יקרש, ובינתיים ישחוט הוא את האשם ויזה מדמו ואח"כ יזה מדם החטאת, ותהיה עי"ז עבודת האשם קודמת לעבודת החטאת — אלא תעובר צורתו, משום שבעת ששחטו החטאת היתה מחוסרת זמן, שהרי דינה להשחט לאחר האשם "ויש מחוסר זמן לבו ביום" (מנחות שם). אבל צריך עיון שהרי למעלה פ"א ה"ה, כתב רבינו שהאשם אינו מעכב. 24) יניח את החטאת עד שתתעפש ותפסיד (ראה פירוש המשנה, פסחים פב:) ותשרף, שכל שהפסול אינו בגוף הקרבן אינו נשרף מיד אלא לאחר שיעובר צורתו (ראה פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ג).

ד. יֵשׁ לְאָדָם לְהָבִיא אֲשָׁמוֹ הַיּוֹם וְלֵגוֹ אַחַר עֲשָׂרָה יָמִים[25]. וְאִם רָצָה לְשַׁנּוֹת הַלֹּג לַאֲשַׁם מְצֹרָע אַחֵר - מְשַׁנֶּה, אַף עַל פִּי שֶׁקִּדַּשׁ בַּכְּלִי[26]. חָסַר הַלֹּג[27] עַד שֶׁלֹּא יָצַק[28] - יְמַלְּאֶנּוּ[29]; חָסַר מֵאַחַר שֶׁיָּצַק[30] - יָבִיא אַחֵר בַּתְּחִלָּה[31].

25) תוספתא זבחים פ"ה, והובאה במנחות טו, ב. ועשרה ימים לאו דוקא, אלא אפילו יותר. 26) שם בתוספתא כתנא־קמא של רבי מאיר, וקדש בכלי, היינו שהלוג שהוא כלי שרת מקדש את השמן, ואעפ"כ יכול לשנות את השמן שיהיה לאשם מצורע אחר. 27) שנשפך מעט מן השמן ונחסר ממדת לוג, ומקור הלכה זו ב'סיפרא' פרשת מצורע (מגילת מצורע פ"ג ה"ב), ולמדו כן מן הפסוק (ויקרא יד, יג) "כי כחטאת האשם הוא לכהן קודש קדשים הוא", "קודש קדשים" לרבות לוג של מצורע, "הוא" פרט לשחסר כל שהוא, וראה במנחות ט, ב - שגם מנחה שחסרה סלתה או שמנה, פסולה וצריך להביא שמן או סולת אחר. 28) לתוך כף הכהן, ראה למעלה פ"ד ה"ב. 29) פירוש, שהשמן הנשאר לא נפסל, ורק משלים את החסר, וכרבי עקיבא בנגעים פי"ד מ"י, כי אין הלוג קובע לפסול בחסרון אלא היציקה היא הקובעת (מנחות ט.) וב'סיפרא' (שם ה"ו) נלמד ממה שכתוב (שם, טו) "ולקח הכהן מלוג השמן ויצק וגו'" — "מלוג השמן ויצק, חסר הלוג על שלא יצק - ימלאנו, משיצק - יביא אחר בתחילה, דברי רבי עקיבא". 30) אחרי שיצק נחסר השמן. 31) כדברי רבי עקיבא (שם), וראה להלן ה"ה־ו.

ה. יָצַק מִן הַשֶּׁמֶן לְכַפּוֹ וְהִתְחִיל לְהַזּוֹת[32] וְנִשְׁפַּךְ הַלֹּג: אִם עַד שֶׁלֹּא גָּמַר מַתַּן שֶׁבַע נִשְׁפַּךְ הַלֹּג - יָבִיא אַחֵר וְיַתְחִיל בְּמַתַּן שֶׁבַע[33]; גָּמַר מַתַּן שֶׁבַע וְנִשְׁפַּךְ הַלֹּג - יָבִיא אַחֵר וְיַתְחִיל לְכַתְּחִלָּה בַּבְּהוֹנוֹת[34]. הִתְחִיל בַּבְּהוֹנוֹת[35] וְנִשְׁפַּךְ הַלֹּג קֹדֶם שֶׁיִּגְמֹר - יָבִיא אַחֵר וְיַתְחִיל לְכַתְּחִלָּה בַּבְּהוֹנוֹת. גָּמַר הַבְּהוֹנוֹת וְאַחַר כָּךְ נִשְׁפַּךְ הַלֹּג[36] קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן שְׁאָר הַשֶּׁמֶן שֶׁבְּכַפּוֹ עַל רֹאשׁ הַמִּטַּהֵר[37] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא לֹג אַחֵר; שֶׁמַּתְּנַת הָרֹאשׁ אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת[38], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנּוֹתָר בַּשֶּׁמֶן[39], וּמִיֶּתֶר הַשֶּׁמֶן[40].

32) ראה למעלה פ"ד ה"ב, שמזה מן השמן שבע פעמים כנגד בית קדשי הקדשים. 33) כתנא־קמא בתוספתא נגעים פ"ט (הובאה ביומא סא.), שכל ז' ההזאות הן מצוה אחת ('קרית ספר'). 34) ואינו מתחיל בהזאות אלא ממשיך בנתינת השמן על הבהונות, ראה למעלה פ"ד ה"ב, והיא בתוספתא שם (לפי גירסת הגר"א). ובגמרא, יומא שם. 35) כתנא־קמא בתוספתא וגמרא שם, שמתן כל הבהונות הן מצוה אחת, ולכן מתחיל בשמן החדש, מתן הבהונות מחדש ('קרית ספר' שם). 36) כלומר, נשפך השמן שבלוג שמתחלק לכהנים, אבל השמן שבכפו לא נשפך. 37) ראה למעלה פ"ד ה"ב. 38) תוספתא שם (לפי גירסת הגר"א) ויומא שם, כלומר אע"פ שחסר השמן שבלוג, אינו צריך להביא לוג אחר, אלא נותן השמן שבכפו על ראש המטהר, שמתנת הראש אינה מעכבת שיהיה הלוג שלם בשעת נתינת השמן על ראש המטהר, כשם שכל שאר המתנות מעכבות

מוקדשת להדפסה ושימוש אישי בלבד

כמבואר למעלה. אבל אם נשפך גם השמן שבכף, צריך להביא לוג אחר, ואם לא נתן על ראש המטהר לא כיפר, כמו שכתב רבינו למעלה פ"ד ה"ב ('קרן אורה' זבחים ו.) וראה ב'כסף משנה' בשם ר"י קורקוס, ועי' ב'תוספות' יומא סא, א. וזבחים שם. 39) "והנותר בשמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המטהר". 40) "ומיתר השמן אשר על כפו, יתן הכהן על תנוך אוזן המטהר וגו'", ודרשו ביומא סא, א - מ"והנותר" "ומיתר" שמתנת הראש אינה מעכבת (כלומר, אין צורך שיהיה הלוג שלם בשעת נתינת השמן על הראש – 'קרן אורה' שם).

ו. הִקְדִּים מַתַּן שֶׁמֶן לְמַתַּן דָּם[41] - יְמַלֵּא הַלּוֹג שֶׁמֶן[42] וְיַחֲזֹר וְיִתֵּן הַשֶּׁמֶן אַחַר הַדָּם[43]. הִקְדִּים מַתַּן שֶׁמֶן עַל הַבְּהוֹנוֹת לְמַתַּן שֶׁבַע[44] - יְמַלֵּא הַלּוֹג וְיַחֲזֹר וְיִתֵּן עַל הַבְּהוֹנוֹת אַחַר מַתַּן שִׁבַע[45]. שֶׁנֶּאֱמַר: זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת הַמְּצֹרָע - שֶׁתִּהְיֶה כָּל תּוֹרָתוֹ עַל הַסֵּדֶר[46].

41) ראה למעלה פ"ד ה"ב שמתן דם קודם למתן שמן. 42) שהרי חסר ביציקה ראשונה, שנעשתה שלא כדין, וצריך יציקה שניה. ואע"פ שאם חסר לאחר יציקה מביא לוג חדש (למעלה ה"ד) – כאן לא צריך לוג חדש, לפי שאין זה אלא ביציקה הנעשית בכשרות ולא ביציקה הנעשית בפסול (קודם מתן דם), שאין זו יציקה ('תוספות' מנחות ט. ד"ה עד שלא יצק, וראה לחם־משנה למעלה ה"ד). 43) כלומר, אחר נתינת הדם, תוספתא נגעים פ"ט הובאה במנחות ה, א. שנאמר (ויקרא יד, כח) "ונתן הכהן מן השמן וגו' על מקום דם האשם" ('קרית ספר'). 44) ראה למעלה פ"ד ה"ב, שמזה שבע פעמים כנגד קודש הקדשים ואחר־כך נותן השמן על הבהונות. 45) תוספתא נגעים פ"ט (לפי גירסת הגר"א) הובאה במנחות ה, א. פשטות הדברים הוא שעדיין לא היה מתן שבע, לכך ימלא ויתן מתן שבע ויחזור ויתן על הבהונות. אבל ב'קרית ספר' כתב "ונראה מלשון התוספתא, דלא בעינן שיחזור גם למתן שבע כי־אם למתן בהונות, וכן כתב הר"ש, שעלו לו מתן שבע אף אם חסר הלוג", ע"ש. 46) מנחות שם, וראה 'לחם משנה' ו'מרכבת המשנה' כאן.

ז. נָתַן שֶׁבַע הַמַּתָּנוֹת[47] שֶׁלֹּא לִשְׁמָן[48] - לֹא הֶרְצָה, וְהֶכְשֵׁר הַמְּצֹרָע[49].

47) ראה למעלה פ"ד ה"ב, שמזה מן השמן שבכפו שבע פעמים כנגד בית קודש הקדשים. 48) שלא לשם המצורע הזה. 49) במנחות כח, א - מביאה הגמרא שתי ברייתות הסותרות זו את זו: באחת מפורש שהזאות שבמצורע שעשאן שלא לשמן פסולות, ובברייתא השניה מפורש שהן כשרות. ומתרץ רבא, כאן להכשיר וכאן להרצות. ומפרש רש"י שם, כאן להרצות - שהברייתא שכתוב בה פסולות, הכוונה שהמצורע לא הורצה ואינו יכול לאכול בקדשים, וכאן להכשיר - הברייתא שכתוב בה כשרות, הכוונה להכשיר שיירי הלוג באכילה. וזו גם כוונת רבינו, שרק המצורע לא הורצה על ידי הקרבן ולא הוכשר לאכילת קדשים, אבל הלוג עצמו הותר באכילה. אלא שרבינו לא תפס לשון הגמרא, שבלשון הגמרא הכוונה "להכשיר" הוא ללוג, ואילו בדברי רבינו גם "הוכשר" הכוונה למצורע, וראה ב'מרכבת המשנה' וב'קרן אורה' מנחות שם.

ח. מְצֹרָע שֶׁנִּתְנַגַּע אַחַר שֶׁהֵבִיא אֲשָׁמוֹ[50] - צָרִיךְ קָרְבָּן אַחֵר לְצָרַעַת שְׁנִיָּה[51]. וְכֵן אִם הֵבִיא אֲשָׁמוֹ[52] וְנִתְנַגַּע[53] - צָרִיךְ קָרְבָּן עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[54]. אֲבָל אִם נִתְנַגַּע וְנִרְפָּא וְהֵבִיא צִפֳּרָיו[55], וְחָזַר וְנִתְנַגַּע[56] וְנִתְרַפֵּא וְהֵבִיא צִפֳּרָיו - קָרְבָּן אֶחָד לְכֻלָּן[57].

50) אף־על־פי שלא הקריב עוד חטאתו. 51) כדברי חכמים בתוספתא נגעים פ"ט, ובתוספתא כריתות פ"א, ודלא כרבי אליעזר שאמר שכיון שכבר הביא ציפוריו, מביא קרבן על כל אחד ואחד, ודלא כרבי שמעון שאמר שכל זמן שלא הביא חטאתו מביא קרבן אחד על הכל, ועי' ב'כסף משנה'. 52) בשביל הצרעת השניה (הגהות רש"ש על הרמב"ם). 53) בשלישית. 54) תוספתא, נגעים וכריתות שם. 55) אותם הוא מביא מיד כשירפא מן הצרעת (שם, שם ד). 56) לפני שהביא האשם לצרעת הראשונה. 57) מקריב אשם אחד לכל הנגעים, תוספתא נגעים וכריתות שם, לפי דעת חכמים, ודלא כרבי אליעזר. וב'סיפרא' פרשת מצורע (מגילת מצורע פ"ב ה"ט) למדו כן ממה שנאמר (ויקרא יד, י) "וכבשה אחת" – "אחת על נגעים הרבה".

ט. מְצֹרָע שֶׁהֵבִיא קָרְבַּן עָנִי[58] וְהֶעֱשִׁיר אוֹ עָשִׁיר[59] וְהֶעֱנִי קֹדֶם שֶׁיַּקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הָאָשָׁם[60]: אִם הָיָה בִּשְׁעַת שְׁחִיטַת הָאָשָׁם עָשִׁיר[61] - יְשַׁלֵּם קָרְבַּן עָשִׁיר, וְאִם הָיָה עָנִי - יְשַׁלֵּם קָרְבַּן עָנִי[62].

58) שהוא כבש אחד לאשם ושתי תורים או שני בני יונה, והיה אחד חטאת ואחד עולה (שם, כא־כב). וראה למעלה פ"א ה"ג. 59) שחייב להביא שני כבשים, אחד אשם ואחד עולה וכבשה אחת לחטאת, ראה למעלה שם. 60) כרבי יהודה, נגעים פי"ד מי"א, ובכריתות ט, ב - שבאשם שווים הם העשיר והעני, ששניהם מביאים כבש לאשם, והוא ראשון לקרבנות המצורע ומיוחד לטהרתו יותר מכולם (רע"ב שם). ודרשו כן בכריתות שם, מהפסוק (שם, לב) "אשר לא תשיג ידו בטהרתו", דבר המכשירו לאכול בקדשים, והוא האשם שמדמו נותן על בהונותיו ומכשירו בקדשים, ראה רש"י כריתות שם. 61) ישלים את החטאת והעולה כבש וכבשה. 62) שתי תורים, אחד לעולה ואחד לחטאת.

י. שְׁנֵי מְצֹרָעִים[63] שֶׁנִּתְעָרְבוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶן[64] וְנִזְרַק דַּם אַחַת מִשְׁתֵּי הַחַטָּאוֹת שֶׁלָּהֶן[65] וְאַחַר כָּךְ מֵת אֶחָד מִן הַמְּצֹרָעִים[66] - כֵּיצַד עוֹשֶׂה זֶה הַמְּצֹרָע הַחַי? לְהָבִיא חַטָּאת בְּהֵמָה[67] אֵינוֹ יָכוֹל, שֶׁמָּא זוֹ שֶׁנִּזְרַק דָּמָהּ חַטָּאתוֹ הִיא, וְאֵין מְבִיאִין חַטָּאת בְּהֵמָה עַל הַסָּפֵק[68]; וּלְהָבִיא חַטָּאת הָעוֹף[69] אֵינוֹ יָכוֹל, שֶׁעָשִׁיר שֶׁהֵבִיא קָרְבַּן עָנִי לֹא יָצָא[70]. וְכֵיצַד יַעֲשֶׂה? יִכְתֹּב כָּל נְכָסָיו לְאַחֵר וְנִמְצָא עָנִי, וְיָבִיא חַטָּאת הָעוֹף מִסָּפֵק[71] וְלֹא תֵאָכֵל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[72], וְנִמְצָא אוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים[73].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

63) עשירים, כל הלכה זו בנגעים פי"ד מי"ג, ותוספתא שם פ"ט. 64) אשמותיהם, חטאותיהם ועולותיהם (ראה נדה ע.). 65) נראה מדברי רבינו, שרק החטאת קרבה אבל לא האשם, וכן נכון לשיטת רבינו שפסק למעלה (פ"א ה"ה) שהאשם אינו מעכב. ועוד, שהרי הכל הולך אחר האשם, ואם היה עשיר בעת הקרבת האשם והעני אחר־כך, אינו יכול להביא קרבן עני (למעלה ה"ט), ואם כן היאך מביא חטאת העוף מספק? ועי' 'לחם משנה'. ואין זה כשיטת הגמרא בנדה שם, שאמרו שמדובר כשקרב אשמו, ששם נקטו שהאשם מעכב, והכל הולך אחר החטאת. 66) שאם לא מת אחד מהם, היו מקריבים החטאת השניה בשביל מי שהיא שלו, ועכשיו שמת אחד מהם, אינו יכול להקריבה, שהרי חטאת שמתו בעליה – תמות, ואם עדיין לא הקריב אף אחד מהם ומת אחד מהמצורעים, היו שתי החטאות מתות, והמצורע החי היה מביא חטאת אחרת. 67) אחרת מן השוק. 68) ויתנה בהבאתה, אם החטאת שנזרק דמה אינה שלו - תהיה זו חטאת, ואם היה שלו - הרי זו נדבה, משום שאין חטאת באה נדבה. 69) אף כי חטאת העוף באה על הספק, ראה למעלה פ"א ה"ו. 70) נגעים פי"ד מי"ב. 71) אם החטאת שנזרק דמה אינה שלו, הרי זו חטאתו, שגזירת הכתוב היא שחטאת העוף באה בספק, ואת האשם אינו מקריב שהרי אינו מעכב. 72) למעלה פ"א ה"ז. 73) כלומר, על־ידי־זה אפשר לו למצורע לאכול בקדשים, שהיה אסור לו בעת צרעתו, שהרי הביא קרבנו.

יא. עָשִׁיר שֶׁאָמַר: קָרְבָּנוֹ שֶׁל מְצֹרָע זֶה עָלַי[74], וְהַמְּצֹרָע הָיָה עָנִי - הֲרֵי זֶה מֵבִיא עַל יָדוֹ קָרְבְּנוֹת עָשִׁיר[75], שֶׁהֲרֵי יַד הַנּוֹדֵר מַשֶּׂגֶת[76]. וְעָנִי שֶׁאָמַר: קָרְבָּנוֹ שֶׁל מְצֹרָע זֶה עָלַי, וְהָיָה הַמְּצֹרָע עָשִׁיר - הֲרֵי זֶה מֵבִיא עַל יָדוֹ קָרְבְּנוֹת עָשִׁיר[77], שֶׁהֲרֵי זֶה הַנּוֹדֵר חַיָּב[78] בְּקָרְבְּנוֹת עָשִׁיר.

~ נקודות משיחות הרבי ~

"עָשִׁיר שֶׁאָמַר: קָרְבָּנוֹ שֶׁל מְצֹרָע זֶה עָלַי, וְהַמְּצֹרָע הָיָה עָנִי – הֲרֵי זֶה מֵבִיא עַל יָדוֹ קָרְבְּנוֹת עָשִׁיר, שֶׁהֲרֵי יַד הַנּוֹדֵר מַשֶּׂגֶת".

וממשיך: "ועני שאמר קרבנו של מצורע זה עלי, והיה המצורע עשיר, הרי זה מביא על ידו קרבנות עשיר, שהרי זה הנודר חייב בקרבנות עשיר".

ולכאורה צריך להבין: במקרה של עשיר שאמר קרבנו של מצורע עני זה עלי, מה נוגע שיד העשיר משגת, הרי לא התכוון להתחייב על קרבן עשיר, ואמר קרבנו של זה העני עלי וצריך להתחייב בקרבן עני בלבד.

עוד צריך להבין קושיית ה'כסף משנה' שדברי הרמב"ם כאן סותרים למה שכתב בהלכות מעשה הקרבנות "מביא הנודר קרבן עני" סתם, ולא פירט שזה רק אם היה הנודר עני, אבל אם היה עשיר מביא קרבן עשיר שהרי ידו משגת כדבריו כאן.

ומתרץ ה'כסף משנה' שהרמב"ם אכן סובר שהעשיר צריך להביא קרבן עשיר, ומה שלא פירט זאת במעשה הקרבנות הוא לפי שסמך על דבריו כאן.

אמנם, תירוצו מתאים רק לשיטת ה'כסף משנה' שהרמב"ם בספרו סומך במקום אחד גם על מה שכתב מאוחר יותר, אבל לפי הדעות (וכך מסתבר) שהרמב"ם סומך רק על מה שכבר כתב, אין לומר שבמעשה הקרבנות לא פירט שרק אם הנודר עני מביא קרבן עני, כי סמך על מה שפירט כאן בהלכות מחוסרי כפרה, שאם הוא עשיר ואמר הרי עלי קרבן עני זה, שמביא קרבן עשיר.

לכן יש לומר שבדין זה ישנם שני גדרים, מצד מעשה הקרבנות מספיק שהעשיר יביא עבור המצורע העני קרבנות עני, משא"כ מצד הלכות מחוסרי כפרה מחוייב העשיר להביא קרבנות עשיר.

וטעם הדבר: הדין ש"חטאת ואשם... אינן באין בנדר ונדבה.. האומר עלי חטאת או אשם לא אמר כלום". אבל אם אמר חטאתו של פלוני עלי, אם רצה אותו פלוני הרי זה מניחו להקריבן על ידו ומתכפר לו". ושני חידושים בדין זה, האחד: מצד הלכות נדרים שהאומר הרי עלי חטאת לא אמר כלום, רק כשאין שום צד חיוב בקרבן החטאת. אבל כאשר הנודר אומר חטאתו של פלוני (שמחוייב בדבר) עלי, חל על הנודר חיוב להביא קרבן מצד דין נדר. והשני מצד המתכפר, הגם שהחיוב חל כמובן על מי שנכשל בחטא, חידשה התורה שמצד דין ערבות של בני ישראל, יכול יהודי אחר להביא קרבנות על ידו.

וזהו החילוק בין שני הדינים, בהלכות מעשה הקרבנות בא הדין "האומר קרבן מצורע זה עלי" בהמשך לדיני נדרים ונדבות שבקרבנות, היינו בחיוב המוטל על הנודר לקיים את נדרו, ולכן כתב הרמב"ם ש"מביא הנודר קרבן עני" כי זה מה שנדר. משא"כ בהלכות מחוסרי כפרה התוכן הוא כפרת המצורע, ומודגש בזה שהנודר מביא את הקרבן לא לשם קיום נדרו אלא לשם כפרת המצורע, ולכן אם היה המצורע עשיר מביא קרבן עשיר.

(על־פי 'יין מלכות' ספר קרבנות סימן יא)
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

74) פירוש, שהוא מתחייב להביא קרבנות כמו שמביא מצורע זה. 75) אע"פ שהמצורע הזה העני, מביא קרבן עני – חייב הוא להביא קרבן עשיר. 76) ערכין יז, א - במשנה ובגמרא שם. 77) שם. 78) כלומר, חייב עצמו על ידי נדרו.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה בְּסַיְעָתָא דִשְׁמַיָּא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון כ"ו מרחשון ~

הִלְכוֹת שְׁכִירוּת

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר דין שומרים שטענו שאירעם אונס ועל אי זה אונס פטורים או חייבים, ודין שומר ששכר מצילים מידי גזלן או מציפורני חיות טרף.

א. שׁוֹמֵר[2] שֶׁטָּעַן שֶׁנֶּאֱנַס אֹנֶס גָּדוֹל, כְּגוֹן שְׁבוּרָה וּמֵתָה: אִם נֶאֱנַס בְּמָקוֹם שֶׁהָעֵדִים מְצוּיִין שָׁם - מַצְרִיכִין אוֹתוֹ רְאָיָה[3] עַל טַעֲנָתוֹ שֶׁנֶּאֱנַס, וְיִפָּטֵר אַף מִשְּׁבוּעַת שׁוֹמְרִים[4]; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יְשַׁלֵּם. שֶׁנֶּאֱמַר: אֵין רֹאֶה, שְׁבוּעַת יְיָ תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם. הָא בְּמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר לְהָבִיא רְאָיָה - אֵין שָׁם שְׁבוּעָה, אֶלָּא אוֹ יָבִיא רְאָיָה אוֹ יְשַׁלֵּם. אֲבָל אִם טָעַן שֶׁנֶּאֱנַס בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הָעֵדִים מְצוּיִין שָׁם - אֵין מַצְרִיכִין אוֹתוֹ רְאָיָה, אֶלָּא יִשָּׁבַע שֶׁנֶּאֱנַס וְיִפָּטֵר[5]. וְאִם הֵבִיא עֵדִים שֶׁלֹּא פָּשַׁע בָּהּ - נִפְטָר אַף מִן הַשְּׁבוּעָה. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד, שֶׁהֵבִיא חָבִית שֶׁל יַיִן בְּשָׂכָר, וְשִׁבְּרָהּ בַּשּׁוּק שֶׁל מָחוֹזָא. וּבָאוּ לִפְנֵי חֲכָמִים[6], וְאָמְרוּ: שׁוּק זֶה, שֶׁטָּעַנְתָּ שֶׁנִּשְׁבְּרָה בּוֹ הֶחָבִית - בְּנֵי אָדָם מְצוּיִין שָׁם; אוֹ תָּבִיא רְאָיָה שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתָּ, אֶלָּא נִתְקַלְקַלְתָּ וְנָפַלְתָּ[7], אוֹ תְּשַׁלֵּם דָּמֶיהָ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

2) בין שומר חינם ובין שומר שכר. 3) עדים. שכיון שהאונס אירע במקום שבני אדם מצויים, בוודאי יש עדים שראו האונס, ולפיכך מחייבים אותו להביא עדים. 4) שלא פשע בה, שלא שלח בה יד (שלא השתמש בה לצרכו) ושאינה ברשותו. 5) כדברי איסי בן יהודה (בבא־מציעא פג.). 6) עובדא לפני רבא (שם). 7) ותהא פטור מלשלם - שהנתקל דנוהו חכמים כדין האונס, כמבואר בסמוך הל' ב.

ב. הַמַּעֲבִיר חָבִית מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּשָׂכָר, וְנִשְׁבְּרָה[8] - דִּין תּוֹרָה הוּא שֶׁיְּשַׁלֵּם, שֶׁאֵין זֶה אֹנֶס גָּדוֹל, וַהֲרֵי הַשְּׁבִירָה כִּגְנֵבָה וַאֲבֵדָה שֶׁהוּא[9] חַיָּב בָּהֶן[10]; אֲבָל תִּקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁיִּהְיֶה חַיָּב שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁע בָּהּ[11]. שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר יְשַׁלֵּם - אֵין לְךָ אָדָם שֶׁיַּעֲבִיר חָבִית לַחֲבֵרוֹ[12], לְפִיכָךְ עָשׂוּ בּוֹ[13] שְׁבִירַת הֶחָבִית כְּמִיתַת הַבְּהֵמָה וּשְׁבִירָתָהּ[14]. וְעוֹד תִּקְּנוּ[15] בְּדָבָר זֶה: שֶׁאִם נָשְׂאוּ אוֹתָהּ שְׁנַיִם[16] בְּמוֹט, וְנִשְׁבְּרָה - מְשַׁלְּמִין חֲצִי דָמֶיהָ. הוֹאִיל וּמַשּׂוֹי זֶה גָּדוֹל[17] לְגַבֵּי אֶחָד וְקַל לְגַבֵּי שְׁנַיִם - הֲרֵי הוּא כְּאֹנֶס[18] וְאֵינוֹ אֹנֶס[19], וּמְשַׁלְּמִין מֶחֱצָה, אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁלֹּא פָּשְׁעוּ בָּהּ[20]. נִשְׁבְּרָה בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הָעֵדִים מְצוּיִין - נִשְׁבָּעִין שֶׁלֹּא שִׁבְּרוּהָ בִּפְשִׁיעָה, וּמְשַׁלְּמִין חֲצִי דָמֶיהָ. שֶׁהֲרֵי לֹא הָיָה לְכָל אֶחָד לְהַעֲבִיר אֶלָּא מַשּׂוֹי שֶׁיָּכוֹל לְהַעֲבִירוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד[21], שֶׁהָאֶחָד שֶׁהֶעֱבִיר חָבִית גְּדוֹלָה, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ כָּל הַסַּבָּלִים לְהַעֲבִירָהּ - שֶׁהוּא פּוֹשֵׁעַ; וְאִם נִשְׁבְּרָה בְּיָדוֹ - מְשַׁלֵּם הַכֹּל.

8) שנתקל המעביר ונפל ונשברה. 9) שומר שכר. 10) מפני שבידו למנוע אונס הגניבה או האבידה בשמירה מעולה, וכן השבירה, אילו היה נזהר בהליכתו זהירות יתירה, שלא יעלה על מכשול - היה מונע שבירתה. וכל זאת בשומר שכר, אבל שומר חינם נשבע שלא פשע - ופטור מן התורה, כדעת חכמים שם שנתקל אינו פושע, ושומר חינם שלא פשע - פטור. 11) שם במשנה, וכדעת הרי"ף, ששבועתו היא שלא פשע בה. 12) שם, מאמר רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן. 13) דנו במעביר. 14) שהוא אונס גדול, ושומר שכר פטור מלשלם אלא נשבע כמבואר למעלה בפ"א הל' ב. 15) שם, תקנת רבי חייא בר יוסף. 16) מפני כובדה, שקשה היה לאחד לנושאו. 17) כבד. 18) הרי משא קל הוא לשנים, והיה בדין שיהיו פטורים. 19) כלומר, במקרה זה יש שיקול דעת לפטור ולחיוב, מצד אחד: מפני שהמשא קל לשנים יש לדון התקלה כאונס ויהיו פטורים; ומצד שני: מה שהמשא כבד בשביל אחד יש לדון התקלה כפשיעה, שיש מקום לומר שהתקלה באה דוקא מפני שהם שנים, שכל אחד סומך על חבירו, ופעמים שאחד נח קצת, כדי להקל המשא מעליו ונופל כל עומס המשא על אחד, ומשום כך יהיו חייבים לשלם כל דמי החבית, שלא היה להם להתחבר ולהעביר משא כבד בבת אחת, וכמו שמבאר רבינו בסמוך: "שהרי לא היה לכל אחד להעביר אלא משוי שיכול להעבירו בפני עצמו", ולכן הם משלמים חצי דמיה (לבוש סי' דש, וכן יש לפרש דברי המגיד־משנה). 20) ופטורים מן השבועה, כמו שנתבאר בהלכה א. 21) מזה שאנו מחייבים מחצה מפני כבידות המשא, ואומרים: שלא היה לו לקבל משאוי כבד שקשה לאחד לנושאו.

ג. הַסַּבָּל שֶׁשִּׁבֵּר חָבִית שֶׁל יַיִן לְחֶנְוָנִי, וְנִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם[22], וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה[23] בְּיוֹם הַשּׂוּק אַרְבָּעָה, וּבִשְׁאָר הַיָּמִים שְׁלֹשָׁה: אִם הֶחֱזִירוּ בְּיוֹם הַשּׂוּק - חַיָּבִין לְהַחֲזִיר חָבִית שֶׁל יַיִן, אוֹ יְשַׁלְּמוּ לוֹ אַרְבָּעָה. וְהוּא שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ יַיִן לִמְכֹּר בְּיוֹם הַשּׂוּק; אֲבָל אִם הָיָה לוֹ יַיִן - מַחֲזִירִין לוֹ שְׁלֹשָׁה. הֶחֱזִירוּ לוֹ בִּשְׁאָר הַיָּמִים - מַחֲזִירִין לוֹ שְׁלֹשָׁה[24]. וּמְנַכִּין לוֹ בְּכָל זְמַן[25], טֹרַח שֶׁהָיָה טוֹרֵחַ בִּמְכִירָתָהּ[26], וּפְגַם הַנֶּקֶב שֶׁהָיָה נוֹקֵב הֶחָבִית[27]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

22) כגון שנשברה בפשיעתו, או במקום שהעדים מצויים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולא הביא עדים (ראה הי"ט). 23) לחנוני המוכרה בקמעונות. 24) שיטת רבינו בהפרשי התשלומים, מבוססת על העיקרון שהסבל חייב להחזיר לחנוני חבית יין או דמי החבית לפי שוויה בזמן התשלום, ולפיכך, כשהוא מחזיר בשאר הימים, ששוויה אצל החנוני שלשה - משלם שלשה. וביום השוק, כשאין לחנוני יין אחר למכור - משלם כפי שווי החבית אצל החנוני, שאילו היו מחזירים לו חבית יין, היה מוכרה בארבעה (מגיד־משנה). בבא־מציעא צט: כפי נוסחת הרי"ף. 25) בין ביום השוק ובין בשאר הימים. 26) כלומר, מחיר החבית לשלשה או לארבעה, נקבע כפי מה שהיה החנוני יכול למוכרה בקמעונאות בכמויות קטנות, ולכן יש לנכות מתשלום הסבל - שמשלם דמי כל החבית בבת אחת - ההפרש שהאדם מוכן להרויח פחות כדי לחסוך מעצמו טורח המכירה בקמעונאות. 27) ההפסד שבנקיבת החבית, כלומר ההוצאה שצריך היה החנוני להוציא לשכירת אומן לעשות נקב - אם היה חבית של חרס - שהיא הכרחית במכירה קמעונאית (שם - כפירוש ה"יש מפרשים' ברש"י - הגר"א סי' דש ס"ק ט).

ד. רוֹעֶה, שֶׁבָּאוּ זְאֵבִים וְטָרְפוּ מִמֶּנּוּ: אִם הָיָה זְאֵב אֶחָד - אֵין זֶה אֹנֶס[28], אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת מִשְׁלַחַת זְאֵבִים[29]; וְאִם הָיוּ שְׁנֵי זְאֵבִים - הֲרֵי זֶה אֹנֶס[30]. שְׁנֵי כְּלָבִים - אֵינָן אֹנֶס, אֲפִלּוּ בָּאוּ מִשְׁתֵּי רוּחוֹת[31]; הָיוּ יָתֵר עַל שְׁנַיִם - הֲרֵי זֶה אֹנֶס. לִסְטִים מְזַיְּין[32] - הֲרֵי הוּא אֹנֶס. וַאֲפִלּוּ הָיָה הָרוֹעֶה מְזַיֵּן, וּבָא לוֹ לִסְטִים אַחֵר מְזַיֵּן - הֲרֵי זֶה אֹנֶס; שֶׁאֵין הָרוֹעֶה מוֹסֵר נַפְשׁוֹ[33] כַּלִּסְטִים. הָאֲרִי וְהַדֹּב וְהַנָּמֵר וְהַבַּרְדְּלָס[34] וְהַנָּחָשׁ - הֲרֵי אֵלּוּ אֲנָסִין. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁבָּאוּ מֵאֲלֵיהֶן; אֲבָל אִם הוֹלִיכָם[35] לִמְקוֹם גְּדוּדֵי חַיּוֹת וְלִסְטִים - אֵין אֵלּוּ אֲנָסִין[36], וְחַיָּב לְשַׁלֵּם.

28) גדול, ששומר שכר פטור עליו, מפני שזאב אחד אינו מתנפל על אדם ואפשר היה לרועה לגרשו. 29) שמתפרצים ומתקרבים למקום ישוב. כתנא־קמא ולא כרבי יהודה, האומר שבשעת משלחת גם זאב אחד אונס. 30) וזה הוא טריפה האמורה בתורה (שמות כב, יב). 31) כת"ק שם, ולא כידוע הבבלי בשם רבי מאיר, האומר שאם באו משתי רוחות - אונס. 32) וזה הוא נשבה האמורה בתורה (שמות שם, ט). 33) אינו מחוייב לסכן נפשו, אבל ליסטים ואינו מזויין אין זה אונס, שהרי יש כאן גבר מול גבר, ואין סכנה כרוכה במאבק אחד נגד אחד בלי כלי זיין, ולכן יעמוד הרועה ויציל העדר (שם בגמרא). 34) צבוע (בבא־קמא טז.). 35) הרועה הוליך את הבהמות. 36) בבא־מציעא שם.

ה. רוֹעֶה שֶׁמָּצָא גַּנָּב, וְהִתְחִיל לְהִתְגָּרוֹת בּוֹ וּלְהַרְאוֹתוֹ שֶׁאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִמֶּנּוּ, וְאָמַר לוֹ: הֲרֵי אָנוּ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְכָךְ וְכָךְ רוֹעִים אֲנַחְנוּ, וְכָךְ וְכָךְ כְּלֵי מִלְחָמָה יֵשׁ לָנוּ, וּבָא אוֹתוֹ הַלִּסְטִים וְנִצְּחוֹ וְלָקַח מֵהֶן - הֲרֵי הָרוֹעֶה חַיָּב; שֶׁאֶחָד הַמּוֹלִיךְ אֶת הַבְּהֵמָה לִמְקוֹם גְּדוּדֵי חַיּוֹת וְלִסְטִים, אוֹ מֵבִיא אֶת הַלִּסְטִים בְּהִתְגָּרוּתוֹ לִמְקוֹם הַבְּהֵמָה[37].

37) שם, כרבא.

ו. רוֹעֶה[38] שֶׁהָיָה לוֹ[39] לְהַצִּיל הַטְּרֵפָה אוֹ הַשְּׁבוּיָה בְּרוֹעִים אֲחֵרִים וּבְמַקְלוֹת[40], וְלֹא קָרָא רוֹעִים אֲחֵרִים וְלֹא הֵבִיא מַקְלוֹת לְהַצִּיל - הֲרֵי זֶה חַיָּב. אֶחָד שׁוֹמֵר חִנָּם וְאֶחָד שׁוֹמֵר שָׂכָר. אֶלָּא[41] שֶׁשּׁוֹמֵר חִנָּם - קוֹרֵא רוֹעִים וּמֵבִיא מַקְלוֹת בְּחִנָּם; וְאִם לֹא מָצָא[42] - פָּטוּר. אֲבָל שׁוֹמֵר שָׂכָר - חַיָּב לִשְׂכֹּר[43] הָרוֹעִים וְהַמַּקְלוֹת עַד כְּדֵי דְּמֵי הַבְּהֵמָה[44], כְּדֵי לְהַצִּיל, וְחוֹזֵר וְלוֹקֵחַ שְׂכָרָן מִבַּעַל הַבַּיִת[45]; וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן, וְהָיָה לוֹ לִשְׂכֹּר וְלֹא שָׂכַר - הֲרֵי זֶה פּוֹשֵׁעַ, וְחַיָּב[46].

38) שם. 39) שאפשר היה לו. 40) להזעיק רועים מצויידים במקלות ולהבריח את הטורף. 41) חלוקים הם - שומר חינם ושומר שכר. 42) בחינם אלא בשכר - פטור, שאין בקבלת השמירה של שומר חינם שיהיו תמיד מעות מצויים אצלו, כדי לשכור מצילים, ולכן אם לא מצא מצילים בחינם — פטור, שאין זה מחובתו לשכור. 43) חובת השמירה של שומר שכר היא, שיהיו בידו כל האמצעים להציל. 44) שם. ובגמרא שאלו אם שכר ההצלה עולה כדמי הבהמה, מה תועלת לו לבעל הבהמה בהצלתה? ותירצו, שבעל הבהמה מעדיף בהמתו על בהמה אחרת, מפני שהיא רגילה כבר אצלו, וגם לא נוח לו לטרוח ולחפש בהמה יפה כבהמתו שנטרפה. 45) שמחובת שומר שכר לעשות כל האפשרי להצלת הפקדון, אבל אין זה מחובתו להצילו בממונו (שם). 46) והראב"ד (בהשגה) אומר, שאין אנו מחייבים אותו לשלם כל דמי שווי הבהמה, אלא מנכים את הסכום שהיה צריך להוציא על הצלת הבהמה, שהרי בעל הבהמה היה מחויב להחזיר דמי ההצלה, ואם השכר עולה כדמי הבהמה, אומדים כמה אדם מוכן להוציא, ולא יטרח לקנות בהמה כבהמתו, וסכום כזה ישלם השומר. והמגיד־משנה אומר שגם דעת רבינו כך, וסמך על מה שכתב שהשכר משל בעל הבית, שמזה יש ללמוד שהרועה משלם את ההפרש בלבד.

ז. רוֹעֶה שֶׁטָּעַן: שֶׁהִצַּלְתִּי עַל יְדֵי רוֹעִים בְּשָׂכָר - נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל מַה שֶּׁטָּעַן[47]. שֶׁאֵינוֹ[48] יָכוֹל לִטְעוֹן אֶלָּא עַד כְּדֵי דְּמֵיהֶן[49], וְיָכוֹל הָיָה לוֹמַר נִטְרְפָה[50]. וְיִשָּׁבַע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ, כְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין[51].

47) שהוציא על הצלת הבהמה (כתובות עט: "המוציא הוצאות על נכסי אשתו וכו' ישבע כמה הוציא ויטול"). וכתב רבינו חננאל, מכאן אנו למדים, שבכל מקום שהתובע טוען 'ברי' שהוציא, והנתבע אינו יודע, נשבע התובע ונוטל, במה דברים אמורים? כשהוציא ברשות כמו כאן, שמן הדין הוא מחויב להציל בשכר (מגיד־משנה). 48) כלומר, שהרי אינו. 49) כמבואר למעלה בהלכה ד. 50) יש להאמינו בשבועה, ואינו צריך להביא עדים שהציל בשכר,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מפני שיש לו "מיגו", שיכול היה לטעון נטרפה, וירוויח כל דמי הבהמה. ולכן יש להאמין לטענתו, שהוציא להצלת הבהמה אפילו כדי דמיהן. ומכאן, שבמקום שעדים מצויים - אינו נאמן, שהרי אין לו "מיגו" שנאנסו, כמבואר למעלה ה"א ('נתיבות המשפט' סי' שג ס"ק ט). 51) שנשבעין בנקיטת חפץ, כמבואר בפ"א מהל' טוען ונטען הל' ב.

ח. רוֹעֶה שֶׁהִגִּיחַ עֶדְרוֹ וּבָא לָעִיר, בֵּין בְּעֵת שֶׁדֶּרֶךְ הָרוֹעִים לְהִכָּנֵס[52] וּבֵין בְּעֵת שֶׁאֵין דֶּרֶךְ הָרוֹעִים לְהִכָּנֵס, וּבָאוּ[53] זְאֵבִים וְטָרְפוּ, אֲרִי וְדָרַס[54] - אֵין אוֹמְרִים: אִלּוּ הָיָה שָׁם הָיָה מַצִּיל[55]; אֶלָּא אוֹמְדִין אוֹתוֹ: אִם יָכֹל לְהַצִּיל עַל יְדֵי רוֹעִים וּמַקָּלוֹת - חַיָּב[56], וְאִם לָאו - פָּטוּר[57]. וְאִם אֵין הַדָּבָר יָדוּעַ - חַיָּב לְשַׁלֵּם[58].

52) שנהגו הרועים להשאיר העדר בשדה באותה שעה ולהכנס לעיר. 53) העידו עדים, שראו התנפלות זאבים או ליסטים. 54) ארי דרכו לדרוס הבהמה, ואוכלה מחיים במקום שמוצאה. והזאב דרכו להמיתה ולסוחבה למקום בטוח, ושם אוכלה. 55) היה מתעורר אצלו רוח גבורה להלחם בהם והיה מציל, אלא אנו דנים אותו כפי טבע רוב בני האדם, שאינם יוצאים להלחם בארי ובזאבים (סמ"ע שג ס"ק י. וראה ב"מ קו.). 56) המדובר בשומר שכר, שעליו לשמור שמירה מעולה, ולכן אף־על־פי שלא פשע, שהרי דרך הרועים להכנס - יש לדונו כמו בגניבה ואבידה בלי פשיעה (שם, כרב חסדא ורבה בר רב הונא), אבל שומר חינם שנכנס בעת שדרך הרועים להכנס — פטור, מפני שאין זה פשיעה (מגיד־משנה). 57) אפילו בעת שאין דרך הרועים להכנס, שהרי זה כעדים המעידים שנאנסה, ולמה אין מחייבים אותו מדין "תחילתו בפשיעה וסופו באונס" (ראה למעלה פ"א הל' ד')? ביארנו שם בשם הלחם־משנה, שחיוב זה לא נאמר אלא במקום שיש לייחס את האונס לפשיעה שקדמה לו. וכאן המדובר, כשלא היה בידו להציל אפילו אם היה שם, נמצא שהאונס אין לו כל קשר לפשיעה. ראה בסמוך הלכה י, ורי"ף בבא־מציעא לו: 58) שהרי זה מחויב שבועה שהיה כאן אונס ודאי, ואינו יכול לישבע, שהרי אין הדבר ידוע אם היה יכול להציל או לא, וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע - משלם (ש"ך סי' שג ס"ק י).

ט. מֵתָה הַבְּהֵמָה כְּדַרְכָּהּ - הֲרֵי זֶה אֹנֶס, וְהָרוֹעֶה פָּטוּר[59]. סִגְּפָהּ[60] וָמֵתָה - אֵינוֹ אֹנֶס[61]. תְּקָפָתוּ[62] וְעָלְתָה לְרָאשֵׁי צוּקִין[63], וּתְקָפָתוּ וְנָפְלָה - הֲרֵי זֶה אֹנֶס[64]. הֶעֱלָהּ לְרָאשֵׁי צוּקִין, אוֹ שֶׁעָלְתָה מֵאֵלֶיהָ וְהוּא יָכֹל לְמָנְעָהּ וְלֹא מְנָעָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁתְּקָפָתוּ וְנָפְלָה, וּמֵתָה אוֹ נִשְׁבְּרָה - חַיָּב; שֶׁכֹּל שֶׁתְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה[65] וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס[66] - חַיָּב[67]. וְכֵן רוֹעֶה שֶׁהֶעֱבִיר הַבְּהֵמוֹת עַל הַגֶּשֶׁר, וְדָחֲפָה אַחַת מֵהֶן לַחֲבֵרְתָּהּ, וְנָפְלָה לִשְׁבֹלֶת[68] הַנָּהָר - הֲרֵי זֶה חַיָּב[69]; שֶׁהָיָה לוֹ לְהַעֲבִירָן אַחַת אַחַת. שֶׁאֵין הַשּׁוֹמֵר נוֹטֵל שָׂכָר אֶלָּא לִשְׁמֹר שְׁמִירָה מְעֻלָּה, וְהוֹאִיל וּפָשַׁע בַּתְּחִלָּה וְהֶעֱבִירָן כְּאַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱנַס בַּסּוֹף בְּעֵת הַנְּפִילָה - הֲרֵי הוּא חַיָּב[70].

59) שם צג: 60) עינה ברעב או בעינוי אחר. "לענות נפש", מתרגם אונקלוס: לסגפא נפש (במדבר ל, יד). 61) אין דנים מיתת הבהמה כאונס אפילו מתה אחר זמן - חודש ואפילו שנה - מעת שסיגפה, שיש מקום לתלות שהסיגוף החליש גופה שגרם בסוף למיתת הבהמה, וכיון שאין השומר יכול לישבע בוודאי שלא מתה בפשיעתו - הרי זה משלם כדין מחויב שבועה ואינו יכול לישבע. ראה למעלה הערה נו. 62) גברה הבהמה על הרועה, ושחררה עצמה. 63) הר גבוה. 64) שהרי, בין העליה ובין הנפילה מההר — בעל־כורחו של רועה באו. 65) שעליית הבהמה לראשי צוקין שם כרוכה בסכנה, שאפשר שתיפול, ולכן פשיעה היא. 66) שהנפילה באונס היתה - שתקפתו ונפלה. 67) כמו שנתבאר בפ"א הל' ד (משנה שם צג, וכפי מה שפירשוה בגמרא שם לו: וראה ברי"ף שם). 68) בזרם הנהר. 69) עובדא (שם) לפני רב פפא. 70) כרב חסדא, שם.

י. פָּשַׁע בָּהּ[71] וְיָצְאָה לָאֲגַם[72], וּמֵתָה שָׁם כְּדַרְכָּהּ - פָּטוּר; שֶׁאֵין[73] יְצִיאָתָהּ גָּרְמָה לָהּ שֶׁתָּבוֹא לִידֵי אֹנֶס זֶה. הוֹאִיל וּכְדַרְכָּהּ מֵתָה - מַה לִּי בְּבֵית שׁוֹמֵר, מַה לִּי בָּאֲגַם?[74] אֲבָל אִם גְּנָבָהּ גַּנָּב מֵהָאֲגַם, וּמֵתָה כְּדַרְכָּהּ בְּבֵית הַגַּנָּב - הֲרֵי הַשּׁוֹמֵר חַיָּב, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא שׁוֹמֵר חִנָּם[75]; שֶׁאֲפִלּוּ לֹא מֵתָה, הֲרֵי הִיא אֲבֻדָה[76] בְּיַד הַגַּנָּב, וִיצִיאָתָהּ[77] גָּרְמָה לָהּ לְהִגָּנֵב[78]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

71) שלא נעל בפניה כראוי. 72) מקום שאינה שמורה מפני גנבים וזאבים. 73) זה נימוק למה פוטרים אנו את השומר, אע"פ שתחילתו בפשיעה - שהרי יציאתה לאגם בפשיעתו היתה, ואמרנו למעלה (פ"א ה"ד) שתחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב. 74) גם בבית השומר היה המוות פוקד אותה, ולכך פוטרים אותו. ולא אמרו "תחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב" אלא במקום שיש לייחס לפשיעה יסוד לאונס שבא אחר־כך, כגון רועה שהעביר עדרו על הגשר שנתבאר בהלכה לט (שם לו: כרבא). 75) שפטור מגניבה ואבידה. 76) מן הבעלים. 77) בפשיעה. 78) ולכן חייב, מפני הפשיעה שקדמה לגניבה - ומיתת הבהמה ברשות אינה פוטרת את השומר מחיובו שקדם למיתת הבהמה.

~ יום שני כ"ז מרחשון ~

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר דין שוכר בהמה ללכת בדרך מסויימת או להוליך משוי מסויים ועבר והלך או הוליך בדרך אחרת, ודין שוכר בהמה מה מותר לו להניח עליה.

א. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר[2] לְהוֹלִיכָהּ בָּהָר[3], וְהוֹלִיכָהּ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בַּבִּקְעָה: אִם הֶחְלִקָה[4] - פָּטוּר[5], אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עַל דַּעַת הַבְּעָלִים[6]; וְאִם הוּחַמָּה - חַיָּב[7]. שְׁכָרָהּ לְהוֹלִיכָהּ בַּבִּקְעָה, וְהוֹלִיכָהּ בָּהָר: אִם הֶחְלִקָה - חַיָּב, שֶׁהַחֲלִקוּת יָתֵר בָּהָר מִן הַבִּקְעָה; וְאִם הוּחַמָּה - פָּטוּר, שֶׁהַחֲמִימוּת בַּבִּקְעָה יָתֵר מִן הָהָר, מִפְּנֵי הָרוּחַ שֶׁמְּנַשֶּׁבֶת בְּרֹאשׁ הֶהָרִים. וְאִם הוּחַמָּה מֵחֲמַת הַמַּעֲלֶה[8] - חַיָּב[9]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפָּרָה[10] לַחֲרֹשׁ בָּהָר, וְחָרַשׁ בַּבִּקְעָה, וְנִשְׁבַּר הַקַּנְקַן, וְהוּא הַכְּלִי[11] שֶׁחוֹרֵשׁ בּוֹ - הֲרֵי הַשּׂוֹכֵר פָּטוּר[12], וְדִין בַּעַל הַפָּרָה עִם הָאֻמָּנִין שֶׁחָרְשׁוּ[13]. וְכֵן אִם לֹא שִׁנָּה עַל דַּעַת הַבְּעָלִים, וְנִשְׁבַּר הַקַּנְקַן - דִּין בַּעַל הַפָּרָה עִם הָאֻמָּנִין[14]. שְׁכָרָהּ לַחֲרֹשׁ בַּבִּקְעָה, וְחָרַשׁ בָּהָר, וְנִשְׁבַּר הַקַּנְקַן - הַשּׂוֹכֵר חַיָּב[15], וְדִינוֹ שֶׁל שׂוֹכֵר עִם הָאֻמָּנִים[16].

2) משנה בבא מציעא עח. 3) על תנאי שיוליכה דרך ההר. 4) מעדה. 5) שמעידת החמור בבקעה מעוטה מבהר, נמצא שמעידתה אינה תוצאה מהשינוי. 6) שהשכירה לדרך הרים. כחכמים במשנה שם ולא כרבי מאיר (בגמרא שם) האומר: כל המעביר על דעת בעל הבית נקרא גזלן. כלומר, כל עבירה על תנאי כגזלן שחייב אפילו באונסים. 7) שמשב הרוח בבקעה חלש מבהר, נמצא שהשינוי גרם לריבוי החמימות (שם). 8) שהתאמצה בעלייתה להר. 9) שהשינוי גרם לה חמימות יתירה. 10) עם כלי החרישה. 11) קנה המחרישה. 12) כי המכשולים בבקעה מעוטים מאשר בהר שמצויים בו סלעים, נמצא ששבירת הקנקן אינה תוצאה מהשינוי (שם פ.). 13) כלומר, תביעת בעל הבית מופנית כלפיהם, שבסיבתם נשבר הקנקן, ואם אין להם לשלם מפסיד בעל הפרה. 14) משמיענו, שהאומנים חייבים לשלם לבעל הפרה, אף על פי שהשוכר לא שינה, ואפילו אם שכרו לחרוש בהר שיש בו סלעים ונתקלה בהם המחרישה ונשברה, מפני שבעל הפרה יכול לטעון לאומנים מחוייבים אתם להישמר מנגיעה בסלעים. 15) שהרי פשע במה ששינה מחרישת בקעה הקלה לחרישת הר הקשה. 16) כלומר, והם חייבים להחזיר לו מה ששילם למשכיר, שהרי הם חייבים גם בחרישת הר כמו שביארנו למעלה (מגיד משנה).

ב. וּמַהוּ דִּין הָאֻמָּנִין שֶׁשִּׁבְּרוּ בְּעֵת חֲרִישָׁה? שֶׁמְּשַׁלְּמִין. מִי מְשַׁלֵּם[17]? זֶה הָאוֹחֵז אֶת הַכְּלִי בְּעֵת הַחֲרִישָׁה[18]. וְאִם הָיְתָה הַשָּׂדֶה מַעֲלוֹת מַעֲלוֹת - שְׁנֵיהֶם חַיָּבִים בִּדְמֵי הַקַּנְקַן: הַמַּנְהִיג אוֹתָהּ בַּמַּלְמָד[19] וְהָאוֹחֵז אֶת הַכְּלִי[20].

17) החרישה נעשית בשניים - אחד המנהיג את הבהמה ומכוון את פסיעותיה והשני אוחז במחרישה ומכוון את עומק החרישה. ושואל רבינו: מי משניהם משלם? כלומר, למי אנו מייחסים את שבירת הקנקן, אם למנהיג, שאפשר שלא כיוון יפה את צעדי הפרה ועיקם בזה את השורה של המענה וגרם שהקנקן נתקל באבן ונשבר, או לזה האוחז במחרישה, שאנו אומרים שבמה שהעמיק את הקנקן יותר מן הדרוש, גרם לשבירתו. 18) כלומר, יותר יש לייחס שבירת הקנקן להאוחז במחרישה שאילו לא העמיק יותר מן הדרוש לא היה נשבר על ידי עיוות התלם. 19) מקל שבאמצעותו מכוונים את הפרה החורשת. 20) במקרה זה יש לייחס שבירת הקנקן למנהיג ולהאוחז במחרישה במידה שווה, שבמקום שיש מעלות שהמכשולים מרובים, גם בעיוות השורה על ידי המנהיג לבד עלול הקנקן להישבר והדבר בספק מי גרם לשבירתה, ולכן שניהם חייבים (רש"י שם).

ג. שְׁכָרָהּ לָדוּשׁ בִּקְטָנִית[21], וְדָשׁ בִּתְבוּאָה, וְהֶחְלִקָה - פָּטוּר. בִּתְבוּאָה, וְדָשׁ בִּקְטָנִית - חַיָּב, שֶׁהַקִּטְנִית מַחְלֶקֶת[22]. מַעֲשֶׂה[23] בְּאֶחָד, שֶׁהִשְׁכִּיר חֲמוֹר לַחֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: לֹא תֵּלֵךְ בּוֹ בְּדֶרֶךְ נְהַר פְּקוֹד, שֶׁהַמַּיִם מְצוּיִין שָׁם, אֶלָּא בְּדֶרֶךְ נָרָשׁ, שֶׁאֵין בָּהּ מַיִם. הָלַךְ בְּדֶרֶךְ נְהַר פְּקוֹד, וּמֵת הַחֲמוֹר, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁמְּעִידִים בְּאֵי זֶה דֶּרֶךְ הָלַךְ, אֶלָּא הוּא מֵעַצְמוֹ אָמַר: בִּנְהַר פְּקוֹד הָלַכְתִּי, וְלֹא הָיוּ שָׁם מַיִם, וּמֵחֲמַת עַצְמוֹ מֵת. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: הוֹאִיל וְיֵשׁ עֵדִים[24] שֶׁהַמַּיִם בִּנְהַר פְּקוֹד מְצוּיִין - חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי שִׁנָּה עַל דַּעַת הַבְּעָלִים[25], וְאֵין אוֹמְרִים 'מַה לִּי לְשַׁקֵּר'[26] בִּמְקוֹם עֵדִים.

21) משנה שם. 22) שם. מפני שהן חלקות לא מחוספסות - המעידה מצוייה בשעת דישתן יותר מבדישה בתבואה, ולכן מקטנית לתבואה פטור שהרי לא השינוי גרם למעידתה, ומתבואה לקטנית חייב, שגרם בזה למעידתה. 23) שם פא: עובדא לפני אביי ורבא. 24) כלומר, ברור לנו, כאילו היו עדים מעידים על זה לפנינו, שהיו שם מים שחזקת נהר פקוד שהמים מצויים בו תמיד. 25) שינוי שגרם למיתתה. 26) כלומר, אינו נאמן במיגו שאם רצה לשקר היה אומר שהלך בדרך נרש, - שהרי אין עדים המעידים שהלך בדרך פקוד - והיה פטור, ומעתה יש להאמין לטענתו שלא היו מים בנהר פקוד. במקום עדים - אין מקום להאמינו אפילו בסיוע המיגו, שהרי עדים מכחישים מה שהוא אומר.

ד. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה[27] לְהָבִיא עָלֶיהָ מָאתַיִם לִטְרִין[28] שֶׁל חִטִּים, וְהֵבִיא מָאתַיִם לִטְרִין שֶׁל שְׂעוֹרִים, וָמֵתָה - חַיָּב; מִפְּנֵי שֶׁהַנֶּפַח קָשֶׁה לַמַּשּׂוֹי, וְהַשְּׂעוֹרִין יֵשׁ לָהֶן נֶפַח[29]. וְכֵן אִם שְׁכָרָהּ לְהָבִיא תְּבוּאָה, וְהֵבִיא בְּמִשְׁקָלָהּ תֶּבֶן[30]. אֲבָל אִם שְׁכָרָהּ לְהָבִיא עָלֶיהָ שְׂעוֹרִים, וְהֵבִיא בְּמִשְׁקָלָן חִטִּים, וּמֵתָה - פָּטוּר[31]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

27) שם פ. 28) ליטרה; יחידת משקל, ושיעורה כתב רבינו בפרק ג מהלכות חובל ומזיק הלכה ה. 29) שהשעורים משקלם פחות ממשקל החיטים וכשהוא משווה משקל השעורים למשקל החיטים, הרי הוא מוסיף במידת השעורים ומרבה בנפח, ולפיכך, יש לייחס מיתתה לתוספת הנפח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המכבידה על הבהמה במשאה (שם כרבא). 30) שנפחה גדול משל תבואה - חייב. 31) שהרי לא שינה לרעה. ראה לקמן הלכה ו דין שיעור התוספת.

ה. שָׂכַר אֶת הַבְּהֵמָה[32] לִרְכֹּב עָלֶיהָ אִישׁ - לֹא יַרְכִּיב עָלֶיהָ אִשָּׁה[33]. שְׂכָרָהּ לִרְכֹּב עָלֶיהָ אִשָּׁה - מַרְכִּיב עָלֶיהָ אִישׁ. וּמַרְכִּיב עָלֶיהָ כָּל אִשָּׁה, בֵּין קְטַנָּה בֵּין גְּדוֹלָה, וַאֲפִלּוּ מְעֻבֶּרֶת שֶׁהִיא מְנִיקָה[34].

32) שם עט: 33) שאינה שולטת בבהמה כאיש ולא תוכל לשמור עליה ממכשול (ראה חסדי דוד על התוספתא בבא מציעא פרק ז). 34) כלומר, עם היונק המוסיף משא (מגיד משנה).

ו. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה לָשֵׂאת עָלֶיהָ מִשְׁקָל יָדוּעַ[35], וְהוֹסִיף עַל מַשָּׂאוֹ: אִם הוֹסִיף חֵלֶק מִשְּׁלִשִׁים[36] עַל הַשִּׁעוּר שֶׁפָּסַק עִמּוֹ, וּמֵתָה - חַיָּב[37]; פָּחוֹת מִכָּאן - פָּטוּר[38], אֲבָל נוֹתֵן הוּא שְׂכַר הַתּוֹסֶפֶת[39]. שָׂכַר סְתָם - אֵינוֹ נוֹשֵׂא אֶלָּא בַּמִּשְׁקָל הַיָּדוּעַ בַּמְּדִינָה לְאוֹתָהּ בְּהֵמָה; וְאִם הוֹסִיף חֵלֶק מִשְּׁלִשִׁים, כְּגוֹן שֶׁדַּרְכָּהּ לָשֵׂאת שְׁלֹשִׁים וְטָעַן עָלֶיהָ אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, וּמֵתָה אוֹ נִשְׁבְּרָה - חַיָּב[40]. וְכֵן סְפִינָה[41] שֶׁהוֹסִיף בָּהּ אֶחָד מִשְּׁלִשִׁים עַל מַשָּׂאָהּ, וְטָבְעָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם דָּמֶיהָ.

35) כפי מה שהוסכם ביניהם. 36) כגון ששכרה להטעינה שלושים סאה והטעין שלושים ואחד. 37) דברי רבינו ניתנים להתפרש שדעתו שכל שהוסיף במשאה יותר מכפי מה שהוסכם, אף על פי שמנהג המקום להטעינה משא כבד מזה - חייב, שהרי הדגים חיוב תוספת המשא בשכרו למשקל ידוע, ומשמע, שאף שהבהמה עומדת היא להישכר למשא שהטעינה אם היה מוסיף שכר, מכל מקום, אם הוסיף על מה שהוסכם - חייב. אולם הרמב"ן והרשב"א (הובאו במגיד משנה כאן) חולקים על רבינו ודעתם שמכיוון שהבהמה עומדת להישכר גם למשא כזו, הרי אין לייחס מיתתה לתוצאה מתוספת המשא ולפיכך, אין לחייבו אלא בתוספת שכר בלבד. והבית יוסף בסימן שח מבאר, שהמדובר כאן, כשהמשכיר קבע את משקל המשא ואמר לשוכר אני משכירה לך למשא כזו, ואנו אומרים שהמשכיר יודע שבהמתו חלשה ואינה ראוייה לטעינת משא כפי הנהוג באותו מקום ולכן קבע משקל נמוך מהנהוג והשוכר שהוסיף - פשע, אבל אם הצעת השכירות למשקל ידוע באה מצד השוכר, אף על פי שאסור לו להוסיף מבלי שיקבל רשות מהמשכיר - אם הוסיף פטור. 38) שאין לייחס לתוספת כזו סיבה למותה. 39) שהרי שכרו לפי המשא ולכן משלם שכר התוספת. 40) שיעור התוספת המחייב הוא אחד משלושים של המשא המקובל באותו מקום - למדנו ממה שאמרו במשנה שם: "להביא לתך חיטים וכו' פטור ואם מוסיף על משאו חייב. וכמה יוסיף על משאו ויהא חייב? סומכוס אומר משום רבי מאיר וכו' שלושה קבין לחמור". כלומר, אם שכר בהמה במקום שהמנהג הוא שמטעינין עליה לתך - משקל תשעים קב - הוסיף עליה שלושה קבין, היינו, חלק משלושים ממידת הטעינה הנהוגה חייב, והוא הדין לכל המקומות, תוספת של אחד משלושים מן הנהוג - מחייבת. 41) ברייתא שם.

ז. הַכַּתָּף[42] שֶׁהוֹסִיף[43] עַל מַשָּׂאוֹ קַב אֶחָד[44], וְהֵזִיק בְּמַשָּׂא זֶה - חַיָּב בִּגְזָקָיו. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא[45] בֶּן דַּעַת וַהֲרֵי הוּא מַרְגִּישׁ בְּכֹבֶד הַמַּשָּׂא[46] - יַעֲלֶה עַל לִבּוֹ, שֶׁמָּא מֵחֲמַת חָלְיוֹ הוּא זֶה הַכֹּבֶד[47].

42) סבל. 43) השוכרו בלי ידיעת הסבל. 44) משא האדם הממוצע הוא שלושים קב והוסיף אחד משלושים (רש"י שם דיבור המתחיל קב). 45) הסבל. 46) והיה לו להבין שהוסיף עליו משא ולפרוק המשא מעליו מייד, ואם לא פרק והוזק - הוא בעצמו גרם לכך. 47) לא עלתה על דעתו לייחס הכובד לתוספת משא אלא ייחסו לחולשה זמנית שתקפתו. וסבור, שאחר שינוח מעט, יחזור לאיתנו, ולפיכך לא פרק המשא ואם כן גרם השוכר את הנזק (שם כרב אשי).

ח. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר[48] לִרְכֹּב עָלֶיהָ - יֵשׁ לוֹ לְהַנִּיחַ עָלֶיהָ כְּסוּתוֹ[49] וּלְגִינוֹ[50] וּמְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ[51], לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ[52] הַשּׂוֹכֵר לַחֲזֹר בְּכָל מָלוֹן[53] וּמָלוֹן לִקְנוֹת מְזוֹנוֹת; יָתֵר עַל זֶה - הֲרֵי מְעַכֵּב עָלָיו בַּעַל הַחֲמוֹר. וְכֵן יֵשׁ לְבַעַל הַחֲמוֹר לְהַנִּיחַ עָלֶיהָ שְׂעוֹרִים וְתֶבֶן מְזוֹנוֹת[54] שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם; יָתֵר עַל זֶה - הַשּׂוֹכֵר מְעַכֵּב, מִפְּנֵי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לִקְנוֹת בְּכָל מָלוֹן וּמָלוֹן[55]. לְפִיכָךְ, אִם אֵין שָׁם מְאַיֵּן יִקְנֶה[56] - מַנִּיחַ עָלָיו מְזוֹנוֹתָיו וּמְזוֹנוֹת בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל כָּל אוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ[57]. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים - בְּשׂוֹכֵר סְתָם, וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין מִנְהָג יָדוּעַ; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִנְהָג - הַכֹּל לְפִי הַמִּנְהָג[58].

48) שם עט: 49) בגדים שיצטרך להם כשיגיע למחוז חפצו להחליף בגדי הדרך (שיטה מקובצת שם בשם הריטב"א). 50) כד המים. 51) עד שיגיע למחוז חפצו. 52) אינו רגיל בכך. 53) שהוא פוגש בדרכו. 54) בדפוס רומא (ר"מ): ומזונות. 55) שהחמר דרכו לחזר אחר מזונותיו ומזון החמור בכל מקום שהם חונים ללינת לילה. 56) שאין עוברים במקום יישוב. 57) שם. 58) כמו שאמרו בעניין שכירות פועלים (שם פג.): "הכל כמנהג המדינה" (מגיד משנה).

~ יום שלישי כ"ח מרחשון ~

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר דין שוכר בהמה או ספינה ואירע בהן אונס אם חייב המשכיר להעמיד לו בהמה או ספינה אחרת, ודין משכיר בית לזמן קצוב ורצה השוכר להשכירו לאחר, ודין בית זה או בית כזה אני משכיר לך ודין משכיר בית סתם או עלייה סתם.

א. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַבְּהֵמָה[2], וְחָלְתָה[3] אוֹ נִשְׁתַּטִּית אוֹ נִלְקְחָה לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין סוֹפָהּ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לַחֲזֹר[4], אִם נִלְקְחָה דֶּרֶךְ הֲלִיכָה[5] - הֲרֵי הַמַּשְׂכִּיר אוֹמֵר לַשּׂוֹכֵר: הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ[6], וְחַיָּב לִתֵּן לוֹ שְׂכָרוֹ מָשְׁלָם[7]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[8] בְּשֶׁשְּׂכָרָהּ לָשֵׂאת עָלֶיהָ מַשּׂוֹי שֶׁאֶפְשָׁר לְהַשְׁלִיכוֹ בְּלֹא הַקְּפָדָה[9]; אֲבָל אִם שְׂכָרָהּ לִרְכֹּב עָלֶיהָ אוֹ לָשֵׂאת עָלֶיהָ כְּלֵי זְכוּכִית וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר אַחֵר[10], אִם שָׁכַר מִמֶּנּוּ חֲמוֹר[11]; וְאִם לֹא הֶעֱמִיד - יַחֲזִיר הַשָּׂכָר[12], וְיִחַשֵּׁב עִמּוֹ עַל שְׂכַר כַּמָּה שֶׁהָלַךְ בָּהּ[13].

2) משנה, בבא־מציעא עח. וגמרא שם: 3) בברקית, שעלה תבלול בעיניה הגורם עוורון, או שתקף אותה עש האוכלת רגליה (גמרא שם). ועדיין ראויה היא למלאכה (׳טור׳ סימן שי). 4) שם, כשמואל. 5) כלומר, לא יצא הצו מן המלך אלא להחרים הבהמות שהם נמצאים בדרכים (שם, וכפירוש רבינו חננאל, מגיד־משנה). 6) כלומר, גורלך גרם שפגעו בה מקרים אלו בזמן שהיא שכורה אצלך, והרי היא לפניך כמו שהיא. המדובר, כשהבהמה ראויה עדיין למלאכתה למרות מחלתה, אלא שהמחלה גורמת טירחה יתירה וגם עיכוב בדרך, אין לראות בהטרדה זו שינוי חמור בתנאי השכירות עד כדי שיהא לחייב את המשכיר להעמיד חמור אחר כדין מתה או נשברה, המבואר להלן בה"ב. וכן בנלקחה לעבודת המלך אע"פ שאין סופה לחזור, ואין ביכולת השוכר להשתמש בה כפי תנאי השכירות - כיון שבדרך הליכה נלקחה, אומר המשכיר: הרי שלך לפניך, משום שנמצאה הבהמה בדרכים בזמן שהיתה שכורה אצלך, אתה גרמת לה שתלקח, ואילו היתה נמצאת ברשותי לא היתה נלקחת, שהרי לא יצא צו החרמה על הבהמות הנמצאות בבתים, נמצא שבסיבתך חל העיכוב למלא תנאי השכירות, ואין מוטל עלי להעמיד לך חמור אחר. ומזה יוצא, שאם צו ההחרמה הוא כללי - חייב להעמיד לו חמור אחר (מגיד־משנה). 7) בשלימות כפי המחיר שהוסכם בחוזה השכירות כשהיתה בבריאותה, ואין מחשבים בחלתה ההפרש שיש במחיר שכירת בהמה בריאה לבין חולה או שוטה, וכן בנלקחה לעבודת המלך אין מנכים מדמי השכירות בעד הדרך שלא הלך בה, אלא השוכר נושא בכל ההפסד, מפני שמזלו גרם למקרים אלו בזמן שהיא שכורה לו (תוספתא שם פ"ז. ראה מגיד־משנה). 8) שבחלתה או נשתטית - אומר המשכיר הרי שלך לפניך (מגיד־משנה - וראה להלן הערה ט). 9) מבלי לדקדק על מקום נפילת המשא, היינו שהמשא אינו מחומר שביר, ואפשר להשליכו בכל מקום ולא ינזק, ואם כן עדיין ראויה הבהמה למלאכה שנשכרה לה, שהרי גם אם תיפול - מחמת שטותה או חוליה - באחת מן הפחתים לא יוזק המשא שעליה. 10) ואין המשכיר יכול לומר הרי שלך לפניך, שיש לראות במקרים אלו שינוי בתנאי השכירות, שהרי הבהמה אינה ראויה למלא תנאי השכירות, משום שעלולה היא להזיק לרוכב או לכלי הזכוכית, אם תיפול באחת הפחתים מחמת שטותה או חוליה. ומבאר המגיד־משנה שאין דין זה - המחלק בין שכרו למשא סתם, ובין למשא כלי זכוכית - אלא בחלתה או נשטית. אבל בנלקחה, גם בשכרה לרכיבה או לכלי זכוכית, אומר המשכיר: הרי שלך לפניך, שהרי הדין שבנלקחה לעבודת המלך - אומר לו הרי שלך לפניך, מבוסס (כמו שביארנו למעלה הערה ה) על טענת המשכיר, שבסיבת השוכר נגרם לבהמה שתלקח, וטענה זו כוחה יפה גם בשכרה לרכיבה או למשא כלי זכוכית (שם עט. בשם רבי שמעון בן אלעזר: השוכר את החמור לרכוב עליה והבריקה (חלתה בעיניה או ברגליה. ראה שם עח:) או שנשתטתה - חייב להעמיד לו חמור אחר וכו׳. אמר רב פפא, וכלי זכוכית - כלרכוב דמי" פירוש, דין משא כלי זכוכית כדין רכיבה). 11) ובדפוסי ווניציא נוסף: "או בהמה אחרת כאותה ששכר" כלומר, המשכיר חייב להעמיד כמין הבהמה שהשכיר לו, כגון אם השכיר חמור - לא יעמיד לו סרס (בתוספתא בבא־מציעא בפרק ז, ה"ה: המשכיר בהמה לחבירו, לא ישנה (המשכיר) לו את הבהמה. השכיר לו חמור - לא יושיבנו על הפרד וכו׳). 12) אפילו הקדים לו השוכר שכרו, והוא בחזקת המשכיר. 13) כלומר, זה שאמרו חייב להעמיד חמור אחר - הכוונה שאם המשכיר רוצה בכל השכר כפי שהוסכם בעיסקת השכירות - יעמיד לו חמור אחר, ואינו יכול לומר לו הרי שלך לפניך, אבל אם אין ברצונו להמשיך בעיסקת השכירות, הרשות בידו (מגיד־משנה) ומחזיר לשוכר השכר שקיבל בעד שארית הדרך שלא הלכה הבהמה, ומעכב בידו השכר בעד הדרך שכבר הלך בה, שהרי נהנה השוכר במה שהגיע עד כאן, ובידו לשכור בהמה אחרת להמשיך בדרכו (ראה גמרא עט. וב׳תוספות׳ בד"ה אילו).

ב. מֵתָה הַבְּהֵמָה אוֹ נִשְׁבְּרָה[14], בֵּין שֶׁשְּׂכָרָהּ לָשֵׂאת[15] בֵּין שֶׁשְּׂכָרָהּ לִרְכֹּב, אִם אָמַר לוֹ: חֲמוֹר סְתָם[16] אֲנִי מַשְׂכִּיר לְךָ - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר אַחֵר[17] מִכָּל מָקוֹם[18]; וְאִם לֹא הֶעֱמִיד - יֵשׁ לַשּׂוֹכֵר לִמְכֹּר הַבְּהֵמָה[19], וְלִקַּח בָּהּ בְּהֵמָה אַחֶרֶת, אוֹ שׂוֹכֵר[20] בְּהֵמָה בְּדָמֶיהָ, אִם אֵין בְּדָמֶיהָ לִקַּח[21], עַד שֶׁיַּגִּיעַ לַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק בּוֹ[22]. אָמַר לוֹ: חֲמוֹר זֶה[23] אֲנִי מַשְׂכִּיר לְךָ, אִם שְׂכָרָהּ לִרְכֹּב עָלֶיהָ אוֹ לִכְלֵי זְכוּכִית, וּמֵתָה בַּחֲצִי הַדֶּרֶךְ: אִם יֵשׁ בְּדָמֶיהָ לִקַּח בְּהֵמָה אַחֶרֶת - יִקַּח[24], וְאִם אֵין בְּדָמֶיהָ לִקַּח - שׂוֹכֵר אֲפִלּוּ בְּדָמֵי כֻּלָּהּ[25], עַד שֶׁיַּגִּיעַ לַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק עִמּוֹ; וְאִם אֵין בְּדָמֶיהָ לֹא לִקַּח וְלֹא לִשְׂכֹּר - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ שֶׁל חֲצִי הַדֶּרֶךְ[26], וְאֵין לוֹ עָלָיו אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[27]. שְׂכָרָהּ לְמַשָּׂא, הוֹאִיל וְאָמַר לוֹ חֲמוֹר זֶה, וּמֵת בַּחֲצִי הַדֶּרֶךְ - אֵינוֹ חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ אַחֵר, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ שֶׁל חֲצִי הַדֶּרֶךְ וּמַנִּיחַ לוֹ גְּבֻלָּתוֹ[28].

14) ואינה ראויה למלאכה כלל. 15) משא שאפשר להשליכו בלא הקפדה. 16) ואם כן, קיבל עליו לספק לו חמור עד שישלים העברת משאו או רכיבתו. 17) משנה, שם עח. 18) בין אם יש למשכיר משלו, ובין שצריך לשכור. כלומר, אפילו אם אין למשכיר חמור משלו - חייב לשכור חמור אחר ולהעמידו לשוכר, ואם לא העמיד - מפסיד כל דמי השכירות (רבינו בפירושו למשנה, כותב:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"לא יחשב שום דבר מן השכירות". ראה לחם־משנה). וטעמו של דבר: שהמשכיר קיבל עליו לספק חמור עד שישלים מטרת שכירותו, ואם אינו מקיים התחייבותו - פקעה גם התחייבותו של השוכר לשלם לו דמי שכירות. 19) שבזה שמסר הבהמה לרשות השוכר וקנאה השוכר במשיכה למלא בה תנאי השכירות - נשתעבדה גם לאחר מותה לממן בנבילתה השלמת מלאכתו כפי שהוסכם בחוזה. למעלה (בהל' א) בדין חלתה בשכרה לרכיבה לא ניתנה רשות לשוכר למוכרה, שלא אמרו זאת אלא במקום שאין לבהמה תקנה, כגון מתה או נשברה ואין אפשרות לרפאותה, ואנו אומרים שהשכירות משעבדת את הבהמה לשוכר, ומשום כך רשאי הוא למכור את נבילתה כדי לקיים תנאי השכירות, והרי בין כך ובין כך עומדת היא למכירה. אבל בחלתה, שעומדת היא לרפאותה, אין סברא לומר שהמשכיר שעבד הבהמה לשוכר שיהיה ביכולתו למוכרה, שהרי אינה עומדת להימכר ('נתיבות המשפט' סי' שי ס"ק ד). 20) שם עט. כשמואל, בהשכירו חמור זה, והוא־הדין בחמור סתם. 21) אם דמי הנבילה אינם מספיקים כדי לקנות בהמה אחרת. משמע, שאם דמי הנבילה מספיקים לקנות חמור אחר - אינו רשאי לשכור על חשבון המשכיר. 22) ואם אין בדמיה לא ליקח ולא לשכור - אין מחייבים את המשכיר להשלים את ההפרש, מפני שלא עבד אלא את החמור, אבל לא שאר נכסיו (מגיד־משנה). ובמקרה זה מפסיד המשכיר כל שכרו אם אינו מעמיד לו חמור אחר, כמו שביארנו למעלה הערה יז. 23) כלומר, חמור זה אני משכיר לך, ואיני מקבל עלי לספק לך חמור אחר אם ימות. 24) שהבהמה משועבדת לו אפילו לאחר מותה כששכרה לרכיבה (וראה להלן הערה כז בדין שכרה למשא). 25) שם, כשמואל. 26) שהרי נהנה השוכר במה שהגיע עד כאן (שם). 27) שם. כלומר, אף שאין לשוכר תביעת ממון על המשכיר, רשאי הוא להתרעם על המשכיר בגלל העוול שעשה לו בזה שהשכיר לו בהמה כחושה, ואין תרעומתו תרעומת חינם האסורה (בשם רבי ישראל סלנטר - בספר אור ישראל - נתיבות אור). 28) למשכיר, שאין נבלת החמור משועבדת לשוכר ליקח או לשכור חמור אחר בדמיה, שלשון "חמור זה" שהתנה המשכיר בעת השכירות, משמעותה שאינו מתחייב להעמיד לו חמור אחר עד שישלים השוכר מלאכתו, אפילו לא מדמי החמור שמשכירו אם ימות, שאינו משעבד את החמור לשוכר אלא למלאכה שהתנה עמו, ולא אמרו שדמי החמור משועבדים לשוכר - אף "בחמור זה" - אלא בשכרו לרכיבה או לכלי זכוכית (כמבואר למעלה), שלכך פירש השוכר מטרת השכירות - אע"פ שבשכרו למשא סתם, רשאי הוא לא להשתמש בחמור לכל מטרה שהיא - כדי שיהיה החמור משועבד לו גם לאחר מיתתו, שהשוכר לרכיבה או לכלי זכוכית, מקפיד שלא יהיו לו עיכובים בדרכו (ראה טורי־זהב סי' שי). רבינו למד הבדל זה בין רכיבה לבין משא, ממה שאמרו שם (לפי נוסחת הרי"ף): "השוכר את החמור לרכוב עליו ומתה לו בחצי הדרך, אמר רב אם יש בדמיה וכו'", משמע שרק בשכרו לרכיבה (או לכלי זכוכית שדינה כרכיבה, ראה למעלה הערה ט) משועבדים דמי החמור לשוכר, אבל אם שכרו למשא סתם - לא (ודעת הראב"ד בהשגה, שאין הפרש בין רכיבה למשא, ובשניהם החמור משועבד לשוכר, וזה שאמרו בגמרא לרכוב עליו, לאו דוקא אמרוהו).

ג. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה[29], וְטָבְעָה לוֹ בַּחֲצִי הַדֶּרֶךְ: אִם אָמַר לוֹ: סְפִינָה זוֹ אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ, וּשְׂכָרָהּ הַשּׂוֹכֵר לְהוֹלִיךְ בָּהּ יַיִן סְתָם[30], אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן לוֹ הַשָּׂכָר - יַחֲזִיר כָּל הַשָּׂכָר[31]; שֶׁהֲרֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: הָבֵא לִי הַסְּפִינָה עַצְמָהּ שֶׁשָּׂכַרְתִּי, שֶׁהַקְּפָדָה גְּדוֹלָה יֵשׁ בִּסְפִינָה זוֹ, וַאֲנִי אָבִיא יַיִן מִכָּל מָקוֹם וְאוֹלִיךְ בָּהּ[32]. אָמַר לוֹ: סְפִינָה סְתָם אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ, וּשְׂכָרָהּ הַשּׂוֹכֵר לְהוֹלִיךְ בָּהּ יַיִן זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ מִן הַשָּׂכָר כְּלוּם - חַיָּב לִתֵּן כָּל הַשָּׂכָר; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: הָבֵא לִי הַיַּיִן עַצְמוֹ, וַאֲנִי אָבִיא לְךָ סְפִינָה מִכָּל מָקוֹם וְאוֹלִיכוֹ[33]. אֲבָל צָרִיךְ לְנַכּוֹת כְּדֵי הַטֹּרַח שֶׁל חֲצִי הַדֶּרֶךְ[34], שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה הַמְּמַתֵּפֵל בְּהוֹלָכַת הַסְּפִינָה לְיוֹשֵׁב וּבָטֵל[35]. אָמַר לוֹ: סְפִינָה זוֹ אֲנִי מַשְׁכִּיר, וְשָׂכַר הַשּׂוֹכֵר לְהוֹלִיךְ בָּהּ יַיִן זֶה: אִם נָתַן הַשָּׂכָר - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ, וְאִם לֹא נָתַן - לֹא יִתֵּן; שֶׁאֵין זֶה יָכוֹל לְהָבִיא הַסְּפִינָה עַצְמָהּ, וְלֹא זֶה יָכוֹל לְהָבִיא יַיִן עַצְמוֹ[36]. שָׂכַר סְפִינָה סְתָם לְיַיִן סְתָם[37] - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְקִין הַשָּׂכָר[38].

29) שם עט. 30) כל יין שירצה. 31) אפילו בעד חצי הדרך שכבר הובל - מחזיר, שלא אמרו שהשוכר משלם שכר חצי הדרך (כמבואר למעלה הל' א, ב) אלא במקום שנהנה מהובלת מטענו, אבל כאן הלא היין טבע ואבד - אין לשוכר לשלם כלום (ראה ב'תוספות' שם בד"ה אילימא). 32) כלומר, ומאחר שאין ביד המשכיר למלא תנאי - ספינה זו - שבחוזה השכירות - שהרי טבעה, וביד השוכר למלא, שהרי ליין סתם שכרו, ובאפשרותו להביא יין, הרי המשכיר אינו מקיים את מה שקיבל על עצמו, ולכן מחזיר כל השכר. ואין המשכיר יכול להציע ספינה אחרת במקום הספינה שטבעה ולהמשיך בהסכם השכירות, שיש לשוכר זכות, בהסתמכות על תנאי - ספינה זו - שבחוזה השכירות, לתבוע מילוי החוזה כפי הפרטים שנקבעו בו בשלימות (רי"ף שם). והוסיף רבינו נימוק בטענת השוכר, "שהקפדה גדולה יש בספינה זו", כלומר ספינה זו שטבעה שכרתיה אחר שבדקתי ובחנתי מבנה ומצבה וכל פרטי הליכותיה, ואיני מוכן לקבל ספינה אחרת שתעמיד במקומה (ראה משנה־למלך). 33) והרי העיכוב בקיום החוזה, מצד השוכר בא, ולכן משלם בעד כל הדרך כפי שהוסכם. 34) שהיה על המשכיר - הספן - לטרוח בהולכת הספינה אלמלא טבעה. 35) כלומר, יש לחשב התשלום בעד חצי הדרך - שהמשכיר מקבל בעדו שכר - פחות הסכום שאדם מוכן שינכו לו משכרו, כדי שלא יצטרך לעבוד ולטרוח אלא יהא יושב ובטל (רי"ף שם). 36) כלומר, מאחר שלא המשכיר ולא השוכר, בידם למלא אחר תנאי השכירות -

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אנו מחליטים המעות ביד המוחזק ויד התובע על התחתונה, שאין להוציא המעות מן המוחזק מטעם שלא קיים תנאו אלא־אם־כן נתקיימו מצד התובע, ומאחר שאין ביד התובע לקיים תנאו - מפסיד כל שכרו. 37) ורשאי המשכיר להעמיד ספינה אחרת - והשוכר יין אחר, אבל שניהם לא מילאו תנאי השכירות. 38) אם הקדים השוכר השכר, המשכיר מחזיר שכר חצי הדרך הנותר. ואם לא הקדים, השוכר משלם בעד חצי הדרך שנסעו (גמ' שם). ואין המחזיק יכול לטעון - כמו בספינה זו ויין זה - אין לי להחזיר השכר לפני שהתובע מילא תנאו, מפני שיש לתובע טענה נגדית: מוכן אני למלא התנאי ולהביא יין, אבל אין להטיל עלי למלא התנאי לפני שהמשכיר ממלא תנאו להעמיד ספינה, ואינני מאמינו שיעשה זאת, ונמצא שאני טורח ומפסיד מעותי (רא"ש שם יא) ויוצא מזה, שאם אחד משניהם מילא תנאו ואין השני ממלא - מוציאין השכר אפילו מן המוחזק, מאחר שאינו ממלא תנאו (מגיד־משנה בשם הרמב"ן).

ד. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה, וּפִרְקָהּ[39] בַּחֲצִי הַדֶּרֶךְ - נוֹתֵן לוֹ שְׂכַר כָּל הַדֶּרֶךְ[40]. וְאִם מָצָא הַשּׂוֹכֵר מִי שֶׁיַּשְׂכִּיר אוֹתָהּ לוֹ עַד הַמָּקוֹם שֶׁפָּסַק - שׂוֹכֵר[41]; וְיֵשׁ לְבַעַל הַסְּפִינָה עָלָיו תַּרְעֹמֶת[42]. וְכֵן אִם מָכַר כָּל הַסְּחוֹרָה[43] שֶׁבַּסְּפִינָה לְאִישׁ אַחֵר בַּחֲצִי הַדֶּרֶךְ, וְיָרַד, וְעָלָה הַלּוֹקֵחַ - נוֹטֵל שְׂכַר חֲצִי הַדֶּרֶךְ מִן הָרִאשׁוֹן וּשְׂכַר הַחֲצִי מִזֶּה הָאַחֲרוֹן; וְיֵשׁ לְבַעַל הַסְּפִינָה עָלָיו תַּרְעֹמֶת, שֶׁגָּרַם לוֹ לִסְבֹּל דַּעַת אִישׁ אַחֵר שֶׁעַדַיִן לֹא הֶרְגַּל בּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

39) הוריד מטענו, כלומר חזר בו השוכר מהשכירות. 40) כפי שהותנה, שאין השוכר יכול לחזור בו באמצע. בבא־מציעא עט: "השוכר את הספינה ופרקה לה בחצי הדרך וכו' ואי דלא משכח לאגוריה (שאין השוכר מעמיד אדם אחר במקומו שישכור הספינה), כוליה אגרא בעי שלומי" (שכר כל הדרך, עליו לשלם). [כן פירש הרי"ף שם. וכן משמע מלשונו של רבינו בסמוך: "ואם מצא השוכר מי שישכיר", משמע שבבבא הקודמת - המדובר כשלא מצא]. ומשלם השכר המלא ואין מנכים ערך הטורח בחצי הדרך שלא הוליך את הספינה - כמו בהלכה ג, שלא אמרו לנכות, אלא כשאין הספינה קיימת, והרי המשכיר - הספן - יושב ובטל. אבל כאן הלא ספינתו קיימת, והוא הסתמך על זה שבמקום שקבעו להוליך שם את המטען ימצא מטען להובילו חזרה, ולכן אינו חוזר למקום הפלגת הספינה, אלא מסיעה ריקנית למקום המיועד ונמצא שאינו יושב בטל (מגיד־משנה עם הסבר נוסף). [ונראה שהמשנה־למלך התכוון להסבר זה, אלא שטעות־סופר נפלה בדבריו, ובמקום "לביתו" צ"ל "לדרכו"]. ודעת ה'טור' בסימן שיא, שגם כאן מנכים דמי הטורח. 41) כלומר: משכירו, שהשוכר רשאי להעביר זכותו בשכירות לאחר, כמבואר בסמוך (בהלכה ה), שזה שאמרו "אין השוכר רשאי להשכיר" אינו אלא במטלטלין ולא בספינה. 42) שגרם לו לסבול דעת איש אחר שעדיין לא הורגל בו (כמו שכותב רבינו בסמוך - רי"ף שם). ובגמרא שם אמרו, שיש לחייב את השוכר במקרה זה לשלם בעד "רפסתא דספינתא" ריעוע הספינה שמתרועעת בפריקת המשא ובהטענתה שנית, שהרי השוכר גרם לתוספת סריקה וטעינה מכפי שהוסכם בעת השכירות. ועל השוכר לישא בהפסד זה שנגרם בסיבתו. וכן פסק הרי"ף שם. ונראה שרבינו לא הזכיר חיוב זה כאן, מפני שאינו דן כאן אלא בבעיה אם יש לשוכר זכות להשכיר את הספינה לאחרים כשהוא מקבל עליו כל הפסד שיגרם לספינה כתוצאה מהחלפת השוכרים, או לא. ודין זה, שעל השוכר לישא בכל הפסד שהוא, נראה בעיני רבינו כמובן מאליו ואין צורך להזכירו (ראה 'מרכבת המשנה'). 43) שם, וכפירוש הרי"ף. וכן הביאו ה'תוספות' שם בד"ה דפרקיה, בשם רבינו חננאל.

ה. מִכָּאן אֲנִי אוֹמֵר: שֶׁהַמַּשְׂכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ עַד זְמַן קָצוּב, וְרָצָה הַשּׂוֹכֵר לְהַשְׂכִּיר הַבַּיִת לְאַחֵר עַד סוֹף זְמַנּוֹ - מַשְׂכִּיר לַאֲחֵרִים[44], אִם יֵשׁ בְּנֵי בַיִת כְּמִנְיַן בְּנֵי בֵיתוֹ; אֲבָל אִם הָיוּ אַרְבָּעָה - לֹא יַשְׂכִּיר לַחֲמִשָּׁה[45]. שֶׁלֹּא אָמְרוּ חֲכָמִים[46]: אֵין הַשּׂוֹכֵר רַשַּׁאי לְהַשְׂכִּיר - אֶלָּא מִטַּלְטְלִין, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שֶׁיְּהֵא פִּקְדוֹנִי בְּיַד אַחֵר[47]; אֲבָל בְּקַרְקַע[48] אוֹ בִּסְפִינָה, שֶׁהֲרֵי בַּעְלָהּ עִמָּהּ[49] - אֵין אוֹמֵר כֵּן[50]. וְכֵן אֲנִי אוֹמֵר: אִם אָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת לַשּׂוֹכֵר: לָמָּה תִּטְרַח וְתַשְׂכִּיר בֵּיתִי לַאֲחֵרִים? אִם לֹא תִּרְצֶה לַעֲמֹד בּוֹ, צֵא וְהַנִּיחוֹ וְאַתָּה פָּטוּר מִשְּׂכִירוּתוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׂכִּירוֹ לְאַחֵר. שֶׁזֶּה בְּאַל תִּמְנַע טוֹב מִבְּעָלָיו[51]; עַד שֶׁאַתָּה מַשְׂכִּירוֹ לְאַחֵר, תַּנִּיחַ לָזֶה בֵּיתוֹ. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׂכִּירוֹ לְאַחֵר כְּלָל, וְיִתֵּן שְׂכָרוֹ עַד סוֹף זְמַנּוֹ[52]. וְלֹא יֵרָאֶה לִי שֶׁדִּין זֶה אֱמֶת[53].

44) ואין למשכיר זכות התנגדות, וכדין ספינה. ומוסיף המגיד־משנה, שכאן אפילו תרעומת אין לו למשכיר, שעד כאן לא אמרו יש לו תרעומת אלא בספינה, מפני שגרם לו לסבול כל זמן הנסיעה דעת איש שאינו רגיל בו, אבל בבית - שאין המשכיר דר עם השוכר - אפילו תרעומת אין לו. 45) שאין השוכר רשאי להרבות בדיורים, אפילו אם גם הוא ממשיך וגר בבית, ראה פ"ה מהלכות שכנים ה"ט. 46) גיטין כט. 47) שם. כלומר, השכירות מקנה לשוכר זכות מליאה להשתמש בחפץ בהתאם לתנאי השכירות, ואין בזה כל הגבלה משפטית עקרונית, אולם במטלטלין נשארת למשכיר זכות התנגדות להעברת זכות זו, מפני שיכול לטעון: אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר, כי השוכר השני אינו נאמן אצלי שלא יעלים את החפץ ויטענו: נאנס (ראה למעלה פ"א הל' ד). 48) שאין בה מציאות העלמה. 49) שבעל הספינה דר עם השוכר, ושומר הוא ספינתו. 50) אין מקום לטענה זו, ולכן השוכר משכירה לאחרים. 51) כתוב במשלי ג, כז. וגו': "בהיות לאל ידיך לעשות", כלומר, שאין הדבר גורם לך הפסד שהוא. 52) שהם סבורים, שדין בית מושכר כדין מטלטלין, מפני שבעל הבית אינו דר ביחד עם השוכר, ואינו יכול לשמור שלא יוזק ע"י

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

השוכר השני, שאינו סומך עליו כמו על הראשון, ואין זה דומה לספינה שבעלה עמה ושומר שלא יתקלקל ע"י השוכר (ראב"ד). 53) רבינו דוחה סברא זו, וסובר שהחשש לקלקול הבית אינה טענה, שהרי השוכר השני - יתחייב לשלם בעד ההיזק (מגיד־משנה).

ו. בַּיִת זֶה אֲנִי מַשְׁכִּיר לָךְ, וְאַחַר שֶׁהִשְׁכִּירוֹ נָפַל - אֵינוֹ חַיָּב לִבְנוֹתוֹ[54], אֶלָּא מְחַשֵּׁב עַל מַה שֶּׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וּמַחֲזִיר[55] לוֹ שְׁאָר הַשְּׁכִירוּת[56]; אֲבָל אִם סְתָרוֹ - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת אַחֵר, אוֹ יַשְׁכִּיר לוֹ כְּמוֹתוֹ[57]. וְכֵן אִם חָזַר אַחַר שֶׁהִשְׁכִּירוֹ לָזֶה וְהִשְׁכִּירוֹ אוֹ מְכָרוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ אֹנֵס[58], שֶׁהִפְקִיעַ שְׁכִירוּת הָרִאשׁוֹן[59] - הֲרֵי זֶה חַיָּב[60] לְהַשְׁכִּיר לוֹ בַּיִת אַחֵר כְּמוֹתוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

54) שם קג. שהרי בית זה השכיר, ולא התחייב לבנות לו בית חדש. 55) המשכיר, אם הקדים השוכר השכר. והוא־הדין אם לא הקדים, שהשוכר משלם בעד פרק זמן שדר בו ונהנה. 56) ואין לשוכר רשות למכור אבני הבית ועציו, ולשכור בדמיהם בית אחר, כמו למעלה בהלכה ב בדין חמור זה לרכוב. וטעם ההבדל, מבואר במגיד־משנה: חמור שמת - נבלתו עומדת להמכר, והמשכיר שעבד לשוכר את החמור ואת נבלתה, אבל "בית זה" משמע כל זמן שהוא ראוי לדירה ולא למכור העצים והאבנים, שאינם עומדים להמכר אלא לבנות הבית מחדש. ואין לחייבו להעמיד לרשות השוכר את הבנין החדש מפני שבית זה השכירו. 57) כמידת הבית וכצורתו שהשכירו. שלא אמרו בבית זה שאינו חייב לבנותו אלא כשנפל הבית מאליו, אבל במקום שהמשכיר סתרו בלי הסכמת השוכר - חייב להעמיד לו בית אחר. ופשוט, שהשוכר יכול לעכב שלא יסתור (מגיד־משנה). 58) חמסן, אלים, ואפילו ישראל. 59) שהוציאהו מן הבית. 60) המשכיר, שגרם להוצאתו מן הבית.

ז. הִשְׁכִּיר[61] לוֹ בַּיִת סְתָם[62], וְאַחַר שֶׁנָּתַן לוֹ בַּיִת נָפַל - חַיָּב לִבְנוֹתוֹ אוֹ יִתֵּן לוֹ בַּיִת אַחֵר. וְאִם הָיָה קָטָן מִן הַבַּיִת שֶׁנָּפַל - אֵין הַשּׁוֹכֵר יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו[63]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה קָרוּי בַּיִת[64]. שֶׁלֹּא הִשְׁכִּיר אֶלָּא בַּיִת סְתָם[65]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: בַּיִת כָּזֶה[66] אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת כְּמִדַּת אָרְכּוֹ וּמִדַּת רָחְבּוֹ שֶׁל בַּיִת זֶה שֶׁהֶרְאָהוּ; וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: לֹא הָיָה עִנְיַן דְּבָרַי אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה קָרוֹב לַנָּהָר אוֹ לַשּׁוּק אוֹ לַמֶּרְחָץ כָּזֶה, אֶלָּא חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ בַּיִת כְּמִדָּתוֹ וּכְצוּרָתוֹ[67]. לְפִיכָךְ[68], אִם הָיָה קָטָן - לֹא יַעֲשֶׂנּוּ גָּדוֹל[69]; גָּדוֹל - לֹא יַעֲשֶׂנּוּ קָטָן; אֶחָד - לֹא יַעֲשֶׂנּוּ שְׁנַיִם; שְׁנַיִם - לֹא יַעֲשֶׂנּוּ אֶחָד. וְלֹא יִפְחֹת מִן הַחַלּוֹנוֹת שֶׁהָיוּ בּוֹ, וְלֹא יוֹסִיף עֲלֵיהֶן, אֶלָּא מִדַּעַת שְׁנֵיהֶם[70].

61) שם קג. 62) ולא קבע מדתו וצורתו. 63) רי"ף שם, וכן משמע בגמרא. 64) שראוי לדירה, כלומר שיש בו ארבע אמות על ארבע אמות (נמוקי־יוסף שם). 65) וביד המשכיר היה להעמיד לו מתחילה בית קטן כזה שהוא מעמיד לו עכשיו, ונפילת הבית הראשון אינה מעניקה לשוכר זכויות חדשות. 66) שקיבל עליו המשכיר להשכיר לו בית, והדגימו בית מסוים ואמר לו: כזה. 67) שם בגמרא. 68) אם נפל הבית אחר שהשכירו. 69) יש בני אדם שמעדיפים דירה קטנה. 70) שם.

ח. הַמַּשְׁכִּיר עֲלִיָּה סְתָם[71] - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ עֲלִיָּה[72]. אָמַר לוֹ: עֲלִיָּה זוֹ שֶׁעַל גַּבֵּי בַּיִת זֶה אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ - הֲרֵי שֶׁעִבֵּד בַּיִת לַעֲלִיָּה[73]. לְפִיכָךְ, אִם נִפְחֲתָה[74] הָעֲלִיָּה בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים[75] אוֹ יָתֵר - חַיָּב הַמַּשְׁכִּיר לְתַקֵּן; וְאִם לֹא תִקֵּן - הֲרֵי הַשּׁוֹכֵר יוֹרֵד וְדָר בַּבַּיִת עִם בַּעַל הַבַּיִת[76] עַד שֶׁיְּתַקֵּן. הָיוּ שְׁתֵּי עֲלִיּוֹת זוֹ[77] עַל גַּבֵּי זוֹ, וְנִפְחֲתָה הָעֶלְיוֹנָה - דָּר בַּתַּחְתּוֹנָה[78]; נִפְחֲתָה הַתַּחְתּוֹנָה - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם יָדוּר בָּעֶלְיוֹנָה אוֹ בַּבַּיִת[79]. לְפִיכָךְ לֹא יָדוּר, וְאִם דָּר - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִשָּׁם[80]. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד[81] שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ: דָּלִית[82] זוֹ שֶׁעַל גַּבֵּי הַפַּרְסֵק הַזֶּה אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ, וְנֶעֱקַר אִילַן הַפַּרְסֵק מִמְּקוֹמוֹ; וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ לוֹ: חַיָּב אַתָּה לְהַעֲמִיד הַפַּרְסֵק כָּל זְמַן שֶׁהַדָּלִית קַיֶּמֶת[83]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

71) שם קטז: 72) אם נפלה זו שהעמיד לו, חייב להעמיד לו אחרת. 73) שאם לא כן, לשם מה הוסיף: "שעל גבי בית זה", ולא הסתפק באמרו: "עלייה זו". ולכן אנו מפרשים כוונתו, שאם יארע קלקול בעליה ולא יתקנו - הרי הבית שלמטה משועבד לשוכר, כמו שמבאר רבינו והולך. 74) נתקלקלה. 75) על פני שטח של ארבעה טפחים על ארבעה טפחים (שם, כשמואל). 76) ביחד, אבל אינו יכול לדרוש שבעל הבית יצא מדירתו בבית שלמטה ויעמיד לו את כולה, שעל דעת כן לא שיעבדו. 77) בית בן שלש קומות והשכיר הקומה העליונה, ואמר לו: עליה זו שעל גבי בית זה. 78) בעלייה התחתונה, ואינו יכול לירד ולדור בבית שלמטה, כדי לאלץ את בעל־הבית לתקן דירת העלייה, מפני שגם העלייה התחתונה, בכלל הבית ששיעבדו הוא (סמ"ע חו"מ סי' שיב, ס"ק מא). 79) כלומר, אם בעל הבית יכול לדחותו לעלייה העליונה או לא. וצددי הספק מבוארים בגמרא (שם קיז.) "דא"ל שם עלייה קבילת עלך". כלומר, המשכיר אומר לשוכר: הרי עלייה שכרת, והסכמת לדור בעלייה, והרי עלייה אני מוסר לך, "או דילמא, חד עלייה קביל עליה, שתי עליות לא קביל עליה", פירוש, השוכר יכול לטעון: קיבלתי עלי טורח העלייה לקומה ראשונה, אבל איני מסכים לטרוח ולעלות שתי קומות. בעיה שנשארה בתיקו שם. 80) מפני שהדבר בספק, אין מוציאים מן המוחזק, וכל עוד שלא תפס השוכר הדירה, בעל הבית מונע ממנו כניסתו. אבל כשתפסה השוכר, הרי הוא המוחזק, ואין לבעל־הבית זכות להוציאו. וכל דינים אלה נאמרו, כשנפחתה רצפת העלייה שהיא תקרת הבית או של העלייה התחתונה, שהרי הקלקול הוא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בבית המשועבד לו, אבל כשנפתחו קירות העלייה - אין המשכיר חייב לתקנם, כי קלקול זה אין לו קשר עם הבית המשועבד (מגיד־משנה). 81) שם קטז: 82) גפן שענפיה גידלו על עץ האפרסק. 83) מפני ששעבד האפרסק לדלית, באמרו "על אפרסק זה", מחוייב הוא להחזירו למקומו כדי שיהווה משענת לדלית הגפן הקיימת.

~ יום רביעי כ"ט מרחשון ~

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר דין משכיר בית לחבירו בבירה גדולה, וכן משכיר בית לחבירו מה הוא חייב להעמיד לשוכר, ודין משכיר עלייה ונפחתה, ודין זבל שבחצר למי הוא, ודין משכיר בית או חצר וכיוצא בהם עד זמן קצוב שכופהו לצאת בסוף הזמן הקצוב, ודין שוכר בית ללינה או לשביתה, ודין משכיר בית סתם שצריך להודיעו שלושים יום קודם שיוציאו, ושוכר גם כן צריך להודיע למשכיר, ודין הוקרו והוזלו הבתים, ודין נפל הבית או נתנו לבנו או מכרו או הורישו.

א. הַמַּשְׁכִּיר[2] בַּיִת לַחֲבֵרוֹ בְּבִירָה גְּדוֹלָה[3] - מִשְׁתַּמֵּשׁ[4] בְּזִיזֶיהָ וּבִכְתָּלֶיהָ[5] עַד אַרְבַּע אַמּוֹת[6], וּבַתַּרְבִּץ שֶׁל חָצֵר[7], וּבָרְחָבָה[8] שֶׁאֲחוֹרֵי הַבָּתִּים[9]. וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּעֲבֵי הַכְּתָלִים[10] - מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּעֲבֵי הַכְּתָלִים. וּבְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים הוֹלְכִין אַחַר מִנְהַג הַמְּדִינָה[11] וְהַשֵּׁמוֹת[12] הַיְדוּעִין לָהֶם, כְּדֶרֶךְ שֶׁאָמַרְנוּ בְּעִנְיַן מֶקַח וּמִמְכָּר[13].

2) בבא־בתרא ו: 3) בנין גדול המכיל דירות רבות, ולא פורש ב'חוזה השכירות' זכות השימוש שהשוכר קונה בחצר ובמבנים הנמצאים בשטח המקיף את הבירה, וגם אין מנהג מוסכם באותו מקום. 4) השוכר. 5) בחורים שבכתלים החיצוניים המקיפים את הבירה. 6) שטח של ד' אמות, מחוץ לחלק הכותל שממול הבית ששכר. 7) גינת החצר, שמגדלים בה עשבים ופרחים לרענן את האויר (כרב נחמן, שם). 8) מגרש פנוי. 9) כרבא שם, שכל שוכר בית, מן הסתם על דעת שיהיה לו רשות להשתמש במקומות אלו — הוא שוכר. 10) שוכרי עליה משתמשים בגג הכותל. 11) כלומר, הדינים שלמעלה נאמרו במקום שאין מנהג ידוע, אבל אם יש מנהג קבוע - הכול כפי המנהג המקובל. 12) המונחים המגדירים תנאי השכירות, שמן הסתם על דעת המנהג נעשתה השכירות. 13) ראה פרק כ"ו מהלכות מכירה.

ב. הַמַּשְׁכִּיר חֲצֵרוֹ סְתָם - לֹא הִשְׁכִּיר הָרֶפֶת שֶׁבָּהּ[14].

14) שאין הרפת בכלל המונח "חצר" (בבא־מציעא קב.).

ג. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ[15] - חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ דְּלָתוֹת, וְלִפְתֹּחַ לוֹ הַחַלּוֹנוֹת שֶׁנִּתְקַלְקְלוּ, וּלְחַזֵּק אֶת הַתִּקְרָה[16], וְלִסְמֹךְ אֶת הַקּוֹרָה[17] שֶׁנִּשְׁבְּרָה, וְלַעֲשׂוֹת נֶגֶר[18] וּמַנְעוּל[19], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִדְּבָרִים שֶׁהֵן מַעֲשֵׂה אֻמָּן[20] וְהֵם עִקָּר גָּדוֹל בִּישִׁיבַת הַבָּתִּים וְהַחֲצֵרוֹת[21]. הַשּׂוֹכֵר חַיָּב לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה וּמְזוּזָה[22], וּלְתַקֵּן מְקוֹם הַמְּזוּזָה[23] מִשֶּׁלּוֹ[24]. וְכֵן אִם רָצָה לַעֲשׂוֹת סֻלָּם[25] אוֹ מַרְזֵב[26] אוֹ לְהָטִיחַ גַּגּוֹ[27] - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה מִשֶּׁל עַצְמוֹ[28].

15) שם קא: 16) מערכת הנסרים המשמשים מכסה לבית. 17) קורות הבית, שהנסרים מונחים עליהן. 18) בריח המשמש לנעילת הדלת ופתיחתה מבפנים. 19) מבחוץ. 20) שם, וכתב ה'נמוקי יוסף' (בפירושו לרי"ף שם) שעל המשכיר לתקן דברים אלו במשך כל תקופת השכירות, אף כשהיו תקינים בשעת השכירות. ולזה נוטה לשון רבינו, שכתב "ולפתוח לו חלונות שנתקלקלו", כלומר שנתקלקלו בתוך תקופת השכירות. ובשם הריטב"א כתב, שזה נאמר באמרו לו בית סתם, אבל אם אמר לו "בית זה אני משכיר לך" אינו חייב לתקן כשנתקלקל בתוך תקופת השכירות (וכן פסק הרמ"א בסי' שיד סעיף א. עיי"ש ובביאור הגר"א ס"ק ו, וב'קצות החושן' ס"ק א). 21) שמן הסתם, על דעת שיהא הבית ראוי לדירה - שכר. 22) שם, שחובת מצוות אלו על הדר הן, שהרי בית שאין דרים בו פטור ממעקה ומזוזה (ראה פ"ה מהל' מזוזה הל' יא, ופי"א מהל' רוצח ושמירת נפש הל' א). 23) חקיקה במזוזת הבית, להכניס בה את המזוזה. 24) אפילו אם מזוזת הבית היא של אבן, והחקיקה היא מעשה אומן, ואמרנו למעלה שהדברים שהם מעשה אומן - חייב המשכיר לעשות. וטעמו של דבר, שאין כל הכרח לחקוק מקום באבן להניח את המזוזה, שהרי אפשר לקבוע המזוזה בקנה ולקבוע הקנה בנסר ולהעמיד את הנסר בצמצום בין המשקוף והמפתן סמוך למזוזת הבית באופן שלא יזוז ממקומו. ואין למעשה זה צורך לאומן (שם ע"פ רש"י ו'נמוקי יוסף'). 25) לגג הבית כדי להשתמש בו, ואין השימוש בגג עיקר בישיבת הבתים (ראה נמוק"י). 26) נסרים סמוכים לכותל אצל הגג המטוייח בטיח ומשופע, והמים שעל הגג נופלים על הנסרים ואינם מרטיבים את הכותל, וכשנופלים הנסרים, כל אדם מחזירה ואין צריך אומן לזה (שם ע"פ רש"י). 27) להטיח הסדקים שנתהוו בגג, כדי שלא ידלפו מי הגשם לבית דרך הסדקים, ואין צריך אומן לזה. 28) שם, שאין על המשכיר לתקן אלא דבר שהוא מעשה אומן ועיקר בישיבת הבית.

ד. הַמַּשְׁכִּיר עֲלִיָּה לַחֲבֵרוֹ[29] וְנִפְחֲתָה[30] בְּאַרְבָּעָה[31] אוֹ יָתֵר - חַיָּב לְתַקֵּן הַתִּקְרָה[32] וְהַמַּעֲזִיבָה[33] שֶׁעָלֶיהָ; שֶׁהַמַּעֲזִיבָה חִזּוּק הַתִּקְרָה הִיא[34].

29) ואמר לו עלייה סתם, שנתבאר למעלה בפ"ה הל' ח, שאם נפלה חייב להעמיד לו עלייה, וכאן מבאר רבינו והולך מה הדין אם נפחתה, אבל באמר לו עלייה זו - כשם שאינו חייב להעמיד לו עלייה בנפלה, כן אינו חייב לתקנה בנפחתה (מגיד־משנה ע"פ הגמ' שם קיז: ועיין לחם־משנה, וראה בחושן־משפט סי' שיב סעיף יז). 30) נשבר נסר ברצפתה. 31) טפחים על ארבעה טפחים (שם, כשמואל). 32) תקרת הבית המשמשת רצפה לעלייה. 33) הטיט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והעפר שטוחין על התקרה - והוא מלשון הכתוב (נחמיה ג, ח) "ויעזבו ירושלים" (ע"פ רש"י שם, וכן פירש רבינו בפירוש המשנה, שם). 34) ועיקר הוא בישיבת העלייה, שאין אדם דר בעלייה כשנסרי הרצפה רפים, והוא עלול ליפול אם ישמט נסר ממקומו.

ה. הַזֶּבֶל[35] שֶׁבֶּחָצֵר - הֲרֵי הוּא שֶׁל שׁוֹכֵר[36]. לְפִיכָךְ הוּא מְטַפֵּל בּוֹ לְהוֹצִיאוֹ[37]. וְאִם יֵשׁ שָׁם מִנְהָג - הוֹלְכִין אַחַר הַמִּנְהָג[38]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ הַבְּהֵמוֹת שֶׁעָשׂוּ הַזֶּבֶל שֶׁל שׁוֹכֵר; אֲבָל אִם הַבְּהֵמוֹת שֶׁל אֲחֵרִים[39] - הַזֶּבֶל שֶׁל בַּעַל הֶחָצֵר; שֶׁחֲצֵרוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנָה לוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[40], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא שְׁכוּרָה בְּיַד אֲחֵרִים[41].

35) משנה, שם קא: וכפירוש הגמרא, שם קב. 36) מבהמות השוכר את החצר, כמו שהולך רבינו ומבאר. ואין אנו אומרים שהשוכר מפקיר את הזבל ומתוך כך המשכיר זוכה בו, שחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו (רבינו בסוף הלכה זו, ראה הערה שם). וטעמו של דבר מבואר בלחם־משנה: מכיון שהחצר מושכר לו, ובזכותו להחזיק שם בהמותיו, אינו מפקיר זבלן. 37) כשאין לו צורך בו. 38) כמבואר למעלה הל' א. 39) זבל בהמות ההולכות ממקום למקום, בעליהם אינם מקפידים על זבלן ומפקירין אותו. 40) אף כשאינו ידוע לו שהחפץ נמצא בחצרו. ראה פ"ד מהל' זכיה ומתנה הל' ח (שם כרבי יוסי בר חנינה). 41) בגמרא שם, פירשו מה שאמרו במשנה, הזבל של בעל הבית - המדובר "בחצר דמשכיר, ותורי דאתי מעלמא" (שוורים של אחרים). ומפרש רבינו, שזה שאמרו "בחצר דמשכיר", הכוונה היא בחצר המושכרת לשוכר, שאין השכירות מפקיעה זכות הבעלים לקנות חפצי הפקר המונחים בה, שלא אמרו שכירות מכירה לזמן קצוב (ראה להלן פ"ז הל' א) אלא למטרת שכירותו, כלומר לזכות ההשתמשות בחצר, אבל גוף החצר אינו קנוי לו, והמשכיר ממשיך להיות בעל החצר לקנות חפצי הפקר (מגיד־משנה, ולחם־משנה שם. וראה 'קצות החושן' סי' שיג ס"ק א, שיטה אחרת בדעת רבינו).

ו. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת אוֹ חָצֵר אוֹ מֶרְחָץ אוֹ חֲנוּת אוֹ שְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת עַד זְמַן קָצוּב - הֲרֵי זֶה כּוֹפֵהוּ לָצֵאת בְּסוֹף זְמַנּוֹ, וְאֵינוֹ מַמְתִּין לוֹ אֲפִלּוּ שָׁעָה אֶחָת[42]. שָׁכַר לוֹ בַּיִת סְתָם[43]: לְלִינָה - אֵין פָּחוֹת מִיּוֹם אֶחָד[44]; לִשְׁבִיתָה[45] - אֵין פָּחוֹת מִשְׁנֵי יָמִים[46]; לְנִשּׂוּאִין - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם[47].

42) כלומר, אין המשכיר צריך למסור לשוכר הודעת פינוי מוקדמת, אלא מיד כשיגיע הזמן, ואפילו בימות הגשמים, מוציאו, שעד כאן לא אמרו (ראה הלכה ז) שאין המשכיר מוציאו בימות הגשמים כלל, ובימות החמה בלי הודעה מוקדמת של שלושים יום, אלא כשהשכירות נעשית בסתם, כדי לאפשר לשוכר לחפש מקום לדור (כמבואר בסמוך הלכה ז) אבל כשהשכירות נעשית לזמן קצוב - עצם קביעת השכירות לזמן מסוים - הודעה היא. וכן אמרו בירושלמי (הביאו הרי"ף בבבא־מציעא פרק השואל - בירושלמי לפנינו אינו): "ואם השכירו לזמן ידוע, אפילו הגיע זמנו בימות הגשמים - מוציאו מיד. מאי טעמא? מידע ידיע דזמניה בטבת" (יודע הוא שזמן יציאתו הוא בטבת). 43) רי"ף שם בשם הירושלמי (וראה תוספתא בבא־מציעא פרק ח הי"א). 44) שהשוכר ללינה סתם - על דעת לילה ויום שוכר ('שיטה מקובצת' שם קא: בשם הר' יונתן). 45) לשבת. 46) כלומר, גם יום השישי בכלל, כדי להכין צרכי שבת (שם). 47) ששמחת נישואין נמשכת שלושים יום, כמו שאמרו (ראה כתובות ח.) שעד שלושים יום כל סעודה שהחתן עושה סתמא מפני הנישואין היא, ומברכים "שהשמחה במעונו". וכן אמרו (שם ד.): אין מונעים תכשיטים מן הכלה כל שלושים יום.

ז. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ סְתָם[48] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם מִקֹּדֶם[49], כְּדֵי[50] לְבַקֵּשׁ מָקוֹם וְלֹא יִהְיֶה מֵשְׁלָךְ בַּדֶּרֶךְ, וּלְסוֹף הַשְּׁלֹשִׁים יֵצֵא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּימוֹת הַחַמָּה[51]; אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים[52] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ[53] מִן הֶחָג[54] וְעַד הַפֶּסַח[55]. קָבַע לוֹ שְׁלֹשִׁים לִפְנֵי הֶחָג, אִם נִשְׁאַר מִן הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד לְאַחַר הֶחָג[56] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ עַד מוֹצָאֵי הַפֶּסַח[57]. וְהוּא[58] שֶׁיּוֹדִיעוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם מִקֹּדֶם[59]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בָּעֲיָרוֹת; אֲבָל בַּכְּרַכִּים[60] - אֶחָד יְמוֹת הַחַמָּה וְאֶחָד יְמוֹת הַגְּשָׁמִים, צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ מִקֹּדֶם[61]. וְכֵן בַּחֲנוּת[62] - בֵּין בַּכְּרַכִּים בֵּין בָּעֲיָרוֹת, צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ מִקֹּדֶם[63].

48) משנה בבא־מציעא קא: וגמרא שם. קבעו שכר בעד כל חודש וחודש ולא קבעו זמן גמר השכירות, וסתם שכירות אינה פחות משלושים יום. 49) ואם הודיע לשוכר זמן מסוים לפני שנכנס לדירה, שעליו לפנותה אחר שלושים יום - אינו יכול להוציאו לפני גמר שלושים ימי מגורו (ש"ך שיב ס"ק ז). 50) לאפשר לשוכר. 51) שהדירות מצויות - שדרך בני אדם כשהם רוצים לעבור לדירה אחרת - עוברים בימות החמה. 52) שמפני הגשמים אין בני אדם עוברים לדירה אחרת, ואין הדירות מצויות. 53) אפילו הודיעו קודם. 54) חג הסוכות. 55) מוצאי הפסח, שאין ההודעה מאפשרת לשוכר לחפש לו דירה אחרת, שהרי אין הדירות מצויות. אמנם אם הקדים לו הודעת הפינוי - שיפנה הדירה בתקופת החורף - שלושים יום בימות החמה, מוציאו ביום שקבע. 56) כגון שמסר לו ההודעה בכ"ד אלול (ראה 'שיטה מקובצת' שם). 57) שם. מימרא דרב אסי: אם נכנס יום אחד בימות הגשמים מהני (מאותם) שלושים יום (שהודיעו בימות החמה) אינו יכול להוציאו מן החג עד הפסח. כלומר, שלושים ימי ההודעה צריכים להגמר לפני החג, ואם לא נגמרו כולם - אין ההודעה מועילה להוציאו בימות הגשמים (נמוקי־יוסף שם). 58) בתנאי. 59) לפני מוצאי פסח, ואינו יכול להוציאו על סמך ההודעה הקודמת,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מפני שאנו רואים אותה כאילו אינה קיימת כלל, שהרי קבעה זמן יציאה מנוגד לדין, ולכן צריך המשכיר להודיעו הודעה שניה לפני הפסח (סמ"ע סימן שיב ס"ק ח. וראה בביאור הגר"א שם ס"ק טו, מה שמגיה בלשון רבינו). 60) שאין דירות פנויות מצויות בהם - שרבים נמשכים אחר ישיבת כרכים. 61) שם. 62) שדרך החנוני להקיף לצרכניו, והקפותיו לזמן ארוך הן. 63) כדי לאפשר לו לגבות בינתיים את הקפותיו (שם — ע"פ רש"י, עיי"ש).

ח. כְּשֵׁם[64] שֶׁהַמַּשְׁכִּיר חַיָּב לְהוֹדִיעוֹ, כָּךְ הַשּׂוֹכֵר חַיָּב לְהוֹדִיעוֹ מִקֹּדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם בַּעֲיָרוֹת, אוֹ מִקֹּדֶם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ בָּכְּרַכִּים, כְּדֵי שֶׁיְּבַקֵּשׁ שָׁכֵן[65], וְלֹא יִשָּׁאֵר בֵּיתוֹ פָּנוּי[66]. וְאִם לֹא הוֹדִיעוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לָצֵאת, אֶלָּא יִתֵּן הַשָּׂכָר[67].

64) ברייתא שם. 65) דייר הגון. 66) עד שימצא אדם הגון להשכיר לו הדירה. 67) ממשיך לשלם השכר - אפילו יצא מהבית - עד תום שנים עשר חודש, ויש זכות לשוכר להשכיר הבית לתקופה זו לאחר, ואין המשכיר יכול לעכב בידו, כמו שנתבאר למעלה בפ"ה הל' ה (רמ"א בהגהותיו סי' שיב סעיף יז עיי"ש).

ט. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּשְׁכִּיר יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ וְלֹא הַשּׂוֹכֵר יָכוֹל לָצֵאת עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ מִקֹּדֶם, אִם הוּקְרוּ הַבָּתִּים - יֵשׁ לַמַּשְׁכִּיר לְהוֹסִיף עָלָיו וְלוֹמַר לַשּׂוֹכֵר: אוֹ שְׁכֹר בְּשָׁוֶה[68] עַד שֶׁתִּמְצָא אוֹ תֵּצֵא[69]. וְכֵן אִם הוּזְלוּ הַבָּתִּים - יֵשׁ לַשּׂוֹכֵר לִפְחֹת הַשָּׂכָר וְלוֹמַר לַמַּשְׁכִּיר: אוֹ הַשְׁכֵּר לִי כְּשִׁעַר שֶׁל עַתָּה, אוֹ הֲרֵי בֵּיתְךָ לְפָנֶיךָ[70]. נָפַל בֵּית הַמַּשְׁכִּיר[71] שֶׁהָיָה דָר בּוֹ - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ לְהוֹצִיא הַשּׂוֹכֵר מִבֵּיתוֹ[72], וְאוֹמֵר לוֹ: אֵינוֹ בְּדִין שֶׁתְּהֶיֶה אַתָּה יוֹשֵׁב בְּבֵיתִי עַד שֶׁתִּמְצָא מָקוֹם[73], וַאֲנִי[74] מֵשִׁלְךָ בְּדֶרֶךְ; שֶׁאֵין אַתָּה בַּעַל זְכוּת בְּבַיִת זֶה יוֹתֵר מִמֶּנִּי[75].

68) כפי ערכו עתה. 69) אם אין ברצונך לשלם כפי השער של עכשיו, שאין על המשכיר להפסיד ממון - הפרש יוקר, מהתקנה שמטרתה להגן על הדייר, שלא יהא מושלך בחוץ (גמרא שם). 70) אמנם בגמרא שם לא הוזכר דין ההוזלה, אבל הסברא נותנת, שכוח השוכר יפה בהוזלו, ככוח המשכיר בהוקרו (מגיד־משנה). 71) שם. 72) מיד, בין בימות החמה בין בימות הגשמים. 73) כדי שלא תהא מושלך בדרך. 74) והרי אני כבר מושלך בדרך. 75) מלשון רבינו נראה, שאין דינים אלו - הפרש היוקר וההוזלה, ונפילת בית המשכיר ומשיא בנו המבואר בהלכה י - אמורים, אלא בתקנת ההודעה, כלומר כשהשכירו סתם, שמיסוד הדין יש למשכיר ולשוכר זכות לבטל את השכירות בכל עת שירצו, שהרי לא קבעו זמן לשכירות, אלא שחכמים תיקנו, לטובת השוכר והמשכיר, להודיע מקודם. אבל בהשכירו לזמן קצוב, אין כוח התקנה יפה לפגוע בתנאי השכירות המפורשים, ואפילו נפל ביתו אינו מוציא את השוכר, שבתקופת השכירות יש לשוכר יותר זכות בבית מן המשכיר, שהשכירות לזמן קצוב כמכירה היא, כמו שיתבאר להלן פ"ז הל' א (וכן כתב המגיד־משנה בשם הרשב"א, וכן נפסק בשו"ע סימן שיב סעיף יא).

י. נָתַן הַבַּיִת לִבְנוֹ לִשָּׂא בוֹ אִשָּׁה[76]: אִם הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁבְּנוֹ נַעֲשֶׂה חָתָן בִּזְמַן פְּלוֹנִי, וְהָיָה אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹדִיעוֹ מִקֹּדֶם וְלֹא הוֹדִיעוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ[77]; וְאִם עַכְשָׁו נִזְדַּמְּנָה לוֹ אִשָּׁה, וְהֲרֵי הוּא נוֹשְׂאָהּ מִיָּד[78] - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ לְהוֹצִיאוֹ; שֶׁאֵינוֹ בְּדִין שֶׁיִּהְיֶה זֶה יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ, וּבֶן בַּעַל הַבַּיִת יִשְׁכֹּר בַּיִת שֶׁיַּעֲשֶׂה בוֹ חֲתֻנָּה.

76) שם. 77) שהרי היה לו להודיעו. 78) ולא היה באפשרותו להודיעו קודם.

יא. מָכַר אֶת הַבַּיִת אוֹ נְתָנוֹ אוֹ הוֹרִישׁוֹ - אֵין הַשֵּׁנִי יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ מִקֹּדֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם[79] אוֹ מִקֹּדֶם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[80]; שֶׁהֲרֵי הַשּׂוֹכֵר אוֹמֵר לוֹ: אֵין כֹּחֲךָ יָתֵר מִכֹּחַ זֶה שֶׁזָּכִיתָ בְּבַיִת זֶה מֵחֲמָתוֹ[81].

79) בעיירות. 80) בכרכים. 81) וכשם שזה שמכר לך לא היה יכול להוציאני בלי הודעה מוקדמת - כן אף אתה אינך יכול.

~ יום חמישי ל' מרחשון ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר שתנאי מועיל בשכירות, ודין משכיר בתים לחדשים או לשנה ונתעברה השנה, ודין שוכר אומר נתתי שכר הדירה ומשכיר אומר לא נטלתי, ודין משכיר בשטר לזמן קבוע ואין זמן בשטר, ודין שוכר פרדס, ודין מכניס פירותיו לבית חבירו שלא מדעתו, ודין שוכר ריחיים.

א. כְּשֵׁם שֶׁמַּתְנֶה אָדָם כָּל תְּנַאי שֶׁיִּרְצֶה בְּמֶקַח וּמִמְכָּר[2], כָּךְ מַתְנֶה בִּשְׂכִירוּת; שֶׁהַשְּׂכִירוּת מְכִירָה לִזְמַן קָצוּב[3] הִיא. וְכֹל שֶׁמִּמְכָּרוֹ בִּגְנָכְסָיו מִמְכָּר[4], שׂוֹכֵר[5] שְׂכִירוּתוֹ שְׂכִירוּת; וְכֹל שֶׁאֵין לוֹ לִמְכֹּר[6], כָּךְ אֵין לוֹ לִשְׂכֹּר. אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ פֵּרוֹת בִּלְבַד בְּאוֹתָהּ הַקַּרְקַע[7], הֲרֵי זֶה שׂוֹכֵר[8] וְאֵינוֹ מוֹכֵר[9].

2) ואם נתקיים התנאי נקנה הדבר שהוקנה, ואם לא נתקיים לא קנה כמו שנתבאר בפרק יא מהלכות מכירה הלכה א. 3) כן אמרו בבבא מציעא נו: לעניין אונאה (ראה פרק י"ג מהלכות מכירה הלכה יט) וסובר רבינו שלכל הדברים שכירות כמכר (ולא כדעת התוספות שם דיבור המתחיל והאי. וראה למעלה פרק ו הלכה ה בהגדרת מהות קניין השוכר בדבר הנשכר). 4) להוציא חרש שוטה וקטן שממכרם אינו ממכר, כמו שנתבאר בפרק כ"ט מהלכות מכירה. 5) בכתב יד תימן חסרה המלה "שוכר". 6) כגון דבר שלא בא לעולם או דבר שאינו ברשותו ודבר שאין בו ממש (ראה שם פרק כ"ב). 7) כגון הכותב נכסיו לבנו מהיום ולאחר מיתה, שבגוף הקרקע זוכה הבן מהזמן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שכתוב בשטר, והפירות הם לאב כל ימי חייו, כמבואר בפרק י"ב מהלכות זכייה ומתנה הלכה י"ג. 8) מעביר לאחרים בתורת שכירות, הזכות שיש לו בקרקע לפירותיה. 9) ואינו רשאי להעביר זכותו בתורת מכירה, שמא הלוקח אדם אלים הוא ולא יהיה ביכולת הבן לאחר מיתת האב להוציא מייד הלוקח את הקרקע שבאה לידו בתורת מכירה. ואם עבר האב ומכרו - מכור עד שימות האב, כמו שכתב רבינו בהלכות זכייה שם (על פי הב"ח סימן רנז, שטז).

ב. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ[10] לְשָׁנָה[11], וְנִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה[12] - נִתְעַבְּרָה לַשּׁוֹכֵר[13]. הִשְׁכִּיר לָחֳדָשִׁים[14] - נִתְעַבְּרָה לַמַּשְׁכִּיר[15]. הִזְכִּיר לוֹ חֳדָשִׁים וְשָׁנָה, בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ: דִּינָר לְחֹדֶשׁ, שְׁנַיִם עָשָׂר דִּינָר בְּשָׁנָה[16], בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ: שְׁנַיִם עָשָׂר דִּינָר לְשָׁנָה, דִּינָר בְּכָל חֹדֶשׁ[17] - הֲרֵי חֹדֶשׁ הָעִבּוּר[18] שֶׁל מַשְׁכִּיר[19]; שֶׁהַקַּרְקַע[20] בְּחֶזְקַת בְּעָלִים, וְאֵין מוֹצִיאִין דָּבָר מִיַּד בַּעַל הַקַּרְקַע אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה[21]. וְכֵן בַּעַל הַבַּיִת שֶׁאָמַר: לִזְמַן זֶה הִשְׁכַּרְתִּי לְךָ[22], וְהַשּׁוֹכֵר אוֹמֵר: לֹא שָׂכַרְתִּי אֶלָּא סְתָם[23], אוֹ לִזְמַן אָרֹךְ[24] - עַל הַשּׁוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה; וְאִם לֹא הֵבִיא[25] - בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע הֶסֵּת[26] וּמוֹצִיאוֹ מִן הַבַּיִת[27].

10) שם קב. 11) בשנים עשר דינר לשנה. 12) ואפילו לא היה ידוע להמשכיר בשעת השכירות, ששנה מעוברת היא (תשובת הרי"ף הובאה בשיטה מקובצת שם). 13) אין השוכר מרבה בדמי השכירות בעד החודש השלושה עשר שניתוסף, שחודש העיבור בכלל השנה הוא. מסתימת לשון רבינו נראה, שאפילו כשהשכירו באמצע השנה ואמר לשנה אחת, אין אנו אומרים שהתכוון לשנה כפי שהיא ברוב השנים כלומר לי"ב חודש, אלא אנו מפרשים כוונתו שהוא משכירו עד שיתמלא מחזור השנה ויגיע לתאריך (יום וחודש) שנעשית בו השכירות, והעיבור בכלל (ראה במגיד משנה). וכן דעת רבו רבי יוסף מיגאש בתשובה הובאה בשיטה מקובצת שם (ובתשובה שם כותב הר"י מיגאש, שבתחילה הורה שאין דין זה אלא כשנעשית השכירות בתחילת השנה (השווה דעת הרשב"א מובא במגיד משנה כאן) ואחר כך חזר בו והורה שאין לחלק בין תחילת השנה לאמצעה, ומסתמך על זה שלא מצא חילוק זה בשום מקום, ואומר: "לפי שאמרתי, שמה שלא חילק אותו התלמוד אין לנו לחלק אותו אלא ניקח אותו בהחלט כמו שבא מוחלט"). 14) דינר בכל חודש - ונתעברה השנה. 15) שם. 16) שהקדים בלשון השכירות, שכירות חודש. 17) שהקדים שכירות שנה, - ואין אנו יודעים אם נתכוון לשכירות שנה או לחדשים, כלומר, אם העיקר הוא הלשון שהזכיר בראשונה או מה שהזכיר באחרונה. 18) דמי השכירות של חודש העיבור. 19) פסק כרב נחמן שם קב: 20) אף על פי שהיא שכורה ביד אחרים. 21) בעדים או בשטר ולא בספק, ולכן אפילו בא המשכיר בסוף החודש לתבוע את שכרו, מוציאים מן השוכר ואין אנו אומרים העמד ממון בחזקת בעליו (ראה ש"ך חושן משפט סימן שיב סעיף קטן טו). מפני שהספק לא נתעורר עתה עם התביעה אלא בשעת השכירות, ואנו דנים בחזקת מי היה הבית בתחילת החודש ומעמידים את הבית בחזקת בעליו נמצא שהשוכר דר בחודש העיבור ולא שילם דמי שכירות ולכן מוציאים ממנו. 22) לזמן קצוב וכבר הגיע הזמן - ועליך לצאת מביתי מיד. 23) ואין לך רשות להוציאני מן הבית בלי הודעה מוקדמת (כמו שנתבאר למעלה בפרק ו הלכה ז, ח). 24) ועדיין לא הגיע זמני לצאת. 25) השוכר ראייה. 26) שהשכירו לזמן קצוב וכבר הגיע הזמן (ועיין ש"ך סימן שיב סעיף קטן ז). 27) מיד, שהקרקע בחזקת בעליה עומדת.

ג. הַשּׁוֹכֵר שֶׁאָמַר: נָתַתִּי שְׂכַר הַבַּיִת שֶׁנִּתְחַיַּבְתִּי בּוֹ, וְהַמַּשְׁכִּיר אוֹמֵר: עֲדַיִן לֹא נָטַלְתִּי, בֵּין שֶׁהָיְתָה בִּשְׁטָר[28] בֵּין שֶׁהָיְתָה בְּעֵדִים[29]: אִם תְּבָעוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם[30] - עַל הַשּׁוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה[31], אוֹ יִתֵּן[32] וְיַחֲרִים[33] עַל מִי שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ[34], אוֹ יִטְעַן עָלָיו[35] בַּדָּמִים שֶׁנָּתַן תְּחִלָּה טַעֲנָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[36] וַיַּשְׁבִּיעֵהוּ הֶסֵּת[37]; תְּבָעוֹ הַמַּשְׁכִּיר לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם הַשְּׁלִשִׁים[38] - עַל הַמַּשְׁכִּיר לְהָבִיא רְאָיָה[39], אוֹ יִשְׁבַּע הַשּׁוֹכֵר[40] שֶׁכְּבָר נָתַן לוֹ שְׂכָרוֹ וְיִפָּטֵר. וְכֵן אִם שָׂכַר מִמֶּנּוּ וּפֵרֵשׁ שֶׁיִּתֵּן לוֹ הַשָּׂכָר שָׁנָה בְּשָׁנָה[41], וּתְבָעוֹ בְּתוֹךְ הַשָּׁנָה - עַל הַשּׁוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה; תְּבָעוֹ לְאַחַר הַשָּׁנָה, וַאֲפִלּוּ בְּיוֹם תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים בֶּאֱלוּל[42] - עַל הַמַּשְׁכִּיר לְהָבִיא רְאָיָה[43].

28) שנעשה שטר על השכירות. 29) הדין אחד וכמו שמבאר רבינו והולך. 30) זמן תשלום שכר הבית - בהשכירו סתם ולא קבעו מועדי התשלומים - הוא כל שלושים יום, והשוכר טוען שבתוך שלושים יום שכר את הבית (מרכבת המשנה, וראה באבן האזל). 31) גירסת רבינו בגמרא שם: "כל ל' יום בחזקת שלא נתן עד שיביא (השוכר) ראייה שנתן" ומפרש רבינו שהיא שנוייה בדין שכירות בסתם. וגירסת רש"י שם כנוסחת הגמרא שלפנינו (מגיד משנה). והטעם, שאין אדם פורע תוך זמנו והלוואי שיפרע בזמן (ראה בבא בתרא ה.). 32) אם לא הביא ראייה. 33) קודם הפירעון (מתקנת הגאונים. ראה מגיד משנה למעלה פרק ב הלכה ח. וראה בטור ושולחן ערוך חושן משפט סימן עא דיני החרם). 34) מעות שלא כדין. 35) אחר הפירעון (ש"ך סימן עח סעיף קטן טו וראה הפלאה הלכות כתובה סימן צו). 36) תביעה חדשה, כלומר, פרעתיך פעמיים. 37) שבועת היסת, שלא פרעו אלא פעם אחת - כדין כופר הכול. 38) "דעביד איניש דפרע ביומא דמשלם זמניה" (האדם עשוי לפרוע ביום שנשלם בו הזמן) שם, כרבי יוחנן. 39) שם - וכנוסחת רבינו: "לאחר שלושים יום בחזקת שנתן עד שיביא (המשכיר) ראייה שלא נתן". 40) שבועת היסת כדין כל כופר הכול. שם כרבי יוחנן "שוכר מהימן בשבועה". 41) כלומר, שקבעו מועד התשלומים בכל שנה. 42) ביום

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

האחרון של השנה. 43) וכדין שכירות סתם בשלושים יום (ועיין מרכבת המשנה ואבן האזל).

ד. הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ בִּשְׁטָר לְעֶשֶׂר שָׁנִים, וְאֵין בּוֹ זְמַן[44], הַשּׁוֹכֵר אוֹמֵר: עֲדַיִן לֹא עָבַר מִזְּמַן הַשְּׁטָר אֶלָּא שָׁנָה, וְהַמַּשְׁכִּיר אוֹמֵר: כְּבָר עָבְרוּ וְשָׁלְמוּ שְׁנֵי הַשְּׁכִירוּת וְשָׁכַנְתָּ עֶשֶׂר שָׁנִים - עַל הַשּׁוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשָּׁבַע הַמַּשְׁכִּיר הֶסֵּת וְיוֹצִיאוּ[45].

44) אין בשטר תאריך המעיד מתי התחלת השכירות. 45) שהקרקע בחזקת בעליה עומדת, כמו שנתבאר בהלכה ב (בבא מציעא קג. וכנוסחת רש"י וכפירושו. וכן הוא בתוספות שם דיבור המתחיל נקיטת, בלשון ראשון בשם רבינו חננאל).

ה. הַשּׁוֹכֵר[46] פַּרְדֵּס[47] אוֹ שֶׁהָיָה מַשְׁכּוֹן בְּיָדוֹ[48] לְעֶשֶׂר שָׁנִים, וְיָבֵשׁ הַפַּרְדֵּס בְּתוֹךְ הַזְּמַן[49] - יִמְכְּרוּ עֵצָיו[50], וְיִלָּקַח בָּהֶן קַרְקַע, וְיֹאכַל פֵּרוֹתָיו עַד סוֹף זְמַן שְׁכִירוּתוֹ אוֹ זְמַן הַמַּשְׁכּוֹן. וְגוּף הָאִילָנוֹת שֶׁיָּבְשׁוּ אוֹ נִקְצְצוּ - שְׁנֵיהֶן אֲסוּרִין בָּהֶן מִשּׁוּם רִבִּית, הַמַּלְוֶה וְהַלּוֶה[51].

46) שם קט: 47) לאכול פירותיו. 48) שבעל הפרדס לווה כסף ומישכן למלווה את פרדסו על מנת שיאכל פירותיו וינכה דמיהם מדמי ההלוואה. ובפרק ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ז והלכה ח יתבאר, שאכילת הפירות מותרת אם מנכין מדמי ההלוואה בעד הפירות שאוכל ואף על פי שדמי הפירות מרובים מסכום ההלוואה. עיין שם. 49) לפני שנשלם זמן השכירות או המשכון. 50) שהעצים, כלומר, גוף האילנות שיבשו, אינם בכלל "פירות" המשועבדים לשוכר או למלוה (שם קט: וכרבא) ואף על פי שהעצים היו קשישים ויבשו כשהגיע זמנם להתייבש. 51) שם: "יבש האילן או נקצץ שניהם אסורים בו" ומפרש רבינו בטעם האיסור, שהוא מפני ריבית; שהרי אם המלווה לוקח גוף האילנות לפירעון החוב, נמצא שהפירות שאכל עד עתה ריבית הם בידו, וכן אם הלווה לוקח אותם ויצטרך להחזיר דמי ההלוואה - יש כאן ריבית (על פי המגיד משנה, ומסיים "ועדיין צריך עיון" וראה במרכבת המשנה). ומלשון רבינו שכתב "המלוה והלוה" נראה, שאין דין זה אמור אלא במשכון ולא בשכירות, ובטעם הדבר כתב הלחם משנה, מפני שדמי שכירות אינם משתלמים אלא לבסוף (ראה שם סה.) נמצא שלא נתן כסף וממילא אין מקום לאיסור ריבית.

ו. שְׁטַר הַשְּׁכִירוּת אוֹ שְׁטַר הַמַּשְׁכּוֹן שֶׁכָּתוּב בּוֹ שָׁנִים סְתָם[52], בַּעַל הַפֵּרוֹת[53] אוֹמֵר שָׁלֹשׁ[54], וּבַעַל הַקַּרְקַע אוֹמֵר שְׁתַּיִם, וְקָדַם זֶה הַשּׁוֹכֵר אוֹ הַמַּלְוֶה[55] וְאָכַל הַפֵּרוֹת[56] - הֲרֵי הַפֵּרוֹת בְּחֶזְקַת אוֹכְלֵיהֶן עַד שֶׁיָּבִיא בַּעַל הַקַּרְקַע רְאָיָה[57]. אֲכָלָהּ הַשּׁוֹכֵר אוֹ הַמְמַשְׁכֵּן[58] שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְכָבַשׁ הַשְּׁטָר[59], וְאָמַר[60]: לְחָמֵשׁ שָׁנִים יֵשׁ לִי פֵּרוֹת, וּבַעַל הַקַּרְקַע אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ, אָמְרוּ לוֹ[61]: הָבֵא שְׁטָרְךָ[62], וְאָמַר: אָבַד - הַשּׁוֹכֵר נֶאֱמָן; שֶׁאִלּוּ[63] רָצָה, אָמַר[64]: לְקוּחָה[65] הִיא בְּיָדִי[66], שֶׁהֲרֵי אֲכָלָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים.

52) שאין מפורש בשטר לכמה שנים היא שכורה או מושכנת ואין כתוב בה אלא "שנים" בלבד. 53) כלומר, השוכר או המלווה. 54) לשלוש שנים היה המדובר. 55) לפני שתבעוהו לדין. 56) של השנה השלישית. 57) שם קי. כרב כהנא. ולמה אין אומרים כאן "קרקע בחזקת בעליה עומדת" כמו למעלה (הלכה ב) שמוציאים מן השוכר שכר הבית אפילו כשכבר דר בו? נתבאר בגמרא שם שלא אמרו מוציאים, אלא במקום שהספק לא ניתן להתברר לעולם, כמו בהלכה ב שהספק הוא אם העיקר הוא מה שהזכיר בראשונה או באחרונה, אבל כאן הספק הוא לכמה שנים הייתה השכירות, ודבר זה ניתן להתברר על ידי העדים החתומים על השטר, ואף שעתה אין העדים לפנינו אפשר שיבואו ביום מן הימים ויתברר על פיהם, שהדין עם המלווה, ואם יוציא בית דין עכשיו את הפירות מיד המלווה יצטרך לטרוח שנית ולהוציאם מייד הלווה, "ואטרוחי בי דינא תרי זימני לא מטרחינן" (אין להטריח את בית הדין פעמיים) ולפיכך, כל עוד שייתכן שהספק יתברר - בית הדין משאיר הפירות בחזקת אוכליהם. ואם ייראה לבית דין שהמלווה לא יוכל לאשר טענתו, כגון שמתו העדים ונשתקע הדבר - מוציאים הפירות מידי המלוה ללוה (חושן משפט שיז סעיף ג בשם "ויש מי שאומר"). 58) מי שהשדה ברשותו בתורת משכון. 59) השטר נעלם. 60) השוכר או המלווה. 61) לשוכר או למלווה. 62) הראה השטר ונתבאר על פיו לכמה שנים נעשית השכירות. 63) לשקר. 64) היה אומר. 65) קניתיה. 66) והיה נאמן. מבואר בפרק י"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב שהמחזיק בשדה ואוכל פירותיה שלוש שנים ובעל השדה לא מיחה - נאמן המחזיק לומר: קניתי ממך את השדה, ולכן יש להאמין לטענתו ששכרה לחמש שנים. [מובן שבשדה מושכרת אין מקום למחות על אכילת פירות, אולם בעל השדה צריך להצהיר בפני עדים שמסר את השדה לפירות (ראה רבינו שם הלכה ז)]. וכתב המגיד משנה, ודווקא כשאין כאן עדים שהשדה באה לידו בתורת שכירות והמשכיר לא הצהיר בפני עדים בתוך שלוש השנים, שהשדה שכורה ולא מכורה. אבל אם יש עדים שהשדה באה לידו בתורת שכירות, או העדים מעידים שהמשכיר מסר הצהרה כזו, ואינו נאמן לטעון לקוחה היא בידי (ראה טוען ונטען שם) - אינו נאמן לומר לחמש שנים שכרתיה, שהרי אין לו מיגו.

ז. מִי שֶׁהִכְנִיס פֵּרוֹתָיו לְבֵית חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ, אוֹ שֶׁהִטְעָהוּ עַד שֶׁהִכְנִיס פֵּרוֹתָיו[67], וְהִנִּיחָם וְהָלַךְ - יֵשׁ לְבַעַל הַבַּיִת לִמְכֹּר לוֹ מֵאוֹתָן הַפֵּרוֹת כְּדֵי לִתֵּן שְׂכַר הַפּוֹעֲלִים שֶׁמּוֹצִיאִין אוֹתָן וּמַשְׁלִיכִין אוֹתָם לַשּׁוּק. וּמִדַּת חֲסִידוּת הִיא, שֶׁיּוֹדִיעַ לְבֵית דִּין[68], וְיִשְׁכְּרוּ מִמִּקְצָת דְּמֵיהֶן מָקוֹם[69], מִשּׁוּם הָשֵׁב אֲבֵדָה לַבְּעָלִים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשָׂה כַּהוֹגֶן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

67) בהסכמתו, וכמעשה המובא בגמרא (שם קא:) באדם שלא מצא מקום לאחסן את יינו וביקש מאשה שתשכיר לו מקום ולא הסכימה, הלך וקידשה, ונתנה לו מקום ליינו ואחרי כן הלך האיש לביתו וכתב גט ושלח לה ושכרה האשה סבלים והוציאו את היין לשוק ושילמה שכרם מדמי חלק היין. ואמר על זה רב הונא בנו של רב יהושע: "כאשר עשה כן ייעשה לו גמולו ישוב בראשו", כלומר, הוא התנהג בערמה ושלא כהוגן כן יש להתנהג עימו שלא כהוגן. וסובר רבינו שבכל מקום שאדם מתנהג שלא כהוגן - אף שלא נהג בערמה - מותר לגמול לו כגמולו, ולכן כתב רבינו בתחילת הלכה שדין זה הוא גם במי שהכניס פירותיו לבית חבירו שלא מדעתו אף שאין כאן התנהגות ערמומית. 68) אחר שהוציאם בשוק. (ועיין סמ"ע שיט סעיף קטן א). 69) שלא יפסידו בשוק.

ח. הַשּׂוֹכֵר רֵחַיִם מֵחֲבֵרוֹ[70] שֶׁיִּטְחַן לוֹ עֶשְׂרִים סְאָה בְּכָל חֹדֶשׁ בִּשְׂכָרוֹ[71], וְהֶעֱשִׁיר בַּעַל הָרֵחַיִם[72] וַהֲרֵי אֵינוֹ צָרִיךְ לִטְחֹן שָׁם[73]: אִם יֵשׁ לַשּׂוֹכֵר חִטִּים שֶׁצָּרִיךְ לִטְחֹן לְעַצְמוֹ אוֹ לַאֲחֵרִים[74] - כּוֹפִין אוֹתוֹ לִתֵּן דְּמֵי טְחִינַת עֶשְׂרִים סְאָה, שֶׁזּוֹ מִדַּת סְדֹם הִיא[75]; וְאִם אֵין לוֹ[76] - יָכוֹל לוֹמַר: אֵין לִי דָּמִים, וַהֲרֵינִי טוֹחֵן לְךָ כְּמוֹ שֶׁשָּׂכַרְתִּי, וְאִם אֵין אַתָּה צָרִיךְ[77] - מְכֹר לַאֲחֵרִים[78]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

70) כתובות קג. 71) בעד השכרת הריחיים. 72) וקנה ריחיים וחמור וטוחן בו צריכת ביתו. 73) אצל השוכר, ובא המשכיר ודורש שהשוכר ישלם כסף במקום טחינת חיטים. 74) כלומר, שאינו בטל אף אם לא יטחון בעד המשכיר שיש לו לקוחות רבים לטחינת חיטים. 75) שמידת אנשי סדום היא שאפילו כשחבירו נהנה והוא אינו מפסיד (בגמרא: זה נהנה וזה לא חסר) לא היו עושים טובה, וכאן הלא אין לשוכר כל הפסד אם ישלם כסף, שהרי באותו זמן שהוא טוחן טחינת המשכיר, יש לו לטחון בשביל אחרים בכסף ויכול לתת למשכיר אותו הכסף, ונמצא המשכיר נהנה והשוכר אינו חסר. 76) שאין לשוכר לקוחות לטחינת חיטים ואם לא יטחן טחינת המשכיר נמצא מפסיד. 77) לטחינתי. 78) כלומר, אין לי להפסיד ולישב בטל אלא טחון טחינת ביתך אצלי, כפי שהוסכם בתנאי השכירות, ומה שאתה טוחן בריחיים שלך - מכור לאחרים (על פי רש"י שם. וראה בסמ"ע בסימן שיח סעיף קטן א, שכתב לפרש מה שאמר רבינו "והעשיר בעל הריחיים" שהעשיר וקונה לחם מהנחתום, ומה שכתב "מכור לאחרים" פירושו מכור לאחרים זכותך שיש לך בריחיים. עיין שם מה שהכריחו לכך).

~ יום שישי א' כסלו ~

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) מבאר דין חכירת שדה או קבלנות.

א. אֶחָד הַשּׂוֹכֵר מֵחֲבֵרוֹ שָׂדֶה לִזְרָעָהּ[2] אוֹ כֶּרֶם[3] לֶאֱכֹל פֵּרוֹתָיו בְּדָמִים[4], אוֹ שֶׁשָּׂכַר מִמֶּנּוּ בְּפֵרוֹת קְצוּבִים[5], כְּגוֹן שֶׁשָּׂכַר מִמֶּנּוּ שָׂדֶה זוֹ בְּעֶשְׂרִים כּוֹר בְּשָׁנָה וְכֶרֶם זֶה בְּעֶשְׂרִים כַּדֵּי יַיִן בְּכָל שָׁנָה - שְׁנֵיהֶן דִּין אֶחָד יֵשׁ לָהֶן[6]. וְהַשּׂוֹכֵר בְּפֵרוֹת הוּא הַנִּקְרָא חוֹכֵר[7].

2) וכל היבול יהיה לשוכר. 3) שהוא נטוע. 4) בכך וכך דינרין לשנה. 5) בין אם יזרע השדה בין שלא יזרענה, ובין אם יוציא הכרם פירות הרבה או מעט (ראה להלן הל' יב - יג). 6) כדברי חכמים בבבא־מציעא קו. (ראה להלן הל' ה). 7) כלומר, אין ביניהם אלא חילוק השם, שהשוכר בדמים נקרא שוכר, ובפירות נקרא חוכר. וכן אמרו בירושלמי (דמאי פ"ו הל' א): מה בין שוכר לחוכר? השוכר — במעות, והחוכר - בפירות.

ב. הַמְקַבֵּל שָׂדֶה אוֹ פַּרְדֵּס כְּדֵי לַעֲבֹד אוֹתוֹ וּלְהוֹצִיא עָלָיו יְצִיאוֹת[8], וְיִתֵּן לְבַעַל הַקַּרְקַע שְׁלִישׁ הַתְּבוּאוֹת[9] אוֹ רְבִיעַ אוֹ מַה שֶׁיִּתְּנוּ בֵּינֵיהֶן[10], זֶה הוּא הַנִּקְרָא מְקַבֵּל. כָּל דָּבָר שֶׁהוּא לִסְיַג הָאָרֶץ[11] - בַּעַל הַקַּרְקַע חַיָּב בּוֹ[12]; וְכָל דָּבָר שֶׁהוּא שְׁמִירָה יְתֵרָה[13] - הַחוֹכֵר אוֹ הַמְקַבֵּל חַיָּב בּוֹ[14]. הַקַּרְדֹּם שֶׁחוֹפְרִין בּוֹ הָאָרֶץ, וְהַכֵּלִים שֶׁנּוֹשְׁאִין בָּהֶן הֶעָפָר, וְהַדְּלִי וְהַכַּד וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁדּוֹלִין בָּהֶן הַמַּיִם - עַל בַּעַל הַקַּרְקַע[15]; וַחֲטִיטַת[16] הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמְּקַבְּצִין בָּהֶן הַמַּיִם - עַל הַחוֹכֵר אוֹ עַל הַמְקַבֵּל[17].

8) ההוצאות הדרושות בעבודת השדה והפרדס, שכך מתחייב המקבל כלפי בעלי הקרקע, וכותב לו: אני אעמוד ואחרוש וכו' ובמה שהוצאתי (ראה להלן הל' יב). 9) שתוציא השדה והפרדס. 10) כלומר, או חלוקה אחרת כפי מה שיתנו ביניהם. וחלוקים הם - המקבל והחוכר - במקצת דינים כמו שיתבאר בהמשך הפרק (ירושלמי שם: המקבל למחצה לשליש ולרביע). 11) לשמירת הקרקע, כגון בניית גדר וחפירת החריצים סביבות השדה מחוץ לגדר (השווה פכ"א מהל' מכירה הל' כב). 12) שאין השדה נשמרת בלעדי הגדר והחריצים, ועל בעל השדה להעמיד שדה שמורה (שם קג:), וכפירוש רבינו חננאל, מובא ב'תוספות' שם ד"ה בוכרא). 13) בכת"י תימן: ודבר שהוא לשמירה וחפירה יתירה - השווה הערה הקודמת. 14) שם, שאין תוספת השמירה באה אלא לחזק את השמירה, ועל החוכר או המקבל לעשותה. 15) כדברי רב יוסף (שם): "מרא וזבילא (שני אלה הם כלים שחופרים בהם) ודוולא (דלי) וזרנוקא (ונוד) דבעל הבית". שכלים אלו הכרחיים הם בעבודת השדה. בב"ח חושן־משפט (סימן שכ) מגיה בדברי רבינו "והנוד" במקום "והכד", והגר"א (שם ס"ק יג) אומר, שרבינו כתב כד בהתאם לנוהג שהיה בזמנו שהיו משתמשין לשאיבת מים בכדים ולא בנודות (וכן הוא הנוהג אצל הערביים). והוסיף רבינו וכתב "וכיוצא בהן" לכלול בזה גם זרנוקא, שאמרו בגמרא במקום שנוהגים להשתמש בו לשאיבה. - ובדפוס רומא (ר"מ) הנוסחא: "והבד", ופירושו מוט, היינו: העץ שתולין בו החבל שהדלי קשור בו (ראה 'פרישה' שם שדחה גירסא זו).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

16) בכת"י תימן: "וחפירת המקומות", היינו הבריכות שמאספים בהם המים באמצעות תעלות מהנהר. 17) מפני שהבריכות משמשות להקל בהשקיית השדה, שלא יצטרך החוכר או המקבל להביא המים מן הנהר (בבא־מציעא שם "אריסא עביד בי יאורי", וכפירוש הראב"ד מובא ב'קצות החושן' סי' שכ ס"ק ב).

ג. הַשּׂוֹכֵר[18] אוֹ הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ לְשָׁנִים מוּעָטוֹת[19] - לֹא יִזְרָעֶנָּה פִּשְׁתָּן[20]; שְׂכָרָהּ אוֹ קִבְּלָהּ[21] שֶׁבַע שָׁנִים - זוֹרְעָהּ שָׁנָה רִאשׁוֹנָה פִּשְׁתָּן[22]. וְאֵין הַשְּׁבִיעִית[23] מִן הַמִּנְיָן[24]; שְׂכָרָהּ אוֹ קִבְּלָהּ שָׁבוּעַ אֶחָד[25] - שְׁבִיעִית מִן הַמִּנְיָן[26].

18) והוא־הדין לחוכר. וכבר הקדים רבינו בה"א שאין הפרש בין שוכר לחוכר בדין, אלא בשם. 19) פחות משבע שנים. 20) שם קט. שהפשתן מכחיש את הקרקע, ואין השדה חוזר למצבו הקודם עד שש שנים. ובפירושו למשנה שם, מבאר רבינו: "ששרשי הפשתן נשארו בקרקע זמן רב", כלומר, והשרשים יונקים לשד הקרקע ומכחישים אותו. 21) בקיבל אותה סתם על דעת שיזרענה כל מין שירצה ידובר כאן, שאם התנה בעל הקרקע שיזרענה מין מסוים, אין המקבל רשאי לשנות ולזורעה מין אחר, שבעל השדה שנוטל חלקו ממה שתוציא השדה - יכול לעכב ולומר: למין זה שהתניתי עמך אני צריך (מגיד־משנה - וראה להלן הל' ט, ויד). 22) שהרי כשיגיע זמן החזרת השדה - בסוף שבע - כבר חזרה השדה לקדמותה. 23) שהרי קיבל אותה לשבע שנים, ושנת השמיטה עבודת קרקע אסורה בה. 24) במנין שני השכירות, ששבע שנים שאמר, שבע שני זריעה משמע, ואין שנת השמיטה בכלל, שהרי אסורה בעבודת קרקע. 25) כלומר, מחזור של שבע שנים. 26) שהשביעית, בכל מחזור השנים היא (שם קי.).

ד. הַחוֹכֵר אוֹ הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ, וְהִיא בֵּית הַשְּׁלָחִין[27] אוֹ בֵּית הָאִילָן[28], וְיָבֵשׁ[29] מַעְיַן בֵּית הַשְּׁלָחִין, וְלֹא פָּסַק הַנָּהָר הַגָּדוֹל[30], אֶלָּא אֶפְשָׁר לְהָבִיא מִמֶּנּוּ בִּדְלִי[31], אוֹ שֶׁנִּקְצַץ הָאִילָן שֶׁל בֵּית הָאִילָנוֹת - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכִירוֹ[32]. וְאִם מַכַּת מְדִינָה הִיא[33], כְּגוֹן שֶׁיָּבֵשׁ הַנָּהָר[34] - מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכִירוֹ[35]. הָיָה עוֹמֵד[36] בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְאָמַר לוֹ: בֵּית הַשְּׁלָחִין הַזֶּה[37] אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ, בֵּית הָאִילָן הַזֶּה אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ, יָבֵשׁ הַמַּעְיָן אוֹ נִקְצַץ הָאִילָן - מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכִירוֹ; שֶׁהֲרֵי הוּא עוֹמֵד בְּתוֹכָהּ, וְלֹא אָמַר לוֹ 'הַזֶּה' אֶלָּא כְּמִי שֶׁאוֹמֵר: כְּמוֹת שֶׁהִיא עַתָּה אֲנִי מַשְׁכִּיר[38]. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הָיָה עוֹמֵד בְּתוֹכָהּ, וְאָמַר לוֹ: בֵּית הַשְּׁלָחִין אֲנִי מַשְׁכִּיר לְךָ, אוֹ בֵּית הָאִילָן, וְיָבֵשׁ הַמַּעְיָן אוֹ שֶׁנִּקְצַץ הָאִילָן - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכִירוֹ[39].

27) קרקע יבשה צמאה למים, שאין מי הגשמים מספיקין לה, ומשקים אותה בידי אדם ממעיין או מבריכות שבה. שלחין: מלשון ארמית ומובנו צמאון, עייפות למים, "ואתה עיף ויגע" (דברים כה, יח) מתרגם אונקלוס: "ואת משלהי ולאי", כלומר צמא למים, כלשון הכתוב (ירמיה לא, כה) הרויתי נפש עיפה - וההא מתחלפת בחית (מועד קטן ב.) ובכת"י תימן: "השלהין", וכן הוא ברי"ף שם. 28) שדה שנטועים בו אילנות. 29) בכת"י תימן: ויבש המעיין של. 30) שממנו משקים בני המדינה. 31) ויש באפשרותו לעבד השדה ע"י שיביא המים בדליים מן הנהר, אלא שנתווסף עליו טורח. 32) שאין בתוספת הטירחה לשינוי קביעת דמי השכירות, שהרי השדה ראוי ואפשר לעבדו, אלא שמזלו של השוכר גרם לו שיבש המעיין בזמן שהשדה שכור אצלו - ועליו לישא בהפסד הטורח. והמקבל אינו יכול לטעון, שקביעת דמי שכירות השדה היתה מיוסדת על דעת המעיין שיש בו או מפני בית האילן שיטול חלק בפירות בלי תוספת טירחה. והטעם, מפני שלא גילה דעתו בשעת השכירות שהוא מסתמך על המעיין והאילן, ובסתם אין אנו אומרים שדוקא על דעת המעיין או בית האילן הסכים לקביעת השכר (שם קג: ע"פ רש"י שם). 33) תופעה שלילית שפגעה בכל יושבי המדינה - מדינה, היינו עיר - ראה פ"א מהל' מגילה הל' ד. 34) הגדול, שממנו משקים בני המדינה שדותיהם. 35) שם, לפי חישוב ההפסד, שהרי אין לייחס את המכה, שפגעה בכל שדות העיר למזלו של השוכר, וגם אלמלי נשאר השדה בטיפול המשכיר - היתה המכה פוגעת בו, ולפיכך מנכה לו מחבירו, כלומר, משכר החכירות אם קיבל אותה בחכירות, ומחלקו של בעל השדה מיבול השדה בקבלנות. — ואע"פ שבקבלנות שבעל השדה נוטל חלקו כפי מה שיוציא השדה, ממילא גם בעל השדה מפסיד, שהרי גם חלקו עולה בפחות בעקבות מכת המדינה. והטעם, שאנו מחשבים היבול שהוציא השדה ביחס להוצאות שהשקיע המקבל בזריעת השדה ובטיפולה, כלומר, כשנחשב היבול שהצטמצם בעקבות מכת המדינה לעומת ההשקעה - נמצא, שהפסדו של המקבל גדול משל בעל השדה, שהרי נוסף על ההפסד מצמצום היבול, הוא מפסיד חלק ההוצאות שהשקיע על יסוד החישוב של היבול המשוער אילמלא לא פגעה המכה, בעוד שבעל השדה מפסיד רק את פיחות היבול בלבד, ולפיכך מנכים מחלקו של בעל השדה כפי חישוב ההוצאות שהפסיד המקבל ('מרכבת המשנה'. וראה מה שביאר ב'אבן האזל' בדעת רבינו. ודעת הרמב"ן והרשב"א, הביאם המגיד־משנה, שדין זה אינו אמור אלא בחכירות עיי"ש). 36) משנה, שם קג: 37) כלומר, הרי הם עומדים בתוכה ורואים את השדה, ולמה לו לפרש "הזה", אלא לא נתכוין במה שאמר הזה. 38) כלומר, שיהיה כמו שהיא עתה כל זמן שהיא ברשותך, ולפיכך מנכה לו ביבש המעיין או נקצץ האילן, שהרי חל שינוי בשדה שגרם להפסד (שם קד. כרבינא. וכנוסחת הרי"ף שם "מדקאמר הזה, מכלל דקאי בגוה עסקינן, בית השלחין הזה למה ליה למימר, דקאמר ליה בית השלחין כדקיימא השתא"). 39) כמו שביארנו למעלה בהערה לא, שמן הסתם לא על דעת המעיין או בית

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

האילן שוכר [רבינו סותם ואינו מבדיל בין אמר השוכר ובין אמר המשכיר, ולא כשמואל שם (ראה מגיד־משנה)].

ה. הַשּׂוֹכֵר[40] אוֹ הַמְקַבֵּל[41] שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ, וַאֲכָלָהּ חָגָב אוֹ נִשְׁתַּדְּפָה[42]: אִם אֵרַע דָּבָר זֶה לְרֹב הַשָּׂדוֹת שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר[43] - מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכִירוֹ, הַכֹּל לְפִי הַהֶפְסֵד שֶׁאֵרְעוֹ; וְאִם לֹא פָּשְׁטָה הַמַּכָּה בְּרֹב הַשָּׂדוֹת - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכִירוֹ[44], אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּדְּפוּ כָּל הַשָּׂדוֹת שֶׁל בַּעַל הַקַּרְקַע[45]. נִשְׁתַּדְּפוּ כָּל הַשָּׂדוֹת שֶׁל הַשּׂוֹכֵר אוֹ הַמְקַבֵּל, אַף עַל פִּי שֶׁפָּשְׁטָה הַמַּכָּה בְּרֹב הַשָּׂדוֹת - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכִירוֹ; שֶׁאֵין זֶה הַהֶפְסֵד תָּלוּי אֶלָּא בַּשּׂוֹכֵר, שֶׁהֲרֵי כָּל שְׂדוֹתָיו נִשְׁתַּדְּפוּ[46]. הִתְנָה עָלָיו בַּעַל הַקַּרְקַע שֶׁיִּזְרָעֶנָּה חִטִּים וּזְרָעָהּ שְׂעוֹרִים[47], אוֹ שֶׁלֹּא זְרָעָהּ כְּלָל[48], אוֹ שֶׁזְּרָעָהּ וְלֹא צָמְחָה, אַף עַל פִּי שֶׁבָּא חָגָב אוֹ שִׁדָּפוֹן וְהֵכְּתָה רֹב הַמְּדִינָה - אֵינוֹ מְנַכֶּה לוֹ מֵחֲכִירוֹ[49]. וְעַד מָתַי חַיָּב לְהִטַּפֵּל וְלִזְרֹעַ פַּעַם אַחֶרֶת אִם לֹא צָמְחָה?[50] כָּל זְמַן שֶׁרָאוּי לִזְרִיעָה[51] בְּאוֹתוֹ מָקוֹם[52].

40) כדעת חכמים, במשנה (קה:) שהדין שמנכה במקרה של מכת מדינה - הוא גם בשוכר וכ"ש חוכר. 41) בקבלנות, וכמו שביארנו למעלה בשם ה'מרכבת המשנה', שגם בקבלנות שייך לומר שמנכין מחלקו של בעל־הבית (ראה לעיל הערה לד). 42) שהצטמקו גרעיני התבואה ע"י רוח חמה ויבשה. 43) והרי זה מכת מדינה (שם: היכי דמי מכת מדינה? אמר רב יהודא, כגון דאישדוף רובא דבאגי, היינו רוב השדות של אותה העיר. ורש"י גורס "רובא דבאגא", ופירש רוב אותה הבקעה — מגיד־משנה). 44) שם. אנו אומרים שמזלו של השוכר גרם לכך שנשדפה או אכלה חגב - שהרי שדותיהם של אחרים לא נפגעו - ועליו לישא בהפסד. 45) שלא החכיר אותם, והרי יש לייחס את ההפסד בשדה זו למזלו של בעל השדה, כשם שיש לייחסו למזל השוכר. בגמרא (שם קו.) נימקו, שמסתבר יותר לייחס ההפסד למזל השוכר מאשר לבעל השדה, מפני שבעל השדה יכול לטעון "אי משום לתאי דידי, הוה משתייר לי פורתא, כדכתיב (ירמיה מב, ב) כי נשארנו מעט מהרבה". פירוש, אילמלא מזלך הרע, היתה מתקיימת בי מדתו של הקב"ה, שמרחם אפילו בשעה שמדת הדין מתוחה, כמו שנאמר "כי נשארנו מעט מהרבה", ושדה זו ראויה היתה להינצל משדפון, כשם שניצלו רוב השדות של העיר, אלמלא מזלך שגרם לה שנשתדף. 46) כלומר, יותר יש לייחס ההפסד למזלו של השוכר - כשכל שדותיו נשתדפו - מאשר לייחסו למכת המדינה, ולמה אין השוכר יכול לטעון כאן שלולא מכת המדינה היה מתקיים בו "כי נשארנו מעט מהרבה"? פירשו בגמרא שם, שבעל השדה עונה: "אי הווית חזית לאישתיורי לך מידי, הוה משתייר לך מדנפשך". פירוש, אם ראוי אתה שיתקיים בך מקרא זה - היתה ניצולת אחת משדותיך, כי משדה זו לא יישאר לך כלום, או דבר מועט מאוד, אפילו אם לא תשלם דמי חכירה כלל. ולמה בנשתדפו כל שדותיו של בעל השדה אין השוכר יכול לומר לבעל השדה: "אי הוית חזית" וכו'? מפני שגם משדה שנשתדפה נשארו לו דמי חכירותו, ואפשר שדמים אלה הם ה"מעט מהרבה" ('תוספות' שם ד"ה אי הוית). אולם סברא זו כוחה יפה בשכירות ובחכירות, אבל לדעת רבינו, שכתב בראש הלכה זו "או המקבל" קשה, מה יענה בעל השדה לטענת "אי חזית", הרי בקבלנות גם הוא מפסיד כל חלקו כמו המקבל? ונראה שרבינו מפרש מה שאמרו בגמרא: אילו "הוית חזית" הכוונה, שאין לטעון "כי נשארנו" אלא בשדה שהיא שלו, אבל לא בשדות אחרים שנמסרו בקבלנות או בשכירות (וראה 'שיטה מקובצת' בשם 'שיטה'. ויותר נכון לקבל פירושו הדחוק קצת של המגיד־משנה, שרבינו התכוון לשכירות או חכירות בלבד ולא לקבלנות, ותפס לשון המשנה שכתבה "המקבל". ויש לשים לב לזה, שבכל המשניות בפרק זה כתוב "המקבל". אפילו כשהכוונה לשכירות או חכירות). 47) ונשתדפה. ופשטה המכה ברוב המדינה - אינו מנכה, שבעל השדה טוען: אילו לא שנית והיית זורע חיטים כמו שהתניתי עמך, לא היתה המכה פוגעת בה, שהיה מתקיים בי מה שנאמר (איוב כב, כח) ותגזר אומר ויקם לך. כלומר, מה שתבקש מהיוצר - יעשה, ואני לא ביקשתי מן השמים בתחילת השנה שיצליחני בשעורים אלא בחיטים (שם ע"פ רש"י). 48) אינו מנכה, שבעל השדה טוען: אלמלי זרעת לא היתה המכה פוגעת בה, שהיה מתקיים בי מה שנאמר (תהלים לז, יט): "לא יבושו בעת רעה ובימי רעבון ישבעו" (שמואל, שם). 49) שבעל השדה טוען: חזור וזרע (ריש לקיש, שם). 50) כלומר, עד מתי יכול המשכיר לטעון: אין לך לנכות אלא חזור וזרע ('טורי זהב' סי' שכב). 51) כלומר, אפילו זרע כמה פעמים ולא צמח חוזר וזורע, כל זמן שראוי לזריעה. 52) כפי טבע הארץ בכל מקום ומקום (שם).

ו. הַשּׂוֹכֵר[53] אוֹ הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ: מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לִקְצֹר[54] - יִקְצֹר, וְאֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲקֹר[55]; לַעֲקֹר - יַעֲקֹר, וְאֵינוֹ רַשַּׁאי לִקְצֹר. וּשְׁנֵיהֶם מְעַכְּבִין זֶה עַל זֶה[56]. וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַחֲרֹשׁ אַחֲרָיו[57] - יַחֲרֹשׁ[58]. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַשְׁכִּיר[59] אִילָנוֹת עַל גַּב קַרְקַע[60] - מַשְׁכִּירִין[61], וְאַף עַל פִּי שֶׁהִשְׁכִּיר לוֹ סְתָם בְּפָחוֹת מִן הַיָּדוּעַ[62]; וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהַשְׁכִּיר אִילָנוֹת - אֵין לוֹ אִילָנוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׂכַר מִמֶּנּוּ בְּיָתֵר עַל הַיָּדוּעַ[63]. הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה[64].

53) שם קג: 54) במגל, וקני השבלים נשארים בקרקע. 55) עם השורש. 56) כשאחד מהם רוצה לשנות מן המנהג. בעל הקרקע מעכב לעקור במקום שנהגו לקצור, בטענה - שרוצה שישארו בשדה הקשין של התבואה לאחר הקצירה לזבל הקרקע; והחוכר או המקבל מעכב, בטענה - שהקצירה קלה היא מן העקירה. ובמקום שנהגו לעקור, בעל הקרקע מעכב לקצור, בטענה - שהוא רוצה בשדה נקיה, ואינה צריכה לזבל. והחוכר או המקבל מעכב, בטענה - שצריך הוא לחלקו בקש (שהמקבל נוטל חלקו גם מהקש, ראה להלן הל' י) למאכל בהמותיו (שם). 57) אחר הקצירה או העקירה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כדי להפוך שרשים של עשבים רעים שבשדה ולהשמידם, שלא יחזרו ויצמחו לכשתזרע. 58) ואמרו בגמרא שם, שאפילו ניכש השדה מעשביה הרעים בעוד שהתבואה בקמתה, אינו נפטר בזה מלחרוש אחר הקצירה או העקירה. 59) שם. 60) שאגב הקרקע נוטל השוכר גם מפירות האילנות – אע"פ שאינו טורח בהם. 61) כלומר, מן הסתם הם מושכרין. 62) מהשער המקובל באותו מקום, שלא התנה על כך בשעת השכירות - מתקבל על הדעת, שכמנהג המדינה השכיר, ולפיכך אין בעל השדה יכול לטעון: השכרתי בפחות מן המקובל, על־מנת שלא תיטול מפירות האילנות. 63) אין המקבל יכול לטעון ששכרו ביותר מהמקובל, על דעת שיהיה לו גם מפירות האילנות, שמן הסתם כמנהג המדינה שכר (שם). 64) כלומר, וכל הבא לשנות - עליו להתנות על כך בשעת השכירות.

ז. הַחוֹכֵר[65] שָׂדֶה מְחֻבֶּרוֹ בַּעֲשָׂרָה כּוֹר חִטִּים, וְלָקְחָה[66] - נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָהּ[67]. הָיוּ חִטֶּיהָ יָפוֹת - לֹא יֹאמַר לוֹ: הֲרֵינִי לוֹקֵחַ לְךָ מִן הַשּׁוּק, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָהּ[68]. חָסַר מִמֶּנּוּ כֶּרֶם בַּעֲשָׂרָה סַלֵּי עֲנָבִים, וְהִקְרִיסוּ[69] אַחַר שֶׁנִּבְצְרוּ[70], וְכֵן עֲמָרִים שֶׁלָּקוּ אַחַר שֶׁנִּקְצְרוּ[71] - נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָן[72]. חֲסָרוּ[73] בַּעֲשָׂרָה כַּדֵּי יַיִן, וְהֶחֱמִיץ[74] - חַיָּב לִתֵּן לוֹ יַיִן טוֹב[75]. חֲסָרָה מִמֶּנּוּ בְּמֵאָה עֲמָרִים שֶׁל אַסְפַּסְתָּא[76], וּזְרָעָהּ מִין אַחֵר, וְאַחַר כָּךְ חֲרָשָׁהּ, וּזְרָעָהּ אַסְפַּסְתָּא, וְלָקְחָה, אוֹ שֶׁזְּרָעָהּ בַּתְּחִלָּה אַסְפַּסְתָּא, וַחֲרָשָׁהּ, וְאַחַר כָּךְ זְרָעָהּ פַּעַם אַחֶרֶת[77], וְלָקְחָה - אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ מִתּוֹכָהּ, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ אַסְפַּסְתָּא טוֹבָה, שֶׁהֲרֵי שִׁנָּהּ[78]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

65) שם קו: המקבל - שהסדר הקבלנות כך הוא, שבעל השדה נוטל חלקו כפי מה שתוציא השדה, בין יבול רע או טוב (ע' רש"י שם). 66) שעלה יבול כחוש ורע. 67) כלומר, אע"פ שהחוכר שוכר השדה בפירות קצובים, היינו שאפילו תוציא השדה יבול מעט - עליו לקנות חיטים מהשוק ולשלם לו כפי מה שקבעו – מכל־מקום לא נסתלק בעל השדה מפירות קרקעו, ומאותן החיטים, כפי שהשדה הוציאה, יכול החוכר לשלם שכר חכירותו (מגיד־משנה). 68) כלומר, שהוא־הדין והוא הטעם בהוציאה חיטים יפות, שנותן לו מתוכה - שלא נסתלק בעל השדה מפירות קרקעו וכל־שכן בקבלנות, שבעל השדה מקבל חלק מסוים מן היבול כפי שתוציא השדה, בין רע ובין טוב. 69) הופג טעמם ונתחמצו. 70) ועודם בכרם. 71) ומונחים בשדה כדי שיתייבשו. 72) כל עוד הם בשדה - דינם כדין לקתה במחובר, שהשדה טרם מילאה שליחותה (גמרא שם – ע"פ רש"י). 73) בכת"י תימן: אבל אם חכרו. 74) היין מיבול הכרם שחכר, כשהיו כבר בחביות בבית החוכר. 75) שהשדה מילאה שליחותה, שהרי הענבים לא לקו אלא כשנעשה יין בבית החוכר לקה, ומזלו גרם לכך (שם מימרא דרב אשי – ע"פ רש"י שם). 76) אספסת, - וחכרה על דעת לזורעה אספסת. 77) והוא לא קיבלה אלא על דעת שיזרענה פעם אחת (לחם־משנה). 78) כלומר, שכל ששינה אין דינה כלקתה שנותן לו מתוכה, מפני שהמחכיר יכול לטעון: לא היתה דעתי לקבל מיבול שבא לרגל השינוי (שם קט). וכנראה שלפני רבינו היתה נוסחא אחרת בגמרא, מזו שהיא לפנינו (מגיד־משנה. ולא פירש לנו איך היתה נוסחת רבינו. וראה ב'מרכבת המשנה' שמעמיד דין רבינו גם כפי נוסחתנו).

ח. הַחוֹכֵר[79] שָׂדֶה מְחֻבֶּרוֹ וְלֹא רָצָה לְנַכֵּשׁ[80], וְאָמַר לוֹ: מַה הֶּפְסֵד יֵשׁ לְךָ? הֲרֵינִי נוֹתֵן לְךָ חֲכִירְךָ[81]! - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לוֹ[82]: לְמָחָר אַתָּה יוֹצֵא מִמֶּנָּה[83], וְהִיא מַעֲלָה עֲשָׂבִים[84]. וַאֲפִלּוּ אָמַר לוֹ: בָּאֲחֵרוֹנָה[85] אֲנִי חוֹרֵשׁ אוֹתָהּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[86].

79) שם קה. 80) לעקור העשבים הרעים שעלו בין צמחי התבואה "וכשמנקין אותן מוסיף הזרע על תבואתה הרבה לפי שתתן השדה כל כוחה אל הזרע, וזה דבר ידוע אצל עובדי אדמה" (לשון רבינו בפירוש המשנה) - ובמקום שנהגו לנכש, ידובר כאן ('טור' ושו"ע שם סעיף ד, וראה מגיד־משנה ולחם־משנה). 81) כלומר, הרי אפילו לא אנכש לא תפסיד כלום, שהרי תקבל חכירך כפי שהוקצב, ואינך רשאי להכריחני לנכש במקום שכל ההפסד עלי (ראה פירוש המשנה, שם). 82) בעל השדה לחוכר. 83) ומחזירה לו. 84) וממעטים את היבול. 85) אחר הקצירה או העקירה. 86) שם קה. "משום דאמר ליה, בזרא דנפל נפל" פירוש, הזרע שיפול בפרק הזמן עד החרישה יפול, כלומר, אין החרישה משמידה אלא את העשבים הרעים ושרשיהם, ולא את הזרע שנפל ויצמח, ואם לא תנכש יעלו העשבים זרעים שיפלו על הקרקע, ולשנה הבאה יצמיחו עשבים (ע"פ רש"י שם).

ט. הַחוֹכֵר[87] שָׂדֶה מְחֻבֶּרוֹ לְזָרְעָהּ שְׁעוֹרִים - לֹא יִזְרָעֶנָּה חִטִּים, מִפְּנֵי שֶׁהַחִטִּין מַכְחִישׁוֹת אֶת הַקַּרְקַע יָתֵר מֵהַשְּׁעוֹרִים. שְׁכָרָהּ לְזָרְעָהּ חִטִּים - יִזְרָעֶנָּה שְׁעוֹרִים. קִטְנִית - לֹא יִזְרָעֶנָּה תְּבוּאָה; תְּבוּאָה - יִזְרָעֶנָּה קִטְנִית[88]. וּבְכֻלָּם וְכַיּוֹצֵא בָּהּ[89] - לֹא יִזְרָעֶנָּה קִטְנִית[90], מִפְּנֵי שֶׁהַקִּטְנִית שָׁם מַכְחֶשֶׁת אֶת הָאָרֶץ[91].

87) משנה, שם קו: 88) כגירסת הרי"ף במשנתנו. ובספרים שבידינו, גירסא מהופכת: "קטנית יזרענה תבואה, תבואה לא יזרענה קטנית". 89) כל ארץ שטבע אדמתה כשל בבל. 90) שם ק. – ע"פ נוסחת הרי"ף. 91) "ועיקר הדבר הוא כשיפסוק עמו לחרוש שדה ולזרוע מין ממיני הזרעים, יש לו (מותר לו) לזרוע מה שהזיקו מעט (פחות) מאותו הדבר (מהמין) שפסק עמו, ולא יזרע מה שהזיקו גדול (יותר) ממנו. ועושים בזה על־פי שיודעים בטבע אותו המקום בזריעה מן המתעסקין בחרישה ועבודתה" (לשון רבינו בפירוש המשנה, שם). דעת רבינו, שדין זה נאמר בחוכר או בשוכר, אבל בקבלנות - בעל השדה יכול לעכב על המקבל לזרוע מין אחר מזה שהוסכם בשעת השכירות, אפילו למין שהזיקו בקרקע פחות מהמין שהוסכם, שהרי בעל השדה שנוטל חלקו מתבואת השדה, אומר: למין זה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהוסכם אני צריך (כדעת הרמב"ן. ראה מגיד־משנה - הגר"א סימן שכד ס"ק ד. וראה למעלה הל' ג, ולהלן הל' יד).

י. הַמְקַבֵּל[92] שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ[93] לְשָׁנִים מוּעָטוֹת[94] - אֵין לַמְקַבֵּל כְּלוּם בְּקוֹרַת הַשִּׁקְמָה[95] וְכַיּוֹצֵא בָהּ[96], וְלֹא בְּשֶׁבַח הָאִילָנוֹת[97] שֶׁיָּצְאוּ מֵאֲלֵיהֶן[98] בַּשָּׂדֶה[99]; אֲבָל מְחַשְּׁבִין לוֹ מְקוֹם הָאִילָנוֹת[100] כְּאִלּוּ הָיָה בָהֶן אוֹתוֹ זֶרַע שֶׁזָּרַע בְּכָל הַשָּׂדֶה[101]. וְהוּא שֶׁצָּמְחוּ הָאִילָנוֹת בְּמָקוֹם הָרָאוּי לִזְרִיעָה; אֲבָל אִם יָצְאוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִזְרִיעָה[102] - אֵין מְחַשְּׁבִין לוֹ כְּלוּם[103]. וְאִם קִבְּלָהּ שֶׁבַע שָׁנִים אוֹ יָתֵר - יֵשׁ לוֹ בְּקוֹרַת הַשִּׁקְמָה[104] וְכַיּוֹצֵא בָהּ. הִגִּיעַ זְמַנּוֹ לְהִסְתַּלֵּק מִן הַשָּׂדֶה, וְהָיוּ שָׁם זְרָעִים שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעוּ לְהִמָּכֵר[105], אוֹ שֶׁנִּגְמְרוּ וְלֹא הִגִּיעַ יוֹם הַשּׁוּק לִמְכָרָן - שָׁמִין אוֹתָן וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַקַּרְקַע[106]. כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין הַמְקַבֵּל וּבַעַל הַקַּרְקַע בַּתְּבוּאָה, כָּךְ חוֹלְקִין בַּתֶּבֶן וּבַקַּשׁ[107]. כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בַּיַּיִן, כָּךְ חוֹלְקִין בַּזְּמוֹרוֹת[108]. אֲבָל הַקָּנִים הַמַּעֲמִידִים תַּחַת הַגְּפָנִים[109]: אִם קָנוּ אוֹתָן בְּשֶׁתְּפוּת - הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְקִין בָּהֶן; וְאִם הֵן מִשֶּׁל אֶחָד מֵהֶן - זֶה שֶׁקָּנָה אוֹתָן הֲרֵי הֵן שֶׁלּוֹ[110]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

92) משנה, שם. 93) על דעת לזורעה. 94) פחות משבע שנים. 95) עץ תאנה מדברי (רבינו בפירושו לדמאי פ"א מ"א, ובכמה מקומות). ענפי השקמה משמשים לקורות בנין ואינם נעשים קורות עד שיגדלו שבע שנים, ואם יכרות הענפים ויחזיר את השדה אחר זמן פחות משבע שנים, נמצא שאינו מחזירה במצב שהיתה בעת שקיבלה (ע"פ רש"י). ואפילו במקום שנהגו להשכיר אילנות אגב קרקע (ראה למעלה הל' ו) אין לו בקורות, שלא אמרו אילנות מושכרין אלא לפירות ולא לקורות (ראב"ד מובא במגיד־משנה). דייק רבינו וכתב: "אין למקבל כלום", ללמדנו שאינו נוטל כלום מן השבח שהשביחה השקמה בשני הקבלנות. כרבא שם בגמרא. ראה לקמן הערה צז. 96) כל אילן שטבעה כעץ השקמה. 97) כלומר, בשבח השדה שהושבחה באילנות. 98) משרשי האילנות הנמצאים בשדה (שטמ"ק שם). 99) שהרי לא קיבל השדה לנוטעה אלא לזורעה. כלומר, לא ירד המקבל לשדה אלא על דעת שיטול חלק מהשבח שתשביח השדה ע"י זריעה ולא על דעת שבח השדה באילנות (שם בגמרא לדעת רבא "שאפילו בשבח שקמה אין לו", פירוש, אינו נוטל חלק בשבח הענפים שנתרבו ונתעבו (בפרק זמן הקבלנות, שלא ירד אלא על דעת השבח שע"י הזריעה). רבינו כתב דין זה במקבל. ונראה דעתו, שהחוכר, יש לו בשבח האילנות, והטעם מפני שהחוכר יורד לשדה על דעת כל שבח שתשביח השדה, שהרי רשאי הוא לנוטעה אפילו בחכרה לזריעה - אם אינן מכחישין הקרקע יותר (כמבואר בהל' ט. הגר"א סי' שכה ס"ק ד. והוא כפי שיטת הרמב"ן שהבאנו למעלה בהערה פט, שאין המקבל רשאי לשנות ממה שהוסכם בשעת הקבלנות. וב'טור' שם כתב, שאם אינם מכחישים את הקרקע יותר מהזרעים, רשאי המקבל לנוטעם, ומשום זה הוא נוטל חלקו). 100) שטח השדה שתפסו האילנות שיצאו מאיליהן והמעיטו שטח הזריעה. 101) שם - מעשה ברב פפא. 102) במקום סלעים או חול. 103) שהרי לא נגרם לו כל הפסד (שם - מעשה ברב ביבי). 104) שעד שבע שנים יחזרו ענפיה ויהיו ראוים לקורות, ומחזירה כמצב שהיתה בעת שקיבלה. [והוא רשאי לקוצצן כשישלימו שבע שנים, אפילו אם היו בנות שלוש או ארבע כשקיבל את השדה. 'טור' סימן שכח]. 105) שעודם צריכים לקרקע, היינו שלא נתבשלו כל צרכם, ואם ילקטם יפסדו (מגיד־משנה בשם הרמב"ן, ומוכיח כן מהתוספתא בבא־מציעא פרק ט ה"א). 106) כפי חלקו המגיע לו, אם למחצה או לשליש (שם). [דין זה נאמר בתוספתא גם בשכירות]. 107) ובחכירות לא שייך דינים אלו, שהרי אינה על בסיס חלוקה (שם קג.). 108) הענפים שנקצצו מן הגפנים, שבכלל הפירות הם (שם ע"פ 'שיטה מקובצת'). 109) כדי שיהיו הגפנים זקופים והאשכולות תלויים באויר, ולא יתקלקלו בקרקע (לשון הרשב"ם בבא־בתרא סט.). 110) שם:

יא. הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ לִטַּע[111] - מְקַבֵּל עָלָיו בַּעַל הַשָּׂדֶה עֲשָׂרָה[112] בּוּרָאוֹת[113] לִסְאָה[114]. יָתֵר עַל זֶה - מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַכֹּל[115].

111) לנוטעה. 112) נטיעות (מגיד־משנה בשם הר"י מיגאש. וראה במאירי (ב"ב, 430) שהכוונה לגפנים, ובפירוש שני אומר הר"י מיגאש שהכוונה כאן לשורות). 113) עקרות שאינן עושות פרי. 114) שטח שזורעים בו סאה תבואה, ומידתו חמשים אמה על חמשים אמה. ואם צמחו עשר נטיעות עקרות בשטח כזה, אין המקבל חייב ליטע אחרות תחתיהן, שדרך נטיעת בית סאה כך הוא, שיוצאות עשר בוראות, ובעל השדה מוחל (בבא־בתרא צה.) כגירסת רבינו. וגירסת הרשב"ם שם: "למאה" (עיין מגיד־משנה). 115) צריך לנטוע נטיעות אחרות כמספר כל הבוראות. כיון שיצאו בוראות יותר מדרך הנטיעות, סימן הוא שפשע בנטיעה, ולפיכך מייחסים כל הבוראות לפשיעתו (שם, וכלל זה אמרו בכל מקום, שכל שצריך לחזור ולתקן - מתקן הכל. ראה פי"ח מהל' מכירה הל' יא).

יב. הַמְקַבֵּל[116] שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ וְלֹא עָשְׂתָה[117], אִם יֵשׁ בָּהּ כְּדֵי שֶׁתּוֹצִיא סָאתַיִם יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה[118] - חַיָּב הַמְקַבֵּל לְטַפֵּל בָּהּ[119]. שֶׁכָּךְ כּוֹתֵב לְבַעַל הַקַּרְקַע: אֲנָא אֶקוּם וְאָנִיר[120] וְאֶזְרַע וְאֶקְצֹר וַאֲעַמֵּר וְאָדוּשׁ וְאֶזְרֶה וְאַעֲמִיד כְּרִי[121] לְפָנֶיךָ וְתִטֹּל אֶת חֶצְיוֹ, אוֹ מַה שֶּׁיִּתְּנוּ[122], וַאֲנִי אֶטֹּל הַשְּׁאָר בִּשְׂכַר עֲמָלִי וּבַמֶּה שֶׁהוֹצֵאתִי[123].

116) משנה וגמרא בבא־מציעא קה. 117) כראוי לה. 118) שהושקעה בשדה (שם, כדברי דבי רבי ינאי וריש לקיש). 119) על כרחו. 120) אעמוד ואחרוש. 121) ערימת תבואה. 122) שליש או רביע, כפי תנאם. 123) שם, כלומר: לפיכך חייב לטפל בה אם יש בה להוציא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סאתים, שהרי הוא כותב: אנא איקום וכו' ואעמיד כרי, כלומר אעבוד בה כל העבודות הצריכות, אם יהיה בה שיעור כדי להעמיד כרי. ושיעור כרי, אמרו חכמים (שם) שהוא סאתים, היינו אחר שינכו ההוצאות ישארו סאתים כדי להעמיד כרי. והמדובר בקבלנות בלבד, שהרי בחכירות אין לבעל השדה כל ענין אם המקבל יטפל בשדה או לא, משום שהוא יקבל דמי חכירותו שהוקצבו (רש"י שם).

יג. הַמְקַבֵּל[124] שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ, וְאַחַר שֶׁזָּרָה בָּהּ[125] הוֹבִירָהּ[126] - שָׁמִין אוֹתָהּ כַּמָּה הִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת, וְנוֹתֵן לוֹ חֶלְקוֹ שֶׁהָיָה מַגִּיעַ לוֹ[127]. שֶׁכָּךְ כּוֹתֵב לְבַעַל הַקַּרְקַע: אִם אוֹבִיר וְלָא אַעֲבֵד[128], אֲשַׁלֵּם בְּמֵיטְבָא[129]. וְהוּא הַדִּין אִם הוֹבִיר מִקְצָתָהּ[130]. וּמִפְּנֵי מָה נִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם?[131] מִפְּנֵי שֶׁלֹּא פָּסַק עַל עַצְמוֹ דָּבָר קָצוּב[132] כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר: הֲרֵי הִיא כְּאַסְמַכְתָּא[133], אֶלָּא הִתְנָה שֶׁיְּשַׁלֵּם בְּמֵיטְבָא[134], וּלְפִיכָךְ גָּמַר וְשִׁעְבֵּד עַצְמוֹ[135]. אֲבָל אִם אָמַר: אִם אוֹבִיר וְלָא אַעֲבֵד, אֶתֵּן לְךָ מֵאָה דִינָרִין[136] - הֲרֵי זֶה אַסְמַכְתָּא[137], וְאֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם, אֶלָּא נוֹתֵן כְּפִי מַה שֶּׁרְאוּיָה לַעֲשׂוֹת בִּלְבַד[138].

124) משנה, שם קד. 125) באחד הדרכים שקרקע נקנית בהם (שם צט:), ואינו יכול לחזור בו. 126) לא חרשה ולא זרעה, ועשאה שדה בור. 127) כפי תנאם. 128) ולא אעשה בה פעולה הראויה לה. 129) כצ"ל, וכן הוא בדפוס רומי (וכן הביא הדק"ס בשם כמה כת"י, ומהרי"ף דפוס קושטא), כלומר במיטב שלה - של השדה, היינו כיבול הגבוה והטוב שהשדה היתה ראויה לעשות אם היתה חרושה וזרועה כראוי (ע"פ הרע"ב שם. וראה ב'גנזי קדם', לוין ס"ה עמוד 99). 130) שם בגמרא "אוביר תילתא" (שליש). 131) כלומר, והלא אסמכתא היא, שהרי אינו מחייב אלא במקרה אם יוביר, "וכל האומר אם יהיה או לא יהיה, לא גמר והקנה, שהרי דעתו עדיין סומכת שמא יהיה או שמא לא יהיה" (לשון רבינו בפי"א מהל' מכירה הל' ז). 132) סכום מסוים, שלא על בסיס חישוב ההפסד המשוער. 133) שדעתו סומכת שעדיין לא יהיה, ולא אמר כן אלא להגזים. 134) כפי ההפסד, ולא התחייב עצמו בדבר גוזמא. 135) כלומר, בדין הוא משלם במיטבה שאין זה אסמכתא (ע"פ הגהות מימוניות כאן, וראה בכסף־משנה מכירה שם). 136) היינו יותר מכפי ההפסד. 137) ולא גמר ושיעבד עצמו, ולא אמר כך אלא להגזים (שם קד:). 138) שהתחייב עצמו בכלל המאה דינרין שאמר. אמנם לא שיעבד עצמו לתשלום מאה דינרין, שאין זה אלא אסמכתא, אבל כפי ההפסד המשוער גמר ושיעבד עצמו במסגרת מאה הדינרין, והרי זה כדין אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבה (רי"ף שם). גם בהלכה זו המדובר בקבלנות בלבד, שהרי בחכירות מקבל בעל השדה דמי חכירות, בין יעבד את השדה ובין יובירה.

יד. הַמְקַבֵּל[139] שָׂדֶה לִזְרָעָהּ שִׁמְשְׁמִין[140], וּזְרָעָהּ חִטִּים, וְעָשְׂתָה חִטִּים[141] שֶׁשָּׁוִין כַּמָּה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשֶּׁמֶשְׁמִין - אֵין לוֹ[142] עָלָיו אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[143]. עָשְׂתָה פָּחוֹת מִמַּה שֶּׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשֶּׁמֶשְׁמִין[144] - מְשַׁלֵּם לוֹ הַמְקַבֵּל כְּפִי מַה שֶּׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשֶּׁמֶשְׁמִין. עָשְׂתָה חִטִּים יָתֵר מִמַּה שֶּׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת מִן הַשֶּׁמֶשְׁמִין - חוֹלְקִין לְפִי הַתְּנַאי שֶׁבֵּינֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁמִּשְׁתַּכֵּר בַּעַל הַקַּרְקַע[145].

139) שם קד: 140) שהם יקרים מן החיטים, אבל מכחישים הקרקע יותר מן החיטים. 141) הוציאה השדה יבול עשר של חיטים. 142) לבעל השדה. 143) שהרי לא הפסיד כלום, ברם תרעומת יש לו לבעל השדה המקבל על מה ששינה ולא זרעה שומשמין והוא היה צריך לשומשמין. ואע"פ שאפשר לו לקנות שומשמין בשוק בדמי החיטים, רוצה הוא שומשמין מקרקעו (סמ"ע שכו ס"ק ק עיי"ש), בהתאם לשיטת הגר"א בדעת רבינו בהלכות ט, י, שהיא כדעת הרמב"ן, שאין המקבל רשאי לשנות ולזרוע מין אחר מזה שהוסכם, ולפיכך יש לבעל השדה תרעומת, אבל החוכר רשאי לשנות למין שמכחיש פחות, ואפילו תרעומת אין כאן). 144) כלומר, ואין המקבל טוען לטובה נתכוונתי, למעט כחש הקרקע שכחש החיטים פחות מן השומשמין, שהרי בעל השדה אומר לו "תכחוש ארעא, ולא ליכחוש מרא", מוטב שתכחש הקרקע ולא יכחש בעל הקרקע (סמ"ע שם ס"ק ג, ע"פ הגמרא שם קד:). 145) ההפרש שבין החיטים שעשתה לבין השומשמין שהיתה ראויה לעשות, שאנו אומרים (שם קד:) "אטו הוא אשבח, ארעא לא אשבחה" (האם רק המקבל השביח, והקרקע לא השביחה), כלומר, כשם שיש לייחס את השבח למקבל שטרח והשקיע בשדה טיפול רב והשביח, כך יש לייחס השבח לקרקע שהשביחה.

~ שבת קודש ב' כסלו ~

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר דין שוכר את הפועלים, שהכול כמנהג המדינה, ודין פועלים שחזרו בהם באמצע העבודה, ודין שוכר על ידי שליח, ודין שכיר יום שמצא מציאה.

א. הַשּׂוֹכֵר[2] אֶת הַפּוֹעֲלִים, וְאָמַר לָהֶם[3] לְהַשְׁכִּים[4] וּלְהַעֲרִיב[5], מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהַשְׁכִּים וְשֶׁלֹּא לְהַעֲרִיב - אֵינוֹ יָכוֹל לְכַפֵּן[6]. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לָזוּן[7] - יָזוּן; לְסַפֵּק בְּגַרְגְּרוֹת[8] אוֹ בְּתְמָרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן לַפּוֹעֲלִים - יְסַפֵּק. הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה[9].

2) משנה בבא־מציעא פג. 3) לאחר ששכרם. 4) לעבודה עם זריחת השמש. 5) אחר שקיעת החמה. 6) לשנות ממנהג המדינה, מאחר ששכרן סתם ולא התנה עמהם על כך בשעת השכירות ('תוספות' שם בשם ר"י) ואפילו שכרם ביותר מהשער המקובל באותה מדינה, שכל שלא התנה בשעת השכירות משובחת יותר (גמרא שם). 7) שהשוכר נותן לפועלים מזון סעודתם. 8) גם בגרוגרות, נוסף על מזון הסעודה. 9) שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב. הַשּׂוֹכֵר[10] אֶת הַפּוֹעֵל וְאָמַר לוֹ: כְּאֶחָד וְכִשְׁנַיִם מִבְּנֵי הָעִיר[11] - רוֹאִין הַפָּחוּת שֶׁבַּשְּׂכִירוּת וְהַיֶּתֶר שֶׁבַּשְּׂכִירוּת, וּמְשַׁמְּנִין בֵּינֵיהֶן[12].

10) שם פז. כחכמים. 11) לא קצץ עמו שכר מסוים בשעת השכירות, אלא אמר לו: הרי שכרך כפי השכר שפועל אחד או שנים מפועלי העיר נשכרין בכך - ואין באותו מקום שער אחיד. 12) כלומר, הפרש השכר שיש בין הפחות שבשכירות לבין היתר שבשכירות, כגון שיש נשכרים בשנים, ויש נשכרים בארבעה, מחלקים ביניהם ונותן לו שלושה (כפירוש רבינו חננאל, מובא ב'שיטה מקובצת' שם, וכן פירש ה'טור' סימן שלא בשם הרמ"ה).

ג. אָמַר לִשְׁלוּחוֹ[13]: צֵא וּשְׂכֹר לִי פּוֹעֲלִים בִּשְׁלֹשָׁה[14], וְהָלַךְ וּשְׂכָרָן בְּאַרְבָּעָה[15]: אִם אָמַר לָהֶם הַשָּׁלִיחַ: שְׂכַרְכֶּם עָלַי - נוֹתֵן לָהֶם אַרְבָּעָה[16], וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַבַּיִת שְׁלֹשָׁה[17], וּמַפְסִיד אֶחָד מִכִּיסוֹ[18]. אָמַר לָהֶם: שְׂכַרְכֶּם עַל בַּעַל הַבַּיִת[19] - נוֹתֵן לָהֶם בַּעַל הַבַּיִת כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה[20]. הָיָה בַּמְּדִינָה מִי שֶׁנִּשְׂכָּר בִּשְׁלֹשָׁה וּמִי שֶׁנִּשְׂכָּר בְּאַרְבָּעָה - אֵינוֹ נוֹתֵן לָהֶם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה[21], וְיֵשׁ לָהֶם תַּרְעֹמֶת עַל הַשָּׁלִיחַ[22]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[23] כְּשֶׁאֵין מְלַאכְתָּן נִכֶּרֶת; אֲבָל הָיְתָה מְלַאכְתָּן נִכֶּרֶת[24] וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה אַרְבָּעָה - נוֹתֵן לָהֶם בַּעַל הַבַּיִת אַרְבָּעָה; שֶׁאִלּוּ לֹא אָמַר לָהֶם שְׁלוּחוֹ אַרְבָּעָה, לֹא טָרְחוּ וְעָשׂוּ שָׁוֶה אַרְבָּעָה. אָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת: שְׂכֹר לִי בְּאַרְבָּעָה, וְהָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וְשָׂכַר בִּשְׁלֹשָׁה, אַף עַל פִּי שֶׁהֲרֵי מְלַאכְתָּן שָׁוָה אַרְבָּעָה[25] - אֵין לָהֶם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה[26], שֶׁהֲרֵי קִבְּלוּ עַל עַצְמָן[27], וְיֵשׁ לָהֶם תַּרְעֹמֶת עַל הַשָּׁלִיחַ[28]. אָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת בִּשְׁלֹשָׁה, וְהָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וְאָמַר לָהֶם בְּאַרְבָּעָה, וְאָמְרוּ: הֲרֵינוּ כְּמָה שֶׁאָמַר בַּעַל הַבַּיִת - אֵין דַּעְתָּן אֶלָּא שֶׁיִּתֵּן בַּעַל הַבַּיִת יָתֵר עַל אַרְבָּעָה[29]. לְפִיכָךְ[30] שָׁמִין מַה שֶּׁעָשׂוּ: אִם שָׁוֶה אַרְבָּעָה - נוֹטְלִין אַרְבָּעָה[31] מִבַּעַל הַבַּיִת; וְאִם אֵינוֹ יָדוּעַ[32] אוֹ אֵינוֹ שָׁוֶה - אֵין לָהֶם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה[33]. אָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת בְּאַרְבָּעָה, וְהָלַךְ הַשָּׁלִיחַ וְאָמַר לָהֶם בִּשְׁלֹשָׁה, וְאָמְרוּ לוֹ: כְּמָה שֶׁאָמַר בַּעַל הַבַּיִת, אַף עַל פִּי שֶׁמְּלַאכְתָּן שָׁוָה אַרְבָּעָה - אֵין לָהֶם אֶלָּא שְׁלֹשָׁה, שֶׁהֲרֵי שָׁמְעוּ שְׁלֹשָׁה וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם[34].

13) שם עו: 14) בשלשה דינרים לכל פועל ופועל. ובכת"י התימנים: בשלשה שלשה, וכן הוא ברי"ף שם. 15) ברי"ף ובכת"י תימן: בארבעה ארבעה. ושער הפועלים הנהוג הוא שלושה. 16) כפי מה שקצב עמהם, וקיבל על עצמו אחריות השכירות. 17) כפי מה שהתנה עמו. 18) אמנם, אם שער הפועלים באותו מקום קבוע בארבעה - נוטל מבעל הבית ארבעה כפי מה שהתנהו, כדין השוכר את הפועל והראה בשל חבירו, שמבואר להלן הל' ט שנוטל מחבירו כפי מה שנהנה ('שיטה מקובצת' שם בשם הרמ"ך, וכן כתב הרמ"א סי' שלב בשם 'ויש אומרים', ועיין סמ"ע וש"ך שם ס"ק ב). 19) היינו, שהודיעם שהוא שליח ושאין אחריות השכר עליו (שטמ"ק שם). 20) ואם שער הפועלים הוא בשלושה, נותן להם שלושה. ואם בארבעה - ארבעה. מאחר ששינה השליח ושכרם בארבעה למרות שבעל הבית אמר בשלושה, בטלה שליחותו ואין בקציצתו ממש, ולפיכך אנו דנים מקרה זה כאילו השכירות נעשית סתם בלא קציצת שכר, ששכרם כפי מנהג המדינה (רי"ף שם). 21) שבמקום שאין שער קבוע - דעת השוכר בלא קציצה מן הסתם על השער הנמוך, ועל הפועלים לגלות דעתם שהם אינם נשכרים אלא בארבעה, וכיון שלא גילו דעתם - אנו אומרים, שהסכימו לעבודה כפי דעת השוכר. ולפיכך, אף שהשליח שכרם בארבעה - אין להם אלא שלשה, מאחר ששמעו מן השליח "שכרכם על בעל הבית" היה עליהם לגלות דעתם לבעל הבית ולא לסמוך על קציצת השליח (רי"ף שם, סמ"ע סי' שלב ס"ק ג). 22) שאלמלא שכרם בארבעה, היו טורחים ומשכירים עצמם לאחרים בארבעה, שהרי יש במקום ששוכרים בארבעה (גמרא שם). 23) שבעל הבית נותן להם שלשה כמנהג המדינה (עיין ש"ך שם ס"ק ח). 24) שאינה ניתנת להערכה, כגון שעבודתם היתה בחפירת חריץ סביבות השדה ונתמלא מים (גמרא שם). 25) כלומר, מלאכתם ניכרת שהיא שוה ארבעה. 26) לא־שנא אמר שכרכם עלי או שכרכם על בעל הבית ('טור' שם). 27) לעבוד במחיר זול. 28) אומרים לשליח - הואיל ובעל הבית הרשה אותך לשכור בארבעה, היה עליך להיות טוב ולשכור בארבעה, ולא להפחית מדמי השכירות ולמנוע מאתנו טובה, וכמו שהכתוב אומר (משלי ג, כז): אל תמנע טוב מבעליו (ע"פ בבא־קמא פא:). 29) כלומר, מה שאמרו "הרינו כמה שאמר בעל הבית" אינו ניתן להתפרש שהם מסכימים למה שאמר בעל הבית, ואפילו אמר לשכור בשלושה ואין להם אלא שלושה, שאין זה מתקבל על הדעת, שבזמן שהשליח מציע להם ארבעה - יסכימו הם לשלושה, אלא התכוונו לומר שמא אמר בעל הבית לשוכרם ביותר מארבעה. 30) כיון שאין לפרש דבריהם כהסכמה לסכום השכר שאמר בעל הבית, הרי דינם כדין אמר בעל הבית בשלשה והלך השליח ושכרם בארבעה, ולא אמרו: הרינו כמו שאמר בעל הבית, ואמר להם השליח שכרכם על בעל הבית (מגיד־משנה). 31) כשמלאכתם ניכרת. 32) שאין מלאכתם ניכרת. 33) גמרא ורי"ף שם. והוא־הדין אם השער באותו מקום מקובל שהוא ארבעה - נותן להם ארבעה כמנהג המדינה. וכן אם אמר להם השליח שכרכם עלי - השליח נותן להם ארבעה, אף שהשער הוא שלושה, כמו שנתבאר למעלה (מגיד־משנה). 34) דין זה בעיא שלא נפשטה בגמרא (שם), והשיקול הוא: אם יש לראות בדבריהם הסכמה לסכום שאמר להם השליח, ואין דעתם בדבריהם אלא הבעת אימון, והתכוונו לומר לשליח אנו מאמינים לך שכך אמר בעל הבית ואין להם אלא שלשה, אפילו עבודתם שוה ארבעה, כמו אם לא אמרו הרינו וכו', שהרי הביעו הסכמתם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לעבוד כפי ששמעו מן השליח; והשיקול הנגדי אומר, שיש לראות בדבריהם הבעת אי־אמון בדברי השליח, ואינם מאמינים לו שכך אמר בעל הבית, ולכן אמרו לו: "הרינו כמו שאמר בעל הבית", כלומר ולא כפי שאתה אומר, ולכן נוטלים ארבעה כמו שאמר בעל הבית. ומפני שהבעיה לא נפשטה - פסק רבינו שאין להם אלא שלשה – כדין כל ספק בממון שאין מוציאים מיד המוחזק (רי"ף שם).

ד. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים[35], וְהִטְעוּ[36] אֶת בַּעַל הַבַּיִת אוֹ בַּעַל הַבַּיִת הִטְעָה אוֹתָם[37] - אֵין לָהֶם זֶה עַל זֶה אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[38]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[39] בְּשֶׁלֹּא הָלְכוּ[40]; אֲבָל הָלְכוּ[41] הַחַמָּרִין וְלֹא מָצְאוּ תְּבוּאָה[42], פּוֹעֲלִים וּמָצְאוּ שָׂדֶה כְּשֶׁהִיא לַחָה[43], אוֹ שֶׁשָּׂכַר לְהַשְׁקוֹת הַשָּׂדֶה וּמְצָאוּהָ שֶׁנִּתְמַלְּאָה מַיִם[44]: אִם בִּקֵּר בַּעַל הַבַּיִת מְלַאכְתּוֹ[45] מִבָּעֶרֶב וּמָצָא שֶׁצְּרִיכָה פּוֹעֲלִים - אֵין לַפּוֹעֲלִים[46] כְּלוּם[47]; מַה בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת?[48] וְאִם לֹא בִּקֵּר[49] - נוֹתֵן לָהֶם שְׂכָרָן[50] כְּפוֹעֵל בָּטֵל[51]; שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה הַבָּא טָעוּן[52] לַבָּא רֵיקָן, וְעוֹשֶׂה מְלָאכָה[53] לְבָטֵל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[54] בְּשֶׁלֹּא הִתְחִילוּ בַּמְּלָאכָה[55]; אֲבָל אִם הִתְחִיל הַפּוֹעֵל בַּמְּלָאכָה וְחָזַר בּוֹ, אֲפִלּוּ בַּחֲצִי הַיּוֹם[56] - חוֹזֵר; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים - וְלֹא עֲבָדִים לַעֲבָדִים[57]. וְכֵיצַד דִּין הַפּוֹעֵל שֶׁחָזַר בּוֹ אַחַר שֶׁהִתְחִיל? שָׁמִין לוֹ מַה שֶּׁעָשָׂה וְנוֹטֵל[58]. וְאִם קַבְּלָן הוּא[59] - שָׁמִין לוֹ מַה שֶּׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת. בֵּין שֶׁהוּזְלוּ בְּעֵת שֶׁשְּׂכָרָן[60] בֵּין לֹא הוּזְלוּ, בֵּין שֶׁהוּזְלָה מְלָאכָה אַחַר כֵּן[61] בֵּין לֹא הוּזְלָה - שָׁמִין לוֹ מַה שֶּׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת[62]. כֵּיצַד? קִבֵּל מִמֶּנּוּ קָמָה[63] לִקְצֹר בִּשְׁתֵּי סְלָעִים[64], קָצַר חֶצְיָהּ וְהִנִּיחַ חֶצְיָהּ; בֶּגֶד לֶאֱרֹג בִּשְׁתֵּי סְלָעִים, אָרַג חֶצְיוֹ וְהִנִּיחַ חֶצְיוֹ - שָׁמִין לוֹ מַה שֶּׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת: אִם הָיָה שָׁוֶה[65] שִׁשָּׁה דִינָרִין[66] - נוֹתֵן לוֹ שֶׁקֶל[67], אוֹ יִגְמְרוּ אֶת מְלַאכְתָּן[68]; וְאִם הָיָה הַנִּשְׁאָר יָפֶה שְׁנֵי דִינָרִין[69] - אֵינוֹ נוֹתֵן לָהֶם אֶלָּא סֶלַע[70], שֶׁהֲרֵי לֹא עָשׂוּ אֶלָּא חֲצִי מְלָאכָה[71]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[72] בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ אָבוּד[73]; אֲבָל בְּדָבָר הָאָבוּד[74], כְּגוֹן פִּשְׁתָּנוֹ לְהַעֲלוֹת מִן הַמִּשְׂרָה[75], אוֹ שֶׁשָּׂכַר חֲמוֹר לְהָבִיא חֲלִילִין לְמֵת[76] אוֹ לְכַלָּה[77], וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֶחָד פּוֹעֵל וְאֶחָד קַבְּלָן אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן נֶאֱנַס, כְּגוֹן שֶׁחָלָה[78] אוֹ שָׁמַע שֶׁמֵּת לוֹ מֵת[79]. וְאִם לֹא נֶאֱנַס וְחָזַר בּוֹ - שׁוֹכֵר עֲלֵיהֶן[80] אוֹ מַטְעָן. כֵּיצַד מַטְעָן? אוֹמֵר לָהֶם: סֶלַע קָצַצְתִּי לָכֶם, בּוֹאוּ וּטְלוּ שְׁתַּיִם! עַד שֶׁיִּגְמְרוּ מְלַאכְתָּן, וְלֹא יִתֵּן לָהֶם[81] אֶלָּא מַה שֶּׁפָּסַק תְּחִלָּה. וַאֲפִלּוּ נָתַן לָהֶם הַשְּׁתַּיִם - מַחֲזִיר[82] מֵהֶן הַתּוֹסֶפֶת. כֵּיצַד שׁוֹכֵר עֲלֵיהֶן? שׁוֹכֵר פּוֹעֲלִים אֲחֵרִים, וְגוֹמְרִים מְלַאכְתָּן שֶׁלֹּא תֹּאבַד, וְכֹל שֶׁיּוֹסִיף לְאֵלּוּ הַפּוֹעֲלִין הָאֲחֵרִים עַל מַה שֶּׁפָּסַק לָרִאשׁוֹנִים נוֹטֵל מִן הָרִאשׁוֹנִים. עַד כַּמָּה?[83] עַד כְּדֵי שְׂכָרָן שֶׁל רִאשׁוֹנִים[84]. וְאִם הָיָה לָהֶם מָמוֹן[85] תַּחַת יָדוֹ - שׁוֹכֵר[86] לְהַשְׁלִים הַמְּלָאכָה עַד אַרְבָּעִים וַחֲמִשִּׁים זוּז בְּכָל יוֹם לְכָל פּוֹעֵל[87], אַף עַל פִּי שֶׁשְּׂכַר הַפּוֹעֵל[88] שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה[89]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[90] שֶׁאֵין שָׁם פּוֹעֲלִים לִשְׂכֹּר בִּשְׂכָרָן[91] לְהַשְׁלִים הַמְּלָאכָה; אֲבָל יֵשׁ פּוֹעֲלִים לִשְׂכֹּר בִּשְׂכָרָן, וְאָמְרוּ לוֹ: צֵא וּשְׂכֹר מֵאֵלּוּ לְהַשְׁלִים מְלַאכְתְּךָ וְלֹא תֹּאבַד - בֵּין שׁוֹכֵר[92] בֵּין קַבְּלָן, אֵין לוֹ עֲלֵיהֶן אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[93], וְשָׁמִין לַשּׂוֹכֵר מַה שֶּׁעָשָׂה, וְלַקַּבְּלָן מַה שֶּׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת[94].

35) שם: 36) הוליכו שולל את בעל הבית. כלומר, חזרו בהם ולא באו לעבודה. 37) ואינו מוסר להם עבודה. 38) לפועלים תרעומת, מפני שעליהם לטרוח ולמצוא מעביד אחר, ובעל הבית – למצוא פועלים, אבל תביעת ממון אין כאן, כיון שעדיין לא התחילו במלאכה - הרי זה דברים בלבד (ע"פ רש"י שם). 39) שאין לפועלים על בעל הבית החוזר בו אלא תרעומת. 40) שאין כאן אלא דברים. 41) הפועלים למקום המלאכה, הרי זה כהתחלת המלאכה, ואין בעל הבית יכול לחזור בו, שכשם ששכירות דברים נקנית במשיכתם ואינם יכולים לחזור בהם (כמבואר למעלה פ"ב הל' ח) – כך שכירות פועלים נקנית בהתחלת המלאכה. 42) כגון, ששכר חמרים להביא תבואתו ממקום מסוים, והלכו למקום התבואה ולא מצאו. 43) שכר פועלים לעדור שדהו, והלכו ומצאו השדה שהיא לחה ממי גשמים ואינה ראויה לעידור. 44) ואינה צריכה עוד להשקייה. 45) היינו שדהו או המקום שנמצאה שם תבואתו. 46) שהלכו למחרת ולא היה להם מה לעשות. 47) לא תביעת ממון, ואפילו לא תרעומת. 48) כלומר יש לדונו כאנוס, שהרי ביקר מלאכתו מבערב, ומאין לו לדעת שבן־לילה יתהווה במלאכתו מצב שלא יצטרך מחר לפועלים. 49) מלאכתו מבערב, ושכר פועלים אף שלא בחן אם צריך הוא לפועלים, נראה שעל דעת הספק – היינו אפילו שלא יהיה להם מה לעשות – שוכרם. 50) בעד כל היום, שהליכתם כהתחלת מלאכה היא, ואינו יכול לחזור בו (כמו שביארנו למעלה הערה מ). [רבינו מפרש מה שאמרו בגמרא שם "הא דסיירא לארעא מדאורתא, הא דלא סיירא לארעא מדאורתא": כאן שביקר בעל הבית מלאכתו, כאן שלא ביקר, ולא כרש"י שמפרש שעל הפועלים נאמר]. 51) שכרם המלא כפי שהתנה עמהם בשעת השכירות, ומנכים ממנו את הסכום שהאדם מוכן לפחות משכרו ולישב בטל, מאשר לעשות במלאכה וליטול השכר הקצוב. וכתב בעל 'הלכות גדולות' (בבא־מציעא שם) ששיעור ההפרש הוא חצי השכר (וכן הביא ה'טורי זהב' בסי' שלג ס"ק א מקובץ ישן, שכן נמצא בתשובת רש"י, וכן הביא הר"ח או"ז בשם רבינו חננאל). 52) שכר החמר הנוהג בחמורים כשהם טעונים. 53) פועל היגע במלאכה. 54) חוזר על הדין האמור למעלה, שהפועלים שחזרו בהם אין לבעל הבית עליהם אלא תרעומת, ואומר רבינו בד"א שאין ביניהם דין. 55) שאין כאן אלא דברים.

מוקדשת להדפסה ושימוש אישי בלבד

56) הזכות בידו לחזור בו. 57) שם י. כלומר, אין אדם מישראל רשאי למכור גופו להיות כעבד ממש לישראל אחר, שהוא עבדו של הקדוש־ברוך־הוא כמו זה הנמכר לו, לפיכך הפועל חוזר בו אפילו בחצי היום, שלא תהא שכירות פועל מכירה לזמן כמו שאר שכירות (ראה למעלה פ"ז הל' א) עד שלא יהיה באפשרותו לחזור בו, כעבד שהוא מכור לאדוניו ואינו שולט בגוף שלו. ברם, דין יש ביניהם וכמו שמבאר רבינו והולך. 58) שם עז. וברי"ף שם, אם שכרו בשמונה דינרים ועבד חצי היום וחזר בו, ובמשך היום עלה שער הפועלים ואין בעל הבית מוצא מי שיגמור מלאכתו אלא בששה - אין שמין כפי מה שעתיד להיעשות, היינו שבעל הבית ינכה מהשכר המלא ששה דינרים, כפי מה שיוציא כדי לגמור מלאכתו, אלא נותן לו ארבעה דינרים כפי מה שעשה, שיד הפועל על העליונה מכיון שבזכות הוא חוזר (ראה בסמ"ע סי' שלג ס"ק טז, וש"ך שם ס"ק יט שחלוקים הם בדעת ה'טור' באם הוזל שכר הפועלים, כגון ששכרם בשמונה והוזל שכר הפועלים ועמד על ארבעה, שלדעת הסמ"ע שמין מה שעתיד להיעשות, היינו שבעל הבית מנכה משכר הפועל שני דינרים כפי מה שצריך להשלמת המלאכה ונותן לפועל ששה דינרים, ולדעת הש"ך גם בהוזל שמין מה שעשה ואין לו לפועל אלא ארבעה כפי שהותנו. ועי' 'קצות החושן' שם). 59) הפועל שחזר בו, היינו שלא נשכר לזמן ידוע, אלא שקיבל על עצמו לעבוד עבודה מסויימת בשכר קבוע מראש. קבלנות כזו, אין בה משום עבדות, שהרי אין גופו מושכר. 60) שהיה שער הפועלים בשעת השכירות זול, ובמשך היום עלה השער. 61) אחר ששכרם. 62) מנכים משכרו הקצוב את הסכום שתעלה השלמת המלאכה. 63) תבואה שהבשילה, והיא עומדת לפני קצירה. 64) שהם שמונה דינרים. 65) החצי שלא גמרו. 66) שהוקרה המלאכה. 67) שהוא שני דינרים, שבעל הבית מעכב בידו שקל מהשכר שמגיע לקבלן בעד מה שעשה, כפי מה שצריך להוסיף כדי לגמור מלאכתו. והוא־הדין אם הנשאר שוה שמונה - אינו נותן להם כלום, שיד הקבלן על התחתונה מפני שחזר בו שלא כדין. ואעפ"כ אם נתייקרה הרבה, וחציה שוה יותר ממה שקצץ - אין הקבלן משלם מכיסו ('טור' סימן שלג). 68) ויטלו שני סלעים (שם, וראה בגמרא שם מה שלמדו מזה). 69) שהוזלה המלאכה. 70) כלומר, אין הקבלן יכול לטעון: קח אדם אחר במקומי לגמור המלאכה, ותן לי שכרי כפי התנאי בניכוי מה שיטול זה, אלא בעל־הבית נותן לו סלע כפי מה שעשה. 71) בגמרות שבידינו, הגירסא: "ואם סלע נותן להם סלע". והגר"א מגיה "ואם שקל נותן להם סלע", והוא בהתאם לדעת רבינו. והראב"ד בהשגותיו, כותב: "א"א אלא סלע יפה שני דינרים", ומפרש הש"ך (שם ס"ק כב) כוונתו, שאין להם אלא שקל, ששמין להם מה שעתיד להעשות, היינו משלמים להם בעד חצי העבודה שעשו, כפי הערך ששווה עשיית החצי הנשאר. והש"ך שם מביא ראיה לשיטה זו מתוספתא, ומוסיף שאפשר שגם דעת רבינו כן הוא. 72) שם, שלפועל שמין מה שעשה, ולקבלן - מה שעתיד לעשות. ואינו משלם מכיסו אם נתייקרה הרבה, ושכר בעל הבית פועלים אחרים בשעת היוקר. 73) שאין המלאכה נפסדת בגלל חזרת הפועלים, ואפשר לעשותה גם בזמן מאוחר יותר, ולכן ימתין עד שימצא פועלים אחרים בשכר שפסק לראשונים, ולא ישכור עתה ביוקר. 74) שאין עשיית המלאכה ניתנת לדיחוי. 75) מקום ששורין בו את הפשתן, ואם לא יעלהו תפסד. 76) לקונן. 77) לשמח חתן וכלה. ודבר האבוד הוא, שעתה זמנו לעשות ואינו נותן לדחותו (ע"פ 'תוספות' שם עה:). 78) הוא או אשתו ובניו (רמ"א בחושן־משפט סי' שלג סעיף ה בשם 'תרומת הדשן'). 79) בכל המקרים האלה יכולים לחזור בהם, ושמים להם - בין לשכיר בין לקבלן - כפי מה שעשו (שם עז: וברש"י שם). 80) על חשבונם, כלומר, שוכר פועלים אחרים, ועליהם - על הפועלים - לשלם מכיסם ההפרשים, וכמו שמבאר רבינו בסמוך. 81) אחר שגמרו מלאכתם. 82) חוזר ומוציא. 83) מוסיף בשכר הפועלים האחרים על חשבון הראשונים. 84) שם עח. היינו, פי שנים מהשכר שפסק לראשונים, כגון שכרם בסלע שוכר בשתים, ועליהם לשלם ('טור' סי' שלג, וכן מוכח מהתוספתא שם פ"ז, ועיין 'בית יוסף' ולחם־משנה). 85) פקדון (עיין ש"ך שם ס"ק לג). 86) בעל־הבית מהממון שלהם שברשותו. 87) כלומר, לפועל אחד בעד עבודת יום אחד. 88) שער הפועל הוא בדרך כלל. 89) שם. 90) ששוכר עליהם או מטען. 91) כפי השכר שפסק עם הראשונים. 92) שכיר יום, פועל. 93) שם עו: 94) כדין חזרה בדבר שאינו אבוד.

ה. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל[95], וְנֶאֱחַז לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ[96] - לֹא יֹאמַר לוֹ: הֲרֵינִי לְפָנֶיךָ[97], אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ שְׂכַר מַה שֶּׁעָשָׂה[98].

95) תוספתא שם פ"ז ה"ה. 96) ואפילו בדרך הליכתו (ראה למעלה פ"ה הל' א). 97) כלומר, הרי שלך לפניך, שמזלך גרם שנלקחתי לעבודת המלך, ועליך לישא בהפסד, ותן לי שכרי בעד כל היום, כדין שוכר בהמה ונלקחה בדרך הליכתה. 98) שאין שכירות הפועל כשכירת הבהמה, שהבהמה נקנית לשוכר כמכר, ולכן בדין אומר לו הרי שלך לפניך, שהרי היא כשלו בזמן שהיא שכורה לו ומזלו גרם לכך. אבל הפועל, שאין שכירותו כמכר (כמו שנתבאר למעלה בהל' ד), והרי הוא ברשות עצמו - יש לייחס ההפסד למזלו של הפועל ('מרכבת המשנה', ועיין 'מחנה אפרים' הלכות שכירות סי' ה).

ו. הַשּׂוֹכֵר[99] אֶת הַפּוֹעֵל לְהַשְׁקוֹת אֶת הַשָּׂדֶה מִזֶּה הַנָּהָר, וּפָסַק הַנָּהָר בַּחֲצִי הַיּוֹם: אִם אֵין דַּרְכּוֹ לְהַפְסִיק - אֵין לָהֶן אֶלָּא שְׂכַר מַה שֶּׁעָשׂוּ; וְכֵן אִם דַּרְכּוֹ שֶׁיַּפְסִיקוּ אוֹתוֹ בְּנֵי הָעִיר, וְהִפְסִיקוּהוּ בַּחֲצִי הַיּוֹם - אֵין לָהֶן אֶלָּא שְׂכַר מַה שֶּׁעָשׂוּ, שֶׁהֲרֵי יָדְעוּ הַפּוֹעֲלִים דַּרְכּוֹ שֶׁל נָהָר; וְאִם דַּרְכּוֹ לְהַפְסִיק מֵאֵלָיו - נוֹתֵן לָהֶם שְׂכַר כָּל הַיּוֹם, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְהוֹדִיעָם. שְׂכָרָן לְהַשְׁקוֹת הַשָּׂדֶה, וּבָא הַמָּטָר[100] וְהִשְׁקָה - אֵין לָהֶן אֶלָּא מַה שֶּׁעָשׂוּ[101]. בָּא הַנָּהָר[102]

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהִשְׁקָה - נוֹתֵן לָהֶן כָּל שְׁכָרָן[103]; מִן הַשָּׁמַיִם נִסְתַּיְּעוּ[104]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[105] בְּפוֹעֵל; אֲבָל מִי שֶׁפָּסַק עִם אֲרִיסוֹ[106], שֶׁאִם יַשְׁקֶה שָׂדֶה זוֹ אַרְבַּע פְּעָמִים בַּיּוֹם[107] - יִטֹּל חֲצִי הַפֵּרוֹת[108], וְכָל הָאֲרִיסִין[109] שֶׁהֵן מַשְׁקִין שְׁתֵּי פְּעָמִים אֵינָן נוֹטְלִין אֶלָּא רְבִיעַ הַפֵּרוֹת, וּבָא הַמָּטָר וְלֹא הֵצְרַךְ לְדָלוֹת וּלְהַשְׁקוֹת - נוֹטֵל חֲצִי הַפֵּרוֹת כְּמוֹ שֶׁפָּסַק עִמּוֹ[110]; שֶׁהָאֲרִיס כְּשֻׁתָּף, וְאֵינוֹ כְּפוֹעֵל[111].

99) שם עז. הלכה זו, כפי שהיא מנוסחת בספרים הנדפסים, לא נמצא לה פירוש מניח את הדעת (ראה ראב"ד, מגדל־עוז ומגיד־משנה), אולם בכת"י תימן היא מנוסחת כלקמן: "השוכר את הפועלים להשקות את השדה מזה הנהר, ופסק הנהר - אין להם אלא מה שעשו, שהרי ידעו דרכו של נהר זה, ואם דרכו להפסק מאליו והפועלים גרים (גימל צרויה) נותן להם שכר כל היום, מפני שהיה לו להודיעם". נוסחא זו מתאימה לדברי הגמרא שם, ופירושה: בבבא ראשונה המדובר בפועלים הדרים במקום הנהר ויודעים שדרכו להיפסק (לפעמים הוא מתייבש), ועל דעת כן נכנסו לעבודה וקיבלו עליהם סכנת ההפסד אם יפסק, ומשום כך אין להם אלא מה שעשו. ואם הפועלים גרים, פירוש, אינם תושבי המקום ואינם מכירים דרכו של הנהר - על בעל־הבית לשלם להם כל שכרם, מפני שמחובתו להודיע להם שהנהר עלול להיפסק. ובמגיד־משנה מבואר, שמשלם להם כפועל בטל (ראה למעלה ה"ד). 100) במשך היום, ואינו צריך עוד להשקייה מן הנהר. 101) מכיון שגם הפועלים יודעים שמטר עלול לבוא, והשדה לא תצטרך להשקייה, ולא התנו בפירוש שבעל־הבית יתן להם שכרם גם במקרה שכזה - הפסידו (שם מימרא דרבא "אתא מיטרא - פסידא דפועלים"). 'תוספות' ורא"ש גורסים בגמרא: "אתא מיטרא בליליא", אולם רבינו אינו גורס "בליליא". 102) מימרא של רבא, שם. עלה הנהר ונתקרב אל השדה ואין צורך אלא בעבודה מועטת, שיפתחו ראשי התלמים ויכנסו המים מאליהם וישקו השדה. 103) כיון שסוף־סוף עשו מלאכה, אע"פ שהיא קלה. 104) להקל עליהם את המלאכה. ואם עלה הנהר עד שאין צריך אפילו לעבודה מועטת - דינם כדין בא מטר (מגיד־משנה בשם הרשב"א, והוא מסיים: "ואפשר שזו היא כוונת רבינו, במה שכתב מן השמים נסתייעו"). 105) שאם בא המטר - הפסד הפועל הוא. 106) מקבל עבודת השדה בשכר חלק הפירות שתוציא. 107) בכל יום. 108) שתוציא השדה. 109) שבאותו מקום. 110) גיטין עד: כרבה. 111) שאינו אלא שכיר יום, ולא שכרו בעל הבית אלא להשקיית השדה, וכיון שבא המטר - אין לו אלא מה שעשה, שהרי לא השקה לאחר כן, אבל האריס שעושה כל המלאכות שבשדה ויש לו חלק בקרקע למה שתוציא השדה, הרי הוא כשותף לבעל השדה למה שתוציא השדה, בין אם עבד הרבה או מעט, וכמו שאר האריסים המשקים שתי פעמים ונוטלין רבע מהפירות אפילו בא המטר, ולא היו צריכים להשקות אלא פעם אחת (רי"ף שם, וע"פ 'תוספות' שם ד"ה רבה).

ז. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל[112] לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה[113] כָּל הַיּוֹם, וְשָׁלְמָה הַמְּלָאכָה בַּחֲצִי הַיּוֹם: אִם יֵשׁ לוֹ מְלָאכָה אַחֶרֶת כְּמוֹתָהּ אוֹ קַלָּה מִמֶּנָּה - עוֹשֶׂה שְׁאָר הַיּוֹם[114]; וְאִם אֵין לוֹ מַה יַּעֲשֶׂה[115] - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ כְּפוֹעֵל בָּטֵל[116]. וְאִם הָיָה מִן הַחוֹפְרִים אוֹ עוֹבְדֵי אֲדָמָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, שֶׁדַּרְכּוֹ לִטְרֹחַ הַרְבֵּה, וְאִם לֹא יַעֲשֶׂה בִּמְלָאכָה יֶחֱלֶה[117] - נוֹתֵן לוֹ כָּל שְׂכָרוֹ[118].

112) בבא־מציעא עז. 113) מסויימת, כגון שכרו לנכש שדהו. 114) שבעל־הבית רשאי לשנותו למלאכה קלה ולא למלאכה חמורה (תוספתא שם פ"ז). 115) או שאין לו אלא עבודה קשה ממנה, כגון עידור. 116) וכתב הרשב"א, שדין זה שאין בעל־הבית רשאי לשנותו למלאכה חמורה - דוקא בשאמר להם בפירוש, בשעה ששכרם, שלמלאכה זו הוא שוכרם. אבל שכרם סתם, אע"פ שמסר להם בתחילה עבודה קלה, חוזר ונותן להם עבודה קשה, שהרי אם רצה היה מוסר להם בתחילה מלאכה קשה (למעלה פ"ה הל' ד, משתמש רבינו בסברא כעין זו לענין שכירות בתים — משנה־למלך). 117) כלומר, ואינו מעדיף ישיבה בטלה ולהרויח פחות על היגיעה במלאכה. 118) שם, מימרא של רבא.

ח. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל[119] לְהָבִיא לוֹ שְׁלִיחוּת[120] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְהָלַךְ וְלֹא מָצָא שָׁם מַה יָּבִיא - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ מֻשְׁלָם[121]. שְׂכָרוֹ לְהָבִיא קָנִים לְכֶרֶם, וְהָלַךְ וְלֹא מָצָא וְלֹא הֵבִיא - נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ מֻשְׁלָם. שְׂכָרוֹ לְהָבִיא כְּרוּב וְדוֹרְמַסְקָנִין[122] לְחוֹלֶה, וְהָלַךְ וּמְצָאוֹ שֶׁמֵּת אוֹ הִבְרִיא - לֹא יֹאמַר לוֹ: טֹל מַה שֶׁהֵבֵאתָ בִּשְׂכָרְךָ, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ כָּל שְׂכָרוֹ[123]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

119) תוספתא שם. 120) לבצע דבר־מה בתור שליח. 121) כמו שפסק עמו, שהרי עשה שליחותו - הלך וחזר - וזה שלא מצא מה שיביא, פשיעת בעל הבית הוא, שהיה לו להוודע מקודם אם יהיה ביד השליח לבצע מה שהוטל עליו. ואין זה דומה לשכר חמרים להביא תבואה ולא מצאו, שמנכים משכרם כפועל בטל (למעלה ה"ד), מפני שהחמרים נשכרו לכל היום לעבודה רבה, ואם לא מצאו תבואה - לא עשו מלאכתם ויושבים בטל, אבל כאן השלים השליח את כל מה שקיבל עליו, שהרי הלך וחזר, ולפיכך אין מנכים משכרו כלום. ומזה יוצא, שאם קיבל השליח עליו להביא דבר כבד, נותן לו כפועל בטל, שאינו דומה שכר הבא טעון לבא ריקן, כמו שנתבאר למעלה שם (מגיד־משנה, וראה ראב"ד). 122) שזיפים המובאים מדמשק (ראה 'ערוך' ערך דורמסקנין). 123) שהרי ביצע השליחות שהוטלה עליו, ואין על השליח להפסיד מחמת המצב שהתהווה בינתיים שאין עוד צורך בפירות שהביא (בבא־קמא קטז:).

ט. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל[124] לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּשֶׁלּוֹ,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהֶרְאָהוּ בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ - נוֹתֵן כָּל שְׂכָרוֹ[125], וְחוֹזֵר וְלוֹקֵחַ מֵחֲבֵרוֹ מַה שֶּׁנֶּהֱנָה בְּזוֹ הַמְּלָאכָה[126].

124) בבא־מציעא עו. 125) כפי מה שפסק עמו. 126) שאם יש פועלים שנשכרין בשלושה, והוא פסק עמהם בארבעה - נוטל מחבירו שלושה, כמבואר בהל' ג גבי שליח ששינה.

י. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל[127] לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּתֶבֶן וְקַשׁ[128] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְאָמַר לוֹ: טֹל מַה שֶּׁעָשִׂיתָ בִּשְׂכָרְךָ[129] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[130]. וְאִם מִשֶּׁקִּבֵּל עָלָיו[131] אָמַר לוֹ[132]: הֵילָךְ שְׂכָרְךָ[133] וַאֲנִי אֶטֹּל אֶת שֶׁלִּי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

127) שם קיח. 128) ללקט התבן והקש שבשדה. 129) במקום שכרך. 130) אע"פ שהם שווים כשכרו, שהפועל נוטל שכרו במזומנים "שעל דעת כן נשכר, ואל שכרו הוא נושא נפשו" (מגיד־משנה). 131) הפועל ליטול התבן והקש בשכרו. 132) כלומר, חזר בו בעל הבית ואמר לו. 133) קח שכרך במזומנים.

יא. מְצִיאַת הַפּוֹעֵל - לְעַצְמוֹ[134], אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ: עֲשֵׂה עִמִּי מְלָאכָה הַיּוֹם[135], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם אָמַר לוֹ: עַדֹּר עִמִּי הַיּוֹם[136]. אֲבָל אִם שְׂכָרוֹ לְלַקֵּט מְצִיאוֹת, כְּגוֹן שֶׁחָסַר[137] הַנָּהָר וּשְׂכָרוֹ לְלַקֵּט הַדָּגִים הַנִּמְצָאִין בָּאֲגַם - הֲרֵי מְצִיאָתוֹ לְבַעַל הַבַּיִת, וַאֲפִלּוּ מָצָא כִּיס מָלֵא דִינָרִין[138].

134) כלומר, הפועל זוכה בה לעצמו, ואין אנו אומרים מכיון שנשכר לעבוד בשביל בעל־הבית כל היום, הרי רווח כל מעשה ידיו שייכים לבעל־הבית (שם יב: כרב פפא). 135) ולא פירש לאיזו מלאכה שוכרו, והטעם שלא השכיר עצמו אלא למלאכה בשל בעל־הבית ולא ללקוט מציאות בשל הפקר. - אמנם בעל־הבית מנכה משכרו כפי מה שבטל ממלאכה מחמת ההתעסקות במציאה. 136) שלא השכיר עצמו אלא למלאכה מסויימת. 137) שנסוג. 138) שהרי השכיר עצמו ללקט מציאות לבעל הבית בשל הפקר, וכל המציאות בכלל.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון כ"ו מרחשון ~

מצות לא תעשה קט.

מצות עשה סט.

הַמִּצְוָה הַק"ט —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּמְכּוֹר מַעְשַׂר בְּהֵמָה בְּאֵיזֶה אֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה בְּמַעְשַׂר בְּהֵמָה: "לֹא יִגָּאֵל" (ויקרא כז, לג). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם): "בַּמַּעֲשֵׂר הוּא אוֹמֵר: "לֹא יִגָּאֵל" —— וְאֵינוֹ נִמְכָּר לֹא חַי וְלֹא שָׁחוּט, לֹא תָּמִים וְלֹא בַּעַל מוּם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ עִם שֶׁלְּפָנֶיהָ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (לא:) וּבְרֵישׁ מַסֶּכֶת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי (פרק א משנה ב).

הַמִּצְוָה הַס"ט —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיַּקְרִיב כָּל־מִי שֶׁשָּׁגַג בְּחֵטְא מִן־הַחֲטָאִים הַגְּדוֹלִים הַיְדוּעִים קָרְבַּן חַטָּאת אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִם־נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה מֵעַם הָאָרֶץ" (שם ד, כז). וְזוֹ הִיא חַטָּאת קְבוּעָה, כְּלוֹמַר שֶׁהִיא לְעוֹלָם חַטָּאת בְּהֵמָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהָעֲבֵרוֹת שֶׁחַיָּבִים עַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת זוֹ, הֵן שֶׁחַיָּבִים עַל זְדוֹנָן כָּרֵת, בִּתְנַאי שֶׁתִּהְיֶה מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה וְיִהְיֶה בָּהּ מַעֲשֶׂה (פעולה פיזית), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּתְחִלַּת כְּרֵתוֹת. הִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ כֻּלָּהּ כְּבָר נִתְבָּאֲרוּ בְּמַסֶּכֶת הוֹרָיוֹת (ח.) וּכְרֵתוֹת (יט.) וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּשַׁבָּת (סט. קב.) וּשְׁבוּעוֹת (כד.) וּזְבָחִים.

~ יום שני כ"ז מרחשון ~

מצות עשה ע.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שִׁבְעִים —— הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן מְסֻיָּם אִם יֵאָרַע לָנוּ סָפֵק בְּאַחַת מֵאוֹתָן הָעֲבֵרוֹת הַגְּדוֹלוֹת שֶׁחַיָּבִים עַל זְדוֹנָן כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת קְבוּעָה —— וְקָרְבָּן זֶה נִקְרָא 'אָשָׁם תָּלוּי' וְאֹפֶן הַסָּפֵק הַזֶּה אֲשֶׁר אִם יֵאָרַע חַיָּבִים עָלָיו אָשָׁם תָּלוּי, הוּא: כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ לְפָנָיו שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת חֵלֶב, אַחַת מֵהֶן חֵלֶב הַכְּלָיוֹת (שהוא אסור) וְהָאַחֶרֶת חֵלֶב הַלֵּב (שהוא מותר), וְאָכַל אַחַת מֵהֶן וְאָכַל אַחֵר אֶת־הַשְּׁנִיָּה אוֹ שֶׁאָבְדָה, וְנִסְתַּפֵּק וְנִתְעוֹרֵר אֶצְלוֹ חֶשֶׁשׁ אִם הַחֲתִיכָה שֶׁאָכַל הָיְתָה הַמַּתֶּרֶת אוֹ הָאֲסוּרָה —— זֶהוּ שֶׁמַּקְרִיב קָרְבָּן עַל הַסָּפֵק הַמִּתְעוֹרֵר הַזֶּה כְּדֵי לְהִתְכַּפֵּר בּוֹ, וְזֶה נִקְרָא 'אָשָׁם תָּלוּי' (שדינו עדיין תלוי ועומד עד שהספק יתברר). אִם נִתְבָּרֵר אַחַר־כָּךְ, שֶׁמַּה־שֶּׁאָכַל הוּא חֵלֶב הַכְּלָיוֹת —— הֲרֵי נִתְאַמֵּת שֶׁזּוֹ שְׁגָגָה וַיַּקְרִיב חַטָּאת קְבוּעָה. וְהַכָּתוּב הָאָמוּר בְּקָרְבָּן זֶה הוּא אָמְרוֹ בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא: "וְאִם־נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְעָשְׂתָה אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ וְהֵבִיא אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגָג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהוּא לֹא־יָדַע" (ויקרא ה, יז־יח) — כְּלוֹמַר: עַל מַה שֶּׁלֹּא יָדַע אִם שָׁגַג אוֹ לֹא שָׁגַג. וְעִנְיָנָן זֶה קוֹרְאִים לוֹ חֲכָמִים 'לֹא הוּדַע', וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת כְּרֵתוֹת (יז.).

~ יום שלישי כ"ח מרחשון ~

מצות עשה ע.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שִׁבְעִים — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן מְסֻיָּם אִם יֶאֱרַע לָנוּ סָפֵק בְּאַחַת מֵאוֹתָן הָעֲבֵרוֹת הַגְּדוֹלוֹת שֶׁחַיָּבִים עַל זְדוֹנָן כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת קְבוּעָה — וְקָרְבָּן זֶה נִקְרָא 'אָשָׁם תָּלוּי' וְאֹפֶן הַסָּפֵק הַזֶּה אֲשֶׁר אִם יֶאֱרַע חַיָּבִים עָלָיו אָשָׁם תָּלוּי, הוּא: כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ לְפָנָיו שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת חֵלֶב, אַחַת מֵהֶן חֵלֶב הַכְּלָיוֹת (שהוא אסור) וְהָאַחֶרֶת חֵלֶב הַלֵּב (שהוא מותר), וְאָכַל אַחַת מֵהֶן וְאָכַל אַחֵר אֶת־הַשְּׁנִיָּה אוֹ שֶׁאָבְדָה, וְנִסְתַּפֵּק וְנִתְעוֹרֵר אֶצְלוֹ חֶשֶׁשׁ אִם הַחֲתִיכָה שֶׁאָכַל הָיְתָה הַמֻּתֶּרֶת אוֹ הָאֲסוּרָה — זֶהוּ שֶׁמַּקְרִיב קָרְבָּן עַל הַסָּפֵק הַמִּתְעוֹרֵר הַזֶּה כְּדֵי לְהִתְכַּפֵּר בּוֹ, וְזֶה נִקְרָא 'אָשָׁם תָּלוּי' (שדינו עדיין תלוי ועומד עד שהספק יתברר). אִם נִתְבָּרֵר אַחַר־כָּךְ, שֶׁמַּה־שֶּׁאָכַל הוּא חֵלֶב הַכְּלָיוֹת — הֲרֵי נִתְאַמֵּת שֶׁזּוֹ שְׁגָגָה וַיַּקְרִיב חַטָּאת קְבוּעָה. וְהַכָּתוּב הָאָמוּר בְּקָרְבָּן זֶה הוּא אָמְרוֹ בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא: "וְאִם־נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְעָשְׂתָה אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ וְהֵבִיא אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגָג וְהוּא לֹא־יָדַע" (ויקרא ה, יז־יח) — כְּלוֹמַר: עַל מַה שֶּׁלֹּא יָדַע אִם שָׁגַג אוֹ לֹא שָׁגַג. וְעִנְיָנָן זֶה קוֹרְאִים לוֹ חֲכָמִים 'לֹא הוּדַע', וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת כְּרֵתוֹת (יז.).

~ יום רביעי כ"ט מרחשון ~

מצות עשה עא.

הַמִּצְוָה הָע"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁמִּי שֶׁעָבַר עֲבֵרוֹת מְסֻיָּמוֹת יַקְרִיב קָרְבַּן אָשָׁם וְיִתְכַּפֵּר לוֹ — וְזֶהוּ אָשָׁם וַדַּאי. הָעֲבֵרוֹת שֶׁחַיָּבִים עֲלֵיהֶן קָרְבָּן זֶה הֵן: מְעִילָה וּגְזֵלָה וּבִיאַת שִׁפְחָה חֲרוּפָה (חציה שפחה וחציה בת חורין. כגון שאחד השותפים בה שחררה) וְשֶׁקֶר בִּשְׁבוּעַת פִּקָּדוֹן (השומר על פקדון חבירו ונשבע לשקר על אחת הטענות הפוטרות אותו להחזיר הפקדון): כָּל־הַמּוֹעֵל בִּשְׁגָגָה, וְהוּא שֶׁיֵּהָנֶה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה מִן־הַהֶקְדֵּשׁ — בֵּין הֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת וּבֵין הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ — אוֹ הַגּוֹזֵל חֲבֵרוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה וּלְמַעְלָה וְנִשְׁבַּע; אוֹ הַבָּא עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה אוֹ הַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן וְנִשְׁבַּע — (וכל אלו) בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד — הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַקְרִיב קָרְבָּן עַל חַטָּאתוֹ, וְאֵינוֹ קָרְבַּן חַטָּאת אֶלָּא קָרְבַּן אָשָׁם; וְקָרְבָּן זֶה נִקְרָא 'אָשָׁם וַדַּאי' (כי ודאי שגג). אָמַר יִתְעַלֶּה בִּמְעִילָה: "וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי ה' וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַה' אַיִל תָּמִים" (ויקרא ה, טו); וְאָמַר: "וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן וְגוֹ' וְנִשְׁבַּע עַל־שָׁקֶר וְגוֹ' וְאָת־אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַה' אַיִל תָּמִים" (שם, כא־כה). וְאָמַר: "וְאִישׁ כִּי־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה שִׁכְבַת־זֶרַע וְהִיא שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ וְגוֹ' וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַה' וְגוֹ'" (שם יט, כ־כא). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה אֵלּוּ בְּמַסֶּכֶת כְּרֵתוֹת (ט.).

~ יום חמישי ל' מרחשון ~

מצות עשה עב.

הַמִּצְוָה הָע"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד עַל עֲבֵרוֹת מְסֻיָּמוֹת. הָעֲבֵרוֹת שֶׁחַיָּבִים עֲלֵיהֶן קָרְבָּן זֶה הֵן: טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְטֻמְאַת קָדָשָׁיו וּשְׁבוּעַת בִּטּוּי וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת. מִי שֶׁנִּטְמָא בְּאָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת, כְּמוֹ שֶׁקִּבַּלְנוּ בְּהַקְדָּמַת סֵדֶר טְהָרוֹת, וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁגָגָה — זוֹהִי טֻמְאַת מִקְדָּשׁ; אוֹ שֶׁאָכַל בְּשַׂר קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה — זוֹהִי טֻמְאַת קָדָשָׁיו; אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת בִּטּוּי (נשבע לעשות או שלא לעשות דבר מה, ולא קיים) וְלֹא קִיְּמָהּ בִּשְׁגָגָה; אוֹ נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הָעֵדוּת (נשבע כאילו אינו יודע עדות לחברו) לַשֶּׁקֶר — בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד — הֲרֵי זֶה מַקְרִיב עַל אַחַד הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה שֶׁיַּעֲשֶׂה קָרְבָּן הַנִּקְרָא: "קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד". וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְנֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְגוֹ' אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל־דָּבָר טָמֵא וְגוֹ' וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְגוֹ' וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם וְגוֹ' וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְגוֹ' וְהָיָה כִּי־יֶאְשַׁם וְגוֹ' וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ וְגוֹ' וְאִם־לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ וְגוֹ' וְאִם־לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ וְגוֹ'" (ויקרא ה, א־יא). וְלָכֵן נִקְרָא 'עוֹלֶה וְיוֹרֵד' — לְפִי שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ בְּמִין, אֶלָּא פַּעַם יוּבָא מִמִּין זֶה וּפַעַם מִמִּין אַחֵר, כְּפִי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַחוֹטֵא הַחַיָּב בַּקָּרְבָּן. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת כְּרֵתוֹת (י:) וּבְמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת (ז.).

~ יום שישי א' כסלו ~

מצות עשה סח. עה. עו.

הַמִּצְוָה הַס"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיַּקְרִיב בֵּית דִּין קָרְבָּן, אִם שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה, וְזֶהוּ אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִם כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל" (ויקרא ד, יג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְהַתְּנָאִים שֶׁבָּהּ בִּשְׁלֵמוּת בְּמַסֶּכֶת הוֹרָיוֹת וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת מִמַּסֶּכֶת זְבָחִים.

הַמִּצְוָה הָע"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־אִשָּׁה זָבָה, אִם נִתְרַפְּאָה מִן־הַזִּיבוּת, תַּקְרִיב קָרְבָּן, וְקָרְבָּן זֶה הוּא: "שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה" — וְזֶהוּ קָרְבָּן זָבָה, וְהִיא מְחֻסֶּרֶת כַּפָּרָה עַד שֶׁתְּבִיאֶנּוּ. וְאוּלַי יַקְשֶׁה עָלַי מַקְשֶׁה וְיֹאמַר: כֵּיוָן שֶׁקָּרְבָּן הַזָּב כְּקָרְבַּן הַזָּבָה, וַהֲרֵי אַתָּה מוֹנֶה (במנין המצוות) אֶת־מִין הַקָּרְבָּן — יִהְיֶה הַחַיָּב בּוֹ מִי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁיִּהְיֶה — כְּמוֹ שֶׁעָשִׂיתָ בְּקָרְבַּן חַטָּאת וְקָרְבַּן אָשָׁם וַדַּאי וְקָרְבַּן אָשָׁם תָּלוּי וְקָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד, שֶׁמָּנִיתָ כָּל־אֶחָד מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְלֹא חָשַׁשְׁתָּ לְרִבּוּי הַחֲטָאִים (למנות כל חטא בפני עצמו, מפני) שֶׁעַל כָּל־אֶחָד מֵהֶם חַיָּבִים אוֹתוֹ הַקָּרְבָּן — כָּךְ גַּם כָּאן אַל תָּחוּשׁ לְמִסְפַּר הָאֲנָשִׁים, שֶׁכָּל־אֶחָד מֵהֶם נִתְחַיֵּב קָרְבַּן הָעוֹף?! יֵדַע (המקשה) שֶׁקָּרְבַּן זָב וְזָבָה אֵינוֹ בָּא עַל חֲטָאִים, אֶלָּא הוּא קָרְבַּן חוֹבָה בְּמַצָּב מְסֻיָּם. אִלּוּ הָיָה מַצַּב הַזּוֹב בָּאִישׁ וּבָאִשָּׁה דָּבָר אֶחָד — כְּמוֹ שֶׁהֵם בַּשֵּׁם, שֶׁהַשֵּׁם שֶׁל זֶה "זָב" וְשֶׁל זוֹ "זָבָה" — כִּי אָז הָיָה צָרִיךְ לְמִנּוֹתָם אֶחָד; אֲבָל אֵין הַדָּבָר כֵּן, כִּי הַגֶּרֶת שִׁכְבַת זֶרַע מִן־הָאִישׁ הִיא שֶׁחַיָּב עָלֶיהָ קָרְבָּן, אַף אִם נִגְּר כְּעֵין שִׁכְבַת זֶרַע מִן־הָאִשָּׁה אֵינָהּ זָבָה, אֶלָּא זוֹב הַדָּם מִן־הָאִשָּׁה הוּא שֶׁחַיֶּבֶת עָלָיו קָרְבָּן; וְאִם זָב הַדָּם מִן־הָאִישׁ אֵינוֹ חַיָּב עָלָיו קָרְבָּן. וּמִלַּת 'זִיבוּת' אֵין עִנְיָנָהּ אֶלָּא הַנִּזְילָה, וְאֵין כָּל־הַנּוֹזְלִים אוֹתוֹ הַדָּבָר עַצְמוֹ. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (נדה לב:): "הָאִישׁ מְטַמֵּא בְּלֵבֶן וְהָאִשָּׁה בְּאֹדֶם", וְאֵין דִּין זָב וְזָבָה כְּדִין מְצֹרָע וּמְצֹרַעַת. וְהָרְאָיָה הַבְּרוּרָה לָזֶה אָמְרָם בִּכְרֻתוֹת (ח:): "אַרְבָּעָה מְחַסְּרֵי כַּפָּרָה (שקרבן "חטאת" שלהם (וכל הביטויים של "חטאת" ו"כפרה" המופיעים בהקשר לזב וזבה אינם במובנם המצוי אלא במובנם המעשי של "חסרון" ו"השלמה") מעכבן מלאכול בקדשים), וְאֵלּוּ הֵם: הַזָּב וְהַזָּבָה וְהַיּוֹלֶדֶת וְהַמְּצֹרָע". הִנֵּה רוֹאֶה, אֵיךְ מוֹנִים זָב וְזָבָה כִּשְׁנַיִם וּמוֹנִים מְצֹרָע כְּאֶחָד — בֵּין שֶׁהוּא אִישׁ אוֹ אִשָּׁה — לְפִי שֶׁזִּיבוּת הָאִישׁ אֵינָהּ כְּזִיבוּת הָאִשָּׁה. וְהַפָּסוּק הַנֶּאֱמַר עַל קָרְבָּנָהּ: "וְאִם־טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ וְגוֹ' וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּקַּח־לָהּ שְׁתֵּי תֹרִים וְגוֹ'" (שם טו, כח־כט).

הַמִּצְוָה הָע"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־יוֹלֶדֶת תַּקְרִיב קָרְבָּן, וְהוּא: כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעוֹלָה וּבֶן־יוֹנָה אוֹ תֹר לְחַטָּאת. וְאִם הִיא עֲנִיָּה, מַקְרִיבָה שְׁתֵּי תוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד עֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת. וְגַם הִיא מִמְּחַסְּרֵי כַּפָּרָה עַד שֶׁתַּקְרִיב, כְּמוֹ שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת תָּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ וְגוֹ'" (שם יב, ו).

~ שבת קודש ב' כסלו ~

מצות עשה עד. עז.

הַמִּצְוָה הָע"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־אִישׁ זָב אִם נִרְפָּא מִזִּיבוּתוֹ יַקְרִיב קָרְבָּן, וְקָרְבָּן זֶה הוּא: "שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד חַטָּאת וְהָאֶחָד עֹלָה" — וְזֶהוּ קָרְבַּן הַזָּב, וְהוּא מְחֻסַּר כַּפָּרָה עַד שֶׁיַּקְרִיבֶנּוּ (אף שטבל והעריב היום). וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ וְגוֹ' וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח־לוֹ שְׁתֵּי תֹרִים וְגוֹ'" (ויקרא טו, יג־טו).

הַמִּצְוָה הָע"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־מְצֹרָע (שנראתה לבנונית בעורו) יַקְרִיב קָרְבָּן אִם נִרְפָּא מִנִּגְעוֹ, וְהֵן שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת: עוֹלָה וְחַטָּאת וְאָשָׁם וְלוֹג שֶׁמֶן. וְאִם הוּא עָנִי — מַקְרִיב כֶּבֶשׂ לְאָשָׁם וּשְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת, וְזֶהוּ הָרְבִיעִי מִמְּחַסְּרֵי כַּפָּרָה. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח שְׁנֵי־כְבָשִׂים תְּמִימִים וְכַבְשָׂה אַחַת" (שם יד, י). וְאִם יֹאמַר אָדָם: מַדּוּעַ אֵינְךָ מוֹנֶה קָרְבַּן מְחַסְּרֵי כַּפָּרָה כֻּלָּם כְּמִצְוָה אַחַת כֵּינָן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם עִנְיָן אֶחָד הַכּוֹלְלָם, וְהוּא חִסּוּר הַכַּפָּרָה, וְאָז זֶה הָיָה מִין מִמִּינֵי הַטָּהֳרָה מִן־הַטֻּמְאָה וְהָיִיתָ אוֹמֵר: הַמִּצְוָה הַפְּלוֹנִית — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁלֹּא תִּשְׁלַם טָהֳרַת מִקְצָת הַטְּמֵאִים, וְהֵם זָב וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת וּמְצֹרָע, עַד שֶׁיַּקְרִיבוּ קָרְבָּן, שֶׁהֲרֵי כֵּן אַתָּה מוֹנֶה טָהֳרָה בְּמִקְוֶה (מצות עשה קט) מִצְוָה אַחַת — יִתְחַיֵּב בָּהּ אֵיזֶה טָמֵא שֶׁיִּהְיֶה, וְאֵינְךָ חוֹשֵׁשׁ לְמִין הַטֻּמְאָה שֶׁנִּטְמָא בָּהּ — כָּךְ הָיִיתָ יָכוֹל לִמְנוֹת קָרְבַּן מְחַסְּרֵי כַּפָּרָה כְּמִצְוָה אַחַת, וְלֹא תָּחוּשׁ לְמִין טֻמְאָתוֹ?! הַשֵּׁם יוֹדֵעַ וָעֵד שֶׁכָּךְ הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּהֶחְלֵט, אִלּוּ הָיָה קָרְבַּן כָּל־אֶחָד מֵאַרְבַּעַת מְחַסְּרֵי כַּפָּרָה אֵלּוּ קָרְבָּן אֶחָד שֶׁאֵין בּוֹ שִׁנּוּי, כְּמוֹ טָהֳרָה בַּמַּיִם (במקוה) שֶׁהִיא מִין טָהֳרָה וְחוֹבָה עַל כָּל־טָמֵא; אֲבָל מִכֵּיוָן שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁאַתָּה רוֹאֶה, צָרִיךְ לִמְנוֹת כָּל־קָרְבָּן לְבַדּוֹ בְּהֶכְרֵחַ, כִּי הַדָּבָר שֶׁבּוֹ נִשְׁלֶמֶת טָהֳרָתוֹ שֶׁל זֶה אֵינוֹ הַדָּבָר שֶׁבּוֹ נִשְׁלֶמֶת טָהֳרָתוֹ שֶׁל זֶה. וַהֲרֵי זֶה כְּמוֹ מִי נִדָּה (מי הזאה שבהם היו מערבים את אפר הפרה) וּמֵי מִקְוֶה וְאַרְבָּעָה מִינִין שֶׁבִּמְצֹרָע (בהם משתמשים לטהרתו: צפרים, עץ ארז וכו') שֶׁהֵן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁכֻּלָּן לְטָהֳרַת טְמֵאִים כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר (מצות עשה קי). וְאַרְבַּעַת מְחַסְּרֵי כַּפָּרָה אֵלּוּ כְּבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵיהֶם וְדִינֵי קָרְבְּנוֹתֵיהֶם בִּכְלָלוּת וּפְרָטוּת בְּפֶרֶק ח' מִנִּזִּירוּת וְסוֹף נְגָעִים וּמַסֶּכֶת קִנִּים וּבִמְקוֹמוֹת רַבִּים הַמְּפֻזָּרִים בַּתַּלְמוּד, אֶלָּא שֶׁרֻבָּם כְּכֻלָּם בַּמְּקוֹמוֹת שֶׁהֵעִירֹנוּ עֲלֵיהֶם.

זה שתורה ומצוות נקראים בשם זריעה, קאי על הירידה דתורה ומצוות להתלבש בדברים גשמיים, שהכוונה בזה היא לצורך עלייה, בדוגמת זריעה בארץ שהיא בשביל הצמיחה בריבוי יותר מכמו שהיה בתחילה

ממאמר פרשת תולדות, ה'תשכ"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נביאים

יחזקאל פרק־כז כט־לו

כט וְיָרְדוּ מֵאָנִיּוֹתֵיהֶם כָּל תֹּפְשֵׂי מָשׁוֹט מַלָּחִים כֹּל חֹבְלֵי הַיָּם אֶל־הָאָרֶץ יַעֲמֹדוּ׃ ל וְהִשְׁמִיעוּ עָלַיִךְ בְּקוֹלָם וְיִזְעֲקוּ מָרָה וְיַעֲלוּ עָפָר עַל־רָאשֵׁיהֶם בָּאֵפֶר יִתְפַּלָּשׁוּ׃ לא וְהִקְרִיחוּ אֵלַיִךְ קָרְחָה וְחָגְרוּ שַׂקִּים וּבָכוּ אֵלַיִךְ בְּמַר־נֶפֶשׁ מִסְפֵּד מָר׃ לב וְנָשְׂאוּ אֵלַיִךְ בְּנִיהֶם קִינָה וְקוֹנְנוּ עָלַיִךְ מִי כְצוֹר כְּדֻמָּה בְּתוֹךְ הַיָּם׃ לג בְּצֵאת עִזְבוֹנַיִךְ מִיַּמִּים הִשְׂבַּעְתְּ עַמִּים רַבִּים בְּרֹב הוֹנַיִךְ וּמַעֲרָבַיִךְ הֶעֱשַׁרְתְּ מַלְכֵי־אָרֶץ׃ לד עֵת נִשְׁבַּרְתְּ מִיַּמִּים בְּמִעֲמַקֵּי־מָיִם מַעֲרָבֵךְ וְכָל־קְהָלֵךְ בְּתוֹכֵךְ נָפָלוּ׃ לה כָּל יֹשְׁבֵי הָאִיִּים שָׁמְמוּ עָלָיִךְ וּמַלְכֵיהֶם שָׂעֲרוּ שַׂעַר רָעָמוּ פָּנִים׃ לו סֹחֲרִים בָּעַמִּים שָׁרְקוּ עָלָיִךְ בַּלָּהוֹת הָיִית וְאֵינֶךְּ עַד־עוֹלָם׃ (פ)

יחזקאל פרק־כח א־ב

א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ ב בֶּן־אָדָם אֱמֹר לְנְגִיד צֹר כֹּה־אָמַר | אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן גָּבַהּ לִבְּךָ וַתֹּאמֶר אֵל אָנִי מוֹשַׁב אֱלֹהִים יָשַׁבְתִּי בְּלֵב יַמִּים וְאַתָּה אָדָם וְלֹא־אֵל וַתִּתֵּן לִבְּךָ כְּלֵב אֱלֹהִים׃

רש"י

(כט) אל הארץ יעמודו. מה לנו עוד באניות להיכן נוליך סחורה עוד: **(ל) יתפלשו.** יתגלגלו: **(לב) ונשאו אליך בניהם.** בנהי שלהם: **כדומה.** כך היה שם ראשי אדום כענין שנאמר משא דומה (ישעיה כא) וי"ת לית דדמי לה: **כדומה.** כדוגמתה: **(לג) בצאת עזבוניך** וגו'. כל זה יקוננו עליך בקינתם: **(לה) רעמו פנים.** זעומי פנים וכן בעבור הרעימה (ש"א א) וכן כל תלונה תורעמתא: **(לו) שרקו.** שובלי"ר בלעז כך שורקין על דבר שחלף והלך לו: **(ב) מושב אלהים.** עשה לו באויר על הים במנגנין כמין שבעה רקיעים וישב לו על העליון:

מצודת דוד

(כט) כל תופשי משוט. כל הרגילים לאחוז המשוטות והמלחים והחובלים ירדו מן האניות ויעמדו על הארץ כי יפחדו עוד ללכת בספינה שלא יקרה להם כמקרה הספינה ההיא והוא ענין מליצה: **(ל) והשמיעי.** ר"ל ישמיעו קינה עליך בקולם ויזעקו זעקת מרה: **ויעלו עפר.** כן היה מנהגם לעשות דרך צער ואבל: **יתפלשו.** יתגלגלו באפר וגם הוא מדרך צער ואבל: **(לא) והקריחו.** ימרטו עליך שערות ראשם וישאר המקום קרח: **ובכו אליך.** יבכו עליך במר נפש בעת יעשו מספד מר: **(לב) ונשאו אליך.** ירימו עליך קינה בקול נהי הנהוג אצלם ויקוננו עליך וכן יאמרו מי כצור וכו' ר"ל מי הוא העיר להיות חשובה כצור ומי כמוה שהיא דומה ונכרתת בתוך הים ואין מי להמשיל אליה לא לעת שלותה ולא לעת מפלתה: **(לג) בצאת.** עתה יפרש דבריו לומר הנה עודך בשלותך בצאת סחורתך מדרך הימים שישבת בהן השבעת עמים רבים במרבית הסחורות: **ברוב.** עם רוב עשרך וסחורתך העשרת מלכי ארץ: **(לד) עת נשברת.** ועתה עת שהיא נשברת מסיבת המים בעומק הים הנה סחורתך וכל קהליך איש לא נעדר כולם נפלו בתוכך: **(לה) שממו עליך.** יתמהו על מפלתך: **שערו שער.** יאחזם חיל ורתת כמרוח סערה כי יפחדו פן יקרה להם כמקרך ויהיו זעומי פנים כדרך המיצר שכועס בעצמו: **(לו) סוחרים בעמים.** הסוחרים שבין האומות השמיעו עליך קול שריקה הנעשה בקבוץ השפתים והדרך לעשותה כשרואין באבדן דבר חשוב: **בלהות היית.** תהיה מלא מבהלה: **ואינך.** לא תהיה עוד עד עולם לחזור לקדמותך:

(ב) לנגיד צור. על מושל צור: **אל אני.** ר"ל בעל יכולת רב כאל: **מושב אלהים ישבתי.** ר"ל לפי שיש לי מקום מושב נבדל ומשומר מאנשים וכמו האלהים יושב בשמים ממעל כן אני כמוהו ישבתי בלב ים ואין מי יוכל לבוא אלי: **ואתה.** אבל אתה אדם ואין לך יכולת כמו לאל, ואיך נתת לבך להשוותה כלב אלהים וכאומר מה ראית לשטות זה:

מצודת ציון

(כט) תופשי. אוחזי: **משוט.** הם העצים הארוכים אשר משיטין בהם את הספינה: **(ל) יתפלשו.** ענין הגלגול בעפר והכסוי בה כמו עפר התפלשי (מיכה א): **(לא) והקריחו.** ענין תלישת השער להשאר חלק מבלי שער וכן קרח הוא (ויקרא יג): **קרחא.** כמו קרחה בה"א: **(לב) בניהם.** מלשון נהי וילולה: **כדומה.** ענין כריתה וחורבן כמו גם מדמן תדמי (ירמיה מח): **(לה) שממו.** ענין תמהון: **שערו שער.** מלשון סערה בסמ"ך: **רעמו.** ענין זעם וכעס וכן בעבור הרעימה (ש"א א): **(לו) שרקו.** ענין השמעת קול בקבוץ השפתים וכן ויושביה לשרקה (מיכה ז): **בלהות.** הוא הפוך מן בהלות:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כתובים

דברי הימים א פרק־יד יא־יז

יא וַיַּעֲלוּ בְּבַעַל־פְּרָצִים וַיַּכֵּם שָׁם דָּוִיד וַיֹּאמֶר דָּוִיד פָּרַץ הָאֱלֹהִים אֶת־אוֹיְבַי בְּיָדִי כְּפֶרֶץ מָיִם עַל־כֵּן
קָרְאוּ שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בַּעַל פְּרָצִים: יב וַיַּעַזְבוּ־שָׁם אֶת־אֱלֹהֵיהֶם וַיֹּאמֶר דָּוִיד וַיִּשָּׂרְפוּ בָּאֵשׁ: (פ)
יג וַיֹּסִיפוּ עוֹד פְּלִשְׁתִּים וַיִּפְשְׁטוּ בָּעֵמֶק: יד וַיִּשְׁאַל עוֹד דָּוִיד בֵּאלֹהִים וַיֹּאמֶר לוֹ הָאֱלֹהִים לֹא תַעֲלֶה
אַחֲרֵיהֶם הָסֵב מֵעֲלֵיהֶם וּבָאתָ לָהֶם מִמּוּל הַבְּכָאִים: טו וְיִהִי כְּשָׁמְעֲךָ אֶת־קוֹל הַצְּעָדָה בְּרָאשֵׁי הַבְּכָאִים
אָז תֵּצֵא בַּמִּלְחָמָה כִּי־יָצָא הָאֱלֹהִים לְפָנֶיךָ לְהַכּוֹת אֶת־מַחֲנֵה פְלִשְׁתִּים: טז וַיַּעַשׂ דָּוִיד כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ
הָאֱלֹהִים וַיַּכּוּ אֶת־מַחֲנֵה פְלִשְׁתִּים מִגִּבְעוֹן וְעַד־גָּזֶרָה: יז וַיֵּצֵא שֵׁם־דָּוִיד בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וַיהוָה נָתַן
אֶת־פַּחְדּוֹ עַל־כָּל־הַגּוֹיִם:

דברי הימים א פרק־טו א־ט

א וַיַּעַשׂ־לוֹ בָתִּים בְּעִיר דָּוִיד וַיָּכֶן מָקוֹם לַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיֶּט־לוֹ אֹהֶל: ב אָז אָמַר דָּוִיד לֹא לָשֵׂאת
אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים כִּי אִם־הַלְוִיִּם כִּי־בָם | בָּחַר יְהוָה לָשֵׂאת אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וּלְשָׁרְתוֹ עַד־עוֹלָם: (פ)
ג וַיַּקְהֵל דָּוִיד אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְרוּשָׁלִַם לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ אֲשֶׁר־הֵכִין לוֹ: ד וַיֶּאֱסֹף
דָּוִיד אֶת־בְּנֵי אַהֲרֹן וְאֶת־הַלְוִיִּם: (ס) ה לִבְנֵי קְהָת אוּרִיאֵל הַשָּׂר וְאֶחָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים: (ס) ו לִבְנֵי
מְרָרִי עֲשָׂיָה הַשָּׂר וְאֶחָיו מָאתַיִם וְעֶשְׂרִים: (ס) ז לִבְנֵי גֵרְשֹׁם יוֹאֵל הַשָּׂר וְאֶחָיו מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים: (ס)
ח לִבְנֵי אֱלִיצָפָן שְׁמַעְיָה הַשָּׂר וְאֶחָיו מָאתָיִם: (ס) ט לִבְנֵי חֶבְרוֹן אֱלִיאֵל הַשָּׂר וְאֶחָיו שְׁמוֹנִים: (ס)

רש"י

(יא) ויעלו בבעל פרצים. שנקרא אחרי כן בעל פרצים על שם מעשה אשר פרץ האלהים את אויביו בידו שנסו ונפרצו זה מעל זה: כפרץ מים. כגלי מים שנפרצים ממקומם ונופלים למקום אחר: **(יד)** הסב מעליהם. אמרה מדת הדין לפני המקום רבש"ע למה העברת את שאול מלפני דוד, אמר לה על שלא המתין לשמואל שבעת ימים כאשר צוהו, אמר לה הקב"ה אנסה עתה את דוד הסב מעליהם וגו' וכל זה שמר דוד:

(ב) כי אם הלוים כי בם בחר. כלומר בלוים בחר ולא בעגלה שלפי שהרכבנוהו בעגלה נענש עוזה וזהו שאמר למטה כי למבראשונה לא אתם פרץ ה' אלהינו בנו כי לא דרשנוהו כמשפט שהרכבנוהו בעגלה:

מצודת דוד

(יא) בבעל פרצים. הוא עמק רפאים ואמר על שם סופו שקראוהו בעל פרצים: כפרץ מים. ר"ל פתאום כמים שוטפים פורצים גדר: **(יד)** לא תעלה אחריהם. רצה לומר, לא תלך בדרך המיומן אך הסב מהם ללכת בדרך עקלתון ותבוא עליהם ממול אילני הבכאים אשר גדלו שם: **(טו)** כשמעך. כאשר תשמע קול צעדה וכו' אז תלחם כי אז יצא האלהים לפניך וכו' ר"ל אז שלח מלאכו להכות בהם (ועם שאין מעצור לה' להושיע מבלי תחבולות הסבוב ומבלי קביעות זמן מ"מ אמר כן לנסותו הישמור מצותיו בדבר המלחמה או יקל בעיניו כאשר הקל בהם שאול): **(טז)** מגבעון. בדרך נוסם מגבעון עד בואם לגזר:

מצודת ציון

(יד) הבכאים. הם אילני תותים וכן עוברי בעמק הבכא (תהלים פד): **(טו)** הצעדה. מל' צעד ופסיעות: **(טז)** מגבעון. ובשמואל ב' נאמר גבע והיא היא:

(א) ויכן וכו'. הכין מקום על הארון ופירש עליו אוהל: **(ב)** אז. כשמת עוזא על אשר שלח ידו בארון: כי בם בחר ה'. ולא יבוא בידם המכשול שנכשל בו עוזא: **(ג)** להעלות. מבית עובד אדום: **(ה)** לבני קהת. היו הבאים אוריאל השר וחביריו:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ו בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין נוֹתְנִין אוּנִין שֶׁל פִּשְׁתָּן לְתוֹךְ הַתַּנּוּר, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיַּהֲבִילוּ מִבְּעוֹד יוֹם; וְלֹא אֶת הַצֶּמֶר לַיּוֹרָה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּקְלֹט הָעַיִן; וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין פּוֹרְשִׁין מְצוּדוֹת חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיְּצוּדוּ מִבְּעוֹד יוֹם; וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין.

ז בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין מוֹכְרִין לַנָּכְרִי וְאֵין טוֹעֲנִין עִמּוֹ וְאֵין מַגְבִּיהִין עָלָיו, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לְמָקוֹם קָרוֹב; וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין.

ח בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין נוֹתְנִין עוֹרוֹת לְעַבְּדָן וְלֹא כֵּלִים לְכוֹבֵס נָכְרִי, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ מִבְּעוֹד יוֹם; וּבְכֻלָּן בֵּית הִלֵּל מַתִּירִין עִם הַשֶּׁמֶשׁ.

ט אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: נוֹהֲגִין הָיוּ בֵּית אַבָּא שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין כְּלֵי לָבָן לְכוֹבֵס נָכְרִי, שְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם לַשַּׁבָּת. וְשָׁוִין אֵלּוּ וְאֵלּוּ, שֶׁטּוֹעֲנִים קוֹרוֹת בֵּית הַבַּד וְעַגּוּלֵי הַגַּת.

פירוש ברטנורא

ו אונין. אגודות של פשתן מנופץ, ונותנין אותן בתנור ומתלבנים: **שיהבילו.** שיתחממו שיעלה בהם ההבל: **ליורה.** של צבעים: **אלא כדי שיקלוט את העין.** שיקלוט הצבע מבעוד יום: **[וב"ה] מתירים.** לתתן לתוכו מבעוד יום ותהא קולטת כל הלילה. ולא שרו ב"ה אלא ביורה עקורה מן האש, שאם יש תחתיה אש בשבת אסור, גזירה שמא יחתה בגחלים. וצריך נמי שתהא היורה סתומה וטוחה בטיט, גזירה שמא יגים ויהפך בה בשבת, וחייב משום מבשל:

ז ולא טוענין עמו. על החמור: **ולא מגביהים.** עליו משאוי על כתפו, דמיחזי כמסייעו להוליך המשאוי בשבת: **אלא כדי שיגיע למקום קרוב.** כלומר שיהא המקום שרוצה להוליכו קרוב שיוכל להגיע שם מבעוד יום: **וב"ה מתירין.** כדי שיצא מפתח ביתו מבעוד יום:

ח לעבדן. מעבד העורות: **מתירין עם השמש.** בעוד שהחמה על הארץ קודם שתשקע:

ט כלי לבן. שהוא קשה לכבס, צריך שלשה ימים, ומחמירין על עצמן כב"ש. ואין הלכה כרשב"ג, אלא כבית הלל שמתירין עם השמש: **ושוין.** ב"ש וב"ה, שטוענין את הזיתים מבעוד יום בקורות בית הבד, לאחר שטחנו הזיתים טוענין עליהם קורות כבדים והמשקה זב והולך מאליו כל השבת: **ועגולי הגת.** הנך דגת קרי עגולין, שהיו דפין עבין עשויין בעיגול, ובהא מודו ב"ש לב"ה, משום דאי נמי עביד להו בשבת ליכא חיוב חטאת, דאין נותנין קורה ע"ג זיתים עד שטוחנן תחלה ברחיים, וכן בענבים דורכים אותן ברגל תחלה, ובלאו קורה נמי משקה נפיק ממילא, אלא דלא נפיק שפיר כי השתא, הלכך לא דמי לדש:

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה ו

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין נוֹתְנִין אוּנִין שֶׁל פִּשְׁתָּן – אגודות פשתן, **לְתוֹךְ הַתַּנּוּר** – שכן לאחר שריית הפשתן במים היו נותנים אותה לתוך התנור, כדי שתתחמם בהבל התנור ותתלבן, וסוברים בית שמאי, שאין נותנים את הפשתן בערב שבת לתוך התנור **אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיַּהֲבִילוּ מִבְּעוֹד יוֹם** – שיעלה בהם ההבל ויתחממו בערב שבת; **וְלֹא אֶת הַצֶּמֶר לַיּוֹרָה** – ואין נותנים בערב שבת את הצמר ליורה רותחת שיש בה צבע, כדי לצבוע את הצמר, **אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּקְלֹט הָעַיִן** – שיקלוט הצמר את העין, היינו הצבע, מבעוד יום. **וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין** – לתת לפני השבת אונין של פשתן לתוך התנור, אף אם לא יהבילו מבעוד יום, ואת הצמר ליורה אף אם לא יקלוט העין, כמבואר טעם המחלוקת במשנה הקודמת. בגמרא אמרו, שלא התירו בית הלל אלא ביורה שאין תחתיה אש, אבל ביורה שיש תחתיה אש אף לדעת בית הלל אסור, גזירה שמא יחתה בשבת בגחלים; וכן צריך לבית הלל שתהא היורה סתומה וטוחה בטיט, שאם לא כן יש חשש שמא יבחוש בה בשבת ויתחייב משום מבשל. **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין פּוֹרְשִׁין מְצוּדוֹת חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים** – בערב שבת, **אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיְּצוּדוּ מִבְּעוֹד יוֹם** – ומבואר בירושלמי שמדובר כאן בפורש מצודות ביער שמצויות שם חיות, וכן בענין שהמצודה אינה יכולה לצוד אלא חיה אחת או שתיים (**תוספות**). **וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין** – לפרוש מצודות חיה ועופות ודגים לפני השבת, אפילו יהיו ניצודים והולכים כל השבת כולה.

באור משנה ז

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין מוֹכְרִין לַנָּכְרִי – בערב שבת, **וְאֵין טוֹעֲנִין עִמּוֹ** – ואין עומסים עם הנכרי משא על החמור, **וְאֵין מַגְבִּיהִין עָלָיו** – אין מגביהים משא על כתיפו של הנכרי, שנראה כמסייעו להוליך המשא בשבת, **אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לְמָקוֹם קָרוֹב** – כלומר שיהא המקום, שהנכרי הולך לשם עם משאו, קרוב עד שיוכל להגיע שם מבעוד יום, שאם לא כן יחשדו הרואים שהנכרי הולך בשליחותו של הישראל. **וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין** – למכור לנכרי ולטעון עמו ולהגביה עליו, אף אם הוא הולך למקום רחוק, שלא יגיע אליו אלא משתחשך. ברם, צריך שהנכרי יצא מביתו של הישראל מבעוד יום, שלא יחשדו בו שמכר לו בשבת.

~ יום שני ~

באור משנה ח

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין נוֹתְנִין עוֹרוֹת – בערב שבת, **לְעַבְּדָן** – למעבד עורות, **וְלֹא כֵּלִים** – בגדים, לבנים, **לְכוֹבֵס נָכְרִי** – תיבת "נכרי" מוסבה גם על עבדן, כלומר שאין נותנים עורות לעבדן נכרי ולא כלים לכובס נכרי, **אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיַּעֲשׂוּ מִבְּעוֹד יוֹם** – שיש שהות לעבד את העורות או לכבס את הכלים לפני השבת, **וּבְכֻלָּן** – בכל הדברים השנויים ממשנה ה' עד כאן, **בֵּית הִלֵּל מַתִּירִין** – לעשותם, **עִם הַשֶּׁמֶשׁ** – כל זמן שהשמש זורחת, היינו קודם שקיעתה.

באור משנה ט

אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: נוֹהֲגִין הָיוּ בֵּית אַבָּא שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין כְּלֵי לָבָן – בגדים לבנים, שכביסתם קשה יותר מבגדים צבעוניים, **לְכוֹבֵס נָכְרִי, שְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם לַשַּׁבָּת** – שהיו מחמירים על עצמם כבית שמאי. ברם, ההלכה היא כבית הלל שאפילו כלי לבן מותר ליתן לכובס נכרי בערב שבת קודם שקיעת החמה. **וְשָׁוִין אֵלּוּ וְאֵלּוּ** – בית שמאי ובית הלל, **שֶׁטּוֹעֲנִים קוֹרוֹת בֵּית הַבַּד וְעַגּוּלֵי הַגַּת** – שנותנים בערב שבת את הקורות על הזיתים בבית הבד, לאחר שטחנו את הזיתים, כדי שיזוב מהם השמן בשבת, וכן נותנים את הקורות העגולות על הענבים בגת, לאחר דריכתם ברגל, כדי שיצא מהם כל יינם בשבת, שהואיל וטחנו תחילה את

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

י אֵין צוֹלִין בָּשָׂר, בָּצָל וּבֵיצָה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּצּוֹלוּ מִבְּעוֹד יוֹם. אֵין נוֹתְנִין פַּת לַתַּנּוּר עִם חֲשֵׁכָה, וְלֹא חֲרָרָה עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּקְרְמוּ פָּנֶיהָ מִבְּעוֹד יוֹם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כְּדֵי שֶׁיִּקְרֹם הַתַּחְתּוֹן שֶׁלָּהּ.

יא מְשַׁלְשְׁלִין אֶת הַפֶּסַח בַּתַּנּוּר עִם חֲשֵׁכָה, וּמַאֲחִיזִין אֶת הָאוּר בְּמִדּוּרַת בֵּית הַמּוֹקֵד; וּבַגְּבוּלִין — כְּדֵי שֶׁתֶּאֱחֹז הָאוּר בְּרֻבָּן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּפֻּחָמִין כָּל שֶׁהוּא.

פרק שני

א בַּמֶּה מַדְלִיקִין וּבַמָּה אֵין מַדְלִיקִין? אֵין מַדְלִיקִין לֹא בְּלֶכֶשׁ, וְלֹא בְּחֹסֶן, וְלֹא בְּכָלָךְ, וְלֹא בִּפְתִילַת הָאִידָן, וְלֹא

פירוש ברטנורא

י כדי שיצולו. כמאכל בן דרוסאי, והוא שליש בשול, ובכך הוא ראוי לאכילה ותו ליכא למיגזר שמא יחתה בגחלים: **חררה.** עוגת רצפים: **שיקרמו.** תחלת אפיה עושין כמו קרום: **פניה.** שהם כלפי אויר התנור: **כדי שיקרום התחתון.** המדובק לחרש התנור, דהוא נאפה תחלה קודם שיקרמו הפנים שכלפי אויר התנור, ובהכי סגי. ואין הלכה כר"א:

יא משלשלין את הפסח. התנורים שלהן פיהן למעלה ומורידין הצלי לתוכו, להכי תני משלשלין: **עם חשיכה.** ואע"ג דבעלמא אין צולין כדאמרן, הכא שרי, דבני חבורה זריזין הן ומדכרי אהדדי ולא אתו לחתויי בגחלים: **ומאחיזין את האור.** מעט, בעצים של מדורת בית המוקד, ולא חיישינן שמא יבואו הכהנים להבעירה משתחשך דכהנים זריזין הן: **בית המוקד.** לשכה גדולה היתה בעזרה שמסיקין בה מדורה תמיד והכהנים מתחממים שם, לפי שהולכים יחפים על הרצפה של שיש: **ובגבולין.** צריך האדם להבעיר מדורתו מבעוד יום כדי שתאחוז האור ברובה, וכמה ברובה, כדי שתהא שלהבת עולה מאליה ואינה צריכה לקסמין דקין תחתיה להבעירה: **אף בפחמין כל שהוא.** כי היכי דבמדורת בית המוקד מקילינן בבית המוקד לכהנים, כמו כן במדורת פחמים מקילינן לכל אדם וא"צ להאחיז בהן האור אלא כל שהוא, דאין דרכה להיות כבה והולכת ולא אתו לחתויי בהו. והלכה כר' יהודה דליכא מאן דפליג עליה:

ב א במה מדליקין. נר של שבת, במה עושין פתילות ושמנים להדליק: **לא בלכש.** כמין צמר יש בארז בין הקליפה לעץ וקרוי לכש: **בחוסן.** פשתן שאינו

משניות מבוארות – קהתי

הזיתים ודרכו את הענבים ברגל, והמשקה התחיל כבר לצאת מערב שבת, אף בית שמאי מודים שמותר, שאפילו עושים כן בשבת אין חייבים על כך חטאת, מפני שהמשקה יוצא ממילא, ואין בזה אלא איסור מדברי סופרים, הלכך לא גזרו על טעינת הקורות והעיגולים בערב שבת.

~ יום שלישי ~

באור משנה י

אֵין צוֹלִין בָּשָׂר, בָּצָל וּבֵיצָה – בערב שבת, **אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּצּוֹלוּ מִבְּעוֹד יוֹם** – כלומר שיהיו צלויים לפני השבת בשיעור הראוי לאכילה; וכבר הזכרנו, שבמקום שיש חשש שמא יחתה בגחלים, אף לדעת בית הלל אסור להתחיל במלאכה בערב שבת שתהא הולכת ונגמרת מאליה בשבת (לעיל משנה ו); וזהו ששנינו כאן: אין צולים בשר, בצל וביצה (אף לדעת בית הלל), אלא כדי שיצולו מבעוד יום ויהיו ראויים לאכילה, ששוב אין חוששים שמא יחתה בגחלים. בגמרא מבואר, כדי שיצולו מבעוד יום כמאכל בן דרוסאי (ליסטים היה, ומבשל בישולו שליש – **רש"י**), כלומר שיהא צלוי מבעוד יום כדי שליש בישולו; ויש סוברים, כדי חצי בישולו (**רמב"ם, ראב"ד— הל' שבת ט, ה**). **אֵין נוֹתְנִין פַּת לַתַּנּוּר עִם חֲשֵׁכָה** – סמוך לחשכה, **וְלֹא חֲרָרָה** – ואין נותנים חררה, **עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים** – סמוך לחשכה; חררה היינו עוגה הנאפית על גבי גחלים, **אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּקְרְמוּ פָּנֶיהָ מִבְּעוֹד יוֹם** – שיעלה עליהם קרום מערב שבת, שאם לא כן אסור, גזירה שמא יחתה בגחלים כדי להחיש את האפייה. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כְּדֵי שֶׁיִּקְרֹם הַתַּחְתּוֹן שֶׁלָּהּ** – צד הפת הדבוק בדפנות התנור, וצד החררה שעל גבי האש. יש סוברים, שתחילה יקרום הצד הדבוק בתנור ואחר כך יקרמו פניה, ונמצא שחכמים מחמירים ורבי אליעזר מיקל (**ירושלמי**). אבל רש"י מפרש שפני הפת מקדימים לקרום, ולפי זה יוצא שרבי אליעזר מחמיר, שאין נותנים פת לתנור אלא אם כן יקרום גם התחתון מבעוד יום.

באור משנה יא

במשנה הקודמת למדנו, שאין צולין בשר על גבי האש בערב שבת, אלא אם כן יש שהות ביום שייצלה בשיעור הראוי לאכילה, והטעם הוא, שהנותן בשר על גבי האש כדי שיהא נצלה והולך משתחשך, גזרו בו חכמים שמא יבוא לחתות בגחלים כדי להחיש את הצלייה. משנתנו באה ללמד, שבחבורה הנימנית על קרבן הפסח וכן בכהנים, הואיל וזריזים הם, לא גזרו בהם חכמים שמא יבואו לחתות בגחלים.

מְשַׁלְשְׁלִין אֶת הַפֶּסַח בַּתַּנּוּר עִם חֲשֵׁכָה – התנורים שלהם היו כמו קדרה, פיהם למעלה, ומורידים לתוכו את הבשר לצלייה, וזהו ששנינו כאן: משלשלין את הפסח בתנור. כלומר שאם ערב פסח חל להיות בערב שבת, מותר להוריד את בשר קרבן הפסח, בשפוד התחוב בו, לתוך פיו של התנור, אפילו סמוך לחשכה, כדי שיהא נצלה והולך משתחשך, לפי שבני החבורה הנימנים על הפסח זריזים הם, ויזכירו זה לזה ששבת היום, ולכן אין חוששים שמא יבואו לחתות בגחלים כדי להחיש את צליית הפסח. **וּמַאֲחִיזִין אֶת הָאוּר** – בעצים, כלומר שמציתים מעט אש, בערב שבת עם חשכה, **בְּמִדּוּרַת בֵּית הַמּוֹקֵד** – במדורת אש שהיתה יוקדת תמיד בלשכה שבעזרה, שנקראה "בית המוקד", לפי שהכהנים היו מתהלכים יחפים על הרצפה של שיש והיו מתחממים שם כנגד המדורה; ובאה המשנה ללמדנו שהואיל והכהנים זריזים הם, אין חוששים שמא יבואו לחתות בגחלים בשבת, ולכן מותר להם להצית מעט אש במדורה, כדי שתלך האש ותאחז ברוב המדורה משתחשך. **וּבַגְּבוּלִין** – אבל חוץ למקדש, אין מדליקים מדורה בערב שבת אלא אם כן יש שהות, **כְּדֵי שֶׁתֶּאֱחֹז הָאוּר בְּרֻבָּן** – ברוב העצים, דהיינו שרוב המדורה תדלק מבעוד יום עד שתהא השלהבת עולה מאליה, ולא יהיה צורך להוסיף עוד קסמין להבעירה. אבל אם לא אחזה האש ברוב המדורה יש לחשוש, שמא יחתה בה משתחשך כדי שתעלה השלהבת. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בַּפֻּחָמִין כָּל שֶׁהוּא** – די שמאחיזים בהם מעט אש עם חשכה, לפי שהם דולקים והולכים מעצמם משתחשך, ואין חשש שמא יבואו לחתות בהם.

~ יום רביעי ~

באור משנה א

פרק זה עוסק בהדלקת נר שבת. ואמרו בגמרא: "הדלקת נר שבת חובה". ומפרש רש"י: כבוד שבת הוא, שאין סעודה חשובה אלא במקום אור כעין יום (יומא עה, כ); וכן מבואר בתוספות, שחובה היא שיסעוד במקום הנר משום עונג שבת. עוד מובא בגמרא (שבת כה, ב): "ותזנח משלום נפשי" (איכה ג, יז) – זו הדלקת נר בשבת (שלא היה לו ממה להדליק, ובמקום שאין נר אין שלום – רש"י). משנתנו באה ללמד, אילו שמנים ואילו פתילות אינם כשרים לנר שבת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בִּפְתִילַת הַמִּדְבָּר, וְלֹא בִּירוֹקָה שֶׁעַל פְּנֵי הַמַּיִם; וְלֹא בְּזֶפֶת, וְלֹא בְּשַׁעֲוָה, וְלֹא בְּשֶׁמֶן קִיק, וְלֹא בְּשֶׁמֶן שְׂרֵפָה, וְלֹא בְּאַלְיָה, וְלֹא בְּחֵלֶב. נַחוּם הַמָּדִי אוֹמֵר: מַדְלִיקִין בְּחֵלֶב מְבֻשָּׁל; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֶחָד מְבֻשָּׁל אֶחָד שֶׁאֵינוֹ מְבֻשָּׁל – אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ.

ב אֵין מַדְלִיקִין בְּשֶׁמֶן שְׂרֵפָה בְּיוֹם טוֹב. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: אֵין מַדְלִיקִין בְּעִטְּרָן, מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת;

פירוש ברטנורא

מנופץ: **בכלך.** פסולת של משי: **בפתילת האידן.** כמין צמר יש [בערבה] בין הקליפה לעץ: **בפתילת המדבר.** עלי עשב ארוך שגודלין אותם ומדליקין בהן: **בירוקה שעל פני המים.** כמין צמר שגדל בדופני הספינה ששהתה זמן מרובה במים. עד כאן פסול פתילות מכאן ואילך פסול שמנים: **לא בזפת ולא בשעוה.** שלא יתן זפת נמס ושעוה נתכת בנר במקום שמן וידליק, אבל לעשות כמין פתילה ארוכה שרגילין לעשות משעוה שרי: **ולא בשמן קיק.** שמן היוצא מגרעינים שבתוך הצמר גפן שקורין קוטו"ן. ויש מפרשים קיקיון דיונה והוא עשב שעליו גדולים ונקרא בערבי כרו"ע, והשמן היוצא ממנו עב ביותר. ופתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהם, מה טעם, מפני שהאור מסכסכת בהם, כלומר שאין האור נכנסת תוך הפתילה [אלא] סביב מבחוץ. ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם, לפי שאין נמשכים אחר הפתילה, ומתוך שאין הנר דולקת יפה חיישינן שמא יטה השמן על פי הנר ונמצא מבעיר. א"נ שמא יניח הנר ויצא, ואנן קיימא לן דנר של שבת חובה: **ולא בשמן שריפה.** שמן של תרומה שנטמא. ואמאי קרי ליה שמן שריפה הואיל ולשריפה עומד שהרי אסור באכילה. וביום טוב שחל להיות בע"ש עסקינן, שכשמדליק הנר מבעוד יום נמצא שורף שמן טמא של תרומה בי"ט, ואנן קי"ל אין שורפין קדשים בי"ט דכתיב (שמות י"ב) והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו, ודרשינן קרא הכי, והנותר ממנו עד בקר ראשון, עד בקר שני עמוד ותשרפנו, שאין שורפים הנותר בי"ט. והוא הדין לכל שאר קדשים הטעונים שריפה: **וחכמים אומרים אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו.** ותנא קמא נמי אמר ולא בחלב כל חלב במשמע. אלא איכא בין חכמים לתנא קמא דחד מינייהו סבר דשרי להדליק בחלב מבושל כשמערב בו שמן כל שהוא, וחד אוסר אפילו ע"י תערובת שמן. ולא נתברר לחכמי התלמוד מי משניהם האוסר ומי המתיר. והלכה כחכמים:

ב אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט. טעמא דמתניתין דלעיל קאמר, מה טעם תנן ולא בשמן שריפה, לפי שאין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט, שאין שורפין קדשים ביו"ט: **אין מדליקין בעטרן.** פסולת של זפת וריחו רע ביותר, ומיהו נמשך אחר הפתילה יותר מן הזפת מפני שהוא רך, הילכך אלמלא מפני כבוד

משניות מבוארות – קהתי

בַּמֶּה מַדְלִיקִין – באילו פתילות ושמנים מדליקים את הנר של שבת, **וּבַמֶּה אֵין מַדְלִיקִין** – ובאילו פתילות ושמנים אסור להדליק? **אֵין מַדְלִיקִין לֹא בְּלֶכֶשׁ** – פתילה העשויה מהסיב הגדל בין קליפת הארז לעצו, **וְלֹא בְּחֹסֶן** – פשתן שאינו מנופץ, היינו שלא ננער משברי הגבעולים, **וְלֹא בְּכָלָךְ** – פסולת של משי, **וְלֹא בְּפִתִילַת הָאִידָן** – מין צמר שבערבה, סיב הגדל בין קליפתה לעצה, **וְלֹא בִּפְתִילַת הַמִּדְבָּר** – עלי עשב שעושים מהם פתילות (**רמב"ם**). ויש מפרשים: זרע כמין צמר והוא של נטע הנקרא "תפוח סדום" (**ר"ח אלבק**), **וְלֹא בִּירוֹקָה שֶׁעַל פְּנֵי הַמַּיִם** – צמח ירוק הגדל בשולי האניה סביב, כשהיא שוהה במים זמן מרובה במקום אחד – מכל אלו הדברים שנימנו עד כאן אסור לעשות פתילות לנר שבת, ומבואר הטעם בגמרא, מפני שהאור מסכסכת בהן, כלומר שאין האש נכנסת בתוך הפתילות הללו אלא מסכסכת אותן מבחוץ, ואין השלהבת עולה יפה, ויש לחשוש שמא יטה את הנר ונמצא מבעיר בשבת. מטעם זה אסור גם להדליק בשמנים המנויים להלן במשנתנו, לפי שאינם נמשכים אחר הפתילה, ומתוך שאין הנר דולק יפה יש לחשוש שמא יבוא להטות את השמן אל פי הנר (**רש"י שבת כא, א; רמב"ם הל' שבת ה, ח**). ויש מבארים הטעם, שמא יכבה הנר ולא יהיה שלום בית (**תוספות ישנים בשם ריב"ן**). והרמב"ם בפירוש המשניות כותב: "שמא יהיה אור הנר חלוש וחשוך ויניחנו ויצא, וזה אסור לפי שהדלקת נר שבת חובה" (כלומר שחובה על אדם לישב בשבת לאור הנר). **וְלֹא בְּזֶפֶת** – נוסח אחר: לא בזפת, וזו הגירסה הנכונה, כמו שאמרו בגמרא: "עד כאן פסול פתילות, מכאן ואילך פסול שמנים"; אין מדליקים בזפת נמסה, **וְלֹא בְּשַׁעֲוָה** – ניתכת, כלומר שאסור ליתן זפת או שעוה בנר במקום שמן; אבל מה שאנחנו רגילים לעשות נר משעוה, שנותנים את הפתילה בתוכה, מותר (**גמרא**). **וְלֹא בְּשֶׁמֶן קִיק** – שמן הנעשה מגרעיני עץ הקיקיון, **וְלֹא בְּשֶׁמֶן שְׂרֵפָה** – שמן תרומה שנטמא, ונקרא "שמן שריפה", לפי שהוא עומד לישרף; ואף על פי שמותר ליהנות בשעת שריפתו (עיין תרומות יא, י). מבואר בגמרא, שמדובר כאן ביום טוב שחל להיות בערב שבת, שכשמדליק הנר מבעוד יום נמצא שורף שמן טמא של תרומה ביום טוב, והלכה היא שאין שורפים קדשים פסולים ביום טוב, כמבואר במשנה הבאה. ויש מפרשים (על פי הירושלמי), שגזרו חכמים שלא להדליק בשמן שריפה בכל ערב שבת משום יום טוב שחל להיות בערב שבת (**עיין רש"ש; "יפה עינים"**). ועוד טעם אחר מובא בגמרא, שחוששים שמא יטה את הנר כדי שיישרף השמן מהר, הואיל ומצווה עליו לבערו (**עיין "שנות אליהו"**). **וְלֹא בְּאַלְיָה** – ואין מדליקין בשומן האליה, הכשר לאכילה, **וְלֹא בְּחֵלֶב** – האסור באכילה. **נַחוּם הַמָּדִי אוֹמֵר: מַדְלִיקִין בְּחֵלֶב מְבֻשָּׁל** – היינו מהותך (**רש"י**), שנמשך הוא אחר הפתילה ("**תפארת ישראל**"). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֶחָד מְבֻשָּׁל אֶחָד שֶׁאֵינוֹ מְבֻשָּׁל** – בין חלב מבושל בין שאינו מבושל, **אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ** – נר שבת. בגמרא שואלים: חכמים היינו תנא קמא, שהרי גם תנא קמא אומר: "ולא בחלב", ומשמע כל חלב שהוא אין מדליקים בו? ומתרצים: שיש הבדל ביניהם כשמעורב קצת שמן בחלב, שאחד מהם סובר שבכגון זה מותר להדליק, ואחד סובר שאפילו על ידי תערובת שמן אסור להדליק; ברם, לא נתברר מי האוסר ומי המתיר. מכל מקום ההלכה היא שנותן אדם שמן כל שהוא לתוך חלב מהותך ומדליק בו נר שבת (**רמב"ם הל' שבת ה, ט**).

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא מוסיפה ללמד במה מדליקין ובמה אין מדליקין.

אֵין מַדְלִיקִין בְּשֶׁמֶן שְׂרֵפָה בְּיוֹם טוֹב – בגמרא מבואר, שמשנתנו באה לפרש, שמה ששנינו במשנה הקודמת: "ולא בשמן שרפה" היינו ביום טוב שחל להיות בערב שבת, כמו שבארנו שם, ואין מדליקים בשמן שריפה ביום טוב, לפי שאין שורפים קדשים ביום טוב, שנאמר (**שמות יב, י**): "ולא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בוקר באש תשרפו", שלא היה הכתוב צריך לומר פעם שנייה "עד בוקר" ("והנותר ממנו עד בוקר"), אלא שבא הכתוב ליתן לו בוקר שני לשריפתו, והיינו שלא ישרוף את הנותר אלא בחול המועד; מכאן שאין שורפים קדשים ביום טוב. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: אֵין מַדְלִיקִין בְּעִטְּרָן** – פסולת הזפת (לאחר שיוצאת הזפת מן העץ נוזלת ממנה על ידי האש פסולת צלולה כשמן והוא "עטרן" – **רש"י**); ואף על פי שהוא נמשך אחר הפתילה אין מדליקין בו נר שבת, **מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת** – שריח העטרן רע הוא, וחוששים שמא יניח את הנר ויצא, והרי חובה עליו לישב ולסעוד לאור הנר משום כבוד השבת. **וַחֲכָמִים**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וַחֲכָמִים מַתִּירִין בְּכָל הַשְּׁמָנִים: בְּשֶׁמֶן שֶׁמְּשִׁמִּין, בְּשֶׁמֶן אֲגוֹזִים, בְּשֶׁמֶן צְנוֹנוֹת, בְּשֶׁמֶן דָּגִים, בְּשֶׁמֶן פַּקּוּעוֹת, בְּעִטְּרָן וּבְנִבְּטָם. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: אֵין מַדְלִיקִין אֶלָּא בְּשֶׁמֶן זַיִת בִּלְבַד.

ג כָּל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ, אֶלָּא פִּשְׁתָּן. וְכָל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵינוֹ מִטַּמֵּא טֻמְאַת אֹהָלִים, אֶלָּא פִּשְׁתָּן. פְּתִילַת הַבֶּגֶד, שֶׁקִּפְּלָהּ וְלֹא הִבְהֲבָהּ — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: טְמֵאָה, וְאֵין מַדְלִיקִין בָּהּ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: טְהוֹרָה, וּמַדְלִיקִין בָּהּ.

פירוש ברטנורא

שבת היו מדליקין בו: **שומשמין.** כך שמו בערבי והוא זרע דק מתוק, ובארץ ישראל ממנו הרבה: **שמן צנונות.** שמן היוצא מזרע צנון: **פקועות.** דלעת מדברית: **נפט.** מין זפת הוא, ולבן וריחו רע. והלכה כחכמים שמדליקין בכל השמנים, חוץ מאותן הפסולות שנמנו לעיל במתניתין, וחוץ משמן אפרסמון ונפט לבן, שכל אחד משני אלו השמנים הוא עף ושורף, וחיישינן שמא יניחנו ויצא. ועוד יש טעם אחר לאסור בשמן אפרסמון גזירה שמא יסתפק ממנו מפני חשיבותו, וקיימא לן הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר, והמסתפק ממנו חייב משום מכבה:

ג כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו. לעשות ממנו פתילה: **אלא פשתן.** דאקרי עץ כדכתיב (יהושע ב) ותטמנם בפשתי העץ, ואפ"ה מדליקין בפתילה שעושין ממנו. וקנבוס וצמר גפן לאו יוצאין מן העץ נינהו, אלא מיני זרע הן הילכך מדליקין בהן. ופשתן נמי מין זרע הוא ולא איצטריך לרבויה אלא משום דאקרי עץ דכתיב ותטמנם בפשתי העץ: **אינו מטמא טומאת אהלים.** אם עשה מהן אהל והמת תחתיו, הוי כשאר בית ואינו טעון הזאה וטבילה, דאהל עצמו אינו מקבל טומאה אלא כלים שתחתיו: **אלא פשתן.** שהאהל עצמו טמא, כדכתיב (במדבר יט) והזה על האהל, וילפינן אהל אהל ממשכן, דכתיב ביה (שמות מ) ויפרוש את האהל על המשכן, ולא היה באהל משכן דבר יוצא מן העץ אלא פשתן כדכתיב (שם כו) עשר יריעות שש משזר: **שקפלה.** כדרך שגודלין הפתילות: **הבהבה.** על השלהבת כדי שתהיה מחורכת ותדליק יפה. ובבגד שיש בו שלש אצבעות על שלש אצבעות מצומצמות עסקינן: **טמאה היא.** דקפולה אינו מבטלה מתורת בגד, הואיל ולא הבהבה: **טהורה היא.** דקפולה בטלה מתורת בגד והיא כאילו אין בה ג' על ג', וכל פחות מג' על ג' טהור מלטמא לא בנגעים ולא בטומאת מת: **ואין מדליקין בה.** ביום טוב שחל להיות בע"ש עסקינן, דשייך ביה איסור מוקצה ואין מסיקין בשברי כלים שנשברו בו ביום דהוו להו נולד, אבל בכלים מסיקין דהא חזו לטלטול, ודכולי עלמא אית להו צריך המדליק להדליק רוב היוצא מן הפתילה חוץ לנר קודם שיסלק ידיו, הילכך טעמא דר"א דאמר אין מדליקין בה קסבר קפולה לא בטלה מתורת כלי, וכי אדליק בה פורתא כיון דג' על ג' מצומצמות היו הוה ליה שבר כלי, דפחות מג' על ג' לאו כלי הוא, וכי מדליק בידים להשלים רוב היוצא נמצא שמדליק בשבר כלי שנשבר בי"ט, דכי אמרינן מסיקין בכלים דוקא שלא יגע בו אחר שנפחת. ורבי עקיבא אומר מדליקין בה, קסבר קפולה בטלה מתורת כלי, מכי קפלה מעי"ט, דאין גודלין פתילה בי"ט, ונמצא שאין כאן שבר כלי שנשבר בי"ט, הילכך מדליקין בה. והלכה כר' עקיבא:

משניות מבוארות – קהתי

מַתִּירִין – להדליק נר שבת, **בְּכָל הַשְּׁמָנִים** – והיינו: **בְּשֶׁמֶן שֶׁמְּשִׁמִּין, בְּשֶׁמֶן אֲגוֹזִים, בְּשֶׁמֶן צְנוֹנוֹת** – שמן שעוצרים מזרע צנון, **בְּשֶׁמֶן דָּגִים, בְּשֶׁמֶן פַּקּוּעוֹת** – פירותיה של "גפן שדה" (**מלכים ב ד, לט**), והם דומים לאבטיחים קטנים, ומזרעיהם עושים שמן. ויש מפרשים: דלעת מדברית (**ברטנורא**), **בְּעִטְּרָן וּבְנִבְּטָם** – שכל אלו נמשכים אחר הפתילה, והנר דולק יפה. ואין חכמים חוששים לריח רע של עטרן שמא יניחנו ויצא. **רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: אֵין מַדְלִיקִין אֶלָּא בְּשֶׁמֶן זַיִת בִּלְבַד** – במדרש תנחומא (**פ' בהעלותך**) מובא: "עמד רבי יהודה על רגליו ואמר לו לרבי טרפון: מה יעשו אנשי מדי שאין להם אלא שמן אגוזים? מה יעשו אנשי אלכסנדריא שאין להם אלא שמן צנונות? ומה יעשו אנשי קפוטקיא שאין להם לא זה ולא זה? אמר לו רבי טרפון: הרי מצינו, שחיבב הקב"ה שמן זית יותר מכל השמנים בנר ובהדלקה"... ובתוספתא הגירסה היא: "עמד רבי יוחנן בן נורי על רגליו"... והוא מסיים: "אין לך אלא מה שאמרו", כלומר שאין אסורים בהדלקת נר שבת אלא אותם הדברים שמנו חכמים בפירוש שאין מדליקים בהם. ואמנם הלכה כחכמים שמדליקים בכל השמנים חוץ מאלו שנימנו במשנה הקודמת, וחוץ מעטרן ומנפט לבן ומשמן אפרסמון: עטרן – מפני שריחו רע, נפט לבן – מפני ששלהבתו קופצת ומתיזה ניצוצות ויש בזה משום סכנת דליקה, ושמן אפרסמון – מפני שחוששים שמא מתוך שריחו נודף יטול ממנו ויתחייב משום מכבה.

~ יום חמישי ~

באור משנה ג

כָּל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ – ועשה ממנו פתילה, **אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ** – נר שבת, **אֶלָּא פִּשְׁתָּן** – שאף על פי שנקרא עץ, כמו שכתוב (**יהושע ב, ו**): "ותטמנם בפשתי העץ", מדליקים בפתילה שעושים ממנו לאחר ניפוצו. ברם, קנבוס וצמר גפן אינם יוצאים מן העץ אלא מיני זרע הם, הלכך מדליקים בהם. ואמנם אף פשתן מין זרע הוא, אלא הואיל והוא נקרא עץ לפיכך צריכה המשנה להשמיענו שאף על פי כן מדליקין בו. **וְכָל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵינוֹ מִטַּמֵּא טֻמְאַת אֹהָלִים** – אם עשה ממנו אוהל והיה מת בתוכו, אמנם כל מה שבתוך האהל טמא, אבל האהל עצמו אינו טמא ואינו טעון לא הזאה, ולא טבילה, **אֶלָּא פִּשְׁתָּן** – שאם עשה אהל מפשתן והאהיל על המת, אף האהל עצמו טמא, שכתוב (**במדבר יט, יח**): "והזה על האהל", ולמדים בגזירה שווה "אהל, אהל" מן המשכן, שכתוב בו (**שמות מ, יט**): "ויפרוש את האהל על המשכן", מה אהל האמור במשכן לא היה בו דבר היוצא מן העץ אלא פשתן, כמו שכתוב (**שם כו, א**): "עשר יריעות שש משזר", ו"שש" היינו פשתן, אף אהל האמור בטומאה היינו של פשתן. **פְּתִילַת הַבֶּגֶד, שֶׁקִּפְּלָהּ** – שקיפל חתיכת בגד וגדל ממנה פתילה, **וְלֹא הִבְהֲבָהּ** – לא חרכה על האש, שפתילה חדשה חורכים על האש כדי שתדלק יפה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: טְמֵאָה** – הואיל ולא הבהבה, לא יצאה עדיין מתורת בגד על ידי הקיפול, ולכן היא מקבלת טומאה כדין בגד, **וְאֵין מַדְלִיקִין בָּהּ** – נר שבת, שכיון שאינה מחורכת אינה דולקת יפה וחוששים שמא יטה. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: טְהוֹרָה** – אינה מקבלת טומאה, מפני שהקיפול לבדו מבטל אותה מתורת בגד, **וּמַדְלִיקִין בָּהּ** – אף על פי שאינה מחורכת מותר להדליק בה נר שבת, שאין הבהוב אלא תוספת אורה בלבד (**המאירי**). בגמרא מבואר, שמדובר כאן בחתיכת בגד שיש בה שלש אצבעות על שלש אצבעות מצומצמות, וביום טוב שחל להיות ערב שבת, שהכל סוברים כרבי יהודה שמסיקים ביום טוב בכלים שלמים אבל לא בשברי כלים שנשברו באותו יום, לפי שיש בזה איסור מוקצה משום נולד, וכן סוברים הכל שהמדליק נר שבת צריך להדליק רוב היוצא מן הפתילה חוץ לנר, הלכך דעת רבי אליעזר היא, שאין מדליקים בה, לפי שקיפולה אינו מבטלה מתורת כלי, וכשהדליק בה קצת, הואיל ויש בה שלש על שלש אצבעות מצומצמות, הרי זה נעשה שבר כלי, שפחות משלש על שלש אינו נחשב כלי, וכשמוסיף להדליק כדי להשלים רוב היוצא מן הפתילה נמצא מדליק בשבר כלי שנשבר ביום טוב. ורבי עקיבא אומר: מדליקין בה, שהואיל וקיפלה מערב יום טוב, שהרי אין גודלים (קולעים) פתילה ביום טוב, לפיכך בטלה כבר מתורת כלי, וכשמדליק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד לֹא יִקַּב אָדָם שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל בֵּיצָה וּיְמַלְּאֶנָּה שֶׁמֶן, וְיִתְּנֶנָּה עַל פִּי הַנֵּר, בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא מְנַטֶּפֶת, אֲפִלּוּ הִיא שֶׁל חֶרֶס; וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר. אֲבָל אִם חִבְּרָהּ הַיּוֹצֵר מִתְּחִלָּה — מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלִי אֶחָד. לֹא יְמַלֵּא אָדָם אֶת הַקְּעָרָה שֶׁמֶן וְיִתְּנֶנָּה בְּצַד הַנֵּר, וְיִתֵּן רֹאשׁ הַפְּתִילָה בְּתוֹכָהּ בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא שׁוֹאֶבֶת; וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר.

ה הַמְכַבֶּה אֶת הַנֵּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְיָרֵא מִפְּנֵי גּוֹיִם, מִפְּנֵי לִסְטִים, מִפְּנֵי רוּחַ רָעָה, וְאִם בִּשְׁבִיל הַחוֹלֶה שֶׁיִּישַׁן — פָּטוּר; כְּחָס עַל הַנֵּר, כְּחָס עַל הַשֶּׁמֶן, כְּחָס עַל הַפְּתִילָה — חַיָּב. וְרַבִּי יוֹסֵי פּוֹטֵר בְּכֻלָּן, חוּץ מִן הַפְּתִילָה,

פירוש ברטנורא

ד שפופרת של ביצה. הקליפה הקשה העליונה שהביצה מונחת בתוכה: **בשביל שתהא מנטפת.** טפה טפה לתוך הנר, וטעמא גזירה שמא יסתפק ממנו, וכיון שהקצהו לנר חייב משום מכבה: **ואפילו היא של חרס.** דמאים, אפילו הכי גזרינן, שכיון שאין הפתילה הדולקת בתוך הכלי שיש בו השמן, אתי לאסתפוקי מיניה, סבר אין כאן משום מכבה: **ורבי יהודה מתיר.** דלא גזר דילמא אתי לאסתפוקי מיניה, שהרי הוא רואה השמן נוטף על הפתילה שתחתיו: **אם חברה היוצר מתחלה כו'.** והוא הדין אם חברה בעל הבית בסיד או בחרסית מערב שבת ליכא למיחש, דמשום איסורא דשבת בדיל מיניה: **ויתן ראש הפתילה.** שהוא יוצא מן הצד לשאוב השמן ונמשך דרך הפתילה לראש הדולק. ואשמעינן מתניתין פלוגתא דר"י ורבנן בשפופרת של ביצה, ובחרס, ובקערה. דאי אשמעינן שפופרת של ביצה בהא קאמרי רבנן, דכיון דלא מאיסא אתי לאסתפוקי מינה, אבל של חרס דמאים אימא מודו ליה לרבי יהודה. ואי אשמעינן של חרס, בהא קאמר ר"י, אבל בההיא אימא מודה להו לרבנן. ואי אשמעינן הני תרתי, בהא קאמר ר"י מפני שהשפופרת של ביצה והחרס מונחים בתוך חלל הנר למעלה, ולא מפסיק מידי בין הנר ובינם, וליכא למגזר שמא יסתפק דבדיל מיניה, אבל בקערה דמפסקא, שהרי אצל הנר מונחת ויש כאן הפסק וליכא למימר גופיה הוא אימא מודה דנגזור. ואי אשמעינן בההיא, בההיא קאמרי רבנן, אבל בהנך תרתי מודו לר"י, צריכא. והלכה כחכמים: **ה מפני עובדי כוכבים.** כגון פרסיים שאין מניחין להדליק אור ביום אידם אלא בבית עבודת כוכבים שלהם: **מפני לסטים.** שלא יראו שיש שם אדם ויבואו עליו: **מפני רוח רעה.** השורה עליו, וכשאינו רואה נוח לו. ורמב"ם פירש רוח רעה, מין ממיני החולי הבא לבעלי המרה השחורה, שלא ינוחו אלא כשישבו בחשך ובהסתרה מבני אדם: **ואם בשביל החולה שיישן פטור.** האי חולה חולה שיש בו סכנה הוא, דאילו מכבה בשביל חולה שאין בו סכנה חייב למאי דסבר האי תנא דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. וכן מפני עובדי כוכבים, מפני לסטים, מפני רוח רעה, כולהו אית בהו סכנה. ובדין הוא דלתני מותר, אלא משום דבעי למתני סיפא חייב, תנא רישא פטור: **כחס על הפתילה חייב.** ואע"ג דאינו צריך לגוף הכבוי אלא לצורך דבר אחר, שלא תדלק הפתילה או שלא יפקע הנר חייב, דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה: **פוטר בכולן חוץ מן הפתילה.** שאין לך כבוי הצריך לגופו, אלא

משניות מבוארות – קהתי

בה ביום טוב אין כאן שבר כלי שנשבר ביום טוב.

באור משנה ד

משנה זו מוסיפה לדון בנר שבת, והיא באה ללמד, שאסור לסדר את הנר באופן שיהא מקום לחשוש, שמא יטול מן השמן בשבת ונמצא גורם להחשת כיבוי הנר, שדינו כמכבה (עיין שבת מז, ב).

לֹא יִקַּב אָדָם – לא ינקב, **שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל בֵּיצָה** – הקליפה הקשה העליונה, **וּיְמַלְּאֶנָּה שֶׁמֶן, וְיִתְּנֶנָּה עַל פִּי הַנֵּר** – בערב שבת, **בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא מְנַטֶּפֶת** – טיפה טיפה מן השמן לתוך הנר, שהואיל והשפופרת היא כלי בפני עצמו, ואינה מחוברת לנר, חוששים שמא יטול בשבת מן השמן שבשפופרת, שהוא מוקצה לנר, ויתחייב משום מכבה בשבת (**רש"י; ברטנורא**), **אֲפִלּוּ הִיא שֶׁל חֶרֶס** – ואפילו השפופרת עשויה מחרס, שהיא מאוסה, ואין רגילים להשתמש בה, מכל מקום גזרו חכמים שמא יקח בשבת מהשמן שבתוכה. **וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר** – לתת שפופרת נקובה על פי הנר ולמלאה שמן בערב שבת כדי שתהא מנטפת, שאינו חושש שמא יטול ממנה שמן בשבת, מאחר שהוא רואה את השמן מטפטף על הנר שתחתיו. **אֲבָל אִם חִבְּרָהּ הַיּוֹצֵר מִתְּחִלָּה** – שחיבר האומן את השפופרת המטפטפת עם הנר שתחתיה, **מֻתָּר** – אף לדעת תנא קמא למלא את השפופרת שמן בערב שבת בשביל שתהא מנטפת, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלִי אֶחָד** – שהכל נחשב כנר שבת, ואין חשש שמא ישתמש בשמן שבשפופרת. בגמרא אמרו, שהוא הדין אם חיברה בעל הבית עצמו בסיד או בחרסית בערב שבת, שזה מותר. **לֹא יְמַלֵּא אָדָם אֶת הַקְּעָרָה שֶׁמֶן וְיִתְּנֶנָּה בְּצַד הַנֵּר** – בערב שבת, **וְיִתֵּן רֹאשׁ הַפְּתִילָה בְּתוֹכָהּ** – היינו ראשה השני שאינו דולק, **בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא שׁוֹאֶבֶת** – שתהא הפתילה שואבת את השמן שבקערה, והשמן נמשך דרך הפתילה לראשה הדולק; ואסרו חכמים דבר זה מאותו הטעם שבארנו ברישא, גזירה שמא יטול בשבת מהשמן שבקערה. **וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר** – גם בזה, שאינו חושש שמא ישתמש בו בשבת. והלכה כחכמים.

בגמרא מבואר, שמשנתנו נוקטת "אפילו היא של חרס" להשמיע רבותא לדעת חכמים, שאף בשפופרת של חרס גוזרים הם שמא יקח מהשמן שבה. ו"לא ימלא אדם את הקערה שמן" – להשמיענו רבותא לדעת רבי יהודה, שאף על פי שיש הפסק בין הקערה לנר, אינו חושש שמא יסתפק בשבת משמנה (עיין בפירוש המשניות להרמב"ם שמבואר שם בדרך אחרת, שאף על פי שיש בין הקערה ובין הנר חיבור פתילה, מכל מקום רבי יהודה מתיר).

~ יום שישי ~

באור משנה ה

העושה מלאכה בשבת ואינו צריך לגופה של המלאכה, כפי שיבואר במשנתנו, נחלקו בזה רבי יהודה ורבי שמעון, שלדעת רבי יהודה חייב עליה, ולדעת רבי שמעון פטור. באותה מחלוקת נחלקו תנאים גם במשנתנו לענין כיבוי הנר בשבת.

הַמְכַבֶּה אֶת הַנֵּר – בשבת, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְיָרֵא מִפְּנֵי גּוֹיִם** – כגון פרסיים שהיה להם יום חג, שלא הניחו להדליק בו אור אלא בבית עבודה זרה שלהם (**רש"י**), **מִפְּנֵי לִסְטִים** – שודדים, שלא יראוהו, **מִפְּנֵי רוּחַ רָעָה** – מין מחלה של בעלי מרה שחורה, שלא תנוח דעתם אלא בחושך; ובכל המקרים האלו יש סכנה בנר הדולק, **וְאִם בִּשְׁבִיל הַחוֹלֶה** – וכן אם כיבה את הנר בשביל החולה, **שֶׁיִּישַׁן** – ומדובר כאן בחולה שיש בו סכנה (**גמרא**), **פָּטוּר** – ואף מותר לכתחילה לכבות את הנר במקרים אלה הואיל ויש בהם סכנה, אלא מתוך שנישנה להלן "חייב", נקט כאן התנא "פטור". **כְּחָס עַל הַנֵּר** – כשהוא חס על הנר, כלומר אם כיבה מפני שהוא חס על הנר (על המנורה), לפי שכלה השמן והוא מתיירא שמא ייפקע הנר, **כְּחָס עַל הַשֶּׁמֶן** – או מפני שהוא חס על השמן, שרוצה לחסכו לשעה אחרת, **כְּחָס עַל הַפְּתִילָה** – או מפני שהוא חס על הפתילה, **חַיָּב** – ואף על פי שזו מלאכה שאינו צריך לגופה, שהרי אינו צריך לגוף הכיבוי, ולא כיבה אלא מפני שהוא צריך לנר או לשמן או לפתילה, מכל מקום חייב, כדעת רבי יהודה הסובר, שמלאכה שאינה צריכה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פֶּחָם.

ו עַל שָׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת נָשִׁים מֵתוֹת בְּשָׁעַת לִדָּתָן: עַל שֶׁאֵינָן זְהִירוֹת בַּנִּדָּה וּבַחַלָּה וּבְהַדְלָקַת הַנֵּר.

ז שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים צָרִיךְ אָדָם לוֹמַר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, עֵרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה: עֲשַׂרְתֶּם? עֲרַבְתֶּם? הַדְלִיקוּ אֶת הַנֵּר! סָפֵק חֲשֵׁכָה, סָפֵק אֵינָהּ חֲשֵׁכָה — אֵין מְעַשְּׂרִין אֶת הַוַּדַּאי, וְאֵין מַטְבִּילִין אֶת הַכֵּלִים, וְאֵין מַדְלִיקִין אֶת הַנֵּרוֹת; אֲבָל מְעַשְּׂרִין אֶת הַדְּמַאי, וּמְעָרְבִין וְטוֹמְנִין אֶת הַחַמִּין.

פירוש ברטנורא

כבוי של פחמים, וכבוי של הבהוב פתילה, שעושה הכבוי להאחיז האור מהר כשירצה להדליקו. ואין הלכה כר"י: **שהוא עושה פחם.** שהוא מתכוין לעשותה עכשיו בכבוי זה פחם, שתהא מהובהבת להאיר יפה:

ו בשעת לידתן. בשעת סכנה מזומן פורענותא: **ובחלה ובהדלקת הנר.** לפי שצרכי הבית הן והיא מצויה בבית, תלויין בה:

ז צריך אדם לומר בתוך ביתו. וצריך לממרינהו בניחותא כי היכי דלקבלו מיניה: **עם חשיכה.** כשהוא סמוך לחשיכה ויש עדיין שהות ביום לעשר ולערב, אבל קודם לחשיכה הרבה לא, דלמא פשעי ואמרי עדיין יש שהות ביום: **עשרתם.** לסעודת שבת, שאף אכילת עראי של שבת קובעת למעשר: **ערבתם.** ערובי תחומין וחצרות. והני תרתי שייך לממרינהו בלשון שאלה דשמא כבר עשו, אבל בנר לא שייך למימר הדלקתם את הנר, דדבר הנראה לעין הוא אי אדליק אי לא אדליק: **ספק חשיכה.** מתחלת שקיעת החמה כל זמן שנראה כוכב אחד בלבד ודאי יום, וכל זמן שנראים שני כוכבים בינונים הוא ספק חשיכה, וקרוי בין השמשות, ונותנים עליו חומרי יום וחומרי לילה, ומשיראו ג' כוכבים בינונים הוא ודאי לילה לכל דבר: **אין מעשרין את הודאי.** דתקון מעליא הוא. ואע"ג דאינו אסור אלא משום שבות, קסבר האי תנא דגזרו על השבות אף בין השמשות: **ואין מטבילין את הכלים.** להעלותן מידי טומאתן, דהוי כמתקן כלי, ואית ביה נמי שבות: **ואין מדליקין את הנרות.** כל שכן, דספיקא דאורייתא הוא, וזו ואצ"ל זו קתני. ורבותי פירשו ואין מדליקין את הנרות אין אומרים לנכרי להדליק: **אבל מעשרים את הדמאי.** ולא דמי למתקן דרוב עמי הארץ מעשרין הן: **ומערבין.** עירובי חצירות, דחומרא בעלמא היא, אבל לא עירובי תחומין דיש להם סמך מקראי: **וטומנין את החמין.** בדבר שאינו מוסיף הבל, דאילו בדבר המוסיף הבל אפילו מבעוד יום אסור. וטעמא דטומנין את החמין בין השמשות בדבר שאינו מוסיף הבל, שלא אסרו להטמין את החמין בשבת עצמו בדבר שאינו מוסיף הבל אלא גזירה שמא ימצא קדרתו שנצטננה וירתיחנה באור ונמצא מבשל בשבת, ובין השמשות ליכא למגזר בהכי, דסתם קדרות בין השמשות רותחות הן וליכא למיחש שמא נצטננה וירתיחנה, הילכך טומנין את החמין בין השמשות אע"פ שאין טומנין בשבת:

משניות מבוארות – קהתי

לגופה חייב עליה. **וְרַבִּי יוֹסֵי פּוֹטֵר בְּכֻלָּן** – רבי יוסי סובר כרבי שמעון, שהעושה מלאכה שאינו צריך לגופה, פטור עליה, **חוּץ מִן הַפְּתִילָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פֶּחָם** – כלומר שאם כיבה את הנר כדי לחרוך את הפתילה, שתהא נוחה להדלקה אחר כך, הואיל והוא מתכוון בכבוי זה לעשותה פחם, שתהא מהובהבת להאיר יפה, הרי זו מלאכה שצריכה לגופה, הלכך חייב עליה.

באור משנה ו

עַל שָׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת נָשִׁים מֵתוֹת בְּשָׁעַת לִדָּתָן – ששעת לידתן שעת סכנה היא, וזקוקות הן לנסים, הלכך מזכירים אז את מעשיהן וזכויותיהן אם ראויות הן לכך, ועל שלש עבירות דלהלן נענשות הן באותה שעה: **עַל שֶׁאֵינָן זְהִירוֹת בַּנִּדָּה** – בהלכות נידה (**ויקרא טו, ט**), **וּבַחַלָּה** – ובהפרשת חלה מן העיסה (עיין פתיחה למסכת חלה), **וּבְהַדְלָקַת הַנֵּר** – של שבת, ששלש מצוות אלו מסורות לנשים. בגמרא מובא (**שבת לא, ב**): אמר הקב"ה: רביעית דם נתתי בכם, על עסקי דם הזהרתי אתכם; ראשית קראתי אתכם, על עסקי ראשית הזהרתי אתכם; נשמה שנתתי בכם קרויה נר, על עסקי נר הזהרתי אתכם; אם אתם מקיימים אותם, מוטב; ואם לאו, הריני נוטל נשמתכם" (ותאבד רביעית דמכם ויכבה נרכם וייבטל שם ראשיתכם; **ונשים נצטוו** על כך, כמו שאמרו בבראשית רבה: היא איבדה חלתו של עולם, שעל ידה נטרד אדם הראשון שנתרם כחלה, וכיבתה נרו של עולם ושפכה את דמו, כלומר שגרמה לו מיתה, לפיכך נמסרו לה מצוות אלו. ועוד, שצרכי הבית תלויים בה – **רש"י**).

מה שלא נישנה בקיצור "ובנר" כמו שנישנה "ובחלה", כי התנא רצה לרמז למה שמובא בתיקוני זוהר, שבעל הבית יתקן את הנרות, ואשתו תדליק, הלכך נישנה "ובהדלקת הנר" לומר שתיקון הנר אינו מוטל עליה ("תוספות רבי עקיבא איגר" בשם ש"ל).

~ שבת קודש ~

באור משנה ז

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים צָרִיךְ אָדָם לוֹמַר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ – בנחת, כדי שישמעו לו, **עֵרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה** – סמוך לחשכה: **עֲשַׂרְתֶּם** – הפרשתם את המעשר מכל הדברים המוכנים לסעודת שבת? שכן השבת קובעת למעשר אף לגבי אכילת עראי; **עֲרַבְתֶּם** – עירובי תחומין ועירובי חצרות? וכבר בארנו במקומות אחדים, שעירוב תחומין היינו שמניחים בערב שבת מזון שתי סעודות בסוף "תחום שבת" שהוא אלפיים אמה ממקום מושבו, כדי שיהא מותר לו ללכת משם בשבת עוד אלפיים אמה; ועירובי חצרות היינו שכל הדיירים של חצר אחת נותנים בערב שבת מזון בביתו של אחד מהם, ומערבים על ידי כך את כל הרשויות שלהם לרשות אחת, כדי שיהא מותר לכל אחד להוציא מביתו לחצר או להכניס מהחצר לבית. **הַדְלִיקוּ אֶת הַנֵּר!** – שני הדברים הראשונים אומר האדם בלשון שאלה, שמא כבר עשו אותם, אבל בענין הדלקת הנר לא שייך לשאול, שהרי הוא רואה אם הודלקו נרות שבת אם לא. הלכך בבוא זמן הדלקת הנרות מזרז האדם את אשתו שתדליק את הנרות. בגמרא למדים שלשת הדברים הללו מן הכתוב (**איוב ה, כד**): "וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא", ומפרש הרי"ף: "וידעת כי שלום אהלך" זה נר של שבת (שמביא לידי שלום בית), "ופקדת נוך" זה עירוב, שהוא דבר הצריך לנווה לטלטל מבית לבית, "ולא תחטא" זה מעשר, כלומר שלא לאכול דבר שאינו מעושר, כמו שכתוב (**במדבר יח, לב**): "ולא תשאו עליו חטא". **סָפֵק חֲשֵׁכָה, סָפֵק אֵינָהּ חֲשֵׁכָה** – כלומר בין השמשות, **אֵין מְעַשְּׂרִין אֶת הַוַּדַּאי** – את הפירות שבוודאי לא הופרש מהם המעשר, שכשם שגזרו חכמים שלא לעשר בשבת, לפי שזה כמתקן דבר שלא היה מתוקן, כך גזרו שלא לעשר אף בין השמשות, **וְאֵין מַטְבִּילִין אֶת הַכֵּלִים** – להעלותם מידי טומאתם, שזה כמתקן כלי, וחכמים גזרו על כך אף בין השמשות, **וְאֵין מַדְלִיקִין אֶת הַנֵּרוֹת** – כלומר, ואין צריך לומר שאסור להדליק אז את הנרות, שהרי זה ספק באיסור של תורה. ויש מפרשים שכוונת המשנה היא, שאין אומרים לנכרי להדליק, שאף זה משום שבות הוא, כשני הדברים הראשונים. **אֲבָל מְעַשְּׂרִין אֶת הַדְּמַאי** – תבואה שנלקחה מעם הארץ, שהואיל ורוב עמי הארץ מעשרים הם, הקילו חכמים בדמאי לעשרה אפילו בין השמשות, **וּמְעָרְבִין** – דווקא עירובי חצרות, שכל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרק שלישי

א כִּירָה שֶׁהִסִּקּוּהָ בַּקַּשׁ וּבַגֶּבֶא — נוֹתְנִין עָלֶיהָ תַּבְשִׁיל. בַּגֶּפֶת וּבָעֲצִים — לֹא יִתֵּן עַד שֶׁיְּגָרֵף, אוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן אֶת הָאֵפֶר. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: חַמִּין אֲבָל לֹא תַּבְשִׁיל. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: חַמִּין וְתַבְשִׁיל. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נוֹטְלִין אֲבָל לֹא מַחֲזִירִין; וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אַף מַחֲזִירִין.

פירוש ברטנורא

ג א כירה. מקום עשוי בארץ כדי שפיתת שתי קדרות והאש עוברת תחת שתי הקדרות: **בגבא.** עצים דקים כקש שגובבין מן השדה: **נותנים עליה תבשיל.** מערב שבת להשהותו שם בשבת: **בגפת.** פסולת של זיתים ושומשמין לאחר שהוציאו שמנן: **לא יתן.** מערב שבת כדי להשהותה שם בשבת: **עד שיגרוף.** הגחלים ויוציאם מן הכירה: **או שיתן האפר.** על גבי גחלים לכסותם ולצננם, וטעמא גזירה שמא יחתה בגחלים בשבת כדי למהר בשולו. ודוקא בתבשיל שלא בשל כל צרכו, או אפילו בשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו, הוא דגזרינן שמא יחתה, אבל תבשיל שלא בשל כלל או בשל כל צרכו ומצטמק ורע לו מותר להשהותו על גבי כירה אע"פ שאינה גרופה וקטומה ולא חיישינן שמא יחתה, הואיל והסיח דעתו ממנו. וכן תבשיל שבשל כל צרכו והשליך בתוכו אבר חי סמוך לבין השמשות, נעשה הכל כתבשיל שלא בשל כלל שהרי הסיח דעתו ממנו: **בש"א.** מים חמין נותנין על גבי כירה לאחר שגרף, דלא צריכי לבשולי וליכא למגזר שמא יחתה: **אבל לא תבשיל.** אע"פ שגרף, שא"א לגרף כל הגחלים עד שלא ישאר שם ניצוץ אחד, ואתי לחתויי מאחר דניחא ליה בבשוליה: **בש"א נוטלים וכו'.** אפילו חמין דשרינן להשהות על גבי כירה גרופה ושנתן את האפר, לאחר שנטלן אין מחזירין דמיחזי כמבשל בשבת: **וב"ה אומרים.** בין חמין בין תבשיל יכולין להחזיר לאחר שנטלן. ולא שרו ב"ה להחזיר אלא בעודן בידו שלא הניחן ע"ג דבר אחר, אבל לאחר שהניחן בקרקע או על גבי דבר אחר אסור להחזירן אפילו לבית הלל, דהוי כמטמין לכתחלה בשבת:

משניות מבוארות – קהתי

ענין עירובי חצרות אינו אלא חומרא בלבד; אבל עירובי תחומין אסור לערב בשעת בין השמשות, לפי שהם תיקון גמור, והסמיכום חכמים על מקראות, הלכך החמירו בהם (**גמרא ורש"י שבת לד, א**), **וְטוֹמְנִין אֶת הַחַמִּין** – בדבר שאינו מוסיף הבל, שכן בשבת אסרו חכמים לטמון את החמין, גזירה שמא ימצא אדם קדרתו שנצטננה וירתיחנה ונמצא מבשל בשבת, אבל בין השמשות אין לחשוש לכך, שסתם קדירות בין השמשות רותחות הן, הלכך טומנים את החמין בין השמשות אף על פי שאין טומנים בשבת. ברם, בדבר המוסיף הבל אסור להטמין אפילו בערב שבת מבעוד יום, גזירה שמא יחתה בגחלים משתחשך, כפי שיבואר בפרק הבא.

באור משנה א

כיון שסיים הפרק הקודם בענין חמין – "וטומנים את החמין", ממשיך גם פרקנו בהלכות חמין. ולהבנת משנתנו והמשניות הבאות יש להקדים, שהמאכלים שמכינים בערב שבת לשבת, נוהגים בהם בשני אופנים: א. שמשאירים את הקדרה עם התבשיל על הכיריים, כדי שהתבשיל יהיה חם, וזה נקרא "שהייה". ב. שמורידים אותם מהכיריים בערב שבת וטומנים אותם בדבר המשמר את חומם, וזה נקרא "הטמנה"; וכבר הזכרנו שאפילו מבעוד יום אסור לטמון בדבר המוסיף הבל, כי אם בדבר המשמר את החום בלבד. דיני "הטמנה" יבוארו בפרק הבא, ואילו משנתנו דנה בענין "שהייה".

כִּירָה – מין תנור לבישול; ומסיקים אותה בפנים, ועליה מקום לשפיתת שתי קדרות, **שֶׁהִסִּקּוּהָ בַּקַּשׁ וּבַגֶּבֶא** – קש היינו קני השבלים שהופרדו מהם הגרגרים, גבא היינו שארית הקש ועצים דקים שגובבים (מלקטים) מן השדות, **נוֹתְנִין עָלֶיהָ** – על הכירה, **תַּבְשִׁיל** – מערב שבת, כדי להשהותו עליה בשבת, לפי שהקש והגבבא אינם נעשים גחלים, ואין חשש שמא יחתה בגחלים בשבת. אבל אם הסיקוה **בַּגֶּפֶת** – והיא פסולת של זיתים או שומשמין המשתיירת לאחר הוצאת שמנם, **וּבָעֲצִים** – או שהסיקוה בעצים, **לֹא יִתֵּן** – עליה תבשיל מערב שבת כדי להשהותו שם בשבת, **עַד שֶׁיְּגָרֵף** – את הגחלים ויסלקן מן הכירה; ויש מפרשים, עד שיגרוף את הגחלים מתחת הקדירה לצד אחר (**הר"ן**), **אוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן אֶת הָאֵפֶר** – על גבי הגחלים, כדי לצננם, מפני שחוששים שמא יחתה בגחלים בשבת כדי להחיש את הבישול. במה דברים אמורים שגזרו חכמים שמא יחתה? בתבשיל שלא בשל קודם השבת כל צרכו, או אפילו בשל כל צרכו אלא שבישול נוסף משבח טעמו ("מצטמק ויפה לו"), אבל תבשיל שלא בשל כלל, או בשל כל צרכו ובישול נוסף פוגם טעמו ("מצטמק ורע לו"), מותר להשהותו על גבי הכירה אף על פי שאינה גרופה ולא ניתן אפר על גבי הגחלים, ואין חוששים שמא יחתה בגחלים, לפי שהסיח דעתו מן התבשיל. וכן תבשיל שבשל כל צרכו והכניס בתוכו אבר חי סמוך לבין השמשות, נעשה הכל כתבשיל שלא בשל כלל, מפני שהסיח דעתו ממנו (**ברטנורא עפ"י הגמרא**). **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: חַמִּין** – מים חמים דווקא מותר ליתן על גבי הכירה לאחר שיגרוף או יתן אפר על הגחלים, כדי להשהותם עליה בשבת, לפי שאינם צריכים עוד בישול, ואין לחשוש שמא יחתה, **אֲבָל לֹא תַּבְשִׁיל** – שאף על פי שגרף או נתן את האפר מחמירים בית שמאי בתבשיל שאסור להשהותו על הכירה בשבת, לפי שאי אפשר לגרוף הכל עד שלא יישאר שם כל ניצוץ, ולכן עדיין חוששים שמא יבוא לחתות, מאחר שניחא לאדם בבישול התבשיל. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: חַמִּין וְתַבְשִׁיל** – בין מים חמים בין תבשיל מותר ליתן על הכירה כדי להשהותם עליה בשבת שמאחר שגרף את הגחלים או נתן את האפר, שוב אין חוששים שמא יחתה בגחלים בשבת. **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נוֹטְלִין** – בשבת מעל הכירה, כלומר שאפילו מים חמים שהתירו להשהותם על גבי כירה גרופה או קטומה (שנתן עליהם את האפר), מותר אמנם ליטול אותם בשבת מעל גבי הכירה, **אֲבָל לֹא מַחֲזִירִין** – לאחר שנטלם אסור להחזירם על הכירה, שנראה כמבשל בשבת. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אַף מַחֲזִירִין** – בין מים חמים בין תבשיל מותר להחזירם על הכירה לאחר שנטלם. ברם, לא התירו בית הלל להחזירם אלא כל זמן שהם בידו, שלא הניחם על גבי דבר אחר, אבל אם הניחם על הקרקע או על גבי דבר אחר, אף לדעת בית הלל אסור להחזירם על הכירה, שהרי זה כמשהה לכתחילה בשבת.

בארנו משנתנו על פי הברטנורא, שכן פירשוה רוב מפרשי המשנה (על פי הרי"ף והרמב"ם). אבל רש"י ותוספות מפרשים משנתנו בדרך אחרת על פי הגמרא, שכן לדעתם הלכה היא כחנניא האומר (בברייתא המובאת בגמרא): כל שהוא כמאכל בן דרוסאי (מבושל שליש בישולו, או חציו לפי הרמב"ם) מותר להשהותו על גבי כירה אף על פי שאינה גרופה ואינה קטומה. ולפי זה מפרשים הם את הרישא של משנתנו שמדובר בה בענין החזרה בשבת, וכך הוא לדעתם פירוש המשנה: כירה שהסיקוה בקש ובגבבא מחזירין עליה תבשיל בשבת, בגפת ובעצים לא יחזיר עד שיגרוף או עד שיתן את האפר. וכאן יש להוסיף במשנה: אבל לשהות משהין. אף על פי שאינה גרופה ואינה קטומה. ומה משהים? בית שמאי אומרים חמין אבל לא תבשיל; ובית הלל אומרים: חמין ותבשיל. ודין חזרה שנינו ברישא אינו דברי הכל אלא מחלוקת בית שמאי ובית הלל, שבית שמאי אומרים: נוטלים אבל לא מחזירים, ובית הלל אומרים: אף מחזירים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עין יעקב

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף פ"ז ע"ב: הגמרא מקשה על שמואל: **מֵיתִיבִי, אוֹר** [–ליל] **יוֹם הַכִּפּוּרִים מִתְפַּלֵּל** תפילה של **שֶׁבַע** ברכות **וּמִתְוַדֶּה,** וכן **בְּשַׁחֲרִית מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע וּמִתְוַדֶּה, בְּמוּסָף מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע וּמִתְוַדֶּה, בְּמִנְחָה מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע וּמִתְוַדֶּה, בְּנְעִילָה מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע וּמִתְוַדֶּה.** מבואר, שבתפילת נעילה מתפלל שבע ברכות. ואף **תַּנָּאֵי הִיא** – וכן נחלקו תנאים, **דְּתַנְיָא** לגבי תפילת נעילה, **יוֹם הַכִּפּוּרִים עִם חֲשֵׁיכָה** [–בשעה שהיום מחשיך] **מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע וּמִתְוַדֶּה, וְחוֹתֵם** את הברכה האמצעית **בְּוִידּוּי** – האל הסלחן וכו', ואינו חותם מקדש ישראל, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע, וְרַק אִם רָצָה לַחְתּוֹם בְּוִידּוּי חוֹתֵם.** וקשה על שמואל שאמר שבתפילת נעילה אינו מתפלל שבע. מסיקה הגמרא: **תְּיוּבְתָּא דִּשְׁמוּאֵל תְּיוּבְתָּא.**

הנהגת האמוראים בתפילת נעילה: **עוּלָּא בַּר רַב, נָחִית קַמֵּיהּ דְּרָבָא** – התפלל לפני התיבה תפילת נעילה לפני רבא. **פָּתַח** את הברכה האמצעית **בְּ'אַתָּה בְּחַרְתָּנוּ'** כשאר תפילות היום, **וְסִיֵּים בְּ'מָה אָנוּ מָה חַיֵּינוּ', וְשַׁבְּחֵיהּ** – ושיבחו רבא על כך.

רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָתָן אָמַר, וְיָחִיד אוֹמְרָהּ – את 'מה אנו מה חיינו' **אַחַר תְּפִלָּתוֹ,** אך לא בברכה אמצעית כשליח ציבור.

דין נוסף היוצא מדינו הקודם של רב בענין תפילת נעילה: **אָמַר רַב, תְּפִלַּת נְעִילָה פּוֹטֶרֶת אֶת** התפילה **שֶׁל עַרְבִית** שאחריה. מבארת הגמרא: **רַב לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר** שנעילה **צְלוֹתָא יְתֵירָא הִיא, וְכֵיוָן דְּצַלֵּי לֵיהּ** – שכבר התפלל בערב, **תּוּ לָא צָרִיךְ** להתפלל תפילת ערבית.

תמהה הגמרא: **וּמִי אָמַר רַב הָכִי, וְהָאָמַר רַב, הֲלָכָה כְּדִבְרֵי הָאוֹמֵר שְׁתְּפִלַּת עַרְבִית רְשׁוּת** ואינה חובה, ולפיכך אין צריך שתפילת נעילה תפטור אותה. מתרצת הגמרא: מה שאמר רב שנעילה פוטרת מתפילת ערבית, **לְדִבְרֵי הָאוֹמֵר** שתפילת ערבית **חוֹבָה קָאָמַר** כך. אך לדעתו, שתפילת ערבית אינה חובה, אין צריך לתפילת נעילה שתפטור אותה.

מקשה הגמרא: **מֵיתִיבִי, אוֹר לְיוֹם הַכִּפּוּרִים מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע וּמִתְוַדֶּה, שַׁחֲרִית שֶׁבַע וּמִתְוַדֶּה, מוּסָף שֶׁבַע וּמִתְוַדֶּה, בְּנְעִילָה מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע וּמִתְוַדֶּה. עַרְבִית** של מוצאי יום הכפורים, **מִתְפַּלֵּל שֶׁבַע מֵעֵין שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה** – בברכה האמצעית אומר תפילת הביננו שכלולים בה שאר הברכות. **רַבִּי חֲנִינָא בֶּן גַּמְלִיאֵל** אומר **מִשּׁוּם אֲבוֹתָיו,** בערבית של מוצאי יום הכפורים **מִתְפַּלֵּל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה** ברכות **שְׁלֵימוֹת, מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר הַבְדָּלָה** – אתה חוננתנו **בְּברכת חוֹנֵן הַדָּעַת** כבכל מוצאי שבת ויום טוב, ובנוסח תפילת הביננו לא מוזכר הבדלה. מבואר, שהכל סוברים שצריך להתפלל ערבית במוצאי יום הכפורים, ואינו נפטר על ידי תפילת נעילה שהתפלל מקודם, וקשה על רב.

רש"י

אור יום הכפורים — ליל יום הכפורים. **וחותם בוידוי** — גרס בתוספתא אינו חותם "מקדש ישראל" אלא "האל הסולחן". וחכמים אומרים: כל מקום שזקוק לשבע, אף בשאר התפלות אם רצה לחתום בוידוי — חותם, כך שמעתי. אבל לא גרס לה בתוספתא הכי, אלא: וחכמים אומרים מתפלל שבע, ואם רצה לחתום בוידוי — חותם. ואנעילה קיימי. קתני מיהת נעילה מתפלל שבע ומתודה, תיובתא דשמואל תיובתא. **נחית קמיה דרבא** — בנעילה. ולשון נעילה פליגי אמוראי בברכות ירושלמי, חד אמר: נעילת שערי שמים, וחד אמר: נעילת שערי עזרה. **וכיון דצלי** — משחשיכה, תו לא צריך. **והא אמר רב** — במסכת ברכות תפלת ערבית רשות, ומאי פוטרת דקאמר? **לדברי האומר חובה קאמר** — דזו פוטרתה. **מיתיבי וכו'** — קתני נעילה וקתני ערבית. **שבע מעין שמונה עשרה** — שלש ראשונות ושלש אחרונות כתיקנן, ואומר "הביננו" באמצע, שיש בה מעין שלש עשרה ברכות. והיא תפלה קצרה שתיקנו לעוברי דרכים. ולמוצאי יום הכפורים התירו לצאת בה, מפני הטורח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְרָבָא נחלק **וְאָמַר, דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – בין בית שמאי ובין בית הלל סוברים, **שִׁבָּל הֵיכָא דְּאָמַר** – במקרה שאמר אחר שנודע לו שאביו היה ביניהם, **אִילּוּ חָיֵיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאַבָּא בֵּינֵיכֶם** לא הייתי אומר לשון 'כולכם אסורים', אלא **חָיֵיתִי אוֹמֵר** לשון **'פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי אֲסוּרִין וְאַבָּא מוּתָּר'**, הדין **שִׁבּוּלָּם מוּתָּרִין**, שמכיון שהוא אומר עכשיו שאם היה יודע שאביו ביניהם היה מחליף דבריו ואומר 'פלוני ופלוני', ובנוסף לזה הוא מוציא את אביו מן הנדר, ואם כן אביו שהוא חלק מהנדר אינו נאסר, הרי זה נדר שהותר מקצתו, וממילא הותר כולו. **וְלֹא נֶחְלְקוּ** בית שמאי עם בית הלל **אֶלָּא בְּאוֹמֵר** אחר שנודע לו שאביו ביניהם, **אִילּוּ חָיֵיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאַבָּא בֵּינֵיכֶם**, לא הייתי משנה את הלשון שבו נדרתי, אלא **חָיֵיתִי אוֹמֵר** באותו לשון **'כּוּלְּכֶם אֲסוּרִין'**, והייתי מוסיף 'חוץ **מֵאַבָּא'**, ובזה נחלקו האם הולכים יותר אחר תחילת דיבורו שאומר 'כולכם אסורין', ובמלים אלו הוא מעמיד דבריו, ואינו חוזר בו ממה שאמר בתחילה, ואין כאן נדר שהותר מקצתו כלל, שהרי בתחילת דיבורו הוא מעמיד דבריו הראשונים לגמרי, או שהולכים יותר אחר סוף דיבורו שהוא מוסיף 'חוץ מאבא', ובמלים אלו הוא משנה דבריו ממה שאמר בתחילה, ויש כאן נדר שהותר מקצתו, וממילא הותר כולו.

והטעם **שבֵּית שַׁמַּאי** סוברים שהולכים יותר אחר תחילת דיבורו, משום **שסָבְרֵי לָהּ כְּרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר** במשנה במסכת תמורה (כה:), שבכל מקום שתחילת הדיבור סותר את סוף הדיבור, אומרים **תְּפוֹס** לָשׁוֹן **רִאשׁוֹן**, משום שעיקר דבריו של אדם הם בתחילת דיבורו, ואף שכאן אין סתירה בין תחילת הדיבור לסוף הדיבור ושניהם קיימים, מכל מקום כיון שעיקר דבריו של אדם הם בתחילת דבריו יש לראות יותר את תחילת דבריו, ובמלים שאמר בתחילת דבריו הלא הוא אינו חוזר בו ממה שאמר בשעה שנדר, ולכן אין זה נחשב שהנדר הותר מקצתו, שהרי הוא ממשיך לומר כמו הלשון שנדר, ורק מגלה שאביו אינו בכלל לשון זה, ואם כן אין סיבה לבטל את כל הנדר. ואף על פי כן אביו מותר, כיון שאמר במפורש בסוף הדיבור שאותו לא התכוון להדיר, ואף שהולכים יותר אחר תחילת דבריו, מכל מקום סוף הדיבור גם הוא קיים, שהרי אינו סותר את תחילת הדיבור. **וּבֵית הִלֵּל** סוברים שהולכים יותר אחר סוף הדיבור שאמר 'חוץ מאבא', משום **שסָבְרֵי לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי דְּאָמַר** (שם), **בִּגְמַר דִּבְרָיו אָדָם נִתְפָּס** –שהולכים אחר סוף הדיבור, משום שעיקר דבריו של אדם הם בסוף דיבורו, ולכן כשתחילת הדיבור סותר את סוף הדיבור, הולכים רק אחר סוף הדיבור, ואף שכאן אין סתירה בין תחילת הדיבור לסוף הדיבור ושניהם קיימים, מכל מקום כיון שעיקר דבריו של אדם הם בסוף דיבורו, רואים יותר את סוף הדיבור שאומר 'חוץ מאבא', והוא משנה דבריו, ואם כן יש כאן נדר שהותר מקצתו, וממילא הותר כולו.

הגמרא מקשה על שיטת רבא מהמשך המשנה שהובאה לעיל (כה:) שנחלקו רבי עקיבא ורבנן האם נדר שהותר מקצתו הותר כולו:

אֵיתִיבֵיהּ רַב פָּפָא לְרָבָא – הקשה רב פפא על שיטת רבא, מהמשנה לקמן (סו.) שמבארת **כֵּיצַד** – באיזה אופן **אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁנֶּדֶר שֶׁהוּתַּר מִקְצָתוֹ הוּתַּר כּוּלּוֹ**, כגון שאמר לקבוצת אנשים **קוֹנָם שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לְכוּלְּכֶם**, ואחר כך **הוּתַּר אֶחָד מֵהֶן** על ידי חכם, או שהתברר שאותו אחד היה אביו, הדין הוא **שהוּתְּרוּ כּוּלָּם**, משום שנדר שהותר מקצתו הותר כולו, אבל אם אמר קונם **שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לֹא לָזֶה וְלָזֶה**, אם **הוּתַּר הָרִאשׁוֹן הוּתְּרוּ כּוּלָּם**, אבל אם **הוּתַּר הָאַחֲרוֹן**, רק **הָאַחֲרוֹן מוּתָּר וְכוּלָּן** נשארים **אֲסוּרִין**. ומשמע מהמשנה שבין ברישא שאם הותר אחד מהם הותרו כולם, ובין ברישא של הסיפא שאם הותר הראשון הותרו כולם, זהו רק לדעת רבי עקיבא הסובר בבית הלל שבמשנתינו, אבל לרבנן החולקים על רבי עקיבא וסוברים כבית שמאי שבמשנתינו, לא הותר כולו, שהרי המשנה מתחילה 'כיצד אמר רבי עקיבא', ועל זה מבארת 'קונם וכו'. **וּבִשְׁלָמָא לְרַבָּה** – אם נבאר כרבה הסובר בבית שמאי ובית הלל נחלקו בששינה את לשונו ממה שאמר בתחילה, מובן מדוע ברישא וברישא של הסיפא רק רבי עקיבא סובר שהותרו כולם, ובסיפא של הסיפא אף לרבי עקיבא אם הותר האחרון לא הותרו כולם, כיון שאפשר לומר שרבה **מוֹקִים לָהּ, לְרֵישָׁא** – מעמיד את הרישא ואת הרישא של הסיפא, במקרה ששינה לשונו ממה שאמר בתחילה, דהיינו, את הרישא שמדברת כשאמר בתחילה לשון 'קונם שאיני נהנה לכולכם', יכול רבה להעמיד באופן **דְּאָמַר** עכשיו כשמתיר אחד מהם, אילו הייתי יודע שארצה להתיר אחד מהם הייתי אומר מתחילה 'קונם שאיני נהנה **לָזֶה וְלָזֶה**', וכן את הרישא של הסיפא שמדברת כשאמר בתחילה 'קונם שאיני נהנה לא לזה ולזה', יכול רבה להעמיד במשנה דיבורו, וכגון שעכשיו כשמתיר את הראשון אומר אילו הייתי יודע שארצה להתירו הייתי אומר 'קונם שאיני נהנה לכולכם חוץ מפלוני', ובשני מקרים אלו סובר רבי עקיבא שכיון שהחליף דבריו ממה שאמר בתחילה, יש כאן נדר שהותר מקצתו, וממילא הותר כולו, ורבנן סוברים שאף שהחליף דבריו לא אומרים נדר שהותר מקצתו הותר כולו. **וְאת הַסֵּיפָא** של הסיפא, ששנינו שאם הותר האחרון לא הותרו כולם, יש להעמיד לפי רבה במעמיד דבריו, כגון שאמר מתחילה לשון 'כולכם', ובאופן **דְּאָמַר** עכשיו כשחוזר בו, גם אילו הייתי יודע שארצה להתיר אחד מהם הייתי אומר באותו לשון 'קונם שאיני נהנה **לְכוּלְּכֶם**', וכיון שאינו מחליף דבריו אף לרבי עקיבא לא הותר כולו.

אֶלָּא לְדִידָךְ – לפי שיטתך [–רבא], שבמחליף דבריו אף לבית שמאי הותר כולו, **בִּשְׁלָמָא רֵישָׁא** – שאמר קונם שאיני נהנה לכולכם ואם הותר אחד מהם הותרו כולם, אפשר להסביר מדוע רבנן חולקים על רבי עקיבא בזה, משום שיש לומר שהוא **מוֹקִים לָהּ** – מעמידה במקרה **דְּאָמַר** עכשיו בשעה שחוזר בו, אילו הייתי יודע שארצה להתיר אחד מהם, הייתי אומר קונם שאיני נהנה **לְכוּלְּכֶם** חוץ מפלוני, ורבי עקיבא סובר בבית הלל שתופסים בעיקר את סוף לשונו שאמר 'חוץ מפלוני', ולכן הוא נחשב שמחליף דבריו, ואומרים נדר שהותר מקצתו הותר כולו, אבל רבנן סוברים בבית שמאי שתופסים לעיקר את תחילת לשונו, ואם כן הוא נחשב למעמיד דבריו ולא אומרים הותר מקצתו הותר כולו,

יצחק הוא גבורה, ולכן הברכות דיצחק הם בריבוי גדול

ממאמר פרשת תולדות ה'תשכ"ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

דב"ע. לא נחלקו באומר תחלה בכלל "הרי זה עליכם קרבן" ושוב אמר: אילו הייתי יודע שאבא ביניכם הייתי אומר "פלוני ופלוני אסורין ואבא מותר", הואיל ולבסוף פרטן – אפילו ב"ש מודו דכה"ג, הואיל והותר מקצתו בתוך דבורו – הותר כולו. **לא נחלקו.** אלא דהדר כלל, דאמר "בולכם אסורים חוץ מאבא". **דבית שמאי סברי לה כר"מ דאמר תפוס** לשון **ראשון.** דאזלינן בתר ההוא רובא, דאמר "בולכם אסורין", ולא אמרי' משהותר מקצתו הותר כולו. **וב"ה סברי לה כרבי יוסי דאמר בגמר דבריו אדם נתפס.** דאמר "חוץ". דמתוך דבורו הותר מקצתו, דאמר "חוץ מאבא" – הותר כולו. **כיצד אמר ר"ע נדר שהותר מקצתו הותר כולו.** דזהו כב"ה, ופליגי רבנן עליה, דאמרי: לא הותר כולו, דהיינו כבית שמאי. **שאיני נהנה לזה ולזה.** שפרטן. **הותרו כולן.** מפרש בברייתא לקמן. **בשלמא לרבה.** דאמר דב"בולכם" לא פליגי, אלא ב"פלוני ופלוני" – לא קשיא ליה דף ברייתא, דמתרץ לה לרישא בסיפא וסיפא כרישא. דקתני רישא: ר' עקיבא אומר הותרו כולן – מיירי בהיכא דפרט, שאמר "שאיני נהנה לזה ולזה", ולא ב"בולכם", ור"ע הוא דאמר כב"ה. והיינו דקאמר: לא נחלקו אלא ב"הייתי אומר פלוני ופלוני אסורין ואבא מותר", ופליגי רבנן עליה דר"ע, דקסברי כב"ש. וסיפא דסיפא קתני: כולן אסורין – מוקי לה דאמר "בולכם", ודברי הכל היא, דב"בולכם אסורים" לא פליגי ר"ע ורבנן, כדאמרי' דכולי עלמא היכא דקאמר "בולכם" – כולן אסורין. **והשתא סיפא דרישא דתני:** הותר הראשון הותרו כולן – לא דייק אלא לסיפא דסיפא כדקאמר. **אלא לדידך.** לרבא דאמר ב"בולכם" פליגי – היכי מוקמינן לה לברייתא. **בשלמא רישא.** דקתני, דאמר ר' עקיבא: הותר אחד מהן הותרו כולן, דפליגי רבנן עליה. **מוקים לה דקאמר בולכם.** ולא אפיק אלא כדקתני ר' עקיבא וכו', ופליגי רבנן עליה דר' עקיבא כב"ה.

אלא

אסורין ואבא מותר. ב"ש – כרבנן, דלית להו נדר שהותר מקצתו הותר כולו, וב"ה – כר"ע. דכיון דהכא איכא תרתי; חדא דאיכא טעות גמור לגבי האב, ולגבי אחריני ג"כ יש טעות בלשון, שהוא אומר שאילו היה יודע שאביו ביניהם – אפי' האחרים לא היה אוסר אותן באותו לשון שאסרן, לפי שהיה מקפיד שיהא מובן מדבריו אפי' רגע כמימריה שיהא אבא בכלל האיסור, ולפיכך הוא אומר שלא היה אומר "בולכם" אלא "פלוני ופלוני" וכיון דאיכא תרתי, דהיינו טעות גמור לגבי אביו, וטעות בלשון לגבי האחרים – ס"ל לב"ה דכי האי גוונא מיקרי נדר שהותר מקצתו הותר כולו.

ורבא אמר הכל מודים באומר אילו הייתי יודע שאבא ביניכם הייתי אומר פלוני ופלו' אסורין ואבא מותר כולן מותרים. כלומר, דאיכא תרתי, וכדפרישנא. דס"ל לרבא דב"ש נמי מודו דכל היכא דשייך למימר הותר מקצתו – הותר נמי כולו. **לא** נחלקו אלא באומר אילו הייתי יודע שאבא ביניכם הייתי אומר בולכם אסורין חוץ מן אבא ב"ש סברי לה כר"מ דאמר תפוס לשון ראשון. דס"ל לרבא פלוגתייהו במעמיד לשונו הראשון. וטעמייהו דב"ש משום דסברי לה כר"מ, דאמר (תמורה כה:) גבי "ה"ז תמורת עולה" וחזר ואמר "הרי זו תמורת שלמים" – תפוס לשון ראשון, והרי היא תמורת עולה ואין בה שלמים כלל. ור' יוסי ס"ל דהרי זו תמורת שלמים, שבגמר דבריו אדם נתפס. וב"ש סברי לה כר"מ, דאמר תפוס לשון ראשון. הלכך, כיון דבתחלת דבריו, דהיינו "בולכם אסורים" הרי הן כמו שאמרן בתחילה, אף על פי שבגמר דבריו שאומר "חוץ מן אבא" משוי טעות בדבריו הראשונים – לא קפדינן בהכי, דעיקר דבורו של אדם הוא תחלת דבריו. דכי היכי דהתם כשדברו הראשון סותר דברו האחרון – אין חוששין למה דאמר בסוף כלל, דהיינו "תמורת שלמים", הכא נמי שאף שדברו האחרון, דהיינו "חוץ מן אבא" קיים, לפי שאינו סותר דברו הראשון אלא מבאר, מ"מ כיון דסבירא לן דבסותרין זה את זה תופסין לשון ראשון – בשאין סותרין ג"כ עושים עיקר מתחלת דבורו. וכיון שתחלת דבורו מסכים עם מה שאמר בתחילת הנדר – מתקיים לגבי האחרים, וליכא הכא הותר מקצתו כלל, דאביו לעולם לא היה בכלל הנדר. וב"ה סברי לה כר' יוסי, דאמר דכשסותרין דבריו זה את זה – הולכין אחר גמר דבריו. והכא נמי, כשאין סותרין – שיש לעשות עיקר מגמר דבריו, דהיינו מה שאמר "חוץ מן אבא", ונמצא שיש בנדר טעות, וכיון שבטל מקצתו – בטל כולו. **איתיביה** רב פפא לרבה וכו'. **בשלמא** לרבה מוקי לה לרישא דאמר לזה ולזה וסיפא דאמר לבולכם. כלומר, "רישא" קרי תרי בבי קמאי, ו"סיפא" קרינן בבא בתרייתא, והכי פירושו: בשלמא לרבה מוקי להו לתרי בבי קמאי בְּמִשְׁנָה דבריו הראשונים, ומשום דבבא קמייתא נקט, שאמר בתחלה "שאני נהנה לבולכם" – קאמר דמוקי לה שאמר "לזה ולזה". כלומר, דהשתא שיודע שאביו ביניהם, אומר שאילו היה יודע כן מתחלה היה אומר "לזה ולזה", ומשום הכי לר' עקיבא הותר אחד מהן – הותרו כולן, כיון דאיכא תרתי: טעות לגבי האב, וטעות בלשון לגבי האחרים. ומציעתא נמי ד"שאיני נהנה לזה ולזה" – בְּמִשְׁנָה הוא, אלא שהשנוי הוא הפך מן הראשון, דברישא אמר בתחלה "לבולכם" ועכשיו הוא משנה לומר שאילו היה יודע היה אומר "לזה ולזה", ובמציעתא מיירי דאמר בתחלה "לזה ולזה" ועכשיו משנה לומר שאילו היה יודע שאבא ביניכם היה אומר "בולכם חוץ מן אבא", וקמשמע לן דכי האי גוונא נמי קפידא הוי, ושנוי מיקרי. דאיכא אינשי דקפדי כשיודעין שאביו ביניהם לומר "לזה ולזה" כדי שלא יהא אביהם נכלל בכלל הנדר אפילו רגע. ואיכא אינשי דקפדי איפכא, לומר "בולכם" כשאביו ביניהם, ולא לומר "לזה ולזה", לפי שמי שאומר "לזה ולזה" מאחר הרבה לבאר שלא יפרוט את אביו, שמי ששומע שהוא מתחיל ואומר "לזה ולזה" אפשר שיהא סבור שלבסוף יזכיר את אביו ג"כ, ולפיכך הוא בוחר לכבוד אביו שידיר האחרים בלשון "בולכם" כדי שיבאר לאלתר שאין אביו נכלל. הלכך, בבא קמא דברייתא קמשמע לן דבמשנה מכלל לפרט הוי שנוי, וכשהותר מקצתו הותר כולו. מציעתא קמשמע לן דבמשנה מפרט לכלל, דהיינו שאמר בתחלה "לזה ולזה" ועכשיו אמר "לבולכם" דכי האי גוונא נמי שנוי הוי, והותר הראשון, כלומר, אחד מהן – הותרו כולן. וסיפא דקתני: הותר האחרון, האחרון מותר וכולן אסורין – דאמר "לכולכם" בין בתחלה בין בסוף. אי נמי, דאמר בתחלה ולבסוף "לזה ולזה". דכיון שהוא מעמיד דבריו – הכל אחד. ומשום הכי קתני דהותר האחרון, כלומר, האחד מהן – האחרון מותר וכולן אסורין. והשתא קס"ד דראשון ואחרון לאו דוקא, אלא אחד

וְרָבָא אָמַר: דְּכוּלֵּי עָלְמָא, כָּל הֵיכָא דַּאֲמַר: אִילּוּ הָיֵיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאַבָּא בֵּינֵיכֶם הָיֵיתִי אוֹמֵר "פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי אֲסוּרִין וְאַבָּא מוּתָּר" - כּוּלָּם מוּתָּרִין. לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בְּאוֹמֵר: אִילּוּ הָיֵיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאַבָּא בֵּינֵיכֶם הָיֵיתִי אוֹמֵר "כּוּלְּכֶם אֲסוּרִין חוּץ מֵאַבָּא". ב"ש סָבְרִי לָהּ כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: תְּפוֹס לָשׁוֹן רִאשׁוֹן, וּבֵית הִלֵּל סָבְרִי לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי, דְּאָמַר: בְּגִמַּר דְּבָרָיו אָדָם נִתְפָּס. אֵיתִיבֵיהּ רַב פַּפָּא לְרָבָא: כֵּיצַד אָמַר ר' עֲקִיבָא נֶדֶר שֶׁהוּתַּר מִקְצָתוֹ הוּתַּר כּוּלּוֹ? "קוֹנָם שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לְכוּלְּכֶם", הוּתַּר אֶחָד מֵהֶן - הוּתְּרוּ כּוּלָּם, "שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לֹא לָזֶה וְלָזֶה", הוּתַּר הָרִאשׁוֹן - הוּתְּרוּ כּוּלָּם, הוּתַּר הָאַחֲרוֹן - הָאַחֲרוֹן מוּתָּר, וְכוּלָּן אֲסוּרִין. בְּשְׁלָמָא לְרַבָּה - מוֹקִים לָהּ לְרֵישָׁא דְּאָמַר "לָזֶה וְלָזֶה" וְסֵיפָא דְּאָמַר "לְכוּלְּכֶם". אֶלָּא לְדִידָךְ, בְּשְׁלָמָא רֵישָׁא מוֹקִים לָהּ דְּאָמַר "לְכוּלְּכֶם", אלא

חסדים הם בטבע הקרירות ולכן ההשפעה מהם היא בהגבלה. הגבורות שהם בחמימות, ההשפעה מהם היא באופן של תגבורת, ועד לריבוי בלי גבול
ממאמר פרשת תולדות ה'תשכ"ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אחד מהן קאמר. **אלא** לדידך בשלמא רישא דאמר לכולכם. דפליגי רבנן, כלומר במעמיד. ומשום הכי דוקא לרבי קיבא הותר אחד מהן הותרו כולן, אבל לרבנן כיון שהוא מעמיד דבריו – הוא בלבד מותר, וכולן אסורים. **אלא** סיפא. כלומר, מציעתא, אי דאמר "לזה ולזה", כלומר שבתחילה אמר "לכולכם" ועכשיו אומר "לזה ולזה", וכי קתני בברייתא "לזה ולזה" אדבריו אחרונים קאי – ר' עקיבא היא? בתמיה, הא במשנה אפי' רבנן מודו! וליכא למימר דכי היכי דלרבה תרי בבי קמאי במשנה לרבא נמי תרי בבי קמאי במעמיד, אלא דרישא כשאומר בתחלה ולבסוף "כולכם", ומציעתא כשאמר בתחלה ולבסוף "לזה ולזה" – דליכא למימר הכי. דבשלמא לרבה – תרווייהו צריכי, לאשמועינן דבין מכלל לפרט או מפרט לכלל – שנוי הוי. אלא לרבא דלית ליה אוקמתא אלא במעמיד, תרתי במעמיד למה לי? אלא ודאי רישא במעמיד ומציעתא במשנה וכיון שכן – קשיא מציעתא, דהיכי קאמר דר"ע היא ולא רבנן? דקתני "כיצד אמר ר"ע" הא במשנה – אפילו רבנן מודו! והוא הדין דהוה ליה לאקשויי מסיפא, דקתני: האחרון מותר וכולן אסורין, והיכי משכחת לה לר"ע? הא אמרת דאפי' מעמיד שרי! אלא דכיון דמציעת' קשיא ליה – לא נטר ליה עד סיפא. ונראה בעיני דהיינו טעמא דכי אמרי' בשלמא לרבה קרינא למציעתא רישא, וכי אמרינן אלא לדידך קרינא למציעתא סיפא – משום דלרבה מציעתא ורישא בחד גוונא, דהיינו במשנה, ומשום הכי קרינן להו לתרוייהו רישא, דלדידיה ליכא אלא תרי בבי בברייתא, דהיינו תרי גווני, קמאי במשנה וסיפא במעמיד. אבל לרבא דלא אפשר לאוקמיה מציעתא דומיא דרישא במעמיד, דאם כן תקשי לן: תרתי במעמיד למה לי – קרינא למציעתא סיפא. **אמר** (לך) רבא ולרבה מי ניחא סיפא במאי מוקים לה דאמר לכולכם. כלומר, במעמיד, וכדפרישית. אי הכי הי דין הוא ראשון והי דין הוא אחרון? כלומר, היכי שייך למיתני ראשון ואחרון, ואמאי קרי ליה במציעתא ראשון ובסיפא אחרון? הוה ליה למימר בתרוייהו "הותר אחד מהם"! **אלא** רישא דאמר לכולכם. כלומר, בין לדידי בין לרבה, רישא דאמר "לכולכם". וסיפא. כלומר, מציעתא ובתרייתא – בשתלאן זה בזה וכו'. אלא דלדידי רישא במעמיד, ולרבה במשנה. **איתיביה** רב אדא לרבא וכו'. כלומר, וקשיא לרבא דאמר: במעמיד פליגי, ומוקי ב"ש כרבי מאיר. ומדאינהו כר"מ – משמע דר"מ נמי ס"ל כותייהו דאביו מותר וכולן אסורין, וכאן התיר ר"מ כל הבצלים. וכל שכן דקשיא לרבה דאמר דבמעמיד ד"ה כולהון אסורין ואביו מותר, דא"כ ר"מ שהתיר כל הבצלים דאמר כמאן? אלא דמשום דהך מתני' תני ר"מ בהדיא, ורבא הוא דאדכריה לר' מאיר – אקשי ליה לרבא. ובדין הוא דה"מ לשנויי דנהי דב"ש סברי לה כרבי מאיר – [אבל רבי מאיר] לא ס"ל כותייהו, אלא כב"ה, ואפילו במעמיד שרי. דנהי דאמר רבי מאיר תפוס לשון ראשון – ה"מ בשסותר זה את זה, כעולה ושלמים, אבל בשאינו סותר, באומר "חוץ מן אבא", ס"ל דבגמר דבריו אדם נתפס. אלא דלפום טעמיה דמקשה, דמוקי רבי מאיר כב"ש מתרץ לה, דלאו במעמיד היא אלא במשנה. לרבה רבי מאיר אליבא דרבי עקיבא, דהא רבה לא ס"ל דב"ש כר"מ – הלכך מצינן לאוקמי לרבי מאיר אליבא דרבי עקיבא. ולרבא דאמר דבמהפך דבריו דברי הכל מותר – קאי רבי מאיר כדברי הכל. **יש** נדר שמקצתו מותר ומקצתו אסור. נראה לי דבמקצתו מותר בלא שאלה קאמר, כיון שיש טעות בעיקר הנדר, שזה לא נתכוון לבנות שוח לעולם.) **ר'** עקיבא היא ופליגי רבנן עליה. בתמיה. **אי** לרבה רישא לזה ולזה ור' עקיבא. כלומר במשנה, וסיפא – דאמר "כולכם", וד"ה, כלומר במעמיד. **לרבא.** רישא לזה ולזה ודברי הכל. כלומר, במשנה. וסיפא "כולכם" ורבנן – כלומר, במעמיד. ולענין הלכה. קי"ל כר' עקיבא אליבא דב"ה, דנדר שהותר מקצתו – הותר כולו. ובפלוגתא דרבה ורבא, כיון דאיכא למימר דהלכתא כרבה משום דהוה רביה דרבא, ואיכא למימר דהילכתא כרבא משום דבתראה הוא – נקטינן כרבה לחומרא, דבמעמיד – כולהון אסורין ואביו מותר, ובמשנה, בין מפרט לכלל ובין מכלל לפרט – כולן מותרין. וכן פסק הרמב"ן ז"ל. מידהו, איכא מ"ד דכי אמר דבמעמיד כולן אסורים – דוקא דומיא דמתני', שלא היה יודע שאביו ביניהם. הלכך, כיון שהוא מעמיד – אין כאן נדר שהותר מקצתו, לפי שאביו לא היה לעולם בכלל הנדר. אבל בשכולן בכלל ונשאל על אחד מהן, וכמתניתין דפותחין, כיון שהותר אחד מהן על ידי שאלה – הותרו כולן. ואין כן דעת הרמב"ן ז"ל בהלכותיו

אלא סיפא. דרישא, דאמר "לזה ולזה" – הותר הראשון הותרו כולן, כדקתני לה, ורבי עקיבא היא ולא רבנן, כדקתנ': כיצד א"ר עקיבא וכו', ומשמע דפליגי רבנן עליה. **והא אמרת.** היכא דאמר: דהיתי אומר "פלוני ופלוני אסורין" – כולן מותרין. והשתא לא דייק סיפא אלא סיפא דרישא, והשתא לא מצי רבא לאוקמא לדברי הכל. דב"כולן אסורין" ליכא מאן דפליג, אפילו ר"ע, אבל הכא דקתני "הותרו כולן" – רבנן פליגי עליה. **אמר ליה רבא לרב פפא ולרבה מי ניחא סיפא.** דסיפא, דקתני "וכולן אסורין", במאי מוקים לה – דאמר "לכולכם". הדין הוא **ראשון** והדין הוא **אחרון.** הא "לכולכם" קתני, סתם, ומאי ראשון ומאי אחרון איכא, דקתנ': האחרון מותר וכולן אסורין? **אלא אמר רבא.** אנא מתרצינא להדדי דלא קשיא כלל. דסיפא דקתני "ראשון" ו"אחרון" – לא משמע כדקתני "שאיני נהנה לזה ולזה". **אלא כגון שתלאן זה בזה.** דמעיקרא אמר "קונם שאיני נהנה לזה", והדר אמר "פלוני יהא אסור כפלוני שהדרתי, ופלוני השלישי יהא אסור כשני". לפיכך קתנ': הותר הראשון – הותרו כולן, שכולן תלויין בו. הותר האחרון – האחרון מותר וכולן אסורין, שהרי הראשון והאמצעי לא נתלו באחרון, לפיכך לא הותרו השנים בהתירו של אחרון. **דיקא נמי.** דהכי הוא, דקתני ההיא ברייתא. **הותר האמצעי הימנו ולמטה מותר.** דהיינו הוא, והאחרון שתלוי בו – מותרים. **ממנו ולמעלה.** דהיינו הראשון – אסור, לפי שהן תלויין בו והוא אין תלוי בהן. **והלא הכופרי.** בצל של אותו מקום. **הותר בכופרי.** שלא נדר אלא מאותו שהוא רע ללב, ולא בכופרי. והתירו **רבי מאיר.** דקסבר: נדר שהותר מקצתו – הותר כולו. **מאי לאו דאמר אילו הייתי יודע שהכופרי יפה ללב הייתי אומר כל הבצלין אסורין וכופרי מותר.** דהיינו דומיא ד"כולכם אסורין חוץ מאבא", ואפ"ה התירו ר"מ בכל הבצלים, וקשיא בין לרבה בין לרבא. דאילו לרבה – ב"כולכם" לא פליגי דאסור, והכא קא שרי ר"מ דהיכא דאמר ב"כולכם". ולרבא קשיא, דאמר ב"כולכם" פליגי, דב"ש דאסרי סברי לה כר"מ. **תריץ לה באומר אילו הייתי יודע שהכופרי יפה ללב הייתי אומר בצל פלוני ופלוני אסור וכופרי מותר.** דהיינו "פלוני ופלוני", ולהכי קא שרי ר"מ. והיינו דרבא, דאמר: "פלוני ופלוני" – דברי הכל מותר, דר' מאיר אליבא דרבי עקיבא ואליבא דרבנן קא שרי, כלומר אליבא דד"ה, דהא ד"ה מותר. ותרווייהו גרי"ס המור"ה.

בנות

אֶלָּא סֵיפָא דַּאֲמַר "לָזֶה וְלָזֶה" - ר"ע הִיא, אַמַּאי פְּלִיגִי רַבָּנַן עֲלֵיהּ? וְהָאָמְרִתְּ: דִּבְרֵי הַכֹּל מוּתָּר! אָמַר לֵיהּ רָבָא: וּלְרַבָּה, לַר' עֲקִיבָא מִי נִיחָא סֵיפָא? בְּמַאי מוֹקִים לָהּ - דַּאֲמַר "לְכוּלְּכֶם", הֵי דֵּין הוּא רִאשׁוֹן וְהֵי דֵּין הוּא אַחֲרוֹן? אֶלָּא, רֵישָׁא - דַּאֲמַר "לְכוּלְּכֶם", וְסֵיפָא כְּגוֹן שֶׁתְּלָאן זֶה בָּזֶה, וַאֲמַר: פְּלוֹנִי כְּפְלוֹנִי, וּפְלוֹנִי כְּפְלוֹנִי. דַּיְקָא נַמִי, דְּתַנְיָא: הוּתַּר הָאֶמְצָעִי - הֵימֶנּוּ וּלְמַטָּה מוּתָּרִין, וּלְמַעְלָה אֲסוּרִין. אֵיתִיבֵיהּ רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרָבָא: "קוֹנָם בְּצָל שֶׁאֲנִי טוֹעֵם שֶׁהַכָּפָל רַע לַלֵּב". אָמְרוּ לוֹ: וַהֲלֹא הַכּוּפְרִי יָפֶה לַלֵּב! הוּתַּר בְּכוּפְרִי. וְלֹא בְּכוּפְרִי בְּלִבַּד הוּתַּר - אֶלָּא בְּכָל הַבְּצָלִים. מַעֲשֶׂה הָיָה וְהִתִּירוּ רַבִּי מֵאִיר בְּכָל הַבְּצָלִים. מַאי לָאו דַּאֲמַר: אִילּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁהַכּוּפְרִי יָפֶה לַלֵּב הָיִיתִי אוֹמֵר "כָּל הַבְּצָלִים אֲסוּרִין וְכוּפְרִי מוּתָּר"? לָא, בְּאוֹמֵר: אִילּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁהַכּוּפְרִי יָפֶה לַלֵּב הָיִיתִי אוֹמֵר "בָּצָל פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי אֲסוּרִין וְכוּפְרִי מוּתָּר". וְרַבִּי מֵאִיר אַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא וְאַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן. אֵיתִיבֵיהּ רָבִינָא לְרָבָא: רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: יֵשׁ נֶדֶר שֶׁמִּקְצָתוֹ מוּתָּר וּמִקְצָתוֹ אָסוּר. כֵּיצַד? נָדַר מִן הַכַּלְכָּלָה

והיו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הברכה שברך יצחק – ויתן-לך האלוקים, היא ברכה נעלית יותר מהברכה דויברך אלוקים את יצחק בנו
ממאמר פרשת תולדות ה'תשכ"ח

אֶלָּא סֵיפָא – הרישא של הסיפא שהאומר 'קונם שאיני נהנה לא לזה ולזה', אם הותר הראשון הותרו כולם, קשה כיצד נעמידה, אם נעמידה במחליף דבריו הראשונים, וכוונת הברייתא דְּעבשיו בשעה שחוזר בו **אָמַר**, אילו הייתי יודע הייתי אומר קונם שאיני נהנה **לָזֶה וְלָזֶה**, אבל מתחילה אמר לשון כולכם, וכיון שהותר מקצתו הותר כולו, אם כן יקשה, וכי רק דעת **רַבִּי עֲקִיבָא הִיא**, הלא גם רבנן מודים לזה, **וַאֲמַאי** – מדוע משמע במשנה **שִׁפְלִיגֵי רַבָּנַן עָלֵיהּ** – שרבנן נחלקים עליו בדין זה, **וְהָאָמְרִתְּ** – הלא רבא אמר, שבמחליף דבריו ואומר שאם היה יודע היה אומר לשון שונה, **לִדְבָרֵי הַכֹּל** כיון שהותר מקצתו **מוּתָּר** כולו.

אָמַר לֵיהּ – השיב **רָבָא** לרב פפא שהקשה עליו, **וְלִדְעַת רַבָּה**, שביארת שאפשר להעמיד לשיטתו את המשנה **לְפִי רַבִּי עֲקִיבָא**, **מִי נִיחָא** – וכי לשיטתו מיושב כל לשון המשנה, הרי את **הַסֵּיפָא** של הסיפא ש'הותר האחרון האחרון מותר וכולם אסורין', **בְּמַאי מוֹקְמִים לָהּ** – במה הוא מעמידה **דְּאָמַר** 'לְכוּלְּכֶם', כלומר במעמיד את דבריו הראשונים, שגם בשעה שנדר וגם כשחזר בו אמר 'בולכם אסורין', אם כן **הֵי דֵּין הוּא רִאשׁוֹן וְהֵי דֵּין הוּא אַחֲרוֹן** –מי הוא הראשון ומי הוא האחרון, כלומר מדוע נקטה המשנה בדין האמצעי 'הותר הראשון', ובדין האחרון נקטה 'הותר האחרון', הרי אין טעם החילוק ביניהם אם הותר הראשון או האחרון אלא אם החליף דבריו או העמידם, והיתה צריכה המשנה לנקוט בשניהם 'הותר אחד מהם'.

אֶלָּא על כרחך בין לשיטתי [–רבא] ובין לשיטתך [–רבה] יש לפרש את החילוק בין הרישא של המשנה לסיפא של המשנה באופן אחר, שבְּרֵישָׁא של הרישא מדובר **דְּאָמַר** 'לְכוּלְּכֶם' בשעה שנדר, וכיון שכלל את כולם בנדר אחד, בשעה שהותר אחד מהם הותר מקצת הנדר, ולכן הותר כולו [ולשיטתי צריך להעמידה שהוא מעמיד דבריו ולכן רק לרבי עקיבא הותר כולו, ולשיטת רבה צריך להעמידה במחליף דבריו, ולכן לרבי עקיבא הותר כולו], **וְהַסֵּיפָא** כולה מדברת באמר 'איני נהנה לזה ולא לזה', ואי אפשר לומר בה נדר שהותר מקצתו הותר כולו, כיון שכל אחד נאסר בנדר אחר, ומכל מקום אם הותר הראשון הותרו כולם, ואין זה משום שנדר שהותר מקצתו הותר כולו, אלא מדובר **כְּגוֹן שֶׁתְּלָאָן זֶה בָּזֶה**, וכגון שאמר בתחילה קונם פלוני עלי, ואחר כך הוסיף **וְאָמַר פְּלוֹנִי** אחר **כְּפְלוֹנִי** הראשון, **וּפְלוֹנִי** השלישי **כְּפְלוֹנִי** השני, ואם כן כל אחד תלוי בזה שלפניו, ומחדשת המשנה שלא תלה אותם זה בזה רק לענין האיסור, אלא גם לענין ההיתר, שאם יתירו את חבירו משום פתח או משום חרטה **יוּתַּר** גם הוא, ולכן אם הותר הראשון כולם מותרים שהרי כולם תלויים זה בזה, אבל כשהותר האחרון רק הוא מותר וכולם אסורים, שהרי אין אף אחד שתלוי בו.

וממשיך רבא ואומר, **דַּיְקָא נַמִּי** – אם נדקדק נראה שיש גם ראיה לביאורי במשנה שהטעם שאם הותר הראשון הותרו כולם הוא משום שכולם תלויים בו, **דְּתַנְיָא** בברייתא שנשנתה על משנה זו, שאם **הוּתַּר הָאֶמְצָעִי** מהם, כל האחרים שהדיר אותם **הֵימֶנּוּ וּלְמַטָּה** – אחרי זה שהותר, **מוּתָּרִין**, אבל כל אלו שהדירם הימנו **וּלְמַעְלָה** – לפני זה שהותר, נשארים **אֲסוּרִין**. וכיון שמחלקת הברייתא בין אלו שלפניו לאלו שלאחריו, מוכח שטעם ההיתר הוא משום שמדובר בתלאן זה בזה, ומשום כך אלו שלפניו שאינם תלויים בו נשארים אסורים, ואלו שלאחריו שתלויים בו מותרים.

אֵיתִיבֵיהּ – הקשה **רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה לְרָבָא** שהסביר שבמקרה שהנודר מעמיד דבריו בשעת חזרה, ואומר כולכם אסורים חוץ מאבא, סוברים בית שמאי שלא הותר כולו, כדעת רבי מאיר שתופסים לשון ראשון, ולכן רואים יותר את תחילת דבריו שאמר כולכם אסורים, ובמלים אלו הוא אינו חוזר בו מדיבורו הראשון ומשום כך לא הותר כל הנדר, מהמשנה לקמן (סה.) שהאומר **קוֹנָם בָּצָל שֶׁאֲנִי טוֹעֵם**, ומסביר שהוא נודר כן משום **שֶׁהַבָּצָל רַע לַלֵּב**, וכשנדר היה סבור שכל הבצלים רעים ללב, ואחרי שנדר **אָמְרוּ לוֹ וַהֲלֹא** בצל **הַמגיע** ממקום שנקרא **כּוּפְרִי** הוא **יָפֶה לַלֵּב**, ומדוע נדרת מכל הבצלים, הדין הוא **שהוּתַּר בְּבֶצֶל הַכּוּפְרִי**, משום שעל בצל כזה לא התכוון לנדור וזה נחשב נדרי שגגות, וממשיכה המשנה, **וְלֹא בְּבֶצֶל הַכּוּפְרִי בִּלְבַד הוּתַּר, אֶלָּא בְּכָל הַבְּצָלִים** הותר, משום שנדר שבטל מקצתו בטל כולו, ומביאה המשנה שאכן **מַעֲשֶׂה** כזה **הָיָה, וְהִתִּירוּ רַבִּי מֵאִיר** – את הנודר **בְּכָל הַבְּצָלִים** מטעם זה. ומבררת הגמרא, **מַאי, לָאו** – האם לא מדובר באופן **דְּאָמַר** אחר שנתברר לו שבצל הכופרי יפה ללב, **אִילּוּ הֲוֵיתִי יוֹדֵעַ** בשעה שנדרתי **שֶׁהַכּוּפְרִי יָפֶה לַלֵּב, הֲוֵיתִי אוֹמֵר** לשון אחר 'כָּל הַבְּצָלִים **אֲסוּרִין וְכוּפְרִי מוּתָּר**', ואם אכן מדובר באופן זה מוכח שדעת רבי מאיר שאף במעמיד דבריו אומרים נדר שהותר מקצתו הותר כולו, והיינו כשיטת בית הלל, וקשה על רבא שאמר שבית שמאי סוברים כרבי מאיר, ואם הם סוברים כמותו מן הסתם גם הוא סובר כמותם, וכאן מוכח שהוא סובר כבית הלל. ולשיטת רבה קשה יותר, שרבי מאיר הוא לא כבית הלל ולא כבית שמאי, שהרי רבה אמר שבמעמיד דבריו בין לבית שמאי ובין לבית הלל לא הותר כולו.

מתרצת הגמרא, **לֹא** – אין להעמיד את דברי רבי מאיר באופן שמעמיד דבריו, אלא מדובר **בְּאוֹמֵר אִילּוּ הֲוֵיתִי יוֹדֵעַ** בשעה שנדרתי **שֶׁהַכּוּפְרִי יָפֶה לַלֵּב, הֲוֵיתִי** מחליף לשוני **וואוֹמֵר, כָּצָל פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי אֲסוּרִין וְכוּפְרִי מוּתָּר**, ובמחליף לשונו, לשיטת רבה דעת בית הלל שהותר כולו, ולשיטת רבא אף לבית שמאי הותר כולו, **וְאִם** כן מיושב שלשיטת רבה דיבר **רַבִּי מֵאִיר אַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא** הסובר כבית הלל, **וְלשיטת** רבא רבי מאיר דיבר אף **אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן** הסוברים כבית שמאי.

אֵיתִיבֵיהּ – הקשה **רָבִינָא לְרָבָא** מברייתא, **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, יֵשׁ נָדֶר שֶׁמִּקְצָתוֹ** – שחלקו **מוּתָּר וּמִקְצָתוֹ** – וחלקו **אָסוּר**, ומפרשת הברייתא, **כֵּיצַד**, כגון אם **נָדַר** הנאה **מִן הַכַּלְכָּלָה** מלאה תאנים שהיתה לפניו,

---

לאחרי מות אברהם, שאז הייתה ההנהגה (כולל ההנהגה דלמעלה) על-פי מדתו של יצחק – גבורה, נמשכו הברכות מהגבורות דשם אלוקים שהם ברכות נעלות יותר מהברכות הנמשכות מהחסדים

ממאמר פרשת תולדות ה'תשכ"ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאחר כך נתברר לו שהָיוּ בָּהּ גם מין של תאנים הנקראות בְּנוֹת שׁוּחַ, וְאָמַר, אילוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁבְּנוֹת שׁוּחַ נמצאות בְּתוֹכָהּ לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר, כי לא היה בדעתי לידור מתאנים כאלו, אמר רבי נתן, הַכֹּלְכֶלָה אֲסוּרָה – כל שאר התאנים שבכלכלה אסורין, וּבְנוֹת שׁוּחַ שבכלכלה מוּתָּרוֹת. עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא שנחלק על רבי נתן וְלִימֵּד, שנֶּדֶר שֶׁהוּתַּר מִקְצָתוֹ הוּתַּר כּוּלּוֹ, ואם כן כל הכלכלה מותרת. מבררת הגמרא, מַאי – באיזה אופן מדובר, לָאו – האם לא מדובר באופן שהוא מחליף דבריו, כגון דְּאָמַר לאחר שנתברר לו שבנות שוח בתוכה, אִילּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ מתחילה שֶׁבְּנוֹת שׁוּחַ בְּתוֹכָהּ, הָיִיתִי נודר בלשון שונה וְאוֹמֵר, תְּאֵנִים שְׁחוֹרוֹת וּלְבָנוֹת שבכלכלה אֲסוּרוֹת, וּבְנוֹת שׁוּחַ מוּתָּרוֹת, וְאף על פי כן כתוב במשנה שרק דעת רַבִּי עֲקִיבָא הִיא שהותרה הכלכלה כולה, וּפְלִיגֵי – ונחלקים עליו רַבָּנַן, וסוברים שאף במחליף דבריו לא אומרים נדר שהותר מקצתו הותר כולו, וקשה על רבא הסובר שבמחליף דבריו לכולי עלמא הותר כולו.

מתרצת הגמרא, לָא מדובר באופן שהוא מחליף דבריו, אלא בְּמעמיד דבריו וְאוֹמֵר, גם אִילּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ מתחילה שֶׁבְּנוֹת שׁוּחַ בְּתוֹכָהּ לא הייתי משנה את לשון הנדר, אלא הָיִיתִי אוֹמֵר, כָּל הַכֹּלְכֶלָה אֲסוּרָה וּבְנוֹת שׁוּחַ מוּתָּרוֹת, וכיון שהוא מעמיד לשונו שאמר מתחילה, סוברים רבנן כדעת בית שמאי שלא הותר כולו, ורבי עקיבא סובר כדעת בית הלל, שגם בזה הותר כולו, משום שרואים יותר את סוף דבריו שאמר חוץ מבנות שוח, וזה נחשב ששינה דבריו.

הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בענין זה, ומבררת כשיטת מי נשנתה הברייתא:

מבררת הגמרא, מַאן תַּנָּא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן – כדעת מי נשנתה הברייתא שכתוב בה שמי שנָדַר מֵהַמִּשָּׁה בְּנֵי אָדָם כְּאֶחָד, אם הוּתַּר לְאֶחָד מֵהֶם הוּתְּרוּ כּוּלָּן, אבל אם נדר מחמשה בני אדם חוץ מֵאֶחָד מֵהֶן, הוּא – אותו אחד, מוּתָּר, וְהֵן – כל השאר, אֲסוּרִין. ומבינה הגמרא, שבין ברישא ובין בסיפא מדובר שבתחילה נדר מחמשה בני אדם בלשון 'כולכם אסורים', אלא שברישא מדובר שבשעת החזרה הוא מחליף דבריו ואומר 'פלוני ופלוני אסורים', ולכן אם הותר אחד מהם הותרו כולן, ובסיפא מדובר במעמיד דבריו, ואומר גם אילו הייתי יודע שארצה להתיר אחד מהם הייתי אומר 'כולכם אסורים חוץ מאחד מהם', ולכן אף אם הותר מקצתו לא הותר כולו. ולכך מבררת הגמרא מי התנא הסובר שבמחליף דבריו הותר כולו, ומי הוא התנא שסובר שבמעמיד דבריו לא הותר כולו.

מבארת הגמרא כמי נשנתה הברייתא על פי מחלוקת רבה ורבא לעיל (כה:–כו.), אִי לְדעת רַבָּה, יש להעמיד את הרִישָׁא שכתוב בה שבמחליף דבריו הותר כולו, כרַבִּי עֲקִיבָא בלבד, שהרי לדעת רבנן אף במחליף דבריו לא הותר כל הנדר, וְאת הסֵיפָא שכתוב בה שבמעמיד דבריו לא הותר כולו, יש להעמיד כדִּבְרֵי הַכֹּל, שהרי במעמיד דבריו אף רבי עקיבא מודה שלא הותר כולו. וְאִי לְדעת רָבָא, יש להעמיד את הסֵיפָא כרַבָּנַן בלבד, שהרי לדעת רבי עקיבא אף במעמיד דבריו הותר כל הנדר, וְאת הרִישָׁא יש להעמיד כדִּבְרֵי הַכֹּל, שהרי במחליף דבריו לכולי עלמא אם הותר מקצתו הותר כולו.

משנה

נִדְרֵי אוֹנָסִין כיצד, ביקש מחבירו שיזמינו לסעוד עמו, וכדי לחזק את ההזמנה הִדִּירוֹ חֲבֵירוֹ שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ – ביקש המוזמן מהמזמין שידור נדר, שאם לא יאכל אצלו, יאסור המזמין את נכסיו על המוזמן. וְלא יכל המוזמן לבא לסעודה כיון שחָלָה הוּא אוֹ שֶׁחָלָה בְּנוֹ אוֹ שֶׁעָכְבוֹ נָהָר, הֲרֵי אֵלּוּ נִדְרֵי אוֹנָסִין שהתירום חכמים, כיון שלא נדר על דעת שיקרהו אונס המונעו מלבא לסעודה.

גמרא

הגמרא מביאה מעשה ומקשה עליו מהמשנה:

הַהוּא גַּבְרָא שהיה לו דין עם חבירו, דְּאַתְּפִיס זַכְוָותָא בְּבֵי דִּינָא – וביקש מבית דין שיתנו לו שלשים יום כדי שיוכל להביא ראיותיו לבית דין, וחששו הדיינים שהוא מבקש שלשים יום כדי להשמט מהדין, ולכן אמרו לו שיתפיס את השטר [שבו רשומות זכויותיו] בבית הדין, וְאָמַר לדיינים, אִי לָא אָתֵינָא עַד תְּלָתִין יוֹמִין - אם לא אביא ראיותי עד שלשים יום לִיבַטְּלוּן הָנֵי זַכְוָותַאי – יתבטלו זכויותי ולא אוכל לגבות בשטר זה. אִיתְּנִים –נאנס, כגון שחלה בנו, וְמחמת זה לָא אָתָא – לא בא עד שלשים יום. אָמַר רַב הוּנָא, אף על פי שהתעכב מלבוא מחמת אונס בָּטֵיל זַכְוָותֵיהּ – בטלו זכויותיו. משום שבשעה שמסר שטרותיו בבית דין לא התנה שרק אם לא יביא ראיותיו עד שלשים יום בלא שיקרה לו אונס, יתבטל שטר זכויותיו. ומכך שלא חשש להתנות כן, מוכח שכוונתו שבכל אופן יתבטלו זכויותיו.

אָמַר לֵיהּ רָבָא לרב הונא, הלא אָנוּס הוּא, שהרי קרהו אונס המונעו מלבא, וְאָנוּס רַחֲמָנָא פַּטְרֵיהּ – והתורה פטרה אנוס מעונשין, ולא יפסיד זכויותיו בכך, דִּכְתִיב – שהרי כתוב לגבי נערה המאורסה, שמְצָאָהּ איש בשדה, האיש השוכב עמה דינו במיתה, כי אשת איש היא, אבל 'וְלַנַּעֲרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר' (דברים כב כו), כלומר, היא אינה נענשת, כיון שהמעשה לא היה מרצונה, ולא יכלה לצעוק שיצילוה כי היה זה בשדה. אם כן גם כאן שנתעכב יותר משלשים יום מחמת אונס, לא יפסיד זכויותיו, הואיל ונתעכב שלא מרצונו.

וְכִי תֵּימָא קְטָלָא שַׁאנִי – ואם תאמר שרק לגבי עונש מיתה החמורה פטרה התורה את האנוס, אבל בתנאים שבממון יתחייב אפילו כשלא קיים תנאו מחמת אונס, וְהָתְנַן – והרי שנינו במשנתינו, נִדְרֵי אוֹנָסִין כיצד, הִדִּירוֹ חֲבֵירוֹ שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ, וְחָלָה הוּא אוֹ שֶׁחָלָה בְּנוֹ אוֹ שֶׁעִיכְּבוֹ נָהָר, הֲרֵי אֵלּוּ נִדְרֵי אוֹנָסִין, והנדר מותר. הרי שאף בנדרים כיון שנתעכב מחמת אונס, הנדר מותר, שלא נדר על דעת שיקרה לו אונס המונעו מלבוא לסעודה. אם כן, אף זה לא התנה שיפסיד שטר זכויותיו על דעת שיקרה לו אונס המונעו מלבוא בתוך שלשים יום, וכשלא קיים תנאו מחמת אונס, לא יפסיד זכויותיו.

מקשה הגמרא, וּלְרָבָא הסובר שאם לא בא מחמת שנאנס לא הפסיד זכויותיו, מַאי שְׁנָא – מה שונה המתפיס שטרותיו בבית דין, שאם לא בא תוך שלשים יום מחמת אונס לא הפסיד זכויותיו, מַהָא דְּתָנַן במשנה (גיטין עו:), הנותן גט לאשתו כשיוצא לדרך, ובשעת נתינתו התנה ואמר, הֲרֵי זֶה גִּיטֵּיךְ ותהיי מגורשת מֵעַכְשָׁיו, אִם לֹא בָּאתִי מִכָּאן – אם לא אשוב מעכשיו עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, אך אם אשוב בתוך שנים עשר חודש אלו, לא יחול הגט, וּמֵת בְּתוֹךְ שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ ונמצא שנתקיים תנאו שלא שב כל שנים עשר חודש, אלא שנתקיים מחמת אונס מיתה ולא מרצונו, הֲרֵי זֶה גֵּט, כיון שאמר הרי זה גיטך 'מעכשיו', וכוונתו היתה שהגט יחול מהיום אם לא יבוא עד שנים חודש, ואין בזה חסרון של גט לאחר מיתה שאינו חל. ואם כדברי רבא שתנאי שנתקיים מחמת אונס אינו נחשב כקיום התנאי, קשה, אַמַּאי –מדוע הגט חל, וְהָא מֵינַס אִיתְּנִים – והלא קיום התנאי של 'אם לא באתי', היה באונס [–שהרי מת, ואין לך אונס גדול מזה], וכיון שקיום תנאי באונס, אינו קיום, נמצא שלא נתקיים תנאו, ומדוע שנינו שהרי זה גט.

מתרצת הגמרא שיש לחלק בין גט למתפיס זכויותיו:

אָמְרֵי, דִּלְמָא שַׁאנִי הָתָם – אולי דווקא בגט, אף שקיום התנאי היה באונס, חל הגט,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

בנות שוח. בנות שבע. **הייתי אומר תאנים שחורות ולבנות אסורין.** דהיינו "פלוני ופלוני", ובנות שוח מותרות – דהיינו נמי מין תאנים. והיינו נדר שהותר מקצתו ומקצתו אסור, דתאנים אסורות ובנות שוח מותרות. **ורבי עקיבא היא.** כדקתני: עד שבא ר' עקיבא ולימד וכו'. **ופליגי רבנן עליה.** דאמרי: הכלכלה אסורה ובנות שוח מותרות. וקשיא לרבא, דאמר: דכולי עלמא היכא דאמר "פלוני ופלוני אסורין ואבא מותר" – דכולן מותרין דברי הכל. תריץ **לה באומר הייתי אומר כל הכלכלה אסורה ובנות שוח מותרות.** היינו דומיא ד"כולכם אסורין חוץ מאבא" דפליגי, ור' עקיבא היא ולא רבנן. **נדר מחמשה בני אדם הותר א' מהן.** כגון דאמר "פלוני ופלוני אסורין ופלוני מותר" – הותרו כולן. **חוץ מאחד מהם.** דהיינו דומיא ד"כולכם אסורים חוץ מאבא" – הוא מותר וכולן אסורין. והכי איכא למשמע מינה דהך סיפא ב"כולכם" קמיירי, מדקתני "חוץ" – משמע דאמר "כולכם", ומדסיפא קמיירי ב"כולכם" – לא פליגי אלא ב"לזה ולזה". **רישא.** דקתני: הותר לאחד מהן הותרו כולן – ר' עקיבא היא ולא רבנן, דלרבי עקיבא נדר שהותר מקצתו הותר כולו. **וסיפא.** דקתני הוא מותר והן אסורין – דברי הכל היא. והכא נמי קאמר רבה דב"כולכם" – כולן אסורות דברי הכל (היא). **ואי לרבא.** אמר "לזה ולזה" – דברי הכל מותר, וב"כולכם" פליגי, רישא דקמיירי ב"לזה ולזה" – דברי הכל, דהכי נמי אמר ד"לזה ולזה" ד"ה מותר. וסיפא: הוא מותר והן אסורין – רבנן היא. דרבא לטעמיה דאמר ב"כולכם" פליגי, ורבנן אוסרים. מ"מ, בין לרבא בין לרבה רישא ב"לזה ולזה" וסיפא ב"כולכם".

מתני' וחלה הוא. המדיר. **גמ'** **דאתפיס זכוותא.** שהביא שטרי זכיותיו לב"ד, והיה צריך לחזור לביתו. **ואמר.** לב"ד ולבעל דינו: אי לא אתינא וכו'. **ולנערה לא תעשה דבר.** משום דאנוסה היא. **וכי תימא קטלא שאני.** דגבי קטלא חס רחמנא עלה כי אניסה, אבל בשאר אונסין דליכא חיוב קטלא – לא מפטר משום אונס. **והתנן וכו'.** ופטור. **ולרבא.** דאמר: אנוס הוא ופטור. **מאי שנא מהא דתנן וכו'.** דכי מת בתוך שנים עשר חודש, דאע"ג דאנסיה מיתה – הוי גט, ופטורה מן הייבום. **אמרי.** משום הכי הוי גט אע"פ שמת בתוך הזמן.

דאי

תוספות

בהלכותיו, שהוא סובר דאפי' בה"ג לא אמר נדר שהותר מקצתו הותר כולו אלא במשנה, אבל במעמיד – לא. וכדבריו נ"ל להכריע, דאם איתא דמתני' דפותחין, כיון דימים טובים מותרין ע"י שאלה – אפי' מעמיד הרי הוא כמשנה, א"כ כי אמר רבא דהכל מודים דבמשנה כולן מותרים – אפלוגתא דב"ש וב"ה בלחוד קאי, ולאו אפלוגתא דרבי עקיבא ורבנן. דהא אמרינן במתניתין דפותחין אפילו מעמיד כמשנה הוא, ופליגי רבנן, ואי הכי – מאי קמקשי ליה רבינא לרבא ממתניתין דכלכלה דרבי עקיבא היא ופליגי רבנן? לימא ליה: אין ה"ג. דהא לדידיה ודאי רבנן דפותחין לית להו אפילו במשנה נדר שהותר מקצתו הותר כולו. דאי אית להו במשנה לגבי מתני' דפותחין, הוה להו למשרי אפי' במעמיד, דהא אמר דמעמיד דפותחין במשנה כמתניתין דתאנים! אלא ודאי רבא אפלוגתא דב"ש וב"ה בלחודא קאי ולאו אפלוגתא דפותחין, דרבי עקיבא אפילו אמשנה פליג. ואי הכי מאי קא מקשה לרבא: ר' עקיבא היא ופליגי רבנן? לימא ליה: אין ה"נ! אלא ודאי מתני' דפותחין כמתני' דתאני', למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. ומש"ה, כי קאמר רבא דבמשנה הכל מודים דכולן מותרין – אפלוגתא דרבנן ורבי עקיבא נמי קאי, ומשום הכי פריך ליה רבינא שפיר. כנ"ל. וכתב עוד הרמב"ן ז"ל: דאפי' במשנה – דוקא בנדר שהותר ע"י פתח, שדומה קצת לנדרי טעות, וכיון שיש טעות בנדר – בטל כולו. אבל התירוהו בחרטה – אין כל הנדר ניתר, אלא מה שהוא מתחרט בו בלבד. אבל בתוספות כתבו: דאפילו ניתר בחרטה, כיון דחכם עוקר הנדר מעיקרו, מכיון שהותר מקצתו – הותר כולו. ודאמר הותר מקצתו הותר כולו – דווקא בשכללם כולם, כגון דאמר "כולכם" או "לזה ולזה" ב"י"ו, אבל אם אמר "לזה, לזה", הותר אחד מהן – הוא מותר וכולן אסורים. דכמ"ד קונם לכל אחד ואחד דמי, ובדמוכח בפרק "האיש מקדש" (קידושין מו.) גבי "בזו ובזו", ובפר' "שבועות הפקדון" (שבועות לח.) גבי "שבועה לא לך לא לך". ודוקא בהתרת חכם הוא דאמר נדר שהותר מקצתו הותר כולו, לפי שחכם עוקר הנדר מעיקרו. אבל בהיתר חרם או נידוי, אם החרי' או נידה י' בני אדם, והותר אחד מהן – הוא מותר וכולן אסורים. וכן הדין בהפרת בעל דקי"ל בעל מיגו גייס. **מתני'** נדרי אונסין הדירו חבירו שיאכל אצלו וכו' או שחלה בנו. כלומר, דאע"ג דלאו אונס גמור הוא. **הרי** אלו נדרי אונסין. לפי שלא עלה על דעתו לאסור נכסיו על חבירו אם לא יאכל עמו אלא כשיוכל לבא בלא אונס כלל ולא יבא. אבל כל שנאנס קצת, כגון שחלה בנו וצריך לשמרו – מותר, דלאו אדעתא דהכי אדריה. **גמ'** אם לא אתינא מכאן עד תלתין יומין ליבטלן זכותאי. האי גברא בקש מב"ד שיתנו לו זמן, ובדתנן בסנהדרין (קף לח.): שכל ראיות שיש לך להביא הבא מכאן ועד ל' יום. וב"ד חששו שמא לא אמר כן אלא להשמט מהן, ועשו עמו שיתפיס שטר זכיותיו שיש לו על חבירו בידם, ואמר להם: אם לא באתי מכאן ועד יום פלוני – זכיותי הללו יבטלו. וכי תימא קטלא שאני. כלומר, דבמקום קטלא איכא טענת אונס, אבל במידי אחריני לא – והתנן: נדרי אונסין וכו' הרי אלו נדרי אונסין, לפי שלא עלה [על לב] מדיר להדירו אם יארע לו כך. הכא נמי, גבי מתפיס זכותיה – נימא דלא עלה על דעתו דליבטלן זכותיה כל היכא דלא מצי למיתי! ורב הונא דלא שני ליה מידי – משמע דלא חש לפריכה, משום דהתם לא ה"ל למדיר לאתנויי, דמאי איכפת ליה? אבל הכא, כיון דה"ל לאתנויי ולא אתני – איהו דאפסיד אנפשיה. **דלמא** שאני הכא דאי הוי ידע דמאית מן אלתר גמר ויהיב גיטא. שהרי לא נתן לה גט אלא משום דלא ניחא ליה דתיפול קמי יבם, וכ"ש דאי ידע דמאית – גמר ומגרשה, כי היכי דלא תיפול קמי יבם. **ודלמא** אונס דמגלי' שאני. כלומר, דכיון דשכיח טובא – ה"ל לאתנויי. וה"ה דה"מ לשנויי דהכא היינו טעמא משום דאין אונס בגיטין משום פרוצות, כדאיתא בפ"ק דכתובות (קף ב:). אלא דלפום טעמיה דמקשה דס"ל דיש טענת אונס בגיטין, משני לה. **ולרב** הונא מכדי אסמכתא היא ואסמכתא לא קניא. דהאי גברא לא אתפיס זכותיה אלא משום דסמיך אדעתי' דליתי, וכל בה"ג אפילו בלא אונס – לא קני. אע"ג דרב הונא אמר בב"מ (קף סו.) דאסמכתא קניא – קים ליה להש"ס דהדר ביה רב הונא כדהדר ביה רב נחמן התם, דמנימוסי אהדדיה. **שאני** הכא דמתפסן זכותיה. שכיון שיצאו מרשותו והתפיסן ביד ב"ד – ליכא אסמכתא. **והשליש** שטרו. שנתנו ביד שליש. רבי יוסי אומר: יתן, דס"ל אסמכתא קניא. רבי יהודה אומר לא יתן, דסבירא לי' אסמכתא לא קניא. **שאני** הכא דאמר ליבטלן זכותי. כלומר, שהוא מוחל כל כח וחזות שיש לו באותן שטרות.

דכיון

וְהָיוּ בָּהּ בְּנוֹת שׁוּחַ, וְאָמַר: "אִילּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁבְּנוֹת שׁוּחַ בְּתוֹכָהּ - לֹא הָיִיתִי נוֹדֵר" - הַכַּלְכָּלָה אֲסוּרָה, בְּנוֹת שׁוּחַ מוּתָּרוֹת. עַד שֶׁבָּא ר' עֲקִיבָא וְלִיּמֵּד: נֶדֶר שֶׁהוּתַּר מִקְצָתוֹ - הוּתַּר כּוּלּוֹ. מַאי לָאו דַּאֲמַר: אִילּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁבְּנוֹת שׁוּחַ בְּתוֹכָהּ - הָיִיתִי אוֹמֵר "תְּאֵנִים שְׁחוֹרוֹת וּלְבָנוֹת - אֲסוּרוֹת, בְּנוֹת שׁוּחַ - מוּתָּרוֹת", וְר' עֲקִיבָא הִיא, וּפְלִיגֵי רַבָּנַן? לָא, בְּאוֹמֵר: אִילּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁבְּנוֹת שׁוּחַ בְּתוֹכָהּ - הָיִיתִי אוֹמֵר "כָּל הַכַּלְכָּלָה אֲסוּרָה וּבְנוֹת שׁוּחַ מוּתָּרוֹת". מַאן תְּנָא לְהָא, דְּתָנוּ רַבָּנַן: נֶדֶר מֵחֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם כְּאֶחָד, הוּתַּר לְאֶחָד מֵהֶם - הוּתְּרוּ כּוּלָּן. "חוּץ מֵאֶחָד מֵהֶן" - הוּא מוּתָּר, וְהֵן אֲסוּרִין. אִי לְרָבָא - רֵישָׁא רַבִּי עֲקִיבָא וְסֵיפָא דִּבְרֵי הַכֹּל, אִי לְרָבָא - סֵיפָא רַבָּנַן וְרֵישָׁא דִּבְרֵי הַכֹּל. **מתני'** נִדְרֵי אוֹנְסִין; הִדִּירוּ חֲבֵירוֹ שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ, וְחָלָה הוּא, אוֹ שֶׁחָלָה בְּנוֹ, אוֹ שֶׁעִכְּבוֹ נָהָר הֲרֵי אֵלּוּ נִדְרֵי אוֹנְסִין. **גמ'** הַהוּא גַּבְרָא דְּאַתְפִּיס זְכוּתָא בְּבֵי דִּינָא, וַאֲמַר: אִי לָא אָתֵינָא עַד תְּלָתִין יוֹמִין - לִיבָּטְלוּן הָנֵי זַכְוָותַאי. אִיתְּנִים וְלָא אֲתָא, אֲמַר רַב הוּנָא: בְּטֵיל זַכְוָותֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ רָבָא: אָנוּס הוּא, וְאָנוּס רַחֲמָנָא פְּטְרֵיהּ, דִּכְתִיב "וְלַנַּעֲרָה לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר". וְכִי תֵּימָא קְטָלָא שָׁאנֵי - וְהָתְנַן: נִדְרֵי אוֹנְסִין, הִדִּירוּ חֲבֵירוֹ שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ, וְחָלָה הוּא אוֹ שֶׁחָלָה בְּנוֹ אוֹ שֶׁעִכְּבוֹ נָהָר - הֲרֵי אֵלּוּ נִדְרֵי אוֹנְסִין! וּלְרָבָא, מַאי שְׁנָא מֵהָא דְּתָנַן: ה"ז גִּיטֵּיךְ מֵעַכְשָׁיו אִם לֹא בָּאתִי מִכָּאן עַד י"ב חֹדֶשׁ" וּמֵת בְּתוֹךְ י"ב חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה גֵּט. אַמַּאי? וְהָא מֵינַס אִיתְּנִים! אָמְרִי: דִּלְמָא שָׁאנֵי הָתָם

דאי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

רש"י

דכיון דמחילה היא – לית בה אסמכתא, דמיד זוכה בה חבירו. וכן במוסר ליד חבירו, ואמר לו "אם לא אעשה כך זכה במה שבידך" – קנה, דליכא אסמכתא אלא באומר "אתן" או "אשלם" וכיוצא בהן. וכן דעת הרמב"ם ז"ל. ואין כן דעת רש"י ז"ל, בפרק "הזהב" (כ"מ דף מח:) גבי הא דתניא התם: הנותן עירבון לחבירו ואמר לו "אם אני חוזר בי – אמחול לך ערבוני", והלה אומר "אם אני חוזר בי – אכפול לך ערבונך" נתקיימו התנאים, דברי ר' יוסי. [רבי יוסי לטעמיה] דקסבר אסמכתא קניא. רבי יהודה אומר: דיו שיקנה כנגד ערבונו. ופירש רש"י ז"ל שם: לא זה יכפול ולא זה ימחול, משום דאסמכתא היא. אלמא אפילו במחילה שייכא אסמכתא. והא נמי דמי שפרע מקצת חובו, דאיתיה לעיל בסמוך, מוכח הכי. דודאי ההוא תנאי מתורת מחילה הוא. דאי לא, נהי דס"ל לרבי יוסי דאסמכתא קניא – היאך יגבה זה כל השטר? והלא כבר נמחל מקצת שעבודו, ושוב אינו חוזר וגובה! אלא ודאי מתחלה כך התנה: אם לא נתתי לך השאר מכאן ועד שלשים יום – לא יהא המעות אלו פרעון אלא מתנה. ואפ"ה, רבי יהודה אומר: לא יתן – אלמא אסמכתא אפילו גבי מתנה ומחילה לא קניא. אלא ה"פ: שאני הכא דאמר ליבטלן זכותאי, כלומר שהוא מודה שאם לא בא לאותו זמן – שראיותיו בטלות, כלומר שהם שקר. **והלכתא** אסמכתא קניא. והוא דלא אניס והוא דקנו מיניה בב"ד חשוב. והוא דלא אניס, כלומר, אפי' דומיא דחלה בנו, שאינו אונס גמור. דאי אנוס גמור קאמר – פשיטא. אלא כי האי אונסא קאמר, דהא מדמינן לה לעיל למתניתין דנדרים, דכי היכי דאמר במתניתין דאדעתא דחלה בנו לא הדירו – הכא נמי, כי אתפיס זכותיה לא עלה על דעתו שיניח בנו חולה ויצא לריב. **והוא** דקנו מיניה בב"ד חשוב. כלומר, אלים לאפקועי ממונא, כגון בי דינא דרב אמי ורב אסי. ושלא כדברי הרמב"ם ז"ל שהצריך סמוך. ואם כדבריו – היה לו לומר בב"ד מומחה. והקשו הראשונים ז"ל: ב"ד חשוב למה ליז? דהא אמר בפרק "איזהו נשך" (כ"מ דף סו:) דכל היכא דאמר "מעבשיו" – ליכא משום אסמכתא, וקנין סודר ע"כ כ"מעבשיו" הוא. דאי "מעבשיו" לא קני – בתר הכי נמי לא קני, דהא הדר סודר למריה, וה"ל כאומר לחברו: משוך פרה זו ולא תקנה לך אלא לאחר ל' יום, דלא קנה כל היכא דלא קיימא בחצרו, אלא היכא דא"ל "מעבשיו" (כתובות פב.). וכיון דכל קנין על כרחין כ"מעבשיו" הוא, ו"מעבשיו" סגי לבטולי אסמכתא, ב"ד חשוב למי ליז? תירץ ר"ת ז"ל: דכי אמר ד"מעבשיו" מבטל אסמכתא – ה"מ כי ההיא דפרק "איזהו נשך" דמשכן לו בית משכן לו שדה, שמסר לו שדהו. אבל הכא, שלא מסר ליד מי שהתנה עמו כלום – צריך קנין וב"ד חשוב. ולפיכך אמר הרב ז"ל שכן הדין בכולהו אסמכתות בעלמא, דכל שאינו מוסר ליד חבירו – אין "מעבשיו" מועיל בהן, אלא קנין בב"ד חשוב. ואין כן דעת הגאון ז"ל, שכתב דהאי פיסקא ליתיה אלא במתפיס זכותיה בלחוד, וכתב הרב אלפסי ז"ל בפרק "גט פשוט". וכדבריו נראה, שאין עסק לב"ד חשוב בתנאין שבין אדם לחבירו. אלא הכא דוקא קאמר, משום דהאי גברא לא מדעתיה בלבד אמר דאי לא אתי לבטלן זכותי', אלא ב"ד הזקיקוהו לכך, ומש"ה דוקא כי קנו מיניה ב"ד חשוב מהני, אע"ג דלא אמר "מעבשיו", דב"ד חשוב אלים לאפקועי ממונא. וכי תימא: אפקועי ממונא דב"ד חשוב למה ליז? תיפוק לי דקנו מיניה, וכל קנין מעבשיו הוא, דאי השתא לא קני – בתר הכי לא קני, דהא הדר סודרא למריה, וכדברי ר"ת ז"ל! אין, ודאי קושטא קאמר שמי שהתקנה שדה לחבירו סתם, וקנו מידו – לאלתר קנה. אבל כי אתני "אם לא באתי" – לא משמע דליקני מעבשיו אלא לבתר ההוא יומא, ונמצא שאינו קונה כלל. אלא מש"ה סגי הכא בקנין סתמא, משום דב"ד אלימי לאפקועי ממונא, והוי כ"מעבשיו". **ונמצא** עבשיו פסקן של דברים, דכל היכא דאיכא "מעבשיו" ליח ביה משום אסמכתא. ובמתפיס זכותא – אי קנו מיניה בב"ד מהני, ו"מעבשיו" לחודיה נמי מהני ביה. ולא נ"ל כן, דאי משום אפקעותא דב"ד נגעו בה – קנין למה ליה? אלא הכא הכי קאמר: והוא דקנו מיניה. כלומר, דלא תימא: כיון דאמר לבטלן זכותיה, כלומר, שהוא מודה שאם לא בא לאותו זמן ראיותיו בטלות – לא צריך קנין, משום דהודאה בב"ד היא ולא בעיא קנין. דליתא, דאילו הודה כן בלא שום תנאי – ה"נ. אבל כיון שתלה ב"אם" – אין כאן הודאה גמורה. הלכך, אפי' אמר "מעבשיו" לא מהני. דאפי' תימא: כיון דאיכא "מעבשיו" ליכא אסמכתא – אפי' הכי, במה יקנה הלה שיבטלו זכויותיו? הלכך בעי קנין כי היכי דליקני חבריה. ואין ה"נ, דאי אמר "מעבשיו" וקנו מיניה – לא בעינן ב"ד חשוב, דבקנין קני חבריה, וב"מעבשיו" ליכא למיחש לאסמכתא. אלא דכיון דבב"ד עסקינן אשמועינן דינא אחרינא, דכל היכא דהוי ב"ד חשוב לא צריך "מעבשיו", דאנן סהדי דלא מחייך בבי דינא ובמאן דאמר בפי' "מעבשיו" דמי. דכיון דב"ד חשוב הוא מאי דאמר "לבטלן" כהודאה גמורה משוינן ליה. ונמצא לפירוש זה שאין אנו צריכים כאן להפקעת ממון ולא נשתנה דין זה משאר דיני אסמכתא, והוא דבר נכון ועולה בהוגן. כן נראה לי.

מתני' נודרים להרגין. לליסטים ישראל שהורגים בני אדם. **לחרמין.** מחרימין ושוללין. **ולמוכסין.** להפטר מן המכס.

חוץ

דאי הוי ידע. בשעת התנאי דמיית בתוך הזמן – לאלתר גמר ויהיב גיטא מעבשיו, הלכך הוי גט, ולהכי גמר בלביה למידוי גט. אבל האי, אי הוה ידע דאתניס – לא הוה מבטל זכוותיה, ולא גמר ומקני. **ואמר להו שמואל לא שמיה מתייא.** אע"ג דאניס, והא מינס אניס ולא ליהוי גיטא! **דלמא אונסא דמיגליא שאני.** ומעברא אונסא דמיגליא הוא, דזימנין דלא משתכחא בהאי גיסא. ומבעיא ליה לאסוקי אדעתיה (ודלמא אסיק אדעתיה) ואפי' הכי לא התנה, משום הכי אי מיתיני בהאי זמן – אמר גמר ומקני דליהוי גט, אפילו עיכבו שום אונס. אבל בעלמא, אי איתניס – פטור! **ולרב הונא.** דאמר: בטלן זכוותיה, אמאי? הא אסמכתא הוא, דברים בעלמא, וסמך על דעתו, כסבור שהוא יכול לבא בזמנו, להכי קאמר הכי – ואסמכתא לא קניא! **שאני הכא.** להכי קני. **דאתפיס זכותיה לב"ד.** דכגבוי דמי, ולא הוה אסמכתא. **מי שפרע מקצת חובו והשליש את שטרו.** שהניח השטר שהיה לו לבעל חוב עליו ביד נאמן, ואמר לו: אם איני פורע החוב מכאן עד ל' יום – תן לו שטרו למלוה, ויחזור ויגבה בו כל מה שכתוב בו בתחילה. **ולא נתן.** ולא פרע. **רבי יוסי אומר יתן.** השליש השטר למלוה. ואע"ג דאסמכתא היא, דסבור היה לפרוע באותו הזמן – קנה המלוה את השטר. **אין הלכה וכו'.** הא הכא, אע"ג דאתפיס השטר ביד [השליש] – הויא אסמכתא, ולא קניא לטעמיה דרב! **שאני הכא דאמר ליבטלן זכותיה.** שלא יהא בהן ממש, דזהו חמור מ"תן לו שטרו". **והלכתא אסמכתא קניא.** ואע"ג דלא מתפיס. **והוא דלא אניס.** באונסא דמוכחא לאינשי, כי האי דלעיל, דפסקיה מעברא. **והוא דקנו מיניה.** שלא יחזור בו. **ובב"ד חשוב.** שיהא מומחה לרבים. וכל הני תלת מילי בעינן בה. דאי הוה חד בלא אידך – לא קני, אלא כולהו ג' בעינן: דלא אניס, וקנין, ובב"ד חשוב. **מתני'** להרגין. שהוא הורג על עסקי ממון. שאם בא להורגו – יכול לדור על זה שהוא של תרומה, ויאמר "נדר זה עלי אם אינו של תרומה" אע"פ שאינו של תרומה, כדי שלא יטלם, לפי שיש חיוב מיתה לזה, והנדר מותר, והיינו נמי נדרי אונסין. ולחרמין. שהוא ליסטים בעלמא שאינו הורג. **ולמוכסים.** נוטל מכס המלך, ורוצה ליטול פירותיו בע"כ. **אף על פי שאינן של תרומה.** יכול לידור שהן של תרומה כדי שלא יטלם, ומתני' לא זו אף זו קתני. **בכל נודרים.** להם.

חוץ

1 דִּכְיוָן דְּמַחִילָה הִיא - לֵית בָּהּ אִסְמַכְתָּא, דְּמִיד זוֹכֶה בָּהּ חֲבֵירוֹ. וְכֵן בְּמוֹסֵר לְיַד חֲבֵירוֹ, וְאָמַר
2 לוֹ "אִם לֹא אֶעֱשֶׂה כָּךְ זְכֵה בְּמַה שֶּׁבְּיָדֶךָ" – קָנָה, דְּלֵיכָא אִסְמַכְתָּא אֶלָּא בְּאוֹמֵר "אֶתֵּן" אוֹ
3 "אֶשַּׁלֵּם" וּכְיוֹצֵא בָּהֶן. וְכֵן דַּעַת הָרַמְב"ם ז"ל. וְאֵין כֵּן דַּעַת רַשִּׁ"י ז"ל, בְּפֶרֶק "הַזָּהָב" (כ"מ דף מח:)
4 גַּבֵּי הָא דְּתַנְיָא הָתָם: הַנּוֹתֵן עֵירָבוֹן לַחֲבֵירוֹ וְאָמַר לוֹ "אִם אֲנִי חוֹזֵר בִּי – אֶמְחוֹל לְךָ עֲרֻבוֹנִי",
5 וְהַלָּה אוֹמֵר "אִם אֲנִי חוֹזֵר בִּי – אֲכַפֵּל לְךָ עֲרֻבוֹנְךָ"
6 נִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִים, דִּבְרֵי ר' יוֹסֵי. [רַבִּי יוֹסֵי לְטַעְמֵיהּ]
7 דְּקַסְבַּר אִסְמַכְתָּא קְנִיָא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: דַּיּוֹ
8 שֶׁיִּקְנֶה כְּנֶגֶד עֲרֻבוֹנוֹ. וּפֵירַשׁ רַשִּׁ"י ז"ל שָׁם: לֹא זֶה
9 יִכְפּוֹל וְלֹא זֶה יִמְחוֹל, מִשּׁוּם דְּאִסְמַכְתָּא הִיא.
10 אֶלְמָא אֲפִילּוּ בְּמַחִילָה שַׁיְיכָא אִסְמַכְתָּא. וְהָא נָמִי
11 דָּמֵי שֶׁפָּרַע מִקְצַת חוֹבוֹ, דְּאִיתֵיהּ לְעֵיל בְּסָמוּךְ,
12 מוּכָח הָכִי. דּוֹדַאי הַהוּא תְּנַאי מִתּוֹרַת מְחִילָה הוּא.
13 דְּאִי לָא, נְהִי דְּס"ל לְרַבִּי יוֹסֵי דְּאִסְמַכְתָּא קְנִיָא –
14 הֵיאָךְ יַגְבֶּה זֶה כָּל הַשְּׁטָר? הֲלֹא כְּבָר נִמְחַל מִקְצַת
15 שִׁעְבּוּדוֹ, וְשׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר וְגוֹבֶה! אֶלָּא וַדַּאי מִתְּחִלָּה
16 כָּךְ הִתְנָה: אִם לֹא נְתַתִּי לְךָ הַשְּׁאָר מִכָּאן וְעַד
17 שְׁלֹשִׁים יוֹם – לֹא יְהֵא הַמְּעוֹת אֵלּוּ פִּרְעוֹן אֶלָּא
18 מַתָּנָה. וְאַפְּ"ה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא יִתֵּן – אֶלְמָא
19 אִסְמַכְתָּא אֲפִילּוּ גַּבֵּי מַתָּנָה וּמְחִילָה לֹא קְנִיָא. אֶלָּא
20 ה"פ: שֶׁאנֵי הָכָא דְּאָמַר לִיבַטְּלָן זְכוּתָאי, כְּלוֹמַר
21 שֶׁהוּא מוֹדֶה שֶׁאִם לֹא בָא לְאוֹתוֹ זְמַן – שְׁרֵאיוֹתָיו
22 בְּטֵלוֹת, כְּלוֹמַר שֶׁהֵם שֶׁקֶר. **וְהִלְכְתָּא**
23 אִסְמַכְתָּא קְנִיָא. וְהוּא דְּלֵא אָנִיס וְהוּא דְּקָנוּ מִינֵיהּ
24 בְּב"ד חָשׁוּב. וְהוּא דְּלֵא אָנִיס, כְּלוֹמַר, אֲפִי' דּוֹמְיָא
25 דְּחֹלֶה בְּנוֹ, שֶׁאֵינוֹ אוֹנֵס גָּמוּר. דְּאִי אָנוּס גָּמוּר
26 קָאָמַר – פְּשִׁיטָא. אֶלָּא כִּי הַאי אוּנְסָא קָאָמַר, דְּהָא
27 מְדַמִּינַן לַהּ לְעֵיל לְמַתְנִיתִין דְּנִדָּרִים, דְּכִי הֵיכִי
28 דְּאָמַר בְּמַתְנִיתִין דְּאַדַּעְתָּא דְּחֹלֶה בְּנוֹ לֹא הִדִּירוּ –
29 הָכָא נָמִי, כִּי אִתְפִּיס זְכוּתֵיהּ לֹא עָלָה עַל דַּעְתּוֹ
30 שֶׁיַּנִּיחַ בְּנוֹ חוֹלֶה וְיֵצֵא לְרִיב. **וְהוּא** דְּקָנוּ מִינֵיהּ
31 בְּב"ד חָשׁוּב. כְּלוֹמַר, אֲלִים לְאַפְקוּעֵי מְמוּנָא, כְּגוֹן בֵּי דִּינָא דְּרַב אַמִּי וְרַב אַסִּי. וְשֶׁלֹּא כְּדִבְרֵי
32 הָרַמְב"ם ז"ל שֶׁהִצְרִיךְ סָמוּךְ. וְאִם כְּדִבְרָיו – הַיְינוּ לוֹ לוֹמַר בְּב"ד מוּמְחֶה. וְהִקְשׁוּ הָרִאשׁוֹנִים ז"ל:
33 ב"ד חָשׁוּב לְמַה לִּיז? דְּהָא אָמַר בְּפֶרֶק "אֵיזֶהוּ נֶשֶׁךְ" (כ"מ דף סו:) דְּכָל הֵיכָא דְּאָמַר "מֵעַבְשָׁיו" –
34 לֵיכָא מִשּׁוּם אִסְמַכְתָּא, וּקְנִין סוּדָר עָ"כ כְּ"מֵעַבְשָׁיו" הוּא. דְּאִי "מֵעַבְשָׁיו" לָא קְנִי – בְּתַר הָכִי
35 נָמִי לָא קְנִי, דְּהָא הֲדַר סוּדָר לְמַרְיֵהּ, וְה"ל כְּאוֹמֵר לְחֲבֵרוֹ: מְשׁוֹךְ פְּרָה זוֹ וְלֹא תִּקְנֶה לְךָ אֶלָּא
36 לְאַחַר ל' יוֹם, דְּלֹא קָנָה כָּל הֵיכָא דְּלָא קַיְּימָא בְּחֲצֵרוֹ, אֶלָּא הֵיכָא דְּא"ל "מֵעַבְשָׁיו" (כְּתוּבוֹת פב.).
37 וְכֵיוָן דְּכָל קִנְיָן עַל כַּרְחִין כְּ"מֵעַבְשָׁיו" הוּא, וְ"מֵעַבְשָׁיו" סָגֵי לְבַטּוּלֵי אִסְמַכְתָּא, ב"ד חָשׁוּב לְמִי
38 לִיז? תֵּרֵץ ר"ת ז"ל: דְּכִי אָמַר דְּ"מֵעַבְשָׁיו" מְבַטֵּל אִסְמַכְתָּא – הַ"מ כִּי הַהִיא דְּפֶרֶק "אֵיזֶהוּ נֶשֶׁךְ"
39 דְּמִשְׁכַּן לוֹ בֵּית מִשְׁכָּן לוֹ שָׂדֶה, שֶׁמָּסַר לוֹ שָׂדֵהוּ. אֲבָל הָכָא, שֶׁלֹּא מָסַר לְיַד מִי שֶׁהִתְנָה עִמּוֹ
40 כְּלוּם – צָרִיךְ קִנְיָן וב"ד חָשׁוּב. וּלְפִיכָךְ אָמַר הָרַב ז"ל שֶׁכֵּן הַדִּין בְּכוּלְּהוּ אִסְמַכְתּוֹת בְּעַלְמָא, דְּכָל שֶׁאֵינוֹ מוֹסֵר לְיַד חֲבֵירוֹ – אֵין "מֵעַבְשָׁיו" מוֹעִיל בָּהֶן, אֶלָּא קִנְיָן בב"ד חָשׁוּב. וְאֵין כֵּן דַּעַת הַגָּאוֹן
41 ז"ל, שֶׁכְּתַב דְּהַאי פִּיסְקָא לֵיתֵיהּ אֶלָּא בְּמַתְפִּיס זְכוּתֵיהּ בְּלַחוֹד, וְכָתַב הָרַב אַלְפַסִּי ז"ל בְּפֶרֶק "גֵּט פָּשׁוּט". וּכְדִבְרָיו נִרְאֶה, שֶׁאֵין עִסְקָא לְב"ד חָשׁוּב בְּתְנָאִין שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵירוֹ. אֶלָּא הָכָא דּוֹקָא קָאָמַר,
42 מִשּׁוּם דְּהַאי גַּבְרָא לָא מִדַּעְתֵּיהּ בִּלְבַד אָמַר דְּאִי לָא אֲתֵי לִבְטֵלָן זְכוּתֵי', אֶלָּא ב"ד הִזְקִיקוּהוּ לְכָךְ, וּמִשּׁ"ה דּוֹקָא כִּי קְנוּ מִינֵיהּ ב"ד חָשׁוּב מְהַנֵּי, אַע"ג דְּלָא אָמַר "מֵעַבְשָׁיו", דב"ד חָשׁוּב אָלִים
43 לְאַפְקוּעֵי מְמוּנָא. וְכִי תֵּימָא: אַפְקוּעֵי מְמוּנָא דב"ד חָשׁוּב לְמַה לִּיז? תֵּיפּוֹק לִי דְּקְנוּ מִינֵיהּ, וְכָל קִנְיָן מֵעַבְשָׁיו הוּא, דְּאִי הַשְׁתָּא לָא קְנִי – בְּתַר הָכִי לָא קְנִי, דְּהָא הֲדַר סוּדְרָא לְמַרְיֵהּ, וּכְדִבְרֵי ר"ת
44 ז"ל! אִין, וַדַּאי קוּשְׁטָא קָאָמַר שֶׁמִּי שֶׁהִתְקִנָּה שָׂדֶה לַחֲבֵירוֹ סְתָם, וְקָנוּ מִידוֹ – לְאַלְתַּר קָנָה. אֲבָל כִּי אִתְנִי "אִם לֹא בָאתִי" – לֹא מִשְׁמַע דְּלִיקְנֵי מֵעַבְשָׁיו אֶלָּא לְבַתַּר הַהוּא יוֹמָא, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ קוֹנֶה
45 כְּלָל. אֲלָא מִשּׁ"ה סָגֵי הָכָא בְּקִנְיָן סְתָמָא, מִשּׁוּם דב"ד אֲלִימֵי לְאַפְקוּעֵי מְמוּנָא, וְהוּי כְּ"מֵעַבְשָׁיו". **וְנִמְצָא** עַבְשָׁיו פִּסְקָן שֶׁל דְּבָרִים, דְּכָל הֵיכָא דְּאִיכָא "מֵעַבְשָׁיו" לֵית בֵּיהּ מִשּׁוּם אִסְמַכְתָּא.
46 וּבְמַתְפִּיס זְכוּתֵיהּ – אִי קְנוּ מִינֵיהּ בב"ד מְהַנֵּי, וְ"מֵעַבְשָׁיו" לְחוֹדֵיהּ נָמִי מְהַנֵּי בֵּיהּ. וְלֹא נ"ל כֵּן, דְּאִי מִשּׁוּם אַפְקוּעֹתָא דב"ד נְגַעוּ בָּהּ – קִנְיָן לְמַה לִּיז? אֶלָּא הָכָא הַכִּי קָאָמַר: וְהוּא דְּקָנוּ מִינֵיהּ.
47 כְּלוֹמַר, דְּלֹא תֵּימָא: כֵּיוָן דְּאָמַר לִבְטֵלָן זְכוּתֵיהּ, כְּלוֹמַר, שֶׁהוּא מוֹדֶה שֶׁאִם לֹא בָא לְאוֹתוֹ זְמַן רְאִיוֹתָיו בְּטֵלוֹת – לֹא צָרִיךְ קִנְיָן, מִשּׁוּם דְּהוֹדָאָה בב"ד הִיא וְלֹא בְּעֵיא קִנְיָן. דְּלִיתָא, דְּאִילּוּ הוֹדָה
48 כֵּן בְּלֹא שׁוּם תְּנַאי – הַ"נ. אֲבָל כֵּיוָן שֶׁתָּלָה ב"אִם" – אֵין כָּאן הוֹדָאָה גְּמוּרָה. הַלְכָךְ, אֲפִי' אָמַר "מֵעַבְשָׁיו" לֹא מְהַנֵּי. דְּאַפְּ"י תֵּימָא: כֵּיוָן דְּאִיכָא "מֵעַבְשָׁיו" לֵיכָא אִסְמַכְתָּא – אֲפִי' הַכִּי, בְּמַה יִקְנֶה
49 הַלָּה שֶׁיִּבְטְלוּ זְכִיּוֹתָיו? הֲלָכָךְ בְּעֵי קִנְיָן כִּי הֵיכִי דְּלִיקְנֵי חֲבֵרֵיהּ. וְאִין הַ"נ, דְּאִי אָמַר "מֵעַבְשָׁיו" וְקָנוּ מִינֵיהּ – לֹא בְּעִינַן ב"ד חָשׁוּב, דִּבְקִנְיָן קְנֵי חֲבֵרֵיהּ, וּב"מֵעַבְשָׁיו" לֵיכָא לְמִיחַשׁ לְאִסְמַכְתָּא. אֲלָא
50 דְּכֵיוָן דְּבב"ד עַסְקִינַן אִשְׁמוֹעִינַן דִּינָא אַחֲרִינָא, דְּכָל הֵיכָא דַּהֲוִי ב"ד חָשׁוּב לֹא צָרִיךְ "מֵעַבְשָׁיו", דְּאִנַּן סְהֲדֵי דְּלָא מְחַיֵּיךְ בְּבֵי דִּינָא וּכְמַאן דְּאָמַר בְּפִי' "מֵעַבְשָׁיו" דָּמֵי. דְּכֵיוָן דב"ד חָשׁוּב הוּא מַאי
51 דְּאָמַר "לִבְטֵלָן" כְּהוֹדָאָה גְּמוּרָה מְשׁוּיְינַן לֵיהּ. וְנִמְצָא לְפֵרוּשׁ זֶה שֶׁאֵין אָנוּ צְרִיכִים כָּאן לְהַפְקָעַת מָמוֹן וְלֹא נִשְׁתַּנְּתָה דִּין זֶה מִשְׁאָר דִּינֵי אִסְמַכְתָּא, וְהוּא דָּבָר נָכוֹן וְעוֹלֶה בְּהוּגָן. כֵּן נִרְאֶה לִי.
52 **מַתְנִי'** נוֹדְרִים לְהַרְגִּין. לְלֵיסְטִים יִשְׂרָאֵל שֶׁהוֹרְגִים בְּנֵי אָדָם. **לְחַרְמִין.** מְחַרְמִינִין וְשׁוֹלְלִין. **וְלַמּוֹכְסִין.** לְהִפָּטֵר מִן הַמֶּכֶס.

חוץ

יצחק ראה שבעשו יש ניצוצות דקדושה גבוהים מאוד, ולכן רצה לברכו, להמשיך עליו אור עליון, שעל-ידי-זה יתבררו הניצוצות שבו

ממאמר פרשת תולדות ה'תשכ"ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כיון דְּאִי הֲוָה יָדַע דְּמִית – אם היה יודע שסופו למות בתוך שנים עשר חודש, מִן לְאַלְתַּר הֲוָה גָּמַר וְיָהֵיב גִּיטָּא – היה נותן גט מיד בלא תנאי, שמטרתו בנתינת הגט היא, שאשתו לא תיזקק ליבום לאחר מיתתו, אם אין לו זרע. אבל ההוא גברא שהתפיס זכויותיו, אם היה יודע שיקרהו אונס לא היה מבטל זכויותיו.

הגמרא מקשה שלא מועילה טענת אונס:

לרבא, שאם לא בא מחמת אונס אין כאן קיום התנאי ואינו מפסיד זכויותיו, מַאי שְׁנָא מִמַּעֲשֶׂה שֶׁהִיה, בְּהַהוּא שנתן גט לאשתו, דְּאָמַר לְהוּ – ואמר לעדי הגט אִי לֹא אָתֵינָא – אם לא אשוב לכאן מִכָּאן עַד תְּלָתִין יוֹמִין – מעתה ועד שלושים יום, לֵיהֱוֵי גִּיטָּא – יחול הגט, אך אם אשוב בתוך שלושים יום לא יחול הגט. אָתָא וּפַסְקֵיהּ מַעֲבָרָא – בא אותו אדם ביום השלושים ורצה להכנס לעיר ולמנוע את חלות הגט, אך הנהר שהיה בינו לעירו הפסיקו, ולא יכל לחצותו עד שעבר יום השלושים מפני שהמעבורת שעליה חוצים את הנהר היתה בצד הנהר שסמוך לעיר. אָמַר לְהוּ אותו אדם לעומדים בעברו השני של הנהר, חֲזוּ דַּאֲתַאי חֲזוּ דַּאֲתַאי – ראו שבאתי, ראו שבאתי. וְאָמַר שְׁמוּאֵל לֹא שְׁמֵיהּ מַתְיָא - ביאה זו עד שפת הנהר, אף שהיא סמוכה לעיר אינה נחשבת ביאה, עד שיכנס אליה. ונמצא שנתקיים תנאו 'אם לא באתי מכאן עד תלתין יומין' והגט חל. הרי ששמואל סובר שאף על פי שלא בא מחמת אונס, אין טענת אונס מועילה בגיטין, והגט חל. ולפי רבא שלמד ממשנתינו שאם לא בא מחמת אונס אין זה נחשב שנתקיים התנאי, קשה, אַמַּאי – מדוע לא נאמר כן גם לגבי גיטין, וְהָא מֵינַס אָנִים – הלא מה שלא בא היה מחמת אונס, ולא יחשב הדבר כמו שלא בא מכאן ועד שנים עשר חודש, ולא יחול הגט.

הגמרא מתרצת שיש חילוק בין אונס המצוי לאונס שאינו מצוי:

דְּלְמָא אוּנְסָא דְּמִינַּלְיָא שַׁאנִי – שמא אונס המצוי, וגלוי לכל שיכול לקרות, שונה מאונס שאינו מצוי. שבאונס המצוי העלה על דעתו שאפשר שיקרה לו אונס כזה, והיה לו להתנות בשעת נתינת הגט שאם יארע לו אונס כזה אינו רוצה שיחול הגט, וכיון שלא התנה כן, חל הגט אף אם נאנס ולא בא, אבל באונס שאינו מצוי, כגון חלה הוא או שחלה בנו, שלא היה לו להעלותו בדעתו, לא היה לו להתנות שאם יקרה כן אינו רוצה להפסיד זכויותיו, ולכן אינו מפסיד זכויותיו אם נאנס ולא בא. וּמַעֲבָרָא – אונס ד'פסקיה מעברא' מִינַּלֵּי אוּנְסֵיהּ – דבר מצוי וגלוי הוא שלפעמים המעבורת נמצאת בעברו השני של הנהר.

הגמרא מקשה מדוע אין במתפיס זכויותיו משום אסמכתא:

וּלְרַב הוּנָא שאמר שאף אם נאנס ולא בא מכאן ועד שלושים יום בטלים זכויותיו, מִכְּדֵי – הלא באופן זה אַסְמַכְתָּא הִיא, כיון שסמך על כך שיחזור לבית דין עם ראיותיו, ולא יפסיד את שטרי זכויותיו, וְהרי הדין שאַסְמַכְתָּא לֹא קָנְיָא – אינה קונה, משום שלא גמר בדעתו להקנות, שהרי היה בדעתו לקיים את ההתחייבות.

ואם כן מדוע מפסיד זכויותיו לדעת רב הונא.

מתרצת הגמרא, שַׁאנִי הָכָא דְּמִיתַּפְסָן זְכוּתָן – כיון שכבר הוציא זכויותיו מרשותו והתפיס אותם ביד אחר, דומה הדבר כאילו כבר גבו את שטרותיו, ויש לו גמירות דעת לבטלם, ואף אם בדרך כלל אסמכתא אינה קונה, באופן כזה אסמכתא קונה.

הגמרא מקשה שגם כשהתפיס ביד אחר, אסמכתא אינה קונה:

וְהֵיכָא דְּמִיתַּפְסִין לָאו אַסְמַכְתָּא הִיא – וכי במקום שהתפיס את שטרו ביד אחר אין משום אסמכתא, וְהָתְנַן – והלא שנינו, מִי שֶׁפָּרַע מִקְצָת חוֹבוֹ, ולא היה יכול להשאיר את שטרו ביד המלוה כדי שלא יחזור ויגבה ממנו גם את מה שפרע כבר, וְלכן הִשְׁלִישׁ אֶת שִׁטְרוֹ – הפקיד את שטרו ביד אדם שלישי, וְאָמַר הלוה, אִם אֵין אֲנִי נוֹתֵן לוֹ – פורע למלוה מִכָּאן עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם את שאר החוב, תֵּן לוֹ – למלוה, את שִׁטְרוֹ, ויגבה את כל חובו. ואם הִגִּיעַ זְמַן – עברו שלושים יום וְלֹא נָתַן את שאר החוב, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, יִתֵּן למלוה את השטר, אף שהלוה סמך שיפרע את כל חובו בתוך שלושים יום, ולכן אמר שאם לא יפרע מוחל על המעות שנתן תחילה, ויחזור המלוה ויגבה את כל החוב, כיון שאסמכתא קונה. וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לֹא יִתֵּן למלוה את השטר, כיון שאסמכתא לא קונה. וְאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ אָמַר רַב, אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי דְּאָמַר אַסְמַכְתָּא קָנְיָא, אלא כרבי יהודה שאסמכתא אינה קונה. ומוכח שאף כשהשליש את שטרו ביד אחר סובר רב שאסמכתא אינה קונה, וקשה על רב הונא מדוע פסק שלא כרב שהיה רבו.

מתרצת הגמרא, שַׁאנִי הָכָא לגבי ההוא גברא שהתפיס זכויותיו בבית דין אם לא יביא ראיותיו מכאן ועד שלושים יום, דְּאָמַר לְבַטְּלָן זַכְוָתֵיהּ – שאמר שיתבטלו זכויותיו. כלומר שהוא מודה שאם לא יביא ראיותיו לסוף שלושים יום ראיותיו בטלות, כיון שראיות של שקר הן, ואינו יכול להשתמש בהם לתבוע ממון.

פסק ההלכה בדין אסמכתא:

וְהִלְכְתָא – ההלכה היא שאַסְמַכְתָּא קָנְיָא – קונה, והמתחייב שיתן דבר לחבירו אם לא יעשה מעשה מסוים, ולבסוף לא עשה את המעשה, חלה ההתחייבות. וכגון שאמר שיפסיד שטר זכויותיו אם לא יביא ראיותיו לסוף שלושים יום, ולבסוף לא הביא.

מגבילה הגמרא הלכה זו:

וְמה שאסמכתא קונה הוּא דווקא דְּלֹא אָנִים – שלא נאנס, אלא מרצונו לא עשה דבר זה. אבל אם לא קיים את התחייבותו מחמת אונס, לא קנה חבירו. כי ברור הדבר שלא עלה על דעתו להתחייב אם יאנס.

הגבלה נוספת:

וְהוּא דְּקָנוּ מִינֵּיהּ – וכן צריך שיעשו קנין מהמתחייב, וכיון שקנו ממנו בקנין סודר שחל מעכשיו, אין בזה משום אסמכתא, כי אסמכתא שייכת רק באופן שהתחייב לחבירו והקנין יחול לאחר זמן. ואף אם לא אמר שיחול הקנין מעכשיו, אם הקנה לו בְּבֵית דִּין חָשׁוּב גם כן אינו אסמכתא, כי אדם אינו עושה צחוק מבית דין, וכל קנין בבית דין הוא בהודאה גמורה, וכמו שאמר בפירוש שיחול הקנין מעכשיו:

משנה

במשנה הקודמת נתבאר הסוג הרביעי מארבעת הנדרים המותרים שפרק זה עוסק בהם, והוא נדרי אונסין. משנתינו מבארת מקרים נוספים של נדרי אונסין נוֹדְרִין לְחָרָגִין – לליסטים ישראל שהורגים בני אדם כדי לקחת ממונם, וּלְחָרְמִין – אנשים שגוזלים ממון, וּלְמוֹכְסִין – פקידים הממונים מטעם המלך לגבות מיסים. שאם באו אחד מכל אלו לקחת ממנו פירותיו, מותר לו לנדור להם שֶׁהִיא – שהפירות הם של תְּרוּמָה, בכדי שלא יטלו אותם ממנו, וואַף עַל פִּי שהאמת היא שֶׁאֵינוֹ תְּרוּמָה. וכן מותר לנדור שֶׁהַן שֶׁל בֵּית הַמֶּלֶךְ - נכסי המלך, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן שֶׁל בֵּית הַמֶּלֶךְ. ובגמרא יבואר אופן ההיתר וטעמו.

המשנה מביאה מחלוקת תנאים מתי נאמר היתר זה:

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, בַּכֹּל נוֹדְרִין – בכל אופן של נדר מותר לנדור כדי להיפטר מהאנס,

---

ברכת יצחק הייתה על עניין היגיעה בתורה, שעל-ידי-זה מגיעים למעלה מבחינת התורה כמו שהיא מצד-עצמה

ממאמר פרשת תולדות ה'תשכ"ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חוץ מִבִּשְׁבוּעָה כיון ששבועה חמורה יותר, ולכן התירו רק נדר. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אַף בִּשְׁבוּעָה – אף להישבע מותר כדי להציל את ממונו.

עוד נחלקו בדין זה, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, לֹא יִפְתַּח לוֹ בְּנֶדֶר –אסור להציע לאנס שידור לו כדי להוכיח דבריו, אלא רק אם ביקשו האנס, התירו לו לנדור. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אַף אם לא ביקשו האנס, יִפְתַּח – מותר להציע לוֹ – מעצמו לנדור. מחלוקת שלישית נחלקו בדין זה, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, התירו לו לנדור רק בְּמַה שֶׁהוּא מַדִּירוֹ – שביקשו האנס, ואסור לו להוסיף. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, מותר לנדור אַף בְּמַה שֶׁאֵינוֹ מַדִּירוֹ, ויכול להוסיף בנדרו כרצונו.

ומביאה המשנה דוגמא לדבר:

כֵּיצַד, אָמַר לוֹ האנס לנודר, אֱמוֹר – נדור, קוֹנָם אִשְׁתִּי נֶהֱנֵית לִי – אשתי תהא אסורה בהנאתי, וְאָמַר – והוא הוסיף ואמר קוֹנָם אִשְׁתִּי וּבָנַי נֶהֱנִין לִי – אסורים בהנאתי, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אִשְׁתּוֹ מוּתֶּרֶת כיון שהדיר אותה באונס, וּבָנָיו אֲסוּרִין, שהרי לא ביקשו האנס שיאסור גם את בניו בהנאתו, והוסיף כן מדעתו, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵלּוּ וְאֵלּוּ מוּתָּרִין – גם בניו מותרים, הואיל ונדר כן כדי להציל את ממונו.

גמרא

הגמרא מקשה על הדין המבואר במשנה שמותר לנדור למוכס כדי להיפטר מלשלם לו:

מקשה הגמרא, איך מותר לנדור כדי להיפטר מלשלם למוכס, וְהָאָמַר והלא אמר שְׁמוּאֵל, דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא – חוקים ומשפטים שנחקקו על ידי המלכות הם דין, וחייבים לקיימם. ואם כן, איך מתירים לו לנדור ולהיפטר מהמס כאשר מהדין חייב לשלמו.

מתרצת הגמרא, אָמַר רַב חִיָּנָא אָמַר רַב כַּהֲנָא אָמַר שְׁמוּאֵל, משנתינו מדברת בְּמוֹכֵס שֶׁאֵין לוֹ קַצְבָּה ונוטל כמה שלבו חפץ, ואף יותר מרצון המלך, ומכיון שהמוכס גזלן מותר לנדור כדי להציל ממונו.

תירוץ נוסף: דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי אָמַר, מדובר במשנה בְּמוֹכֵס הָעוֹמֵד מֵאֵלָיו – והמלך לא מינהו, והוא גובה מיסים שלא כדין.

שנינו במשנה, שמותר לנדור שֶׁהֵן שֶׁל בֵּית הַמֶּלֶךְ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן שֶׁל בֵּית הַמֶּלֶךְ:

שואלת הגמרא, הֵיכִי נָדַר – באיזה לשון מדובר שנדר, שהרי אין לומר שנדר ואמר רק 'שהם של בית המלך', שהרי בלשון זה אינו אוסר כלום על אף אחד. משיבה הגמרא, אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב, המשנה מדברת בְּאוֹמֵר יֵאָסְרוּ פֵּירוֹת הָעוֹלָם עָלַי בנדר, אִם אֵינָן שֶׁל בֵּית הַמֶּלֶךְ, ובכך הוא מוכיח שהם של בית המלך.

מקשה הגמרא, כֵּיוָן שמדובר דְּאָמַר יֵאָסְרוּ פירות העולם עלי אם אינם של בית המלך, אִיתַּסְרוּ עֲלֵיהּ כָּל פֵּרֵי עָלְמָא – הרי נאסרו עליו כל פירות העולם, ואיך מתירים לו לעבור על נדרו, הלא נדר גמור הוא. מתרצת הגמרא, מדובר בְּאוֹמֵר 'יאסרו פירות העולם עלי הַיּוֹם אם אינן של בית המלך', ואכן, הוא אסור לאכול פירות באותו יום.

מקשה הגמרא, אִי – אם מדובר שהגביל את נדרו דְּאָמַר הַיּוֹם, ועל ידי זה נאסר בפירות רק באותו היום, לֹא מְקַבֵּל מִינֵיהּ מוֹכֵס – המוכס לא יאמין לו שהפירות של בית המלך, כיון שדבר קל הוא להישמר מלאכול כל פירות העולם ליום אחד.

מתרצת הגמרא, הטעם שאינו נאסר לעולם, הוא מכיון שמדובר בְּאוֹמֵר בְּלִבּוֹ שנודר רק לאותו הַיּוֹם, וּמוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו – אבל בשפתיו הוא מוציא את הנדר בִּסְתָם, והמוכס מבין שהוא נודר לעולם, והוא מאמין לו.

ומבארת הגמרא, וְאַף עַל גַּב דְּסִבְרָא לָן, שדְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב –שחשב בלבו ולא הוציא בשפתיו אֵינָן דְּבָרִים – אין מחשיבים אותם שיחולו כמו דיבור, וכאן הרי הוציא בשפתיו לשון שמשמע שאוסר עצמו לעולם, ומן הדין הולכים אחר דבריו שאמר בפה, ואם כן צריך להיות הדין שיאסר לעולם. אף על פי כן במקרה זה הדין שונה, כִּי לְגַבֵּי אוֹנְסִין שַׁאנִי – במקום שהאנס מכריחו לנדור, החשיבו את מה שבלבו שהוא מפרש בזה את דיבורו, ולכן חל הנדר רק לאותו היום.

שנינו במשנה שנחלקו התנאים בהיתר לנדור על פירותיו, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים בְּכָל כּוֹ' נודרין חוץ מבשבועה, ובית הלל אומרים אף בשבועה. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים התירו לו לנדור רק בְּמַה שֶׁהוּא מַדִּירוֹ – שביקשו האנס, אבל אסור לו להוסיף בנדרו לנדור בדברים שלא ביקשו האנס, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים שמותר לנדור אַף בְּמַה שֶׁאֵינוֹ מַדִּירוֹ – ויכול להוסיף בנדרו כרצונו. ומביאה המשנה דוגמא לדבר, כֵּיצַד, אָמַר לוֹ האנס, נדור, קוֹנָם אִשְׁתִּי נֶהֱנֵית לִי – אשתי תהא אסורה בהנאתי, וְאָמַר – והוא הוסיף ואמר, קוֹנָם אִשְׁתִּי וּבָנַי נֶהֱנִין לִי –אסורים בהנאתי, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אִשְׁתּוֹ מוּתֶּרֶת כיון שהדיר אותה באונס, וּבָנָיו אֲסוּרִין, שהרי לא ביקשו האנס שיאסור גם את בניו בהנאתו, והוסיף כן מדעתו, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵלּוּ וְאֵלּוּ מוּתָּרִין – גם בניו מותרים, הואיל ונדר כן כדי להציל את ממונו:

אָמַר רַב הוּנָא, תָּנָא – למדנו בברייתא נוסח שונה במחלוקתם, והוא: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים לֹא יִפְתַּח לוֹ בִּשְׁבוּעָה, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים אַף יִפְתַּח לוֹ בִּשְׁבוּעָה.

מקשה הגמרא, בברייתא יש שני חילוקים מגירסת המחלוקת כפי שהובאה במשנתינו, הראשון, שנתבאר שלדעת בֵּית שַׁמַּאי, דווקא בִּשְׁבוּעָה הוּא דְּלֹא יִפְתַּח לוֹ – יציע למוכס מעצמו לנדור, הָא –אבל בְּנֶדֶר יִפְתַּח לוֹ – מותר להציע למוכס לכתחילה לנדור, וְהָא תְּנַן – והלא במשנה שנינו, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים לֹא יִפְתַּח לוֹ בְּנֶדֶר, שאף בנדר אסור לו להציע לנדור.

וְתוּ – שינוי נוסף יש בברייתא, מִיפְתַּח הוּא דְּלֹא יִפְתַּח לוֹ בִּשְׁבוּעָה – בית שמאי אסרו רק לפתוח ולהציע להשבע, הָא מֵידַר נָדַר בִּשְׁבוּעָה – אבל אם ביקשו האנס, מותר אפילו להשבע לו, וְהָתְנַן – והלא במשנה שנינו, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים בַּכֹּל נוֹדְרִין חוּץ מִבִּשְׁבוּעָה, ואין היתר להישבע. ואם כן נמצא שיש שתי סתירות מהברייתא למשנה.

מתרצת הגמרא, לעולם אף דעת בית שמאי שאסור להישבע, וכן אסור לפתוח ולהציע שינדור, ואין סתירה בין המשנה והברייתא, בגלל שתָּנָא מַתְנִיתִין בְּנֶדֶר – המשנה באה ללמדנו דיני נדר, האם מותר לנדור והאם מותר לפתוח בנדר, כדי לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחָן דְּבֵית שַׁמַּאי – להשמיענו את החידוש שבשיטת בית שמאי, שהם מחמירים וסוברים שאף שמותר לנדור, אסור לפתוח בנדר. וּתְנָא בָּרַיְיתָא בִּשְׁבוּעָה – ואילו הברייתא באה ללמדנו דיני שבועה, כדי לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחָן דְּבֵית הִלֵּל – להשמיענו חידושם של בית הלל, המקילים וסוברים שלא רק שמותר להישבע, אלא אפילו מותר לפתוח ולהציע להישבע. וממילא אין סתירה בין הברייתא למשנה, שבאמת בית שמאי סוברים כמו שלמדנו במשנה שאסור לפתוח בנדר, וכן אסור להישבע. ומה שמהברייתא משמע שאסרו רק לפתוח בשבועה, זה משום שהתנא של הברייתא רצה להשמיענו את החידוש בשיטת בית הלל, הסוברים שמותר אף לפתוח בשבועה, ולכן לא חשש התנא לפרש עד היכן החמירו בית שמאי לאסור, והביא רק שבית שמאי חולקים על בית הלל.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף:

רַב אַשִׁי אָמַר, הברייתא אינה מדברת כלל בדין הכתוב במשנה שנודרין להרגין וכו', אלא הָכִי קָתָנֵי – זוהי כוונת הברייתא, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים אֵין שְׁאֵלָה בִּשְׁבוּעָה – שהחכם רשאי להתיר רק

המשך בעמוד 33

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

חוץ מבשבועה. שלא יאמר: יאסרו פירות שבעולם עלי בשבועה אם אינן של תרומה. **לא יפתח לו בנדר.** אם הליסטים אינו מזקיקו שידור – לא יפתח לו הוא בעצמו. **במה שהוא מדירו.** בלבד ידור, ולא בדבר אחר, כדמפרש. **כיצד אמר לו וכו' אשתו מותרת לו.** דהיינו במה שהוא מדירו. **ובניו אסורים.** דהיינו במה שלא מדירו. **גמ' דינא דמלכותא דינא.** ולאו נדרי אונסין נינהו, ואמאי נודרין למוכסין להבריח המכס של מלכות? **שאין לו קצבה.** שנוטל כל מה שרוצה. **במוכס העומד מאליו.** שאינה של מלכות. **כיון דאמר יאסרו.** ולא אמר מילתא דהערמה – איתסרו ליה. **באומר יאסרו היום.** דהיינו הערמה, דההוא יומא לחוד אסר נפשיה. **אי דאמר היום לא מקבל מיניה מוכס.** ואינו מניחו בשביל אותו נדר שלא יטול הפירות, שהרי שומע דבהערמה נדר: באומר בלבו היום: **אינם דברים.** בעלמא. **לא יפתח לו בשבועה.** שלא יאמר לו: אם תרצה אשבע לך. **הא בנדר יפתח לו.** שיאמר לו: אם תרצה – אדור לך נדר. **הא מינדר נדר ליה בשבועה.** אם הליסטים מזקיקו לכך, וידור לו כן בלשון שבועה, כדאמרן לעיל. **והא תנן וכו'.** ואמאי קתני בברייתא דלא יפתח לו בשבועה? תריץ הכי: תנא במתני' בנדר להודיעך כחן דבית שמאי דאפילו בנדר גרידא לא, וכ"ש בנדר שבועה. **וברייתא תנא בשבועה להודיעך כחן דב"ה.** דאפי' בשבועה יפתח לו. וברייתא משום ב"ה נשנית, ולאו דוקא היא, ולא מצית למימר: התם בשבועה הוא דלא יפתח וכו', ולא מקשינן דב"ש אדב"ש. **רב אשי אמר הכי קתני.** האי "לא יפתח" דברייתא לא משמע כדאמרינן דבאונסין קאי, אלא האי "לא יפתח" – דב"ש סברי לא יפתח לו החכם פתח לחרטה להשאל על שבועתו, דאין שאלה לשבועה לפני החכם. וליכא למידק מינה שום קושיא. **מתני' אמר הרי נטיעות האלו קרבן.** כלומר שיהו הקדש. **אם אינן נקצצות.** היום, מוקי לה בגמרא, ועבר היום ולא נקצצו ולא נשרף הטלית – הרי הן הקדש, ויש להן פדיון, והדמים יכנסו להקדש והם יצאו לחולין. **אבל אם אמר הרי הנטיעות האלו קרבן עד שיקצצו**

אין

תוספות

חוץ מבשבועה. דחמירא דכתיב בה "לא ינקה". **לא** יפתח לו בנדר. אם אינו אומר "נדור לי". **במה** שהוא מדירו. שאפילו פֶּתח – לא ידור אלא במה שהוא מדירו. **אשתו** מותרת ובניו אסורין. כיון שלא הדירו בהם, אלא מאליו נדר. **גמ'** והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא. והיכי שרינן למידר הכי כדי להפטר, כיון דמן הדין חייב ליתן לו את המכס? **במוכס** שאין לו קצבה. וכיון שכן – לאו דינא הוא, אלא חמסנותא, וחמסנותא דמוכס לאו דינא הוא. **במוכס** העומד מאליו. שלא במצות המלך. וכתבו בתוספות: דדוקא במלכי נכרים אמר דדינא דמלכותא דינא, מפני שהארץ שלו ויכול לומר להם: אם לא תעשו מצותי – אגרש אתכם מן הארץ. אבל במלכי ישראל – לא, לפי שא"י כל ישראל שותפין בה. וכי אמרינן דינא דמלכותא דינא – ה"מ לענין שאם קנה אחד מכס זה חייבים ליתן לו את המכס, וכן נמי אם לא קנה אותו, אלא שהוא ממונה לגבות את המכס – שאינו רשאי ישראל חבירו לישבע שהן תרומה, דליכא אונסא, כיון דדינא דמלכותא דינא. **היכי** נדר. לישנא דמתני' קשיא ליה, דקאמר: נודרים שהן תרומה – והיכי שייך נדרא בהאי לישנא? כלומר, אי דאמר "יאסרו פירות עולם עלי לעולם" – אין דברים שבלב מבטלין מה שהוציא בפיו אפילו גבי אונסא כי האי. אלא דהכא סתמא קאמר "יאסרו פירות עולם עלי". ונהי דסתמא לעולם משמע – ה"מ היכא דליכא אונסא, משום דטפי משמע לעולם ממהיום. אבל היכא דאיכא אונסא – הך אונסא מפרש ליה לדבוריה דהיום קאמר, כיון שלא אמר בפירוש בהיפך. ומיהו, נהי דהכא מסקינן דבלאו אונסא לעולם משמע כיון דסתמא קאמר, ואפילו אומר בלבו היום לא מהני – אפילו הכי, מי שגמר בלבו לדור מפת חטים, והוציא פת סתם – לא אמרינן כיון דסתמא קאמר וליכא אונסא שיהא אסור בכל פת. דהכא היינו טעמא – מפני שמתכוין לומר לשון שיהא משמעותו לעולם, ומש"ה כל היכא דליכא אונסא – לעולם משמע. אבל התם, כיון דלהוציא פת חטים נתכוין, אלא דבתר דאמר פת איתקיל מילוליה – הרי אין פיו ולבו שוין, ואינו אסור אלא בפת חטים. וכבר כתבתי זה בפ' "שבועות שתים בתרא" בס"ד. תנא מתני' בנדר להודיעך כחן דב"ש. דאפילו בנדר לא יפתח. **תנא** ברייתא בשבועה להודיעך כחן דב"ה. דאפילו בשבועה יפתח. **רב** אשי אמר ה"ק ב"ש אומרים אין שאלה בשבועה. ולא מתוקמא הך ברייתא בנשבע להרגין כלל. אלא ה"ק: מי שנשבע על דבר – לא יפתח לו חכם להתיר לו שבועתו, שאין שאלה בשבועה. ובית הלל אומרים: יש שאלה. **מתני' הרי הנטיעות האלו קרבן וכו'** יש להם פדיון. כלומר, דקדושה חלה עליהם עד שצריכות פדיון.

חוּץ מִבִּשְׁבוּעָה, וב"ה אוֹמְרִים: אַף בִּשְׁבוּעָה. ב"ש אוֹמְרִים: לֹא יִפְתַּח לוֹ בְּנֶדֶר, וב"ה אוֹמְרִים: אַף יִפְתַּח לוֹ. ב"ש אוֹמְרִים: בַּמֶּה שֶׁהוּא מַדִּירוֹ, וב"ה אוֹמְרִים: אַף בַּמֶּה שֶׁאֵינוֹ מַדִּירוֹ. כֵּיצַד? אָמַר לוֹ: אֱמוֹר לוֹ: "קוֹנָם אִשְׁתִּי נֶהֱנֵית לִי", וְאָמַר: "קוֹנָם אִשְׁתִּי וּבָנַי נֶהֱנִין לִי", בש"א: אִשְׁתּוֹ מוּתֶּרֶת וּבָנָיו אֲסוּרִין, וב"ה אוֹמְרִים: אֵלּוּ וְאֵלּוּ מוּתָּרִין. **גמ'** וְהָאֲמַר שְׁמוּאֵל: דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא! אָמַר רַב חִינְּנָא א"ר כָּהֲנָא אָמַר שְׁמוּאֵל: בְּמוֹכֵס שֶׁאֵין לוֹ קִצְבָּה. דְּבֵי ר' יַנַּאי אָמַר: בְּמוֹכֵס הָעוֹמֵד מֵאֵלָיו. "שֶׁהֵן שֶׁל בֵּית הַמֶּלֶךְ וואע"פ שֶׁאֵינָן שֶׁל בֵּית הַמֶּלֶךְ". הֵיכִי נָדַר? א"ר עַמְרָם אָמַר רַב: בְּאוֹמֵר "יֵאָסְרוּ פֵּירוֹת הָעוֹלָם עָלַי אִם אֵינָן שֶׁל בֵּית הַמֶּלֶךְ". כֵּיוָן דְּאָמַר "יֵאָסְרוּ" - אִיתַּסְּרוּ עָלֵיהּ כָּל פֵּירֵי עָלְמָא! בְּאוֹמֵר "הַיּוֹם". אִי דְּאָמַר "הַיּוֹם" לָא מְקַבֵּל מִינֵּיהּ מוֹכֵס! בְּאוֹמֵר בְּלִבּוֹ "הַיּוֹם" וּמוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו סְתָם, וואע"ג דִּסְבִירָא לָן דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָן דְּבָרִים, לְגַבֵּי אוֹנְסִין שָׁאנֵי. ב"ש אוֹמְרִים בַּכֹּל כו'. ב"ש אוֹמְרִים: בַּמֶּה שֶׁהוּא מַדִּירוֹ, וב"ה אוֹמְרִים: אַף בְּשֶׁאֵינוֹ מַדִּירוֹ. כֵּיצַד? אָמַר לוֹ: "קוֹנָם אִשְׁתִּי נֶהֱנֵית לִי", וְאָמַר "קוֹנָם אִשְׁתִּי וּבָנַי נֶהֱנִין לִי", ב"ש אוֹמְרִים: אִשְׁתּוֹ מוּתֶּרֶת וּבָנָיו אֲסוּרִין, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵלּוּ וְאֵלּוּ מוּתָּרִין. אָמַר רַב הוּנָא: תָּנָא, בש"א לֹא יִפְתַּח לוֹ בִּשְׁבוּעָה, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אַף יִפְתַּח לוֹ בִּשְׁבוּעָה. לְבֵית שַׁמַּאי בִּשְׁבוּעָה הוּא דְּלָא יִפְתַּח לוֹ, הָא בְּנֶדֶר - יִפְתַּח לוֹ. וְהָא תְּנַן, ב"ש אוֹמְרִים: לֹא יִפְתַּח לוֹ בְּנֶדֶר! וְתוּ: מִיפְתַּח הוּא דְּלָא יִפְתַּח לוֹ בִּשְׁבוּעָה, הָא מִידַּר נָדַר בִּשְׁבוּעָה. וְהָתְנַן בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: בַּכֹּל נוֹדְרִין חוּץ מִבִּשְׁבוּעָה! תְּנָא מַתְנִיתִין בְּנֶדֶר לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחָן דב"ש, תְּנָא בְּרַיְיתָא בִּשְׁבוּעָה - לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחָן דְּבֵית הִלֵּל. רַב אַשִׁי אָמַר: הָכִי קָתָנֵי, ב"ש אוֹמְרִים: אֵין שְׁאֵלָה בִּשְׁבוּעָה, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: יֵשׁ שְׁאֵלָה בִּשְׁבוּעָה. **מתני'** "הֲרֵי נְטִיעוֹת הָאֵלּוּ קָרְבָּן אִם אֵינָן נִקְצָצוֹת" "טַלִּית זוֹ קָרְבָּן אִם אֵינָהּ נִשְׂרֶפֶת" - יֵשׁ לָהֶן פִּדְיוֹן. "הֲרֵי נְטִיעוֹת הָאֵלּוּ קָרְבָּן עַד שֶׁיִּקָּצְצוּ" "טַלִּית זוֹ קָרְבָּן עַד שֶׁתִּשָּׂרֵף" - אין

ובגמרא מפרש למה לי למימרא, ומפרשינן נמי אמאי תנא האי לישנא דיש להם פדיון, ולא תנא בהדיא קדושות.

אין

צריך להיות חרטה על העבר, והעיקר קבלה להבא, והנהגה מתאימה לקבלה זו, וקיום במעשה – בועשה טוב אשר עליו לעשות ובסור מרע ממצוות ד' אשר לא תעשינה

ממכתב כ"ד מר-חשוון, תשט"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

אין להם פדיון. בגמרא מפרש. איכא מ"ד דכי קתני "קרבן" – כשהקדישן לדמי קרבן מיירי, והיינו דאמר "יש להם פדיון". ואיכא דמפרש דקונם הוא, וה"ק: הרי הנטיעות הללו אסורות בקרבן. וכי תימא: א"כ היכי שייך בקונם פדיון – י"ל דמתני' ר"מ היא, דקסבר דכל היכא שהוא קונם כללי, שנאסר על הכל בהקדש – יש לו פדיון. וכדתני לקמן בפ' "אין בין המודר" (דף לה.): "קונם כבר זו" ואבלה, בין הוא בין חבירו – מעל, לפיכך יש לה פדיון. "כבר זו עלי הקדש" אבלה הוא – מעל, חבירו – לא מעל, לפיכך אין לה פדיון. **גמ'** וליתני קדושות. כך הוא עיקר הגירסא, וה"פ: ודאי עיקר חדושיה דתנא לומר שאע"פ שתלה קדושתן בתנאי זה של קציצה – קדושה חלה עליהן. ואיצטריך לאשמועינן הכי כדמפרש לקמן: אם כן ליתני "קדושות". וקשה לן: תינח למאי דמפרשינן במתני' דקרבן דקתני – כשהקדיש נטיעות לדמי קרבן עסקינן, וכיון שכן – כל חדושיה דתנא ליתיה אלא לאשמועינן דקדושה חלה עליהן, דודאי מילתא פשיטא היא, דכיון דקדושות – יש להם פדיון, ומש"ה פריך שפיר: ליתני קדושות. אבל לאידך פירושא, דמפרש דבקונם ממש עסקינן – מאי קפריך: ליתני "קדושות"? דלמא אגב אורחיה [תני יש להן פדיון], דסתם לן כר' מאיר דאמר קונם כללי יש לו פדיון, דהא פליגי רבנן עליה לקמן בפרק "אין בין המודר"! וניחא לי: דודאי תנא לא למסתמא הכא לדר"מ אתא, דא"כ למה ליה למתני האי דינא בקציצה? לישמעינן הכי גבי קונמות. דכיון דתנא איצטריך לאשמועינן דבכי האי גוונא חיילא קדושה עליהן – ברישא הוה ליה לאשמועינן הכי ולמתני "קדושות", ובתר הכי אי סבירא ליה כר"מ – לסתום כוותיה הכא או בעלמא. אבל מקמי דלישמעינן דקדושה חלה עליהן – לא שייך לאשמועינן דיש להם פדיון, דמשמע דפשיטא ליה דחיילא קדושתייהו עד שלא הוצרך להשמיענו אלא שיש להם פדיון. ואדרבה, צריכה רבה כדמפרש לקמן. ומש"ה פריך: וליתני "קדושות". ואיכא דגרסי: ליתני "קדושות ואינם קדושות". ולא דייקי. ומתרץ: איידי דבעי למיתנא סיפא אין להם פדיון – תנא נמי רישא יש להם פדיון. כלומר, דבסיפא לא מצי מתני ליה "אין קדושות" – דהא ודאי קדושות עד שיקצצו. וכן נמי לא מצי תני "קדושות", דאם אין להם פדיון. לעולם, כל זמן שלא נקצצו. ואין יוצאין לחולין, אלא קדושות הן, שהן בקדושת הגוף לעולם ואין להם תקנה עולמית, שאפילו פדאן – חוזרות וקדושות. דכיון דאמר "עד שיקצצו" – אין להם פדיון לעולם כל זמן שלא נקצצו. משמע דלעולם יהיו קרבן, עד שיקצצו. **גמ'** וליתני. בהאי לישנא ברישא, דהיכא דאמר "הרי הפירות האלו קרבן [אם אינם נקצצות]" – קדושות ואינן קדושות. קדושות – דחל קדושה עלייהו, ואינן קדושות – דיש להן פדיון. דלפי ההוא עניין דקתני סיפא הויין קדושות ואינן קדושות, דאילו בסיפא דהתם דאמר "עד שיקצצו" – הוי קדושה גמורה, שהרי הן בקדושת הגוף, שאין להם פדיון כל זמן שאין נקצצות, אע"ג דקדושת דמים הוא. ואילו כי אמר "אם אינן נקצצות" – ליכא קדושה חמורה, שהרי יש להם פדיון. ולהכי כי אמר "אם אינן נקצצות" – לענין כי אמר "עד שיקצצו" – קדושות ואינן קדושות הן? תריץ: אין הכי נמי הוה ליה למתני. אלא איידי וכו'. **א"כ למה ליה למימר.** דחל קדושה עלייהו, כיון שעבר היום ולא נקצצו. **לא צריכא כגון דאיכא** דליקה. ומסיק אדעתיה דלא מיתצל, ולהכי קאמר, אם אינה נשרפת. **הכי נמי וכו'.** וסד"א דלא מתכוין להקדש כלל, כדפרשינן. **קמ"ל.** דחל קדושה עלייהו. **ולעולם.** בתמיה, מדקתני "אין להן פדיון" – משמע שלעולם אין להם פדיון, אפי' לאחר קציצה. **אמר בר פדא.** כל זמן שלא נקצצו עדיין – חוזרות וקדושות. **נקצצו פורן פעם אחת ודיו.** ויצאו לחולין, ושוב אינו פודן, דהא חולין הן.

רש"י

אֵין לָהֶם פִּדְיוֹן. **גמ'** וְלִיתְנֵי "קְדוֹשׁוֹת וְאֵין קְדוֹשׁוֹת"! אַיְּדֵי דְּבָעֵי לְמִיתְנָא סֵיפָא "אֵין לָהֶם פִּדְיוֹן" תְּנָא נַמִי רֵישָׁא "יֵשׁ לָהֶם פִּדְיוֹן". הֵיכִי נָדַר? אָמַר אַמֵּימָר: בְּאוֹמֵר "אִם אֵינָן נִקְצָצוֹת הַיּוֹם" וְעָבַר הַיּוֹם וְלֹא נִקְצָצוּ. אִם כֵּן לָמָּה לִי לְמֵימַר? פְּשִׁיטָא! לָא צְרִיכָא, כְּגוֹן דְּאִיכָּא זִיקָא נְפִישָׁא. וְהָא קָתָנֵי לַהּ גַּבֵּי טַלִּית, וְטַלִּית לְשַׁרֵיפָה קַיְימָא?! [אין] כְּגוֹן דְּאִיכָּא דְּלֵיקָה. ה"נ דְּאִיכָּא זִיקָא נְפִישָׁא, וס"ד דְּמַסִּיק אַדַּעְתֵּיהּ דְּלָא מִיתְנַצְּלָן, וּמִשּׁוּם הָכִי קָא נָדַר, קמ"ל. "הֲרֵי נְטִיעוֹת הָאֵלּוּ קָרְבָּן" כו'. וּלְעוֹלָם? אָמַר בַּר פַּדָּא: פְּדָאָן - חוֹזְרוֹת וְקוֹדְשׁוֹת, פְּדָאָן - חוֹזְרוֹת וְקוֹדְשׁוֹת, עַד שֶׁיִּקְצְצוּ. נִקְצְצוּ - פּוֹדָן פַּעַם אַחַת, וְדַיּוֹ. וְעוּלָּא אָמַר: כֵּיוָן שֶׁנִּקְצְצוּ - שׁוּב אֵין פּוֹדָן.

א"ל

אדעתא דמיתבר להו זיקא אמר הכי, ולא צריכי פדיון, דלא חל עלייהו קדושה, וכחולין דמי – קמ"ל דחל קדושה עלייהו, דלהקדש גמור מתכוין. [**והא וכו'**]. כלומר, היכי מצית אמרת דאיכא זיקא נפישא? והתקניה לה דומיא דטלית, וטלית מי קיימא לשרפה? בתמיה. **אין כגון דאיכא** דליקה. ומסיק אדעתיה דלא מיתצל, ולהכי קאמר, אם אינה נשרפת. **הכי נמי וכו'.** וסד"א דלא מתכוין להקדש כלל, כדפרשינן. **קמ"ל.** דחל קדושה עלייהו. **ולעולם.** בתמיה, מדקתני "אין להן פדיון" – משמע שלעולם אין להם פדיון, אפי' לאחר קציצה. **אמר בר פדא.** כל זמן שלא נקצצו עדיין – חוזרות וקדושות. **נקצצו פורן פעם אחת ודיו.** ויצאו לחולין, ושוב אינו פודן, דהא חולין הן.

א"ל

כן ה"א דדינא דסיפא כדינא דרישא, וליתא, כדמפרש לקמן. **היכי** נדר אמר רב וכו'. פי': לישנא קשיא ליה, דקתני: אם אינם נקצצות. וכיון שתלה איסורן בתנאי זה – היאך יחול עליה איסור? והא סופן לקציצה הן עומדות! וההוא דקשיא ליה, אבל טלית אם אינה נשרפת – לא קשיא ליה, דטלית לאו לשריפה קיימא, ואפשר שלא תשרף לעולם, ומש"ה מהשתא חיילא איסורא עליה. ואיכא נסחי דגרסי בהדיא: והא לקציצה קיימא. **אם** כן למה ליה למימר. כלומר, דפשיטא דהוי הקדש. וכי תימא: לאידך פירוש דמפרש דמתני' ר"מ היא, דס"ל דקונם כללי יש לו פדיון, מאי קפריך: למה ליה למימר? אדרבה, צריכה רבה – לאפוקי מדרבנן! לאו קושיא היא, שכבר פירשתי דתנא לאו להכי איכוון, אלא לאשמועינן דקדושה חלה עלייהו, וכמו שכתבתי למעלה. ומפרקינן: לא צריכא כגון דאיכא זיקא נפישא. ואי לאו דתני במתני' דקדושה נחתא בהו – ה"א דכיון דמסיק אדעתיה דלא מתצלן, ולא גמר בדעתא שיהו קרבן, שאילו היה יודע שלא יקצצו – לא היה מקדישן, וכיון שכן הוה סליק אדעתין דלא קדישי, קמ"ל. **וטלית** לשריפה קיימא. בתמיה. כלומר, והיכי תלי תנאי במידי דלא שייך בה? אלא ודאי בדשייך בה עסקינן, כגון דאיכא דליקה. **ולעולם.** פירוש: בתמיה. כלומר, היאך אפשר שלא יהא להם פדיון לעולם? **אמר** בר פדא פדאן חוזרת וקדושות וכו'. כלומר, כי קתני. אין להם פדיון – היינו ב"ז שלא נקצצו. ולאו למימרא שלא יהא להם פדיון כלל, כלומר שלא יהא פדיונם נתפס בקדושתן – דאם כן מאי חוזרות וקדושות? אלא הכי קאמר: אין להם פדיון להוציאן מקדושתן לגמרי, אלא כיון דאמר "עד שיקצצו" – הרי הוא כאומר בפירוש: הרי הנטיעות האלו קרבן מעתה, וקרבן לכשיפדו, כל זמן שלא יקצצו. ונמצא פדיונם קדוש כל שעה, לפי שיוצאות הן לחולין – אלא שלאלתר חוזרות וקדושות. **נקצצו** פודן פעם אחת ודיו. דסבירא ליה לבר פדא שאע"פ שלא הקדישן אלא עד שיקצצו, אפי' הכי כי נקצצו – לא פקעה קדושתן בכדי. **ועולא** אמר כיון שנקצצו שוב אין פודן. דסבירא ליה שאין קדושתן נמשכת אלא עד אותו זמן שהקדישן, אבל מאותו זמן ואילך – פקעה קדושה בכדי. **וכתב** הרשב"א ז"ל. דעולא לא פליג אדבר פדא אלא בלאחר שיקצצו, דלבר פדא לא פקעה קדושה בכדי, ולעולא פקעה. אבל עד שיקצצו – לכ"ע פדאן חוזרות וקדושות, והיינו דקתני: אין להם פדיון. וכיון שכן כתב ז"ל: דמדהא שמעינן לדיני ממונות, שהאומר להבירו "לך חזק וקני שדה" או "שתהא נתונה לך מעכשיו עד שאלך לירושלים" וחזר וקנאה ממנו קודם שעלה לירושלים – חוזר וזוכה בה מקבל, שכך א"ל: לעולם יהא שלך עד שאעלה לירושלים. ומעכשיו ולאותו זמן שיקנה אותו ממנו נותנו לו. מיהו, דוקא בדאמר ליה "מעכשיו", אבל לא אמר לו "מעכשיו" – לא קני, דכיון דקנינו בחזקה הוא, וחזקה זו שהוא מחזיק עכשיו כבר כלתה לאחר שקנאה ממנו – הוה ליה כ"משוך פרה זו ולא תקנה לך אלא לאחר ל' יום" דאי לא קיימא ברשותיה לאחר ל' יום – לא קני. הכא נמי, כיון דאותו קנין שני לא חייל מהשתא, אלא לאחר שיחזור וינקנה אותה ממנו, וההיא שעתא כבר כלתה חזקה זו, ואי אפשר לו שיקנה. מיהו, כי אמרינן דכל היכא דלא א"ל "מעכשיו" לא קנה – דוקא בקנה בחזקה. אבל בקנה בכסף, אע"ג דלא א"ל "מעכשיו" – קנה, לפי ששעבוד המעות עדיין הוא קיים, והוה ליה כאומר לאשה "הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום" דמקודשת, אע"פ שנתאבלו המעות, משום דהני זוזי לאו למלוה דמו ולא לפקדון דמו, וכדאיתא בפרק "האומר" בקידושין (דף נט.). הלכך, מי שהקנה שדהו בכסף עד שילך לירושלים, בין דאמר ליה "מעכשיו" בין דלא אמר ליה "מעכשיו", אי נמי בחזקה ואמר ליה "מעכשיו", אם חזר וקנאו ממנו קודם שעלה לירושלים – חוזר וזוכה בו מקבל. מיהו, הני מילי – היכא שקנאו הוא, אבל קנאו אחר מן הלוקח, אף על פי שחזור והקנהו למוכר – לא קנה לוקח, דהא אתא אחר ואפסקיה, וכדאמר ר' יוחנן לקמן (דף כ.): לא שנו אלא שפדאן הוא, אבל פדאום אחרים – אין חוזרות וקדושות, ומשמע ודאי דאפילו חזר מקדיש זה וקנאן מן הפודה – אינן חוזרות וקדושות, דהא אתא אחר ואפסקיה, אלו דבריו ז"ל. והחכם הגדול ר' משה קרטבי ז"ל חלק עליו, ואמר דבר פדא ועולא בתרתי פליגי, והא בהא תליא. דמשום דסבירא ליה לבר פדא דקדושה לא פקעה לה בכדי – קאמר דפדאן חוזרות וקדושות. דאי לאו הכי – למה ליה להאי גברא למימר "עד שיקצצו"? אם לומר שלאחר מכאן תהא קדושתן נפקעת – ממילא אי אפשר, דקדושה לא פקעה לה בכדי, וכיון שכן – למה לא הקדישן לחלוטין, ואמר "עד עולם"? על כרחך לומר שאפילו יפדם קודם שיקצצו – תחזור קדושתן עליהן. הלכך, כי קתני "אין להם פדיון" – לא בא לומר שלא יהיו צריכות פדיון כשיקצצו, דאי אפשר, דקדושה לא פקעה בכדי, אלא לומר שאין פדיונן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֵין לָהֶם פִּדְיוֹן קודם הקציצה, אלא אפילו אם יפדם, הרי הן חוזרות להיות קדושות, משום שתלה את ההקדש בקציצה, שיהיו קדושות 'עד שיקצצו', והרי הוא כמי שאמר בפירוש שלא יועיל פדיון קודם הקציצה.

גמרא

הגמרא מקשה על לשון המשנה:

מדוע נקט התנא ברישא לשון 'יש להן פדיון', והטעם שאפשר לפדותן הוא משום שהקדושה חלה עליהן, **וְלִיתְנֵי** – היה לו לשנות 'קְדוּשׁוֹת', וממילא נדע שיש להן פדיון, כמו כל הקדש שאפשר לפדותו. שהרי עיקר חידוש המשנה הוא שאף על פי שתלה את הקדושה בתנאי של קציצה, חלה הקדושה. ואם כן היה צריך התנא להשמיענו את עיקר החידוש. וְכן בסיפא קשה, מדוע נקט התנא לשון 'אין להם פדיון', ולא את עיקר החידוש שהן 'אֵין קְדוּשׁוֹת'.

מתרצת הגמרא, **אֵידִי דְּכָעֵי לְמִיתְנָא** – כיון שרצה התנא לשנות **בְּסֵיפָא** בלשון 'אֵין לָהֶם פִּדְיוֹן', שהרי בסיפא אי אפשר לנקוט לשון 'אין קדושות', שהרי אדרבה, הן קדושות בלא אפשרות פדיון, **תָּנָא נַמִּי** – שנה גם **בְּרֵישָׁא** בלשון 'יֵשׁ לָהֶם פִּדְיוֹן', ולא בלשון 'קדושות'.

מבררת הגמרא, **הֵיכִי נָדֵר** – באיזו לשון הקדיש את הנטיעות, אם מדובר שאמר 'הרי נטיעות אלו קרבן אם אינן נקצצות', קשה, שהלא כל הנטיעות נקצצות לבסוף, ואם כן לא יחול ההקדש כלל, כיון שאנו יודעים שהתנאי שהתנה לא יתקיים, שהרי סופן של הנטיעות להיקצץ. ואם כן לא יתכן שתלה את ההקדש בתנאי שבודאי לא יתקיים.

מתרצת הגמרא, **אָמַר אֲמֵימַר**, יש להעמיד את המשנה **בְּאוֹמֵר** 'הרי נטיעות אלו קרבן **אִם אֵינָן נִקְצָצוֹת הַיּוֹם**', וכיון שהוא מגביל את התנאי בזמן, אפשר להמתין ולראות האם נתקיים תנאו או לא, וזהו תנאי שיכול להתקיים או להתבטל. **וְעָבַר הַיּוֹם, וְלֹא נִקְצְצוּ** הנטיעות, וכיון שלא נקצצו באותו יום שנדר בו, הרי נתקיים התנאי, וחל ההקדש.

מקשה הגמרא, **אִם כֵּן**, שמדובר באופן שהגביל את התנאי, וכבר הוברר שנתקיים תנאו [שהמתינו עד סוף היום, ולא נקצצו הנטיעות], **לָמָּה לִי לְמֵימַר** – מה חידשה המשנה, **פְּשִׁיטָא** שבאופן זה חל ההקדש, שהרי תלה את ההקדש בתנאי ונתקיים התנאי.

מתרצת הגמרא, **לֹא צְרִיכָא** – אין צורך ללמדנו שאם התנה ותלה את ההקדש בקציצת הנטיעות היום, נדרו חל. אלא המשנה מדברת במקרה **כְּגוֹן דְּאִיכָּא זִיקָא נְפִישָׁא** – שנושבת רוח חזקה שעלולה לעקור את הנטיעות, ועמד והקדיש את הנטיעות 'אם אינן נקצצות היום' כלומר אם לא תעקרם הרוח היום. והחידוש במשנה הוא, שהיה מקום לומר שלא יחול ההקדש, כיון שאין לו גמירות דעת להקדישן באמת, אלא הוא מקדישן רק משום שהוא סבור שסופן להיעקר מחמת הרוח, ואילו היה יודע שלא יעקרו לא היה מקדישן, ואם כן לא יחול ההקדש, ומחדשת המשנה שההקדש חל אף באופן זה, כיון שהוא יודע שאולי לא יעקרו, ועל דעת כן הקדיש.

הגמרא מוכיחה שהמשנה מדברת באופן זה [שהוא מקדיש בשעה שיש רוח חזקה והנטיעות עומדות להיעקר]:

וְהָא קָתָנֵי לָהּ – והרי שנינו את דין הנטיעות במשנה **גַּבֵּי** – בסמיכות לדין **טַלִּית** – שאם אמר 'טלית זו קרבן אם אינה נשרפת' הרי היא הקדש ויש לה פדיון, ובטלית ודאי שאי אפשר להסביר שכוונתו להקדישה אם לא תישרף ביום מן הימים, שאם כן יקשה, **וְכִי טַלִּית לְשֶׁרֵיפָה קַיְימָא** – עומדת להישרף, הלא ודאי סתם טלית אינה עומדת להישרף כלל, ואיך יתכן שהתנה את ההקדש בדבר שכלל אינו שייך בטלית. אלא מבארת הגמרא, [**אֵין**] – על כרחך צריכים להעמיד את המשנה במקרה **כְּגוֹן דְּאִיכָּא דְּלֵיקָה**, ולכך שייך שהטלית תישרף, ותלה את הנדר בתנאי 'אם אינה נשרפת', ואם כן **הָכָא נַמִּי** – בנטיעות, יש להעמיד במקרה **דְּאִיכָּא זִיקָא נְפִישָׁא** – שנושבת רוח חזקה והנטיעות עומדות להיעקר, ולכן הקדישן אם לא תזיקן הרוח. וְהחידוש במשנה הוא, **שֶׁלְּקָא דַּעְתָּךְ** – היה מקום לומר **דְּמַסִּיק אַדַּעְתֵּיהּ דְּלֵא מִיתְנַצְּלָן** –שהוא סבור שהנטיעות לא ינצלו כלל, **וּמִשּׁוּם הָכִי** ולכן **קָא נָדַר**, ואם כן אין כוונתו להקדישן על הצד שהן לא יעקרו, והרי זה כנדרי שגגות שאין בהם גמירות דעת ואינם חלים, **וְקָא מַשְׁמַע לָן** במשנה שכוונתו להקדישן גם אם לא יעקרו, ואינו בטוח שיעקרו, ולפיכך אין לחשוש לנדרי שגגות וההקדש חל. שנינו במשנה, אם אמר **הֲרֵי נְטִיעוֹת הָאֵלּוּ קָרְבָּן כּוּ'** עד שיקצצו אין להם פדיון:

מקשה הגמרא, **וּלְעוֹלָם** – האם לעולם אין להן פדיון, הלא ודאי אפשר לפדותן כשם שאפשר לפדות כל דבר הקדוש בקדושת דמים, ואם כן מדוע אמרה המשנה 'אין להם פדיון' שמשמע שלעולם אי אפשר לפדותן.

מתרצת הגמרא, **אָמַר בַּר פַּדָּא**, הטעם שנקטה המשנה לשון זו 'אין להם פדיון', הוא משום שאף אם **פְּדָאָן** – את הנטיעות קודם שנקצצו, **חוֹזְרוֹת וְקוֹדְשׁוֹת** – חל עליהן שוב ההקדש, משום שכשאמר שיהיו קדושות עד שיקצצו, החיל בזה עליהן קדושה כל עוד שלא נקצצו, וקדושה זו חלה שוב ושוב כל עוד הן לא נקצצו, וכן אם חזר **וּפְדָאָן** בשנית, **חוֹזְרוֹת וְקוֹדְשׁוֹת**, אמנם כל זה הוא רק **עַד שֶׁיִּקָּצְצוּ** [ולא 'לעולם' ממש, ומכל מקום נקטה המשנה לשון 'אין להם פדיון' משום שלעולם הן קדושות, אפילו אם יפדם, כל זמן שלא יקצצו]. אבל אחר שנִקְצְצוּ, **פּוֹדָן פַּעַם אַחַת וְדַיּוֹ** – ולא חוזר ההקדש לחול עליהן, שהרי לא הקדישן אלא 'עד שיקצצו', אלא יש לפדותן והן יוצאות לחולין. אבל בלא פדיון אינן יוצאות לחולין, משום שאין קדושה פוקעת בלא מעשה פדיון. ואפילו אם התנה בזמן ההקדש שלא תחול הקדושה אלא עד זמן פלוני, והגיע הזמן, אין הקדושה פוקעת בלא פדיון.

וְעוֹלָא אָמַר, כֵּיוָן שֶׁנִּקְצְצוּ שׁוּב אֵין פּוֹדָן – אף אינו צריך לפדותן אחר הקציצה, אלא הקציצה עצמה מוציאה אותן לחולין. משום שלא חל עליהן הקדש אלא עד הקציצה, וכיון שנקצצו פוקע ההקדש מעצמו, בלא פדיון. ועולא סובר שקדושה פוקעת אף בלא מעשה פדיון. כלומר, אם התנה שהקדושה תפקע בזמן פלוני, אין הקדושה נמשכת אלא עד אותו הזמן, וכשהגיע אותו זמן פוקעת הקדושה מעצמה, ואין צריך לעשות מעשה פדיון.

צריכה להיות ההתעסקות בקירוב בני ישראל לתורה שכל אחד מהם – מבלי הבט על מעמדו ומצבו – הוא "נצר מטעי מעשה ידי" של הקדוש-ברוך-הוא

משיחת שבת פרשת תולדות ה'תשכ"ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אָמַר לֵיהּ – הקשה **רַב הַמְנוּנָא** לעולא, כיצד יתכן לומר שעל ידי הקציצה פוקעת הקדושה, אף בלא מעשה פדיון, הלא אם הנטיעות לא נפדו, **קְדוּשָּׁה שֶׁבָּהֶן לְהֵיכָן הָלְכָה.**

מוסיף רב המנונא להוכיח שלא יתכן שהקדושה תפקע לבדה, ללא פדיון או סיבה מתחדשת אחרת, **וּמָה אִילּוּ אָמַר לְאִשָּׁה** בשעת קידושיה, 'הַיּוֹם **אַתְּ אִשְׁתִּי וּלְמָחָר אִי אַתְּ אִשְׁתִּי**', שזה דומה להקדשת הנטיעות לזמן מוגבל, משום שגם באופן זה הוא מגביל את הקידושין שלא יחולו אלא ליום אחד, **מִי נַפְקָא בְּלֹא גֵּט** –וכי יתכן לומר שהקידושין נפקעים מחמת שעשאם לזמן מסויים, והאשה תהיה מותרת להינשא בלא לקבל גט, הלא ודאי שהיא מקודשת לו לעולם, וצריכה גט בשביל להינשא לאחר. ומוכח שהתנאי בשעת ההקדש או הקידושין אינו מועיל לכך שתפקע הקדושה מאיליה לכשיגיע הזמן, אלא יש צורך בעשיית מעשה כדי להפקיעה. גט כדי להתיר אשה, ופדיון כדי להפקיע את הקדושה מהנטיעות.

רבא מתרץ את קושיית רב המנונא, ומחלק בין גט אשה לנטיעות שהוקדשו:

אָמַר לֵיהּ רָבָא לרב המנונא, **מִי קָא מְדַמֵּית** – וכי אתה מדמה את קדושת הנטיעות שהן קדושות רק **בִּקְדוּשַּׁת דָּמִים** – שגוף הנטיעות אינו קדוש אלא רק הדמים שלהן קדושים, **לְקִדּוּשַּׁת הַגּוּף** שהאשה מקודשת לבעלה, הלא אין הדבר דומה כלל וכלל, **וּקְדוּשַּׁת דָּמִים** שהיא קדושה חלשה יותר, שהרי היא פוקעת על ידי פדיון, **פָּקְעָה בִּכְדֵי** – בלא כלום, כלומר ללא עשיית מעשה כדי להפקיעה, ולפיכך אם התנה על הנטיעות שקדושתן תפקע בקציצתן, הקדושה פוקעת עם הקציצה, כיון שהיא קדושת דמים, אבל **קְדוּשַּׁת הַגּוּף** שהיא קדושה מעולה וחזקה יותר, שהרי אין פדיון מועיל בה, **לֹא פָּקְעָה בִּכְדֵי,** אלא יש צורך במעשה כדי להפקיעה, ולפיכך אפילו אם התנה שהקידושין יפקעו, אינם פוקעים עד שיתן גט, כיון שהם קדושת הגוף.

ומאחר שחילוקו של רבא הוא בין קדושת הגוף לקדושת דמים, אם כן כך יהא הדין לשיטתו במקדיש קרבן תמים, שהוא קדוש בקדושת הגוף ועולה בעצמו למזבח, ולא יועיל אם יתנה שתפקע קדושתו אחר זמן, משום שאין קדושה פוקעת בכדי אלא בקדושת דמים בלבד.

אביי חולק על דברי רבא, ומוכיח שמצינו שגם קדושת הגוף פוקעת מאיליה, אם התנה כן מתחילה:

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרבא, האם כך אתה סבור, **שִׁקְדוּשַּׁת הַגּוּף לֹא פָּקְעָה בִּכְדֵי, וְהָתַנְיָא** בברייתא, האומר 'שׁוֹר זֶה יהא קרבן **עוֹלָה כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם** – אם יקריבוהו בשלושים הימים הללו, יקריבוהו לעולה, **וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם** יהא **שְׁלָמִים**', והיינו שקדושת העולה שבו תפקע, ובמקומה תחול עליו קדושת שלמים, הרי הוא **כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם עוֹלָה** – חלה עליו קדושת עולה לשלושים יום, **וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם** פוקעת קדושת העולה וחלה קדושת **שְׁלָמִים,** כמו שהתנה המקדיש. ויש להבין **אַמַּאי** –מדוע פקעה קדושת העולה ללא עשיית כל מעשה, אלא מוכח שאף **שִׁקְדוּשַּׁת הַגּוּף גִּנְהוּ** – שקדושת שור הראוי למזבח היא קדושת הגוף וְאף על פי כן **פָּקְעָה בִּכְדֵי,** וקשה על רבא שחילק בין קדושת דמים לקדושת הגוף, ואמר שקדושת הגוף אינה פוקעת מאיליה, בלא פדיון.

מתרצת הגמרא, באמת קדושת הגוף אינה פוקעת בכדי, **וְהָכָא** – בברייתא של מקדיש שור לעולה **בְּמַאי עַסְקִינָן, דְּאָמַר** המקדיש שתהא הבהמה קדושה **לְדָמֵי** – שפירש שלא תחול על הבהמה אלא קדושת דמים בלבד, ולא קדושת הגוף, ולא אמר ששור זה יהא קרבן, אלא שמדמיו יביא קרבן [והברייתא עוסקת בשור בעל מום, שאינו קדוש אלא קדושת דמים], ולפיכך הקדושה פוקעת לאחר שלושים יום, כיון שקדושת דמים פוקעת אפילו בכדי, אבל קדושת הגוף אינה פוקעת בכדי, אלא רק על ידי פדיון וכדומה.

הגמרא מקשה על מסקנא זו [–שקדושת הגוף אינה פוקעת בכדי]: **אִי הָכִי,** שיש להעמיד את הברייתא באופן שאמר 'לדמי', והקדושה פוקעת משום שהיא קדושת דמים [אבל קדושת הגוף באופן דומה לא תפקע], אם כן **אֵימָא** [–אמור לי מהו ביאור **הוֹסִיפָא** של הברייתא, שהאומר 'שור זה יהא **לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם** קרבן **עוֹלָה, וּמֵעַכְשָׁיו** יהא קרבן **שְׁלָמִים**', הרי הוא עכשיו שלמים, ולאחר שלושים יום יהיה עולה, כמו שאמר. ומבארת הגמרא, **אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא** – יהיה מובן אם תעמיד את הברייתא בשני אופנים, **חֲדָא** – הרישא, **בִּקְדוּשַּׁת הַגּוּף, וַחֲדָא** – הסיפא, **בִּקְדוּשַּׁת דָּמִים,**

אגרות קודש

ב"ה, ד' כסלו, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ג הוו"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת שמים
מוה"ר מרדכי אהרן שי'

שלום וברכה!

במענה על הודעתו אשר נתמנה למגיד שיעור בגמרא בישיבת תורת אמת.

הנה יה"ר מהשי"ת שיראה פרי טוב בעמלו ויחדיר בשומעי לקחו חביבות התורה ע"י יראת שמים טהורה לברך נותן התורה נותן לשון הווה ומה להלן באימה ביראה ברתת ובזיעה (עיין בלקוטי השי"ס להאריז"ל שזה נגד ד' אותיות דשם הוי') אף כאן (בכל אחד בכל מקום ובכל זמן - עולם שנה נפש) באימה ביראה ברתת ובזיעה.

המחכה לבשו"ט מהצלחתו בהנ"ל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

א"ל רב המנונא. לעולא: היאך יוצאין לחולין בלא פדייה? **וכי קדושה שלהן להיכן הלכה.** כלומר, היכי פקעה בבדי אע"פ שנקצצו. **והלא האומר לאשה היום את אשתי.** שתהא לי מקודשת היום. **ולמחר אי את אשתי.** אע"פ שהתנה כך בשעת קידושין. **מי נפקא למחר בלא גט.** ה"נ, אע"פ דנקצצו – היינו כמו "למחר אין את אשתי", ולא נפקי בלא פדיון. **מי קא מדמית קדושת הגוף וכו'.** הני נטיעות דקדישי לפדייה – קדישי קדושת דמים, ולהכי פקעו מאחר שנקצצו. אבל אשה – קדושת הגוף היא, ולהכי לא פקעה בבדי. **והתניא מי שאמר שור זה עולה כל ל' יום.** שאם יקרב בתוך ל' יום – עולה, ואם לאחר ל' יום יקרב – יהא שלמים. **כל ל' יום הוי עולה.** כמו שאמר, ולאחר ל' יצא מקדושת עולה והוי שלמים. **ואמאי.** נפקא מקדושת עולה? הא קדושת הגוף נינהו, ופקעה בבדי, וקשיא לעולא דאמר: קדושת הגוף לא פקעה בבדי. **אמר לך עולא הכא במאי עסקינן.** דפקעה קדושת עולה. **דאמר לדמי.** דאמר הכי: תורת דמיו עולה כל ל' יום לאחר שאפדנו ואקח בדמיו עולה – להכי לאחר ל' יום פקעה בבדי, דקדושת דמים היא. אבל קדושת הגוף אכתי לא פקעה. **א"ה.** דמוקמת לה לדמי. **אימא סיפא.** דההיא: אמר "שור זה לאחר שלשים יום עולה ומעבשיו ועד שלשים יום שלמים" – הכי הוי כדאמר איהו. **אי אמרת בשלמא.** רישא בקדושת הגוף, וסיפא בקדושת דמים.

היינו

א"ל רב המנונא: קְדוּשָּׁה שֶׁבָּהֶן לְהֵיכָן הָלְכָה? וּמָה אִילּוּ אָמַר לְאִשָּׁה "הַיּוֹם אַתְּ אִשְׁתִּי וּלְמָחָר אִי אַתְּ אִשְׁתִּי", מִי נָפְקָא בְּלֹא גֵּט?! א"ל רָבָא: מִי קָא מְדַמֵּית קְדוּשַּׁת דָּמִים לִקְדוּשַּׁת הַגּוּף? קְדוּשַּׁת דָּמִים - פְּקָעָה בִּבְדִי, קְדוּשַּׁת הַגּוּף - לָא פְּקְעָה בִּבְדִי. א"ל אַבַּיֵי: קְדוּשַּׁת הַגּוּף לָא פְּקְעָה בִּבְדִי? וְהָתַנְיָא: "שׁוֹר זֶה עוֹלֶה כָּל ל' יוֹם, וּלְאַחַר ל' יוֹם שְׁלָמִים" - כָּל ל' יוֹם עוֹלֶה, לְאַחַר ל' יוֹם שְׁלָמִים. אַמַּאי? קְדוּשַּׁת הַגּוּף גִּינְהוּ, וּפָקְעָה בִּבְדִי! הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - דַּאֲמַר לְדָמֵי. אִי הָכִי אֵימָא סֵיפָא: "לְאַחַר ל' יוֹם עוֹלֶה, וּמֵעַכְשָׁיו שְׁלָמִים". אא"ב חֲדָא בִּקְדוּשַּׁת הַגּוּף וַחֲדָא בִּקְדוּשַּׁת דָּמִים -

תוספות

פדיונן מוציאן לחולין עד שיקצצו. ועולא פליג עליה, ואמר: דלאחר שנקצצו אין צריכין פדיון, דקדושה פקעה בבדי. וכיון שכן, לעולא, זה שאמר "עד שיקצצו" – לא בא לומר שאפילו יפדם יחזרו לקדושתן עד שיקצצו, אלא לומר שיהו קדושות עד אותו זמן, ומאותו זמן ואילך תפקע קדושתן. והא דלא פליג עולא בהדיא אמאי דאמר בר פדא פדאן חוזרות וקדושות – משום דלא איצטריך, דבר פדא גופיה לא אמר הכי אלא משום דס"ל דאפילו לאחר שיקצצו צריכין פדיון, וכדפרישית. וכיון דפליג עליה עולא אהאי דינא, ואמר דכיון שנקצצו שוב אין פודין – ממילא אבולה מילתא פליג. ולעול' כי תנן במתני' אין להם פדיון – היא גופא אתא לאשמועינן, שהמקדיש דבר עד זמן ידוע – מאותו זמן ואילך נפקעה קדושתו ואין צריך פדיון. ומצא רגלים לפירושו בירושלמי, דתלו פלוגתא דבר פדא ועולא בחזקיה ור' יוחנן. דגרס' התם: חזקיה אמר: פדאן חזורו לקדושתן, רבי יוחנן אמר: פדאן – פדויין. מתני' פליגא עליה דר' יוחנן: אין להם פדיון. פתר לה: לכשיקצצו – אין להם פדיון. כלומר, אין צריכין פדיון. אלמא בתרתי פליגי. והיינו דלקמן בסמוך אמר "לבר פדא דאמר פדאן חוזרות וקדושות" – אלמא בר פדא בלחוד הוא דאמר הכי, ולא מודה ליה עולא. הלכך, אפי' תמצא לומר דהלכתא כבר פדא, מדשקיל וטרי רבי יוחנן אליביה, ואמר: לא שנו אלא שפדאן הוא וכו', ואפ"ה – דוקא בהקדש הוא דאמר הכי, משום דקדושה לא פקעה בבדי. אבל דיני ממונות, כיון דודאי צבייה דממונא פקעה בבדי, וכדאמרינן "נכסי לך ואחריך לפלוני" – אין לשני אלא מה ששייר ראשון. ומה ששייר ראשון מיהא אית ליה דפקע זכותיה דראשון בבדי. ה"נ כי אמר "שדי נתונה לך עד שאעלה לירושלים" מכי עלה לירושלים פקע זכותיה. הלכך למאי נימא דכי אמר "עד שאעלה", שנתבוון לומר שאפילו יקנה אותה ממנו תחזור להיות קנויה למקבל – הא ודאי לית לן למימר הכי, כיון דאית לן לפרושי לישניה כפשטיה, לומר שנתכוון לקנותה לו עד שיעלה לירושלים בלבד, ולא לאחר מכן. אלו דבריו ז"ל. ואף הרשב"א ז"ל היה חוכך בדינו לומר דאין דין זה אלא במקדיש בלבד, משום דהקדש חל בקדושת פה ובאמירה בלחוד, וה"ה לאומר "והא קרקע זה לעניים עד שאעלה לירושלים" – דאמירה כמסירה. אבל במקנה לחבירו בעלמא – לא, דבמאי קני? הא אפילו א"ל "מעבשיו" אי אפשר לו לקנות אלא בכסף בשטר ובחזקה, וכסף או שטר או חזקה שנעשה על מכר זה או מתנה זו ראשונה, כשחזר זה וקנה – כבר כלתה קנייתן של אלו, ולבסוף במה יקנה? **וכי** קדושה שבהן להיכן הלכה: דלא סבירא ליה דתפקע בבדי. וא"ת: תינח למאי דמפרשינן במתני' דבהקדש ממש עסקינן – איכא למפרך הכי. אבל לאידך פירושא דפרישנא דבקונמות עסקינן, היכי סליק אדעתיה דקונמות לא פקעה בבדי? והתנן בפרק "הנודר מן הירק" "שאת נהנית לי עד הפסח אם תלבי לבית אביך עד החג", הלכה לפני הפסח – אסורה בהנאתנו עד הפסח. אלמא דלאחר הפסח פקע איסורא ממילא! כך הקשה הרב ר' יונה ז"ל, ותירץ: דה"מ בקונם פרטי כי התם, שאינו חל אלא על אשתו, ומש"ה קליש איסוריה ופקע בבדי. אבל קונם כללי כי האי דמתני', דנטיעות הללו אסר להו אבולי עלמא, כי היכי דאלים דתפיס פדיונם בהקדש, כדאמר ר' מאיר לקמן בריש פרק "אין בין המודר" – ה"נ סבירא לן דחמירי ולא פקע בבדי. **אמר** ליה אביי וקדושת הגוף לא פקעה. אפשר דאביי דמקשה הכי פליג נמי, וסבירא ליה דהאומר לאשה "היום את אשתי ולמחר אי את אשתי" דלמחר נפקא בלא גט. ואפשר דנהי דסבירא ליה לאביי דאפילו קדושת הגוף פקעה בבדי, בהאומר לאשה מודה דלמחר לא נפקא בלא גט. והיינו טעמא, משום דכל קנין שאינו עולמית – קנין פירות בלחוד מיקרי, כדמוכח בסוף פ' "השולח" (גיטין מו:) גבי מוכר שדה לחבירו בזמן שהיובל נוהג. הלכך, גבי הקדש, כיון דודאי חייל עליה הקדש דמים שאינו עולמית – בדין הוא נמי דתיחול קדושת הגוף לזמן ידוע בלבד, שאפי' לא תהא אותה קדושה אלא קדושת דמים – הרי מצינו קדושת דמים גבי הקדש. אבל באשה, כיון דאי לא הויא אשתו לעולם לא קני ביה קנין הגוף, וקנין דמים באשה לא אשכחן – אי אפשר שתהיה אשתו לזמן ידוע בלבד, שכל כיוצא בזה אינו קנין גוף. ויש לזה הוכחה בירושלמי בפ' "האומר" דקידושין, דגרס התם: ר' אבהו בשם רבי יוחנן: "הרי זו עולה לשלשים יום" – כל שלשים יום הרי זו עולה, לאחר שלשים יום יצתה לחולין מאליה. "הרי את מקודשת לשלשים יום" – הרי זו מקודשת. מה בין הקדש מה בין אשה? מצינו הקדש יוצא בלא פדיון, ולא מצינו אשה שיוצאה בלא גט. היכן מצינו הקדש יוצא בלא פדיון – תפתר דברי הכל בשדה מקנה. אלמא דאפילו למאן דאמר דקדושת הגוף פקעה בבדי, באשה מודה. וה"נ מסתברא, מאחר דמקשי' לעיל בסמוך כל כך בפשיטות "אילו האומר לאשה" וכו' – דאלמא דבהא ליכא מאן דפליג, הרשב"א. **הכא** נמי דאמר לדמי. וכגון דהוי בעל מום. דאילו תם – אפילו אמר לדמי קדוש קדושת הגוף, דקי"ל: המתפיס תמימין לבדק הבית – מידי מזבח לא יצאו. ואיכא מ"ד דהאי פרוקא סליק לרבא, דסבירא ליה דקדושת דמים פקעה בבדי, אבל לבר פדא – אכתי לא ניחא, דהא לדידיה אפילו קדושת דמים נמי לא פקעה בבדי. ואיכא מאן דאמר: דאפילו לבר פדא ניחא, דכיון דמקדיש לדמי עסקינן מוקי לה בר פדא כשפדאו, ומש"ה חיילא עליה לאחר ל' יום קדושת שלמים. וכי תימא: א"ה פשיטא! נראה לי דסד"א: שכיון שבשעה שאמר "לאחר ל' שלמים" לא היה ראוי לחול, דקדושת עולה לא פקעה בבדי, וכיון שכן – נימא דאפי' לאחר שפדאה לקדושת עולה לא תחול קדושת שלמים, קמ"ל דקדושת שלמים מתלא תליא וקיימא, וכי משכחת רווחא חיילא. **אי** אמרת בשלמא חדא בקדושת הגוף וחדא בקדושת דמים היינו דקתני תרתי וכו'. כלומר, דתנא סיפא לגלויי רישא, שלא תאמר דוקא קדושת דמים פקעה בבדי, קדושת הגוף לא פקעה – להכי תני תרתי, לאשמועינן דאפי' קדושת הגוף פקעה בבדי. אלא לדידך, דסבירא לך דקדושת הגוף לא פקעה בבדי, ומוקמת לה בקדושת דמים – תרתי ל"ל? ואתותב רבא. דודאי שמעינן מהא דאפילו קדושת הגוף פקעה בבדי. הלכך לרבא לא הויא ליה לאהדורי לרב המנונא "מאי קמדמית קדושת הגוף לקדושת דמים", דאלמא ס"ל דקדושת הגוף והקדש לא פקעה בקדושת הגוף דאשה, אלא הכי הוה ליה למימר: דלא דמי אשה להקדש, משום דאין אישות לחצאין, וכמו שכתבתי למעלה. אבל הקדש איתיה לזמן ידוע, ואפילו קדושת הגוף פקעה ביה בבדי. הלכך פירכיה דרב המנונא ליתא, דהך ברייתא מסייע ליה לעולא, דכיון דברייתא מוכחא דאפילו קדושת הגוף פקעה בבדי – כ"ש קדושת דמים. ומש"ה אמר: לימא תיהוי תיובתיה דבר פדא דאמר לא פקעה קדושה בבדי. כלומר, דכיון דע"כ ברייתא אפי' בקדושת הגוף היא – תקשי לבר פדא, דלא מצי לאוקמא כגון שפדאו – דקדושת הגוף אין לה פדיון. אבל אי הוה מצינו למימר דתרוייהו בקדושת דמים – לא תקשי ליה, דאיכא למימר ולאוקמינהו בפדיון.

אמר

צריך ללמוד הלכות הצריכות בחיי היום יומיים, ולחזור עליהם עד שהתלמוד יביא לידי מעשה

ממכתב כ"ד מר-חשוון, תשט"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

אמר רב פפא הכי קאמר אם לא אמר מעבשיו שלמים לאחר שלשים יום עולה הוי וכו'. פי': סיפא אתינן לתרוצי, אבל רישא כדקיימא קימא, ולעולם דאמר לדמי, ולא תקשי לבר פדא, דמוקי לה בפדיון. אבל סיפא מתרצינן דה"ק: "לאחר ל' יום עולה ומעבשיו שלמים" לאחר ל' יום תהא עולה כדבריו אם לא אמר "מעבשיו שלמים". וקמשמע לן תרתי: חדא – דכי אמר "לאחר ל' יום עולה" בלחוד חייל, ולא תימא כיון דלא קדוש השתא לא קדוש נמי לאחר שעתא, דליתא, אלא לבתר זמנא נמי חייל, מדעם דהוה על האומר לאשה וכו'. וקמ"ל נמי דדוקא כשלא אמר "מעבשיו שלמים" הוא דהוי לאחר ל' יום עולה, אבל היכא דאמר "מעבשיו שלמים" – לא הויא לאחר ל' יום עולה. ומילי טובא קמ"ל בהא; חדא: דקדושת הגוף לא פקעה בכדי, ולא תימא ה"מ קדושה חמורה דעולה, דליתא, אלא אפי' קדושה קלה דשלמים לא פקעה בכדי. ומש"ה נקט קדושה קמייתא בשלמים ולא נקטא בעולה דומיא דרישא. ולא תימא ה"מ היכא דאמר "שור זה שלמים כל ל' יום" דבכגון זה קדושת שלמים מתפשטת והולכת, שאין לה מונע, אלא אפילו כשהתפיס בו לאחר מכן קדושת עולה, סד"א חיילא, דכי האי גוונא לא מקרי פקעה בכדי, דאדרבה קדושה בתרא מעליא טפי והוי מן קדושה קלה לחמורה. ועוד, שקדושת שלמים מיד שחלה על בהמה זו מצאה קדושת עולה שהיא מונעתה מהתפשט לאחר שלשים יום, וסד"א דכל כי האי גוונא לא תהא בהמה זו נתפסת בקדושת שלמים אלא עד שלשים יום – קמ"ל דאפילו כי האי גוונא קדושת שלמים לא פקעה בכדי. ולא תימא ה"מ כשהקדים קדושת שלמים לקדושת עולה כגון שאמר "כל שלשים יום שלמים ואחר שלשים יום עולה" – דבכי האי גוונא דין הוא שתהא קדושת שלמים מתפשטת והולכת, אלא אפילו היכא שהקדים ואמר "לאחר שלשים יום עולה" – סד"א קדושת שלמים לא משכחא רווחא "אלא שלשים יום", ולא תחול יותר – קמ"ל דכיון שבתוך כדי דבור אמר "מעבשיו שלמים" – חיילא ליה קדושת שלמים, ושוב אין מקום לקדושת עולה לחול כלל. ולאו דמשבשינן לה לברייתא, אלא ה"ק: מי שאמר "לאחר שלשים יום עולה ומעבשיו שלמים" – ראוי הוא שתהא לאחר ל' יום עולה, אלא אחר שאמר "ומעבשיו שלמים" זהו שמונע לקדושת עולה שלא תחול, משום דקדושת שלמים לא פקעה בכדי. שלא תאמר שזה שאנו אומרים שקדושת שלמים מתפשטת והולכת היינו משום שזה שאמר "לאחר שלשים יום עולה" אין בדבריו כלום, דכיון דקדושת עולה לא חיילא, השתא בתר שלשים יום נמי לא חיילא ולא ליהוי טעמא משום דלא פקעה קדושת שלמים בכדי – דליתא, דאילו לא אמר "מעבשיו שלמים" לאחר שלשים יום עולה הויא. הלכך ודאי טעמא דמאי דאמר השתא דלא הוי עולה – היינו משום דקדושת שלמים לא פקעה בכדי. כנ"ל, ומנמוקי הרבה מן הראשונים למדתיו. וכ"ת: מאי קמ"ל סיפא דלאחר שלשים מהני? הא תנא ליה רישא: כל שלשים עולה ולאחר שלשים יום שלמים! י"ל: אי מהתם ה"א דדוקא כי לא הדר ביה, קמ"ל סיפא דאפי' הדר ביה נמי לא מצי למהדר, וכדמסקי'. **מדעם** דהוה על האומר לאשה וכו'. כלומר, דכי היכי דהתם, אע"ג דלא חיילא קדושה השתא – חיילא בתר זמנא, ה"נ, אע"ג דלא חיילא קדושה השתא – חיילא בתר זמנא. **פשיטא.** כלומר, פשיטא דמהני כי התם, ולמה ליה לתנא לאשמועינן? וא"ת: מאי קמקשה פשיטא? אדרבה, צריכא רבה! דמי דמי, התם אע"פ שנתעבלו המעות, מ"מ הא איכא גבה שיעבודא דבסוף, ובדאמרי' התם פרק "האומר" (קידושין נט.): הני זוזי לאו למלוה דמיין ולא לפקדון דמיין, ומשום הכי מקודשת. דהא המקדש בשטר ונתקרע השטר קודם ל' – אינה מקודשת, משום דכי חיילי קדושי – ליכא שטרא. והכא נמי, כיון דבדיבורא בעלמא אקדשה, כי חייל הקדש – ליתיה לדיבוריה! וי"ל: דאמסקנא סמיך, דאמר דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. הלכך פשיטא ליה דלא גרעה אמירה לגבוה מכסף קדושי דאשה, מש"ה מקשי פשיטא. **הניחא** למאן דאמר אינה חוזרת. פלוגתא (דרב נחמן ורב ששת) [נ"ב: דל' יוחנן וריש לקיש] בפ' "האומר" דקידושין (ל' נט.). **הכא** שאני דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. הלכך, אפילו למ"ד התם חוזרת – הכא לא מצי הדר ביה. וא"ת: ותיהוי נמי כמסירה, אבתי אמאי לא מצי הדר ביה? כיון דלא חייל הקדש עד שלשים יום. דנהי דאמרי' בבתובות (קף פב.)) ובמציעא: משוך פרה זו ולא תקנה לך עד לאחר שלשים, דאי קיימא באגם – לא קנה, ובעומדת בחצרו – קנה, היינו דוקא בשלא חזר בו בינתים, אבל חזר בו – ודאי אפי' עומדת בחצרו מצי למיהדר ביה, כיון דלא קני' עד לאחר ל' יום, ולגבוה נמי, נהי דהוי כמסירה, כיון דהשתא לא חייל אמאי לא מצי למיהדר ביה? וי"ל: דכי אמרי' כמסירתו להדיוט – בקנין ממש של הדיוט קאמר, וכמ"ד "מעבשיו ולאחר שלשים"

רש"י

הַיְינוּ דְּאִיצְטְרִיךְ לֵיהּ לְתַנָּא לְמֵיתְנָא תַּרְתֵּי, דס"ד אָמִינָא: קְדוּשַׁת הַגּוּף - לָא פָּקְעָה בִּכְדֵי, קְדוּשַׁת דְּמִים - פָּקְעָה בִּכְדֵי, אַמַּטּוּ לְהָכִי תְּנָא תַּרְתֵּי. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ אִידִי וְאִידִי קְדוּשַׁת דְּמִים, לָמָּה לִי לְמֵיתְנָא תַּרְתֵּי? הָשְׁתָּא יֵשׁ לוֹמַר מִקְּדוּשָׁה חֲמוּרָה לִקְדוּשָׁה קַלָּה - פָּקְעָה, מִקְּדוּשָׁה קַלָּה לִקְדוּשָׁה חֲמוּרָה צְרִיכָא לְמֵימַר?! לֵימָא תֵּיהֲוֵי תִּיוּבְתָּא דְּבַר פַּדָּא, דְּאָמַר: לָא פָּקְעָה קְדוּשָׁה בִּכְדֵי? אָמַר רַב פַּפָּא, אָמַר לָךְ בַּר פַּדָּא: הָכִי קָאָמַר: אִם לֹא אָמַר "מֵעַכְשָׁיו שְׁלָמִים" לְאַחַר ל' יוֹם עוֹלָה הָוֵי. מִידֵּי דַּהֲוָה הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה "הִתְקַדְּשִׁי לִי לְאַחַר ל' יוֹם" דִּמְקוּדֶּשֶׁת, וְאע"פ שֶׁנִּתְעַכְּלוּ הַמָּעוֹת. פְּשִׁיטָא! לָא צְרִיכָא, דַּהֲדַר בֵּיהּ. הָנִיחָא לְמ"ד אֵינָהּ חוֹזֶרֶת, אֶלָּא לְמ"ד חוֹזֶרֶת מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אפי' לְמ"ד הָתָם חוֹזֶרֶת - הָכָא שָׁאנֵי, דַּאֲמִירָתוֹ לַגָּבוֹהַּ כְּמְסִירָתוֹ לְהֶדְיוֹט. יָתֵיב ר' אָבִין וְרַב יִצְחָק בְּרַבִּי קַמֵּיהּ דר' יִרְמְיָה, וְקָא מְנַמְּנֵי ר' יִרְמְיָה. יָתְבִי וְקָאָמְרִי: לְבַר פַּדָּא, דְּאָמַ' פְּדָאן חוֹזְרוֹת וְקוֹדְשׁוֹת,

תפשוט

הַיְינוּ דְּאִיצְטְרִיךְ לֵיהּ לְתַנָּא לְמֵיתְנָא תַּרְתֵּי, דס"ד אָמִינָא: להכי תני תרתי, דבין קדושת הגוף ובין קדושת דמים פקעה בכדי. **לְמה לִי לְמֵיתְנֵי תַּרְתֵּי הַשְׁתָּא** מִקְּדוּשָׁה חֲמוּרָה לִקְדוּשָׁה קַלָּה **פָּקְעָה.** עולה שהיא חמורה, לקדושת שלמים שהיא קלה. **מִקְּדוּשָׁה קַלָּה,** לקדושת עולה שהיא חמורה, מיבעיא? אלא לאו, חד לקדושת הגוף וחד לקדושת דמים, דתרוייהו פקעי. **וְתִיוּבְתָּא דְּעוּלָא,** וליכא פירוקא. **נִימָא תִּיהֲוֵי תִּיוּבְתָּא דְּבַר פַּדָּא.** דהכא אמר דאפי' קדושת הגוף פקעה בכדי, ובר פדא אמר: נקצצו – פודן פעם אחת, דאפי' קדושת דמים לא פקעה בכדי. **חסורי מיחסרא והכי קתני.** האומר "שור זה עולה כל ל' יום ומעבשיו לאחר ל' יום שלמים" – כל ל' עולה, לאחר ל' יום שלמים. דהואיל ואמר "מעבשיו" – חל עליה שם שלמים מעבשיו, ומשום הכי הוי שלמים לאחר ל' יום, דקדושת הגוף פקעה בהכי בכדי, הואיל ואמר "מעבשיו". אבל אם לא אמר "מעבשיו שלמים לאחר ל' יום" – עולה הוי, אפילו לאחר ל' יום, דמקודשת לאחר ל' יום, דהתם לא פקעה קדושת הגוף בכדי. **דמקודשת.** לאחר ל' יום. דכי לא אמר "מעבשיו", דמיא להא: האומר לאשה "הילך פרוטה זו והתקדשי לי לאחר ל' יום" – דמקודשת לאחר ל' יום, ואע"ג דנתעכלו המעות של קדושין, שאינם בעולם – הויא מקודשת לאחר ל' יום. ה"נ, כי לא אמר "מעבשיו", אע"ג דהלכו להך שלשים יום של עולה – השתא נמי עולה הוי. וסיפא דקתני "לאחר שלשים יום עולה ומעבשיו ועד שלשים יום שלמים", דלאחר ל' יום הוה עולה ופקע קדושת שלמים, אע"ג דלא אמר "מעבשיו" – התם משום דקדים ואמר ברישא "לאחר שלשים יום עולה", דכיון שהזכיר עולה תחלה – נעשה כאומר "מעבשיו", הלכך לאחר שלשים יום עולה הוי. והכא הוא משום דאמר "מעבשיו" פקעה קדושה בתרוייהו, בין בקדושת דמים בין בקדושת הגוף, אבל בעלמא – אפילו קדושת דמים לא פקעה בכדי, ולא קשה לבר פדא. ותיובתא דעולא בדקיימא קיימא. **פשיטא.** כלומר דכיון דמחסרת למתני' ותרצת דה"ק "שור זה עולה כל שלשים יום ומעבשיו לאחר שלשים יום שלמים", דלאחר שלשים יום הוי, ולמה לי למימר שוב דה"ק: אם לא אמר מעבשיו וכו'? פשיטא, דכיון דאמר צריך למימר "מעבשיו", ממילא ידענא דאם לא אמר "מעבשיו לאחר שלשים יום שלמים" – הוי עולה! **תריץ לא צריכא.** דהא קמ"ל אי הדר ביה. דאי הוה קתני כדקאמרת, דלאחר שאמר "שור זה עולה כל שלשים יום לאחר שלשים יום שלמים", אע"ג דהשתא הדר ביה ואמר "מעבשיו", הואיל ומעיקרא כשאמר "כל שלשים יום עולה" לא אמר "מעבשיו" קודם שאמר "לאחר שלשים יום שלמים" – ולא כלום קאמר, ואפי' לאחר ל' יום עולה הוי. דהא קמ"ל, דדוקא בעינן שיאמר בתחלה "מעבשיו" קודם שיאמר "לאחר שלשים יום שלמים", כדקאמר לעיל. **הניחא לְמ"ד אינה חוזרת.** שאם עמדה ונתקדשה לשני בתוך שלשים יום אינה מקודשת לשני – מצי למימר: מידי דהוה האומר לאשה וכו'. **אלא לְמ"ד חוזרת.** שאם עמדה ונתקדשה לשני בתוך ל' יום – מקודשת לשני, היכי מצי למימר דכי לא אמר "מעבשיו לאחר שלשים יום" עולה הוי? תריץ: אפי' למ"ד חוזרת, אפי' הכי, התם אי לא אמר "מעבשיו" מעיקרא – הוי עולה לאחר שלשים יום. **דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט.** וכיון דאמר "מעבשיו עולה" ולא אמר "מעבשיו שלמים" – לא פקעה בכדי, ולעולם הוי עולה. **לבר פדא דאמר פדאן** חוזרות וקודשות. ואפי' לאחר שנקצצו חוזר ופודן.

תפשוט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ואם כן תוכל ליישב ולומר, הַיְינוּ דְּאִיצְטְרִיךְ לֵיהּ לְתַנָּא לְמִיתְנָא תַּרְתֵּי – שמשום כך הוצרך התנא לִשְׁנות את דינו בשני אופנים [רישא וסיפא], דְּסַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא – כיון שהיית מעלה על דעתך לומר, שקְּדוּשַּׁת הַגּוּף לֹא פָּקְעָה בִּכְדֵי – לבד בלא מעשה פדיון, ודווקא קְדוּשַּׁת דָּמִים פָּקְעָה בִּכְדֵי, ואם היה התנא אומר את דינו רק באופן אחד [או באופן שקדושת עולה קדמה, או באופן שקדושת שלמים קדמה], היינו מעדיפים לפרש ולהעמיד את הדין באופן שהוא פחות חידוש, דהיינו שמדובר בקדושת דמים, ולפיכך היא פוקעת בלא פדיון, ועדיין היינו טועים לומר שקדושת הגוף אינה פוקעת בלא מעשה, וַאֲמַטּוּ לְהָכִי – ומשום כך תָּנָא – שנה התנא בברייתא תַּרְתֵּי – שני אופנים, ללמדנו שבין קדושת דמים ובין קדושת הגוף פוקעות בלא מעשה פדיון [וכגון כשהתנה באופן המועיל שיפקעו בזמן פלוני].

מסיימת הגמרא את קושיית אביי על רבא:

אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ – אבל אם תאמר שאִידֵּי [–הרישא] וְאִידֵּי [–והסיפא] מדובר בקְדוּשַּׁת דָּמִים, [שהרי לרבא קדושת הגוף אינה פוקעת בלא פדיון, ואם כן יש לבאר ולהעמיד את שני האופנים שבברייתא בקדושת דמים, ולומר שמשום כך היא פוקעת בכדי], אם כן לָמָּה לִי לְמִיתְנָא תַּרְתֵּי – מדוע היה צריך התנא לכפול את הדין, הרי יכל להשמיענו רק דין אחד מן השנים, משום שהַשְׁתָּא יֵשׁ לוֹמַר – היינו למדים בכל שכן, אם מִקְּדוּשָּׁה חֲמוּרָה לִקְדוּשָּׁה קַלָּה, פָּקְעָה הקדושה החמורה, וחלה הקדושה הקלה, וכגון שאמר 'שור זה עולה כל שלושים יום ולאחר שלושים יום שלמים', שקדושת עולה חמורה מקדושת שלמים, ובכל זאת פוקעת קדושת עולה וחלה קדושת שלמים, מִקְּדוּשָּׁה קַלָּה לִקְדוּשָּׁה חֲמוּרָה צְרִיכָא לְמֵימַר – וכי צריך לומר שהקדושה הקלה פוקעת וחלה הקדושה החמורה, וכגון שאמר 'שור זה שלמים כל שלושים יום ולאחר שלושים יום עולה', שקדושת שלמים קלה מקדושת עולה, ובמקרה כזה פשוט שהקדושה הקלה פוקעת כדי שתחול הקדושה החמורה. ואם כן לא היה צריך התנא לומר את הדין בשני האופנים, הן כשהקדושה החמורה קדמה והן כשהקדושה הקלה פקעה, אלא די באופן אחד ונלמד ממנו בקל וחומר גם את האופן השני. ואם הוצרך התנא לשנות את הדין בשני אופנים, על כרחך שזה משום שסבר שגם בקדושת הגוף הדין הוא שהקדושה פוקעת בכדי, ולפיכך שנה בשני האופנים, שבאחד מהם מדובר בקדושת הגוף ובשני מדובר בקדושת דמים.

מקשה הגמרא על בר פדא:

לֵימָא תֵּיהֲוֵי – תהיה ברייתא זו תִּיוּבְתָּא דְּבַר פַּדָּא – קשה על בר פדא, דְּאָמַר לֹא פָּקְעָה קְדוּשָּׁה בִּכְדֵי, שהרי מברייתא זו מוכח שקדושה פוקעת בכדי, הן קדושת הגוף והן קדושת דמים. [ואם לא היה מוכח מהברייתא שאף קדושת הגוף פוקעת בכדי, לא היה אפשר להקשות על בר פדא מברייתא זו, אף שלדבריו אין קדושה פוקעת בכדי כלל [ולא קדושת הגוף ולא קדושת דמים], כיון שהיה יכול בר פדא להעמיד את הברייתא באופן שפדה את הבהמה, ורק אז חלה הקדושה השניה. ואין להוכיח שקדושה פוקעת בכדי. ורק אחר שהוכח שהברייתא עוסקת גם בקדושת הגוף שאין לה פדיון, ואם כן אי אפשר להעמיד את הברייתא שהקדושה השניה חלה רק אחרי שפדאו, יש להקשות מן הברייתא על בר פדא].

מתרצת הגמרא, אָמַר רַב פַּפָּא, אָמַר לְךָ בַּר פַּדָּא – בר פדא יתרץ ויאמר, הָכִי קָאָמַר – כך יש לפרש את הסיפא של הברייתא, אדם שאמר על שורו שיהיה קדוש בקדושת עולה לאחר שלושים יום, אִם לֹא אָמַר 'מֵעַכְשָׁיו שְׁלָמִים', אלא אמר רק שיהיה קדוש בקדושת עולה לאחר שלושים יום, הרי לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם עוֹלָה הֲוֵי – תהיה הבהמה עולה, כדבריו. ואף שלא חלו דבריו מיד, חלים הם אחר זמן. ואין לטעות ולומר שאדם אינו יכול להחיל קדושה לאחר זמן. ודברי הברייתא הם מִידֵּי דַּהֲוָה – כמו שמצינו לגבי הָאוֹמֵר לְאִשָּׁה 'הִתְקַדְּשִׁי לִי לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם' במעות אלו שאני נותן לך עכשיו', דְּהַהֲלָכָה היא שמְקוּדֶּשֶׁת, והקידושין חלים לאחר שלושים יום, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְעַכְּבוּ הַמָּעוֹת – שכבר אינם קיימים בעולם קודם חלות הקידושין. וזה הדין הראשון שאנו למדים מהסיפא של הברייתא.

והדין השני שאנו למדים מהסיפא הוא, שדווקא באופן זה חלה הקדושה אחר שלושים יום, אבל אם הוסיף ואמר 'ומעכשיו שלמים', שמיד כשהוא מקדיש תחול עליו קדושת שלמים, אין קדושת העולה יכולה לחול עליו אחר שלושים יום, כיון שקדושת השלמים חלה עליו מיד, ואין הקדושה הקלה [של שלמים] פוקעת אף לא כדי שתחול קדושה חמורה ממנה, משום שאין קדושה פוקעת בכדי.

מקשה הגמרא, פְּשִׁיטָא – הלא אין כל חידוש בדין זה, שאפשר להקדיש באופן שהקדושה תחול לאחר זמן ולא בשעת הנדר. וכמו שהביאה הגמרא שכן הוא הדין אף בקידושי אשה, ואם כן מדוע היתה הברייתא צריכה ללמדנו דין זה.

מתרצת הגמרא, לֹא צְרִיכָא – לא נצרכה הברייתא אלא לחדש שגם באופן דְּהָדַר בֵּיהּ – שחזר בו מן ההקדש, אף על פי כן חל ההקדש כשהגיע הזמן, ואינו יכול לחזור בו.

מקשה הגמרא, הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר 'אֵינָהּ חוֹזֶרֶת' שנחלקו רבי יוחנן וריש לקיש (קדושין נט.) לגבי קידושי אשה, אם קיבלה קידושין שיחולו לאחר זמן, וחזרה בה קודם שהגיע הזמן ונתקדשה לאחר. דעת ריש לקיש ש'אינה חוזרת', ולא חלו קידושי האחר כלל. ודעת רבי יוחנן ש'חוזרת', וחלו הקידושין השניים. ואם כן יש לומר שגם הברייתא כאן עוסקת באופן שחזר בו מן ההקדש, ובאה ללמדנו שאין חזרתו מועילה, וההקדש חל. כמו שמצינו בקידושי אשה.

אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר – לרבי יוחנן שאמר בקידושי אשה שחוֹזֶרֶת –רשאית לחזור בה, ואם נתקדשה לאחר קודם שהגיע הזמן שיחולו הקידושין הראשונים, חלו הקידושין השניים, ונתבטלו הקידושין הראשונים, אם כן מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, הרי ודאי שאין כוונת הברייתא לומר שאם אמר שיהא קדוש בקדושת עולה לאחר שלושים יום וחזר בו בתוך שלושים שהההקדש יחול, שהרי אם חוזר בו אינו חל [לרבי יוחנן], וכמו בקידושין, אלא ודאי שמדובר כשאינו חוזר בו בתוך שלושים, ואם כן שבה קושיית הגמרא שדין זה הוא פשיטא, ומדוע הוצרכה הברייתא לשנותו בהקדש, הלא יכולנו ללמדו מקידושי אשה.

מתרצת הגמרא, אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר הָתָם – לרבי יוחנן הסובר בקידושי אשה שהיא חוֹזֶרֶת בה מן הקידושין, ואם חזרה בה ונתקדשה לאחר, מתבטלים הקידושין הראשונים, מכל מקום הָכָא – כאן בהקדש שַׁאנִי – יודה רבי יוחנן שאינו יכול לחזור בו אחר שהקדיש, אף שעדיין לא חל ההקדש, משום דַּאֲמִירָתוֹ שהקדיש לַגָּבוֹהַּ היא כְּמְסִירָתוֹ לְהֶדְיוֹט. והרי חידושה של הברייתא הוא שבהקדש אינו יכול לחזור, שלא בבקידושי אשה שהיא רשאית לחזור.

הגמרא מנסה לפשוט מדינו של בר פדא את ספיקו של רבי אושעיא לגבי קידושי אשה. ואגב כך אנו למדים שרק אם פדאן הוא עצמו קודם קציצה סובר בר פדא שהן חוזרות וקדושות:

יָתִיב – ישבו רַבִּי אָבִין וְרַב יִצְחָק בְּרִבִּי קַמֵּיהּ – לפני דְּרַבִּי יִרְמְיָה ללמוד הימנו, וְקָא מְנַמְנֵם רַבִּי יִרְמְיָה, ובזמן הזה שנימנם יָתְבֵי – ישבו רבי אבין ורבי יצחק ברבי וְקָאָמְרֵי – ואמרו בינם לבין עצמם, שלְּדַעְתָּ בַּר פַּדָּא דְּאָמַר בהקדיש את הנטיעות עד שיקצצו וּפְדָאָן קודם הקציצה, שהן חוֹזְרוֹת וְקוֹדְשׁוֹת, משום שכשהקדיש 'עד שיקצצו' התכוון שלא יועיל להן פדיון קודם הקציצה, אלא יהיו קדושות לעולם עד שיקצצו, ואפילו יפדם יחזרו להיות קדושות,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תִּפְשׁוֹט [מדינו של בר פדא] את ספיקו של רב הושעיא. **דְּבָעֵי** – שהסתפק **רַב הוֹשַׁעְיָא**, באדם **הַנּוֹתֵן שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת לְאִשָּׁה, וְאָמַר לָהּ** כך, **בְּפְרוּטָה אַחַת הִתְקַדְּשִׁי לִי הַיּוֹם, וּבְאַחַת** –בפרוטה האחרת **הִתְקַדְּשִׁי לִי לְאַחַר שֶׁאֶגְרְשֵׁיךְ** – שמיד כשאגרשך מהקידושין שחלים עכשיו, יחולו קידושין חדשים, והספק הוא האם יכול אדם לעשות כן ויחולו הקידושין השניים, או לא.

על ספיקו זה של רב הושעיא אמרו רבי אבין ורב יצחק ברבי, שיש לפשטו לבאורה מדינו של בר פדא, שכשם שאדם יכול להקדיש נטיעות 'עד שיקצצו', ואם יפדם קודם הקציצה הרי הן חוזרות וקדושות, ומוכח שיש לו את האפשרות להקדישן מעתה, ויחול ההקדש אחר הפדיון, שהרי הפדיון חל ומועיל, אלא שהנטיעות חוזרות להיות קדושות מחמת ההקדש הראשון. **וְהָכָא נַמִּי** – גם כאן [בספיקו של רב הושעיא] יש לומר שיהא הדין **דְּהָווּ קִידּוּשֵׁי** – שהקידושין השניים יחולו, אחר שתתגרש ממנו מן הקידושין הראשונים [שבודאי חלים], מחמת הפרוטה האחרת.

אִיתְּעַר בְּהוּ – התעורר **רַבִּי יִרְמְיָה, וְאָמַר לְהוּ** לרבי אבין ורב יצחק ברבי, **מַאי קָא מְדַמִּיתוּן** – מדוע אתם מדמים מקרה **שֶׁפְּדָאָן הוּא** עצמו [שבו אמר בר פדא שהן חוזרות וקדושות], לְמקרה **שֶׁפְּדָאוּם אֲחֵרִים**, שגם אם פדאום אחרים לא יועיל פדיונם, ותחול הקדושה שוב מחמת הקדשו הראשון. לא כן הוא, ואין לדמות זה לזה, משום **שֶׁהָכִי** – כך **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**, שכל מה שאמר בר פדא שאין הנטיעות יוצאות לחולין אלא חוזרות וקדושות, זה רק אם **פְּדָאָן הוּא** עצמו, שאז הן חוזרות לרשותו אחרי הפדיון, ושוב **חוֹזְרוֹת וּקְדוֹשׁוֹת**. ומשום שהקדישן 'עד שיקצצו', והרי זה כמי שאמר בשעת ההקדש במפורש שלא יועיל אם יפדם, אלא תשוב הקדושה לחול עליהם שוב ושוב. אבל אם **פְּדָאוּם אֲחֵרִים**, מודה גם בר פדא שאֵין הנטיעות **חוֹזְרוֹת וּקְדוֹשׁוֹת**, משום שאם פדאום אחרים כבר יצאו מרשותו, ואפילו שהקדישם לעולם [–'עד שיקצצו'], מכל מקום אין בכחו להחיל קדושה עליהם אחר שאינם שלו.

וְאִשָּׁה שנתגרשה מבעלה **כְּ'פְדָאוּהָ אֲחֵרִים' דָּמְיָא** [–היא דומה], כיון שאחר שנתגרשה כבר אינה ברשותו, אלא ברשות עצמה. וכדי שיחולו שוב קידושין, צריך את רצונה והסכמתה להתקדש, ואין בכחו להחיל קידושין מראש על מה שיהיה אחר הגירושין. וכיון שאשה שנתגרשה דומה לפדאוה אחרים, גם בר פדא יודה שאין הקידושין השניים חלים אחר הגירושין. ואין לפשוט מכאן את ספיקו של רב הושעיא שיועילו הקידושין.

הגמרא מביאה מקור נוסף לחילוק שאמר רבי ירמיה:

אִיתְּמַר נַמִּי – עוד נאמר בזה, **אָמַר רַבִּי אַמִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא שָׁנוּ** שאין הפדיון מועיל והנטיעות חוזרות וקדושות, **אֶלָּא כְּשֶׁפְּדָאָן הוּא** [ופדיונו אינו מועיל, משום שהתנאי שהתנה בשעת ההקדש שיהיו קדושות עד הקציצה, גורם שהקדושה תחול עליהן שוב ושוב כל זמן שלא נקצצו], **אֲבָל** אם **פְּדָאוּם אֲחֵרִים** והוציאו את הנטיעות מהקדש לחולין, פדיונם מועיל והן יוצאות לחולין **וְאֵין חוֹזְרוֹת וּקְדוֹשׁוֹת** [ומשום שכיון שפדאום אחרים יצאו מרשות הקדש לרשותם של אחרים, והרי אותם אחרים לא הקדישום שוב, ואין בכח הקדשו הראשון להחיל קדושה על מה שאינו ברשותו].

וכלל הוא, 'בנדרים הלֵך אחר לשון בני אדם' (לקמן ע"ב ומט.), דהיינו שמפרשים את משמעות דבריו כפי משמעותם בלשון בני אדם.

משנה

הַנּוֹדֵר שלא ליהנות **מִיּוֹרְדֵי הַיָּם** – מאלו המפליגים בים, **מוּתָּר** הוא **בְּהִנְאָה מִיּוֹשְׁבֵי הַיַּבָּשָׁה** – באלו שאין דרכם להיות 'יורדי הים' באניות. והנודר שלא ליהנות **מִיּוֹשְׁבֵי הַיַּבָּשָׁה, אָסוּר** הוא בהנאה אף **מִיּוֹרְדֵי הַיָּם, שֶׁיּוֹרְדֵי הַיָּם בִּכְלָל יוֹשְׁבֵי הַיַּבָּשָׁה** –שלשון 'יושבי היבשה כולל אף את אלו שנמצאים בים בשעה שנודר, כיון שסופם לעלות ליבשה. ומוסיפה המשנה, שמה שאמרו 'יורדי הים', **לֹא כְּאֵלּוּ** – אין הכונה לאלו **שֶׁהוֹלְכִין מֵעֵבוֹ לְיָפוֹ** שמהלך יום אחד ביניהם, וחוזרים מהר ליבשה, **אֶלָּא כְּמִי שֶׁדַּרְכּוֹ לְפָרֵשׁ** – להפליג למרחקים. והגמרא תבאר את כוונת המשנה בזה.

גמרא

הגמרא מבארת על מה נאמרו סיום דברי המשנה 'לא כאלו שהולכין מעבו ליפו' וכו', אם על תחילת המשנה, או על סופה:

רַב פָּפָּא וְרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא נחלקו ביניהם, ולא ידוע מה סבר כל אחד מהם, **חַד** מהם **מַתְנֵי אַרִישָׁא** – שונה את סיום דברי המשנה 'לא כאלו ההולכים' וכו' על הנאמר ברישא 'הנודר מיורדי הים', **וְחַד** מהם **מַתְנֵי אַסֵּיפָא** – שונה זאת על הנאמר בסיפא 'הנודר מיושבי היבשה'.

הגמרא מבארת את המשנה לפי דבריהם:

מַאן דְּתָנֵי אַרִישָׁא – מי ששונה את הדברים על הרישא, **מַתְנֵי הָכִי** – שונה את המשנה כך, 'הַנּוֹדֵר מִיּוֹרְדֵי הַיָּם מוּתָּר בִּיוֹשְׁבֵי הַיַּבָּשָׁה', **הָא** [–אבל] **בִּיוֹרְדֵי הַיָּם** עצמם הוא **אָסוּר**, ועל כך מסיימת המשנה, **וְיורדי הים** שהוא אסור בהם, **לֹא כְּאֵלּוּ**

בעניינים הגשמיים צריך להסתכל במי שהוא למטה ממנו, ולהודות לה' יתברך כי טוב על חסדו אתו עמו

היום יום כד חשוון

בעניינים הרוחניים צריך להסתכל במי שהוא למעלה ממנו, ולהתחנן לה' שייתן לו דעה טובה להתלמד ממנו, וכוח ועוז שיוכל לעלות בעילוי

היום יום כד חשוון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

תפשוט דבעי רב הושעיא וכו' ה"נ דהוו קידושי. דכי היכי דהתם אמר לה "לאחר שאגרשיך" שיצתה מרשותו שתתקדש – היינו דומיא לאחר שנקצצו, שיוצאין מרשות הקדש, דמצריך להו פדייה. **פדאן הוא.** המקדיש, קודם שנקצצו – חוזרות וקדושות לאחר שנקצצו. דהואיל והוא הקדישן, אע"ג דחזר ופדאן – חוזרות וקדושות לאחר שנקצצו.

פדאום אחרים. קודם שנקצצו – אין חוזרות וקדושות לאחר שנקצצו, ואשה שקנתה עצמה בגט מדעת עצמה – אין חלין עליה קדושין. דכפדאוה אחרים דמיא, דאין חוזרות וקדושות, לגבי אשה נמי אינה מקודשת. **מתני'** הנודר. שלא יהנה מיורדי הים – מותר ליהנות מיושבי היבשה. והנודר מליהנות מיושבי היבשה – אסור ליהנות מיורדי הים, שהן נמי מיושבי היבשה הן, שסופן לצאת. ומה שאמר יורדי הים בכלל יושבי היבשה – לא כאלו יורדי הים ההולכים מעבו ליפו, שאין ביניהם אלא מהלך יום אחד, ובאין מהרה ליבשה, דהוו בכלל יושבי היבשה. **גמ'** חד מתני ארישא. לא כאלו וכו' ולא כאלו יורדי הים אסור.

ההולכים

תפשוט דבעי רב הושעיא: הנותן שתי פרוטות לאשה ואמר לה "באחת התקדשי לי היום ובאחת התקדשי לי לאחר שאגרשיך", ה"נ דהוו קידושי. איתער בהו ר' ירמיה, אמר להו: מאי קא מדמיתון פדאן הוא לפדאום אחרים? הכי אמר ר' יוחנן: פדאן הוא - חוזרות וקדושות, פדאום אחרים - אין חוזרות וקדושות. ואשה כפדאוה אחרים דמיא. איתמר נמי, אמר ר' אמי אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא שפדאן הוא, אבל פדאום אחרים - אין חוזרות וקדושות. **מתני'** הנודר מיורדי הים - מותר ביושבי הים, מיושבי היבשה - אסור מיורדי הים, שיורדי הים בכלל יושבי היבשה. לא כאלו יורדי הים ההולכים מעבו ליפו, אין ביניהם אלא מהלך יום אחד, ובאין מהרה ליבשה. גמ' חד מתני אריש, אמר רב אושעיא וכו' ה"נ דהוו קידושי. דכי היכי דאמר במתני' שיכול להקדיש נטיעות הללו לאחר שיפדו, וחיילא קדושה עלייהו, אע"ג דלא אקדישינהו אחר פדיון – ה"נ חיילי קדושי כי אמר

פפא ורב אחא בריה דרב איקא, חד מתני אריש, וחד מתני אסיפא. מאן דתני אריש, מתני הכי: הנודר מיורדי הים מותר ביושבי יבשה, הא ביורדי הים - אסור, ולא כאלו

ההולכים

שלשים יום דמי כלומר דלא מצי הדר ביה. והיינו דמחדשין השתא: דמעיקרא נמי הוה סבירא לן דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט, דמשום הכי מקשינן פשיטא, וכמו שכתבתי למעלה. אלא דמעיקרא לא הוה סבירא לן דעדיפא טפי אמירה לגבוה ממסירה להדיוט, אבל במסקנא מחדשין דאמירה לגבוה אפילו בלא "מעכשיו" מהניא כמסירה גמורה להדיוט, דהיינו ב"מעכשיו". ומהא שמעי' דהאומר "סלע זו לצדקה לאחר שלשים יום" – דלא מצי הדר ביה, דאמירה לגבוה כמסירה גמורה להדיוט דמי. אבל הרשב"א ז"ל כתב: דאפשר דכי אמר הכי – הני מילי אליבא דבר פדא, דס"ל דקדושת דמים לא פקעה בכדי. אבל לרבא ואביי דס"ל דקדושת דמים פקעה בכדי – מוקמי ברייתא כפשטיה. ונהי דתקשי לרבא: תרווייהו בקדושת דמים למה לי – אפשר דדחיק נפשיה למימר זו וא"צ לומר זו קתני, כדאשכחן דכוותה בהש"ס טובא. הלכך, לדידהו אפשר דנהי דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט – ה"מ כמסירה גרידא, בלא "מעכשיו", אבל כמסירה ד"מעכשיו" – לא, דאי אפשר שתקנה יותר אמירה ממסירה, הלכך לדידהו האומר "הרי זו עולה לאחר ל' יום" – יכול לחזור בו, ופלוגתא היא בירושל'. הרשב"א ז"ל. **תפשוט** דבעי רב אושעיא וכו' ה"נ דהוו קידושי. דכי היכי דאמר במתני' שיכול להקדיש נטיעות הללו לאחר שיפדו, וחיילא קדושה עלייהו, אע"ג דלא אקדישינהו אחר פדיון – ה"נ חיילי קדושי כי אמר

"לאחר שאגרשיך", אע"פ שאחר שגירשה לא חזר וקדשה. **לא** שנו אלא שפדאם הוא. דכיון דפדאם הוא, ולעולם לא יצאו נטיעות הללו מרשות הקדש או מרשותו – דין הוא שיהו חוזרות וקדושות. אבל פדאום אחרים, אפי' הכניסום אחר כן לרשותו – אין חוזרות וקדושות. לפי שמיד שפדאום אחרים נסתלק רשות בעלים הראשונים מהן, וכיון דההיא שעתא א"א להקדש שיחול עליהן – בתר שעתא נמי, כשהכניסום אחרים לרשותו – לא חייל. **ואשה** נמי כפדאוה אחרים דמיא. לפי שמיד שנתגרשה יוצאת מרשות הבעל לרשותה, ואין קידושין חלין עליה. וק"ל: אדרבה, אשה – לפדאן הוא דמיא, שכשם שנטיעות הללו לפי שאינן יוצאות מרשות הקדש או מרשותו מצי לאקדושינהו לאחר שיפדו, כך אשה זו כיון שאינה יוצאה מרשות הבעל או מרשות עצמה – בדין הוא שתהא יכולה להתקדש מעתה אפילו לאחר שתתגרש! וניחא לי, דאי מציא אשה לקדש עצמה לאיש – ה"נ דהוויא היא דומיא דמקדיש נטיעות ממש, אלא כיון שהתורה אמרה "כי יקח איש אשה" ולא אמרה: כי תלקח אשה לאיש – לא כל הימנה שתכניס עצמה לרשות הבעל, ומש"ה אמרי' בפ"ק דקידושין (קף ה:) דאי אמרה היא "הריני מאורסת לך" – אין בדבריה ממש, אלא מכיון שהיא מסכמת לקדושי האיש – היא מבטלת דעתה ורצונה, ומשוי נפשה אצל הבעל כדבר של הפקר, והבעל מכניסה לרשותו. הלכך אין אנו דנין בקדושין מצד האשה, אלא מצד הבעל, ולגבי בעל – כפדאוה אחרים דמיא, דבקידושין הראשונים היא ברשותו, ולאחר גרושין יוצאה מרשותו. ומש"ה לא מצינן למיפשט גבי קדושין דחיילו, מפדאן הוא, דלא דמיין וכדכתיבנא. ומפדאום אחרים נמי לא מצינן למפשט דלא חיילי, משום דלא דמי נמי לגמרי, דהא הכא האשה ג"כ מכנסת עצמה לרשותו במקצת, ואיכא לדמויי לפדאן הוא, והיינו דליכא למפשטא מהא כלל. כנ"ל. והרשב"א ז"ל כתב: דנהי דבעיין לא איפשיטא הכא, אפ"ה איכא למיפשטא מדאמר בכתובות בפרק "אע"פ" (קף נט:). ובפרק בתרא דמכילתין (קף פו.) נמי אית דאמרי: הא לא דמיא אלא לאומר לחבירו "שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנה ממך תקדוש" – דקדשה. וטעמא, משום דכיון דבידו להקדישה עכשיו, אע"פ שיבא זמן שלא יהא רשות בידו בכך – יכול עתה הוא להקדישה לכשיהיה הרשות בידו. ה"נ גבי אשה, הואיל והוא יכול לקדשה עכשיו – יכול הוא לקדשה ג"כ לאחר זמן. וכ"ת: אע"כ אמאי לא פשטינן לה מהתם? י"ל: דהאי רבי אילא הוא דקאמר לה מסברא דנפשיה, ורבי ירמיה לא ידע לה, ומש"ה מבעיא ליה – דלא מצי למיפשטא ממתניתין וממתניתא. וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל, שכתב דמקודשת – משמע דפשיט ליה מההיא. הלכך, כי אמר הכא דפדאום אחרים אין חוזרות ומתקדשות, אם התנה בשעת ההקדש שיחול עליו אם תבא ליד אחר ויקחנה ממנו – מהני. אבל כל היכא דלא אתני, אפילו באה לידו אח"כ – אינה קדושה, כיון דאפסקה אחר. אלו דבריו ז"ל. ואינם נוחים אצלי, דשאני התם בדרבי אילא שבידו להקדישה עכשיו, וכיון שבידו להקדישה עכשיו – יכול הוא ג"כ להקדישה לאחר זמן. לפי שאותו הקדש עצמו שהוא מקדיש לאחר זמן אף מעכשיו הוא יכול להקדישה. משא"כ בנטיעות ובקדושי אשה, שאותה קדושה שניה אי אפשר לה שתחול עכשיו, שכיון שהוא מתפיס בהן קדושה ראשונה – אי אפשר לאותה קדושה שניה לחול עכשיו, וכיון שכן איכא למימר דלאחר שעה נמי, דהיינו לאחר פדייה וגירושין לא חייא. כנ"ל. **מתני'** מותר ביושבי היבשה. באותן שאין רגילין להיות יורדי הים באניות. **מיושבי** יבשה אסור ביורדי הים. אפי' הם עכשיו בים, שסופן לעלות ליבשה, כדמפרש טעמא בגמרא. **ולא** כאלו ההולכים מעבו ליפו. מפרש בגמרא היכא קאי. **אסור** אף בסומין. דכי קאמר מרואי חמה – לא שיהו הם רואים החמה קאמר, דא"כ הל"ל "מן הרואין" בלחוד, שהרי כל הרואין הם רואין ג"כ החמה. אלא ודאי מדמדכר חמה – שהחמה רואה אותם קאמר, ולאפוקי דגים ועוברין נתכוון, כדאיתא בגמרא. **אסור** בקרחין ובבעלי שיבות. אסור בקרחין אע"פ שאין להן שער, ובבעלי שיבות ואע"פ ששערן לבן. **שאין** נקראים שחורי הראש אלא אנשים. בגמרא מפרש טעמא. **מן** הילודים. שנולדים כבר. מותר בנולדין. בעתידין להולד. **מתיר** אף בילודים. ופרכינן בגמרא: וכ"ש בנולדין, א"כ אמאן קאסר?: אסור **בישראל** ואסור בכותים. שישראל וכותים מצווין על השבת ומקיימין אותו, הלכך שפיר מיקרו שובתי שבתות. **מאוכלי** השום. מתקנות עזרא הוא לאכול שום בלילי שבת, לפי שהשום מרבה את הזרע, ועונת ת"ח מע"ש לע"ש. **ואסור** בכותים. דאינהו נמי אוכלי שום בערבי שבתות. **מעולי** ירושלים אסור בישראל. דמצווין לעלות ועולין. **ומותר** בכותים. דנהי דמצווין אינם עולים. **גמ'** חד תני לה ארישא. להא דתנן: לא כאלו ההולכים מעבו ליפו. דס"ל דארישא קאי, ולקולא. **דהלין** יושבי יבשה נינהו. משום דהוא פורתא, דהיינו מעבו ליפו שהן קרובין זה לזה – לא מיקרו יורדי הים. **וחד** תני לה אסיפא. ולחומרא, דאפי' מי שדרכו לפרש – בכלל יושבי יבשה. וכן נמי אפילו ההולכים מעבו ליפו בכלל יורדי הים, מדלא פירש מידי ארישא. וקיי"ל כמאן דמתני לה אסיפא לחומרא. וכתב הרשב"א ז"ל דמסתברא דאינו אסור בכל מי שירד פעם אחת מעבו ליפו, אלא במי שרגיל לירד שם תדיר. אי נמי, במי שהיה יורד בשעת נדרו מעבו ליפו. ובירושלמי איבעיא להו: הנודר מיורדי הים לאחר שלשים יום, וקודם שלשים יום נעשו יושבי יבשה, אי בתר שעת אמירת הנודר אזלינן והשתא יורדי הים נינהו, או בתר חלות הנדר אזלינן דהוו ליהו יושבי יבשה, ויהא מותר בהם. ותלי ליה בפלוגתא דר' ישמעאל ור"ע, דפליגי בפ' בתרא דמכילתין (קף פט:) באשה שאמרה "הריני נזירה לאחר שאנשא", דר' ישמעאל סבר דבתר חלות הנדר אזלינן, ובעל מיפר. ור"ע סבר דבתר שעת אמירה אזלינן, ואין הבעל מיפר בקודמין. וקיימא לן כר"ע, הלכך אסור באותן שהן עכשיו יורדי הים, אע"פ שבשעת חלות נעשו יושבי יבשה, דבתר השתא

אזלינן

מוכרח שכל יום אחר תפילת הבוקר יאמר איזה פרקים תהלים

ממכתב כ"ד מר-חשוון, תשט"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

אזלינן. ומהאי ירושלמי איכא למפשט נמי היכא דהוה איפכא להיתרא. אבל נראה לי שאין הדין כן, ויתבאר בפ׳ בתרא דמכילתין בס״ד. ובירושלמי נמי איבעיא להו באלו שיורדים לים כדי לטייל אם הם בכלל יורדי הים או לא, ולא אפשיטא, ולחומרא. **מדלא** קתני מבעלי שער. אלמא, אפילו קרחין בכלל. וכיון דשחורי הראש לגבי קרחין לאו דוקא – לבעלי שיבות נמי לאו דוקא. ומשום הכי אמר, דכי קאמר שחורי הראש – לאותם שאדם מתאר אותם בשחורי הראש נתכוון, דהיינו אנשים. דמשום דזימנין מכסו רישיהון וזימנין מיגלו, אי אפשר לתאר אותם לא במכוסי הראש ולא במגולי הראש, ונקראים שחורי הראש, לפי שרובן של אנשים ראשן שחור. אבל נשים, כיון דלעולם מיכסו – במכוסי הראש אדם מתאר אותם. וקטנים, כיון דלעולם מיגלו – במגולי הראש אדם מתאר אותם. **ולא** מיבעיא בנולדים אלא מן מאי אסר. אי שרי בנולדים ובילודים. **מן** הנולדים אסור אף בילודים. דס״ל לרבנן דנהי דאמר ״מן הילודים״ – אין הנולדים, דהיינו אותם שעתידין להוולד, בכלל – ה״מ בילודים, שהוא לשון מיוחד. אבל ״הנולדים״ – כולל שניהם, דהיינו אותן שנולדו ושעתידין להוולד. ור״מ פליג נמי, ואמר דכי היכי דנודר מן הילודים אין הנולדים בכלל – ה״נ נודר מן הנולדים שאין הילודים בכלל, והיינו ״אף״ דקתני. אלא מעתה ועתה שני בניך וכו׳. והא מנשה ואפרים כבר נולדו! **ובנדרים** הלך אחר לשון בני אדם. ובהכי פליגי רבי מאיר ורבנן. דרבנן סברי: דכי היכי ש״נולדים״ בלשון תורה כולל נולדים כבר, ועתידין להוולד – ה״נ בלשון בני אדם. והיינו דהדרי רבנן למימר בסיפא דמתני׳: לא נתכוון זה אלא ממי שדרכו להוולד. ולא דעת שלישי הוא, אלא דפרושי קמפרשי טעמייהו, דאמרי דהנודר מן הנולדים אסור בכל, וקיהבי טעמא למילתייהו – שלא נתכוון אלא ממי שדרכו להוולד, בין להבא בין לשעבר. לפי שאין במשמעות לשון זה כוונה אחת מיוחדת, לשעבר דוקא או להבא דוקא. ורבי מאיר סבר דבלשון בני אדם לא מקרו ״נולדים״ אלא עתידים להוולד. ובילודים נמי, דתרוייהו מודו דמותר באותן שעתידין להוולד – טעמייהו משום לשון בני אדם, דאילו בלשון תורה כי היכי דמשמע נולדים כבר, כדכתיב ״כל העם הילודים במדבר״ – הכי נמי משמע עתידים להוולד, כדכתיב ״כל הבן הילוד״. **לאפוקי** דגים ועופות. שהם מטילין ביצים, ולא מיתצרו במעי אמן.

אפי׳

רש״י

ההולכים מעכו ליפו. אסור בלבד. **אלא אפי׳** ממי שדרכן לפרש. אסור, הואיל וסופן לעלות ליבשה – הוו בכלל יושבי היבשה. **מתני׳ אסור אף בסומין.** דלא נתכוון זה אלא במי שהחמה זורחת עליו. **גמ׳** מדלא אמר מן הרואין. דאילו אמר הכי, היה מותר בסומין. ומדאמר ״מרואי חמה״ – משמע ממי שחמה זורחת עליו, לאפוקי דגים שבים ועוברין שבמעי אמן שאין חמה רואה אותן, שמותר בהן. **מתני׳** הנודר משחורי הראש אסור בקרחים ובעלי שיבות. ד״שחורי הראש״ משמע שנודר מאותן שהיו שחורי הראש. **ומותר** בנשים. מפרש בגמרא. **גמ׳ מאי מעמא.** אסור בקרחים. מדלא אמר מבעלי שיער. דאילו אמר ״מבעלי שיער״ היה מותר בקרחין. זימנין מיכסו רישייהו וזימנין מיגלו. והוו שחורי ראש. אבל נשים לעולם מיכסו. שאינם שחורי הראש, ועטופות כל שעה בלבנים. וקטנים לעולם מיגלו רישייהו. כלומר, איהו כי נדר אדעתא דגדולים נדר. והני, כיון דלאו גדולים נינהו, ולא נהיגי מנהג גדולים – להכי ליתנהו בכלל גדולים, ומותר בהן. **מתני׳** הנודר מן הילודים. משמע שכבר באו לעולם, כמה דכתיב ״הילודים במדבר״ (יהושע ה). מותר בנולדין. באותן העתידים להוולד. וחכמים אומרים. אסור בשניהן, דלא נתכוין זה אלא מכל מי שדרכו להוולד. חכמים דסיפא היינו ת״ק. **גמ׳** לרבי מאיר. דמתיר אף בילודים. ולא מיבעיא בנולדים. נמי דמתיר. אלא ממאן אסור. כלומר, א״כ ממה נדר? חסורי מיחסרא והכי קתני מן הנולדים אסור בילודים. דכיון שנודר באותן שעתידים להוולד – כ״ש שאסר עצמו באותן שכבר נולדו. רבי מאיר אומר אף הנודר מן הנולדים וכו׳ כי היכי וכו׳. והא עדיין. אפי׳ מנשה זקינו של יאשיהו לא בא לעולם. ובנדרים הלך אחר לשון בני אדם. דדרכן של בני אדם לקרות ״נולדין״ לאותן שעדיין לא נולדו, ואם נדר מן הנולדין – אסור בהן. וחכ״א לא נתכוון זה וכו׳. דבין בנולדין ובין בילודין אסור. לאפוקי עופות ודגים. שאין נולדים ממעי אמן, אלא מטילין ביצים ומתחממים ויוצאין.

מתני׳ משובחי

הַהוֹלְכִים מֵעַכּוֹ לְיָפוֹ, דְּהָלֵין יוֹשְׁבֵי יַבָּשָׁה נִינְהוּ, אֶלָּא מִמִּי שֶׁדַּרְכָּן לְפָרֵשׁ. וּמַאן דְּמַתְנֵי אַסֵּיפָא מַתְנִי הָכִי: הַנּוֹדֵר מִיּוֹשְׁבֵי יַבָּשָׁה - אָסוּר בְּיוֹרְדֵי הַיָּם, וְלֹא בְּאֵלּוּ הַהוֹלְכִים מֵעַכּוֹ לְיָפוֹ בִּלְבַד, אֶלָּא אֲפִילּוּ בְּמִי שֶׁדַּרְכּוֹ לְפָרֵשׁ, הוֹאִיל וְסוֹפוֹ לַיַּבָּשָׁה סָלֵיק. **מתני׳** הַנּוֹדֵר מֵרוֹאֵי הַחַמָּה - אָסוּר אַף בְּסוּמִין, שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּון זֶה אֶלָּא לְמִי שֶׁהַחַמָּה רוֹאָה אוֹתָן. **גמ׳** מ״ט - מִדְּלָא קָאָמַר ״מִן הָרוֹאִין״, לְאַפּוּקֵי דָּגִים וְעוּבְּרִים. **מתני׳** הַנּוֹדֵר מִשְּׁחוֹרֵי הָרֹאשׁ - אָסוּר בְּקֵרְחִין וּבַעֲלֵי שֵׂיבוֹת, וּמוּתָּר בְּנָשִׁים וּבְקָטַנִּים, שֶׁאֵין נִקְרָאִין ״שְׁחוֹרֵי הָרֹאשׁ״ אֶלָּא אֲנָשִׁים. **גמ׳** מ״ט? מִדְּלָא קָאָמַר ״מִבַּעֲלֵי שֵׂעָר״. ״וּמוּתָּר בְּנָשִׁים וּבְקָטַנִּים שֶׁאֵין נִקְרָאִין שְׁחוֹרֵי הָרֹאשׁ אֶלָּא אֲנָשִׁים״. מ״ט? אֲנָשִׁים זִימְנִין דְּמִיכְסוּ רֵישַׁיְיהוּ וְזִימְנִין דְּמִגַּלּוּ רֵישַׁיְיהוּ, אֲבָל נָשִׁים לְעוֹלָם מִיכְסוּ, וּקְטַנִּים לְעוֹלָם מִיגְּלוּ. **מתני׳** הַנּוֹדֵר מִן הַיְּלוּדִים - מוּתָּר בַּנּוֹלָדִים, מִן הַנּוֹלָדִים - אָסוּר מִן הַיְּלוּדִים. ר׳ מֵאִיר מַתִּיר אַף בַּיְּלוּדִים, וחכ״א לֹא נִתְכַּוֵּון זֶה אֶלָּא בְּמִי שֶׁדַּרְכּוֹ לְהִוָּולֵד. **גמ׳** לר׳ מֵאִיר - וְלָא מִיבְּעֵיָא נוֹלָדִים, אֶלָּא מִמַּאן אָסוּר? חַסּוּרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי: הַנּוֹדֵר מִן הַיְּלוּדִים - מוּתָּר בַּנּוֹלָדִים, מִן הַנּוֹלָדִים - אָסוּר בַּיְּלוּדִים. ר׳ מֵאִיר אוֹמֵר: אַף הַנּוֹדֵר מִן הַנּוֹלָדִים מוּתָּר בַּיְּלוּדִים, כִּי הֵיכִי דְּנוֹדֵר מִן הַיְּלוּדִים מוּתָּר בַּנּוֹלָדִים. אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבָּיֵי: לְמִימְרָא דְּנוֹלָדִים דְּמִתְיַילְדָן מַשְׁמַע? אֶלָּא מַעֲתָּה ״שְׁנֵי בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם״ ה״נ דְּאִיתְיַילְדָן הוּא? וְאֶלָּא מַאי - דְּיִילִידוּ מַשְׁמַע? אֶלָּא מַעֲתָּה דִּכְתִיב ״הִנֵּה בֵן נוֹלַד לְבֵית דָּוִד יֹאשִׁיָּהוּ שְׁמוֹ״ הָכִי נַמִי דַּהֲוָה? וְהָא עֲדַיִין מְנַשֶּׁה לֹא בָּא! אֶלָּא, מַשְׁמַע הָכִי וּמַשְׁמַע הָכִי, וּבְנֻדָּרִים הַלֶּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. וחכ״א לֹא נִתְכַּוֵּון זֶה אֶלָּא מִמִּי שֶׁדַּרְכּוֹ לְהִוָּולֵד״. לְאַפּוּקֵי מַאי - לְאַפּוּקֵי דָּגִים וְעוֹפוֹת.

מתני׳

ישנם דבריו של האריז״ל בפירוש הפסוק ״ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו״: ״מה שאהב אותו היה בשביל האור שהיה בפיו של עשו״, ״שצדה ולקח מן הקדושה (ניצוצות הקדושה) כו׳״

משיחת שבת פרשת תולדות ה׳תשכ״ח

צריכים להיזהר מלשון הרע, שלכן לא גילה הקדוש-ברוך-הוא ליצחק שעשו הוא רשע, ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לבני-ישראל

משיחת שבת פרשת תולדות ה׳תשכ״ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַהוֹלְכִים מֵעֵבֶר לְיָפוֹ, שבהם הוא מותר כיון דְּהָלְיָן [–שאלו] יוֹשְׁבֵי יַבְשָׁה נִינְהוּ – שמחמת המרחק הקצר שביניהם נחשבים לישבי יבשה ולא יורדי הים, אֶלָּא רק מִמִּי שֶׁדַּרְכָּן לְפָרֵשׁ למרחקים הוא אסור, שרק הם נחשבים יורדי הים.

וּמַאן דְּמַתְנִי אַסִּיפָא – ואילו מי ששונה את סיום המשנה על הסיפא, מַתְנִי הָכִי – שונה את המשנה כך, 'הַנּוֹדֵר מִיּוֹשְׁבֵי יַבְשָׁה אָסוּר אף בְּיוֹרְדֵי הַיָּם', ועל כך מוסיפה המשנה, שמה שאמרו שהוא אסור אף ביורדי הים, 'וְלֹא בְּאֵלּוּ הַהוֹלְכִים מֵעֵבֶר לְיָפוֹ בִּלְבָד נאסר, אֶלָּא אֲפִילּוּ בְּמִי שֶׁדַּרְכּוֹ לְפָרֵשׁ למרחקים גם בהם הוא אסור, שאף הם נקראים ישבי היבשה הוֹאִיל וְסוֹפוֹ לְיַבָּשָׁה סָלִיק – כיון שסופם לעלות ליבשה.

משנה

הַנּוֹדֵר שלא ליהנות מֵרוֹאֵי הַחַמָּה, אָסוּר בהנאה אַף בְּסוּמִין – גם מעוורים ואף שהם אינם רואים את החמה, שֶׁכֵּן לֹא נִתְכַּוֵּון זֶה באומרו 'רואי החמה' אֶלָּא לְמִי שֶׁהַחַמָּה רוֹאָה אוֹתָן –לאלו שהחמה זורחת עליהם, ואף העוורים בכלל.

גמרא

הגמרא מבררת למה האומר 'רואי החמה' מפרשים שכוונתו 'נראים לחמה', ואף עוורים בכלל:

מַאי טַעְמָא מפרשים שכוונתו לאלו שהחמה רואה אותם, ולא לאלו שהם רואים את החמה ובא למעט עוורים. ומבארת הגמרא, מִדְּלֹא קָאָמַר 'מִן הָרוֹאִין', כלומר, אם כוונתו לאלו שרואים את החמה ולמעט עוורים, היה לו לומר 'מן הרואין' סתם, ומדוע הוסיף 'חמה', הלא כל הרואים רואים גם את החמה. אלא ודאי כוונתו למי שהחמה רואה אותם, ולא נתכוין למעט את העוורים. אלא לְאַפּוּקֵי – למעט מנדרו דָּגִים וְעוֹפְרִים שהם אינם נראים לחמה, שהדגים מכוסים במים, ואף העוברים מכוסים במעי אמם.

משנה

הַנּוֹדֵר שלא ליהנות מִשְּׁחוֹרֵי הָרֹאשׁ, אָסוּר לו ליהנות בְּקֵרְחִין ואף על פי שאין להם שיער, וּבַעֲלֵי שֵׂיבוֹת – זקנים ואף על פי ששערם הלבין. ולעומת זאת מוּתָּר בהנאה בְּנָשִׁים וּבְקְטַנִּים ואף ששערם עדיין שחור, שֶׁאֵין נִקְרָאִין שְׁחוֹרֵי הָרֹאשׁ אֶלָּא אֲנָשִׁים – הכינוי 'שחורי הראש' שייך רק לאנשים גדולים, ולא לנשים וקטנים, וכמבואר בגמרא בסמוך.

גמרא

הגמרא מבררת מפני מה הוא אסור בקרחים:

מַאי טַעְמָא שהנודר משחורי הראש הרי הוא אסור בקרחים, ואף על פי שאין להם שיער. ומבארת הגמרא, מִדְּלֹא קָאָמַר במפורש 'מִבַּעֲלֵי שֵׂעָר', שלשון זה בודאי ממעט קרחין, מוכח שאין בכוונתו למעט את הקרחין.

שנינו במשנה, שהנודר מ'שחורי הראש' הוא אסור אף בקרחים וזקנים, וּמוּתָּר בְּנָשִׁים וּבְקְטַנִּים, שֶׁאֵין נִקְרָאִין 'שְׁחוֹרֵי הָרֹאשׁ' אֶלָּא אֲנָשִׁים גדולים:

שואלת הגמרא, מַאי טַעְמָא שרק אנשים גדולים נקראים 'שחורי הראש'. ומבארת, אֲנָשִׁים גדולים זִימְנִין דְּמִיכַּסּוּ רֵישַׁיְיהוּ וְזִימְנִין דְּמִגַּלּוּ רֵישַׁיְיהוּ – פעמים שראשם מכוסה, ופעמים מגולה, ולכך לא שייך לכנותם 'מגולי הראש' או 'מכוסי הראש', אלא מכנים אותם 'שחורי הראש', משום שרוב האנשים שערם שחור. אֲבָל נָשִׁים לְעוֹלָם מִיכַּסּוּ – ראשם תמיד מכוסה, ולכך מכנים אותם 'מכוסי הראש', וּקְטַנִּים לְעוֹלָם מְיַגְּלוּ – ראשם תמיד מגולה ומכנים אותם 'מגולי הראש'. ואם כן כשאמר 'שחורי הראש' ודאי כוונתו רק לאנשים גדולים.

משנה

הַנּוֹדֵר הנאה מִן הַיְלוּדִים, כגון שאמר קונם שאיני נהנה מן הילודים, מוּתָּר בַּנּוֹלָדִים – מותר לו ליהנות ממי שיוולד בעתיד, שלשון 'ילודים' משמעותו אלו שכבר נולדו. והנודר הנאה מִן הַנּוֹלָדִים, אָסוּר מִן הַיְלוּדִים – אסור לו ליהנות אפילו מאלו שכבר נולדו, שלשון 'נולדים' כולל גם את העתידים להוולד וגם את אלו שכבר נולדו. רַבִּי מֵאִיר חולק, וּמַתִּיר אַף בַּיְלוּדִים – באלו שנולדו כבר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, – נותנים טעם לדבריהם שאסור אף מן אלו שכבר נולדו, משום שלֹא נִתְכַּוֵּון זֶה שאמר 'נולדים' לעתידים להוולד דוקא ולמעט את אלו שכבר נולדו, אֶלָּא כוונתו במה שאמר 'נולדים' – בְּמִי שֶׁדַּרְכּוֹ לְהִוָּולֵד – למי שבא לעולם בדרך של לידה, וכמבואר בגמרא.

גמרא

הגמרא מבארת את דברי רבי מאיר שהנודר מן הנולדים מותר 'אף בילודים':

שואלת הגמרא, לְרַבִּי מֵאִיר שאמר שמותר 'אף בילודים' – באלו שנולדו, ומשמע שוְלֹא מִיבַּעְיָא נוֹלָדִים – אין צורך לומר שמותר בעתידים להוולד, ואם כך שהוא מותר בשניהם אֶלָּא מִמַּאן אָסוּר – על מי כן הוא נדר לאסור עצמו.

משיבה הגמרא, שלפי רבי מאיר הנודר מן הנולדים מותר רק באלו שכבר נולדו, אך בעתידים להוולד הוא אכן אסור, וְחַסּוּרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי – לשון המשנה כאילו 'חסרה' וכך היא כתובה, הַנּוֹדֵר מִן הַיְלוּדִים, מוּתָּר בַּנּוֹלָדִים – בעתידים להוולד. והנודר מִן הַנּוֹלָדִים, אָסוּר בַּיְלוּדִים – אפילו באלו שכבר נולדו. וְרַבִּי מֵאִיר חולק על תנא קמא הסובר שהנודר מן הנולדים אסור בשניהם, וואוֹמֵר שאַף הַנּוֹדֵר מִן הַנּוֹלָדִים מוּתָּר בַּיְלוּדִים –באלו שכבר נולדו, כִּי הֵיכִי – וכמו דְּנוֹדֵר מִן הַיְלוּדִים מוּתָּר בַּנּוֹלָדִים – בעתידים להוולד ואסור רק באלו שנולדו כבר.

הגמרא מקשה על רבי מאיר הסובר שלשון 'נולדים' משמעותו העתידים להוולד:

אָמַר לֵיהּ – שאָלוֹ רַב פַּפָּא לְאַבָּיֵי, לְמֵימְרָא דְּ'נוֹלָדִים' דְּמַתְיַילְדָן מַשְׁמַע – האם נאמר [לרבי מאיר] שלשון 'נולדים' משמע דווקא העתידים להוולד, אֶלָּא מַעְתָּה כשאמר יעקב אבינו ליוסף בנו 'שְׁנֵי בָנֶיךָ [–מנשה ואפרים] הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם', הָכִי נַמִּי דְּאִיתְיַילְדָן הוא – האם גם כאן הפירוש 'הנולדים' שיוולדו בעתיד, והלא מנשה ואפרים נולדו כבר קודם לכן.

הגמרא דוחה את שאלתו של רב פפא, בכך ששואלת לצד שני:

וְאֶלָּא מַאי, רצונך לומר דְּיַילִידוּ [דְּאִיתְיְלִידוּ] מַשְׁמַע – שלשון 'נולדים' משמע אלו שכבר נולדו, אֶלָּא מַעְתָּה דִּכְתִיב (מלכים א' יג ב) 'הִנֵּה בֵן נוֹלַד לְבֵית דָּוִד, יֹאשִׁיָּהוּ שְׁמוֹ', הָכִי נַמִּי דַּהֲוָה –האם גם בזה נוכל לפרש 'נולד' שכבר נולד, וְהָא עֲדַיִין מְנַשֶּׁה לֹא בָא – אפילו מנשה שהיה זקינו של יאשיהו עדיין לא נולד.

ומסיימת הגמרא, אֶלָּא ודאי שאין להוכיח מהפסוקים, שאכן בלשון של תורה 'נולדים' מַשְׁמַע הָכִי וּמַשְׁמַע הָכִי – בין אלו שכבר נולדו ובין העתידים להוולד, ומכל מקום בְּנִדָּרִים – כשאדם נודר 'מן הנולדים', הַלֵּךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם – אין כוונתו למה שהתורה קוראת 'נולדים', אלא למה שרגילים בני אדם לכנות 'נולדים'. ובזה נחלקו תנא קמא ורבי מאיר, שלדעת תנא קמא לשון בני אדם הוא על שניהם, ולדעת רבי מאיר רק על אלו העתידים להוולד.

שנינו במשנה, שלחכמים הנודר מן הנולדים אסור בין באלו שכבר נולדו ובין בעתידים להוולד. והמשנה מסיימת, וַחֲכָמִים נותנים טעם לדבריהם וואוֹמְרִים, לֹא נִתְכַּוֵּון זֶה שאמר 'נולדים' למעט את אלו שכבר נולדו, אֶלָּא כוונתו, להדיר את עצמו מִכֹּל מִי שֶׁדַּרְכּוֹ לְהִוָּולֵד – מי שבא לעולם בדרך של לידה: מבררת הגמרא, לדעת חכמים שכוונת הנודר מן ה'נולדים' להדיר עצמו 'ממי שדרכו להוולד', לְאַפּוּקֵי מַאי – את מי הוא התכוין למעט. ומבארת, שכוונתו היא לְאַפּוּקֵי דָּגִים וְעוֹפוֹת, שכן הם אינם באים לעולם בדרך של לידה, אלא הם בוקעים מביצה המוטלת על ידי האם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משנה

הַנּוֹדֵר שלא ליהנות מִשּׁוּכְתֵּי שַׁבָּת, אָסוּר בְּהנאה מִישְׂרָאֵל, וְאָסוּר גם בְּכוּתִּים שאף הם שובתים בשבת. הנודר מֵאוֹכְלֵי שוּם בלילי שבתות, אָסוּר בְּהנאה מִישְׂרָאֵל, וְכן אָסוּר בְּכוּתִּים שאף הם אוכלים שום כישראל. הנודר מֵעוֹלֵי יְרוּשָׁלַיִם – מהעולים לירושלים ברגל, אָסוּר בְּהנאה מִישְׂרָאֵל, וּמוּתָּר בְּכוּתִּים, מכיון שהכותים אינם עולים לירושלים אלא להר גריזים.

גמרא

הגמרא מבררת לגבי משמעות דבריו של הנודר מ'שובתי שבת', אם כוונתו לאלו המצווים עליה ואף שאינם מקיימים אותה בפועל, או לאלו המקיימים אותה ואף אם אינם מצווים עליה:

מַאי כוונת הנודר באמרו 'שׁוּכְתֵּי שַׁבָּת', אִילֵימָא מִמְּקַיְּמֵי שַׁבָּת – אם נאמר שכוונתו לנדור מכל מי שמקיימים שבת בפועל ואף אם אינם מצווים עליה, אם כן מַאי אִירְיָא בְּכוּתִּים – מפני מה כתבה המשנה 'אסור בישראל ובכותים', הלא אֲפִילּוּ בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים ששובתים בשבת נַמִּי – גם בהם ראוי שיהיה אסור, ואם כן היתה צריכה המשנה לכתוב 'אסור במקיימיה'. אֶלָּא ודאי שאין כוונתו לידור עצמו מכל השובתים בפועל, אלא רק מִמְּצוּוִּים עַל הַשַּׁבָּת, וגוי אף אם הוא שומר שבת אין הוא מצווה על כך.

מקשה הגמרא, אִי הָכִי שכוונתו לנדור מן המצווים על המצוה, אֵימָא סֵיפָא – תאמר את סוף המשנה, 'הנודר מֵעוֹלֵי יְרוּשָׁלַיִם אָסוּר בְּיִשְׂרָאֵל וּמוּתָּר בְּכוּתִּים', ואם כוונת הנודר לידור מאלו המצווים, אַמַּאי מותר הוא בכותים, וְהָא מְצוּוִּים נִינְהוּ לעלות לרגל והם בכלל נדרו אף שאינם עולים.

מיישבת הגמרא, אָמַר אַבָּיֵי, מְצוּוֶה וְעוֹשֶׂה קָתָנֵי – כוונת הנודר היא למי שמצווה על הדבר, וגם מקיים. ולכך, כְּתַרְתֵּי בָּבֵי קַמְיְרִיתָא – בשני הדינים הראשונים של המשנה, היינו נודר משובתי שבת ונודר מאוכלי שום, יִשְׂרָאֵל וְכוּתִּים מְצוּוִּין הם על כך וְאף עוֹשִׂין – מקיימים, ולכן הם בכלל נדרו, אך הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, הַהוּא דְּעָבְדֵי – אלו שמקיימים, הם עוֹשִׂין וְאֵינָם מְצוּוִּין על כך, ולכן הם לא בכלל הנדר. מה שאין כן בנודר בְּעוֹלֵי יְרוּשָׁלַיִם, יִשְׂרָאֵל מְצוּוִּין הם לעלות וְעוֹשִׂין, שהם עולים לירושלים, לכן הם בכלל נדרו, אך כּוּתִּים מְצוּוִּין וְאֵינָם עוֹשִׂין –שאף שהם מצווים לעלות, אך אינם מקיימים את חיובם, ומשום כך הם אינם בכלל נדרו.

משנה

האומר 'קוֹנָם שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לִבְנֵי נֹחַ', מוּתָּר בְּיִשְׂרָאֵל, לפי שהם יצאו מכלל 'בני נח' ונקראים 'בני אברהם', וְאָסוּר בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, שכל האומות הם מבניו של נח.

גמרא

שואלת הגמרא, וְיִשְׂרָאֵל מִי נָפִיק – האם יצאו מִכְּלָל בְּנֵי נֹחַ, הלא גם הם מצאצאיו ולמה הוא מותר בהם. ומתרצת, כֵּיוָן דְּאִיקַּדֵּשׁ אַבְרָהָם – מכיון שאברהם נתקדש להקדוש ברוך הוא, אִיתְּקְרוּ עַל שְׁמֵיהּ – מתייחסים ישראל אחריו ונקראים בני אברהם, ולא 'בני נח'.

משנה

האומר קונם שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לְזֶרַע אַבְרָהָם, אָסוּר הוא בְּיִשְׂרָאֵל שהם נקראים כך, וּמוּתָּר בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, ואף בבני ישמעאל ועשיו שהם זרע אברהם, כיון שהם אינם נקראים על שמו.

גמרא

שואלת הגמרא, וְהָאִיכָּא יִשְׁמָעֵאל שהוא מזרע אברהם, ומדוע הנודר מזרע אברהם מותר הוא בכל העובדי כוכבים ואינו אסור בישמעאלים. ומתרצת, 'כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע' (בראשית כא יב) כְּתִיב – שאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם שיצחק הוא יהיה נקרא על שמך, ולכך ישמעאל אינו נחשב 'זרע אברהם'.

ומקשה הגמרא שוב, וְהָאִיכָּא עֵשָׂו שהוא בנו של יצחק הנחשב ל'זרע אברהם', ולמה אינו אסור בו. ומתרצת, 'בְּיִצְחָק' וְלֹא כָּל יִצְחָק, כלומר, מזה שכתוב בפסוק 'כי ביצחק' בתוספת בי"ת ולא 'כי יצחק', זה בא לרמז שרק חלק מזרעו של יצחק נחשב זרעו של אברהם, ולמעט את עשיו וצאצאיו.

משנה

האומר קונם שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה מִיִּשְׂרָאֵל, לוֹקֵחַ בְּיוֹתֵר – מותר לו לקנות מישראל רק אם משלם יותר מהמחיר, וּמוֹכֵר בְּפָחוֹת –מותר לו למכור לישראל רק אם משלמים לו פחות מהמחיר, שבכך אינו נהנה מהם.

ואם אמר קונם שֶׁיִּשְׂרָאֵל נֶהֱנִין לִי – שישראל לא יהנו ממני, לוֹקֵחַ בְּפָחוֹת וּמוֹכֵר בְּיוֹתֵר – מותר לו לסחור עם ישראל רק אם הוא יקנה בפחות מהמחיר וימכור ביותר מהמחיר, שבכך הם אינם נהנים ממנו, אך וְאֵין שׁוֹמְעִין לוֹ – אין בני אדם שיסכימו לסחור איתו ולהפסיד את ממונם, לקנות ממנו ביוקר ולמכור לו בזול.

ואם אמר קונם שֶׁאֵינִי נֶהֱנֶה לָהֶן וְהֵן לִי – אני לא יהנה מישראל וישראל לא יהנו ממני, יֵהָנֶה לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים – אסור לו לסחור עם ישראל כלל, אלא רק עם עובדי כוכבים.

גמרא

ישנם שלשה מינים של סחורה: חריפא [–חזקה], מציעא [–ממוצעת], ודרמי על אפיה [–סחורה גרועה].

'זבינא חריפא' – מקח שיש עליו דרישה חזקה [–הרבה קופצים]. מקח כזה, אף כשהוא נמכר במחירו הרגיל אין המוכר נהנה מהקונה כלל, כיון שיש מספיק קונים על החפץ, ובקל הוא ימצא קונה אחר, אלא רק הקונה נהנה שמצא את מבוקשו. אך עם כל זה כאשר הוא נמכר ביותר, המוכר הוא שנהנה ולא הקונה. 'זבינא מציעא' – מקח ממוצע, כלומר שיש עליו דרישה רגילה. מקח כזה, כאשר הוא נמכר במחירו הרגיל גם המוכר וגם הקונה נהנים, המוכר נהנה בדמים שקיבל, והקונה נהנה בחפץ שקנה. אך כאשר הוא נמכר בפחות משוויו אין למוכר הנאה מהמכירה, אלא רק הקונה נהנה, וכאשר הוא נמכר ביותר משוויו אין לקונה הנאה, אלא רק המוכר נהנה. 'זבינא דרמי על אפיה' – מקח שאין עליו קופצים כלל. מקח כזה, אף כשהוא נמכר במחירו הרגיל אין הלוקח נהנה מהמוכר, כיון שבקל ימצא מוכר אחר, והמוכר הוא שנהנה כיון שלא בקל ימצא לוקח אחר. אך עם כל זה כאשר הוא נמכר בפחות, הקונה הוא שנהנה ולא המוכר.

הגמרא מביאה דין שאמר שמואל, ועל פי זה תבאר הגמרא באיזה סוג מקח מדובר במשנה:

אָמַר שְׁמוּאֵל, הַלּוֹקֵחַ כְּלִי מִן הָאוּפָּן [–היוצר] לְבַקְּרוֹ – לבדקו, שאם הוא יפה יקחו וישלם לו דמיו, ואם ימצא בו חסרון יחזירהו לאומן, וְנָאֲנַס החפץ בְּיָדוֹ, כגון שנפל מידו ונשבר או שאבד ממנו באונס, חַיָּיב לשלם על כך, כיון שהוא כשואל שחייב באונסין משום שכל הנאה שלו.

מבארת הגמרא, מכך ששמואל אומר שהלוקח חייב באונסין, אַלְמָא קָסָבַר הֲנָאַת לוֹקֵחַ הִיא – מוכח שהוא סובר שכשמוכרים

המשך בעמוד 36

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתני' משובתי שבת. מאותן שמשמרין שבת. **אסור בכותים.** שהן כמו כן משמרין שבת. **מאוכלי השום.** בלילי שבת. **אסור בישראל.** דישראל רגילין לאכול שום (ב"ק פב.), מפני עונה שמקיימין מערב שבת לערב שבת ומרבה להם הזרע, כדאמר: "אשר פריו יתן בעתו" – אלו תלמידי חכמים המשמשין מטותיהן מערב שבת לערב שבת (כתובות סב:). **ואסור בכותים.** שהם נמי אוכלים שום בלילי שבת. **ומותר בכותים.** שהן אינן עולין לירושלים אלא להר גריזים. **גמ'** **אפ' גוים נמי.** אי משמרין שבת יהא אסור בהן. **אלא.** מאי "שובתי שבת" – אותן דמצווין על השבת, דהיינו ישראל, וכותים הן מצווין על השבת, מפני שהן גרים. אבל גוים, אע"פ שמשמרין שבת – אינן מצווין. **ומותר בכותים ואמאי הא מצווין נינהו.** נמי לעלות לירושלים. **אלא אמר אביי.** מאי "משובתי שבת" – מצווה ועושה קתני. **בתרתי בבי קמייתא.** בשבת ושום. **ישראל וכותים מצווין ועושין.** ואסור בהן. **וגוים עבדי אבל אינן מצווין.** לפיכך מותר. **בהך דעולי ירושלים ישראל מצווין ועושין כותים מצווין ואינן עושין.** להכי מותר בהן. **מתני'** **שאיני נתנה לבני נח.** שלא יהנה מכל בני נח, שכל העולם יצאו מבני נח. **גמ'** **כיון דאיקדש אברהם.** בחלקו של הקב"ה. **איתקרו.** ישראל על שמיה דאברהם, ולא על שם בני נח. **הא איכא ישמעאל.** דזרע אברהם הוא, והוא מן הגוים. **יקרא לך זרע.** ובאותו זרע קנדר. **ולא כל יצחק.** ועשו אינו נקרא זרע יצחק, להכי מותר באומות העולם. **מתני'** **שאיני נתנה מישראל לוקח מהן ביתר ומוכר להם בפחות.** כלומר, בזול, ונמצא שאינו נהנה מהן. **שישראל.** לא יהו נהנין ממנו – מוכר להן ביוקר, דהשתא אין נהנין ממנו. **ואין שומעין לו.** שלא ימצא אדם שיהא שומע לו בדבר זה, שבשביל נדרו מוכר לו בזול ויקח ממנו ביוקר. **גמ'** **הלוקח כלי מבית האומן לבקרו.** אם יפה יתן לו דמיו, ואם לאו – שיחזיר לו כליו, כמו כלי זכוכית. **ונאנס מידו.** שנשבר, חייב לוקח לשלם לו. **אלמא הנאת לוקח היא.** דהנאה ללוקח במקחו יותר משל מוכר. הלכך חייב, דגמר ומקני נפשיה בההיא הנאה שמניחו לבקרו, והוי כנושא שכר ונתחייב באונסין. **אבל שוה בשוה.** אינו יכול [למכור]. ואי ס"ד הנאת לוקח היא, הקונה חפץ, ולא הנאת המוכר – אפ' שוה בשוה נמי יהא יכול למכור, דלא הוי הנאת מוכר אלא הנאת לוקח! תריץ, דמתניתין דמשמע שוה בשוה לא. **כזבינא דרמי על אפיה.** עיסקא בישא דלא קפיץ עליה זבינא, ודומה לו כמי שמונחת על פניו. ועכשיו כשמוכרה שוה בשוה – הנאת מוכר היא ולא הנאת לוקח, הלכך מוכר בפחות. אבל שוה בשוה – לא. **אימא רישא.** דההיא: לוקח ביותר, ודייקינן מינה: הכי נמי, אבל שוה בשוה – לא, אינו לוקח. אלמא הנאת לוקח הוי, דאי הנאת מוכר – אפילו שוה בשוה נמי הנאת מוכר היא ולא הנאת לוקח, ובהכי יכול ליקח מהן, דאכתי לית ליה הנאה בהנהו זביני. **ועוד אימא סיפא** קונם **שישראל** נהנין לי. כלומר, שלא יהו ישראל נהנין לי ממני – לוקח בפחות ומוכר ביתר, אבל שוה בשוה לא. **ואי בזבינא דרמי על אפיה אפילו שוה בשוה.** נמי יהא יכול למכור, דהא הנאת המוכר ולא הנאת לוקח היא. **סיפא בזבינא חריפא.** בסחורה דקפיץ עלה זבינא, דשוה בשוה הוי הנאת לוקח ולא הנאת מוכר, הלכך מוכר ביוקר. **אפילו שוה בשוה נמי.** יהא לוקח המדיר, דהא הנאת לוקח היא ולא הנאת מוכר, ולא יהא הך נהנה ממנו!

מתני'

מתני' הנודר משובתי שבת - אסור בישראל ואסור בכותים, מאוכלי שום - אסור בישראל ואסור בכותים, מעולי ירושלים אסור בישראל ומותר בכותים. **גמ'** מאי "שובתי שבת"? אילימא ממקיימי שבת מאי איריא בכותים? אפילו גוים נמי! אלא ממצווים על השבת. אי הכי אימא סיפא: מעולי ירושלים - אסור בישראל ומותר בכותים, מאי? והא מצווים נינהו! אמר אביי: מצווה ועושה קתני. בתרתי בני קמייתא - ישראל וכותים מצווין ועושין, גוים, ההוא דעבדי - עושין ואינם מצווין. ב"עולי ירושלים" - ישראל מצווין ועושין, כותים מצווין ואינם עושין. **מתני'** "קונם שאיני נהנה לבני נח" - מותר בישראל ואסור באומות העולם. **גמ'** וישראל מי נפיק מכלל בני נח? כיון דאיקדש אברהם איתקרו על שמיה. **מתני'** "שאיני נהנה לזרע אברהם" - אסור בישראל ומותר באומות העולם. **גמ'** והאיכא ישמעאל! "כי ביצחק יקרא לך זרע" כתיב. והאיכא עשו! "ביצחק" - ולא כל יצחק. **מתני'** "שאיני נהנה מישראל" - לוקח ביותר ומוכר בפחות. "שישראל נהנין לי" - לוקח בפחות ומוכר ביותר, ואין שומעין לו. "שאיני נהנה להן והן לי" - יהנה לאומות העולם. **גמ'** אמר שמואל: הלוקח כלי מן האומן לבקרו ונאנס בידו - חייב. אלמא קסבר: הנאת לוקח היא. תנן: "שאיני נהנה מישראל" - מוכר בפחות, אבל שוה בשוה - לא. ואי הנאת לוקח היא אפילו שוה בשוה! מתני' בזבינא דרמי על אפיה. אם כן אימא ריסא: לוקח ביותר! ועוד, אימא סיפא: "שישראל נהנין לי" - [לוקח בפחות] ומוכר ביותר. ואי בזבינא דרמי על אפיה - אפילו שוה בשוה! סיפא בזבינא חריפא. אי הכי, לוקח בפחות? אפילו שוה בשוה! אלא

מתני'

אפ' נכרים נמי. כלומר, ה"ל למתני "אסור במקיימי השבת" כדי שיהו בכלל כל הנכרים השובתים. **אמר** אביי מצווה ועושה קתני. כלומר, שאין בכלל דבריו אלא מצווין ועושין. **בתרתי** קמייתא. דהיינו שביתת שבת ואכילת שום – ישראל וכותים מצווין ועושין. **מתני'** קונם שאיני נהנה לבני נח מותר בישראל. ואע"ג דישראל נמי בני נח נינהו, כיון דאיתקדש אברהם אבינו – איקרו על שמיה, ולא על שם נח. **שאיני** נהנה לזרע אברהם אסור בישראל ומותר באומות העולם. דאפ' בני ישמעאל ועשו לא מיקרו זרע אברהם, כדמפ' בגמרא. **שאיני** נהנה לישראל לוקח ביתר. כדי שלא יהנה מדם במה שהוא לוקח. **ומוכר** בפחות. כדי שלא יהנה מדם במה שהוא מוכר. דמתניתין מוקמינן לה בגמרא בזבינא מציעתא, דאיכא הנאת לוקח ומוכר כל שהוא נמכר שוה בשוה. וכי אמרי' דבפחות וביתר שרי – דוקא כשאסר על עצמו שלא יהנה מישראל, דבכי ה"ג לא מתהני מינייהו. אבל אי אסר על עצמו נכסיהם, אפי' לקח שוה מנה במאתים אסור להנות ממקחו, שנדרו כבר חל על נכסיהם. **שישראל** נהנים לי. כלומר, שאסר הנאתו על ישראל. **לוקח** בפחות ומוכר ביתר ואין שומעין לו. כלומר, אין לו תקנה ליקח ולמכור לישראל אלא א"כ יקח בפחות וימכור להם ביותר, כדי שלא יהנו ממנו. אבל אין שומעין לו בני אדם להפסיד ממונם. ואית דגרסי: אי שומעין לו, בחיריק. כלומר: אם שומעים לו, אבל בלאו הכי לית ליה תקנתא, ואפ' בנכסים שקנה לאחר נדרו. דאע"ג דקיי"ל דאין אדם אוסר דבר שלא בא לעולם על חבירו – הני מילי כשאוסר בפירוש דבר שלא בא לעולם, כפירות דקל או פירות שעתיד לקנות, א"נ באומר "נכסי עליך" – שאינו אסור אלא באותן נכסים שהיה לו באותה שעה, א"נ בחלופיהן משום דכגדולין דמו, והיא גופה איבעיא לן לקמן בפרק "השותפים" (דף מז:). אבל באוסר הנאתו על חבירו, כיון דאיסורא בהנאה דידיה תליא, ואיהו הא איתיה בעולם – נמצא שאם יכמור למודרים נכסים שקנה לאחר מכאן שוה בשוה – הרי הוא מהנה אותן, הלכך אסור. **שאיני** נהנה להם והם לי יהנה לאומות העולם. כתב הר"א ז"ל: דהא קמ"ל, דלא תימא כיון דהכי נדר – אי אפשר לו לעמוד בנדרו, והוה ליה כי ההיא דאמר לעיל בפרק "ואלו מותרין" (דף טו.): "שבועה שלא אישן שלשה ימים" – מכין אותו וישן לאלתר. והכי נמי נימא דיהנה לאלתר דדבר שאי אפשר לעמוד בו הוא, קמ"ל דלא. כיון דאיכא תקנתא בנכרים, אע"פ שהיא תקנה רחוקה לו. **גמ'** אמר שמואל הלוקח כלי מן התגר ונאנס בידו חייב הנאת לוקח היא. אוקמינן התם בפ' "הספינה" (ב"ב פח.) בדקיצי דמיה, הלכך סמכא דעתיה דלוקח, שאם רצה ללקחן – הרשות בידו, וכיון שכן – חייב באונסין. דבמקח כל הנאה ללוקח היא ולא למוכר, והוה ליה)בשמואל, דמשום דכל הנאה שלו חייב באונסין. ונהי דהכא לא חש לפרושי דהא דשמואל דוקא בדקיצי דמיה

יקבע שיעור בלימוד תורת החסידות המאירה דרך האדם בחיים, והשם-יתברך יצליחו
ממכתב כ"ד מר-חשוון, תשט"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתני' בזבינא מיצעא. דלא הוי זבינא חריפא ולא זבינא דרמיא על אפיה. לפיכך, שוה בשוה – לא, דזימנין הוי הנאת מוכר וזימנין הוי הנאת לוקח. ודשמואל. דאמר חייב. בזבינא חריפא. דודאי הוי הנאת לוקח, לפיכך כי נאנס בידו – חייב, אפי' שוה בשוה, דהנאת לוקח היא. נאנסו בהליכה חייב. (מפני שהוא כנושא שכר) בההיא הנאה דאית ליה שמניחו להוליכו לבית חמיו – גמר ומקני נפשיה. בחזרה פטור. דלית ליה הנאה, שלא נתקבלו. בספסירא. מי שלוקח בהמה ע"מ למוכרה לאלתר. בחזרה פטור. וה"ג כי אתניס בחזרה אתניס לפטור. מי לא מזכין ליה. ובחזירה נמי כנושא שכר הוי. **מתני'** ואסור במולי אומות העולם. דבכלל ערלים הן. ערלי ישראל. בכלל מולים הן, כגון שמתו אחיו מחמת המילה. שהיא דוחה שבת חמורה. דכתיב "וביום השמיני ימול" (ויקרא ט) – ואפילו בשבת. שכל זכיותיו של משה לא עמדו לו. בשעה שנתרשל מן המילה, שנאמר "ויהי בדרך במלון ויפגשהו ה' ויבקש המיתו" (שמות ד). שדוחה את הנגעים. דכתיב "וביום השמיני ימול" – ואע"פ שיש שם בהרת – יקרץ. דכתיב התהלך לפני והיה תמים. וכתיב בתריה "ואתנה בריתי ביני וביניך". **גמ'** מפני

מַתְנִי' בִּזְבִינָא מִיצְעָא, וְדִשְׁמוּאֵל בִּזְבִינָא חֲרִיפָא. תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל: הַלּוֹקֵחַ כֵּלִים מִן הַתַּגָּר לְשַׁגְּרָן לְבֵית חָמָיו, וְאָמַר לוֹ: אִם מְקַבְּלִין אוֹתָן מִמֶּנִּי - אֲנִי נוֹתֵן לְךָ דְּמֵיהֶם, וְאִם לָאו - אֲנִי נוֹתֵן לְךָ לְפִי טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁבָּהֶן. נֶאֱנְסוּ בַּהֲלִיכָה - חַיָּיב, בַּחֲזָרָה - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּנוֹשֵׂא שָׂכָר. הַהוּא סַפְסִירָא דִּשְׁקַל חֲמָרָא לְזַבּוּנֵי וְלָא אִיזַּבַּן, בַּהֲדֵי דַּהֲדַר אִיתְנִים חֲמָרָא. חַיְּיבִיהּ רַב נַחְמָן לְשַׁלּוּמֵי. אֵיתִיבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: נֶאֱנְסוּ בַּהֲלִיכָה - חַיָּיב, בַּחֲזָרָה - פָּטוּר! אֲמַר לֵיהּ: חֲזָרָה דְּסַפְסִירָא הוֹלָכָה הִיא, דְּאִילּוּ מַשְׁכַּח לְזַבּוּנֵי אֲפִילּוּ אַבָּבָא דְּבֵיתֵיהּ, מִי לָא מְזַבֵּין לֵיהּ? **מתני'** "קוֹנָם שֶׁאֲנִי נֶהֱנֶה לַעֲרֵלִים" - מוּתָּר בַּעֲרֵלֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָסוּר בְּמוּלֵי אוּמוֹת הָעוֹלָם. "שֶׁאֲנִי נֶהֱנֶה לְמוּלִים" - אָסוּר בַּעֲרֵלֵי יִשְׂרָאֵל וּמוּתָּר בְּמוּלֵי אוּמוֹת הָעוֹלָם, שֶׁאֵין הֶעָרְלָה קְרוּיָה אֶלָּא לְשֵׁם אוּמוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱ' "כִּי כָל הַגּוֹיִם עֲרֵלִים וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל עֲרֵלֵי לֵב" וְאוֹמֵר "וְהָיָה הַפְּלִשְׁתִּי הָעֵרֵל הַזֶּה" וְאוֹמֵר "פֶּן תִּשְׁמַחְנָה בְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים פֶּן תַּעֲלֹזְנָה בְּנוֹת הָעֲרֵלִים". רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: מְאוּסָה הִיא הָעֶרְלָה שֶׁנִּתְגַּנּוּ בָהּ רְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱ' "כִּי כָל הַגּוֹיִם עֲרֵלִים". רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁנִּכְרְתוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁדּוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת חֲמוּרָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁלֹּא נִתְלָה לוֹ לְמֹשֶׁה הַצַּדִּיק עָלֶיהָ מִלָּא שָׁעָה. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁדּוֹחָה אֶת הַנְּגָעִים. רַבִּי אוֹמֵר: גְּדוֹלָה מִילָה, שֶׁכָּל הַמִּצְוֹת שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם אָבִינוּ לֹא נִקְרָא שָׁלֵם עַד שֶׁמָּל, שֶׁנֶּאֱמַר "הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וְהְיֵה תָמִים". דָּבָר אַחֵר: גְּדוֹלָה מִילָה שֶׁאִלְמְלֵא הִיא לֹא בָּרָא הקב"ה אֶת עוֹלָמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "כֹּה אָמַר ה' אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי". **גמ'** תַּנְיָא, ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: גְּדוֹלָה מִילָה, שֶׁכָּל זְכִיּוֹת שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לֹא עָמְדוּ לוֹ כְּשֶׁנִּתְרַשֵּׁל מִן הַמִּילָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּפְגְּשֵׁהוּ ה' וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ". אָמַר רַבִּי: ח"ו שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ נִתְרַשֵּׁל מִן הַמִּילָה, אֶלָּא כָּךְ אָמַר: אָמוּל וְאֵצֵא - סַכָּנָה הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים" וגו'. אָמוּל וְאֶשְׁהֶא שְׁלֹשָׁה יָמִים - הקב"ה אָמַר לִי "לֵךְ שֻׁב מִצְרָיִם". אֶלָּא מִפְּנֵי מָה נֶעֱנַשׁ מֹשֶׁה - מפני

דמיה – סמך ליה אסוגיין דבפרק "הספינה", כי היכי דהתם נמי לא חש לאוקמה דוקא בזבינא חריפא, כדמוקי לה בסמוך – משום דההיא סוגיא דהתם אסוגיא דהכא נמי סמכא. **ואי** הנאת לוקח היא אפילו שוה בשוה נמי. דהא אמרת דבמקח ליכא הנאת מוכר. **מתני'** בזבינא דרמי על אפיה. הלכך שוה בשוה הנאת מוכר היא, שאינו מוצא לוקחין, ולאו הנאת לוקח. דכיון דלא קפץ עליה זבינא – מצוי הוא תמיד ללוקח, ואינו נהנה במקחו. ודשמואל בזבינא חריפא, ומש"ה הנאת לוקח היא, שהכל קופצין עליו ואין למוכר שום הנאה במכירתו, דהא כל אימת דבעי מזבין ליה. **א"כ** אימא רישא לוקח ביתר. וכיון דזבינא דרמי על אפיה הוא למה ליה ליקח ביתר? אפילו לוקח שוה בשוה לא מיתהני ביה איהו כלל אלא מוכר, כיון דזבינא דרמי על אפיה הוא! ועוד, אימא סיפא, היכא דאסר הנאתו על ישראל דקתני מוכר ביתר, ואי זבינא דרמי על אפיה הוא – אפילו שוה בשוה, דליכא הנאה ללוקח כלל, אלא למוכר! **סיפא** בזבינא חריפא. כלומר, רישא אשמועינן דינא דזבינא דרמי על אפיה, וסיפא אשמועינן דינא דזבינא חריפא. ומיהו, אכתי לא מפרקא קושיין אמאי רישא לוקח ביתר, אלא לפרוקי קושיא דסיפא אתינן. **אי** הכי לוקח בפחות אפי' שוה בשוה נמי. דהאמר שמואל דבזבינא חריפא לוקח מתהני ולא מוכר, דמשום הכי חייב באונסין לפי שכל הנאה שלו. ע"כ שייך גע"ק **מתניתין** בזבינא מציעא ודשמואל בזבינא חריפא. כלומר, דבזבינא מציעא איכא הנאת מוכר ולוקח. ומש"ה, כשאסר הנאת ישראל עליו – לוקח ביתר ומוכר בפחות, כי היכי דלא לתהני. וכשאסר הנאתו על ישראל – לוקח בפחות ומוכר ביתר, כי היכי דלא ליתהנו אינהו, דבזבינא מציעא כי מזבן ליה שוה בשוה – תרוייהו מתהנו. ונראה בעיני דגמרא ודאי כי מוקי מתני' בזבינא דרמי על אפיה, א"נ בזבינא חריפא – מידע ידע דמתני' לית לה אוקימתא בהכי, אלא לגלויי דיני קא בעי, ולאשמועינן דזבינא דרמי על אפיה הנאת מוכר ולא לוקח, וזבינא חריפא הנאת לוקח ולא מוכר, וזבינא מציעא הנאת שניהם. והני מילי – כשנמכר שוה בשוה, אבל כי נמכר ביותר – אפילו זבינא חריפא הנאת מוכר ולא לוקח, וכי נמכר בפחות – אפילו זבינא דרמי על אפיה הנאת לוקח ולא מוכר. הדין הוא כללא דשמעתא. **ואם** לאו אני נותן לך לפי טובת הנאה שבהן. כלומר, לפי מה שנהניתי במה שיחזיקו לי טובה כשהן רואים שאני מחזר לשגר להם כלים. **נאנס** בהליכה חייב. לפי שכל הנאה שלו, והיינו סייעתיה דשמואל. **ובחזרה** פטור מפני שהוא כנושא שכר. ונושא שכר פטור על האונסין. ומיהו, בגנבה ואבדה חייב כנושא שכר. דהא אסיקנא בפרק "האומנין" שכל שואל לאחר שכלו ימי שאילתו נעשה שומר שכר, דהואיל ונהנה – מהנה. ומוכח לה התם מהך ברייתא, דכיון דבהליכה הוה שואל, בחזרה מיהא נהי דלא הוי שואל – שומר שכר הוי. **ההוא** ספסירא דשקל חמרא לזבוני בשוקא. דרכן של אותן סרסורין היה ליקח בהמה בדמים קצובים, והיו מתנים עם הבעלים שאם לא ימצאו לוקחין שיחזירוה להם. והכי מוכח בהדיא בפרק "האומנין" בהאי עובדא גופיה, דמייתי לה התם בלישנא אחרינא. **חזרה** דספסירא בהליכה היא. כלומר, כהליכה דמשגר לבית חמיו דמי. דהכא נמי בחזרה, אי משכח לזבוני – מזבין לה. **מתני'** שאני נהנה לערלים וכו' שאין הערלה קרויה אלא לשם אומות העולם – דכולהו, אפילו מולים מיקרו ערלים, כדכתיב "כי כל הנכרים ערלים", אע"ג דאית בהו מולים. **ואומר** והיה הפלשתי הערל. כלומר, דאי מקרא קמא איכא לדחויי דכי קאמר "כל הנכרים ערלים" – ערלי לב קאמר, והיינו דקאמר סיפיה דקרא דכל בית ישראל ערלי לב כמותם – מש"ה אמר: ואומר "והיה הפלשתי הערל הזה" דקא קרי ליה דוד "ערל", אע"ג דלא ידע אי נולד בשהוא מהול. וכ"ת נולד בשהוא מהול לא שכיחא – ואומר "פן תעלזנה בנות הערלים" ואי אפשר לעם גדול שלא יהיו בהם כמה אנשים שנולדו בשהם מולים, ואפילו הכי אמר "בנות הערלים". **ששלש** עשרה בריתות נכרתו עליה. שלש עשרה בריתות נכתבו בפרשת מילה. **גדולה** מילה שהיא דוחה שבת החמורה. דכתיב "וביום השמיני ימול" ביום – ואפילו בשבת. **מלא** שעה. אלא מיד שנתרשל בקש המלאך להורגו. **שהיא** דוחה את הנגעים. דכתיב "ימול בשר ערלתו" – ואפילו יש שם בהרת יקרץ. **לא** נקרא שלם עד שמל. דכשצוהו על המילה א"ל הקב"ה "התהלך לפני והיה תמים". **שהיא** שקולה כנגד כל המצות שבתורה. שנאמר "הנה דם הברית". ואע"ג דהאי דם לאו דם מילה הוא אלא קרבן, מ"מ כיון דבתורה כולה כתיב ברית, ובמילה נמי כתיב ברית – מצותה שקולה כנגד כל המצות. **גמ'** אמול ואצא סכנה היא. אם ילך בדרך תוך ג' ימים, דכל ג' ימים כאיב ליה. **דכתיב** ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. ולאו למימרא דביום השלישי כאיב ליה טפי מיומא קמא, אלא לכך המתינו שמעון ולוי עד יום השלישי – כדי שיהו חלושין ביותר, שנכאבו ג' ימים. והכי מוכח בפ' "ר"א דמילה" (סנה קלה:).

שנתעסק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מַתְנִיתִין בִּזְבִינָא מִיצְעָא – המשנה מדברת במקח ממוצע, כלומר שיש עליו קופצים, אך הם אינם רבים במיוחד, ומקח כזה כשהוא נמכר בשוויו, גם המוכר וגם הקונה נהנים, ולכך אסרה המשנה למכור ולקנות מקח במחירו הרגיל, משום שזה שאסור בהנאה נהנה מהעיסקא, בין אם הוא המוכר ובין אם הוא הקונה. **וְדִשְׁמוּאֵל** – ודינו של שמואל המחייב את הלוקח אפילו באונסין משום שכל ההנאה היא שלו, מדובר **בִּזְבִינָא חֲרִיפָא**, ובמקח כזה אכן כל ההנאה היא של הלוקח.

הגמרא מביאה ראיה לשיטת שמואל:

תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל, הַלּוֹקֵחַ כֵּלִים מִן הַתַּגָּר לְשַׁגְּרָן לְבֵית חָמִיו – חתן שלקח כלים מן הסוחר לשלחם כמתנה לארוסתו, **וְאָמַר לוֹ** החתן לתגר, **אִם מְקַבְּלִין אוֹתָן מִמֶּנִּי** בבית חמי, **אֲנִי נוֹתֵן לְךָ דְּמֵיהֶם** – אשלם לך את שויים המלא, **וְאִם לָאו** – אם לא ירצו לקבלם ממני, **אֲנִי נוֹתֵן לְךָ לְפִי טוֹבַת הֲנָאָה שֶׁבָּהֶן** –אשלם לך כפי ההנאה שיש לי בזה שהם יחזיקו לי טובה על שכיבדתי אותם ורציתי לשלוח להם מתנות. ומבארת הברייתא מה הדין אם בדרך אירע אונס בכלים, אם **נֶאֱנְסוּ** הכלים **בַּהֲלִיכָה** –כשהוליך את הכלים לבית חמיו, **חַיָּיב**, משום שכל ההנאה היא שלו ודינו כשואל. ואם נאנסו **בַּחֲזָרָה** – בדרך חזרה מבית חמיו, לאחר שלא רצו לקבלם ממנו, **פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּנוֹשֵׂא שָׂכָר** –מאחר שהוא אינו קונה את הכלים אלא מחזירם למוכר, אין הוא נחשב כבר כלוקח שדינו כשואל, אלא דינו כשומר שכר הפטור מאונסין. ומכך שבדרך הליכתו הוא חייב באונסין, יש ראיה לשמואל שלוקח כלי לבקרו כל הנאה שלו כשואל.

הגמרא מביאה מעשה כדי לבאר שלא בכל אופן הוא פטור מאונסין בדרך חזרה:

הַהוּא סַפְּסִירָא [–סוחר הלוקח בהמות מהבעלים במחיר קצוב למוכרם ביום השוק, ומתנה שאם לא יצליח למוכרו יחזירהו לו], **דְּשָׁקַל חַמְרָא לְזַבּוּנֵי** – שלקח חמור מבעליו למוכרו ביום השוק, **וְלֹא אִיזְדַּן** – והוא לא נמכר שם, ורצה הסוחר להחזירו לבעליו, **וּבַהֲדֵי דְּהָדַר אִיתְּנִים חֲמָרָא** – בדרכו חזרה אירע אונס לחמור, ולא היה יכול להחזירו כמות שהוא, **חַיְּיבֵיהּ רַב נַחְמָן לְשַׁלּוּמֵי** דמי החמור, ואף שהיה אונס.

אֵיתִיבֵיהּ [–הקשה] **רָבָא לְרַב נַחְמָן** מהברייתא שהובאה לעיל, **נֶאֱנְסוּ בַּהֲלִיכָה חַיָּיב, בַּחֲזָרָה פָּטוּר**, ומדוע רב נחמן חייב אותו לשלם אף שהאונס היה בדרכו חזרה. **אָמַר לֵיהּ** – ענה לו רב נחמן לרבא, **חֲזָרָה דְּסַפְּסִירָא הוֹלָכָה הִיא** – הסרסור אף בדרכו חזרה עם החמור לבעלים, נחשב כהליכת החתן לבית חמיו שחייב באונסין, כיון **דְּאִילּוּ מַשְׁכַּח לְזַבּוּנֵי, אֲפִילּוּ אַכְּבָא דְּכֵיתֵיהּ** – אם ימצא קונה בדרכו חזרה, אף בפתח ביתם של הבעלים **מַי לֹא מְזַבֵּין לֵיהּ** – האם הוא לא היה מוכר, הרי ודאי שימכור, ואם כן נמצא שעד שלא החזירו עדיין רצונו בחמור שיוכל למוכרו, ומשום כך הוא נחשב עדיין בלוקח שכל הנאה שלו וחייב באונסין. מה שאין כן בלוקח כלים לבית חמיו שלאחר שלא רצו לקבלם הוא ודאי לא יקנה אותם, אין הוא נחשב כבר כלוקח, ופטור מאונסין.

משנה

האומר **'קוֹנָם שֶׁאֲנִי נֶהֱנֶה לָעֲרֵלִים'** – יאסר עלי בקרבן מה שאני אהנה משל הערלים, **מוּתָּר בַּעֲרֵלֵי יִשְׂרָאֵל** – מותר לו ליהנות מכל ישראל ואף מהערלים שבהם, וכגון ערל שמתו אחיו הקודמים מחמת מילה, שאין מלים אותו עד שיגדל ויתחזק, **וְאָסוּר בְּמוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים** – ואסור הוא ליהנות מכל הגויים ואף המהולים שבהם, כגון שנולדו מהולים, או שנימולו בידי אדם כגון ערבי מהול או גבעוני מהול. משום ש'ערלים' הוא כינוי על הגויים בכללותם שלא נצטוו על המילה, ולא כפשוטו מי שערל ממש, וכפי שיתבאר בהמשך המשנה.

ואם אמר **'קונם שֶׁאֲנִי נֶהֱנֶה לְמוּלִים'** – מה שאני אהנה מהמהולים יאסר עלי כקרבן, **אָסוּר בַּעֲרֵלֵי יִשְׂרָאֵל** – אסור לו ליהנות מכל ישראל ואף מהערלים שבהם, **וּמוּתָּר בְּמוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים** – ומותר לו ליהנות מכל הגויים, ואף מהמהולים שבהם.

המשנה מבארת את הטעם:

שֶׁאֵין הָעֲרֵלָה קְרוּיָה אֶלָּא לְשֵׁם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים – אין הכוונה בכינוי 'ערלים' לבני אדם שלא נימולו, אלא הוא כינוי על הגויים, שנקראים 'ערלים' כיון שלא נצטוו על המילה, ולכן הוא אסור אף במהולים שבהם. וראיה לכך, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ירמיה ט כה) **'כִּי כָל הַגּוֹיִם עֲרֵלִים וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל עֲרֵלֵי לֵב'**, ומכך שהפסוק אומר 'כל הגויים ערלים' אף שודאי יש בהם גם מהולים, מוכח שהוא כינוי על הגויים בכללותם, **וְאוֹמֵר** – הוכחה נוספת, מהפסוק (שמואל א' יז לו) **'וְהָיָה הַפְּלִשְׁתִּי הָעֲרֵל הַזֶּה כְּאַחַד מֵהֶם'** – דוד המלך כינה את גלית 'ערל', אף שיתכן שהוא נולד מהול, ומוכח שערל הוא כינוי לגוי ואף אם הוא מהול, **וְאוֹמֵר** – הוכחה נוספת, מהפסוק (שם ב' א ב) **'פֶּן תִּשְׁמַחְנָה בְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים פֶּן תַּעֲלֹזְנָה בְּנוֹת הָעֲרֵלִים'** – דוד המלך מכנה את פלשתים 'ערלים', ואף שבאומה שלימה ודאי שיש בהם גם מהולים, ומוכח שהוא כינוי על כל הגויים, ואף אם הם מהולים.

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, יש ללמוד **שְׁמוֹסָה הִיא הָעֲרֵלָה**, מכך **שֶׁנִּתְּנוּ בָהּ רְשָׁעִים** – שהפסוק מכנה בה את הרשעים כדי לגנותם בזה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ירמיה ט כה) **'כִּי כָל הַגּוֹיִם עֲרֵלִים'**.

המשנה ממשיכה לדרוש בענין המילה:

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, יש ללמוד **שִׁגְדּוּלָה** היא מצות **מִילָה**, מכך **שֶׁנִּכְרְתוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת** – שלש עשרה פעמים מוזכר לשון 'ברית', בפרשה שנצטוה בה אברהם אבינו על המילה (בראשית יז א–כב).

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, יש ללמוד **שִׁגְדּוּלָה** היא מצות **מִילָה**, מכך **שֶׁהִיא דּוֹחָה** אֶת הַשַּׁבָּת **הַחֲמוּרָה**, שכשהיא בזמנה ביום השמיני **לְלֵידָה**, מלים אפילו בשבת.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר, יש ללמוד **שִׁגְדּוּלָה** מצות **מִילָה**, מכך **שֶׁלֹּא נִתְּלָה לוֹ לְמֹשֶׁה הַצַּדִּיק עָלֶיהָ מֹלֵא שָׁעָה** – שכל זכויותיו של משה רבנו לא עמדו לו אפילו שעה אחת, כשלא מל את בנו, אלא מיד שנתרשל ביקש המלאך להרגו, וכפי שמפורש בגמרא.

רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, יש ללמוד **שִׁגְדּוּלָה** מצות **מִילָה**, מכך **שֶׁהִיא דּוֹחָה אֶת דִּינֵי הַנְּגָעִים**, שאף שהקוצץ בהרתו עובר בלאו שנאמר (דברים כד ח) 'הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת', עם כל זאת כאשר יש נגע במקום הערלה נדחה האיסור, ומל את הערלה אף אם נקצץ הנגע. [ודורשים כן (שבת קלב:) מהפסוק (ויקרא יב ג) 'וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָמוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ' – ואפילו יש שם בהרת יקוץ].

רַבִּי אוֹמֵר, יש ללמוד **שִׁגְדּוּלָה** מצות **מִילָה**, מכך **שֶׁעַל יְדֵי כָל הַמִּצְוֹת שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם אָבִינוּ, לֹא נִקְרָא 'שָׁלֵם' עַד שֶׁמָּל, שֶׁנֶּאֱמַר** (בראשית יז א) **'הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי** [–במצות מילה] **וְהְיֵה תָמִים** [–שלם]'.

דָּבָר אַחֵר, יש ללמוד **שִׁגְדּוּלָה** מצות **מִילָה**, מכך **שֶׁאַלְמָלָא הִיא** [–מצות מילה], **לֹא בָרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר** (ירמיה לג כה) **'כֹּה אָמַר ה', אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה** – אלמלא ברית המילה שקיימת ביום ובלילה, **חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי'** – לא הייתי בורא את העולם.

גרסת הר"ן:

רַבִּי אוֹמֵר, יש ללמוד **שִׁגְדּוּלָה** מצות **מִילָה**, מכך **שֶׁהִיא שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות כד ח) **'הִנֵּה דַם הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת ה' עִמָּכֶם עַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה'**.

עד כאן גרסת הר"ן.

המשך בעמוד 75

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִפְּנֵי שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּמָּלוֹן – בצרכי מקום הלינה שעל הדרך תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ד כד) 'וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן', ומשמע שמיד כשבא משה מהדרך התעסק במלון, והתביעה עליו היתה שהוא היה צריך קודם להתעסק במילה, ואותו מלון היה סמוך למצרים, כך שאין סכנה במרחק כה קצר.

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, לֹא כדברי התנאים הקודמים שסוברים שלְמֹשֶׁה [–את משה] רַבֵּינוּ בִּקֵּשׁ הַשָּׁטָן לַהֲרוֹג, אֶלָּא לְאוֹתוֹ הִתִּינוֹק – בנו של משה, והראיה לכך, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ד כה) 'כִּי חָתַן דָּמִים אַתָּה לִי', צֵא וּרְאֵה מִי קָרוּי חָתָן, הֲוֵי אוֹמֵר –מי נקרא חתן, זֶה הַתִּינוֹק, שנעשה חתן על ידי הברית.

הגמרא ממשיכה לדרוש בפרשה הנזכרת:

דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בַּר בִּיזְנָא, בְּשָׁעָה שֶׁנִּתְרַשֵּׁל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ מִן הַמִּילָה, בָּאוּ מלאכי חבלה ששמם הוא 'אַף' וְ'חֵימָה' וּבִלְּעוּהוּ –למשה, וְלֹא שִׁירוּ מִמֶּנּוּ אֶלָּא את רַגְלָיו – היינו מקום המילה, מִיָּד מלה ציפורה אשת משה את התינוק, כמו שנאמר (שם ד כה) 'וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר [–אבן חדה], וַתִּכְרֹת אֶת עָרְלַת בְּנָהּ', וּמִיָּד (שם ד כו) 'וַיִּרֶף מִמֶּנּוּ' – מלאך החבלה עזב את משה רבינו. כְּאוֹתָהּ שָׁעָה בִּיקֵּשׁ – רצה מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לְהוֹרְגָן – למלאכים 'אף' ו'חמה', שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים לז ח) 'חֲרֵף מֵאַף וַעֲזֹב חֵמָה', והגמרא דורשת שה' אמר למשה עזוב את המלאכים 'אף' ו'חמה', ומשמע שרצה להורגם, וְיֵשׁ אוֹמְרִים, לְחֵימָה הָרְגוּ – משה אכן הרג את המלאך 'חמה', שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כז ד) 'חֵמָה אֵין לִי' – משמע שנהרג.

שואלת הגמרא, וְהָכְתִיב – והלא כתוב (דברים ט יט) 'כִּי יָגַרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה', משמע שמלאכים אלו היו קיימים זמן רב לאחר אותו מעשה. משיבה הגמרא, תְּרֵי חֵימָה הֲווּ – היו שני מלאכי חבלה ששמם 'חימה'. תירוץ נוסף, וְאִיבָּעֵית אֵימָא, באמת משה הרג את 'חימה' במלון, ומה שכתוב 'כִּי יָגַרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה' הכוונה לגוּנְדָא – גדוד דְּחֵימָה, שלא הרגם.

הגמרא ממשיכה להביא דרשות בענין המילה:

תַּנְיָא בברייתא, רַבִּי אוֹמֵר, יש ללמוד שגְּדוֹלָה היא מצות מִילָה, מכך שֶׁאֵין לְךָ מִי שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּמִצְוֹת כְּמוֹ אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְאף על פי כן לֹא נִקְרָא אברהם תָּמִים, אֶלָּא עַל שֵׁם הַמִּילָה – רק לאחר שנימול, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יז א) בתחילת הפרשה שבה ציוה אותו ה' על המילה, 'הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וְהְיֵה תָמִים' – שלם, וּכְתִיב בפסוק שלאחר מכן (שם יז ב), 'וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ', היינו שעל ידי המילה הוא יקרא 'תמים'.

דָּבָר אַחֵר, יש ללמוד שגְּדוֹלָה היא מצות מִילָה, מכך שֶׁהִיא שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד כז) 'כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְגו' כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית', כלומר שברית המילה שקולה כנגד 'הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה' (שם), היינו כל המצוות.

דָּבָר אַחֵר, יש ללמוד שגְּדוֹלָה היא מצות מִילָה, מכך שֶׁאִילְמָלֵא הַמִּילָה, לֹא נִתְקַיְּימוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לג כה), 'אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה וְגו' חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי'. כלומר, שהקדוש ברוך הוא אומר, לולא מצות המילה לא הייתי בורא את העולם.

וּפְלִיגָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר – מה שהברייתא אומרת שמפסוק זה נלמד שבזכות המילה העולם קיים, זה אינו כדברי רבי אליעזר הסובר שפסוק זה נאמר על תלמוד תורה, דְּאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, יש ללמוד שגְּדוֹלָה היא מצות תלמוד תּוֹרָה, שֶׁאִילְמָלֵא תּוֹרָה, לֹא נִתְקַיְּימוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה – אילמלא ברית התורה, שכתוב לגביה, (יהושע א ח) 'וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה', חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי' וְגו' – לא הייתי בורא את העולם.

הגמרא ממשיכה לדרוש בענין המילה:

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, בְּאוֹתוּ הַשָּׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ (בראשית יז א) 'הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וְהְיֵה תָמִים', אֲחָזָתוּ רְעָדָה וּפַחַד, אָמַר אברהם, שֶׁמָּא יֵשׁ בִּי דָּבָר מְגוּנֶּה – שכיון שה' אומר לי 'וְהְיֵה תָמִים', משמע שיש בי איזה חיסרון וגנאי כלשהו, כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ ה' (שם יז ב) 'וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ' – שציוהו על המילה, נִתְקָרְרָה דַּעְתּוֹ, שהבין שכוונת ה' שיהא תמים ושלם על ידי המילה.

הגמרא ממשיכה לדרוש בענין אברהם אבינו:

נאמר (שם טו ה) 'וַיּוֹצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה', אָמַר אברהם לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הִסְתַּכַּלְתִּי בְּמַזָּל שֶׁלִּי – סידור הכוכבים השולט עלי, (וְאֵין לִי אֶלָּא בֵּן אֶחָד) [וְאֵינִי רָאוּי לְהוֹלִיד בֵּן], אָמַר לוֹ ה', צֵא מֵאִיצְטַגְנִינוּת – חכמת המזלות שֶׁלְּךָ, וזוהי הכוונה (שם) 'וַיּוֹצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה', אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל – מזל הכוכבים אינו יכול לשלוט על ישראל.

הגמרא ממשיכה לדרוש בענין התמימות:

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כָּל הַמִּתְמִים עַצְמוֹ – נוהג בעצמו בתמימות, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְמִים עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים יח כו), 'עִם חָסִיד [–אדם הנוהג בחסידות] תִּתְחַסָּד [–ה' ינהג עמו בחסידות] וְעִם גְּבַר [–אדם] תָּמִים תִּתַּמָּם' – ה' ינהג עמו בתמימות.

אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא, כָּל הַמִּתְמִים עַצְמוֹ, שָׁעָה עוֹמֶדֶת לוֹ –עולה לגדולה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יז א) 'הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וְהְיֵה תָמִים', וּכְתִיב – ואחר כך כתוב, (שם יז ב) 'וְהָיִיתָ לְאַב הֲמוֹן גּוֹיִם' –שעל ידי זה יעלה לגדולה.

אָמַר רַבִּי, כָּל הַמְנַחֵשׁ – העושה מעשי ניחוש וקסמים ואינו הולך בתמימות, לוֹ נַחַשׁ – סופו שסובל מאותם ניחושים וקסמים, וניזוק מכל דבר קטן בגללם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כג כג) 'כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב', וכאילו נכתב 'כי לו נחש' עם וא"ו, כלומר שהנחשים רודפים אחריו. שואלת הגמרא, וְהָא בְּלָמֶ"ד אֶלֶ"ף כְּתִיב – והלא נכתב 'לא' באל"ף, ומשמע שאינם רודפים אחריו. ומשיבה הגמרא, אֶלָּא הלימוד מהפסוק הוא שכיון שניחש ועשה קסמים, נענש על ידי הניחושים והקסמים, מַשּׁוּם מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, ש'במידה שאדם מודד, מודדים לו בה' (סוטה ח:).

תָּנֵי – שנה אַהֲבָה בְּרִיהּ – בנו דְּרַבִּי זֵירָא, כָּל אָדָם שֶׁאֵינוֹ מְנַחֵשׁ – שאינו מתעסק עם ניחושים וקסמים, מַכְנִיסִין אוֹתוֹ בְּמָחִיצָה שֶׁאֲפִילּוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אֵין יְכוֹלִין לִיכָּנֵס בְּתוֹכָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב וְלֹא קֶסֶם בְּיִשְׂרָאֵל' – היינו אדם שאינו מנחש, וְגו', וסיום הפסוק, 'כְּעֵת יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה פָּעַל אֵל', כלומר תגיע עת שבה המלאכים [שלא יכנסו למחיצה שהוא יכנס] ישאלו את אותו אדם שאינו מנחש, מה עשה ה'.

הגמרא מביאה מחלוקת, מפני מה גלו למצרים בני אברהם אבינו:

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר, מִפְּנֵי מַה נֶּעֱנַשׁ אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְנִשְׁתַּעְבְּדוּ בָּנָיו לְמִצְרַיִם מָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנִים, מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה אֲנַגְרְיָא בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים – שהוליכם למלחמה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יד יד) 'וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו [–תלמידיו שחינכם לתורה] יְלִידֵי בֵיתוֹ'.

וּשְׁמוּאֵל אָמַר, מִפְּנֵי שֶׁהִפְרִיז – שהרבה להרהר ולשאול עַל מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (שם טו ח) 'בַּמָּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּהּ'.

וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, שֶׁהִפְרִיש – שמנע בְּנֵי אָדָם, מִלְּהִכָּנֵס תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה – מלהתגייר, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יד כא), שמלך סדום אמר לאברהם אבינו, לאחר שניצח את ארבעת המלכים, 'תֵּן לִי הַנֶּפֶשׁ, וְהָרְכֻשׁ קַח לָךְ', והיה צריך אברהם אבינו לדרוש ממלך סדום את הנפשות ולגיירם, והוא לא עשה כן אלא הסכים שמלך סדום יקח את הנפשות.

הגמרא ממשיכה לדרוש בענין אברהם אבינו, במלחמת המלכים: כתוב בתורה (שם יד יד) 'וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ', ונחלקו האמוראים בפירוש המילה 'וירק', רַב אָמַר, שֶׁהוֹרִיקָן בַּתּוֹרָה –שזרזם ומילאם בתורה, כאדם המוריק מכלי לכלי. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, שֶׁהוֹרִיקָן – הצהיבם [–ציפה אותם] בְּזָהָב – נתן להם הרבה זהב,

המשך בעמוד 59

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מפני שנתעסק במלון תחלה. ואח"כ במילה, והיה לו להתעסק במילה תחלה. ואותו מלון סמוך למצרים, דלא היה סכנה, ואותו התינוק לא היה באותה שעה אלא בן שמונה ימים. **להורגן.** לאותן שני מלאכים. **גונדא דחימה.** חיל שלו, אבל איהו גופיה נהרג. **שהיא שקולה כנגד כל המצות שבתורה.** דכתיב (שמות כד) "הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה", וכתיב במילה (בראשית יז) "ואתנה בריתי" וגו' "כרתי ברית" וגו', וכתיב להלן (שם) "ואתנה בריתי", מה להלן ברית – אף כאן ברית. **אם לא בריתי יומם ולילה.** מה להלן תורה – אף כאן תורה. והיינו פליגא, דהכא מוקי לה להאי קרא במילה, והתם מוקי לה בתורה. **שמא נמצא בי דבר מגונה.** (עד) עבשיו, שלא אמר לו "והיה תמים" עד עבשיו. **כל המתמים.** מתמם עמו. **כל המנחש.** כלומר, שרודף אחרי המנחשים. **לו נחש.** אחריו רודפין ניחושין, דכל דקפיד – קפדי בהדיה. **בלמ"ד אל"ף.** דמשמע דאין רודפין אחריו. **מדה כנגד מדה.** דבמדה שאדם מודד – בה מודדין לו, ולא נפיק מקרא. **שנאמר כי לא נחש.** כל זמן שאינו מנחש, מה כתיב בתריה – "בעת יאמר ליעקב", כלומר: עדיין יהא אותו עת דמלאכי השרת יהיו שואלין אותו שאינו מנחש "מה פעל אל", לפי שהוא נבנס למקום שאין מלאכי השרת יכולין ליכנס. **שהפריז על מדותיו.** שהגדיל לישאל על מדותיו של הקב"ה, שאמר "במה אדע". **תן לי הנפש והרכוש קח לך.** ולא היה לו לעשות כן, שהיה לו לגיירם. **שהוריקן בתורה.** שלימדם תורה, כאדם שמריק מכלי זה לתוך כלי זה, כך הוא לימדן תורה. **שהוריקן.** לשון ציהוב, שנא' (תהלים סח) "ואברותיה בירקרק חרוץ" – שנתן להם זהב הרבה. **אליעזר.** היה שקול כנגד כולן. **אליעזר הוא חושבניה.** דאליעזר בגימטריא שמונה עשר ושלש מאות, שלא היה עמו אלא אליעזר לחוד. **מאה ושבעים ותרתין.** דהכי משמע: "עקב" כמנין עק"ב שנים, "שמע אברהם בקולי", וכל שנותיו היו קע"ה – אלמא בן שלש שנים הכיר את בוראו.

שם"ד

מִפְּנֵי שֶׁנִּתְעַסֵּק בַּמָּלוֹן תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי בַּדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן". רשב"ג אוֹמֵר: לֹא לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ בִּקֵּשׁ שָׂטָן לַהֲרוֹג אֶלָּא לְאוֹתוֹ תִּינוֹק, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי חֲתַן דָּמִים אַתָּה לִי", צֵא וּרְאֵה מִי קָרוּי חָתָן הֲוֵי אוֹמֵר זֶה הַתִּינוֹק. דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בַּר בִּיזְנָא: בְּשָׁעָה שֶׁנִּתְרַשֵּׁל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ מִן הַמִּילָה בָּאוּ אַף וְחֵימָה וּבִלְּעוּהוּ וְלֹא שִׁיְּרוּ מִמֶּנּוּ אֶלָּא רַגְלָיו, מִיָּד "וַתִּקַּח צִפֹּרָה צֹר וַתִּכְרֹת אֶת עָרְלַת בְּנָהּ", מִיָּד "וַיֶּרֶף מִמֶּנּוּ". בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בִּיקֵּשׁ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לְהוֹרְגָן, שֶׁנֶּאֱמַר "חֲרֹף מַאַף וַעֲזֹב חֵמָה". וַיֵּשׁ אוֹמְרִים: לְחֵימָה הֲרָגוּ, שֶׁנֶּאֱ' "חֵמָה אֵין לִי". וְהָכְתִיב "כִּי יָגֹרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה"! תֵּרֵי חֵימָה הָווּ, וְאִיבָּעֵית אֵימָא: גּוּנְדָּא דְּחֵימָה. תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: גְּדוֹלָה מִילָה, שֶׁאֵין לְךָ מִי שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּמִצְוֹת כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, וְלֹא נִקְרָא תָּמִים אֶלָּא עַל שֵׁם מִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר "הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים" וּכְתִיב "וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ". ד"א: גְּדוֹלָה מִילָה, שֶׁשְּׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה" וגו'. דָּבָר אַחֵר: גְּדוֹלָה מִילָה, שֶׁאִילְמָלֵא מִילָה לֹא נִתְקַיְּימוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי" וגו'. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הקב"ה לְאַבְרָהָם אָבִינוּ "הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים" אֲחָזָתוּ רְעָדָה, אָמַר: שֶׁמָּא יֵשׁ בִּי דָּבָר מְגוּנֶה. כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ "וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ" נִתְקָרְרָה דַּעְתּוֹ. "וַיּוֹצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה". אָמַר לְפָנָיו: רבש"ע הִסְתַּכַּלְתִּי בַּמַּזָּל שֶׁלִּי (וְאֵין לִי אֶלָּא בֵּן אֶחָד). אָמַר לוֹ: צֵא מֵאִיצְטַגְנִינוּת שֶׁלְּךָ, אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל! אָמַר רַבִּי יִצְחָק: כָּל הַמַּתְמִים עִצְמוֹ - הקב"ה מַתְמִים עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "עִם חָסִיד תִּתְחַסָּד עִם גִּבּוֹר תָּמִים תִּתַּמָּם". א"ר הוֹשַׁעְיָא: כָּל הַמַּתְמִים עִצְמוֹ - שָׁעָה עוֹמֶדֶת לוֹ, שנא' "הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים" וּכְתִיב "וְהָיִיתָ לֹאב הֲמוֹן גּוֹיִם". אָמַר רַבִּי: כָּל הַמְנַחֵשׁ - לוֹ נַחַשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב". וְהָא בְּלָמֶ"ד אָלֶ"ף כְּתִיב! אֶלָּא מִשּׁוּם מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה. תָּנֵי אַהֲבָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי זֵירָא: כָּל אָדָם שֶׁאֵינוֹ מְנַחֵשׁ - מַכְנִיסִין אוֹתוֹ בְּמִחִיצָה שֶׁאַפִּי' מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת אֵין יְכוֹלִין לִיכָּנֵס בְּתוֹכָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב וְלֹא קֶסֶם בְּיִשְׂרָאֵל" וגו'. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מִפְּנֵי מָה נֶעֱנַשׁ אַבְרָהָם אָבִינוּ וְנִשְׁתַּעְבְּדוּ בָּנָיו לְמִצְרַיִם מָאתַיִם וְעֶשֶׂר שָׁנִים - מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה אַנְגַּרְיָא בת"ח שֶׁנֶּאֱמַר "וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ". וּשְׁמוּאֵל אָמַר: מִפְּנֵי שֶׁהִפְרִיז עַל מִדּוֹתָיו שֶׁל הקב"ה שֶׁנֶּאֱ' "בַּמֶּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה". וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: שֶׁהִפְרִישׁ בְּנֵי אָדָם מִלְּהִכָּנֵס תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר "תֵּן לִי הַנֶּפֶשׁ וְהָרְכֻשׁ קַח לָךְ". "וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ" רַב אָמַר: שֶׁהוֹרִיקָן בְּתוֹרָה וּשְׁמוּאֵל אָמַר: שֶׁהוֹרִיקָן בִּזָּהָב. "שְׁמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת" א"ר אַמִּי בַּר אַבָּא: אֱלִיעֶזֶר כְּנֶגֶד כּוּלָּם. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אֱלִיעֶזֶר הוּא, דְּחוּשְׁבָּנֵיהּ הָכִי הָוֵי. וא"ר אַמִּי בַּר אַבָּא: בֶּן ג' שָׁנִים הִכִּיר אַבְרָהָם אֶת בּוֹרְאוֹ, שֶׁנֶּאֱ' "עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי" - חוּשְׁבָּנֵיהּ מֵאָה וְשִׁבְעִין וּתְרֵין. וַאֲמַר רָמִי בַּר אַבָּא:

"השטן"

שנתעסק במלון תחלה. שנאמר "בדרך במלון" דמשמע דמיד שבא מן הדרך נתעסק במלון, והיה לו למול מתחלה. וכ"ת: היאך ימול כיון שהיה לו עדיין לצאת בדרך? י"ל: דאותו מלון סמוך למצרים היה, ובאורחא פורתא ליכא סכנתא. **הוי** אומר זה התינוק. שנעשה חתן ע"י ברית. **ולא** שיירו ממנו אלא רגליו. מקום המילה, כדכתיב (שמ"ב יט) "ולא עשה רגליו". שנאמר הרף מאף ועזוב חמה. כלומר, הקב"ה אמר לו שיעזבם. אלמא רוצה היה להרגם. שנאמר חמה אין לי. אלמא נהרג. **גונדא** דחימה. חיל של חימה. **כי** על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית. כלומר, ברית מילה, ששקולה ככל הדברים, דהיינו כל המצות. **צא** מאצטגנינות שלך. ממשפט חכמת מזלות שלך. והיינו דכתיב (בראשית טו) "ויוצא אותו החוצה". **שעה** עומדת לו. שעולה לגדולה. כל המנחש לו נחש. שהנחשים והקסמים רודפין אחריו, שנזוק בכל דבר, וכדאמרינן בפרק "ערבי פסחים" (פסחים קי:): מאן דקפיד קפדין ליה, שנאמר "כי לא נחש" וגו'. **כעת** יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל. שמלאכי השרת ישאלו לישראל מה פעל אל לפי שמתוך שאינן מנחשין מכניסין אותן למחיצה שאין מלאכי השרת יכולין ליכנס בה. ונראה בעיני דהכי נמי מדה כנגד מדה, שמתוך שאינו הולך לקראת נחשים לידע העתידות, אלא בוטח בהקב"ה – משום הכי הקב"ה מגלה לו רזי עולם שאינם גלויים למלאכי השרת. **שעשה** אנגרייא בתלמידי חכמים. שהוליכן למלחמה, כדכתיב "וירק את חניכיו" – דהיינו בני אדם שחנך לתורה. **שהפריז** על מדותיו. שהרבה להרהר על מדותיו של הקב"ה. הפריז – ויתר והפקיר. **שנאמר** תן לי הנפש. ואברהם אבינו נתנם לו, ואילו עכבן לעצמו – היה מכניסן תחת כנפי שכינה. **שהוריקן** בתורה. זרזן בתורה. לשון אחר: הריקן מן התורה, מלשון "והבור רק", שעשה בהן אנגרייא. **הוריקן** בזהב. כדכתיב "בירקרק חרוץ" דהיינו זהב, כלומר שנתן להם זהב הרבה כדי שילכו. **שנאמר** עקב אשר שמע. כמנין עקב שמע, ואברהם חיה קע"ה, נמצא שבן שלש הכיר את בוראו.

השטן

דווקא על-ידי ההליכה לחרן נעשית השלימות של יעקב – שהעמיד י"ב שבטים
משיחת שבת פרשת תולדות ה'תשכ"ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

השטן בחושבנא תלת מאה ושיתין וארבע הוו. וימות החמה שס"ה, א"כ איכא חד יומא דלית ליה רשותא למשטן, דהיינו יוה"כ. **שתי** עינים ושתי אזנים. שבתחלה המליכו הקב"ה על אבריו שהם ברשותו ליזהר מעבירה, אבל עיניו ואזניו של אדם אינם ברשותו, שהרי על כרחו יראה בעיניו ובאזניו ישמע. ולבסוף כשנמול המליכו הקב"ה אפי' על אלו, שלא יסתכל ולא ישמע כי אם דבר מצוה. **ראש** הגוייה. שנמול. **מעשרה** שליטים. שולטים באדם, שרוב מעשי האדם נעשין על ידיהם. **ומלכי** צדק. הוא שם בן נח. לפיכך הוציאה מאברהם. ואע"פ שאברהם מזרעו של שם – לא זכה בכהונה מחמת שם, אלא מחמת עצמו. והיינו דאמרינן הוא כהן ואין זרעו כהן, כלומר שלא זכה זרעו בכהונה מחמתו – מש"ה נטלה מכל שאר זרעו של שם ונתנה לאברהם. **נאם** ה' לאדני. דוד הוא דקאמר ד"נאם ה' היה לאדני" דהיינו אברהם, "שב לימיני" – שהבטיחו במלחמת ארבעה מלכים שישב לימין השם, כלומר שיהא בעזרו לשית אויביו הדום רגליו, וכתיב בההוא מזמור "אתה כהן לעולם".

הדרן עלך ארבעה נדרים

אין בין המודר הנאה וכו' אלא דריסת הרגל. שהמודר הנאה אסור לעבור דרך חצרו, ומודר ממנו מאכל שרי. **וכלים** שאין עושין בהן אוכל נפש. דשרו במודר מאכל כל שאין משכירין כיוצא בהם, כדמפרש ואזיל. ובמודר הנאה אסור. **לא** ישאילנו נפה וכברה רחים ותנור. איצטריך למיתני הני, כי היכי דלא תיסק אדעתין דכי אמר דכלים שעושין בהם אוכל נפש אסירי נמי במודר מאכל – ה"מ קדרה שמבשלין בה, א"נ שפוד שצולין בו בשר. אבל הני – גורם דגורם נינהו, ולישרו במודר מאכל, קמ"ל. **אבל** משאילו חלוק וטלית נזמים וטבעות. בגמ' שקלי וטרי אי אשמועינן רבותא בהני או לא, אלא דתנינהו אגב רישא. **גמ'** מאן תנא. דמודר הנאה אסור בדריסת הרגל. **אפי'** ויתור. מה שדרכן של מוכרים לוותר ללוקחין, שמוסיפין להם כשלוקחין פירות אחד או שנים, אפילו אותו ויתור אסור במודר הנאה, ואע"ג דהוי זבינא דרמי על אפיה. הלכך, דריסת הרגל אסור אע"ג דלא קפדי בה אינשי

אַהֲבָה: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא. דְּתַנְיָא, ר' אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֲפִי' וִיתּוּר אָסוּר בְּמוּדָּר הֲנָאָה. "הַמּוּדָּר מֵאֲכָל מֵחֲבֵירוֹ לֹא יַשְׁאִילֶנּוּ" כו'.

והא

רש"י

שס"ד ימים אית ליה וכו'. וימי השנה שס"ה ימים. המליכו. השליטו. אלו הן שתי עיניים. דלאחר שמל היה שלם בכל אבריו. **ראש הגוייה.** הוא אבר. **מעשרה שליטים.** שהן מועילין לגוף יותר מעשרה שליטים, ואלו הן כו'. **הוציאה.** לכהונה. **על דיבורו של מלכי צדק.** ניטלה ממנו הכהונה.

"הַשָּׂטָן" בְּחוּשְׁבְּנֵיהּ תְּלָת מֵאָה וְשִׁיתִּין וְאַרְבָּעָה. וַאֲמַר רָמִי בַּר אַבָּא: כְּתִיב "אַבְרָם" וּכְתִיב "אַבְרָהָם", בַּתְּחִלָּה הִמְלִיכוֹ הקב"ה עַל מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים וּשְׁלֹשָׁה אֵבָרִים, וּלְבַסּוֹף הִמְלִיכוֹ עַל מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אֵבָרִים, אֵלּוּ הֵן: שְׁתֵּי עֵינַיִם, וּשְׁתֵּי אָזְנַיִם, וְרֹאשׁ הַגְּוִיָּיה. וַאֲמַר רָמִי בַּר אַבָּא: מַאי דִּכְתִי' "עִיר קְטַנָּה וַאֲנָשִׁים" וגו'. "עִיר קְטַנָּה" - זֶה הַגּוּף, "וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעָט" - אֵלּוּ אֵבָרִים, "וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל וְסָבַב אֹתָהּ" - זֶה יֵצֶר הָרַע, "וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוֹדִים וַחֲרָמִים" - אֵלּוּ עֲוֹנוֹת, "וּמָצָא בָהּ אִישׁ מִסְכֵּן וְחָכָם" - זֶה יֵצֶר טוֹב, "וּמִלַּט הוּא אֶת הָעִיר בְּחָכְמָתוֹ" - זוֹ תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, "וְאָדָם לֹא זָכַר אֶת הָאִישׁ הַמִּסְכֵּן הַהוּא" - דְּבִשְׁעַת יֵצֶר הָרַע לֵית דְּמִדְכַּר לֵיהּ לִיצ"ט "הַחָכְמָה תְּעוֹ לֶחָכָם מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים". "הַחָכְמָה תָּעוֹ לֶחָכָם" - זוֹ תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, "מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים" שְׁתֵּי עֵינַיִם, וּשְׁתֵּי אָזְנַיִם, וּשְׁתֵּי יָדַיִם, וּשְׁתֵּי רַגְלַיִם, וְרֹאשׁ הַגְּוִיָּיה, וּפֶה. אָמַר רַבִּי זְכַרְיָה מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: בִּיקֵּשׁ הקב"ה לְהוֹצִיא כְּהוּנָּה מִשֵּׁם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן". כֵּיוָן שֶׁהִקְדִּים בִּרְכַּת אַבְרָם לְבִרְכַּת הַמָּקוֹם - הוֹצִיאָהּ מֵאַבְרָהָם. שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמַר בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ וּבָרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן" - אָמַר לוֹ אַבְרָהָם: וְכִי מַקְדִּימִין בִּרְכַּת עֶבֶד לְבִרְכַּת קוֹנוֹ? מִיָּד נְתָנָהּ לְאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר "נְאֻם ה' לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי עַד אָשִׁית אֹיְבֶיךָ הֲדֹם לְרַגְלֶיךָ" וּבַתְרֵיהּ כְּתִיב "נִשְׁבַּע ה' וְלֹא יִנָּחֵם אַתָּה כֹהֵן לְעוֹלָם עַל דִּבְרָתִי מַלְכִּי צֶדֶק" עַל דִּיבּוּרוֹ שֶׁל מַלְכִּי צֶדֶק, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב "וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן" - הוּא כֹּהֵן, וְאֵין זַרְעוֹ כֹּהֵן.

הדרן עלך ארבעה נדרים

אין בֵּין הַמּוּדָּר הֲנָאָה מֵחֲבֵירוֹ לְמוּדָּר הֵימֶנּוּ מַאֲכָל אֶלָּא דְּרִיסַת הָרֶגֶל, וְכֵלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין בָּהֶם אוֹכֶל נֶפֶשׁ. הַמּוּדָּר מַאֲכָל מֵחֲבֵירוֹ לֹא יַשְׁאִילֶנּוּ נָפָה וּכְבָרָה וְרֵיחַיִם וְתַנּוּר, אֲבָל מַשְׁאִיל לוֹ חָלוּק וְטַבַּעַת וְטַלִּית וּנְזָמִים. **גמ'** מַאן תַּנָּא? אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא. דְּתַנְיָא, אוֹמֵר: אֲפִי' וִיתּוּר אָסוּר בְּמוּדָּר הֲנָאָה. "הַמּוּדָּר מַאֲכָל מֵחֲבֵירוֹ לֹא יַשְׁאִילֶנּוּ" כו'.

והא

הדרן עלך ארבעה נדרים

אין בין המודר הנאה מחבירו. שחבירו הדירו שלא יהנה ממנו בשום ענין. **למודר ממנו מאכל.** שלא הדירו אלא הנאת מאכל. **אלא דריסת הרגל.** לעבור בחצרו ולקצר דרכו. **וכלים.** ולהשתמש בכלים של מדיר שאין עושין בהם מאכל, דמודר הנאה אסור בדריסת הרגל – דהיינו הנאה, שמקצר דרכו, ולהשתמש בכליו. אבל מודר ממנו מאכל – מותר בשתיתן, לפי שזה לא הדיר ממנו אלא מאכל. **גמ' מאן תנא.** דמודר הנאה אסור בדריסת הרגל ובכלים וכו', אע"ג דלא מיחזי הנאה. **רבי אליעזר היא דאמר אפילו ויתור כו'.** ויתור זהו כגון שלקח מדה של תפוחים בפרוטה, ולאחר שמדד לו המדה מוסיף לו שתים או שלשה. וזהו דרך של חנוונין להוסיף על המדות משלהן, הואיל ובלא תנאי נותן לו – לא מיחזי במקח אלא כמתנה. ואליבא דרבי אליעזר אסור המודר באותו הויתור של מדידת פירות. הכא נמי, אף על גב דדריסת הרגל לא הויא הנאה גמורה – אסור.

והא

כשם שהקדוש-ברוך-הוא הוא נצחי, כך גם מעשה ידיו הם נצחיים, כמו האומן שכוחו נמצא במעשה ידיו, ועל-אחת-כמה-וכמה אצל אומן כזה שאי-אפשר לחלק בינו לבין כוחותיו, כיוון שהוא וכוחותיו חד

משיחת שבת פרשת תולדות ה'תשכ"ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

'**הַשְּׁטָן**' **בְּחוּשְׁבָּנֵיהּ** – חשבון הגימטריא של 'השטן' הוא, **תְּלָת מְאָה וְשִׁיתִּין וְאַרְבָּעָה** – שלוש מאות שישים וארבעה, וימי שנת החמה הם שלוש מאות שישים וחמישה, ובא לרמז שבאחד מימי השנה, הוא יום הכיפורים, אין לשטן רשות להשטין.

דרשה נוספת בגימטריא מרמי בר אבא:

וְאָמַר רָמִי בַּר אַבָּא, כְּתִיב – בתחילה, קודם שנימול אברהם אבינו, כתוב בתורה '**אַבְרָם**', כשהכוונה לאברהם אבינו, ולבסוף לאחר שנימול **כְּתִיב** '**אַבְרָהָם**', והסיבה לכך היא, מכיון **שַׁבְּתְחִלָּה** - לפני שנימול, **הִמְלִיכוֹ** – השליטו, **הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עַל מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים וּשְׁלֹשָׁה אַבְרָם**, כמנין, חשבון הגימטריא של 'אברם', **וּלְבַסּוֹף** לאחר שנימול, **הִמְלִיכוֹ** הקדוש ברוך הוא אף **עַל** חמשת האיברים הנותרים, היינו על כל **הַמָּאתַיִם וְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אַבְרָם** שיש באדם, כמנין חשבון הגימטריא של 'אברהם'. **וְאֵלּוּ** הֵן חמשת האיברים שמלך עליהם רק לבסוף, **שְׁתֵּי הָעֵינַיִם וּשְׁתֵּי הָאָזְנַיִם וְרֹאשׁ הַגּוּיָיה** – איבר המילה.

מימרא אחרונה מרמי בר אבא:

וְאָמַר רָמִי בַּר אַבָּא, מַאי דִּכְתִיב – מהו פירוש הפסוק (קהלת ט יד–טו) '**עִיר קְטַנָּה וַאֲנָשִׁים**' **וגו'**. '**עִיר קְטַנָּה**' –של כל אדם, שבעת היוולדו וקטנותו הוא שפל וחלש, '**וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעָט**', **אֵלּוּ אֵבָרִים** – החלשים ומעוטי הכוח והיכולת, '**וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל וְסָבַב אֹתָהּ**', **זֶה יֵצֶר הָרָע**, שהוא בא אל הגוף מיד בהיוולדו, והוא 'מלך', שהכל שומעין לו, ונקרא 'גדול', מפני שהוא 'גדול' מיצר הטוב בשלש עשרה שנה, שהוא בא אל האדם מילדותו, משנגער לצאת ממעי אימו, '**וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוֹדִים וַחֲרָמִים, אֵלּוּ עֲוֹנוֹת** – שהם המצודים של היצר הרע, שבהם הוא צד את האדם, '**וּמְצָא בָהּ אִישׁ מִסְכֵּן וְחָכָם, זֶה יֵצֶר טוֹב**, המזדווג לאדם בגיל שלש עשרה, והיצר הטוב נקרא 'מסכן' דהיינו עני ודל, שחכמתו בזויה ואין האיברים נשמעים לו. ונקרא 'חכם', כי הוא מלמד את הבריות לדרך הישרה, החכמה והמוסר, '**וּמִלַּט הוּא אֶת הָעִיר בְּחָכְמָתוֹ**', **זוֹ תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים**, שהשומע ליצר הטוב, נמלט מיצר הרע ועונשו הקשה, '**וְאָדָם לֹא זָכַר אֶת הָאִישׁ הַמִּסְכֵּן הַהוּא**', **דְּבִשְׁעַת יֵצֶר הָרָע** – שבשעה שהיצר הרע מפתה את האדם לעבירה, **לֵית דְּמִדְכַּר לֵיהּ לְיֵצֶר טוֹב** – אין מי שיזכור את היצר הטוב.

דרשה נוספת:

נאמר בקהלת (ז יט) '**הַחָכְמָה תָּעֹז לֶחָכָם מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים**'. מבארת הגמרא את הפסוק: '**הַחָכְמָה תָּעֹז** – תתן חוזק **לֶחָכָם, זוֹ תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים**, שמועילים לגוף יותר '**מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים**' שהם **שְׁתֵּי הָעֵינַיִם, וּשְׁתֵּי הָאָזְנַיִם, וּשְׁתֵּי הַיָּדַיִם, וּשְׁתֵּי הָרַגְלַיִם, וְרֹאשׁ הַגּוּיָיה** – איבר המילה, **וּפֶה**, שהם שולטים באדם, ורוב מעשיו הוא עושה על ידיהם.

הגמרא מסיימת את הפרק בדרשה נוספת על אברהם אבינו:

אָמַר רַבִּי זְכַרְיָה מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, בִּיקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהוֹצִיא כְּהוּנָּה מִשֶּׁם – שבניו יהיו כהנים, **שֶׁנֶּאֱמַר** על שֵׁם (בראשית יד יח) '**וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן**', אך **כֵּיוָן שֶׁהִקְדִּים** שֵׁם את **בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְבִרְכַּת הַמָּקוֹם, הוֹצִיאָהּ** הקדוש ברוך הוא את הכהונה **מֵאַבְרָהָם** – שבניו הם יהיו כהנים. והיכן הקדים שֵׁם ברכת אברהם לברכת המקום, **שֶׁנֶּאֱמַר** כש'מלכי צדק' הוא שֵׁם יצא לקראת אברהם אבינו, (שם יד יט–כ) '**וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמַר בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ וּבָרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן**'. **אָמַר לוֹ אַבְרָהָם לְשֵׁם, וְכִי מַקְדִּימִין בִּרְכַּת עֶבֶד לִבְרְכַּת קוֹנוֹ** [–אדונו], **מִיָּד נָתְנָה** ה' את הכהונה **לְאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר** – דוד המלך אומר, שה' אמר לאברהם אבינו במלחמת המלכים, (תהילים קי א) '**נְאֻם ה' לַאדֹנִי** – דברי ה' לאדוני דהיינו אברהם, **שֶׁב לִימִינִי** – אני אהיה לימינך במלחמה ואעזור לך, **עַד אָשִׁית** – שאשים את **אֹיְבֶיךָ כְּהֲדֹם לְרַגְלֶיךָ**', **וּבְתַרְיֵיהּ כְּתִיב** – ולאחריו בהמשך הפרק כתוב (שם קי ד) '**נִשְׁבַּע ה' וְלֹא יִנָּחֵם** – ולא יחזור בו משבועתו, **אַתָּה** –אברהם תהיה **כֹהֵן לְעוֹלָם, עַל דִּבְרָתִי מַלְכִּי צֶדֶק**' דורשת הגמרא שהכוונה **עַל** [–בגלל] **דִּיבּוּרוֹ** שֶׁל **מַלְכִּי צֶדֶק**' שהקדים לברך את אברהם אבינו לפני שבירך את ה'', **וְהֵיכָן דִּכְתִיב** – וזה מה שכתוב על שֵׁם, (בראשית יד יח) '**וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן**', ומדייקת הגמרא, מדוע כתוב 'וְהוּא כֹהֵן' ולא כתוב 'ומלכי צדק מלך שלם כהן', אלא הביאור הוא **שהוא** – שֵׁם בלבד **כֹּהֵן, וְאֵין זַרְעוֹ כֹּהֵן** – אבל זרעו אחריו כבר לא ישמש בכהונה, אלא רק זרעו של אברהם אבינו.

הדרן עלך ארבעה נדרים

פרק רביעי - אין בין המודר

משנה

משנתינו עוסקת בדברים שבהם קל דינו של 'מודר מאכל' המודר רק מהנאות הנוגעות למזון, לעומת 'מודר הנאה' המודר מכל סוגי ההנאות.

אֵין הַבְדֵּל בֵּין דינו של **הַמּוּדָּר הֲנָאָה מֵחֲבֵירוֹ** – מי שנאסר בהנאה מחברו, **לְדִינוֹ** של **הַמּוּדָּר הֵימֶנּוּ** – מחבירו הנאת **מַאֲכָל** בלבד, **אֶלָּא** לגבי **דְּרִיסַת הָרֶגֶל** – כניסת המודר לחצירו של המדיר בכדי לקצר את דרכו, **וְלגבי** שאילת **כֵּלִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין** –מכינים **בָּהֶם אוֹכֶל נֶפֶשׁ**, שהנאות אלו מותרות ל'מודר מאכל' ולא ל'מודר הנאה'.

מבואר שכלים שמכינים בהם אוכל נפש אסורים להשאילם אף למודר רק ממאכל, ומבארת המשנה אלו כלים נחשבים לכאלו שעושים בהם אוכל נפש, ואלו לא: **הַמּוּדָּר** הנאת **מַאֲכָל מֵחֲבֵירוֹ, לֹא יַשְׁאִילֶנּוּ** חבירו, **נָפָה** לניפוי קמח **וּכְבָרָה** לנפות תבואה מהמוץ **וְרֵיחַיִם** לטחינת חיטים **וְתַנּוּר** לאפיית לחם, שמכיון שהם משמשים להכנת המאכל, נחשב הדבר שהמודר נהנה מהנאת מאכל, **אֲבָל מַשְׁאִיל לוֹ** המדיר **חָלוּק וְמַצָּעַת וְטַלִּית וּנְזָמִים**, שכלים אלו אינם משמשים לצרכי מאכל.

גמרא

מבררת הגמרא, **מַאן תְּנָא** – מי הוא התנא של משנתינו האוסר על מודר הנאה ליהנות אפילו בהנאה מועטת כזו, שכן אוסר אפילו דריסת רגל בחצר, שאין מקפידים עליה. ומשיבה, **אָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה**, משנתינו **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הִיא**, שנחלקו רבנן ורבי אליעזר לגבי הנאת לוקח כשמוסיף לו המוכר קצת על מקחו, שכך היה דרכם להוסיף על המדה או על המנין של המקח בכדי להרגילו לבוא אצלו, והנידון הוא האם תוספת זו נחשבת כהנאה גמורה כשאר מתנות, ויהיה אסור ללוקח שהוא מודר הנאה מהמוכר לקבל תוספת זו, או שתוספת זו חשובה כחלק מהמקח שביניהם, ואין לו הנאה גמורה ממנה. **דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֲפִילּוּ** 'יִתּוּר' שמוותר המוכר במקח בכך שמוסיף מעט משלו, **אָסוּר בְּאָדָם** שהוא **מוּדָּר הֲנָאָה** מהמוכר, משום שהוספה נחשבת כמתנה. וכן במשנתינו נאסר על המודר מחבירו לעבור בחצר חבירו, משום שנחשב להנאה, ואם כן התנא של משנתינו הוא רבי אליעזר.

שנינו במשנתינו: **הַמּוּדָּר** הנאת **מַאֲכָל מֵחֲבֵירוֹ**, הרי זה **לֹא יַשְׁאִילֶנּוּ כּוּ'** נפה וכברה וריחים ותנור, שהם כלים המשמשים להכנת מאכלים:

השלימות של יעקב לא הייתה כאשר ישב בבית המדרש של שם ועבר ועסק בתורה, אלא דווקא כאשר יצא לפעול בעולם

משיחת שבת פרשת תולדות ה'תשכ"ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים - הלכות שבת ~

ע **בָּשָׂר שֶׁל נָכְרִי** תר] **שֶׁנִּשְׁחַט הַיּוֹם** תרא] - **מֻתָּר בְּטִלְטוּל** תרב] **כְּמוֹ בְּשַׂר נְבֵלָה שֶׁמֻּתָּרָה בְּשַׁבָּת** תרג] **שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִמָּן שכ"ד:**

חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף ע

ביאורי הלכה

תר] של נכרי – וכן דג של נכרי[536].

תרא] שנשחט היום – וכל שכן אם נשחט קודם השבת שמותר בטלטול[537].

תרב] מותר בטלטול – כי ראוי ועומד לאכילת הנכרי[538].

תרג] שמתה בשבת – בין נבילה של בהמת נכרי בין נבילה של בהמת ישראל מותרת בטלטול, משום שראויה ועומדת לכלבים[539].

ציונים והוספות

536) אפילו דג לא מבושל (ובלבד שניצוד קודם השבת), ואפילו אין בדעתו לבשלו בשבת אלא לאחר השבת, ראה סי' שי ס"ג, וסי' שכה ס"ו.

537) כי אם נשחט קודם השבת אין מקום לאסור טלטולו כל השבת גם מצד שהיה מוקצה בתחילת כניסת השבת.

538) בשר של ישראל שנשחט בשבת לצורך חולה שיש בו סכנה - מותר בטלטול. (סימן שי ס"ו), ועיין שלחן שלמה (סי' שכה ס"ק א, ג) שבשר טריפה של ישראל העומד לאכילת נכרי - מותר בטלטול, וצ"ע הדין אם מותר לו לטלטלו כשעומד להימכר לנכרי.

539) אף אם התנבלה בשבת לא אומרים שמתוך שהוקצתה בבין השמשות הוקצתה לכל השבת.

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

~ יום ראשון ~

חלק ג סימן תמו מי שמוצא חמץ בתוך המועד:

ד במה דברים אמורים כשמצא חמץ שנתחמץ קודם הפסח שכבר ביטלו כשאמר כל חמיעא כו' אבל אם נתחמצה לו עיסה בתוך הפסח שאין בידו לבטלו עכשיו אע"פ שאין בה כזית חייב לבערו לדברי הכל גזירה משום כזית שלם שעובר עליו בבל יראה ובל ימצא מן התורה ולפיכך חייב לברך על ביעורה.

במה דברים אמורים כשנתחמצה חימוץ גמור שיתבאר בסימן תנ"ט אבל אם לא נתחמצה חימוץ גמור וכן חטה הנמצאת בתבשיל או שנשרת במים שאף על פי שנתבקעה אינה חמץ גמור כמו שיתבאר בסי' תס"ז לא יברך על ביעורה אע"פ שנתחמצה בתוך הפסח:

ה ואם מצא חתיכת חמץ בביתו ביו"ט או בשבת אפילו יש בה כזית לא יבערנה בו ביום אלא יכפה עליה כלי עד הערב לכסותה מן העין שלא ישכח ויאכלנה ובערב יבערנה.

במה דברים אמורים בחמץ שנתחמץ קודם שביטל חמצו בי"ד שאינו עובר עליו בבל יראה ובל ימצא מן התורה אבל בחמץ שנתחמץ בפסח הרי זה מבערו אפילו ביו"ט כדי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שלא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא וכיצד מבערו אם יש לפניו נהר יפררנו וישליכנו לנהר ואל ישרפנו כדי למעט בחילול יו"ט ואם אין לפניו נהר ישרפנו או יפררנו ויזרה לרוח ואע"פ ששביתת יו"ט יש בה מצות־עשה ולא־תעשה כמו שיתבאר בסי' תצ"ה וביעור חמץ בפסח אין בו גם כן אלא מצות־עשה תשביתו שאור וגו' ולא־תעשה בל יראה ובל ימצא ואין דוחין עשה ולא־תעשה מפני עשה ולא־תעשה מכל־מקום כיון שמלאכת ההבערה והזרייה לרוח הותרה ביו"ט מן התורה לצורך אכילה הותרה לגמרי אפילו שלא לצורך אכילה ובלבד שיהיה בהן צורך יו"ט כגון לצורך מצוה עוברת שזמנה בו ביום כמו שיתבאר בסי' תצ"ה וביעור חמץ ג"כ היא מצוה עוברת שהרי כל רגע ורגע שמשהה אותו ואינו מבערו עובר עליו בבל יראה ובל ימצא.

~ יום שני ~

ויש חולקין על זה ואומרים דאפילו נתחמצה בפסח לא יבערנה ביו"ט ואפילו יש לפניו נהר לא ישליכנה לשם דכיון שהחמץ אסור בהנאה בפסח הרי הוא מוקצה ואסור לטלטלו ביו"ט שהרי אינו ראוי לכלום ואע"פ שאיסור טלטול המוקצה אינו אלא מדברי סופרים וביעור חמץ שלא ביטלו קודם הפסח הוא מן התורה שעובר עליו בבל יראה ובל ימצא מכל־מקום חכמים העמידו דבריהם במקום עשה ולא־תעשה שיש כח ביד החכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה, כלומר שאינו עובר מצות התורה בידים אלא הוא יושב ובטל והיא מתבטלת מאליה ואפילו לשרפה במקומה אסור אע"פ שאינו מטלטלו ומלאכת השריפה הותרה לצורך אכילה אין אומרים שמתוך שהותרה לצורך אכילה הותרה לצורך מצוה כיון שמן התורה אפשר לקיים המצוה בלא חילול יו"ט דהיינו שישליכנו לנהר או לבית הכסא שהרי טלטול המוקצה אינו אסור אלא מדברי סופרים וכן יכול מן התורה לפרר ולזרות לרוח ולא אמרו שהזורה הוא מאבות מלאכות אלא בזורה תבואה כדי להפריש ממנה את המוץ שהוא בורר (אוכל מתוך הפסולת) (פסולת מתוך האוכל) אבל כשזורה כל האוכל לרוח אין כאן איסור מן התורה ולפיכך אסור לשרוף החמץ ביו"ט מן התורה ואי אפשר לחכמים להתיר דבר האסור מן התורה אלא כופה עליו כלי עד הערב ועל שהייה זו שמשהה את החמץ עד הערב אינו עובר בבל יראה ובל ימצא כיון שהוא רוצה לבערו אלא שחכמים מונעים אותו הרי הוא אנוס ולא הזהירה תורה בל יראה ובל ימצא אלא למי שיש בידו לבער:

ו ולענין הלכה במקום שנוהגין כסברא הראשונה אין למחות בידם אבל במקום שאין מנהג יש להחמיר כסברא האחרונה.

ומכל־מקום יכול לומר לנכרי שישליכנה לנהר או לבית הכסא ואפילו בשבת יכול לומר כן רק שלא יעבירנה במקום שאסור לטלטל מן התורה ואפילו נתחמצה קודם שביטל חמצו בי"ד שאינו עובר עליו מן התורה מכל־מקום מדברי סופרים מצוה לבערה וכבר נתבאר בסי' ש"ז שכל דבר שאסור לעשותו בשבת מדברי סופרים מותר לנכרי לעשותו אם יש בו צורך מצוה.

[אבל לא יאמר לנכרי לפרר ולזרות לרוח אפילו ביו"ט כיון שיש אומרים שיש בזרייה זו מלאכה גמורה מן התורה כמו שנתבאר בסימן שי"ט עיין שם ואפילו נתחמצה בתוך הפסח שיש כאן מצות ביעור מן התורה, אף־על־פי־כן חכמים העמידו דבריהם ולא התירו לומר לנכרי לעשות מלאכה גמורה לצורך שום מצוה ממצות התורה חוץ ממצות מילה כמו שנתבאר בסימן של"א.]

~ יום שלישי ~

במה דברים אמורים ביו"ט ראשון שהוא מן התורה אבל ביו"ט שני של גליות שאינו אלא מדברי סופרים יש לסמוך על סברא הראשונה כשנתחמצה בתוך הפסח ויש בה כזית שעובר בבל יראה ובל ימצא מן התורה ומכל־מקום אם אפשר לו להשליכה לבית הכסא או לנהר לא ישרפנה ולא יזרנה לרוח כדי למעט בחילול יו"ט וכן אם אפשר על ידי נכרי לא יעשה על ידי ישראל.

וכשהוא מבער על ידי נכרי לא יברך כיון שהוא בעצמו אינו מקיים המצוה ועכשיו אין נוהגין לבער על ידי נכרי אפילו לומר לו להשליכו לנהר ואפילו ביו"ט שני של גליות לפי שחוששין לסכנה שלא יאמר הנכרי כשפים הוא עושה לי:

ז גגו של נכרי שהיה סמוך לגגו של ישראל ונתגלגל החמץ מגגו של נכרי לגגו של ישראל אם הוא חול המועד או ערב פסח משעה ששית ואילך הרי זה דוחפו בקנה לגגו של נכרי או לרשות הרבים גזירה שמא יבא לאכול ממנו כשיעלה על גגו להשתמש שם אבל לא יטלטלנו בידיו להחזירו לגגו של נכרי כדי שיהיה לו היכר על ידי דחיפת הקנה ולא ישכח על איסור חמץ ולא יבא לאכול ממנו עכשיו בשעה שמחזירו לגגו של נכרי ומטעם זה אסור ליגע בחמץ של נכרי כל ימי הפסח אבל מותר ליגע בחמץ של ישראל בשעה שמתעסק לבערו מן העולם בערב פסח או בחול המועד ואין לחוש שמא ישכח ויאכלנה כיון שכל עצמו אינו מתעסק בו אלא כדי לבערו מן העולם היאך ישכח ויאכלנה.

ואם מצא בשבת או ביום טוב חמצו של נכרי שנתגלגל לגגו לא ידחפנו בקנה שהרי מטלטל מוקצה שאסור לטלטל מוקצה אפילו על ידי דבר אחר כמו שנתבאר בסי' שי"א אלא יכפה עליו כלי עד הערב ואז ידחפנו בקנה לגגו של נכרי או לרשות הרבים:

~ יום רביעי ~

ח מצא פת בביתו בפסח ואינו יודע אם חמץ או מצה הרי הוא מותר אפילו באכילה שבודאי מצה היא שהרי בדק כל הבית קודם הפסח וביער כל החמץ שהיה בו ואפילו מצא פת זו בגומא או בחור אין חוששין שמא לא ראה אותה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בשעת הבדיקה שמן הסתם בדק כדינו בחורין ובסדקים כמו שנתבאר בסי' תל"ג ע"ש במה דברים אמורים כשהגומא היא מגולה שבודאי ראה אותה כשבדק ומן הסתם בדק בתוכה אבל אם מצא פת בגומא שאינו נראית לכל כגון שמצא בחריץ שבשולי התיבה והיא מכוסה בקרשי שולי התיבה ואין נראה לכל שיש שם חריץ יש לחוש שמא פת זו היא חמץ וחייב לבערו מן העולם מיד.

ואפילו מצא פת באמצע הבית אלא שהיא מעופשת אם היא בענין שאי אפשר לה להתעפש משנכנס הפסח (או משעה שאפה מצות בזמן הזה שאופין קודם הפסח) הרי ניכר הדבר שבודאי היא של חמץ וחייב לבערה מיד אבל אם עברו כל כך מימי הפסח (או משעה שאפה המצות) בענין שיש לתלות שנתעפשה בשהייתה משנכנס הפסח (או משעה שאפה המצות) עד עתה תולין להקל ומותרת אפילו באכילה כיון שבדק את הבית קודם הפסח ואם נוהגין באותו בית לאפות בפסח פת חמה בכל יום תולין להקל אפילו אם פת זו שמצא היא מעופשת הרבה שאנו אומרים פת חמה אפה בכל יום ויום והניח פת החמה על פת זו שמצא ולכך הרבתה להתעפש:

~ יום חמישי ~

חלק ג סימן תמז דיני תערובות חמץ בתוך הפסח

א אף על פי שכל איסורין שבתורה שנתערבו אינן אוסרין תערובתן אלא כדי ליתן טעם בתערובות דהיינו עד ששים אבל חמץ שנתערב בתוך הפסח דהיינו מליל ט"ו עד מוצאי יו"ט האחרון של פסח כיון שהחמירה בו תורה לענוש כרת ולעבור עליו בבל יראה ובל ימצא ובני אדם מחמת שהן רגילין בו כל השנה הן קרובין לשכחה לפיכך החמירו בו חכמים שאוסר תערובתו במשהו בין באכילה בין בהנאה בין שנתערב יבש ביבש (פי' שנתערב צונן בצונן או חם בחם בלא רוטב אבל אם הן מונחין ברוטב רותח היינו לח בלח שהרי נפלט טעם האיסור בתוך ההיתר כמו שיתבאר) כגון פרוסת פת של תבואה מחומצת שנתערב באלף פרוסות של מצה ובין שנתערב לח בלח כגון שכר מתבואה מחומצת שנפל לתוך מי דבש של פסח בין שנתערב בשאינו מינו ובין שנתערב במינו דהיינו ששניהן שוין בטעמן כגון חתיכת פת שנילושה מקמח של תבואה מחומצת שנפלה לקדירה מצה מבושלת ואפילו אין בתערובת כלום ממשות החמץ כגון שהוא מכיר את חתיכת חמץ שנפלה לקדירה והסירה מן הקדירה מיד אף על פי כן טעם משהו שנפלט ממנה לתוך הקדירה אוסר בהנאה אפילו את המצה ששוה לה בטעם.

ומכל־מקום אם אין ממשות החמץ כלום בתערובת אפילו משהו יש מתירין למכור לנכרי כל התערובת (אם הוא דבר שאין לחוש שמא יחזור הנכרי וימכור התערובת לישראל אחר שאינו יודע שיש בו תערובת חמץ ויאכלנה בפסח כמו שנתבאר בסי' תמ"ב) שהרי אין הנכרי מוסיף לו דמים בעד טעם החמץ משהו שבתוכו ונמצא שאינו נהנה כלל מהחמץ.

רק שיזהר למכור כל התערובת תיכף ומיד שנתערב בו החמץ שאסור להשהותו בפסח (אלא אם כן הוא יום שמיני של פסח כמו שיתבאר בסי' תס"ז) שמא ישכח ויאכלנו ואע"פ שכל מאכלות אסורות מותר להשהותן זמן מועט כמו חודש או שני חדשים ואין חוששין שמא ישכח ויאכלנו כמו שנתבאר ביו"ד סי' נ"ז מכל־מקום חמץ כיון שהוא רגיל בו כל השנה יש לחוש יותר לשכחה ולפיכך החמירו בו חומרות הרבה וגדרו כמה גדרים כדי להתרחק ממנו ולכך אין ללמוד ממנו לשאר איסורי תורה.

~ יום שישי ~

אבל אם יש בתערובות משהו ממשות חמץ והוא מעורב בו כעין תערובות לח בלח שהן נבללין יפה שאי אפשר להפרידן זה מזה כגון קמח מתבואה חמוצה שנתערב ונבלל עם קמח של תבואה שאינה חמוצה שהקמח הוא נימוח ונבלל בכל הקמח של היתר ואי אפשר למעט קמח מן התערובת שלא יהיה בו משהו מן קמח של איסור אסור למכור לנכרי כל התערובות אפילו חוץ מדמי איסור שבו דהיינו שלא יטול ממנו דמים רק מה שהתערובת היה שוה קודם שנתערב החמץ בתוכו.

לפי שלא התירו חכמים לעשות כן אלא בחמץ שנתערב יבש ביבש דהיינו ככר של חמץ שנתערב עם שני ככרות של מצה שהאיסור וההיתר אינן נבללין זה בזה אלא כל אחד ואחד עומד בפני עצמו רק שאין אנו מכירין את האיסור ואילו היינו מכירין אותו היה אפשר להפרידו משם ולפיכך כשמוכרו לנכרי חוץ מדמי איסור שבו כיון שאינו נוטל דמים בעד האיסור הרי זה כאילו מפרידו מן ההיתר אבל כל שהאיסור מעורב בהיתר כעין תערובות לח בלח שאי אפשר להפרידן זה מזה לא התירו חכמים לעשות כן אלא צריך לבער כל התערובות מן העולם מיד אלא אם כן אין בתערובות כלום ממשות החמץ אלא טעם משהו שנפלט ממנו לתוך התערובת.

ויש אומרים דקמח שנתערב אין לו דין תערובת לח בלח שאסור למכור התערובת לנכרי חוץ מדמי איסור שבו אלא יש לו דין תערובת יבש ביבש אלא אם כן נתערב תבואה מחומצת בתבואה שאינה מחומצת וטחן את התערובת אזי יש להקמח היוצא ממנו דין תערובות לח בלח שעל ידי הטחינה מתערבין ונבללין יפה הקמח של איסור עם הקמח של היתר ויש לסמוך על דבריהם במקום הפסד מרובה:

~ שבת קודש ~

ב אבל יש חולקין על כל זה ואומרים דאפילו אין בתערובת כלום ממשות החמץ אלא שנפלט לשם טעם חמץ משהו אסור למכרו לנכרי אלא שורפין כל התערובת מיד וכן נוהגין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

במדינות אלו ואין לשנות המנהג אלא אם כן יש הפסד גדול (מאד) שאז יש לסמוך על סברא הראשונה.

אבל בתערובת יבש ביבש לדברי הכל יכול למוכרו לנכרי חוץ מדמי איסור שבו כמו שנתבאר.

אבל אסור לו ליטול מהנכרי דמי כל התערובת עם החמץ שבתוכו ולהשליך דמי החמץ שבו לים שאין תקנה זו מועלת אלא בעבודה זרה אבל לא בשאר איסורי הנאה כמו שנתבאר ביו"ד סימן ק"י ע"ש הטעם:

ג כלים שנתבשל בהן חמץ בפסח משפשפן ומדיחן היטב שלא יהא חמץ נראה בהן בעין שהחמץ הבלוע בדפנות אינו עובר עליו בבל יראה ובל ימצא שהרי אינו מצוי לך לפיכך מותר להשהותן עד לאחר הפסח שאז מותר לבשל בהן בלא הגעלה והכשר כלל רק שיזהר להצניען במקום צנוע כל ימי הפסח כמו שיתבאר בסי' תנ"א וכן מותר למכרן אפילו בתוך הפסח וכן להניח בתוכן דבר צונן דרך עראי או להחם בהן מים חמין לרחיצה ולכביסה דרך עראי מותר אפילו בפסח כדין כלי שנתבשל בו חמץ קודם הפסח כמו ש[י]תבאר בסי' ת"נ ולא חשו חכמים אם ישהה אותם עד לאחר הפסח שמא ישכח ויבשל בהן בתוך הפסח כמו שחששו במאכל הנאסר באכילה בפסח משום חששא זו:

ד במה דברים אמורים שחמץ בפסח אוסר תערובתו בפסח במשהו כשנבלל ונתפשט טעם החמץ בכל ההיתר כגון משהו חמץ שנפל לתוך תבשיל חם שהיד סולדת בו בין שנפל לתוך הרוטב בין שנפל על גבי חתיכת בשר שמונחת מקצתה בתוך הרוטב שהרוטב מוליך טעם החמץ משהו בכל הקדירה אלא שבשאר איסורין מתבטל טעם משהו זה בששים אבל חמץ בפסח אינו מתבטל אפילו באלפי אלפים ולפיכך נאסר כל מה שבקדירה:

~ 'תורה אור' פרשת תולדות - הפרשה החסידית ~

ביאור[1] על הנ"ל[2]

לְהָבִין בֵּיאוּר הַדְּבָרִים עַל פָּסוּק (שיר השירים ח, ז) **"אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה כו'".**

הִנֵּה "אִם" הוּא לְשׁוֹן "כַּאֲשֶׁר". שֶׁיֵּשׁ "אִם" שֶׁאֵין מְשַׁמְּשִׁין בִּלְשׁוֹן סָפֵק אֶלָּא בִּלְשׁוֹן וַדַּאי, כְּמוֹ: "אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה" (משפטים כב, כד); "וְאִם יִהְיֶה הַיּוֹבֵל כו'" (מסעי לו, ד), שֶׁאֵין זֶה לְשׁוֹן סָפֵק כְּלָל, אֶלָּא שֶׁבְּוַדַּאי יִהְיֶה הַדָּבָר וְיָבֹא. וּלְשׁוֹן "אִם" אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן "כַּאֲשֶׁר", פֵּירוּשׁ: "כַּאֲשֶׁר כֶּסֶף תַּלְוֶה אֶת הֶעָנִי לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנוֹשֶׁה". וְכֵן "כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה הַיּוֹבֵל כו'".

וְכָמוֹ כֵּן "אִם יִתֵּן אִישׁ כו'" – פֵּירוּשׁ: "כַּאֲשֶׁר יִתֵּן אִישׁ כו'" – שֶׁיִּתֵּן בְּוַדַּאי. וְהַיְינוּ לֶעָתִיד (שֶׁ"יִּתֵּן" הוּא לְשׁוֹן עָתִיד), שֶׁלֶּעָתִיד־לָבֹא "יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ". שֶׁבִּזְמַן־הַזֶּה אֵינוֹ בָּא לִידֵי גִילּוּי לִהְיוֹת בִּבְחִינָה זוֹ שֶׁיִּתֵּן "כָּל הוֹן בֵּיתוֹ", כִּי אִם לֶעָתִיד דַּוְקָא.

וְהָעִנְיָן: כִּי הִנֵּה "הוֹן בֵּיתוֹ" הַיְינוּ כְּמוֹ הָאוֹצָרוֹת וְהַמַּטְמוֹנִים שֶׁמּוּנָּחִים בְּתוֹךְ הַבַּיִת. וְהוּא עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתוּב (משלי כד, ד) "וּבְדַעַת חֲדָרִים יִמָּלְאוּ[3] כָּל הוֹן יָקָר וְנָעִים".

וְהִנֵּה כְּתִיב (משלי כד, ג): **"בְּחָכְמָה יִבָּנֶה בַיִת וּבִתְבוּנָה יִתְכּוֹנָן, וּבְדַעַת חֲדָרִים יִמָּלְאוּ"** – פֵּירוּשׁ:

"בְּחָכְמָה" הוּא רַק עֶצֶם בִּנְיַן הַבַּיִת לְבַד, שֶׁהֵן אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, שֶׁנִּקְרָאִים בָּתִּים כַּנּוֹדָע.

"וּבִתְבוּנָה יִתְכּוֹנָן" – פֵּירוּשׁ: עִיקַּר קִיּוּם וְהַעֲמָדַת תַּבְנִית וְתוֹכֶן הַבַּיִת, בְּרִבּוּי חֲדָרָיו וּמוֹצָאָיו וּמוֹבָאָיו, הוּא עַל יְדֵי הַבִּינָה דַּיְיקָא. אֲבָל "בְּדַעַת" – "יִמָּלְאוּ" כָּל הַ"חֲדָרִים" בְּ"הוֹן יָקָר" כו'.

וּלְהָבִין אֶת כָּל זֶה צָרִיךְ לְהַקְדִּים הַקְדָּמָה אַחַת בְּבֵיאוּר עִנְיָן סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת דִּי' סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, אֵיךְ הוּא סִדְרָם וְאוֹפָנָם. וּמְצִינוּ בָּזֶה בְּדִבְרֵי הַמְּקוּבָּלִים (בְּ"עֵץ חַיִּים" וּבַ"פַּרְדֵּס") שְׁנֵי אוֹפָנִים אֲשֶׁר לִכְאוֹרָה הֵם כִּמְעַט הֲפָכִים:

הָאוֹפֶן הָא': שֶׁבְּחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הֵם זֶה תַּחַת זֶה. דְּהַיְינוּ, שֶׁבְּחִינַת בִּינָה נֶאֱצְלָה מִבְּחִינַת חָכְמָה, וּבְחִינַת דַּעַת מִבְּחִינַת בִּינָה; וְגַ' אֵלּוּ הֵן גַ' רִאשׁוֹנוֹת, וּמֵהֶם נֶאֱצְלוּ חַגַ"ת גַּם כֵּן עַל דֶּרֶךְ הַנַּ"ל.

וְהִנֵּה צִיּוּר גַּשְׁמִי הַלָּז הוּא עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל "מִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה כו'" (איוב יט, כו): כְּמוֹ עֶשֶׂר כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁמִּתְלַבְּשִׁים בְּתוֹךְ אֵבְרֵי הַגּוּף – שֶׁרֵאשִׁית הַגִּילּוּי הוּא בְּחָכְמָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת הַבְרָקַת הַשֵּׂכֶל בִּבְחִינַת נְקוּדָה כו'. וְנִקְרָא חָכְמָה – כֹּח־מ"ה[4] כו', לְפִי שֶׁעֲדַיִין אֵינָהּ מוּשָׂגֶת; וְנִקְרָא בְּחִינַת י' – נְקוּדָה כו'. וּמִמֶּנָּה נִמְשֶׁכֶת בְּחִינַת בִּינָה – הִתְפַּשְׁטוּת

1. ([רֵאֵה] לְקַמָּן רֵישׁ פָּרָשַׁת מִשְׁפָּטִים, תּוֹרַת חַיִּים שָׁם [חַיֵּי שָׂרָה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהַנַּעֲרָה טוֹבַת מַרְאֶה"]. לְקוּטֵי תּוֹרָה דְּבָרִים ד, א וְאִילְךָ. – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמו"ר בְּציּוּנִים וְהֶעָרוֹת).

2. (דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת").

3. (מִשְׁלֵי כד, ג־ד. וְשָׁם: יִמָּלְאוּ).

4. (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַמַּשָּׂגָה בְּאוֹרֶךְ וְרוֹחַב, וְהוּא בְּחִינַת ה' כו'. וְהֵן הֵם אָב וָאֵם הַמּוֹלִידוֹת אֶת הַמִּדּוֹת אַהֲבָה וְיִרְאָה, כִּי לְפִי שִׂכְלוֹ וְהִתְבּוֹנְנוּתוֹ בְּדָבָר הוּא מוֹלִיד אַהֲבָה לַדָּבָר הַהוּא אוֹ יִרְאָה מִמֶּנּוּ כו'.

וּכְמוֹ כֵן לְמַעְלָה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת, בְּסֵדֶר הַשְׁתַּלְשְׁלוּת הַי' סְפִירוֹת: בְּחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה דַּאֲצִילוּת הִיא רֵאשִׁית הַגִּילוּי, וְהִיא בְּחִינַת י' שֶׁל שֵׁם הַוָּיָה – שֶׁעֲדַיִין אֵינָהּ בִּבְחִינַת גִּילוּי, "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא" (איוב כח, יב). וְלָכֵן הִתְלַבְּשׁוּת אוֹר אֵין־סוֹף בְּחָכְמָה דַּוְקָא. וּמִבְּחִינַת חָכְמָה נִמְשְׁכָה בְּחִינַת בִּינָה־דַּאֲצִילוּת, שֶׁהוּא בְּחִינַת גִּילוּי הַהִתְפַּשְּׁטוּת בְּאוֹרֶךְ וְרוֹחַב הַנִּקְרָא ה'. וְנִקְרָא (תְּהִלִּים קיג, ט): "אֵם הַבָּנִים".

וְהָאוֹפֶן הַב' שֶׁל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת: שֶׁהֵם בְּצִיּוּר ג' קַוִּוין – חַח"ן [= חָכְמָה, חֶסֶד, נֶצַח] בְּקַו יָמִין כו'. נִמְצָא לְפִי סֵדֶר זֶה, בְּחִינַת חַבַּ"ד אֵין נִמְשָׁכוֹת זוֹ מִזּוֹ; וְגַם הַמִּדּוֹת כּוּלָּן אֵין עִיקָּר הַמְשָׁכָתָן מִן הַג' רִאשׁוֹנוֹת, מֵאַחַר שֶׁחָכְמָה וּבִינָה עוֹמְדוֹת בְּב' קַוִּוין מַקְבִּילוֹת כו'.

וְהִנֵּה, עִיקָּר הַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין ב' הַבְּחִינוֹת בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַנַּ"ל הוּא בְּב' אוֹפַנִּים:

הָא': שֶׁלְּפִי סֵדֶר הָא' שֶׁחַבַּ"ד הֵם זוֹ תַּחַת זוֹ, נִמְצָא שֶׁהַדַּעַת עוֹמֵד לְמַטָּה מֵחָכְמָה־וּבִינָה וּלְמַעְלָה מִחֶסֶד־וּגְבוּרָה, כִּי הוּא הַמַּמְשִׁיךְ הָאָרַת הַחָכְמָה־וּבִינָה לְחֶסֶד־וּגְבוּרָה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן לְפִי סֵדֶר הַב' שֶׁהֵם בְּג' קַוִּוין, נִמְצָא שֶׁהַדַּעַת הוּא בַּקַּו הָאֶמְצָעִי, וְאֵינוֹ עוֹמֵד תַּחַת חָכְמָה־וּבִינָה רַק תַּחַת הַכֶּתֶר, וְהוּא מַמְשִׁיךְ הָאָרַת הַכֶּתֶר לְחָכְמָה־וּבִינָה וּלְחֶסֶד־וּגְבוּרָה כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

וְהַב': שֶׁלְּפִי סֵדֶר הָא' עִיקָּר הוֹלָדַת וּמְצִיאוּת הַמִּדּוֹת הוּא מֵחָכְמָה־וּבִינָה עַל יְדֵי הַדַּעַת הַמַּמְשִׁיךְ כַּנַּ"ל. מַה שֶּׁאֵין כֵּן לְפִי סֵדֶר הַב' הֵן נִמְשָׁכוֹת מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר עַל יְדֵי הַדַּעַת הַמַּמְשִׁיךְ בָּהֶן הָאָרַת הַכֶּתֶר דַּוְקָא.

וְהָעִנְיָן הוּא דִּשְׁנֵיהֶם אֱמֶת. וְיוּבָן זֶה עַל פִּי מַה שֶּׁנּוֹדַע שֶׁיֵּשׁ ב' בְּחִינוֹת דַּעַת – דַּעַת עֶלְיוֹן וְדַעַת תַּחְתּוֹן:

דַּעַת הָעֶלְיוֹן הוּא הַנִּמְשָׁךְ מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר, וּמְחַבֵּר וּמְיַיחֵד לְחָכְמָה־וּבִינָה וְחֶסֶד־וּגְבוּרָה עַל יְדֵי הָאָרַת הַכֶּתֶר. וְדַעַת הַתַּחְתּוֹן הוּא הַדַּעַת הַמִּתְפַּשֵּׁט בְּתוֹךְ הַמִּדּוֹת לְהַמְשִׁיךְ בָּהֶן הָאָרַת חָכְמָה וּבִינָה.

וְגַם הִנֵּה נוֹדַע שֶׁיֵּשׁ ב' בְּחִינוֹת מִדּוֹת:

הָא': מִדּוֹת שֶׁעִיקַּר מְצִיאוּתָן הוּא מֵחָכְמָה־וּבִינָה, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל בָּאָדָם לְמַטָּה – כְּשֶׁהַמִּדּוֹת הֵן רַק לְפִי הַשֵּׂכֶל, שֶׁהַשֵּׂכֶל הוּא הַמּוֹלִידָן. וְקָטָן שֶׁשִּׂכְלוֹ קָצָר כו'[5].

וְהַב': הוּא בְּחִינַת הַמִּדּוֹת שֶׁמְּקוֹרָן וְשָׁרְשָׁן לְמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל, רַק שֶׁיּוֹצְאִין וְנִמְשָׁכִין דֶּרֶךְ הַשֵּׂכֶל. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"רַעְיָא מְהֵימְנָא"[6]: דְּ"זָ"א בְּעַתִּיקָא אֶחִיד וְתַלְיָא כו'". וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּאֲרִיכוּת בְּמָקוֹם אַחֵר. :

וּמַעֲתָּה יוּבְנוּ וִיבוֹאֲרוּ ב' הַבְּחִינוֹת בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עַל נְכוֹן:

כִּי הִנֵּה הַסֵּדֶר הַב' שֶׁהֵן בְּג' קַוִּוין כו', הָיְינוּ בְּעִנְיָן הַמִּדּוֹת שֶׁאֵין עִיקָּר מְצִיאוּתָן מֵחָכְמָה־וּבִינָה כִּי אִם מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר שֶׁמֵּאִיר בָּהֶן. וּכְמַאֲמָר דְּ"זָ"א בְּעַתִּיקָא אֶחִיד וְתַלְיָא" הַנַּ"ל. וְהָיְינוּ עַל יְדֵי בְּחִינַת דַּעַת הָעֶלְיוֹן הַנַּ"ל, שֶׁהוּא מִבְּחִינַת הַכֶּתֶר וּמְחַבֵּר וּמְיַיחֵד בְּחִינַת חָכְמָה־וּבִינָה כו', שֶׁנִּמְצָא בְּחִינַת הַדַּעַת עוֹמֵד בֵּין חָכְמָה־וּבִינָה וְתַחַת הַכֶּתֶר כו'.

מַה שֶּׁאֵין כֵּן סֵדֶר הָא', הָיְינוּ בִּבְחִינַת הַמִּדּוֹת שֶׁמְּצִיאוּתָן הוּא רַק מִן הַשֵּׂכֶל. וְהָיְינוּ עַל יְדֵי בְּחִינַת דַּעַת הַתַּחְתּוֹן הַמִּתְפַּשֵּׁט בְּתוֹךְ הַמִּדּוֹת וּמֵאִיר בָּהֶן הָאָרַת חָכְמָה־וּבִינָה כו'. :

וּלְהָבִין כָּל הַדְּבָרִים הַנַּ"ל בְּתוֹסֶפֶת בֵּיאוּר, צָרִיךְ לְהָבִין תְּחִלָּה בְּחִינַת הַדַּעַת מַהוּ.

וּמִתְּחִלָּה נְבָאֵר בְּחִינַת הַדַּעַת הַתַּחְתּוֹן, וּמִמֶּנּוּ יוּבָן בְּחִינַת דַּעַת הָעֶלְיוֹן. דְּהִנֵּה כְּבָר נִתְבָּאֵר לְמַעְלָה כִּי עִיקַּר הוֹלָדַת הַמִּדּוֹת הוּא מֵחָכְמָה וּבִינָה. וְצָרִיךְ לְהָבִין: בְּחִינַת דַּעַת – מַהוּ מִשֶּׁמֵּשׁ?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא: דְּהַדַּעַת בְּכָל מָקוֹם הוּא מִבְּחִינָה הַפְּנִימִית, וּכְמוֹ כֵן כָּאן, בְּחִינַת הַדַּעַת הַמִּתְפַּשֵּׁט בְּתוֹךְ הַמִּדּוֹת הוּא פְּנִימִיּוּת הַמִּדּוֹת, שֶׁהוּא תַּכְלִית הַבֵּירוּר שֶׁלָּהֶן. כִּי הַדַּעַת הָיְינוּ הִתְקַשְּׁרוּת, וּמֵחֲמַת הִתְקַשְּׁרוּת בְּחִינַת חָכְמָה־וּבִינָה בְּתוֹךְ הַמִּדּוֹת מְבָרֵר וּמַבְדִּיל בֵּין טוֹב וָרָע, שֶׁלֹּא תִּהְיֶינָה הַמִּדּוֹת מְעוֹרָבוֹת טוֹב וָרָע. כִּי הַמִּדּוֹת בִּטְבְעָן בְּתוֹלְדוֹתָן יְכוֹלוֹת לִהְיוֹת מְעוֹרָבוֹת טוֹב וָרָע. וְלָכֵן יְנִיקַת הַחִיצוֹנִיּוּת הֵן מִן הַמִּדּוֹת, כְּמוֹ אַבְרָהָם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ יִשְׁמָעֵאל[7] כו'.

5. (רְאֵה תַּנְיָא פֶּרֶק ו: "כִּי הַמִּדּוֹת הֵן לְפִי עֲרֵךְ הַשֵּׂכֶל. כִּי הַקָּטָן חוֹשֵׁק וְאוֹהֵב דְּבָרִים קְטַנִּים פְּחוּתֵי הָעֲרֵךְ לְפִי שֶׁשִּׂכְלוֹ קָטָן וְקָצָר לְהַשִּׂיג דְּבָרִים יְקָרִים יוֹתֵר מֵהֶם. וְכֵן מִתְכָּעֵס וּמִתְקַצֵּף מִדְּבָרִים קְטַנִּים, וְכֵן בְּהִתְפָּאֲרוּת וּשְׁאָר מִדּוֹת").

6. (זֹהַר חֵלֶק ג רצב, א).

7. (סִפְרֵי דְּבָרִים לב, ט).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּכְמוֹ כֵן בַּעֲבוֹדַת ה': מִבְּחִינַת הָאַהֲבָה וְהַהִתְפַּעֲלוּת כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בִּגְדוּלַּת ה' בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה יוּכַל לָבֹא אַחַר כַּךְ לִידֵי כַּעַס, וּמוּכְרָח לִהְיוֹת שֶׁגַּם בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה הָיָה קְצָת תַּעֲרוֹבֶת זָר; שֶׁאִם הָיְתָה בִּבְחִינַת אֱלִקוּת לְבַד, שֶׁהוּא גִילּוּי אוֹר ה' עַל נַפְשׁוֹ בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה, מֵאַיִן בָּא אַחַר כַּךְ לִידֵי כַּעַס וְכַדּוֹמֶה שֶׁהוּא בְּחִינַת יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים?! כַּנּוֹדָע, שֶׁאֵין יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים רַק מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִים דְּשֵׁם אֱלֹקִים, שֶׁהוּא עִנְיָן בְּחִינַת הַהֶסְתֵּר כו'[8]. :

וּבָזֶה יוּבָן מַעֲשֶׂה דְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן קִיסְמָא עִם רַבִּי חֲנִינָא בַּן תְּרַדְיוֹן שֶׁאָמַר[9]:

תָּמֵהַּ אֲנִי אִם לֹא יִשְׂרְפוּ אוֹתְךָ כו'. וְהֵשִׁיבוֹ: מִן הַשָּׁמַיִם יְרַחֲמוּ. וְאָמַר לוֹ: אֲנִי אוֹמֵר לְךָ דִּבְרֵי טַעַם כו'. וְאָמַר לוֹ רַבִּי חֲנִינָא: מָה אֲנִי לְחַיֵּי עוֹלָם־הַבָּא? וְאָמַר לוֹ: כְּלוּם מַעֲשֶׂה כו'. וְהֵשִׁיבוֹ: מָעוֹת פּוּרִים וכו', וְחִלַּקְתִּים לַעֲנִיִּים. עַד כָּאן.

וְלִכְאוֹרָה מְאֹד תָּמוּהַּ שְׁאֵלָתוֹ 'מָה הוּא לָעוֹלָם־הַבָּא' – אִם הוּא מוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל קִדּוּשׁ־הַשֵּׁם, שֶׁהָיָה מַקְהִיל קְהִלּוֹת בְּרַבִּים – לֹא יִהְיֶה לוֹ עֲדַיִן חֵלֶק לָעוֹלָם־הַבָּא?!

וְגַם, מַה שֶּׁאַל רַבִּי יוֹסִי "כְּלוּם מַעֲשֶׂה בָּא לְיָדְךָ?" – מַהוּ הַתְּשׁוּבָה עַל שְׁאֵלָתוֹ כו'?

אַךְ הָעִנְיָן: שֶׁהָיָה רַבִּי חֲנִינָא בֶּן תְּרַדְיוֹן מְסוּפָּק בְּעַצְמוֹ, עִנְיָן מְסִירַת־נַפְשׁוֹ בִּשְׁבִיל עֶסֶק הַתּוֹרָה אִם הוּא בֶּאֱמִיתוּת לְשֵׁם שָׁמַיִם בִּלְבַד. אַף שֶׁהָיָה צַדִּיק מוּפְלָג וְלוֹמֵד לִשְׁמָהּ בֶּאֱמֶת, מִכָּל מָקוֹם, לְפִי שֶׁיֵּשׁ בֶּן אָדָם שֶׁמִּצַּד טִבְעוֹ וּמִזְּגוֹ וּמִדּוֹתָיו לְהַמְשִׁיךְ חֵשֶׁק וּתְשׁוּקַת כָּל לְבָבוֹ אֶל לִמּוּד הַחָכְמוֹת, וְלִהְיוֹת תָּמִיד מַחְשַׁבְתּוֹ וְלִבּוֹ וְשִׂכְלוֹ דָּבוּק בָּהֶן; וְהָרְאָיָה מִהַפִּילְסוֹפִים מֵהָאוּמּוֹת הַקַּדְמוֹנִים, שֶׁהָיוּ שָׂרִים גְּדוֹלִים, לֹא יֶחְסַר לָהֶם כָּל מַעֲדַנֵּי עוֹלָם, הָיוּ עוֹזְבִים כָּל תַּעֲנוּגִים וְעוֹסְקִים בְּכָל לְבָבָם וּתְשׁוּקַת נַפְשָׁם בִּלְמוּד הַחָכְמוֹת כָּל הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה אֵין מַחְשַׁבְתּוֹ פְּנוּיָה, וּלְהָבִין וּלְהַעֲמִיק בְּעִנְיָן הַחָכְמוֹת, וְתֶעֱרַב לְנַפְשׁוֹ וְתִתְעַנֵּג בָּהֶם כָּל כַּךְ – כְּמוֹ זוּלָתוֹ בְּכָל תַּעֲנוּגֵי הָעוֹלָם.

וְזֶה אֵינוֹ לָהֶם מִצַּד אֱמוּנָתָם – שֶׁהֵם הָיוּ גּוֹיִם עוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים, שֶׁאֵין לָהֶם שׁוּם הֶכְרֵחַ וֶאֱמוּנָה שֶׁיִּגְרוֹם לָהֶם סִבַּת עִסְקָם בְּחָכְמוֹתֵיהֶם, בִּתְכוּנָה וְתִשְׁבּוֹרֶת וּפִילוֹסוֹפְיָא – חָכְמַת הַחִיצוֹנִיּוּת – תַּעֲנוּג נִפְלָא, כִּי אִם מִצַּד מֶזֶג טִבְעָם, מְאֹד תַּכְרִיחַ בְּחֵשֶׁק נִפְלָא שֶׁנּוֹלַד בְּטֶבַע כָּזֶה.

וְיֵשׁ מֵהֶם נוֹלָד בְּמֶזֶג אַחֵר, שֶׁלֹּא יִתְאַוֶּה וְיַחְשׁוֹק לְחָכְמוֹת; אַף כִּי יְבִינֵם, אֵין לוֹ תַּעֲנוּג לְהָשִׂים מַחְשַׁבְתּוֹ בָּהֶם אֲפִילּוּ רֶגַע אַחַת, רַק אַחַר "שְׁרִירוּת לִבּוֹ"[10], "רַק רַע כָּל הַיּוֹם"[11] – לְזֹאת תִּכְלֶה נַפְשׁוֹ.

וְסִבַּת זֶה הוּא מִצַּד הַמָּרוֹת. יֵשׁ שֶׁגּוֹבֵר בּוֹ מָרָה הַלְּבָנָה, שֶׁאֵין בִּיכָלְתּוֹ לְצַמְצֵם מַחְשַׁבְתּוֹ בְּדָבָר אֶחָד – אַף שֶׁהוּא שִׂכְלִי – וְלֹא יִתְעַנֵּג בּוֹ כְּלָל. וְיֵשׁ שֶׁגּוֹבֵר בּוֹ מָרָה שְׁחוֹרָה בְּתוֹלַדְתּוֹ, תִּשְׁתּוֹקֵק נַפְשׁוֹ מְאֹד אֶל הַחָכְמָה – כָּל חֲפָצֶיהָ לֹא יִשְׁוּו בָהּ[12]. כַּאֲשֶׁר כָּל זֶה מְבוֹאָר בְּ"ח' פְּרָקִים לְהָרַמְבַּ"ם", עַיֵּן שָׁם פֶּרֶק ח'.

וְלָכֵן גַּם בְּיִשְׂרָאֵל יִמָּצֵא טִבְעִיִּים מְחוּלָּקִים כְּמוֹתָם. אַךְ שֶׁתַּמְשִׁיךְ נַפְשׁוֹ לַדָּבָר הַנָּהוּג בְּיִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ עִנְיָן לִמּוּד הַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, יַחְשׁוֹק נַפְשׁוֹ וְלִבּוֹ לַהֲגוֹת בָּהּ יוֹם וָלַיְלָה לֹא יִשְׁבּוֹת[13].

וּלְפִיכָךְ רַבִּי חֲנִינָא בֶּן תְּרַדְיוֹן הָיָה יָרֵא, שֶׁמָּא גַּם מִצַּד טִבְעוֹ גּוּפָנִיּוּת גּוֹרֵם לוֹ מְסִירַת־נַפְשׁוֹ בְּעַד הַחָכְמָה; אַף שֶׁבְּוַדַּאי אֵינוֹ אֶלָּא מְעַט מִזְּעֵיר, מִכָּל מָקוֹם אֵין זֶה לַה'

---

8. (וְצָרִיךְ עִיּוּן בַּהֲגָיָא פֶּרֶק כ"ח.

וְצָרִיךְ לוֹמַר דְּמָה שֶׁכָּתוּב כָּאן "קְצָת תַּעֲרוֹבֶת זָר", הַיְינוּ מִצַּד הִתְלַבְּשׁוּת הַנֶּפֶשׁ־הַבַּהֲמִית, וְהַמִּדּוֹת שֶׁבָּהּ הֵן הֵם הַמְעוֹרָבוֹת טוֹב וָרָע, וּלְפִי שֶׁהַנֶּפֶשׁ־הָאֱלֹקִית מְלוּבֶּשֶׁת בָּהּ כו'. וְהַהוֹכָחָה הִיא – שֶׁגַּם בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה לֹא יָצְאָה מִגְּרִתֵּיקָה וּמֵהִתְלַבְּשׁוּתָהּ לְגַמְרֵי מִכֹּל וְכֹל כו'. וְהַיְינוּ מַמָּשׁ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שָׁם פֶּרֶק כ"ח שֶׁהַקְּלִיפָּה מִתְאַמֶּצֶת כו'. (וְשָׁם: "כְּשֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית מִתְאַמֶּצֶת וּמִתְגַּבֶּרֶת לְהִתְפַּלֵּל אֲזַי גַּם הַקְּלִיפָּה מִתְגַּבֶּרֶת בְּנֶגְדָּהּ לְבַלְבְּלָהּ וּלְהַפִּילָהּ בְּמַחֲשָׁבָה זָרָה שֶׁלָּהּ")

וְגַם מִן הָרְאָיָיה שֶׁיִּתְבָּאֵר מֵעוּבְדָא דְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן תְּרַדְיוֹן מַשְׁמַע גַּם כֵּן כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר, דְּהָתָם גַּם כֵּן קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ שֶׁטְּעָה בְּנַפְשׁוֹ מֵחֲמַת טִבְעִיּוּת נַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁפִּיְּעָה בַּעֲבוֹדָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר).

9. (עֲבוֹדָה זָרָה יח, א: "תְּנוּ רַבָּנַן: כְּשֶׁחָלְה רַבִּי יוֹסֵי בֶּן קִיסְמָא הָלַךְ רַבִּי חֲנִינָא בֶּן תְּרַדְיוֹן לְבַקְּרוֹ. אָמַר לוֹ: חֲנִינָא אָחִי, (אָחִי) אִי אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁאוּמָּה זוֹ מִן הַשָּׁמַיִם הִמְלִיכוּהָ, שֶׁהֶחֱרִיבָה אֶת בֵּיתוֹ, וְשָׂרְפָה אֶת הֵיכָלוֹ, וְהָרְגָה אֶת חֲסִידָיו, וְאִבְּדָה אֶת טוֹבָיו, וַעֲדַיִן הִיא קַיֶּמֶת. וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי עָלֶיךָ שֶׁאַתָּה יוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, [וּמַקְהִיל קְהִלּוֹת בְּרַבִּים], וְסֵפֶר מוּנָּח לְךָ בְּחֵיקֶךָ?!

אָמַר לוֹ: מִן הַשָּׁמַיִם יְרַחֲמוּ. אָמַר לוֹ: אֲנִי אוֹמֵר לְךָ דְּבָרִים שֶׁל טַעַם וְאַתָּה אוֹמֵר לִי 'מִן הַשָּׁמַיִם יְרַחֲמוּ'?! תְּמֵהַּ אֲנִי אִם לֹא יִשְׂרְפוּ אוֹתְךָ וְאֶת סֵפֶר תּוֹרָה בָּאֵשׁ. אָמַר לוֹ: רַבִּי, מָה אֲנִי לְחַיֵּי הָעוֹלָם־הַבָּא? אָמַר לוֹ: כְּלוּם מַעֲשֶׂה בָּא לְיָדְךָ? אָמַר לוֹ: מָעוֹת שֶׁל פּוּרִים נִתְחַלְּפוּ לִי בְּמָעוֹת שֶׁל צְדָקָה, וְחִלַּקְתִּים לַעֲנִיִּים. אָמַר לוֹ: אִם כֵּן, מַחֲלָקְךָ יְהִי חֶלְקִי וּמִגּוֹרָלְךָ יְהִי גּוֹרָלִי").

10. (עַל פִּי יִרְמְיָה טז, יב. יח, ב).

11. (עַל פִּי בְּרֵאשִׁית ו, ה).

12. (עַל פִּי מִשְׁלֵי ג, טו: "וְכָל חֲפָצֶיךָ לֹא יִשְׁווּ בָהּ". שָׁם ח, יא "וְכָל חֲפָצַיִם לֹא יִשְׁווּ בָהּ").

13. ("וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה". יְהוֹשֻׁעַ א, ח. "יוֹם וָלַיְלָה לֹא יִשְׁבֹּתוּ". בְּרֵאשִׁית ח, כב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְבַדּוֹ כו'. וְשָׁאַל מַרְבִּי יוֹסִי: הֵיאַךְ הוּא מַשִּׂיג בּוֹ, אִם הוּא מִנּוֹחֲלֵי הָעוֹלָם־הַבָּא שֶׁ"אֵין בִּלְבוֹ אֶלָּא אֶחָד כו'"[14].

וְהֵשִׁיבוֹ: זֶה לֹא יִבּוֹרֵר כִּי אִם "**אִם בָּא מַעֲשֶׂה לְיָדֶךָ**", פֵּירוּשׁ: נִסָּיוֹן. שֶׁהַחִילּוּק בּוֹ, שֶׁאִם הוּא מִצַּד טֶבַע הַגּוּף, אַף שֶׁיִּחְשׁוֹק חֵשֶׁק נִפְלָא, עַל כָּל פָּנִים לֹא יַגִּיעַ לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ כו'.

וְאָמַר לוֹ: שֶׁ"מָּעוֹת **פּוּרִים** כו'" – שֶׁהוּא עִנְיָן פִּיזּוּר מָמוֹן, שֶׁזֶּה אוֹת וּמוֹפֵת שֶׁאֵין בִּמְסִירַת־נֶפֶשׁ שֶׁלּוֹ אֲפִילּוּ שֹׁרֶשׁ הַמָּרָה כו'. שֶׁמִּדַּת הַמָּרָה־שְׁחוֹרָה הַנַּ"ל גּוֹרֶמֶת מִדַּת הַקַּמְצָנוּת, וְהַמָּרָה־הַלְּבָנָה – הַפִּיזּוּר כו'.

לָכֵן הֵשִׁיבוֹ: "**אִם** כֵּן מֵחֶלְקְךָ יִהֶא חֶלְקִי", שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁמְּסִירַת־נֶפֶשׁ עַל הַתּוֹרָה הוּא רַק לְפִי שֶׁ"אֵין בִּלְבוֹ אֶלָּא אֶחָד", וְאֵין בּוֹ תַּעֲרוֹבֶת טִבְעִית כְּלָל.

וּמִכָּל זֶה מוּבָן שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת בְּמִדּוֹת הַנֶּפֶשׁ בְּחִינַת תַּעֲרוֹבֶת, שֶׁאֲפִילּוּ בְּמִדָּה שֶׁנִּרְאֶה וַדַּאי טוֹב גָּמוּר יוּכַל לִהְיוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה עֲדַיִן קְצָת תַּעֲרוֹבֶת כו'. וְלָכֵן כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בֵּירוּר הַמִּדּוֹת לְתַכְלִיתָן הוּא עַל יְדֵי בְּחִינַת הַדַּעַת. וְהֵיינוּ שֶׁהוּא מַמְשִׁיךְ פְּנִימִיּוּת הַמִּדּוֹת. כִּי עִיקַּר תַּעֲרוֹבֶת טוֹב וָרָע, זֶה שֶׁיָּךְ בְּחִיצוֹנִיּוּת הַלֵּב, מַה שֶׁאֵין כֵּן בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת הַלֵּב כו'[15].

וְהִנֵּה כָּל זֶה – בִּבְחִינַת דַּעַת הַתַּחְתּוֹן הַמִּתְפַּשֵּׁט בְּמִדּוֹת אַהֲבָה־וְיִרְאָה. שֶׁהַדַּעַת הַזֶּה הוּא תַּחַת הַבִּינָה, וְאַהֲבָה שֶׁנּוֹלֶדֶת מֵהַבִּינָה וְהַדַּעַת נִקְרָא "אַהֲבַת עוֹלָם", וּבַזּוֹהַר נִקְרָא "אַהֲבָה זוּטָא". וּמִתּוֹךְ זֶה נוּכַל לְהָבִין גַּם כֵּן בִּבְחִינַת דַּעַת הָעֶלְיוֹן.

כִּי הִנֵּה יֵשׁ ב' מִינֵי מִדּוֹת:

הָא': הַמִּדּוֹת הַנּוֹלָדִים מֵהַשֵּׂכֶל, וּכְשֶׁהֵם נוֹלָדִים וְנִמְשָׁכִים מֵהַשֵּׂכֶל עַל יְדֵי הַדַּעַת, אָז הֵם בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת וּבְבֵירוּר יוֹתֵר מִכָּל סִיג.

וְהַב': הֵם הַמִּדּוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל. וְנִקְרָא אַהֲבָה־רַבָּה שֶׁיֵּשׁ בְּכָל נֶפֶשׁ.

וּלְמַעְלָה הוּא בְּחִינַת מִדּוֹת שֶׁבַּכֶּתֶר – חֶסֶד וּגְבוּרָה דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין, שֶׁהֵם לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל שֶׁהוּא חָכְמָה־וּבִינָה, רַק שֶׁנִּמְשָׁכִים דֶּרֶךְ מַעֲבָר בְּחָכְמָה וּבִינָה. וְהֵם נִמְשָׁכִים עַל יְדֵי הַדַּעַת, שֶׁעוֹמֵד בַּקָּו הָאֶמְצָעִי מִכְּוָון תַּחַת הַכֶּתֶר. מַה שֶׁאֵין כֵּן חָכְמָה וּבִינָה הֵם חַסַ"ן [= חָכְמָה, חֶסֶד, נֶצַח] מִיָּמִין, בג"ה [= בִּינָה, גְּבוּרָה, הוֹד] מִשְּׂמֹאל. לָכֵן עַל יְדֵי הַדַּעַת זֶה נִמְשָׁכִים הַמִּדּוֹת־דְּכֶתֶר, שֶׁהֵם מִדּוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל, לִהְיוֹת נִמְשָׁכִין בְּזָ"א.

וּלְמַטָּה הוּא הַגִּילּוּי בַּמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב כו'. וּבְחִינַת אַהֲבָה רַבָּה זוֹ יֶשְׁנָהּ גַּם כֵּן בְּכָל אֶחָד. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּתַּנְיָא (סוֹף פֶּרֶק מ"ו) עַל פָּסוּק (תְּהִלִּים עג, כב) "בְּהֵמוֹת הָיִיתִי עִמָּךְ" – "בְּהֵמוֹת" לְשׁוֹן רַבִּים כו' – דַּעַת הָעֶלְיוֹן הַכּוֹלֵל חֶסֶד־וּגְבוּרָה כו', עַיֵּן שָׁם.

וְזֶהוּ עִנְיָן "רִבְקָה", שֶׁהוּא בְּחִינַת קֶשֶׁר וְחִבּוּר[16] שֶׁל שָׁלֹשׁ אוֹ אַרְבַּע בָּקָר יַחַד, לִהְיוֹתָהּ בְּחִינַת אַהֲבָה רַבָּה, שֶׁהוּא הַמִּדּוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל, שֶׁהֵם בְּחִינַת הִתְכַּלְּלוּת כָּל הַמִּדּוֹת יַחַד וְאֵין בָּהֶם הִתְחַלְּקוּת כְּלָל. (וְכַנַּ"ל שֶׁדַּעַת כּוֹלֵל חֶסֶד וּגְבוּרָה, שֶׁהֵן "תְּרֵין עִטְרִין" הַנִּמְשָׁכִים מִכַּתְּפִין דַּאֲרִיךְ[17]).

כִּי בְּהַמִּדּוֹת שֶׁעִיקַּר הִתְהַוּוּתָן הוּא מֵהַשֵּׂכֶל שַׁיָּךְ הִתְחַלְּקוּת הַמַּדְרֵגָה, כִּי אוֹתוֹ הַשֵּׂכֶל שֶׁמּוֹלִיד אַהֲבָה הוּא אֵינוֹ אוֹתָהּ הַהַשְׂכָּלָה הַמּוֹלִיד יִרְאָה, וְאוֹתוֹ הַשֵּׂכֶל שֶׁמּוֹלִיד יִרְאָה אֵינוֹ הַמּוֹלִיד אַהֲבָה. וְלָכֵן הַמִּדּוֹת הַנּוֹלָדִים מֵהֶן הֵן בְּחִינַת עֲנָפִין מִתְפָּרְדִין זֶה מִזֶּה. מַה שֶׁאֵין כֵּן בִּלְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל אֵין שַׁיָּךְ הִתְחַלְּקוּת כְּלָל.

וְהוּא עַל דֶּרֶךְ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין עוֹלָם הָעַקּוּדִים לְעוֹלָם הַנִּקּוּדִים:

שֶׁבַּעַקּוּדִים כָּל הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת עֲקוּדִים בִּכְלִי אֶחָד וְאֵין בָּהֶם הִתְחַלְּקוּת כְּלָל. מַה שֶׁאֵין כֵּן בַּנִּקּוּדִים הֵם י' נְקוּדוֹת מְחוּלָּקִים. וְהֵיינוּ מִשּׁוּם כִּי נְקוּדִים הוּא מִבְּחִינַת חָכְמָה (כִּי בְּעִנְיָן טנת"א [טְעָמִים, נְקוּדוֹת, תָּגִין, אוֹתִיּוֹת], הַנִּקּוּדוֹת בְּחִינַת חָכְמָה כו'[18]), וְשָׁם שַׁיָּךְ הִתְחַלְּקוּת. אֲבָל הָעַקּוּדִים הוּא מִבְּחִינַת כֶּתֶר, דְּשָׁם הוּא לְמַעְלָה מֵהַהִתְחַלְּקוּת.

וְלָכֵן בְּחִינַת הַמִּדּוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל, הַנִּקְרָא אַהֲבָה־רַבָּה שֶׁיֵּשׁ בְּכָל נֶפֶשׁ, זֶה נִקְרָא בְּחִינַת "רִבְקָה", שֶׁהוּא קֶשֶׁר וְחִבּוּר כַּמָּה בְּהֵמוֹת, דְּרוֹצֶה לוֹמַר הִתְכַּלְּלוּת הַמִּדּוֹת יַחְדָּו מַמָּשׁ.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[19] "וַתֵּרֶד הָעַיְנָה", יֵשׁ לְפָרְשׁוֹ כִּפְשׁוּטוֹ

---

14. (רְאֵה פְּסָחִים גו, א).

15. (עַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּסוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין עִנְיָן הַבְּרָכוֹת כו'" (לְעֵיל בְּרֵאשִׁית ז, ב)).

16. (רִבְקָה . . שֶׁל שָׁלֹשׁ: רְאֵה לְעֵיל [תו"א] יח, א וְשָׁם נִסְמָן).

17. (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ג (אִדְּרָא זוּטָא) הַאֲזִינוּ רצא, א. רצב, ב. עַיֵּן חַיִּים (שַׁעַר הַנִּסְירָה) שַׁעַר כטו, פֶּרֶק ו. שַׁעַר הַהַקְדָּמוֹת דְּרוּשׁ יז. לִקּוּטֵי תּוֹרָה פְּקוּדֵי ז, א).

18. (וּנְקוּדוֹת בְּבִינָה, וְתָגִין בְּזָ"א, וְאוֹתִיּוֹת בְּמַלְכוּת. רְאֵה פַּרְדֵּס שַׁעַר כו פֶּרֶק כו. שַׁעַר כח פֶּרֶק ו. וְעַיֵּן גַּם כֵּן שַׁעַר כט פֶּרֶק ה. עֵץ חַיִּים שַׁעַר טנת"א (שַׁעַר ה) פֶּרֶק ה. שַׁעַר דְּרוּשֵׁי נְקוּדוֹת (שַׁעַר ח) פֶּרֶק א).

19. (חַיֵּי שָׂרָה כד, טז: "וַתֵּרֶד הָעַיְנָה וַתְּמַלֵּא כַדָּהּ וַתָּעַל").

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְשׁוֹן יְרִידָה מַמָּשׁ. כִּי הֶחָכְמָה נִקְרָא מַעְיָן. כִּי "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא" (אִיּוֹב כח, יב), מִבְּחִינַת כֶּתֶר – כְּמוֹ הַמַּעְיָן הַנּוֹבֵעַ מִתַּחַת לָאָרֶץ; וְ"נָהָר" הוּא בְּחִינַת בִּינָה. וְהִנֵּה לְגַבֵּי רִבְקָה שֶׁהֵם הַמִּדּוֹת שֶׁבַּכֶּתֶר, אִם כֵּן הַהַמְשָׁכָה בְּחָכְמָה־וּבִינָה נִקְרָא "וַתֵּרֶד הָעַיְנָה"[20].

"וַתְּמַלֵּא כַדָּהּ" הַיְינוּ כ"ד סִפְרִין דְּאוֹרַיְיתָא, דְּ"אוֹרַיְיתָא מֵחָכְמָה נָפְקַת"[21].

וּבַעֲבוֹדָה הוּא, שֶׁעַל יְדֵי הָאַהֲבָה רַבָּה מַמְשִׁיכִים הִתְגַּלּוּת אוֹר אֵין־סוֹף בְּחָכְמָה וּבַתּוֹרָה דְּ"מֵחָכְמָה נָפְקַת".

"וַתָּעַל", כִּי בֶּאֱמֶת יְרִידָה זוֹ – עֲלִיָּיה הִיא. כִּי פֵּירוּשׁ "אוֹרַיְיתָא מֵחָכְמָה נָפְקַת", הַיְינוּ שֶׁהִתְגַּלּוּתָהּ הִיא מֵחָכְמָה אֲבָל שָׁרְשָׁהּ לְמַעְלָה מֵהַחָכְמָה. כִּי תַּרְיַ"ג מִצְוֹת דְּאוֹרַיְיתָא עִם ז' מִצְוֹת דְּרַבָּנָן הֵם "תַּרַ"דְּ עַמּוּדֵי אוֹר"[22], שֶׁהֵם בְּחִינַת כֶּתֶר. וְאִם כֵּן הַתּוֹרָה נִמְשֶׁכֶת מֵחָכְמָה־שֶׁבְּכֶתֶר, שֶׁהִיא גְּבוֹהַּ מִבְּחִינַת הַמִּדּוֹת־שֶׁבְּכֶתֶר הַנִּקְרָא "רִבְקָה שֶׁל שָׁלֹשׁ בָּקָר" כַּנַ"ל[23]:

וְזֶהוּ "מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה":

וְהַיְינוּ, לִהְיוֹת שֶׁאַהֲבָה זוֹ הִיא בְּחִינַת אַהֲבָה־רַבָּה, שֶׁשָּׁרְשָׁהּ לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל, עַל כֵּן לֹא יַשְׁקִיטוּ הַ"מַּיִם רַבִּים" וְהַ"נְּהָרוֹת"[24], שֶׁהֵן הַשָּׂגוֹת אֱלֹקוּת הַנִּמְשָׁכִים מֵחָכְמָה־וּבִינָה דַּאֲצִילוּת "אֶת הָאַהֲבָה" זוֹ, כֵּיוָן שֶׁשָּׁרְשָׁהּ לְמַעְלָה מִכָּל הַהַשָּׂגוֹת, וְנִמְשֶׁכָה מִבְּחִינַת דַּעַת־עֶלְיוֹן הַמַּמְשִׁיךְ בְּחִינַת מִדּוֹת שֶׁבַּכֶּתֶר כוּ'.

אַךְ "אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ" – "בּוֹז יָבוּזוּ" – לְשׁוֹן בִּיזָּה וְשָׁלָל. כִּי "בֵּיתוֹ" קָאֵי עַל אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, דִּכְתִיב "בְּחָכְמָה יִבָּנֶה בָיִת", וְ"הוֹן בֵּיתוֹ" הַיְינוּ מַה שֶׁכָּתוּב "וּבְדַעַת חֲדָרִים יִמָּלְאוּ כָּל הוֹן יָקָר וְנָעִים". וְהַיְינוּ בְּחִינַת דַּעַת־הָעֶלְיוֹן שֶׁמַּמְשִׁיךְ גִּילּוּי בְּחִינַת הַכֶּתֶר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה. וְדַעַת זֶה מְחַבֵּר חָכְמָה־וּבִינָה, שֶׁהֵם תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, וּמַמְשִׁיךְ בָּהֶן אוֹר הַכֶּתֶר, דְּהַיְינוּ לִהְיוֹת גִּילּוּי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן אֵיךְ לַעֲשׂוֹת הַסּוּכָּה וְהַצִּיצִית וְהַתְּפִילִין.

וְלָכֵן גַּם בְּחִינַת אַהֲבָה־רַבָּה הַנַ"ל תִּתְרַוֶּה צִמְאוֹנָהּ עַל יְדֵי גִּילּוּי זֶה, כְּיָון שֶׁהוּא גַּם כֵּן הַמְשָׁכַת דַּעַת עֶלְיוֹן. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהוּא הַמְשָׁכָה מִבְּחִינָה גְּבוֹהָּ יוֹתֵר הַרְבֵּה מֵהַמְשָׁכַת הַמִּדּוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל. כִּי הַמִּדּוֹת הֵם בְּחִינַת ז' תַּחְתּוֹנוֹת דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין. אֲבָל "הוֹן בֵּיתוֹ" הוּא הַתּוֹרָה – זֶהוּ בְּחִינַת ג' רִאשׁוֹנוֹת דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין[25].

וּבְכָל זֶה יוּבָן מַאֲמַר רַז"ל[26]: דְּ"חַיָּיב אָדָם לְבָרֵךְ מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל יוֹם" – דְּצָרִיךְ לְהָבִין מִסְפַּר מֵאָה דַּוְקָא.

אֶלָּא כִּי פֵּירוּשׁ "אַל תִּקְרֵי מָה אֶלָּא מֵאָה"[27]: כִּי "מָה" הַיְינוּ בְּחִינַת מַלְכוּת[28] – 'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין', וְצָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין' בִּ'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין'. וְהוּא עַל יְדֵי הַכֶּתֶר שֶׁהוּא הַמְמוּצָע בֵּין הַמַּאֲצִיל לַנֶּאֱצָלִים. וְלָכֵן צָרִיךְ לוֹמַר מֵאָה בְּרָכוֹת דַּוְקָא, לְהַמְשִׁיךְ מֵעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין הַכְּלוּלִים מֵעֶשֶׂר, דְּהַיְינוּ שֶׁיִּהְיֶה הַהַמְשָׁכָה גַּם מִג' רִאשׁוֹנוֹת דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין כַּנַ"ל.

וְזֶהוּ "וּנְאֻם הַגֶּבֶר הוּקַם עָ"ל" (שְׁמוּאֵל ב' כג, א) – שֶׁהָעִי"ן מוֹרֶה עַל ז' תַּחְתּוֹנוֹת, וְהַלָּמֶ"ד עַל ג' רִאשׁוֹנוֹת.

---

20. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֵירוּשׁ "וַיּוֹצִיאֵנוּ ה' אֱלֹקֵינוּ מִמִּצְרַיִם" (סִידּוּר עִם דַּא"ח רצג, ג וְאִילָךְ): אַבָּא־וְאִימָּא שֶׁהִלְבִּישׁוּ לִזְרוֹעוֹת דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין כוּ').

21. (זֹהַר חֵלֶק ב סב, א. פה, א. קכא, א. וְעוֹד).

22. (פַּרְדֵּס שַׁעַר ח' פֶּרֶק ג).

23. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, בְּעִנְיָן תְּנוּפַת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם עַל גַּבֵּי שְׁנֵי הַכְּבָשִׂים לִקּוּטֵי תּוֹרָה צַו יז, ד. אֲמוֹר לט, ב־ד)).

24. ("וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ" – הַמְשֵׁךְ הַפָּסוּק "מַיִם רַבִּים").

25. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּדְרוּשׁ הַשּׁוֹפָר (רְאֵה פְּרִי עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַשּׁוֹפָר; דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת" – לִקּוּטֵי תּוֹרָה רֹאשׁ הַשָּׁנָה נז, ג), שֶׁהַכֶּתֶר הוּא מְמוּצָע בֵּין הַמַּאֲצִיל לַנֶּאֱצָלִים: שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִבְּחִינַת תַּחְתּוֹנָה שֶׁבַּמַּאֲצִיל – וְהוּא בְּחִינַת ג' רִאשׁוֹנוֹת דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין, וְיֵשׁ בּוֹ בְּחִינַת שֹׁרֶשׁ הַנֶּאֱצָלִים – וְהוּא מִז' תַּחְתּוֹנוֹת, עַיֵּן שָׁם.

וְאִם כֵּן מוּבָן אֵיךְ שֶׁבְּחִינָה זוֹ דְּ"הוֹן בֵּיתוֹ" הַנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, שֶׁהוּא מִבְּחִינַת ג' רִאשׁוֹנוֹת, גְּבוֹהַּ לְאֵין קֵץ גַּם מִבְּחִינַת הַמִּדּוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל, שֶׁהֵן בְּחִינַת ז' תַּחְתּוֹנוֹת כוּ'.

וְזֶהוּ "וַתֵּרֶד הָעַיְנָה כוּ' וַתָּעַל", שֶׁהִיא עֲלִיָּיה גְּדוֹלָה לְמַעְלָה מִבְּחִינַת רִבְקָה.

וּבִיאוּר הָעִנְיָן שֶׁדַּעַת זֶה שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, דְּהַיְינוּ מַה שֶׁכָּתוּב "הוֹן בֵּיתוֹ", גָּבוֹהַּ מִבְּחִינַת דַּעַת הַמַּמְשִׁיךְ אַהֲבָה־רַבָּה, יוּבַן עִם מַה שֶׁכָּתוּב בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה" (מֵהָאֲרִיז"ל) פָּרָשַׁת שְׁמוֹת עַל פָּסוּק (שְׁמוֹת ג, ד) "כִּי סָר לְרְאוֹת":

שֶׁבְּחִינַת דַּעַת הַכּוֹלֵל "תְּרִין עִטְרִין", עִם הֶיוֹתָן מִדּוֹת דְּכֶתֶר, הוּא לְמַטָּה מִבְּחִינַת דַּעַת הַכּוֹלֵל "תְּרִין אִתְחַסְנָתוֹ דְּאַבָּא־וְאִימָּא כוּ'", שֶׁמַּמְשִׁיךְ ב' פִּרְקִין קַדְמָאִין, שֶׁהֵם בְּחִינַת חַב"ד שֶׁבְּחֶסֶד וּגְבוּרָה דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין.

וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּפָּסוּק "רְאֵה אָנֹכִי נוֹתֵן" (אוּלֵי הַכַּוָּנָה לְסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ח עַמּוּד שעב וְאִילָךְ), בְּעִנְיָן "יוֹם יוֹם יַעֲמָס לָנוּ" כוּ'" (תְּהִלִּים סח, כ), עַיֵּן שָׁם, וְיוּבַן שֶׁיֵּכוּת שֵׁ"י עוֹלְמוֹת לְדַעַת זֶה. וְגַם דַּעַת זֶה שֶׁרְשׁוֹ עוֹד גָּבוֹהַּ יוֹתֵר, דְּהַיְינוּ מִתִּקּוּן "וֶאֱמֶת" כוּ', וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (מַלְאָכִי ב, ו): "תּוֹרַת אֱמֶת כוּ'").

26. (מְנָחוֹת מג, ב וְרַשׁ"י: חַיָּיב אָדָם לְבָרֵךְ מֵאָה בְּרָכוֹת בְּכָל יוֹם שֶׁנֶּאֱמַר (עֵקֶב י, ב): 'וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹקֶיךָ שׁוֹאֵל מֵעִמָּךְ' [־ קְרֵי בֵּיהּ מֵאָה]. וּבַתּוֹסְפוֹת: "וּבַקּוּנְטְרֶס פֵּירֵשׁ: אַל תִּקְרֵי מָה אֶלָּא מֵאָה, כְּלוֹמַר שֶׁחַיָּיב ק' בְּרָכוֹת").

27. (מְנָחוֹת שָׁם בַּתּוֹסְפוֹת דִּבּוּר הַמַּתְחִיל שׁוֹאֵל. וְעַיֵּן בְּמִדְרַשׁ רַבָּה סוֹף פָּרָשַׁת קֹרַח. זֹהַר חֵלֶק ב קכז, א. חֵלֶק ג קעט, א).

28. (זֹהַר חֵלֶק ב תְּרוּמָה קכז, א).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(וּבָזֶה יוּבָן מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל[29]: "שֶׁהָיוּ מֵתִים ק' אֲנָשִׁים בְּכָל יוֹם עַד שֶׁתִּקֵּן דָּוִד מֵאָה בְּרָכוֹת". וְצָרִיךְ לְהָבִין הַשַּׁיָּכוּת – שֶׁעַל יְדֵי הַמֵּאָה בְּרָכוֹת פָּסְקוּ מִלָּמוּת).

אַךְ הָעִנְיָן: כִּי הִנֵּה עַל יְדֵי גִילּוּי זֶה דְ'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין' יִהְיֶה תְּחִיַּית־הַמֵּתִים לֶעָתִיד־לָבֹא. וְהִנֵּה עִנְיָן תְּחִיַּית־הַמֵּתִים – שֶׁיִּהְיֶה גּוּף עִם קְרָבַיִם וּמֵעַיִים, וְחַי וְקַיָּם לְעוֹלָם בְּלִי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, וְאֵיךְ הוּא זֶה?

אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁיִּהְיֶה גִילּוּי 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין', דְּקַמֵּיהּ שָׁוֶה רוּחָנִיּוּת וְגַשְׁמִיּוּת מַמָּשׁ, עַל כֵּן גַּם הַגּוּף יוּכַל לִחְיוֹת מִזֶּה.

וְעַל דֶּרֶךְ מָשָׁל בָּאָדָם יֵשׁ ב' מִינֵי הַמְשָׁכוֹת:

הָא' – בִּבְחִינַת פְּנִימִיּוּת: הַשֵּׂכֶל בַּמּוֹחַ, וּמִדּוֹת בַּלֵּב, כֹּחַ הַמַּעֲשֶׂה בַּיָּד כו'.

וְהַב' – בִּבְחִינַת מַקִּיף, וְהוּא הָרָצוֹן וְהַמַּחְשָׁבָה; שֶׁיֵּשְׁנוֹ אֲפִילּוּ בְּרֶגֶל, שֶׁמִּיָּד כְּשֶׁרוֹצֶה לְהָנִיעַ רַגְלוֹ תִּתְנַעְנֵעַ רַגְלוֹ כו'. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָרֶגֶל אֵינוֹ כְּלִי לְגִילּוּי הַמַּחְשָׁבָה, מִכָּל מָקוֹם פּוֹעֵל בּוֹ הַמַּחְשָׁבָה, וְזֶהוּ בְּחִינַת מַקִּיף.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה, גַּם הַגּוּף הַגַּשְׁמִי יְקַבֵּל חִיּוּת וְקִיּוּם לְמָזוֹן מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ. וְדַי לַמֵּבִין. :

29. (בַּמִּדְבָּר רַבָּה פָּרָשָׁה יח, כא. תַּנְחוּמָא סוֹף פָּרָשַׁת קֹרַח).

ב.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ותלד עדה את יובל - פרשת בראשית

(מ) **וזהו** לשמש שם אהל בהם. כי הנה כמו שמבואר למעלה בהילוך וסבוב השמש הגשמי בהיקף ד' רוחות השמים שעל ידו יהיה השפע הנמשך מן השמים לארץ בהתכללות הד' רוחות כו' וא"כ שרש רוח השמש בבחי' מקיף לכל ד' רוחות השמים מאחר שמקיף וסובב לכל ד' רוחות השמים שהוא היקף העיגול דשמים מקצה העליון לתחתון עד שחוזר לעליונו של עיגול במזרח (אע"פ שאין במקיף של עגולי השמים מעלה ומטה ממש מ"מ יש בחי' מעלה ומטה למ"ד (פסחים צד, ב) גלגל קבוע ומזלות חוזרים כו') וכמ"ש (קהלת א, ה) וזרח השמש (במזרח) ובא השמש (במערב) ואל מקומו שואף זורח כו' (כמ"ש בזהר) כמ"ש מקצה השמים מוצאו ותקופתו על קצותם כו' שזהו בבחי' מקיף דמדות שבשמים שמשפיע לארץ כו' וכ"ה למעלה בשמים העליונים שהן בחי' מקיף דו"ק העליונים דאצי' כנ"ל שבכל הארץ יצא קום שמאירים בהעלם גם בכל הו"ק הגשמיים שבעולם שנק' מקום בגשמיות מעלה ומטה מזרח ומערב צו"ד שהן ד' רוחות השמים גשמיים שמאירים לארץ בהעלם (כקו האלכסוני שנמשך מעגול השמי' הגדול לארץ שהיא רק כגרגיר חרדל כמ"ש במ"א וכמ"ש והם יענו את הארץ להביא השפע מן המזלות הרוחניים לגידול הדצח"מ וד"י הגשמיים שבארץ ע"י סבוב המזלות והשמש והירח כו') וזהו יצא קום לבד ובקצ' תבל בכדור הארץ למטה ששם הוא קצה התחתון של עגול השמים כו' וכנ"ל בפי' ברוך המקום כו' לשמש שם אהל בהם פי' גם להילוך השמש בכל היקף העיגול דשמים בד' רוחות שלו שם אהל בהם כי יש גם בשמש ברוח הסובבו ומקיפו מקצה השמים עד קצהו מבחי' המקיף דמדות דשמים ששם אהל במקיף זה כמו אהל שמכס' על האדם ומקיפו מכל צד כך רוח השמש בבחי' ההילוך שלו מאיר מבחי' אור מקיף שנק' אהל העליון שלמעלה מהתחלקות הו"ק כו' שהוא למעלה מבחי' השגה דצורה שלו שמחמתו יולד בשמש בחי' בטול פשוט שהוא בחי' שיר פשוט שאינו בא באופן גוון ומראה במדות דחו"ג כלל אך מחמתו יומשך ממילא בחי' הבטול והשיר שלו בהילוכו וסבובו בכמה אופנים שונים בבחי' התכללות דחו"ג כמו הולך אל דרום כו' בבחי' הבטול שבאהבה שכלול מיראה כו' אבל בחי' המקיף עצמו ששורה על השמש (שז"ש סובב סובב הולך הרוח סתם כנ"ל) הוא נבדל בערך מהיות גם מקור להתחלקות דמדות דחו"ג הללו (וע"כ כאשר נמשך משם בד' רוחות נתבלבל סדר הילוכם לגמרי כנ"ל) ורק הארה בעלמא מאיר מן ההעלם דמקיף זה לגלוי בשמש שמכח זה הוא שבא לכלל סבוב והילוך זה בד' רוחות השמים וכנ"ל במ"ש בכל הארץ יצא קום כו' וזהו לשמש העליון שהוא בחי' ו"ק העליונים שבשם הוי"ה שנק' שמשא שם אהל ומקיף בהם במקיף דשמים העליונים שבכל הארץ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יצא קום להיות מקור למקור לו"ק שלמטה בשמים וארץ התחתונים וזהו והוא כחתן יוצא מחפתו שיוצא מהעלם דא"מ שלו ישיש כגבור כו' שיוצא ממזרח השמים והולך אל דרום וסובב אל צפון כנ"ל וזהו מקצה השמים מוצאו ותקופתו על קצותם דהיינו לפי שגם בו יש המקיף הזה בבחי' מקיף דשמים העליונים ע"כ סובב סובב הולך הרוח דשמש מקצה השמים עד קצהו בבחי' התכללות של כל ד' רוחות השמים שעל ידו יומשך בארץ דוקא לפי ששם הוי"ה שנק' שמש הוא עיקר המשפיע במל' שנק' ארץ כמ"ש והוא כחתן יוצא מחפתו כו' (כמ"ש בזהר ומבואר בבאורי פי' המלות דהשמים מספרים כו') (וכנ"ל במ"ש עד דאתא ההוא דברא כו') וד"ל:

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

שורש מצות התפילה

כו) **וזהו** שאמר רבינו ז"ל דעיקר התהוות היש ודבר נפרד לגמרי הוא ממל' דאצי' כו' כי בה נגלה כח אור א"ס לברא יש מאין שלא ע"י עו"ע אבל ט"ס הראשונות נאצלו בהשתלשלות עו"ע ואור הא"ס הוא מלובש בחכמה לבדה וז"ש נעוץ תחלתן בסופן כו' יעו"ש, כי כח זה של הבריאה יש מאין הוא דוקא ע"י גילוי כח ויכולת א"ס ב"ה שהוא לבדו כל יכול וכיון שהתהוות בי"ע שהן בחי' היש ונפרד הוא ע"י מל' דאצי' דבר ה' א"כ בה נגלה כח ויכולת זה של אור א"ס ב"ה הכל יכול משא"כ בט"ס שלמעלה מהמל' אין בהם גילוי כח זה כיון שנשתלשלו בבחי' עו"ע, והגם שהארת הקו אור א"ס מלובש ע"י החכמ' בכל הט"ס מ"מ במל' יש הארה יתירה ונפלאה יותר מצד ששם הוא סיום הארת הקו ואז מאיר ממטה למעלה בבחי' אור חוזר ולכן המל' דאצי' נק' כתר ממטה למעלה משום דנעוץ תחלתן בסופן דוקא שבסיום הארת הקו מאיר בבחי' א"ח ע"ד הארתו בכתר עליון שלמעלה מעלה מהחכמה וכנודע ג"כ ממשל הגשמי מהארת חום השמש שבאויר התחתון מאיר יותר מבאויר האמצעי שאויר האמצעי הוא קר ואויר התחתון חם זהו לפי שבסיום ההארה על הארץ נעשה אור חוזר ממטה למעלה, והלכך יש הארת הכתר ממש במל' שהוא למעלה אפי' מהארה שבח"ע שהרי החכמה מאין תמצא אבא יונק ממזלא כו' בחי' שערות לבד מותרי מוחי' לכך כמו שבכתר נגלה כח אור א"ס להאציל החכמה יש מאין כי דוקא מחכמה ואילך נשתלשלו הספירות בבחי' עו"ע אבל החכמה עצמה מאין תמצא ולא בהשתלשלות עו"ע כי אוא"ס מרומם ונשגב מח"ע ונחשבת כעשי' גופני' אצלו ית' והתהוותה מאין ליש ע"י אמצעות הכתר עליון כי כתר הוא ממוצע בין המאציל לנאצלים כו' וז"ש אין כל חדש תחת השמש פי' שמש היא ח"ע ומשם ואילך הוא השתלשלות עו"ע עד המל' ולא חידוש מאין ליש אבל לעילא מן שמשא יש חידוש מאין ליש ממש שהחכמה מאין תמצא הנה כח ויכולת זה שמאיר מא"ס ב"ה בכ"ע להוות החכמ' מאין ליש נגלה במל' דאצי' להוות בי"ע מאין ליש וזהו נעוץ תחלתן בסופן כו', והנה בחי' יש זה דבי"ע היינו אפי' התהוות הכלים דע"ס דבי"ע ונשמות ומלאכים דבי"ע, ומשם ואילך נמצא ג"כ ענין השתלשלות עו"ע דהיינו האופנים מקבלים משלמע' מהם עד החיות שבמרכבה שמהם משתלשל מעילה לעלול עד שנמשך מהם נפשות הבעלי חיים כדלעיל בענין רוח הבהמה מפני שור שבמרכבה ונפשות העופות מפני נשר ונפשות החיות מפני ארי' כו', אכן כשצ"ל התהוות העשיה גשמיות דהיינו גופות הבע"ח או גוף האדם ומכ"ש דומם וצומח וארמ"ע והשמים וכוכבים ושמש וירח, אזי א"א להיות ע"י השתלשלות עו"ע כנ"ל אלא בבחי' יש מאין דוקא ובזה נגלה כח א"ס ב"ה יותר בהיותו בורא ברואים גשמיים ממש שאינן ערוך ממש לרוחניים אפילו לגבי בחי' הרוחניים שהם בחי' יש ונפרד כמו המלאכים דבי"ע כנ"ל מ"מ הם רוחניים ושיתהוה מזה גשמיות הוא דילוג הערך לאין ערוך ממש וכנ"ל שאפי' אלף אלפים צמצומים לא יועילו להיות גשם עב כעפר מהשתלשלות הרוחניו' משכלים נבדלים אפי' של המלאכים כו' כי ריחוק זה דגשמיות מרוחניות הוא דילוג הערך באין ערוך ממש, אלא שזהו רק ע"י כח א"ס ב"ה שהוא הכל יכול כנ"ל ע"פ כל אשר חפץ ה' עשה כו', ויובן מזה א"כ איך שבעשייה הגשמיות נראה ונגלה כח א"ס ב"ה יותר אפי' ממה שמראה כחו בהתהוות הנבראים רוחניים אע"פ שהם ג"כ נבראו יש מאין כנ"ל מ"מ התהוות העשייה גשמיות הוא דילוג יותר כו' שאינן ערוך ממש כלל וכלל אפי'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לגבי המלאכים ושכליים נבדלים כנ"ל באריכות, וכל זה הוא לפי דנעוץ תחלתן בסופן כנ"ל הלכך כמו שבמל' דאצי' שהיא סוף כל דרגין דאצילות נגלה מבחי' תחלתן שהוא בחי' הארת אור א"ס שבכתר עליון ראשית האצילות כנ"ל כמ"כ בסופן ממש דהיינו בבחי' מל' דאצי' המלובשת במל' דעשיה שהיא סוף כל העולמות ממש לכך נעוץ שם מבחי' תחלתן ממש ותחלתן ממש הוא בחי' הארת אור א"ס שהאיר בבחי' הקו להתהוות בחי' אדם קדמון שא"ק הוא למעלה מעלה מאצי' והוא הנאצל הראשון ובכללות העולמות נק' הוא בחי' כתר, ואצי' הוא בחי' חכמה כו' ועשיה בחי' מל', א"כ כמו שבמל' דאצי' נעוץ מתחלתן בחי' כתר דאצילות כך בעשי' שהיא המל' בכללות העולמות נעוץ מבחי' תחלתן ממש שבכללות העולמות שהוא הא"ק שנק' כתר הכללי כנ"ל, והנה בא"ק מלובש הקו מאור א"ס ממש משא"כ באצי' אפי' בכתר דאצי' הוא רק הארת הקו כו' וא"כ בחי' הא"ח שבסיום הארת הקו שבמל' דאצי' מאיר בא"ח ממטה למעלה מבחי' תחלתן היינו מהארת הקו שבכ"ע לכן עי"ז מהוה מאין ליש בבי"ע כנ"ל. ובסופן ממש דהיינו בעשיה ששם מסתיימים רגלי היושר דא"ק ששם מסתיים הקו עצמו ממש נעשה בחי' א"ח להאיר ממטה למעלה מבחי' תחלתן ממש דהיינו ראשית הקו המאיר בכתר דא"ק. והארתו מאיר באור הנשמה שבמל' דעשי' והיא הארה נפלאה יותר מההארה שבמל' דאצי' כנ"ל שהיא רק מהארת הקו שבכתר דאצי' אבל הארה זו דבחי' א"ח שבסיום רגלי א"ק היא מבחי' תחלתן ממש, והלכך כמו שבתחלתן ממש הי' עי"ז בריאת א"ק דלגבי אור א"ס ב"ה הרי הוא בריאה מאין ליש ממש כדלקמן אי"ה שא"ק נק' אדם דבריאה לגבי אור א"ס דלאו מכל אינון מדות איהו כלל, והתהוות בחי' א"ק מאור א"ס הוא דילוג ממש ויותר אפי' מהדילוג שבין עשיה לגבי א"ק כי לגבי א"ס ב"ה שוה א"ק עם עשייה גופנית ממש ונמצא שבתחלת הקו מאור א"ס הי' עי"ז הבריאה מאין ליש בחי' א"ק שהוא דילוג הערך לגמרי להיות התהוות א"ק מאור א"ס. כך עי"ז בסיום הקו ממש שנעשה בחי' א"ח ומאיר בו מבחי' תחלתן ממש ועי"ז נעשה התהוות העשיה גשמיות שהוא ג"כ דילוג הערך לגמרי שאין ערוך כלל גשמיות לגבי רוחניות:

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל ~

ויצב שם מזבח, וישלח תרל"ג

ואמנם עדיין צ"ל הלא נת' שגם הע"ס דאצי' שמתייחד בהן בחי' איהו לברוא בהן יש מאין, מ"מ אינם נקראי' בשם מז' שמות שאינם נמחקי' רק מצד אורות המלובשי' בהע"ס שהם הם לבד הנקראים בז' שמות שאינם נמחקים, ונשמות דאצי' אם שהם מאצי' העליון ממש מ"מ ה"ה כבר נפרדו גם מכלי' דע"ס וכ"ש מהאורות והארת הק"ו, וא"כ הדרא קושי' לדוכתי' איך יכולי' לאמר על נשמה דאצי' שם מז' שמות שאינם נמחקי' שזה לא שייך רק על בחי' האורות שהאור הוא כעין המאור. דהן אמת שהנשמה דאצי' היא אלקות ואינה מסתרת על אור האלקי שבה, אמנם גם על בחי' האלקות שבה, וגם מה שגבוה ממנה היינו בחי' כלים דע"ס דאצי' (שבפרט אחד הם גבוהים שהרי בחי' איהו מתייחד עם גרמוהי הם הכלים לברוא בהם וע"י יש מאין, משא"כ בנשמות אם שהם ג"כ אלקות מ"מ אינו מתייחד בחי' איהו עמהם לברוא בהם וע"י יש מאין כמ"ש באגה"ק סי' ד' הנ"ל, וה"ה גבוהים בבחי' זו מנשמות דאצי'), ומ"מ גם על הע"ס אינו שייך לקרותן בשם מז' שמות כ"א מצד האור כו' והאיך יקראו הנשמות דאצי' בשם אל ושם הוי' כו'. וגם צ"ל האיך אמר במד"ר פצ"ח הנ"ל בפירוש אף אביכם בורא עולמות כו', הלא עם הנשמות אינו מתייחד בחי' איהו לברוא בהן וע"י יש מאין כו'.

והענין הוא, דהנה כתי' כל הנקרא בשמי וגו' (בישעי' סי' מ"ג זיי"ן), ות"י כל דא בגין אבהתכון צדיקייא דאתקרי שמי עליהון. ובגמ' פ"ה דב"ב דע"ה ב' עתידים צדיקי' שיקראו על שמו של הקב"ה, ופי' רש"י שיהי' שמם הוי', וא"כ לכאו' גם בזה צ"ל האיך יקראו הנשמות בשם המיוחד לע"ל. אך הענין, שזהו ע"י ירידת הנשמה בגוף ונה"ב הנה עי"ז תתעלה עד שיקראו בשם המיוחד. דהנה מ"ש באגה"ק סי' ד' הנ"ל שהנשמות דאצי' הם נפרדי' גם מכלי' דע"ס, זהו הנשמה כמו שהיא למעלה שנק' בשם עומדי' כמו המלאכי', רק שיתרון הנשמה על המלאך שמלאכי' הם מבחי' חיצוניות הכלי' ונשמות מפנימיות הכלי',

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אבל מ"מ גם הנשמות נפרדו מהכלים דע"ס עד שאינן בבחי' כח האלקי הבורא יש מאין. ואמנם ע"י שירדה הנשמה בגוף ונה"ב המעלימי' ומסתירים כו' וע"י בחי' אתכפיא ואתהפכא הנה היא מתעלית להיות נכללת בבחי' היחוד דאיהו וחיוהי חד שזהו בכלל יחוד בחי' איהו עם בחי' האור או עם בחי' החכמה שנק' חיוהי, כמ"ש מזה בת"א פ' יתרו בד"ה זכור ושמור דרוש השני, וא"כ אז יהי' הק"ו מאוא"ס מלובש בהן כמו שמלובש עתה בע"ס, וזהו ענין לאשתאבא בגופא דמלכא שכמו שעכשיו מאיר הק"ו בגופא דמלכא שהם המדות ז"א, שחכ' היא בחי' ראש, כן יהי' לע"ל בנש"י שישתאבו בגופא דמלכא שיאיר בהם הק"ו כו'.

ולקרב אל השכל ענין שיקראו ע"ש של הקב"ה שיהי' שמם הוי' כפי' רש"י ז"ל, יובן ממ"ש רבינו ז"ל באגה"ק ספי' ד"ה וז"ל דהא אשכחן שאפי' מלאך נברא נק' ה' בפ' וירא לפי' הרמב"ן וכמ"ש ותקרא שם ה' הדובר אלי' כו' (בפ' לך לך ט"ז י"ג) וכה"ג טובא, עכ"ל. ובסוף הקו"א שם כ' הרי נודע שכל מלאך שהוא שליח מלמעלה אזי נקרא בשם ה' ממש השוכן בקרבו, משא"כ כשאינו שליח יש לו שם אחר כפי עבודתו ואזי קורא קדוש ק"ק הוי' כו' כלומר ששם הוי' מובדל ממנו, עכ"ל. וכיון שאפי' מלאך נברא מבי"ע ממש, כשהוא שליח נק' אז בשם המשלח השוכן בקרבו שלכן נק' אז הוי', מכ"ש נשמה דאצי' שהיא בעצם אלקות, שהרי אפי' נשמות דבי"ע עצמן הם ג"כ יותר נעלים מהמלאכים כנודע, וכ"ש נשמות שמאצי' דבי"ע ונשמות שמאצי' העליון, שכאשר הנשמות עושין שליחותו של הקב"ה הרי אז הם נקראים בשם המשלח. וענין השליחות שהנשמות מקיימי' שליחותו של הקב"ה יובן ע"פ מה דאיתא במדרש ר' תנחומא פ' ויגש בריש פיסקא ואת יהודה שלח לפניו, אמר הקב"ה לישראל היו מכבדין את המצות שהם שלוחי ושלוחו של אדם כמותו, אם כבדת אותם כאילו כבדתני ואם כו', אין לך אדם שכיבד את המצות כיעקב שנא' ויעקב איש תם יושב אוהלים (תולדות ד"ה, ד"ז), וא"כ הנשמות ע"י קיום המצות שהם כמותו ית' ונק' ארחות הוי' ממש שהם תר"ך עמודי אור דכתר עליון, וכתי' תורת ה', מצות ה', הרי הם נקראי' בשם הוי' ממש.

וזהו כל הנק' בשמי שת"י אבהתכון צדיקייא, כי האבות קיימו כל המצות כנודע מדרז"ל וכמ"ש במד"ת הנ"ל שאין לך אדם שכיבד את המצות כיעקב, שנק' צדיקי' ע"ש וצדקה תהי' לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה כו'. וכ"ה עכשיו אחר מ"ת כל אדם המקיים ומכבד תורה ומצות ה"ה נק' בשם ה' ששלוחו של אדם כמותו.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

ועשית חג שבועות, ליל א' דחגה"ש תער"ג

קכט) **אמנם** עדיין צ"ל והלא האו"פ הוא ג"כ להאיר העולמות להיות בהם בחי' הביטול, וכמ"ש הפרד"ס שע"ד פ"ה בפי' מא' הת"ז אנת הוא דאפיקת כו' לאנהגא בהון עלמין להיות ע"י גילוי האלקו' בעולמו' כו', וכמשנת"ל פ"ח ופמ"ח דאמצעית האצי' הוא בב' דברים, הא' שיהי' עי"ז התהוות העולמו' בי"ע בבחי' המציאו' שלהם שזהו העיקר ע"י הכלים וכמ"ש באגה"ק איהו וגרמוהי חד לברוא כו', והב' שע"י האצי' דוקא יכול להיות גילוי אלקו' בעולם, והו"ע ידיעות והשגות אלקו' והרגישות אלקו' שבעולם שכ"ז מהע"ס דאצי' מבחי' מוחין ומדות כו', שזהו העיקר מן האור כו', וכמ"ש בסי' שער הק"ש דגוף ונפש דמלאכים שהו"ע חומר וצורה זהו מבחי' או"כ דאצי', דזה שיש בהם בחי' הביטול לאלקו' וגם יש בהם צד פירוד מצד החומר כו', וכן אפי' בנבראים שלמטה יש בהם השגה באלקו' וביטול לאלקו' כו', שכ"ז הוא מבחי' או"כ דע"ס דאצי', וא"כ מהו"ע האור דא"ס שזהו דוקא גילוי מן העצם מפני שהכוונה בזה הוא הביטול כו'. אך הענין הוא דזה גופא שהאו"פ יהי' מאיר בכל העולמו' גם בעולמו' בי"ע ויהי' בהם בחי' הביטול כו', זהו ע"י האור שבבחי' א"ס כו', דהנה ע"פ מא' קו המדה שנמדד בתחלת ההשתל' אין אור האצי' מאיר כלל בבי"ע כו', דאור האצי' הוא אור הקו הנמשך מאוא"ס וכמא' ש' מ"ה מלגאו דאיהו אורח אצי' כו', וידוע דהקו מסתיים במל' דאצי' ואינו מאיר בבי"ע כו', דלהיות דהמשכת הקו הוא ע"י הצמצום שנמשך אור מצומצם לפי"ע העולמו', דהרי אור הקו הוא שנמשך אור להיות בבחי' התלבשו' בעולמו' בבחי' אור וחיות פנימי שזהו ע"י הצמצום דוקא, דלולא זאת לא הי' אפשר כלל להיות התלבשו' אוא"ס בעולמו' וכלים כו' (דהגם שהאור הזה בשרשו ומקורו הראשון

הוא בבחי' או"פ (לפי השיטה המבו' בדרוש זה), מ"מ כמו שהוא לפה"צ אינו בערך התלבשו' בעולמו', וכמשנת"ל דע"ס הגנוזות עם היותם בחי' ממכ"ע בשרשם ומקורם הראשון ה"ז בבחי' סובב לגבי הקו כו'), ורק ע"י הצמצום הוא שנמשך האור באופן כזה שיהי' בבחי' התלבשו' כו', אבל יש בזה מדידה והגבלה דהתלבשו' האור יכול להיות רק במדרי' שהן אלקו' ממש כו', וע"כ המשכת והתלבשו' אור הקו הוא רק עד אצי' שהכלים דאצי' הן אלקו' ממש כו' (וגם עד האצי' האור הולך ומתמעט, וכנודע דגם באצי' הוא רק הארת הקו כו', וכמשנ"ת ג"כ לעיל). אבל בבי"ע אא"ל המשכת אור הקו ע"פ מא' קו המדה כו', ורק מבחי' הכלים דאצי' הוא שנמשך בבי"ע שנעשים נר"ן לבי"ע כנודע, וג"ז לא מבחי' עצמו' הכלים כ"א מה שע"י הכאת הכלים בהפרסא שבין אצי' לברי' נתנוצצו מהם בבי"ע כמ"ש בע"ח שער השמות פ"א שזהו רק הארה נבדלת מהכלים כו', וע"ה שגם מן האורות דאצי' נתנוצצו בבי"ע כמ"ש בע"ח שער כסה"כ, הנה זהו רק מבחי' בינה ולמטה שא"ז עצמו' האצי' ממש, דעיקר עצמו' האצי' הוא בחי' החכ' כו', ואי' בע"ח דאור אבא אינו נכנס כלל בברי' רק מבחי' בינה מתנוצץ בברי' ע"י בחי' מל' דמל' דאצי' כו'. ונמצא דבס' השתל' אין אור האצילות מאיר בבי"ע כו', וזהו שארז"ל במד"ר פ' וארא פי"ב ע"פ כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ משל למלך שגזר שבני רומי לא ירדו לסוריא ובני סוריא לא יעלו לרומי, אח"כ ביטל הגזירה, כך מתחילה השמים שמים לה' והארץ נתן לבנ"א, ובמ"ת עמד הקב"ה וביטל הגזירה כו', והיינו דקודם מ"ת לא הי' התחברות דאצי' עם בי"ע, וזהו דבני רומי לא ירדו כו', וה"ז כענין אם אני לא אעבור אליך כו' ואם אתה לא תעבור אלי כו', שנעשה פרסא והפסק בין אצי' לבי"ע שלא יומשך מאצי' לבי"ע ביותר מכפי המדה, וכמו"כ לא יהי' עליית בי"ע לאצי' כו' (ובקי"ס שהי' חבור אצי' וברי' כמ"ש במ"א זה הי' רק לפי שעה והי' זה הכנה למ"ת), ובמ"ת נתחדש זאת שיהי' גילוי אצי' בבי"ע כו'. וזה שיהי' גילוי אצי' בבי"ע ויהי' ביטול בעולמות זהו דוקא מעצמו' אור האצי', וכמ"ש החכמה תעוז לחכם יותר מעשרה שליטים שבעיר דעשרה שליטים הן העש"מ שנמשכים מע"ס דאצי', רק שזהו מבחי' חיצוני' דאצי' היינו מבחי' בינה דאצי' ולמטה, שמזה נעשה בחי' המציאות דעולמות (וגם בחי' הידיעה והשגת האלקו' שבעולמות כו'), אבל זה שיהי' הביטול בעולמו' ע"י גילוי אור האצי' וכמשי"ת, זהו מבחי' עצמו' האצי' שז"ע מה שהחכ' תעוז לחכם כו' וכמשי"ת. וזהו ג"כ ענין מלגאו איהו שם מ"ה כו', וידוע דשם מ"ה שהוא ש' הוי' במילוי אלפי"ן הוא בת"ת, וענין מלגאו איהו ש' מ"ה זהו בחי' הדעת דמשה מלגאו ויעקב מלבר כו', ונודע דדעת ממשיך מפנימי' הכתר כו', ובכדי שתהי' המשכה זאת שהיא שלא ע"פ הדרגה דס' השתל' זהו ע"י האור שבבחי' א"ס ובל"ג כו'.

קיצור. ועדיין צ"ל והלא האו"פ הוא ג"כ בכדי שיהי' הביטול וכמשנ"ת דאמצעית אצי' הוא גם שיהי' גילוי אלקות בעולם. אך הענין הוא דהרי הקו מאחר שבא ע"י הצמצום לפ"ע העולמות ה"ה מסתיים באצי', ונר"ן דבי"ע הוא רק מכלים דאצי' והתנוצצות האור דאצי' הוא רק מהבינה, ובמ"ת נתחדש שיהי' גילוי אצי' בבי"ע, והיינו מעצמות האצי' שעי"ז הוא הביטול בבי"ע, והוא ע"י המשכה מעצמות אוא"ס, והו"ע ש' מ"ה דמלגאו בחי' הדעת שממשיך מפנימיות הכתר.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

עלה אלקים בתרועה, חגה"ס תרפ"ט

עלה אלקים בתרועה הוי' בקול שופר, והנה אלקים הוא מדה"ד והצמצום, והוי' הוא רחמים, דצמצום הוא העלם והסתלקות ורחמים הוא התפשטות וגילוי, דהעלם וגילוי הסתלקות והתפשטו' הן הפכים זמ"ז אשר כן הוא עד רום המעלות הן במדרי' העליונות שאחר הצמצום הרי אלקים הוא העלם והסתר והוי' הוא גילוי, והן בהענינים שלפני הצמצום, וא"כ הרי השמות אלקי' והוי' הם חלוקים בענינם, וצ"ל מהו אומרו עלה אלקים בתרועה הוי' בקול שופר דמשמע דע"י התרועה שהו"ע תקיעת שופר הנה עי"ז נכללים כ"א בעלה אלקים בתרועה והוי' בקול שופר, ועוצ"ל מפני מה תקיעת שופר בכלל נק' בשם תרועה דוקא דזהו מה שבשופרות מסיים בברכות שומע קול תרועת עמו ישראל ברחמים תרועה דוקא, ועוד מהו קול תרועת כו', דמשמע הפועל יוצא של התרועה שזהו קול התרועה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טו) **והנה** עבודה דר"ה הוא בקבעומ"ש בפנימי' ועצמו' נפשו שמוסר ונותן א"ע במסירה ונתינה פנימי' בהתגלות לאלקות שהו"ע מסירות נפש שמוסר ונותן א"ע לגמרי מכל וכל, דעי"ז ממשיכים בחי' המשכה פנימי' ועצמי' מפנימי' ועצמו' אוא"ם ב"ה כבי' שהו"ע המשכת אור חדש ממש, וזהו זכרון ליום ראשון דע"י עבודה האמיתי' דר"ה ממשיכים אור חדש מפנימי' ועצמו' אוא"ם ב"ה כמו שהוא לפה"צ, וזהו זכרון ליום ראשון דזהו זכרון ממש לבחי' יום ראשון, הגילוי הראשון כמו שהוא לפה"צ, והענין הוא דהנה כתיב אתה הוא הוי' לבדך, אתה הוא עצמו' א"ם ב"ה, דזהו מה ששם שמים שגור בפי כל דהכל אומרים אתה, שהוא עצמו' א"ם ב"ה ושגור בפי כל בהשוואה גמורה בעלי תורה ויודעי נסתרות ואנשים פשוטים כמו עמי הארץ נשים וקטנים דכולם שוים ממש ולית מח' תפיסא בך כלל דגם המח' הקדומה דא"ק שהוא הפרצוף הראשון אחה"צ ג"כ אינו תופס בעצמותו ית'. וזהו אתה שהוא בחי' העצמות הרי אינו שייך בו ית' הענין דהעלם וגילוי. והוא היינו בחי' אור א"ם דשייך בו העלם וגילוי, אך בחי' הוא אינו ההעלם של הגילוי אלא הוא בחי' העלם בעצם והיינו בחי' עצם האור שאינו בבחי' גילוי כלל והיינו דאין ענינו ענין הגילוי. והוא רק בהמשכה בעצמותו ית' וכמו עד"מ הכחות היוליים העצמיים עם היותם במדרי' כחות שהרי אינם עצם הנפש ואינם אלא כחות בלבד, ומ"מ ה"ה כחות עצמי' הכלולים בעצם הנפש וה"ה כמו העצם, דכמו שהעצם אינו בגדר גילוי בעצם כמו"כ הכחות עצמי' אינם בגדר גילוי בעצם, וכמו"כ הוא בעצם האור שאינו בגדר גילוי בעצם, והגם דאור הוא גילוי, אבל אין ענינו ענין הגילוי וכמבו' במ"א בענין הי' הוא ושמו. דהוא גילוי אבל אינו גם גילוי לעצמו. והוא רק מה שהוא בהמשכה בעצמו. וע"ד הכחות העצמי' היוליים כמו שהם כלולים בעצם הנפש שהם כמו העצם, ואינם ענין הכחות ומה שהם בהגדרה דכחות הכוונה מה שאינם עצם הנפש, כמו"כ הוא בעצם ההעלם דהוא, אבל הוי' הוא בחי' גילוי האור דא"ם רק שזה הגילוי בעצמותו, וז"ש לבדיך כמו שהוא לבדו הוא בבחי' אוא"ם שלפה"צ וזהו בחי' אצי' דכללות. והנה בשם הוי' יש ד' אותי' דיש בזה ב' מדרי', והן בחי' י"ה ובחי' ו"ה והיינו הגילוי לעצמו והגילוי לזולתו, וכמו באצי' הפרטי' הרי יש ב' מדרי' חו"ב שהם ב' אותי' י"ה דשם הוי' דיו"ד בחכ' וה' בבינה וזו"ן הם ו"ה וכתי' הנסתרות להוי' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו, דחו"ב הם נסתרות עדיין אבל זו"ן הן נגלות, הנה כמו"כ באצי' הכללות הן ב' המדרי' בחי' אור המאיר לעצמו ומה שמאיר לעצמו אור השייך אל העולמות והוא בחי' עצם האור (כמו ההעלם של הגילוי) מבחי' התפשטות האור, וידוע שבאוא"ם שלפה"צ הנה ב' מדרי' אלו הן מקור ושרש דב' המדרי' דממכ"ע וסוכ"ע כמו שהן אחר הצמצום דהנה בחי' התפשטות האור בזה הי' עליית הרצון על ההשתל' וכמו"ש בע"ח כשעלה ברצונו הפשוט להאציל ולברוא כו' שזהו מקור ושרש דבחי' ממכ"ע שהרי בעליית הרצון שם הוא ההשערה על ע"ס ועצם האור שהוא למע' מעלות הרצון דאינו שייך שם ע"ס כ"א ספי' עד אין קץ ה"ז מקור ושרש דבחי' סוכ"ע.

קיצור. יבאר דע"י הקבעומ"ש דר"ה שהו"ע ההנחה בהתגלות לאלקות עי"ז ממשיכים אור חדש זכרון ליום ראשון. זכרון ממש לגילוי ראשון כמו שהוא לפני הצמצום אצי' דכללות.

~ ספר השיחות ה'תש"ה - בלה"ק ~

יום ב' דחג השבועות, בסעודה

א. (כ"ק אדמו"ר שאל איך היתה ההתנהגות בעת קריאת החתן – רמז"ג – ואמר הרש"ל שבבית הכנסת זרקו עליו אגוזים גדולים וועלש־ניס, כמו שאיתא ב'ברכת הנהנין' של אדמו"ר הזקן על אגוזים שקורין וועלש־ניס, ושחק כ"ק אדמו"ר ואמר:)

בספרי הוד כ"ק רבינו הזקן ישנם הרבה מקומות בהם מובא: שקורין בזשארגאן [באידיש]. ויודעי השפה אומרים, שהוד כ"ק רבינו הזקן היה בקי בשפת האידיש.

ב. הוד כ"ק רבינו הזקן היה קורא לסעודת יום ב'[1] של חג השבועות, הסעודה של הסבא, ובאמצע הסעודה היה אומר: "ברוך הבא", וידעו החסידים שהבעל־שם־טוב כבר כאן.

פעם אחת בסעודת יום שני של חג השבועות, והוד כ"ק רבינו הזקן עדיין לא אמר "ברוך הבא", בשעת מעשה ישבו שלשה זקנים שעוד הכירו את הבעל־שם־טוב, ואחד מהם החל לספר אודות הבעל־שם־טוב –

1) צ"ע. כי ההסתלקות של הבעש"ט היתה ביום א' דחג השבועות. ואולי טעה הרושם וצ"ל: הסעודה דיום א' דחג השבועות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בזמנים עברו היו מדברים ב'שולחן' – נענה הוד כ"ק רבינו הזקן ואמר שהבעל־שם־טוב עדיין עסוק בגן־עדן העליון במתיבתא דקודשא־בריך־הוא. כעבור זמן מה, אמר הוד כ"ק רבנו הזקן, "ברוך הבא", וידעו החסידים שהבעל־שם־טוב הגיע לסעודה.

סיפור זה סיפר הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק ה'צמח צדק', שהיה נוכח באותו מעמד כשהיה בגיל שש שנים – בשנת תקנ"ו – וסיפור זה נמסר מרבי לרבי.

ג. הרב הגאון החסיד ר' אייזיל, הפליא מאוד את הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי, כשהיה עדיין ילד קטן. למרות שהר"א היה מבוגר בהרבה מהוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי, הוא הפליא אותו, כסיפור הידוע.

פעם אחת כשישבה קבוצת חסידים והתוועדו, והיו בשעת מעשה במצב רוח קודר מאד, שאלו את הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי שעדיין היה ילד, מהי הסיבה לעצבותם, וענה: הרי פסוק מפורש הוא[2] "עצביהם כסף וזהב", העצבות שלהם באה מ"כסף וזהב", ממה שהם רוצים עוד כמה רובלים, ולא מאהבה ויראה.

הרה"ג החסיד ר' אייזיל סיפר, שפעם ישבו חסידים לפני חג השבועות, ודיברו ביניהם מה צריכים לבקש מהשי"ת בליל חג שבועות, ושאלו את הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי, הם חשבו שהוא יענה פנימיות התורה, הבנה והשגה, אבל הוא ענה: הייתי מאחל לעצמי שתהיה לי "לבת האש" של מתן־תורה.

ד. יהודים הם "מאמינים בני מאמינים"[3]. ענין האמונה הוא למעלה משכל, לא רק מהשכל שלו אלא משכל בכלל. כי אם זה מהשכל שלו, הרי שלבעל־שכל גדול יותר אכן שייכת השגה בכך, ואם־כן הרי יכול גם הוא להתייגע ולהגיע להבנה זו. אלא ענין האמונה הוא לגמרי למעלה משכל.

בשכל שייך 'ראוי' ו'לא ראוי'. 'כן ראויים' או 'לא ראויים'. אך מבחינת האמונה – כולם שווים. ממילא מבחינת האמונה שנמצאת בכל אחד מישראל, אנו 'ראויים' שהבעל־שם־טוב יהיה אתנו כאן. ברור הדבר שהבעל־שם־טוב היכן שהוא נמצא כעת במתיבתא דקודשא־בריך־הוא, הוא משתדל למלא את כל בקשות בני ישראל הנמצאים כאן, ומה נבקש ממנו? – שנזכה ל"לבת האש" של מתן־תורה.

ה. הרי אהבת ישראל היא על־פי תורה. הבעל־שם־טוב חידש באהבת ישראל 'מדוע' צריכים לאהוב יהודי, ובכל אחד מישראל ישנו ה'מדוע' צריכים לאהוב אותו.

כידוע שהבעל־שם־טוב היה מקרב ביותר אנשים פשוטים, מפני שבהם, באנשים הפשוטים, ישנה התמימות, והיה שולח את החבריא־קדישא ללמוד ענינים שונים אצל האנשים הפשוטים. כידוע הסיפור שהבעל־שם־טוב שלח אחד מגדולי תלמידיו, ללמוד מאיש פשוט את מדת הבטחון.

מה שציווה הבעל־שם־טוב את תלמידיו ללמוד מהאנשים הפשוטים, היה זה בעיקר בענין המדות, ובמדות עצמן, בעיקר השתלמות המדות. שכן למרות שמדות באות ממוחין, מכל־מקום בשרשן הן למעלה מן המוחין. על־דרך 'חכמה ובינה', למרות שה'בינה' באה מה'חכמה', אף־על־פי־כן בשרשה ה'בינה' היא למעלה מה'חכמה'. כידוע, שה'בינה' יש לה שורש מיוחד בכוח המשכיל. ה'חכמה' היא נקודה בלבד, ואילו ה'בינה' יש בה רוחב. כך גם גילוי העונג היא ב'בינה'. ב'חכמה' ישנה רק ראשית גילוי העונג, וב'בינה' ישנה התגלות העונג. גילוי ה'עתיק' הוא ב'בינה', כלומר מעלתו העצמית של 'עתיק', ו'בינה' הרי נקראת "אם הבנים" שזה מעלתה העצמית של ה'בינה'.

שורש המדות הוא למעלה מהמוחין, אלא שכדי שהמדות יבואו בסדר מסודר, זה צריך להיות על־ידי המוחין. אבל אחרי שהמדות באות על־ידי המוחין, צריכה להיות התגלות המדות כפי שהן בעצם. על־דרך המדובר ב"בראשית ברא אלקים", שהוא הצמצום, שהכוונה היא שעל־ידי עבודה יתגלה האין־סוף שלפני הצמצום. זהו ענין השתלמות המדות, שהמדות תתגלינה כפי שהן בעצם.

ובשביל זה שלח הבעל־שם־טוב את תלמידיו אל האנשים הפשוטים, כדי שילמדו מהם 'השתלמות המדות'.

ו. הבעל־שם־טוב חידש לראות את המעלות שבכל אחד, ואם הוא לא רואה אותן – הרי שהחסרון אינו בזולת כי־אם מצד האיש הרואה, שאין הוא רואה את מעלותיו של השני.

ז. מה שדובר על ההבדל בין ה'תמימים' כאן, ל'תמימים' שברוסיה ושבארץ ישראל, הרי ההבדל הוא, שבהם זה כבר "זרע זרעך" – אין הכוונה לגבי ילדיהם שי', אין המדובר בקשר ל'תמימים' צעירים או מבוגרים, אלא ביחס לתלמידי תלמידים – שתלמידי ה'תמימים' במקומות ההם, עושים תלמידים נוספים, ואילו כאן עדיין אוחזים ב"זרעך".

ח. יש התעוררות ויש התחזקות. התעוררות שייכת לגבי דבר שאינו קיים ויש צורך לעורר שהוא אכן יהיה.

2) תהלים קטו, ד.

3) במ"ר ז, ה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ואילו התחזקות שייכת לגבי דבר שכבר קיים, אלא שיש לחזק אותו.

כעת ברצוני לדבר מכוח ענין שאינו התעוררות ואינו התחזקות, אלא לגבי דבר שצריך להכניס בו אור.

אהבת ישראל ישנה בכל אחד מישראל. בחסידים נוסף גם הענין של אהבת רעים. מה שחסר בחסידים בענין זה, הוא הכנסת אור באהבת רעים. יש להכניס אור בענין של אהבת רעים בין החסידים.

ט. (כ"ק אדמו"ר דיבר כאן בתוכן המאמרים של חג השבועות[4], "ועשית חג שבועות", והקשה מה הלשון עשי' בחג השבועות, ותירץ שהעשיה בחג השבועות היא על־ידי אותיות התורה. בכל שנה יש התחדשות, ואינו ענין חידוש הישנות. וביאר מהו ענין חידוש למעלה וכו').

י. בכל אחד מישראל מוכרח שתהיה "לבת אש" של תורה. ה"אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה"[5], מוכרח לצאת מאלה...

יא. כל אחד מוכרח שיהיה לו שיעור גמרא לעיונא. השיעורים שיש לכל אחד אינם מספיקים, אלא כל אחד מוכרח ללמוד מסכת בעיון ולהיות בקי בה. ללמוד ש"ס בעיון. 'משנה' היא אכן אותיות 'נשמה', אבל מוכרח שיהיו שיעורים בש"ס לעיונא.

יב. (ר"ד ח. נתן לנאספים חצאי כוסות יין לומר לחיים, ואמר כ"ק אדמו"ר:) מדוע חצאי כוסות, מדוע לא שלמות.

יג. (כ"ק אדמו"ר פנה להר"ד שי' הלוי, ואמר:)

אם יש לו ניגון של אש שלהבת — שינגן.

(ושרו את הניגון "וכל קרני רשעים אגדע, תרוממנה קרנות צדיק". אחר־כך ציווה כ"ק אדמו"ר לנגן את הניגון של ד' בבות מאדמו"ר הזקן, ואת הבבא הרביעית לנגן ג' פעמים).

4) נדפסו בס' המאמרים תש"ה.

5) ויקרא ו, ו.

~ אגרות קודש - הרבי הריי"צ ~

ב"ה ג' ה' כסלו, רפ"ב

מו"ה זלמן שי'

שלום וברכה

במענה על מכתבו מה' מ"ח. באם שאיננו מוכרח להיות על משרה, מצד איזה טעם שיהי', טוב הדבר לפניו לעזוב המשרה לגמרי, או מקצתה, באופן שיוכל להשתתף גם בזה שיהי' העסק על שמו ג"כ. וכשיזמין לו השי"ת ויוכל לקחת עוד עסק לבד השותפות הנ"ל, במסלה זו או אחת מענפי, יעשה זאת והשי"ת יצליח לו.

לא ידעתיו, ואת עניניו, יצליח לו השם, אך החפץ בטובתן של ישראל, והיקר לו אושר עם קדשינו, עליו להגיד לאדם ישרו, כי הבעל עסק גם עליו לדעת כמו היושב אהל, כי ברכת השם תעשיר, ואדם מה הוא. ומלבד זה שצריכים לשמור דת ישראל בשמירת השבת והמועד וכו', הנה עוד זאת כי צריכים להפריש מעשר (הוא חלק עשירי מריוח נקי לאחר ניכוי הוצאת העסק) מכל ריוח אשר הקב"ה נותן. וכה הוא מאמר האל יתברך, עשר תעשר, עשר (תן מעשר) בשביל שתתעשר, ואז והרקותי לכם ברכה עד בלי די. וכל אחד מישראל מחוייב לחזק ידי לומדי תורה, בלי הבדל כלל מאיזה מפלגה, חסיד ושאינו חסיד, על כל ישראל כאיש אחד החוב להחזיק חדרי ישראל, תלמוד־תורה, וישיבה, בטרחתו ובממונו כפי יכולתו, אין חפשי מזה. והשי"ת יתן לו הצלחה ופרנסה טובה ויחזק בריאותו ובריאות הוריו יחיו.

בשם.

יתבונן האדם עד כמה גדולים חסדי הבורא ברוך הוא, שכזה קטן שבקטנים כפי שהוא האדם, יכול לגרום נחת רוח גדול לגדול הגדולים

היום יום ח כסלו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אגרות קודש - מתורגם מאנגלית

(מתוך הספר "פרופ' גרין - שלום וברכה" בהוצאת בית חב"ד המרכזי באר שבע)

בס"ד ח' אדר א' תשל"ו
ברוקלין, ניו יורק
ד"ר זאב גרין

שלום וברכה:

עבר זמן מאז ששמעתי ממך אישית, למרות שאני שואל אודותיך ואודות משפחתך מדי פעם. אני מאמין שהשקט מצדך הוא מקרה של "חוסר חדשות הוא חדשות טובות". ייתן ה' שזה באמת המצב, במיוחד בהיבט המהותי, כלומר שאתה ואשתך תגדלו את כל אחד מילדיכם ואת כולם יחד לחיים של תורה, חופה ומעשים טובים, ושתהיה לכם נחת יהודית חסידית אמיתית מהם.

המטרה העיקרית של מכתב זה היא לנצל את ימי הסגולה הנוכחיים, בבואנו מיום ההילולא של חותני זצ"ל, שאין צורך להסביר לך את משמעותו, ובעמדנו בתחילת חודש אדר, המחייב מידה גוברת של שמחה. שנה זו, שהיא שנה מעוברת עם שני חודשי אדר, בוודאי תביא מידה כפולה של שמחה בכל העניינים, שחייבים להיעשות בשמחה, במיוחד הפצת תורה ומצוות. דרך אגב, כפי שכבר ציינתי את הנקודה הזו לפני כן, אחד הלקחים משָנה המעוברת היהודית – שמשלימה את החסר בין שנת הלבנה ושנת החמה, כידוע לך – הוא להזכיר לנו על הצורך להשלים אי אלו חסרונות מהעבר. ברור שאם היום הוא טוב באותה מידה כמו אתמול, אך לא יותר ממנו, אין כאן השלמה של החיסרון, ואין כאן שמירה על העיקרון של "מעלין בקודש", שמשמעותו עבור יהודי היא התקדמות עקבית בהגברת הצורה על החומר, והרוחני על הגשמי.

אני שולח לך את ברכותיי ואיחוליי שתשתמש בכל היכולות שלך באופן שיעניק לך סיפוק אישי מלא, וכן יגרום סיפוק לכל הנהנים מהשפעתך הטובה, ושיהיה כל זה במידה הגדושה ביותר של שמחה, בהתאם למאמר חז"ל "שמחה פורצת גדר".

בברכה,

חתימת יד-קודשו של הרבי

יש קדושה בספרים הנדפסים. וכמצויין בשדה חמד פאת השדה לכללים אות ד' כלל לח.

ממכתב י"ד כסלו, תש"כ

כששומעים דבר לא טוב על אחד מישראל, גם אם אין מכירים אותו, צריך להצטער צער רב.

היום יום יב כסלו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש לקריאה בציבור

פרשת תולדות

כה יט וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם אַבְרָהָם
הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק: כ וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה
בְּקַחְתּוֹ אֶת־רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן
אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה: כא וַיֶּעְתַּר
יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיֵּעָתֶר
לוֹ יְהוָה וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ: כב וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים
בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ
לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה: (לוי) כג וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי
כתיב גיים קרי גוֹיִם בִּבְטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ
יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְּאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר:
כד וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם בִּבְטְנָהּ:
כה וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר
וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו: כו וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ
אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק
בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם: (ישראל) כז וַיִּגְדְּלוּ
הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה
וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים: כח וַיֶּאֱהַב יִצְחָק
אֶת־עֵשָׂו כִּי־צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת־יַעֲקֹב:
כט וַיָּזֵד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא
עָיֵף: ל וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא
מִן־הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה כִּי עָיֵף אָנֹכִי עַל־כֵּן
קָרָא־שְׁמוֹ אֱדוֹם: לא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כַיּוֹם
אֶת־בְּכֹרָתְךָ לִי: לב וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ
לָמוּת וְלָמָּה־זֶּה לִי בְּכֹרָה: לג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
הִשָּׁבְעָה לִּי כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֹרָתוֹ
לְיַעֲקֹב: לד וְיַעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים
וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת־
הַבְּכֹרָה: **פ כו** א וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד
הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ
יִצְחָק אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה: ב וַיֵּרָא
אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אַל־תֵּרֵד מִצְרַיְמָה שְׁכֹן בָּאָרֶץ
אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ: ג גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה
עִמְּךָ וַאֲבָרֲכֶךָּ כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־כָּל־
הָאֲרָצֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ: ד וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ
כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ אֵת כָּל־הָאֲרָצֹת
הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ: ה עֵקֶב
אֲשֶׁר־שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי
מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים (כה, כז)

סִטְרָא דְּאַבְרָהָם גָּרִים לוֹן (זח"א קלח, ב)

וְקָשֶׁה, כֵּיצַד מַתְאִימָה הַנְהָגָתוֹ הַשְּׁלִילִית שֶׁל עֵשָׂו עִם הִשְׁפָּעָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה עֵשָׂו נוֹלַד עִם נְטִיּוֹת רָעוֹת, כְּפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁעוֹד בִּמְעֵי אִמּוֹ רָצָה לָצֵאת לְפִתְחֵי עֲבוֹדָה־זָרָה (רַשִׁ"י פָּסוּק כב). וְאַבְרָהָם חִנְּכוֹ וְלִמְּדוֹ לְהִלָּחֵם בִּיצָרוֹ וּלְהִתְגַּבֵּר עַל נְטִיּוֹתָיו הָרָעוֹת. וְאָכֵן, זוֹ הָיְתָה עֲבוֹדָתוֹ כָּל עוֹד הִתְחַנֵּךְ עַל יְדֵי אַבְרָהָם; אֲבָל לְאַחַר פְּטִירָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, יָצָא לְתַרְבּוּת רָעָה (רַשִׁ"י פָּסוּק ל).

(לקוטי שיחות כ עמ' 108)

שני ו וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר: ז וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם
לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֲחֹתִי הִוא כִּי יָרֵא לֵאמֹר אִשְׁתִּי
פֶּן־יַהַרְגֻנִי אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם עַל־רִבְקָה כִּי־טוֹבַת
מַרְאֶה הִוא: ח וַיְהִי כִּי אָרְכוּ־לוֹ שָׁם הַיָּמִים
וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הַחַלּוֹן וַיַּרְא
וְהִנֵּה יִצְחָק מְצַחֵק אֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ: ט וַיִּקְרָא
אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר אַךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִוא
וְאֵיךְ אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי
אָמַרְתִּי פֶּן־אָמוּת עָלֶיהָ: י וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ מַה־
זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ כְּמְעַט שָׁכַב אַחַד הָעָם אֶת־
אִשְׁתֶּךָ וְהֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם: יא וַיְצַו אֲבִימֶלֶךְ
אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר הַנֹּגֵעַ בָּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מוֹת יוּמָת: יב וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּזְרַע יִצְחָק (כו, יב)

וְכִי יִצְחָק זָרַע דָּגָן ח״ו, אֶלָּא לָקַח אֶת כָּל מַעֲשֵׂר מָמוֹנוֹ וְזָרַע צְדָקָה לַעֲנִיִּים (פרקי דרבי אליעזר פרק ל״ג)

הַמִּדְרָשׁ שׁוֹאֵל, כֵּיצַד עָסַק יִצְחָק בַּחֲרִישָׁה זְרִיעָה וּקְצִירָה, וְלֹא חָשַׁשׁ שֶׁמְּלָאכָה זוֹ תַּפְרִיעַ לְדִבֵּקוּתוֹ בַּה׳. וְהַמִּדְרָשׁ עוֹנֶה, שֶׁיִּצְחָק לֹא זָרַע דָּגָן אֶלָּא צְדָקָה: מַטָּרָתוֹ לֹא הָיְתָה הַדָּגָן עַצְמוֹ, אֶלָּא קִיּוּם מִצְוַת צְדָקָה.

(לקוטי שיחות ה עמ׳ 74)

שלישי יג וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וָגָדֵל עַד כִּי־גָדַל מְאֹד: יד וַיְהִי־לוֹ מִקְנֵה־צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וַעֲבֻדָּה רַבָּה וַיְקַנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים: טו וְכָל־הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים וַיְמַלְּאוּם עָפָר: טו וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד: יז וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיִּחַן בְּנַחַל־גְּרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם: יח וַיָּשָׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר | אֶת־בְּאֵרֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו וַיְסַתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת אֲשֶׁר־קָרָא לָהֶן אָבִיו: יט וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי־יִצְחָק בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים: כ וַיָּרִיבוּ רֹעֵי גְרָר עִם־רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ: כא וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיָּרִיבוּ גַּם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה: כב וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי עַתָּה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וּפָרִינוּ בָּאָרֶץ:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי יִצְחָק . . בְּאֵר מַיִם חַיִּים (כו, יט)

אִיתָא בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳, שֶׁיֵּשׁ לַעֲשׂוֹת שָׁלֹשׁ הַכָּנוֹת לִפְנֵי תְּפִלַּת שַׁחֲרִית: צְדָקָה, מִקְוֶה וְלִמּוּד מוּסָר. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֶּה נִלְמַד מִשְּׁלֹשֶׁת הָאָבוֹת. צְדָקָה – מֵאַבְרָהָם, עָלָיו נֶאֱמַר ״לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט״. מִקְוֶה – מִיִּצְחָק, שֶׁחָפַר בְּאֵרוֹת מַיִם. לִמּוּד מוּסָר – מִיַּעֲקֹב, ״יוֹשֵׁב אֹהָלִים״, שֶׁרוֹמֵז לְלִמּוּד הַתּוֹרָה. וּלְאַחַר הַהֲכָנוֹת הַלָּלוּ בָּאָה הַתְּפִלָּה עַצְמָהּ, וְכַמְּבֹאָר בְּ׳תּוֹרָה אוֹר׳, שֶׁבְּנֵי יַעֲקֹב רוֹמְזִים לְאַרְבַּעַת הַשְּׁלִיבוֹת שֶׁל סֻלַּם הַתְּפִלָּה: פְּסוּקֵי דִּזְמְרָה (רְאוּבֵן), בְּרָכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע (שִׁמְעוֹן), קְרִיאַת שְׁמַע (לֵוִי) וּשְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה (יְהוּדָה).

(רשימות חוברת כ)

רביעי כג וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע: כד וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ אַל־תִּירָא כִּי־אִתְּךָ אָנֹכִי וּבֵרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ בַּעֲבוּר אַבְרָהָם עַבְדִּי: כה וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וַיֵּט־שָׁם אָהֳלוֹ וַיִּכְרוּ־שָׁם עַבְדֵי־יִצְחָק בְּאֵר: כו וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגְּרָר וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ: כז וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי וַתְּשַׁלְּחוּנִי מֵאִתְּכֶם: כח וַיֹּאמְרוּ רָאוֹ רָאִינוּ כִּי־הָיָה יְהוָה | עִמָּךְ וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אָלָה בֵּינֵתֵינוּ בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ: כט אִם־תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא נְגַעֲנוּךָ וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמְּךָ רַק־טוֹב וַנְּשַׁלֵּחֲךָ בְּשָׁלוֹם אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ יְהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~

רָאוֹ רָאִינוּ כִּי הָיָה ה׳ עִמָּךְ (כו, כח)

עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק לֹא הָיְתָה לָלֶכֶת מֵעִיר לְעִיר כְּדֵי לְפַרְסֵם אֶת שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה, כְּפִי שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם, אֶלָּא הוּא נִשְׁאַר בִּמְקוֹמוֹ, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְשָׁם מָשַׁךְ וְקֵרֵב אֵלָיו אֶת בָּאֵי הָעוֹלָם, בְּדַרְגַּת אֲבוּקָה גְּדוֹלָה שֶׁמּוֹשֶׁכֶת אֵלֶיהָ נִיצוֹצוֹת. וְעִנְיָן זֶה מְדֻגָּשׁ בִּמְיֻחָד לְגַבֵּי יִצְחָק וַאֲבִימֶלֶךְ. שֶׁכֵּן, בִּתְחִלָּה אָמַר לוֹ אֲבִימֶלֶךְ ״לֵךְ מֵעִמָּנוּ״, אֲבָל לְאַחַר שֶׁבָּנָה יִצְחָק מִזְבֵּחַ וְקָרָא בְּשֵׁם ה׳, הָלַךְ אֵלָיו אֲבִימֶלֶךְ עִם אֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ וְאָמְרוּ לוֹ ״רָאִינוּ כִּי הָיָה ה׳ עִמָּךְ . . תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ״.

(לקוטי שיחות כה עמ׳ 129)

חמישי ל וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: לא וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיְשַׁלְּחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאִתּוֹ בְּשָׁלוֹם: לב וַיְהִי | בַּיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל־אֹדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפָרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מָצָאנוּ מָיִם: לג וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה עַל־כֵּן שֵׁם־הָעִיר בְּאֵר שֶׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ס לד וַיְהִי עֵשָׂו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת־יְהוּדִית בַּת־
בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת־בָּשְׂמַת בַּת־אֵילֹן הַחִתִּי:
לה וַתִּהְיֶיךָן מֹרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה: **ס**
כז א וַיְהִי כִּי־זָקַן יִצְחָק וַתִּכְהֶיךָן עֵינָיו מֵרְאֹת
וַיִּקְרָא אֶת־עֵשָׂו | בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי
וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי: ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקַנְתִּי לֹא
יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי: ג וְעַתָּה שָׂא־נָא כֵלֶיךָ תֶּלְיְךָ
וְקַשְׁתֶּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִי כתיב צידה קרי צַיִד:
ד וַעֲשֵׂה־לִי מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי וְהָבִיאָה לִי
וְאֹכְלָה בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי בְּטֶרֶם אָמוּת:
ה וְרִבְקָה שֹׁמַעַת בְּדַבֵּר יִצְחָק אֶל־עֵשָׂו בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ
עֵשָׂו הַשָּׂדֶה לָצוּד צַיִד לְהָבִיא: ו וְרִבְקָה אָמְרָה
אֶל־יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת־אָבִיךָ
מְדַבֵּר אֶל־עֵשָׂו אָחִיךָ לֵאמֹר: ז הָבִיאָה לִי צַיִד
וַעֲשֵׂה־לִי מַטְעַמִּים וְאֹכְלָה וַאֲבָרֶכְכָה לִפְנֵי יְהוָה
לִפְנֵי מוֹתִי: ח וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי לַאֲשֶׁר אֲנִי
מְצַוֶּה אֹתָךְ: ט לֶךְ־נָא אֶל־הַצֹּאן וְקַח־לִי מִשָּׁם
שְׁנֵי גְדָיֵי עִזִּים טֹבִים וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מַטְעַמִּים
לְאָבִיךָ כַּאֲשֶׁר אָהֵב: י וְהֵבֵאתָ לְאָבִיךָ וְאָכָל
בַּעֲבֻר אֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ: יא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
אֶל־רִבְקָה אִמּוֹ הֵן עֵשָׂו אָחִי אִישׁ שָׂעִר וְאָנֹכִי
אִישׁ חָלָק: יב אוּלַי יְמֻשֵּׁנִי אָבִי וְהָיִיתִי בְעֵינָיו
כִּמְתַעְתֵּעַ וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בְרָכָה:
יג וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי אַךְ שְׁמַע
בְּקֹלִי וְלֵךְ קַח־לִי: יד וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ
אִמּוֹ מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהֵב אָבִיו: טו וַתִּקַּח רִבְקָה
אֶת־בִּגְדֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל הַחֲמֻדֹת אֲשֶׁר אִתָּהּ
בַּבָּיִת וַתַּלְבֵּשׁ אֶת־יַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטֹן: טז וְאֵת עֹרֹת
גְּדָיֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה עַל־יָדָיו וְעַל חֶלְקַת
צַוָּארָיו: יז וַתִּתֵּן אֶת־הַמַּטְעַמִּים וְאֶת־הַלֶּחֶם
אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב בְּנָהּ: יח וַיָּבֹא אֶל־אָבִיו
וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי מִי אַתָּה בְּנִי: יט וַיֹּאמֶר
יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתָּ אֵלָי קוּם־נָא שְׁבָה וְאָכְלָה מִצֵּידִי בַּעֲבוּר
תְּבָרֲכַנִּי נַפְשֶׁךָ: כ וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־בְּנוֹ מַה־זֶּה
מִהַרְתָּ לִמְצֹא בְּנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְפָנָי: כא וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב גְּשָׁה־נָּא וַאֲמֻשְׁךָ
בְּנִי הַאַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו אִם־לֹא: כב וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב
אֶל־יִצְחָק אָבִיו וַיְמֻשֵּׁהוּ וַיֹּאמֶר הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב
וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו: כג וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי־הָיוּ יָדָיו כִּידֵי
עֵשָׂו אָחִיו שְׂעִרֹת וַיְבָרְכֵהוּ: כד וַיֹּאמֶר אַתָּה זֶה
בְּנִי עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנִי: כה וַיֹּאמֶר הַגִּשָׁה לִּי וְאֹכְלָה
מִצַּיִד בְּנִי לְמַעַן תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי וַיַּגֶּשׁ־לוֹ וַיֹּאכַל
וַיָּבֵא לוֹ יַיִן וַיִּשְׁתְּ: כו וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו
גְּשָׁה־נָּא וּשְׁקָה־לִּי בְּנִי: כז וַיִּגַּשׁ וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיָּרַח
אֶת־רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי
כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרֲכוֹ יְהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~

עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי (כז, יג)

לְכָאוֹרָה, אֵיזוֹ נֶחָמָה הִיא זוֹ, וַהֲרֵי כָּל בֵּן דּוֹאֵג וְחָרֵד לִשְׁלוֹם אִמּוֹ, וּבִפְרָט בֵּן כְּמוֹ יַעֲקֹב. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁרִבְקָה אִמָּרָה לְיַעֲקֹב שֶׁהִיא מוּכָנָה לִמְסִירוּת נֶפֶשׁ, לְהַעֲמִיד אֶת עַצְמָהּ בְּסַכָּנָה, כְּדֵי לְקַבֵּל אֶת הַבְּרָכוֹת. וּדְבָרֶיהָ פָּעֲלוּ גַּם בְּיַעֲקֹב תְּנוּעָה שֶׁל מְסִירוּת נֶפֶשׁ.

(לקוטי שיחות א עמ' 56)

ששי כח וְיִתֶּן־לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי
הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ: כט יַעַבְדוּךָ עַמִּים
כתיב וישתחו קרי וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר
לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֹרְרֶיךָ אָרוּר
וּמְבָרֲכֶיךָ בָּרוּךְ: ל וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלָּה יִצְחָק לְבָרֵךְ
אֶת־יַעֲקֹב וַיְהִי אַךְ יָצֹא יָצָא יַעֲקֹב מֵאֵת פְּנֵי
יִצְחָק אָבִיו וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצֵּידוֹ: לא וַיַּעַשׂ
גַּם־הוּא מַטְעַמִּים וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו יָקֻם
אָבִי וְיֹאכַל מִצֵּיד בְּנוֹ בַּעֲבֻר תְּבָרֲכַנִּי נַפְשֶׁךָ:
לב וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אָבִיו מִי־אַתָּה וַיֹּאמֶר אֲנִי בִּנְךָ
בְּכֹרְךָ עֵשָׂו: לג וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד־
מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי־אֵפוֹא הוּא הַצָּד־צַיִד וַיָּבֵא לִי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאֹכֵל מִכֶּל בִּטְרֶם תָּבוֹא וַאֲבָרֲכֶהוּ גַּם־בָּרוּךְ
יִהְיֶה: לד כִּשְׁמֹעַ עֵשָׂו אֶת־דִּבְרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק
צְעָקָה גְּדֹלָה וּמָרָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו
בָּרְכֵנִי גַם־אֲנִי אָבִי: לה וַיֹּאמֶר בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה
וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ: לו וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב
וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם אֶת־בְּכֹרָתִי לָקָח וְהִנֵּה עַתָּה
לָקַח בִּרְכָתִי וַיֹּאמַר הֲלֹא־אָצַלְתָּ לִּי בְּרָכָה:
לז וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו הֵן גְּבִיר שַׂמְתִּיו לָךְ
וְאֶת־כָּל־אֶחָיו נָתַתִּי לוֹ לַעֲבָדִים וְדָגָן וְתִירֹשׁ
סְמַכְתִּיו וּלְכָה אֵפוֹא מַה אֶעֱשֶׂה בְּנִי: לח וַיֹּאמֶר
עֵשָׂו אֶל־אָבִיו הַבְרָכָה אַחַת הִוא־לְךָ אָבִי
בָּרְכֵנִי גַם־אֲנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ: לט וַיַּעַן
יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ
יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם מֵעָל: מ וְעַל־חַרְבְּךָ
תִחְיֶה וְאֶת־אָחִיךָ תַּעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד
וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ: מא וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו
אֶת־יַעֲקֹב עַל־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרֲכוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר
עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי וְאַהַרְגָה
אֶת־יַעֲקֹב אָחִי: מב וַיֻּגַּד לְרִבְקָה אֶת־דִּבְרֵי עֵשָׂו
בְּנָהּ הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן
וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֵשָׂו אָחִיךָ מִתְנַחֵם לְךָ
לְהָרְגֶךָ: מג וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי וְקוּם בְּרַח־לְךָ
אֶל־לָבָן אָחִי חָרָנָה: מד וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים
אֲחָדִים עַד אֲשֶׁר־תָּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ: מה עַד־
שׁוּב אַף־אָחִיךָ מִמְּךָ וְשָׁכַח אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ לּוֹ
וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם־
שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד: מו וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל־יִצְחָק
קַצְתִּי בְחַיַּי מִפְּנֵי בְּנוֹת חֵת אִם־לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה
מִבְּנוֹת־חֵת כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִּי חַיִּים:
כח א וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ
וַיְצַוֵּהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן:
ב קוּם לֵךְ פַּדֶּנָה אֲרָם בֵּיתָה בְתוּאֵל אֲבִי אִמֶּךָ
וְקַח־לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן אֲחִי אִמֶּךָ:
ג וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וַיַּפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ
לִקְהַל עַמִּים: ד וְיִתֶּן־לְךָ אֶת־בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ
וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת־אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר־
נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם:

~ נקודות משיחות קודש ~

וְיִתֶּן־לְךָ הָאֱלֹקִים (כז, כח)

יִתֵּן וַיַּחֲזֹר וְיִתֵּן (רש"י)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, חֲדֵי מְדֻבָּר בִּנְתִינָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, שֶׁהִיא שְׁלֵמָה וּלְלֹא שׁוּם חִסָּרוֹן, וְאִם־כֵּן מַה חָסֵר בַּנְּתִינָה הָרִאשׁוֹנָה, עַד שֶׁיֵּשׁ צֹרֶךְ לַחֲזֹר וְלָתֵת שׁוּב. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁנּוֹסָף עַל הַנְּתִינָה עַצְמָהּ (שֶׁהִיא מֵשְׁלֶמֶת), נוֹתֵן הַקָּבָּ"ה לָאָדָם גַּם אֶת הַיְכֹלֶת לְהוֹסִיף עַל הַבְּרָכָה בְּכֹחוֹת עַצְמוֹ.

(לקוטי שיחות יח עמ' 80)

שביעי ה וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם
אֶל־לָבָן בֶּן־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי אֲחִי רִבְקָה אֵם יַעֲקֹב
וְעֵשָׂו: ו וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי־בֵרַךְ יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב
וְשִׁלַּח אֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם לָקַחַת־לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה
בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה
מִבְּנוֹת כְּנָעַן: ז וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ
וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם: ח וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת
כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו: ט וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל־
יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־מָחֲלַת | בַּת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־
אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת עַל־נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה:

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וַיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מפטיר ז וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם: ח וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו: ט וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל־יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־מָחֲלַת | בַּת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲחֹת נְבָיוֹת עַל־נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה:

סס"ס ק"ו פסוקים, על"ו סימן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א מַשָּׂא נְבוּאָה דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל הַנִּשְׁלָח בְּיַד הַנָּבִיא מַלְאָכִי שֶׁהָיָה חוֹתֵם הַנְּבִיאִים אַחַר חַגַּי וּזְכַרְיָה שֶׁנִּבְּאוּ בְּבֵית שֵׁנִי: **ב** אָהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר יְהוָה וַאֲמַרְתֶּם וְאִם תֹּאמְרוּ בַּמָּה אֲהַבְתָּנוּ הֲלוֹא־אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב אֲחִים הָיוּ בְּנֵי יִצְחָק אוֹהֲבִי נְאֻם־יְהוָה וָאֹהַב אֶת־יַעֲקֹב וּבְחַרְתִּי בְּעֵשָׂו וּבְזַרְעוֹ אַחֲרָיו אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם מַכְעִיסִים אוֹתִי, וְנָתַתִּי לְזַרַע יַעֲקֹב, הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק: **ג** וְאֶת־עֵשָׂו שָׂנֵאתִי לְדַחְפּוֹ אֶל אֶרֶץ שֵׂעִיר מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו. וּמִנְהָג שֶׁבָּעוֹלָם, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי בָנִים, לַבְּכוֹר הוּא בּוֹרֵר לוֹ מָנָה

שי למורא

א) מַשָּׂא, נְבוּאָה. מַלְאָכִי, הוּא שְׁמוֹ שֶׁל הַנָּבִיא. וְאָמְרוּ רז"ל שֶׁ"מַלְאָכִי" הוּא עֶזְרָא הַסּוֹפֵר. **ג)** לְתַנּוֹת מִדְבָּר, מָעוֹן לְתַנִּים

הפטרה לפרשת תולדות לקריאה בציבור

ולשמו"ת במלאכי פרק א-ב

א א מַשָּׂא דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל בְּיַד מַלְאָכִי: ב אָהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר יְהוָה וַאֲמַרְתֶּם בַּמָּה אֲהַבְתָּנוּ הֲלוֹא־אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה וָאֹהַב אֶת־יַעֲקֹב: ג וְאֶת־עֵשָׂו שָׂנֵאתִי וָאָשִׂים אֶת־הָרָיו שְׁמָמָה וְאֶת־נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

יָפָה. **וָאָשִׁים אֶת־הָרִיו שְׁמָמָה** אֵינָן דּוֹמִין לְהָרֵי יִשְׂרָאֵל **וְאֶת־נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת מִדְבָּר** מְעוֹן תַּנִּים: **ד כִּי־תֹאמַר אֱדוֹם** שֶׁזֶּה לֹא בָּא מֵאַת ה׳ רַק **רָשַׁשְׁנוּ** רָשִׁים הָיֵינוּ מִצַּד הַטֶּבַע אוֹ הַמַּזָּל **וְנָשׁוּב וְנִבְנֶה חֳרָבוֹת** כְּשֶׁעֲלָה מַזָּלֵנוּ מִשְׁפָּלוּתוֹ, מִשִּׁיב לָהֶם הַנָּבִיא כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הֵמָּה יִבְנוּ

שי למורא

וְתַנּוֹת הַחַיִּים בַּמִּדְבָּר. **ד) רָשַׁשְׁנוּ,** נִהְיֵינוּ רָשִׁים וְדַלִּים, עַל יְדֵי נְבוּכַדְנֶצַּר שֶׁהִגְלָה גַּם אוֹתָם מֵאַרְצָם. **וְנָשׁוּב וְנִבְנֶה,** וְעַכְשָׁיו שֶׁהֶעֱשַׁרְנוּ נָשׁוּב וְנִבְנֶה אֶת הֶחֳרָבוֹת. **ו) בֵּן יְכַבֵּד אָב,** יֵשׁ עָלָיו לְכַבֵּד אָב. וְכֵן עֶבֶד אֲדוֹנָיו. וְאִתָּם קְרוּיִים בָּנִים וַעֲבָדִים. וְאִם אָב אֲנִי לָכֶם, אַיֵּה כְּבוֹדִי. **ז) לֶחֶם מְגֹאָל,** קָרְבָּן מְתֹעָב. **בַּמֶּה גֵּאַלְנוּךָ,** בַּמֶּה תִּעַבְנוּ אֶת קָרְבָּנְךָ. **שֻׁלְחַן ה׳,** הַמִּזְבֵּחַ. **נִבְזֶה הוּא,** כִּי זוֹרְקִים עָלָיו דָּם, וּמַקְטִירִים עָלָיו הַחֵלֶב, וְנִפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם קָצָה בָּהֶם. וְאֵינָם שָׂמִים לִבָּם לְמָה צִוָּה ה׳ לְהַקְרִיב דָּם וְחֵלָבִים. **ח) אֵין רָע,** אֵין הַדָּבָר הַזֶּה רָע בְּעֵינֵיכֶם. **לְפֶחָתֶךָ,** הַפֶּחָה, הַשַּׂר וְהַשַּׁלִּיט שֶׁלְּךָ. **הֲיִרְצְךָ,** לֶאֱהֹב אוֹתְךָ בְּלִבּוֹ. **הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ,** לַעֲשׂוֹת בַּקָּשָׁתְךָ. **ט) חַלּוּ נָא** וגו׳, אַתֶּם הַכֹּהֲנִים, הָעוֹשִׂים כָּכָה, אֵיךְ יַעֲלֶה בִּלְבַבְכֶם לִהְיוֹת שְׁלוּחֵי יִשְׂרָאֵל לְבַקֵּשׁ עֲלֵיהֶם רַחֲמִים. **מִיָּדְכֶם הָיְתָה זֹאת,** הֲרֵי מִיָּדְכֶם הָיְתָה הָרָעָה הַזֹּאת. **הֲיִשָּׂא מִכֶּם פָּנִים,** לִשְׁמֹעַ תְּפִלָּתְכֶם וְלָחֹן אֶת שׁוֹלְחֵיכֶם. **י) מִי גַם בָּכֶם** וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם, הַלּוּאִי וְיָקוּם אִישׁ טוֹב בָּכֶם, שֶׁיִּסְגֹּר דַּלְתֵי מִקְדָּשִׁי, וְלֹא יוּבָא שָׁם קָרְבָּן מְתֹעָב כָּזֶה. **וְלֹא תָאִירוּ מִזְבְּחִי חִנָּם,** וְלֹא תַּבְעִירוּ אֵשׁ עַל מִזְבְּחִי חִנָּם, שֶׁאֵינִי מִתְרַצֶּה בּוֹ. **יא) גָּדוֹל שְׁמִי בַגּוֹיִם,** כִּי אַף־עַל־פִּי שֶׁעוֹבְדִים לִצְבָא הַשָּׁמַיִם, מוֹדִים בִּי שֶׁאֲנִי הַסִּבָּה הָרִאשׁוֹנָה, אֶלָּא שֶׁעוֹבְדִים אוֹתָם לְפִי דַּעְתָּם וְטַעוּתָם שֶׁיִּהְיוּ אֶמְצָעִים בֵּינִי וּבֵינָם. **וּבְכָל מָקוֹם מֻקְטָר מֻגָּשׁ**

מִדְבָּר: ד כִּי־תֹאמַר אֱדוֹם רֻשַּׁשְׁנוּ וְנָשׁוּב וְנִבְנֶה חֳרָבוֹת כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הֵמָּה יִבְנוּ וַאֲנִי אֶהֱרוֹס לָהֶם גְּבוּל רִשְׁעָה וְהָעָם אֲשֶׁר־זָעַם יְהוָה עַד־עוֹלָם: ה וְעֵינֵיכֶם תִּרְאֶינָה וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ יִגְדַּל יְהוָה מֵעַל לִגְבוּל יִשְׂרָאֵל: ו בֵּן יְכַבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו וְאִם־אָב אָנִי אַיֵּה כְבוֹדִי וְאִם־אֲדוֹנִים אָנִי אַיֵּה מוֹרָאִי אָמַר | יְהוָה צְבָאוֹת לָכֶם הַכֹּהֲנִים בּוֹזֵי שְׁמִי וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה בָזִינוּ אֶת־שְׁמֶךָ: ז מַגִּישִׁים עַל־מִזְבְּחִי לֶחֶם מְגֹאָל וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה גֵּאַלְנוּךָ בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן יְהוָה נִבְזֶה הוּא: ח וְכִי־תַגִּישׁוּן עִוֵּר לִזְבֹּחַ אֵין רָע וְכִי תַגִּישׁוּ פִּסֵּחַ וְחֹלֶה אֵין רָע הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ הֲיִרְצְךָ אוֹ הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: ט וְעַתָּה חַלּוּ־נָא פְּנֵי־אֵל וִיחָנֵּנוּ מִיֶּדְכֶם הָיְתָה זֹאת הֲיִשָּׂא מִכֶּם פָּנִים אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: י מִי גַם־בָּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם וְלֹא־תָאִירוּ מִזְבְּחִי חִנָּם אֵין־לִי חֵפֶץ בָּכֶם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּמִנְחָה לֹא־אֶרְצֶה מִיָּדְכֶם: יא כִּי מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ וְעַד־

וַאֲנִי אֶהֱרוֹס אִם יִבְנוּ אֲנִי אֶהֱרוֹס **וְקָרְאוּ לָהֶם** יִקְרְאוּ כָּל הָעוֹלָם לְאַרְצָם **גְּבוּל רִשְׁעָה** כִּי בְּרִשְׁעַת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא חֲרֵבָה לְעוֹלָם, וְיוֹסִיפוּ **וְהָעָם אֲשֶׁר־זָעַם יְהוָה עַד־עוֹלָם** הוּא אֱדוֹם: **ה וְעֵינֵיכֶם תִּרְאֶינָה** בְּחָרְבָּנָהּ **וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ יִגְדַּל יְהוָה מֵעַל לִגְבוּל יִשְׂרָאֵל** בִּזְמַן הַגְּאוּלָה הָעֲתִידָה תִּתְּנוּ שֶׁבַח וּגְדוּלָה שֶׁאַתֶּם בִּגְבוּלְכֶם יוֹשְׁבִים וּגְבוּלָם חָרֵב: **ו בֵּן יְכַבֵּד** יֵשׁ עָלָיו לְכַבֵּד **אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו** וְאַתֶּם קְרוּיִין בָּנִים וַעֲבָדִים, **וְעַתָּה וְאִם־אָב אָנִי אַיֵּה כְבוֹדִי וְאִם־אֲדוֹנִים אָנִי אַיֵּה מוֹרָאִי אָמַר** | **יְהוָה צְבָאוֹת לָכֶם** אַתֶּם **הַכֹּהֲנִים בּוֹזֵי שְׁמִי** הַבּוֹזִים אֶת **שְׁמִי וַאֲמַרְתֶּם** יָדַעְתִּי שֶׁתֹּאמְרוּ לִי **בַּמֶּה בָזִינוּ אֶת־שְׁמֶךָ: ז מַגִּישִׁים עַל־מִזְבְּחִי לֶחֶם מְגֹאָל וַאֲמַרְתֶּם** וְאִם תֹּאמְרוּ **בַּמֶּה גֵּאַלְנוּךָ** אֶת לֶחֶם מִזְבְּחֲךָ, אֲנִי מֵשִׁיב לָכֶם כִּי בְּזֹאת גֵּאַלְתֶּם אוֹתִי **בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן יְהוָה** הוּא הַמִּזְבֵּחַ שֶׁמְּסַדְּרִים עָלָיו הַקָּרְבָּן לַגָּבוֹהַּ **נִבְזֶה הוּא** כִּי נִזְרָק עָלָיו הַדָּם וְנִקְטָר עָלָיו הַחֵלֶב שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם קָצָה בָּהֶם: **ח וְכִי־תַגִּישׁוּן** שֶׁה עִוֵּר **לִזְבֹּחַ אֵין רָע** בְּעֵינֵיכֶם, הוֹאִיל וְהַמִּזְבֵּחַ הוּא מְכֻוָּה בְּעֵינֵיכֶם **וְכִי תַגִּישׁוּ** שֶׁה **פִּסֵּחַ וְחֹלֶה אֵין רָע** בְּעֵינֵיכֶם, **הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ** לַמּוֹשֵׁל שֶׁלְּךָ **הֲיִרְצְךָ** בְּאוֹתָהּ הַמִּנְחָה **וְיֵאָהַבְךָ אוֹ הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ** לַעֲשׂוֹת בַּקָּשָׁתְךָ **אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: ט וְעַתָּה** אַתֶּם הַכֹּהֲנִים **חַלּוּ־נָא** הַעֲתִירוּ בַּעֲדֵנוּ **פְּנֵי־אֵל וִיחָנֵּנוּ** אִם

יְחוֹנֵן אוֹתָנוּ בַּעֲבוּר תְּפִלָּתְכֶם, כִּי **מִיָּדְכֶם הָיְתָה זֹאת** הָרָעָה, הֲלֹא הַמְּאֹרָה הַמִּשְׁתַּלַּחַת בָּאָה הִיא בַּעֲבוּרְכֶם **הֲיִשָּׂא מִכֶּם פָּנִים** וְכִי מַחֲמַתְכֶם יִשָּׂא לָנוּ פָּנִים, הֲלֹא אֵין קַטְגּוֹר נַעֲשֶׂה סַנֵּגוֹר **אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: י מִי גַם־בָּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם** הַלּוּאִי וְיָקוּם אִישׁ טוֹב בָּכֶם שֶׁיִּסְגֹּר דַּלְתֵי מִקְדָּשִׁי לְבִלְתִּי הָבִיא שָׁם קָרְבָּן מְתוֹעֲבָה הַזֹּאת. **וְלֹא־תָאִירוּ מִזְבְּחִי חִנָּם** בְּאִשִּׁים שֶׁאֵינִי מִתְרַצֶּה בָּהֶם, שֶׁהֲרֵי **אֵין־לִי חֵפֶץ בָּכֶם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּמִנְחָה לֹא־אֶרְצֶה** לֹא אֶקַּבֵּל **מִיָּדְכֶם** בְּרָצוֹן, וּכְאוֹמֵר: וְלָמָּה אִם־כֵּן תַּבְעִירוּ אֵשׁ עַל מִזְבְּחִי בְּחִנָּם: **יא** וְלָמָּה אַתֶּם מְחַלְּלִים שְׁמִי, וַהֲלֹא **כִּי מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ וְעַד־מְבוֹאוֹ גָּדוֹל שְׁמִי בַגּוֹיִם** אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים הָעוֹסְקִים בְּהֲלָכוֹת עֲבוֹדָה **וּבְכָל־מָקוֹם** שֶׁאַתֶּם מִתְפַּלְּלִים לְפָנַי וְאַף בַּגּוֹלָה **מֻקְטָר מֻגָּשׁ לִשְׁמִי וּמִנְחָה טְהוֹרָה** הוּא לִי **כִּי־עַל יָדְכֶם**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שי למורא

לִשְׁמִי, אם הָיִיתִי מְצַוֶּה אוֹתָם כְּמוֹ שֶׁצִּוִּיתִי אֶתְכֶם, הָיוּ מַקְטִירִים וּמַגִּישִׁים לִשְׁמִי מִנְחָה טְהוֹרָה. יב) וְנִיבוֹ נִבְזֶה אָכְלוֹ, וְגִיב שְׂפָתָיו שֶׁל הַכֹּהֵן הוּא "נִבְזֶה אָכְלוֹ". כְּלוֹמַר, לֶחֶם הַמִּזְבֵּחַ וְאָכְלוּ, שֶׁהוּא הַחֵלֶב וְהַדָּם, מְגֹאָל וְנִבְזֶה הוּא. יג) מַתְּלָאָה, בְּהֵמָה כְּחוּשָׁה. וְהִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ, וּתְעַשׁוּ מַפַּח נֶפֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ. יד) גוֹכֵל, מִתְנַבֵּל בְּמִרְמָה, לוֹמַר שֶׁאֵין בְּיָדוֹ יוֹתֵר מֵהַבָּחֹר. זָכָר, אַיִל תָּמִים וְהָגוּן לְקָרְבַּן עוֹלָה. מָשְׁחַת, בַּעַל מוּם. ב) לָתֶת כָּבוֹד לִשְׁמִי, שֶׁלֹּא לְקַבֵּל קָרְבָּן בַּעַל מוּם. הַמְּאֵרָה, מִלְּשׁוֹן אֲרִירָה. וְאָרוֹתִי אֶת בִּרְכוֹתֵיכֶם, וְקִלַּלְתִּי אֶת מַה שֶּׁצָּרִיךְ לְבָרֵךְ לָכֶם, הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר. וְגַם אָרוֹתִיהָ, וְגַם הַקְּלָלָה הַנִּמְצֵאת עַכְשָׁיו, אֵינֶנָּה בְּמִקְרָה, אֶלָּא אֲנִי אָרוֹתִיהָ. ג) גוֹעֵר לָכֶם אֶת הַזֶּרַע, שֶׁלֹּא תִּצְמַח. וְזָרִיתִי פֶרֶשׁ עַל פְּנֵיכֶם, אֲפַזֵּר אֶת הַזֶּבֶל שֶׁל הַבְּהֵמוֹת עַל פְּנֵיכֶם. כְּלוֹמַר, לֹא תִּקְבְּלוּ שָׂכָר עַל הַבִּיאֲכֶם קָרְבָּנוֹת כָּאֵלּוּ, וְעוֹד יִהְיוּ לָכֶם לְרָעָה וּלְבֹשֶׁת. פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם, זֶבֶל הַבְּהֵמוֹת שֶׁאַתֶּם מְבִיאִים בְּחַגֵּיכֶם. וְנָשָׂא אֶתְכֶם אֵלָיו, הֶעָוֹן הַזֶּה שֶׁבְּיֶדְכֶם יִשָּׂא אֶתְכֶם אֶל הַבִּזָּיוֹן הַזֶּה. ד) וְיָדַעְתֶּם, וּדְעוּ לָכֶם. אֵת הַמִּצְוָה הַזֹּאת, לִהְיוֹת נִזְהָרִים בִּכְבוֹדִי. לִהְיוֹת בְּרִיתִי אֶת לֵוִי, שֶׁתִּשְׁמְרוּ אֶת הַבְּרִית שֶׁכָּרַתִּי לְאַהֲרֹן וּפִינְחָס שֶׁהָיוּ מִשִׁّבֶט לֵוִי. ה) בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ, הַבְּרִית שֶׁכָּרַתִּי עִם שֵׁבֶט לֵוִי. הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר לְפִינְחָס "הִנְנִי נוֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם" (במדבר כה,יב). "וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו" הֲרֵי שֶׁיִּהְא זַרְעוֹ בַּחַיִּים. וָאֶתְּנֵם לוֹ

עטרת מרים

גָּדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֲבָל: יב וְאַתֶּם מְחַלְּלִים אוֹתוֹ בֵּאֲמָרְכֶם מַפָּה שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים שֻׁלְחַן אֲדֹנָי הוּא וְנִיבוֹ אִמְרֵי הַמִּזְבֵּחַ הַשָּׁגוּר בְּפִיכֶם לְדַבֵּר בּוֹ הוּא לוֹמַר נִבְזֶה אָכְלוֹ: יג וַאֲמַרְתֶּם הִנֵּה מַתְּלָאָה כֶּבֶשׁ כָּחוּשׁ וְרָזֶה וְהִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ וְהִפְלַתֶּם אוֹתוֹ עַל הַקַּרְקַע דֶּרֶךְ בִּזָּיוֹן אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וַהֲבֵאתֶם גַּם אַתֶּם מְבִיאִים לִפְנֵי קָרְבָּן גָּזוּל וְאֶת־הַפִּסֵּחַ וְאֶת־הַחוֹלָה וַהֲבֵאתֶם הוֹאִיל וּמֵאַחַת מֵאֵלֶּה תָּבִיאוּ אֶת־הַמִּנְחָה כִּתְשׁוּרָה הַאֶרְצֶה אוֹתָהּ וְכִי אֶקַּבְּלָהּ בְּרָצוֹן מִיֶּדְכֶם אָמַר יְהוָה: יד וְאָרוּר נוֹכֵל הַמַּעֲרִים לוֹמַר שֶׁאֵין בְּיָדוֹ יוֹתֵר מוּבְחָר לְהַקְרָבָה מִמָּה שֶׁהֵבִיא וְיֵשׁ בְּעֶדְרוֹ זָכָר מוּבְחָר וְטוֹב הָרְאוּי לְעוֹלָה וְנֹדֵר וְהוּא מְנַדֵּר וְזוֹבֵחַ לַה׳ וְזֹבֵחַ מָשְׁחַת שֶׁה נִשְׁחָת וְכָחוּשׁ לַאדֹנָי כִּי מֶלֶךְ גָּדוֹל אָנִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּמַהֲרָאוּי אִם־כֵּן לְהַקְרִיב לְפָנַי מִן הַמּוּבְחָר וּשְׁמִי נוֹרָא בַגּוֹיִם הַיְרֵאִים מִלְּפָנַי: א וְעַתָּה אֲלֵיכֶם הַכֹּהֲנִים אֲנִי מְצַוֶּה הַמִּצְוָה הַזֹּאת הַכֹּהֲנִים שֶׁלֹּא תַקְרִיבוּ אֵלֶּה עַל מִזְבְּחִי: ב אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ וְאִם־לֹא תָשִׂימוּ עַל־לֵב לָתֶת כָּבוֹד לִשְׁמִי לְבַל לְחַלְּלוּ בִּקְרָבָן שֶׁאֵין רָאוּי לִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְשִׁלַּחְתִּי בָכֶם בַּכֹּהֲנִים וּבָעָם אֶת־הַמְּאֵרָה מַחְסוֹר וְהָפֵסֶר וְאָרוֹתִי אֶהְפֹּךְ לִקְלָלָה אֶת־בִּרְכוֹתֵיכֶם אֶת הִבְרָכָה שֶׁבֵּרַכְתִּי אֶתְכֶם אַחַר בִּנְיַן הַבַּיִת וְגַם הַמְּאֵרָה הַמִּשַׁמֶּשֶׁת עַתָּה אֵינֶנָּה בְּמִקְרָה, כִּי אֲנִי אָרַרְתִּיהָ מִלְּשׁוֹן אֲרִירָה וּקְלָלָה כִּי אֵינְכֶם שָׂמִים עַל־לֵב לְהִזָּהֵר בִּכְבוֹדִי: ג הִנְנִי גֹעֵר לָכֶם אֶת־הַזֶּרַע שֶׁלֹּא יִצְמַח וְזָרִיתִי אֲפַזֵּר פֶּרֶשׁ זֶבֶל עַל־פְּנֵיכֶם פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם זֶבֶל מֵהַבְּהֵמוֹת שֶׁאַתֶּם מַקְרִיבִים לְפָנַי וְנָשָׂא הֶעָוֹן הַזֶּה שֶׁבְּיֶדְכֶם יִשָּׂא אֶתְכֶם אֵלָיו אֶל הַבִּזָּיוֹן הַזֶּה: ד וְיָדַעְתֶּם כִּי שִׁלַּחְתִּי אֲלֵיכֶם אֵת הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִהְיוֹת נִזְהָרִים בִּכְבוֹדִי לְפִי שֶׁאֲרֻצָּה שֶׁתִּתְקַיְּמוּ בִּבְרִיתִי אֶת עִם שֵׁבֶט־לֵוִי אָמַר יְהוָה

מְבוֹאוֹ גָּדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם וּבְכָל־מָקוֹם מֻקְטָר מֻגָּשׁ לִשְׁמִי וּמִנְחָה טְהוֹרָה כִּי־גָדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: יב וְאַתֶּם מְחַלְּלִים אוֹתוֹ בֵּאֲמָרְכֶם שֻׁלְחַן אֲדֹנָי מְגֹאָל הוּא וְנִיבוֹ נִבְזֶה אָכְלוֹ: יג וַאֲמַרְתֶּם הִנֵּה מַתְּלָאָה וְהִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וַהֲבֵאתֶם גָּזוּל וְאֶת־הַפִּסֵּחַ וְאֶת־הַחוֹלָה וַהֲבֵאתֶם אֶת־הַמִּנְחָה הַאֶרְצֶה אוֹתָהּ מִיֶּדְכֶם אָמַר יְהוָה: יד וְאָרוּר נוֹכֵל וְיֵשׁ בְּעֶדְרוֹ זָכָר וְנֹדֵר וְזֹבֵחַ מָשְׁחַת לַאדֹנָי כִּי מֶלֶךְ גָּדוֹל אָנִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּשְׁמִי נוֹרָא בַגּוֹיִם: ב א וְעַתָּה אֲלֵיכֶם הַמִּצְוָה הַזֹּאת הַכֹּהֲנִים: ב אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ וְאִם־לֹא תָשִׂימוּ עַל־לֵב לָתֶת כָּבוֹד לִשְׁמִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְשִׁלַּחְתִּי בָכֶם אֶת־הַמְּאֵרָה וְאָרוֹתִי אֶת־בִּרְכוֹתֵיכֶם וְגַם אָרַרְתִּיהָ כִּי אֵינְכֶם שָׂמִים עַל־לֵב: ג הִנְנִי גֹעֵר לָכֶם אֶת־הַזֶּרַע וְזָרִיתִי פֶרֶשׁ עַל־פְּנֵיכֶם פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם וְנָשָׂא אֶתְכֶם אֵלָיו: ד וִידַעְתֶּם כִּי שִׁלַּחְתִּי אֲלֵיכֶם אֶת הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִהְיוֹת בְּרִיתִי אֶת־לֵוִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: ה בְּרִיתִי | הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם וָאֶתְּנֵם־לוֹ מוֹרָא

צְבָאוֹת: ה בְּרִיתִי | הָיְתָה אִתּוֹ הוֹסִיפָה לוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם וָאֶתְּנֵם־לוֹ אֶת אֵלֶּה בַּעֲבוּר הַמּוֹרָא שֶׁהָיָה בִּלְבַד וַיִּרְאֲנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נִחַת הוּא הָיָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

מִתְיָרֵא וְנִרְעָד: ו אַהֲרֹן וְאֶלְעָזָר וּפִינְחָס הַכֹּהֲנִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ שֶׁלֹּא הָיָה אֶחָד בְּפֶה וְאֶחָד בַּלֵּב, זֶהוּ וְעַוְלָה לֹא־נִמְצָא בִשְׂפָתָיו בְּשָׁלוֹם עִם יִשְׂרָאֵל וּבְמִישׁוֹר לַעֲשׂוֹת מִצְוֹתַי הָלַךְ אִתִּי וְרַבִּים כָּל שֶׁבֶט לֵוִי הֵשִׁיב מֵעָוֹן בְּמַעֲשֵׂה הָעֵגֶל (שמות ל"ב): ז כָּל זֶה רָאוּי לְכָל כֹּהֵן כִּי־שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ־דַעַת וְהָרָאוּי הוּא שֶׁכָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתוֹרָה יְבַקְּשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מַלְאַךְ יְהוָה־צְבָאוֹת הוּא שְׁלוּחוֹ שֶׁל מָקוֹם לְהוֹרוֹתָם הַדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וּלְוִי אָמַר וגו' יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב (דברים לג):

וַיִּרְאֵנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נִחַת הוּא: ו תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ וְעַוְלָה לֹא־נִמְצָא בִשְׂפָתָיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן: ז כִּי־שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ־דַעַת וְתוֹרָה יְבַקְּשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מַלְאַךְ יְהוָה־צְבָאוֹת הוּא:

שי למורא

מוֹרָא וַיִּרְאֵנִי, אֶת אֱלֹהַּ נָתַתִּי לוֹ בַּעֲבוּר הַמּוֹרָא שֶׁהָיָה בְּלִבּוֹ, וְהָיָה יָרֵא מִפָּנַי. נִחַת הוּא, הוּא מִתְיָרֵא. נִחַת, מִלְּשׁוֹן "וַיְהִי חִתַּת" (בראשית לה,ה).

ו) תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ, שֶׁבֶט לֵוִי הָיָה מְלַמֵּד אֶת הָעָם תּוֹרָה, וְלֹא נָטָה מִדֶּרֶךְ הָאֱמֶת. בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי, בַּעֲבוּר מִצְוֹתַי הָיָה רוֹדֵף לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין הַבְּרִיּוֹת, וּלְהַדְרִיכָם בַּדֶּרֶךְ הַיָּשָׁרָה.

ז) כִּי מַלְאַךְ ה' וגו', כִּי הוּא שְׁלוּחוֹ שֶׁל הקב"ה לְהוֹרוֹתָם הַדֶּרֶךְ הַיָּשָׁרָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וּלְוִי אָמַר... יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרָתְךָ לְיִשְׂרָאֵל" (דברים לג,ז-י).

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קריאת התורה למנחת שבת קודש

י וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה: יא וַיִּפְגַּע
בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי
הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא:
יב וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ
הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ:
(לוי) יג וְהִנֵּה יְהוָה נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמַר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי
אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה
שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֶךָ: יד וְהָיָה זַרְעֲךָ
כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה
וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל־מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ:
טו וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ
וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל־הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד
אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לָךְ: טז וַיִּקַץ
יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אָכֵן יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם הַזֶּה
וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי: יז וַיִּירָא וַיֹּאמַר מַה־נּוֹרָא
הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר
הַשָּׁמָיִם: (ישראל) יח וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת־
הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ מַצֵּבָה
וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ: יט וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם
הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם לוּז שֵׁם־הָעִיר לָרִאשֹׁנָה:
כ וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי
וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי
לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ: כא וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־
בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי לֵאלֹהִים: כב וְהָאֶבֶן הַזֹּאת
אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר
תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ:

אגרות קודש

ב"ה, ה' כסלו, תשי"ד
ברוקלין.

ש"ב הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'
מוה"ר עזריאל זעליג שי'

שלום וברכה!

נבהלתי לקבלת מכתבו מעש"ק תולדות, בו כותב אודות בריאותו, ובודאי ימלא כהוראת הרופאים ובמילא יוכל להודיע בקרוב ממש אשר הוטב מצב בריאותו ולאט לאט חוזר לעבודתו בקדש כמובן ברשיונם של הנ"ל.

וכיון שחדש זה הוא חדש הגאולה והנסים של כלל ישראל ונס גאולת רבינו הזקן שבאמת הוא ג"כ נסים של כלל ישראל וכידוע פתגם אדמוה"ז שתורת החסידות היא שייכה לכלל ישראל, הנה יקויים בנו איווי נשיאינו הק' שיהי' גילוי עצמותינו, כל המציאות העצם וההתפשטות - אשר בריאות כזו ברוחניות בדרך ממילא מביא בריאות בגשמיות עד"ז והשי"ת יזכהו לבשר טובות עד"ז בקרוב ממש.

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת תולדות - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:12	6:17	8:12	8:15	8:47	8:51	9:42	9:44	11:56	11:58	16:40	16:39	17:08	17:06	16:19	17:17
חיפה (ח)	6:15	6:20	8:12	8:15	8:48	8:52	9:42	9:45	11:56	11:57	16:40	16:38	17:04	17:03	16:05	17:14
ירושלים (ח)	6:12	6:17	8:11	8:14	8:46	8:50	9:40	9:43	11:55	11:56	16:43	16:41	17:05	17:04	16:01	17:15
תל אביב (ח)	6:14	6:19	8:12	8:16	8:48	8:52	9:42	9:45	11:56	11:58	16:39	16:37	17:07	17:05	16:15	17:16
אוסטריה, וינה (ח)	7:09	7:17	8:36	8:40	9:22	9:27	10:10	10:14	12:10	12:12	16:11	16:06	16:48	16:43	15:49	16:58
אוסטרליה, מלבורן (ק)	5:57	5:54	8:45	8:43	9:29	9:29	10:43	10:43	13:41	13:43	20:16	20:23	20:47	20:54	20:02	21:07
אוקראינה, אודסה (ח)	7:06	7:14	8:37	8:41	9:22	9:27	10:10	10:14	12:13	12:14	16:19	16:15	16:55	16:51	15:57	17:04
אוקראינה, דונייצק (ח)	6:42	6:51	8:10	8:14	8:56	9:01	9:44	9:47	11:44	11:46	15:46	15:41	16:23	16:18	15:24	16:32
אוקראינה, דניפרופטרובסק (ח)	6:55	7:03	8:21	8:25	9:08	9:13	9:55	9:59	11:55	11:57	15:56	15:50	16:33	16:28	15:33	16:42
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:27	7:36	8:48	8:52	9:37	9:42	10:23	10:27	12:21	12:23	16:15	16:09	16:53	16:48	15:52	17:03
אוקראינה, קייב (ח)	7:20	7:29	8:40	8:45	9:30	9:35	10:16	10:20	12:13	12:15	16:06	16:01	16:45	16:40	15:43	16:55
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	6:42	6:46	8:50	8:52	9:23	9:26	10:19	10:22	12:38	12:40	17:34	17:34	18:00	18:00	17:14	18:10
איטליה, מילאנו (ח)	7:29	7:37	9:03	9:07	9:47	9:51	10:35	10:39	12:39	12:41	16:51	16:47	17:23	17:19	16:27	17:33
אקוואדור, קיטו (ח)	5:56	5:57	8:25	8:27	8:56	8:57	9:58	10:00	12:30	12:32	18:04	18:05	18:27	18:29	17:47	18:38
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:38	5:35	8:25	8:24	9:07	9:06	10:19	10:19	13:14	13:17	19:43	19:48	20:12	20:18	19:28	20:30
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:13	6:09	9:02	8:59	9:50	9:49	11:05	11:05	14:07	14:10	20:49	20:56	21:23	21:31	20:37	21:45
ארה"ב, בולטימור (ח)	6:56	7:02	8:42	8:46	9:22	9:26	10:13	10:16	12:22	12:24	16:48	16:45	17:19	17:16	16:28	17:28
ארה"ב, ברוקלין (ח)	6:48	6:55	8:32	8:36	9:13	9:17	10:04	10:07	12:11	12:13	16:34	16:31	17:06	17:03	16:13	17:15
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	6:49	6:56	8:33	8:37	9:13	9:18	10:04	10:08	12:12	12:14	16:35	16:31	17:06	17:03	16:14	17:16
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:29	7:36	9:10	9:14	9:51	9:56	10:41	10:45	12:48	12:50	17:06	17:03	17:39	17:36	16:45	17:48
ארה"ב, האוסטון (ח)	6:50	6:55	8:52	8:55	9:27	9:30	10:21	10:24	12:37	12:39	17:24	17:23	17:51	17:49	17:04	18:00
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:29	6:35	8:25	8:28	9:01	9:05	9:55	9:58	12:08	12:09	16:46	16:44	17:14	17:13	16:26	17:24
ארה"ב, מיאמי (ח)	6:42	6:47	8:49	8:52	9:22	9:25	10:18	10:21	12:37	12:38	17:31	17:30	17:56	17:56	17:11	18:06
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	6:46	6:53	8:29	8:33	9:10	9:14	10:00	10:03	12:07	12:09	16:28	16:25	17:00	16:57	16:07	17:10
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:12	7:19	8:56	9:00	9:37	9:41	10:28	10:31	12:36	12:37	16:59	16:56	17:30	17:28	16:38	17:40
ארה"ב, שיקגו (ח)	6:46	6:53	8:28	8:32	9:09	9:13	9:59	10:03	12:06	12:08	16:26	16:22	16:58	16:55	16:05	17:07
בוליביה, לה-פס (ח)	5:50	5:50	8:30	8:30	9:02	9:03	10:09	10:10	12:51	12:52	18:47	18:50	19:11	19:15	18:31	19:25
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:07	8:17	9:25	9:30	10:16	10:21	11:01	11:05	12:58	13:00	16:48	16:42	17:28	17:22	16:25	17:38
בלגיה, בריסל (ח)	8:06	8:16	9:25	9:30	10:15	10:21	11:01	11:05	12:58	13:00	16:49	16:44	17:29	17:24	16:26	17:39
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:12	5:11	7:55	7:55	8:30	8:31	9:39	9:40	12:26	12:27	18:37	18:41	18:59	19:03	18:18	19:14
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:02	5:01	7:44	7:44	8:19	8:19	9:28	9:28	12:14	12:15	18:19	18:23	18:45	18:50	18:05	19:00
בריטניה, לונדון (ח)	7:27	7:36	8:44	8:48	9:34	9:40	10:19	10:24	12:16	12:18	16:07	16:00	16:45	16:40	15:45	16:55
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:43	7:54	8:53	8:59	9:47	9:53	10:31	10:35	12:25	12:26	16:05	15:58	16:47	16:41	15:44	16:58
גרמניה, ברלין (ח)	7:37	7:47	8:50	8:55	9:42	9:48	10:27	10:31	12:22	12:24	16:08	16:02	16:48	16:42	15:43	16:58
גרמניה, פרנקפורט (ח)	7:46	7:55	9:08	9:12	9:57	10:02	10:43	10:47	12:41	12:43	16:35	16:29	17:14	17:09	16:12	17:24
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:08	5:07	7:52	7:52	8:29	8:29	9:38	9:39	12:27	12:28	18:45	18:49	19:05	19:10	18:24	19:21
הודו, מומבאי (ח)	6:49	6:52	9:03	9:05	9:34	9:37	10:32	10:34	12:54	12:56	17:59	17:59	18:24	18:24	17:41	18:34
הודו, פונה (ח)	6:44	6:47	8:58	9:01	9:30	9:33	10:28	10:30	12:50	12:52	17:56	17:56	18:21	18:21	17:38	18:31
הונגריה, בודפשט (ח)	6:56	7:04	8:24	8:29	9:10	9:15	9:58	10:02	11:59	12:01	16:03	15:58	16:39	16:34	15:40	16:48

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת תולדות - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:53	7:00	8:37	8:41	9:18	9:22	10:08	10:12	12:16	12:18	16:38	16:35	17:10	17:07	16:17	17:19
יוון, אתונה (ח)	7:11	7:17	9:00	9:04	9:39	9:43	10:31	10:34	12:41	12:42	17:10	17:07	17:40	17:38	16:50	17:50
מולדובה, קישינב (ח)	7:15	7:23	8:45	8:49	9:30	9:35	10:18	10:22	12:20	12:22	16:25	16:20	17:01	16:57	16:03	17:10
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:47	6:50	9:00	9:03	9:32	9:35	10:30	10:32	12:51	12:53	17:56	17:56	18:21	18:21	17:38	18:31
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	4:45	4:40	7:32	7:29	8:28	8:26	9:45	9:44	12:52	12:55	19:46	19:54	20:24	20:33	19:35	20:49
נפאל, קטמנדו (ח)	6:28	6:33	8:33	8:36	9:07	9:10	10:02	10:05	12:19	12:21	17:10	17:09	17:36	17:35	16:51	17:46
סין, בייג'ין (ח)	7:04	7:11	8:50	8:54	9:30	9:34	10:21	10:24	12:30	12:31	16:55	16:52	17:26	17:23	16:32	17:35
סינגפור, סינגפור (ח)	6:48	6:50	9:17	9:18	9:47	9:49	10:50	10:51	13:20	13:22	18:52	18:53	19:15	19:17	18:35	19:26
פולין, ורשא (ח)	7:05	7:15	8:20	8:25	9:11	9:17	9:56	10:00	11:52	11:53	15:37	15:31	16:18	16:13	15:14	16:28
פרו, לימה (ח)	5:33	5:33	8:10	8:10	8:41	8:42	9:47	9:48	12:26	12:27	18:15	18:18	18:39	18:43	18:00	18:52
צרפת, ליאון (ח)	7:47	7:55	9:20	9:24	10:05	10:09	10:53	10:57	12:56	12:58	17:05	17:01	17:40	17:36	16:43	17:49
צרפת, פריז (ח)	8:07	8:16	9:32	9:37	10:20	10:25	11:06	11:10	13:06	13:08	17:07	17:01	17:42	17:38	16:42	17:52
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:45	5:47	8:11	8:13	8:42	8:44	9:43	9:45	12:12	12:14	17:39	17:40	18:02	18:04	17:22	18:13
קנדה, טורונטו (ח)	7:18	7:25	8:56	9:00	9:39	9:43	10:28	10:32	12:33	12:35	16:51	16:47	17:21	17:18	16:26	17:31
קנדה, מונטריאול (ח)	7:00	7:08	8:34	8:38	9:18	9:23	10:07	10:10	12:10	12:12	16:20	16:16	16:54	16:50	15:57	17:03
קפריסין, לרנקה (ח)	6:24	6:30	8:19	8:22	8:56	8:59	9:49	9:52	12:01	12:03	16:37	16:35	17:06	17:04	16:17	17:16
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:37	8:48	9:42	9:47	10:37	10:43	11:20	11:25	13:12	13:13	16:46	16:39	17:30	17:24	16:22	17:41
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:15	8:26	9:16	9:21	10:13	10:19	10:55	11:00	12:45	12:47	16:19	16:11	17:01	16:54	15:50	17:11
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:32	7:40	9:02	9:06	9:47	9:52	10:35	10:39	12:37	12:38	16:41	16:36	17:17	17:13	16:19	17:27
שוויץ, ציריך (ח)	7:37	7:46	9:06	9:11	9:52	9:57	10:40	10:44	12:41	12:43	16:50	16:45	17:21	17:17	16:23	17:31
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:20	6:23	8:39	8:41	9:10	9:12	10:09	10:11	12:34	12:35	17:47	17:48	18:11	18:12	17:30	18:21

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרה** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **טובי'** ב"ר **יעקב** ע"ה

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Lahak.org Chasidut.tv Otzar770.com

2304-3377